

INSTITUTIONES
THEOLOGIAE DOGMATICAE

Quae jura a lege sunt, auctor sibi reservat.

INSTITUTIONES THEOLOGIAE DOGMATICAЕ

AUCTORE

R. P. HERRMANN

CONGR. SS. REDEMPTORIS

TOMUS SECUNDUS

THEOLOGIA SPECIALIS

Tractatus de Incarnatione. — De B. Virgine Maria.

De Gratia. — De Virtutibus.

**De Sacramentis in genere et in specie. — De Novissimis
et**

INDICES GENERALES

EDITIO SEXTA

230
H568
v. 2

APUD EMMANUELEM VITTE

LUGDUNI

3, Platea vulgo Bellecour, 3

LUTETIAE PARISIORUM

5, Via sic dicta Garancière, 5

WITHDRAWN

APPROBATIO

Cum opus, cui titulus *Institutiones Theologiae Dogmaticae*, a P. Ioanne Herrmann nostrae Congregationis sacerdote compositum, nunc denuo fuerit recognitum et ad trutinam revocatum, illud in lucem iterum edi posse censemus. Quare, servatis praescriptionibus iuris, facultatem libenter concedimus, ut nova haec editio typis mandetur.

Datum Romae, ad S. Alphonsi, die 30 Augusti 1925.

Patritius MURRAY, C. SS. R.

Sup. Gen. et Rect. Maj.

IMPRIMATUR

Lugduni, die 2 Septembris 1925.

J. DELAY, v. g.

DE INCARNATIONE

Conspectus generalis.

SECTIO I

*De ipso
Mysterio.*

CAP. I.
De Incarnat.
convenientia,
necessitate et
fine.

- A. 1. De Convenientia.
A. 2. De Necessitate.
A. 3. De fine seu motivo.

CAP. II.
De Natura
Incarnationis.

- A. 1. Praenotanda.
A. 2. Unitas personae in
Christo.
A. 3. Dualitas naturarum in
Christo.
A. 4. De Divinitate Christi.
A. 5. De Christi natura hu-
mana in speciali.

Pars I.

De
ipso Mysterio
Incarnationis.

CAP. I.
De
consequentibus unionem
relate ad
ipsum
Christum.

- A. 1. Dualitas voluntatum et
operationum in Christo.
A. 2. Communicatio idioma-
tum.
A. 3. Perfec-
tiones in
anima
Christi.
A. 4. Defec-
tus a Chris-
to assumpti.
- { § 1. Gratia et
Virtutes.
§ 2. Scientia.
§ 3. Potentia.
§ 1. Defectus
corporis.
§ 2. Defectus
animae.

SECTIO II

*De
Consequen-
tibus
Unionem.*

CAP. II.
De his quae
Christo conve-
niunt relate
ad Patrem.

- A. 1. Subjectio Christi.
A. 2. Oratio Christi.
A. 3. Sacerdotium Christi.
A. 4. Filiatio Christi.
A. 5. Praedestinatio Christi.

CAP. III.

De conse-
quentibus
unionem
relate
ad homines.

- A. 1. De Christo Mediatore.
A. 2. De Christo Capite Ec-
clesiae.
A. 3. De
Christo Rege
A. 4. De Cul-
tu Christo
exhibendo.
- { spirituali.
temporali.
§ 1. De Ado-
ratione hu-
manitatis
Christi.
§ 2. De Cultu
SS. Cordis
Jesu.
§ 3. De Ado-
ratione Cru-
cis..
§ 4 De Cultu
Sanctorum.

	CAP. I. De Passione in genere.	
	Cap. II. De Causa efficiente Passionis.	
Pars II.		
De Opere	Cap. III. De Modo efficiendi	A. 1. Per modum satisfac-
Redemptionis.	Passionis.	tionis.
		A. 2. Per modum redemp-
		tionis.
		A. 3. Per modum meriti.
	CAP. IV. De Effectibus Pas-	A. 1. Relate ad homines.
	sionis.	A. 2. Relate ad ipsum Chris-
		tum.

INTRODUCTIO ¹

845. Divina benignitas genus humanum misere collapsum in suo infelicissimo statu absque spe veniae non dimisit ; sed antequam protoparentes e paradiso ejiceret, Deus Salvatorem eis promisit, qui, quod diaboli invidia ceciderat, restauraret. Quum igitur praedefinitum advenit tempus, Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et ascendens crucem delevit quod adversus non erat chirographum decreti.

Quia igitur humani generis ruinam in superiori tractatu consideravimus, ejusdem reparatio in hocce tractatu considerata jure meritoque statim occurrit. Agendum est ergo de magno Redemptionis nostrae negotio, et de altissimo Incarnationis mysterio, « quod quidem, ait *S. Th.*, inter divina opera maxime rationem excedit : nihil enim mirabilius excogitari potest divinitus factum quam quod verus Deus Dei Filius fieret homo verus. » (*Cont. Gent.*, l. 4, 27.)

846. Momentum tractatus. — Maximi momenti est doctrina de Verbi Incarnatione ; Incarnationis quippe mysterium est totius religionis christianae fundamentum et cardo, ad quod omnia alia Dei mirabilia ordinantur, ut ait *S. Th. (loc. cit.)*. Et re quidem vera, quae in Vet. Test. gesta aut revelata sunt, ad Christum fuerunt ordinata ; ea vero mirabilia, quae in Novo Test. a Deo facta sunt, instituta sunt ut finis dominicae Incarnationis obtineretur, utque Christus omnia in omnibus fieret. Quam ob rem testatur Apostolus

¹ Auctores consulendi : *S. Thomas*, Summa, P. 3, q. 1-59 ; *Cont. Gent.*, l. 4, c. 27-55 ; *In 3. Sent.* ; d. 1-17. — *S. Alphonsus*, Hist. haer. Confutationes. — *De Rhodes*, Disp. theolog. dogm., De Incarnat. — *Tolet*, *In 3. P. D. Th.* — *Isambertus*, *In 3. P. D. Th.* — *Gabriel a S. Vincentio*, *In 3. P. D. Th.* — *Gonet*, Clypeus, et Manuel. — *Contenson*, Theol. mentis et cordis, l. 9, et 10. — *Gotti*, Theol. schol. — *Billuart*, — *Gibbon*, Speculum theol. — *Wenzl*, Theol. schol. — *Suarez*, De Incarnat. — *Medina*, *In 3. P. D. Th.* — *Nugno*, *In 3. P. D. Th.*, De Incarnat. — *Billot*, De Verbo Incarnato. — *Franzelin*, De Verbo Incar. — *Pesch*, De Verbo Incarnato. — *Janssens*, De Deo Homine. — *Hugon*, De Verbo Incarnato.

se non aliud scire nisi *Jesum Christum, et hunc crucifixum*. (I, Cor., II, 2.)

Praeterea, in doctrina de Incarnatione plura nostrae religionis dogmata innituntur, ut doctrina de gratia et justificatione, de Sacramentis, de resurrectione, de extremo judicio : quorum proinde recta intelligentia accuratam Incarnationis atque Redemptionis notitiam praerequirat. — Ad ipsius etiam Ecclesiae penitientiam cognitionem praerequiratur cum Verbi Incarnati tum Redemptionis cognitio : est enim Ecclesia corpus Christi mysticum ; et ipsa his in terris pro fine habet visibilem Christi missionem perennem reddere, atque ad extremos usque terrae limites extendere (n. 167).

Ex omnibus igitur religionis nostrae mysteriis nullum est quod theologorum ingenia utilius simul et suavius exerceat, quam ineffabile dominicae Incarnationis mysterium : *sublimior philosophia*, ait S. Bern., *est scire Jesum*. (Serm. 44, in Cant.)

847. **Errores.** — Multi et gravissimi errores, ut in decursu tractatus videbimus, circa Incarnationis mysterium irrepserunt. Cum enim tanti momenti sit istud mysterium, atque Verbi incarnati recta et diligens cognitio homines in ejus amorem rapiat, nihil humani generis inimicus omisit, ut illius fidem e cordibus eradicaret. « Summopere displicet diabolo, inquit S. Alphonsus, videre homines gratitudine et amore animatos erga Jesum Christum, dilectissimum Redemptorem nostrum. Princeps enim tenebrarum totis viribus semper nisus est, ut ope perversorum hominum frequentissimos per totum orbem terrarum spargeret errores, eo fine, ut fidem in Incarnationem Filii Dei exstingeret, et consequenter e cordibus nostris amorem erga Jesum Christum evelleret, qui, assumendo carnem nostram, Salvator noster fieri dignatus est. » (Hist. haer., c. 7, n. 15.)

848. **Divisio tractatus.** — Tractatum, duce S. Thoma, in duas partes dividemus. Circa Salvatorem « duplex consideratio occurrit, ait S. Doctor. Prima est de ipso incarnationis mysterio, secundum quod Deus pro nostra salute factus est homo ; secunda de his quae per ipsum Salvatorem nostrum, id est, Deum incarnatum, sunt acta et passa. » (Prol. ad P. 3.) — Agendum est igitur in parte I. de ipso Incarnationis mysterio ; et in parte II. de opere Redemptionis.

PARS I

DE IPSO INCARNATIONIS MYSTERIO

849. *Mysterium Incarnationis est unio duarum naturarum, divinae et humanae, in una persona Verbi, remanente perfecta naturarum distinctione. — Hanc autem duarum naturarum unionem multa consequuntur, quibus nobis venerandae Salvatoris personae intima notio exhibetur. Ut igitur in dicendis nulla suboriatur confusio, et omnia tamen, quae ad Christi Domini personam spectant, et cum nostram de Redemptore notitiam augere, tum cordis affectum erga eum accendere valent, referantur, hanc partem in duas sectiones dispescimus :*

In Sectione prima sermo proprie erit de Mysterio.

In Sectione secunda, de iis quae unionem consequuntur.

SECTIO I

DE INCARNATIONIS MYSTERIO

Verbi divini Incarnatio duplici sub respectu considerari potest, videlicet : vel quoad suam intrinsecam naturam ; vel quoad suam convenientiam, necessitatem et finem. Unde, antequam de intrinseca ipsius natura sermo instituatur, quaedam de ejus convenientia, necessitate et fine sunt praemittenda.

CAPUT I

De Incarnationis convenientia, necessitate et fine.

ARTICULUS I.

De convenientia Incarnationis.

850. Unio duarum naturarum, humanae et divinae, in persona Verbi divini, altum est mysterium, cujus possibilitatem aut convenientiam ratio sibi relictam nec probare nec excogitare potest. Praelucens tamen fidei lumine, mens humana optimas rationes et congruentias invenire potest ad demonstrandum, Deo divinisque attributis, necnon et hominis indigentis omnino consentaneum fuisse, ut ad reparationem generis humani Verbum divinum carnem ex stirpe Adami assumeret. « *Si quis, ait S. Th., diligenter et pie Incar-*

nationis mysterium consideret, inveniet tantam sapientiae profunditatem quod omnem humanam cognitionem excedat, secundum illud Apostoli (I, Cor., I, 25) : Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Unde fit ut pie consideranti semper magis ac magis admirabiles rationes hujusmodi mysterii manifestentur. » (*Cont. Gent.*, I, 4, 54.) Sint igitur sequentes propositiones.

851. Prop. I. Divini Verbi Incarnatio fuit Deo convenientissima¹.

PROB. I. Ex natura bonitatis. Bonum est sui diffusivum. Cum igitur Deus sit summa bonitas, conveniens est ut summo modo sese communicet. Atqui in Incarnatione Deus summo modo sese communicavit. Ergo Incarnatio est Deo convenientissima.

Prob. min. « Nullus, ait *Contenson*, major est, vel excogitari potest communicationis modus eo quo natura divina et humana in eodem supposito subsistunt, et quo Creator et creatura una eademque persona evadunt. Nam in ordine quidem naturae dat Deus dona sua, sed naturalia ; in ordine gratiae dat quidem supernaturalia, sed creata ; in ordine gloriae dat quidem seipsum, sed in esse intelligibili : at in unione hypostatica dat seipsum secundum esse proprium, naturale, et personale, ita ut sit verum dicere : Deus est homo, homo est Deus. » (*L. 9, diss. praeamb.* ; c. 1, spec. 3.)

II. Ex divinorum attributorum manifestatione. Illud est Deo convenientissimum, per quod divina attributa nobis maximopere manifestantur. Atqui in Verbi Incarnatione divina attributa, speciatim bonitas et caritas, sapientia, potentia, justitia et misericordia, nobis manifestantur. — Ergo.

Prob. min. 1° *Manifestatur Dei BONITAS* atque *CARITAS* « quoniam figmenti sui imbecillitatem non despexit », ut ait *S. Joan. Damascenus* (*De fide orth.*, I, 3, c. 1. M., 94, c. 983). Poterat enim Deus, commisso peccato, hominem in suo delicto derelinquere atque aeterno a se repellere. Sed creaturam lapsam non despexit, etenim : *sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret.* (*Joan.*, III, 16.) Et in hoc commendat caritatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. (*Rom.*, v, 8.) Et : *Benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei.* (*Tit.*, III, 4.)

2° *Manifestatur Dei SAPIENTIA* : « Rei perquam difficili, ait *S. Joan. Damascenus*, congruentissimum exitum invenit. » (*Loc. cit.*) Debebat enim homo, sed non poterat solvere ; Deus habebat

¹ Cf. S. Th., P. 3, q. 1, a. 4 ; 3. *Sent.*, D. 1, q. 1, a. 2. ; *Gonet*, *Chyp.*, *De Inc.*, disp. 3, a. 1 ; *Tolet.*, In q. 1, a. 1.

unde solveret, sed non debebat. Misericordia clamat remissionem, justitia exigebat solutionem. Quid sapientius quam excogitare modum, quo homo ipse haberet unde solveret tali modo, ut misericordia et justitia simul contentae essent? et sic justitia et pax osculatae sunt.

3° *Manifestatur Dei POTENTIA* seu VIRTUS INFINITA, « quia nihil est majus quam Deum fieri hominem », ait *Damascenus* (*loc. cit.*) — Et *S. Greg. Nyss.*: « Quod omnipotens natura potuerit descendere ad humilitatem humanitatis, id potestatem magis ostendit, quam magna, et quae naturam superant miracula. Nam quod magnum quidpiam et excelsum effectum sit a divina virtute, est quodammodo secundum naturam et consentaneum... Ad id autem quod est humile et abjectum descensus, est quaedam insignis et redundans copia potestatis. » (*Or. catech.*, c. 24. M. 45, c. 63.)

4° *Manifestatur Dei JUSTITIA*: Divina justitia in eo relucet quod Deus peccatum, nonnisi condigna et rigorosa satisfactione prius exhibita, remittere decrevit. Quum autem nulla pura creatura hujusmodi satisfactionem Deo Patri offerre posset, ipsum Divinum Verbum caro factum est, ut pro delictis nostris Deo condignam satisfactionem exsolveret. Quocirca Apostolus divini Verbi Incarnationem, opus divinae justitiae vocat: *Quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae suae.* (*Rom.*, III, 25.) Qua mirabili substitutione Dei justitia magis manifestatur, quam si a puro homine Deus aliqualem satisfactionem exegisset. (*Cf. S. Th.*, P. 3, q. 47, a. 3, ad 1.)

5° *Manifestatur Dei MISERICORDIA*, « quia cum homo per se satisfacere non posset pro peccato totius humanae naturae, ait *S. Th.*, Deus ei satisfactorem dedit Filium suum, secundum illud (*Rom.*, III, 24): *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius*: et hoc fuit abundantioris misericordiae quam si peccata absque satisfactione dimisisset. Unde dicitur (*Ephes.*, II, 4): *Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo.* » (*Q.* 46, a. 1, ad 3.)

852. **Prop. II.** *Incarnatio est humanae maxime conveniens*¹.

PROB. Illud est naturae humanae maxime conveniens, quod ipsi maxima commoda atque utilitates adfert, ipsique maximam perfec-

¹ Cf. *Gonet, Cyp.*, disp. 3, a. 1, n. 19; *Lessius, De perf. div.*, l. 12, c. 8 et 9; *S. Alph., Novena pro Nat. Dom.*, disc. 1.

tionem impertitur. Atqui hoc praestitit divini Verbi Incarnatio. — Ergo.

Prob. min. 1° Per Incarnationem natura humana propter suam unionem cum persona divina, ad plenam divinitatis participationem elevata est, atque ad tantum celsitudinis gradum evecta, ut altius attolli nequeat.

2° Per Incarnationem homines in ordine gratiae caput habent homogeneous et ejusdem naturae, a quo omnium gratiarum charismata in membra defluunt : *Ego sum vitis, vos palmites*. « Unius quippe naturae sunt vitis et palmites, ait S. Aug., propter quod cum esset Deus, cujus naturae non sumus, factus est homo, ut in illo esset vitis humana natura, cujus et nos homines palmites esse possemus. » (*Tract.* 80, in *Joan.* M., 35, c. 1839.)

3° Per Incarnationem Deus perfectum omnium virtutum exemplar nobis proposuit : « Homo sequendus non erat, ait S. Aug., qui videri poterat ; Deus sequendus erat, qui videri non poterat. Ut ergo exhiberetur homini, et qui ab homine videretur, et quem homo sequeretur, Deus factus est homo. » (*Serm.* 52, de *diversis.* M., 39, c. 1660.)

4° Christus factus est homo, ut homo haberet in Deo unde fieri posset plene beatus : in anima, videndo Christi Divinitatem ; in corpore, videndo ejus humanitatem, ut tota hominis conversio esset ad Christum. « Deus propter homines factus est homo, ait S. Aug., ... ut uterque sensus hominis in ipso beatificaretur, et reficeretur oculus cordis in ejus Divinitate, et oculus corporis in ejus humanitate. » (*Manuale*, c. 26. M., 40, c. 962.)

5° Per Incarnationem, ait S. Th. (q. 1, a. 2), homo mirabiliter promovetur ad bonum et a malo removetur.

A. *Promovetur ad bonum.* — Homo per Incarnationem : a) *roboratur in fide*, quae magis certificatur ex hoc quod ipsi Deo loquenti credit, juxta illud Joannis (1, 18) : *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. Unde S. Aug. dicit : « Ut homo fidentius ambularet ad veritatem, ipsa veritas Deus Dei Filius, homine assumpto, constituit atque fundavit fidem. » (*De Civ. Dei*, l. 11, c. 2. M., 41, c. 318.) — b) *Excitatur ad spem*. Eo enim magis spes erigitur, quo manifestior est Dei caritas erga nos : *Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret ; ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam.* (*Joan.*, III, 16.) — c) *Caritate inflammatur*. « Quae major est causa adventus Domini, ait S. Aug., nisi ut ostenderet Deus dilectionem suam in

nobis?... Si amare pigebat saltem redamare non pigeat. » (*De catech. rud.*, c. 4. M., 40, c. 314.) — Praeterea eo fine Christus venit in mundum ut caritate corda nostra inflammaret : *Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant* (*Joan.*, x, 10) ; et iterum : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur ?* » (*Luc*, xii, 49.)

B. *Removetur a malo.* — Per Incarnationem homines instruuntur, ne diabolum peccati auctorem sibi praeferant, aut eum, qui ipsis per Incarnationem subjectus est, sequantur ; et quanta sit dignitas naturae humanae tantopere exaltatae, docentur. « Agnosce, o christiane, dignitatem tuam, ait *S. Leo Papa*, et divinae consors factus naturae, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. Memento cujus capitis, et cujus corporis sis membrum. Reminiscere quod erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen et regnum... Noli diaboli te iterum subicere servituti, quia pretium tuum sanguis est Christi, qui in veritate te judicabit, qui in misericordia te redemit. » (*Serm. 1. de Nativ. M.*, 54, c. 192.)

853. Prop. III. Incarnatio fuit conveniens toti universo.

PROB. I. Ex mysterio Incarnationis quaedam in omnem creaturam excellentia redundavit. Homo enim, qui ab antiquis *microcosmos* seu *parvus mundus* appellatur, secundum aliquid est omnis creatura : habet esse commune cum inanimatis, *vivere* cum plantis, *sentire* cum animalibus, *intelligere* cum Angelis. Ac proinde Deus, assumendo naturam humanam, omnes creaturas quodammodo sibi copulavit et nobilitavit.

II. Praeterea, universo maximam cedit in gloriam quod in eo ordo invenitur unitis hypostaticae, qui ordinem naturae et ordinem gloriae perfectione superat.

III. Denique, ad ornatum universi id multum confert, videlicet, quod, sicut in creatis una natura est in una persona, et in divinis una natura in tribus personis, ita etiam duae naturae sint in una persona.

854. Prob. IV. Quaelibet divina persona incarnari potuisset ; convenientius tamen fuit Verbum incarnari quam Patrem aut Spiritum Sanctum. — Certa.

PROB. I^a PARS : *Quaelibet divina persona incarnari potuisset.* — In Incarnatione duo possunt considerari, divina scilicet potentia naturam humanam uniens cum persona divina ; et ipsa persona, cui humana natura unitur. Potentia autem divina, quae est communis tribus personis, aequaliter et indifferenter se habet ad omnes personas ; eadem est etiam ratio personalitatis in tribus personis, licet proprietates sint differentes. Et ideo virtus divina, sicut naturam humanam univit personae Filii, ita eam personae Patris aut Spiritus Sancti unire potuisset. (*S. Th.*, q. 3, a. 5.)

PROB. II^a PARS : *Convenientius tamen Verbum est incarnatum.* — Ad hanc secundam propositionis partem probandam multae afferri solent rationes ; tres retulisse satis sit.

I. Convenientius fuit Verbum incarnari : « ut eadem sit imago recreationis quae fuit creationis. Sicut enim per Filium omnia facta sunt, ita competens fuit ut per eundem reaedificarentur omnia, ut qui per fidem videt Filium Dei in carne, qui est expressissima imago Dei, ipsum imitando, recuperaret similitudinem Dei, quod est ejus recreatio. Et sic recreabitur per quem creatus est. » (*Altisiodorensis, Summa*, fol. 122.)

II. Finis Incarnationis, « est impletio praedestinationis ; eorum scilicet qui praeordinati sunt ad haereditatem coelestem, quae non debetur nisi filiis, secundum illud (*Rom.*, VIII, 17) : *Si filii, et haeredes.* Et ideo congruum fuit ut per eum qui est filius naturalis, homines participarent similitudinem hujus filiationis secundum adoptionem. » (*S. Th.*, q. 3, a. 8.)

III. Si altera persona incarnata fuisset, appellatio filii ad Patrem vel Spiritum Sanctum transivisset ; fuisset enim haec persona filius hominis. Et ita apud christianos indecora quaedam confusio, dum plures nominarentur filii, in SS. Trinitatem redundasset.

855. Prop. V. *Verbum divinum naturam angelicam assumere potuisset, convenientius tamen naturam humanam ex stirpe Adami assumpsit.*

1° Naturam angelicam a Verbo divino assumi potuisse, communis est doctorum sententia. Potuisset enim Deus aliquam novam angelicam substantiam creare, quae a personalitate Verbi terminaretur. (Q. 4, a. 1, ad 5.)

2° Convenientius tamen assumpta est natura humana. Utraque natura angelica et humana, hanc habet congruentiam, ut Verbum divinum per cognitionem et amorem attingere possit ; convenientius tamen Verbum naturam assumpsit humanam ; etenim :

a) Natura angelica non tota corruerat ; natura autem humana tota collapsa erat.

b) Angelus peccans in malo statim confirmatus est (n. 713), et ideo secundum ordinariam Dei providentiam ejus lapsus est irremediabilis. Homo vero, quamdiu vivit, est vertibilis de malo in bonum, sicut de bono in malum.

c) Angelus ex pura malitia peccavit ; homo vero, utpote carne indutus, Angelo multo imbecillior existit, et ex fragilitate praesertim peccavit ; ac proinde divinam misericordiam magis provocare debuit.

d) Angelus, saltem superior, sua sponte, et veluti sine causa peccavit ; homo vero a muliere fuit seductus, et haec a serpente decepta fuit.

e) Angelorum ruina, per hominum assumptionem ad vacuas Angelorum sedes implendas, reparari potuit ; hominum vero lapsus a nulla creatura inferiori, quippe quum nulla creatura homine inferior beatitudinis supernaturalis capax sit, suppleri poterat.

3° *Conveniens fuit. Verbum assumere naturam humanam ex stirpe Adami.* — « Et hoc propter tria, ait *S. Th.* : 1. Quia hoc videtur ad justitiam pertinere, ut ille satisfaciatur qui peccavit... 2. Quia hoc etiam pertinet ad majorem hominis

dignitatem, dum ex illó genere victor diaboli nascitur, quod per diabolum fuerat victum. 3. Quia per hoc etiam Dei potentia magis ostenditur, dum de natura corrupta et infirma assumpsit id quod in tantam virtutem et dignitatem est promotum. » (Q. 4, a. 6.)

ARTICULUS II.

De necessitate Incarnationis.

856. Praenotanda. — Ut dicenda perfectius intelligantur, quaedam de malitia peccati mortalis et de satisfactione breviter recollenda sunt.

I. PECCATUM MORTALE *est malum quodammodo infinitum* (non quidem in genere entis, sed in genere moris). Peccatum mortale definitur : *Aversio a Deo et conversio ad creaturam*. Duo igitur in quolibet mortali inveniuntur : *conversio ad creaturam*, quam peccator tanquam ultimum finem sibi eligit ; et *aversio a Deo*, vero finis ultimo, quem peccator despicit, et quantum in se est, destruit.

Haec peccatoris actio Dei honorem infinite laedit, infinitam Deo irrogat injuriam, atque infinitam constituit offensam : gravitas enim illatae injuriae non ex parte offendentis, sed ex dignitate personae offensae mensuratur. Peccatum igitur, licet sit entitative aliquid finitum, in genere tamen moris malum infinitum dici debet. « Peccatum contra Deum commissum, ait S. Th., quandam infinitatem habet ex infinitate divinae majestatis : tanto enim offensa est gravior, quanto major est ille in quem delinquitur. » (P. 3, q. 1, a. 2, ad 2. — Cf. *De Verit.*, q. 28, a. 2.)

857. II. SATISFACTIO est injuriae illatae ad quamdam justitiae aequalitatem compensatio. (*Polm.*). Satisfactio vel generaliter vel stricte accipi potest.

Generaliter accepta, satisfactio comprehendit quaecumque solutionem, compensationem, restitutionem. Sic, v. gr., qui equum furto ablatum restituit, vel ejus pretium reddit satisfacere dicitur.

Stricte accepta, satisfactio est voluntaria redditio honoris et reverentiae aequivalentis, ad compensandam injuriam alicui per peccatum illatam¹. Satisfactio *stricte* sumpta solas actiones honorificantes, quibus honor ablatum restituitur, respicit. Quae satisfactio non ab alio quam ab eo, qui injuriam irrogavit, exhiberi potest ; dum contra, in satisfactione late sumpta, persona tertia rem rei ablatae aequivalentem personae laesae reddere potest.

Quantitas satisfactionis, seu valor operis satisfactorii, a digni-

¹ Cf. Isamb. In 3. P., q. 1, disp. 2, a. 1 ; Gibbon, Tr. 1, disp. 2, dub. 4, § 1.

tate personae satisfaciens, gravitas vero offensae a dignitate personae laesae, desumitur : quo vilior igitur est persona satisfaciens, eo minor est etiam valor ejus operis satisfactorii ; et vice versa, quo major est persona satisfaciens, eo major est etiam valor operis satisfactorii.

Satisfactio potest esse *perfecta* vel *imperfecta*.

Satisfactio *perfecta* est, quando tantum redditur, quantum fuit ablatum ; seu quando actio honorificans tantum personae laesae tribuit honorem, quantum ab illa abstulit actio peccaminosa. Haec vocatur satisfactio *condigna, ex rigore justitiae*.

Satisfactio *imperfecta* est, quando actio honorificans non tantum tribuit honorem, quantum abstulit actio peccaminosa ; et nihilo-minus, is cui exhibetur talis satisfactio, ea contentus est. Haec vocatur satisfactio *secundum quid*.

Quibus notatis, sint sequentes propositiones :

858. Prop. I. *Supposito peccato, Incarnatio non fuit absolute necessaria.* — Certa.

PROB. Supposito peccato, Incarnatio non fuit absolute necessaria si Deus vel hominem in suo delicto derelinquere, atque in aeternum a se repellere, vel eum alio modo a peccato liberare potuisset. Atqui Deus utrumque facere potuisset. Ergo.

Prob. min. I. Deus hominem in aeternum a se repellere potuisset.

Redemptio enim est opus *misericordiae*, sicut ex Scripturis manifestum est. Sed ad hujusmodi opus peragendum Deus nullo modo obligatur. Ergo potuisset Deus redemptionem non peragere.

II. *Deus hominem alio modo a peccato liberare potuisset.*

1° « Sunt stulti qui dicunt, *inquit S. Aug.* : non poterat aliter sapientia Dei homines liberare, nisi susciperet hominem, et nasceretur de femina, et a peccatoribus omnia illa pateretur ? Quibus dicimus : Poterat omnino. » (*De Agone Ch.*, c. 11. M., 40, c. 297.)

2° « Deus, *ait S. Th.*, per suam omnipotentem virtutem poterat humanam naturam multis aliis modis reparare. » (Q. 1, a. 2.) V. gr., potuisset peccatum tum quoad poenam tum quoad culpam prorsus gratuito remittere, quin divina laederetur justitia (q. 46, a. 2, ad 3) ; potuisset a quocumque homine aliqualem exigere satisfactionem, et ea contentus esse ; potuisset etiam hominem quemdam maxima replere gratia, eumque constituere quasi caput generis humani in ordine ad reparationem, ejusque opera tanquam satisfactionem pro toto genere humano acceptare ; licet etiam hoc in casu satisfactio condigna non fuisset.

Igitur : « Ex parte Dei fuit alius modus possibilis nostrae liberationis, quia ejus potentia limitata non est ; quem si elegeret, convenientissimus fuisset : non tamen habuisset rationem redemptionis, sed liberationis, quia liberatio non fuisset facta per solutionem pretii. » (*S. Th.*, 3. *Sent.*, D. 20, q. 1, a. 4.)

N.-B. Quae in hac propositione dicta sunt, Dei caritatem summopere commendant, qui, cum nos multis aliis modis liberare posset, eum tamen modum elegit, quo excelsior dari nequeat ut suam caritatem erga nos manifestaret, nostrumque amorem sibi conciliaret : Exinde illud Sanctorum effatum : *Quod sufficiebat Redemptioni, non sufficiebat amor.*

859. Prop. II. *Posita Dei voluntate exigendi pro peccato condignam et rigorosam satisfactionem, Verbi Incarnatio fuit absolute necessaria*¹. — Certa.

PROB. I. **Ex Traditione.** *S. Basilius*, in illud *Ps. XLVIII* : *Frater non redimit, redimet homo*, scribit : « Non homo nudus, sed homo Deus Jesus Christus, qui solus pro nobis omnibus Deo dare potest placationem. » (*M.*, 29, c. 439.) — Et *S. Leo P.* : « Nec cuiquam aut reconciliatio ad veniam, aut reditus pateret ad vitam, nisi coaeternus et coequalis Patri Deo Filius Dei etiam hominis filius esse dignaretur, veniens quaerere et salvare quod perierat... Talibus enim vinculis tenebamur obstricti, ut nisi per hanc opem non possemus absolvi. » (*Serm. I. de Pass. M.*, 54, c. 314.)

II. **Ex Ratione.** Satisfactio condigna ex rigore justitiae est, ut ait *S. Th.*, « per quamdam adaequationem ad recompensationem culpae commissae ; et sic hominis puri satisfactio sufficiens esse non potuit pro peccato... quia peccatum contra Deum commissum quamdam infinitatem habet ex infinitate divinae majestatis... Unde oportuit ad condignam satisfactionem ut actum satisfaciens haberet efficaciam infinitam. » (Q. 1, a. 2, ad 2.) — Sed nullus actus hominis puri, quantumvis sancti, valorem infinitum habere potest. Ad exsolvendam igitur pro peccatis nostris rigorosam et condignam satisfactionem, absolute necessarium fuit ut Verbum divinum carnem assumeret.

ARTICULUS III.

De fine seu motivo Incarnationis².

860. Divini Verbi Incarnationem, sicut omnia opera ad extra ; propter semetipsum operatus est Dominus. (*Prov.*, XVI, 4.) Incar-

Cf. Gonet, *Clyp.*, Disp. 4, a. 1, n. 9 ; Wenzl, *De Inc.*, Contr. 1, q. 2, n. 74, (p. 481) ; Petav., *De Inc.*, L. 2, c. 12. — ² Cf. S. Alph., *Dissert. de Praedestinatione Christi*. — Hilarius Par., *Cur Deus-Homo*. — Toletus, in 3. P. S. Th., q. 1, a. 3.

nationis proinde finis primarius et principalis est gloria Dei, atque ipsius honoris, qui per peccatum laesus erat, restauratio. Eamdem dominicam Incarnationem Deus ad salvandum genus humanum, quod lapsu Adami perierat, etiam ordinavit. *Venit enim Filius hominis salvare quod perierat.* (Matth., XVIII, 11.) Proximus igitur et secundarius Incarnationis finis est hominis lapsi reparatio. Haec duo, quippe quae ex Scripturis clare constant, ab omnibus ut certa habentur.

Sed disputant auctores, utrum Deus Incarnationem ad sui honoris et generis humani restorationem ita ordinaverit, ut si homo non peccasset, Christus incarnatus non fuisset. Docent scotistae futurum fuisse ut Christus, etiam homine non peccante, esset incarnatus; negant thomistae.

861. Status quaestionis. — Status controversiae dilucide exponitur a P. De Rhodes: « Status controversiae hujus, pro qua tanta inter S. Thomam et Scotum, inter Suarem et Vasquem contentione certatur, non est primo utrum esse potuisset Incarnatio si nullum fuisset Adae peccatum: quis enim hoc neget? aut ex quo capite repugnare id posset? — Neque secundo est, utrum si homo non peccasset, Incarnatio absolute facta esset ex vi alicujus alterius decreti, quod Deus non habuit, sed habuisset: Quis enim de hoc nisi valde temere pronuntiare possit? aut scire quid tunc Deus esset decreturus? — Difficultas igitur tota est, utrum ex vi decreti ejusdem ex quo voluit Deus, et fecit Incarnationem, voluisset etiam et fecisset illam, si homo non excidisset a gratia. Unde totus vertitur in eo cardo difficultatis, quale fuerit primum illud et totale motivum, quo deficiente non fuisset decretum illud faciendae Incarnationis quod revera fuit. Dixi motivum primum, quo scilicet ablato Deus non decerneret Incarnationem: motivum enim minus principale ac impulsivum dicitur illud, quod movet quidem Deum ad aliquod decernendum, sed eo tamen ablato, etiam id decerneret. » (*De Inc.*, disp. 1, a. 4, sect. 1, pag. 39.)

862. I. Sententia thomistarum. — Docent thomistae unicum motivum primum et totale Incarnationis fuisse Redemptionem generis humani, ita ut si defecisset illud motivum, Christus incarnatus non fuisset; proinde Incarnationem post praevisionem peccati Deus decrevit. — *Dicitur motivum primum et totale*; non excluduntur enim alia motiva minus principalia et impulsiva, cujusmodi sunt ipsa excellentia Incarnationis, gloria Christi, exaltatio naturae humanae, et totius universi consummatio. Haec enim omnia Deum ad Incarnationem decernendam moverunt, sed ita tamen, ut si peccatum non fuisset commissum, ob ea sola Incarnatio non fuisset decreta.

863. II. Sententia scotistarum. — Dicunt scotistae quod Christus incarnatus fuisset, etiam si Adam non peccasset. Deus, ipsorum sententia, ante praevisum peccatum, et omnino independentem a peccato, Incarnationem decrevit, et hoc quidem tum propter Incarnationis in se sumptae excellentiam, tum propter eximium amorem, quem Deus erga creaturas habuit, et quo ductus universum exornare atque ad summum decus extollere voluit. Ipsa enim Verbi Dei cum humana natura conjunctio fuit omnis creaturae exaltatio, et speciatim humanae naturae glorificatio.

Vi hujusce decreti, in mundum venisset Christus carne impassibili indutus,

et non ut Redemptor ; venisset tanquam Caput Ecclesiae, quam secum in coelestem gloriam adducere debuisset.

Sed, post praevium peccatum, Incarnationem jam decretam Deus in remedium contra Adami peccatum ordinavit, atque secundo decreto decrevit Christum, qui secus in carne impassibili venisset, venturum esse in carne passibili, et ut Redemptorem. Secundum igitur Incarnationis motivum est reparatio generis humani ; quod motivum si defuisset, Christus tamen vi primi decreti in hunc mundum venisset.

Scotistae igitur duo statuunt motiva : unum principale et primum, vi cuius decreta erat Incarnationis substantia ; aliud minus principale, attingens tantum circumstantiam passibilitatis, et ordinans Incarnationem in remedium peccati.

864. III. Sententia Suaresii. — Proxime ad opinionem Scoti accedit Suarez (*De Inc.*, disp. 5, sect. 2). Hic duo assignat motiva totalia, duoque decreta, quae ambo Incarnationis substantiam attingunt. Primum motivum totale est ipsa excellentia Incarnationis, ob quam unice Incarnatio per primum decretum fuit intenta ; secundum est redemptio a peccato, quae etiam adaequate Deum ad secundum decretum ferendum movit. Ex quibus infertur, quod, aliis etiam non existentibus motivis, Christus, vi secundi decreti, incarnatus fuisset ob solum peccati remedium ; et etiam, peccato non existente, vi primi decreti, ob solam Incarnationis excellentiam in mundum venisset.

865. Prop. *Si Adamus non peccasset, Christus incarnatus non fuisset.* — Sententia communior et probabilior.

PROB. Quae ex sola Dei voluntate pendent, ejusmodi est divini Verbi Incarnatio, ea per solam revelationem nobis innotescere possunt. Atqui, in revelatione nullum aliud Incarnationis motivum, quam hominis peccatum, nobis exhibetur. Ergo si Adamus non peccasset, Christus incarnatus non fuisset. Incredibile enim prorsus est, si aliud magis principale Incarnationis motivum existeret, prout volunt scotistae, illud nunquam in revelatione commemorari, sed minus principale constanter indicari ; vel si duae aequae praecipuae adessent Incarnationis rationes, ut vult Suarez, unam semper tradi, alteram constanter omitti.

Prob. min. : Revelatio nobis manifestatur Scriptura et Traditione, et tam in Scriptura quam in Traditione hominis peccatum exhibetur unicum Incarnationis motivum.

I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Joan.*, III, 17) : *Misit Deus Filium suum in mundum... ut salvetur mundus per ipsum.* — Et Christus de se dicit (*Joan.*, x, 10) : *Ego veni ut vitam habeant.* — (*I. Timoth.*, 1, 15) : *Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere.* — Innumeri citari possent textus quibus, Christum in mundum venisse, ut peccatores salvos faceret, evidenter demonstratur : aliud autem dominici adventus motivum nunquam indicatur.

Quocirca ait S. Alphonsus : « Cum ex una parte Sacra Scriptura certo dicat, Christum praedestinatum esse ut hominum peccato mederetur ; ex alia autem parte nullus detur Scripturae locus (qui saltem clarus sit), ex quo inferri possit, Christum ante homines et ante permissionem eorum peccati fuisse praedestinatum, quid causae est, cur ante hominum creationem decretam fuisse dicamus Incarnationem et hominum Redemptionem ? » (*De praedest. Christi.*) Unde et alio in loco absolute affirmat S. Doctor, Christum « carnem unice assumpsisse ut pro amore nostro pati posset. » (*Hist. haer.*, Conf. 15, n. 35.)

II. Ex Traditione, quae in hac quaestione ex Patrum testimoniis, et precibus liturgicis maxime constat.

a) « Tredecim Patres, ait *Hilarius Par.*, loc. cit., p. 10, inter quos maximi Doctores Ecclesiae, S. Augustinus, Leo Magnus, Gregorius M., Athanasius, etc...

docent formaliter, expressis verbis, quod si Adam non peccasset, Verbum in carne minime fuisset.

« Idem dicunt aequivalenter praecipui Patres et Doctores, S. Ambrosius, Basilius, Chrysostomus, etc.

« Idem insinuant caeteri fere omnes cum S. Cypriano, Gregorio Nysseno, Hieronymo, etc.

« Nullus e Patribus Ecclesiae, ne unus quidem, dixit quod si Adam non peccasset, nihilominus Verbum incarnatum fuisset. »

Sufficiat quaedam Patrum effata referre. Ait *S. Aug.* : « Si homo non perisset, Filius hominis non venisset. » *De Verbis Apost.*, Sermon 8, M., 38, c. 940.) — Et : « Nulla causa fuit veniendi Christo Domino, nisi peccatores salvos facere. » (*Loc. cit.*, Sermon 9, M., 38, c. 945.) — *S. Irenaeus* : « Si enim non haberet caro salvari nequaquam Verbum Dei caro factum esset. » (*Cont. haer.*, l. 5, c. 14, M., 1161.) — *S. Greg. Naz.* : « Quae autem humanitatis a Deo propter nos susceptae causa exstitit ? Profecto ut nobis salus pateretur. Quid enim aliud causae afferri possit ? » (*Or.* 30, n. 2, M., 36, c. 106.)

« Ex his omnibus Sanctis, ait *Toletus* (p. 52), tam validum sumitur argumentum in hac materia, in qua demonstratio nulla est, ut, iudicio meo, iis contradici absque temeritate non possit. »

b) In precibus liturgicis unicum Incarnationis motivum exprimitur, peccatum scilicet hominis. Canit Ecclesia in Sabbato Sancto : « O certe necessarium Adae peccatum ! o felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem ! » haec autem culpa *felix* vocari non posset, si non ipsius Incarnationis, sed solius circumstantiae passibilitatis Christi, motivum fuisset.

In hymno *Te Deum*, oramus : « Tu, ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti Virginis uterum. » — Et in hymno ad B. Virginem legimus : « Peccatores non abhorres, — Sine quibus nunquam fores — Tanto digna Filio. » — Quibus relatis verbis, exclamat *S. Alphonsus* : « O Maria, peccatoribus subvenire teneris, quia quidquid doni, quidquid gratiae, quidquid excelsitatis accepisti, uno verbo, quidquid sublimi tua divinae maternitatis dignitate continetur, totum, si fas est dicere, peccatoribus, debes, cum propter illos digna facta sis, quae Deum haberes Filium. » (*Glor. Mar.*, c. 6, § 3.)

866. Conclusio. Allatis argumentis plura alia attexi possunt, ut, v. gr., ex Bulla *Ineffabilis*, in qua Maria dicitur electa et ordinata ab initio et ante saecula, ex praevisione lapsi generis humani, etc. Sed dicta ad thesim confirmandam sufficiant.

Licet igitur opposita sententia probabilitate non destituatur, praesertim ob auctoritatem theologorum qui illi suffragantur, neganti tamen opinioni standum est, utpote Scripturis et Traditione solide innixae, et longe majori parti theologorum probatae. Haec etiam Dei caritatem erga nos magis commendat, nostramque gratitudinem erga Deum magis excitat, dum eum scimus unice ad misérias nostras sublevandas carnem induisse. « Opinio dicentium Deum non fuisse incarnatum nisi homo peccasset, ait *S. Bonaventura*, magis consonat fidei pietati, quia in Scripturis ratio Incarnationis communiter assignatur liberatio a peccato. Magis quoque devotionem accendit, dicendo Deum incarnatum esse ad succur-

rendum tot ac tantis miseriis nostris. Deum etiam magis honorat, quam opinio alia, nam illa quasi includit Deum intra perfectionem universi, et quamdam necessitatem videtur Incarnationis praefigere, dicendo opera Dei sine ea perfecta non esse. » (3. *Sent.*, D. 1, q. 1, a. 3.)

CAPUTI I

De natura Incarnationis.

867. Praelibatis quae ad Incarnationis necessitatem et motivum pertinent ea, quae Ecclesia de hoc mysterio nos docet, jam exponenda occurrunt.

Docet nos fides catholica Verbum divinum in Incarnatione humanam naturam assumpsisse in unitatem personae, ita ut in Christo Jesu post unionem una sit persona, divina scilicet ; et duae sint naturae perfectae, integrae, inconfusae, divina scilicet et humana ; et unus et idem Christus sit verus et perfectus Deus ex substantia Patris ante saecula genitus, atque verus et perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens.

Catholicam doctrinam evertere diversis viis conati sunt haeretici : alii in Christo duas posuerunt personas, divinam et humanam ; alii, contra, unicam tantum in eo agnoverunt naturam ; alii Christum Deum esse negaverunt ; alii demum de humanitate a Christo assumpta proterve senserunt.

Praemissis igitur in art. I. quibusdam notionibus ad doctrinae intelligentiam necessariis, agemus in art. II. de unitate personae in Christo ; in art. III. de dualitate naturarum in Christo ; in art. IV. de Christi divinitate ; et in art. V. de natura humana a Christo assumpta.

ARTICULUS I.

Praenotanda.

868. I. De unionem hypostatica. — Unio hypostatica dupliciter considerari potest, *active* scilicet vel *passive*, seu in fieri et in facto esse.

Si consideratur *in fieri*, unio hypostatica est *actio realis*, qua duae substantiae Verbi et naturae humanae conjunguntur, ex quibus componitur hic homo Christus. Haec actio uniens naturam divinam et humanam in unica persona Verbi est communis toti Trinitati ; est

enim opus ad extra, quod tres divinae personae communiter operantur ; appropriatur tamen Spiritui Sancto, secundum illud : *Spiritus Sanctus superveniet in te*, etc. ad manifestandum Incarnationem ex maximo Dei amore processisse.

Si consideratur *in facto esse*, Incarnatio est *modus substantialis*, quo humanitas Christi manet actu unita personae Verbi. (Polm.) Seu, aliis verbis : *Est unio duarum naturarum in una Persona Verbi, remanente perfecta distinctione naturarum*. In hoc praecise consistit mysterium Incarnationis.

869. II. Notio de diversis unionibus. — Ad unionis hypostaticae intelligentiam non parum confert notio diversarum specierum unionis. Unio definitur : *Diversarum rerum conjunctio, ex quibus resultat quid unum*. (Polm.)

Unio datur multiplex, videlicet :

1° Physica et moralis. — *Unio physica* est conjunctio partium, ex quibus resultat compositum quoddam physicum, v. gr., unio animae et corporis ; unio inter vestem et vestitum. — *Unio moralis* est, qua partes unum compositum morale constituunt ; sicut, v. gr., inter duos amicos, aut inter dominum et servum adest unio moralis.

2° Unio accidentalis et substantialis. — *Unio accidentalis* est duarum substantiarum conjunctio, ex quibus resultat compositum per accidens, ut, v. gr., inter vestem et vestitum ; inter amicum et amicum. — *Unio substantialis* est conjunctio plurium rerum substantialium, qua constituitur unum per se in genere substantiae (Polm.), v. gr., inter animam et corpus.

3° Unio substantialis potest esse quadruplex, scilicet :

a) *Unio substantialis integralis*, qua partes integrantes ad corpus integrum constituendum inter se coalescunt ; talis, v. gr., est unio membrorum cum capite ad corpus humanum efformandum.

b) *Unio substantialis essentialis*, qua plures res ita conjunguntur, ut ex eis una essentia unaque natura resultet. Haec vocatur etiam *unio in natura* ; talis, v. gr., est unio animam inter et corpus.

c) *Unio subsistentialis*, qua natura et subsistentia connaturalis conjunguntur, ita ut haec duo suppositum in concreto constituent ; cujusmodi, v. gr., est unio naturae humanae cum sua connaturali subsistentia.

d) *Unio hypostatica*, qua aliqua nuda natura (id est, natura sine subsistentia) cum altera natura subsistente (seu cum aliqua persona) ita conjungitur, ut subsistentia unius fiat utrique naturae

communis, et utraque natura terminetur unica hac et eadem subsistentia. Haec unio vocatur etiam *unio in persona*.

Secundum fidem catholicam. Verbum divinum assumpsit in unitatem personae naturam humanam sine subsistentia humana, atque naturae humanae suam propriam tribuit personalitatem, ita ut persona Filii Dei revera in duabus naturis subsistat, et duae naturae in una subsistentia Verbi divini existant. Hanc unionem hypostaticam homo perfecte intelligere non potest ; ipsa est aliquid omnino singulare, cujus perfecta et adaequata repraesentatio in natura inveniri nequit ¹.

870. III. De assumptione. — Ab unionem sedulo distingui debet assumptio ; magnum quippe discrimen inter unionem et assumptionem, inter unitum et assumptum intercedit. — *Unio* est actio communis SS. Trinitati, qua persona Filii cum natura humana conjungitur. — *Assumptio* (dicta quasi ab alio ad se sumptio), est quid proprium Filio ; et est idem ac sumptio naturae humanae a persona Filii, ita ut persona Filii suam propriam subsistentiam humanae naturae communicet. Solus igitur Filius est assumens.

Rursus : Natura divina est unita et uniens ; natura autem humana est unita non uniens ; divina persona est assumens, sed non assumpta ; humana vera natura est assumpta, non assumens. (*S. Th.*, q. 2. a. 8.)

ARTICULUS II.

De unitate personae in Christo ².

871. Unitatem personae in Christo negavit Nestorius. Docuit utramque naturam in Christo, divinam et humanam, suam propriam possidere subsistentiam, ac proinde duas in Ipso esse personas, unam filium Dei, alteram filium Mariae Virginis, inter se accidentaliter, non vero hypostatice, unitas. Exinde docuit nullam inter illas personas dari communicationem idiomatum, et Virginem Mariam purum hominem genuisse, atque Christiparam, non autem Deiparam, vocandam esse.

Ut autem unitatem in Christo, quam Scripturae et Patres tam enixe commendant, saltem specietenus salvaret, Nestorius plures inivit vias : sed accidentalem semper, nunquam vero substantialem, Deum inter et hominem in Christo adstruxit unionem. « Modo, ait *S. Alphonsus*, istam unionem dicit esse *habitationis*, afirmando Verbum in Christi humanitate tanquam in suo templo habitare. Modo eam dicit esse *affectus*, qualis inter duos amicos existit. Modo eam dicit esse *operationis*, quia Verbum humanitate Christi tanquam instrumento ad miracula aliaque opera supernaturalia patrandum utatur. Modo eam dicit esse *gratiae*, quia Verbum mediante gratia sanctificante aliisque divinis donis sese cum Christo univerit. Denique istam unionem in

¹ Pro exemplis, cf. Lessius, *De perf. div.*, l. 12, c. 5. — ² Cf. *S. Alph.*, *Hist. haer.*, Confut. 7. *S. Th.*, q. 2, a. 6.

morali communicatione consistere affirmat, qua Verbum isti humanitati dignitatem suam atque excellentiam communicaverit ; et hanc ob rationem, addit, humanitatem adorandam et venerandam esse, sicut honoratur purpura, qua rex induitur, et thronum in quo sedet. » (*Confut.* 7, n. 1 ; cf. *Hist. haer.*, c. 1, a. 3.)

Centies condemnatus est Nestorius, sed solemniori modo in Concilio Ephesino, oecum. III, anno 431.

872. Prop. *Unica est in Christo, eaque divina persona.*

De fide, ex diversis symbolis, et ex Concil. Ephes. et Chalced.

Legimus in Ephesino, can. 2 : « Si quis non confitetur, carni secundum substantiam unitum Dei Patris Verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul et hominem, A. S. » — Et in Chalcedon., act. V : « Sequentes igitur Sanctos Patres, unum eundemque confiteri Filium et Dominum nostrum Jesum Christum consonanter omnes docemus eundem perfectum in Deitate, et eundem perfectum in humanitate, Deum verum et hominem verum..., non in duas personas partitum aut divisum, sed unum eundemque Filium et unigenitum Deum Verbum, Dominum Jesum Christum. »

PROB. I. EX S. SCRIPTURA. — 1° In S. Scripturis Deus dicitur *conceptus, natus de Virgine, passus, mortuus*, etc. (*Luc.*, I, 31, 35. — *Act.*, III, 15. — I, *Cor.*, II, 8.) Ex his argumentum hoc confici potest : Terminus in subjecto cujusdam praedicationis positus, sumitur semper pro supposito vel persona¹. Ergo divina persona est concepta, nata, passa et mortua. Sed impossibile est personam divinam haec subire secundum quod est Deus ; ergo haec subiit secundum quod est homo. Eadem igitur persona Deus simul et homo est².

2° In S. Scriptura Christus homo vocatur Deus, et Deus vocatur homo (*Rom.*, IX, 5) : *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula.* — (*Joan.*, I, 4) : *Et Verbum caro factum est.* Unde sic : Quotiescumque duae integrae formae vel naturae de se invicem in abstracto praedicari nequeunt, nec in concreto, nisi idem habeant numero suppositum, de se praedicari possunt ; omnis quippe praedicatio in aliqua identitate fundatur. V. gr. quia albedo de dulcedine praedicari nequit, album dici nequit dulce, nisi sit idem subjectum, quod simul album sit et dulce. Atqui divinitas et humanitas sunt duae formae integrae, quae in abstracto de se invicem praedicari nequeunt. Ergo nec in concreto de se invicem praedicari possent, nisi in eodem supposito convenirent. Ergo nec Christus Deus vocari posset homo, nec Christus homo vocari Deus, nisi divinitas et humanitas in eadem persona subsisterent. Unica est igitur in Christo persona.

¹ Cf. S. Th., P. 3, q. 16, a. 7, ad 4. — ² Cf. S. Alph., *loc. cit.*, n. 2-4.

3º Si Christus homo eadem non esset persona atque Christus Deus, ea, quae sunt soli divinitati propria, sibi attribuere non potuisset ; quae tamen sibi homini attribuit, v. gr., quando dixit : *Ego et Pater unum sumus* (*Joan.*, x, 30.) — *Antequam Abraham fieret, ego sum* (*Joan.*, viii, 58). — *Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt* (*Joan.*, xvi, 15). Haec dixit Christus homo, quae tamen de solo Deo affirmari possunt.

II. **Ex Symbolo S. Athan.**, in quo legimus : « Qui licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus... Unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus. »

III. **Ex Traditione. SS. Patres uno ore unicam in Christo personam praedicant.** Ait *S. Irenaeus* : « Joannes unum et eundem novit Verbum Dei, et hunc esse unigenitum, et hunc incarnatum esse pro salute nostra, Jesum Christum. » (*Adv. haer.*, l. 3, c. 16, n. 2. M., 7, c. 921.) — *S. Greg. Naz.* : « Id, quod non erat, assumpsit : non duo factus, sed unum ex duplici natura fieri sustinens. Ambo enim Deus, nimirum, quod assumpsit, et quod assumptum est ; duae naturae in unum concurrentes, non duo filii. » (*Orat.* 37, n. 3. M., 36, c. 286.) — *S. Aug.* : « Anima et caro Christi cum Verbo Dei una persona est, unus Christus est. » (*In Joan.*, tr. 49, n. 18. M., 35, c. 1755.)

IV. **Ex absurdo.** Si ad Verbi Incarnationem non requiratur unio substantialis hypostatica, sed sufficiat unio accidentalis Verbi cum Christo homine, sive fiat unio per inhabitationem, sive per affectum, sive per operationem, etc., dicendum foret, Patrem et Spiritum Sanctum in Christo etiam fuisse incarnatos, quandoquidem et ipsi in Christo inhabitant. De se ipso dicit Christus (*Joan.*, xiv, 10) : *Pater in me est... Pater autem in me manens.* — Et (*Luc.*, iv, 1), de Spiritu Sancto legimus : *Jesus autem plenus Spiritu Sancto.* — Imo dicendum foret tres divinas Personas in quolibet justo incarnari, quippe quae cuilibet justo per affectum amoris uniantur, atque in eo inhabitent, secundum illud (*Joan.*, xiv, 23) : *Si quis diligit me... Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.* — Sed haec fidei manifeste adversantur. Ad Verbi igitur Incarnationem non sufficit unio accidentalis, sed requiritur unio hypostatica.

873. **Objeitur.** Christus erat perfectus homo, secundum illud symboli : *Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens.* Atqui,

nullus potest esse perfectus homo, nisi sit persona humana. Ergo in Christo praeter personam divinam persona humana etiam admittenda est.

Resp. Ad responsionem recolendum est, inter naturam creatam atque ejus subsistentiam adesse realem distinctionem. Natura est *id per quod res est id quod est, et in specie constituitur* ; subsistentia vero est *ea perfectio, per quam substantialis natura ultimo compleitur et terminatur, ita ut sit sui juris et alteri incommunicabilis*. Quaelibet natura substantialis, ut revera existat, subsistere necessario debet, cum subsistere sit idem ac per se existere ; sed necesse non est ut *subsistentia connaturali* subsistat, modo altera nobilior adsit, quae talem naturam ultimo compleat, eique $\tau\theta$ subsistere tribuat.

Homo igitur est suppositum naturam humanam perfectam et integram possidens ; utrum autem haec humana natura subsistat sua connaturali subsistentia, necne, nihil refert. Si haec natura connaturali sua humana subsistentia terminatur, suppositum illud erit homo simul et persona humana. Si vero haec natura humana a perfectiori subsistentia assumitur et terminatur, suppositum illud erit quidem perfectus homo, non erit autem persona humana. Et tali modo res in Incarnatione se habet. Verbum divinum assumpsit ad se naturam humanam, eamque sibi ita univit, ut persona divina eam terminaret, vicesque subsistentiae humanae suppleret. Verbum divinum est proinde verus et perfectus homo, possidens omnia quae hominem constituunt ; sed, propter humanae personalitatis absentiam, non est persona humana ¹.

874. Corollarium. Cum divina Verbi persona humanam in Christo terminet naturam, et humanae personalitatis vices suppleat, consequitur animam non fuisse corpori unitam priusquam a Verbo assumeretur : alioquin, cum ex unione animae et corporis naturaliter resultet suppositum humanum, nisi natura a superiori subsistentia divinitus terminetur, Verbum humanam personam assumpsisset, quod est haereticum. — De fide igitur tenendum est Verbum humanam naturam in unitatem personae assumpsisse eodem temporis puncto, quo anima creata et corpori unita est, ut cum eo naturam humanam constitueret. (*S. Th.*, q. 2, a. 5, ad 1.)

875. Quaeritur : *Utrum natura humana sit unita personae Verbi mediante gratia.* (*S. Th.*, q. 2, a. 10.)

Resp. 1° Si nomine gratiae intelligatur voluntas Dei aliquid gratis faciens vel donans, dicendum est unionem naturae humanae cum divina factam esse per gratiam tanquam per causam efficientem.

2° Si nomine gratiae intelligatur gratia sanctificans, quae humanitati inhaeret, et qua mediante facta esset haec unio tanquam per medium, vel per modum disponentis, dicendum est unionem factam non esse per gratiam : gratia enim sanctificans in Christo est effectus consequens unionem, et non praecedens ipsam.

3° Si nomine gratiae intelligatur donum vel beneficium gratis concessum, dicendum est unionem factam esse per gratiam : ipsum

¹ Cf. *S. Th.*, 3, q. 2, a. 5, ad 1 ; *Cont. Gent.*, l. 4, 39 ; *S. Alph.*, loc. cit., n. 15 et 16.

enim uniri divinae personae est maximum donum, quod humanae naturae, nullis praecedentibus meritis, collatum est. Haec gratia vocatur *gratia unionis* : « Gratia enim unionis, ait S. Th., est ipsum esse personale quod gratis divinitus datur humanae naturae in persona Verbi. » (Q. 6, a. 6.) Haec gratia unionis est maxima gratia, quae excogitari potest : nullum enim est majus donum, quam conjungi Deo per unionem personalem.

ARTICULUS III.

De naturarum dualitate in Christo ¹.

876. Eutyches ² dum unitatem personae in Christo ab Nestorii injuria vindicaret, in oppositum incidit errorem, et asseruit in Christo, facta unione hypostatica, unicam tantum adesse naturam, ita ut Christus, quamvis sit ex duabus naturis, non tamen *subsistat* in duabus naturis, prout ipse Eutyches declaravit in Concil. Chalced. act. 7 : « *Ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero unam naturam confiteor.* » Modum autem quo duae naturae in Christo in unam naturam coaluerint, Eutyches nunquam explicare voluit ; probabilius admisit eum modum in hoc consistere quod natura humana a natura divina absorpta fuerit. Qui unicam tantum in Christo admittunt naturam *Monophysitae* denominantur. — Saepius condemnati sunt, speciatim in Concilio Chalcedonensi, anno 451.

877. **Prop.** *Natura divina et humana per unionem in persona Verbi, non coaluerunt in unam ; sed utraque post unionem incon-fusa, impermixta et integra permansit.*

De fide, ex Concil Chalced. definiente Christum Filium Dei Unigenitum esse « in duabus naturis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem ; magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. 1° Christus Dominus saepe saepius vocatur et *Deus*, et *homo*. Atqui hae voces *Deus*, *Homo*, concrete sumptae, indicant suppositum possidens talem naturam. Ergo Christus Dominus naturam et divinam et humanam realiter possidet.

2° Legimus (*Phil.*, II, 5-8) : *Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus*

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 8. — ² S. Alph. *Hist. haer.*, c. 5, a. 4, (t. 3, p. 267).

est esse se aequalem Deo ; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. « His verbis, ait *S. Alphonsus*, Apostolus in Christo agnoscit formam seu naturam divinam, secundum quam aequalis est Deo ; et formam servi, secundum quam semetipsum exinanivit, et factus est homo nobis consubstantialis. Atqui, forma Dei et forma servi nequeunt esse una eademque forma, una eademque natura. Si enim haec unica forma seu natura esset natura humana, Christus Patri non foret aequalis ; sin autem esset natura divina, Christus seipsum non exinanivisset, nec in similitudinem hominum factus esset. Duas ergo naturas in Christo Jesu agnoscamus necesse est, divinam scilicet, qua Patri est aequalis ; et humanam, qua similis hominibus factus est. » (*Confut.* 8, n. 4.)

3° Uni eidemque Christo in Scripturis attribuuntur, cum ea quae soli naturae humanae convenire possunt, ut nasci, fatigari, jejunare, sitire, sedere, ambulare, pati, mori, etc. ; tum ea quae de sola natura divina praedicari possunt, ut esse Deo Patri consubstantialis, esse omnipotens, omnisciens, immutabilis. Ergo in Christo sunt duae naturae, unitae quidem, sed non confusae, non permixtae¹.

II. **Ex Symbolis**². Legimus in Symb. Apost. : « Credo... in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus est. » Quae verba duas in Christo naturas manifeste declarant : unam, qua unicus Patris Filius est ; alteram, secundum quam natus est ex Virgine. — Et in Symb. S. Athan. : « Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens... Unus autem non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. »

III. **Ex Traditione**. SS. Patres dualitatem naturarum in Christo unanimiter proclamant. Ait *S. Melito Sard.* : « Cum enim idem Deus simul et homo perfectus esset, duas naturas suas nobis patefecit. » (M. 5, c. 1221.) — *Origenes* : « Alia est in Christo Deitatis ejus natura, quod est Unigenitus Filius Dei et alia humana natura. » (M. 11, c. 130.) — *S. Ambrosius* : « Servemus distinctionem divinitatis et carnis. Unus in utraque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est. » (*De fide*, M. 16, c. 576.) Consonant alii Patres,

¹ Cf. *S. Alph.*, loc. cit., n. 7 et 8 ; et *Epist. X. S. Leonis ad Flavianum*. — ² Cf. *S. Alph.*, loc. cit., n. 9.

praesentim S. Cyrillus in sua epistola ad Nestorium a Conc. Ephesino approbata (M. 77, c. 46) et S. Leo in sua epistola dogmatica ad Flavianum (M. 54, c. 763).

IV. Ex Ratione. 1° « Si peracta Incarnatione, ait S. Alph., humana natura in Christo a divina fuisset absorpta, ut docent Eutychiani, totum Redemptionis nostrae mysterium pessumda-retur. Hoc enim in casu vel negando foret passio et mors Christi ; vel asserendum esset divinitatem passam et mortuam esse, quod lumini etiam naturali repugnat. » (*Loc. cit.*, n. 13.)

2° Si post unionem hypostaticam unica in Christo remanet natura, hoc ideo factum est quia : a) Vel natura divina in humanam est mutata : hoc autem est impossibile, siquidem Deus est immutabilis ; concesso vero quod factum sit, Christus non amplius foret Deus. — b) Vel humana natura absorpta est a divina ; tunc Christus jam non est homo. — c) Vel ita inter se unitae sunt natura divina et humana, ut tertia ex eis exurgeret ; hoc autem est impossibile, divina enim natura est immutabilis ; praeterea, Christus in hac hypothesi nec Deus foret, nec homo. Dicendum est igitur, in Christo duas esse naturas, inter se quidem in persona intime unitas, sed inconfusas, impermixtas, et integras remanentes¹.

878. **Corollaria. I.** Licet ratione subsistentiae, una et simplicissima sit Christi persona, quia tamen in duabus naturis subsistit, ratione naturarum composita dici potest². Confitemur *Christum ex duabus naturis compositum*, ait Concil. Constantin. IV, c. 4.

II. Cum in Christo duae naturae, humana et divina, post unionem inconfusae et impermixtae permanserint, sequitur, Verbum divinum, licet corpus assumpsit in unitatem personae, factum non esse formam corporis. Forma enim cum materia, quam informat, unam naturam constituit. « Non enim Filius Dei, ait S. Th., sic assumpsit verum corpus, ut forma corporis fieret ; quod repugnat divinae simplicitati et puritati ; hoc enim esset assumere corpus in unitatem naturae, quod est impossibile. » (Q. 5, a. 1, ad 2.)

ARTICULUS IV.

De Christi Redemptoris divinitate.

879. Celeberrimus haeresiarcha, qui Christi divinitatem negavit, est Arius. Hic, utpote ipsam divini Verbi cum Patre consubstantialitatem negans, Christum, Verbum Incarnatum, natura Deum esse etiam negare adactus fuit. — Eandem Christi divinitatem tollunt « Ebion, Cerinthus, Paulus Samosatenus, et Photinus, qui in Christo solam naturam humanam confitentur ; divinitatem vero non per naturam, sed per quamdam excellentem divinae gloriae participationem, quam per opera meruerat, in eo fuisse confingunt. » (S. Th., *Cont. Gent.*, l. 4, c. 28.) — His accensendi sunt Sociniani, necnon et recentiores

¹ Cf. S. Alph., *loc. cit.*, n. 14-16. — ² Cf. S. Th., q. 2, a. 4 ; Isamb., In q. 2, disp. 5, a. 2 et seq.

rationalistae, qui ad divinam christianae religionis obligationem securius tollendam, ipsius auctorem, Christum Redemptorem, inter puros homines relegant. (Cf. n. 103.)

Praeteritis hisce annis novum surrexit haeticorum Christi divinitatem negantium genus, *modernistarum* scilicet grex (quo nomine eos vocat SS. D. N. Pius PP. X, Encycl. *Pascendi*, n. 112). Geminum distinguunt Christum, Christum scilicet *historicum*, et *Christum fidei*. « Vulgata apud modernistas, ait Pius X, distinctio inter Christum historicum et Christum fidei. » (*Loc. cit.*, n. 81¹.) Et : « Hinc geminus Christus, realis alter, alter qui nunquam reapse fuit sed ad fidem pertinet ; alter qui certo loco certaue vixit aetate, alter qui solummodo in piis commentationibus fidei reperitur : ejusmodi exempli causa est Christus, quem Joannis evangelium exhibet, quod utique, aiunt, totum quantum est, commentatio est. » (*Loc. cit.* n. 82.)

Nefastam modernistarum doctrinam de Christi persona compendiose refert et damnat Decretum *Lamentabili*. Prop. 27 : Divinitas Jesu Christi ex Evangeliiis non probatur ; sed est dogma quod conscientia christiana e notione Messiae deduxit.

Prop. 29 : Concedere licet Christum quem exhibet historia multo inferiorem esse Christo qui est objectum fidei.

Prop. 30 : In omnibus textibus evangelicis nomen *Filius Dei* aequivalet tantum nomini *Messias*, minime vero significat Christum esse verum et naturalem Filium Dei.

Prop. 31 : Doctrina de Christo quam tradunt Paulus, Joannes et Concilia Nicaenum, Ephesinum, Chalcedonense, non est ea quam Jesus docuit, sed, quam de Jesu concepit conscientia christiana.

Juxta modernistas igitur, Christus realis, qui vixit in Judaea, quique religionem fundavit, atque pro nobis mortuus est, purus est homo, aliis forsitan ingenio et pietate praestantior, limites tamen naturae creatae non supergrediens. Exinde ruit tota salutis et redemptionis oeconomia.

Praeterea, cum Ecclesia Christo reali cultum patriae exhibeat, sequitur ipsam in putidam prolapsam esse idololatriam.

880. Prop. *Christus Jesus est verus Deus.*

De fide, ex diversis Conciliis et Symbolis. Legimus in Symb. Nicaeno : « Credo... et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula ; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. »

PROB. I. Haec propositio fluit tanquam corollarium ex iis, quae in superiori art. II (n. 871 et seq.), et in tractatu de SS. Trinitate (n. 545), de Verbi divinitate dicta sunt. Cum enim una eademque sit Verbi et Christi hominis persona, lucide sequitur Christum vere esse Deum, et omnia argumenta quae Verbi divinitatem probant, Christi quoque divinitatem probare. « Quia Verbum, inquit S. Alphonsus, assumpsit in Christo humanitatem in unitatem personae, secundum illud Joannis (1, 14) : *Et Verbum caro factum est*, per hoc quod probatur Verbum esse verum Deum, probatur etiam Christum

¹ Loisy, *Autour*, p. 111 ; 113 — Sabatier, *Esquisse*, p. 189 ad 192.

non fuisse purum hominem, sed hominem simul et Deum. » (*Confut.* 2, n. 1.)

II. Ex qualitate Messiae. Christus Jesus verus est Messias a Deo Patribus promissus et a prophetis praenuntiatus (Cf. n. 119 et seq.). Sed Messias, humani generis Salvator, verus est Deus, ut Scripturae centies testantur. De Messia inter alia legimus (*Is.*, ix, 6) : *Parvulus natus est nobis... et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri saeculi.* — (*Is.*, vii, 14) : *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quae verba referens S. Matthaeus (I, 23), addit : Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus.* — (*Mich.*, v, 2) : *Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis.* Jamvero in his aliisque textibus Messias vocatur Deus, eique divina adscribuntur attributa. Christus ergo, quem Messiam esse probavimus, verus est Deus.

III. Ex verbis quibus Christi generatio annuntiatur et describitur. Legimus (*Luc.*, I, 30) : *Et ait Angelus ei : ne timeas, Maria... Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum ; hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur... quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* — (*Joan.*, I) : *In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum... Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* — Qui igitur natus est de Virgine, est Filius Altissimi, est Filius Dei, est Emmanuel, scilicet *nobiscum Deus*, est Verbum Patris. Christus Jesus est igitur verus homo et verus Deus.

IV. Ex testimonio Dei Patris. Jesu baptizato, coelum apertum est : *et ecce vox de coelis dicens : Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* (*Matth.*, III, 17.) — Et in transfiguratione idem contestatus est Pater (*Matth.*, xvii, 5) : *Et ecce vox de nube dicens : Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui ; ipsum audite.*

V. Ex testimonio ipsius Christi. Christus Jesus suam divinitatem saepius affirmavit coram discipulis, coram populo, coram judicibus.

Coram discipulis (*Matth.*, xvi, 13-18) : *Quem dicunt homines esse Filium Hominis?... Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit : Tu es Christus, Filius Dei vivi. Respondens autem Jesus dixit ei : Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est.* — Et (*Joan.*, xiv, 9-12), suam cum Patre consubstantialitatem affirmat, et ad discipulos in ea fide confirmandos ad miracula provocat.

Coram populo (*Joan.*, ix, 35) : *Dixit ei (caeco nato) : Tu credis in Filium Dei ? Respondit ille, et dixit : Quis est, Domine, ut credam in eum ? Et dixit ei Jesus : Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. — (Joan.*, x, 30-38) : *Ego et Pater unum sumus. Sustulerunt ergo lapides Judaei ut lapidarent eum. Respondit eis Jesus : Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo : propter quod eorum opus me lapidatis ? Responderunt ei Judaei : De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia : et quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum. Respondit eis Jesus : Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est, et ego in Patre.*

Coram iudicibus (*Marc.*, xvi, 61, 62) : *Rursum summus sacerdos interrogabat eum, et dixit ei : Tu es Christus filius Dei benedicti ? Jesus autem dicit illi : Ego sum ; et videbitis Filium hominis a dextris virtutis Dei, et venientem cum nubibus coeli.*

Praeterea sexcentis Evangelii locis, Christus sese pro Deo gerit, cum v. gr. se affirmat majorem Davide qui eum vocat Dominum suum (*Matth.*, xxii, 24) ; majorem templo (*Matth.*, xii, 6) ; majorem angelis qui sunt ejus ministri (*Matth.*, xvi, 27 et xxiv, 34) ; Legis ac Sabbati Dominum, quae tamen Deum habent auctorem (*Matth.*, v, 21 seq. et xii, 8) ; Judicem vivorum et mortuorum (*Matth.*, vii, 22 ; xiii, 41 ; xvi, 27 ; xxiv, 30, etc.) — cum operatur miracula virtute propria et suam potestatem discipulis communicat — cum sibi reposcit amorem soli Deo debitum (*Matth.*, x, 37) — cum coelum promittit discipulis (*Luc.*, xxii, 29) — vel latroni (*Luc.*, xxiii, 43) — vel iis qui propter ipsum omnia reliquerint (*Matth.*, xix, 29) — vel iis qui propter ipsum persecutiones passi fuerint (*Matth.*, v, 11) — vel iis qui propter ipsum animam perdiderint (*Matth.*, xvi, 25) — cum discipulis promittit suam assistentiam usque ad consummationem saeculi (*Matth.*, xxviii, 20 ; xviii, 20 ; — *Luc.*, xxi, 15), etc.

VI. Ex testimonio Apostolorum. Nihil frequentius est in ore Apostolorum quam Jesum Deum, Filium Dei, proprium Dei Filium, verum Dei Filium et Unigenitum vocare. — Beatus Thomas, videndo Jesum, exclamat (*Joan.*, xx, 28) : *Dominus meus, et Deus meus.* — S. Joannes (I, *Ep.*, v, 20), testatur : *Et scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus et vita aeterna.* — S. Paulus (*Rom.*, ix, 5) : *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula.* — Et in Epistola ad

Hebraeos totus est Apostolus in Christi divinitate contra Judaeos probanda.

VII. Ex praeeistentia Christi ante suam conceptionem. Ille homo vere censendus est Deus, qui antequam conciperetur, jam exstitit. Sed Christus Nazarenus, natus ex Virgine Maria, fuit ante Abraham (*Joan.*, VIII, 58) : *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum* ; et fuit ante mundi constitutionem (*Joan.*, XVII, 5) : *Et nunc clarifica me tu, Pater, apud te ipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te*.

Item, qui mittitur et descendit de coelo, jam erat ante suam missionem vel suum descensum. Sed (*Gal.*, IV, 4) : *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere*. — Et (*Joan.*, VI, 33) : *Descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*.

VIII. Ex divinis operationibus atque attributis. Ille proprie et vere est Deus, cui propria sunt operationes et attributa divina. Atqui haec Christo Jesu sunt propria. Jesu tribuitur :

ESSE SPIRITUS SANCTI PRINCIPIUM (*Joan.*, XVI, 14, 15) : *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi : quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis*.

MISSIO SPIRITUS SANCTI (*Joan.*, XVI, 7) : *Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos ; si autem abiero, mittam eum ad vos*.

AETERNITAS (*Apoc.*, I, 8) : *Ego sum Alpha et Omega, principium et finis, dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens*. Sed *qui est, et qui erat, aeternitatem indicant*. — (*Joan.*, XIII, 58) : *Antequam Abraham fieret, ego sum*.

OMNIPOTENTIA (*Matth.*, XXVIII, 18) : *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra*. — (*Joan.*, V, 17, 18) : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor... Quaecumque enim ille fecerit, haec et filius similiter facit*.

OMNISCIENTIA (*Coloss.*, II, 3) : *In quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi*.

IMMUTABILITAS (*Hebr.*, I, 10-12) : *Opera manuum tuarum sunt coeli. Ipsi peribunt : tu autem permanebis ; et omnes ut vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur : tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient*.

AEQUALITAS CUM PATRE (*Matth.*, XI, 27) : *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare*. — (*Matth.*, XXVI, 19) : *Euntes docete... baptizantes eos in*

nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. — (Phil., II, 6, 7): In Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens.

MUNDI CREATIO (*Hebr., I, 10*) : *Tu in principio, Domine, terram fundasti ; et opera manuum tuarum sunt coeli. — (Coloss., I, 16) : In ipso condita sunt universa in coelis, et in terra, visibilia et invisibilia... omnia per ipsum et in ipso creata sunt.*

MUNDI CONSERVATIO ET GUBERNATIO (*Hebr., I, 3*) : *Qui quum sit splendor gloriae et figura substantiae ejus, portansque omnia verbo virtutis suae, etc. Sed qui portat omnia verbo virtutis suae, is omnia conservat, gubernat et regit.*

PECCATORUM REMISSIO (*Joan., I, 29*) : *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. — Et ipse Christus dixit paralytico (Luc., v, 20) : Homo, remittuntur tibi peccata tua... ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico : Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.*

IMPERTITIO VITAE (*Joan., v, 21*) : *Sicut Pater suscitavit mortuos, et vivificat : sic et Filius, quos vult vivificat. — Hanc suam potestatem Christus in resurrectione Lazari manifestavit.*

GLORIFICATIO (*Joan., v, 28*) : *Et ego vitam aeternam do eis. — (Joan., XVII, 3) : Haec est autem vita aeterna : ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.*

IX. Ex cultu qui Christo debetur. Solus Deus adorandus est adoratione proprie dicta, secundum illud Christi Domini (*Matth., IV, 10*) : *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Ille igitur, quem Deus vult adorari et honorificari sicut seipsum, verus est Deus. Sed Deus vult Christum adorari sicut seipsum (*Hebr., I, 6*) : *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei ; vult ipsum honorificari (Joan., v, 22, 23) : Neque Pater judicat quemquam : sed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. — (Philip., II, 9, 10) : Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium, et infernorum.*

N.-B. Quod ad ad traditionem spectat, eadem pro Christi divinitate, quae pro Verbi consubstantialitate cum Patre, Patrum auctoritates afferuntur, (n. 545).

881. Conclusio. — Ex dictis, Jesum Nazarenum ex Virgine Maria natum, cum hominem, tum Altissimi Filium esse, Deum verum de

Deo vero, coelique et terrae Dominum, nemo non videt. Ex quo contra hodiernos rationalistas, qui, ut divinitatis notam in christiana religione impressam oblitterent, Christum Dominum inter puros homines relegant, colligendum est, religionem quam Christus fundavit, divinam esse atque obligatoriam, ac proinde omnes qui ejus suave jugum exeunt, in tartarum tradendos aeternis cruciandos suppliciis.

ARTICULUS V.

De humana Christi natura.

882. Ex his, quae in superioribus dicta sunt, jam constat in Christo fuisse naturam humanam perfectam, integram, corpore vero et carneo constantem, necnon anima intellectuali et libera. Attamen, cum contra humanitatem a Christo assumptam speciales exorti sint errores, specialius etiam de ea disserere praestat.

Qui circa Christi humanitatem principalius erraverunt, sunt Manichaei, Valentiniani et Apollinaristae.

1° Manichaei docuerunt : « Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum assumpsisse : unde nec verus homo esse potuit, sed apparens : neque ea quae secundum hominem gessit : sicut quod natus est, quod comedit, bibit, ambulavit, passus est et sepultus, in veritate fuisse, sed in quadam assimilatione, consequitur. Et sic patet quod totum Incarnationis mysterium ad quamdam fictionem deducunt » *S. Th. (Cont. Gent., l. 4, c. 29)*.

2° « Valentinus dixit quod Christus non terrenum corpus habuit, sed de coelo apportavit, et quod nihil de Virgine Matre accepit, sed per eam quasi per aquaeductum transivit. » *S. Th. (loc. cit., c. 30)*.

3° Apollinaris prius docuit Christum corpus sumpsisse quidem ex Virgine, sed sine anima. Posterius vero, errorem suum temperans, asseruit Christum etiam animam sumpsisse, sed sine mente, Verbumque divinum in eo mentem supplevisse.

883. **Prop. I.** *Christus non phantasticum sed verum corpus assumpsit.*

De fide, ex pluribus Conciliis, et speciatim ex decreto Eugenii IV, pro Jacobitis : « Sacrosancta Romana Ecclesia... anathematizat Manichaeum cum sectatoribus suis, qui Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitus sustulerunt. »

Prob. I. Ex S. Scriptura. Christus Apostolis de se dicit (*Luc., xxiv, 39*) : *Palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* — Et (*I, Joan., iv, 2, 3*), legimus : *Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est ; et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est ; et hic est antichristus.* Sed his in Christo verum corpus fuisse constat.

II. Ex Traditione. « Si phantasma fuit corpus Christi, *inquit S. Aug.*, fefellit Christus ; et si fefellit, veritas non est. Est autem veritas Christus. Ergo non fuit phantasma corpus ejus. » (*Quaest., l. 83, q. 14. M., 40. c. 14.*)

III. Ex Ratione. 1° Christus fuit homo perfectus ; atqui perfectus homo vero constat corpore.

2° Si Christus non verum corpus, sed phantasticum habuisset, tota salutis nostrae oeconomia pessumdaretur : « Si enim non fuit verum corpus ejus, *ait S. Th.*, sed phantasticum ; ergo nec veram mortem sustinuit, nec aliquid eorum quae Evangelistae de eo narrant, secundum veritatem gessit, sed solum secundum apparentiam quamdam : et sic etiam sequeretur quod non fuerit

vera salus hominis subsecuta : oportet enim effectum causae proportionari. » (Q. 5, a. 1.)

884. Prop. II. *Christus non assumpsit corpus e coelo allatum, sed corpus terrenum, ex substantia Matris Virginis formatum.* (S. Th., q. 5, a. 2.)

De fide, ex Symb. S. Athan. : « Homo est ex substantia Matris in saeculo natus » ; — et ex pluribus Conciliis, et speciatim ex decreto Eugenii IV, pro Jacobitis, in quo legimus : « Sacrosancta Romana Ecclesia anathematizat Valentinum asserentem Dei Filium nihil de Virgine Matre cepisse, sed corpus coeleste sumpsisse atque transisse per uterum Virginis, sicut per aquaeductum defluens aqua transcurrit. »

PROB. Ex S. Scriptura. — 1° (Luc, I, 34, 35) : *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum... Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Atqui, qui concipitur in utero, et ex muliere nascitur, corpus ex ea desumptum, et non aliunde allatum, possidet ; generatio enim est processio viventis a principio vivente conjuncto, in similitudinem naturae.

2° Christus vocatur : *Filius David* (Matth., x, 1). — Dicitur : *factus ex semine David secundum carnem* (Rom., I, 3), etc. Atqui non potuit esse ex semine David, nisi quia corpus ejus fuit formatum ex purissimis sanguinibus beatissimae Virginis, quae erat de tribu David, et a Davide tanquam ab antiquo suo progenitore descendebat.

885. Prop. III. *Verbum divinum assumpsit animam rationalem.*

De fide, ex pluribus Conciliis. Legimus in Constantin. II, coll. 8, can. 4 : « Si quis non confitetur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam animam rationali et intellectuali secundum subsistentiam factam, A. S. » — Et in Concil. Viennensi : « Cum sancta Matre Ecclesia confitemur, Unigenitum Dei Filium... humanum corpus passibile et animam intellectivam, seu rationalem, ipsum corpus vere per se et essentialiter informantem, assumpsisse ex tempore in virginali thalamo ad unitatem suae hypostasis et personae. » — Et in Symb. Athan. : « perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens ».

PROB. I. Ex S. Scriptura. — 1° Legimus (Matth., xxvi, 38) : *Tristis est anima mea usque ad mortem.* — (Joan., x, 18) : *Potestatem habeo ponendi animam.*

2° « Evangelistae, inquit S. Th., in evangelica narratione narrant quod miratus est Christus, et iratus, et contristatus, et quod esuriit. Quae quidem ita demonstrant eum veram animam habuisse, sicut ex hoc quod comedit, et dormivit, et fatigatus est, demonstratur eum verum habuisse corpus humanum. » (Q. 5, a. 3.)

3° Christus in Scripturis dicitur *intelligere, scire, ratiocinari, sapientia proficere*. Atqui haec sine intellectu esse non possunt. Fuit igitur in Christo anima intellectualis.

II. Ex Ratione. Anima rationalis pertinet ad essentiam naturae humanae. Sed Christus est homo perfectus. Ergo animam, et quidem animam intellectivam, habet.

886. Corollarium. Christus igitur perfectus Deus, est etiam perfectus homo nobis consubstantialis ; est frater noster, est caro nostra ; tentatus per omnia pro similitudine absque peccato ; circumdatus infirmitate ut possit condolare iis qui ignorant et errant. Et hoc quidem, teste Apostolo (Hebr., iv), ut nos cum fiducia ad Eum, thronum gratiae, adeamus, et ab eo misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

887. Quaeritur I. *An Verbum Dei omnes humani corporis partes immediate assumpsit*¹.

Resp. Christus immediate assumpsit omnes corporis partes quae ad verum

¹ Cf. Isamb., q. 5, a. 3 et seq. (q. 180) ; Gonet, *Manuale, De Inc.*, c. 7, § 2.

corpus humanum constituendum concurrunt vel quae ad corporis integritatem pertinent. Ratio est : quia Verbum assumpsit immediate humanitatem perfectam et integram ; ergo et omnes ejus partes essentielles vel integrantes.

Olim controversia fuit de sanguine utrum fuerit a Verbo immediate assumptus. Negavit Durandus in 4 dist. 10. q. 1. Sed nunc omnes theologi affirmant ut omnino certum. Et constat ex declaratione Clementis VI (Extrav., tit. de paen. et remiss.), « unam guttam etiam modicam sanguinis Christi Domini fuisse sufficientem pro redemptione totius humani generis, idque propter unionem ad Verbum ». Et ratio est quia sanguis est necessarius ad constitutionem veri corporis humani.

SSS. Quaeritur II. *Utrum unio hypostatica sit omnino indissolubilis.*

Resp. Affirmative, secundum illud axioma S. Joan. Damasceni ab omnibus receptum : *Quod Verbum semel assumpsit, nunquam dimisit.* Unio ergo Verbi cum natura humana est omnino indissolubilis et in aeternum duratura : *Christus heri et hodie, ipse et in saecula.* (Hebr.; xii, 8.)

Ex quo sequitur : 1° Triduo mortis Christi, Verbum et cum anima, et cum corpore, et etiam cum sanguine effuso hypostatice unitum remansisse : quae de causa in Symbolo dicitur Deum descendisse ad inferos et sepultum esse, quod dici non posset, si cum anima et cum corpore Verbum hypostatice unitum non permansisset.

2° In sua gloriosa resurrectione, Christum in corpus suum totum suum sanguinem, qui in passione effusus erat, reassumpsisse atque cum illo in coelos ascendisse ¹.

Pie tamen credi potest, ut constat ex Bulla Pii II ad Abbatem S. Mariae Xantorensis dioecesis, Christum ad consolationem fidelium particulas quasdam sui sanguinis in terris reliquisse, sicut de facto in quibusdam Ecclesiis cum veneratione asservantur aliquae guttae pretiosi sanguinis. Hic tamen sanguis non est amplius hypostatice Verbo unitus ². « Unde tritum illud axioma, inquit Gonet ³, *quod Filius Dei semel assumpsit, nunquam dimisit*, intelligi debet de partibus integris, et non de earum particulis, et maxime de illis quae non sunt necessariae ad integritatem corporis Christi resurgentis. »

SECTIO II

DE CONSEQUENTIBUS UNIONEM

SS9. In prima sectione, in quo consistat unio hypostatica, inquisivimus. Vidimus Verbum divinum ad consortium propriae subsistentiae ita humanitatem assumpsisse, ut nec divina natura per sui unionem ad naturam humanam sit diminuta, nec humana per divinam sit absorpta. Christus est igitur verus et perfectus Deus, verus et perfectus homo, possidens in unitate personae duas naturas perfectas, integras, inconfusas, impermixtas.

Ex his quaedam effluunt consecutaria, tum relate ad ipsum Christum, tum relate ad Deum Patrem, tum relate ad nos homines, de quibus est in hac secunda sectione disserendum, ut ex eis mira-

¹ Cf. S. Th. q. 54. a. 2. — ² Cf. Schmier, De Inc. q. 18. cp. 45. — ³ Manuale, De Inc. q. 7. § 2.

bilis illa et veneranda Christi, Filii Dei et Filii hominis, persona nobis manifestior fiat.

Agendum est igitur :

In Cap. I. De his, quae relate ad ipsum Christum, unionem hypostaticam consequuntur.

In Cap. II. De his quae eam consequuntur in Christo in ordine ad Deum Patrem.

In Cap. III. De his quae eam consequuntur in Christo in ordine ad homines.

CAPUT I

De iis quae unionem hypostaticam consequuntur relate ad ipsum Christum.

890. Una eademque Christi Domini persona est perfectus Deus et perfectus homo : inde sequitur Christum, et omnia quae Dei sunt, et omnia quae hominis sunt, habere : habet igitur Christus voluntatem et operationem divinam, voluntatem et operationem humanam, de quibus ob specialem difficultatem specialius est agendum.

Eadem divina subsistentia duas in Christo terminat naturas : inde sequitur, ea quae Dei sunt posse in Christo attribui homini ; et ea, quae hominis sunt, posse in eo attribui Deo ; quae mutua praedicatio *communicatio idiomatum* nuncupatur.

Verbum naturam humanam ex anima et corpore constantem, quam sibi univit, sumpsit ex stirpe Adamica per peccatum in deterius commutata ; haec autem apta est perfici in anima ; et multis etiam tam in anima quam in corpore obnoxia est defectibus.

Quare disserendum est : I. de dualitate voluntatum et operationum in Christo ; II. de communicatione idiomatum ; III. de perfectionibus animae Christi ; IV. de defectibus a Christo assumptis.

ARTICULUS I.

De dualitate voluntatum et operationum in Christo ¹.

891. Unam tantum in Christo fuisse voluntatem, divinam scilicet, unamque etiam tantum operationem, divinam videlicet, docuerunt *Monothelitae*. Ineunte saeculo VII, *Sergius*, patriarcha Constantin., *Cyrus*, episcopus Alexandrinus, et *Macarius*, patriarcha Antiochenus, cum ob iteratas condemnationes, errorem Eutychetis de unica natura in Christo palam profiteri jam non possent, duas in eo admiserunt naturas ; ast simul docuerunt humanam in Christo

¹ Cf. S. Th., p. 3, q. 18 et 19 ; S. Alph., *Hist. haer.*, conf. 9 et conf. 10, § 3, n. 31-34.

naturam propria voluntate, propriaque virtute aut energia carere. Quod sic explicabant : Dicebant, humanam naturam in Christo se habere ad Verbum sicut instrumentum ad principalem agentem, aut sicut corpus ad animam. Sed corpus propria energia ad operandum destituitur, et anima sola est, quae per ipsum operetur. Sic, v. gr., est anima, quae ambulat per pedes, per manus palpat. Et ita in homine unica est operatio ex parte operantis, quia unicum est primum principium operans, anima scilicet ; sunt tamen in eo plura operata, quia aliud est ambulare, et aliud palpare. In Christo igitur humana natura se habet ut corpus : omni caret propria virtute et voluntate ; et Verbum solum est, quod eam moveat et per eam operetur ; v. gr., per eam loquitur, ambulat, manducat, etc. Unde unicum est in Christo principium movens, id est, unica voluntas ; et unica operatio, id est unicum primum principium operationis, Verbum scilicet ; sunt tamen in Christo diversa operata : aliud enim est, quod Deitas in Christo operatur per seipsam, sicut portare omnia verbo virtutis suae ; et aliud est, quod Deitas operatur per naturam humanam, sicut corporaliter ambulare. (Cf. *S. Th.*, q. 19, a. 1.) — Haec ultima operata Monothelitae operationes theandricas seu deiviles appellabant.

892. Prop. I. Duae in Christo sunt admittendae voluntates.

De fide, ex Conc. Constantin. III, in quo legimus : « Duas naturales voluntates in eo, et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, secundum Sanctorum Patrum doctrinas adaeque praedicamus. » — Et ex Conc. Lateran. sub Martino I, can. 10 ad 15, — et ex decreto Eugenii IV, pro Jacobitis.

NB. Voluntatem divinam fuisse in Christo, probatione non indiget. Verbum enim divinum per unionem ad naturam humanam nihil ex iis amisit, quae Dei sunt. Unum igitur probandum superest, scilicet, voluntatem humanam fuisse in Christo.

PROB. I. Ex S. Scriptura et Traditione. Voluntatem humanam fuisse in Christo, multis ex locis manifeste colligitur. De seipso testatur Christus (*Joan.*, v, 30) : *Non quaero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* In his autem Christus ostendit se voluntatem a voluntate divina distinctam habere. « Secundum formam servi, ait *S. Leo*, non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit eum. » (*Ep.* 145, c. 8, ad imper. Leonem. M., 54, c. 1167.)

(*Matth.*, xxvi, 39) : *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste ; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* In quae verba scribit *S. Aug.* : « In hoc quod ait : *Non quod ego volo*, aliud se ostendit voluisse quam Pater ; quod nisi humano corde non potuisset... Nunquam enim posset immutabilis illa natura quidquam aliud velle quam Pater. » (*Contr. Maxim.*, l. 2, c. 20. M., 42, c. 789.)

II. Ex Ratione. 1° « Christus, inquit *S. Alph.*, utpote possidens naturam humanam perfectam, habet consequenter etiam volun-

tatem humanam, sine qua humanitas perfecta non foret, sed facultate naturali privaretur.

2° « Christus obedivit, oravit, meruit, et pro nobis satisfecit, haec autem absque creata voluntate humana praestare non potuisset, cum ea divinae voluntati attribuire absurdum foret.

3° « His addi potest axioma a Gregorio Naz. enuntiatur et ab aliis Patribus receptum, scilicet : *Verbum sanavit quod assumpsit* ; inde concludit S. Joan. Damasc. (Orat. de duabus Ch. naturis) : *Si non assumpsit humanam voluntatem, remedium ei non attulit, quod primum sauciatum erat ; quod enim assumptum non est, nec est curatum, ut ait Gregorius Theologus. Ecquid enim offenderat, nisi voluntas ?* » (Confut. 9, n. 7.)

893. Prop. II. *Duae in Christo sunt admittendae operationes.*

De fide, ut prop. praecedens.

PROB. I. **Ex S. Scriptura**, quae Christo divinam simul et humanam operationem attribuit : a) **DIVINAM** (Joan., v, 17) : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor.* — Et (ibid., 19) : *Quaecumque ille (Pater) fecerit, haec et Filius similiter facit.* — Idem quoque probatur miraculis, quae Christus propria auctoritate fecit : *Volo, mundare.* (Matth., viii, 3.) — b) **HUMANAM** (Matth., xx, 28) : *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis.* — Multae insuper referuntur Christi operationes, quae soli naturae humanae tribui possunt, ut loqui, manducare, bibere, lacrymari, vulnerari, etc.

II. Ex Traditione. Ait S. Joan. Damasc. : « Duae in Domino nostro Jesu Christo operationes dicimus. Nam uti Deus Patrique consubstantialis, divinam peraeque operationem habebat ; et ut factus homo et consubstantialis nobis, humanae quoque naturae operationem. » (De fid. orth., l. 3, c. 15. M., 94, c. 1046.) — Et S. Leo M., « Esurire, sitire, lactescere, atque dormire, evidenter humanum est : sed quinque panibus quinque milia hominum satiare, et largiri Samaritanae aquam vivam, cujus haustus bibenti praestet, ne ultra jam sitiatur ; supra dorsum maris plantis non decidentibus ambulare, et elationes fluctuum, increpata tempestate, consternere, sine ambiguitate divinum est. » (Ep. 28, c. 4. M., 54, c. 769.)

III. Ex Ratione. « Ubi cumque movens et motum, ait S. Th., habent diversas formas, seu virtutes operativas, ibi oportet quod sit alia operatio moventis, et alia operatio propria moti ; licet motum participet operationem moventis, et movens utatur operatione moti, et sic utrumque agat cum communione alterius. Sic igitur in Christo

humana natura habet propriam operationem distinctam ab operatione divina, et e converso. Et tamen divina natura utitur operatione naturae humanae, sicut operatione sui instrumenti ; et similiter humana natura participat operationem divinae naturae, sicut instrumentum participat operationem principalis agentis. Et hoc est quod dicit Leo Papa (in Epist. ad Flavian.) : *Agit utraque forma, scilicet tam natura divina quam humana in Christo, cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est.* » (Q. 19, a, 1.)

894. Scholium. De actionibus theandricis. Ratione personae, omnes Christi actiones sunt theandricae, seu deiviriles ; ratione vero naturarum illae solae theandricae vocantur, ad quarum productionem natura divina et humana simul cooperantur.

1° Duae, ut dictum est, adsunt in Christo operationes, propter duas naturas, divinam et humanam, quarum utraque tanquam *principium quo*, operationem sibi convenientem producit. Omnes tamen actiones eidem personae tanquam *principio quod* attribuuntur ; actiones enim sunt suppositorum.

Est igitur Christus *unus operans, unus operator*, qui secundum naturam divinam, divina, et secundum humanam, humana operatur. Cum igitur Christus sit Deus simul et homo, ratione personae omnes ejus actiones vocantur *theandricae*, quia omnes sunt Dei-Hominis. « Omnes operationes, ait S. Alph., quae a Christo, sive secundum naturam divinam sive secundum humanam ponuntur, theandricae seu deiviriles vocantur ; omnes enim sunt operationes Dei-Hominis, et omnes attribuuntur personae, quae divinam simul et humanam naturam terminat. » (*Confut.* 9, n. 8.)

2° Ratione naturarum non omnes Christi actiones sunt theandricae. Ratione naturae « tres species actionum distinguuntur in Christo, inquit S. Alphonsus (*loc. cit.*) : a) actiones, quae humanae naturae unice propriae sunt, ut deambulare, manducare, sedere ; b) actiones, quae ad naturam divinam exclusive pertinent, ut remittere peccata, patrare miracula, et similia ; c) actiones, quae a duabus simul naturis oriantur, ut sanare morbos tactu, resuscitare mortuos voce. » Ratione naturae, hae solae ultimae operationes theandricae vocantur, quia in his solis « divina operatio ejus (Christi) utitur humana, et humana ejus operatio participat virtutem divinae operationis », ut ait S. Th. (Q. 19, a. 1, ad 1.)

895. Objicitur I. In uno eodemque volente, in quo est unum primum movens, est etiam una tantum voluntas ; voluntas enim primum est movens et

primum imperans. Atqui in Christo primum movens et imperans fuit voluntas divina ; quia omnia humana in Christo voluntate divina movebantur. Ergo in Christo fuit una tantum voluntas, eaque divina.

Resp. Ad majorem : In uno eodemque volente, in quo est unum primum movens, est etiam una tantum voluntas, *distinguo* : si in eodem volente, praeter unitatem suppositi adsit etiam unitas naturae, *concedo* ; si in unitate suppositi adsint duae naturae, quarum una est altera superior, *nego* ; eo enim in casu voluntas superioris naturae voluntatem inferioris regit quidem, non autem supplet.

Ad minorem : Atqui in Christo primum movens erat voluntas divina, *concedo* ; quippe humana Christi natura in omnibus a voluntate divina perfecte dependebat, in omnibus movebatur nutu voluntatis divinae, et ad nihil unquam, nisi prius mota esset a Verbo, sese determinabat. Ideo signanter dixit ipse Christus : *Quae placita sunt ei, facio semper.* (Joan., VIII, 29.)

896. Obj. II. Instrumentum non propria voluntate, sed voluntate principalis agentis movetur ; praeterea, instrumentum actionem ab actione principalis agentis distinctam non habet. Atqui in Christo humanitas fuit divinitatis instrumentum. Ergo humanitas nec propriam voluntatem nec propriam operationem habuit.

Resp. 1° Quoad voluntatem : Instrumentum propria voluntate non movetur, *distinguo* : tanquam primo movente et primo imperante, *concedo* ; tanquam movente moto a voluntate principalis agentis, *nego*. — Ergo in Christo fuit tantum una voluntas, id est, divina, tanquam primum movens, *concedo* ; tanquam supplens et excludens voluntatem humanam, *nego*. Apposite S. Thomas : « Proprium est instrumenti quod moveatur a principali agente ; diversimode tamen secundum proprietatem naturae ipsius. Nam instrumentum inanimatum, sicut securis aut serra, movetur ab artifice per solum motum corporalem : instrumentum vero animatum anima sensibili movetur per appetitum sensitivum, sicut equus a sessore ; instrumentum vero animatum anima rationali movetur per voluntatem ejus ; sicut per imperium domini movetur servus ad aliquid agendum, qui quidem servus est instrumentum animatum. Sic ergo humana natura in Christo fuit instrumentum Divinitatis, ut moveretur per propriam voluntatem. » (Q. 18, a. 1, ad 2.)

Resp. 2° Quoad operationem : Instrumentum actionem ab actione principalis agentis distinctam non habet, *distinguo* : si instrumentum consideratur ut instrumentum, *concedo* ; si consideratur ut res quaedam, propriam suam formam possidens, *nego*. « Actio ejus quod movetur ab altero, est duplex, ait S. Th., una quidem quam habet secundum propriam formam ; alia autem quam habet secundum quod movetur ab alio : sicut securis operatio secundum propriam formam est incisio ; secundum autem quod movetur ab artifice, operatio ejus est facere scamnum. Operatio igitur quae est alicujus rei secundum suam formam, est propria ejus, nec pertinet ad moventem, nisi secundum quod utitur hujusmodi re ad suam operationem... Sed illa operatio quae est rei solum secundum quod movetur ab alio, non est alia praeter operationem moventis ipsam » (q. 19, a. 1, c.) ; — et in resp. ad 1 : « Sic igitur actio instrumenti, in quantum est instrumentum, non est alia ab actione principalis agentis ; potest tamen habere aliam operationem, prout est res quaedam. Sic igitur operatio quae est humanae naturae in Christo, in quantum est instrumentum divinitatis, non est alia ab operatione divinitatis... habet tamen humana natura in Christo, in quantum est natura quaedam, quamdam propriam operationem praeter divinam. »

897. Obj. III. Actiones sunt suppositorum. Atqui in Christo est unicum suppositum. Ergo unica operatio.

Resp. Dist. maj. Actiones sunt suppositorum, tanquam *principium quod operatur, concedo* ; tanquam *principium quo, nego*. « Operari est hypostasis subsistentis, sed secundum formam, et naturam a qua operatio speciem recipit. Et ideo a diversitate formarum seu naturarum est diversa species operationum. » *S. Th.* (Q. 19, a. 1, ad 3).

Quia igitur in Christo duae sunt diversae naturae, in Eo etiam duae diversae agnoscendae sunt operationes ; sed quia unicum est suppositum, omnes operationes Verbo divino, à quo operationes humanae naturae infinitum accipiunt valorem, adscribendae sunt. Quae igitur Christus operatus et passus est, haec omnia persona divina operata et passa est, sed in natura humana, quam ipsa terminabat.

898. Quaeritur I. Utrum in Christo fuerit voluntas sensualitatis.

Resp. Si nomine *voluntas sensualitatis* intelligatur appetitus sensitivus ut inclinans ad aliquid contrarium rationi, omnino negandum est talem voluntatem fuisse in Christo.

Si autem nomine *voluntas sensualitatis* intelligatur appetitus sensitivus ut simpliciter tendens in bonum sensibile et refugiens contrarium, haec voluntas est Christo attribuenda. Ratio est quia Christus humanam naturam cum omnibus, quae ad ipsius perfectionem pertinent, assumpsit. Ad perfectionem autem naturae humanae pertinet appetitus sensitivus, qui etiam voluntas sensualitatis vocatur, et cuius actus sunt passionēs. « Et ideo, ait *S. Th.*, oportet dicere quod in Christo fuit sensualis appetitus sive sensualitas. Sciendum est etiam quod sensualitas sive sensualis appetitus, in quantum est natus obedire rationi, dicitur rationale per participationem. Et quia voluntas est in ratione, pari ratione potest dici quod sensualitas sit voluntas per participationem. » (Q. 18, a. 1.)

899. Quaeritur II. Utrum in Christo fuerint duae voluntates quantum ad rationem.

Resp. Voluntas quandoque accipitur pro potentia, quandoque pro actu. Si voluntas *pro potentia* accipitur, unica tantum est in Christo voluntas ; si vero accipitur *pro actu*, duplex in Christo est agnoscenda voluntas, videlicet voluntas *ut natura*, et voluntas *ut ratio*.

Intellectus noster rem quamlibet duplici sub respectu considerare potest : potest *primo* rem considerare *absolute, secundum quod est in se* ; v. gr., medicinam amaram, secundum quod est in se potio amara. Appetitus, qui ad hanc absolutam rerum considerationem sequitur, vocatur *voluntas ut natura*, et est potius velleitas, volitio conditionata, volitio imperfecta, quam vera voluntas. — Potest *secundo* intellectus rem considerare secundum quod ad aliud ordinem habet, tanquam medium ad finem ; v. gr., medicinam amaram prout ad sanitatem restituendam ordinatur. Appetitus, qui hanc relativam rerum considerationem consequitur, vocatur *voluntas ut ratio* ; et haec est vera et perfecta ejusdam rei volitio. (Cf. *S. Th.*, q. 18, a. 3.)

Utriusque autem voluntatis est una potentia, scilicet ipsa voluntas ut facultas, quae secundum actus modo praedicto diversificatur.

900. Scholium. Ex hactenus dictis, haec in Christo voluntatum divisio statui potest :

1° Ratione *naturarum*, existit in Christo duplex voluntas : divina scilicet et humana.

2° Ratione *potentiarum*, triplex existit, scilicet : voluntas divina, voluntas humana rationalis, et appetitus sensitivus.

3° Ratione *actuum*, quadruplex existit, videlicet : voluntas divina, voluntas ut natura, voluntas ut ratio, et actus appetitus sensitivi.

901. Quaeritur III. *Utrum voluntas humana Christi fuerit omnino conformis divinae voluntati in volito.*

Resp. Voluntas sensualitatis et voluntas rationalis *ut natura* non erant semper conformes Deo in volito materiali ; seu poterant aliud velle quam quod Deus voluit ; in volito autem formali voluntati divinae semper conformes erant. Voluntas *ut ratio*, id est voluntas Christi deliberata, fuit divinae semper conformis etiam in volito materiali, secundum illud (*Joan.*, viii, 29) : *Quae placita sunt ei facio semper.*

Deus Pater, Verbum et Spiritus Sanctus salutem humani generis ut principale volitum in se bonum intendebant ; et passionem Christi, non ut aliquid in se bonum, sed ut bonum in ordine ad salutem hominum, volebant. In ordine ad passionem, Deus voluit omnes animae vires in Christo, ac proinde ipsam voluntatem, *agere et pati quae sunt eis propria*. His a Deo ordinatis omnino conformis fuit Christus. Etenim :

1° Christi *voluntas ut ratio*, cujus est eligere media ad finem, salutem humani generis voluit ut Deus, sicut aliquid *in se* bonum. Ad hunc finem consequendum, voluit, sicut ipse Deus, passionem suam propriam, non ut aliquid bonum in se, sed ut bonum *relativum*. In ordine ad suam passionem voluit, sicut ipse Deus, omnes vires suas naturales agere et pati quae sunt eis propria. Haec igitur deliberata Christi voluntas Deo tam in volito materiali, quam in volito formali conformis erat ; et secundum hanc voluntatem oravit Christus quando dixit : *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* (*Marc.*, xiv, 36.)

2° Hac existente conformitate, Christi *voluntas ut natura*, quae naturaliter ea, quae naturae sunt contraria et secundum se mala, repudiat, passionem et mortem, ut aliquid in se malum et naturae contrarium refugit. — Similiter, voluntas sensualitatis, quae dolores sensibiles et corporis laesionem naturaliter abhorret, passionem ut aliquid excrucians et sensum affligens, refugit. Secundum has voluntates oravit Christus, quando dixit : *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste.* (*Matth.*, xxiv, 39.) In hoc autem ambae voluntates voluntati divinae fuerunt conformes. Et ideo, etiam cum inter voluntatem Dei Patris et voluntatem Christi patientis, et orantis ut transiret calix, dissidentia adesse videretur, perfecta tamen semper et mira inter eas adfuit conformitas. (*Cf. S. Th.*, q. 18, a. 5.)

902. Quaeritur IV. *Utrum in Christo fuerit contrarietas voluntatum.*

Resp. *Negative, de fide*, ex Synodo VI, act. 4. « Praedicamus et duas naturales voluntates non contrarias, absit..., sed sequentem ejus humanam voluntatem, et non resistentem vel reluctantem, sed potius et subjectam divinae ejus atque omnipotenti voluntati. »

Ut adsit contrarietas voluntatum, duo requiruntur, scilicet : 1° requiritur ut actus opposito modo in idem objectum, et sub eadem ratione, ferantur. Si non sunt circa idem, vel sub eadem ratione, non adest contrarietas, ut, v. gr., nolle coenare, velle dormire ; vel : nolle mori, quia mors est in se quid mali ; velle mori, quia mors est medium ad patriam liberandam, non sunt contraria ; — 2° requiritur ut actus sint ejusdem potentiae ; si enim sunt diversarum potentiarum non est contrarietas, nisi actus unius potentiae adeo praevaleat, ut alterius actum impediatur vel retardet.

« Sic igitur dicendum est, ait *S. Th.*, quod licet voluntas naturalis et voluntas sensualitatis in Christo aliquid aliud voluerit quam voluntas divina, et voluntas rationis ipsius, non tamen fuit aliqua contrarietas voluntatum. Primo quidem quia neque voluntas naturalis, neque voluntas sensualitatis repudiabat illam rationem, scilicet quâ divina voluntas et voluntas rationis humanae in Christo passionem volebant... Secundo, quia neque voluntas divina, neque voluntas rationis in Christo impediabatur aut retardabatur per voluntatem

naturalem, aut per appetitum sensualitatis. Similiter etiam nec e contrario voluntas divina, aut voluntas rationis in Christo refugiebat, aut retardabat motum voluntatis naturalis humanae et motum sensualitatis in Christo. Placebat enim Christo secundum voluntatem divinam et etiam secundum voluntatem rationis, ut voluntas naturalis in ipso, et voluntas sensualitatis secundum ordinem suae naturae moverentur. Unde patet quod in Christo nulla fuit repugnantia, vel contrarietas voluntatum. » (Q. 18, a. 6.)

903. Quaeritur V. Utrum in Christo fuerit liberum arbitrium.

Resp. Affirmative, de fide. De Christo enim dicitur (*Is.*, III, 7) : *Oblatus est quia ipse voluit.* Et ipse de se dicit (*Joan.*, x, 18) : *Nemo tollit eam a me, sed ego ponam eam a meipso.*

Prob. ratione. Liberum arbitrium est vis electiva mediorum ad finem. Atqui, vis electiva mediorum ad finem, quae idem est ac voluntas ut ratio, fuit in Christo, ut supra vidimus. — Ergo.

Quae Christi libertas ab omni imperfectione, quae humanam libertatem comitari solet, libera exstitit. In nobis, utpote nescientibus quodnam medium sit optimum ad finem consequendum, dubitatio electionem praecedere solet ; qua de causa, ut unum prae alio eligamus medium, consilio et investigatione indigemus. In Christo, utpote ab omni nescientia libero, erat electio, sed absque ulla dubitatione aut ulla consilii inquisitione. (Q. 18, a. 4.)

ARTICULUS II.

De communicatione idiomatum ¹.

904. Idioma idem significat atque *proprietas* seu *attributum*, et *communicatio*, idem atque *mutua de se praedicatio*. Communicatio idiomatum potest igitur definiri : *Naturae divinae et humanae earumque proprietatum mutua praedicatio in Christo.*

Communicatio idiomatum fundamentum habet : 1° *In unitate personae Christi* : « Cum enim Verbum suae personae humanam naturam univerit, ait *S. Alph.*, eademque persona sit, quae ambas naturas, divinam et humanam, sustineat, de homine recte affirmantur proprietates naturae divinae, et de Deo, proprietates humanae naturae assumptae. » (*Confut.* 15, n. 10.) — 2° *In regula dialecticorum*, vi cujus terminus in subjecto positus tenetur materialiter, id est, pro supposito ; positus vero in praedicato, tenetur formaliter, id est, pro natura significata ². Quare, v. gr., haec est vera, *Deus factus est homo* ; haec falsa : *Homo factus est Deus*.

Communicatio idiomatum fieri potest in concreto, vel in abstracto. Dicitur fieri *in concreto*, quando fit ratione subjecti, seu, quando mutua praedicatio fit de persona Christi. V. gr., si, demonstrato Christo, dico : *hic homo est immensus, omnipotens, etc.* ; vel : *Deus est mortalis*. — Dicitur fieri *in abstracto*, quando mutua prae-

¹ Cf. Vigilius Taps., *Contra Eutycheten*, l. 4 et 5. Migne, t. 62, c. 119. — S. Jean. Damasc. ; *De fide orth.*, l. 3, c. 4. M., 94, c. 998. Cf. S. Th., q. 16 ; Billuart, Diss. 16 ; Isamb. In q. 16., *De Rhodes*, q. 5, sect. 3. — ² Cf. S. Th., q. 16, a. 7, ad 4.

dicatio fit de natura divina et humana à supposito abstractis ; v. gr., si dico : *in Christo humanitas est Deus, est immensa ; vel : deitas passa est, mortua est.* — Sicuti, infra dicetur (n. 906), admittenda est in Christo communicatio idiomatum in concreto, non autem in abstracto.

905. Errores. — Communicationem idiomatum omnino rejecit Nestorius. Hic, eo ipso quod in Christo duas admiserit personas, fundamentum, in quo reponitur communicatio idiomatum, penitus sustulit. Lutherus contra docuit, attributa divina per Incarnationem in naturam humanam Christi transiisse, et in Christo adesse communicationem idiomatum etiam in abstracto ; ex quo deduxit Christi humanitatem esse immensam et ubique praesentem. — *Modernistae*, cum negent Christum historicum esse Deum, communicationem idiomatum etiam negare coguntur : haec enim necessario supponit Christum esse et verum hominem et verum Deum.

906. Prop. *Admittenda est in Christo communicatio idiomatum in concreto, non autem in abstracto.*

Ad fidem pertinet, ex diversis Conciliis, atque apertis Scripturae testimoniis.

PROB. I^a PARS : Ex S. Scriptura. In S. Scriptura Christo homini ea, quae Dei sunt, et Christo Deo, ea quae hominis sunt, attribuantur. Legimus (*Act.*, III, 15) : *AUCTOREM vero vitae interfecistis.* — (*I, Cor.*, II, 8) : *Si (eum) cognovissent, nunquam DOMINUM GLORIAE crucifixissent.* — (*Luc*, I, 35) : *QUOD NASCETUR ex te Sanctum, vocabitur FILIUS DEI.*

II. Ex Symbolis, in quibus Deus dicitur « incarnatus de Spiritu Sancto ex Maria Virgine... passus, mortuus et sepultus. »

III. Ex Traditione. « Si ergo attendas distinctionem substantiarum, ait S. Aug., Filius Dei de coelo descendit, Filius hominis crucifixus est ; si unitatem personae, et Filius hominis descendit de coelo, et Filius Dei est crucifixus. » (*Cont. Maxim.*, l. 2, c. 20, M., 42, c. 789.) — Et *Vigilius Tapsensis* : « Constat et divinitatem humanitatis, et humanitatem divinitatis habere vocabulum ; id est, Verbum dici carnem, et carnem dici Verbum : non quia in se utrumque mutatum sit, sed quia utrumque una persona, id est, unus Christus sit. Et ideo recte credimus et praedicamus cum Apostolo, Deum crucifixum et mortuum in humana natura, quae ex uniti Verbi consortio, deitatis possidet nomen. » (*Cont. Eutych.*, l. 4, n. 5. M., 62, c. 121.)

IV. Ex Ratione. Ea quae alicui naturae conveniunt, de supposito istius naturae affirmari possunt : sic, v. gr., de Petro dicere possumus : est rationabilis, est risibilis, est mortalis. Atqui, in

Christo unica est hypostasis, qua utraque natura, divina scilicet et humana, subsistit. Ergo ea, quae divinae naturae conveniunt, de homine Christo, tanquam de hypostasi divinae naturae, affirmari possunt ; et ea, quae humanae naturae conveniunt, de Deo, tanquam de hypostasi humanae naturae, praedicari possunt.

PROB. II^a PARS : *Non potest admitti in abstracto.*

I. In Scriptura Sacra et Symbolis, semper in concreto, nunquam autem in abstracto utriusque naturae proprietates de se mutuo praedicantur. Ergo nec nos eas de se invicem in abstracto praedicare possumus.

II. **Ex Traditione.** SS. Patres unanimiter prohibent ne, quae sunt unius naturae propria, alteri naturae attribuantur, v. gr., quod divinitas sit passa. Quod idem est atque prohibere ne communicatio idiomatum fiat in abstracto : « Divinitatem nominantes, *inquit S. Joan. Damasc.*, ea quae humanitati propria sunt, ipsi minime assignamus. Non enim passibilem aut creatam deitatem dicimus. Nec rursus carni, sive humanitati, ea tribuimus, quae deitati proprie conveniunt. » (*De fid. orth.*, l. 3, c. 4. M., 94, c. 998.) — Et *Vigilius* : « Impium et sacrilegum est, ea quae sunt propria carnis Christi, ad naturae Verbi proprietatem referre, et quae sunt propria Verbi, ad proprietatem naturae carnis adscribere. » (*Cont. Eutych.*, l. 5. M., 62, c. 140.)

III. **Ex Ratione.** Unio hypostatica non in natura, sed in persona facta est, et in Christo ambae naturae, sicut et earum proprietates, impermixtae, inconfusae, et omnino distinctae permanserunt (n. 877). Jamvero quae sunt inter se realiter distincta, de se mutuo praedicari nequeunt, nisi in eodem supposito, quod ea in se uniat, convenient ; praedicatio enim nihil aliud est quam affirmatio vel negatio identitatis unius de alio. V. gr., *Albedo est dulcedo*, dici nequit ; sed demonstrato saccharo, *hoc album est dulce*, dici potest. Atqui natura divina et humana earumque proprietates in Christo, si sumantur in abstracto, non conveniunt in eodem supposito. Ergo de se invicem in abstracto affirmari nequeunt. Sic ergo dici nequit : divinitas est humanitas, divinitas est mortua.

907. **Scholium.** *Regulae pro communicatione idiomatum.*

Ex modo dictis, et ex S. Thoma, q. 16, a. 1, ad 2, et a. 5, pro communicatione idiomatum quaedam regulae generales assignari possunt.

Regula I. *Concreta de concretis tam naturarum quam proprie-*

tatum de se invicem praedicari possunt, regulariter loquendo. Ratio : quia idem servatur commune suppositum. V. gr., Deus est homo, homo est Deus, Deus est mortuus.

Dixi *regulariter loquendo* ; quia varia excipiuntur attributa, ut sunt ea quae soli naturae, vel soli supposito conveniunt ; sic, v. gr., dici nequit : *Verbum fuit assumptum ; homo assumpsit.* — Excipiuntur etiam attributa, quae subjecto repugnant, ut esse *purus homo, esse creatura*, — vel quae sunt ambigua, et cum modo loquendi haereticorum conveniunt.

Regula II. *Abstracta de abstractis, abstracta de concretis, et concreta de abstractis praedicari nequeunt, saltem formaliter.* Ratio : quia non servatur idem commune suppositum. Sic dici nequit : *Deus est humanitas ; divinitas est humanitas ; divinitas est passa.*

Regula III. *Natura divina et humana non possunt de se invicem praedicari denominative, seu per modum nominis adjectivi ; nec proprietates unius naturae possunt denominative praedicari de altera natura ;* v. gr., Christus est homo deificus, Christus est homo deificatus ; Christus est Deus humanatus. — Ratio : quia praedicatio, quae fit per nomina adjectiva, indicat inter subjectum et praedicatum adesse unionem tantum accidentalem, non vero substantialem, ut, v. gr., si dico : *homo vestitus.* Unde si dico *Christus est humanatus*, innuo personam Christi non esse hominem, sed participare accidentaliter naturam humanam, quod haereticum est. — Propter consuetudinem tamen adjectivum *divinus*, attribui potest Christo, sicut etiam Verbum dicitur Verbum *divinum* (S. Th., a 3, ad 3.)

Regula IV. *Nullum praedicatum naturae humanae proprium, etiam in concreto sumptum, Christo Domino cum reduplicatione deitatis attribui potest ; et nullum praedicatum naturae divinae proprium, etiam in concreto sumptum, Christo cum reduplicatione humanitatis attribui potest.* — Ratio : quia terminus reduplicativus causam vel rationem formalem denotat, ob quam praedicatum subjecto convenit. Unde falsae sunt istae propositiones : *Christus quatenus Deus, est mortuus ; — Christus, quatenus homo, est omnipotens, est ubique.* — *Christus, quatenus hic homo, est creatura ;* in hac ultima propositione pronomen *hic*, vel *iste*, personam indicat. — Hae autem sunt verae : *Christus, quatenus homo, est creatura ; — Christus, quatenus homo, est mortalis.*

ARTICULUS III.

De perfectionibus animae Christi.

Tres in anima Christi perfectiones agnoscimus, *gratiam* scilicet et *virtutes*, *scientiam*, et *potentiam*. De quibus singillatim quaedam dicenda occurrunt.

§ 1. DE GRATIA ET VIRTUTIBUS IN CHRISTO.

908. S. Joannes in Cap. I. sui Evangelii triplicem in Christo indicavit gratiam, scilicet : 1° gratiam unionis per quam Christi humanitas est substantialiter sancta sanctitate increata Verbi : *et Verbum caro factum est* ; — 2° gratiam sanctificantem : *Vidimus eum plenum gratiae et veritatis* ; et 3° gratiam capitalem, quae Christo qua capiti Ecclesiae competit : *De plenitudine ejus nos omnes accepimus*. — De gratia capitali in cap. III sermo erit ; hic igitur de sola gratia substantiali et sanctificante in Christo dicemus ; et quia ex gratia fluunt virtutes, absolutis quae ad gratiam pertinent, de virtutibus in Christo quaedam addentur.

I. DE GRATIA UNIONIS ET GRATIA SANCTIFICANTE IN CHRISTO ¹.

909. Gratia unionis est *ipsum uniri personaliter Verbo divino*. (Cf. n. 875.) Per unionem hypostaticam a persona Verbi confertur humanitati Christi sanctitas substantialis, personalis, increata, vi cujus, seclusa etiam gratia habituali et actuali, Christus ut homo, naturalis Filius Dei constituitur, ab omni peccato immunis existit, Deo est gratus et acceptus, et jus habet ad aeternam beatitudinem. — Istam sanctitatem substantialem modernistae Christo historico et reali denegare necessario coguntur, quippe qui Eum purum hominem, non vero etiam Deum fuisse praedicant.

Gratia habitualis est donum creatum animae formaliter inhaerens, per quod anima formaliter constituitur sancta, Deo grata, et actus supernaturales connaturaliter eliciendi potens redditur.

In Christo sanctitas personalis a sanctitate formali in eo differt, quod in sanctitate personali humanitas Christi a persona Verbi *ad esse divinum personale elevata est* ; sed in sanctitate formali eadem humanitas per gratiam sanctificantem *ad esse divinum participatum et accidentale elevata est* ; — praeterea, in sanctitate personali seu substantiali, persona Verbi utitur humanitati non formaliter,

¹ Cf. Isamb., In q. 7 ; Gabr. a S. Vinc., Disp. 7 ; Maderni, q. 10 ; Contens., l. 9, D. 4. cap. 2 ; Gonet, *Clyp.*, Disp. 12.

sed terminativè ; dum e contra, gratia sanctificans animam informat.

910. Prop. I. *Humanitas Christi fuit sancta sanctitate substantiali.* — Certa.

PROB. I. Ex Sacra Scriptura et Traditione. Christus vocatur *unctus* (*Ps.*, XLIV) : *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae.* Quae verba, teste Apostolo, *Hebr.* I, de Christo intelliguntur. Atqui in *S. Script.* per unctionem intelligitur *sanctificatio*, quia, quae in *Vet. Lege* Deo divinoque cultui consecrabantur, oleo ungebantur. Hanc autem Christi unctionem et sanctificationem factam esse per ipsam unionem hypostaticam, docet ipsa Scriptura, quae Incarnationem unctionem vocat (*Dan.*, IX, 24) : *Et ungatur Sanctus Sanctorum* ; et *SS. Patres* unanimiter docent hanc unctionem esse ipsam unionem humanitatis ad personam Verbi. « Christus (dicitur) propter divinitatem, ait *S. Greg. Naz.* : ea enim humanitatis unctio est, non operatione, ut in aliis christis, sed totius ungentis praesentia sanctificans : cujus hic effectus est, ut id, quod ungit, homo vocetur, et, quod ungitur, Deus fiat. » (*Or.* 30, n. 21. M., 36, c. 131.) — Et *S. Augustinus* : « Invisibili unctione tunc intelligendus est unctus, quando Verbum Dei caro factum est ; id est, quando humana natura Deo Verbo est in utero Virginis copulata, ita ut cum illa fieret una persona. » (*De Trinit.*, l. 15, c. 26. M., 42, c. 1093.)

Legimus praeterea (*Joan.*, x, 36) : *Quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis : quia blasphemas, quia dixi : Filius Dei sum ?* Sed in his, *sanctificare* et *mittere in mundum*, idem est ac Christum constituere, cui per ipsam missionem sanctitatem contulit.

II. Ex Ratione. Id hominem immediate et personaliter sanctificat, quod illum ad esse divinum personale elevat, illi filiationem divinam confert, eum justum et Deo gratum constituit, eique jus ad aeternam beatitudinem confert. Atqui haec omnia, seclusa etiam gratia sanctificante, humanitati Christi ratione unionis cum persona Verbi conferuntur. Ergo in Christo agnoscenda est sanctitas substantialis a persona Verbi in eum derivata ; unde dicitur (*Luc.*, I, 35) : *Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei.*

911. Prop. II. *Admittenda est in Christo gratia sanctificans.*

Ad fidem pertinet.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Joan.*, I, 14) : *Vidimus gloriam ejus... plenum gratiae et veritatis... et de plenitudine ejus nos omnes accepimus.* Sed ille, in quo est omnis gratiae plenitudo,

etiam gratia sanctificante non destituitur. « Dominus ipse Jesus, ait S. Aug., Spiritum Sanctum non solum dedit ut Deus, sed etiam accepit ut homo ; propterea dictus est plenus gratia et Spiritu Sancto. » (*De Trinit.*, l. 15, c. 26, n. 46. M., 42, c. 1093.)

Praeterea, de Christo dicitur (*Is.*, xi, 2) : *Et requiescet super eum Spiritus Domini* ; — et (*Is.*, lxi, 1) : *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me*. Sed Spiritus Sanctus dicitur esse in homine per gratiam sanctificantem. — « Unxit eum Deus Spiritu Sancto, ait S. Aug. Non utique oleo visibili, sed dono gratiae, quod visibili significatur unguento quo baptizatos ungit Ecclesia. » (*Loc. cit.*)

II. Ex Ratione. « Necesse est, ait S. Th., ponere in Christo gratiam habitualem. Primo quidem propter unionem animae illius ad Verbum Dei. Quanto enim aliquod receptivum est propinquius causae influenti, tanto magis participat de influentia ipsius. Influxus autem gratiae est a Deo, secundum illud (*Ps.*, lxxxiii) : *Gratiam et gloriam dabit Dominus...* Tertio propter habitudinem ipsius Christi ad genus humanum. Christus enim, in quantum homo, est *mediator Dei et hominum*, et ideo oportebat quod haberet gratiam etiam in alios redundantem, secundum illud : *De plenitudine ejus omnes accepimus, et gratiam pro gratia.* » (Q. 7, a. 1.)

912. Quaeritur I. *Ad quid gratia habitualis necessaria fuit in Christo.*

Resp. In Christo gratia habitualis ad tria praesertim fuit necessaria : 1° Ut anima Christi omnibus modis possibilibus sanctificaretur ; et ideo debuit esse sancta, non sola sanctitate substantiali, sed etiam sanctitate accidentali animae creatae connaturali, quae per gratiam habitualement confertur.

2° Ut anima Christi actus supernaturales connaturaliter elicere posset. Christus homo, vi gratiae unionis, tanquam *principium quod* actus supernaturales jam elicere potuit. Sed ut actus supernaturales ab humanitate connaturaliter eliciantur, necesse est ut non solum *principium quod*, sed etiam *principium quo*, sit proportionatum. Jamvero humanitas Christi per unionem hypostaticam non constituitur *principium quo proportionatum* actuum supernaturalium ; sed illa connaturalitas per solam gratiam sanctificantem confertur.

3° Ut anima Christi modo connaturali praemium supernaturale mereri posset. Patet ex modo dictis : meritum enim actum supernaturalem sequitur.

913. Quaeritur II. *Utrum gratia Christi habitualis sit infinita.*

Resp. Gratia tripliciter considerari potest : 1° prout est ens physicum ; 2° in esse gratiae, secundum ordinem ad effectus ; 3° in esse moris, secundum valorem et moralem aestimationem.

1° Si consideratur *ut ens physicum*, gratia Christi est intensive finita. « Gratia habitualis Christi, ait S. Th., secundum quod est quoddam ens, necesse est quod sit ens finitum, est enim in animâ Christi sicut in subjecto : anima autem Christi est creatura quaedam, habens, capacitatem finitam, unde esse gratiae cum non excedat suum subjectum, non potest esse infinitum. » (Q. 7, a. 11.)

2° In esse gratiae, gratia Christi habitualis est infinita, scilicet extensive, seu est indefinita, quia et omnes effectus gratiae producere, et ad infinitos homines,

si actu essent infiniti, sese extendere potest. « Alio modo, ait S. Th., potest considerari gratia secundum propriam rationem gratiae, et sic gratia Christi potest dici infinita, eo quod non limitatur, quia scilicet habet quidquid potest pertinere ad rationem gratiae, et non datur ei secundum aliquam certam mensuram, id quod ad rationem gratiae pertinet. » (Q. 7, a. 11.)

3° *In esse moris*, gratia Christi est infinita, quippe ratione conjunctionis cum persona Verbi, sibi competit esse *principium quo* operationis infinite meritoriae et satisfactoriae.

914. Quaeritur III. *Utrum in Christo fuerit plenitudo gratiae* ¹.

N.-B. Gratiae plenitudo considerari potest vel *intensive*, relate ad intrinsecam ipsius gratiae magnitudinem atque excellentiam ; vel *extensive*, relate scilicet ad effectus gratiae.

Intensiva gratiae plenitudo potest et ipsa considerari vel *ex parte ipsius gratiae*, vel *ex parte subjecti*. — Plenitudo *ex parte ipsius gratiae* dicitur, quando gratia possidetur in summa excellentia, quae de potentia Dei ordinaria conferri potest. — Dicitur plenitudo *ex parte subjecti*, quando subjectum totam eam gratiam, quae pertinet ad suum statum vel officium, possidet.

Quibus notatis, *respondetur* : In Christo fuisse plenitudinem gratiae tam extensivam quam intensivam, et quidem eam intensivam quae se tenet ex parte ipsius gratiae ; ac proinde Christum, in quo *complacuit omnem plenitudinem inhabitare* (Colos, 1, 19), habuisse gratiam in summa excellentia, quae de potentia Dei ordinaria conferri potest.

Quae plenitudo est Christo propria. Alii vero sancti, qui pleni gratia vocantur, subjectivam tantum gratiae plenitudinem, relate scilicet ad eorum statum aut officium, habuerunt.

Dictum est : gratiam Christi esse maximam *de potentia Dei ordinaria*, quia, ut docent auctores ², probabile est Deum posse de potentia absoluta, creare gratiam entitative maiorem, cum gratia Christi sit entitative finita, et Dei potentia nullo finito termino coarctari possit.

915. Quaeritur IV. *Utrum Christus ad operandum indiguerit gratia actuali* ³.

Resp. Duplex distinguitur gratia actualis, excitans et adjuvans. Gratia excitans est supernaturale auxilium, quo Deus hominem ad bonum operandum excitat, illuminando intellectum, et inclinando voluntatem. — Adjuvans est supernaturale auxilium, quo Deus cum homine operante ad bonum opus ponendum cooperatur.

Gratia excitante non indiguit Christus ; quia ejus intellectus per visionem beatificam, qua fruebatur ab initio, de omnibus perfecte illuminabatur ; et ejus voluntas per amorem beatificum ad omne bonum perfecte inclinabatur. — *Gratia adjuvante* indiguit Christus ; anima enim illius, licet Verbo unita, non habuit ut per se esset principium ad opus supernaturale exsequendum ; unde ad operandum concursu Dei supernaturali simultaneo indiguit, in quo consistit ratio gratiae adjuvantis ; non secus ac in ordine naturali concursu simultaneo naturali indiguit ad operandum.

II. DE VIRTUTIBUS IN CHRISTO ⁴.

916. Prop. I. *In Christo fuerunt omnes virtutes per se infusae, quae nullam includunt vel connotant imperfectionem in habente illas : quae vero imperfectionem includunt vel connotant, in Eo non fuerunt.*

— Communis.

¹ Cf. S. Th., q. 7, a. 9 et 10 ; Gonet, *Clyp.*, D. 13, a. 2 ; Isamb., q. 7, d. 4, a. 1 et 2. —

² Cf. Gonet, *Clyp.*, D. 13, a. 3 ; Isamb., D. 4, a. 6. — ³ Cf. Suarez, *De Inc.*, D. 18, sect. 4.

— ⁴ Cf. Isamb., in q. 7, disp. 6 ; Gonet, *Clyp.*, D. 12, a. 3.

PROB. I^a PARS. I. Virtutes infusas fuisse in Christo, SS. Patres aperte docent, ut S. Ambrosius, *Serm.* 15 in *Ps.* cxv.

II. Ex Ratione. « Sicut gratia respicit essentiam animae, ait S. Th., ita virtus respicit potentiam ejus. Unde oportet quod sicut potentiae animae derivantur ab ejus essentia, ita virtutes sint quaedam derivationes gratiae. Quanto autem aliquod principium est perfectius, tanto magis imprimit suos effectus. Unde cum gratia Christi fuerit perfectissima, consequens est quod ex ipsa processerint virtutes ad perficiendum singulas potentias animae, quantum ad omnes animae actus ; et ita Christus habuit omnes virtutes. » (Q. 7, a. 2.)

PROB. II^a PARS : Status Christi est perfectissimus. Ergo eas in Christo non admittit virtutes, quae aliquam imperfectionem sibi adjunctam habent. Ex quo :

Deduces 1° : *Fidem non fuisse in Christo* : fides est de re non visa ; sed Christus ab initio conceptionis suae habuit visionem beatificam. (S. Th., q. 7, a. 3.)

Deduces 2° : *Habitu spei non fuisse in Christo* : primum spei objectum est *Deus nondum possessus*. Sed Christus fuit perfectus comprehensor. (Q. 7, a. 4.) Actus vero spei, quibus Christus glorificationem corporis, nominis exaltationem, etc., speravit, ab habitu caritatis, non vero a virtute theologica spei, procedebant.

Deduces 3° : *Poenitentiam non fuisse in Christo*. Objectum primum poenitentiae est peccatum proprium poenitentis ut expiabile et emendabile ; actus vero primarius poenitentiae est dolor de peccato proprio ex motivo emendationis. Sed cum in Christo nullum peccatum esse potuerit, in eo neque actus primarius poenitentiae, neque proinde habitus poenitentiae esse potuit.

Deduces 4° : *Continentiam* « quae non est virtus, sed aliquid minus virtute » (q. 7, a. 2, ad 3), *non fuisse in Christo*. Continentia enim secum patitur rebelles passiones et pravas concupiscentias, cum quibus bellum gerit ; hae autem passiones in Christo nullo modo exstiterunt.

917. Prop. II. *Virtutes morales omnes per se acquisibiles, quae cum statu Christi non pugnant, in Christo, et quidem in gradu heroico, fuerunt.* — Communis.

PROB. I^a PARS : Christus ea omnia habuit, quae animae vires etiam intra limites ordinis naturalis perficiunt, quaeque ad bona opera legi naturali consentanea connaturaliter exercenda illi necessaria erant. Atqui virtutes morales per se acquisibiles animae

vires intra limites ordinis naturalis perficiunt, ipsisque facilitatem atque promptitudinem ad exercendos actus humanos secundum substantiam naturales conferunt. Ergo illae virtutes fuerunt in Christo ; imo probabilius in eo ab initio conceptionis suae per accidens fuerunt infusae, ut jam a primo instanti non solum in ordine gratiae, sed etiam in ordine naturae perfectus esset.

PROB. II^a PARS : Habere virtutes morales modo communi, est illas habere ad refraenandas passiones ; habere illas supra modum communem et gradu heroico, est illas possidere absque inordinatis passionibus, unice ad perfecte eliciendas actiones secundum regulam rationis, circa propriam suam materiam : quamobrem vocantur virtutes purgati animi. (*S. Th.*, 7, a. 2, ad 2.) Atqui Christus immoderatis passionibus semper caruit, et nihilominus omnes virtutes morales per se acquisibiles habuit. Ergo eas in gradu heroico habuit.

918. Prop. III. *In anima Christi fuerunt omnia dona Spiritus Sancti.* — Ad fidem pertinet.

PROB. I. Ex S. Scriptura. (*Is.*, XI, 2) : *Requiescet super eum Spiritus Domini ; spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis ; et replebit eum spiritus timoris Domini.* Atqui, secundum communem Patrum atque scholasticorum sententiam, in his Isaiae verbis sermo est de Christi humanitate. Ergo in Christo fuerunt omnia dona Spiritus Sancti.

II. Ex Ratione. « Dona, ait *S. Th.*, proprie sunt perfectiones quaedam potentiarum animae, secundum quod sunt natae moveri a Spiritu Sancto. Manifestum est autem quod anima Christi perfectissime a Spiritu Sancto movebatur, secundum illud (*Luc.*, IV, 1) : *Jesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est a Jordane ; et agebatur a Spiritu in desertum.* Unde manifestum est quod in Christo fuerunt excellentissime dona. » (*Q. 7, a. 5.*)

919. Obijcitur. Dono timoris timet aliquid vel separationem a Deo per peccatum, quod pertinet ad timorem castum ; vel punitionem propter peccatum commissum, quod pertinet ad timorem servilem. Sed neutrum Christo competere potest. Ergo donum timoris non fuit in Christo.

Resp. « In Christo, ait *S. Th.*, fuit timor Dei, non quidem secundum quod respicit malum separationis a Deo per culpam, neque etiam secundum quod respicit malum punitionis pro culpa ; sed secundum quod respicit ipsam divinam eminentiam, prout scilicet anima Christi quodam affectu reverentiae movebatur in Deum a Spiritu Sancto... Hunc enim affectum reverentiae ad Deum Christus, secundum quod homo, prae caeteris habuit pleniorum. Et ideo ei attribuit Scriptura plenitudinem timoris Domini. » (*Q. 7, a. 6.*)

920. Prop. IV. *In Christo fuerunt excellentissime omnes gratiae gratis datae.* — Communis.

PROB. Gratiae gratis datae eo fine communicantur, ut Evangelii Doctor fidem, quam annuntiat, signis confirmet, et verbis persuadeat. « Spiritualis autem doctrinae et fidei primus et principalis doctor est Christus, secundum illud (*Hebr.*, II, 3) : *Cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est ; contestante Deo signis et portentis.* Unde manifestum est quod in Christo excellentissime fuerunt omnes gratiae gratis datae, sicut in primo et principali fidei doctore. » *S. Th.* (Q. 7, a. 7.)

§ 2. DE SCIENTIA CHRISTI.

921. Verbum caro factum, nihil ex eis, quae ei tanquam Deo conveniunt, per Incarnationem amisit ; Christus igitur omnem scientiam, quae Deo Patri propria est, possidet. De hac autem scientia in hocce paragrapho quaestio non instituitur. — Christus est etiam perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens : quaeritur ergo utrum in Christo homine, praeter scientiam divinam, adsit etiam scientia creata.

In hac autem quaestione, ante oculos habendum est Decretum S. Officii 7 Jun. 1918 declarans *tuto non posse doceri* tres sequentes propositiones :

I. Non constat fuisse in anima Christi inter homines degentis scientiam, quam habent beati seu comprehensores.

II. Nec certa dici potest sententia, quae statuit animam Christi nihil ignoravisse, sed ab initio cognovisse in Verbo omnia, praeterita, praesentia et futura, seu omnia quae Deus scit scientia visionis.

III. Placitum quorumdam recentiorum de scientia animae Christi limitata, non est minus recipiendum in scholis catholicis, quam veterum sententia de scientia universali.

N.-B. Scientiam Christi limitibus nimis angustis coarctant modernistae. Docent : « Criticus nequit asserere Christo scientiam nullo circumscriptam limite nisi facta hypothesi, quae historice haud concipi potest, quaeque sensui morali repugnat, nempe Christum uti hominem habuisse scientiam Dei et nihilominus noluisse notitiam tot rerum communicare cum discipulis ac posteritate. » (Decr. *Lament.* prop. 34.) Quocirca docent etiam Christum non semper habuisse conscientiam suae dignitatis messianicae (prop. 35), imo et errorem de proximo messianico adventu fuisse professum (prop. 33).

922. Prop. I. *In Christo Domino fuit scientia creata.* — Certa.

N.-B. Per scientiam creatam intelligitur in genere cognitio veritatis per propriam creati intellectus actionem. Propositio sic intellecta est adeo certa, ut contraria sententia ab omnibus *temeraria*, a nonnullis *haeretica* declaretur.

PROB. I. Ex S. Scriptura. *Jesus proficiebat sapientia, et aetate, etc.* (*Luc.*, II, 52.) Atqui haec verba de solo Christo homine, et de sola scientia ejus creata intelligi possunt. — Praeterea ex tota evangelica narratione constat Christum habuisse scientiam creatam. Res enim de quibus loquebatur ut homo, procul dubio intelligebat ut homo.

II. Ex Ratione. 1° Anima intellectiva sine intellectione creata, est quid imperfectum ; anima quippe ad intellectionem, sicut potentia ad actum, se habet. Atqui non conveniens est animam Christi esse imperfectam. — Ergo.

2° In Christo nihil fuit inutile. Atqui in Christo fuit intellectus creatus ; et intellectus, qui non habet suam propriam operationem est quid inutile, cum omnis potentia sit propter suum actum. — Ergo.

Obijcitur. Christus per scientiam divinam omnia cognoscebat. Ergo ejus scientia creata est inutilis.

Resp. Christus qua Deus per scientiam increatam omnia cognoscebat, concedo ; Christus qua homo, nego. Impossibile est enim intellectum creatum per scientiam increatam aliquid cognoscere ; qua de causa, si Christus homo scientiam creatam non habuisset, ejus intellectus humanus nihil unquam cognoscere potuisset. Scientia igitur creata in Christo nequit dici inutilis.

923. Prop. II. *Christus in vita sua mortali habuit scientiam beatam, seu clare et intuitive divinam essentiam vidit.* — Communis et certa.

PROB. I. Ex S. Scriptura. (*Joan.*, VII, 55) : *Scio eum et sermonem ejus servo.* Quae verba S. Thomas (q. 9, a. 2), de clara visione Dei explicat. — (*Joan.*, VI, 45) : *Omnis qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me. Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is qui est a Deo, hic vidit Patrem.* — (*Joan.*, I, 14) : *Vidimus (eum)... plenum gratiae et veritatis.* Quos textus, aliosque similes, SS. Patres de scientia Christi beatifica explicant. Cf. etiam *Joan.*, I, 18 ; III, 32 ; VIII, 38.

II. Ex Ratione. Homines ad finem aeternae beatitudinis, quae in clara Dei visione consistit, per Christi humanitatem reducuntur. « Et ideo oportuit quod cognitio beata in Dei visione consistens, excellentissime Christo homini conveniret, quia semper causam oportet esse potiore causato. » (*S. Th.*, q. 9, a. 2.)

924. Scholia. I. Christus a primo instanti conceptionis suae visionem beatificam habuit, et fuit perfectus comprehensor. Visio enim beatifica ei concessa

est ratione assumptionis humanitatis a Verbo, quae in primo conceptionis instanti facta est. (*S. Th.*, q. 34, a. 4.)

II. Anima Christi Dei essentiam clarius videt, quam quaelibet alia creatura, imo quam omnes alii beati collective sumpti. Eo enim major est visionis beatificae claritas, quo majus est lumen gloriae, quod a fonte Verbi divini in beatos derivatur. Anima autem Christi, utpote Verbo intimius unita, ab eo plenior, quam quaelibet altera creatura, influxum luminis gloriae recepit. (*S. Th.*, q. 10, a. 4.)

III. Beata Christi anima divinam essentiam non comprehendit. Comprehendere Deum est ipsum tantum cognoscere quantum est cognoscibilis. Nullus autem intellectus creatus potest Deum cognoscere quantum est cognoscibilis. Sed anima Christi, licet Verbo hypostatice unita, remansit tamen creatura : ergo ipsa Deum, quantum est cognoscibilis, cognoscere nequit.

IV. Per scientiam beatam anima Christi ea omnia in Verbo cognoscit, ad quae sese extendit scientia visionis Dei. « Nulli intellectui beato deest quin cognoscat in Verbo omnia quae ad ipsum spectant, ait *S. Th.* Ad Christum autem et ad ejus dignitatem spectant quodammodo omnia, in quantum ei subjecta sunt omnia. Ipse etiam est omnium iudex constitutus a Deo, quia filius hominis est, ut dicitur (*Joan.*, v, 27). Et ideo anima Christi in Verbo cognoscit omnia existentia, secundum quodcumque tempus, et etiam hominum cogitatus, quorum est iudex. » (*Q.* 10, a 2.)

Item, cognoscit in Verbo omnia possibilia quae sunt in potestate creaturae : « Quaedam vero sunt... in potentia creaturae : et hujusmodi omnia scit anima Christi in Verbo ; comprehendit enim in Verbo omnis creaturae essentiam, et per consequens potentiam et virtutem et omnia quae sunt in potentia creaturae. » (*S. Th.*, loc. cit.) — Sed non cognoscit ea omnia possibilia, quae sunt in potentia divina ; alioquin ipsam divinam essentiam comprehenderet.

925. Prop. III. *Christus a primo instanti conceptionis suae habuit scientiam per se infusam*¹. — Certa.

N.-B. Scientia infusa est cognitio quae habetur extra Verbum per species a Deo infusae, et qua res in proprio genere, seu in propria natura cognoscuntur.

PROB. « Decebat, ait *S. Th.*, ut natura humana assumpta a Verbo Dei imperfecta non esset. Omne autem quod est in potentia, est imperfectum, nisi reducatur ad actum. Intellectus autem possibilis humanus est in potentia ad omnia intelligibilia ; reducitur autem in actum per species intelligibiles, quae sunt quaedam formae completivae ipsius. Et ideo oportet in Christo ponere scientiam inditam, in quantum per Verbum Dei, animae Christi sibi personaliter unitae, impressae sunt species intelligibiles ad omnia ad quae intellectus possibilis est in potentia : sicut etiam per Verbum Dei impressae sunt species intelligibiles menti angelicae in principio creationis rerum.

« Et ideo sicut in Angelis ponitur duplex cognitio : una scilicet matutina, per quam cognoscunt res in Verbo, et alia vespertina, per quam cognoscunt res in propria natura per species sibi inditas ; ita

¹ Cf. Gabr. a S. Vinc., disp. 9, dub. 4, pag. 388.

praeter scientiam divinam et increatam est in Christo secundum ejus animam scientia beata, qua cognoscit Verbum, et res in Verbo; et scientia infusa sive indita, per quam cognoscit res in propria natura per species intelligibiles humanae menti proportionatas. » (Q. 9, a. 3.)

926. Scholia. I. Per scientiam infusam beata Christi anima cognovit omnia singularia praeterita, praesentia et futura, imo et omnes cogitationes hominum: ad haec enim omnia intellectus humanus est in potentia. (*S. Th.*, q. 11, a. 1.)

Praeterea, Christus est iudex vivorum et mortuorum, angelorum et hominum. Ut autem iudex aequum judicium proferre possit, actum, quem judicare debet, penitus cognoscat, necesse est. Cum igitur Christus sit iudex omnium actionum et cogitationum Angelorum et hominum, omnes eorum actiones et cogitationes in singulari penitus cognoscat, necesse est. Quam cognitionem accepit ab initio per scientiam infusam.

Demum, omnia quae fiunt in mundo, a Deo ad finem Incarnationis et ad salutem electorum ordinantur. Conveniens autem fuit omnino ut Christus Redemptor omnia, quae ad finem Redemptionis ordinantur, perfecte cognosceret.

II. Anima Christi scientia infusa uti poterat vel per conversionem vel sine conversione ad phantasmata. Anima enim comprehensoris, utpote corpori non amplius obligata, nec ab eo amplius dependens, intelligere potest absque conversione ad phantasmata. (Q. 14, a. 2.)

III. Scientia infusa in Christo: 1° *fuit habitualis*; erat enim in Christo modo ei connaturali. Modus autem connaturalis animae humanae est, ut quandoque sit intelligens actu, et quandoque in potentia. Inter puram autem potentiam et actum perfectum mediat habitus. (Q. 11, a. 5.) — 2° *Fuit multiplex*, seu per plures habitus; quippe connaturale est animae humanae ut non omnia in una forma intelligibili cognoscat, sed multis indigeat formis. (Q. 10, a. 6.) — 3° *Fuit major scientia Angelorum* quoad multitudinem cognitorum et cognitionis certitudinem, « quia lumen spiritualis gratiae quod est inditum animae Christi, est multo excellentius quam lumen quod pertinet ad naturam angelicam. » (Q. 11, a. 4.) — 4° *Fuit per species universales* quam species humano intellectui connaturales, quia, ut docent communiter theologi, Christus per speciem alicuius naturae omnia huius speciei individua cognoscere potuit. — 5° An autem species Christo infusae fuerint universales speciebus Angelo infusis, controvertitur. Negat *S. Th.* (q. 11, a. 6), quia connaturale est homini ut species minus universales accipiat quam Angelus. Affirmat Suarez (*De Inc.*, disp. 29, sec. 1), quia licet connaturaliter species homini infusae sint minus universales quam species infusae Angelis, potuit tamen virtute divina intellectus Christi ad hoc elevari, ut species universales infusas reciperet.

927. Prop. IV. *In Christo fuit scientia naturalis et experimentalis.*
— Certa et communis.

N.-B. Scientia naturalis est quae per humanam industriam acquiri potest; scientia experimentalis est iudicium ortum de aliqua re propter experimentum sensus, ut, v. gr., gustato melle, iudicat aliquid ipsum esse dulce.

PROB. Scientiam naturalem tam speculativam quam practicam fuisse in Christo, concedunt omnes; haec enim scientia ad perfectionem intellectus creati pertinet.

Scientiam experimentalem in Christo fuisse, ex eo constat, quod Christus verum corpus, et veros et perfectos sensus corporeos habuit, per quos multarum rerum experientiam acquirere potuit ; sicut etiam Scriptura innuit (*Hebr.*, v, 8) : *Cum esset Filius Dei, didicit, ex iis quae passus est, obedientiam.*

An autem Christus scientias naturales propria industria acquisiverit, vel a Deo per infusionem in ipsa Incarnatione acceperit, disputatur. Docent S. Thomas et thomistae communiter Christum eas scientias propria industria acquisivisse ; alii vero cum S. Bonaventura, Suarez, etc., docent has scientias fuisse Christo in ipsa Incarnatione infusas.

928. *Scholia.* I. Secundum S. Thomam, Christus per scientiam naturalem acquisitam ea omnia cognovit, quae virtute intellectus agentis cognosci possunt. Et licet non omnia fuerit expertus, ex his tamen quae expertus est, in aliorum notitiam devenire potuit. (Q. 12, a. 1.)

II. *Christus ab hominibus nihil didicit* ; de eo enim dicitur (*Joan.*, vii, 15) : *Quomodo hic litteras scit, quum non didicerit ?* Ratio est, quia Christus est omnium Doctor, secundum illud (*Is.*, iv, 4) : *Dedi eum ducem ac praeceptorem gentibus.* Non erat autem conveniens Doctorem a discipulis edoceri. (Q. 12, a. 3.)

III. *Christus ab angelis nihil didicit.* — Ratio : quia secundum scientiam beatam et scientiam per se infusam, Christus ab ipso Deo fuit perfecte edoctus ; scientiam vero naturalem perfecte accepit sive per infusionem, ut docet Suarez, sive per propriam industriam, ut vult S. Thomas.

IV. Profectus Christi, quem meminit Evangelista (*Luc.*, ii, 52) : *Jesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia apud Deum et homines*, hoc sensu intelligi debet, quod Christus secundum augmentum aetatis opera faciebat, quae majoris scientiae et gratiae indicium praebebant. Ipse enim habitus gratiae, et scientiae, tam beatae quam per se infusae, augeri non potuit. Potuit tamen, secundum S. Thomam, augeri habitus scientiae acquisitae. (Q. 7, a. 12, ad 3 ; et q. 9, a. 4.)

§ 3. DE POTENTIA ANIMAE CHRISTI.

929. Agitur in hoc paragrapho de potentia humanitati Christi per suam unionem ad personam Verbi collata. Certum est enim contra Lutherum ipsam divinam omnipotentiam non fuisse formaliter Christi humanitati communicatam : haec enim nulli creaturae communicari potest. (*S. Th.*, q. 13, a. 1.)

Principium, ex quo mensuratur potestas humanitati Christi a Verbo collata, hoc statui debet : *Humanitas Christi potest ea omnia, quae ad finem Incarnationis sunt ordinabilia.* — Ratio est, quia humanitas a Verbo assumpta est tanquam instrumentum conjunctum ad Incarnationis finem operandum, qui finis est instaurare omnia quae in coelis, et quae in terra sunt. (*Eph.*, i, 10.) Jamvero omnia, tam in ordine gratiae, quam in ordine naturae, sunt ad finem Incarnationis ordinabilia.

Inde deduces :

I. Humanitatem Christi, in quantum est instrumentum Verbi, posse remittere peccata, infundere gratiam, mittere Spiritum Sanctum, conferre lumen gloriae, distribuere omnia dona spiritualia, atque ipsos Angelos illuminare.

II. Humanitatem Christi, quatenus est instrumentum Verbi, habere potestatem ad operandum miraculose omnes mutationes, quae in ordine naturae per causas naturales fieri possunt ; et ad quaecumque alia opera miraculosa efficiendum. Uno verbo : Humanitatem Christi, ut est instrumentum Verbi, esse omnipotentem *secundum quid*, in hoc sensu, quod, seclusa creatione et annihilatione, ea omnia facere potest, quae fiunt in mundo, sive in ordine naturae, sive in ordine gratiae. (Cf. *S. Th.*, q. 13, a. 2.)

Excellentem illam Christi potentiam commendat evangelica narratio : Christo jubente caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, daemones fugantur, panes multiplicantur, arbores arescunt ; ipse fluctibus et ventis imperat, super aquas ambulat, peccata remittit, paradisi januas latroni aperit. *Sunt autem et alia multa, quae fecit Jesus : quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* (*Joan.*, xxi, 25.)

930. Scholium. *De modo quo Christi humanitas gratiam producit atque opera miraculosa efficit*¹.

Disputatur in scholis utrum Christi humanitas, quatenus instrumentum Verbi, gratiam et alios effectus miraculosos producat per modum causae efficientis physicae, an solum per modum causae moralis.

Causa moralis ea dicitur, quae merendo, orando, movendo, causam physicam principalem ad effectum producendum excitat. — *Causa physica instrumentalis* ea est, quae reali aliquo influxu in genere causae efficientis instrumentariae, per veram actionem physicam, cum causa principali concurrat ad effectum producendum ; sicut, v. gr., securis per veram efficientiam cum principali agente concurrat ad faciendum scamnum.

^{1o} *Scotistae*, et omnes illi, qui sacramentis causalitatem physicam denegant, docent humanitatem Christi, tantummodo per modum causae moralis, ad productionem gratiae et miraculorum concurrisse. Secundum eos, Christus homo orando, merendo, etc., movit

¹ Cf. *Isamb.*, q. 13, Disp. 2, p. 363 ; *Gabr. a S. Vinc.*, Disp. 13, dub. 2, p. 480 ; *Gonet, Clyp.*, Disp. 19, a 2 ; *Tolet.*, In q. 13 et 48.

Deum ad gratiam conferendam et ad ea miracula patranda, quae de ipso in Evangelio leguntur.

2° *Thomistae* vero, cum majori parte theologorum, tenent Christi humanitatem, non solum per modum causae moralis, sed etiam per modum causae physicae instrumentariae ad productionem gratiae et effectum miraculorum concurrisse, ita, v. gr., tactus corporis Christi vera et reali efficientia sanitatem contulerit; et actus physicus voluntatis humanae munditiam tum corporalem tum spirituales efficienter operatus sit.

Haec secunda sententia est omnino admittenda, utpote Scripturis Sacris et dictis Patrum conformior, Christo multo gloriosior, atque inter theologos multo communior. Ipsam tenet S. Thomas: « Humanitas Christi, *ait*, est quoddam organum Divinitatis, et ideo non causat gratiam propria virtute, sed ut instrumentum virtute divinitatis adjunctae, ex qua actiones humanae Christi sunt salutiferae. » (1. 2, q. 112, a. 1, ad 1.) — « Christus secundum quod est homo, operatur ad interiores effectus Sacramentorum meritorie et efficienter, sed instrumentaliter. » (P. 3, p. 64, a. 3.) In his S. Thomas veram causalitatem physicam affirmat quoad productionem gratiae; et q. 13, a. 2, idem affirmat pro operatione miraculorum.

931. *Ex dictis deduces I*: Humanitatem Christi fuisse solum causam moralem earum gratiarum, quae ante Incarnationem antiquis Patribus concessae sunt. Ratio: quia quod physice non est, physice agere nequit. Sed ante Incarnationem humanitas Christi nondum physice erat.

Deduces II: Humanitatem Christi, seu Christum hominem, fuisse causam instrumentalem physicam gratiae, miraculorum, aliorumque effectuum supernaturalium, quae immediate per seipsum in vita sua mortali operatus est.

Deduces III: Humanitatem Christi nunc in coelis existentem, esse per suam voluntatem instrumentum effectivum omnium gratiarum et donorum, quae in Ecclesia conceduntur, ita ut nemini ulla detur gratia, nisi cui Christus homo eam conferre voluerit¹. — Humanitatem Christi esse etiam causam instrumentalem effectivam collationis luminis gloriae. — Et sic apparet: a) quomodo omnia, quae ad vitam aeternam consequendam conferuntur hominibus, dependenter ab humanitate Christi, Capitis nostri, admi-

¹ Cf. Medina, In q. 8, a. 1, in fine.

nistrentur ; b) quomodo Christi humanitas sit fons universalis, ex quo omnis vita spiritualis in homines profluat.

Deducēs IV : Potentiam actuum humanorum Christi in coelis degentis omnia loca praesentialiter attingere, non quidem contactu physico, sed contactu virtutis, qui ad effectum producendum sufficit. Potest enim divinitas virtutem instrumenti, praesertim conjuncti, extendere quousque vult, et efficere ut humanitas Christi in coelis residens omnes homines virtute sua attingat ; atque in eis effective gratiam causet ¹.

Deducēs V : Actiones, quas Christus in vita sua terrestri peregit, causare nostram salutem per modum meriti et per modum efficientiae, et attingere praesentialiter omnia loca et tempora.

Saepius affirmat Doctor Angelicus, actiones Christi causare nostram salutem, non solum per modum meriti, sed per modum efficientiae. « Actiones ipsius, *inquit*, ex virtute divinitatis fuerunt nobis salutiferae, utpote gratiam in nobis causantes, et per meritum et per efficaciam quamdam. » (P. 3, q. 8, a. 1, ad 1.) — Et : « Resurrectio Christi est causa efficiens nostrae resurrectionis virtute divina, cujus proprium est mortuos vivificare, quae quidem virtus praesentialiter attingit omnia loca et tempora : et talis contactus virtualis sufficit ad rationes hujus efficientiae. » (P. 3, q. 56, a. 1, ad 3. — Cf. etiam q. 48, a. 6.)

Sed necesse est ut rite intelligantur verba S. Thomae ; impossibile enim videtur actiones illas Christi, quae physice jam non existunt, physicam efficientiam habere. Igitur « dicendum est, *ait Gonet* ², quod quando D. Thomas docet passionem et resurrectionem Christi esse instrumenta nostrae salutis et resurrectionis, hoc non debet intelligi de passione et resurrectione, prout sunt quidam motus in fieri qui transierunt, sed secundum quod aliquo modo remanent in humanitate, ratione cicatricum et dotium gloriae, quae in ea perseverant. Vel, ut alii dicunt, idcirco passio et resurrectio Christi dicuntur causae nostrae salutis et resurrectionis, quia humanitas Christi, ut per passionem et resurrectionem immutata, modificata, ac determinata, ad hos effectus praestandos a Deo ut instrumentum assumitur. »

Ex modo dictis etiam intelligitur quomodo tota vita Christi hominis in terra, et quaelibet ipsius actio, sit causa meritoria et efficiens instrumentalis totius vitae nostrae spiritualis, et actionumstrarum spiritualium.

ARTICULUS IV.

De defectibus a Christo assumptis.

Defectus, qui naturam humanam lapsam consequuntur, alii sunt corporis, alii animae. Dicemus igitur : 1° de defectibus corporis ; 2° de defectibus animae a Christo assumptis.

§ 1. DE DEFECTIBUS CORPORIS A CHRISTO ASSUMPTIS.

932. Defectus corporales vocantur illae poenalitates, quae ho-

¹ Cf. Gonet, *Clyp.*, Disp. 19, n. 34 et seq. ; Billuart, Diss. 13, a. 2. — ² *Clyp.*, Disp. 19, n. 45 ; Cf. Cajetan, In q. 46, a. 1, ad 3.

mini propter commissum peccatum irrogatae sunt, et ei ratione corporis competunt, ut sitis, fames, defatigatio, mors, etc. Hi defectus sunt homini naturales, quia ex principiis constitutivis corporis humani necessario fluunt, nisi a superiori causa cohibeantur; in posteris autem Adae habent rationem poenae, quia peccati causam ablatum est donum integritatis, quod eos in Adamo innocente impediverat. (Cf. n. 828.)

933. Prop. *Christus Dominus defectus corporis assumpsit.*

De fide, ex apertis Scripturae testimoniis.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Joan.*, iv, 6) : *Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem.* — (*Joan.*, xix, 28) : *Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt... dixit : sitio.* — (*Matth.*, iv, 2) : *Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit.*

II. Ex Ratione. Conveniens fuit Christum defectus corporales assumere propter tria :

1° *Propter finem Incarnationis.* Christus enim carnem assumpsit, ut pro peccato humani generis satisfaceret; et ideo conveniens fuit ut defectus corporales, qui sunt poena peccati, vice nostra in se susciperet, secundum illud Isaiae, LIII, 4 : *Vere languores nostros ipse tulit.*

2° *« Propter fidem Incarnationis adstruendam.* — Cum enim natura humana non aliter esset nota hominibus, nisi prout hujusmodi corporalibus defectibus subjacet, si sine his defectibus Filius Dei humanam naturam assumpsisset, videretur non fuisse verus homo, nec veram carnem habuisse, sed phantasticam, ut Manichaei posuerunt. » (*S. Th.*; q. 14, a. 1.)

3° *« Propter exemplum patientiae, quod nobis exhibet, passiones et defectus humanos fortiter tolerando : unde dicitur (*Hebr.*, xii, 3) : Sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis vestris deficientes.* » *S. Th. (loc. cit.).*

934. Objicitur. Christus ab initio conceptionis suae fuit comprehensor. Atqui, comprehensor defectus corporales habere nequit, cum gloria animae in corpus naturaliter redundet. Ergo nullos defectus corporales habuit Christus.

Resp. « Secundum naturalem habitudinem, quae est inter animam et corpus, ait *S. Th.*, ex gloria animae redundat gloria ad corpus. Sed haec naturalis habitudo in Christo subiacebat voluntati Divinitatis ipsius, ex qua factum est quod beatitudo remaneret in anima et non derivaretur ad corpus; sed caro pateretur quae conveniunt naturae passibili, secundum illud quod Damascenus dicit, quod *beneplacito divinae voluntatis permittebatur carni pati et operari quae propria.* » (*Q. 14, a. 1, ad 2.*)

935. Scholium. Circa defectus a Christo assumptos, plura sunt notanda.

I. Christus corporales defectus non coacte aut invite, sed libere et voluntarie assumpsit. — Posita vero voluntate illos assumendi, et permittendi carnem agere et pati quae ei sunt propria, hi defectus necessario fluxerunt ex principiis naturae humanae Christi, non secus ac in nobis ; quocirca Christus naturaliter sitivit, esurivit, defatigatus est, mori potuit. (*S. Th.*, q. 14, a. 2.)

II. Christus hos defectus non contraxit, quia eos ex debito peccati non incurrit, sicuti caeteri homines ; erat enim absque peccato, et humanam naturam ab omni defectu liberam, qualis erat in Adamo innocente, assumere potuisset. Sed eos, ad opus Redemptionis nostrae peragendum, libere suscepit. (Q. 14, a. 3)

III. Eos solos defectus corporales Christus assumpsit, qui ex peccato originali immediate oriuntur, et in omnibus hominibus communiter inveniuntur, ut fames, sitis, passibilitas, mors, etc. Particulares vero defectus, qui ex causis particularibus in aliquibus inveniuntur, ut morbi, febris, claudicatio, etc., non assumpsit. Hoc tamen defectus etiam curavit Christus, cum passibilitatem et corruptibilitatem, ex quibus proveniunt, curaverit. (Q. 14, a. 4.)

IV. Ad Christi staturam et pulchritudinem quod attinet, cum communi Patrum et theologorum sententia tenendum est, Christum habuisse corpus statura perfectissimum et forma pulcherrimum, sed ea pulchritudine, quae viro aptissime conveniebat. — De corporali Christi pulchritudine plures SS. Patres audiunt, quae dicuntur (*Cant.*, I, 15) : *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus* ; et (*Ps.*, XLIV, 3) : *Speciosus forma prae filiis hominum* ; ita ut Christus, sicuti animae pulchritudine omnes superabat, omnes etiam corporali pulchritudine vinceret¹.

§ 2. DE DEFECTIBUS ANIMAE.

936. Christus fuit plenus gratiae et veritatis ; et quos defectus assumpsit, eo fine assumpsit, ut Redemptionem operaretur. Ad dijudicandum igitur quosnam animae defectus Christus assumpsit, haec statui debet regula : *Christus nullum defectum, qui perfectioni gratiae vel scientiae praejudicat, assumpsit ; defectus vero qui nullam gratiae vel scientiae imperfectionem involvunt, et ad Incarnationis finem ordinabiles sunt, Christus assumpsit.*

In deduces I : *Nullum in Christo fuisse peccatum, nec originale, nec actuale.* — Quod est de fide, secundum illud (*Joan.*, VIII, 46) : *Quis ex vobis arguet me de peccato ?* — (I, *Petr.*, II, 22) : *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.*

Deduces II : *In Christo non fuisse peccabilitatem*, ita ut nec de potentia Dei ordinaria, nec de potentia Dei absoluta, peccare potuisset. Cujus impeccabilitatis triplex assignatur ratio : *Prima* et praecipua ratio est gratia unionis, qua natura humana in personalitate Verbi subsistit ; cum igitur actiones sint suppositorum, si Christus peccare potuisset, actio peccaminosa divinae personae adscribenda foret. — *Secunda* ratio est gratia habitualis, quae in Christo fuit constanter in summo gradu, et qua Deum ardentissimo

¹ Cf. Branc. a Laur., In 3. Sent., Disp. 13, a 1. (t. I, p. 228) ; Genebrard., In Ps. XLIV, 4 Niceph., *Hist.*, I, 1, c. 40.

amore super omnia semper diligebat. — *Tertia ratio est visio beatifica, qua Christi anima ab initio dotata fuit.*

Deduces III : *In Christo non fuisse fomitem peccati.* — « Ad rationem fomitis, ait *S. Th.*, pertinet inclinatio sensualis appetitus in id quod est contra rationem. Sic igitur patet quod quanto virtus in aliquo fuerit magis perfecta, tanto magis in eo debilitatur vis fomitis. Cum igitur in Christo fuerit virtus secundum perfectissimum gradum, consequens est quod in eo fomes peccati non fuerit ; cum etiam iste defectus non sit ordinabilis ad satisfaciendum, sed potius inclinet ad contrarium satisfactioni. » (Q. 15, q. 2.)

Deduces IV : *Nullam in Christo fuisse ignorantiam* : haec enim per eam scientiae plenitudinem, de qua supra actum est (n. 924 et seq), excluditur.

Deduces V : *In Christo fuisse passionem corporalem seu dolorem sensibilem.* — Ad passionem corporalem duo requiruntur : laesio corporis, et sensus laesionis. Utrumque autem fuit in Christo : *laesio corporis*, v. gr., quando fuit flagellatus, spinis coronatus, alapis percussus, clavis perforatus ; et *sensus laesionis*, in ipsius enim persona dixit Propheta (*Thren.*, 1, 12) : *O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus.* (*S. Th.*, q. 15, a. 5.) — Nec dolor ille partis sensitivae contrariatur gaudio beatifico, quo mens Christi fruebatur ; nec gaudium beatificum dolorem in Christo excludit ; siquidem « delectatio divinae contemplationis ita per dispensationem divinae virtutis retinebatur in mente Christi, quod non derivabatur ad vires sensitivas, ut per hoc dolor sensibilis excluderetur. » (*S. Th.*, q. 15, a. 6.)

Deduces VI : *In Christo fuisse passiones proprie dictas*, seu motus aut affectiones appetitus sensitivi, habentes aliquam corporis immutationem sibi adjunctam. Hae ad integritatem naturae humanae pertinent, et ad vitae perfectionem conferunt. Christus autem habuit quidquid est de integritate naturae humanae. Ex altera etiam parte, istae passiones nec scientiae nec gratiae contrariantur, et ad finem Incarnationis ordinabiles erant, dum multum ad satisfaciendum et merendum conferrent, ut patet de tristitia, de timore, de amore. — Praeterea, actus quarumdam passionum de Christo in Scripturis referuntur (*Matth.*, xxvi, 37) : *Coepit Jesus contristari et maestus esse.* — (*Marc.*, xiv, 33.) *Coepit pavere et taedere.* (Cf. *Isamb.*, q. XV, disp. 4.)

Sedulo tamen notandum est magnum intercedere discrimen inter passiones in Christo et illas, quae in nobis reperiuntur ; primo *ex parte objecti* : in nobis

plerumque feruntur ad illicita ; in Christo semper ad bonum propendebant. — Secundo *ex parte principii* : in nobis frequenter praeveniunt iudicium rationis ; in Christo omnes motus appetitus sensitivi secundum dispositionem rationis oriebantur. — Tertio *ex parte effectus* : in nobis non sistunt in appetitu sensitivo, sed quandoque rationem trahunt : in Christo semper rationi obdixerunt. — Attenta hac differentia, motus appetitus sensitivi in Christo non dicuntur passionibus, sed *propassiones*, quasi initium passionis. (*S. Th.*, q. 15, a. 4.)

937. Scholium. Ex his dictis manifestatur, quomodo Christus cum comprehensor tum viator simul fuerit. Perfecta enim hominis beatitudo in anima et corpore consistit : in anima, in quantum mens Deum videt eoque fruitur ; in corpore, secundum quod corpus, participans gloriam animae, resurget spirituale, impassibile, incorruptibile. Christus autem ante passionem secundum mentem plene Deum videbat ; sed quantum ad alia, carebat beatitudine, quia et anima ejus erat passibilis, et corpus passibile et mortale. Et ideo Christus erat comprehensor, in quantum habebat beatitudinem propriam animae ; et simul viator, in quantum tendebat in beatitudinem secundum id quod ei de beatitudine deerat. (*S. Th.*, q. 15, a. 10.)

CAPUT II

De his quae conveniunt Christo per comparisonem ad Patrem.

938. Quinque, teste S. Thoma, Christo conveniunt per comparisonem ad Patrem. « Deinde, ait *S. Doctor*, considerandum est de his quae conveniunt Christo per comparisonem ad Patrem : quorum quaedam dicuntur de ipso secundum habitudinem ipsius ad Patrem, puta quod est ei subjectus, quod ipsum oravit, quod ei in sacerdotio ministravit ; quaedam vero dicuntur vel dici possunt secundum habitudinem Patris ad ipsum, puta, si Pater eum adoptasset, et quod eum praedestinavit. » (*Prolog.*, ad q. 20.)

Igitur, duce S. Thoma, tractandum est : I. de Subiectione Christi ; II. de Oratione Christi ; III. de Sacerdotio Christi ; IV. de Adoptione Christi ; V. de Praedestinatione Christi.

ARTICULUS I.

De subiectione Christi.

939. Prop. *Christus, secundum quod homo, est Deo Patri subiectus.*

N.-B. Triplex, ut notat *S. Th.*, q. 20, a. 1, datur subjectio creaturae humanae ad Deum : prima est *ratione bonitatis*, secundum quam quilibet homo Dei

bonitatem participat, et est ei inferior ; secunda subjectio est *subjectio servitutis*, qua homo subjacet dominio atque potestati Dei, qui de eo pro suo beneplacito disponere potest ; tertia est *subjectio obedientiae*, qua homo Dei mandatis obedire tenetur.

PROB. PROP. I. *Christus, quatenus homo, fuit Deo Patri subjectus quoad gradum bonitatis.* — Ratio : quia Christus secundum naturam humanam ad gradum bonitatis divinae non pertinebat ; et sic erat Deo inferior, sicut ipse Christus testatus est : *Pater major me est.*

II. *Christus fuit Deo Patri subjectus subiectione servitutis, seu Christus ut homo, est servus Dei.* Ratio : Quia omnis creatura hac servitute Deo, Creatori suo, deservit, secundum illud : *Creatura tibi factori deserviens.* (Sap., xvi, 24.) Hanc servitutem commemorant Scripturae, quae Christum Dominum saepius vocant servum (Is., xlii, 1) : *Ecce servus meus, suscipiam eum.* — (Ezech., xxxiv, 23) : *Suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David ; ipse pascet eas.* — (Zach., iii, 8) : *Adducam servum meum orientem.* — Qui textus de Christo intelliguntur.

III. *Christus est Deo Patri subjectus subiectione obedientiae :* accepit enim Christus a Deo Patre mandatum pro nobis moriendi, ut refertur Joan., xiv : unde et *factus est obediens usque ad mortem* (Philip., ii, 8) : et ipse Christus de se dixit : *Quae placita sunt ei facio semper.* (Joan., viii, 29.) (Cf. n. 1016 et 11017.) « Nec quidquam aliud est, ait S. Greg. Naz., Christi subjectio, quam paternae voluntatis expletio. » (Or. 30, n. 5, M., 36, c. 110.)

940. Schollum. De Servitute Christi.

Circa servitutem Christi magna inter auctores fervet controversia : *an scilicet Christus vocari possit servus.*

Pro quo notandum est, duplicem dari servitutem : *strictam* seu *legalem*, et *latam* seu *naturalem*. — *Servitus stricta* ea est, qua aliquis non est sui juris, sed alterius, neque jus habet ad bona domini. — *Servitus lata* seu *naturalis* ea est, quae fundatur in productione, vi cujus unusquisque ei servire tenetur, a quo naturam accepit. Sic, v. gr., filius respectu parentum vocari potest servus ; — haec servitus jus ad bona paterna non excludit.

Si servitus prima acceptione sumatur, inter omnes convenit Christum servum vocari non posse, sicuti Patres Concilii Francofordiensis contra Elipandum definierunt. Qui enim est servus stricto sensu, nequit esse Filius et Dominus. Sed Christus, etiam quatenus homo, est Filius Dei, ut infra dicetur (n. 957), et est Dominus, secundum illud (Joan., xiii, 13) : *Vos vocatis me Magister, et Domine, et bene dicitis ; sum etenim.*

Si servitus secunda acceptione sumatur, omnes ex confesso docent, Christum non posse absolute dici servum : v. gr., *Christus est servus.* Ratio est, quia in tali praedicatione haec vox *Christus* tenet pro persona. Persona autem Christi neque est a Patre dependens, neque ei servire tenetur.

Utrum autem Christus, cum determinatione *secundum naturam humanam*,

possit vocari servus Dei, plures negant¹. Dicunt enim servitutem semper de persona, nunquam vero de natura praedicari; unde addita etiam restrictione *secundum naturam humanam*, si Christus servus diceretur, servitus in personam Christi caderet; quod est inconueniens. Hi locutiones Scripturae, quibus Christus *servus* vocatur, vel sensu metaphorico explicant; vel Christum *servum* vocari dicunt « non ex conditione servitutis, sed ex humilitatis obedientia, qua factus est Patri obediens usque ad mortem », ut aiunt Patres concilii Francofordiensis.

S. Thomas contra docet, Christum secundum naturam humanam proprie et vere vocari servum: « Quamvis non proprie dicatur quod natura sit domina vel serva, *inquit S. Doctor*, potest tamen proprie dici quod quaelibet hypotasis vel persona sit domina vel serva secundum hanc vel illam naturam. Et secundum hoc nihil prohibet Christum dicere Patris subjectum vel servum secundum humanam naturam. » (Q. 20, a. 1, ad 2.) S. Thomam sequuntur thomistae, et plures alii².

« In hac servitute, *ait Contenson*³, fundatur mirabile Incarnationis, Passionis et Satisfactionis Christi commercium; per hoc enim quod Verbum in humana natura subsistens Patri se subiecit, factum est Patrem habere adoratorem condignum, qui ipsum quantum adorabilis est, veneretur, ipsique laeso de rigore iustitiae satisfaciatur. »

941. Scholium. De legibus quibus Christus subjectus fuit⁴.

1° Christus subjectus fuit mandato moriendi pro salute humani generis. (*Joan.*, x, 18; et *xiv*, 31. Cf. n. 1017.)

2° Subjectus fuit legibus juris naturae, quae humanam naturam sequuntur; Christus enim assumpsit humanam naturam cum omnibus conditionibus, quae eam consequuntur, praeter peccatum et ignorantiam. — Excipiuntur eae leges naturales, quae dignitati ipsius personae disconveniebant; v. gr., lege naturae, filii parentibus obedientiam praestare stricte tenentur; ast Christus, utpote Matre superior, ea lege non tenebatur.

3° Christus, utpote quolibet humano legislatore superior, nulli legi positivae humanae subjectus erat.

4° Naque legibus positivis divinis Novae Legis subjectus erat; legislator quippe suis legibus non tenetur. — Neque legibus positivis divinis Veteris Legis subjectus erat; quia Lex Vetus data est pro populo Iudaeorum a Patribus per seminalem rationem descendentiis; quo modo Christus ab eis non descendebat⁵.

ARTICULUS II.

De oratione Christi⁶.

942. « Oratio est quaedam explicatio propriae voluntatis apud Deum, ut eam impleat » (*S. Th.*, q. 21, a. 1), seu, est manifestatio alicujus desiderii ab inferiore facta superiori, ut ab eo aliquid, quod non est in sua potestate, impetret. Oratio arguit igitur in orante aliquam inferioritatem ad eum, ad quem orat, et inefficaciam quamdam ad praestandum id quod postulat. « Ut fiat, *ait S. Aug.*, voluntas sola non sufficit: ideo pro hac re... Domino immolatur

¹ V. gr., Vasquez, *De Inc.*, Disp. 80; De Lugo, *De Inc.*, Disp. 28. — ² Cf. Alvarez, *De Inc.*, In q. 20; Nugno, In q. 20; Isamb., In q. 20. — ³ L. 10, Diss. 1, c. 1, Spec. 1. — ⁴ Cf. Isamb., In q. 20, a. 3; Nugno, In q. 20, a. 1. — ⁵ Cf. Soto, 4, *Sent.*, D. 2, q. 1, a. 3. — ⁶ Isamb., q. 21; Nugno, q. 21.

oratio. Nam quid stultius, quam orare ut facias quod in potestate habeas ? » (*De Nat. et Grat.*, c. 18, M., 44, c. 256.) — Et *S. Fulgentius* : « Nemo deprecatur et rogat, qui non aliquid se cognoscit minus habere, aut quod habet, sua tantum potest virtute servari. » (*Epist.* 3, n. 32. M., 65, c. 337.)

Ex quo sequentes eruuntur conclusiones.

I. *Christo, ut est Deus, orare non competit.* — « Si in Christo esset una tantum voluntas, scilicet divina, nullo modo competeret ei orare, quia voluntas divina per seipsum est effectiva eorum quae vult. » (*S. Th.*, q. 21, a. 1.)

II. *Christus, quatenus homo, in vita sua mortali vere et realiter orare potuit, et oravit, non solum pro aliis, sed etiam pro se ipso.*

ORARE POTUIT : est enim minor Patre. « Quia in Christo est alia voluntas divina et alia humana, et voluntas humana non est per seipsam efficax ad implendum quae vult, nisi per virtutem divinam ; inde est quod Christo, secundum quod est homo et humanam voluntatem habens, competit orare. » (*S. Th.*, q. 21, a. 1.)

ET ORAVIT : est *de fide*, ex apertis Scripturae testimoniis : *Factum est in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei.* (*Luc.*, VI, 12.) — *Dimissa turba, ascendit in montem solus orare.* (*Matth.*, XIV, 23.)

ORAVIT PRO ALIIS : *Ego rogavi pro te (Petre), ut non deficiat fides tua.* (*Luc.*, XXII, 32.) — *Jesus autem dicebat : Pater, dimitte illis : non enim sciunt quid faciunt.* (*Luc.*, XXVI, 34.)

ORAVIT PRO SE : *Pater, venit hora, clarifica Filium tuum*, etc. (*Joan.*, XVII, 1.) « Sicut autem (Christus) in humana natura quaedam bona habebat e Patre jam percepta, ita etiam exspectabat ab eo quaedam bona nondum habita, sed percipienda. Et ideo, sicut pro bonis jam perceptis in humana natura gratias agebat Patri, recognoscendo eum auctorem, ut patet (*Matth.*, XXVI, et *Joan.*, XI), ita etiam, ut Patrem auctorem recognosceret, ab eo orando petebat ea quae sibi deerant secundum humanam naturam, puta gloriam corporis, et alia huiusmodi. Et in hoc etiam nobis dedit exemplum ut de perceptis, a nobis muneribus gratias agamus, et etiam nondum habita orando postulemus. » (*S. Th.*, q. 21, a. 3.)

III. *Christus oratione non indiguit, sed propter nostram instructionem orare voluit.* — « Nihilominus ipse idem Deus existens et homo, voluit ad Patrem orationem porrigere, non quasi ipse esset impotens, sed propter nostram instructionem : primo quidem ut ostenderet se esse a Patre, unde ipse dicit (*Joan.*, XI, 42) : Propter

populum, qui circumstat, dixi, scilicet verba orationis, ut credant, quia tu me misisti. Unde Hilarius dicit : *Non prece eguit, pro nobis oravit, ne filius ignoraretur.* — *Secundo* ut nobis exemplum orandi daret... Unde Augustinus dicit : *Poterat Dominus in forma servi, si hoc opus esset, orare silentio ; sed ita se Patri exhibere voluit precatorem, ut meminisset nostrum se esse doctorem.* » (S. Th., q. 21, a. 1, ad 1.)

IV. *Oratio Christi procedens a voluntate sua absoluta fuit semper exaudita ;* secundum illud : *Ego autem sciebam quia semper me audis* (Joan., xi, 42.) « Secundum voluntatem rationis Christus nihil aliud voluit nisi quod sciebat Deum velle : et ideo omnis voluntas absoluta Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformis ; et per consequens omnis ejus oratio fuit exaudita. » (S. Th., q. 21, a. 4.)

943. Scholium. *De oratione Christi in coelis existentis.*

Fide certum est Christum, in coelis ad dexteram Patris sedentem, orationem Deo offerre. Legimus enim (Joan., xiv, 12-16) : *Ego ad Patrem vado... Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis.* — Et (Rom., viii, 34) : *Christus Jesus, qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* — (Hebr., vii, 25) : *Semper vivens ad interpellandum pro nobis.*

Sed de modo, quo Christus in coelis pro nobis interpellat, disputant auctores.

Triplex quoad modum datur oratio : 1° Oratio interpretativa, in hoc consistens quod Christus, ostendendo Deo Patri suam sanctam humanitatem cum cicatricibus, meritis, satisfactionibusque suis, Deum ad nobis bona supernaturalia conferendum movet. — 2° Oratio vel verbo mentis tantum vel verbo mentis cum oris verbo expressa ; quae oratio est voluntatis explicatio mentalis, vel simul etiam vocalis apud Deum, ut eam impleat. — 3° Oratio expressa, et conjuncta cum externis humilitatis et abjectionis signis, v. gr., prostratione, genuflexione, lacrimis, suspiriis, etc.

Christum *primo modo* orare, certum est, secundum verba Apostoli (Hebr., ix, 24) : *Jesus introivit... in ipsum coelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.* « Sine intermissione, ait S. Greg. M., pro nobis holocaustum Redemptor immolat, sine cessatione Patri suam pro nobis Incarnationem demonstrat. » (Mor., l. 1, c. 24. M., 75, c. 542.)

Christum *tertio modo* pro nobis in coelis orare, ab omnibus unanimiter negatur : dedecet enim statum gloriosum Christi ad dexteram Patris sedentis, hujusmodi humilitatis atque abjectionis signa adhibere. « Advocatum habemus Jesum Christum, ait S. Greg. Naz., non se ad pedes Patris advolventem servilique modo abjicientem. Procul sit ista servilis suspicio, spirituque indigna, neque enim Patris est hoc exposcere, aut Filii pati, nec de Deo hoc cogitare pium et aequum est. » (Orat. 30, n. 14. M., 36, c. 122.)

Christum *secundo modo* in coelis pro nobis orare, scilicet oratione expressam mentali aut vocali, negant alii, alii affirmant.

Sententia affirmativa multo probabilior et Sacrae Scripturae conformior videtur ; verba enim : *Ego rogabo Patrem, — ad interpellandum pro nobis,* veram et realem, potius quam solam interpretativam, orationem indicant. — Praeterea, Christus in coelis vocatur *advocatus noster*, (I, Joan. ii, 1). Advocati

autem est pro aliis intercedere. — Haec sententia est etiam inter theologos multo communior ; ipsam docet S. Thomas, ad *Hebr.*, vii, lect. 4 : « Interpellat pro nobis primo humanitatem suam, quam pro nobis assumpsit, repraesentando : item sanctissimae animae suae desiderium, quod de nostra salute habuit, exprimendo. »

Notandum est tamen, Christum illa sua oratione nihil de novo mereri, neque aliquid novum impetrare, quippe qui in vita sua mortali suum meritum perfecte consummaverit ; sed petere tantum ut ea, quae meruit in terris, nobis applicentur, utque redemptionis effectus in nobis compleatur ¹.

ARTICULUS III.

De sacerdotio Christi ².

944. Sacerdotium, proprie et stricte sumptum, est potestas singulari titulo alicui collata ad sacrificium Deo offerendum. — Sacrificium proprie sumptum est *Oblatio facta Deo per immutationem alicujus rei, in signum supremi dominii, ex legitima institutione.* (S. ALPH., *Mor.*, l. VI, n. 304.)

Sacrificium « ex parte finis distinguitur in *latreuticum*, quod offertur mere in obsequium Dei ; *eucharisticum*, in gratiarum actionem ; *propitiatorium*, seu *expiatorium*, in remissionem culpae vel poenae ; *impetratorium*, ad obtinenda bona a Deo. » (S. ALPH., *loc. cit.*)

945. Christum esse sacerdotem, est *de fide*, ex apertis Scripturae testimoniis. Legimus (*Hebr.*, v, 6) : *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* — (*Hebr.*, vii, 24) : *Hic autem, eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium.* — (*Hebr.*, iv, 14) : *Habentes Pontificem magnum, qui penetravit coelos, Jesum Filium Dei.*

Certum est etiam, ipsam Verbi personam, prout subsistentem in natura divina et humana, esse sacerdotem ; siquidem esse sacerdotem, est suppositi, non naturae ; sacerdotium tamen Christo convenire, non ratione deitatis, sed ratione humanitatis ; seu non quatenus Christus est Deus, sed quatenus est homo ; ait enim Apostolus (I, *Tim.*, ii, 5) : *Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Porro, Christus est mediator in quantum est sacerdos, quia « officium sacerdotis est esse mediatorem inter Deum et populum. » (S. Th., q. 22, a. 1.) — *Praeterea*, de ratione sacerdotis est, ut sit inferior ei, cui sacrificium offert ; quia sacerdos per sacrificium proficitur tum supremum dominium ejus, cui

¹ Pro sent. affirm., cf. Isamb., In q. 21 ; Nugno. In q. 21 ; Bill., Diss. 20, a. 20, a. 2 ; Gabr. a S. Vinc., Disp. 21, dub. 3 ; Bonaespei, Tr. III, disp. 16. — Pro sent. negat., cf. Vasquez, Disp. 82 ; Medina, In q. 21 ; De Lugo, Disp. 27, sect. 4 — ² Cf. S. Th., q. 22 ; Isamb., In q. 22 ; Gabr. a Vinc., Disp. 22 ; Gonet, *Chyp.*, d. 22.

sacrificat, tum suam propriam subjectionem ad illum. Sed Christus ratione solius humanitatis Patre minor existit.

Cum igitur homo Christus Jesus sit sacerdos, sacerdotisque primae partes in offerendo sacrificio consistent, investigandum est, an et quale sacrificium Christus Deo Patri obtulerit ; quibus absolutis, quaedam de excellentia sacerdotii Christi addenda erunt.

§ 1. DE SACRIFICIO CHRISTI.

Christus, teste Tridentino, Sess. XXII, cap. 1, duplex sacrificium Deo Patri obtulit : incruentum, in ultima coena ; cruentum, in ara crucis. De incruento sacrificio sermo erit in tractatu de Eucharistia ; de solo sacrificio crucis hic agetur.

946. Prop. *Christus in ara crucis Deo Patri verum obtulit sacrificium.*

De fide, ex Conc. Ephesino, can. 10, in quo legimus : « Pontificem et Apostolum confessionis nostrae factum esse Christum, divina Scriptura commemorat. Obtulit enim semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri. Si quis ergo dicit... quod pro se obtulisset semetipsum oblationem, et non potius pro nobis solis, A. S. » Cf. etiam *Trident.*, Sess. XXII, cap. 1 et 2.

PROB. EX S. SCRIPTURA. 1° Dixit Jesus (*Matth.*, xxvi, 28) : *Hic est enim sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Sed sanguis, qui in remissionem peccatorum effunditur, verum est sacrificium propitiatorium. Christus ergo, effundendo in ara crucis sanguinem suum in remissionem nostrorum peccatorum, Deo Patri verum obtulit sacrificium.

2° Scribens ad Ephesios, ait Apostolus (*Eph.*, v, 2) : *Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis.* Sed, quod offertur Deo in hostiam, atque a sacerdote in ejus honorem immolatur, verum constituit sacrificium.

3° In Epist. ad Hebraeos, S. Paulus totus est in sacrificio Crucis commendando. Postquam cap. v, 1, dixit sacerdotis esse offerre sacrificia pro peccatis, et v. 5° et 6° probavit Christum esse sacerdotem, ait cap. vii, 26, 27 : *Talis enim decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus... qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populo : hoc enim fecit semel seipsum offerendo.* — Cap. ix, 23, 14 : *Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis : Quanto magis sanguis Christi, qui per*

Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? — 25 et 26 : *Neque ut saepe offerat semetipsum...*, alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi : nunc autem semel in consummatione saeculorum, ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Similia habet, x, 10-14 et xiii, 11-12. His omnibus manifeste declaratur Christum in ara crucis verum obtulisse sacrificium.

II. **Ex Traditione.** Ait *S. Greg. Nyss.* : « Pro nobis vere Pascha immolatus est Christus ; sacerdos autem sacrificium obtulit Deo idem ipse Christus ; seipsum enim tradidit oblationem et hostiam pro nobis. » (*De perfecta Christ. forma.* M., 46, c. 263.) Et *S. Aug.* : « Quis est iste sacerdos, nisi qui fuit et victima et sacerdos ? nisi ille, qui, cum in mundo non inveniret mundum, quod offerret, seipsum obtulit. » (In *Ps. cxxxii*, n. 7. M., 37, c. 1733.)

III. **Ex Ratione.** Omnia, quae ad rationem veri et perfecti sacrificii pertinent, in morte Christi inveniuntur ; ergo mors Christi in cruce est verum sacrificium.

Prob. antec. Ad sacrificium, sicut ex ejus definitione constat, quatuor requiruntur, scilicet : 1° res sensibilis seu victima ; 2° ejusdem immolatio aut immutatio ; 3° immolatio facta a sacerdote legitime instituto ; 4° finis, ut scilicet sacrificium Deo in obsequium ejus supremi dominii offeratur. Jamvero, in sacrificio crucis :

1° Adest VICTIMA, quae est ipse Christus (*Ep.*, v, 2) : *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo.*

2° Adest VICTIMAE IMMOLATIO ; Christus in cruce mortuus est.

3° Adest IMMOLATIO facta a SACERDOTE LEGITIME INSTITUTO. Christus est sacerdos ab ipso Deo institutus (*Hebr.*, v, 5) : *Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret ; sed qui locutus est ad eum : Filius meus est tu, ego hodie genui te ;* et Christus est, qui seipsum obtulit (*Ep.*, v, 2) : *Tradidit semetipsum pro nobis.* — (*Joan.*, x, 17, 18) : *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me ; sed ego ponam eam a meipso.*

4° Adest FINIS sacrificii. Christus in cruce moriens, omnes effectus sacrificiorum Vet. Legis obtinuit, ut canit Ecclesia : « Deus qui legalium hostiarum differentiam unius sacrificii perfectione sanxisti. » (*Dom. VII post Pentec.*)

Et re quidem vera : a) Christus seipsum in protestationem supremi Dei dominii obtulit (*Hebr.*, x, 5) : *Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi...* (8) *nec placita sunt tibi quae*

secundum legem offeruntur, tunc dixi : Ecce venio ; quasi diceret : hostiae et oblationes Vet. Test. erant ad tuum honorem insufficientes ; corpus autem dedisti mihi, ut condignam oblationem offerre possem. Unde et Christus passionem jamjam incepturus, ad Patrem oravit : Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te... Ego te clarificavi super terram ; opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam. (Joan., xvii, 1 et 4.)

b) Seipsum Deo in gratiarum actionem obtulit ; in cujus signum Christus in ultima coena gratias Deo egit (*Luc.*, xxii, 19) : *Et accepto pane, gratias egit.* — (*Marc.*, xiv, 23, 24) : *Et accepto calice, gratias agens dedit eis... et ait illis : Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.*

c) Seipsum obtulit in remissionem peccatorum, tum quoad culpam, tum quoad poenam (*Matth.*, xxvi, 28) : *Sanguis meus... qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

d) Seipsum obtulit, ut gratiam et gloriam consequeremur (*Rom.*, iii, 24) : *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu.* — (*Hebr.*, x, 10) : *Sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi.* — (*Hebr.*, x, 14) : *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* — Christus igitur in ara crucis Deo Patri verum obtulit sacrificium, et quidem perfectissimum, quod ratione finis fuit latreuticum, eucharisticum, propitiatorium, et impetratorium. (S. ALPH., *De Sacrif. Christi*, I. t. 6, asc., p. 9.)

947. Objicitur. De ratione sacrificii est, ut sacerdos victimam immolet. Sed Christus seipsum non immolavit. Ergo nec sacrificium obtulit ; alioquin et martyres, qui sponte mortem subierunt, sacrificium obtulisse etiam dicendi forent.

Resp. De ratione sacrificii est, ut sacerdos victimam immolet, directe vel indirecte, *concedo* ; ut eam semper immolet directe, *nego*. Sed Christus seipsum non immolavit indirecte, *nego*. « Dicitur aliquis causa alicujus indirecte, *ait S. Th.* ; quia non impedit, cum impedire possit... et hoc modo ipse Christus fuit causa suae passionis et mortis. Poterat enim suam passionem et mortem impedire, primo quidem adversarios reprimendo, ut eum aut non vellent, aut non possent interficere ; secundo, quia spiritus ejus habebat potestatem conservandi naturam carnis suae, ne a quocumque laesivo inflicto opprimeretur, quod quidem habuit anima Christi quia erat Verbo Dei conjuncta in unitate personae. » (Q. 47, a. 1.)

In martyrum autem potestate non fuit impedire, ne lethalia vulnera illis inflicta animam e corpore expellerent ; unde seipsum indirecte non immolaverunt, sicut Christus. — Praeterea, Martyres, dum se morti offerebant, officium publici sacerdotis non gerebant ; quocirca et eorum mors non erat actio sacerdotalis seu sacrificium.

§ 2. DE EXCELLENTIA SACERDOTII CHRISTI ¹.

Eximiae sunt sacerdotii Christi dotes et excellentiae.

948. I. Ratione originis. — Christus non extrinseca deputatione aut extrinseca unctione deputatus est sacerdos ; sed ipsa unione hypostatica, ac proinde in ipso conceptionis instanti, unctus est in sacerdotem. Quocirca ingrediens mundum munere sacerdotali statim functus est, secundum illud (*Hebr.*, x, 4-7) : *Impossibile est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit ; Hostiam et oblationem noluisti ; corpus autem aptasti mihi ; tunc dixi : Ecce venio.*

949. II. Ratione plenitudinis. — In Christo residet tota sacerdotii potestas atque plenitudo (*Matth.*, ult., 18) : *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* — Christus nec superiorem habet sacerdotem, a quo dependeat ; nec aequalem, cum quo eandem potestatem participet ; sed quidquid in aliis hominibus de potestate sacerdotali invenitur, a Christi sacerdotio derivatur. « Christus, ait *S. Th.*, est fons totius sacerdotii. Nam sacerdos legalis erat figura ipsius ; sacerdos autem Novae Legis in persona ipsius operatur. » (*Q. 22, a. 4.*)

950. III. Ratione durationis. — Christi sacerdotium in aeternum est duraturum : a) tum ratione personae (*Hebr.*, vii, 23, 24) : *Alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium.* Quare Christus, sicut in sacerdotio nemini successit, nullos ipse in sacerdotio successores habet, sed ministros tantum, secundum illud (*I, Cor.*, iv, 1) : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi ;* — b) tum ratione officii, quia Christus, qua sacerdos, in coelis semper vivit ad interpellandum pro nobis, et beatis gloriam jugiter influit, atque in terris ad finem usque mundi sacrificium incruentum per ministros suos Deo Patri offert ; — c) tum ratione effectus, qui est aeterna salus credentium (*Hebr.*, x, 14) : *Una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos.*

951. IV. Ratione effectus. — a) Christus una oblatione omnium sacrificiorum effectus operatus est : fuit enim ejus sacrificium latreuticum, eucharisticum, propitiatorium et impetratorium. — b) Christus una oblatione, tum peccata totius mundi abstulit (*I, Joan.*, ii, 2) : *Ipse et propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi ;* — tum gratiam in omnes

¹ Cf. *Contens.*, l. 10, Diss. 1, c. 1, spec. 3 ; *De Rhodes*, Disp. 4, q. 2, sect. 3, (p. 156).

influit, ita ut homini lapso nulla gratia, nisi ex virtute passionis, concedatur ; — tum denique omnibus, qui Redemptionis participes esse volunt, gloriam meruit (*Hebr.*, vii, 25) : *Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum.*

952. V. Ratione hostiae. — Hostia, ad quam immolanda ordinatur Christi sacerdotium, est omnium excellentissima : est enim ipse Christus, qui semetipsum tradidit. « Unus idemque mediator Dei et hominum, ait *S. Fulgentius*, homo Christus Jesus, ipse pastor et ovis, ipse sponsus et sponsa, ipse sacerdos et victima, unus idemque, et oblato muneris, et munus factus est oblatores. » (*Ad Thrasim.*, c. 12. M., 65. c. 236.) — (*Cf. S. Th.*, q. 22, a. 2.)

953. VI. Christi sacerdotium est sacerdotio aaronico superius. — *De fide* est, Christum non esse sacerdotem secundum ordinem aaronicum ; *manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.* (*Ad Hebr.*, vii, 14.) Sed sacerdotium Christi est aaronico excellentius : a) *ratione durationis* : adveniente Christo, cessare debuit sacerdotium aaronicum ; — b) *ratione hostiae* : Christus est sui sacrificii hostia ; sacerdotes autem aaronici vilia mactabant animalia ; — c) *ratione effectus* : sacrificia V. Legis, per se nec gratiam conferebant, nec conscientias a peccatis emundabant, unde nihil ad perfectum adduxit lex ; sacerdotium vero Christi emundat nos a peccatis, et consummat in sempiternum sanctificatos.

954. VII. Sacerdotium Christi non est omnino ejusdem rationis, quam Novae Legis sacerdotium, sed est longe altioris perfectionis : a) quia fuit ordinatum ad sacrificium cruentum simul et incruentum ; nostrum autem sacerdotium ad unum sacrificium incruentum ordinatur. — b) Sacerdotium Christi sacramentis alligatum non erat, sed sine sacramentis illorum effectum conferre poterat. — c) Sacerdotium Christi non erat ex aliqua exteriori consecratione, sed ex unione hypostatica ; et sese habet ad nostrum sacerdotium tanquam causa universalis ad particularem, et causa principalis ad instrumentalem.

955. VIII. Sacerdotium Christi est secundum ordinem Melchisedech ; juxta illud (*Hebr.*, v, 6) : *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Dicitur autem Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech, non quia a Melchisedech sacerdos constitutus fuerit, aut ipsius sacerdotium ejusdem fuerit rationis cum sacerdotio Melchisedech ; sed quia Melchisedech fuit perfecta repraesentatio et figura Christi sacerdotis. (*Cf. S. Th.*, q. 22, a. 6.)

ARTICULUS IV.

De filiatione Christi.

956. Christi Hominis divinam filiationem naturalem negaverunt Elipandus, Episc. Toletanus, et Felix, Episc. Urgelitanus¹. Docuerunt nimirum Christum ut hominem esse filium Dei *adoptivum*, non autem filium proprium et naturalem. Exinde *adoptiani* vocati sunt; pacem Ecclesiae praesertim in Hispaniis perturbaverunt. Condemnati sunt in Concilio Francofordiensi, anno 794, et ab Adriano I.

957. **Prop.** *Christus ut homo est Filius Dei naturalis, non vero adoptivus*².

Certa; alii dicunt *de fide*, ex Conc. Francofordiensi ab Adriano I approbato.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Rom.*, VIII, 32) : *Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Sed, ut ait *Adrianus Papa*³, « Scimus quia non est traditus secundum divinitatem; sed secundum id, quod homo verus erat ». Ergo Christus ut homo est proprius Dei filius, id est naturalis, non adoptivus. — (*II, Petr.*, I, 17) : *Accipiens a Deo Patre honorem et gloriam, voce delapsa ad eum hujusmodi a magnifica gloria : Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Sed Christus, non ut Deus, sed ut homo, accepit a Deo honorem et gloriam per transfigurationem. Ergo Christus ut homo est proprie Dei Filius. — (*Luc.*, I, 32) : *Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur*. — (*I, Joan.*, V, 20) : *Ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero filio ejus*. Sed qui est verus filius, filius absolute, est filius natura, non adoptione.

II. Ex Traditione. Ait *S. Ambrosius* : « Filius aut per adoptionem, aut per naturam est : per adoptionem nos filii dicimur, ille (Christus) per veritatem naturae est. » (*De fide*, l. 1, c. 19. M., 16, c. 557.) — Et *S. Hieron.* : « Ille (Christus) naturâ Filius est; nos vero adoptione. (In c. 1, ad *Eph.* M., 26, c. 448.)

III. Ex Ratione. 1° « Filiatio proprie convenit hypostasi, vel personae, non autem naturae. » (*S. Th.*, q. 23, a. 4.) Atqui, in Christo una tantum, eaque increata, est persona. Ergo in ipso est etiam una tantum filiatio, et quidem naturalis, non adoptiva.

2° Ex hac prima ratione sequitur haec altera : Si in Christo adoptiva admittitur filiatio, duplex in eo est admittenda persona, ut notant Patres Conc. Francofordiensis, in Epist. ad Episc. His-

¹ Cf. *S. Alph.*, *Hist. haer.*, c. 5, n. 39. (t. 3, p. 258). — ² Cf. *Gibbon*, *De Inc.*, Tr. 2, Disp. 22, dub. 4 et 5; *Alvarez*, *De inc.*, In q. 23, a. 4, p. 429. — ³ Epist. in Conc. Francoford. contra Elib. (*Labbe*, t. 7, c. 1015).

paniae : « Nonne tunc filii duo erunt Deo Patri, unus proprius, et alter adoptivus : quod nullus catholicus audet dicere. »

3° Ex natura adoptionis : Adoptio est assumptio personae extraneae in haereditatem. Sed Christus, etiam secundum quod homo, non est persona Deo extranea, cum sit suppositum divinum ; ergo Christus, etiam secundum quod homo, est filius Dei naturalis, non adoptivus.

958. Quaeritur. *Utrum humanitas Christi possit dici adoptata.*

Resp. *Negative* ; quia adoptio sicut filiatio est proprietas personae, non naturae. « Humanam Christi naturam, ait *Alcuinus*, nemo catholicus fide confirmatus, adoptivam esse ausus est dicere. » (*De Trinit.*, l. 3, c. 9. M., 101, c. 44.) — Et Concil. Francf. : « Quia de B. Virgine inenarrabiliter sumpsit, non adoptavit carnem. »

ARTICULUS V.

De praedestinatione Christi ¹.

De praedestinatione Christi plures inter doctores moventur quaestiones. Pro scopo nostro sufficiant duae propositiones.

959. Prop. I. *Christus fuit praedestinatus.* — Certa.

Prob. Ex *Ratione*. « Praedestinatio proprie accepta, *inquit S. Th.*, est quaedam divina praedeterminatio ab aeterno de his quae per gratiam Dei sunt fienda in tempore. Est autem hoc in tempore factum per gratiam unionis a Deo, ut homo esset Deus, et Deus esset homo. Nec potest dici quod Deus ab aeterno non praedeterminaverit hoc se facturum in tempore : quia sequeretur quod divinae menti aliquid de novo accideret. Et ideo oportet dicere quod ipsa unio naturarum in persona Christi cadat sub aeterna Dei praedestinatione, et ratione hujus Christus dicitur esse praedestinatus. » (Q. 24, a. 1.)

960. Prop. II. *Christus est causa exemplaris, finalis et meritoria nostrae praedestinationis.*

N.-B. Praedestinatio dupliciter considerari potest : uno modo secundum ipsum actum praedeterminantis, et sic praedestinatio Christi non est causa nostrae praedestinationis, cum uno et eodem actu Deus nos et Christum praedeterminaverit. — Alio modo potest praedestinatio considerari, secundum illud ad quod aliquid praedeterminatur, quod est praedestinationis terminus et effectus : et secundum hoc praedestinatio Christi causa nostrae praedestinationis dicitur.

I. *Christus est CAUSA EXEMPLARIS nostrae praedestinationis* : Et hoc quidem dupliciter, ait *S. Th.* : « Primo quidem quantum ad bonum ad quod praedestinamur : ipse enim est praedestinatus ad hoc quod esset Dei Filius naturalis : nos autem praedestinamur ad filiationem adoptionis, quae est quaedam participata similitudo filiationis naturalis. Unde dicitur (*Rom.*, vii, 29) : Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui. » (Q. 24, a. 3.)

Secundo « quantum ad modum consequendi istud bonum, quod est per gratiam : quod quidem in Christo est manifestissimum, quia natura humana in Christo nullis suis praecedentibus meritis est unita Filio Dei », ita nos etiam sine ullis nostris meritis praecedentibus a plenitudine Christi gratiam accipimus.

II. CAUSA FINALIS : In Trident. Sess. VI, cap. 7, gloria Christi tanquam causa finalis nostrae justificationis indicatur. Porro causa finalis nostrae justifi-

¹ Cf. S. Th., q. 24 ; Nugno, In q. 24.

cationis eadem est atque causa finalis nostrae praedestinationis, cum praedestinatio sit praeparatio gratiae et glôriæ. — Praeterea, in Sacra Scriptura Christus manifeste indicatur tanquam finis nostrae justificationis (*Rom.*, viii, 29) : *Quos praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus ; particula ut indicat causam finalem.* — (*I, Cor.*, iii, 22, 23) : *Omnia vestra sunt ; vos autem Christi ; Christus autem Dei.*

III. CAUSA MERITORIA (*Ephes.*, i, 5) : *Praedestinavit nos in adoptionem Filiorum per Jesum Christum.* — Praeterea, omnia bona gratiae, quae homines habent, eisdem ex meritis Christi conceduntur ; sed praedestinatio est maximum gratiae donum. Ergo ipsa nobis ex meritis Christi conceditur.

CAPUT III

De his quae Incarnationem consequuntur relate ad homines.

Per divini Verbi Incarnationem, in Christo Domino accepimus Mediatorem, Caput et Regem, cui honorem et adorationem deferre debemus. Agendum est igitur : I. de Christo mediatore ; II. de Christo capite ; III. de Christo rege ; IV. de cultu Christo exhibendo.

ARTICULUS I.

De Christo mediatore.

961. Mediator dicitur qui medius est inter partes dissidentes, ut eas reconciliet.

Christum Dominum esse mediatorem inter hominem lapsum et Deum, ut hominem Deo reconciliet, est *de fide*. Legimus (*I, Tim.*, ii, 5) : *Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* — (*Hebr.*, ix, 15) : *Et ideo novi testamenti mediator est.* — (*Rom.*, v, 10) : *Reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus.*

Certum est etiam Christum Deum-hominem esse mediatorem ; necesse est enim ut mediator cum utroque extremorum, quos conjungere debet, aliquid commune habeat : « Mediator inter Deum et homines, ait *S. Aug.*, oportebat ut haberet aliquid simile Deo, et aliquid simile hominibus : ne in utroque hominibus similis, longe esset a Deo ; aut in utroque Deo similis, longe esset ab hominibus, atque ita mediator non esset. » (*Confess.*, l. 10, c. 42. M., 32, c. 808.)

Denique, certum est Christum secundum naturam humanam officio mediatoris functum esse. (*S. Th.*, q. 26, a. 2.) Enimvero, mediator est medius inter partes dissidentes, ut eas reconciliet, referendo hinc inde conditiones reconciliationis. Sed Christus unice qua homo distat a Patre ; et qua homo ab aliis etiam hominibus dignitate gratiae et gloriae distat. Demum, unice etiam qua homo,

ad homines, quae Dei sunt, deferre, et quae hominis sunt, Deo deferre potest. « Non per hoc mediator est, ait S. Aug., quod aequalis est Patri : per hoc enim quantum Pater, tantum et ipse distat a nobis... per hoc ergo mediator, per quod homo. » (*De pecc. orig.*, c. 28. M., 44, c. 402.)

Quibus praenotatis, duo quaeruntur : 1° de natura mediationis Christi ; 2° de conditionibus ejus mediationis.

962. I. De natura mediationis Christi.

Christus triplici modo mediatoris officio functus est : 1° *per modum internuntii*, manifestando scilicet hominibus Dei voluntatem et leges, unde a Malachia, III, 1, vocatur *Angelus novi testamenti* ; quo etiam sensu Moyses mediator vocatur (*Gal.*, III, 19) : *Lex... ordinata est per Angelos in manu mediatoris.* — 2° *Per modum advocati*, orando et interpellando Deum, ut nobis ignosceret (cf. n. 942). — 3° *Per modum sponsoris*, solvendo scilicet Deo debitum nostrum, et satisfaciendo Deo pro nobis ex rigore justitiae. (I, *Tim.*, II, 5) : *Unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* — (*Gal.*, III, 13) : *Christus redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* — (I, *Petr.*, II, 24) : *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiae vivamus, cujus livore sanati estis.* — In hac Christi mediatione per modum sponsoris consistit proprie nostrae Redemptionis oeconomia ; quapropter idem est Christum esse Mediatorem et Christum esse Redemptorem.

963. II. De conditionibus mediationis Christi.

Christi Domini operibus, propter dignitatem personae, vis inerat infinita ad satisfaciendum divinae justitiae pro peccatis hominum, et ad dona gratiae et gloriae omnibus promerendum (cf. n. 961). Ut tamen Deus Pater eas satisfactiones acceptare, et nobis dona gratiae concedere ex justitia teneretur, duo erant necessaria : 1° ut Christus, tanquam mediator et sponsor, hominibus, in ordine ad satisfaciendum et merendum, substitueretur ; — 2° ut Deus Pater erga Christum pacto vel promissione, ad ejus satisfactiones et merita acceptanda, sese obligaret.

Jamvero : 1° Christus, in ordine ad satisfaciendum et merendum, hominibus substitutus est : a) *per voluntariam ipsius Christi oblationem*, qui ob nimiam suam caritatem erga nos, peccata nostra tulit. (*Eph.*, v, 2) : *Christus dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo.* — (*Gal.*, III, 9) : *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* — b) *Per ordinationem Dei Patris*,

qui ex una parte nolens aliquos perire, et ex altera, nolens absque rigorosa satisfactione peccata dimittere, Christum caput totius generis humani constituit, ut pro omnibus satisfaceret, et omnibus dona gratiae promereret; sicut etiam Adamum caput omnium constituerat in ordine ad originalem justitiam conservandam aut amittendam. Quae divina ordinatio in Scripturis manifeste declaratur. Legimus (I, Joan., iv, 10) : *Ipse (Deus) prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.* — (II, Cor., v, 21) : *Eum, qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* — (Is., liii, 6) : *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.*

2º Intercedit pactum seu promissio inter Deum Patrem et Christum, ad acceptandum pro hominibus ejus satisfactiones et merita¹. Legimus (Is., liii, 10) : *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum.* Quae verba SS. Patres et interpretes intelligunt de promissione Christo a Deo facta, ut, si pro peccato generis humani mortem gustaret, multos justificatos usque ad finem mundi et per totam aeternitatem haberet.

Idem ex ipsius satisfactionis et meriti natura constat. Nullus enim, secluso pacto vel promissione, alicujus satisfactionem ad alterius delictum ignoscendum accipere ex justitia tenetur; sicut nec alicui pro opere praestito, quantumvis magna sit ejus virtus satisfactoria vel meritoria, praemium ex justitia retribuere tenetur, nisi prius pacto vel promissione sese ad id obligaverit. — « Christus, ait S. Alph., est mediator justitiae, quia Pater, secundum pactum initum cum Filio, tenetur ipsum exaudire in omnibus quae ab Ipso per merita sua expostulat. » (*Cont. haer.*, Sess. 25, art. 2, n. 26.)

964. **Corollaria.** Ex dictis duo sequuntur maximi momenti corollaria de salutis et Redemptoris oeconomia.

Sequitur I : Deum hominibus, qui Christi mortem sibi appropriant, peccatorum veniam et gratiae dona conferre non solum ex fidelitate, sed ex justitia. « Si vos, inquit S. Alphonsus, divinae justitiae debitam persolvere satisfactionem non potestis, ecce Jesus, qui eam pro vobis obtulit... Affirmat Apostolus, Christum Jesum, moriendo pro nobis, factum esse nostram justitiam (I, Cor., i, 30) : *Factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio.* Justitia, inquit S. Bernardus, *in ablutione peccatorum.* Etenim, Deus acceptando pro nobis Christi dolores et mortem, attento pacto,

¹ Cf. Gabr. a S. Vinc., *De Inc.*, Disp. 4, dub. 16, n. 433 (pag. 416). — Isamb., *De Myst. Inc.*, Disp. 6, a. 8. (p. 45).

obligatur ex justitia ad condonandum... Innocens pro nostris peccatis se victimam constituit, unde, propter merita sua, peccatorum venia nobis ex justitia debetur. » (*Disc. 4 pro Nat.*, in medio.)

Sequitur II : Omnes omnia in Christo habere (I, *Cor.*, i, 5, 7) : *In omnibus divites facti estis in illo... ita ut nihil vobis desit in ulla gratia* ; et extra Christum neminem gratiam aut peccatorum veniam invenire posse (*Act.*, iv, 12) : *Nec enim est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat non salvos fieri.*

ARTICULUS II.

De Christo capite Ecclesiae ¹.

965. N.-B. I. Hic articulus nobis unam ex insignioribus Christi Domini praerogativis proponit, dum asserit Ipsum esse Caput Ecclesiae, quae est corpus ejus mysticum, cum quo aliquid unum efficit. Hanc Christi dignitatem frequentius innuunt Scripturae ; eam summe commendant Patres ², et quidem merito. Etenim, si haec praerogativa ex una parte nobis Christi excellentiam manifestat, ex altera, nos etiam docet quanta sit nostra propria dignitas, qui corpus Christi constituamus, et quasi unum cum eo efficiamur. — Ipse praeterea nobis indicat, quam realis sit in Ecclesia communio sanctorum ; et quanta bona ex hac sanctorum communione nobis proveniant, dummodo tanquam vivi palmites in vite, scilicet in Christo, inserti maneamus.

966. II. Ecclesia vocatur corpus *metaphorice*, propter suam analogiam cum corpore humano, non secus ac quilibet coetus hominum bene ordinatus sub uno duce et tendens in eundem finem, corpus morale nuncupatur. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent : ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* (*Rom.*, xii, 4 et 5 ; — cf. I, *Cor.*, xii, 12 et seq.)

967. III. Ecclesia vocatur corpus Christi MYSTICUM, ait Hurter (*loc. cit.*, n. 304) « ut distinguatur a corpore Christi physico, quod carnibus et ossibus constat, sicut aliorum hominum corpora. Dicitur mysticum, ut negetur esse corpus naturale, significetur vero eam esse societatem, quae ordinem naturalem longe praetergreditur, cujus naturam, perfectionem et indolem animalis homo non percipit, non assequitur, sed tantum spiritualis, qui ex revelatione S. Spiritus sensum Christi habet (I, *Cor.*, ii, 14) ; ut significetur proinde Ecclesiam mysterium esse bonitatis, sapientiae, potentiae Dei non secus ac alia opera

¹ Cf. S. Th. 3, q. 8 ; Alex. Alensis, *Summa*, p. 3, q. 12 ; Salmantic., Tr. 21, disp. 16 ; Hurter, *Theol.*, I, n. 295 ; De Brouwer, *De Eccl.*, n. 24. — ² Cf. praesertim S. Aug., In Ps. lx, lxi, lxii, lxiii, lxxxv, cxxii, cxxxix, cxi, cxli.

ordinis supernaturalis. Dicitur mysticum, ut insinuetur corpus hoc gigni mysterio, mysteriis, ali, foveri, regi, mysteriis redundare. Dicitur mysticum, ut innuatur, illud non dissimili habitu, proinde admodum mysterioso, referri ad Christum caput, quo humanitas assumpta ad Verbum assumens. »

968. Prop. I. *Christus est Caput Ecclesiae.*

De fide, ex apertis Scripturae testimoniis. Legimus (Col., I, 18) : *Ipse est Caput corporis Ecclesiae.* — (Eph., v, 23) : *Vir caput est mulieris, sicut Christus Caput est Ecclesiae.* (Cf. etiam I, Cor., XII, 12-27. — Rom., XII, 4, 5. — Ephes., I, 20-23 et IV, 15, 16, cum explanatione D. Thomae in citatos locos. — Vide De Eccl., n. 198.)

PROB. Ex Ratione. Caput morale dicitur metaphorice ex analogia cum capite in corpore humano. Jamvero, in corpore humano, capiti relate ad alia membra tria competunt privilegia, *dignitatis* scilicet, quia caput est pars corporis nobilior ; *perfectionis*, quia omnes sensus in capite vigent, dum in caeteris membris sit solus tactus ; et *influxus seu virtutis*, quia caput in alia membra sensum et motum influit, atque totum corpus externa gubernatione regit.

Atqui, haec tria privilegia Christo respectu Ecclesiae conveniunt. In Christo enim est : 1° *Eminentia dignitatis* : Christus per gratiam unionis supra omnes extollitur homines, et est Homo-Deus, cujus gratia altior est quam gratia omnium aliorum hominum et Angelorum simul. — 2° *Eminentia perfectionis* : in Christo enim est omnimoda plenitudo omnium gratiarum, omnium donorum et perfectionum supernaturalium. (Col., I, 19) : *In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare.* — 3° Christus possidet *virtutem influendi gratiam* in omnia membra Ecclesiae. (Joan., I, 16) : *De plenitudine ejus nos omnes accepimus.* — (Joan., I, 9) : *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Christus indesinenter etiam curam gubernatoris erga corpus suum gerit : « Caput autem nostrum, ait S. Aug., ad dexteram Patris interpellat pro nobis ; alia membra recipit, alia flagellat, alia mundat, alia consolatur, alia creat, alia vocat, alia revocat, alia corrigit, alia redintegrat. » (In Ps. LXXXV, n. 5, M., 37, c. 1085.)

Has tres condiciones capitis in Christo perfecte expressit Apostolus (Colos., I, 18-20) : *Ipse est Caput corporis Ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis ; ut sit in omnibus ipse primatum tenens* (ecce primatus, seu eminentia dignitatis) ; *quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare* (ecce eminentia perfectionis). *Et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt* (ecce influxus).

N.-B. Quamvis ratione horum trium Christus Caput Ecclesiae constituatur, ratio tamen capitis praecipue fundatur in virtute influendi. « Propria ratione Christus dicitur Caput per rationem influentiae, ait *Alensis*, ut sicut ab ipso capite est influentia sensus et motus, similiter Christus in Ecclesiam influit sensum et motum spiritualiter : sensum quidem influit per fidem, motum vero per caritatem, et illa ratione proprie dicitur Caput Ecclesiae. » (*Summa*, p. 3, q. 12. memb 2, a. 1.)

969. Prop. II. *Christus est Caput Ecclesiae secundum naturam humanam.* — *Ad fidem pertinet.*

PROB. Christus, qua Deus, est caput Ecclesiae primum, quippe quum Deus solus auctoritative Spiritum Sanctum mittere et gratiam conferre possit ; ideo dicitur (I, *Corinth.*, xi, 3) : *Caput Christi, Deus.* — Nihilominus tamen Christus, etiam qua homo, caput Ecclesiae dicendus est. Dicit enim Apostolus (*Ephes.*, i, 22) : *Omnia subiecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam ;* in quibus verbis de Christo homine agitur.

Ad perfectam siquidem rationem capitis requiritur, ut in eo sit conformitas naturae cum membris, quorum est caput ; haec autem conformitas Christo ratione humanitatis competit.

Praeterea, quae superius de proprietatibus capitis dicta sunt, Christo etiam qua homini conveniunt ; quippe quum quatenus homo, possit, ut instrumentum Verbi, Spiritum Sanctum mittere et gratiam impertire.

Apposite *Alensis* : « Caput Ecclesiae dicitur communiter et proprie. Communiter tota Trinitas est Caput Ecclesiae. Tota enim Trinitas movet et regit Ecclesiam, et infundit gratiam ei, qua sentiat per fidem et moveatur per caritatem : unde in ratione regentis et influentis se habet ad ipsam. Secundum vero humanitatem Christus proprie dicitur caput : quia hoc modo se habet ad Ecclesiam secundum rationem conformitatis ad ipsam per gratiam et naturam. » (*Loc. cit.* ; cf. *S. Th.*, 3. Sent., D. 13, q. 2, a. 1.)

970. Prop. III. *Christus est Caput totius Ecclesiae.*

N.-B. Dicitur *totius Ecclesiae*, id est, omnium hominum tam ante quam post Christum natum, et etiam omnium Angelorum beatorum.

PROB. I. EST CAPUT HOMINUM. Legimus (*Eph.*, i, 22, 23) : *Ipsum dedit Caput supra omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius.* — Praeterea, Christus est Caput praesertim ratione influxus. Sed omnes qui justificantur, etiam ii qui ante Christum natum vixerunt, propter Christi merita justificantur. Horum igitur omnium Christus est Caput.

II. EST CAPUT ANGELORUM. (*Col.*, ii, 10) : *Qui est Caput omnis principatus, et potestatis.* — (*Eph.*, i, 20 et seq.) : *Suscitans illum a*

mortuis, et constituens ad dexteram suam in coelestibus, supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem... et omnia subiecit sub pedibus ejus.

Praeterea, « Ubi est unum corpus, inquit *S. Th.*, necesse est ponere unum caput. Unum autem corpus similitudinarie dicitur una multitudo ordinata in unum, secundum distinctos actus et officia. Manifestum est autem quod ad unum finem, qui est gloria divinae fruitionis, ordinantur et homines et Angeli. Unde corpus Ecclesiae mysticum non solum consistit ex hominibus, sed etiam ex Angelis. Totius autem hujus multitudinis Christus est Caput ; quia propinquius se habet ad Deum et perfectius participat dona ipsius, non solum quam homines, sed etiam quam Angeli ; et de ejus influentia non solum homines recipiunt, sed etiam Angeli. » (Q. 8, a. 4.)

Utramque partem propositionis illustrat *S. August.* : « Dominus enim ipse in corpore suo quod est Ecclesia, junior fuit primis temporibus, et ecce jam senuit. Nostis, et agnoscitis, et intelligitis, quia in hoc positi estis, et ita credidistis, quia Caput nostrum Christus est : corpus Capitis illius nos sumus. Numquid soli nos, et non etiam illi, qui fuerunt ante nos ? Omnes qui ab initio saeculi fuerunt justi, Caput Christum habent : Illum enim venturum esse crediderunt, quem nos venisse jam credimus, et in ejus fide et ipsi sanati sunt, in cujus et nos : ut esset et ipse totius Caput civitatis Jerusalem, omnibus connumeratis fidelibus, ab initio usque finem, adjunctis etiam legionibus et exercitibus Angelorum, ut fiat una civitas sub uno rege, et una quaedam provincia sub uno imperatore, felix in perpetua pace et salute, laudans Deum sine fine, beata sine fine. » (In *Ps.*, xxxvi, Sermon., 3. n. 4. M., 36, c. 385. — Cf. in *Ps.*, lxi.)

971. N.-B. 1° Quamvis fuerit influentia Christi Capitis in Patres Vet. Testamenti, « lamen, ait *S. Th.*, non fuit tanta influentia ante incarnationem, quanta est modo : quia tunc non erat remotum obstaculum, nec sacramentum gratiae exhibitae erant, sicut modo sunt. » (3. Sent., D. 13, q. 2, a. 2.) — *Praeterea*, ante Incarnationem influxus Christi fuit tantum moralis, post Incarnationem est moralis simul et physicus.

2° Christus est hominum Caput, aliter tamen et aliter. Membrum enim aliud ex sua unione cum capite dicitur. Jamvero ex hominibus, alii Christo uniuntur per gloriam in coelis : horum Christus primo et principaliter est Caput. — Alii in terris Christo actu uniuntur per gratiam et caritatem : horum Christus etiam perfecte est Caput. — Alii caritatem per peccatum amiserunt, sed fidem retinent. Hi etiam *actu* sunt membra Christi, quia Christo per fidem uniuntur, sed sunt membra imperfecta, arida, mortua, secundum illud *Trident.*, Sess. IV, cap. 7 : « Fides sine caritate neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit. » — Alii fidem non habent, ut haeretici, pagani ; horum Christus actu non est Caput, sed in potentia tantum, quia Christo nullo vinculo uniuntur, sed, quamdiu sunt in via, apti sunt ut ei uniantur. — Alii demum in peccato mortui, in gehennam detrusi sunt : hi nec actu nec potentia sunt membra Christi et Ecclesiae ; sed a corpore Christi totaliter et irreparabiliter sunt abscissi. (Cf. *S. Th.*, q. 8, a. 3. — 3. Sent., D. 13, q. 2, a. 2.)

3° Christum hominem esse Caput Angelorum, omnes concedunt : sed dispu-

tant auctores de natura influxus Christi in Angelos ; utrum scilicet Angeli gratiam et gloriam essentialem ex meritis Christi Capitis receperint ¹

Nonnulli, praesertim scotistae, innixi verbis Apostoli, (*Col.* 1, 20) : *Per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt*, docent, Christum Angelis gratiam et gloriam tam essentialem quam accidentalem meruisse. Quae opinio est probabilis.

Sed probabilior est opinio S. Thomae ², qui cum majori parte theologorum docet, Angelos ex meritis Christi gratiam et gloriam essentialem non accepisse, sed gloriam tantum accidentalem ³. Ratio est, quia ex Scripturis clare constat Christum pro solis hominibus in mundum venisse, et pro solis hominibus mortuum esse (*Is.*, ix, 6) : *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis*. Ad quae verba scribit S. Bernardus : « Non Angelis quoque, qui, cum Magnum haberent, parvulum non requirebant. Nobis ergo natus, nobis et datus, quia nobis necessarius. » (*Hom.* 3 *sup.* *Missus.* M., 138, c. 78.) — Et S. Aug. : « Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum ; non enim pro Angelis mortuus est Christus. » (*Enchirid.*, q. 61, M., 40, c. 261.)

Corollarium. Ex dictis sequitur Christum perfectius esse Caput hominum quam Angelorum : 1° quia cum hominibus perfectam habet conformitatem in natura ; cum Angelis vero, ratione animae, habet conformitatem secundum genus intellectualis naturae ; 2° quia plura in homines quam in Angelos influit.

972. Prop. IV. Unio Christi ad corpus suum mysticum est omnino vera et realis.

PROB. In familia bene ordinata, licet diversa membra inter se physice distinguantur, arcissimo tamen atque realissimo vinculo inter se et cum capite suo uniuntur, ita ut unum verum corpus constituent, et omnia bona patris sint filii, et bona filii sint patris, atque pater per affectionem concorporeitatis, quidquid patitur filius, realiter sentiat.

Idem dicendum est de familia divina, de corpore mystico, quocum Christus realissima unione conjungitur. Ita vera et realis est haec unio Christi Capitis ad sua membra, ut, vi illius unionis, mutua detur translatio actionum Christi et nostrarum. Ipse in se peccata nostra suscepit, et per incorporationem nostram in ipso, unicuique « communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus et mortuus esset. » (*S. Th.*, p. 3, q. 69, a. 2.)

Vi illius unionis, Christus omnia bona et mala, quae membris suis eveniunt, sua reputat. (*Luc.*, x, 16) : *Qui vos audit, me audit ; qui vos spernit, me spernit.* — (*Math.*, xxv, 34) : *Esurivi enim, et dedistis mihi manducare... Amen dico vobis : quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* — (*Act.*, ix, 4) : *Saule Saule, quid me persequeris?*

¹ Cf. Nugno, *De Inc.*, q. 8, a. 4. — ² Cf. 3. *Sent.* D. 13, q. 2, a. 2, a. 2 ; *De Verit.*, q. 29, a. 7, ad 5. — ³ Cf. Alensem, loc. cit., memb. 2, a. 2, § 4, pro gloria accidentali Angelis concessa.

« *Unitas ait. S. August.*, nos compaginat uni: et illi soli cum illo non ascendunt, qui cum illo unus esse noluerint. Jamvero quoniam ipse qui in coelo positus est, et carnè suscitata immortalis... compassus tamen corpori suo in terra laboranti, dixit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Jam ipsum nemo tangebatur, et se pati persecutionem de coelo clamabat... Ille deorsum est compassione caritatis, nos sursum sumus spe caritatis » (In *Ps.*, cxxii, 1. M., 37, c. 1630.)

973. Scholium I. De gratia, per quam Christus constituitur Caput Ecclesiae¹.

1° Gratia, per quam Christus *formaliter* Caput Ecclesiae constituitur, est ipsa gratia personalis. — « Eadem est secundum essentiam, *ait S. Th.*, gratia personalis, qua anima Christi est justificata, et gratia ejus secundum quam est caput Ecclesiae justificans alios: differt tamen secundum rationem. » (Q. 8, a. 5.) Ratio est, quia illa gratia est capitalis, per quam Christus *formaliter* potens redditur gratiam in membra Ecclesiae moraliter influendi (ille enim moralis influxus ad rationem capitis sufficit). Atqui haec gratia est ipsa Christi gratia habitualis personalis: etenim Christus dona gratiae in membra Ecclesiae per sua merita et suas satisfactiones moraliter influit; sed per gratiam habitualement potens redditur ad satisfaciendum et merendum; ergo et per eandem gratiam dona influendi potens constituitur.

2° Gratia, per quam Christus Ecclesiae Caput *radicaliter* constituitur, est gratia unionis. — Ut enim gratia Christi habitualis de condigno pro peccatis nostris satisfacere, et gloriam nobis de condigno mereri posset, valorem infinitum habere debuit. Atqui talem valorem gratia Christi habitualis non habuit per se, sed unice in quantum radicata fuit in gratia unionis, quae Christi operibus infinitum valorem tribuit. Prima igitur radix dignitatis Capitis est gratia unionis.

3° Praeter gratiam unionis et gratiam habitualement, dignitas Capitis connotat adhuc in obliquo liberam Dei voluntatem, qua Christum hominem Caput morale corporis Ecclesiae constituerit, ordinando scilicet ut voluntas Christi reputaretur omnium nostrum in ordine ad satisfaciendum pro peccatis. — Ratio est, quia nonobstante suae gloriae plenitudine, Christus homo, aliis in ordine ad satisfaciendum et merendum tanquam sponsor substitui non potuisset, nisi Deus eum ad hoc deputasset, eique onus pro nobis satisfaciendi imposuisset (n. 963); sicut nec primus Adam absque simili deputatione caput morale generis humani in ordine ad justitiam originalem conservandam aut amittendam censeretur posset (n. 809).

974. Scholium II. De corpore mystico diaboli².

1° Corpori Christi mystico, coelesti Jerusalem, opponitur civitas babylica, corpus diaboli. « Sciendum est, *ait S. Th.*, quod duo sunt corpora mystica in hoc mundo, scilicet corpus mysticum Christi, et corpus mysticum diaboli, sive Antichristi, ad quorum alterum pertinent omnes homines mundi. Corpus mysticum Christi sancta est Ecclesia, tanquam ipsius munda et fidelis sponsa, cujus ipse est Caput... Corpus diaboli universitas est iniquorum, tanquam illius nutrix adultera, cujus ipse caput est, et singulae personae malorum ejus membra. » (Op. 58, de *Euch.*, c. 4.)

2° Diabolus caput iniquorum recte dicitur. Habet enim inter iniquos *prioritatem ordinis*, quia primus peccavit; *eminentiam perfectionis* in malitia, quia ejus peccatum fuit omnium gravissimum; et *influxum*, quia alios per temptationem ad peccandum inducit.

3° Membra diaboli sunt omnes peccatores. *Qui facit peccatum, ex diabolo est*, *ait S. Joan.*, I, Ep., iii, 8. « Corpus diaboli, *ait S. Greg.*, sunt omnes iniqui. »

¹ Cf. Gabr. a S. Vinc., In q. 8, a. 5; Gibbon, Tr., 2. disp. 14, dub. 2, (p. 231). — ² Cf. S. Th., q. 8, a. 7 et 8; S. Aug., In *Ps.* lxi et cxxxix; S. Greg. Mag., Mor. l. 34, c. 4. M., 76, c. 722.

(Mor., l. 34, c. 4. M., 76, c. 722.) — Et *S. Aug.* : « Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem terrenam Deo praeferunt, omnes qui sua quaerunt, non quae Jesu Christi, ad unam illam civitatem pertinent, quae dicitur Babylonia mystica, et habet regem diabolum. » (In *Ps.*, Lxi, n. 6. M., 36, c. 733). Ratio est quia omnes peccatores cum diabolo ad eundem finem tendunt, ad aversionem scilicet a Deo.

Nec obstat, quod peccator, qui fidem retinet, sit adhuc membrum imperfectum Christi : in moralibus enim nulla est repugnantia in eo, quod idem membrum secundum diversas rationes consideratum, ad diversa corpora et diversa capita pertineat.

4° Corpus diaboli adversus corpus Christi, et corpus Christi adversus corpus diaboli indesinenter pugnat. — *In hoc apparuit Filius Dei*, ait *S. Joan.*, *ut dissolvat opera diaboli*. (I, *Ep.*, iii, 8.) — Et *S. Th.* « Sciendum est, inquit, quod sicut Christus per se et per suos semper studet membra diaboli praescindere, et suis membris incorporare : sic diabolus per suos conatur membra Christi tollere, et membris suae meretricis vilibus unire. (Op. 58.)

Haec pugna, producto homine, statim incepit in terris, et ad finem usque mundi perdurabit. « Mala ergo civitas ab initio usque in finem currit, ait *S. Aug.*, et bona civitas mutatione malorum conditur. Et sunt istae duae civitates permixtae interim, in fine separandae, adversus se invicem confligentes, una pro iniquitate, altera pro justitia ; una pro vanitate, altera pro veritate. » (In *Ps.*, Lxi, M., 36. c. 735.) — Et quamvis contra Ecclesiam Christi portae inferi nunquam praevaleant, aliquibus tamen temporibus, Deo sic permittente, exuberanti quadam vita donatur corpus diaboli, miraque unitate contra corpus Christi certat, a quo interdum innumera membra aufert.

Duplicis hujus civitatis existentia arcanum historiae totius hujusce mundi aperit, causamque illius perennis luctaminis, quod filii Dei contra filios Belial sustinent, revelat. Utraque civitas cum mundo incepit ; utraque ad finem usque mundi perseverabit ; utraque demum in aeternitate consummabitur. « Haec duo corpora sub duobus regibus agentia ad singulas civitates pertinentia, adversantur sibi usque in finem saeculi, donec fiat ex commixtione separatio, et alii ponantur ad dexteram, alii ad sinistram, dicaturque : *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab exordio mundi* Illis autem : *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus.* » (*S. Aug.*, *Ps.* Lxi M, 36, c. 733)

ARTICULUS III.

De Christo rege.

975. Potestas regia est *suprema auctoritas gubernandi in uno residens*. — Duo essentialiter complectitur regia potestas : *dominium jurisdictionis*, et *dominium proprietatis*. *Dominium jurisdictionis* est facultas suprema ferendi leges, dicendi jus in omni controversia, et ita praecipendi ut alii parere teneantur : est nimirum potestas legislativa, judiciaria et coercitiva ; in his tribus potissimum consistit potestas regia. — *Dominium proprietatis* est facultas disponendi de re aliqua pro arbitrio.

Agitur in hoc articulo de Christo, quatenus est homo ; omnibus enim constat, Christum Deum esse omnium Regem et Dominum.

Regia potestas Christi considerari potest, vel quantum ad res spirituales, vel quantum ad temporalia.

§ 1. DE CHRISTO REGE SPIRITUALI.

976. Prop. I. *Christus, quatenus homo, est Rex totius Ecclesiae. De fide, ex apertis Scripturae testimoniis.*

PROB. EX S. SCRIPTURA. Legimus (*Ps.*, II, 6) : *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus.* « Ego autem, ait *S. Aug.*, constitutus sum rex ab eo super Ecclesiam sanctam ejus, quam montem appellat, propter eminentiam et firmitatem. » (*In Ps.*, II. M., 36, c. 70), — *Zach.*, IX, 9) : *Ecce Rex tuus veniet tibi justus et Salvator.* — (*Luc*, I, 32) : *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis.*

Scholium. Haec regia potestas in universalem Ecclesiam sequitur in Christo dignitatem supremi Sacerdotis et dignitatem Capitis, atque *potestas excellentiae* nuncupatur. Vi hujus potestatis Christus spirituales rempublicas condere, et modum, quo gubernari debeat, praescribere potuit ; potuit leges edicere, superiores eligere et eis potestatem conferre, sacrificia et sacramenta instituereisque virtutem causandi gratiam tribuere ; uno verbo, ea omnia quae ad finem Ecclesiae conducunt, plenissima potestate statuere potuit¹.

977. Prop. II. *Christus potestatem legislativam habet.*

De fide, ex *Trid.*, Sess. VI, can. 21 : « Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut Legislatorem, cui obediant, anathema sit. »

PROB. I. EX S. SCRIPTURA. (*Is.*, XXXIII, 22) : *Dominus legifer noster, Dominus Rex noster ; ipse salvabit nos.* — (*Is.*, II, 3) : *De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.* — In *N. Test.* innumera inveniuntur testimonia quibus constat, Dominum nova mandata dedisse, hominesque ad ea servanda obligasse. (*De his in tract. de Ecclesia.*)

II. EX RATIONE. Potestas legislativa fluit ex potestate regia. Sed Christus est verus Rex spiritualis ; ergo potestatem legislativam habet.

978. Prop. III. *Christus, quatenus homo, habet potestatem judicariam.*

De fide, ex Symbolis et Scriptura Sacra.

¹ Cf. De Rhodes, *De Inc.*, Disp. 4, q. 2, sect. 3, § 2.

PROB. De Christo legimus in Scripturis (*Joan.*, v, 27) : *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* — (*Acta*, x, 42) : *Ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum.* — Et in Symb. : *Unde venturus est iudicare vivos et mortuos.*

« Quamvis apud eum remaneat primaeva auctoritas iudicandi, ait *S. Th.*, hominibus tamen committitur a Deo iudiciaria potestas respectu eorum qui eorum iurisdictioni subduntur... Dictum est autem supra quod Christus etiam in natura humana est Caput totius Ecclesiae, et quod sub pedibus ejus Deus omnia subjecit. Unde ad eum pertinet, etiam secundum naturam humanam, habere iudiciariam potestatem. » (P. 3, q. 59, a. 2.)

979. Scholium. 1° Plures sunt tituli iudiciariae potestatis in Christo, scilicet : unio hypostatica, externa Patris deputatio, et meritum passionis. (Cf. *S. Th.*, q. 59, a. 3.)

2° Eximiae sunt hujus potestatis praerogativae : a) est potestas *universalissima*, sese extendens ad omnes homines, et ad omnes eorum actus ; et ad omnia quae sunt ad finem Incarnationis ordinabilia ; — b) est *suprema*, a qua non datur appellatio ; — c) est *sapientissima*, cui nihil remanet occultum ; — d) est *sanctissima*, quia nullum malum remanebit impunitum. (Cf. *S. Th.*, loc. cit., a. 4 et 6.)

3° Hujus potestatis actus praecipui sunt duo : iudicium particulare, in fine vitae cujuslibet hominis ; et iudicium universale in fine mundi.

§ 2. DE REGIA POTESTATE CHRISTI IN TEMPORALIA ¹.

980. Praenotanda. — Dominium tam iurisdictionis quam proprietatis distinguitur in *dominium humile*, et in *dominium altum* ². *Dominium proprietatis humile* (quod etiam *bassum*, *vulgare* nominatur) est illud, per quod res aliqua sic est propria suo domino, ut solus ille ejus proprietatem obtineat, et simul excludat dominium aliorum ; v. gr., Dominium in domum, quam quis emit. — *Dominium altum* est jus quod convenit communitati, vel regi, in bona singulorum civium, de quibus disponere potest in casu gravis necessitatis reipublicae, in quantum bonum publicum hoc exigit. — Dominium altum compatitur secum circa unam eandemque rem dominium vulgare in aliquibus aliis, ut patet exemplo regis in bona civium.

Dominium iurisdictionis vulgare est illud, quo potestas in subditos sic competit alicui, ut circa eosdem inferiores omnem iurisdictionem quorumque aliorum ejusdem ordinis et rationis excludat ; v. gr., praefectus in sua civitate. — *Dominium altum* est illud jus, quod potest ordinare de iis, quae spectant ad iurisdictionem inferiorum circa subditos ; illud dominium compatitur secum dominium vulgare.

¹ Cf. Molina, *De Just.*, Tr. 2, Disp. 28 ; Salmant., Disp. 32 ; Isamb., In q. 22, Disp. 3 ; Nugno, In q. 22, a. 1. — ² Cf. Isamb., loc. cit., a. 1, p. 523 ; De Rhodes, *De Inc.*, Disp. 4, q. 2, sect. 2, § 2, p. 158.

Utrumque dominium, jurisdictionis et proprietatis, in temporalia, potest distinguī in dominium directum et in dominium indirectum.

Dominium directum illud est, quo aliquis de rebus temporalibus sine respectu ad alium finem superiorem disponere potest. — *Dominium temporale indirectum* illud est, quo aliquis de rebus temporalibus ad finem aliquem spiritualis regiminis et salutis animarum, et nonnisi in quantum adeptio finis spiritualis illud exigit, disponere potest. (Cf. n. 356.)

Dominium potest etiam considerari vel in actu primo vel in actu secundo. *In actu primo*, dominium est ipsa potestas in se considerata, quam quis habet in res, vel in subditos. — *In actu secundo*, dominium est actuale juris exercitium.

Hisce praenotatis, sint sequentes conclusiones.

981. I. *Christus, quatenus homo, habuit et adhuc habet dominium indirectum tam jurisdictionis quam proprietatis in omnia regna mundi.*

Certa, et ab omnibus admissa. — Vi hujus potestatis Christus, ad spiritualement Ecclesiae finem promovendum, potuit et reges mutare, et regna auferre, et de bonis omnibus temporalibus disponere. Enimvero, ut ait *de Rhodex*, « Potestas ut perfecta sit et non diminuta, vim habet et efficaciam circa inferiora omnia, quae possunt finem illum impedire vel promovere, praesertim si ea inferiora dirigantur ad finem potestatis superioris ; sed omnia temporalia inferiora sunt, et diriguntur ex natura rei ad finem supernaturalem salutis animarum cui servire debent. » (*Disp.* 4, q. 2, sect. 3, § 3, p. 158.)

982. II. *Christus, quatenus homo, non habuit de facto in actu secundo, dominium in aliqua regna mundi.*

Certa, et ab omnibus admissa. — Nullibi enim in Scripturis legitur, Christum suam jurisdictionem suumve dominium in aliqua regna exercuisse ; imo ipse contrarium asseruit, dicendo ad Pilatum (*Joan.*, XVIII) : *Regnum meum non est de hoc mundo.*

983. III. *Christus, quatenus homo, habuit dominium directum, potestatem scilicet excellentiae, in omnia regna mundi, et in universas res creatas.*

Huic conclusioni contradicit Bellarm. (*De S. Pontif.*, l. 5, c. 4), Medina (In q. 59, a. 4), Greg. a Valentia. Est tamen communis doctorum atque Patrum sententia.

Dominium, quod in conclusione asseritur, est *in actu primo*, et se habet per modum domini alti, quia dominium inferioris ordinis circa eandem rem secum compatitur ; est tamen ordinis superioris quam dominium altum ordinarium, et ideo vocatur *potestas excellentiae*, vi cujus Christus, qua homo, vere est rex regum et dominus totius orbis, ita ut ad suae voluntatis arbitrium et absque cujuscumque injuria, et reges deponere, et omnia regna mundi sibi usurpare, et de omnibus rebus temporalibus totius universi disponere potuisset.

PROB. Ex S. Scriptura. Legimus (*Act.*, x, 36) ; *Annuntians pacem per Jesum Christum : hic est omnium Dominus.* — (*Ps.*, VIII, 7, 8) : *Constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves, etc.* Quae verba de Christo exponit Apostolus (*I, Cor.*, xv, 27) : *Omnia subjecta sunt ei, sine dubio praeter eum, qui ei subjecit omnia.* — (*Apoc.*, I, 5), Christus vocatur : *Princeps regum terrae* : et (*cap. XIX*, 16) : *Rex regum et dominus dominantium.* — (*Matth.*, ult.) : *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* Atqui istae multaeque aliae Scripturae locutiones sunt absolutae et universales ; debent ergo accipi universaliter, secundum proprietatem verborum et in tota sua latitudine, non vero cum restrictione : *prout ordinantur et inseruiunt fini supernaturali.* Christus igitur directum habuit dominium in omnia regna mundi, et in omnes res creatas.

984. IV. Regia Christi potestas est fons et origo omnis, etiam civilis, potestatis inter homines.

Haec est expressa S. Thomae doctrina. « Sed cum ipse (Christus), *inquit*, sit vere rex, quare fugit ? Ad quod triplex assignatur ratio : Una, quia derogasset dignitati ejus, si regnum ab homine recepisset, qui sic rex erat, ut ejus participatione reges omnes essent : (*Prov.*, VIII, 15) : *Per me reges regnant.* » (*In Joan.*, c. VI, lect. 2.)

Ex hoc autem non sequitur, alios reges non esse vere reges, sed tantum Christi vicarios. Nam regia potestas Christi est altioris ordinis, et se habet ad potestatem aliorum regum quasi per modum domini alti. Aliorum proinde regum potestas cum potestate Christi optime coexistere potest, sed ei subditur. « Alii ergo principes, *concludit de Rhodes*, reges vere ac domini sunt, sed ex concessione Christi. » (*Loc. cit.*, p. 160.)

985. Corollarium. Christus Jesus habuit in actu primo dominium in universas res creatas ; in actu tamen secundo paucarum tantum rerum dominium in suum Apostolorumque usum habere voluit ; ita ut dicere potuerit (*Matth.*, VIII, 20) : *Vulpes foveas habent, et volucres caeli nidos ; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.* — Pauperem vitam elegit Christus, ut nobis spirituales divitias elargiretur, teste Apostolo (*II, Cor.*, VIII, 9) : *Propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis ;* et ut voluntariam et perfectam paupertatem fidelibus non solum verbo, sed et exemplo, commendaret.

ARTICULUS IV.

De cultu Christo exhibendo.

986. Praenotanda. — Cultus in genere definitur : *Testimonium excellentiae alienae et submissionis propriae* (Polm.) ; seu est : Actus

quo alteri honorem et reverentiam exhibemus, in testimonium suae excellentiae, et in protestationem nostrae erga eum submissionis.

Duplex distinguitur objectum cultus : materiale et formale. Objectum *materiale* est persona vel res, cui defertur honor ; et objectum *formale* seu *motivum*, est specialis ratio excellentiae, ob quam alicui honor tribuitur. V. gr., si homo doctus honoratur, ipse homo est objectum materiale, scientia vero objectum formale cultus, qui ipsi exhibetur.

Cultus multiplici ratione dividitur :

I. RATIONE MODI : in *internum* et *externum*. Ad *internum* concurrunt tum actus intellectus, quo alicujus excellentiam apprehendimus ; tum actus voluntatis, quo nos illi interius demissos exhibemus. — Ad *externum*, praeter duo memorata, concurrunt actus exterior, signum scilicet aliquod sensibile protestativum excellentiae alienae, et nostrae submissionis ; v. gr., inclinatio capitis, genuflexio. — Cultus externus subdividitur in privatum et publicum.

II. RATIONE OBJECTI : In *absolutum* et *relativum*. *Absolutus* est, qui alicui ob excellentiam ei inhaerentem exhibetur ; v. gr., Deo, Sanctis. — *Relativus* est, qui alicui personae vel etiam rei inanimatae tribuitur propter relationem, quam habet cum aliqua persona honore digna ; v. gr., famulo, intuitu Domini ; statuae vel imagini, intuitu prototypi.

III. RATIONE MOTIVI : in *civilem* et *religiosum*. *Civilis* est, qui alicui propter excellentiam naturalem tribuitur ; *religiosus*, qui tribuitur alicui propter excellentiam supernaturalem. — Cultus religiosus subdividitur in religiosum simpliciter, et in sacrum. — Cultus *religiosus simpliciter* est illé, qui ob supernaturales dotes exhibetur mortuis ab Ecclesia nondum canonizatis, vel etiam personis adhuc vivis. Ad hunc cultum pertinet honor, quem Ecclesia mortuis exhibet in exsequiis¹, necnon et honor, qui personis Deo speciali modo dicatis tribuitur, ut religiosis ob vota, sacerdotibus ob characterem. — Cultus *religiosus sacer* est, qui Deo, Angelis, et Sanctis ab Ecclesia canonizatis vel beatificatis exhibetur. — Dividitur in cultum *latria*, qui soli Deo, ob increatam ipsius excellentiam et supremum ejus dominium in omnes creaturas, defertur ; in cultum *hyperduliae*, qui B. V. Mariae redditur, ob ejus singularem et eminentissimam dignitatem ; et in cultum *duliae*, qui Angelis et Sanctis ob excellentem eorum sanctitatem exhibetur.

¹ Cf. S. Alph., *Epist. responsoria super abusu mortuis maledicendi*. (Mor., l. 3, Tr. 2, n. 132).

987. Cultui synonyma est ADORATIO. Sed quia apud populum christianum mos invaluit ut per adorationem exprimaturs cultus patriae soli Deo exhibendus, haec vox *adoratio* pro cultu Sanctorum adhiberi non debet, ne fideles in errorem inducantur, existimantes Sanctos a nobis cultu patriae honorari.

Hisce praenotatis, agemus : 1° de cultu humanitatis Christi in genere ; 2° de cultu SS. Cordis Jesu ; 3° de cultu Crucis et imaginum Christi ; 4° et quia cum dicendis cultus Sanctorum intimam habet connexionem, de eo etiam quaedam sunt addenda.

§ 1. DE ADORATIONE HUMANITATIS CHRISTI.

988. *Nestoriani*, qui duplicem in Christo statuerant personam, humanitati cultum patriae absolutum denegabant, et docebant, Christi humanitatem non esse adorandam una et eadem adoratione cum Verbo, sed esse *coadorandam* cum Verbo, ad eum modum quo, cum rex adoratur, eadem adoratione veneretur regia vestis : duas proinde adorationes statuerunt : *absolutam* pro persona Verbi, et *relativam* pro humanitate. — *Jansenistae* in synodo Pistoriensi declararunt « adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam ejus partem, fore semper, honorem divinum datum creaturae. » — Ex *modernistarum* doctrina, quae Christum historicum Deum fuisse negat, sequitur Christo historico et reali nullum cultum patriae, quippe qui soli Deo est exhibendus, deferri posse.

989. Doctrina autem catholica docet : humanitatem Christi, prout est Verbo unita, seu humanitatem Christi in concreto sumptam, adorandam esse directe eodem cultu patriae absoluto, quo ipsa persona Verbi adoratur, ita ut objectum ad quod cultus directe et immediate terminetur, sit non sola divinitas, sed et humanitas. Motivum autem adorationis esse non ipsam humanitatem, sed unionem hypostaticam, seu personam Verbi, cui humanitas inseparabiliter unita est. Unde et humanitas dicitur adorari cultu patriae in se, non quidem propter se, sed propter personam Verbi.

990. **Prop.** *Humanitas Christi uno eodemque absoluto patriae cultu adorari debet, quo Verbi divinitas.*

De fide, ex Conc. Ephesino, can. 8 : « Si quis audet dicere assumptum hominem coadorandum Deo Verbo, et conglorificandum... tamquam alterum cum altero, ac non potius una supplicatione veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit, juxta quod Verbum caro factum est, A. S. » (*Denz.*, n. 80.) — Et ex Constantinop. II, can. 9 : « Si quis adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo duae adorationes introducuntur semotim Deo Verbo et semotim homini... sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum ejus carne adorat, talis anathema sit. » (*Denz.*, n. 180.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Hebr.*, 1, 6) : *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit : Et adorent eum omnes*

Angeli Dei. Quae verba de Christo homine, qui solus in orbem terrae introduci iterum potest, intelliguntur. — (*Philip.*, II, 8-10) : *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem... Propter quod et Deus exaltavit illum... ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum.* — (*Apoc.*, v, 12) : *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.* — (*Joan.*, v, 23.) : *Omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem.* — In quibus verbis de cultu latriae Christi humanitati tribuendo agitur.

II. Ex Traditione. « Unus igitur, ait *S. Joan. Damasc.*, est Christus, Deus perfectus, et homo perfectus, cui unam eam demque adorationem cum Patre et Spiritu, non exclusa immaculata ejus carne, adhibemus. » (*De fid. orth.*, l. 3, c. 8. M., 94, c. 1014.) Et *S. Cyrill. Alex.* : « Si quis... Domini nostri carnem, velut nudi hominis, minime adorandam dixerit ; hunc anathemate plectit sancta et catholica Ecclesia. » (*De recta fide ad Reginas.* M., 76 c. 1214.) — Accedit etiam auctoritas Pii VI, qui in Bulla *Auctorem fidei* doctrinam Synodi Pistoriensis damnavit ut falsam, captiosam, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus praestito ac praestando detrahentem ac injuriosam. (*Denz.*, n. 1424.)

III. Ex Ratione. Adoratio exhibetur personae, seu toti rei subsistenti. Atqui Christi humanitas constituit cum Verbo unum totum subsistens, atque idem esse personale. Ipsa ergo eadem adoratione atque Verbum coli debet. « Honor adorationis, ait *S. Th.*, proprie debetur hypostasi subsistenti, tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi : uno modo ut sit ejus sicut rei adoratae ; et sic adorare carnem Christi nihil est aliud quam adorare Verbum Dei incarnatum ; sicut adorare vestem regis nihil est aliud quam adorare regem vestitum. Et secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriae. » (Q. 25, a. 2.)

§ 2. DE CULTU SS. CORDIS JESU.

991. Omni tempore aliqui in Ecclesia exstiterunt fideles, qui SS. Cordi Jesu cultum specialem detulerunt. Devotio tamen publica erga Cor illud Sacratissimum circa annum 1675 ortum habuisse recte dicitur, post celebrem scilicet apparitionem Salvatoris nostri S. Mariae Margaritae. Exinde inter fideles sensim pro-

pagari coepit, non obstantibus Jansenistarum conatibus, qui illum cultum inter *devotiones novas, erroneas, periculosas* rejecerunt. Ast, faventibus SS. Pontificibus, latius semper atque latius sese extendit haec devotio, donec ex mandato Pii P. IX, anno 1856, ad universalem Ecclesiam extensa sit SS. Cordis festivitas.

992. *Objectum materiale* devotionis erga SS. Cor Jesu est duplex, *sensibile unum, spirituale alterum*. « *Objectum spirituale, inquit S. Alphonsus, est amor quo ardet Cor Jesu erga homines ; amor enim cordi communiter tribuitur, sicuti ex multis Scripturae locis constat. (Prov., xxiii, 26) : Praebe, fili mi, cor tuum mihi. — (Ps., lxxxiii, 3) : Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum. — (Rom., v, 5) : Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum. — Objectum materiale seu sensibile est ipsum SS. Cor Jesu, non nude in se consideratum, sed ut humanitati, et consequenter ut divinae personae Verbi unitum. » (Novena SS. Cordis. Introd.).*

Objectum igitur devotionis erga SS. Cor Jesu, non est solum Cor Christi physicum et carneum, nec sola Christi caritas erga homines ; sed est utrumque simul ; seu est Cor Christi caritatem demonstrans ; vel Christi caritas cordis symbolo demonstrata.

Utrumque objectum in bullis Pontificiis commendatur.

Legimus in Breve Beatificationis Margaritae Alacoque, an. 1865 : « Hunc vero caritatis ignem ut magis incenderet (Christus), sanctissimi sui Cordis venerationem cultumque institui in Ecclesia voluit ac promoveri. Ecquis enim tam durus et ferreus sit, quin moveatur ad redamandum cor illud suavissimum idcirco transfixum ac vulneratum lancea, ut animus ibi noster quoddam quasi latibulum ac perfugium habeat, quo se ab hostium incursione insidiisque recipiat ac tueatur ? »

Et *Pius P. VI*, ad Episc. Pistoriensem scribit : « In symbolica cordis imagine immensam caritatem, effusumque amorem divini Redemptoris nostri meditemur atque veneremur. » — Denique ex concessionem officii et Missae constat, utrumque objectum nostrae venerationi proponi. Ait *Pius IX*, in decreto extensionis festi, 23 Aug. 1856 : « Ex quo Clemens P. XIII festum in honorem Sanctissimi Cordis Jesu cum officio et missa nonnullis Ecclesiis celebrare permisit, ad immensam Divini hujus Cordis caritatem recolendam, etc... »

993. *Objectum formale* seu *motivum*, ob quod SS. Cor Jesu speciali cultu nobis adorandum proponitur, est multiplex. *Primum*, est ipsa excellentia ejus amoris erga homines ; *secundum*, sunt dolores tam interni quam externi, quos cor illud sacratissimum pro nobis sustinuit ; sicut enim amoris, ita et doloris sedes cor esse dicitur, secundum illud (*Ps., liv, 5*) : *Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me ; tertium* motivum sunt

virtutes, quarum cor Jesu fuit sedes praecipua, et quae nostrae imitationi proponuntur, secundum illud (*Matth.*, XI, 29) : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde.*

Motivum autem generale cur Cor SS. Jesu cultu latriae adoretur, est ipsa unio hypostatica Cordis cum persona Verbi ; hac enim unione evenit, ut non solum tota humanitas, sed etiam quaelibet pars ejus adoratione latriae adorari debeat.

994. Prop. Specialis cultus latriae, qui SS. Cordi Salvatoris exhibetur, pius est et licitus. — Certa.

PROB. I. Ex Auctoritate Ecclesiae. 1° S. Pontifex Pius VI, in constitutione *Auctorem fidei*, Jansenistarum declarationem in Synodo Pistoriensi condemnavit his verbis : « Doctrina quae devotionem erga Cor sacratissimum rejicit inter doctrinas quas notat velut novas, erroneas, aut saltem periculosas, intellecta de hac devotione qualis est ab apostolica Sede probata : falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in apostolicam Sedem injuriosa. » (*Denz.*, n. 1425.)

2° Festivitatem SS. Cordis concedit Clemens XIII, quam postea Pius P. IX ad universalem Ecclesiam extendit. Fieri autem nequit ut Ecclesia, veritatis magistra et custos, devotionem erroneam aut perniciosam sua auctoritate corroboret atque confirmet.

II. Ex consensu fidelium. Devotio erga SS. Cor Jesu per totum orbem celeriter diffusa, inter fideles cujusvis nationis efflorescit, et quidem universaliter. Sed unanimis fidelium consensus est maximum veritatis argumentum.

III. Ex Ratione. 1° *Ex parte objecti sensibilis.* Objectum, quod adoratur, est cor carneum Verbo hypostatice conjunctum, seu est pars humanitatis Verbo conjunctae. Pars autem eodem cultu atque totum adoranda est. « Proprie honor exhibetur toti rei subsistenti, ait S. Th. Non enim dicimus quod manus hominis honoretur, sed quod homo adoratur ; et si quandoque contingat, quod dicatur honorari manus vel pes alicujus, hoc non dicitur ea ratione, quod hujusmodi partes secundum se honorentur, sed quia in istis partibus honoratur totum. » (P. 3, q. 25, a. 3.) — Ergo etiam cum SS. Cor adoratur, totum, ipsa scilicet Christi persona, adoratur.

2° *Ex parte objecti spiritualis*, quod est immensa Christi caritas, quae omni honore et veneratione digna est.

3° *Ex parte motivorum*, quorum, ut ex dictis patet, abunde est ut Cordi Jesu specialis exhibeatur cultus.

4° *Ex parte finis.* Introducta est devotio erga SS. Cor Jesu ad

inflammandos homines amore erga Christum, ad gratiarum actiones Christo exhibendas pro tot ac tantis quidem beneficiis, quibus nos cumulavit, speciatim pro institutione venerabilis Eucharistiae Sacramenti ; ad reparandas injurias, quae Christo, praesertim in SS. Eucharistia, jugiter inferuntur ; denique ad excitandos homines, ut virtutes, quae in Corde Christi splendent, imitentur. Sed his finibus nihil est laudabilius.

§ 3. DE ADORATIONE CRUCIS CHRISTI ¹.

995. Crux Christi tripliciter considerari potest, vel quatenus est ipsum lignum, in quo Christus pependit et pro nobis mortuus est ; vel quatenus est crux fabricata ex quacumque materia, tanquam figura Christi extensi in ea ; vel quatenus est signum crucis, quo christiani manu se signant.

1° Si crucem *primo et secundo sensu* intelligamus, adoranda est *adoratione latriae, sed cultu relativo* ; cum hac tamen differentia, quod cruces fabricatae, ut imagines crucis, unice ratione imaginis adorantur ; crux vero, in qua Christus mortuus est, adoratur tum ratione imaginis, tum ratione contactus, quia Christus in ea pependit eamque sanguine suo perfudit. — Ratione contactus alia etiam passionis instrumenta, ut clavi, lancea, spinea corona, etc., cultu latriae relativo adorantur.

Cultus crucis Christi firmissimo innititur universalis et constantis traditionis fundamento. Ait *S. Joan. Damasc.* « Venerabile lignum, in quo se Christus pro nobis hostiam obtulit... jure debet adorari. » (*De fide orth.*, l. 4, c. 2. M., 94, c. 1130.) — *Rusticus diaconus* : « Clavos, quibus crucifixus est (Christus), et lignum venerabilis crucis, omnis per totum mundum Ecclesia absque ulla contradictione adoret. » (*In lib. cont. Acephalos*. M., 67, c. 1229.) — *S. Athan.*, q. 39 : « Quod autem nos fideles crucem adoramus et salutamus, manifestum est id nos agere propter Christum, qui in ea affixus est. » (M., 28, c. 622.)

2° Si Crux *pro signo crucis*, quo christiani se signant, sumatur, etiam enixe commendanda est devotio erga crucem, quia illud signum Christum in cruce extensum repraesentat. Ad usum signi crucis quod attinet, ipsum in Ecclesia esse antiquissimum, ex traditione compertum est. « Ad omnem progressum, ait *Tertull.*, atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum et calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. » (*De corona*, c. 3. M., 2, c. 80.)

¹ Cf. Branc. a Laur., 3. *Sent.*, Disp. 29, a. 6 et 7, (t. 1, p. 779) ; S. Th., q. 25, a. 4 ; S. Alph., *Cont. haer.*, sess. XXV, n. 41.

Habet hoc signum maximam efficaciam ad fugandos daemones, quatenus est quaedam fidei protestatio, et oratio, qua Deum per meritum passionis Christi Domini oramus. Fit idem in fronte, ut significemus nos Christum, licet affixum cruci, non erubescere. — Adhibetur etiam hoc signum (*ait S. Basilius De Spir. S.*, c. 27) ex traditione Apostolica, ad consecrationem rerum, quia quando aliquid in obsequium alicujus dedicatur, signum ejus, cui dedicatur, rei dedicatae imprimi solet : at signum Christi Domini, est signum crucis. — Item, adhibetur ad sanctificationem, quia per hoc signum crucis ita profiteamur omnem sanctitatem ex merito passionis Christi Domini provenire, ut etiam postulemus rem hanc, quam signo crucis signamus, ab eo sanctificari per virtutem suae passionis¹.

§ 4. DE CULTU SANCTORUM, RELIQUIARUM ET IMAGINUM².

996. Cultum et invocationem Sanctorum tanquam Deo injuriosa rejiciunt protestantes, qui etiam catholicos idololatriae accusant, eo quod sanctos colant, invocent, seque ipsorum precibus commendent. Protestantes praeterea Sanctorum reliquiis et imaginibus, utpote rebus inanimatis nulla veneratione dignis, nullum cultum exhibent, neque aliquem eis exhiberi posse docent.

Imagines jam antiquitus insecuti sunt *Iconoclastae*, duce Leone Isaurico qui anno 730 publico edicto prohibuit, ne Sanctorum imagines in templis exponerentur, neve aliquis cultus eis deferretur.

997. Prop. I. *Licetum est Sanctis cultum deferre.* — Certa.

PROB. I. Ex S. Scriptura. « In scripturis legimus, *ait S. Alphonsus*, Abraham Angelis adorasse (*Gen.*, xviii, 2) ; et Saulem animae Samuelis cultum exhibuisse (*I. Reg.*, xxviii, 14). Filii prophetarum, videntes spiritum Eliae super Eliseum requievissent, ipsum adoraverunt (*IV. Reg.*, ii, 15). Deus ipse Sanctos honorat, secundum illud (*Joan.*, xii, 26) : *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus*. Si autem servos suos Deus honorat, eccur ipsos honorare nobis vetitum esse posset ? » (*Loc. cit.*, n. 6.)

Legimus etiam (*Eccli.*, xliv, 1) : *Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua*. In his autem verbis laus commendatur non ob solam excellentiam naturalem, sed ob excellentiam etiam supernaturalem ; unde Ecclesia praedicta verba sanctis suis applicat.

II. Ex constanti Praxi Ecclesiae, cujus testes sunt a) festa ab Ecclesia in honorem Sanctorum instituta : sic in constitutionibus Apostolicis jubentur fideles diem S. Stephano dicatam celebrare ; — b) celebratio Missae, quae Deo in honorem Sanctorum offertur ; — c) zelus quo ab initio Ecclesia Sanctorum cineres et reliquias collegit et venerata est ; — d) templa quae, cessante persecutione, in honorem Sanctorum exstructa sunt.

III. Ex Traditione. « Populus christianus, *ait S. Aug.*, memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat. » (*Cont. Faust.*, l. 20, c. 21. M., 42, c. 384.) — Et S. Joan. Damasc. : « Salvatoris et Dominae nostrae, reliquorumque sanctorum ac Christi servorum imagines adoramus et veneramur. » (*De fide orth.*, l. 4, c. 16. M., 94, c. 1170.) — Pluribus Traditionis testibus relatis, concludit S. Alphonsus (*loc. cit.*) : « Tot SS. Patrum testimonia nobis persuadere debent, nos non solum posse, sed etiam debere Sanctos cultu religioso venerari, cum propter eorum excellentiam supernaturalem tum propter gratiam sanctificantem, qua in aeternum sunt ornati, tum propter visionem beatificam, qua gaudent, et in aeternum gaudebunt. »

998. Scholium De natura cultus Sanctorum. Cultus, qui Sanctis exhibetur,

¹ Cf. Isamb., In q. 25, disp. 5, a. 3. — ² Cf. S. Alph., *Cont. Haer.*, sess. 25, *De invoc. Sanctorum*, (t. 7, p. 274).

est *duliae* ; est enim propter excellentiam creatam ; et est *absolutus*, quia ob excellentiam eis inhaerentem exhibetur. Ille tamen cultus ita Sanctis tribuitur, ut etiam simul in Deum, auctorem ipsorum sanctitatis referatur. « Honoramus servos, ait *S. Hieronym.*, ut honor servorum redundet in Deum. » (*Ep.* 109 ad *Riparium*. M., 22, c. 907.) — Et *S. Ambros.* : « Quisquis honorat Martyres, honorat et Christum. » (*Serm.* 6, de *Margarit.* M., 17, c. 745.) — Et *S. Thomas* : « Devotio quae habetur ad sanctos Dei mortuos vel vivos, non terminatur ad ipsos, sed transit in Deum, in quantum scilicet in ministris Dei Deum veneramus. » (2. 2, q. 82, a. 2, ad 3.) — Ex quo patet, cultum, quem Sanctis tribuimus, non solum non esse Deo injuriosum ut effutiunt protestantes, sed esse honorificum, cum et ipse in Sanctis glorificetur.

999. Prop. II. Sanctorum invocatio licita est et utilis. — Certa.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus in Scripturis, Apostolos seipsos justorum adhuc viventium precibus commendasse (I, *Thess.*, v, 25) : *Fratres, orate pro nobis.* (*Rom.*, xv, 30) : *Obsecro ergo vos, fratres... ut adjuvetis me orationibus vestris pro me ad Deum ;* — et alios invitasse ad orandum pro invicem (*Jac.*, v, 16) : *Orate pro invicem ut salvemini : multum enim valet deprecatio justis assidua.* — Deus ipse amicos Job allocutus est (*Job.*, xlii, 8) : *Ite ad servum meum Job... Job servus meus orabit pro vobis ; faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.* « Sed, inquit *S. Alphonsus*, si licitum est atque utile Sanctos adhuc viventes in adjutorium nostrum invocare, ipsosque orare ut precibus suis nos adjuvent... ecurr Sanctos, qui in coelis Deo intime fruuntur, invocare non liceret? » (*Magn. prec. adj.*, c. 1, § 3. — Cf. *Cont. haer.*, sess. XXV, a 2, n. 11-28.)

II. Ex Conciliis. Legimus in Constantinop. III, cap. 7 : « Christianus, solo Deo creatore suo adorato, invocet Sanctos, ut pro se intercedere apud Majestatem divinam dignentur. » — Et in Trident., Sess. XXV : « Sanctos, una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre ; bonum atque utile esse eos suppliciter invocare. »

III. Ex Traditione. Ait *S. Ephrem* : « Precamur, beatissimi Martyres..., ut pro nobis miseris et peccatoribus Dominum interpellare dignemini, ut superveniat in nos gratia Christi. » (*S. de laud. Martyr.*, Edit. *Caillau*, t. 4, p. 466.) — *S. Aug.* ita orat : « Sancte Michael, S. Gabriel, Sancti Chori Angelorum, Patriarcharum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, etc., per illum qui vos elegit, vos rogare praesumo ut pro me supplicare dignemini. » (*Medit.* 40. M., 40, c. 939.) — Similia fere omnes SS. Patres habent.

IV. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesiam Sanctos in adjutorium semper invocasse, constat ex omnibus liturgiis, etiam antiquissimis, quales sunt liturgiae Hierosolymitana, Romana, Aethiopica, etc.

V. Ex Ratione. « Iste ordo, ait *S. Th.*, est divinitus institutus in rebus, secundum Dionysium, ut per media ultima reducantur in Deum. Unde cum Sancti qui sunt in patria, sint Deo propinquissimi, hoc divinae legis ordo requirit, ut nos qui manentes in corpore, peregrinamur a Domino, in eum per Sanctos medios reducatur ; quod quidem contingit, dum per eos divina bonitas suum effectum diffundit. Et quia reditus noster in Deum respondere debet processui bonitatum ipsius ad nos ; sicut mediantibus Sanctorum suffragiis Dei beneficia in nos deveniunt, ita oportet nos in Deum reduci, ut iterato beneficia ejus sumamus mediantibus Sanctis ; et inde est quod eos intercessores pro nobis ad Deum constituimus, et quasi mediatores, dum ab eis petimus quod pro nobis orient. » (4. *Sent.*, D. 45, q. 3, a. 2.)

1000. Scholium. Ad eas solvendas objectiones, quae contra Sanctorum invocationem ab haereticis moventur, sequentia notentur ¹ : 1° Orationes nostrae

¹ Ex *S. Alph.*, *Cont. haer.*, sess. XXV, n. 19-28.

Sanctis certo innotescunt¹, licet de modo, quo innotescant, disputetur. Dicunt enim alii eas Sanctis innotescere in Verbo *formaliter*; alii, *causaliter*. — 2° Sancti dicuntur orationes nostras Deo offerre, non ut ei innotescant, sed ut eas exaudiri a Deo petant². — 3° Utilis et necessaria est Sanctorum invocatio, non quia Dei misericordiae aliquid desit, quod Sanctorum intercessione suppleri debeat; sed quia Deus, ad Sanctos honorandos, hunc ordinem instituit, ut per eos sua beneficia nobis elargiretur. Nulla igitur fit Deo injuria si ad Sanctos confugimus; contra, per hoc Deus glorificatur, quia ejus ordinatio impletur. — 4° Sancti in coelis pro nobis nihil de novo merentur; sed adhuc viventes meruerunt apud Deum, ut orationes, quas pro nobis post mortem funderent, exaudirentur³. — 5° Sanctos invocamus non tanquam mediatores ex justitia, sed ex gratia, ut scilicet Magnum Mediatorem Christum ad nobis merita passionis suae applicandum deprecantur.

1001. Corollarium. De Sanctorum Communione. — Ex dictis intima iterum manifestatur unio, quae inter omnia Ecclesiae membra viget. Fideles, in terris adhuc viventes, cultu sacro fratres in coelis regnantes venerantur eorumque auxilium implorant; defunctis in purgatorio suffragiis subveniunt; et seipsos mutuo orationibus et piis operibus adjuvant, ut omnes in paradysum exultationis perducantur.

Beati, in coelo jam regnantes, pro fratribus in terris adhuc militantibus divinam Majestatem deprecantur, ut victoriam de hoste maligno reportent; et pro animabus in flammis expiatoriis detentis divinam clementiam invocant, ut a poenis liberatae, in consortium suae beatitudinis admittantur.

Justi, in purgatorio patientes, a nobis auxilium implorant, et pro nobis etiam orant. — Et ita omnia ejusdem corporis membra ad invicem sunt sollicita, ut in unum consummata, capiti Christo jugiter conjungantur. *Ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate.* (Ephes., IV, 16.)

1002. Prop. III. Cultus sacrarum reliquiarum est licitus. — Certa.

N.-B. Reliquiae vocantur tam Sanctorum corpora, quam res quae vel ipsis usui fuerunt, ut vestimenta, baculus, etc.; vel ipsorum contactu fuerunt consecratae, ut instrumenta supplicii martyrum.

PROB. I. Ex S. Scriptura. « In actibus Apostolorum legimus, inquit S. Alphonsus, quod ad sanandos infirmos cinctorium et sudaria S. Pauli circumferebantur. (Act., XIX, 12): *Ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur...* Videmus etiam in Scripturis aquas Jordanis pallio Eliae venerationem exhibuisse (IV, Reg., II, 14): *Et pallio Eliae, quod ceciderat ei, percussit aquas...*, et divisae sunt. Atqui, si Deus voluit ut ipsa etiam sanctorum suorum vestimenta miraculis clarescerent, quanto magis vult ut a nobis venerentur ipsorum corpora, quae ad divinam gloriam cooperata sunt! » (Loc. cit., n. 29.)

II. Ex Traditione. « Eorum qui apud Deum vivunt nec Reliquiae pretio ac honore carent. » (Const. Apost., l. 6, c. 30. M., 1, c. 990.) — Et S. Joan. Chrys.: « Saepe eos invisamus, capsulam attingamus, magnaue fide Reliquias eorum complectamur, ut inde benedictionem aliquam assequamur. » (Hom. in SS. Juventin. et Maxim. martyr). — Et in Trident., Sess. XXV, legimus: « Sanctorum Martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva fuerunt membra Christi et templum Spiritus Sancti, ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur; ita ut affirmantes Sanctorum

¹ Cf. S. Th., 4. Sent., D. 45, q. 3, a. 1. — ² S. Th., loc. cit., a. 2, ad 4. — ³ Cf. S. Th., loc. cit., a. 3, ad 4.

reliquiis venerationem atque honorem non deberi... omnino damnandos esse, prout jampridem eos damnavit, et nunc etiam damnat Ecclesia. »

III. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesiam Sanctorum reliquias maximo semper in honore habuisse, manifestant tum sollicitudo fidelium primitivae Ecclesiae ad martyrum ossa colligenda et conservanda, tum monumenta, quae super eorum reliquiis exstructa sunt, ut ecclesiae, altaria, etc., tum consuetudo super illorum sepulchris missae sacrificium celebrandi.

IV. **Ex Ratione.** Cum in Sanctorum canonizatione Ecclesia sit infallibilis, pro certo omnino habemus, Sanctorum animas aeterna beatitudine jam perfrui, ipsorumque corpora fuisse templa Spiritus Sancti, et post resurrectionem in aeternum esse glorificanda. Jamvero, si res, quae ad amicos vel parentes defunctos pertinuerunt, magna cum veneratione servantur, a fortiori cum veneratione servari et coli debent, quae ad amicos Dei pertinuerunt, et speciatim eorum corpora, quae tantis a Deo honoribus cumulanda esse noscimus. Laudabilis igitur et licitus est reliquiarum cultus.

1003. Prop. IV. *Cultus sacrarum imaginum licitus est et pius.*

De fide, ex Conc. Nicaeno II, *act. V* : « Sanctorum imaginibus juxta honorem adorationem tribuimus... Venerandas imagines salutamus. Qui aliter sentiunt, anathema... Nos venerandas imagines suscipimus. Non ita affectos anathemate devovemus. »

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** Etsi in Vet. Test., ob nimiam Judaeorum proclivitatem ad idola, prohibita fuissent imagines earumque cultus (*Deut.*, v, 8, 9) : duo tamen Cherubim, jubente Deo, ad arcae latera positi sunt, et in eremo elevatus est serpens aeneus, ad cujus aspectum Hebraei a morsibus serpentum liberati sunt. Serpens autem aeneus figura erat Christi.

II. **Ex Traditione.** Legimus in Nicaeno, *act. vi* : « Usque adeo venerandarum Imaginum demonstratio in Ecclesia obtinuit, ut ab eo tempore quo Evangelium praedicari coeptum est, ad haec usque tempora receptae fuerint. » Et *S. Basilius* ait : « Martyres invoco... Unde et characteres imaginum eorum honore et osculo eximie, cum hae traditae sint a sanctis apostolis, nec sint prohibitae, imo in omnibus ecclesiis nostris depictae sint. » (*Ep.* 360, *ad Julian. apost. M.*, 22, c. 1099.)

III. **Ex Ratione.** Apud omnes gentes excultas regis et virorum illustrium imagines cultu quodam honorantur, non quia ipsae veneratione dignae sint, sed quia in eis honor prototypo tribuatur. Porro Christus Dominus, B. V. Maria et alii Sancti sunt sacro cultu digni. Ergo et in suis imaginibus cultu sacro honorari possunt.

1004. Scholium. *De natura cultus sacris reliquiis et imaginibus exhibiti.*

— Cultus, qui sacris reliquiis et imaginibus tribuitur, est ejusdem naturae, atque cultus, qui ipsi personae, cujus sunt reliquiae aut imagines, exhibetur ; sed est cultus relativus, non absolutus. Tota enim ratio reliquias aut imagines venerandi, est excellentia illius, cujus sunt reliquiae aut imagines ; unde et honor, qui eis tribuitur, in personam transit, quae in reliquiis et imaginibus colitur. « Mandat sancta Synodus (*Trident.*, Sess. XXV), ... imagines Christi, Deiparae Virginis et aliorum Sanctorum, in templis praesertim habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam ; non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendae ; vel quod ab eis aliquid sit petendum ; vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentilibus quae in idolis spem suam collocabant ; sed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant : ita ut per imagines quas osculamur, et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et Sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur. » (Cf. *S. ALPH.*, *loc. cit.*, n. 35 et seq.).

PARS II

DE OPERE REDEMPTIONIS

1005. In prima parte tractatus vidimus, quid sit ineffabile Incarnationis Mysterium ; quae et qualis sit veneranda Salvatoris persona ; quae sint ejus munia et excellentia, et quodnam sit opus, ad quod consummandum venit in mundum, liberatio scilicet generis humani per effusionem pretiosissimi sui sanguinis.

Ordo dicendorum nunc jam expostulat ut videamus, quomodo Christus Salvator opus nostrae liberationis per passionem suam consummaverit.

In hac secunda parte agemus : I. de passione in genere ; II. de causa passionis ; III. de diversis modis, quibus Christus per passionem suam nos liberavit ; IV. de effectibus passionis.

CAPUT I

De passione Christi in genere¹.

1006. Prop. I. *Ad salutem humani generis passio Christi non fuit absolute necessaria, sed secundum quid ; fuit autem omni ex parte convenientissima.* — Certa.

PROB. I^a PARS : *Non fuit absolute necessaria.* 1° In prima parte (n. 858), jam notatum est, Incarnationem non fuisse absolute necessariam ab subveniendum ruinae generis humani : non enim alius Deo defuisset modus ad nostram salutem procurandam. — Quo in casu, homo liberatus, non autem redemptus, dicendus fuisset.

2° Posita etiam Incarnatione, passio Christi non fuit absolute necessaria. « Potuisset Redemptor noster, inquit S. Alphonsus, absque passione nos e manibus inimicorum nostrorum eripere... Ad redimendum mundum, imo mundos infinitos, sufficebat ut Deo unicam guttam sanguinis, unicam lacrymam offerret. Quaelibet passio Christi, ait Angelicus (Quodl. II, 1. 2), suffecisset ad redemptionem, propter infinitam dignitatem personae... Sane, addit S. Joan. Chrysostomus, ad hominis redemptionem sufficebat quaecumque Verbi Incarnati opus ; sed non sufficebat amor, quo erga homines erat inflammatum : Quod sufficebat Redemptioni, non sufficebat amori. » (Disc. 7 pro Nat.)

¹ Cf. St. Th., p. 3, q. 46 ; Contenson, l. 10, Diss. 4.

PROB. II^a PARS : *Fuit necessaria secundum quid*. Deus ab aeterno praeordinavit, ut hominem perditum non alio modo, quam per passionem Filii sui, erigeret. Quod autem Deus praeordinavit, hoc evenire necessarium est. Licet igitur, absolute loquendo, alio modo homo liberari potuisset, posito tamen Dei decreto, per solam Christi passionem et mortem liberari potuit. Unde ait ipse Christus (*Luc.*, xxiv, 46) : *Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati*; et (*Luc.*, xx, 22) : *Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit*.

PROB. III^a PARS : *fuit convenientissima*. « Sanandae nostrae miseriae, ait *S. Aug.*, convenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse. » (*De Trinit.*, l. 13, c. 10. M., 42, c. 1024.) — Et *S. Thomas* : « Tanto aliquis modus, *inquit*, convenientior est ad assequendum finem, quanto per ipsum plura concurrunt quae sunt expedientia fini. Per hoc autem quod homo per Christi passionem est liberatus multa concurrunt ad salutem hominis pertinentia praeter liberationem a peccato.

« Primo enim, per hoc homo cognoscit quantum Deus hominem diligat, et per hoc provocatur ad eum diligendum, in quo perfectio humanae salutis consistit : unde Apostolus dicit (*Rom.*, v, 8) : *Commendat suam caritatem Deus in nobis, quoniam cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est*.

« Secundo, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiae, humilitatis, constantiae, justitiae, et caeterarum virtutum in passione Christi ostensarum, quae sunt necessariae ad humanam salutem...

« Tertio, quia Christus per passionem suam non solum hominem a peccato liberavit, sed etiam gratiam justificantem et gloriam beatitudinis ei promeruit.

« Quarto, quia per hoc est homini inducta major necessitas se immunem a peccato conservandi, qui se sanguine Christi redemptum cogitat a peccato, secundum illud (*I, Cor.*, vi, 20) : *Empti enim estis pretio magno : glorificate et portate Deum in corpore vestro*. » (Q. 46, a. 3.)

1007. Prop. II. *Conveniens fuit Christum pati in cruce.*

PROB. De Christo legimus (*Phil.*, ii, 8) : *Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*.

Convenientissimum fuisse Christum pati in cruce, pluribus rationibus illustrat *S. Thomas* (q. 46, a. 4.)

1° Propter exemplum virtutis, ut scilicet homines nullum mortis genus timerent, cum inter omnia genera mortis nullum sit supplicio crucis exsecrabilius et formidabilius.

2° Hoc genus mortis maxime conveniens erat satisfactioni pro peccato primi parentis, qui peccavit sumendo pomum ligni vetiti. Et ideo Christus passus est se ligno affigi, quasi restituens quod Adam sustulerat, secundum illud (*Ps.*, LXVIII, 5) : *Quae non rapui, tunc exsolvebam.*

3° Ut in ligno exaltatus ipsius aeris naturam mundaret et sanctificaret Christus, qui terram sanctificaverat ambulando in ea, eamque sanguine suo irrigando.

4° Per hoc quod Christus in alto moritur, ascensum nobis parat in coelum, ut ipse dixit (*Joan.*, XII, 32) : *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.*

5° Hoc competit universali salvationi totius mundi ; quia figura crucis in quatuor extrema partita significat virtutem et providentiam ejus, qui in ea pependit, ubique diffusam. — Praeterea, ut ait *S. Chrysost.* : « expansis manibus moritur, ut altera manu veterem populum, altera eos qui ex gentibus sunt, trahat. ».

6° Hoc genere mortis diversae virtutes designantur : latitudo crucis bona opera designat, ad quae extenduntur manus ; longitudo, perseverantiam et longanimitatem ; altitudo, supernorum expectationem ; lignum in terram defixum, profunditatem gratuita gratiae. Et ita, ut ait *S. Aug.*, « lignum, in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit magistri docentis. » (*Sup. Joan.*, Tr. 119. M., 35, c. 1950.)

7° Lignum crucis multis respondet figuris, ut virgae Moysis, etc.

His addi potest, convenientissimum fuisse ut diabolus *qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur*, sicut canit Ecclesia. (In praef. Passionis.)

1008. Prop. III. Passio Christi fuit generalissima.

Passio Christi dicitur fuisse generalissima, non quia Christus omnium passionum et dolorum species sustinuit : sunt enim quaedam passiones, quae sibi invicem contrariantur, ut combustio in igne, et submersio in aqua ; sed quia secundum genus omnem dolorem, qui ab extrinseco alicui inferri potest, sustinuit ; quod, ut ait *S. Th.*, q. 46, a. 5, ex triplici ratione manifestum est :

1° *Ex parte hominum, a quibus Christus passus est.* Passus est enim a Judaeis et gentilibus ; a masculis et feminis, ut patet de ancillis Petrum accusantibus ; a principibus et eorum ministris, et a popularibus ; a familiaribus et notis, ut a Juda cum prodente et a Petro negante.

2° *Ex parte eorum, in quibus homo pati potest.* Passus est Christus

in amicis eum deserentibus ; in fama per blasphemias ; in honore et gloria per irrisiones et contumelias ; in rebus, quia fuit spoliatus vestibus ; in anima per tristitiam et taedium ; in corpore per vulnera et flagella.

3° *Quantum ad corporis membra.* Passus est Christus in capite, manibus, pedibus, facie, et toto corpore. Passus est secundum omnem sensum : secundum tactum per flagella ; secundum gustum, felle et aceto potatus ; secundum olfactum, in loco foetido appensus patibulo ; secundum auditum, lacessitus vocibus blasphemantium et irridantium ; secundum visum, videns matrem et discipulum, quem diligebat, flentes ¹.

1009. Prop. IV. *Dolor Christi tam exterior, qui causatur ex corporali nocivo, quam interior, qui causatur ex nocumentorum apprehensione, maximus fuit inter dolores praesentis vitae.*

Magnitudo dolorum Christi, secundum *S. Th.* (q. 46, a. 6), ex quatuor mensurari potest :

1° *Ex causis doloris.* — *Doloris sensibilis* causa fuit laesio corporalis, quae in Christo summam habuit acerbitatem, tum ex passionum generalitate, tum ex genere passionis, quia mors crucifixorum est omnium acerbissima. — *Doloris interioris* causae fuerunt omnia peccata humani generis, pro quibus satisfaciebat, casus Judaeorum et aliorum in ejus morte delinquentium, scandalum discipulorum, necnon et amissio propriae vitae, quae naturaliter est horribilis ².

2° *Ex doloris perceptibilitate.* — Christus secundum corpus erat optimae complexionis, cum corpus ejus Spiritus Sancti operatione miraculose formatum fuerit ad patiendum ; et ideo maxime vixit sensus tactus, ex cujus perceptione sequitur dolor ³. Anima etiam secundum vires interiores efficacissime omnes tristitiae causas apprehendit.

3° *Ex doloris et tristitiae puritate.* — In aliis patientibus mitigatur tristitia interior, et etiam dolor exterior, ex aliqua consideratione rationis, per quamdam redundantiam a superioribus viribus ad inferiores ; quod in Christo patiente non fuit « quia unicuique virium permisit agere quod est ei proprium ⁴. »

4° *Ex fine,* propter quem Christus dolorem assumpsit, qui est liberatio hominum a peccato ; et ideo tantam doloris quantitatem assumpsit, quae et proportionata esset magnitudini fructus qui inde

¹ Cf. *S. Alph., Horol. pass.*, c. 13, (t. 5, p. 115). — ² Cf. *S. Alph., loc. cit.*, c. 6. — ³ *S. Alph., loc. cit.*, c. 12. — ⁴ *S. Joan. Damasc., De fide orth.*, l. 3, c. 15.

sequebatur, et secundum humanam naturam ad tantam satisfactionem sufficeret.

1010. Prop. V. *In passione anima Christi gaudio beatifico fruebatur.* — Est communis theologorum sententia, cui contradicit Soto.

PROB. « In Christo, ait S. Th., duo praedicta, scilicet gaudium fruitionis et dolor corporalis passionis, se nullatenus impediunt. » Ratio : quia ex speciali Dei ordinatione naturalis redundantia superioris partis animae in inferiorem, et inferioris in superiorem, locum non habuit.

« Sic ergo patet, addit S. Doctor, quod, cum in ratione superiori esset summum gaudium, in quantum per ejus operationem anima Deo fruebatur, ipsum gaudium in superiori ratione persistebat, et non derivabatur ad inferiores vires animae, nec ad corpus : alias nullus dolor nec passio in eo esse potuisset. Et sic effectus fruitionis non pervenit ad essentiam animae in quantum est forma corporis nec in quantum est radix inferiorum virium... Similiter dolor, qui erat ex laesione corporis in ipso corpore et in essentia animae secundum quod est forma corporis in inferioribus viribus, non poterat pervenire ad superiorem rationem, secundum quod per actum suum in Deum convertitur, ut per hoc ipsa conversio aliquid impidiretur... et sic erat et purum gaudium et purus dolor : et sic utrumque in summo. » (*De Verit.*, q. 26, a. 10. — Cf. p. 3, q. 46, a. 7 et 8.)

1011. Prop. VI. *Mors Christi fuit ad nostram liberationem convenientissima.*

De fide, ex aperto Scripturae testimonio. (*Joan.*, xi, 50) : *Expedi vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat, quae verba, teste Evangelista, Caiphas propheticè dixit.*

PROB. Conveniens fuisse Christum mori pro nostra liberatione, quinque rationibus ostendit Doctor Angelicus (q. 50, a. 1) : 1° *Ad satisfaciendum pro humano genere*, quod erat morti adjudicatum. Est autem conveniens satisfaciendi pro alio modus, cum aliquid se subjicit poenae, quam alius meruit. — 2° *Ad ostendendum veritatem naturae assumptae* : si aliter quam per mortem Christus sublatus esset, phantasma fuisse crederetur. — 3° *Ut moriendo, nos a timore mortis liberaret* (*Hebr.*, ii, 14) : Communicavit carni et sanguini, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolus, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. — 4° *Ut corporaliter moriendo similitudini peccati, id est, poenalitati, daret nobis exemplum moriendi spiritualiter peccato.* (*Rom.*, vi, 10 et 11) : *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel ; quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo.* — 5° *Ut a mor-*

tuis resurgendo; et virtutem suam ostenderet, qua mortem superavit, et nobis spem resurgendi a mortuis daret. (I, *Cor.*, xv, 12).

CAPUT II

De causa efficiente passionis Christi.

Unius ejusdemque effectus plures diversi generis possunt esse causae; alia est enim causa, quae in effectum directe influit; et alia, quae indirecte tantum effectum attingit; et alia etiam, quae effectum ordinat.

1012. Prop. I. *Causa efficiens proxima et directa passionis et mortis Christi, fuerunt ejus persecutores.*

PROB. Legimus (*Luc.*, xviii, 33): *Postquam flagellaverint, occident eum.* — (*Act.*, iii, 15): *Auctorem vero vitae interfecistis.* — « Aliquid, ait. *S. Th.*, potest esse causa alicujus effectus dupliciter: uno modo directe ad illud quod fit agendo; et hoc modo persecutores Christi eum occiderunt, quia sufficientem causam mortis ei intulerunt, cum intentione occidendi ipsum, et effectum subsequente, quia scilicet ex illa causa est mors subsequuta. » (Q. 47, a. 1.)

1013. Scholium. *De Christi tortoribus.* — Ad Christi passionem, tanquam causae directae, concurrerunt Judaei simul et gentiles, secundum illud (*Matth.*, xx, 19): *Tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum.* — Et quidem convenienter, quia, ut ait *S. Th.* « in ipso modo passionis Christi praefiguratus est effectus ipsius: primo enim passio Christi effectum salutis habuit in Judaeis, quorum plurimi in morte Christi baptizati sunt. Secundo vero, Judaeis praedicantibus, effectus passionis Christi transivit ad gentes. Et ideo conveniens fuit ut Christus a Judaeis pati inciperet, et postea Judaeis tradentibus, per manus gentilium ejus passio finiretur. » (Q. 47, a. 4.)

1014. Prop. II. *Causa indirecta suae passionis et mortis fuit ipse Christus.*

PROB. (*Ephes.*, v, 2): *Tradidit semetipsum pro nobis.* — (*Joan.*, x, 18): *Nemo tollit eam (animam) a me, sed ego pono eam a me ipso.* — « Alio modo, ait *S. Th.*, dicitur aliquis causa alicujus indirecte, scilicet quia non impedit, cum impedire possit... et hoc modo ipse Christus fuit causa suae passionis et mortis, poterat enim suam passionem et mortem impedire » (q. 47, a. 1); sed propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, noluit passionem impedire, ut nos in suo sanguine redimeret; et propter hoc dicitur animam suam posuisse, et voluntarie mortuus esse. (Cf. n. 947.)

1015. Prop. III. *Ipse Deus Pater Christum passioni et morti tradidit.*

PROB. Legimus (*Rom.*, viii, 32) : *Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.*

« Secundum tria, ait S. Th., Deus Pater tradidit Christum passioni : uno quidem modo secundum quod sua aeterna voluntate praeordinavit passionem Christi ad humani generis liberationem, secundum illud (*Isaiae*, liii, 6) : *Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum* ; et iterum : *Dominus voluit conterere eum in infirmitate*. — Secundo, in quantum inspiravit ei voluntatem patiendi pro nobis, infundendo ei caritatem... Tertio, non protegendo eum a passione, sed exponendo persecutoribus : unde et legitur (*Matth.*, xxvii, 46), quod pendens in cruce Christus dicebat : *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me.* » (Q. 47, a. 3.)

1016. Prop. IV. *Christus ex obedientia mortuus est.*

PROB. Legimus (*Phil.*, ii, 8) : *Factus obediens usque ad mortem.*

« Convenientissimum fuit, ait S. Th., quod Christus ex obedientia pateretur. Primo quidem quia hoc conveniebat justificationi humanae, ut *sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per unius hominis obedientiam justitiantur multi.* (*Rom.*, v, 19.)

« Secundo, hoc conveniens fuit reconciliationi Dei ad homines : unde dicitur (*Rom.*, v, 10) : *Reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus*, in quantum scilicet ipsa mors Christi fuit quoddam sacrificium acceptissimum Deo... Obedientia vero omnibus sacrificiis antefertur... Et ideo conveniens fuit, ut sacrificium passionis et mortis Christi ex obedientia procederet.

« Tertio, hoc conveniens fuit ejus victoriae, qua de morte et auctore mortis triumphavit : non enim miles potest vincere, nisi duci obediat. Et ita homo Christus victoriam obtinuit per hoc quod Deo fuit obediens. » (Q. 47, a. 2.)

1017. Scholium. *De conciliatione libertatis Christi cum praecepto moriendi.*

Scimus ex Scripturis, et Christum seipsum libere morti tradidisse (*Is.*, liii, 7) : *Oblatus est quia ipse voluit* ; et tamen ex vera et proprie dicta obedientia mortuum esse (*Joan.*, xiv, 31) : *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* Et (*Joan.*, x, 18) : *Ego ponam eam (animam) a me ipso... hoc mandatum accepi a Patre meo.*

Conciliatio libertatis Christi cum praecepto moriendi, altum est mysterium, cuius solutio in hac vita abscondita manet.

Ad haec duo inter se concilianda, diversi diversas excogitaverunt sententias. — Alii dicunt, Christum non accepisse mandatum strictum ac obligans, sed tantum latum, ac dirigens. — Alii docent, Christum accepisse mandatum

strictum quoad substantiam, sed non quoad circumstantias, in quibus eligendis fuit omnino liber. — Alii agnoscunt mandatum verum tum quoad substantiam, tum quoad circumstantias ; sed conditionatum, dependens scilicet a libera Christi acceptance. — Alii existimant, ad Christi libertatem salvandam satis esse ut liber fuerit in sensu diviso, licet in sensu composito liber non fuerit.

Sed cum in hisce sententiis non satis appareat quomodo salvetur vel vera et perfecta Christi obedientia, vel vera et perfecta ejus libertas, ideo alii, cum de Lugo, de Rhodes, Mauro, Carleton, etc., aliam ineunt viam ad Christi libertatem cum vero mandato moriendi conciliandam. Docent nimirum : Christum a Deo Patre accepisse verum et strictum mandatum, non solum quoad substantiam mortis, sed etiam quoad omnes ejus circumstantias, et ita factum esse obedientem *usque ad mortem, mortem autem crucis*, ut ait Apostolus (*Phil.*, II, 8) ; sed potuisse a Patre suo dispensationem ab illo praecepto petere ; quam si petivisset, obtinisset, juxta illud (*Matth.*, XXVI, 53) : *An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum.* Christus autem, non petens illam dispensationem, libere mortem elegit, et sic *oblatus est quia ipse voluit.*

CAPUT III

De modo efficiendi passionis Christi.

1018. Passio Christi Domini salutem nostram pluribus modis operata est, ut docet *S. Thomas*, q. 48, scilicet : per modum sacrificii, per modum efficientiae, per modum redemptionis, per modum satisfactionis, et per modum meriti.

Ad nostram liberationem per modum sacrificii quod attinet, supra jam satis dictum est, dum de sacerdotio Christi egimus ; ubi probavimus Christum Deo Patri ad nostram salutem verum obtulisse sacrificium cujus ipse fuit sacerdos simul et hostia Deo acceptissima (n. 944 et seq.) — De efficientia etiam actionum et passionum Christi satis est actum (n. 931).

Restat igitur ut quaedam addantur de efficientia per modum satisfactionis, per modum redemptionis, et per modum meriti.

ARTICULUS I.

De satisfactione Christi.

1019. Satisfactio, ex supra dictis (n. 857), definitur : *Injuriae illatae ad quamdam justitiae aequalitatem compensatio.* (Polm.) -- Satisfactio *concrete* sumpta, est actio vel passio ad honorem laesum resarciendum voluntarie suscepta ; satisfactio *in abstracto* sumpta, est valor operis honorificantis in ordine ad honorem reparandum.

1020. Prop. I. *Passio Christi liberavit nos per modum satisfactionis.*

PROB. Homo per peccatum duplex incurrit reatum, culpae scilicet et poenae. Reatus culpae est *obligatio reparandae injuriae Deo per peccatum illatae*. (Polm.) — Reatus poenae est *obligatio subeundae punishmentis peccatis promeritae*. Atqui pro utroque reatu Christus in passione sua Deo vice nostra satisfecit, secundum illud (*Ps.*, LXVIII, 5) : *Quae non rapui, tunc exsolvebam*. Ergo Christus liberavit nos per modum satisfactionis.

Prob. min. « Ille proprie satisfacit pro offensa, ait *S. Th.*, qui exhibet offenso id quod aequae vel magis diligit quam oderit offensam. Christus autem ex caritate et obedientia patiundo, majus aliquid Deo exhibuit, quam exigeret recompensatio totius offensae humani generis : *primo* quidem propter magnitudinem caritatis, ex qua patiebatur ; *secundo*, propter dignitatem vitae suae, quam pro satisfactione ponebat, quae erat vita Dei et hominis ; *tertio*, propter generalitatem passionis et magnitudinem doloris. » (Q. 48, a. 2.)

« Quia igitur passio Christi fuit sufficiens et superabundans satisfactio pro peccato et reatu poenae generis humani, ejus passio fuit quasi quoddam pretium, per quod liberati sumus ab utraque obligatione. » (Q. 48, a. 6.)

1021. Prop. II. *Christi satisfactio fuit ex rigore justitiae.*

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** (*Rom.*, v, 15) : *Non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis, Jesu Christi, in plures abundavit... Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia.* Sed gratia non superabundaret ubi abundaverat delictum, nisi satisfactio Christi fuisset condigna et ex rigore justitiae.

II. **Ex Traditione.** Ait *S. Chrys.* : « Longe plura quam debeamus solvit Christus, et tanto plura, quanto immensum pelagus ad stillam aquae collatum majus est. » (*Hom.* 10, in *Ep. ad Rom.*, n. 2. M., 60, c. 477.) — Et *S. Cyrillus Hier.* : « Non tanta erat peccantium iniquitas, quanta ejus qui nostri gratia moriebatur justitia : non tantum peccavimus, quantum ille justitia excelluit. » (*Catech.* 13, n. 33. M., 33, c. 814.) Et *S. Anselmus* : « Quoniam nullus potest reddere quantum debet, solus Christus reddidit pro omnibus qui salvantur plus quam debent. » (*De Conceptu Virg.*, c. 22. M., 158, c. 454.)

III. **Ex Ratione.** In Christi satisfactione omnes inveniuntur

conditiones, quae ad rigorosam justitiam requiruntur. Ipsius igitur satisfactio fuit ex rigore justitiae ¹.

Conditiones ad rigorosam satisfactionem secundum leges strictae justitiae, ad sequentes reduci possunt :

1° *Satisfactio debet esse ad alterum* ; satisfactio enim est actus justitiae ; stricta autem justitia est ad alterum.

2° *Debet esse ex bonis propriis satisfaciens*, et non ex bonis ipsius offensi, vel alterius. Qui enim alicujus ei dominium non habet, non potest illud in creditorem transferre ad illi satisfaciendum, sicut, v. gr., ex pecunia, quae est creditoris vel alterius, nullus debita sua solvere potest.

3° *Debet esse ex bonis alio titulo justitiae non debitis*. Illusorium enim foret, v. gr., solvere debitum per exhibitionem laboris, qui aliunde jam ex justitia debetur. Si vero bonum alio titulo debetur ac titulo justitiae, v. gr., titulo amicitiae, ex eo fieri potest satisfactio.

4° *Non debet fundari in gratia a creditore facta* ; ea enim solutio non est rigorosa, quae favore aut gratia creditoris indiget, ita ut gratia misceatur solutioni. Id est, quod offertur in satisfactionem non debet ex favore creditoris gratiose procedere in totum vel partim ; alioquin satisfactio foret remissio, non vero solutio. Sed nihil prohibet quominus gratia a creditore facta sit in causa cur debitor aliquid sibi acquirat, quod in solutionem offerre possit ; quo in casu gratia non miscetur solutioni, sed eam omnino antecedit.

5° *Debet esse talis ut creditor ad acceptionem obligetur* ; ita ut si acceptare nolit, maneat tamen extinctum debitum. Et hoc fit duplici in casu : a) Quando redditur ipsa res, quae fuit ablata ; b) quando redditur aequivalens, accedente pacto vel promissione ex parte creditoris ad acceptandum.

Porro istae conditiones in satisfactione Christi verificantur :

1° *Fuit ad alterum*. Christus ut *Homo* obtulit Deo Patri, et sibi Verbo, et Spiritui Sancto, actiones suas humanas in recompensationem injuriae divinitati per peccatum irogatae, et in solutionem poenae ab hominibus pro peccatis promeritae. « Quoniam idem ipse est filius Dei, ad honorem suum seipsum sibi, sicut Patri et Spiritui Sancto obtulit, id est humanitatem suam divinitati suae. » *S. Ansel. (Cur Deus Homo, l. 2, c. 19, M., 158, c. 428.)*

2° *Fuit ex bonis propriis Christi*. Licet Deus in actiones Christi,

¹ Cf. Billuart, Diss. 9, a. 7 ; Gibbon, Tr. 1, Disp. 3, dub. 2. (t. 5, p. 54) ; Domin. Perez, *De Inc.*, Tr. 1, q. 3, dub. 4, (p. 178).

sicut in omnia creata, dominium generale haberet, Christus tamen in easdem dominium particulare habuit ; dominium enim generale dominium particulare non tollit, sicut nec causa prima tollit causam secundam. Sed ad rigorem justitiae sufficit, ut satisfactio fiat ex bonis contentis sub dominio particulari debitoris, licet sint sub dominio generali creditoris ; sicut, v. g., patet in cive, qui reipublicae rem furto ablatam stricte et rigore restituit, seu compensat ex bonis propriis, licet respublica in ea dominium generale habeat.

3° *Est ex bonis alio titulo justitiae non debitis.* Christus opera, quae Deo exhibuit, ei quidem titulo religionis, obedientiae, conservationis, jam debebat, non autem titulo justitiae strictae, quae in restitutione ablati consistit ; quippe quum Christus Dei honorem nullatenus laeserit.

Imo, si istas suas operationes Deo alio titulo justitiae debuisset, eas nihilominus Deo in rigorosam satisfactionem offerre potuisset, cum haec conditio de sola satisfactione cujus valor est finitus, non vero de satisfactione cujus valor est infinitus et inexhaustus, intelligatur.

4° *Non fundatur in gratia a creditore facta.* Satisfactio Christi fundatur quidem in gratia unionis ; sed haec tamen gratia non fuit illud bonum, quod Christus Deo in satisfactionem obtulit. Sed obtulit actus liberos subsequentes, qui propter gratiam unionis, valorem satisfactorium secundum rigorosam justitiam continebant.

5° *Deus tenetur Christi satisfactionem acceptare.* a) Christus Deo Patri rem aequivalentem obtulit : « Christus ex caritate et obedientia patiendo, ait *S. Th.*; majus aliquid Deo exhibuit, quam exigeret recompensatio totius offensae humani generis. » (Q. 48, a. 2.) — b) Intervenit pactum mutuum Christum inter et Deum. Per hoc enim quod Christus Caput totius generis humani constitutus est, ex sua parte ad exsolvendum Deo debitam satisfactionem sese adstrinxit ; et Deus Pater, ex altera parte, ad acceptandam solutionem, quam Christus Caput pro corpore suo sibi offerret, sese etiam obligaverat, ut supra jam dictum est. (Cf. n. 963.)

ARTICULUS II.

De nostra liberatione per modum redemptionis.

Redimere aliquem, est eum a servitute vel captivitate liberare, solvendo justum liberationis pretium.

1022. Prop. *Christus liberavit nos per modum Redemptionis. De fide, ex apertis Scripturae testimoniis.*

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (I, *Corinth.*, VI, 20) : *Empti estis pretio magno.* — (I, *Petr.*, I, 18) : *Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis... sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi.* — (*Galat.*, III, 18) : *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* « Dicitur autem pro nobis factus maledictum, ait *S. Th.*, in quantum pro nobis passus est in ligno. Ergo per passionem suam nos redemit. » (Q. 48, a. 4.)

II. Ex Ratione. « Per peccatum, ait *S. Th. (loc. cit.)*, dupliciter homo obligatus erat : primo quidem servitute peccati, quia *qui facit peccatum, servus est peccati (Joan., VIII, 34)*... Quia igitur diabolus hominem superaverat, inducendo eum ad peccandum, homo servituti diaboli addictus erat.

« Secundo, quantum ad reatum poenae, quo homo erat obligatus secundum Dei justitiam ; et hoc etiam est servitus quaedam ; ad servitatem enim pertinet quod aliquis patiatur quod non vult, cum liberi hominis sit uti seipso ut vult.

« Quia igitur passio Christi fuit sufficiens et superabundans satisfactio pro peccato et reatu poenae generis humani, ejus passio fuit quasi quoddam pretium, per quod liberati sumus ab utraque obligatione... Et ideo passio Christi dicitur esse nostra redemptio. »

1023. Scholium. *De hominis servitute et solutione pretii.*

Primus homo per unionem caritatis ad Deum, ejus servus et amicus erat constitutus : in qua servitute filiorum Dei vera libertas consistit ; nam servire Deo regnare est.

Ab hac servitute homo per peccatum recessit, et Deus propter offensam in se commissam juste permisit ut servitutem diaboli, a quo victus fuerat, incurreret, secundum illud (II, *Petr.*, II, 19) : *A quo quis superatus est, hujus et servus est.* — Per suam praevaricationem incurrit etiam homo obligationem solvendi poenam, principaliter Deo sicut summo judici, diabolo sicut tortori. « Quamvis igitur diabolus injuste, quantum in ipso erat, hominem sua fraude deceptum sub servitute teneret et quantum ad culpam, et quantum ad poenam, justum tamen erat hoc hominem pati, Deo permittente hoc quantum ad culpam, et ordinante quantum ad poenam. » (Q. 48, a. 4, ad 2.)

Ut igitur homo, a captivitate diaboli liberatus, in servum et amicum a Deo per unionem caritatis iterum reciperetur, et a poena peccato promerita liberaretur, pretium erat solvendum, non quidem diabolo, qui hominem injuste detinebat, sed Deo, a quo homo injuste recesserat, eum offendendo.

Sicut, v. gr., si rex ab amico ex hostium instigatione offensus, eum iisdem hostibus traderet in carcere custodiendum et suppliciis afficiendum, et aliquis tanquam mediator eum regi reconciliare vellet, pretium liberationis non hostibus custodibus et tortoribus, sed ipsi regi foret solvendum. Igitur « quia redemptio requirebatur ad hominis liberationem per respectum ad Deum, non autem per respectum ad diabolum ; non erat pretium solvendum diabolo,

sed Deo. Et ideo Christus sanguinem suum, qui est pretium nostrae redemptionis, non dicitur obtulisse diabolo, sed Deo. » (Q. 48, a. 4, ad 3.)

ARTICULUS III.

De merito Christi.

1024. Meritum in concreto est : *Opus bonum in obsequium Dei factum, ex se potens movere Deum ad doni supernaturalis retributionem.* — *In abstracto, meritum est valor operis in ordine ad praemium.*

Meritum differt a satisfactione. « Alia est ratio meriti, ait Billuart, alia satisfactionis. Meritum respicit praemium obtinendum a praemiantе adeoque bonum merentis, aut alterius cui meretur. Satisfactio respicit jus alienum laesum resarciendum, adeoque bonum offensi, non satisfaciētis. Hinc dicimur nobis mereri a Deo, Deo autem satisfacere pro injuriis ipsi a nobis illatis. » (*Diss.* 19, a. 5.)

Christum potuisse mereri, *de fide* est, ex Trident., Sess. VI, cap. 7, in quo Christus dicitur *causa meritoria nostrae justificationis*. — Idem evincitur ratione ; in operibus enim Christi Domini omnes conditiones ad meritum requisitae reperiuntur : 1° Opera Christi erant libera ; Christus enim habuit liberum arbitrium. — 2° Actus liberi Christi erant boni ex objecto et circumstantiis (*Joan.*, XIII, 29) : *Ego quae placita sunt ei, facio semper.* — 3° Procedebant ab humanitate Deo maxime grata, et sancta cum per gratiam unionis tum per gratiam habitualem. — 4° Ordinabantur in Dei gloriam virtute caritatis. — 5° Erant viatoris. — 6° Intercessit pactum ex parte Dei promittentis praemium, et ex parte Christi ordinantis sua opera ad praemium consequendum.

1025. Prop. *Passio Christi Domini liberavit nos per modum meriti.*

De fide, ex Trident., Sess. VI, cap. 7, in quo legimus : « Sua sanctissima passione in ligno crucis, nobis justificationem meruit, et pro nobis satisfecit. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Hebr.*, v, 9) : *Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae* : sed haec verba *factus est causa salutis* verum indicant meritum.

II. Ex Ratione. « Christus, ait S. Th., pro nobis satisfecit (I, *Joan.*, II, 2) : *Iste est propitiatio pro peccatis nostris.* Sed satisfactio sine merito esse non potest. Ergo Christus nobis meruit. » (*De Verit.*, q. 29, a. 7.) — Et : « Christo data est gratia non solum sicut singulari personae, sed in quantum est caput Ecclesiae, ut scilicet ab ipso redundaret ad membra ; et ideo opera Christi hoc

modo se habent tam ad se quam ad sua membra, sicut se habent opera alterius hominis in gratia constituti ad ipsum. Manifestum est autem quod quicumque in gratia constitutus propter justitiam patitur, ex hoc ipso meretur sibi salutem. Unde Christus per suam passionem non solum sibi, sed etiam omnibus membris suis meruit salutem. » (Q. 48, a. 1 ; cf. q. 19, a. 4.)

1026. Scholium. *De valore operum Christi meritorio et satisfactorio* ¹.

Scotus ² et Durandus ³ docent, opera Christi non ex sese, sed ex sola externa Dei acceptatione, habuisse condignitatem et valorem infinitum tam ad merendum quam ad satisfaciendum.

Dicendum est tamen cum communi Doctorum sententia, opera Christi ex sese et ex natura sua, propter infinitam dignitatem personae Christi, habuisse et condignitatem ad satisfaciendum pro peccatis totius generis humani, et valorem infinitum ad bona quaelibet supernaturalia merendum.

Quae sententia probatur : 1° *Ex declaratione Clementis VI*, in Extravag. *Unigenitus*, de Poenit., ubi loquens de thesauro Ecclesiae, ait : « De cujus consumptione, seu diminutione non est aliquatenus formidandum propter infinita Christi merita... Ideo potuisse Christum genus humanum perfecte redimere, quia erat Deus et Homo. » Et statim subjungit : « Unam guttam sanguinis Christi propter unionem ad Verbum pro redemptione totius generis humani suffecisse. » Quibus in verbis manifeste asseritur, valorem infinitum operum Christi, non ex extrinseca Dei acceptatione, sed ex unionem ad Verbum desumi.

2° *Ex dictis SS. Patrum*. Affirmant SS. Patres, nullius puri hominis satisfactionem potuisse esse condignam ad genus humanum redimendum. « Non enim, ait *S. Irenaeus*, poteramus aliter incorruptelam et immortalitatem percipere, nisi adunati fuisset incorruptelae et immortalitati. Quemadmodum autem adunari possemus incorruptelae et immortalitati, nisi prius incorruptela et immortalitas facta fuisset id quod et nos... ut filiorum adoptionem perciperemus ? » (*Adv. haer.*, l. 3, c. 19. M., 7, c. 939.) — Et *S. Fulgentius* : « Nullatenus humana natura ad auferendum peccatum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi in unionem Verbi Dei... transiret. » (*De Inc.*, c. 4. M., 65, c. 457.)

¹ Cf. Isamb., In q. 1, Disp. 5, a. 6 et 7, p. 24 ; Gibbon, Tr. 1, Disp. 3, dub. 1, § 1, (t. 5, p. 43) ; Bill., Diss. 9, a. 5 ; Domin. Perez, *De Inc.*, Tr. 1, q. 3, dub. 3, p. 154. — ² 3. *Sent.*, D. 19. — ³ 3. *Sent.*, D. 19 et 20.

Jamvero, si externa Dei acceptatio esset sufficiens ratio, ex qua Christi opera haberent condignitatem, vel ad satisfaciendum pro peccatis nostris ex rigore justitiae, vel ad dona supernaturalia nobis ex rigore justitiae promerendum, tunc puri hominis satisfactio potuisset esse condigna ad genus humanum redimendum. Deus quippe, sicut Christi opera, ita et puri hominis opera in redemptionem generis humani acceptare, eisque ea acceptatione eundem valorem ac Christi operibus tribuere potuisset.

Igitur, juxta Patrum sententiam, opera Christi non ex sola Dei acceptatione, sed ex sese et ab intrinseco, condignitatem et valorem infinitum habuerunt.

3° *Ex Ratione.* Actionis valor satisfactorius vel meritorius ex dignitate personae operantis desumitur. Atqui persona Christi, quae fuit *principium quod* omnium ejus operationum, est infinite digna et infinite sancta. Ergo ejus opera, ratione personae, ex sese et ab intrinseco habuerunt valorem infinitum tum ad merendum tum ad satisfaciendum.

Qua de causa docet *S. Th.* (Quodl. 2, q. 2, a. 2), quamlibet Christi actionem independentem a Dei ordinatione fuisse, secundum quantitatem pretii, sufficientem ad universum genus humanum redimendum. Et *S. Alphonsus* ait : « Dolores et operationes Christi secundum naturam humanam consecuta sunt valorem infinitum ex persona Verbi, quae hanc humanitatem sustentabat. » (*Hist. haer.*, Confut. 9, n. 9.)

1027. Quaeritur I. *Utrum Christus sibi aliquid mereri potuerit.*

Resp. Affirmative ; secundum illud (*Phil.*, II, 8) : *Factus est obediens usque ad mortem... propter quod et Deus exaltavit illum.* In quibus manifeste ostenditur Christo concessam esse exaltationem propter humilitatem passionis.

« Habere aliquod donum per se, ait *S. Th.*, est nobilius quam habere illud per aliud... Sed ille qui habet aliquid per meritum proprium, habet quodammodo illud per seipsum. Unde nobilius habetur id quod habetur per meritum, quam id quod habetur sine merito.

« Quia autem omnis perfectio et nobilitas Christo est attribuenda, consequens est quod ipse per meritum habuerit illud quod alii per meritum habent : nisi sit tale quid, cujus carentia magis dignitati Christi et perfectioni praejudicet quam per meritum accrescat. Unde nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec Divinitatem meruit : quia cum meritum non sit nisi ejus quod nondum habetur, oporteret quod Christus aliquando istis caruisset, quibus carere magis diminuit dignitatem Christi, quam augeat meritum. Sed gloria corporis, vel si quid aliud hujusmodi est, minus est quam dignitas merendi, quae pertinet ad virtutem caritatis. Et ideo dicendum est quod Christus gloriam corporis, et ea quae pertinent ad exteriorem ejus excellentiam, sicut est ascensio, veneratio et alia hujusmodi, habuit per meritum. Et sic patet quod aliquid sibi mereri potuit. » (Q. 19, a. 3.)

1028. Quaeritur II. Quonam tempore Christus meruit.

Resp. Christus in primo instanti conceptionis suae mereri et satisfacere incoepit, secundum illud (*Hebr.*, x, 5-7) : *Ingrediens mundum dicit : Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi... tunc dixi : Ecce venio ; in capite libri scriptum est de me : Ut faciam Deus voluntatem tuam.* Quae verba, secundum Patres, indicant Christum in primo instanti mortem accepisse, et corpus suum pro mundi redemptione obtulisse ; subjungit enim statim Apostolus v, 10) : *In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.*

Christus suum meritum a primo instanti usque ad ultimum vitae momentum sine interruptione continuavit, renovando pro singulis momentis illum actum caritatis, ut communiter docent theologi.

Post mortem vero suam nihil amplius meretur Christus, quia ad meritum requiritur status viae. Unde dixit ipse Christus (*Joan.*, ix, 4) : *Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est : venit nox, quando nemo potest operari.* Nomine autem diei Christus tempus vitae suae aperte significavit.

1029. Quaeritur III. Quibusnam actibus Christus meruit.

Resp. Cum ad meritum quaedam requirantur conditiones, scilicet ut actiones sint honestae, liberae, factae a viatore justo, Deo acceptae ; Christus per eas meruit actiones, quibus istae conditiones conveniant ; non vero per eas, quibus aliqua desit.

Igitur : Christus non meruit per actiones divinas, nec per visionem beatificam, nec per gaudium beatificum, nec per actum amoris, qui ex visione beatifica oritur. Sed meruit Christus per actum amoris, qui ex scientia infusa oritur, et potuit esse viatoris : « Nec tamen, ait *S. Th.*, per caritatem meruit, in quantum erat caritas comprehensoris, sed in quantum erat viatoris. Nam ipse fuit simul viator et comprehensor. » (*Q.* 19, a. 3, ad 1.)

Praeterea, Christus meruit per omnes actus omnium virtutum, tum per se, tum per accidens infusarum ; meruit etiam per omnes actus partis sensitivae, quia in Christo isti actus non fuerunt involuntarii sicut in nobis, sed in eo pars inferior superiori in omnibus perfecte subdebatur, et nullus motus illius partis exsurgere potuit, quin a ratione perfecte ordinatus fuerit.

1030. Quaeritur IV. An mors Christi habuerit aliquem effectum, quem non habuerunt aliae Christi actiones et passionēs.

Resp. « Passio Christi habuit aliquem effectum quem non habuerunt praeedentia merita » (*q.* 48, a. 1, ad 3) ; scilicet actualem nostram redemptionem. Hoc autem *non ex se*, quia ex se quaelibet Christi actio et passio valorem simpliciter infinitum habuit, *sed ex speciali Dei ordinatione*, qui alias Christi actiones absque passione et morte, ad actualem nostram liberationem ordinare noluit.

« Ad emptionem, ait *S. Th.*, duo requiruntur, scilicet quantitas pretii, et deputatio ejus ad aliquid emendum... Si ergo loquamur de redemptione humani generis quantum ad quantitatem pretii, sic quaelibet passio Christi etiam sine morte suffecisset ad redemptionem humani generis, propter infinitam dignitatem personae.

« Si autem loquamur quantum ad deputationem pretii, sic dicendum est quod non sunt deputatae ad redemptionem humani generis a Deo Patre et Christo aliae passionēs Christi absque morte ; et hoc triplici ratione : Primo, quidem, ut pretium redemptionis humani generis non solum esset infinitum valore, sed etiam esset ejusdem generis, ut scilicet nos de morte per mortem redimeret. Secundo, ut mors Christi non solum esset pretium redemptionis, sed etiam exemplum virtutis, ut videlicet homines non timerent pro veritate mori. Tertio, ut mors Christi esset etiam sacramentum salutis, dum nos vir-

tute mortis Christi morimur peccato et carnalibus concupiscentiis, et proprio affectui. » (Quodl. 2, a. 2¹.)

CAPUT IV

• De effectibus passionis Christi.

Passio Christi Domini alios effectus relate ad homines, et alios relate ad semetipsum, habuit. Agendum est igitur : I. de effectu passionis relate ad homines ; II. de effectu relate ad ipsum Christum.

ARTICULUS I.

De effectibus passionis relate ad homines.

In effectibus dominicae passionis relate ad homines, tria possunt considerari : 1° ipsi effectus in se considerati ; 2° effectus universalitas ; 3° fructuum dominicae passionis applicatio.

§ 1. DE EFFECTIBUS PASSIONIS 2.

1031. Qui sint pro hominibus fructus dominicae passionis, ex dictis jam abunde innotescit. Sunt nimirum :

1° REMISSIO PECCATI. — (*Apoc.*, I, 5) : *Dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.* — (*Hebr.*, IX, 14) : *Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi.*

2° LIBERATIO A SERVITUTE DIABOLI. — (*Joan.*, XII, 31) : *Nunc iudicium est mundi. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* — (*Colos.*, I, 13, 14) : *Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suae, in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum.*

3° LIBERATIO A POENA PECCATI ; pro qua Christus satisfecit. — (*Is.*, LIII, 4) : *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit.*

Principalior peccati poena est aeterna damnatio, a qua Christus nos liberavit reconciliando nos Deo.

Altera poena peccati est temporalis, sive in hac sive in altera vita luenda : a qua Christus nos etiam liberavit, et ita perfecte, ut eis, qui Christo per baptismum consepeliuntur, nihil expiandum

¹ Cf. Isamb., In q. 1, Disp. 5, a. 9, (p. 28). — ² Cf. S. Th., q. 49 ; Branc. a Laur., *De Inc.*, Disp. 20 ; Nugno, In q. 19, a. 4.

supersit. « Unde baptizatis, ait *S. Th.*, nulla poena satisfactoria imponitur, quia sunt totaliter liberati per satisfactionem Christi. » (Q. 49, a. 3, ad 2.)

Ab illis etiam defectibus, qui ob peccatum primi hominis totam humanam naturam consequuntur, ut mors, passibilitas, etc., liberavit nos Christus, sed ita ut in patria tantum hunc effectum perfecte consequamur. In renatis tamen hi defectus non habent amplius rationem poenae, sed sunt poenalitates, quae remanent, ut Christo mortali et patienti his in terris configurati, mereamur Christo glorioso configurari in coelis. (*Rom.*, VIII, 18) : *Si filii et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, si tamen compatimur, ut et conglorificemur.* — (II, *Petr.*, IV, 13) : *Communicantes Christi passionibus, gaudete, ut et in revelatione gloriae ejus gaudeatis exsultantes.* (Cf. *S. Th.*, q. 49, a. 3, ad 2.)

4° INFUSIO GRATIAE ET VITAE SUPERNATURALIS, RECONCILIATIO CUM DEO, GRATIAE AUGMENTUM, ET REPARATIO POST LAPSUM. — (*Eph.*, I, 7) : *Gratificavit nos in dilecto Filio suo.* — (*Rom.*, III, 24) : *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu.* — (*Joan.*, I, 17) : *Gratia et veritas per Jesum Christum facta est.* — (*Joan.*, X, 10) : *Ego veni ut vitam habeant et abundantius habeant.* — (I, *Joan.*, II, 1, 2) : *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum ; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* (Cf. *Trid.*, Sess. VI, cap. 11-16.)

5° APERTIO JANUAE COELI. — « Ante passionem Christi nullus intrare poterat regnum coeleste, adipiscendo scilicet beatitudinem aeternam, quae consistit in plena Dei visione. » (*S. Th.*, q. 49, a. 5, ad 1.) — Poena peccati originalis erat exclusio a gloria ; et licet Patres Vet. Test. tum a reatu culpae originalis et actualis, tum a reatu poenae pro peccatis actualibus, liberati fuerint, remanebat tamen in eis reatus poenae pro peccato originali, scilicet exclusio a gloria. A qua poena Christus eos liberavit descendens ad inferos, et communicans eis visionem beatificam. (Q. 52, a. 5.)

Qui vero nunc moriuntur, si ab omni reatu poenae liberi exsistunt, virtute passionis Christi, januas coeli statim intrant. Unde die Paschatis canit Ecclesia : « Deus, qui hodierna die per Unigenitum tuum aeternitatis nobis aditum devicta morte reserasti, etc. » Et Apostolus (*Hebr.*, X, 19), ait : *Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi.*

6° CHRISTUS MERUIT FUNDATIONEM ECCLESIAE quam acquisivit sanguine suo (*Act.*, XX, 28), sacramentorum institutionem atque

efficaciam necnon et eorum applicationem illis, quibus applicantur. Meruit nobis omnes divinas motiones, vocationes, illuminationes, pulsationes, et omnes dispositiones etiam remotas ad gratiam. Meruit nobis remissionem poenae temporalis tam illam, quae fit in praesenti vita, quam illam, quae fit in purgatorio. Uno verbo : meruit nobis omnia prorsus bona spiritualia, quae nobis conferuntur.

Bona etiam temporalia, quatenus ad spiritualia ordinantur, nobis Christus promeruit ; et quoties bonis temporalibus in ordine ad finem spirituales utimur, gratia, qua ad hoc praestandum indigemus, nobis ex meritis Christi conceditur.

Ex quibus manifestum est, quomodo in omnibus divites facti simus in Christo ; et sine eo nihil simus et nihil possimus.

§ 2. DE EFFECTUS UNIVERSALITATE.

1031. Praedestinatiani saeculo V docuerunt quod « Christus Dominus, Salvator noster, mortem non pro omnium salute suscepit »¹, ac proinde quod effectus mortis Christi non ad omnes pertinet. — Quorum errorem renovavit Calvinus, et praesertim Jansenius, cujus prop. V sic sonat : « Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse. » Quae prop. ab Innocentio X, in Constit. *Cum occasione*, his verbis condemnata est : « Quintam... falsam, temerariam, scandalosam, et intellectam eo sensu ut Christus pro salute duntaxat praedestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinae pietati derogantem, et haereticam declaramus, et uti talem damnamus »².

Ex altera parte non desunt theologi qui doceant, Christum pro omnibus mortuum esse *sufficientia pretii*, non autem *sufficientia voluntatis*, id est, Christum omnibus redemptionis pretium praeparasse, quippe cujus mors sit superabundans satisfactio ad omnes redimendos, sed non pro omnibus Deo Patri illud pretium obtulisse cum intentione omnibus gratias ad salutem necessarias promerendi³.

1033. Prop. *Christus pro omnibus et singulis hominibus mortuus est, et pro omnibus Deo Patri suam mortem obtulit.*

Prima pars prop. *generaliter* sumpta est *certa*, ex prop. 5° damnata Jansenii : « Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. » Quae prop. ab Innocentio X est « declarata et damnata uti falsa, temeraria, scandalosa, etc. » (*Denz.*, n. 970.) — Secunda pars prop. est *communis* theologorum sententia.

PROBATUR *utraque pars simul* :

I. Ex S. Scriptura. « Certiores nos faciunt divinae Scripturae, ait S. Alphonsus, Salvatorem nostrum pro omnibus mortuum esse,

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 5, a. 2, n. 16, (t. 3, p. 224). — ² Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 13, n. 11 ; *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 1. — ³ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 13, n. 12.

et pro cujuslibet hominis salute aeterno Patri opus redemptionis suae obtulisse. (*Matth.*, xviii, 11) : *Venit Filius hominis salvare quod perierat.* — (*I, Tim.*, ii, 6) : *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* — (*I, Tim.*, iv, 10) : *Qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.* — (*I, Joan.*, ii, 2) : *Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris : non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* — (*II, Cor.*, v, 14) : *Caritas Dei urget nos : aestimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* — Et ut de his ultimis tantum verbis loquar, peto : Quomodo ex hoc quod Christus pro omnibus mortuus est, Apostolus inferre potuisset omnes fuisse mortuos, nisi ipsi persuasum fuisset Christum vere pro omnibus mortuum esse ? » (*Magn. prec. adj.*, P. 2, c. 1)

« Istis positis testimoniis, addit S. Doctor, nescio quomodo dici possit, Christum sua morte pro omnium redemptione sufficiens pretium solummodo praeparasse, illud vero pro omnium redemptione non obtulisse. Si enim res ita se haberet, etiam dici posset, Christum pro daemonibus sanguinem fudisse, quippe qui ad horum salutem certe sufficientissimus esset. » (*Confut.* 13, n. 13.)

II. Ex Traditione. « Multi SS. Patres, inquit S. Alphonsus, manifeste se opponunt contrariae sententiae supra relatae, docendo Salvatorem non solum praeparasse, sed etiam Patri pro omnium salute pretium obtulisse... Scribit S. Ambrosius (*De Joseph.*, c. 7) : *Ipse pro omnibus mortem suam obtulit.* — Idem docet S. Hieronymus (*In II, Cor.*, c. 5) : *Pro nobis mortuus est Christus ; solus inventus est qui pro omnibus, qui erant in peccatis mortui, offerretur.* — At S. Prosper (*Resp. ad Cap. 9 Gallor.*) : *Redemptor mundi dedit pro mundo sanguinem suum, et mundus redimi noluit, quia lucem tenebrae non receperunt.* Non dicit paravit, sed dedit... — Et S. Augustinus (*In Joan.*, Tr. 2, n. 12) : *Quantum in medico est, sanare venit aegrotum ; ipse se interimit, qui praecepta medici observare non vult.* Notentur verba : *quantum in medico est, sanare venit aegrotum.* Dominus ergo venit non solum ut pretium seu remedium nostris malis praepararet : sed illud cuilibet aegroto, qui vult sanari, obtulit. » (*Loc. cit.*, n. 14.)

1034. Scholium. I. Christus pro omnibus et singulis quoad sufficientiam obtulit salutis pretium : quoad efficaciam tamen omnes illud non participant. « Manifestum est ergo, ait S. Alphonsus, quod dubitare non liceat quin Christus pro omnibus mortuus sit, quamvis, ut docet Tridentinum, redemptionis pretium non omnibus applicetur : Verum etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat quibus meritum passionis ejus communicatur. (*Sess. VI*, c. 3.) Quae verba de solis infidelibus

intelliguntur, qui, utpote fide orbat, in participationem meritorum Redemptoris effective non perveniunt. Ad fideles quod attinet, hi absque dubio per fidem et Sacramenta beneficium Redemptionis recipiunt, licet omnes effectum completum aeternae salutis culpa sua non percipiant. » (*Loc. cit.*, n. 15.)

1035. Scholium II. Licet Christus pro omnibus ex caritate mortuus sit, non cum eodem tamen caritatis affectu erga omnes mortuus est. « Mihi non arridet, inquit *S. Alphonsus*, eorum opinio qui dicunt, Christum mortuum esse cum aequali dilectione erga omnes, et omnibus easdem distribuere gratias. Videtur enim dubitari non posse quin Salvator cum speciali dilectione erga fideles, et praesertim erga electos, mortuus sit, secundum illud, quod ipse in coelum ascensurus protulit (*Joan.*, xvii, 9) : *Non pro mundo rogo, sed pro his quod dedisti mihi* ; et secundum illud, quod scripsit Apostolus (*I. Tim.*, iv, 10) : *Qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.* » (*Loc. cit.*, n. 13.)

§ 3. DE REDEMPTIONIS APPLICATIONE.

1036. « Meritum Christi, ait *S. Th.*, sufficienter operatur ut quaedam causa universalis salutis humanae. Sed oportet hanc causam applicari singulis per sacramenta, et per fidem formatam, quae per dilectionem operatur. Et ideo requiritur aliquid aliud ad salutem nostram praeter meritum Christi, cuius tamen meritum Christi est causa. » (*De Verit.*, q. 29, a. 7, ad 8.)

Media, quibus passio Christi unicuique in particulari applicatur, sunt :

1° FIDES IN CHRISTUM. — (*Joan.*, iii, 15) : *Ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam.* — (*Joan.*, iii 36) : *Qui credit in Filium, habet vitam aeternam ; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam.* « Per fidem, ait *S. Th.*, applicatur nobis passio Christi ad percipiendum fructum ipsius, secundum illud (*Rom.*, iii, 25) : *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ejus.* » (*Q. 49, a. 1. ad 5.*)

2° CARITAS ET BONA OPERA. — Ad fructum passionis nobis appropriandum, non sufficit fides informis, quae cum peccato stare potest, sed requiritur fides formata, quae per caritatem operatur. (*I. Joan.*, iii, 14) : *Qui non diligit manet in morte.* — (*Gal.*, v, 6) : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per caritatem operatur.* — (*Jac.*, ii, 20) : *Fides sine operibus mortua est.*

3° SACRAMENTA FIDEI, quae sunt quasi dominicae passionis extensio ad omnia tempora et loca, ut per ipsa omnibus Christi merita applicentur et approprientur : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.* (*Marc.*, xvi, 16.) — « Quia passio Christi, ait *S. Th.*, praecessit ut causa quaedam universalis remissionis peccatorum, necesse est quod singulis adhibeatur ad deletionem pro-

priorum peccatorum. Hoc autem fit per baptismum et poenitentiam et alia sacramenta quae habent virtutem ex passione Christi. » Q. 49, a. 1, ad 4.)

4° DEIPARAE VIRGINIS MEDIATIO, quae, ut in tractatu sequenti dicitur, a Deo thesauraria earum gratiarum, quae per Christi merita nobis conceduntur, constituta est.

5° Saepe etiam ad abundantiorum passionum et meritorum Christi applicationem requiritur, ut dispensatores mysteriorum Dei, quibus Christus ad sacramenta sua dispensanda utitur, sint ipsi conformes Christo patienti, secundum illud Apostoli (*Colos.*, 1, 24) : *Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quae desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia, cujus factus sum ego minister.*

ARTICULUS II.

De effectu passionis relate ad Christum.

1037. Christum per passionem suam quaedam sibi meruisse, certum est, secundum illud (*Phil.*, 11, 8) : *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis ; propter quod et Deus exaltavit illum.* (Cf. n. 1027.)

« Christus, ait *S. Th.*, in sua passione seipsum humiliavit infra suam dignitatem quantum ad quatuor : 1° quantum ad passionem et mortem, cujus debitor non erat ; 2° quantum ad locum, quia corpus ejus positum est in sepulcro et anima in inferno ; 3° quantum ad confusionem et opprobria, quae sustinuit ; 4° quantum ad hoc quod est traditus humanae potestati... Et ideo per suam passionem meruit exaltationem quantum ad quatuor : 1° Quantum ad resurrectionem gloriosam... 2° Quantum ad ascensionem in coelum... 3° Quantum ad consessum paternae dexteræ et manifestationem divinitatis ipsius... 4° Quantum ad judicariam potestatem. » (Q. 49, a. 6.) — Quae sunt de fide, ex Symbol. : « Tertia die resurrexit à mortuis ; ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis : inde venturus est judicare vivos et mortuos. »

De judicaria Christi potestate satis dictum est n. 978. Quaedam igitur breviter adjicienda sunt : 1° De Christi resurrectione ; 2° de ejus gloriosa ascensione ; 3° de ejus sessione ad dexteram Patris.

§ 1. DE CHRISTI RESURRECTIONE.

1038. I. *Resurrectio Christi fuit praeium suae passionis.* — « Necessarium fuit, ait *S. Th.*, Christum resurgere ad commendationem divinae justitiae, ad quam pertinet exaltare illos qui se propter Deum humiliant, secundum illud (*Luc.*, 1, 52) : *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.* Quia igitur Christus propter caritatem et obedientiam Dei, se humiliavit usque ad mortem crucis, oportebat quod exaltaretur a Deo usque ad gloriosam resurrectionem : unde ex ejus persona dicitur (*Ps.*, cxxxviii, 1) : *Tu cognovisti, id est approbasti, sessionem meam, seu humilitatem et passionem ; et resurrectionem meam, id est glorificationem meam in resurrectione.* » (Q. 53, a. 1.)

II. *Conveniens fuit Christum tertia die resurgere.* — « Resurrectio Christi necessaria fuit ad instructionem fidei nostrae. Est autem fides nostra et de

divinitate et humanitate Christi... Et ideo ad hoc quod confirmaretur fides de veritate divinitatis ipsius, oportuit quod cito resurgeret, et ejus resurrectio non differretur usque ad finem mundi. Ad hoc autem quod confirmaretur fides de veritate humanitatis, et mortis ejus, oportuit moram esse inter mortem et resurrectionem. Si enim statim post mortem resurrexisset, videri posset quod ejus mors vera non fuerit, et per consequens nec resurrectio vera. Ad veritatem autem mortis Christi manifestandam sufficiebat quod usque ad tertium diem ejus resurrectio differretur, quia non contingit quin infra hoc tempus in homine, qui mortuus videtur, cum vivat, appareant aliqua indicia vitae. » (*S. Th.*, q. 53, a. 2.)

III. *Christus resurrexit propria virtute.* — (*Joan.*, x, 17) : *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam... et potestatem habeo ponendi eam ; et potestatem habeo iterum sumendi eam.* — (*Ibid.*, II, 19, 21) : *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud... Ille autem dicebat de templo corporis sui.*

« Per mortem, ait *S. Th.*, non fuit separata divinitas nec ab anima Christi, nec ab ejus carne. Potest igitur tam anima Christi mortui, quam ejus caro considerari dupliciter : uno modo ratione divinitatis ; alio modo ratione ipsius naturae creatae. Secundum igitur unitae divinitatis virtutem et corpus reassumpsit animam quam deposuerat, et anima corpus reassumpsit quod dimiserat ; et sic Christus propria virtute resurrexit... Si autem consideremus corpus et animam Christi mortui secundum virtutem naturae creatae, sic non poterunt sibi invicem reuniri, sed oportuit Christum resuscitari a Deo. » (*Q.* 53, a. 4.)

IV. *Corpus Christi resurgentis fuit ejusdem naturae ac antea, sed alterius gloriae.*

A. *EJUSDEM NATURAE.* (*Luc.*, XXIV, 39) : *Videte manus meas, et pedes, quia Ego ipse sum ; palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* — Ad veram enim resurrectionem requiritur ut idem corpus, quod per mortem ceciderat, eidem animae iterum uniatur. Exinde sequitur quod « Quidquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis » (*Q.* 54, a. 2), ut ossa, carnes, sanguis, et alia hujusmodi.

B. *ALTERIUS GLORIAE* : quia Christus resurrexit cum dotibus corporis gloriosi. « Anima Christi a principio suae conceptionis fuit gloriosa per fruitionem divinitatis perfectam. Est autem dispensative factum, ut ab anima gloria non redundaret in corpus, ad hoc quod mysterium nostrae redemptionis sua passione impleret. Et ideo, peracto hoc mysterio passionis et mortis Christi, statim anima in corpus in resurrectione resumptum suam gloriam derivavit : et ita factum est corpus illud gloriosum. » (*S. Th.*, q. 54, a. 3.)

V. *Christus resurgens cicatrices in corpore suo conservavit.* — (*Joan.*, XX, 37) : *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas ; et affer manum tuam, et mitte in latus meum ; et noli esse incredulus, sed fidelis.*

Hoc autem fuit conveniens, ait *S. Th.*, 1° *Propter gloriam Christi*, ut in perpetuum victoriae suae circumferat triumphum ; 2° *ad confirmandum corda discipulorum* circa fidem suae resurrectionis ; 3° *ut Patri pro nobis supplicans*, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat ; 4° *ut sua morte redemptis*, quam misericorditer sint adjuti, propositis ejusdem mortis indicii, insinuet ; 5° *ut in judicio damnandos ingratitudine et malitia convincat.* (*Q.* 54, a. 4.)

VI. *Resurrectio Christi est causa nostrae resurrectionis.* — « Resurrectio Christi, ait *S. Th.*, non est, proprie loquendo, causa meritoria nostrae resurrectionis, sed est causa efficiens et exemplaris. *Efficiens quidem*, inquantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est quodammodo instrumentum divinitatis ipsius, et operatur in virtute ejus. (*Cf.* n. 931.) ... Resurrectio Christi est *causa exemplaris* nostrae resurrectionis ; quod quidem necessarium est,

non ex parte resuscitantis, qui non indiget exemplari, sed ex parte resuscitatorum, quos oportet illi resurrectioni conformari, secundum illud (*Philipp.*, III, 21) : *Reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.* » (Q. 56, a. 1, ad 3.)

§2. DE ASCENSIONE CHRISTI AD COELOS.

1039. I. *Christus ascendit in coelum.* — De fide, ex Symbolis, et apertis Scripturae testimoniis. (*Marc.*, XVI, 19) : *Et Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in coelum.* — (*Luc.*, XXIV, 51) : *Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in coelum.*

« Locus, ait *S. Th.*, debet esse proportionatus locato. Christus autem per resurrectionem vitam immortalem et incorruptibilem inchoavit. Locus autem in quo nos habitamus, est locus generationis et corruptionis ; sed locus coelestis est locus incorruptionis. Et ideo non fuit conveniens quod Christus post resurrectionem remaneret in terris, sed conveniens fuit quod ascenderet in coelum. » (Q. 57, a. 1.)

II. *Christus ascendit propria virtute.* — « Christus non ascendit in coelum propria virtute, quae est naturae humanae naturalis ; ascendit tamen in coelum propria virtute, quae est virtus divina, et propria virtute, quae est animae beatæ... Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam, ut ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus. Decet autem corpus gloriosum et immortale esse in loco coelesti. Et ideo ex virtute animae volentis, corpus Christi ascendit in coelum. » (*S. Th.*, q. 57, a. 3.)

III. *Ascensio Christi fuit nobis summe salutifera.* — Quod quidem dupliciter apparet :

A. EX PARTE NOSTRA : 1º Datur locus fidei, quae est de non visis (*Joan.*, XX, 29) : *Quia vidisti me, Thoma, credidisti ; beati qui non viderunt, et crediderunt.* 2º Spes nostra erigitur ; per hoc enim quod Christus humanam naturam assumptam in coelo collocavit, dedit nobis spem illuc perveniendi. 3º Inflammat caritatis affectus in coelestia (*Coloss.*, III, 1, 2) : *Quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens ; quae sursum sunt sapite, non quae super terram.*

B. EX PARTE CHRISTI, quantum ad ea quae ipse fecit, ascendens propter nostram salutem : 1º Ut nobis viam ascendendi in coelum praepararet (*Joan.*, XIV, 2, 3) : *Vado parare vobis locum. Et si abiero, et praeparavero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis.* 2º Ut Spiritum Sanctum mitteret (*Joan.*, XVI, 7) : *Expedit vobis ut ego vadam ; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos.* 3º Ut appareat vultui Dei semper vivens ad interpellandum pro nobis ; ipsa enim repraesentatio sui ex natura humana, quam in coelum intulit, est quaedam interpellatio pro nobis. 4º Ut in coelorum sede quasi Deus et Dominus constitutus, exinde divina dona hominibus mitteret (*Ephes.*, IV, 10) : *Ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia, scilicet donis suis.* (*S. Th.*, q. 57, a. 6.)

§3. DE SESSIONE CHRISTI AD DEXTERAM PATRIS.

1040. N.-B. Sessione Christi ad dexteram Patris non intelligitur positio corporis Christi ad latus Dei ; cum enim Deus sit omnino spiritualis, nec dexteram habet, nec sinistram ; sed sessione illa metaphorice significatur quieta fruitio divinae beatitudinis, atque regia et judiciaria potestas.

I. *Christus sedet ad dexteram Patris.* (*Ps.*, CIX, 1) : *Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis.* — (*Marc.*, XVI, 19) : *Dominus quidem Jesus... assump-*

tus est in coelum et sedet a dextris Dei. — (Cf. etiam *Matth.*, xxvi, 64 ; *Ephes.*, i, 20 ; *Hebr.*, i, 3.)

« Nomine sessionis, ait *S. Th.*, possumus duo considerare, scilicet quietem... et etiam regiam vel judicariam potestatem. Utroque modo Christo convenit sedere ad dexteram Patris : uno quidem modo, in quantum aeternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quae ejus dextera dicitur... alio modo in quantum Patri conregnat et ab eo habet judicariam potestatem. » (Q. 58, a. 1.)

II. *Christus sedet ad dexteram Patris, in quantum Deus et in quantum homo.* — « Sedere ad dexteram Patris nihil est aliud quam simul cum Patre habere gloriam divinitatis, et beatitudinem, et judicariam potestatem, et hoc immutabiliter et regaliter. » (*S. Th.*, q. 58, a. 2.) — Hoc autem : 1° convenit Christo secundum quod est Deus, quia in quantum Deus in omnibus est Deo Patri aequalis ; 2° convenit Christo secundum quod est homo, et hoc dupliciter : uno modo *ratione personae*, quia, ut ait *S. Th.*, « humanitas Christi secundum conditiones suae naturae non habet gloriam vel honorem deitatis, quam tamen habet ratione personae cui unitur. » (Q. 58, a. 3.) Et sic, propter unitatem suppositi, Christus, « etiam secundum quod homo, sedet ad dexteram Patris, secundum aequalitatem honoris, in quantum scilicet eodem honore veneramur Filium Dei cum natura assumpta. » Alio modo, ratione naturae humanae per gratiam habitualement sanctificatae, « quae abundantior est in Christo prae omnibus aliis creaturis, in tantum quod ipsa natura humana in Christo est beator caeteris creaturis, et super omnes alias creaturas habens regiam et judicariam potestatem » ; et sic Christus « secundum quod homo, sedet ad dexteram Patris, id est, in bonis paternis potioribus prae caeteris creaturis, id est, in majori beatitudine, et habens judicariam potestatem. »

III. Ex dictis sequitur, sedere ad dexteram Dei esse proprium Christo, et nulli alii competere posse. « Sedere in dextera non significat simpliciter esse in beatitudine, sed habere beatitudinem cum quadam dominativa potestate, et quasi propriam et naturalem ; quod soli Christo convenit. » (Q. 58, a. 4. ad 2.) — Alii autem Sancti dici possunt *constitui* ad dexteram Dei, secundum illud : *statuet oves a dextris* (*Matth.*, xxv, 33.) Similiter, dicuntur Sancti sedere in throno Christi (*Apoc.*, iii, 6), quia a Christo homine potestatem judicandi accipient, secundum illud (*Matth.*, xix, 28) : *Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.*

EXPLICIT TRACTATUS DE INCARNATIONE

TRACTATUS QUINTUS

MARIALOGIA

Conspectus generalis.

CAP. I De ipsa divina Maternitate	A 1. Conveniens divina Maternitas. A 2. Eius existentia in Maria. A 3. Meritum B. V. celeste ad divinem Maternitatem. A 4. Divinae Maternitatis excellentia.	
	A 5. Circumstantiae divi- nae Maternitatis.	§ 1. Virginitas Mariae. § 2. Eius Matrimonium.
CAP. II De B. V. pueri et puerulae educatione.	A 1. Eius gratia B. V. A 2. Virtutes B. V. A 3. B. V. glorificatione.	§ 1. Gratia divina B. V. § 2. Gratia humana. § 3. Gratia communis. § 1. Pueri B. V. educatio. § 2. Pueri B. V. in vita.
CAP. III De matris rebus B. V. et divinis.	A 1. Officiis B. V. erga divinos. A 2. Honorem obsequia erga B. V.	§ 1. Mater Mariae honoris. § 2. Mater Mariae obsequia. § 1. Meritis B. V. honoris. § 2. Effluvia B. V. honoris.
Appendix De B. Josepho.	A 1. De B. Josepho qui Pater dicitur. A 2. De virtutibus typicis B. Josephi. A 3. De gloria et gloria B. Josephi. A 4. De Patre in B. Josephi.	

INTRODUCTIO ¹.

1041. *Fecit Deus duo luminaria magna ; luminare majus, ut praeesset diei ; et luminare minus, ut praeesset nocti.* (Gen. 1.) — Cum in superiori tractatu luminare majus, cum radiis suis omnibus, Christum scilicet gloria et honore coronatum, fuerimus contemplati, idcirco reliquum est ut ad luminare minus, Beatissimam Virginem Mariam, oculos et corda dirigamus. Beata enim Virgo et Christus sejungi nequeunt, *quorum gloriam* S. Petrus Damianus, *non tam communem esse judicat, quam eandem.* (Orat. 2.) — « Si enim Christus sol, ait *Ezychius*, Maria coelum ; si Christus gemma, Maria arca ; si Christus flos, Maria planta. » (Orat. 5. M., 93, c. 1463.)

Ut in dicendis de B. Virgine Maria tuto pede procedamus, ducem sequemur *S. Alphonsum*, qui in aureo suo libro de Gloriis Marianis totus in eo fuit, ut B. Virginem exaltaret, omniumque corda ad talem Matrem alliceret.

« Quod quidem opus, legimus in *Causa Doctoratus* (p. 77), cum simplicitate tantam doctrinae varietatem et profunditatem conjungit, et ita diversis hominum mentibus sese aptat, ut exinde et indoctus fluente veritatis lacte nutriatur, et doctior solidiorem cibum reperiatur, et doctissimus quisque pabulo altissimarum veritatum reficiatur. Unde asserere non dubito, absque temeritatis nota dici posse : Non esse in Theologiis Marianis, ampliori etiam stylo conscriptis, quaestionem serii alicujus momenti, quae in hoc aureo volumine non reperiatur, compendiose saltem, at semper nervose, acutissime, et doctissime declarata. »

1042. Ad seligendas eas, quae ad B. Virginem spectant, opinioniones, duas generales regulas nobis tradidit *S. Alphonsus*. (*Glor. Mariae*, P. 1, c. 5, § 1 ; et *Disc.* 1, P. 1.)

Regula I. *Quodcumque donum Deus alicui creaturae, illud etiam Virgini Mariae concessit.*

Quae regula ab omnibus ut axioma recepta est ; eandem statuit *S. Bernardus* (*Ep.* 174. M., 182, c. 344), et confirmat *S. Thomas* (*Op.* 60, c. 3.) — Cujus regulae ratio est quia, ut ait *S. Thomas*, « rationabiliter creditur quod illa quae genuit *Unigenitum a Patre*, plenum gratiae et veritatis, prae omnibus aliis majora privilegia gratiae acceperit. » (P. 3, q. 27, a. 1.)

Regula II. *Si qua existit opinio, quae B. M. Virgini aliquo modo*

¹ **Auctores consulendi :** *S. Alphonsus*, Glorificatio Mariae. — *Suarez*, De Incarn., passim. — *De Rhodes*, Theol., Tr. 8. — *Novati*, De Eminentia Deiparae. — *Contenson*, Theol. mentis et cordis, l. 10, Diss. 6. — *De Los Rios*, Hierarchia Mariana. — *Sedlmayer*, Theol. mariana. — *Spinelli*, Maria thronus Dei. — *Guerra*, De Gratiis et Virt. V. Mariae. — *Petitot*, Coronula Mariana. — *Terrien*, La Mère de Dieu et la Mère des hommes. — *Hugon*, Mère de grâce.

est honorabilior, et serio nititur fundamento, nec sive fidei, sive Ecclesiae decretis, sive veritati naturali est contraria, ab omnibus admitti debet.

Cujus regulae eadem est ratio ac primae. — Praeterea, B. Virgo est omni laude dignissima, nec satis unquam laudari potest. *Felix namque es*, canit S. Ecclesia, *sacra Virgo Maria, et omni laude dignissima; quia ex te ortus est Sol justitiae, Christus Deus noster.*

1043. Divisio tractatus. — Etiamsi multa nimis de B. V. Maria nobis forent dicenda, tamen per angustos hujusce libri limites, principaliora tantum doctrinae capita attingere licet. Dicemus ergo : I. De divina Maternitate in se spectata. — II. De Persona divinae Matris, prout est persona singularis. — III. De mutuis relationibus B. Virginem inter et homines. — His per modum appendicis quaedam de B. Josepho adjiciuntur.

CAPUT I

De ipsa divina Maternitate.

Quidquid ad ipsam divinam Maternitatem spectat, quinque articulis absolvetur. In I. dicetur de convenientia divinae Maternitatis ; in II. de ejus existentia ; in III. de merito B. V. Mariae relate ad istam dignitatem ; in IV. de ejusdem Maternitatis excellentia ; in V. de ejusdem circumstantiis.

ARTICULUS I.

De divinae Maternitatis convenientia.

1044. Verbo divino integrum erat diversis viis carnem assumere et in mundum venire ; verumtamen feminam sibi in matrem eligendo, ex qua absque viri consortio nasceretur, talem prae caeteris introitum in mundum selegit, qui, tum ex parte Dei, tum ex parte Christi, tum ex parte nostra, tum ex parte totius universi, maximas sibi conjunctas haberet convenientias. (*S. Th.*, p. 3, q. 31, a. 4.)

I. **Ex parte Dei.** Deus in operibus ad extra, propriam gloriam per suorum attributorum manifestationem semper tanquam finem intendit (n. 654). In electione autem alicujus mulieris in Matrem, ex qua Verbum carnem sumeret, plurima relucent divina attributa. Stenim :

1° *Manifestatur divina Bonitas.* — Bonitatis proprium est seip-

sam aliis communicare. Verum, si excipias unionem hypostaticam, tenendum est, Deum alicui creaturae modo perfectiori sese communicare non posse, quam hanc creaturam sibi in Matrem eligendo, ex qua naturam accipiat humanam. (S. ALPH., *Disc.* 4, P. 2.)

2° *Manifestatur divina Potentia.* — Illud summae potentiae indicio est, et quod Creator a creatura vitam accepit ; et quod ille, a quo omnia pendent, a sua pendet factura ; et quod creatura suum concepit Creatorem ; et quod illum, quem coeli capere non poterant, in suo gremio contulit femina ; et quod virgo absque virginitatis jactura eum, qui eam fecit, generavit.

3° *Manifestatur sapientia, benignitas, etc.*

1045. II. *Ex parte Christi.* 1° Christus eo modo in mundo apparere debuit, ut fidem nostram de se confirmaret. Est autem fides nostra cum de divinitate tum de humanitate Christi ; quandoquidem non sufficit alterum sine altero credere. Per hoc autem quod Christus ex muliere natus est, « veritas Incarnationis adstruitur, ait S. Th. Unde Ambrosius dicit (*De Inc.*, c. 5) : *Multa in Christo secundum naturam invenies et ultra naturam ; secundum conditionem etenim naturae in utero, feminei scilicet corporis, fuit ; sed supra conditionem virgo concepit, virgo generavit ; ut crederes quia Deus erat, qui innovabat naturam, et homo erat, qui secundum naturam nascebatur ex homine.* Et S. Augustinus dicit, in *Epist.* ad Volusianum : *Si omnipotens Deus hominem ubicumque formatum non ex materno utero crearet, sed repentinum inferret aspectibus, nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum suscepisse ullo modo crederetur ? et dum omnia mirabiliter fecit, auferret quod misericorditer fecit ? Nunc vero ita inter Deum et hominem mediator apparuit, ut in unitate personae copulans utramque naturam, et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret.* » (P. 3, q. 31, a. 4.)

2° Nativitas ex femina fuit Christo conveniens, ut ipse hominum corda ad se alliceret. « Christus, ait S. Alphonsus, tanquam parvulus in hunc mundum intrare voluit, ut a nobis amore non solum appretiativo, verum etiam tenero amaretur. Pueruli enim intuentium affectionem sibi conciliant. Quis igitur cum tota cordis teneritudine, cujus eapax est, Deum non amaret, quem parvulum et modico lacte pastum considerat, quem frigore torpentem, pauperem, spretum et derelictum, plorantem, et in stabulo super palea vagientem intuetur. » (*Nov. Natalis*, medit. 3.)

3° Christus veniens in mundum, omnibus virtutis exemplum exhibere voluit, ut omnes, ipsius inhaerentes vestigiis, quemad-

modum ipse fecit, et ipsi facerent. Per hoc autem quod parvulus natus est Christus, omnibus aetatibus, et pueris, et adolescentulis, et viris maturae aetatis, sese omnium virtutum exemplar praebuit; praesertim vero in se obedientiam commendavit, dum parentibus subditus exstitit; et humilitatem, dum, qui omnibus erat superior, ab aliis humiliter dependere et illis indigere voluit.

1046. III. Ex parte humanae naturae. 1° Per hoc enim quod Verbum divinum carnem ex muliere suscepit, tota humana natura nobilitata est (*S. Th.*, q. 31, a. 4.) Unde dicit *S. Aug.*: « Hominis liberatio in utroque sexu debuit apparere. Ergo, quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, conveniens erat ut feminei sexus liberatio hinc appareret, quia ille vir de femina natus est. » (*Quaest.* l. 83, q. 11. M., 40, c. 14.)

2° Per Incarnationem matrimonium quoddam spirituale inter Filium Dei et humanam naturam intercessit. Ad matrimonium vero aliquis requiritur consensus. Jamvero, ad dandum suum consensum, genus humanum melius repraesentari non potuit, quam per Virginem Mariam, de qua Christus nasceretur. « Et ideo, ait *S. Thomae*, per Annuntiationem expectabatur consensus Virginis loco totius humanae naturae. » (*P.* 3, q. 30, a. 1.)

3° Cum ad nostram perditionem uterque sexus concurrerit, conveniens etiam fuit, ut ad nostram liberationem uterque sexus concurreret. Quod factum est, dum Christus Virginem, de qua natus est, ad opus Redemptionis sibi consociavit.

4° Christus mulierem sibi in Matrem eligendo, potentissimam nobis Mediatrix elargitus est, ut infra cap. 3 dicetur.

1047. IV. Ex parte totius universi. Per electionem alicujus feminae in Matrem Dei, totus mundus ad perfectionem quamdam singularem perductus est. B. V. Maria enim per se solam est post Christum aliquid tota rerum universitate perfectius. (*S. ALPH.*, *Disc.* 3, P. 1.) Praeterea, divina Maternitas in mundum novum quemdam introduxit ordinem, qui post ordinem unionis hypostaticae, omnibus allis ordinibus est mirabilior. Dum enim in Christo humana natura Deo unione personali est unita, in Maria unita est Deo unione consanguinitatis.

ARTICULUS II.

De existentia divinae Maternitatis in Maria.

1048. *Nestorius* celebrior fuit haereticus, qui Virgini Mariae dignitatem divinae Maternitatis denegavit. Duplicem ipse in Christo admisit personam,

Virginemque Mariam dixit Matrem esse solius humanae Christi personae ; qua de causa eam non Deiparam (Θεοτόκον), sed Christiparam (Χριστοτόκον), appellari voluit. (Cf. n. 871.)

Nestorianam haeresim de divina maternitate in V. Maria resuscitaverunt *modernistae*. Divinam Maternitatem explicitis quidem verbis non negant, de facto tamen radicitus tollunt. Etenim, juxta modernistarum placita, Christus realis et historicus non est verus Deus, sed purus homo. (*Encycl.* n. 82.) Sed B. V. Maria Christum realem et historicum genuit ; in qua generatione fundatur ejus maternitas. Ipsa igitur dici nequit *Deipara*, cum Deum non genuerit ; sed dici debet *Christipara* quippe quae solum Christum purum hominem nobis protulit.

1049. Prop. B. V. Maria vere et proprie est Mater Dei.

De fide, ex Conc. Ephesino, can. 1 ; — ex Chalcedonensi ; ex Nicaeno II, act. 7 ; — et ex Constantinop. II, de tribus capitulis, can. 6, in quo legimus : « Si quis abusive et non vere Dei genitricem dicit Sanctam gloriosam semper Virginem Mariam... aut si quis hominis genitricem vocat eam, aut Christi genitricem... et non specialiter et secundum veritatem Dei genitricem eandem confiteatur... talis anathema sit. » (*Denz.*, n. 177.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Is.*, VII, 14) : *Ecce Virgo concipiet, et pariet Filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* — Quod est interpretatum : nobiscum Deus (*Matth.*, I, 23.) — *Luc.*, I, 31-35) : *Ecce concipies in utero, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum : hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur... ideoque et quod nasceatur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* His in verbis Virgo Maria dicitur concipiens et pariens Filium, qui vocatur et est *Emmanuel*, *Filius Dei*. Sed mulier, quae aliquem concipit et gignit, ejusdem mater vere existit. Ergo B. V. Maria vere est Mater Dei.

Scriptum etiam reperimus (*Rom.*, I, 2, 3) : *Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis Sanctis, de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.* — (*Galat.*, IV, 4) : *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege.* In quae verba scribit S. Alphonsus : « Ille Filius a Deo per prophetas promissus, et in plenitudine temporum missus, est Deus Deo Patri aequalis, sicuti supra demonstravimus. Et hic idem Deus, factus ex semine David secundum carnem, natus est ex Maria : Maria igitur est vera istius Dei Mater. » (*Hist. haer.*, Confut. 7, a. 2, n. 20.)

II. Ex Traditione. Divinam Virginis Maternitatem unanimiter confitentur SS. Patres. « Quomodo ais tu, inquit S. Dionys. Alex., hominem esse eximium Christum, et non revera Deum, et ab omni creatura cum Patre et Spiritu Sancto adoratum, incarnatum ex

S. Virgine et Deipara Maria ? » (*Ep. adv. Paul. Samos. Bibl. Patr.*, t. 3, p. 341.) — *S. Greg. Naz.* : « Si quis Sanctam Mariam Deiparam non credit, extra divinitatem est. » (*Ep.* 101, *ad Cledonium*. M., 37, c. 178.) *S. Hieronymus* : « Natum Deum esse de Virgine credimus, quia legimus. » (*De perp. Virginit. B. V.*, n. 19, M., 23, c. 203.)

III. **Ex Ratione.** — 1° « Quae concepit et peperit Filium, qui ab initio conceptionis suae Deus erat, ait *S. Alph.*, eam vere esse Matrem Dei, nemo infitari potest. Atqui Maria est illa Mater benedicta, quae Filium, qui Deus est, genuit. Ergo Maria vere est Mater Dei. *Si Deus*, inquit *S. Cyrillus*¹, *est Dominus noster Jesus Christus, quomodo Dei Genitrix non est quae illum genuit, Sancta Virgo.* » (*Loc. cit.*, n. 25.)

Confirmatur haec ratio ex eo, quod generatio non ad naturam, sed ad personam terminatur. *Concipi autem et nasci*, ait *S. Th.*², *attribuitur hypostasi secundum naturam illam, in qua concipitur et nascitur.* Licet ergo *B. V. Maria* solam Christi humanitatem genuerit, relatio tamen Maternitatis non ad solam humanitatem, sed ad personam divinam, quae secundum naturam humanam ex Virgine Maria nata est, terminatur.

2° « Si *B. V. Maria*, ait *S. Alph.*, non est Mater Dei, Filius quem genuit, non est Deus, et consequenter Filius Dei non est idem qui Filius Mariae. Atqui Christus Jesus declaravit, se esse Filium Dei et Filium Mariae. (*Matth.*, xvi.) Ergo dicendum est : vel Christum Jesum non esse Filium Mariae ; vel Mariam, utpote Matrem Jesu, esse vere Dei Matrem. » (*Loc. cit.*)

ARTICULUS III.

De merito *B. V. Mariae* relate ad dignitatem Matris Dei³.

Quaeritur in hoc tertio articulo, an et quomodo *B. V. Maria* meruerit esse Dei Mater.

N.-B. Duplex datur meritum, de condigno scilicet, et de congruo. (Cf. *de Gratia*, n. 1265.)

1050. Prop. *B. V. Maria* divinam Maternitatem de condigno non meruit.

Sententia communis, contra paucos minoris auctoritatis theologos.

¹ *Ep.* 1, *ad Monach. Aegypti.* (M., 77, c. 14). — ² *P.* 3, q. 35, a. 4. — ³ Cf. Contenson, l. 10, diss. 6, cap. 2, spec. 2, praer. 10 ; De Rhodes. q. 2, sect. 4, § 2 ; Gibbon, *De Incarnat.*, Disp. 6, dub. 4. (t. 5, p. 128).

PROBATUR. « Ut opus bonum, ait *Contenson*, condigne promereatur aliquod praemium, requiritur prorsus, ut illud opus sit intra eundem ordinem, in quo est praemium... quia totus ordo inferior quantumcumque inter proprios limites crescat, nunquam tamen ordinem superiorem adaequabit. Atqui omne opus a gratia adoptionis procedens erat ordinis inferioris, quam esset maternitas Dei, quae ingreditur ordinem hypostaticum, et ad fines Divinitatis proprius accedit : ergo nullum opus, quamlibet sanctum, et a gratia adoptionis intensissima promanans, potuit maternitatem Dei condigne mereri. » (*Loc. cit.*)

1051. Quaeritur. An saltem de congruo B. Virgo Maternitatem divinam meruerit?

Resp. Disputant auctores. — Alii, nulla adhibita distinctione, affirmant Mariam de congruo divinam maternitatem meruisse. — Alii, quorum sententia probabilior videtur, ordinem intentionis ab ordine executionis distinguunt. Si de ordine intentionis sermonem instituunt, docent, Virginem Mariam suis operibus a Deo praevisis electionem suam ad dignitatem Matris Dei non meruisse. Ratio est : quia principium meriti non cadit sub merito. Sed omnium gratiarum et omnium charismatum, quibus B. Virgo fuit cumulata, principium atque causa fuit ejus electio ad Matris Dei dignitatem. Ipsa ergo electio nullo opere meritorio, nequidem de congruo, mereri potuit.

Sin vero de ordine executionis loquuntur, docent, B. V. Mariam ex plenitudine suae gratiae illum sanctitatis et puritatis gradum promeruisse, ut congrue in Dei Matrem assumeretur, et tantae dignitatis digna existeret.

Apposite S. Alphonsus : « Maria non solum Mater, sed etiam digna fuit Salvatoris Mater : sic eam omnes SS. Patres appellant, praesertim S. Bernardus ¹ : *Tu sola inventa es digna, ut in tua virginali aula Rex regum primam sibi mansionem eligeret* : et S. Thomas a Villanova ² : *Antequam conciperet, jam idonea erat ut esset Mater Dei. Ipsa Ecclesia nobis attestatur quod Virgo Maria esse meruerit esse Mater Jesu Christi: Beata Virgo, cujus viscera meruerunt portare Dominum Christum. Quod explanans S. Thomas, dicit ³ : Beata Virgo dicitur meruisse portare Dominum omnium, non quia meruit Ipsum incarnari ; sed quia meruit ex gratia sibi data, illum puritatis et sanctitatis gradum, ut congrue posset esse Mater Dei. Dicit igitur Angelicus, Mariam Verbi Incarnationem mereri non potuisse : sed ex divina gratia talem perfectionis gradum meruisse, quo digna Dei Mater efficeretur. » (*Disc. 1, P. 2.*)*

¹ Depr. ad gl. V. — ² De Nat. V. M., conc. 3. — ³ P. 3, q. 2, a. 11.

ARTICULUS IV.

De divinae Maternitatis excellentia ¹.

1052. Summa est Deiparae excellentia ; eximiae sunt praerogativae illius « ad quam, *ut ait S. Ildephonsus*, concurrunt omnia eloquia prophetarum, in quam omnia aenigmata concurrunt Scripturarum. » (*Serm. 1, de Assumpt. M.*, 96, c. 240.) Ex illis igitur praerogativis, quae ex divina maternitate tanquam flores ex radice germinant, quasdam in gloriam tantae Virginis breviter indicare juverit.

1053. I. *Maternitas divina est radix et causa finalis caeterarum omnium perfectionum et gratiarum, quibus Maria fuit cumulata.* (Causa Doctor., n. 170.)

« Virgo Maria, *ait S. Alph.*, quia fuit in Matrem Redemptoris electa, ab initio suae existentiae majorem recepit gratiam, quam omnes alii Sancti simul sumpti. » (*Disc. 2, P. 1.*) Et : « Dominus omnes gratias, omniaque dona, tum particularia, tum specialia, quae omnibus aliis creaturis unquam fuerunt collata, Mariae in supremo gradu contulit : et hoc quidem propter dignitatem Matris Dei, ad quam fuit evecta. » (*Disc. 4, P. 2.*)

Cujus privilegii rationem indicat *S. Thomas* : « Quanto aliquid, *ait*, magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principii. B. autem V. Maria propinquissima Christo fuit secundum humanitatem, quia ex ea accepit humanam naturam, et ideo prae caeteris majorem debuit a Christo gratiae plenitudinem obtinere. » (*P. 3, q. 27, a. 5.*)

1054. II. *Maternitas divina ad ordinem unionis hypostaticae quodammodo pertinet.*

« Ex illo principio, *ait S. Alph.*, concludit Suarez ², dignitatem Matris Dei esse ordinis, qui omnem creatam dignitatem superat, eamque quodammodo ad ordinem unionis hypostaticae pertinere : *Dignitas Matris est altioris ordinis* (verba sunt Suaresii) : *pertinet enim quodammodo ad ordinem unionis hypostaticae ; illam enim intrinsece respicit, et cum illa necessariam conjunctionem habet.* » (*Disc. 4, P. 2.*)

Ratio est, quia Mater et Filius ad eundem pertinent ordinem. Cum igitur Maria vere sit Mater Verbi incarnati, idcirco ipsa ad ordinem hypostaticum quodammodo pertineat necesse est.

¹ Cf. Novati, c. t. 2. 7 ; Contens., c. 2, spec. 2 ; De Rhodes, q. 2, sect. 3, p. 200. — ² *De Inc.*, p. 2. D. 1, sect. 2.

Ad hanc Virginis excellentiam intimius intelligendam recolendum est, ordinem unionis hypostaticae essentialiter consistere in unione naturae humanae cum divina Verbi persona. Ad hunc ordinem essentialiter pertinet solus Christus, Deus-Homo. Sed ad eum etiam pertinent, licet non essentialiter, ea omnia quae secundum divinam dispositionem ordinata erant tanquam media ad hanc unionem efficiendam et quorum proxima et principalis ratio essendi erat unio Verbi cum natura humana. Porro B. V. Maria ad hoc proxime et principaliter creata est, et tantis gratiis exornata et privilegiis cumulata, ut esset Mater Verbi atque ex suis purissimis sanguinibus corpus ministraret, quod a Verbo assumeretur. Proinde, B. Virgo essentialiter et proxime ordinata erat, ut suo modo ad unionem hypostaticam concurreret, et consequenter ipsa proxime, licet non essentialiter, ad ordinem unionis hypostaticae pertinet.

1055. III. *Virgo Maria est Dei perfectissima imago atque splendidissimum speculum*¹.

Descriptam esse in Maria effigiem Dei asserunt SS. Patres. Ait S. Aug. : « Si formam Dei te appellem, digna existis. » (*Serm.* 208, *de Assumpt.* M., 39, c. 2131.) — Et Andreas Cret. : « Sanctissima illa, tacite ignotoque modo spiritualibus revelatis exuviis, partem aliquam occulti intus sacri splendoris (Dei), velut obiter ostendit. » (*In dorm. M., Serm.* 2. M., 97, c. 1075.) — Et Rich. a S. Vict. : « Ipsa singulariter species Christi prae omnibus speciosa, Christoque simillima. » (*In Cantic.*, c. 30, M., 196, c. 316.)

Cujus rei causa est, quia omnis perfectio, quae in creatura inest, est divinarum perfectionum imago quaedam, atque similitudo. Quo altior igitur et perfectior est creatura, eo perfectius Deum repraesentat. Porro B. Virgo Maria « fuit pulcherrima, ait S. Alph., quam Deus creaverit, anima ; quinimo fuit, post unionem hypostaticam, opus maximum, opus divinitate dignissimum, quod Omnipotens in hoc mundo produxerit. » (*Disc.* 2, P. 1.) Maria est « sanctis sanctior, ait S. Germanus, et coelis excelsior, et Cherubim gloriosior, et Seraphim honorabilior, et super omnem creaturam venerabilior. » (*In praesent. Deiparae*, S. 1, n. 18. M., 98, c. 307.) — Et S. Epiphanius : « Solo Deo excepto cunctis superior existit : natura formosior est ipsis Cherubim et Seraphim, et omni exercitu angelico. » (*De Laudibus Mariae*. M., 43, c. 491.) — S. Sophronius Virginem his alloquitur : « Nemo sicut tu, ad Deum tam prope accessit ; nemo sicut tu, Dei donis ditatus est ; nemo sicut tu Dei gratiae particeps fuit. Omnia vincis, quaecumque inter homines emicant ; omnia superas munera, quae effusa a Dei largitate in quoslibet dimanaverint. » (*Hom. in Deiparae Annunt.*, n. 25. M., 87, c. 3247.) Maria ergo est perfectissima Dei imago.

¹ Cf. De Rhodes, *loc. cit.*, § 3, p. 204 ; *Contens., quarta praerog.*

« Dei Maternitas; ait *Contenson*, est perfectissimum omnium Dei similitudinum signaculum, expressissima imago, et splendidissimum speculum... Et ratio est, quia in Maria relucet notio Patris, unde potest Maria vere dicere Verbo aeterno incarnato : *Filius meus es tu. Hic est filius meus dilectus*. Tum quia sicut Pater generando Filium Virgo, et prima Virgo est ; ita Maria pariens Christum Virgo, et Virginum exemplar est. Tum quia divina attributa in Virgine certatim relucent ; etc. » (*Loc. cit.*)

Ex quibus colligi potest, ait *De Rhodes*, « plus cognosci Deum ex Maria, et in Maria, quam ex omnibus aliis creaturis, neque alibi melius veram Mariae cognitionem hauriri posse, quam ex ipso Deo. Cupis nosse Deum, Mariam lege ut librum, intueri ut speculum, ut imaginem contemplare. Mariam aestimare vis, mirari, adorare : ad Deum assurge : nihil est Deo minus, in quo Mariam intueri possis. » (*Loc. cit.*).

1056. IV. *Maternitas divina est dignitas infinita.*

« Dignitas moraliter infinita, ait *De Rhodes*, illa dicitur, quae in aestimatione, ac causalitate morali tanta est, ut semper et semper id ea liceat accipere aliquid, numerando gradus perfectionis, etiamsi per totam aeternitatem dinumeres, imo etiamsi Angeli simul omnes dinumerent, addendo plura et plura in infinitum. » (*Loc. cit.*, § 1.)

Dignitatem B. Virginis esse infinitam, ex ipso titulo divinae maternitatis evidentissime manifestatur. Etenim, relatio quaelibet, non solum specificationem, sed et perfectionem et perfectionis mensuram desumit a suo termino : terminus autem maternitatis divinae est Deus-Homo, utique infinitus. Cum ergo divina Verbi persona, ad quam refertur B. Virginis maternitas, sit infinita, rigore sequitur, ipsam divinam Virginis maternitatem esse dignitatem infinitam, qua nulla major in pura creatura excogitari potest.

Apposite *S. Alph.* : « Affirmat S. Thomas Mariam per suam electionem in Matrem Dei, propter intimam suam unionem cum bono infinito, infinitam quamdam obtinuisse dignitatem, quam Suarez infinitam in suo genere vocat : *Dignitas Matris Dei suo genere est infinita.* (*De Inc.*, P. 2, D. 1, sect. 2.) Dignitas enim Matris Dei est maxima, quae purae creaturae conferri possit. Potuisset equidem humanitas Christi, ut docet Angelicus (*Comp. theol.*, c. 245), majorem recipere gratiam habitualement ; non potuisset autem altius elevari, quam per suam unionem ad personam divinam elevata est. (P. 3, q. 7, a. 12.) Pari modo, non potuisset B. Virgo ad majorem, quam ad dignitatem Matris Dei, evehi : *Beata Virgo* (ait S. Th.), *ex hoc quod est Mater Dei, habet quamdam dignitatem infinitam, ex bono infinito quod est Deus ; et ex hac parte non potest aliquid fieri melius.* (P. 1, q. 25, a. 6.) Exinde celebris haec S. Bonaventurae¹ sententia : *Quid mirabilius quam esse Dei Matrem ? ipsa est qua majorem Deus facere non posset : majorem mundum posset facere Deus, majus coelum ; majorem Matrem quam Matrem Dei non posset facere.* » (*Disc.* 4, P. 2.)

1057. V. *Maria est Creatura separata, incomprehensibilis, et a solo Deo comprehensibilis.*

Maria Virgo est creatura separata ; quippe quae, licet sit infinite minor Deo, omni tamen alia creatura infinite altior exsistat ; ita ut si omnium creaturarum perfectiones in unam coadunarentur, haec cum V. Mariae perfectione comparari nullatenus posset. Efformat igitur Maria in universo hierarchiam quamdam specialem¹ ; « Inter divina et humana, ait Rich. a S. Vict., media et mediatrix est Maria, ut humana supergrediatur » (In *Canctic.*, c. 39. M., 196, c. 517) ; ipsa est Dei omnipotentis opus singularissimum, in quod Altissimus omnes thesauros sapientiae suae transfudit.

« Indubium est, ait S. Alph., inter Matrem Dei et servos Dei infinitam intercedere distantiam, secundum illud celebre S. Joannis Damasceni effatum : *Matris Dei et servorum Dei infinitum est discrimen* ². » (Disc. 1, P. 1.) — Et : « Recte affirmat Arnoldus Carnut., Dominum, per hoc quod Filius Mariae fieri voluit, ipsam supra omnes Sanctos atque omnes Angelos extulisse : *Maria constituta est super omnem creaturam* ³. Ita ut, si Deum excipias, omnibus coelestibus spiritibus incomparabiliter superior existat, sicut dicit S. Ephrem ⁴ : *Nulla comparatione, caeteris superis est gloriosior* ; et Andreas Cret. ⁵ : *Excepto Deo, omnibus altior* ; et S. Anselmus ⁶ : *Nihil tibi, domina, est aequale ; omne enim quod est, aut supra te est, aut subius te : quod supra, solus Deus ; quod infra omne quod Deus non est.* Unico verbo, subjungit S. Bernardinus ⁷, tanta est Mariae celsitudo, ut a solo Deo intelligi queat : *Tanta fuit perfectio Virginis, ut soli Deo cognoscenda reservetur.* » (Disc. 4, P. 2.)

1058. VI. B. V. *Maria habuit dominium in Christum* ⁸.

N.-B. Dominium jurisdictionis est potestas gubernandi subditos, ipsis imperando. Dominium potest esse quoad jus, vel quoad factum. Dominium *quoad jus* est potestas ita aliis praecipiendi, ut obedire teneantur ; dominium *quoad factum* est potestas ita aliis praecipiendi, ut obediant quidem, sed ad obedientiam stricte non obligentur.

^{1o} *Quoad factum* : Virginem Mariam habuisse in Christum dominium quoad factum, ex verbis (*Luc.*, II, 51) : *Et erat subditus illis*, manifeste constat.

^{2o} *Quoad jus strictum* : probabilius est Virginem Mariam in Christum nullum habuisse dominium quoad jus strictum. Etenim, qui intrinseca ratione unionis suae cum persona divina constitutus est rex universalis omnium creaturarum, et propriae matris superior existit, ille ex stricto jure naturae nulli subjectus esse potest. Sed Christus quatenus homo, vi unionis hypostaticae, Rex totius

¹ Cf. De Los Rios, *Hierarchia Mariana*, I, 1, c. 2 et seq. — ² Orat. 2, de Assumpt. — ³ De Laud. B. M. — ⁴ De Laud. Dei Gen. — ⁵ In Dorm. S. M., s. 3. — ⁶ De Conc. B. M. — ⁷ Pro Fest. V. M., s. 4, a. 3, c. 1. — ⁸ Cf. Sedlm., n. 1581 ; De Rhodes, § 5, p. 206 ; Contens., *Sexta praerog.*

creationis constitutus est, et suae matris superior existit. Nequit ergo Christus stricto jure naturae Matri suae proprie subijci.

3° *Quoad jus latum* : Dominium quoad *jus latum*, fundatum cum in ratione suae divinae maternitatis, tum in voluntate Christi et filiali ejus erga Matrem amore, B. Virginem in Christam habuisse, communis est sententia. Etenim : a) SS. Patres aliquam in Christo obediendi obligationem agnoscere videntur. — b) Virtus pietatis, non secus ac aliae virtutes, gradu perfectissimo exstitit in Christo. Virtutis autem pietatis est primum Deo, deinde parentibus obsequium, cultum et amorem deferre. — c) Maria fuit Mater Christi Domini ; sed filii ex jure naturae parentibus obedire tenentur. Quamvis ergo in Christo nulla stricta praestandi obedientiam Matri suae exstiterit obligatio, illud tamen obsequium eidem libere exhibere voluit. « Adfuit tempus, ait S. Alph., quum Salvator noster in terris degens, seipsum adeo humiliare voluit, ut Mariae auctoritati subjiceretur, prout attestatur S. Lucas (II, 51) : *Erat subditus illis*. Imo S. Ambrosius docet Christum, postquam Mariam sibi in Matrem elegerit, vere fuisse tanquam ejus filium, ad obedientiam ei praestandam obligatum. » (*Glor. Mar.*, P. 1, c. 6.)

1059. VII. *Maria jus habet ut a Christo honoretur* ¹.

Virtus pietatis omnino exigit, ut filii patentes honore prosequantur ; summa ergo Christi pietas filialis erga Matrem omnino exigit, ut Mariae honorem et reverentiam exhibeat. « His addit S. Methodius, inquit Doctor Zelantissimus, Dominum, qui nobis dedit praeceptum parentes honorandi, utique voluisse, postquam factus est homo, illud ipsum observare, Mariam omni gratia et honore cumulando. Qui dixit : *Honora Patrem et Matrem, ut decretum a se promulgatum servaret, omnem Matri gratiam et honorem impendit* ². » (*Disc. 1*, P. 2.)

1060. VIII. *Maria jus habet ut a Christo ametur* ³.

Filius enim sicut Matrem honorare, ita et eam amare tenetur. — Praeterea : « in Maria matre dilectionis, ait Contenson ⁴, concurrebant omnia amabilitatis motiva, et illicia, nimirum bonitas, et perfectio exquisita, pulchritudo elegantissima, indoles suavissima, sanctitas eximia, summa cum filio similitudo, cognatio, proximitas, amor erga Christum singularis, qui amorem Christi ad se rapiebat, denique effusa beneficentia, qua pia mater, provida nutrix, et tutrix filii sibi oppignerarat amicitiam. »

¹ Cf. Contens., *Sept. praer.* De Rhodes, § 6, p. 208. — ² De Sim. et Anna. — ³ Cf. De Rhodes, § 7, p. 209. — ⁴ *Octava praerog.*

1061. IX. B. V. *Maria in omnia bona Filii sui dominium habet, et est vere Regina et Domina mundi*¹.

« Si Christus est Rex universi, ait S. Alph., Maria etiam totius universi est regina, teste Ruperto abbate : *Regina coelorum, totum jure possidens Filii regnum*². Et S. Bernardinus ait : *Tot creaturae serviunt gloriosae Virgini, quot serviunt Trinitati ; omnes nempe creaturae, sive Angeli sive homines, et omnia quae sunt in coelo et in terra, quia omnia sunt divino imperio subjugata, gloriosae Virgini sunt subjecta*³. » (*Glor. Mar.*, c. 1.)

Cujus amplissimi domini in V. Maria tres assignari solent tituli : 1° *Primus* titulus est *ipsa divinae Maternitatis dignitas*. — « Cum praecelsa Virgo Maria, ait S. Alph., ad dignitatem matris Regis regum fuerit elevata, ideo justa de causa Ecclesia ipsam glorioso titulo Reginae honorat, atque praecipit ut ea ab hominibus eo titulo salutetur. *Si ipse Rex est, qui natus est de Virgine*, inquit S. Athanasius, *Mater quae eum genuit, Regina et Domina proprie ac vere censetur*⁴. Et S. Bernardinus : *Haec autem Virgo, in illo consensu meruit primatum orbis, dominium mundi, sceptrum regni super omnes creaturas*⁵. » (*Loc. cit.*)

2° *Secundus* titulus est *nomen et officium Coredemptricis*. — B. Virgo, ut infra fusiis dicitur (n. 1097), cum Christo ad salutem omnium electorum coeperata est. Si vero Christus, ratione Redemptionis, omnium rerum dominium speciali titulo acquisivit, V. Maria, ratione suae cooperationis in opere Redemptionis, ejusdem Christi regni pariter consors esse debet.

3° *Tertius* est *titulus donationis*. — Maria est Filia Dei Patris, et sponsa Spiritus Sancti. Utpote Patris Filia, a Deo hanc amplissimam accepit haereditatem, ut super omnia opera manuum suarum regina constitueretur. Utpote sponsa Spiritus Sancti, a Spiritu Sancto ut dotem regnum universorum accepit : *Ex eo quod sit sponsa Spiritus Sancti, a quo dotis nomine donata est imperio*. (S. EPIPH.⁶)

1062. X. *Tota Mariae gloria est, esse Matrem Dei*⁷.

Illud est tota Virginis gloria, et in quo omnes ejus radicanter praerogativae, et ex quo tanquam e radice omnes ejus germinant excellentiae, et ob quod a Deo tantis donis atque privilegiis est cumulata. Apposite S. Alph. : « Nec miretur quisquam, ait S. Thomas a Villan., Evangelistas, qui Joannis Baptistae et Magdalenae laudes prolixè referunt, tam parce Mariae praerogativas descripsisse. Etenim : *sufficit quod scriptum est, quia de illa natus est Jesus*. Quid amplius enim, pergunt idem Sanctus, de celsitudine illius Virginis referre debuissent Evangelistae ? Ipsis sufficit dicere Eam esse Dei Matrem. Et quum hoc vocabulo maximam, imo omnem ipsius gloriam declaraverint, nihil attinuit particularia ejus referre charismata : *Quid ultra requiris ? sufficit tibi quod Mater Dei est*.

¹ Cf. De Rhodes, § 8, p. 210 ; Sedlm. n. 1545 et seq. — ² In Cant., 1. 3. — ³ Pro Fest. V. M., s. 5, c. 6. — ⁴ Sermo de Deip. — ⁵ Pro Fest. V. M., s. 5, c. 3. — ⁶ De Deipara. — ⁷ Cf. De Rhodes, § 9 et 10.

*Ubi ergo totum erat, pars scribenda non fuit*¹. Et re quidem vera, addit S. Anselmus : *Hoc solum de S. Virgine praedicari, quod Mater Dei sit, excedit omnem altitudinem, quae, post Deum, dici vel cogitari potest*². Et Petrus Cellensis³ : *Si coeli Reginam, si Angelorum Dominam, vel quodlibet aliud protuleris, non assurget ad hunc honorem, quo praedicatur Dei Genitrix.* » (Disc. 4, P. 2.)

1063. N.-B. Praeter enumeratas praerogativas, alias adhuc et eas eximias referunt SS. Patres atque theologi ; ut, v. gr., Mariam esse consanguineam Deo quatenus subsistenti in natura humana ; ipsam habere affinitatem cum SS. Trinitate ; ipsam cum Deo identitatem quamdam habere ; ipsam aliquo modo esse SS. Trinitatis complementum, etc. Haec autem silentio praeterire opportunum visum est ; de ipsis confer *De Rhodes* et *Contenson*, locis citatis : — et etiam *Novati* (t. II, c. 7, q. 18, p. 303), pro complemento SS. Trinitatis.

ARTICULUS V.

De divinae Maternitatis circumstantiis, de Virginitate scilicet, et matrimonio B. Virginis.

§ 1. DE VIRGINITATE MARIAE.

Mariae Virginitas, vel quoad integritatem corporalem, vel quoad virtutem animi, considerari potest.

1064. De Virginitate Deiparae quoad integritatem corporalem.

B. Mariam usque ad suam desponsationem cum S. Joseph, et usque ad annuntiationem, Virginem extitisse, fide certum est ex evangelica narratione (*Luc.*, I, 26, 27) : *Missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph.* — Praeterea Mariae virginitatem ante suam desponsationem nullus unquam haereticus infitatus est.

Cerinthus, Ebion et Carpocrates, ut qui Christum dicerent purum fuisse hominem, aliorum hominum instar ex commercio viri cum muliere conceptum, Mariam in concipiendo Virginem remansisse negabant.

Jovinianus, etsi agnovit Mariam in concipiendo Virginem remansisse, eam tamen in partu corruptam fuisse contendebat.

Helvidius Mariam, post Christi nativitatem S. Josephum carnaliter cognovisse, atque ex eo alios filios procreasse, dogmatizavit.

Haeresim Cerinthi et Helvidii renovarunt *Modernistae*. Eorum sententia, Christus historicus est purus homo, non autem Deus ; consequens est ipsum eodem modo sicut alii homines natum esse ex commercio viri cum muliere. Quocirca cum de B. Virgine loquuntur,

¹ De Nat. V., conc. 2. — ² De Excell. V., c. 2. — ³ De Pan., c. 21.

alii explicitè, alii subobscure ipsius virginitatem in concipiendo et post partum negant.

Sint igitur sequentes propositiones :

1065. Prop. I. B. Maria fuit Virgo in concipiendo.

De fide, ex Sacra Scriptura et ex Symbolis.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Is.*, vii, 14) : *Ecce Virgo concipiet.* — (*Matth.*, i) : *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto... Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* — (Cf. etiam *Luc.*, i.) — Et in Symbolo legimus : *Qui conceptus est de Spiritu Sancto.* — Ex hisce verbis perspicuum est, B. Mariam non operatione viri, sed virtute Spiritus Sancti Christum concepisse ; nec proinde in concipiendo Virginitatem amisisse.

II. Ex Auctoritate Ecclesiae et universali traditione. Omnia Concilia, omnesque SS. Patres, qui de divini Verbi Incarnatione agunt, Mariae virginitatem in concipiendo asserunt atque tuentur.

III. Ex Ratione convenientiae. « Confitendum est, ait *S. Thomas*, Matrem Christi virginem concepisse, primo *propter mittentis Patris dignitatem conservandam.* Cum enim Christus sit verus et naturalis Dei Filius, non fuit conveniens quod alium Patrem haberet quam Deum, ne dignitas Dei Patris transferretur ad alium. — Secundo, *hoc fuit conveniens proprietati ipsius Filii* qui mittitur, qui quidem est Verbum Dei. Verbum autem absque omni corruptione cordis concipitur : quinimo cordis corruptio perfecti Verbi conceptionem non patitur. Quia ergo caro sic fuit a Verbo Dei assumpta, ut esset caro Verbi Dei, conveniens fuit quod etiam ipsa sine corruptione Matris conciperetur... Quarto *propter ipsum finem Incarnationis Christi*, quae ad hoc fuit ut homines renascerentur in filios Dei *non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo*, id est, ex ipsa Dei virtute : cujus rei exemplar apparere debuit in ipsa conceptione Christi. » (P. 3, q. 28, a. 1.)

1066. Prop. II. B. V. Maria fuit Virgo in partu¹.

De fide, ex Later., sub Martino I, consult. 5, can. 3. « Si quis secundum SS. Patres non confitetur proprie, et secundum veritatem, Dei Genitricem sanctam, semperque virginem, et immaculatam Mariam ipsum Dei Filium... absque semine concepisse ex Spiritu Sancto, et incorruptibiliter eum genuisse, indissolubili permanente et post partum ejus virginitate, condemnatus sit. »

PROBATUR : « Absque omni dubio asserendum est, ait *S. Thomas*, Matrem Christi etiam in partu virginem fuisse : nam propheta non solum dicit : *Ecce Virgo concipiet*, sed etiam addit : *Et pariet Filium.* (*Is.*, vii, 14.) Et hoc quidem conveniens fuit propter tria. Primo, quia hoc compete-
bat proprietati ejus qui nascebatur, qui est Ver-

¹ Cf. Sedlm., n. 842.

hum Dei. Nam Verbum non solum in corde absque corruptione concipitur, sed etiam absque corruptione ex corde procedit.

« Secundo, hoc est conveniens quantum ad effectum Incarnationis Christi. Nam ad hoc venit ut nostram corruptionem tolleretur ; unde non fuit conveniens ut Virginitatem Matris nascendo corrumpere.

« Tertio, fuit conveniens, ne Matris honorem nascendo diminueret, qui parentes praeceperat honorandos. » (P. 3, q. 28, a. 2.)

1067. N.-B. Quomodo autem vera parturitio cum perfecta claustrum virginalis integritate conciliari possit, alii aliter explicant. SS. Patres, et S. Thomas, docent, corpus Christi, virtute divina, obstacula compenetrasse, ac proinde, incorrupto remanente claustrum virginali, Christum vere e Virgine nasci potuisse. « Ut claritas solis, ait S. Amadaeus, vitrum absque laesione penetrat... sic Dei Verbum adiit virgineum habitaculum, et inde prodiit claustrum virginis utero. » (*Hom. 3, de B. V. M.*, 188, c. 1317.) — Et S. Alphonsus : « Quemadmodum Christus clausis januis domum, ubi erant Apostoli, intravit, ita in sua nativitate, ex castissimo Virginis utero, sine minima virginalis integritatis laesione, exivit. » (*Hist. haer.*, c. 5, n. 2.)

Virginalis ergo partus integritatem Matris non minuit, sed sacravit, atque duplicavit. « Audiat omnis aetas, exclamat S. Augustinus, quod nunquam audivit : virgo partu suo nupsit, virginitatem dum pareret duplicavit » (*App. Serm.* 121. M., 39. C. 1988.) — Et S. Petr. Crisol. : « In tuo partu crevit pudor, aucta est castitas, integritas roborata est, est solidata virginitas. » (*Serm.* 142. M., 52, c. 581.)

Ex dictis intelligere licet, et quomodo divina puerpera enixa sit Regem Regum sine labore, sine dolore, sine obstetricibus, sine sordibus ullis, quae aliorum hominum nativitate comitantur ; et cur B. Virgo legi purificationis obnoxia non fuerit. Verumtamen B. Virgo sese in templo ad legem purificationis implendam praesentavit ; quod equidem summae ejus humilitatis argumento fuit.

1068. Prop. III. B. V. Maria post partum Virgo permansit¹.

De fide, ex Later. I, ut supra. — Et in Constantin. III, Act. 2, dicitur : *Mariae Virginitas ante partum, in partu, et post partum intemerabilis.*

PROB. Ex S. Scriptura. Legimus (*Ezech.*, XLIV, 2) : *Porta haec clausa erit et non aperietur, et vir non transibit per eam, quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam.* « Quid est porta in domo Domini clausa, inquit S. Thomas, nisi quod Maria semper erit intacta ? Ed quid est : *Homo non transibit per eam*, nisi quod Joseph non cognoscet eam ? Et quid est : *Clausus erit in aeternum*, nisi quod Maria Virgo est ante partum, et Virgo in partu, et Virgo post partum ? » (P. 3, q. 28, a. 3.)

II. Ex Traditione, quae Deiparam antonomastice *Virginem* semper appellavit.

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, c. 5, n. 3 ; Sedlm., n. 846.

III. Ex Ratione. « Absque omni dubio, ait *S. Thomas*, detestandus est error Helvidii, qui dicere praesumpsit matrem Christi post partum a Joseph esse carnaliter cognitam, et alios filios genuisse. Hoc enim primo *derogat Christi perfectioni* : qui secundum naturam divinam unigenitus est Patris, tanquam perfectus per omnia filius ejus ; ita decuit ut esset unigenitus matris tanquam perfectissimum germen ejus.

« Secundo, hic error *injuriam facit Spiritui Sancto*, cujus sacramentum fuit uterus virginalis, in quo carnem Christi formavit. Unde non decebat quod de caetero violaretur per commixtionem virilem.

« Tertio, *derogat dignitati et sanctitati Matris Dei*, quae ingratisima videretur, si tanto filio contenta non esset, et si virginitatem, quae in ea miraculose conservata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitus.

« Quarto etiam ipsi Joseph esset ad maximam praesumptionem imputandum, si eam quam revelante Angelo, de Spiritu Sancto Deum concepisse cognoverat, polluere attentaret. Et ideo simpliciter est asserendum, quod Mater Dei sicut Virgo concepit, et Virgo peperit, ita etiam et Virgo post partum in sempiternum permansit. » (*Loc. cit.*)

1069. De Virginitate Deiparae quoad virtutem animi. ¹

1° *B. V. Maria a primo instanti conceptionis suae absolutum et firmum habuit propositum perpetuam servandi Virginitatem.*

Cum B. V. Maria a primo instanti conceptionis suae Deum ex toto corde dilexerit, atque seipsam Deo totam consecraverit, statuendum est, ei jam tum temporis in proposito fuisse ea amplecti, et quae in se sunt perfectiora, et quae Deo magis sunt grata. Porro virginitas perfectior est et Deo gratior quam voluntas procreandi liberos. Pie ergo credendum est, B. Virginem jam a primo instanti conceptionis suae propositum servandi virginitatem habuisse.

2° *B. Virgo perpetuae virginitatis propositum voto firmavit.*

Innixi verbis (*Luc.*, I, 34) : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* ? SS. Patres unanimiter docent B. Virginem virginitatis votum emisisse. In ea verba scribit *S. August.* : « Maria ait : quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ? quod profecto non diceret, nisi Deo Virginem se ante vovisset. » (*De virg.*, c. 4. M., 40, c. 398.) — Et *S. Bernardus* : « Non quaerit an fiet istud, sed quomodo ? quasi dicat, dum sciat Dominus meus, testis conscientiae meae, votum esse ancillae suae non cognoscere virum, qua lege, quo

¹ Cf. *S. Alph.*, Disc. 3, p. 2.

ordine placebit ei ut fiat istud ? » (*Serm.* 4, *sup.* Missus est. M., 183, c. 80.)

3° B. V. Maria votum absolutum castitatis emisit in ipsa die Praesentationis suae in templo.

Ita S. Alphonsus ¹, cum aliis non paucis. — Alii tamen cum S. Thoma ² autumant, B. Virginem non vovisse absolute virginitatem nisi post suam desponsationem cum S. Joseph.

4° B. V. Maria prima tum tempore, tum dignitate in voto castitatis emittendo exstitit ³.

Dicitur *prima tempore* : quia licet multi in antiquo foedere castitem servaverint, nullus tamen voto eam Deo consecraverat. Dicitur *prima dignitate*, quia castitatis et puritatis perfectione B. Virgo omnes alias virgines antecellit.

Scribit S. Alph. : « Justa de causa, inquit B. Albertus Magnus ⁴, Maria appellatur *Virgo Virginum*, quia sine praecepto, consilio, exemplo, munus virginitatis Deo obtulit, et omnes virgines, per sui imitationem, in virginitate genuit. Illud idem David jam praedixerat : *Adducentur Regi virgines post eam...*, adducentur in templum Regis. (*Ps.*, XLIV, 15.) Sine consilio, sine exemplo : quam ob rem Virginem his verbis alloquitur S. Bernardus ⁵ : *O virgo! quis te docuit Deo placere virginitate, et in terris angelicam ducere vitam?* Et, addit S. Sophronius ⁶, absque dubio Deus eo fine hanc purissimam Virginem sibi in matrem elegit, ut omnibus tanquam castitatis exemplar exhiberetur : *Christus Matrem Virginem ideo elegit, ut ipsa omnibus esset exemplum castitatis.* » (*De Virtut.*, M., § 6.)

§ 2. DE MATRIMONIO B. V. MARIAE CUM S. JOSEPH ⁷.

1070. I. Conveniens fuit omnino B. Virginem cum S. Joseph matrimonium contrahere.

« Conveniens fuit, inquit S. Th. (3. q. 29, a. 1), Christum de desponsata virgine nasci, tum propter ipsum, tum propter matrem, tum etiam propter nos.

« Propter ipsum quidem Christum quadruplici ratione. Primo quidem, ne ab infidelibus tanquam illegitime natus abjiceretur... Secundo, ut consueto modo ejus genealogia per virum describeretur... Tertio, ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret. Et ideo Ignatius dicit ipsam fuisse desponsatam *ut partus ejus diabolo celaretur*. Quarto, ut a Joseph nutriretur ; unde et pater ejus dictus est, quasi nutritius.

« Fuit etiam conveniens ex parte Virginis. Primo quidem, quia

¹ Disc. 3, p. 2. — ² P. 3, q. 28, a. 4. — ³ Cf. Sedlm., n. 879. — ⁴ *Super Miss.*, q. 143. —

⁵ *De Laud. V. M.*, Hom. 3. — ⁶ *De Assumpt.* — ⁷ Cf. *Contens.*, c. 2, spec. 3 ; *Sedlm.*, n. 893 et seq. ; *De Rhodes*, q. 3, sect. 6.

per hoc redditur immunis a poena, ne scilicet lapidaretur a Judaeis tanquam adultera... Secundo, ut per hoc ab infamia liberaretur... Tertio, ut ei a Joseph ministerium exhiberetur.

« Ex parte etiam nostra fuit conveniens. Primo quidem, quia testimonio Joseph comprobatum est Christum ex virgine natum... Secundo, quia ipsa verba Virginis matris magis credibilia redduntur suam virginitatem asserentis... Tertio, ut tolleretur excusatio virginibus, quae propter suam incautelam non vitant infamiam... Quarto, quia per hoc significatur universa Ecclesia, quae *cum virgo sit, desponsata tamen est uni viro Christo*, ut Augustinus dicit. Potest etiam et quinta ratio esse, quod mater Domini fuit desponsata et virgo, quia in persona ipsius et virginitas et matrimonium honoratur contra haereticos alteri horum detrahentes. »

Corollaria. Ex rationibus a S. Thoma allatis :

Sequitur 1° : Matrimonium inter B. Virginem et S. Joseph fuisse essentialiter ad conceptionem Verbi ordinatum, et principalem finem habuisse temporalem Verbi generationem ex Virgine. « Hoc matrimonium, *inquit Angelicus*, fuit ad hoc ordinatum specialiter quod proles illa susciperetur in eo, et educaretur. » (4. *Sent.*, D. 30, q. 2, a. 2, ad 4.)

Sequitur 2° : B. Joseph fuisse virum Mariae non qua personae privatae tantum, sed quatenus haec est Mater Dei, et ut fieret Mater Dei. Deus enim decreverat ut Verbum ex Virgine desponsata nasceretur. Quia *ex desponsata*, necesse fuit ut Virgo per vinculum matrimoniale jungeretur marito ; quia *ex Virgine*, necesse fuit ut vir ejus voluntarie cederet juri suo in corpus Virginis. Quas duas conditiones explevit B. Joseph : *primam*, assumendo Virginem in uxorem ; *alteram*, perpetuam vovendo virginitatem.

1071. II. *B. Virginem inter et S. Joseph verum adfuit matrimonium*¹.

Ratio dubitandi an verum adfuerit matrimonium, desumitur ex absoluto virginitatis voto, quod B. Virgo emiserat. Enimvero, absolutum virginitatis votum vero matrimonio videtur esse obstaculo. Qua de causa non pauci docent, nulum inter B. Virginem et S. Joseph adfuisse matrimonium, et B. Joseph non verum sed putativum tantum Virginis maritum fuisse. Alii vero autumant, castitatis votum a B. Virgine post contractum matrimonium fuisse tantummodo emissum.

Cum communio tamen Doctorum sententia dicendum est, *B. Virginem, licet absolutum virginitatis votum jam emisisset, verum tamen cum B. Joseph matrimonium contraxisset.*

¹ Cf. Sedlm., n. 909.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Matth.*,¹) : *Jacob autem genuit Joseph virum Mariae. — Joseph autem vir eius, cum esse justus. — Joseph, noli timere accipere Mariam conjugem tuam. — (Luc., 11) : Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore.* His, similibusque Scripturae textibus, Joseph absolute *vir* Mariae vocatur, et Maria absolute *uxor, conjux* Joseph dicitur. Exinde verum inter ipsos adfuisse matrimonium clare manifestatur.

2º Verum inter Mariam et Josephum intercessisse matrimonium, agnoscunt SS. Patres et Ecclesiae Doctores, ut S. Ambrosius¹, S. Augustinus², S. Alphonsus.

3º Si verum inter ipsos matrimonium non intervenisset, tunc rationes a S. Thoma et Patribus ex parte Virginis, ad matrimonii convenientiam statuendam, allegatae, otiosae prorsus forent, scilicet : *ne lapidaretur a Judaeis tanquam adultera ; ne notam infamiae incurreret ob inordinatae conceptionis suspicionem.* Si enim solum cohabitationis pactum adfuisset, hoc Judaeos non latuisset ; ac proinde B. Virgo nec infamiam, nec poenam tanquam adultera, vitare posuisset.

4º Perfectum virginitatis votum sive ante sive post contractum matrimonium emissum, de se verum matrimonium non impedit. In matrimonio duo, teste S. Thoma (P. 3, q. 29, a. 2), distingui debent, nimirum : *Essentia, et id quod consequitur ad essentiam*, seu finis matrimonii. Essentia seu forma matrimonii in quadam indivisibili animorum conjunctione consistit, per quam unus conjugum indivisibiliter alteri fidem servare tenetur. — Id quod ad essentiam consequitur, seu finis, est prolis generatio et educatio. Cum voto castitatis utique stare non potest prolis generatio ; perbene autem indivisibilis animorum conjunctio et fides inviolabilis ; nec proinde virginitatis votum matrimonium quoad suam essentiam impedit.

Apposite S. Alph. : « Et quidem, ut sapienter monet Pichler, quanquam per matrimonium una pars comparti jus ad actus conjugales concedat, ipsum tamen matrimonium consistit in unionem voluntatum, et in perpetuo animorum vinculo, non vero in usu matrimonii, qui est aliquid ad matrimonium consequens : *Matrimonium consistit in consensu mutuo, dato jure ad actus conjugales ; unde copula carnalis est tantum aliquid consequens et usus dati juris...* Hanc ob causam B. V. Maria, licet perpetuo Virgo permanserit, nihilominus tamen vera fuit B. Josephi conjux, prout ipse Dominus B. Josepho manifestavit : *Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam. (Matth., 1, 20.)* Quem in textum scripsit S. Augustinus³ : *Conjux vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus.* » (*Cont. haer.* Sess. 24, n. 20.)

¹ De Instit. Virg., c. 6. — ² Cont. Julian., l. 5. — ³ De Nupt. et Concup., l. 1, c. 11.

Adde huc etiam quod, *ut notat S. Th.* ¹, B. Virgini Mariae, ex divina revelatione innotuit, S. Josephum etiam in proposito fuisse perpetuam servandi virginitatem, ac proinde semetipsam etiam in matrimonio illibatam servare posse virginitatem.

CAPUT II

De persona divinae Matris prout est singularis persona.

Ut divinae Matris persona innotescat, agendum est : I, de donis gratiae ei concessis ; II. de ejus virtutibus ; et III. de ejus glorificatione in coelis.

ARTICULUS I.

De donis gratiae Deiparae virgini concessis ².

Dona gratiae gratum facientis in V. Maria triplici sub respectu considerari possunt, videlicet : 1° vel in statu gratiae nascentis ; 2° vel in statu gratiae crescentis ; 3° vel in statu gratiae consummatae.

§ 1. DE VIRGINIS GRATIA NASCENTE, SEU DE PRIMA VIRGINIS MARIAE SANCTIFICATIONE.

1072. Virginem Mariam in utero Matris suae fuisse sanctificatam, cujusvis temporis fideles crediderunt : si enim tale privilegium Jeremiae et Joanni Baptistae a Deo fuisse concessum legimus, illud B. Virgini denegare nefas est.

Ast inter antiquiores scholasticos vixit disputatio de instanti, quo prima illa Virginis sanctificatio contigerit, utrum scilicet B. Virgo in ipsissimo suae conceptionis instanti fuerit sanctificata, ita ut pura omnino et immaculata, et a peccato originali totaliter immunis praeservata, concepta fuerit ; an in primo instanti conceptionis suae peccatum originale contraxerit, a quo in secundo instanti, vel postea, per gratiae sanctificantis infusionem fuerit liberata.

1073. Prop. B. V. Maria in primo instanti conceptionis suae ab omni originalis culpa labe praeservata est immunis ³.

De fide, ex Bulla *Ineffabilis Deus*, die 8 dec. 1854 : « Declaramus, pronunciamus et definimus, doctrinam quae tenet Beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi

¹ 4. Sent., D. 30, q. 2, a. 1, q. 2, ad 2. — ² Cf. Los Rios, *Hier. Mar.*, l. 5, c. 22, et 23. — ³ Cf. *Bullam Ineffabilis* ; S. Alph., Diss. de Imm. Concept. (*Mor.*, l. 7, n. 244) ; *Cont. haer.*, sess. 5, n. 19 ; *Glor. Mar.*, Disc. 1.

Jesu, Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe prae-servatam immunem, esse a Deo revelatam, atque ideo ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. — 1° Legimus (*Gen.*, III, 15) : *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius : ipsa conteret caput tuum.* — Hisce verbis, quibus promittitur Redemptoris adventus, praedicatur mulierem esse nascituram, inter quam et serpentem antiquum, id est, diabolum, Deus ipse perpetuas et absolutas positurus est inimicitias ; praeterea haec mulier serpentis caput conteret.

Atqui, testantur Patres et theologi communiter, hanc mulierem eam esse, de qua dicitur (*Is.*, VI, 04) : *Ecce Virgo concipiet, et pariet Filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Quam Virginem esse B. Mariam, Salvatoris Matrem, constat ex *Matth.*, I, 18-23.

Jamvero, si B. V. Maria in peccato originali fuisset concepta, inter eam et diabolum perpetuae et absolutae inimicitiae positae non fuissent ; nec ipsa caput serpentis contrivisset, sed a serpente fuisset potius contrita.

Apposite *Pius IX*, in *Bulla Ineffabilis* : « Equidem Patres Ecclesiaeque scriptores..., docuere, divino hoc oraculo clare aperteque demonstratum fuisse misericordem humani generis Redemptorem, scilicet unigenitum Dei Filium Christum Jesum, ac designatam beatissimam ejus Matrem Virginem Mariam, ac simul ipsissimas utriusque contra diabolum inimicitias insigniter expressas. Quocirca sicut Christus Dei hominumque mediator humana assumpta natura delens quod adversus nos erat chirographum decreti, illud cruci triumphator affixit, sic Sanctissima Virgo arctissimo et indissolubili vinculo cum eo conjuncta una cum illo et per illum sempiternas contra venenosum serpentem inimicitias exercens, ac de ipso plenissime triumphans illius caput immaculato pede contrivit. »

2° Legimus (*Cant.*, IV, 7) : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.* — « Hic textus, ait *S. Alph.*, litteraliter intelligitur de B. Virgine, et ex eo S. Ildephonsus et D. Thomas probant immunitatem Deiparae ob omni culpa actuali. Si ergo ex hoc textu probatur B. Mariam nullam incurrisse actualem culpam, ex eodem etiam probatur nullam incurrisse culpam originalem ; alias non esset tota pulchra. Hinc dixit *Idiota (Contempl. B. V., c. 3)* : *Tota pulchra es, Virgo gloriosissima, non in parte, sed in toto, et macula peccati sive mortalis sive venialis sive originalis non est in te.* » (*Mor.*, I, 7, n. 252.)

3° (*Luc.*, I, 28) : *Ave, gratia plena.* — His verbis omnimodam in B. Virgine inesse gratiae plenitudinem affirmatur, quae plenitudo cum peccato originali stare nequit.

Apposite *Pius IX, in Bulla Ineffabilis* : « Cum ipsi Patres Ecclesiaeque scriptores animo menteque reputarent, beatissimam Virginem ab Angelo Gabriele sublimissimam Dei Matris dignitatem ei nuntiante, ipsius Dei nomine et jussu gratia plenam fuisse nuncupatam, docuerunt hanc singulari solemnique salutatione nunquam alias audita ostendi, Deiparam fuisse omnium divinarum gratiarum sedem, omnibusque divini Spiritus charismatibus exornatam, imo eorumdem charismatum infinitum prope thesaurum abyssumque inexhaustam, adeo ut nunquam maledicto obnoxia et imo cum Filio perpetuae benedictionis particeps ab Elisabeth divino acta Spiritu audire meruerit : *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.* »

II. **Ex Bullis S. Pontificum.** « Sixtus IV, ait *S. Alph.*, in sua Bulla : *Cum praecelsa*, loquens de Concept. Mariae, dicit : *De ipsius immaculatae Virginis mira conceptione.* Cur mira, nisi immaculata fuisset ? » (*Mor.*, l. 7, n. 253. — Cf. n. 244, 1.)

« Paulus V, in sua Bulla 97, emanata anno 1616, sub poena suspensionis et aliis contentis in Bulla S. Pii V, mandavit ne *audeant cujusque conditionis, etc., personae, in publicis lectionibus, concionibus, conclusionibus aliisque actis publicis asserere B. Virginem in peccato originali conceptam fuisse.* » (*S. ALPH.*, *Mor.*, l. 7, n. 244, 3.)

« Gregorius XV, in sua Bulla 29, edita an. 1622, prohibitionem extendit et mandavit omnibus sub eisdem poenis, ut supra, *ut neque etiam in sermonibus et scripturis audeant asserere quod beatissima Virgo fuerit concepta cum peccato originali, nec de hac opinione affirmative aliquo modo agere seu tractare.* » (*Mor.*, l. 7, n. 244, 4.)

Et Pius V damnavit prop. 73 Baili : « Nemo, praeter Christum, est absque peccato originali ; hinc B. Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut et aliorum justorum fuerunt ultiones peccati actualis vel originalis. » (*Denz.*, n. 953.)

III. **Ex Concil. Trid.**, quod Sess. V, can. 5, statuit : « Declarat tamen haec ipsa sancta synodus, non esse suae intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam V. Mariam, Dei Genitricem ; sed observandas esse constitutiones felicitis recordationis Sixti P. IV, sub poenis in eis constitutionibus contentis, quas innovat. »

Et Sess. VI, can. 22, ait : « Si quis hominem semel justificatum dixerit... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia, A. S. »

« Ex quo canone, ait *S. Alph.*, certe deducitur Deipara a culpa originali immunis fuisse : nam, ut bene arguunt P. Coninch. et Spinellus, si certum est juxta Concilium et de fide divinam Matrem

nullam culpam actualem commisisse, certum consequenter est certitudine theologica, quod ipsa maculam originalem non contraxit. Ratio patet, quia sicut impossibile est ut qui peccatum originale una cum suo fomite contraxit, expers sit omnis peccati actualis ; ita qui nullum peccatum actuale commisit, necessario impossibile est quod maculam originalem contraxerit. » (*Mor.*, l. 7, n. 256.)

IV. **Ex Traditione.** Licet apud SS. Patres vox *conceptio immaculata* vix occurrat, talem tamen ac tantam SS. Patres B. Virgini adscribunt puritatem, quae cujusvis peccati, etiam originalis, labem aperte excludat.

Ait *Pius IX*, in *Bulla Ineffabilis* : « Atque haec quidem doctrina adeo majorum mentes animosque occupavit, ut singularis et omnino mirus penes illos invaluerit loquendi usus, quo Deiparam saepissime compellarunt immaculatam, omnique ex parte immaculatam, innocentem et innocentissimam, illibatam et undequaque illibatam, sanctam et ab omni peccati sorde alienissimam, totam puram, totam intemeratam, ac ipsam prope puritatis et innocentiae formam, pulchritudine pulchriorem, venustate venustiore, sanctiorem sanctitate, solamque sanctam, purissimamque anima et corpore, quae supergressa est omnem integritatem et virginitatem, ac sola tota facta est domicilium universarum gratiarum Sanctissimi Spiritus, et quae, solo Deo excepto, existit cunctis superior, et ipsis Cherubim et Seraphim et omni exercitu Angelorum natura pulchrior, formosior et sanctior, cui praedicandae coelestes et terrenae linguae minime sufficiunt. »

V. **Ex Liturgia.** Ecclesia a saeculo quinto festum Conceptionis B. Virginis celebravit ; quod quidem festum, sicut declaravit Alexander VII in *Bulla Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, ad ipsam Virginis praeservationem a labe originali in primo conceptionis instanti celebrandam, institutum est. (*S. ALPH.*, *Mor.*, l. 7, n. 244, 5, et 253.) « Non autem, ait *S. Th.*, celebratur festum in Ecclesia, nisi pro aliquo Sancto. » (*P.* 3, q. 27, a. 1.)

Quocirca scribit *S. Alph.* : « Certum est : 1° de fide esse quod Ecclesia non possit errare in materia morum. Certum est : 2° cultum Sanctorum (prout est celebratio festi praeservationis Deiparae) pertinere ad materiam morum ; ad mores enim utique pertinet praestare B. V. Mariae cultum debitum et indebitum denegare. Si ergo Ecclesia praecepit celebrari festum praeservationis Dei Matris, et in hoc non potest errare, vera et certa debet esse praeservationis sententia. »

VI. **Ex Consensu fidelium.** Ait *Alexander VII*, in *Bulla Sollicitudo* : « Vetus est Christi fidelium erga ejus beatissimam Matrem Virginem Mariam pietas sentientium ejus animam in primo instanti

creationis atque infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia et privilegio... a macula peccati originalis praeservatam immunem. »

De quo consensu, scribit *S. Alph.* : « His et aliis accedit sensus communis fidelium ; immaculatam enim Concept. testatur Aegidius a Praesentatione (*De praeserv. V.*, q. 6. a. 1), omnes tueri religiosos ordines... Alexander VII in sua Bulla, ut supra, declarat hanc sententiam celebriores academias et catholicos fere omnes complecti. Quo argumento Petavius (t. 5, q. 2, l. 14, c. 2), maxime enititur ad illam probandam, et bene convincit... Ex quo enim, nisi ex communi fidelium sensu, hauritur certitudo quod Deipara, saltem ante Nativitatem, fuerit sanctificata ? Ex quo certi sumus, quod eadem B. V. et anima et corpore fuerit in coelo assumpta ? Si ergo de his memo dubitat, quomodo dubitari potest de Conceptione immaculata, quam fideles omnes tenent et defendunt ? » (*Mor.*, l. 7, n. 258.)

VII. **Ex Ratione.** — 1° « Illos, ait *S. Th.*, quos Deus ad aliquid eligit, praeparat et disponit, ut ad id ad quod eligantur, inveniantur idonei... Beata autem Virgo fuit electa divinitus ut esset mater Dei. Et ideo non est dubitandum quin Deus per suam gratiam eam ad hoc idoneam reddidit... Non autem fuisset idonea mater si peccasset aliquando : tum quia honor parentum redundat in prolem, secundum illud (*Prov.*, xvii, 6) : *Gloria filiorum, patres eorum* : unde et per oppositum ignominia matris ad filium redundasset ; tum etiam quia singularem affinitatem habuit ad Christum, qui ab ea carnem accepit... Et ideo simpliciter fatendum est quod B. Virgo nullum actuale peccatum commisit, nec mortale, nec veniale. » (P. 3, q. 27, a. 4.)

« Porro, addit *S. Alph.*, si ob unicum peccatum veniale, quo anima non privatur gratia, Maria idonea Dei mater non exstisset, quanto minus idonea fuisset si peccatum originale, quo reddita fuisset et Dei inimica et mancipium diaboli, contraxisset. » (*Disc.* 1, P. 1.)

2° Pietas filialis exigit ut filii omnem ignominiam a parentibus, quoad ejus fieri potest, removeant. Atqui Matri Virgini magnae fuisset ignominiae, si per minimum etiam instans peccato originali obnoxia et Dei inimica exstisset. Pietas igitur filialis Verbi incarnati erga Matrem exigit, ut eam ab omni labe praeservaret. (*S. A.*, *Disc.* 1, P. 2.)

3° Maria a Deo constituta est Reparatrix mundi, mediatrix pacis Deum inter et homines, et generis humani coredemptrix. Atqui haec officia expostulant ut Maria ab omni peccati labe immunis semper exstiterit. (*S. A.*, *Disc.* 1, P. 0.)

4° Angeli, Adamus et Eva, in gratia et Dei amicitia creati sunt. Sed, teste *S. Bernardo* : « Quod vel paucis mortalium constat fuisse

collatum, fas certe non est suspicari tantae Virgini esse negatum. » (*Epist.* 174. M., 182, c. 334.) Ergo et B. Virgini, ut in grata crearetur, concessum est.

5° Maria Regina Angelorum constituta est. Non decet autem Angelos Reginam habere, quae aliquando illius, quem vicerant, fuisset in dominatu.

1074. Quaeritur I. Utrum B. V. Maria debitum peccati originalis contraxerit¹.

N.-B. Aliud est peccatum originale, et aliud debitum peccati originalis. *Peccatum originale* est macula habitualis singulis inhaerens; *debitum* vero est necessitas peccatum originale contrahendi, nisi proles in instanti conceptionis speciali Dei privilegio ab eo praeservetur.

Debitum duplex distinguitur, scilicet: *proximum* et *remotum*. *Debitum proximum* est moralis quaedam obligatio, qua omnes Adae posterius, quorum voluntates ex divino decreto in voluntate protoparentis fuerunt inclusae et in Adamo peccaverunt, necessitatem habent ipsum peccatum, dum concipiuntur, contrahendi, nisi ab hac necessitate in instanti conceptionis divinitus eximantur. Qui illud debitum habent, in Adamo vere peccaverunt, et in conspectu Dei vere sunt peccatores.

Debitum remotum in hoc situm est quod, licet aliquis vi specialis exceptionis non fuerit in Adamo inclusus, nec in eo peccaverit, debuisset tamen, sicut caeteri homines, in Adamo includi atque in eo peccare. Quibus notatis.

Resp. B. Virgo debitum remotum peccati originalis, non autem debitum proximum habuit².

PRIMA PARS conclusionis ab omnibus, paucissimis exceptis, admittitur. Etenim: Virginem Mariam fuisse a Christo Domino redemptam, necessario admitti debet; legimus enim in Bulla *Ineffabilis*: Mariam intuitu meritorum Christi Jesu, Salvatoris humani generis, fuisse immunem praeservatam. Atqui si B. V. Maria ne debitum quidem remotum habuisset, Redemptione non indiguisset; ut enim quisquam per alterum redimatur, necessarium est illum, qui dicitur redemptus, alicui malo fuisse obnoxium, in quod incidit, vel saltem incidisset nisi alter sibi fuisset auxiliatus. Ut ergo V. Maria intuitu meritorum Christi Jesu, Salvatoris nostri, praeservata dici possit, ipsam debitum habuisse remotum, necessario fatendum est.

SECUNDA PARS conclusionis, in qua disseritur de debiti proximi exemptione, magis controvertitur. Bellarminus³ cum aliis non paucis docet, B. Virginem debitum habuisse proximum; idque probare nititur tum ex textu: *In quo omnes peccaverunt* (*Rom.*, v, 12); et (*II, Cor.*, v, 14): *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*; tum ex eo quod voluntates omnium, etiam Virginis Mariae, fuerint in voluntate Adami inclusae: ex quo sequitur B. Virginem in Adamo peccasse.

« Non obstantibus his rationibus, ait S. Alph., multi doctores firmiter tumentur Mariam a necessitate contrahendi non tantum ipsum peccatum, sed etiam peccati debitum, exemptam fuisse. » (*Cont. haer.*, sess. V, n. 26.)

« Haec opinio, addit S. Doctor, est saltem probabilis. Si enim probabile est voluntates omnium hominum in voluntate Adami, tanquam in capite totius generis humani, inclusas fuisse, prout docent Gonet, Habertus, alique theologi, innixi his verbis S. Pauli: *In quo omnes peccaverunt*: probabile est etiam V. Ma-

¹ Cf. Gibbon, *De Inc.*, tr. 3, disp. 23, dub. 3, § 5 et 6, (p. 397); Wenzl, *Theol. schol.* t. 2, p. 779. — ² Sedlm., n. 567 et seq.; De Rhodes, p. 240. — ³ De Amiss. *Grat.*, l. 4, c. 16; cf. S. Alph. sess. V, n. 25.

riam debitum peccati non contraxisse ; pie siquidem credere possumus Deum, qui eam in ordine gratiae ab aliis hominibus valde sejunxit, voluntatem ipsius in voluntate Adami non inclusisse. Haec opinio est tantum probabilis ; ast ego eam, utpote Dominae meae gloriosiore, amplector. » (*Disc. 1, concl.*)

Nec desunt rationes convenientiae, quae idem suadent :

a) Tanta est Mariae sanctitas, ut in pura creatura major excogitari non possit. Atqui si Maria debitum proximum contraxisset, major sanctitas posset excogitari.

b) Si Maria in Adamo peccasset, in conspectu Dei quatuor mille annos peccatrix permansisset ; quod autem de ea, quae a Deo tota pulchra et amica vocatur, dici non potest.

c) Maria, si in Adamo peccasset, non foret creatura pura per excellentiam ; quippe non fuisset victrix peccati ex omni parte, et ab Angelis puritate fuisset superata.

1075. Scholium. *Ex dictis colligitur quonam modo Maria a Christo redempta sit.* — « Neminem latet, ait S. Alph., Filium Dei magis ad redimendam Mariam, quam ad redimendos omnes alios homines, in mundum venisse... Atqui, teste Suaresio ¹ : *Duplex est redimendi modus : unus, redimendo lapsum ; alter, praeveniendū jamjam lapsurum, ne cadat.* Et sine dubio, addit S. Antoninus ², secundus hic redimendi modus est nobilior... eo enim modo praecavetur etiam damnum seu macula, quae lapsum semper concomitatur. Quae cum ita sint, credere debemus, ait S. Bonaventura ³, Mariam nobilissimo hocce modo, prout Matrem Dei decebat, fuisse redemptam. *Credendum est enim quod novo sanctificationis genere, in ejus conceptionis primordio, Spiritus Sanctus eam a peccato originali, non quod infuit, sed quod infuisset, redemit, atque singulari gratia praeservavit...* Quod eleganter expressit cardinalis de Cusa ⁴ : *Praeliberatorem Virgo sancta habuit, caeteri Postliberatorem.* » (*Disc. 1, P. 2.*)

1076. Quaeritur II. *Quaenam fuit in Virgine Maria primae gratiae perfectio* ⁵.

Respondeo : Gratia in primo instanti B. Virgini collata, plures intensive gradus habuit, sicut valde probabile est, quam gratia ulli unquam homini vel Angelo data ; imo valde probabile est, eam fuisse intensiorem gratia omnibus Angelis et hominibus simul collective sumptis concessa.

Hanc conclusionem fuse evolvit et egregie probat S. Alphonsus, in *Gloriis Marianis*, Disc. 2, Parte 1 :

PROB. I. *Ex Auctoritate theologorum.* Fere omnes, qui de B. V. Maria scripserunt, ut Suarez, de Rhodes, Vega, Spinelli, Contenson, Sedlmayer, etc., hanc doctrinam admittunt et probant. Eamdē

¹ *De Inc.*, p. 2, d. 3, s. 5. — ² P. 1, t. 8, c. 2. — ³ *De B. V.*, serm. 2. — ⁴ *Excit.*, l. 8, sicut III. — ⁵ Cf. Sedlm., n. 650 et seq. ; De Rhodes, p. 242 ; Guerra, t. 2, p. 130 et seq.

tenent S. Bonaventura, in *Speculo*, c. 2 ; S. Thomas a Villa Nova, *sermo* 3, *de Nativ. B. M.* ; S. Bernardinus Senensis.

II. **Ex Ratione.** 1° *Ex dignitate Matris Dei.* — Dignitas Matris Dei, ad quam a primo conceptionis instanti electa est Maria, major est dignitate Angelorum et hominum simul sumptorum, etiam cum ad suae perfectionis apicem pervenerint. Sed, *ut testatur S. Thomas*¹: « Unicuique a Deo datur gratia secundum hoc ad quod eligitur. » Ergo etiam prima gratia Mariae major fuit gratia Angelorum et hominum simul sumptorum.

2° *Ex titulo Mediatricis.* — Sancti Patres, et ipsa Ecclesia, Deiparam praedicant Mediatricem Deum inter et homines, et horum apud Deum advocatam ; quod officium a primo conceptionis instanti B. Virgo jam suscepit. Necesse est autem ut mediator magis sit gratus ei, apud quem est mediator, magisque ab eo diligatur, quam illi, pro quibus mediatoris officio fungitur. Cum igitur V. Maria hominum sit atque Angelorum mediatrix, necesse est ut Deo sit magis grata ; et per consequens, ut in ea major gratia, quam in omni angelica et humana creatura, reperiatur.

1077. **Quaeritur III.** *Quaenam dona supernaturalia Virginis gratiam nascentem concomitata sunt.*

Resp. Eximia sunt dona, quae primae Virginis gratiae adjecta sunt ; inter ea eminent :

1° *Perfectus usus rationis*¹. — « Maria, ait S. Alph., quo instanti in sinu matris gratiam accepit sanctificantem, in eodem et perfectum etiam usum rationis, et summum fidei lumen proportionatum gratiae qua erat ornata, accepit. » (*Disc.* 2, P. 2.) — Angelis enim, primisque nostris parentibus ex speciali privilegio concessum est, tum ne in infantili statu unquam existerent, tum ut Deum semper et absque omni aetatis impedimento cognoscerent ; ergo nec Virgini Matri tale privilegium denegandum est.

2° *Virtutes heroicae, dona Spiritus Sancti, et gratiae gratis datae.* — « V. Mariae, ait Contenson², primum collatus fuit virtutum omnium infusarum ornatus in gradu heroico ; essentiae enim correspondent proprietates consentaneae : ergo immensam Mariae gratiam comitata est innumerabilis honestas virtutum, quibus prompte, expedite et perfectissime posset operari in ordine supernaturali, modo Matri Dei convenienti. Data est etiam ei donorum Spiritus Sancti beatissima copia, qua veluti dote Divinus Paracletus Mariam

¹ P. 3, q. 27, a. 5. — ² Cf. Sedlm., n. 624 ; Novati, t. I, c. 3, q. 17 ; Suarez, In 3. P., q. 27, disp. 4, s. 7. — ³ L. 10, diss. 6, c. 1, spec. 2.

sibi subarrhavit et oppigneravit, utque eam in omnibus animae motibus et corporis gressibus semper dirigeret, quae nunquam erat in ullam peccati venialis, vel imperfectionis labem, ruitura. »

Gratiae etiam gratis datae Mariae in primo illo instanti partim concessae, et partim praeparatae fuerunt ; imo B. Virgo plenius quam ulla alia pura creatura, haec dona habuit.

3° *Justitia originalis*. — Maria cum prima gratiae infusione justitiam originalem quoad praecipuos ejus effectus accepit ¹. Dono originalis justitiae homo Deo perfecte subiciebatur, et inferiores hominis potentiae superioribus perfecte subditae erant : quod in primis parentibus per gratiam et virtutes cum externa Dei protectione contingebat. Utraque subjectio in Maria fuit perfectissima.

« A culpa originali utpote exempta, ait S. Alph. (Maria) eo ipso ab omni terreno vinculo, ab omni motu inordinato, ab omni mentis evagatione, ab omni sensuum rebellione, quae eam, quominus in amore divino semper magis cresceret, impedire potuissent, immunis existeret ; omnes etiam ejus sensus cum ratione, ad Deum ut tenderent, concordabant. Et ita pulcherrima Virginis anima, ab omni obstaculo expedita, nec unquam lassa, ad Deum indesinenter assurgebat, ipsum indesinenter amabat, et in ejus amore semper crescebat. » (*Disc. 2, P. 2.*)

4° *Extinctio fomitis* ². — Fomes est : *Appetitus sensitivi propensio ad motus rectae rationi repugnantes* (Polm.). — Fomes vel in actu primo, vel in actu secundo considerari potest. — Omnes unanimiter docent, fomitem in actu secundo in Virgine Maria nunquam existisse : nam quodlibet peccatum, quantumvis parvum, quaelibet imperfectio etiam minima, quilibet actus inordinatus etiam primo primus, omnimodam Matris Dei sanctitatem atque puritatem dedecent.

Sin autem de fomite in actu primo quaestio moveatur, tunc dissentiunt auctores. Alii, freti auctoritate D. Thomae, docent fomitem in prima Virginis sanctificatione fuisse tantum ligatum, et in Conceptione Verbi fuisse prorsus extinctum. — Alii vero communius admittunt in prima Virginis sanctificatione extinctum jam fuisse fomitem, quamvis in divini Verbi Conceptione perfectius adhuc fuerit extirpatus. Et cum haec secunda sententia B. Virgini videatur gloriosior, ipsam amplectimur ; nec, eam cur suadeamus, deest ratio : Virgo enim Maria in prima sua sanctificatione justitiam ori-

¹ Cf. Sedlm., n. 607 ; Guerra, *De Gratiis et Virt. Mariae*, t. 2, pag. 59. — ² Cf. Gibbon, *De Inc.*, Tr. 3, Disp. 24, dub. 1, p. 404 ; Guerra, t. 2, p. 173-186.

ginalem in gradu perfectissimo accepit ; jamvero in primis parentibus, antequam peccarent, fomes non adfuit. Admittere igitur possumus, nec in Virgine Maria post primam suam sanctificationem fomitem adfuisse.

5° *Impeccabilitas*. — Virginem Mariam nec mortale nec veniale unquam commisisse peccatum, dogma fidei est, ex Trid., Sess. VI, can. 23 ; et iisdem probatur Scripturae testimoniis, quibus ejusdem a peccato originali immunitas.

In asserenda Virginis impeccabilitate, Tridentino praeiverant SS. Patres. Scribit *S. Aug.* : « De S. Virgine Maria, propter honorem Christi, nullam porsus, cum de peccatis agitur, habere volo quaestionem : unde enim scimus quod ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quae concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. » (*De Nat. et gr.*, c. 36. M., 44, c. 267.) — Ratio est, quia si B. Virgo vel unum commisisset peccatum veniale idonea Dei Mater non fuisset, ut supra (n. 1073, VII), ex S. Th. comprobatum est.

B. Virginem peccare non potuisse, communis est Doctorum sententia. — Praeter eximiam gratiam sanctificantem, qua B. Virgo ornata erat, plura ad hanc impeccabilitatem ei conciliandam concurrerant : continua scilicet Dei invigilantis providentia ; custodia singularis Angelorum custodum ; gratiarum efficacium ininterrupta series ; extinctio fomitis ; virtutes heroicae et dona Spiritus Sancti ; perpetua contemplatio, qua V. Maria absque interruptione in Deo quiescebat ; et immensus amor, quo erga Deum cor ejus indesinenter flagrabat.

6° *Scientia eximia divinitus infusa*¹. — B. Virgo una cum gratia sanctificante, cognitionem mysteriorum fidei divinitus infusam accepit. Ait *S. Bernardus* : « Quae et plene de omnibus a principio coelitus instructa fuerat mysteriis. » (*Hom.* 4, *super Missus est*. M., 183, c. 82.) — Et *Dionysius Carth.* : « Ab initio B. V. habuit splendidissimam et exuperantissimam sapientiam sibi infusam. » (*In Cant.*, V.) Qua de causa, quidquid divinitus fuerat revelatum, ut mysterium SS. Trinitatis, Incarnationis, etc., id omne ab initio cognovit.

Ad scientias naturales quod attinet, affirmant nonnulli B. Virginem omnium scientiarum naturalium cognitionem divinitus infusam in sua prima sanctificatione accepisse ; alii vero docent B. Vir-

¹ Cf. Suarez, In 3, P., q. 38, disp. 9 ; Novati, t. II, c. 1 ; Guerra *De Gratiis et Virt. Deip.*, t. 2, p. 64 et seq.

ginem solas accepisse scientiarum naturalium cognitiones, ad omnimodam et perfectissimam Sacrarum Scripturarum intelligentiam necessarias.

§ 2. DE VIRGINIS GRATIA CRESCENTE.

1078. Gratia habitualis dupliciter crescere potest : vel ex opere operato, per Sacramentorum scilicet suceptionem ; vel ex opere operantis, per bona scilicet opera, quibus gratiae augmentum aliquis sibi meretur.

Duplici hocce modo gratia B. Virginis augmentum suscepit.

I. *B. Virginis gratia crevit ex opere operato.* — B. V. Maria plura suscepit novae Legis Sacramenta, ut Baptismum et Eucharistiam ; imo S. Eucharistiam saepissime et perfectissime recepit. Ex hac Sacramentorum susceptione, propter ejus perfectissimam dispositionem, Virginis gratia ex opere operato immensum accepit augmentum.

Praeterea, quibusdam in circumstantiis, ut die Pentecostes, die mortis et resurrectionis Christi, vel quando Christum manibus contrectavit, lactavit, etc., tunc ex speciali privilegio, Maria, non quidem sine dispositione aliqua meritoria, sed tamen supra omne meritum, maximam gratiae effusionem accepit. Inter istas circumstantias primum locum obtinet divini Verbi Incarnatio ; in qua, ut communiter docent Doctores ; et Maria plus meruit, quam omnes aliae creaturae mereri possent ¹, et, praeter gratiae augmentum ex merito, Christus virgineum ingrediens uterum, sanctam Matri gratiae copiam atque plenitudinem contulit, ut haec gratiae effusio recte *secunda Virginis sanctificatio* vocetur. (S. ALPH., *Disc.* 4, P.1.)

1079. II. *B. Virginis gratia crevit ex opere operantis.* — Perfectio meriti ex opere operantis multiplici dependet a causa : desumitur enim tum ex substantiali actuum perfectione, tum ex eorum numero et continuatione, tum ex motivo, ex quo actus ponuntur, tum denique ex modo, quo fit meriti augmentum. Jamvero quocumque in meritum Mariae respexeris, perfectissimum reperies.

1° *Substantialis actuum perfectio* ². — Toto vitae decursu Maria altissimae semper contemplationi fuit dedita, nec flagrantissimus caritatis actibus unquam supersedit.

Praeterea, per undecim annos, quos in templo Jerosolymitano transegit, in orationibus, vigiliis, jejuniis, piis lectionibus assidue versabatur, magnamque diei partem in operibus et laboribus ad tem-

¹ S. Alph., *Disc.* 4, p. 1. — ² Cf. S. Alph., *Disc.* 2, 3, 4, 7 ; et : *De virtutibus B. Virg.*

plum et Dei cultum spectantibus, quin mens ejus a Dei contemplatione averteretur, consumebat.

Postea Filium Dei concepit, in utero gestavit, peperit, educavit, in Aegyptum portavit ; Christum ubique secuta est, eum audivit praedicantem, eum vidit morientem et resurgentem ; et cum eo in procuranda hominum salute adlaboravit.

Post Christi ascensionem, per affectum tota in coelis cum Filio vivebat, ad coelum indesidenter suspirabat, et altiori adhuc contemplationi et ferventiori caritati erat addicta. Loca insuper, ubi Christus natus, educatus, et passus est, frequenter invisebat ; atque Apostolos in propaganda et firmanda nascente Ecclesia enixe adjuvabat.

Qui actus quoad substantiam adeo sunt praestantes, ut altiores et perfectiores excogitari nequeant.

2° *Actuum numerus atque continuatio.* — B. V. Maria non tantum supradictis actibus meruit, sed etiam cunctis actibus vitae suae, etiam vitae sensitivae, ita ut nullus actus, qui Virginis meritum non adauxerit, in ejus vita possit reperiri.

Praeterea, sine ulla interruptione B. Virgo actus meritorios posuit, quibus ne somnus quidem fuit obstaculo ¹. — In primo suae conceptionis momento jam coepit operari ², nec ab operibus ad ultimum vitae halitum unquam cessavit. A fomite peccati immunis, illis caruit impedimentis, quae alios homines tam saepe ab opere revocant. Exinde, quot et quanta fuerint Virginis opera meritoria, intelligere licet.

Actus caritatis speciatim fuerunt innumerabiles, et adeo continui, ut tota Virginis vita unicus et continuus amoris actus dici debeat.

« Quia benedicta anima Virginis, ait S. Alph., fere semper in Dei contemplatione versabatur, ejus actus amoris innumerabiles fuerunt, ut docet Suarez ³ : *Actus perfectae caritatis, quos B. Virgo habuit in hac vita, innumerabiles fuerunt, quia fere totam vitam in contemplatione transegit, in qua hunc amoris actum frequentissime repebat.* Mihi vero magis arridet Bernardini a Bustis ⁴ sententia, Mariam scilicet non repetitos actus amoris elicuisse, quemadmodum alii Sancti faciunt, sed speciale habuisse privilegium Deum sine interruptione, actu unico et continuo, semper actualiter amandi : *Tamen ipsa gloriosissima Virgo, de privilegio singulari, continue et semper Deum amabat actualiter.* » (De Virt. B. V., § 2.)

3° *Motivum, ex quo actus ponuntur.* — In actibus humanis, sed praesertim in operibus supernaturalibus, non tam operis substantia consideranda est, quam motivum, ex quo, et fervor, quocum poni-

¹ Cf. S. Alph., De virt. B. V., c 2. — ² S. Alph., Disc. 2, p. 2. — ³ De Inc., p. 2, d. 18, s. 4. — ⁴ Mariale, p. 2, s. 5.

tur opus. Hac etiam ex parte immensitas meriti B. Virginis in manifesto ponitur. Actus suos omnes, etiam minimos, V. Maria ex caritate intensissima, et flagrantissimo Deo placendi desiderio, posuit. Quam ob causam, etiamsi quoad substantiam opera Mariae fuissent exigua, maximi tamen et quasi infiniti fuissent pretii.

4° *Modus, quo Virginis meritum augetur.* — Quolibet actu B. Virgo meritum suum duplicavit et gratiam ¹. — Duo sunt principia a pluribus theologis admissa, scilicet : a) Actum bonum meritorie gratiam sibi omnino aequalem in numero graduum producere ; v. gr., actum intensum ut quatuor, producere gratiam ut quatuor. — b) Mariam secundum totam activitatem et virtutem gratiae atque habitus semper operatam esse ; secus quaedam in ea adfuisse imperfectio. — Ex his duobus principiis rigore sequitur B. V. Mariam, ut quae semper secundum totam activitatem gratiae praecedentis sit operata, quolibet actu meritum suum atque gratiam duplicasse.

« Perhibent plures magni nominis theologi, ait S. Alph., animam quae virtutis habitum possidet, quoties actuali gratiae, quam a Deo accipit, fideliter correspondet, toties talem actum producere, qui magnitudine habitum coaequet ; ex quo sequitur, ipsam quolibet actu novum accipere meritum, quod summam meritorum jam antea acquisitorum, quae exinde duplicatur, coaequat.

« Hoc meritorum argumentum, addunt iidem Doctores, Angelis, in via dum versarentur, concessum fuit. Sin autem Angelis fuit concessum, quomodo Matri Dei, dum in terris degeret, denegatum fuisset ?... Igitur, quam in sua conceptione accepit sublimem gratiam, illam quolibet momento Maria duplicavit. Enimvero, sua completa et undequaque perfecta cooperatione gratiae in quolibet actu, quolibet momento suum meritum duplicavit, ita ut, si in primo instanti mille gratiarum gradus habuit, in secundo habuerit duo millia, quatuor millia in tertio, octo millia in quarto ; sedecim millia in quinto ; in sexto momento jam triginta duo millia gratiarum gradus possederit. » (*Disc.*, 2, P. 2.)

§ 3. DE VIRGINIS GRATIA CONSUMMATA.

1079. Quae de Virginis gratia consummata dicenda occurrunt, ex supra dictis tanquam corollaria deducuntur. Qui enim et magnitudinem marianae gratiae in suo ortu, et ejus ineffabile augmentum per totius vitae cursum diligenter fuerit scrutatus, is modulo quodam, quanta fuerit B. Virginis gratia consummata, suspicari poterit. Quatuor igitur conclusiones hic breviter indicare sat erit.

I. *Gratiae cumulus, quem in fine vitae habuit Deipara, tantus est, ut nulli intellectui creato, humano vel angelico, sit comprehensibilis, sed soli Deo sit mensurabilis.*

Legimus in Bulla *Ineffabilis*, B. Virginem tantam innocentiae et

¹ Cf. De Rhodes, p. 247.

sanctitatis plenitudinem prae se ferre, *qua major sub Deo nullatenus intelligitur, et quam, praeter Deum, nemo assequi cogitando potest.*

Idem *ratione* suadetur : Meritum B. Virginis quolibet actu fuit duplicatum. Ex hoc autem crescendi modo sequitur, meritum parvo etiam actuum numero ita augeri, ut illud nec lingua exprimere, nec intellectus creatus intelligere valeat. Quid autem, si per annos septuaginta duos, quibus vixit Maria, quolibet momento gratiam duplicatam esse cogitemus ?

II. *Si gratia Virginis consummata cum gratia hominum vel angelorum, etiam collective sumptorum, comparetur, ab hac infinite distat.*

Si enim, ut supra notatum est (n. 1076), Virginis gratia nascens omnium Beatorum gratiam superat, hoc a fortiori de ejusdem gratia consummata affirmandum est.

III. *Gratia Virginis consummata est tota illa gratiae intensio, quam Deus de potentia ordinaria purae creaturae concedere potest.*

Gratia, qua B. Virgo fuit adornata, in ordine ad divinam maternitatem eidem concessa fuit ; ac proinde gratia ipsam divinam maternitatem excellentia quodam modo aequare debet. Sed divina maternitas est dignitas infinita, qua majorem Deus nulli purae creaturae concedere potest. (Cf. n. 1506.) — « Tanta Virgini data est gratia, ait S. Bernardinus, quantum uni purae creaturae dari esset possibile. » (Conc. 61.)

IV. *Gratia Mariae est quodammodo infinita.*

Gratia B. Virginis, usque quid creatum et consequenter finitum, infinita sensu stricto vocari nequit ; sed dicitur infinita *sensu lato*, seu *indefinita* ; et hoc quidem, tum quia B. Virgo gratiam dignitati Matris Dei suo modo infinitae proportionatam possidet ; tum quia maximam possidet gratiam, quam Deus de potentia ordinaria alicui purae creaturae elargiri possit ; tum demum quia tanta est Virginis gratia, quam nullus intellectus creatus assequi cogitando valeat.

ARTICULUS II.

De Deiparae virtutibus ¹.

1089. « Quamvis in evangelica narratione, ait S. Alph., non multa de Deiparae virtutibus scripta inveniamus, attamen, per hoc quod Maria praedicatur plena gratia, eam omnes virtutes, et quidem in gradu heroico habuisse, sufficienter edocemur. » (De Virt. B. M.)

Quanta fuerit in Deipara Virgine virtutum perfectio, ex triplici

¹ Cf. S. Alph., De Virt. V. M. ; De Rhodes, q. 4, sect. 8, § 1.

praesertim fonte deducere licet : 1° *Ex divinae Maternitatis dignitate*. — Virtutes Virginis Mariae congrua fuerunt dispositio ut digna Dei Mater fieret : ejus igitur virtutum excellentia dignitatem divinae maternitatis quodam modo adaequat. Porro divina Maternitas dignitas est infinita, ad quam proinde dispositio aliquo modo infinita etiam requiritur. — 2° *Ex gratiae sanctificantis magnitudine*. — Virtutes infusae e gratia tanquam ex radice fluunt, eique semper proportionantur. Jamvero Virginis gratia sanctificans fuit intensissima ; ergo et virtutes ex ea dimanantes in gradu summo existerint, necesse est. — 3° *Ex summo amore*, quo Deus Virginem Mariam diligebat.

1081. B. V. Mariam ab initio conceptionis suae, et virtutes omnes in gradu heroico accepisse, et in eis sine intermissione crevisse, et eas quolibet momento intensione duplicasse, communis est Doctorum sententia : quod ex eis, quae de gratia Virginis crescente supra prolata sunt, manifeste sequitur. De perfectione virtutum B. Virginis in fine vitae suae idem ac de gratia ejus consummata dicendum est. Nullus igitur intellectus creatus virtutum Mariae magnitudinem intelligendo assequi valet, sed solus Deus earundem celsitudinem et sublimitatem cognoscere potest.

N.-B. De virtutibus Deiparae in specie verba proferre, per compendii limites non licet ; de his cf. S. Alphonsus, *De virtutibus B. V.* ; Spinelli, *Maria thronus Dei* ; Guerra, *De gratiis et virtutibus V. Mariae*. Unum tamen inquirere juvat, scilicet :

1082. *Utrum B. V. Maria Martyr possit appellari*¹.

Resp. I. *B. V. Maria vere et formaliter Martyr appellari debet*. — Ad rationem martyrii non requiritur ut alicui mors violenta actu inferatur, sed satis est si propter Christum aut aliquam virtutem christianam tanto cruciatu aliquis afficiatur, ut perpensis naturae viribus, mortem subire debuisse. Sic, v. gr., plures qui in tormentis morte non occubuerunt, ab Ecclesia tanquam veri martyres coluntur.

Jamvero, in passione Christi *tantus fuit dolor Virginis*, ait S. Bernardinus, *quod si in omnes creaturas, quae dolorem pati possunt, divideretur, omnes subito interirent*. (t. 1, sermo 61). — Etenim, ut ait B. Amedeus : « Torquebatur namque magis, quasi torqueretur ex se, quoniam supra se incomparabiliter diligebat id unde dolebat... Effugit omnem sensum, humanos intellectus exsuperat concepta de passione nati tristitia ». (*Hom. 5, de Laud. M. M.*, 188, c. 1328.) —

¹ Cf. S. Alph., *De dolor. M.*

Et S. Alphonsus : « Non ferro carnificis, sed acerbis dolore cordis cruciata fuit B. Virgo. Sin ejus corpus carnificis gladio non occubuit, cor ejus propter Christi passionem tanto transfixura fuit dolore, qui sufficiens existeret ut illi non semel tantum, sed millies mortem inferret. Quod nobis argumento est Mariam vere fuisse martyrem, ipsiusque martyrium omnium aliorum martyrum dolores superasse. » (*De dolor. M.*, disc. 9.) — Et S. Ildephonsus : « Maria etiam plus quam martyr fuit, quia in animo non minus amoris quam moeroris est intus gladio vulnerata. » (*Serm. 3, de Assumpt.*, M. 96, c. 252.)

Resp. II. B. V. Maria est Regina Martyrum. — Hoc titulo Maria ab Ecclesia salutatur. — Mariam esse Reginam Martyrum probat S. Alphonsus (*loc. cit.*) : 1° *Ex dolorum diuturnitate* ; B. Virginis martyrium aliorum martyrum cruciatus diuturnitate superat ; hi siquidem cruciatus per tempus brevissimum sustinuerunt ; dolores vero Virginis per totum vitae cursum duraverunt. — 2° *Ex dolorum magnitudine* ; B. Virginis dolores magnitudine dolores aliorum martyrum superant, unde et merito ei applicantur verba prophetæ (*Thren.*, II, 13) : *Cui comparabo te, vel cui assimilabo te, Filia Jerusalem ? cui exæquabo te et consolabor te, Virgo, Filia Sion ? magna est enim velut mare contritio tua.* Imo, dolores Virginis omnia Martyrum tormenta, etiam collective sumpta, superant, sicut cum S. Ildephonso testatur S. Alphonsus : *Parum est Mariam in passione Filii tam acerbos pertulisse dolores, ut omnium Martyrum collective tormenta superet.* (*Loc. cit.*)

Quo magnitudinis tormenta B. Virginis processerint, ex quatuor præsertim manifestum est : 1° Alii martyres in corpore, B. Virgo in anima tormenta sustinuit, secundum illud : *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Porro, quanto anima corpore est nobilior, tanto dolores animæ corporis doloribus antecellunt.

2° Martyres propriam vitam Deo in holocaustum donarunt : B. Virgo vitam obtulit dilecti filii sui, quem infinite pro se ipsam amabat : et loco de Filii tormentis magis doluit, quam si eodem ipse sustinisset.

3° Martyres, dum crociderentur in corpore, in anima inenarrabili amoris dulcedine perfruebantur ; et quo major erat eorum caritas, eo minor eis videbatur tormentorum acerbitas. B. Virgo omni consolatione destituebatur, ita ut ad læter Christi parum dolorem sustinuerit ; et quo major erat ejus dilectio erga Christum, eo vehementer existit dolor, quem, Christo patiente, in corde persensit.

4° Que mensura Virginis amorem erga Christum, eadem ipsius dolorem metiri oportet. « Quanto enim incomperabiliter amavit, aut *Ruch.* a S. Viat., tanto vehementius doluit. Unde, sicut non fuit amor sicut amor ejus, ita nec fuit dolor similis dolori ejus. » In *Cent.*, c. 26. M. 136, c. 423. — Et S. Bonaventura : « Nullus dolor amarior, quia nulla proles carior. » (*Off. de Comp. B. M.*) — Ex quibus manifestum est quomodo B. Virgo, stans juxta crucem Jesu,

nos his verbis Jeremiae compellare possit (*Thren.*, 1, 12) : *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus.*

ARTICULUS III.

De Virginis Mariae glorificatione.

Duo sunt in hoc articulo investiganda, nimirum : 1° gloriosa Virginis assumptio ; 2° ejus glorificatio in coelis.

§ 1. DE GLORIOSA VIRGINIS ASSUMPTIONE ¹.

1083. Emortua Virgine, beata ejus anima in coelos statim assumpta est, atque tanquam regina ad dexteram Filii astitit. De hac autem Virginis animae transmigratione non loquimur ; sed agimus de ejus corporis assumptione in coelum ; qua factum est ut B. V. Maria vere et perfecte jam resurrexerit, atque in coelis quoad animam et corpus consummata fruatur beatitudine.

1084. **Prop. B. V. Maria vere resurrexit, et quoad animam et corpus assumpta est in coelum.**

Haec propositio non est de fide definita, cum nulla de ea exstet sollemnis definitio ; est tamen de fide definibilis, ut constat ex postulato quod Patres Concilii Vaticani suppliciter Pio IX obtulerunt, ut Virginis assumptionem tanquam dogma fidei proclamare dignaretur ².

PROB. I. Ex S. Scriptura. « Licet Scriptura corpoream B. Virginis assumptionem expresse non asserat, ait Gotti ³, ex variis tamen ejusdem textibus colligi aliqui existimarunt. Primo ex illo Psalmi (cxxxix) : *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae* ; id est, surge, Domine, a mortuis, cape requiem gloriae non solum Tu, sed et Mater tua, Arca Novi Testamenti, quae novem mensibus in se clausum Te gestavit. Hunc probant Juvenalis, Damascenus, Nicephorus, et ex recentioribus Hugo Cardinalis, Canisius, Bellarminus, Salmeron et alii. » His adstipulatur S. Alphonsus⁴.

II. Ex Traditione. Ecclesiastici scriptores priorum saeculorum de Virginis corporea assumptione siluerunt, vel saltem nullum eorum testimonium ad nostra usque tempora pervenit ⁵. Ast apud scriptores et Patres saeculi V et sequentium de ista veritate testimonia perspicua occurrunt. Legimus in postulato a Patribus Vaticanis Pio IX oblato : « Gregorii Turonensis, Andreae Hierosolymitani,

¹ Cf. S. Alph., Disc. 7 et 8 ; Vaccari, *De gloriosa Virg. assumptione* ; Gotti, *De Vera Relig.*, Tract. 5, c. 41. — ² Cf. *Coll. Lacensis*, t. 7, p. 868 ; Vaccari, c. 5, art. 3, p. 231. —

³ *Loc. cit.*, § 2 ; Cf. S. Th., p. 3, q. 27, a 1 ; Vaccari, c. 7, a. 1, p. 247. — ⁴ Disc. 8, p. 1. —

⁵ Cf. Vaccari, c. 3 a. 1.

Gregorii Magni Pontificis, Ildephonsi Toletani Episcopi, Joannis Damasceni, Bernardi abbatis assertiones praeclare ostendunt Beatissimam Virginem placida morte terris ereptam in coelis statim assumptam fuisse. »

III. **Ex concordi theologorum Doctrina**¹. Apostolicam traditionem de Virginis assumptione corroborat concors theologorum et scholasticorum doctrina. Saeculo XIII reperimus Albertum Magnum, Alensem, S. Bonaventuram, et praesertim D. Thomam, qui pluribus in locis corpoream Virginis assumptionem tradit. « Tertia maledictio, ait S. Doctor, fuit communis viris et mulieribus, scilicet ut in pulverem reverterentur. Et ab hac immunis fuit B. Virgo, quia cum corpore assumpta est in coelum. Credimus enim quod post mortem resuscitata fuerit, et portata in coelum. » (*Op.* 8.) — Hos sacrae theologiae magistros secuti sunt fere omnes, qui de Virginis laudibus scripserunt.

IV. **Ex Liturgia**². Ab antiquioribus jam temporibus sancivit Ecclesia, ut festum corporeae Virginis assumptionis in coelum solemniter celebraretur, sicut ex publicis monumentis et concordi utriusque Ecclesiae traditione constat. Sed « legem credendi lex statuit supplicandi³ » — Et *Benedictus XIV*⁴ ait : « Denique, quod caput est, si Ecclesia non modo assumptam in coelum Virginem celebrat die 15 Augusti et aliis sequentibus, sed etiam homilias Sanctorum Damasceni et Bernardi legendas fidelibus tradit, quae corpore simul et anima assumptam disertissimis verbis affirmant, de ejus auctoritate ac suffragio neutiquam dubitandum esse videtur. »

V. **Ex Rationibus congruentiae**. — 1° Corruptio corporis post mortem est poena peccati. Cum ergo B. Virgo ab omni peccati labe fuerit immunis, conveniens omnino fuit ut sanctissimum ejus corpus ab incineratione praeservaretur.

2° Nusquam terrarum invenitur aliqua pars corporis Mariae venerationi exposita. Sed non concedi potest, Deum, qui aliorum Sanctorum corpora jam in terris glorificat, permissurum esse ut corpus Virginis ingloriosum in aliquo ignoto loco jaceat.

3° Caro Christi est caro Mariae ; sed non decuit carnem Christi videre corruptionem in sepulcro, secundum illud Psalmi : *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Ergo nec caro Mariae debuit in sepulcro corrumpi, sed in coelum assumi, ut matris gloria corporalis in Christum redundaret.

¹ Cf. Vaccari, c. 5, p. 183. — ² Vaccari, p. 57, 85 233. — ³ In append. ad *Epist. Coelest. I. ad Episc. Gall.* ; Vaccari, p. 53. — ⁴ *De Canon. Sanct.* l. 1, c. 42, n. 15.

4° *Ubi ego sum, illic et minister meus erit.* (Joan., XII.) Haec est divina promissio ministris Christi facta. Sed B. Virgo modo specialissimo ministravit Christo, cui ex proprio sanguine corpus praebeuit, et quem proprio lacte aluit. Consentaneum est igitur B. Virginem, specialissimo et perfectissimo modo, anima scilicet et corpore, in coelis cum Filio suo regnare. — Igitur « tanta certitudine, *dicimus cum Gotti*¹, gloriosa B. Virginis assumptio in corpore tenenda est, ut sine temeritatis aut etiam erroris labe negari non possit. »

1085. Quaeritur. *Quonam tempore B. Virgo in coelum assumpta fuerit*².

Resp. Antiqua traditio quam refert S. Joan. Damascenus³ tenet B. Virginem, Filii sui in omnibus perfectam imitatricem, triduo in sepulcro remansisse. Sepulto enim ejus venerando corpore, Apostoli toto triduo ad Virginis sepulcrum remanserunt, quo tempore divinis carminibus fuerunt recreati. Tertia die, adveniente Apostolo Thoma, qui solus Virgini morienti non adstitit, in ejus gratiam Apostoli sepulcrum aperuerunt, nec quidquam amplius nisi sepulcralia linteamina rite composita in eo invenerunt.

Cf. Brev. Rom. die IV infra oct. Assumpt. B. M. V. ubi invenitur sermo S. Joan. Damas.

§ 2. DE GLORIA P. VIRGINIS IN COELIS.

1086. Essentialis cujusque Sancti beatitudo considerari potest vel intensive vel extensive : *intensive*, quando consideratur quoad numerum graduum gloriae essentialis, quam quis assecutus est ; *extensive*, quando relative ad numerum objectorum, ad quae scientia beatorum sese extendit, consideratur⁴.

1087. Prop. *Deiparae Virginis beatitudo essentialis, sive intensive sive extensive consideretur, major est quam beatitudo omnium Sanctorum et Angelorum simul sumptorum*⁵. — Communis.

PROB. I^a PARS, *quoad beatitudinem intensive sumptam.*

I. Ex Traditione. Virginis immensam gloriam Patres Ecclesiaeque Doctores laudibus extollunt. Ait S. Ildephonsus : « Sicut incomprehensibile est quod gessit... ita et inaestimabile atque incomprehensibile praemium et gloria ultra omnes Sanctos, quam promeruit. » (*De Assumpt.*, s. 2. M., 96, c. 251.) — Et S. Ephrem : « Maria sublimior coelitibus ; candidior solis radiis atque fulgoribus ; honoratior Cherubim... sanctior Seraphim et incomparabiliter reliquis omnibus supernis exercitibus gloriosior. » (*De laud. Mariae*, S. 2, Ed. Cail-lau, t. 4, p. 435.) — Et B. Albertus Magnus : « Visio Virginis Matris super omnes creaturas improporcionabiliter contemplatur majestatem Dei. » (*Sup. Miss.*, q. 61, § 5.)

¹ De Ver. Relig. Tr. 5, c. 41, § 2. — ² Cf. Sedlm., n. 1686. — ³ Hom. 2 in Dormit. B. M. V. M. 96-748. — ⁴ Cf. De Rhodes, q. 5, p. 260. — ⁵ Cf. S. Alph., Disc. 8, p. 2.

II. Ex Ratione. — 1° Gloria in coelis gratiae, quam quis in mortis articulo habuit, perfecte correspondet. Atqui compertum est, gratiam Virginis consummatam esse prorsus incomprehensibilem, et infinite majorem gratia omnium Sanctorum atque Angelorum. Ergo etiam gloria Virginis in coelis major est, quam gloria aliorum omnium. « Quantum enim gratiae in terris adepta est prae caeteris, ait S. Bernardus, tantum et in coelis obtinet gloriae singularis. » (*De Assumpt.*, s. 1. M., 183, c. 416.)

2° Gloria caelestis merito commensuratur, secundum illud : *Reddet unicuique secundum opera ejus.* (Rom., II, 6.) Meritum autem B. Virginis omnium aliorum meritum infinite superat. « Sicut habuit meritum omnium et amplius, ait S. Thomas, ita congruum fuit ut super omnes ponatur. » (*Serm. de Assumpt.*)

PROB. II^a PARS, quoad beatitudinem extensive sumptam.

Si beatitudo consideretur sive quoad mysteriorum fidei et rerum supernaturalium cognitionem, sive quoad cognitionem possibilium, sive quoad rerum naturalium et physicarum notitiam, liquido apparet B. Virginem multo plura, prae omnibus aliis Sanctis, cognoscere : quippe harum rerum cognitio intensiori visionis beatificae proportionatur.

Si vero beatitudo quoad cognitionem individuorum in ordine morali consideretur, dicendum est etiam, B. Virginem multo plura prae omnibus aliis Beatis cognoscere. Docent enim theologi, cognitionem individuorum non tam intensiori visionis intuitivae, quam statui, in qua Sancti, dum in terris degerent, constituti fuerant, correspondere. Sed B. V. Maria est Mater Dei et hominum ; est generis humani Coredemptrix ; est totius mundi Regina. Quidquid igitur per totam aeternitatem est futurum, ad ejus statum pertinet.

Igitur : Beata Regina et homines omnes, praesertim electos, et eorum omnes cogitationes atque secreta cordium, et omnes mundi eventus prosperos atque adversos, clare videt ac intuetur. Quae tamen omnia B. Virgo, utpote pura creatura, non tam perfecte cognoscit quam ipse Christus, Homo-Deus.

1088. Corollaria. Ex dictis sequitur : 1° B. Virginem Mariam in coelis prae aliis Sanctis, etiam collective sumptis, Deum infinite clarius videre et ardentius diligere, ejusque gaudium beatificum omnium aliorum Sanctorum gaudium infinite superare.

2° B. Virginem in coelis specialem constituere hierarchiam¹. Ipsa quidem infra Filium suum, sed incomparabiliter supra omnem aliam creaturam collocatur. Canit enim Ecclesia² : « Exaltata est sancta Dei Genitrix super choros

¹ Cf. S. Alph., Disc. 8, p. 2. — ² In festo Assumpt.

Angelorum ad coelestia regna. » — Apposite *Gerson* ¹ : « Constituit Virgo sola hierarchiam secundam, sub Deo Hierarcha primo. » Et *S. Antoninus* ² : « Virgo est Domina Angelorum ; ergo improporcionabiliter est supra omnem hierarchiam exaltata. » Qua de causa dicitur (*Ps.*, XLIV, 10) : *Astitit Regina a dextris tuis*, id est « Collocatur Maria a dextris Dei », ut ait *S. Athanasius* ³.

1089. N.-B. Quae in propositione de Virginis beatitudine essentiali enuntiata sunt, eadem, proportionem servata, dicenda sunt et de tribus dotibus, scilicet, de visione, de comprehensione, ac de delectatione, quibus Beatorum animae ornantur (cf. n. 2068) ; et de dotibus, quibus Beatorum corpora donantur⁴, (cf. n. 2070). — Praeterea, B. Virgo tres possidet aureolas, videlicet : Virginum, Doctorum et Martyrum, quae sunt ornamenta gloriosa quibusdam Sanctis a Deo propter actus heroicos concessa. B. Virgo autem est Virgo omnium purissima ; est Regina Martyrum ; et dum degeret in terris, Doctrix Apostolorum exstitit. (Cf. n. 2079.)

CAPUT III

De mutuis relationibus inter B. Virginem et homines.

1090. Ex eo quod B. V. Maria est Mater Dei, quae nobis Redemptorem protulit, mutuae quaedam Ipsam inter et homines enascuntur relationes : ex una enim parte, B. Virgo erga nos quibusdam fungitur officiis, quae Deus ei commisit ; ex altera autem parte, B. Virgini, utpote quam Deus ipse tantis cumulaverit honoribus, quaedam debemus obsequia. Agemus igitur : I. de B. Virginis officiis erga homines ; II. de obsequiis nostris erga Deiparam.

ARTICULUS I

De B. Virginis officiis erga homines.

Multa sane et ea quidem egregia, praeerantibus Ecclesiae Doctoribus de marianis titulis et officiis dicenda forent. Verumtamen de duobus tantum agemus, scilicet de officio Matris hominum, et de officio Mediatrix.

§ 1. DE MARIA MATRE HOMINUM.

1091. Inter omnes titulos, quibus Christiani Mariam condecorant atque invocant, nullus est qui frequentior in ore omnium versetur, quam titulus Matris nostrae. « Non fortuito, ait *S. Alph.*, nec sine causa Maria a servis suis Mater vocatur ; imo videtur alio nomine vocari non posse ; nec unquam fideles satiantur ipsam vocare Matrem. Et hoc quidem optimo jure : est enim Maria Mater nostra ; non utique carnalis, sed spiritualis, animae scilicet nostrae atque salutis. » (*Glor. Mar.*, P. 1, c. 2, § 2.)

¹ *Super Magn.*, Tr. 4. — ² P. 4, t. 15, c. 20, § 15. — ³ *S. de S. Deip.* — ⁴ Cf. *S. Bonavent.*, *Spec. B. M.*, Lect. 6.

1092. Prop. B. V. Maria est vere et realiter Mater christianorum¹.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus. (*Joan.*, xix, 26) : *Ecce filius tuus... Ecce Mater tua*. His verbis Christus moriens Mariam dedit discipulo in veram Matrem ; discipulumque Mariae ut verum filium. Sed nomine discipuli omnes intelliguntur fideles. « Intelligimus id Joanne, ait S. Bernardinus Sen., quorum per dilectionem B. Virgo facta est Mater. » (t. I, *serm.* 51, a. 1). — Et Leo XIII, in *En-cyl. Octobri mense adveniente*, ait : « Talem de cruce praedica-vit, quum universitatem humani generis, in Joanne discipulo, curan-dam ei fovendamque commisit : talem denique se dedit ipsa, quae eam immensi laboris haereditatem, a moriente Filio relictam, magro complexa animo, materna in omnes officia confestim coepit impen-dere. »

(*Luc.*, II, 7) : *Peperit Filium suum primogenitum*. In quae verba scribit S. Alph. : « Si primogenitus, addit quidam auctor, ergo alii filii secuti secundogeniti. Sed quia de fide est, quod filios carnales nullos habuit B. Virgo, praeter Christum, ergo spirituales habeat, necesse est. Quod idem ipse Dominus B. Gertrudi revelare dignatus est. Cum enim quadam die supradictum evangelicum textum legeret, turbata est, non valens intelligere quomodo Christus, utpote Matris Unigenitus, vocari possit Primogenitus. Ei vero Deus revelavit Jesum esse Matris Unigenitum secundum carnem ; homines vero esse secundogenitos secundum spiritum. » (*Glor.*, M., c. 1, § 2.)

II. Ex Traditione. Omnes SS. Patres, ipsa Ecclesia in precibus liturgicis, Concilia, omnes verbi divini praedicatores et ecclesiastici scriptores, omnes demum fideles a primis jam Ecclesiae temporibus, Mariam Matris nomine compellant.

III. Ex Ratione. — 1° Maria, quippe quae nobis Jesum vitam animarum nostrarum protulerit, Mater nostra spiritualis rite vocatur, et reapse existit. « Peccatum, ait S. Alph., dum animas nostras gratia spoliavit, eas etiam vita privavit. Cum igitur miserrime mor-tui essemus, Christus Redemptor, misericordiae et caritatis excessu incitatus, venit, ut moriendo in ara crucis, vitam perditam nobis redderet, sicut ipse testatur (*Joan.*, x, 10) : *Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant...* Reconciliando igitur nos Deo, sub lege gratiae animarum Pater effectus est, sicut jam praedixerat Isaias (ix, 6) : *Pater futuri saeculi, princeps pacis*. Porro, si Christus est Pater animarum nostrarum, Maria utique est Mater ; eo ipso enim quod nobis Jesum donavit, veram vitam nobis dedit ; et dum

¹ Cf. S. Alph., *Glor. M.*, c. 1, § 2 et 3.

Filii vitam pro salute nostra in monte Calvario obtulit, nos in vitam gratiae genuit. » (*Glor. M.*, c. 1, § 2.)

« Haec, addit S. Doctor, illius intelligentiam nobis suppeditant, quod in Cantico (vii, 2), de B. Virginē dicitur : *Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis*. In quae verba scribit S. Ambrosius¹ : *Unum granum frumenti fuit in utero Virginis, Christus Dominus ; et tamen acervus tritici dicitur, quia granum hoc virtute omnes electos continet : ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Quocirca scripsit Gulielmus abbas² : *In uno ille fructu, in uno Salvatore Jesu, plurimos Maria peperit ad salutem ; pariendo vitam, multos peperit ad vitam*. » (*Loc. cit.*)

2° B. V. Maria est vere Mater christianorum, quia omnia officia verae Matris erga eos exercet. Matris est filios generare, eos amare, alere, educare, ab hostibus defendere, atque curare ut paternam haereditatem accipiant. Jamvero, haec omnia B. Virgo erga christianos perfectissime exsequitur : nos enim omnes Maria spiritualiter genuit, vel saltem ad nostram spiritualem regenerationem efficaciter concurrit, ut modo vidimus ; amat nos amore tenerrimo ; copiosa gratiarum abundantia nos alit ; contra incursus diaboli et carnis mundique suggestiones nos protegit ; et, ut in fine vitae coelestem accipiamus haereditatem, indesinenter allaborat.

1093. Quaeritur I. Quandonam Maria christianorum Mater constituta est ?

Resp. Duplici praesertim in circumstantia Maria Mater hominum constituta est. Et primo quidem, quando in utero virginali Filium Dei concipere meruit. « Per hunc consensum, ait S. Bern. Senens., omnium electorum salutem viscerosissime expetiit et procuravit ; et omnium salvationi per hunc consensum se dedicavit, ita ut ex tunc omnes in suis visceribus bajularet tanquam verissima mater filios suos. » (*Pro fest. B. M.*, serm. 8, a. 2, c. 2.)

Secundo, quando, tempore passionis, Deo Patri vitam dilectissimi Filii sui pro salute nostra obtulit. Tunc enim parturiendo nos, vi incomprehensibilis doloris, in vitam gratiae, Maria constituta est Mater nostra. (*S. ALPH.*, *Gl. M.*, c. 1, § 2.)

1094. Quaeritur II. Quibusnam titulis Maria est Mater christianorum ?

Resp. Mulier triplici titulo alicujus mater dici potest, videlicet : titulo generationis, quia filium concepit et genuit ; titulo adoptionis, quia alienum ex amore in jus haereditatis assumpsit ; titulo donationis et officii, quia aliquem alienum a vero suo patre in filium accepit, cum omnibus juribus matris in filium.

Porro, triplici illo titulo Maria constituta est mater christianorum. 1° Ipsa christianos vi immensi doloris simul et amoris in vitam gratiae genuit : « Mater membrorum ejus (Christi), quod sumus nos, inquit S. August., quia cooperata est caritate, ut fideles in Ecclesia nascerentur. » (*De S. Virginit.*, c. 6. *M.*, 40, c. 399.)

2° Ipsa ex amore nos adoptavit in filios : « Quia tota est amor erga nos, quos recepit in filios. » (*Paciuch.*, *In P.* 86, excit. 22.) Et S. Bonavent. : « Nonne plus sine comparatione nos diligis, ac bonum nostrum procuras, quam mater carnalis ? » (*Stim. div. am.*, P. 3, c. 19.)

¹ Ap. Novar., *Umbra V.*, c. 63. — ² Delrio, *In Cant.*, IV, 13.

3° Christus moriens nos Matri suae in persona discipuli modo specialissimo donavit : *Ecce mater tua, ecce filius tuus.*

1095. Scholium. De amore B. Virginis erga homines.

Cum matris primum officium et potissimum privilegium sit dilectio erga prolem suam, ex dictis compertum est, quantus sit Virginis amor erga homines.

Tantus est ille B. Virginis amor, ut amorem omnium matrum erga natos superet ; tantus existit, ut, tempore passionis, B. Virgo propriam vitam una cum vita Filii lubenter sacrificasset. Quam ob causam ipsa de se dicit : *Ego Mater pulchrae dilectionis.* « Se dilectionis esse Matrem gloriatur, ait *Paciuchel.*, quia tota est amor erga nos, quos recepit in filios. » (In *Ps.* 86, excit. 22.)

Quantus ille fuerit amor, causae ex quibus ortus est, nobis commonstrant. Quatuor a S. Alphonso causae praecipuae enumerantur. (*Glor. M.*, c. 1, § 3.)

1° *Primum motivum* amoris Mariae erga homines, est ejus Immensa caritas erga Deum. Legimus (I, *Joan.*, iv, 21) : *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.* Qui igitur Deum perfectius diligit, perfectius etiam fratres suos diligit. « Si igitur, inquit S. *Alph.*, nullus inter coelites invenitur, qui Deum perfectius quam Maria diligat, nullus etiam invenitur nec inveniri potest, qui nos post Deum magis, quam Maria, diligat. »

2° *Secundum motivum* in eo situm est, quod Christus moriens nos B. Virgini dedit in filios. « Praeterea, ait S. *Doctor*, Mater nostra nos in immensum diligit, quia Christus jamjam moriturus nos ipsi tanquam filios in persona Joannis commendavit, dicens : *Ecce filius tuus.* Haec ultima sunt verba, quibus Christus Mariam allocutus est. Nimis autem magni aestimantur ultima dilectae personae verba, quam ut aliquando oblivione deleri possint. »

3° *Tertium motivum* est pretium, quo nos in filios acquisivit. « Mater, ait S. *Alph.*, eum semper magis diligit filium, cujus ad incolunitatem majorem perferre dolorem, majoremque laborem sustinere debuit. Atvero, nos sumus illi filii, quibus ut vitam gratiae procuraret, Maria crudelissima quaeque debuit sustinere supplicia : debuit enim pro nobis vitam dilectam sui Jesu offerre, eumque vi tormentorum morientem conspicere. Virtute magni hujus Mariae sacrificii in vitam gratiae nati sumus ; nos igitur tanquam filios, quos pretio summi cruciatus emit, summo amore prosequitur... Quam ob causam, teste S. Bonaventura, de Maria dicere possumus : *Sic Maria dilexit nos, ut Filium suum unigenitum daret.* »

4° *Quantum motivum* in eo positum est, quod Maria nos mercedem mortis Christi esse non ignorat. « Optime novit Maria, inquit S. Alph., Filium suum non ad alium finem, quam ad nostram redemptionem, in mundum venisse, ut ipse testatur (*Luc.*, xix, 10): *Venit Filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat*. Optime novit, eum, ut nos salvaret, vitam dedisse suam : *Factus obediens usque ad mortem*. Si igitur Maria remitte tantum nos diligeret, ostenderet se non magni aestimare sanguinem, quem Filius in pretium nostrae salutis effudit. » (*Loc. cit.*)

§ 2. DE MARIA MEDIATRICE.

1096. Mediator dicitur tum ille, qui captivum redimit, pretium solutionis solvendo ; tum ille, qui apud aliquem pro captivo intercedit, ut pretium pro ejus liberatione jam solutum de acto applicetur.

In hoc secundo paragrapho investigandum est, quonam modo B. Virgo sit utroque titulo Mediatrix nostra ; seu quomodo B. Virgo, tum per suum concursum ad ipsum Redemptionis opus, tum per suum concursum ad actualem Redemptionis fructus applicationem, ad nostram salutem cooperata sit.

I. De concursu B. M. Virginis in opere Redemptionis, seu de Maria Coredemptrice¹.

1097. Multum nimis vir unus et mulier una, Adamus et Eva, peccato suo nobis nocuerunt. Cum igitur uterque sexus ad ruinam generis humani cooperatus sit, conveniens fuit ut ad ejusdem reparationem vir unus et mulier una adlaborarent. « Congrum magis, ait S. Bern., ut adesset nostrae reparationi sexus uterque, quorum corruptioni neuter defuisset. » (*In sign. magn. M.*, 183, c. 429.)

Quocirca Deus, qui multis mirisque modis nos reparare potuisset, illum prae caeteris modum selegit, in quo Maria, secunda Eva, cum secundo Adamo, Christo incarnato, ad id restaurandum concurreret, quod prima Eva cum Adamo primo destruxerat. « Qui potuit omnia de nihilo facere, ait S. Anselm., noluit ea violata sine Maria reficere. » (*Orat.* 52. M., 158, c. 956.)

Quam ob causam Maria nuncupatur *Adjutrix Redemptionis* (B. ALB. MAGN.) ; *Reparatrix humani generis* (S. AUGUST.) ; *Redemptrix captivorum* (S. EPIPH.) ; *Reparatrix perditionis orbis* (S. ANSELM.) ; *Restauratio calamitatumstrarum* (S. GERMANUS) ; *Mater omnium*

¹ Cf. Los Rios, *Hier. Mar.*, l. 1, c. 22 ad 26.

credentium (S. AMBROS.) Cf. S. ALPH., *Disc.* 6. — De quo concursu B. Virginis ad opus nostrae Redemptionis paucis agendum est.

1098. N.-B. Ut hac in re omnis praecaveatur error, et ut Redemptoris gloria aut ejus passionis efficacia ex iis, quae Matri Virgini a Sanctis adscribuntur, nullatenus imminui videantur, tria praemittenda sunt principia.

I. B. V. Maria neque fuit neque esse potuit causa principalis nostrae Redemptionis per modum efficientiae : hujusmodi Redemptione solus Christus nos redimere potuit, quippe qui solus perfectus Mediator Deum inter et homines constitutus est, et in quo solo est salus, vita, et resurrectio nostra.

II. B. V. Maria neque nos de condigno redemit, neque nobis quidem de condigno meruit : solus Christus, utpote homo-Deus et caput omnium hominum, homines de condigno redimere, aut eisdem de condigno merere potuit.

III. Quidquid Maria nobis meruit, hoc meruit dependenter a meritis Christi, et ex divina ordinatione, qua Deus Mariam Filio in opere Redemptionis consociatam voluit. Quibus notatis, sit :

1099. Prop. B. V. Maria cum Filio suo ad opus Redemptionis generis humani vere et realiter cooperata est. — Communis.

PROB. Opus Redemptionis duo complectitur, videlicet : donationem Redemptoris, et perpetrationem operis salutiferi. Atqui B. V. Maria et ad donationem Salvatoris, et ad operis salutiferi perpetrationem cooperata est.

PROB. I^a PARS MINORIS. *B. V. Maria ad Salvatoris donationem cooperata est.* — Prima et principalis causa donationis Salvatoris est Deus Pater, qui *sic dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret* (Joan., III, 16), et qui, *ubi venit plenitudo temporis, misit Filium suum, factum ex muliere* (Gal., IV, 4).

Sed et illa mulier, ex qua Patris Unigenitus humanam naturam assumpsit, una cum Deo Patre ad donationem Redemptoris concurrat ; quae mulier est B. V. Maria.

Multipliciter, juxta S. Alphonsum, V. Maria ad Salvatoris donationem cooperata est :

1° Quia de congruo Verbi Incarnationem meruit. (Cf. n. 1051 ; et *Glor. M.*, c. 5, § 2.)

2° Quia Deus ob Virginis preces et suum erga ipsam amorem Redemptoris adventum acceleravit. (*Disc.* 2, P. 1 ; *Disc.* 3, P. 2.)

3° Quia V. Maria suo consensu in verba Angeli, dicendo *Fiat*, Deum ad opus Incarnationis peragendum movit ; voluit enim Deus Virginis consensum exspectare, antequam in ejus utero Verbum

naturam humanam indueret. (*Disc. 4, P. 1. — Disc. 6, init.*) — « Expectat Angelus responsum... ait *S. Bernardus*, exspectamus et nos, o Domina ! verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia dānationis. Ecce offertur tibi pretium salutis nostrae ; statim liberabimur si consentis... Ipse quoque Dominus, quantum concupivit decorem tuum, tantum desiderat et responsionis assensum, in qua nimirum proposuit salvare mundum. » (*Hom. 4 super Missus est, n. 8. M., 183, c. 83.*)

4° Denique praesertim, quia Salvatorem concepit, genuit, lactavit educavit, atque eum tanquam victimam pro salute nostra in ara crucis immolandum praeparavit.

PROB. II^a PARS MINORIS. *B. V. Maria ad operis salutiferi perpetrationem cooperata est.*

Christus Redemptor est quidem principalis et propria causa salutis nostrae : solus de condigno nostram liberationem meruit atque pro nobis satisfecit. Nihilominus, Deus ad gloriam Filii et ad Matris honorem voluit, ut etiam Virgo una cum Redemptore ad perpetrationem operis salutiferi concurreret.

Ad Redemptionis perpetrationem multifarie cooperata est Maria. (*Cf. S. ALPH., Disc. 6. — Glor. Mar., c. 1, § 3.*)

1° Quia in Christi passionem consensum praestitit. — « Quemadmodum Deus, ait *S. Alph.*, noluit Verbum fieri Mariae filium, antequam haec expresse consentiret, ita noluit Jesum suam pro salute humani generis tradere vitam, nisi prius consensus Matris accessisset ; eo consilio, ut una cum vita Filii sacrificaretur et cor Matris. Titulus Matris, teste *S. Thoma*, speciale jus in filios confert ; exinde sequitur conveniens fuisse Jesum, qui omnino innocens erat, et pro propriis delictis nullum supplicium meruerat, morti crucis tanquam victimam pro peccatis mundi non deputari, nisi Mater consensum prius dedisset, eumque sua sponte morti obtulisset. » (*Disc. 6, P.1.*)

2° Quia B. Virgo Christi passionem voluit, et Filium suum sponte morti obtulit. — Optime noverat Maria, a Deo Redemptorem ideo missum fuisse, ut divinae justitiae passione sua satisfaceret, atque morte sua humanum genus redimeret. B. autem Virgo Deum diligebat in immensum, cujus justitiam expleri voluit ; immensum diligebat et homines, quorum liberationem optabat. Exinde est cur et Redemptoris passionem voluerit, et Filium suum morti obtulerit.

Maria in Filii passionem consensit eumque morti obtulit :

- a) quando Angelo Incarnationem nuntianti respondit : fiat ; —
- b) quando filium suum praesentavit in templo ; (*S. ALPH., Disc. 6.*)

— c) Hanc oblationem saepius in vita renovavit, sed speciatim tempore passionis, quando Christo, ut morti se traderet, consensum dedit ; et quando juxta crucem Jesu morientis stabat. (*Glor. Mar.*, c. 1, § 3.) « Omnino tunc, ait *Arnold. Carnut.*, erat una Christi et Mariae voluntas, unumque holocaustum ambo pariter offerebant Deo ; cum Christo communem in salute mundi effectum obtinuit. » (*De laud. B. M.*)

3° Quia B. Virgo proprium meritum propriamque satisfactionem meritis et satisfactionibus Christi conjunxit.

« Neminem latet, ait *S. Doctor*, Mariam a SS. Patribus et a theologis titulo mediatrix frequentissime condecorari : et hoc equidem quia potenti sua intercessionem et merito de congruo omnibus salutem obtinuit, dum mundo perduto magnum Redemptionis beneficium procuravit. Dicitur *merito de congruo* : solus quippe Christus est mediator via justitiae et merito de condigno, sicut schola loquitur ; ipse sua merita Deo Patri obtulit, qui ea pro salute nostra acceptavit. Maria vero est mediatrix ex gratia, via simplicis intercessionis, et merito de congruo ; ipsa sua merita Deo pro salute omnium hominum obtulit, et Deus ea ex benevolentia conjunctim cum meritis Christi acceptavit... *Omnium salutem*, ait *Richardus a S. Vict.* (*In Cant.*, c. 26), *desideravit, quaesivit, obtinuit ; imo salus omnium per ipsam facta est.* » (*Disc. 2*, P. 1.)

Maria igitur, precando et Christo compatiendo, nobis de congruo meruit quidquid Christus moriendo nobis meruit de condigno, ita ut tum Christi sanguine tum Mariae precibus atque lacrymis vere redempti simus.

4° Praeterea, ut notat *S. Alph.* (*Disc. 6*), cum *Dion. Carth.*, Maria meruit ut merita passionis Christi nobis applicarentur. « Virgo dici potest mundi Salvatrix, ait *Dion. Carth.*, propter meritum suae compassionis, quia, patienti Filio acerbissime condolendo, excellerenter promeruit, ut per preces ejus, meritum passionis Christi communicetur hominibus... (*De laud B. M.*, l. 2, a. 23.)

Ex quibus omnibus perspicuum est, Virginem Mariam vere et realiter, licet dependenter a meritis Christi, generis humani Coredeptricem vocari posse et reapse existere.

II. De concursu B. V. Mariae ad applicationem fructus Incarnationis, seu de Maria Thesauraria gratiarum.

1100. Actualis applicatio fructus dominicae passionis nihil est aliud quam gratiarum collatio, quibus homines virtute passionis Christi, et a peccatis liberari, et in bono perseverare, et demum salutem consequi valeant. Investigare igitur quonam modo B. Virgo ad applicationem fructus Incarnationis concurret, idem est quam inquirere, quasnam in gratiarum collatione partes agat.

1101. Prop. I. B. V. *Maria a Deo constituta est universalis thesauraria gratiarum et earumdem dispensatrix universalis ; adeo ut nemini aliqua gratia, quae ab ejus oratione aliquo modo non pendeat, concedatur.*

Propositio communem Sanctorum et theologorum sententiam exhibet.

N.-B. Maria dicitur a Deo constituta esse *universalis thesauraria gratiarum, et earumdem dispensatrix universalis* : id est, Deus, propter Matris honorem, legem statuit, vi cujus nemini ullam elargiretur gratiam, nisi Mariae intercessio interveniret ; eis vero, pro quibus Maria intercederet, gratiam semper concederet. Qua de causa B. Virgo jure meritoque dicitur *thesauraria gratiarum*, quippe cui omnia bona supernaturalia aliquo modo commissa sint ; et *dispensatrix universalis*, quippe cum, deficiente ejus mediatione, nulla gratia hominibus conferatur.

Additur in propositione : *quae ex ejus oratione aliquo modo non pendeat.* — Gratiae, quae nobis per sacramenta rite suscepta conferuntur, a Virginis orationibus directe et proxime non pendent ; ab eis tamen pendent *indirecte* et *remote*, eo scilicet sensu quod B. Virgo sua intercessione nobis aptas dispositiones ad Sacramenta rite suscipienda obtineat.

Haec propositio a S. Alphonso tanquam una ex praecipuis in Marialogia habetur, et tanquam praecipuum fundamentum totius illius devotionis, quam omnes vere christiani erga tam praepotentem Matrem nutriunt. Quam ob causam S. Doctor ad eam probandam atque contra impugnatores tuendam in scriptis suis totus incubuit. (Cf. *Glor. Mar.*, P. 1, c. 5 ; P. 2, *Disc.* 2, P. 1. — *Resp. ad anonymum.*)

PROB. PROP. I. Ex Auctoritate Ecclesiae. 1° Mariam esse gratiarum thesaurariam atque dispensatricem, « S. Ecclesia nobis manifestare intendit, ait S. Alph., quando divinam Matrem honorat applicando ipsi verba Ecclesiastici, xxiv, 25 : *In me gratia omnis viae et veritatis.* Dicitur *viae*, quia viatoribus omnes gratiae per Mariam dispensantur ; *veritatis*, quia per Mariam lux veritatis diffunditur. — *In me omnis spes vitae et virtutis ; vitae*, quia in terris vitam gratiae et in coelis vitam gloriae per Mariam nos esse adepturos speramus ; et *virtutis*, quia per Mariam virtutes acquiruntur, speciatim virtutes theologicae, quae sunt Sanctorum virtutes praecipuae. — *Ego Mater pulchare dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctae spei.* (Eccli., xxiv, 24.) Maria sua intercessione dona divini amoris, sancti timoris, coelestis lucis, et sanctae fiducia, servis suis impetrat. Ex quibus deducit S. Bernardus (*Ep.* 174), Mariam ex doctrina Ecclesiae universalem nostrae salutis esse mediatricem : *Magnifica gratiae Inventricem, Mediatricem salutis, Restauratricem saeculorum.* Haec mihi de illa cantat Ecclesia, et me eadem docuit decantare. » (*Disc.* 2, P. 1.)

2º Maria ab Ecclesia salutatur : *Salus infirmorum, refugium peccatorum, auxilium christianorum, vita, spes nostra*. Quibus ex titulis liquido apparet, gratias per Mariam nobis dispensari. — Item, vocatur *felix coeli porta* ; quia « nullus potest coelum intrare, ait S. Bonaventura, nisi per Mariam transeat, tanquam per portam ». (In *Luc.*, 1.)

II. **Ex verbis Pii X** : « Ex hac autem, inquit, Mariam inter et Christum communione dolorum ac voluntatis, *promeruit illa ut reparatrix perditionis orbis dignissime fieret* ¹, atque ideo universorum munerum dispensatrix quae nobis Jesus nece et sanguine comparavit.

Equidem non diffitemur horum erogationem munerum privato proprioque jure esse Christi ; siquidem et illa ejus unius morte nobis sunt parta, et Ipse pro potestate mediator Dei atque hominum est. Attamen, pro ea, quam diximus, dolorum atque aerumnarum Matris cum Filio communione, hoc Virgini augustae datum est, ut sit *totius terrarum orbis potentissima apud unigenitum Filium suum mediatrix et conciliatrix* ². Fons igitur Christus est, et de plenitudine ejus nos omnes accepimus ³ ; ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministrationis... augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate ⁴. Maria vero, ut apte Bernardus notat, *aquaeductus est* ⁵ ; aut etiam collum, per quod corpus cum capite jungitur itemque caput in corpus vim et virtutem exerit. *Nam ipsa est collum Capitis nostri, per quod omnia spiritualia dona corpori ejus mystico communicantur* ⁶. Patet itaque abesse profecto plurimum ut nos Deiparae supernaturalis gratiae efficiendae vim tribuamus, quae Dei unius est. Ea tamen, quoniam universis sanctitate praestat communioneque cum Christo, atque a Christo ascita in humanae salutis opus *de congruo*, ut aiunt, promeret nobis quae Christus *de condigno* promeruit, estque princeps largiendarum gratiarum ministra. » (Encycl. *Ad diem illum laetissimum*. Acta, vol. I, pag. 153.)

III. **Ex Auctoritate Sanctorum**. S. Germanus : « Nemo salvatur nisi per te, o Deipara ; nemo liberatur a periculis, nisi per te, o Virgo puerpera ; nemo coelesti aliquo munere donatur nisi per te, o Deo charissima. » (*Serm. 2 de Dormit. B. M. M.*, 98, c. 350.) — S. Bonaventura : « Per manus hujus Dominae habemus quidquid boni posidemus, testante B. Bernardo, qui ait (*In Vigil. Nat. Dom.*) :

¹ Eadmeri Mon. *De Excellentia Virg. Mariae*, c. 9. — ² Pius IX in Bull. *Ineffabilis*. —

³ Joan., I, 16. — ⁴ Ephes., IV, 16. — ⁵ *De Aquaeductu*, n. 4. — ⁶ S. Bernard. Sen., *Quadragesimae de Evang.*, Sermo X, a. 3, c. 3.

Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariae manus non transiret. » (*Spec. B. M.*, lect. 3.) — *S. Bernardus* : « Sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam. » (*S. de Aquaeductu. M.*, 183, c. 441.) — *S. Bernardinus Sen.* : « Tu dispensatrix omnium gratiarum. » (*Pro fest. B. M.*, S. 13, a. 2, c. 3.) — Et : « Nulla gratia venit de coelo ad terram, nisi transeat per manus Mariae. » (*Pro fest. B. M.*, S. 5, c. 8.) — *S. Antoninus* : « Per eam exivit de coelis quidquid gratiae venit in mundum. » (*Sum. P.* 4, Tit. 15, c. 20, § 12.) — *S. Petr. Damianus* : « In manibus tuis sunt thesauri miserationum Domini. » (*De Nat. B. V.*, s. 1. M., 144, c. 741.)

IV. **Ex Ratione.** Esse gratiarum thesaurariam earumque dispensatricem universalem est singulare privilegium, quod ex mera Dei liberalitate B. Virgini concessum est : quocirca ratione probari nullatenus potest. Potest tamen ratio quasdam hujus privilegii assignare congruentias.

1° *Prima* ex titulo Matris Dei desumitur. Conveniens est Matrem in bona filii jus quoddam habere. Porro, gratiae, quae hominibus conceduntur, bona sunt Filii Virginis. « A tempore quo Virgo Mater concepit in utero Verbum Dei, ait *S. Bernardinus Sen.*, quamdam, ut sic dicam, jurisdictionem obtinuit in omni Spiritus Sancti processione temporali ; ita quod nulla creatura aliquam a Deo obtinuit gratiam, nisi secundum ipsius piae Matris dispensationem. » (*Pro fest. B. V.*, s. 5, c. 8.)

2° *Secunda* desumitur ex titulo Coredemptricis. Maria cum Filio suo ad nostram salutem cooperata est, et quidquid Christus de condigno, id omne de congruo meruit. Cum igitur ad spirituales fidelium nativitates sit cooperata, consentaneum etiam erat a Deo illud ei conferri privilegium, ut sua intercessione ad vitam gratiae in hoc saeculo, et vitam gloriae in futuro, fidelibus elargiendam cooperaretur.

3° *Tertia* desumitur ex caritate Virginis in Deum, et ex amore Dei in Virginem. « Quis unquam, ait *S. Alph.*, inficiari possit, omnino rationabiliter atque convenienter affirmari, Deum, ad glorificandam hanc sublimem creaturam, quae ipsum in vita sua plus quam omnes aliae creaturae honoravit atque dilexit, et quam ipse in Matrem Filii sui ac Redemptoris nostri elegit, voluisse, ut omnes gratiae, quae hominibus conceduntur, per manus Virginis transirent atque dispensarentur ? » (*Glor. M.*, c. 5, § 1.)

1102. **Objicitur.** Si B. Virgo est thesauraria et dispensatrix omnium gratiarum, hoc Dei praejudicat independentiae, quippe qui suas gratias sine Mariae

interventione elargiri non possit ; praeterea dignitatem aliorum Sanctorum atque potestatem minuit, quippe qui, nobis ut obtineant gratiam, ad intercessionem B. Mariae confugere deberent. (*Ita Muratori, apud S. Alph., c.5.*)

Resp. 1° Quoad Deum. — Aliud est esse mediatorem ex justitia, via meriti : et aliud esse mediatorem ex gratia, via deprecationis. Aliud etiam est : Deum *non posse*, et aliud Deum *non velle* suas gratias sine Mariae intercessione concedere. Nullus unquam dixit Deum non posse, prout vult, sine interventione Mariae gratiam elargiri : Ipse enim est fons totius boni, et absolutus omnium gratiarum Dominus ; Maria vero est pura creatura, quae, quidquid habet, a Dei liberalitate accepit. Licet autem Deus possit, attamen non vult independenter a precibus B. Virginis, suas gratias in nos effundere ; et hoc quidem, ut supra notatum est, quia illam, quae ipsum tantopere honoravit atque dilexit, prae aliis modo speciali vult honorare.

Praeterea, Christus solus est Mediator justitiae, secundum illud Apostoli (I, *Timoth.*, II, 5) : *Unus est Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* Ipse solus per merita sua gratiam et salutem nobis de condigno obtinuit. Porro, V. Mariam dicimus *Mediatricem ex gratia*, utpote quae, quidquid nobis obtinet, id omne per merita Christi, et virtute suarum orationum, nobis impetret. Christus igitur est fons primarius, de cuius plenitudine nos omnes accepimus ; Maria vero est aquaeductus, per quem gratiae ex fonte ad nos effluunt : Christus est caput influens, Maria vero collum transfundens, secundum illud : « In Christo fuit plenitudo gratiae sicut in capite influente ; in Maria vero sicut in collo transfundente. » (*Ap. Contens.*, l. 10, D. 6, c. 1.)

2° Quoad alios Sanctos. — Docet S. Alphonsus, cum S. Bernardo, S. Anselmo, S. Bonaventura, Suarez aliisque Sanctis atque doctoribus, Sanctos in coelis, dum nobis a Deo gratiam obtinere volunt, Virginem Mariam adire, ut ipsa pro nobis orationes suas interponat. — Nec in hoc aliorum Sanctorum gloria minuitur. Maria enim est a Deo constituta Regina Sanctorum omnium ; ac proinde horum non minuitur gloria, cum ad Mariam, Reginam suam et Dominam, tanquam intercessores accedant, ut per ipsam nobis eas gratias, quas ab eis efflagitamus, impetrent.

1103. Corollarium. Ex dictis sequitur, B. Virginis intercessionem esse hominibus ad salutem rigore necessariam ; necessariam utique non necessitate absoluta ; talis enim necessitas in solam Redemptoris mediationem cadit ; *sed necessitate morali*, quia Deus ad honorem B. Virginis Deiparae statuit, ut ii soli, pro quibus B. Virgo intercederet, gratiam acciperent. Quocirca S. Anselmus, Virginem alloquens, dicit : « Omnis a te aversus et a te despectus necesse est ut intereat. » (*Or.* 51. M., 158, c. 956.) — Et S. Bernardus : « Totis medullis cordium Mariam hanc veneremur ; quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam... Quidquid Deo offerre paras, Mariae commendare memento, si non vis sustinere repulsam. » (*De Aquaed.*, n. 7, M., 183, c. 441.)

1104. Prop. II. B. Virginis intercessio est adeo efficax, ut ipsa sit Mediatrix quodammodo omnipotens.

N.-B. 1° Dicitur in prop. *quodammodo* omnipotens, ad indicandum scilicet discrimen, quod inter Dei atque Virginis omnipotentiam intercedit : Deus est

omnipotens per naturam, Virgo per gratiam. « Ab omnipotente Filio, ait Richardus a S. Laur., omnipotens Mater est effecta » (*De Laud. B. M.*, l. 4) ; eo nimirum sensu, quod a Filio suo, quidquid vult, oratione sua obtinere potest, secundum tritum illum versiculum : *Quod Deus imperio, tu prece, Virgo, potes.*

2° Doctrina in hac propositione tradita, nostram fiduciam in coelestem Matrem nostram mire excitat et nutrit : si enim Maria est prece omnipotens, omnia quae vult, ea nobis impetrare potest, atque omnia, quae sunt ad salutem conducentia, secure ab ipsa efflagitare ac obtinere possumus. « Tantummodo velis salutem nostram, ad Virginem orat S. Anselmus, et vere nequaquam salvi esse non poterimus. » (*De Excell. V.*, c. 12. M., 159, c. 579) ; — et B. Albertus Magnus : « Roganda est ut velit, inquit ; quia, si vult, necesse est fieri. » (*De Laud. B. M.*, l. 2, c. 1.) Qua de causa S. Alphonsus ad hanc doctrinam probandam atque illustrandam totus incumbit. (*Glor. M.*, c. 6.)

PROB. I. Ex Dignitate Matris Del. « Tanta, ait S. Alph., est Matrum auctoritas in filios, ut licet hi monarchae forent et in omnes sui regni personas absolutum dominium haberent, eorum matres non possint ipsis subditae esse. Verum utique est, Christum nunc in coelis ad dexteram Patris sedentem, etiam quatenus hominem, propter unionem hypostaticam cum persona Verbi, prout explicat S. Thomas, habere in omnes et etiam in Matrem suam supremum dominium. Nihilominus adfuit tempus, qua Salvator noster in terris degens, seipsum adeo humiliare voluit, ut Mariae auctoritati subiceretur, sicut testatur S. Lucas : *Et erat subditus illis.* Imo S. Ambrosius docet, Christum, postquam Mariam sibi in Matrem elegerit, vere fuisse, tanquam ejus filium, ad obedientiam ei praestandam adstrictum... Qua de causa dicimus preces Mariae, licet in coelis ipsa Filio amplius non possit imperare, preces tamen semper esse Matris, atque adeo ad obtinendum quidquid expostulat, potentissimas. *Grande privilegium Mariae*, ait S. Bonaventura, *quod apud Filium sit potentissima.* (*Spec. B. M.*, Lect. 6.) Et cur ? Praecise propter rationem, quam assignavimus, quia scilicet preces Mariae sunt Matris preces. » (*Glor. M.*, c. 6, § 1.)

II. Ex Auctoritate Sanctorum. Allatam rationem dicta Sanctorum mirifice illustrant. S. Augustinus ait : « Neque enim dubium, quae meruit pro liberandis proferre pretium, posse, plus Sanctis omnibus, liberatis impendere suffragium. » (*Serm.* 208, *Edit. Ben.*, app. M., 39, c. 2134.) — S. Germanus : « Tu autem, quae materna in Deum auctoritate polleas, etiam iis qui enormiter peccant, eximiam remissionis gratiam concilias ; non enim potest non exaudiri, cum Deus, ut verae et intemeratae Matri suae, quoad omnia, et per omnia, et in omnibus, mores gerat. » (In *Dormit. Deip.*, S. 2. M., 98, c. 351.) — S. Anselmus : « Te, Domina, Deus sic exaltavit. et omnia tibi secum possibilia esse donavit. » (*De Excell. V.*, c. 12.

M., 159, c. 578.) — *S. Petrus Dam.* : « Accedis ante illud humanae reconciliationis altare, non solum rogans, sed imperans ; Domina, nam Filius nihil negans, te honorat. » (In *Nat. B. V.*, S. 1. M., 144, c. 740.) — *S. Antoninus* : « Oratio Deiparae habet rationem imperii, unde impossibile est eam non exaudiri. » (P. 4, t. 15, c. 17, § 4.) — *S. Bernardinus Sen.* : « Imperio Virginis omnia famulantur, etiam Deus. » (*Pro fest. V. M.*, S. 5, c. 6.) — *S. Bonaventura* : « O certe Dei nostri mira benignitas, qui suis reis te Dominam tribuit Advocatam, ut a Filio tuo, quod volueris, valeas impetrare ! » (*Stim. div. am.*, P. 3, c. 19.)

1105. Prop. III. *Proprium mediationis B. Virginis est materna misericordia atque clementia.*

In superioribus propositionibus probatum est, Mariam thesaurariam esse omnium gratiarum, et quadam esse omnipotentia donatam. « Grande privilegium Mariae, ait *S. Bonav.*, quod apud Deum potentissima est. » (*Spec. B. V.*, lect. 6.) — Sed, addit idem *Sanctus*, « quid tanta Mariae potentia prodesset nobis, si ipsa nihil curaret de nobis ? »

Ad nostram igitur fiduciam in B. Virginem omnibus modis augendam et stabiliendam, S. Alphonsus Mariam tanquam plenam materna misericordia atque clementia nobis ostendit. « Certe, exclamat *S. Doctor cum S. Bonaventura* (*Stim. div. am.*, P. 3, c. 19), cum te aspicio, nihil nisi misericordiam cerno ; nam pro miseris Mater Dei facta es, et tibi miserendi est officium commissum ; undique sollicita es de miseris, misericordia vallis, solum misereri videris appetere. » (*Glor. Mar.*, c. 9.)

Et primo quidem, S. Alph. Mariam nobis demonstrat tanquam a Deo Reginam misericordiae hoc fine constitutam, ut apud Judicem peccatorum defensionem suscipiat. (*Glor. Mar.*, c. 1, § 1.) — Ipsam nobis exhibet tanquam nostram Matrem, quae Filios suos summa caritate atque profundissima prosequitur teneritudine (*Loc cit.*, c. 1, § 2 et 3) — Fuso denique calamo nobis proponit, quomodo de facto B. Virgo officium mediatrix, cum materna sollicitudine atque misericordia erga nos omnes, sed speciatim erga peccatores, impleat (*loc. cit.*, c. 6, § 2 et 3 ; c. 7, 8 et 9) ; et exponit quomodo B. Virgo sua misericordi intercessione peccatoribus conversionem obtineat (c. 6, § 3) ; tentatis victoriam procuret ; (c. 4, § 2) ; iustis perseverantiam, et agonizantibus beatam mortem impetret (c. 2, § 2 et 3) ; suos devotos in purgatorio sublevet, eosque tandem in coelos deducat (c. 8, § 2 et 3).

Tanta est Mariae compassio propter nostras miseras, *ait S. Alph.* (c. 6, § 2), tantus est amor, quo nos diligit, ut indesinenter pro nobis oret, atque semper denuo orare incipiat, neque orando satiari valeat, nos ut a malis imminetibus praeservet, atque gratias, quibus ad salutem indigemus, obtineat. « Non est satietas defensionis ejus », *ait S. Germanus (De Zona. M., 98, c. 382)*. Et ideo : « Adstat Beatissima Virgo vultui conditoris, prece potentissima semper interpellans pro nobis. Videt enim nostra discrimina, nostrique clemens Domina materno affectu miseretur. » (*B. Amedeus, De Laud. V., hom. 8. M., 188, c. 1343.*)

1106. Prop. IV. *Tanta est Virginis Mariae clementia atque potentia, ut spes desperatorum vere vocari possit.*

Licet haec proposito tanquam pars praecedentis poni potuisset, seorsim tamen ob materiae gravitatem atque utilitatem tractatur : multum siquidem inservit ad nostram propriam fiduciam in Virginem Mariam augendam, atque ad zelum nostrum inflammandum, ut cordibus peccatorum, ad quos salvandos missi sumus a Patrefamilias, devotionem erga Virginem Mariam inseramus, eamque in eis augeamus.

Deus, qui omnia in mensura, et numero et pondere disposuit, pro quolibet homine viatore certam statuit mensuram gratiarum specialium, ultra quam, si homo eis abutatur, non jam alias, praeterquam gratias communes, elargitur, quibuscum, licet sint ad salutem sufficientissimae, homo non salvabitur (n. 1189). Determinavit praeterea Deus pro quolibet homine certum numerum peccatorum, quae condonare decrevit ; quo numero expleto, secundum leges ordinarias jam non datur remissio. Qui gratiarum seriem exhaurerunt, numerumque peccatorum expleverunt, vocantur derelicti, obdurati, excaecati ; et excidunt e regimine misericordiae, ut in regimen justitiae reincendant.

Jamvero in praesenti illos vocamus desperatos qui, vel ob enormitatem unius peccati, vel ob peccatorum multitudinem, et gratiarum abusum, a Deo secundum ordinarias divinae providentiae leges derelinquuntur, et de regimine misericordiae in regimen justitiae transeunt, et pro quibus proinde, perpensa sola Dei justitia, non datur amplius spes salutis.

Dicendum est igitur cum S. Alphonso, hujuscemodi peccatores, qui alioquin infallibiliter perirent, dummodo ad Virginem Mariam confugiant, salutem adhuc consequi posse. Deus enim, antequam decretum aeternae damnationis irrevocabiliter ferat, perpendit an B. Virgo pro ipsis sit intercessura. Si intercedit B. Virgo, tam potens est ejus oratio, ut peccator, pro quo intercedit, vel in regimine misericordiae maneat, vel de regimine justitiae iterum in regimen misericordiae transferatur, et demum salvari valeat, dummodo ad finem usque erga B. Virginem vere devotus exstiterit.

« Maria, *ait S. Alph.*, ad dignitatem Matris Dei adhuc est evecta,

ut miserrimi illi peccatores, qui propter sua peccata secundum leges divinae justitiae salvari non possent, per ejus dulcem misericordiam atque potentem intercessionem salutem obtinerent, sicut testatur S. Joannes Chrysostomus : *Ideo Mater Dei praelecta es ab aeterno, ut, quos justitia Filii salvare non potest, tu per tuam salvas pietatem.* » (*Glor. Mar.*, c. 6, § 3.)

Et cap. VIII, § 1, scribit S. Doctor : « B. Henricus Suso declarabat se animam suam manibus Virginis credidisse, atque si divinus judex eum condemnare vellet, petiturum ut sententia per manus Virginis transiret : *Si Judex servum suum damnare voluerit, per manus tuas piissimas hoc faciat.* (*Hor. sap. aet.*, l. 1, c. 16.) Sperabat enim fore ut, simul ac damnationis sententia in piissimis Virginis manibus foret, ejus executio certissime a Maria impediretur. Idem, o Regina sanctissima, pro me ipso dico atque spero. Unde et semper cum S. Bonaventura repetere volo : *In te, Domina, speravi, non confundar in aeternum.* (*Psalt. B. V.*, Ps. 30.) »

Doctrina hujus propositionis Sanctorum et theologorum dictis etiam confirmatur. Ait S. Anselmus : « Si ipsa propter peccatores facta est Domini Mater, quomodo immanitas peccatorum meorum cogere me poterit desperare veniam ? » (*De Excell. V.*, c. 1. M., 159, c. 558.) — S. Bonaventura : « Si contra te, propter tuas nequitias, Dominum videris indignatum, ad spem peccatorum confugas ; sibi pro miseris satisfacere ex officio est commissum. » (*Stim. div. am.*, P. 3, c. 12.) — S. Petrus Dam. : « Nihil tibi impossibile, cui possibile est desperatos in spem beatitudinis relevare. » (*In Nativ. B. M.*, S. 1. M., 144, c. 740.) — Thomas a Kempis : « Quot fuissent aeternaliter damnati, vel in desperatione mansissent obstinati, nisi benignissima Virgo Maria pro eis interPELLASSET ad Filium ! » (*Serm. 23 ad Nov.*) — Propterea Bernardinus a Bustis peccatores sic adhortatur : « O peccator ! non diffidas, etiamsi commisisti omnia peccata ; sed secure ad istam gloriosissimam Dominam recurras ; invenies eam in manibus plenam misericordia et largitate. » (*Mariale*, P. 2, S. 5.)

ARTICULUS II.

De obsequiis nostris erga Deiparam.

Multa in hoc ultimo articulo de cultu mariano inquiri possent, ut, v. gr., de liceitate illius cultus ; de excellentia cultus, qui B. Virgini debetur : est enim cultus non simplicis duliae, sed hyperduliae ; de istius cultus antiquitate et universalitate in Ecclesia, etc... Quibus tamen omissis, duo tantum, quae ad praxim magis pertinent, necessitatem scilicet, et efficaciam devotionis erga Virginem Mariam, paucis explicare et probare sat erit.

§ 1. DE NECESSITATE DEVOTIONIS ERGA V. MARIAM.

1107. Prop. *Devotio erga B. Virginem est hominibus adeo necessaria, ut sine ea moraliter impossibile sit aliquem salvari.*

N.-B. In hac asserenda propositione, theologus caute procedere debet, aut ne nimis durus videatur, aut ne viam salutis, plus quam par est, coarctet. Non enim est intelligenda propositio de iis, qui invincibiliter et prorsus inculpabiliter B. Virginem ignorant, quales sunt pagani, quibus Evangelium nunquam praedicatum est, et qui legem naturalem observant, atque peccata vitant; vel etiam multi Christiani qui, licet legem christianam perfecte observent, de Virgine tamen Mariâ nihil unquam fortasse audierunt. Hi enim interpretative etiam Virginis cultores existunt; invocarent enim Mariam, si eam cognoscerent; ac proinde a patrocinio B. Virginis nullatenus excluduntur.

Sed valet propositio de adultis, qui, quamquam Virginem Mariam cognoscunt, eam tamen invocare recusant. Horum salus, etsi absolute sit possibilis, moraliter tamen est impossibilis.

PROB. I. Ex Ratione. Maria, ut supra dictum est (n. 1101), a Deo constituta est universalis gratiarum thesauraria atque dispensatrix. Inde rigore sequitur illos, qui tantae Matris suffragium implorare recusant, superna dona non recipere, et a salutis tramite exulare. *Omnes qui me oderunt, diligunt mortem (Prov., VIII, 36);* quae verba ab Ecclesia B. Virgini applicantur. « Gens, quae non servierit illi, ait Richardus a S. Laur., peribit; gentes destitutae tantae Matris auxilio, destituuntur auxilio Filii, et totius curiae coelestis. » (*De Laud. B. M., l. 2, p. 1.*)

II. Ex Auctoritate. « O Beatissima, exclamat S. Anselmus, omnis a te aversus et a te despectus necesse est ut intereat. » (*Orat. 51. M., 158, c. 956.*) — S. Antoninus: « Impossibile est quod illi, a quibus Maria oculos misericordiae suae avertit, salventur. » (*P. 4, Tit. 15, c. 14, § 7.*) — « Sedulo notentur, ait S. Alph., haec Sanctorum dicta; et timore corripiantur qui devotionem erga divinam Matrem parvi faciunt, aut ex negligentia totaliter deserunt. Affirmant enim illos, qui Mariae protectione non gaudeant, nullatenus posse salvari. Idem alii nos docent, ut B. Albertus M.: *Gens quae non servierit tibi, peribit. (Bibl. Mar., c. 60.)* — S. Bonaventura: *Qui neglexerit illam, morietur in peccatis suis. (Psalt. B. M., Ps. 116.)* Et in Ps. 99 affirmat idem Sanctus eos, a quibus Maria oculos misericordiae suae averterit, non solum non fore salvos, sed etiam spem salutis ab eis exulare: *A quibus averteris cultum tuum, non erit spes ad salutem.* » (*Glor. Mar., c. 8, § 1.*) Quocirca exclamat S. Bonaventura (*Psalt., Ps. 48*): *Audite, gentes: qui ingredi cupitis regnum Dei, Virginem Mariam honorate, et invenietis vitam et salutem perpetuam.*

§ 2. DE EFFICACIA DEVOTIONIS ERGA B. V. MARIAM.

1108. Prop. *Vera devotio erga B. V. Mariam est adeo efficax, ut moraliter impossibile sit sincerum Mariae cultorem damnari*¹.

N-B. Triplicem devotionem erga V. Mariam distinguere licet. *Prima* est eorum, qui in peccato mortali viventes, nullum sese emendandi desiderium habent; imo qui Mariam colunt, quo securius peccent, cum intentione et spe conversionis postea obtinendae. Haec devotio est falsa, noxia, omnino reprobanda; de qua nullatenus intelligenda est propositio. « Si quis, ait S. Alph., peccare vellet fidens se salutem per Mariam esse obtenturum, hic culpa sua Mariae protectione indignus ad eamque inhabilis evaderet. » (*Glor. M.*, t. 8, p. 114.) — In praxi tamen caute agendum est cum illis, qui talem profitentur devotionem, eam ne prorsus abjiciant. Eo adducendi sunt ut, quod in sua devotione vitiosum fuerit, corrigant; et si non valeant emendari, a sua devotione non sunt avertendi. Licet enim haec ad salutem ordinarie non inserviat, fieri tamen potest, ut clementissima Virgo ipsis a Filio cordis mutationem et salutem obtineat, uti aliquando contigisse auctores referunt. Praeterea, usquequæ in hac devotione formalis extendatur praesumptio, nunquam scire datur; ac proin in uno alterove, qui talem devotionem nutriunt, aliquid boni forsant latitare potest.

Secunda est eorum qui, in peccato mortali existentes, Mariam colunt atque fideliter invocant, cum sincero ac efficaci emendationis desiderio.

Tertia est eorum qui, cum sint jam justificati, Mariam fideliter ac perseveranter honorant. Haec ultima devotio plurimos admittit gradus, a simplici scilicet ac fideli invocatione, usque ad perfectissimam Deiparae virtutum imitationem.

Propositio intelligenda est non de justis solum, qui Mariam honorant; sed de peccatoribus etiam, qui Virginem cum sincero ac efficaci emendationis desiderio fideliter invocant. « Diximus, ait S. Alph., moraliter impossibile esse veros Mariae servos damnari: hoc autem ea conditione intelligi debet, ut absque peccato vivant, vel saltem emendationis desiderium habeant, quia tunc B. Virgo ipsos juvabit. » (*Varia obseq. Introd.*, t. 8, p. 144.) Et *Glor. M.*, c. 8, init., addit S. Doctor: « Debet igitur haec sententia de illis intelligi, qui cum emendationis desiderio fidelitatem jungunt in devotione et oratione erga divinam Matrem. Hos, inquam, perire moraliter impossibile est. » Hujusmodi enim peccatoribus B. Virgo liberationem a peccatis certo obtinebit; et in sua devotione si ad mortem usque fideliter perseveraverint, a B. Virgine gratiam finalis perseverantia certe obtinebunt.

PROB. PROP. I. Ex Auctoritate, apud S. Alph., *Glor. M.*, c. 8. S. Anselmus: « Omnis ad te conversus et a te respectus impossibile est ut pereat. » (*Orat. 51. M.*, 158, c. 956.) — S. Antoninus: « Ne-

¹ Cf. S. Alph., *Glor. Mar.*, c. 1, § 4; c. 2, § 1; c. 3, § 2 c. 6, § 2 et 3; c. 9; sed praesertim, c. 8, § 1; *Vera sponsa*, c. 21, (t. 11, p. 126).

cessarium (est) quod hi, ad quos convertit oculos suos, pro eis advocans, justificentur et glorificentur. » (P. 4, Tit. 15, c. 14, § 7.) — *S. Bonaventura* : « Qui perstat in obsequio tuo, procul fiet a perditione. » (*Psalt. B. V.*, Ps. 118.) — Et : « Pax multa diligentibus te, Domina ; anima eorum non videbit mortem in aeternum. » (Ps. 67), — *Richardus a S. Vict.* : « Si accedam ad iudicium, et Matrem misericordiae in causa habuero mecum, quis Iudicem denegabit propitium ? » (In *Cant.*, c. 39. M., 196, c. 518.) — *Petrus Blesensis* : « Fieri non potest ut pereat, qui Mariae sedulus et humilis cultor fuerit. » (*Par. an. fid.*, P. 1, c. 18.)

II. **Ex Ratione.** Tanta est Mariae clementia atque misericordia, ut nullum ad se confugientem, quantumvis sit peccator, a se repellere queat. « Tu peccatorem, ait *S. Bernardus*, quantumlibet foetidum, non horres ; si ad te suspiraverit, tu illum a desperationis barathro pia manu retrahis. (*Depr. ad B. V.*) — Et *Petrus Bles.* : « Nullum tam execrabilem peccatorem orbis habet, quem ipsa abominetur et a se repellat. » (*Par. an. fid.*, P. 3, c. 5.) — Tanta est etiam ejus potentia, ut quidquid a Filio expostulat, certo obtineat. Illos igitur, qui Virginis opem implorant sicuti oportet, et quantum oportet, perire est moraliter impossibile. Quo fit ut ipsa Ecclesia Mariae illud Proverbiorum (c. viii) applicet : *Qui mane vigilant ad me, invenient me... Qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino.* Et *S. Bernardus* omnes adhortatur dicens : « Beatis illius pedibus provolvamur, teneamus eam, nec dimittamus, donec benedixerit nobis. » (In *Sign. magn. M.*, 183, c. 432.)

1109. **Corollarium.** Ex dictis sequitur, sinceram devotionem erga B. Virginem esse maximum praedestinationis signum. Gaudeant igitur qui talem devotionem erga Deiparam, Matrem nostram, possident ! Nullus tamen ejusmodi devotione munitus absolute affirmare potest se salvatum iri. Hanc enim devotionem, sicut et ipsam gratiam, in vasis fictilibus portamus, et ob innatam naturae vertibilitatem, quilibet semper in periculo est eam devotionem deserendi. Cuilibet igitur semper, et timendum est ne coelestem suam Matrem deserat, et orandum, ut ab ipsa in suo servitio fidelitatem atque perseverantiam obtineat : nam illis solis corona gloriae a Deo per Mariae preces dabitur, qui in ejus servitio ad mortem usque fideliter perseveraverint.

APPENDIX

DE BEATO JOSEPHO ¹

1110. Sicut nec mater a Filio, ita nec pater a Filio, aut sponsus a sponsa in consideratione nostra sejungendus est. Inspectis igitur quae ad Filii et Matris dignitatem et munia pertinent, haud incongruum est ut, antequam ad ulteriora transeamus, illum etiam consideremus, quem Deus Christo in patrem, Virgini vero in sponsum elegit, quemque Dominum domus suae constituit.

Virginem Deiparam inter atque Patriarcham S. Josephum intercessisse verum matrimonium, Josephumque fuisse non putativum tantum, sed verum Mariae maritum, et quidem quatenus haec est mater Dei, ex dictis n. 1070 et 1071 satis jam constat.

Superest igitur ut quaedam addantur : 1° de B. Josepho qua patre Jesu ; 2° de eminentia ejus dignitatis ; 3° de ejus gratia et gloria ; 4° de ejus patrocinio.

ARTICULUS I.

De. B. Josepho qua patre Jesu.

1110^a. Virginis sponsum esse patrem Christi Domini in evangelica narratione manifeste declaratur. Hoc enim nomine ipsum compellant non solum Judaei, mysterii Incarnationis ignari (*Matth.*, xiii, 55 ; *Joan.*, vi, 42), sed etiam illi, qui Christi conceptionem ex Spiritu Sancto probe noverant, B. Virgo scilicet, et Evangelista Lucas : *Pater tuus et ego*, ait B. Virgo, *dolentes quaerebamus te* (*Luc*, ii, 48) ; et S. Lucas scripsit : *Et erat pater ejus et mater mirantes super his quae dicebantur de illo.* (*Luc*, ii, 33. Cf. *ibid.*, v, 27, 41, 43.)

Quam ob rem omnes Christiani Josephum patrem Christi aestimant ac nominant ; et ipsa Ecclesia eum patrem Verbi praedicat : *Te Sator rerum statuit pudicæ Virginis sponsum, voluitque Verbi te patrem dici.* (In off. S. Josephi.)

1110^b. Quaeritur ergo : *Quonam sensu B. Josephus habendus est pater Christi.*

Praenotanda. Paternitas est relatio patrem inter et filium, fundata tum in communicatione naturae, tum in mutuo quodam vinculo morali, quo pater et filius sibi invicem adstringuntur.

Communicatio naturae, quâ, viâ generationis, filius ortum ducit a patre, fundat in patre paternitatem realem et physicam, qualis inter homines communiter existit. — Mutuum vinculum morale, quod patrem inter et filium intercedit, fundat quidem paternitatem realem, sed non necessario physicam. Quod vinculum generatim ex communicatione naturae exsurgit : potest tamen aliâ viâ etiam oriri, ut patet in adoptione, quâ inter adoptantem et adoptatum mutuum amoris et sollicitudinis vinculum inducitur, vi cujus adoptans vere et realiter dici debeat pater adoptati, licet eum non genuerit. Quibus notatis,

Respondetur : *Seposita paternitate physica, B. Josephum habere, relate ad Verbum incarnatum, paternitatem non solum quoad nomen aut aestimationem hominum, sed etiam aliquo modo quoad rem : paternitatem scilicet moralem, fundatam in arcissimo vinculo morali, quod patrem inter et filium existere possit.*

¹ Auctores consulendi : Suarez, In 3^m P. D. Th., q. 29, disp. 8. — De Carthagera, Homiliae, lib. 4 et 18. — Laurent. Chrysogonus, Mundus marianus, Disc. 6, n. 53 ad finem. — Sedlmayer, Theol. mariana, n. 893 ad 999. — Leo XIII, Litt. Encycl. Quamquam pluries. — S. Bernardinus Senensis, Sermo de S. Jos., tom. 4, p. 296. — C. M., Primauté de S. Joseph. (Lecoffre, 1897).

« B. Joseph, *inquit Suarez*, non solum patris Christi nomen, sed etiam rem, quae huic nomini subest, participasse, quantum, excepta carnali generatione, ab homine participari potest. Itaque habuit affectum, sollicitudinem, et, ut ita dicam, patris auctoritatem. » (*Disp.* 8, sect. 1.)

I. — B. Josephum non esse patrem Christi paternitate physica, per carnalem generationem, dogma fidei est, cum de fide sit Christum ex Virgine, Spiritus Sancti operatione, natum esse. (Cf. n. 1065.)

II. — B. Josephum esse patrem Christi non solum nomine, sed aliquo modo etiam re, propter arcissima ea paternitatis moralis vincula, quae ipsum Verbo incarnato devinciunt, multiplici ratione constat. Enimvero :

1° *B. Josephus est pater Christi amore paterno.*

Primum vinculum morale, quod in patre erga filium paternitatem fundat, est amor paternus, quo cor patris in filium flagrat. Ubi ergo verus amor paternus, ibi vera paternitas, utique non semper physica, sed moralis, vera tamen et realis. Atqui, nemini dubium esse potest quin Deus, qui Josepho puerum Jesum alendum et custodiendum tradidit, eidem simul amorem paternum erga Jesum infuderit. Spiritus Sanctus, *inquit Rupertus*, « de carne Virginis hominem formans paterno viro huic, ejus qui nascebatur infantis amorem penitus infudit. » (In *Math.*, l. 1, M., 168, c. 1319.) — Et *S. Bernardinus Sen.* : « Omni amore transformativo ferebatur in eum, ut in dulcissimum filium sibi in conjugem suam Virgine per Spiritum Sanctum datum. » (*S. de B. Jos.*).. — « Deus, ait *S. Alphonsus*, quia Josephum Christo elegit in patrem, debuit procul dubio in cor ejus amorem patris infundere, et quidem patris filii talis, qui erat et adeo amabilis et simul Deus. » (*Medit.* 5^a in hon. *S. Jos.*)

Quem paterni amoris affectum in Josepho ex Scripturis etiam colligere licet. Puero Jesu reperto in templo ait Maria : *Fili, quid fecisti nobis sic ? Ecce patertuus et ego dolentes quaerebamus te.* In quæ verba scribit *S. Bern. Sen.* : « Ubi notanter advertendum, quod hic solum legitur Virginem Joseph appellasse patrem Jesu : quia sensus doloris, quem habuit de Jesu perditio, verum in eo monstravit patris affectum. Si enim secundum humanas leges divinitus approbatas potest extraneus aliquem adoptare in filium, multo magis Dei Filius datus ipsi Joseph in sua sanctissima sponsa... debet ejus filius appellari et etiam credi, quod in eo fuerit gustus paternalis amoris, atque doloris respectu dilecti Jesu. » (*Loc. cit.*)

Demum, *Leo XIII*, in oratione ad S. Josephum, ipsum adprecatur per paternum suum amorem : « Per paternum quo Puerum Jesum amplexus es amorem, deprecamur. » (*Acta Leonis XIII*, vol. IX, p. 183.)

2° *B. Josephus est pater Christi sollicitudine.*

Aliud, quod in homine paternitatem fundat, vinculum, est eximia illa sollicitudo, quam pater in nutrienda et educanda prole adhibet. Quanta sollicitudine, quanta cura B. Josephus Christo in omnibus suis necessitatibus providerit, in omnium ore versatur, dum B. Josephum patrem Jesu nutritum compellant!

« Quemadmodum enim, ait *S. Cyrillus Alex.*, Maria Joannis mater dicitur propter caritatem, non vero quia genuisset : ita Joseph pater Christi dictus est, non ratione generationis, sed ratione curae in alendo educandoque collatae. » (*Catech.* 7, n. 9. M., 33, c. 615.)

Et *Rupertus* : « Mendacii notam non incurrit (Evangelista), patrem illum nominando, qui non erat pater ejus carnalis. Si enim hi, qui alienos sibi adoptant filios, non incongrue dicuntur patres eorum, quos paterno sibi affectu adoptaverunt, quanto magis hic, unicus et singularis Domini nutritus, pater ejus non inconvenienter dicitur ? Natus enim pupillus in hoc saeculo, id est,

absque carnali patre, Dominus illo beato viro pro patre in omnibus usus est. » (In *Joan.*, lib. 2. M., 169, c. 270.)

« Ex hac duplici dignitate (sponsi Virginis et patris Christi), *inquit Leo XIII*, officia sponte sequebantur, quae patribusfamilias natura praescripsit, ita quidem ut domus divinae, cui Josephus praeerat, custos idem et curator et defensor esset legitimus ac naturalis. Cujusmodi officia ac munia ille quidem, quoad suppetitavit vita mortalis, revera exercuit. Tueri conjugem divinamque sobolem amore summo et quotidiana assiduitate studuit : res utrique ad victum cultumque necessarias labore suo parare consuevit : vitae discrimen, regis invidia conflatum, prohibuit, quaesito ad securitatem perfugio : in itinerum incommodis exilique acerbitatibus perpetuus et Virgini et Jesu comes, adjutor, solator exstitit. » (Ep. *Encycl. Quamquam pluries.*)

3° B. *Josephus est pater Christi auctoritate paterna.*

Qui paterna auctoritate pollet in filium, is non solum aestimatur, sed vere pater existit. Jamvero, licet Christus propter personae suae dignitatem nulli creaturae ex debito subjici potuerit, libera tamen voluntate voluit parentibus subjici. *Et erat subditus illis*, ait Evangelista (*Luc*, II, 51), id est, Virgini et Josepho. Quibus manifestum est Josephum veram in Christum exercuisse potestatem paternam.

« Augustissima dignitate, *ait Leo XIII*, unus eminet inter omnes, quod divino consilio custos Filii Dei fuit, habitus hominum opinione pater. Qua ex re consequens erat, ut Verbum Dei Josepho modeste subesset, dictoque esset audiens, omnemque adhiberet honorem, quem liberi adhibeant parenti suo necesse est. » Et paulo infra : Domum divinam, *inquit*, « Josephus velut potestate patria gubernavit. » (*Loc. cit.*)

« Josephum, *ait S. Alph.*, a Patre Aeterno electum ut vices suas in terris suppleret, Jesus semper tanquam patrem consideravit atque honoravit, eique spatio triginta annorum obedivit. *Et erat subditus illis* : quibus verbis declaratur unicum Redemptoris munus per totum illud tempus in eo fuisse, ut Mariae et Josepho obedientiam exhiberet. Toto illo tempore, praecipere, ad Josephum, tanquam caput parvulae illius familiae, pertinuit ; obedire vero, ad Jesum, tanquam subditum. » (*Exhort. praeamb. ad medit. in hon. S. Jos.*)

Et *S. Bern. Sen.* : « Joseph, *inquit*, non solum publice reputatus est et vocatus pater ejus, sed etiam tenere oportet, quod sanctus vir publice habebat se ad eum verbo, actu et gestu, atque cura et imperio, sicut verus pater ad filium suum, et similiter Christus ad eum. Alias aperte innotuisset vicinis et mundo, quod non erat filius ejus. » (*S. de S. Jos.*)

4° B. *Josephus est pater Christi adoptione.*

Etsi plures Christum a B. Josepho adoptatum negent, communior tamen sententia docet B. Josephum Christum vere adoptasse, adoptione saltem tacita, eo scilicet temporis momento, quo ab Angelo de Christi miraculosa conceptione edoctus, divinam sobolem, ad alimenta aliaque omnia subsidia vitae humanae necessaria administranda, accepit.

« Neque enim, *ait S. August.*, propterea non erat appellandus Joseph pater Christi, quia non eum genuerat, quandoquidem recte pater esset etiam ejus quem non ex sua conjuge procreatum aliunde adoptasse. » (*De Cons. Evang.*, I, 2, c. 1. M., 34, c. 1071.)

« Christus, *inquit S. Th.*, fuit filius ejus adoptivus, ut quidam dicunt. » (*4^a Sent.*, D. 30, a. 2, a. 3, ad 4.)

Et *Suarez* : « Per adoptionem, *ait*, etiam is, qui omnino extraneus est, filius efficitur, et qui adoptat, pater vocatur, et suo modo existit. Joseph vero eum, quem sibi conjux, sine ipsius opera, per Spiritus Sancti virtutem genuerat, tanquam dilectissimum filium a Deo datum accepit, et quodammodo adop-

tavit, ut propterea nobiliori quadam ratione, quae imperfectionem excludat, quodammodo filius ejus effectus sit. » (*Disp. 8, sect. 1.*)

5º *B. Josephus est pater Christi ratione specialis cooperationis ad Incarnationem.*

Hanc rationem ad titulum patris Christi perbelle describit *Barthol. de Los Rios, De Hierarchia mariana*, l. 5, c. 17, p. 544. « Ita a Deo decretum erat, inquit, ut ea quae Deum erat paritura, ea puritate niteret, quâ major sub coelo nequit intelligi. Erat ergo corporalis integritas conditio necessaria ad producendum partum hunc sublimem... Ac proinde Josephus, qui jus habens ad usum conjugalem, singulari continentia virginitatem sponsae suae servavit incolumem, spirituali ista operatione, vel potius abstinencia ab operatione carnali, cooperatus est ad Christi conceptionem ; proptereaque non tantum erat sponsus Matris, sed etiam pater Salvatoris : decens enim seu necessarium erat, Dei Filium nasci a conjugata ; ac rursus erat ex eadem decencia necessarium, ut conjux ille sponsae virginitatem servaret incolumem, ut posset produci auctor omnis integritatis. Sequitur ergo, quod is, qui ideo Virgini fuit conjugatus, ut hac virginitatis ejus custodia Salvator mundi produceretur, ob eandem dici simpliciter debeat ejusdem Salvatoris pater. Neque primi hanc S. Josephi dignitatem excogitavimus : neque enim S. Pater noster (Augustinus) hanc subtilitatem ignorare potuit, qui *Serm. 14 de tempore, in festo Nativitatis, sic S. Josephum Mariam dimittere cogitantem alloquitur : Habe, Joseph, cum Maria conjugem tuam virginitatem membrorum, quia de virgineis membris virtus nascitur Angelorum : sit Maria Mater Christi virginitate servata, sis autem et tu pater Christi cura castitatis et honorificentia virginitatis.* »

6º *B. Josephus est pater Christi jure matrimonii.*

« Per verum enim matrimonium cum Virgine contractum, ait *Suarez* (B. Josephus) quodammodo corporis ejus dominus effectus est, quia, ut *Paulus* inquit, *mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir.* Hinc ergo factum est, ut fructus corporis virginei quodammodo ad Josephum pertinuerit. Ut enim dicitur *Institut. (de rerum divisione, § cum in suo solo, vers. ex diverso) : Quod in alieno solo nascitur, vel aedificatur, sub illius dominium cadit, cujus est solum...* Adde tamen virum et uxorem per matrimonii vinculum effici quodammodo unum. Nam licet per carnalem copulam efficiantur una caro, tamen per vinculum ipsum efficiuntur unum cor, una voluntas. Unde fit, ut bona habeant quodammodo communia, ita ut quod est sub unius dominio et potestate, ad alterum ex consequenti aliquo modo pertineat. Quia ergo B. Virgo vera fuit Mater Christi, non potuit Joseph verus ejus sponsus rationem parentis non participare, carnali semper generatione excepta. » (*Loc. cit.*)

Ait etiam *Rupertus* : « Virum Mariae cum dicit (Evangelista), magnum et verum nomen Beato Joseph attribuit, quia si est vir Mariae, est et pater Domini. » (*L. Matth., l. 1.*)

Et *S. Augustinus* : « Cum igitur ipse (Lucas) narret, non ex concubitu Joseph, sed ex Maria Virgine natum Christum, unde eum patrem ejus appellat, nisi quia et virum Mariae recte intelligimus sine commixtione carnis, ipsa copulatione conjugii : et ob hoc etiam Christi patrem. » (*De Cons. Evang., l. 2, c. 1.*)

Coroll. Ex allatis deduces : B. Josephum fuisse patrem Christi non tantum putativum et opinione hominum, quasi paternitatis nudum titulum, non verum rem haberet ; nec fuisse tantum patrem Christi nutrimum, quasi unice ad divinam sobolem enutriendam fuisset electus, sed absque paternitatis participatione ; ast fuisse praeterea vere et realiter Christi patrem, participando verae paternitatis non solum nomen, sed etiam rem, quantum, carnali generatione excepta, ab homine participari potest, ut ait *Suarez*.

ARTICULUS II.

De eminentia dignitatis B. Josephi.

1111. Sicuti tota Virginis gloria est esse matrem Dei (cf. n. 1062), ita tota Josephi gloria est esse patrem Christi, et Virginis sponsum. « Is, inquit *Leo XIII* vir fuit Mariae, et pater, ut putabatur, Jesu Christi. Hinc omnis ejus dignitas, gratia, sanctitas, gloria profectae. » (Litt. Encycl. *Quamquam pluries.*) — Porro sicut inter creaturas nihil eminentius divina maternitate, ita, hac exceptâ, nihil etiam sublimius dignitate patris Christi et sponsi Virginis Deiparae. Sit igitur sequens.

Prop. B. Josephus omnem aliam creaturam, Virgine Maria excepta, dignitate superat.

PROB. I. Ex nomine patris Christi. Legimus (*Hebr.*, I, 4) : *Tanto major Angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit.* Jamvero, relate ad Christum, Josephus nomen patris sortitus est ; imo non solum nomen, sed et rem, quae huic nomini subest, aliquo modo participavit. Alii vero sancti, quantumvis elevati, etiam Apostoli et Angeli, nunquam patres Christi, sed servi, ministri aut amici vocantur. Atqui, dignitas patris dignitatem servi et ministri superat. B. Josephus igitur omnes alios sanctos, non exceptis Angelis et Apostolis, dignitate superat. « Augustissima dignitate, ait *Leo XIII*, unus eminet inter omnes, quod divino consilio custos Filii Dei fuit, habitus hominum opinione pater. » (*Loc. cit.*)

Et *S. Alphonsus* : « Tanto supra Angelos (Josephus) est elevatus, quanto excellentius prae illis nomen haereditavit. Hoc nomine patris, Josephus a Deo magis fuit honoratus quam omnes Patriarchae, Prophetae, Apostoli, Pontifices : hi omnes servi vocantur, solus Josephus vocatur pater. » (*S. de S. Jos.*, P. 1.)

II. Ex paterna S. Josephi auctoritate. B. Josephus veram in Christum habuit auctoritatem, tum propter voluntariam Christi subjectionem, tum etiam aliquo modo jure naturae late sumpto, propter matrimonium cum Virgine Matre. Quod enim ex conjugata absque crimine nascitur, sub viri dominio jure naturae constituitur. Atvero, nulla alia creatura, Virgine Deipara excepta, qualibet in Christum potestate pollebat ; sed omnes subditae erant et servae. Ergo.

« Haec humilis Christi obedientia, ait *S. Alph.*, demonstrat Josephi dignitatem esse superiorem dignitate omnium aliorum sanctorum, solius Deiparae dignitate excepta. » (*Medit. pro festo S. Jos.*)

III. Ex titulo sponsi Virginis. Inter virum et mulierem oportet esse proportionem dignitatis. Sed Maria Virgo, cui Josephus vinculo matrimoniali junctus est, dignitate pollet cujuslibet alius creaturae dignitatem superante. Ergo necesse est ut et Josephi dignitas cujusque alius creaturae dignitatem superet.

« Certe, inquit *Leo XIII*, Matris Dei tam in excelso dignitas est, ut nihil fieri majus queat. Sed tamen quia intercessit Josepho cum Virgine beatissima maritalis vinculum, ad illam praestantissimam dignitatem, qua naturis creatis omnibus longissime Deipara antecellit, non est dubium quin accesserit ipse, ut nemo magis. Est enim conjugium societas necessitudoque omnium maxima, quae naturâ sua adjunctam habet bonorum unius cum altero communicationem. Quocirca si sponsum Virgini Deus Josephum dedit, dedit profecto non modo vitae socium, virginitatis testem, tutorem honestatis, sed etiam excelsae dignitatis ejus ipso conjugali foedere participem. » (*Loc. cit.*)

IV. Ex ratione ministerii. Qui ad sublimius a Deo assumitur ministerium, dignitate praestat his, qui in inferioris ordinis ministerio constituuntur. Atqui,

B. Josephi ministerium, utpote ad ordinem unionis hypostaticae quodammodo pertinens, ex genere suo sublimius est ministerio Apostolorum, quod ad ordinem gratiae tantum pertinet. Ergo B. Josephus omnes, etiam Apostolos, sola excepta Matre Dei, dignitate superat ¹.

1111.^a N.-B. *Hujus argumenti minor, cum eminentissimam Josephi dignitatem apprime manifestet et raro tamen ab auctoribus explicetur, uberiore quadam expositione indiget. Unde :*

Ordo distinguitur triplex : naturae, gratiae, et unionis hypostaticae.

In ordina naturae Deus communicat sua dona, sed naturalia, quae sunt quaedam participatio et similitudo esse divini : ad hunc ordinem pertinet quidquid per se ad naturale creaturae bonum ordinatur.

In ordine gratiae Deus dat seipsum, sed in esse intelligibili, per gratiam et gloriam. Ad hunc ordinem pertinet quidquid a Deo eo fine collatum aut institutum est, ut per applicationem meritorum Christi, rationalis creatura Deum possideat, hic per gratiam, in coelis per gloriam. Ad hunc igitur ordinem pertinent omnia salutis media a Christo instituta, et speciatim ministerium apostolicum, quod, licet ultimate ad Verbi incarnati gloriam terminetur, proxime tamen et immediate terminatur ad salutem electorum, et principalis ratio ejus institutionis est salus hominum.

In ordine unionis hypostaticae Deus dat seipsum, sed *personaliter*, ita ut ex humana natura et persona divina constituatur unica persona. Ad hunc ordinem essentialiter pertinet solus Christus, Homo-Deus. Sed quidquid a Deo decretum est tanquam medium seu conditio ad unionem hypostaticam efficiendam, et cujus tota ratio existendi est unio hypostatica, ad eundem pertinet ordinem, etsi non essentialiter. Quapropter, sicut divina Maternitas, cujus tota ratio essendi erat Verbi Incarnatio, ad unionem hypostaticam suo modo pertinet (cf. n. 1054), ita etiam B. Josephi ministerium, utpote cujus tota ratio existendi erat eadem Verbi Incarnatio, suo modo, licet remotius quam divina maternitas, ad eundem pertinet ordinem.

Et re quidem vera, unio hypostatica considerari potest vel *in fieri*, vel *in facto esse*. (Cf. n. 868.)

a) Si consideratur *in fieri*, ipsa unio hypostatica erat principalis ratio essendi ministerii S. Josephi, et illud ministerium terminabatur proxime et immediate ad Incarnationem; tanquam conditio a Deo praerequisita. Ut enim jam supra innuimus (n. 1070), Deus decreverat Verbum ex Virgine desponsata carnem sumpturum : quia *ex desponsata*, oportuit Mariam viro conjungi maritali vinculo ; quia *ex Virgine*, necesse fuit ejus virum suo juri in corpus Virginis cedere ejusque virginitatem intactam servare.

Ut duae istae conditiones, ad Verbi Incarnationem ex decreto divino necessariae, explerentur, Deus B. Josephi matrimonium cum Virgine Maria decrevit. Proinde matrimonium B. Josephi immediate et directe ad unionem hypostaticam *in fieri* ordinabatur *tanquam conditio*, et tota ejus existendi ratio erat Incarnatio Verbi. « Hoc matrimonium, inquit *S. Th.*, fuit ad hoc ordinatum specialiter quod proles illa susciperetur in eo, et educaretur. » (4 *Sent.*, D. 30, q. 2, a. 2, ad 4.) Quamobrem ministerium B. Josephi, qua viri Mariae, pertinet, etsi remote tantum, ad ordinem unionis hypostaticae.

b) Si consideratur *in facto esse*, unio hypostatica nihil est aliud quam ipsa persona Christi, Dei-Hominis. Sed Christus, natus parvulus, ad sui sustentationem indiguit, non secus ac alii infantuli, assiduâ curâ paternâ. Porro ad hanc curam divino puero adhibendam B. Josephus Verbo incarnato datus est in patrem. Ministerium proinde S. Josephi, qua patris Christi, directe et immediate ad personam Verbi incarnati terminabatur, nec aliam habuit rationem

¹ Cf. Suarez, Disp. 8, sect. 1.

essendi, quam divinam Verbi, Dei-Hominis, personam. — Quibus iterum patet, ministerium B. Josephi pertinere, etsi remote tantum, ad ordinem unionis hypostaticae.

ARTICULUS III.

De gratia et gloria B. Josephi¹

1111.^b Josephi gratia in terris et gloria in coelis dupliciter considerari possunt : sive absolute, in se ; sive comparative ad gratiam et gloriam aliorum sanctorum, speciatim S. Joannis Baptistae atque Apostolorum. Si absolute in se considerantur, dicendum est : certum esse Josephi gratiam et gloriam esse omnino eximias et eminentissimas. Si vero considerantur comparative ad gratiam et gloriam aliorum sanctorum, dicendum est : valde probabile esse easdem gratiâ et gloriâ cujuslibet alius sancti esse superiores. Dicitur *valde probabile esse*, non autem *omnino certum*, quia ad eam rem ut omnino certam affirmandam deficiunt Scripturarum aut Patrum testimonia ; attamen cum nec ei obstent Patrum dicta aut Scripturarum canones, et gravia pro ea sententia militent argumenta, eam tanquam valde probabilem citra ullam temeritatis notam admittere possumus et debemus.

Sint igitur sequentes propositiones.

1112. Prop. I. B. Josephi gratia fuit omnino eximia et major gratia cujuslibet alius sancti.

PROB. I. — Ex ratione muneris. « Quos Deus ad aliquid eligit, ait S. Th., ita praeparat et disponit, ut ad id, ad quod eliguntur, inveniantur idonei. » (P. 3, q. 27, a. 4.) Atqui, B. Josephus a Deo electus est in patrem Christi et in sponsum Virginis. Ergo tantam accepit gratiam ut esset idoneus pater Christi et sponsus Virginis. « Inclytum Patriarcham B. Josephum, inquit Pius IX, quem Deus omnipotens prae omnibus sanctis suis purissimum verumque sponsum esse voluit in terris immaculae V. Mariae, ac putativum Filii sui patrem, quemque ad tam sublimia munera fidelissime implenda *gratiis prorsus singularibus* auxit et abunde cumulavit, etc. » (*Litt. Apost. Inclytum Patriarcham*, 7 Jul. 1871.)

Jamvero, ministerium B. Josephi, qua Patris Christi et sponsi Virginis, utpote ad ordinem unionis hypostaticae suo modo pertinens, est dignissimum, et sublimitate cujusvis alius sancti ministerium superat, sola excepta maternitate divina. Ergo et Josephi gratia fuit omnino eximia et major gratiâ cuilibet alii sancto collata.

II. Ex propinquitate ad Christum. « Quanto aliquid magis appropinquat principio in aliquo genere, ait S. Th., tanto magis participat effectum illius principii... Christus autem est principium gratiae, secundum divinitatem quidem auctoritative, secundum humanitatem vero instrumentaliter. » (P. 3, q. 27, a. 5.) Ex quo principio deducit Doctor Angelicus B. Virginem prae caeteris sanctis majorem accepisse gratiarum plenitudinem. Atqui, post B. Virginem, nullus magis appropinquavit Christo, principio gratiae, quam B. Josephus, Pater Christi. Ergo B. Josephus prae omnibus aliis sanctis majorem accepit a Christo gratiarum copiam.

III. Ex propinquitate ad Mariam. « Verisimile est, inquit Suarez, B. Virginem eximiae gratiae dona et auxilia sponso suo, quem singulariter diligebat, exoptasse, suisque orationibus impetrasse. Nam si verum est (ut revera est) unum ex efficacissimis mediis ad obtinenda a Deo gratiae dona, esse devotionem erga Virginem ejusque intercessionem, qui credi potest, sanctissimum

¹ Cf. Suarez, Disp. 8, sect. 2. — De Carthagena, l. 4, hom. 8 et 9 ; et l. 18, hom. ult. § ult.

Joseph Virgini dilectissimum ac devotissimum, per illam non obtinuisse eximiam sanctitatis perfectionem. » (*Disp.* 8, sect. 2.)

Item, quia certum videtur B. Virginem a nullo alio sancto magis fuisse dilectam quam a Josepho, ipsamque Josephum sponsum suum prae aliis dilexisse, certum etiam videtur ipsam suis precibus Josepho majorem prae quolibet alio sancto obtinuisse sanctitatis plenitudinem.

IV. **Ex augmento gratiae.** Plures S. Josephum in utero matris suae sanctificatum docent¹. Sed quidquid sit de ista pia et satis probabili sententia, certum est ex evangelica narratione B. Josephum jam fuisse eximiae sanctitatis virum, quando Virgini Deiparae traditus est in matrimonium : vocatus enim est *vir justus* (*Matth.*, 1, 19) ; et indubium est ipsum jam tunc temporis eum attigisse sanctitatis gradum, ut idoneus existeret sponsus Virginis sanctissimae, et pater Sancti sanctorum, Verbi incarnati. Porro, quantum abhinc creverit ejusdem meritum, et consequenter gratia, vix dici potest. Etenim :

1° Josephus maxima, imo majora et plura prae aliis sanctis habuit perfectionis acquirendae media : triginta annis familiariter usus est Jesu et Maria ; illorum frequenti conversatione fruitus est ; continua eorum praesentia ad frequentissimos et ferventissimos caritatis actus accensus est ; eorum exemplis ad bonum assidue est excitatus. Eidem V. Maria precibus suis semper validissima obtinuit gratiarum dona ; ad rependenda ab eo accepta beneficia, Jesus eum amore filiali coelestium charismatum copia indesinenter cumulavit. Quis autem asserere auderet, hunc felicem virum his mediis non bene usum fuisse ? B. Josephus igitur, assidue in gratia crescendo, eximiam et valde probabiliter majorem prae omni alio sancto sortitus est perfectionem. « Dubitandum ergo non est, ait *S. Alph.*, quin Josephus, vivendo cum Jesu, adeo in merito et sanctitate creverit, ut affirmare possimus ipsum omnes alios sanctos merito superasse. » (*Sermo pro festo S. Jos.* — Cf. *Medit.* 7 in hon. S. Jos.)

2° Cum radix meriti sit caritas, quo major est dilectio quacum bonum quis operatur, eo etiam majus est meritum. — Praeterea, sicut peccatum contra Deum gravius est peccato contra proximum, et peccatum contra humanitatem Christi in specie propria, gravius peccato contra ejus humanitatem sub speciebus eucharisticis (cf. *S. Th.*, P. 3, q. 80, a. 5), ita e contrario, opera directe circa Deum aut Christi humanitatem facta, dicenda sunt ex genere suo magis meritoria quam caetera.

Jamvero, B. Josephus spatio triginta annorum ineffabili cum amore paterno opera posuit, quae directe et immediate ad ipsam Verbi incarnati personam referebantur, quod, Virgine Maria excepta, nulli sancto unquam concessum est.

Eximium igitur, et prae aliorum sanctorum merito excelsius fuit augmentum meriti B. Josephi, et consequenter etiam ea sanctitas, quam sibi meritis acquisivit.

1112.^a Prop. II. *B. Josephi gloria in coelis est omnino eximia, et major gloria cujuslibet alius sancti.*

PROB. I. Haec propositio est superioris corollarium : coelestis siquidem gloria gradui gratiae respondet, quam quis habuit moriendo. Eximia vero, ut diximus, fuit gratia Josephi morientis, et, si Virginis gratiam excipias, fuit valde probabilis major gratia cujuslibet alius sancti. Idem proinde de ejusdem gloria est affirmandum.

II. **Ex Ratione convenientiae.** Nec desunt rationes convenientiae ad attribuendum Josepho primum locum in gloria sub Virgine Maria. Enimvero :

1° His in terris dum viveret, Josephus prae quolibet alio sancto proximior exstitit Jesu : habuit siquidem ad eum paternitatis relationem. Porro, paternitatis relatio morte non abruptitur ; et sicut in coelis Maria remanet vera

Cf. Carthag., l. 4, hom. 3 ; et l. 18, hom. ult., § 1.

Christi Mater, ita et Josephus ejus pater vere et realiter remanet. Decet autem eum, qui in terris arctius prae quolibet alio sancto junctus erat Christo, et qui nunc in coelis paternitatis relationem ad eum adhuc possidet, proximorem ipsi semper existere quam quemlibet alium sanctum. Pie igitur credere possumus B. Josephum in gloria coelesti supra omnes alios sanctos constitui.

2° In mortali sua vita nemo Virgini Deiparae intimius junctus erat quam Josephus : maritali enim vinculo ei foederatus erat ; nullus perfectius a Virgine diligebatur quam Josephus, et nemo vicissim eam perfectius diligebat quam Josephus : sese mutuo amore conjugali castissimo redamabant. Jam vero, quo pacto credi potest Deum Mariam et Josephum tam intime univisse pro praesenti vita tantum, et unice pro laboribus et doloribus, eos vero in gloria quamdamtenus separasse, dum alium quempiam proximius prae Josepho ad Virginem assumpsisset. Pie igitur credere debemus Josephum prae aliis omnibus proximorem Virgini adstare in gloria, ipsumque felicitate supra omnes sanctos sublimari.

1112.^b **Objicitur** : Loquens de praecursore, dixit Christus (*Matth.*, xi, 11) : *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista*. Ergo Joannes Josephum gratiâ et gloriâ superat.

Resp. Christus non simpliciter dixit : *non surrexit major*, sed : *major propheta*, teste Luca, vii, 28 : *Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est*. — Proinde Christus Joannem non omnibus absolute praetulit.

Si quis vero verba Christi sensu absoluto sumere velit, dicendum est, ex verbis Christi concludi posse Joannem esse majorem iis, qui ad ordinem gratiae unice pertinent, non autem iis, quorum ministerium ad ordinem unionis hypostaticae pertinet ; secus dicendum foret Joannem esse etiam majorem Virgine Deipara : quod tamen asserere nefas foret. Si autem respectu Virginis, ob eminentiam ejus dignitatis, verbis Christi limitatio est apponenda, haec eadem limitatio respectu Josephi, ob praecelsum ejus ministerium, etiam apponenda videtur ; et eo quidem magis quod ipse Christus limitationem quamdam statim etiam apposuit ; subjunxit enim (*Matth.*, xi, 11) : *Qui autem minor est in regno coelorum, major est illo*.

1113. **Corollarium** : *De corporea S. Josephi assumptione* ¹.

S. Josephum sub initium publicae Christi vitae mortuum, tempore mortis Christi e sepulcro redivivum exiisse, et cum Christo gloriosum anima et corpore in coelos fuisse assumptum, communis est eorum doctorum sententia, qui de S. Patriarcha scripserunt.

« Illud advertere non praetermittam, inquit Suarez, ex quadam satis recepta sententia, probabile fieri, sanctum hunc corpore et animo glorioso cum Christo regnare, quia cum ante Christum mortuum fuerit, verisimile est fuisse unum ex illis qui tempore mortis vel resurrectionis Christi surrexerunt, quos multi sentiunt ad immortalem vitam animi et corporis transiisse. » (*Disp.* 8, *sect.* 2.)

ARTICULUS IV.

De patrocinio B. Josephi.

1113.^a Ex iis, quae de eminenti S. Josephi dignitate, gratia et gloria exposita sunt, intelligere licet, et universalem Ecclesiam et quemlibet fidelem in B. Patriarcha apud Deum habere potentissimum patronum, qui efficacius alio quolibet sancto, Deipara Virgine excepta, in quacumque necessitate opitulari possit. Et re quidem vera :

¹ Cf. Sedlm., *Theol. mar.*, n. 965 et seq. — S. Bern. Sen., *S. de S. Jos.* — Carthagera, l. 18, hom. ult., § ult.

1° Patrocinium B. Josephi sublimiori titulo quam cujusvis alius sancti patrocinium fundatur : ipse siquidem Josephus est patronus tum universalis Ecclesiae tum cujusque fidelis, singulari titulo Patris Christi. « Domus divina, *inquit Leo XIII*, quam Josephus velut potestate patria gubernavit, initia exorientis Ecclesiae continebat. Virgo sanctissima quemadmodum Jesu Christi genitrix, ita omnium est christianorum mater, quippe quos ad Calvariae montem inter supremos Redemptoris cruciatus generavit : itemque Jesus Christus tanquam primogenitus est christianorum, qui ei sunt adoptione ac redemptione fratres. — Quibus rebus causa nascitur, cur beatissimus Patriarcha commendatam sibi peculiari quadam ratione sentiat multitudinem christianorum, ex quibus constat Ecclesia, scilicet innumerabilis isthaec perque omnes terras fusa familia, in quam, quia vir Mariae et pater est Jesu Christi, paterna propemodum auctoritate pollet. Est igitur consentaneum, et beato Josepho apprime dignum, ut sicut ille olim Nazarethanam familiam, quibuscumque rebus usuvenit, sanctissime tueri consuevit, ita nunc patrocinio coelesti Ecclesiam Christi tegat ac defendat. » (Litt. Encycl. *Quamquam pluries*.)

2° Patrocinium B. Josephi est universale, ad omnes prorsus necessitates sese extendens. — Aliis sanctis regulariter datum est ut in quibusdam tantum necessitatibus opem ferant ; quapropter Ecclesia diversos sanctos pro diversis necessitatibus invocare consuevit. Josephus vero est patronus universalis, cui concessum est suis devotis in quacumque necessitate opitulari. « Ad alios sanctos, quod attinet, *inquit S. Teresa*, Deus eisdem concessisse videtur ut in particulari quadam necessitate succurrant ; experientiâ autem constat S. Josephum in quacumque necessitate opem ferre. » (*In vita*, C. 6.)

Idem signanter expressit *Leo XIII* (*loc. cit.*), dum ait : « Sicut ille olim Nazarethanam familiam quibuscumque rebus usuvenit, sanctissime tueri consuevit, ita nunc patrocinio coelesti Ecclesiam tegat ac defendat. »

3° Patrocinium B. Josephi potentius est aliorum patrocinio. — a) Potentia sanctorum ad beneficia suis devotis efflagitanda, amoris respondet quo erga Deum flagrant, et gloriae quam in coelis possident : quo altiores enim sunt in gloria, eo magis etiam sunt Deo accepti, ac proinde plus etiam apud Deum valent eorum orationes. Porro, ut dictum est, seclusa Virgine Maria, Josephus amore et gloria omnes alios superat. Ergo et orationum potentia et efficacitate. « Deus, *inquit S. Alp.*, propter summa Josephi merita, nullam unquam denegat gratiam quam ipse suis devotis efflagitat. » (*S. in festo B. Jos.*, P. 2.)

b) Virgine Deipara excepta, quotquot sunt coelicolae, etiam Angeli, deprecatorie tantum postulant a Christo Domino, tanquam servi ; Josephus autem quodammodo auctoritative, tanquam pater. Egrege hac de re scribit. *S. Alphonsus* : « Ait S. Bernardinus Senensis : *Dubitandum non est quod Christus familiaritatem et reverentiam, quam sibi exhibuit dum ageret in humanis, tanquam filius patri suo, in coelis utique non negavit, quin potius complevit.* (*S. de S. Jos.*, a. 3.) Notentur verba : *familiaritatem et reverentiam* : Dominus, qui in terris Josephum tanquam patrem honoravit, certo ipsi in coelis nihil eorum, quae exposcit, denegat. — Praeterea, licet Josephus in terris nullam in Christi humanitatem auctoritatem habuerit ratione paternitatis naturalis, aliquam tamen habuit qua sponsus Mariae, quae, utpote Salvatoris mater naturalis, in eum habuit auctoritatem : qui enim habet dominium arboris, habet et dominium fructus. Quod in causa fuit cur in terris Jesus Josephum honoraverit eique tanquam superiori obediverit. Et hoc idem in causa est cur nunc in coelis S. Josephi preces a Jesu tanquam imperium reputentur ; enimvero, ut scribit Gersonius (*Or. de S. Jos.*) : *Dum pater orat natum, velut imperium reputatur.* » (*S. in f. S. Jos.*, P. 2.)

1113. Corollarium. Cum adeo potens sit S. Josephi patrocinium, ejusque

preces nullam unquam patientur repulsam, enixe hortandi sunt fideles omnes, ut erga B. Patriarcham pios devotionis sensus nutriant, seque ejus paternae tutelae committant, atque ad eum in omnibus suis necessitatibus fidenter confugiant. Praeter auxilia enim, quae ejus ope abunde obtinent, omnes insuper in eo inveniunt quod imitentur, ut eo duce et protectore, ad salutis terminum feliciter perveniant.

« Est vero, *inquit Leo XIII*, cur omnes, qualicumque conditione locoque, fidei sese tutelaeque beati Josephi commendent atque committant. Habent in Josepho patresfamilias vigilantiae providentiaeque paternae praestantissimam formam ; habent conjuges amoris, unanimitatis, fidei conjugalis exemplar eundem ac tutorem. Nobili genere nati, proposita sibi Josephi imagine, discant retinere etiam in afflicta fortuna dignitatem ; locupletes intelligant, quae maxime appetere totisque viribus colligere bona necesse sit. Sed proletarii, opifices, quotquot sunt inferiore fortuna, debent suo quodam proprio jure ad Josephum confugere, ab eoque, quod imitentur, capere. » (*Litt. Encycl. Quamquam pluries.*)

EXPLICIT TRACTATUS DE B. V. MARIA

TRACTATUS SEXTUS

DE GRATIA

Conspectus generalis.

CAP. PRAEVIUM.		{		A. 1. Definitio et divisio.
Notiones generaliores de Gratia.		{		A. 2. Errores.
		{		A. 3. Canones Concilii Tridentini.
Pars I. De Gratia actuali.	CAP. I. Gratiae actualis natura et divisio.	{		A. 1. Gratia excitans et adjuvans.
				A. 2. Gratia communis et specialis.
				A. 3. Gratia sufficiens et efficax.
	CAP. II. Gratiae neces- sitas.	{		A. 1. Ad verum cognoscendum.
				A. 2. Ad bonum faciendum.
				A. 3. Ad resistendum tentationibus, et ad non peccandum.
	CAP. III. Gratiarum dis- tributio.	{		A. 4. Ad perseverandum.
				A. 1. Gratiae gratuitas.
				A. 2. Gratiae universalitas.
				A. 3. Gratiarum inaequalitas.
CAP. IV. De modo ope- randi gratiae.	{		A. 1. Regula ad dijudicanda systemata.	
			A. 2. Systema Jansenii.	
			A. 3. Systemata catholica.	§ 1. Thomistarum.
				§ 2. Augustinianorum.
				§ 3. Molinistarum.
			§ 4. Congruistarum.	
			§ 5. S. Alphonsi.	
Pars II. De Gratia habituali.	CAP. I. De ipsa gratia sanctificante.	{		A. 1. Natura gratiae sanctificantis.
				A. 2. Ipsius effectus formales.
	CAP. II. De Justifica- tione.	{		A. 1. Natura justificationis.
				A. 2. Dispositiones ad justificationem.
			A. 3. Proprietates justificationis.	
Pars III. De Merito.	CAP. I. Notio meriti.		{	
	CAP. II. Meriti existentia et bonorum operum necessitas.		{	
	CAP. III. Objectum meriti.		{	

INTRODUCTIO ¹

1114. Deus hominem in prima sua creatione non donis tantum cumulavit naturalibus, sed altioribus etiam auxit beneficiis, quibus, his in terris particeps effectus divinae naturae, Dei essentiam in coelis intuitive contemplari mereatur. Invidia autem diaboli non diu stetit homo in primaeva sua dignitate; Adamus enim per suam inobedientiam pro se et pro tota sua sobole ea supernaturalia amisit beneficia, et nos omnes in miserrimum damnationis statum dejecit.

Christus autem Salvator, misericordia motus, hanc in terram venit, ut hominem lapsum erigeret, eique spem tribueret ad illum denuo perveniendi finem, ad quem primitus conditus erat. Illa humani generis restauratio cum complexu mediorum ad finem supernaturalem ex meritis Christi consequendum, constituit ordinem gratiae, de qua gratia nunc agendum est.

Momentum tractatus. — Summi momenti est doctrina de Gratia. Sine illa enim nullus de maxima omnium quaestionum, de oeconomia scilicet salutis vel damnationis aeternae, recte sentire potest. Illa praeterea est doctrina, qua nobis Dei attributa, misericordia scilicet et justitia, necnon et Christi Redemptionis beneficium, et hominis dignitas et finis, aperte manifestantur; ipsa est quae, dum nobis nostram sine Deo omnimodam imbecillitatem in negotio salutis demonstrat, docet nos a Deo humiliter semper dependere, ejus auxilium indesinenter et fiducialiter implorare, et salutem nostram cum timore et tremore operari.

Non igitur mirandum est Patres in synodo Carthag. et Milevitana declarasse, ipsa fidei fundamenta ab ea everti, qui orthodoxam de Gratia doctrinam labefactaverit; S. Augustinum tanta cum contentione adversus Pelagianos dimicasse, et Concilium Trid. mira sollicitudine haec dogmata contra haereticos saeculi xvi vindicasse; postremo ipsum Apostolum in Epist. ad Rom. totum fuisse in explicanda et vindicanda doctrina de Gratia.

Divisio tractatus. — Duplex distinguitur gratia: actualis scilicet et habitualis; et utriusque sunt effectus quidam in homine. Traditis igitur in capite praevis notionibus quibusdam generalioribus de gratia, tractatus in tres partes dividetur.

¹ Auctores consulendi: Tractatum hunc de gratia fusiori calamo ampliavi in speciali volumine cui titulus *Tractatus de divina gratia*, 1 vol. in 8°, Romae apud Cuggiani, via della Pace; et apud Téqui, Parisiis, VI, via Bonaparte 82. Ad uberiore igitur explanationes diligens lector illud volumen adire poterit. Quocirca in praesenti editione crassioribus typis numerum illius operis indicavi, ubi eadem materia fusiori stylo digesta reperitur.

Cf. praeterea: S. Alphonsus, *Hist. haer.*, Confutationes (Contra haereticos); Magnum precectionis adjumentum. — S. Thomas, 1. 2, q. 109-114. — Isambert, In 1. 2, D. Th. — Gamachaeus, De Gratia. — Tournely, De Gratia. — Montanius (sub nomine Tournely) Praelectiones de Gratia. — Grandin, De Gratia. — Gibbon, *Speculum theol.*, tom. 3 (edit. fol.) — Gotti, *Theol. scol. dogm.*, De Gratia. — Grandi, *Cursus theol.* — Gonet, *Clypeus*. — Gabriel a S. Vinc., De Gratia.

In Parte I. sermo erit de gratia actuali ;

II. de gratia habituali ;

III. de effectibus gratiae.

CAPUT PRAEVIUM

Notiones generaliores de gratia.

Tria in praevia hoc capite praestantur : I. Traditur Gratiae definitio atque divisio. II. Praecipui indicantur errores contra dogma de Gratia. III. Referuntur canones Concilii Tridentini de Gratia et justificatione.

ARTICULUS I.

Definitio et divisio gratiae ¹

1114.^a **Definitio.** — Hoc nomen *gratia* ab auctoribus cum sacris tum profanis in multiplicem accipitur sensum. Aliquando sumitur pro *amore* seu *benevolentia*, qua aliquis alterum prosequitur ; sic (*Luc.*, 1, 30), Angelus ad Virginem ait : *Invenisti gratiam apud Deum* ; — aliquando usurpatur pro decore et pulchritudine (*Prov.*, xxxi, 30) : *Fallax gratia, et vana est pulchritudo* ; — aliquando significat *gratitudinem*, sicut cum dicimus : *gratias tibi ago* ; — aliquando etiam sumitur pro *omni dono*, quod Deus, tam in ordine naturali, quam in ordine supernaturali, creaturis elargitus est. (1 et 2.)

Gratia autem *strictè* sumpta, de qua sola in hoc tractatu sermo erit, donum significat supernaturale, quod ad aeternam salutem aliquo modo ordinatur et conducit. Definitur : *Donum supernaturale creaturae intellectuali gratis a Deo concessum in ordine ad vitam aeternam.* (3.)

Quae definitio generalis est, atque omni verae Dei gratiae convenit.

Explicatur definitio. — Gratia dicitur : a) *Donum*, videlicet aliquid positivum, animam hominis, cui tribuitur, afficiens.

b) *Supernaturale*, id est donum, quod hominem viatorem in Deum auctorem gloriae, in coelis facie ad faciem videndum, ordinat atque dirigit. Per hoc gratia a donis naturae secernitur.

Dupliciter autem donum aliquod dicitur supernaturale, scilicet : vel *quoad entitatem*, vel *quoad modum tantum*.

¹ Cf. Tourn. (Mont.), Disp. praev. art. 2.

Gratia entitative supernaturalis est donum cujus intrinseca entitas est supernaturalis ; scilicet est donum : 1° quod totius naturae ordinem, vires et exigentiam superat ; 2° quod ad Deum, ut auctorem gloriae, ex natura sua tendit et ordinatur ; 3° quod naturam creatam elevat, eam in ordinem divinum constituit, eamque formaliter aut dispositive divinae naturae consortem reddit.

*Gratia supernaturalis quoad modum tantum*¹ est donum cujus intrinseca quidem entitas est naturalis, conceditur tamen modo supernaturali, id est, modo excedente vires et exigentiam cujuscumque naturae creatae ; v. gr., illuminatio extraordinaria in ordine pure naturali ; vel delectatio a Deo voluntati immissa ad bonum honestum naturalis ordinis.

c) *Creaturae intellectuali*, Angelo scilicet vel homini, qui soli subiecta gratiae esse possunt.

d) *Gratis*, quae particula indicat gratiam esse omnino gratuitam, ipsamque nec naturae deberi, nec a persona per sola naturalia mereri posse, secundum illud Apostoli (Rom., xi, 6) : *Si autem gratia, jam non ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia.*

e) *A Deo concessum*, quae verba auctorem gratiae referunt, qui est solus Deus.

f) *In ordine ad vitam aeternam*, gratia enim ad hoc solum conceditur, videlicet ut homo vitam aeternam adipiscatur.

1115. Divisio Gratiae. — Multifarie gratia dividitur :

1° **RATIONE SUI**, gratia dividitur in *gratiam increatam*, et *creatam*. — *Gratia increata* est « aeternus ac supernaturalis Dei erga homines amor, quo eos diligit in ordine ad vitam aeternam. » — *Gratia creata* « ea omnia generatim sunt beneficia, quae ex aeterno illo ac supernaturali amore, ut effectus ex causa, proveniunt ». (MONTAN., *Disp. praepr.*, art. 3.) (4.)

2° **RATIONE DIVERSI STATUS**, dividitur in *gratiam Dei*, et *gratiam Christi*. — *Gratia Dei* ea est, quae Angelis et homini innocenti a Deo collata est. — *Gratia Christi* ea est, quae homini lapso vi et intuitu meritorum Christi confertur. — Hanc divisionem respuunt, quotquot docent futurum fuisse ut Christus incarnaretur, etiamsi homo non peccasset ; hi ratione diversi status gratiam dividunt in gratiam Christi Capitis, et Christi Redemptoris. (5.)

3° **RATIONE MODI**, dividitur in *gratiam internam*, et *externam*. — *Gratia interna* est ea, quae hominem intrinsecus afficit, sive per modum actus transeuntis, sicut gratia sanctificans, sive per modum

¹ Cf. Philipp. a SS. Trinit., *De Gratia*, Disp. 2, dub. 2, (t. 2, p. 461).

actus transeuntis, sicut gratiae actuales illuminationis et inspirationis. — *Gratia externa* sunt ea omnia, quae Deus, qui homines per sensus plerumque gubernat, extrinsecus praestat ad producendum in animabus actus internos, occasione quorum ipse tunc agit per gratiam internam ; huiusmodi, v. gr., sunt praedicatio verbi divini, Incarnatio Verbi, sanctorum hominum exempla, necnon et ea, quae divina protectio et directio nobis modo indebitq in ordine ad salutem exterius conferunt. (6.)

4° RATIONE EFFECTUS, dividitur in *gratiam sanantem*, et *elevantem*. — Homo per Adami praevaricationem non solum gratuitis fuit privatus, sed etiam in naturalibus vulneratus (cf. 826). Si gratia a Deo intuitu meritorum Christi nobis concessa, consideratur quatenus contra vulnera naturae ordinata est, ad refraenandam videlicet inordinatam concupiscentiam, ad fugandas naturales intellectus tenebras, ad innatam voluntatis malitiam reprimendam, vocatur gratia *sanans* seu *medicinalis*. Si vero consideratur ut ordinans hominem ad Deum auctorem gloriae possidendum, vocatur gratia *elevans*.

In fidelibus gratia sanans est etiam semper elevans ; Deus enim de providentia ordinaria non sanat, nisi ut elevet. Posset tamen concedi gratia sanans quin elevet, aut elevans quin sanet ; sicuti, v. gr., in Adamo innocente gratia fuit elevans, non sanans. (7-8.)

5° RATIONE FINIS, gratia dividitur in *gratiam gratum facientem*, et *gratiam gratis datam*. — Gratiae a Deo duplici fine conferri possunt : vel ad sanctificationem ipsius hominis, qui gratiam recipit ; vel ad sanctificationem aliorum. Si gratia ad ipsius recipientis sanctificationem ordinatur, vocatur *gratia gratum faciens*, et definitur : « *Donum supernaturale gratis a Deo concessum, ad propriam uniuscujusque salutem, primario et per se ordinatum.* » (MONTAN.) — Si ad aliorum sanctificationem ordinatur, vocatur *gratia gratis data*, et definitur : « *Donum supernaturale gratis a Deo concessum non ad propriam recipientis, sed in aliorum salutem per se et primario destinatum.* » (MONTAN.) (9.)

Novem species gratiarum gratis datarum enumerat Apostolus (I, Cor., XII, 8-10) : *Alii quidem per Spiritum datur sermo Sapientiae, alii sermo scientiae, secundum eundem Spiritum : alteri fides in eodem Spiritu ; alii gratia sanitarum ; alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum ;* de quibus cf. *S. Th.*, 1. 2, q. 111, a. 4 et 5. (10.)

6° Gratia gratum faciens subdividitur in *gratiam habitualement*, quae

etiam *sanctificans* vocatur, et *gratiam actualem*. Si per gratiam gratum facientem homo Deo gratus et acceptus redditur *formaliter*, vocatur *gratia habitualis*; si vero *dispositive* tantum, vocatur *gratia actualis*. — Gratia habitualis infunditur animae ad instar qualitatis fixae et permanentis; actualis communicatur per modum actus et motionis transeuntis ad operandum in ordine ad sanctificationem. (11.)

N.-B. Nomen *gratia gratum faciens* ordinarie soli gratiae sanctificanti tribuitur, utpote quae sola nos Deo formaliter gratos reddit; et in eo sensu gratiam gratum facientem in decursu hujusce tractatus intelligimus (12.)

7° Gratia aliquando dicitur etiam *gratia simpliciter*, et *gratia pro gratia*. « *Gratia simpliciter*, ait Montanius¹, ea dicitur, quae conceditur a Deo ex meritis Christi, absque ullo ex parte hominum praecedente merito, etiam ex gratia. — *Gratia vero pro gratia* ea est, quae datur propter meritum praecedens, quod ex ipsa gratia oritur. Talis est gloria seu vita aeterna, quae simul est merces et gratia: merces, quia meritis rependitur; gratia, quia merita haec ex gratia profluunt. » (13.)

ARTICULUS II.

Errores circa doctrinam de gratia.

1116. Cum in hujusce tractatus decursu, plura de haereticis pro materiae opportunitate sint dicenda, hic praecipuos errores paucis tantum indicare juvat.

Doctrina catholica de divina gratia medium inter duos scopulos iter tenet, ita ut pari sollicitudine vitet et scopulum superbae independentiae voluntatis humanae a Deo, et scopulum destructionis liberi arbitrii.

Quae media via omnino est necessaria, ut inter homines moralitas servetur. Si enim gratiae necessitas negetur, voluntas utpote per se jam nimis independentens, et in praesumptionem proclivis, nihil boni faciet; sin autem negetur libertas sub motione gratiae, homo fatalismo quodam obcaecatus et abductus, alia via bonum derelinquet. Exinde conspiciere licet cur, inspirante inimico salutis, perversi homines tanto cum ardore dogma catholicum utroque modo pervertere conati sint. (14.)

Sanam doctrinam priori modo, exaggerando scilicet natives liberi arbitrii vires, perverterunt Pelagiani et Semipelagiani. Ipsam posteriori modo, plus aequo scilicet extollendo voluntatis humanae imbecillitatem e peccato originali exortam, perverterunt Protestantes et Jansenistae.

Qui omnes errores, excepto forsitan Protestantismo, clanculum et quasi seipsos negantes irrepererunt; suntque ex omnibus erroribus perniciosissimi, quippe qui columnam salutis humanae, bona scilicet opera, maxime subvertant. (15.)

1117. Pelagianismus². — Pelagii errores ad tria capita reduci possunt: primum spectat ad peccatum originale; secundum, ad vires liberi arbitrii; tertium, ad naturam et necessitatem gratiae.

¹ Disput. praevia, a. 3., ult. divisio; cf. Gotti, q. 2, dub. 2, § 1. — ² Cf. S. Alph., Hist. haer., c. 5, apt. 2.

Quoad primum, docuit Pelagius non existere peccatum originale, et Adamum suo peccato sibi soli, non autem posteris, nocuisse.

Hic est primus et palmaris error, ex quo tanquam ex fonte, alia ejus venenata dogmata scaturiunt.

Quoad secundum, docuit Pelagius liberum arbitrium esse in posteris Adæ aequè sanum et perfectum ad bonum operandum, quam fuit in ipso Adamo innocente ; consequenter, liberum arbitrium sibi sufficere, et gratia nullo modo indigere.

Quoad tertium, scilicet quoad gratiae naturam et necessitatem, multae fuerunt Pelagianismi variationes, quae omnes ad quatuor periodos referri possunt. *a)* Pelagianismus fuit primum velut *Ethnicismus*, nullam gratiae mentionem faciens. — *b)* Fuit velut *Semi-ethnicismus*, naturam ipsam et liberum arbitrium pro gratia agnoscens. Tunc temporis a Pelagianis invecta est celebris distinctio inter *posse, velle, et agere*. *Posse*, idest, naturalis potentia, est, aiebant, a Deo ; *velle* autem et *agere* sunt ab homine. — *c)* Fuit velut *Judaismus*, admittens pro gratia ipsam legem et doctrinam ; et paulo post, Christi exemplum et imitationem ; non autem auxilium internum excitans et adjuvans. — *d)* Fuit demum velut *Semi-Christianismus*, internum admittens quoddam auxilium, gratiam scilicet intellectus, non autem voluntatis. In eo autem admittendo auxilio, Pelagiani in triplicem inciderunt errorem. Docuerunt nimirum hanc gratiam illustrationis dari, non ad inchoandum opus, sed ad perficiendum ; eam non esse gratuitam, sed pro merito naturali retribui ; eam denique non esse necessariam, sed tantummodo utilem, ad facilius scilicet operandum. (16-21.)

1118. Semipelagianismus. — Ex Pelagianismo ortum duxit Semipelagianismus ; et in eodem fundamento, nimia scilicet virium naturalium aestimatione, nititur. Gratiae necessitatem agnoscunt Semipelagiani ; sed in hoc errant, quod videlicet gratiam *ad salutare initium fidei* necessariam non esse doceant. Quod salutare initium fidei, eorum sensu, complectitur : *a)* pium credulitatis affectum, qui absque interiori gratia per Evangelii praedicationem et auditionem excitari potest ; *b)* desiderium salutis aeternae, ortum ex illo pietatis affectu ; *c)* implorationem divinae benignitatis hoc desiderium consequentem. (22, 23.)

1119. Protestantismus¹. — Dum haeresis pelagiana per superbam independentiam bonis operibus adversaretur, et voluntatem gratia ad bonum supernaturale operandum necessaria spoliaret, Protestantismus alia via bonorum operum oeconomiam subvertit. — Errores continet cum contra gratiam justificantem, tum contra gratiam actualem.

^{1o} *Quantum ad justificationem, qua homo e statu peccati ad statum justitiae transfertur* : *a)* Reformatores saeculi xiv nullam in ea agnoscunt veram peccatorum deletionem, sed docent remissionem peccatorum in mera extrinseca eorum donatione consistere, tali modo ut Deus peccata jam non aspiat, nec odio habeat, neque ullis poenis persequi velit. — *b)* Neque ullam in justificatione agnoscunt infusionem gratiae habitualis aut virtutum supernaturalium, sed dicunt justificationem impii consistere in solo favore Dei extrinseco, vel sola imputatione justitiae Christi, qua peccata hominum quasi quodam pallio contegantur. — *c)* Ad remissionem peccatorum et justitiae acquisitionem nullam aliam dispositionem necessariam dicunt, quam solam fidem, seu fiduciam peccata sibi esse remissa : exinde axioma : *Sola fides justificat.* — *d)* Hanc demum acceptam justitiam in omnibus aequalem esse, nec per bona opera augeri posse dicunt : et, addunt Calvinistae, nec per mala opera amitti posse.

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, c. 11.

2° *Quantum ad gratiam actualem*, docent : a) Liberum hominis arbitrium ita fuisse per originale peccatum amissum et extinctum, ut in statu naturae lapsae nihil amplius significet nisi libertatem a coactione, non autem libertatem a necessitate ; imo addit Lutherus, ipsum esse titulum sine re et figmentum a Satana invectum in Ecclesiam. — b) Neminem proinde gratiae unquam resistere posse ; sed omnes sive ad bonum, sive ad malum necessitari : ad bonum quidem, si adsit gratia ; ad malum vero, si gratia desit. — c) Nullam proinde dari gratiam sufficientem, quae non sit simul efficax. — d) Cum autem, non obstante hac omnimoda gratiae efficacia, homines non pauci permulta praecepta non impleant, haeresis sibi constans affirmat, multa dari praecepta, quae homini sunt impossibilia. Exinde nata est doctrina protestantica de justificatione per solam fidem absque operibus. — e) Ex hac omnimoda hominis necessitate sive ad bonum sive ad malum deducit Calvinus : ex hominibus alios ad beatitudinem, alios vero ad aeternum supplicium, absoluto Dei decreto esse destinatos.

Doctrina protestantica, sicut ex his paucis manifestum est, tota in hunc finem vergit, ut homo fatalista effectus, opera bona negligat ; et falsam mortiferamque pacem, ope doctrinae de fide per se solam justificante ac salvante, sibi praebeat ; et securus ad mortem usque in iniquitate dormiat, ac denique damnetur. (24-27.)

1120. **Jansenismus.** — Haec haeresis tria complectitur capita : Baianismum, Jansenismum proprie dictum, et Quesnellismum.

I. **BAIANISMUS**¹. Baius errores docuit tum circa statum naturae innocentis, tum circa statum naturae lapsae et reparate.

1° *Circa statum naturae innocentis* docuit : Deum, habita ratione suae justitiae et bonitatis, hominem absque ordinatione ad intuitivam sui visionem creare non potuisse. Ratio est, quia, ut inquit, intuitiva Dei visio est finis intrinsecus et essentialis cujuslibet creaturae rationalis, quo haec absque praevio peccato frustrari nequeat. — Exinde deduxit : a) gratiam sanctificantem et dona eidem adnexa, quae Adamo innocenti concessa erant, naturae innocenti debita fuisse et naturalia, non autem fuisse dona gratuita et supernaturalia ; b) merita ex gratia producta, etiam fuisse naturalia ; et consequenter aeternam beatitudinem mercedem fuisse naturalem non vero supernaturalem.

2° *Circa statum naturae lapsae* docuit : hominem suo peccato orbatum esse omnibus gratiae donis, quae essent veluti appendices naturae, et quibus malum vitare bonumque operari potuisset ; ac proinde hominem cujuslibet boni esse incapacem, capacem vero solius iniquitatis. Exinde deduxit : a) liberum arbitrium sine gratia non valere nisi ad peccandum, omniaque infidelis et peccatoris opera totidem esse peccata, quippe quia sine gratia homo semper agat per vitiosam cupiditatem, qua ad malum necessitetur ; b) ad merendum vel demerendum non requiri libertatem a necessitate, sed sufficere libertatem a coactione.

3° *Circa statum naturae reparate* docuit : opus bonum ex natura sua meritum esse vitae aeternae, independentem tum ab ordinatione divina, tum a meritis Christi, tum a conditione personae operantis. Exinde deduxit : a) justitiam, qua justificetur homo, in obedientia mandatorum, non autem in gratia aliqua animae infusa, formaliter consistere ; b) veram justificationem et caritatem etiam perfectam cum remissione peccatorum non esse semper conjunctam.

Ex dictis patet Baium, quantum ad statum naturae innocentis, Pelagii errores renovasse ; quantum vero ad statum naturae lapsae, in Lutheranismum et Calvinismum deflexisse.

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 12 ; *Magn. prec. adj.*, p. 2 ; Tournely (Mont.) *De Gr.* pars hist., disp. 6.

Tota Baii doctrina ex uno et eodem promanat principio, quod ut fundamentum posuit, scilicet : inter caritatem, virtutem theologicam, et vitiosam cupiditatem, nullum mediare amorem rectum. Cum igitur Deus, propter suam bonitatem et iustitiam, hominem cum sola prava cupiditate creare non potuerit, nullusque detur amor rectus nisi caritas, inde sequitur Deum hominem cum caritate, tanquam appendice naturae, necessario creare debuisse ; atque caritatem, merita et beatitudinem aeternam esse dona naturalia. — Item, cum per peccatum ablata sit gratia et caritas, et non detur alius amor rectus, homo lapsus ad operandum moveri non potest nisi a prava concupiscentia : unde quodlibet opus peccatoris erit necessario peccatum ¹. (28-32.)

1121. II. JANSENISMUS PROPRIE DICTUS ². — Jansenius eamdem atque Baius, mutatis solum verbis, tradidit doctrinam. Statuit : voluntatem a delectatione ad operandum semper impelli ; non dari alium amorem praeter delectationem sanctam et delectationem pravam ; illamque earum, quae sit relative victrix, quae scilicet, relative ad oppositam, majorem gradum virium obtineat, voluntatem semper vincere et necessitare. Ex quo principio de delectatione relative victrici quinque fluunt propositiones ab Innocentia X damnatae, in quibus Jansenii errores compendiose continentur, videlicet :

Prop. I. Aliqua Dei praecepta hominibus iustis, volentibus et conantibus secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia ; deest quoque illis gratia qua possibilia fiant.

Prop. II. Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.

Prop. III. Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Prop. IV. Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei ; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Prop. V. Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

Quomodo istae quinque propositiones ex principio de delectatione relative victrici fluant, vide in meo Tractatu de gratia (35), necnon et apud Tournely, Montanum, *De Gratia, Pars hist.*, disp. 8, a. 3, § 1, Concl.

1122. III. QUSENELLISMUS ³. — Quesnellus eadem doctrinae puncta docuit atque Baius et Jansenius ; longius tamen adhuc progressus est. Docuit : a) gratiam habitualement hominem intrinsece non sanctificare ; b) gratiam actualement esse efficacem efficacia ineluctabili, ad omne opus etiam naturaliter bonum necessariam, atque omnibus peccatoribus denegatam ; c) non dari medium inter caritatem supernaturalem, qua Deus propter se diligitur, et vitiosam cupiditatem ; d) gratiam actualem nihil aliud esse quam omnipotentem Dei voluntatem. (36.)

ARTICULUS III.

Canones concilii tridentini (sess. IV).

1123. 1. Si quis dixerit, hominem suis operibus, quae vel per humanae naturae, vel per legis doctrinam fiant, absque divina per Jesum Christum	gratia posse justificari coram Deo ; anathema sit. 2. Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum
--	--

¹ Cf. S. Alph., *Confut.* 12, n. 5. — ² Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, c. 12, a. 3 ; et *Confut.* 13 ; *Magn. prec. adj.*, p. 2 ; Tourn. (Mont.), *loc. cit.*, disp. 8. — ³ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, c. 12, a. 4.

dari, ut facilius homo juste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit ; anathema sit.

3. Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur ; anathema sit.

4. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac praeparet ; neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, merereque passive se habere ; anathema sit.

5. Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et exstinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana. invectum in Ecclesiam ; anathema sit.

6. Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere sed mala opera, ita ut bona, Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium ejus opus non minus proditio Judae, quam vocatio Pauli ; anathema sit.

7. Si quis dixerit, opera omnia quae ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri ; aut, quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare ; anathema sit.

8. Si quis dixerit, gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere ; anathema sit.

9. Si quis dixerit, sola fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse cum suae

voluntatis motus praeparari aut disponi ; anathema sit.

10. Si quis dixerit, homines, sine Christi justitia, per quam nobis meruit, justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse ; anathema sit.

11. Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhaereat, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit.

12. Si quis dixerit, fidem justificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinae misericordiae, peccata remittentis propter Christum ; vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur ; anathema sit.

13. Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse ut credat certo, et absque ulla haesitatione propriae infirmitatis et indispositionis, peccata sibi esse remissa ; anathema sit.

14. Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi ac justificari, ex eo quod se absolvi ac justificari certo credat ; aut neminem vere esse justificatum, nisi qui credat se esse justificatum ; et hac sola fide absolutionem et justificationem perfici ; anathema sit.

15. Si quis dixerit, hominem renatum et justificatum teneri ex fide ad credendum se certo esse in numero praedestinatorum, anathema sit.

16. Si quis magnum illud usque in finem perseverantiae donum se certo habiturum absoluta, et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit ; anathema sit.

17. Si quis justificationis gratiam non nisi praedestinatibus ad vitam contingere dixerit ; reliquos vero omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate praedestinos ad malum ; anathema sit.

18. Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam justificato, et sub gratia

constituto, esse ad observandum impossibilia ; anathema sit.

19. Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in Evangelio praeter fidem, caetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera ; aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos ; anathema sit.

20. Si quis hominem justificatum, et quantum libet perfectum, dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum ; quasi vero Evangelium sit nuda et absoluta promissio vitae aeternae, sine conditione observationis mandatorum ; anathema sit.

21. Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut legislatorem, cui obediant ; anathema sit.

22. Si quis dixerit, justificatum, vel sine speciali auxilio Dei, in accepta justitia perseverare posse, vel cum eo non posse ; anathema sit.

23. Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur et peccat nunquam vere fuisse justificatum ; aut contra posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia ; anathema sit.

24. Si quis dixerit, justitiam acceptam non conservari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera ; sed opera ipsa fructus solummodo et signa esse justificationis adeptae, non autem ipsius augendae causam ; anathema sit.

25. Si quis in quolibet bono opere justum saltem venialiter peccare dixerit, aut, quod intolerabilius est, mortaliter, atque ideo poenas aeternas mereri ; tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem ; anathema sit.

26. Si quis dixerit, justos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, expectare et

sperare aeternam retributionem a Deo per ejus misericordiam et Jesu Christi meritum ; si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint ; anathema sit.

27. Si quis dixerit, nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis, aut nullo alio, quantumvis gravi et enormi, praeterquam infidelitatis peccato, semel acceptam gratiam amitti ; anathema sit.

28. Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul et fidem semper amitti ; aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva ; aut eum qui fidem sine caritate habet, non esse christianum ; anathema sit.

29. Si quis dixerit, eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere ; aut posse quidem, sed sola fide, amissam justitiam recuperare sine sacramento Poenitentiae, prout sancta Romana et universalis Ecclesia, a Christo Domino et ejus Apostolis edocta, huc usque professus est, servavit et docuit ; anathema sit.

30. Si quis post acceptam justificationis gratiam cuilibet peccatori poenitenti ita culpam remitti, et reatum aeternae poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis exsolvendae, vel in hoc saeculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna coelorum aditus patere possit ; anathema sit.

31. Si quis dixerit, justificatum peccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur ; anathema sit.

32. Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita ; aut ipsum justificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam et Jesu Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum ; anathema sit.

33. Si quis dixerit, per hanc doctrinam catholicam de justificatione, a sancta Synodo hoc praesenti decreto expressam, aliqua ex parte gloriae Dei, vel meritis Jesu Christi Domini

nostri, derogari, et non potius veritatem fidei nostrae, Dei denique ac Christi Jesu gloriam illustrari; anathema sit.

PARS I

DE GRATIA ACTUALI

1124. Gratia actualis definitur : *Influxus supernaturalis, quem Deus homini gratis elargitur, per modum actus vel motionis trans-euntis, ad operandum in ordine ad vitam aeternam.*

De gratia modo definita quaerendum est : primo quotuplex distinguatur, et quatenam sit ejus essentia ; deinde investigandum est quanta sit ejus necessitas ; et cum omnibus gratia sit necessaria, videndum est an omnibus detur ; denique scrutandum est quomodo in homine suos producat effectus. In I. igitur capite de gratiae divisione atque essentia disseretur ; in II. de ejus necessitate ; in III. de ejus distributione ; in IV. de ejus efficacia, seu de modo, quo gratia suos effectus producit.

CAPUT I

De gratiae actualis divisione atque natura.

Gratiae actualis multiplex refertur divisio ; de trina tantum agemus, scilicet : I. de gratia excitante et adjuvante ; II. de gratia communi et speciali ; III. de gratia sufficiente et efficaci.

ARTICULUS I.

De gratia excitante et adjuvante.

1125. In ordine naturali Deus duplici modo ad actiones creaturae concurrat : concursu praevio eam ad agendum movet, et concursu simultaneo eam agentem adjuvat, ei cooperatur, atque una cum ea in effectum influit. (Cf. n. 837 et seq.)

Qui duplex concurrendi modus ad actiones creaturarum in ordine supernaturali etiam existit. Exinde prima enascitur gratiae actualis divisio in *excitantem* et *adjuvantem*. Hujus divisionis meminit Tri-

dentinum his verbis, Sess., VI, cap. 6 : « Disponuntur ad justitiam, dum *excitati* divina gratia, et *adjuti*, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum. » Et cap. 5 : « Ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus *excitantem* atque *adjuvantem* gratiam ad convertendum se... disponantur. »

S. Augustinus de utraque loquitur : « Deus, ait, praeparat voluntatem, et cooperando perficit, quod operando incoepit, quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens... Ut ergo velimus, sine nobis operatur ; cum autem volumus, et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur. » (*De Gratia et libero arb.*, c. 17. M., 44, c. 901.) — Et : « Quod ad Deum nos convertimus, nisi ipso excitante atque adjuvante non possumus. » (*De Peccat. merit.*, l. 2, c. 18. M., 44, c. 169.) (38.)

Dicemus proinde in § 1° de gratia excitante ; et in § 2° de gratia adjuvante.

§ 1. DE GRATIA EXCITANTE.

1126. Definitio. — Gratia excitans definitur : *Motio intellectus et voluntatis a Deo nobis impressa, ut bene velimus et bene agamus in ordine ad vitam aeternam.* — Dicitur : a) *motio*, activa scilicet ex parte Dei, passiva ex parte hominis ; quia, ut ait *S. Thomas* : « dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adjuvatur : uno modo in quantum anima hominis movetur a Deo ad aliquid cognoscendum, vel volendum, vel agendum ; et hoc modo ipse gratuitus effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam animae ; *actus enim moventis in moto est motus.* » (1. 2., q. 110, a. 2.)

Dicitur : b) *intellectus et voluntatis* ; movetur enim intellectus, et sub illa Dei motione in intellectu exsurgit subitanea cogitatio, ab intellectu physice quidem, sed non libere producta ; quocirca vocatur cogitatio *subitanea, indeliberata*, qua intellectus circa bonum faciendum illustratur. — Movetur et voluntas, et sub illa Dei motione in voluntate exsurgit indeliberata quaedam propensio seu inclinatio ad bonum prosequendum vel malum fugiendum.

c) *A Deo nobis impressa* : quae verba auctorem gratiae indicant, qui est solus Deus, qui speciali influxu seu actione gratiam in nobis producit.

d) *Ut bene velimus et bene agamus*, etc., quae verba finem, ob quem gratia excitans a Deo confertur, exhibent. (39.)

1127. Elementa gratiae excitantis. — Gratia excitans, ut ex data definitione constat, duplicem complectitur motionem : *intellectus*

scilicet et *voluntatis*. Ex parte intellectus, gratia excitans vocatur *gratia illustrationis vel illuminationis*; ex parte voluntatis, vocatur *gratia inspirationis*.

Gratiam excitantem non in sola intellectus illustratione sistere, sed voluntatis etiam inspirationem includere, ex Scripturis et Conciliis clare colligitur. Legimus (*Ps.*, cxviii, 34): *Da mihi intellectum et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in todo corde meo*. His verbis regius Vates gratiam illuminationis a Deo postulat. — At (*Ibid.*, 32): *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*. Quibus verbis gratia inspirationis commonstratur.

In Conc. Araus. II, can. 7, legimus: « Si quis... evangelicae praedicationi consentire posse confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, haeretico fallitur errore. » — Et in Carthag., can. 4, anathema dicitur in eos qui negant « per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus... cum sit utrumque donum Dei, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus ».

His consonat *S. Aug.*: « Nolunt hominēs facere quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat... Ut autem innotescat quod latebat, et suave fiat quod non delectabat, gratiae Dei est, quae hominum adjuvat voluntates. » (*De pecc. merit.*, l. 2, c. 17. M., 44, c. 167.)

Suffragatur ratio: Ignoti nulla cupido: ut igitur homo in aliquod supernaturale consentiat, hoc ei proponatur necesse est: quae propositio fit per intellectus illuminationem. — Praeterea, gratia conceditur ad medelam; ac proinde languidae facultati applicari debet. Porro, infirmitas homini ex peccato inusta, in voluntate praesertim residet. Gratia igitur voluntati etiam applicetur oportet. (40-45.)

1128. Gratiae excitantis nomina. — Gratia excitans pluribus insignitur nominibus: vocatur *operans, excitans, vocans, praeveniens, antecedens*.

Vocatur *operans*, quia Deus per eam operatur in nobis libere agentibus indeliberatum actum intellectus et voluntatis, secundum illud, (*Philip.*, II, 13): *Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere*.

Vocatur *excitans* et *vocans*, ex ordine videlicet ad effectum, ad quem datur: Deus gratia sua vocat et excitat, tum infideles, ut a somno infidelitatis exeant; tum peccatores fideles, ut a morte peccati exsurgant; tum justos tepidos, ut a desidia liberati opera bona faciant; tum sanctos, ut ex non operantibus operantes fiant, atque in sanctitate et merito proficiant. (*Apoc.*, III, 20): *Ecce sto ad ostium,*

et pulso. — (Ephes., v, 14) : Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus.

Vocatur *praeveniens* et *antecedens*, quia animam nondum volentem praevenit, eamque ad bonum volendum et malum fugiendum excitat (*Ps., LVIII, 11*) : *Misericordia ejus praeveniet me. (50.)*

1129. Gratiae excitantis munera. — Ex Scripturis et Patrum testimoniis constat, duo esse gratiae actualis munera : *praebere vires, et movere ad actum. (Philip., iv, 13) : Omnia possum in eo qui me confortat.* « Vocat te Deus, ait *S. Aug.*, et jubet, ut facias ; sed ipse dat vires, ut quod jubet, impleri possit. » (*Serm. 32, n. 9. M., 38, c. 200.*) — Et *S. Petr. Damianus* : « Ille (Spiritus Sanctus) lumen mentibus ingerit, desiderium excitat, vires infundit. Illustrat siquidem ut videamus ; provocat ut velimus ; roborat ut bona, quae volumus, implere valeamus. » (*Serm. 21. M., 144, c. 620.*) — « Facultatem (ad salutares actus), ait *S. Thomas*, dat Deus infundendo virtutem et gratiam, per quas homo efficitur potens et aptus ad operandum. Sed ipsam operationem confert, in quantum in nobis interius operatur movendo et instigando ad bonum... in quantum virtus ejus operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate. » (*Lect. II, in c. 3, ad Ephes.*)

Igitur : 1° Si gratia excitans detur homini habitibus infusis destituto, ipsa *facultates transeunter in ordinem supernaturalem elevat*, addendo naturalibus facultatum viribus vires supernaturales, quibus facultates physice praeparentur et physice potentes fiant ad operandum supernaturaliter. *Ratio est* : quia nullus actus excedere potest proportionem principii activi ; ut igitur facultas naturalis actum supernaturalem producere possit, necesse est ut supra se elevetur, et vires superioris ordinis ei addantur.

2° Si gratia homini habitibus infusis jam instructo concedatur, facultates non elevat, quippe quae per habitus infusos sunt jam physice potentes et aptae ad operandum supernaturaliter ; earum tamen *vires roborat et confortat*. Etenim ex una parte, « licet per baptismum remittantur peccata, remanet tamen fomes peccati nos impugnans interius, et mundus et daemones qui impugnant exterius. » (*S. Th., P. 3, q. 39, a. 5*) ; ex alia vero parte, per peccatum originale liberum arbitrium viribus est attenuatum et inclinatum, ut docet Trid., Sess. VI, cap. 1. Inde evenit ut homo, etiam justificatus, in morali sit impotentia ad legem observandam, nisi per gratiam vires ei addantur. « Quomodo, inquit *S. Aug.* (Deus) te a te liberat ? dimittendo peccata, donando merita, dando tibi vires pugnandi

adversus concupiscentias tuas, inspirando virtutem, dando coelestem delectationem, qua omnis terrena delectatio superatur. » (*Serm.* 42, c. 3. M., 38, c. 254.)

3° Voluntatem per acceptas vires praeparatam et roboratam, gratia *ad consensum invitat et movet*. Ut enim homo supernaturaliter agat, necesse est, tum ut ei occurrat quid agere debeat, tum ut ejus voluntas ad operandum inclinetur ; porro hoc non est in hominis potestate, sed ei a solo Deo per gratiam confertur. « Quis potest credere, ait S. Aug., nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua rerum testificatione tangatur ? Quis habet in potestate tali viso attingi mentem suam, quo ejus voluntas moveatur ad fidem ?... Voluntas ipsa, nisi aliquid occurrerit quod delectet atque invitet animum, moveri nullo modo potest ; hoc autem ut occurrat, non est in hominis potestate. » (*Ad Simplic.*, l. 1, q. 2, n. 21. M., 40, c. 126.) (51-54.)

1130. Gratiae excitantis natura. — Gratiae natura est mysterium. Ipsa enim est res ordinis supernaturalis, vincens ex omni parte naturales intellectus vires. Ejus existentiam Deus nobis manifestavit ; ejus vero naturam nobis abscondit. Non possumus igitur gratiae excitantis naturam certo cognoscere ; unde et de ea disputant auctores ; et ea de re silet S. Alphonsus.

Quae hac in re probabiliora videntur, his paucis referre sat erit :

1° Unanimiter docent theologi, gratiam actualem donum esse creatum, animae speciali Dei actione communicatum, atque a divina actione distinctum, sicut constat ex prop. 19^a Quesnelli damnata : « Dei gratia nihil aliud est quam ejus omnipotens voluntas. » (*Denz.*, n. 1234.)

2° Omnes unanimiter docent, in gratia excitante semper includi cum intellectus illuminationem per indeliberatam et subitanam cogitationem, qua bonum faciendum intellectui proponitur ; tum voluntatis motionem, qua voluntas ad bonum volendum et faciendum per subitanam inspirationem inclinatur. — Sed controversitur an haec indeliberata mentis illustratio et motio voluntatis constituent formaliter gratiam, necne.

Duae adsunt sententiae. — *Thomistae*, cum nonnullis aliis¹, docent gratiam formaliter consistere in entitate quadam physica animae a Deo transeunter communicata, in quadam scilicet qualitate vel motione virtuosa a Deo animae per modum transeuntis

¹ Cf. Philipp. a SS. Trinit., In q. 111, disp. II, dub. 4, p. 463 ; Wenzl, *De Gr.*, Contr. 2, q. 1 et 2, p. 66 ; Tournely, (Mont), *De Gr.*, p. 2, q. 2, a. 2, § 2, concl. 3 ; Egger, *Enchirid.*, n. 341.

impressa, per quam facultas novis instruatur viribus, atque, si habitibus infusis careat, in ordinem supernaturalem transeunter elevetur, et in actu primo physice potens et apta constituatur ad actus supernaturales producendos. — Actus vero indeliberatos intellectus et voluntatis dicunt esse effectus gratiae excitantis.

Molinistae vero, et *Congruistae*, cum nonnullis aliis¹, docent essentiam gratiae excitantis consistere formaliter in actibus indeliberatis intellectus et voluntatis; facultatem autem hominis habitibus infusis destituti elevari sive per specialem extrinsecam Spiritus Sancti assistantiam suppletent defectum habituum, ut volunt Suarez et Isambert; sive per qualitatem quamdam fluentem, productam a Deo in facultate eodem influxu, sed natura prius, quam actus indeliberatos, ut volunt alii.

Utraque sententia suam habet probabilitatem; probabilior tamen videtur sententia quae docet, omnem gratiam excitantem, sive detur homini habitibus infusis ornato, sive detur homini eisdem destituto, formaliter consistere in entitate quadam physica, motione scilicet virtuosa, speciali Dei influxu in anima producta, quae sit causa actuum indeliberatorum.

Haec sententia S. Scripturis et Traditioni conformior videtur. Scripturae enim et Traditio gratiam exhibent *tanquam confortantem facultates, inspirantem virtutem, dantem vires, praebentem vires efficacissimas voluntatis; tanquam roborantem ut bona implere valeamus, tanquam auxilium divinitus nobis datum, etc.* (cf. n. 1129). Haec autem omnia manifeste indicant, gratiam physice vires influere in hominem; gratiam facultates physice corroborare et confortare; ac proinde ipsam gratiam formaliter consistere in entitate quadam physica, et non in solis actibus indeliberatis, cum vix concipi possit quomodo actus indeliberati vires physice augere possint in facultate, ita ut haec constituatur physice potens ad operandum supernaturaliter.

Praeterea, in homine habitibus infusis destituto, ut facultas naturalis illos actus indeliberatos, qui sunt entitative supernaturales, connaturaliter elicere valeat, jam per donum quoddam supernaturale transeunter elevetur, necesse est. Sed id, quod facultatem elevat, est gratia excitans. Gratia igitur excitans, non in actibus illis indeliberatis, sed in entitate quadam praevia, quae eorundem sit causa, formaliter consistat, oportet. (55-64.)

¹ Cf. Suarez, *De Auxil.*, l. 3, c. 3; Mazzella, *De Gr.*, Disp. 1, a. 4; Panger, *Tyeol. Schol.*, *De Gr.*, Disp. 1, q. 2; Gibbon, *De Gr.*, Disp. 34, dub. 2 et 3; Isamb., In q. 111, Disp. 2, a. 4 et 5.

1131. Quaeritur. *Undenam proveniant, cum gratia excitans conceditur, humanae mentis illuminatio et inclinatio voluntatis.*

Resp. 1° Cum mentis illuminatio sit actus supernaturalis, ipsa aliunde venire non potest, quam ab ipso Deo eam immediate per gratiam producente.

Hanc mentis illuminationem Deus quandoque causat seclusa omni exteriori occasione ; sed plerumque eam occasione alicujus exterioris circumstantiae, puta, loci, temporis, lectionis spiritualis, et praesertim evangelicae praedicationis, operatur. Homine enim exterius exhortante, piaie in mente naturaliter suscitantur cogitationes, quae quidem internam gratiam non constituunt, sed quarum occasione Deus ipse intus loquitur et mentem illuminat. Si intus taceret Deus, in vanum sonarent praedicatoris verba. « Sonus verborum nostrorum, ait *S. August.*, aures percutit, magister intus est... Si non sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster. Magisteria forinsecus, adjutoria quaedam sunt et admonitiones. Cathedram in coelo habet qui corda docet... Interior ergo Magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Ubi illius inspiratio et unctio illius non est, forinsecus inaniter perstrepunt verba. » (*Tract. 3 in Ep. I. Joan.*, n. 13. M., 35, c. 2004.)

2° Ad voluntatis notionem quod attinet, docent nonnulli eam a Deo mediate tantum, mediante scilicet intellectus illustratione, produci : voluntatis enim est, ductum intellectus sequi ; ratio igitur superius illustrata voluntatem in bonum sufficienter inclinat.

Attamen communis theologorum sententia tenet, piam voluntatis motionem in gratia excitante etiam immediate a Deo provenire. Praerèquitur quidem intellectus-illustratio, ut voluntatis motio fiat modo connaturali : nam ignoti nulla cupido : sed haec intellectus illustratio non sufficit ut moveatur voluntas, cum saepe contingat vel objectum bonum visum non delectare, vel objectum malum non displicere. Requiritur ergo ut Deus immediate eam voluntatis inclinationem producat.

Quae opinio Scripturis et Patrum dictis conformior existit. Sic, v. g., orat Regius Psaltes (*Ps.*, cxviii, 36) : *Inclina cor meum Deus in testimonia tua.* — Et (III, *Reg.*, viii, 57), legimus : *Inclinet (Dominus) corda nostra ad se.* Haec autem immediatam voluntatis notionem denotant¹.

Suffragatur ipsa ratio. In homine habitibus infusus destituto, voluntas per gratiam elevari debet, ut actum supernaturalem producere possit ; et in homine habitibus infusus ornato, voluntas etiam corroborari et confortari debet. Voluntas autem per propositionem objecti ex parte intellectus nec elevatur, nec corroboratur. Ut igitur voluntas elevetur, corroboretur, et ad bonum moveatur, immediatus in eam divinus requiritur influxus. (46-49.)

§ 2. DE GRATIA ADJUVANTE.

1132. Definitio. — Gratia adjuvans definitur : *Concursus supernaturalis, quo Deus nobiscum agentibus concurrit ad faciendum bonum, ad quod per gratiam operantem invitavit.* « Ut velimus, ait *S. Augustinus*, sine nobis operatur ; cum autem volumus, et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur. » (*De Grat. et lib. arb.*, c. 17. M., 44, c. 901.)

In ordine naturali, quotiescumque agens quidquam operatur, Deus concursu simultaneo cum eo concurrit, et cum eo in effectum

¹ Gibbon, Disp. 34, dub. 2, n. 9-13.

influit. Item, in ordine supernaturali, quoties voluntas gratiae excitanti consentit et opus salutare ad quod invitatur a gratia, praestat, Deus concursu supernaturalis ordinis cum voluntate concurrat, et simul cum ea tum consensum tum opus salutare operatur. Et ille concursus dicitur gratia adjuvans. (65-67.)

1133. Gratiae adjuvantis nomina. — Gratia adjuvans vocatur etiam cooperans, concomitans, subsequens. — Vocatur *adjuvans*, quia ad bonum operandum voluntatem adjuvat, secundum quod dicimus : *Adjuva nos, Deus, salutaris noster.* — *Cooperans*, quia Deus nobiscum operantibus ad bonum producendum cooperatur, secundum illud Apostoli (I, *Cor.*, xv, 10) : *Abundantius illis omnibus laboravi ; non ego autem, sed gratia Dei mecum.* — *Concomitans*, quia hominem operantem comitatur, et simultanee cum eo effectum producit. — *Subsequens*, quia gratiam praevenientem supponit. — Vocatur etiam *subsequens*, in quantum denotat divinum auxilium, quo voluntas in bono proposito firmatur et adjuvatur, ut illud opere perficiat ; de quo auxilio dicitur (*Ps.*, xxii, 6) : *Misericordia tua subsequetur me.* Et *S. August.* : « Nolentem praevenit ut velit ; volentem subsequitur, ne frustra velit. » (*Enchirid.*, c. 32. M., 40, c. 248.) (68, 69.)

1134. Gratiae adjuvantis natura. — Adjuvantis gratiae, non secus ac excitantis natura, est mysterium.

1° *Secundum Thomistas*, gratia adjuvans est nova quaedam entitas creata, per modum qualitatis aut motionis virtuosae a Deo animae transeunter communicata, quae voluntatem physice praemovendo ad opus applicat. Voluntas, aiunt, per gratiam excitantem constituitur potens in actu primo ad operandum ; sed in actum secundum transire nequit, nisi nova a Deo superveniat motio, quae voluntatem physice praemovendo, eam ab actu primo in actum secundum reducat, et ad operandum applicet. Novam hanc motionem praevidiam in voluntatem gratiam adjuvantem dicunt ; quae, eorum sensu, est ipsa gratia efficax stricte sumpta. (Cf. n. 1198.)

Sicuti manifestum est, secundum Thomistas, gratia adjuvans entitative ab excitante differt ; est quippe nova motio praeveniens voluntatem, et non solum auxilium concomitans et cooperans ; est motio adeo necessaria, ut absque ea homo nullum opus deliberatum, ne minimum quidem, ponere possit ; est auxilium a libera hominis cooperatione nullatenus dependens, sicut nec ipsa gratia excitans prima.

2° *Secundum Molinistas et Congruistas*, gratia adjuvans est ipsa

gratia excitans, quatenus cum voluntate consentiente novo influxu cooperatur ad effectum. « Observandum est, *inquit Vasquez*, eadem voeationem et cogitationem sanctam, et primum motum voluntatis subitum dici gratiam operantem et praevenientem, et cooperantem et comitantem, eandem, inquam, diverso modo consideratam. Nam quatenus consensum nostrum antecedit, est operans et praeveniens; quatenus vero permanens in nobis efficit nobiscum consensum, est cooperans et comitans. » (In. 1. 2, Dips. 185, c. 9.)

3° *Alii* gratiam adjuvantem dicunt esse concursum divinum ordinis supernaturalis, quo Deus cum creata voluntate ad quemlibet actum salutarem concurrat, sicut in ordine naturali ad omnes creaturarum actiones concursu naturali concurrat. Haec sententia, *ait Tournely*, « in scholis plurimum pervulgata, nobis videtur praeter caeteris amplectenda, utpote S. Augustini et S. Thomae doctrinae conformior. » (*Comp., disp. prae.*, a. 3, div. 7.) — Cui sententiae tanquam probabiliori subscribimus.

Gratiam igitur adjuvantem dicimus esse non novam motionem praeviam voluntatis ad actum, sed auxilium quoddam concomitans et cooperans, quod voluntati consentienti gratiae excitanti cooperatur, tum ad consensum praestandum, tum ad opus exsequendum.

Ut ex dictis conspicuum est, gratia excitans praevenit voluntatem, et absque libera hominis cooperatione semper conceditur; adjuvans vero voluntatem non praevenit, sed cum libera hominis cooperatione et dependenter ab ea conceditur. — Item, gratia excitans, effectum, ob quem datur, non semper sortitur, quippe cui voluntas saepe resistat; adjuvans vero semper est efficax, non quidem quia ipsa voluntatem infallibiliter ad consensum inclinet, sed quia non detur nisi consentiente voluntate et quodammodo dependenter ab ejus consensu (70-73).

ARTICULUS II.

De gratia communi et speciali¹.

1135. Secunda divisio gratiae est in *auxilium commune* et in *auxilium speciale*.

« Advertendum est, *ait Curiel*², sicut in ordine naturae ad operationem formarum naturalium est necessarius concursus generalis Dei proportionatus eisdem formis et eis debitus lege Dei ordinaria; ita etiam in ordine supernaturali ad operationes formarum superna-

¹ Cf. Salmantic., Disp. 5, dub. 7, c. 5; t. 9, p. 721; Isamb., In q. 109, Disp. 8, a. 1. —
² In 1, 2, q. 109, a. 9, § 4, p. 831.

turalium, scilicet gratiae et virtutum infusarum, necessarium esse concursum actualem Dei proportionatum eisdem formis, ut sint principia operandi, et eis debitum ex lege ordinaria gratiae ; et quamvis hic concursus possit appellari auxilium *speciale*, facta comparatione ad hominem secundum suam naturam, quia non est ei debitus ; tamen alia ratione potest appellari auxilium *generale*, et concursus generalis, scilicet intra ordinem gratiae ; quia facta comparatione ad hominem, ut habet gratiam, est debitus ex connaturalitate ad ipsam gratiam ; sed in ordine gratiae praeter hoc auxilium datur aliud specialius, quod sicut D. Thomas docet in fine corporis (q. 109, a. 9), et in solutione secundi, consistit in tribus : *Primum* est directio extrinseca, qua Deus rationem vivendi alicujus dirigit et ordinat per media quibus adjuvetur ad observandum praecepta, et vitandum peccata mortalia. *Secundum* est protectio etiam extrinseca, qua Deus removet impedimenta sive moventia ad peccandum, sive retardantia a prosecutione boni. *Tertium* est copia internarum illustrationum et inspirationum valde efficacium : et hoc auxilium appellatur simpliciter speciale, quia non solum non est debitum homini secundum suam naturam, sed neque ut habet gratiam, imo datur ei ex nova misericordia. »

Quae distinctio in gratiam communem et specialem ad SS. Patrum et antiquorum theologorum intelligentiam plurimum confert. Hi siquidem gratiam ratione status supernaturalis omnibus debitam, quae nunc *gratia sufficiens* a theologis nuncupatur, non gratiam simpliciter, sed *gratiam communem*, aut *auxilium vel adjutorium commune* appellare consueverunt ; reservato nomine *gratiae* speciali auxilio, quod omnibus indistincte non conceditur, et specia-liorem Dei benevolentiam involvit, et quod nunc nomine gratiae efficacis vocatur. (74, 75.)

ARTICULUS III.

De gratia sufficiente et efficaci.

1136. Celebrior gratiae actualis divisio, cujus occasione maximae in scholis fervent controversiae, est ea, qua gratia dividitur in gratiam *sufficientem* et in *efficacem*. Hujus divisionis antiquiores theologi mentionem non faciunt ; ast teste *Henrico a Gorichem* (*De praedest.*, prop. 15 ; edit. 1503, fol. 24), medio jam saeculo decimo quinto in scholis invaluit, et jamdiu universaliter est recepta.

Gratia *sufficiens* generice sumpta, sicut nomen indicat, ea dicitur, quae voluntati vires ad salutariter operandum necessarias praebe-
t ; *efficax* vero ea dicitur, quae conjungitur cum effectu, ad quem datur.

In hac generali notione omnes concordant theologi ; si vero pres-

sus inquiratur, quid sit proprie gratia sufficiens, et quid efficax, pro diversitate systematum de modo efficaciae gratiae in diversas abeunt sententias.

In praesenti, ne nimia notionum varietate confusio generetur, eas tantum gratiae sufficientis et efficacis referemus notiones, quae in systemate S. Alphonsi et scholae Sorbonicae statuuntur. Quae vero in aliis scholis traduntur notiones, in capite IV exponentur, ubi de modo operandi gratiae sermo occurret. (76, 77.)

1137. Secundum S. Alphonsum GRATIA SUFFICIENS ea dicitur, quae in actu primo, in se scilicet, omnia continet quae necessaria sunt ad opus, ad quod datur, reapse ponendum; quae nimirum homini veram et expeditam **confert agendi potentiam**, et eum ad operandum movet, quin tamen cum effectu vel actu secundo infallibilem habeat connexionem causalitatis. (Cf. n. 1223 et seq.) Sic in se considerata, gratia vocatur *praecisive* sufficiens. Quo in sensu gratiam sufficientem intelligimus, quando in capite II° et III° de ea sermo occurrit.

Hocce munitus auxilio, homo, si vult, gratiae consentire et opus reapse ponere potest, non expectato alio auxilio praemovente. Si homo gratiae consensum praebet, et bonum exsequitur, gratia conjungitur cum effectu seu actu secundo ob voluntatis consensum, et vocatur *efficiens, efficax ab eventu, efficax a consensu, efficax late, efficax ab extrinseco*. — Si vero homo gratiae consensum denegat, gratia remanet *pure vel mere* sufficiens.

Gratia igitur sufficiens quandoque effectum suum obtinet, quandoque non obtinet, prout homo ei consentit vel non; quocirca ipsa dicitur producere effectum suum *contingenter*, et habere cum effectu connexionem causalitatis *contingentem*, non autem *infallibilem*. (78, 79.)

Gratia sufficiens alia est *proxime et immediate*, alia *remote et mediate* sufficiens. — *Proxime* sufficiens est auxilium, quo homo opus, ad quod confertur, immediate ponere potest. — *Remote* sufficiens est auxilium, quod non dat vires sufficientes ad opus immediate ponendum, sed quocum homo immediate ponere potest aliquod opus minus arduum, quo mediante majus auxilium, quo ad opus praescriptum implendum indiget, a Deo obtinere potest. V. gr., Deus, irruente aliqua vehementi tentatione, gratiam orationis elargitur; cui si homo assensum praebet et orat, majorem gratiam, quae ad vincendam sentationem necessaria est, obtinebit. (80.)

1138. Gratia EFFICAX STRICTE DICTA, seu efficax *ab intrinseco*,

est divinum auxilium quod, propter virtutem sibi intrinsicam, voluntatis consensum infallibiliter semper operatur, et cum actu secundo infallibilem semper habet connexionem infallibilitate non solum praevisionis, sed causalitatis, ita ut effectu, propter quem datur, nunquam frustretur. (Cf: n. 1215 et seq.) (81, 82.)

1139. Errores. — *Protestantes* pro statu naturae lapsae gratiam sufficientem omnino rejiciunt, solamque efficacem agnoscunt, eamque talem, quae *necessario* suum producat effectum.

Jansenistae praeter gratiam efficacem, gratiam quamdam sufficientem admittunt, sed talem quae, considerata opposita concupiscentia majori, nullum effectum producere possit; non admittunt igitur gratiam vere et relative, licet tantum mere sufficientem. (83.)

Contra quos igitur probandum est, in praesenti statu naturae dari gratiam vere et relative licet mere sufficientem; et libertatem gratia efficaci non tolli.

Ad existentiam ipsius gratiae efficaciis quod attinet, ea probanda superedemus, cum nec adversarii eam negent, et quotidiana experientia ex operibus salutaribus aperte constet multas gratias esse efficaces; praeterea, n. 1217, probabitur gratiam efficacem non qualemcumque, sed ex sese et ab intrinseco efficacem, admittendam esse.

1140. Prop. I. *Admittenda est in praesenti statu naturae lapsae gratia vere et relative sed mere sufficiens.*

De fide, ex proscriptis Jansenii propositionibus prima et secunda, quae ut *haereticae* sunt damnatae. Affirmat prop. 2^a, quod *interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur*; ex cujus condemnatione constat dari interiorem gratiam cui homo quandoque resistit¹. (84-89.)

N.-B. Dicitur in prop. *gratia vere et relative sufficiens*, id est, quae homini veram et sufficientem agendi potentiam confert, ita ut ex parte principii nihil ei desit ad operandum, et ad vincendas praesentes difficultates in quibus versatur. Potest autem haec potentia esse immediata vel mediata.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Is.*, v, 4): *Quid est quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei? An quod expectavi ut faceret uvas et fecit labruscas?* — (*Act.*, vii, 51): *Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Hisce verbis constat, Judaeos virtutem habuisse faciendi uvas, bona scilicet opera, et non fecisse; ipsos Spiritus Sancti vocem audire et sequi potuisse, et non esse secutos. Habuerunt igitur gratiam vere

¹ Cf: S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 13, n. 4, (t. 5, p. 478).

et relative sufficientem, quae tamen effectum caruit. Datur vero in praesenti statu gratia vere et relative, sed mere sufficiens.

II. Ex Traditione. Legimus in Conc. Arausicano II, can. 25 : « Hoc secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem animae pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. » Sed multi huic gratiae resistunt, sicut experientia constat.

III. Ex Ratione. 1° Deus impossibilia non jubet, ut testatur Tridentinum, Sess. VI, cap. 11 ; ad impossibile enim nemo tenetur. Ergo, quando lex urget, Deus ad eam observandam gratiam vere et relative sufficientem elargitur. Sed multi sunt, etiam ex justis, qui legi non semper obtemperant. Ergo gratia his concessa, fuit vere et relative, sed mere sufficiens.

2° Deus vult omnes homines salvos fieri. Ergo dat omnibus gratias vere et relative sufficientes ad salutem consequendam. Multi autem sunt qui ad salutem non perveniunt. Ergo in istis gratia vere sufficiens remansit mere sufficiens.

1141. Prop. II. *Gratia efficax ita hominem ad bonum adducit, ut ejus libertatem non tollat.*

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 4 : « Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti... neque posse dissentire, si velit... A. S. » (90-93.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Eccli.*, xxxi, 10) : *Qui potuit transgredi, et non est transgressus : facere mala et non fecit ; ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Justus igitur per Dei gratiam sese abstinent a malis, cum ea facere potuisset. Ergo sub motione gratiae efficacis liber remansit.

II. Ex Traditione. « Voluntatis arbitrium, ait S. Aug., ideo non tollitur, quia juvatur ; sed ideo juvatur, quia non tollitur. » (*Ep.* 157, ad Hil., n. 10. M., 33, c. 677.)

III. Ex Ratione. Si sub motione gratiae efficacis humana libertas intacta non remaneret, vanae forent exhortationes, quibus in Scripturis Deus homines ad bonum excitat ; et vanae minae, quibus eos a malo deterret ; insuper nec laus virtuti, nec vitio deberetur vituperatio cum neque virtus non exerceri, neque vitium ullo pacto vitari posset.

CAPUT II

De necessitate gratiae.

1142. Circa gratiae necessitatem duplex prodiit error. Pelagiani, nativas hominis lapsi vires nimis extollentes, gratiae necessitatem plus aequo minuerunt ; Protestantes contra et Jansenistae, easdem vires nimis deprimentes, falsam prorsus et haeticam causam necessitatis gratiae attulerunt, et naturam gratiae destruxerunt. (94.)

Contra quos examinandum est, quid possit homo absque gratia, et ad quid gratiâ, tum in ordine ad verum, tum in ordine ad bonum, indigeat. Et cum inter maxima hominis bona computentur tum abstinencia a peccatis, tum praesertim finalis perseverantia, de his specialis discussio instituetur.

Quatuor igitur in hoc secundo capite sunt enucleanda, videlicet : I. necessitas gratiae ad verum cognoscendum ; II. necessitas gratiae ad bonum faciendum ; III. necessitas gratiae ad non peccandum ; IV. necessitas gratiae ad perseverandum.

ARTICULUS I.

De necessitate gratiae ad verum cognoscendum.

Duplex distinguitur verum, videlicet : *naturale* et *supernaturale* ; quocirca duplex erit paragraphus. In primo de necessitate gratiae ad verum naturale cognoscendum, in altero de ejus necessitate ad cognoscendum verum supernaturale, sermo erit.

§ 1. DE GRATIAE NECESSITATE AD VERUM NATURALE
COGNOSCENDUM ¹ (95-112.)

1143. Praenotanda. — 1° Verum naturale illud vocatur, in cujus cognitionem intellectus noster ex perceptione rerum sensibilibum pervenire potest.

2° Veritas naturalis est *speculativa* vel *practica* : *speculativa* sistit in sola objecti contemplatione ; *practica* objectum considerat in ordine ad operationem. In hocce tractatu veritas practica intelligitur, quae ordinatur ad operationem in ordine morali.

3° Veritas naturalis potest esse naturalis vel ex parte objecti, vel ex parte medii. *Ex parte objecti* est naturalis, si objectum est ordinis

¹ Cf. Isamb., q. 109, Disp. 3, pag. 307 ; Gibbon, Tr. 4, disp. 40 ; Gonet, *Clyp.*, De Grat., disp. 1, a. 1 ; Gotti, De Grat., q. 1, dub. 3.

naturalis ; *ex parte medii seu luminis* est naturalis, si naturali intellectus lumine cognosci potest. Multa enim dantur objecta, v. gr., stellarum numerus, futura contingentia, etc., quae, licet sint ordinis naturalis, ex viribus solius naturae certo cognosci nequeunt. — In dicendis agetur de solis veritatibus utroque modo naturalibus.

4° Veritates tam speculativae quam practicae considerari possunt vel *divisive* vel *collective*. *Divisive* considerantur, cum una vel aliquae seorsim ab aliis inspiciuntur ; *collective*, cum totus earum complexus simul consideratur.

5° Potentia facultatis potest esse vel *physica* vel *moralis*. Potentia *physica* est sufficiens virtus activa in principio cognoscitivo ad objectum attingendum. Haec dicit nudam proportionem inter facultatem et objectum ; et ab impedimentis, quae supervenire possunt, abstrahit. — Potentia *moralis* non solum dicit sufficientiam virtutis activae, sed etiam carentiam omnium impedimentorum quae obstare possunt, quominus facultas objectum attingat, vel saltem prompte ac expedite operetur. Sic, v. gr., homo sanus, qui compedibus detinetur, potentiam physicam, non autem moralem, ad ambulandum habet. (95.)

1144. Prop. I. *Homo in statu naturae lapsae, cum solo concursu Dei generali absque ullo auxilio gratuito, potest aliquas veritates ordinis naturalis tam speculativas quam practicas seu morales, certo cognoscere.*

Propositio duas continet partes ; altera, de veritatibus speculativis est *de fide*, ex Vatic., Const. *Dei Filius*, cap. 2, can. 1 ; altera, de veritatibus practicis seu moralibus, est *communis doctorum sententia*. (Cf. n. 392.)

PROB. I^a PARS. — **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Sap.*, XIII, 5) : *A magnitudine speciei et creaturae cognoscibiliter poterit Creator horum videri.* — Et (*Rom.*, I, 19, 20) : *Quod notum est Dei, manifestum est in illis... invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellectu, conspiciuntur ; sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas.* Quibus compertum est omnino, veritates aliquas speculativas a nobis naturaliter cognosci posse.

II. Ex Ratione. Quaelibet virtus aut forma a Deo rebus indita, suis viribus cum solo concursu generali in aliquos actus sibi proportionatos prorumpere potest. Sed lumen naturale intellectus nostri est virtus a Deo homini indita, cujus objectum connaturale est verum naturale. Potest ergo intellectus noster aliquas veritates naturales solis suis viribus certo cognoscere. (*S. Th.*, q. 109, a. 1.)

PROB. II^a PARS ¹. — I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Rom.*, I, 21) : *Cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt.* In hoc cap. I^o ad *Rom.* ostendit Apostolus gentiles cum Dei cognitionem, tum obligationem eum colendi ex creaturis accipere potuisse ; quam ob causam eos inexcusabiles esse pronuntiat.

II. **Ex Traditione.** « Manu formatoris nostri, *inquit S. Aug.*, in ipsis cordibus veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, nec facias alteri. Hoc et antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est. » (*In Ps.*, LXII, n. 1. M., 36, c. 673.)

III. **Ex Ratione.** 1° Veritates practicae naturales sunt viribus naturalibus intellectus proportionatae. Ergo saltem aliquae ex eis absque speciali auxilio gratiae cognosci possunt.

2° Multae veritates practicae ex speculativis per se deducuntur ; ut, v. gr., ex cognitione Dei deducitur ipsum esse colendum. Ergo has homo naturaliter cognoscere potest. (96-106.)

1145. **Prop. II.** *Homo in statu naturae lapsae, non potest sine speciali auxilio gratiae omnes veritates tam speculativas quam practicas ordinis naturalis collective certò cognoscere.*

Certa et communis.

N.-B. Non agitur de impotentia physica, sed morali. Docent enim communiter auctores, in homine lapso adesse potentiam physicam ad omnes veritates ordinis naturalis, etiam collective sumptas, certo cognoscendas. Satis autem est, ut illud gratiae auxilium, quod necessarium dicitur, sit supernaturale quoad modum ; cujusmodi sunt infusio specierum naturalium, externa Dei protectio removens impedimenta, etc. : quippe cum collectio omnium istarum veritatum sit aliquid naturale, non requiritur gratia supernaturalis quoad substantiam.

PROB. Qui versatur in morali impotentia ad omnes veritates naturales collective sumptas attingenda, speciali indiget auxilio ut eas certo cognoscat. Atqui talis est conditio hominis lapsi. Enimvero :

a) Innumerae sunt veritates ordinis naturalis ; brevissima vero vita humana, et ad tantum laborem nullatenus sufficiens.

b) Intellectus operatio a sensibus, a quibus dependet, retardatur : sensus exercitio defatigantur, et deprimunt animam, secundum illud (*Sap.*, IX, 15) : *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.*

c) Sollicitudo temporalium, quae ad vitam sunt necessaria, hominem a scientiae inquisitione retrahit.

d) Rebello passio-num spiritum saepe obnubilat.

¹ Cf. Bellarm., *De Gr. et lib. arb.*, I, 5, c. 2.

e) His alia fere innumera accedunt impedimenta, quae humanam fragilitatem undique quasi circumvallant. Inde illud Hippocratis effatum : « Ars longa, vita brevis, occasio praeceps, experimentum periculosum, iudicium difficile. » (*Aphor. 2.*) (107-109.)

§ 2. DE NECESSITATE GRATIAE

AD VERUM SUPERNATURALE COGNOSCENDUM¹.

(113-123.)

1146. **Praenotanda.** — 1° Verum supernaturale illud dicitur, quod naturae ordinem supergreditur, et lumine naturali cognosci nequit ; ut, v. gr., Deum esse trinum in personis.

2° Verum supernaturale absque externa revelationis gratia cognosci non posse, manifestum est. Sed quaestio est, an, posita veritatum supernaturalium revelatione, intellectus humanus absque gratia entitative supernaturali eisdem salutarem assensum praebere possit.

3° In actu fidei objectum materiale, quod creditur, est veritas a Deo proposita ; objectum vero formale, seu ratio ob quam intellectus assensum praebet, est veracitas Dei revelantis (n. 1322). Cum autem verum supernaturale intellectui non sit evidens, et ideo ejus assensum non cogat, necesse est ut intellectus a voluntate ad assensum inclinetur. Unde actus fidei definitur : *Assensus intellectus imperatus a voluntate propter auctoritatem Dei revelantis.* (113,114.)

1147. **Error.** — *Pelagius*, quando dogmatizare coepit, docuit hominem veritates supernaturales absque ullo interioris gratiae adiutorio credere posse actu salutari ; postea vero gratiam admisit ex parte intellectus, nullam vero ex parte voluntatis. — *Semipelagiani* ad ipsum salutarem actum fidei gratiam tam illustrationis quam inspirationis necessariam dixerunt ; ast docuerunt, initium fidei, id est, pium credulitatis affectum, seu desiderium credendi, esse a nobis sine gratia ; Deumque iis dare fidem, qui sese ad illam per istum pium credulitatis affectum praeparent. (115.)

1148. **Prop. I.** *Ad salutarem actum fidei requiritur interior Spiritus Sancti gratia tam illustrationis quam inspirationis.*

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 3 ; et ex Arausic. II, cap. 7, in quo legimus : « Si quis dixerit per naturae vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertineat vitae aeternae, cogitare ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est, evangelicae praedicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati, haeretico fallitur sp ritu. »

¹ Cf. Billuart, Diss. 3, a. 2, § 2 ; Gonet, *Clyp.*, Disp. 1, a. 2 ; Gotti, q. 1, dub. 2 ; Gibbon, Tr. 4, Disp. 30, dub. 3.

N. -B. Dicitur *ad salutarem actum fidei*, posset enim aliquis ex motivo pure humano evangelicae praedicationi et aliquibus veritatibus revelatis sibi propositis assensum praebere, sicut multi haeretici aliquas veritates revelatas admittunt : qui actus est mere naturalis, et ad salutem omnino inutilis.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Joan.*, vi, 44) : *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui, misit me, traxerit eum.* — (*Ephes.*, ii, 89) : *Gratia estis salvati per fidem ; et hoc non ex vobis : Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.* — (*Act.*, xvi, 14) : *Cujus (Lydiae) Dominus aperuit cor intendere his quae dicebantur a Paulo.* Ex his autem verbis constat fidem esse donum Dei, et ex sola gratia haberi.

II. Ex Ratione. 1° Salutaris actus fidei est entitative supernaturalis, ut docent communiter auctores. Sed ad talem actum necessario requiritur gratia entitative supernaturalis. Ergo (Cf. *S. Th.*, 2. 2, q. 6, a. 1).

2° Ex parte etiam voluntatis requiri gratiam, speciali probatur ratione, videlicet : Ut intellectus, licet gratia illuminatus, veritati supernaturali assensum praebeat, a voluntate inclinetur, necesse est : « credere aut non credere, ait *S. Ambrosius*, voluntatis est ; neque enim cogi potest ad id quod non est manifestum, sed invitatur ». (In *Ep.*, ad *Rom.* c. 4. M., 17, c. 82.) Atqui voluntas propriis viribus intellectum ad actum entitative supernaturalem movere nequit. Ergo etiam ex parte voluntatis interior requiritur gratia. (116, 117.)

1149. Prop. II. *Ad salutare initium fidei necessaria est interior Spiritus Sancti gratia.*

De fide, ex *Arausie*. II, can. 5 : « Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui justificat impium, non per gratiae donum... sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius comprobatur. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*II, Cor.*, iii, 5) : *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis ; sed sufficientia nostra ex Deo est.* In quae verba scribit *S. Alph.* : « Initium igitur fidei, non illud quidem fidei initium quod pertinet ad intellectum, qui veritatem fidei naturaliter apprehendit, sed ea pia credendi voluntas, quae nondum est fides formata, quia non est nisi cogitatio volendi credere, quae fidem praecedat, ut ait *S. Augustinus*, illa bona cogitatio secundum Apostolum, non est nisi a Deo. » (*Hist. haer.*, confut. 6, n. 2.)

(I, Cor., IV, 7) : *Quis enim te discernit ? quid autem habes quod non accepisti ?* « Si initium bonae voluntatis, ait S. Alph., quae nos disponit ad recipiendum a Deo fidem vel aliud quoddam gratiae donum, esset a nobis, illud nos discerneret ab alio, qui bonae voluntatis initium in ordine ad vitam aeternam non haberet. Affirmat autem S. Paulus, omne quod habemus, ac proinde omne primum fidei et salutis desiderium, esse nobis a Deo datum : *quid autem habes quod non accepisti ?* » (Loc. cit., n. 3.)

II. **Ex Traditione.** « Nullus credit aliquid, inquit S. August., nisi prius cogitaverit esse credendum... Quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem, si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipiamus, ex Deo est. » (*De praedest. Sanct.*, c. 2, n. 5. M., 44, c. 963.)

III. **Ex Ratione.** 1° Pia affectio voluntatis, in qua initium fidei consistit, entitative supernaturalis sit oportet, quippe quae ad rem entitative supernaturalem, ad fidem videlicet salutarem, ordinetur. Ergo a sola natura absque gratia haberi nequit.

2° Fides, ut ait Trid., Sess. VI, c. 8, est humanae salutis initium, fundamentum, et radix totius justificationis. Atqui, impossibile est salutis et justificationis initium esse a nobis sine gratia ; sed totum ex meritis Christi et libera Dei voluntate habetur. Ergo nec ipsum salutare fidei initium a nobis esse potest. (118-120.)

ARTICULUS II.

De necessitate gratiae ad bonum faciendum.

(124-187.)

1150. **Praenotanda.** — 1° Sicut intellectus objectum est verum, ita voluntatis objectum est bonum, non quodcumque, sed bonum morale ; et sicut intellectui per peccatum inustum est vulnus ignorantiae, ita voluntatis illatum est vulnus malitiae ; quo fit ut voluntas ad verum bonum magnam difficultatem, ad illicitum autem magnam sentiat proclivitatem.

2° Per opus morale intelligitur actus humanus cum plena advertentia positus. Cujus actus bonitas ex duobus desumitur : ex objecto scilicet, et ex circumstantiis, praesertim vero ex fine operantis, ut ethica docet.

3° Bonum morale potest esse vel *naturale*, vel *supernaturale*. Est

naturale, cum conforme quidem est rectae rationis regulis, quin tamen in Deum, ut auctorem gloriae, referatur; v. gr., datio eleemosynae eo fine, ut quis miseriam proximi sublevet. — Est *supernaturale*, cum actio, honesta ex objecto et circumstantiis, ab operante ultimatim in Deum, ut auctorem gratiae et gloriae, refertur; ut v. gr., datio eleemosynae ob amorem Christi.

4° Homo lapsus considerari potest vel *ut nude in se*, scilicet, cum suis solis viribus naturalibus; vel *ut justificatus*, habens in se donum gratiae sanctificantis; vel *ut peccator*, sed habens fidem; vel *ut infidelis*, carens fide et gratia sanctificante.

5° In ordine ad bonum, sicut in ordine ad verum, distinguenda est in homine lapso potentia physica et potentia moralis. (Cf. n. 1143, 5.)

1151. Errores. — *Lutherus*, qui liberum arbitrium per Adami praevaricationem extinctum fuisse docet, affirmat hominem ad omne bonum etiam ordinis naturalis incapacem esse, imo et in omni opere suo semper peccare¹.

*Baius*², qui in homine lapso nullum amorem praeter caritatem supernaturalem et vitiosam cupiditatem agnoscit, docet, hominem peccatorem, utpote ex vitiosa cupiditate semper operantem, in omni opere suo semper peccare. Quam ob causam, gratiam sanctificantem ad omne opus bonum, etiam ordinis naturalis, necessariam esse contendit.

Jansenius, non quidem gratiam sanctificantem, sed fidem dicit esse necessariam homini ad opus bonum, etiam ordinis naturalis, ponendum; exinde docet infidelium opera totidem esse peccata.

Pelagius contra docuit, hominem lapsum ex solius naturae viribus, absque interiori Spiritus Sancti gratia, posse non solum totam legem naturalem implere, sed etiam omne opus supernaturaliter bonum praestare.

Contra quos sequentes statuuntur propositiones.

1152. Prop. I. *Homo lapsus, absque ullo gratiae auxilio, per solas vires naturae, bona quaedam moralia ordinis naturalis exercere potest*³.

Dicitur: *homo lapsus*, sive reparatus, sive non; *absque ullo gratiae auxilio*, non autem absque concursu Dei generali; *bona quaedam*, non omnia, sed aliqua faciliora, et quando gravis non urget tentatio; ut, v. gr., colere parentes, erogare exiguum eleemosynam indigenti, et alia id genus.

Propositio *ad fidem pertinet*, ex damnatis propositionibus Quesnelli et Baii; praecipue ex 39^a Quesnelli: « Voluntas quam gratia non praevenit, nihil habet luminis nisi ad aberrandum; ardoris nisi ad se praecipitandum; virium, nisi ad se vulnerandum; est capax omnis mali, est incapax ad omne bonum. » — Et ex 27^a Baii: « Liberum arbitrium sine gratiae Dei adiutorio non nisi ad peccandum valet. »

PROB. I. Ex Traditione. Ait *S. Basilus*: « Insident et nobis virtutes secundum naturam, cum quibus inest animae affinitas quae-

¹ Cf. prop. damn. 31, 32 et 36; S. Alph., *Hist. haer.*, c. 11, n. 26 (t. 4, p. 140). — ² Cf., S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 12, n. 4 et seq. (t. 5, p. 459). — ³ Cf. Tourn. (Mont.) p. 3, q. 3, a. 2, § 4; Gibbon, *Disp.* 31, dub. 2.

dam, non ex doctrina hominum, sed ex ipsa natura. » (*In hexam.*, hom. 9 M., 29, c. 195.) — Et *S. August.* : « Non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea veluti lineamenta extrema remanserint : unde merito dici possit, etiam in ipsa impietate vitae suae *facere aliqua legis vel sapere.* » (*De Spir. et litt.*, c. 28. M., 44, c. 230.)

II. **Ex Ratione.** Homo illud facere potest, ad quod liberam et expeditam habet potestatem : quaelibet quippe causa creata viribus suis aliquem actum sibi proportionatum exercere potest. Atqui, homo, etiam lapsus, liberam et expeditam habet potestatem ad aliquod bonum morale, quando scilicet non est arduum, et a ratione tanquam honestum proponitur. Nam, etsi liberi arbitrii vires per peccatum laesae sint atque attenuatae, non omnino tamen sunt extinctae, ut docet Trident., Sess. VI, cap. 1, et can. 5. Erga homo per sola sua naturalia facere potest opera quaedam leviora ordinis naturalis ; non secus atque homo infirmus, qui per seipsum aliquem motum ; licet non adeo perfecte quam homo sanus, adhuc habere potest. (147-151.)

1153. Prop. II. *Omnia hominis peccatoris vel infidelis opera non sunt peccata.*

De fide, ex Trident., Sess. VI, can. 7 : « Si quis dixerit, opera omnia, quae ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vera esse peccata, vel odium Dei mereri, A. S. »

PROB. Haec propositio fluit tanquam corollarium ex prop. superiori. Si enim quilibet homo cum solis naturae viribus, absque ulla gratia, opera quaedam naturaliter bona exercere potest, sequitur necessario, eadem in infideli aut peccatore esse etiam bona et honesta, ac proinde non peccata. — *Probatur praeterea* :

I. **Ex damnatis prop. Baii**, videlicet : 35^a. « Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est ; » et 25^a : « Omnia infidelis opera sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia. »

II. **Ex S. Scriptura.** Dixit Daniel ad Nabuchodonosor : *Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi ; et peccata tua eleemosynis redime.* (*Dan.*, iv, 24.) Ast peccata peccatis non redimuntur. Eleemosynae igitur regis, licet infidelis, opera erant bona.

De eodem Nabuchodonosor legimus (*Ezech.*, xxix, 20) : *Dedi ei terram Aegypti pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.* In quae verba scribit *S. Hieronymus* : « Ex eo quod Nabuchodonosor mercedem accepit boni operis, intelligimus etiam ethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede, Dei iudicio praeteriri. » (M., 25,

c. 286.) — Et (*Exod.*, I, 20, 21), legimus : *Bene ergo fecit Deus obstertricibus... et quia timuerunt Deum, aedificabit eis domos.*

III. **Ex Ratione.** « Cum infidelitas, ait *S. Th.*, sit quoddam peccatum mortale, infideles quidem gratia carent ; remanet tamen in eis aliquod bonum naturae. Unde manifestum est quod infideles non possunt operari bona opera quae sunt ex gratia, scilicet opera meritoria ; tamen bona opera ad quae sufficit bonum naturae, aliquantulum operari possunt. » (2. 2, q. 10, a. 4.)

Quod de infidelibus dicitur, illud a fortiori de peccatoribus, qui fidem retinent, affirmandum est ; quin imo, ut ex decursu tractatus constabit, peccator fidelis cum sola gratia actuali opera quaedam salutaria efficere potest. (135-146.)

1154. **Objicitur.** Objiciunt discipuli Bani et Quesnelli : Infideles a Deo tanquam fine ultimo aversi sunt, et conversi ad creaturas. Atqui finis est, propter quem omnia fiunt. Ergo infideles nullam actionem bonam ponere possunt : sed omnes eorum actiones ex fine perverso sunt deordinatae.

Resp. Infideles aversi sunt a Deo, et conversi ad creaturam habitualiter, sed non semper actualiter. Propterea, non omnia opera sua propter finem ultimum perversum faciunt : sed plura etiam propter finem proximum honestum faciunt, ut, v. gr., propter amorem patriae, parentum, etc., sistendo in hoc fine proximo quin actionem in ultimum finem perversum referant. Ergo non semper propter finem ultimum perversum agunt, sed multa, saltem faciliora, propter finem honestum exsequi possunt. Talis autem actio honesta, propter objectivam suam tendentiam honestam, implicite ad Deum refertur. Ergo non obstante eorum habituali aversione a Deo, aliqua tamen opera bona facere possunt. Etenim non absolute obstinati sunt in malo, sicut daemones et damnati in inferno. Damnati utique semper propter finem suum ultimum pessimum agunt, et Deum positive excludunt ; non autem homines infideles et peccatores in praesenti vita.

1155. **Prop. III.** *Homo lapsus absque speciali gratiae auxilio totam legem naturalem servare non potest.* — Certa.

N.-B. Praeceptum naturale potest observari dupliciter : quoad substantiam et quoad modum. Impletur, *quoad substantiam*, quando opus praescriptum ponitur, aut prohibitum omittitur ; impletur, *quoad modum*, quando opus praescriptum fit ex caritate, et in Deum, auctorem gratiae, refertur ; ac proinde fit fructuose quoad salutem. (Cf. *S. Th.*, 1. 2, q. 109, a. 4.) In propositione de sola legis observantia quoad substantiam agitur.

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Sap.*, VIII, 21) : *Ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det... adii Dominum et deprecatus sum illum.* His in verbis agitur de praeepto legis naturalis, scilicet de servanda castitate statui suo conveniente, sicuti docent *S. Augustinus*¹, *S. Fulgentius*², alique Patres ; et

¹ Epist. 157. M., 40, c. 677 : De bono viduitatis, cap. 17. M., 40, c. 444. — ² De Verit. praedest., c. 21. M., 65, c. 625.

tamen fatetur sapiens se huic observando praecepto per se esse imparem¹. — Idem constat ex verbis Apostoli (Rom., vii, 22) : *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Interia ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius ? Gratia Dei per Jesum Christum.*

II. Ex Traditione. Legimus in Conc. Milevitano, can. 5 : « Placuit, ut quicumque dixerit, gratiam dari, ut quod facere per liberum arbitrium jubemur, facilius possumus implere per gratiam, tanquam etiamsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possumus sine illa implere mandata. A. S. »

Et in Tridentino Sess. VI, cap. 13, de eo moventur homines etiam iustificari, quod « formidare debent... de pugna quae superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperant dicenti : *Defructores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus, etc.* »

De Deologo loquens, ait S. Augustinus : « Haec decem praecepta nemo implet viribus suis, nisi adjuvetur gratia Dei. » (Serm. 248, c. 5. M., 38, c. 1163.) — Et S. Ambrosius : « Quis, inquit, est tam fortis, ut nequaquam in tentatione moveatur, nisi Dominus adiutor ei assistat ? » (In Ps., xliii, n. 71. M., 14, c. 1024.)

III. Ex Ratione. 1° Implens totius legis, sicut contra Pelagium docent Concilia et Patres, opus est perfectissimum naturae integrae et sanae. Sed natura, quae per peccatum infirmata et vulnerata est, nequit amplius praestare, quod petunt sanae. Ergo absque gratia non potest homo lapsus totam legem, nequidem quoad substantiam implere.

Corollarium. Ex dictis legitime inferre licet, hominem lapsum absque gratia omnia peccata mortalia contra legem naturalem evitare non posse.

1156. Quaeritur I. *Utrum humanus imperitus ad totam legem naturalem observandam physica an tantum moralis sit ?*

Resp. Disputant auctores. Alii, sed numero pauciores, dicunt imperitiam esse physicam, cum ex mixtura rerum liberi arbitrii immutatio ostendat ; alii vero, quorum sententia est communior, dicunt eam esse tantum moralem, sed summam, nisi cum liberum arbitrium infirmatum sit, remanet tamen proprietas, alter opus vult et legem adimplendum ; sed hunc tantis undique circumdatur impedimentis, ut moraliter, sine gratia sanante, totam legem nullo modo implere valeat. (160.)

1157. Quaeritur II. *Quodnam requiratur gratiae auxilium ad totam legem naturalem observandam ?*

¹ Eximiusque per hanc de causam a his fortis est, regni, vestitus, armis praestitutus, etc. per se non potest, ut ostenditur, perinde ac si non esset, etc. (1) Concilio in E. — ² In Romani, q. 103, disp. 7, art. 7. et 8. et 9. q. 1. art. 2. § 1.

Resp. Per se et attenta sola ratione objecti, sufficit gratia ordinis naturalis.

Sed attenta hominis elevatione ad ordinem supernaturalem, requiritur gratia supernaturalis, ut contra Pelagium ex Conciliorum et Patrum auctoritate constat.

Ratio est : quia in praesenti providentia Deus auxiliatur homini, etiam quoad legem naturalem, ut per mandatorum observationem vitam adipiscatur aeternam ; ad hoc autem necessaria est gratia supernaturalis. — Imo ad servandam diu totam legem naturalem non sufficit sola gratia actualis, sed requiritur gratia sanctificans, quae ut infra dicetur (n. 1162), homo gratia sanctificante destitutus, absque novo peccato mortali diu esse non potest. 169.)

1158. Prop. IV. *Ad omnes et singulos actus salutares, necessaria est homini interior Spiritus Sancti gratia.*

De fide, ex Arausic. II, can. 7 et 25 ; et ex Trid. can. 2 et 3. Legimus in can. 2 : « Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut facilius homo juste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit, A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Dixit ipse Christus (*Joan.*, vi, 44) : *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum.* « His aetia verbis jam manifestum est, ait S. Alph., neminem atque interiori gratia aliquem actum bonum in ordine ad vitam aeternam ponere posse. » (*Hist. haer.*, Conf. 5, § 1, n. 2.) — (*Joan.*, xv, 5) : *Ego sum vitis, vos palmites ; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum ; quia sine me nihil potestis facere.* In quem textum scribit S. Aug. : « Sive ergo parum, sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest. » (*In Joan.*, Tr. 81, n. 3. M., 35. c. 1841.) — (I, *Cor.*, xii, 3) : *Nemo potest dicere : Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.*

II. Ex Traditione. « Sicut arida terra, inquit S. Irenaeus, si non percipiat humorem, non fructificat : sic et nos, lignum aridum existentes primum, nunquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluvia. » (*Adv. haer.*, I, 3, c. 17, n. 2. M., 7. c. 930.)

III. Ex Ratione. « Media, ait S. Alphonsus, iam proportionata esse oportet. Jam vero salus nostra aeterna in fructione Dei facie ad faciem visi consistit : qui finis certe ordinis est supernaturalis. Ergo etiam media ad finem istum conducentia, ordinis supernaturalis sint, oportet. Sed quidquid conduit ad salutem, rationem habet medii in ordine ad salutem : ex quo sequitur vires nostras naturales, nisi per gratiam eleventur, sufficientes non esse ad aliquid operandum quod ad salutem conducat ; natura enim aliquid, quod supra se est, cujusmodi est actus ordinis supernaturalis, per se praestare nequit. » (*Loc. cit.*, n. 4 ; cf. S. Th., q. 102, a. 5.) (171-175.)

1159. Quaeritur. *An in homine justo, praeter gratiam habitualement requiratur etiam gratia actualis ad opus salutare*¹?

Resp. Affirmative; juxta Tridentinum VI, cap. 16: « Ille ipse Christus Jesus, tanquam Caput in membra, et tanquam vitis in palmites, in ipsos *justificatos* jugiter virtutem influit; quae virtus bona eorum opera semper antecedit et comitatur et subsequitur. » Virtus autem, quam Christus jugiter influit, est gratia actualis.

Idem affirmat *S. Thomas* dicens: « Quantumcumque natura aliqua corporalis, vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo. » (Q. 109, a. 1.)

Praeterea, gratia sanctificans cum habitibus suis ex sese non habet ut sit principium, quod ad actus sponte se moveat; ergo, ut actus ex ea procedere valeant, excitetur oportet. Haec autem excitatio a voluntate humana exerceri nequit; vires enim naturae in principium altioris ordinis, cujusmodi est gratia sanctificans vel habitus infusus agere nequeunt. Haec igitur motio ab altiori principio, a Deo scilicet, per auxilium gratiae actualis, venire debet. (177-184.)

Gratiam vero adjuvantem etiam requiri ex eo constat, quod nulla creatura, etiam mota a Deo, quidquam agere possit, nisi Deus cum ipsa agente concurrat, atque in effectum influat.

ARTICULUS III.

De necessitate gratiae

ad resistendum tentationibus et ad non peccandum.

(188-234.)

§ 1. DE VICTORIA TENTATIONUM².

1160. Praenotanda. — 1° Tentatio est sollicitatio ad malum. Ex triplici fonte, videlicet ex suggestionem daemonis, ex inclinationem appetitus, et ex occasionibus externis, oriri potest.

2° Tentationes aliae sunt *graves*, aliae *leves*. *Graves* aestimantur, quae vel voluntatem vehementer ad illicita impellunt, vel diutius durant; *leves*, quae nec multum durant, nec vehementer impellunt. — Nulla autem potest statui absoluta regula ad dignoscendum quae sit levis, aut quae sit gravis tentatio; nam quae respectu unius est gravis, respectu alterius potest esse levis.

3° Ex triplici motivo tentatio vinci potest, scilicet ex motivo supernaturali, puta ex caritate; ex motivo malo, ut si quis tentationem avaritiae vincat ex vana gloria; ex motivo naturaliter honesto, v. gr., ex pulchritudine virtutis, vel vitii foeditate.

4° Tentatio potest esse tam contra praecepta supernaturalia, quam contra praecepta naturalia. In praesenti agitur neque de victoria tentationis contra praecepta supernaturalia, neque de victoria tentationum contra legem naturalem ex motivo supernaturali: hujusmodi enim victoria, utpote actus salutaris, gratiam necessario requirit; sed agitur de victoria tentationum contra legem naturalem ex motivo naturaliter honesto, infructuosum tamen quoad salutem (189-195.)

1161. Prop. I. *Potest homo lapsus absque interiori Spiritus Sancti gratia, sed per solas vires naturales, aliquas leves tentationes vincere.*

¹ Cf. Montesinus, In q. 109, a. 3, q. 4, p. 804. — ² Cf. Isarnb., q. 109, Disp. 5, p. 319; Gibbon, Tr. 4, Disp. 31, dub. 3; Gabr. a S. Vinc., *De Gratia*, Disp. 3, q. 4.

Certa, ex condemnatione propositionis 30^a Baii : « Omnes sunt fures et latrones qui dicunt, tentationi ulli sine gratiae Dei adjutorio resistere hominem posse. »

PROB. I. **Ex Traditione.** « Ante electionem ad gratiam salutarem, ait S. Aug., nihil in nobis praecedere nisi majus ingenium, vel minora peccata, vel honestas utilesque doctrinas, propter haec tamen neminem eligi. » (L. 1, *ad Simplic.*, q. 2, n. 22, M., 40, c. 127.) Ergo supponit S. Doctor, nos ante gratiam, per solas vires naturales, minora peccata habere posse, et consequenter etiam aliquibus tentationibus absque gratia resistere posse.

II. **Ex Ratione.** 1° Per peccatum, liberum arbitrium est quidem attenuatum et infirmatum, minime vero extinctum. Jamvero cum voluntas in statu naturae integrae omnes tentationes superare potuisset, concludendum est eandem voluntatem, in statu naturae lapsae, non quidem vehementiores, sed leviores tamen tentationes superare posse ; alioquin non solum attenuatum, sed prorsus extinctum dici deberet liberum arbitrium.

2° Homo lapsus (*ut notatum est*, n. 1152), per solas naturae vires quaedam opera naturaliter honesta exercere potest. Ergo vires etiam habet ad quasdam leviores tentationes superandas ; tum quia victoria levis tentationis est opus facile, tum etiam quia fere nunquam occurrit opus facile ponendum, quin ex altera parte simul occurrat levis aliqua tentatio ab eo retrahens. Ergo si voluntas has leves tentationes absque gratia superare nequiret, per proprias vires nullum fere bonum, quantumvis facile, patrare posset. (196-201.)

1162. **Prop. II.** *Non potest homo lapsus per solas vires naturales, absque interiori Spiritus Sancti gratia, ullam gravem tentationem, etiam divisive sumptam, vincere*¹. — Communis.

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** (I, *Corinth.*, x, 13) : *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.* — Et (II, *Corinth.*, I, 8) : *Supra modum gravati sumus supra virtutem.* Quae verba concilians D. Thomas in expositione ultimi, lect. 3, ait : « Respondeo dicendum, quod pati supra virtutem potest intelligi dupliciter : vel supra virtutem naturalem et de hoc loquitur hic, supra quam Deus aliquando permittit Sanctos tentari ; vel supra virtutem gratiae, et de hac intelligitur illud, I, *ad Cor.*, x : *Fidelis Deus*, etc. »

Idem manifestatur ex necessitate orationis ad vincendas tentationes (*Matth.*, xxvi, 41) : *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem* ; et in oratione dominica petimus : *Et ne nos inducas in tenta-*

¹ Cf. S. Alph., *Magn. precat. Adj.*, p. 1, c. 1, § 2 ; et *Hist. haer.*, Confut. 5, n. 3.

tionem. Sed ut ait *S. Aug.* : « Frustra urgeremur ad petendam, quasi ex necessitate, victoriam a Deo, si eandem in propriae naturae nostrae potestate semper haberemus. » (*De perfect. justit.*)

II. *Ex Traditione*. *Celestinus I*, in Epist. ad Episcopos Galliae, c. 6 (M., 50, c. 532), scribit : « Neminem etiam baptismatis gratia renovatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonae conversationis acceperit. » — Et *S. Aug.* : « Quisquis negat, nos orare debere, ne intremus in tentationem (negat autem hoc qui contendit ad non peccandum gratiae Dei adjutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem) ; ab auribus omnium removendum et ore omnium anathemandum esse non dubito. » (*De perfect. just.*, c. 21. M., 44, c. 318.)

III. *Ex Ratione*. Patres et Concilia rationem nostrae impotentiae ad graves superandas tentationes ex vulnere et infirmitate nostrae naturae desumunt. Exardescente enim fortiter concupiscentia, intellectus a passione obnubilatur, et a recta consideratione boni retardatur vel impeditur ; voluntas ipsa a bono sensibili magis quam a spirituali tangitur ; et cum voluntas illud, quod magis delectat, naturaliter amplectatur, inde provenit ut homo, in gravi tentatione positus, impotens sit ad resistendum, nisi Dei adjuvetur gratia.

Infirmitati humanae superadditur continua daemonis instigatio ad malum, cujus insidias absque gratia superare etiam non possumus. Qua de causa nos monet Apostolus (*Eph.*, vi, 11), dicens : *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.* (202-207) ¹.

§ 2. DE FUGA PECCATORUM.

Peccatum aliud est *mortale*, aliud *veniale*. De utroque quaeritur an homo illud vitare valeat.

1163. *Prop. I. In statu naturae lapsae, homo existens in peccato mortali, non potest diu manere quin prolabor in aliud peccatum mortale.* — Communis.

N.-B. Dicitur *homo existens in peccato mortali*, habens tamen auxilia communia gratiae actualis, quae Deus, urgente praecepto, nemini denegat : *non potest diu manere*, si enim de brevi tempore agatur, homo utique omnia mortalia divisive, imo et collective sumpta, vitare potest ; sed si de longiori temporis spatio agatur, potest quidem divisive vitare omnia mortalia, quare si peccat,

¹ De Conciliatione liberatis humanae cum infallibili consensu in gravem tentationem si gratia efficax deest, Cf. *Tract. De Gratia*, n. 208-211.

est in culpa ; omnia autem (etiam contra praecepta naturalia), si collective sumantur, vitare nequit.

PROB. I. Ex Traditione. « Peccatum, ait *S. Greg. Magn.*, quod poenitentia non diluit, ipso suo pondere ad aliud trahit... Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo caecata mens ducitur ut pejus ex alio ligetur... quia justo judicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, ut praecedentis peccati merito, etiam in aliis cadat... ut qui malum sciens perpetrat, deinceps juste in aliis etiam nolens cadat. » (*Mor.*, l. 24, c. 9. M., 76, c. 334.)

II. Ex Ratione. Existens in mortali, habet mentem a Deo aversam, et ad creaturam tanquam ad finem conversam. Quamvis autem homo per deliberationem contra naturalem mentis inclinationem operari possit, impossibile est tamen, propter passiones irruentes et alia innumera impedimenta, ut in omnibus, praesertim in repentinis, sufficientem deliberationem semper adhibeat, et in nullo mentis inclinationem ad creaturam, spreto Deo, sequatur, nec contra divinam legem agat. Impossibile est igitur peccatorem absque novo peccato diu permanere. (Cf. *S. Th.*, q. 109, a. 8. — *De Verit.*, q. 24, a. 12.)

Ex dictis sequitur, sine fide omnia legis naturalis praecepta servari non posse, cum sine fide non detur gratia habitualis. (213-216.)

1164. Dices : cum sola gratia actuali peccator potest legem servare et peccatum vitare : si enim hoc non posset, legis violatio peccatori in culpam non imputaretur. Ergo absque gratia sanctificante peccator a peccato diu abstinere potest.

Resp. Ex natura rei, gratia sanctificans non est necessaria ad totam legem implendam ; sufficere enim posset uberior gratia actualis interior juncta cum gratia protectionis externa, quam Deus independentem a gratia habituali concedere posset. Ast, quamvis Deus gratiam sufficientem nemini denegat, libero tamen voluntatis suae consilio statuit, selectiores has gratias amicis suis tantum conferre, peccatoribus vero denegare. Nec deest ratio congruentiae : peccator, utpote habens rationem a Deo aversam, majori indiget gratiae actualis auxilio quam justus. Aequum autem non videtur Deum ordinarie inimicis suis selectiora dona quam amicis suis conferre ¹. (217.)

1165. Prop. II. *In statu naturae lapsae, praeter gratiam sanctificantem homo indiget etiam gratiae actualis auxilio ad hoc ut omnino a peccato mortali abstineat* ².

Ad fidem pertinet, ex Arausic. II, can. 10 : « Adjutorium Dei etiam renatis et sanctis semper est implorandum ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare. » Et ex Trid. Sess. VI,

¹ Cf. Grandin, In q. 109, a. 4, Sect. 3 ; Isamb. q. 109, Disp. 7, a. 8 et 9, — ² Cf. Gibbon, Tr. 4, Disp. 32, dub. 4, n. 20.

cap. 13 : « Justos debere formidare de pugna, quae superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia. » In his autem agitur de gratia distincta a gratia sanctificante.

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** (*Ps.*, cxxvi) : *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* Civitas autem, juxta Patrum explicationem, anima intelligitur. — Christus (*Joan.*, xvii, 11 et 15), Patrem pro Apostolis rogat : *Pater sancte, serva eos in nomine tuo... Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo.*

II. **Ex Traditione.** « Sicut oculus corporis, ait *S. August.*, etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus non potest cernere ; sic et homo etiam perfectissime justificatus, nisi aeterna luce justitiae divinitus adjuvetur, recte non potest vivere. » (*De Nat. et Grat.*, c. 26.-*M.*, 44, c. 261.)

III. **Ex Ratione.** Homo justus, ait *S. Th.*, indiget auxilio gratiae actualis propter duo : « *primo* quidem ratione generali, propter hoc quod nulla res creata potest in quemcumque actum prodire, nisi virtute motionis divinae. *Secundo* ratione speciali propter conditionem status humanae naturae : quae quidem licet per gratiam sanetur quantum ad mentem, remanet tamen in ea corruptio et infectio quantum ad carnem, per quam *servit legi peccati*, ut dicitur (*Rom.*, vii, 25). Remanet etiam quaedam ignorantiae obscuritas in intellectu, secundum quam, ut etiam dicitur (*Rom.*, vii, 26), *quid oremus, sicut oportet, nescimus* ; propter varios enim rerum eventus, et quia etiam nos ipsos non perfecte cognoscimus, non possumus ad plenum scire quid nobis expedit, secundum illud, (*Sap.*, ix, 14) : *Cogitationes mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae.* Et ideo necesse est nobis ut a Deo dirigamur et protegamur, qui omnia novit et omnia potest. Et propter hoc etiam renatis in filios Dei per gratiam convenit dicere : *Et ne nos inducas in tentationem* ; et : *Fiat voluntas tua, sicut in coelo et in terra*, et caetera quae in oratione dominica continentur ad hoc pertinentia ». (Q. 109, a. 9.)

1166. **Prop. III.** *In statu naturae lapsae, homo justus vi auxiliorum gratiae, quae communiter a Deo omnibus justis conferuntur, potest omnia et singula peccata mortalia vitare* ¹.

Ad fidem pertinet, ex condemnatione prop. 1^{ae} Jansenii, — et ex Arausic. II, can. 25 : « Hoc secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem pertinent, possint et debeant,

¹ Cf. Serra, In q. 109, a. 8 et 9 ; Oviedo, In I. 2, Tract. 7, Contr. 4, p. 4, (p. 688).

si fideliter laborare voluerint, adimplere. » — Idem constat ex Trid., Sess. VI, cap. 11 : « Qui sunt filii Dei Christum diligunt ; qui autem diligunt eum, ut ipsemet testatur, servant sermones ejus : quod utique cum divino auxilio praestare possunt. »

Cum vero peccatum sit legis transgressio, ex dictis clare sequitur, hominem justum per auxilium gratiae ab omni mortali se immunem praeservare posse.

PROB. *etiam ratione.* — Peccatum mortale in ratione consistit. Porro, ratio, id est, superior pars animae, per gratiam sanctificantem sanata et reparata est : per eam enim ratio Deo ut fini supernaturali adhaeret. Igitur, accedente gratia actuali, homo justificatus sufficientem potentiam habet vitandi omnia mortalia, atque ambulandi in novitate vitae et secundum spiritum, ut ait Apostolus (*Rom.*, VI). (220-223.)

1167. Prop. IV. *In statu naturae lapsae, nemo sine speciali Dei privilegio omnia peccata venialia vitare potest*¹.

Prop. est *de fide*, si agatur de fuga venialis per totam vitam, ex Trid., VI, can. 23 : « Si quis hominem semel justificatum dixerit posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia ; A. S. » — Si vero agatur de tempore longo, propositio est *certa et communis*.

N.-B. Dicitur in prop., *sine speciali Dei privilegio*, id est, cum solis gratiis actualibus gratiae sanctificanti communiter annexis, imo etiam cum gratiis specialissimis, quae hominibus ad difficiliora legis praecepta conceduntur. *Nemo*, quantumvis justus et sanctus, *potest vitare omnia venialia*, id est collective sumpta, et per longum tempus. Inter omnes enim constat posse quemlibet per totum vitae suae spatium singula peccata venialia vitare ; imo si agatur de tempore brevissimo, omnia collective sumpta, puta per tres vel quatuor horas. — Intelligenda est etiam propositio de solis peccatis subreptitis ; nam, ut docet *S. Alphonsus*², cum plurimis aliis³, justus vitare potest venialia plene deliberata, singula et omnia, absque speciali privilegio.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Multa in Scripturis reperiuntur loca, quae thesim confirmant ; quaedam indicasse sat erit. Legimus (III, Reg., VIII, 46) : *Non est homo qui non peccet.* — (*Prov.*, xx, 9) : *Quis potest dicere : mundum est cor meum ; purus sum a peccato ?* — (*Jacobi*, III, 2) : *In multis enim offendimus omnes.* — (*I, Joan.*, I, 8) : *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.*

¹ Cf. Isamb., q. 109, disp. 8, a. 4 et seq. p. 356 ; Grandi, q. 109. a. 8, dub. 4, p. 382 ; Serra, q. 109, a. 8 ; Gotti, q. 1, dub. 10. — ² *Vera Sponsa*, cap. 5, in initio ; *Institutio catech.* P. 2, c. 5, n. 29. — ³ Cf. Isamb., loc. cit. art. 7, p. 358 ; Koellin, q. 109, a. 8 ; Paul. a Concept., Tr. 13, disp. 1, n. 97, (p. 126).

II. Ex Ratione. Quamvis gratia sanctificans hominem sanet quantum ad mentem, remanet tamen in eo corruptio appetitus sensitivi, ex quo frequentissime inordinati motus contra rationem exsurgunt. Atqui ratio, licet singulos motus inferioris appetitus reprimere possit (ex quo habent rationem voluntarii et peccati), non potest tamen omnes reprimere; quia dum uni resistere nititur, alius saepissime insurgit; neque ratio potest esse semper pervigil ad hujusmodi motus vitandos et coercendos ¹. (224-231.)

1168. Quaeritur I. *In quo consistat privilegium vitandi omnia peccata venialia collectivae sumpta* ².

Resp. Consistit praedictum privilegium partim in intrinseca perfectione gratiae sanctificantis et virtutum eam concomitantium, partim in specialissima Dei protectione et gubernatione.

Cum gratiis enim ordinariis omnia venialia vitare non possumus, tum propter imperfectam partis inferioris subjectionem respectu superioris, tum propter innumera impedimenta et peccandi occasiones, quae nobis ab extrinseco obijciuntur. Jamvero per intrinsecam gratiae et virtutum perfectionem pars inferior superiori subijcitur; externa autem impedimenta per specialem Dei protectionem et gubernationem avertuntur. Illa autem intrinseca perfectio gratiae est modus quidam specialis, similis modo gratiae consummatae beatorum, ex quo speciales quaedam a communioribus virtutibus distinctae dimanant perfectiones, quae appetitum sensitivum plus minusve ligant. (232.)

1169. Quaeritur II. *Quibusnam collatum fuit praedictum privilegium.*

Resp. Fide certum est, ut constat ex Trid., Sess. VI, can. 23, privilegium vitandi omnia venialia per totam vitam concessum fuisse B. V. Mariae (cf. n. 1077, 5.) — Certum est etiam Deum potuisse idem privilegium aliis conferre; docent tamen communiter doctores, illud soli Virgini Mariae fuisse collatum, quae sola proinde tota pulchra est, in qua macula inveniri non potuit ³.

Probabile nihilominus videtur, aliquibus Sanctis eximiae perfectionis concessum fuisse privilegium vitandi omnia venialia in materia quadam speciali et determinata. Sic, v. gr., nonnulli aestimant, et quidem merito, S. Joannem Baptistam sermone nunquam peccasse; quod inferri posse arbitrantur ex ipsius hymno: « Antra deserti teneris sub annis, — Civium turmas fugiens petisti, — Ne levi posses maculare vitam — Crimine linguae » — Idem affirmant S. Josephum, saltem post suam desponsationem cum V. M., omni inordinato libidinis motu caruisse; et S. Benedictum, S. Thomam, et S. Franciscum ob eximiam victoriam contra stimulos carnis, iisdem stimulis poste omnino caruisse ⁴. (234.)

ARTICULUS IV.

De necessitate gratiae ad perseverandum ⁵

(235-266.)

1170. Praenotanda. — 1° Perseverantia in genere est: *Actualis continuatio in statu gratiae sanctificantis*. A perseverantia actuali

¹ Cf. S. Th., 1, 2, q. 109, a. 8, et q. 74, a. 3, ad 2. — ² Cf. Isamb., q. 109, D. 8, a. 9; Grandi, q. 109, a. 8, dub. 6, p. 388; Paul. a Concept., *De Grat.*, Disp. 1, dub. 5, c. 2, (t. 3, p. 126). — ³ Cf. Gonet., *Clyp.*, D. 1, a. 7. — ⁴ Cf. Grandi, p. 384 et 388; Gibbon, Disp. 32, dub. ult. — ⁵ Cf. S. Th., q. 109, a. 10; S. Alph., *Magn. precat. adj.*, c. 3, § 4; Isamb., q. 109, Disp. ult.; Grandin, q. 109, a. 10; Gibbon, Disp. 32, dub. ult.; Gonet, *Clyp.*, Disp. 1, a. 8; Gabr. a S. Vinc., *De Gr.*, Disp. 6.

distingui debet *potestas perseverandi*. *Potestas perseverandi* est facultas quam homo ex gratia habet, ut in accepta justitia permanere possit ; actualis vero perseverantia, ut nomen indicat, est actualis permanentia in accepta justitia.

Perseverantia alia est perfecta, alia imperfecta. *Perfecta*, est actualis continuatio in statu gratiae usque ad finem vitae inclusive ; vocatur *perseverantia finalis* ; — *imperfecta*, est continuatio in statu gratiae per tempus majus vel minus notabile, quae tamen usque ad finem vitae inclusive non perdurat.

2º Perseverantia finalis spectari potest vel in sua parte formali, vel in sua parte materiali.

Considerata *formaliter*, perseverantia finalis est *conjunctio gratiae cum morte*, seu 70 terminare vitam in statu gratiae : in eo enim situm est donum perseverantiae, quo perseverantes a non perseverantibus distinguuntur ; atqui perseverantes a non perseverantibus per hoc distinguuntur, quod videlicet in gratia moriantur, alii vero non, licet hi aliquando plus gratiae et virtutum habuerint.

Considerata *materialiter*, perseverantia est : *actualis continuatio in justitia absque interruptione usque in finem vitae* (Polm.), et totum illud temporis spatium, quod ab ultima hominis justificatione ad ejus usque mortem decurrit, complectitur.

3º Perseverantia formaliter sumpta est ejusdem rationis in omnibus : quippe quae pro omnibus in conjunctione gratiae cum morte consistat. — Materialiter sumpta, perseverantia in diversis diversa est ; cum alii moriantur statim ac gratiam acceperint, vel paulo post, ut, v. gr., bonus latro in cruce ; vel antequam gratiam amittere potuerint, ut pueri qui post baptismum ante usum rationis decedunt ; horum perseverantia vocatur *passiva* ; alii vero semel iustificati supremum diem nonnisi post longam vitam obeant : horum perseverantia vocatur *activa*, vel *operativa*. (235-238.)

Quaeritur ergo, an speciale requiratur Dei donum ut homo in gratia perseveret atque in ea moriatur.

1171. **Prop. I.** *Perseverantia parvulorum qui ante usum rationis, et adultorum qui statim post acceptam justitiam in gratia decedunt, est speciale Dei donum.* — Communis.

PROB. I. Ex Traditione. Scribit *S. August.* : « Videte a veritate quam sit alienum, negare donum Dei esse perseverantiam usque in finem hujus vitae, cum vitae huic, quando voluerit, ipse det finem ; quem si dat ante imminentem lapsum, facit hominem perseverare usque in finem. Sed mirabilior et fidelibus evidentior largitas boni-

tatis Dei est, quod etiam parvulis, quibus obedientia non est illius aetatis ut detur, datur haec gratia. » (*De dono persever.*, c. 17, n. 41. M., 45, c. 1018.)

II. **Ex Ratione.** Adultum post acceptam gratiam e vivis decedere, vel puerum baptizatum ante usum rationis mori, effectus est specialis providentiae Dei, qui eorum mortem pro tempore, quo sunt in gratia, disponit, nec eos diutius vivere sinit, ne gravibus expositi tentationibus, et subditi vertibilitati arbitrii, gratiam amittant antequam moriantur. Haec autem specialis providentiae dispositio est speciale Dei donum et beneficium, saltem externum, quo evenit ut pro huiusmodi hominibus gratia cum morte jungatur. Nec obstat quod mors praematura accidat ex causis naturalibus, et persaepe mere casualibus, ut incendio, hostium irruptione, etc. Licet enim istae causae sint naturales et casuales, Deus tamen, utpote supremus omnium Ordinator, eisdem speciali providentia ad finem vitae imponendum utitur, quando anima est in gratia. (239-242.)

1172. **Prop. II.** *Justis omnibus datur gratia vere sufficiens cum qua, saltem mediate per orationem, uberius impetrando auxilium, possunt perseverare usque in finem*¹.

De fide, contra Jansenium.

N.-B. Haec propositio est correlativa cum illis, quibus supra probatum est, hominem justum tentationes vincere et legem adimplere posse; siquidem *posse perseverare*, idem est ac *posse peccatum usque in finem vitare. Praeterea* :

PROB. I. Ex S. Scriptura. — (*Joan.*, xv, 4) : *Manete in me, et ego vobis.* — (*Apoc.*, II, 10) : *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae*; et (*cap. III, 11*) : *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* Hisce verbis perseverantia praecipitur. Ergo Deus, qui nihil impossibile praecipit, praecipiendo dat gratiam, qua homines perseverare possunt, si volunt.

II. **Ex Traditione.** Legimus in Trid., Sess. VI, cap. 11 : « Deus sua gratia semel justificados non deserit, nisi prius ab eis deseratur. » Sed si gratia saltem remote sufficiens ad perseverandum justis non concederetur, Deus semel justificados prius desereret. Ergo. — Et *S. Aug.* ait : « In eo quod audieras et tenueras, in eo perseverares, si velles. » (*De corrept. et gr.*, c. 7. M., 44, c. 923.)

III. **Ex Ratione.** — 1° Quilibet justus sufficientia habet media ad salutem consequendam; secus enim salutem sperare sub gravi

¹ Cf. Isamb., q. 109, Disp. ult., a. 5; Tourn. (Montan.), p. 2, q. 3, art. 3, concl. 1.

non teneretur. Sed medium ad salutem absolute necessarium est finalis perseverantia. Ergo et hanc obtinere potest.

2º Ex sola hominis culpa et vitio est, quod gratia ad recte agendum necessaria privetur. Atqui nulla omnino ex parte hominis justici culpa aut causa fingi potest, cur ipsi Deus gratiam saltem remote sufficientem denegat, sine qua nec praecepta implere, nec perseverare potest. Ergo.

Prob. minor. Illa causa foret vel peccatum originale, vel concupiscentia, vel peccatum actuale. Atqui nullum horum dici potest : a) *Non peccatum originale*, quippe quod in justis non adest, secundum illud Trid., Sess. VI, cap. 5 : « In renatis nihil odit Deus. » — b) *Non concupiscentia*, quae in renatis non est peccatum. — c) *Non peccatum actuale praecedens* : agitur enim de prima gratia, quae justo denegaretur ; ac proinde, si in aliquod peccatum lapsus supponatur, de hoc ipso quaeri debet, cur gratia ad illud vitandum necessaria privatus fuerit. (243-247.)

1173. Prop. III. *Ut justus de facto ad mortem usque in Dei amicitia perseveret, praeter gratiam sanctificantem et gratias actuales illi communiter annexas, requiritur speciale Dei auxilium, quod Concilium Tridentinum (can. 16), vocat magnum perseverantiae donum*¹.

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 22 : « Si quis dixerit, justificatum, vel sine speciali auxilio Dei, in accepta justitia perseverare posse, vel cum eo non posse, A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Multa in Scripturis praesto sunt testimonia, quibus finalis perseverantia ut speciale Dei donum, a dono bonorum operum et communis gratiae distinctum, exhibetur. Apud Joannem (xvii, 11), legimus Christum pro Apostolis orasse : *Pater sancte, serva eos in nomine tuo* ; quibus intelligimus, conservationem Apostolorum in bono specialis Dei custodiae esse effectum. — (Jerem., xxxii, 40) : *Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me*. In quae verba scribit S. Aug. : « Quod quid aliud est, quam talis et tantus erit timor meus, quem dabo in cor eorum, ut mihi perseveranter adhaereant. » (*De dono persev.*, c. 2. M., 45, c. 996.) — (*Sap.*, iv, 11 et 14) : *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus... Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum*.

II. Ex Traditione. « Negare non possumus, ait S. Aug., perseverantiam in bono proficientem usque in finem, magnum esse Dei munus, nec esse nisi ab illo de quo scriptum est (*Jac.*, i, 17) : *Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum*. » (*De corrept. et gr.*, c. 6. M., 44, c. 921.)

III. Ex Ratione. Ratio intima, ob quam justis necessarium est auxilium speciale ad perseverandum, est *vertibilitas liberi arbitrii*,

¹ Cf. Gonet, *Clyp.*, *De Grat.*, Disp. 1, a. 8.

quae nec per gratiam habitualement, nec per gratias actuales ei communiter annexas aufertur in hac vita. Quod autem ex sua natura est vertibile ad bonum et ad malum, non potest se ita immobiliter in bono statuere, ut in eo indeclinabiliter perseveret, nisi speciali Dei auxilio adjuvetur.

Perseverantia, inquit S. Thomas, « alio modo potest accipi pro actu perseverantiae durante usque ad mortem ; et secundum hoc indiget non solum gratia habituali, sed etiam gratuito Dei auxilio, conservantis hominem in bono usque ad finem vitae... Quia cum liberum arbitrium de se sit vertibile, et hoc ei non tollatur per habitualement gratiam praesentis vitae, non subest potestati liberi arbitrii, etiam reparati, ut se immobiliter in bono statuatur, licet sit in potestate ejus quod hoc eligat : plerumque enim cadit in nostra potestate electio, sed non executio. » (2. 2, q. 137, a. 4 ; cf. *Cont. Gent.*, l. 3, c. 155.)

Hujus auxilii necessitas ex eo adhuc ostenditur evidentior, quod in praesenti vita voluntas innumeris objicitur impedimentis a carne, a daemone, et a mundo provenientibus, quibus ob innatam suam vertibilitatem et infirmitatem moraliter impossibile est, ut aliquando non consentiat, nisi aliunde adjuvetur. « Et ideo, ait S. Th., postquam aliquis est justificatus per gratiam, necesse habet a Deo petere praedictum perseverantiae donum, ut scilicet custodiatur a malo usque ad finem vitae. » (Q. 109, a. 10.) (248-256.)

1174. Corollarium. Ex dictis intelligi potest curam a Tridentino, Sess. IV, can. 16, perseverantia vocetur *magnum donum*.

Vocatur donum, quia est supra conditionem et exigentiam hominis etiam justificati. Homo enim, etiam justificatus, neque habet in se ut in bono immobiliter statuatur ; neque ejus natura, tametsi sanctificata, ad obtinendum hujusmodi donum jus habet. Perseverantia ei hanc stabilitatem confert ; unde recte *donum* vocatur ¹. — Praeterea, non potest homo, sicut infra dicetur, n. 1283, illud donum propriis meritis sibi comparare : illud igitur est aliquid omnino gratuitum, ex unica Dei liberalitate procedens. Quibus ergo datur, gratis datur.

Vocatur *magnum*, tum ratione singularis Dei benevolentiae erga hominem, cui illud elargitur : est enim perseverantia effectus specialis providentiae Dei praedestinantis, imo et convertibilis cum praedestinatione ² : — tum ratione effectus, etenim *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* (*Matth.*, xxiv, 13.)

1175. Quaeritur I. In quo consistit *magnum perseverantiae donum* ³

¹ Cf. Paul. a Concept., *De Grat.*, n. 144. — ² Cf. Paul. a Concept., n. 146. — ³ Cf. S. Alph., *Magn., prec. adj.*, p. 1, c. 3, § 4 ; Isamb., q. 109, disp. ult., a. 4 ; Grandin, q. 109, a. 10.

Resp. 1° *Donum perseverantiae passivae*, qualis est in infantibus, consistit tantum in auxilio aliquo speciali externae Dei protectionis, quo fit ut perseverantes vitam in gratia terminent, antequam peccare potuerint.

2° *Donum perseverantiae activae*, qualis est in adultis, qui diu in iustitia vivunt, consistit in *catena quadam gratiarum* cum internarum tum externarum, quibus homo quasi undique vallatur, ne unquam excidat.

Perseverantia ergo multa complectitur interna auxilia, speciales scilicet mentis illuminationes et motiones voluntatis, quibus voluntas ad tentationum impulsus semper repellendos suaviter inducitur. Multa etiam includit auxilia externae Dei protectionis et directionis, quibus vel occasiones exsequendi bonum offeruntur, vel exteriora pericula avertuntur, vel si occurrant, media specialissima suppeditantur, ne homo ex eis salutis detrimentum patiatur : quibus omnibus evenit, ut homo in bono stabilis permaneat, et in Dei amicitia finaliter moriatur. (257, 258.)

1176. Quaeritur II. *Quibusnam conceditur donum perseverantiae?* ¹

Resp. Hic exclamandum est cum Apostolo (*Rom.*, xi, 33) : *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus !* « Si ergo confiteris, ait *S. Aug.*, donum Dei esse perseverare in bono usque in finem ; cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, puto quod mecum pariter nescis ; et ambo hic inscrutabilia Dei judicia penetrare non possumus. » (*De corrept. et gr.*, c. 8. M., 44, c. 926.) — Et *S. Prosper* : « Cur autem (Deus) illum retineat, illum non retineat, nec possibile est comprehendere, nec licitum investigare : cum scire sufficiat, et ab illo esse quod statur, et non ab illo esse quod ruitur. (*Resp.* 14, *ad object.* *Vincent.* M., 51, c. 185.)

Licet, generaliter loquendo, verum sit adagium : *qualis vita, talis mors* ; licet ordinarie vita sancta morte sancta terminetur, ac proinde satagere debeamus ut per bona opera certam nostram vocationem et electionem faciamus, tenendum tamen est nos per opera nostra bona perseverantiae donum promereri non posse. Non possumus mereri, ut crastina die in gratia perseveranter stemus ; non possumus mereri, ut post bonam vitam in Dei amicitia moriamur. In timore igitur et tremore salutem nostram operari debemus, et semper cavere ne cadamus ; et licet nunc fide stemus, altum tamen sapere

¹ Cf. *Trid.*, Sess. VI, cap. 13.

non debemus, sed timere, ne Deus, qui viris nobis sanctioribus non pepercit, nec nobis parcat. (Cf. *Rom.*, xi.)

Ast, licet donum perseverantiae mereri non possimus, illud tamen per orationem a Dei liberalitate obtinere possumus, et quidem infalibiliter, ut probat S. Alphonsus ¹. « Hoc donum Dei, ait S. Augustinus, suppliciter emereri potest. » (*De dono pers.*, c. 6. M., 45, c. 999.) Illi igitur donum perseverantiae certo obtinebunt, qui laborantes sicut boni milites Christi, et satagentes ut mandata fideliter custodiant, dicunt tamen : *Servi inutiles sumus* (*Luc.*, xvii, 10), et cum summa humilitate et fiducia a pura Dei liberalitate perseverantiae donum indeficienter efflagitant. Qui vero aliter agunt, et legem orationis non observant, secundum leges ordinariae Dei providentiae hoc dono carebunt ². (259, 260.)

1177. Quaeritur III. *An donum perseverantiae sit idem ac confirmatio in gratia* ³.

Resp. Negative. Donum confirmationis in gratia definitur : *Auxilium divinum, reddens justum in gratia stabilem, et absolute aut secundum quid impeccabilem.* (Polm.)

Differt donum perseverantiae a confirmatione in gratia : a) Donum perseverantiae est quid omnibus praedestinatis commune ; donum confirmationis est quid specialissimum, quod paucissimis tantum fuit concessum.

b) Donum perseverantiae neque ullam ipsius gratiae habitualis perfectionem importat, neque peccandi potentiam tollit aut ligat ; sed solum efficit ut homo, quamvis peccare possit, mortaliter tamen non peccet. — Donum vero confirmationis dat *non posse* peccare mortaliter aut venialiter, juxta modum quo datur, et consistit in quadam ipsius gratiae sanctificantis perfectione « quae potentiam liberi arbitrii ita perficit ut in contrarium flecti non possit, non quidem tollendo naturam libero arbitrio, sed defectum », ut ait S. Thomas. (3 *Sent.*, D. 3, a. 2, q. 1, sol. 3.) (262-264.)

CAPUT III

De gratiarum distributione.

Ex dictis in cap. II, constat maximae necessitatis esse gratiam ; consequenter statim investigandum est *an et quomodo* gratia omni-

¹ *Magn. precat. adj.*, c. 3, § 4 ; *Glor. Mar.*, p. 1, c. 2, § 3 ; *Praep. Mort.*, Intro. — ² Cf. Joseph ab Exspect., *Syst. theol.*, p. 212. — ³ Cf. Serra, q. 109, a. 10 ; Isamb., q. 109, disp. ult., a. 4.

bus concedatur hominibus. Qua de re tria sunt enucleanda, videlicet : I. gratuitas gratiae ; II. ejus universalitas ; III. ejus inaequalis distributio.

ARTICULUS I.

De gratuitate gratiae ¹.

(268-309.)

1178. Gratiam unicuique dari secundum merita naturalia, haeresis fuit Pelagianorum. — Semipelagiani gratias secundum merita naturalia concedi negabant quidem ; ast contendebant, posse hominem a se habere initium aliquod ad primam gratiam, desiderando scilicet, petendo, etc. ; quod initium dicebant esse, non meritum, sed dispositionem, occasione cuius Deus, ne sit acceptor personarum, uni prae alio gratiam conferat. Quorum opinio tanquam haeretica condemnata fuit.

Doctrina autem catholica docet, primam gratiam vocationis et illuminationis ita esse gratuitam, ut homo eam nullatenus mereri, neque se ad ipsam ex viribus naturae disponere possit.

1179. Prop. Gratia est omnino gratuita.

De Fide, ex Arausic. II, can. 3, 4, 5, et seqq. In can. 3, dicitur : « Si quis ad invocationem humanam gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis, contradicit Isaiae prophetae, vel Apostolo (*Rom.*, x, 20), idem dicenti : *Inventus sum a non quaerentibus me ; palam apparui iis qui me non interrogabant.* »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Omnimoda gratiae gratuitas multis in SS. Scripturarum locis aperte commonstratur. Legimus (*Rom.*, xi, 6) : *Si autem gratia, jam non ex operibus ; alioquin gratia non est gratia.* — Et *ibid.*, 35 : *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei ?* — (*I. Cor.*, iv, 7) : *Quis enim te discernit ? Quid autem habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ?* — (*Ephes.*, ii, 8 et 9) : *Gratia enim estis salvati per fidem ; et hoc non ex vobis : Dei enim donum est ; non ex operibus, ut ne quis glorietur.* — (*Rom.*, ix, 16) : *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.*

His autem omnino manifestum est, gratiam neque ex nostris operibus, neque propter nostram praeparationem haberi, sed ex

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 5, § 2 et Confut. 6 ; Isamb., q. 112, Disp. 3 ; Billuart, Diss. 3, a. 7.

pura et gratuita Dei liberalitate, qui, cui vult, miseretur, et gratiam elargitur.

II. **Ex Traditione.** Ad gratuitatem gratiae contra Pelagianos et Semipelagianos defendendam, mire consentiunt Patres cum Orientalis tum Occidentalis Ecclesiae. Solus igitur audiatur *S. August.* : « Quare gratia ? *inquit.* Quia gratis datur. Quare gratis datur ? Quia merita tua non praecesserunt, sed beneficia Dei te praevenerunt. » (In *Ps.*, xxx, Enarr. 2, n. 6.) Et : « Si propterea gratia est, quia gratis est, nihil tuum praecessit ut acciperes ; nam si aliqua bona opera tua praecesserunt, pretium est, non gratia. » (In *Ps.*, lxx, Serm. 2, n. 1. M., 36, c. 89.)

III. **Ex Ratione.** Meritum inter et praemium quaedam adsit proportio, necesse est. Atqui inter opus naturaliter bonum et gratiam, quae est ordinis supernaturalis, nulla dari potest proportio. Ergo gratia dari nequit in praemium operis naturalis.

Praeterea, inter praeparationem et id, ad quod ordinatur praeparatio, quaedam intercedere debet proportio. Porro, teste *S. Thoma*, « donum gratiae excedit omnem praeparationem virtutis humanae ». (Q. 112, a. 3.) Gratia igitur merito naturali comparari nequit.

1180. Corollaria. Ex dictis :

Deduces I. Conatus, quibus aliquis ex solius naturae viribus bonum facere vel malum vitare niteretur, nullam constituere posse praeparationem positivam, ne remotam quidem, ad primam gratiam ; Deumque eos conatus non expectare ut infideles ad fidem, vel peccatores ad conversionem vocet, qui vocat « non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum. » (II, *Tim.*, 1, 9.)

Deduces II. Exhortationes, quibus in Scripturis peccatores admonentur, ut ad Deum se convertant, vel corda sua Deo praeparent, vel oratione ad Deum confugiant, non esse intelligendas de praeparatione vel conversione ex solius naturae viribus, sed de actibus liberi arbitrii a praeveniente gratia jam excitati¹.

Deduces III. Axioma : *facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam*, intelligi non posse de faciente quod est in se per vires naturae, quasi Deus necessario vel infallibiliter det gratiam illi, qui se per vires naturales ad bonum exercet. Sed intelligi debet de homine qui, praeventus gratia actuali, facit quod est in se cum auxilio gratiae ; et praesertim de homine qui gratia sufficienti orationis bene utitur² : huic Deus uberiore gratias ad legem servandam et salutem consequendam necessarias nunquam denegat³.

ARTICULUS II.

De universalitate gratiae⁴.

(310-373.)

Gratiam hominibus etiam justis ad implenda praecepta necessariam aliquando denegari, docuit Jansenius ; Protestantes, qui non

¹ Cf. *Alph.*, *Hist. haer.*, Confut. 5, n. 6 (t. 5, p. 156). — ² Cf. *S. Alph.*, *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 4 (p. 200 et 204). — ³ De Axiomate *Facienti quod est in se*, etc. Cf. *Tract. de Gratia*, n. 287-309. — ⁴ Cf. *S. Alph.*, *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 2 et 3 ; Gamach., q. 111, c. 5, p. 376 ;

aliam nisi efficacem agnoscunt gratiam, peccatoribus, qui legem non implent, gratiam vel sufficientem defuisse autumant. (311.)

1181. Prop. I. *Urgente praecepto, conceditur omnibus hominibus, tam justis quam peccatoribus quantumvis obduratis, gratia vere et relative sufficiens ad servanda praecepta.*

De fide, si agitur de justis, ex condemnatione prop. 1^{ae} Jansenii ; et ex Trident., Sess. VI, can. 18 : « Si quis dixerit, Dei praecepta justificato esse ad observandum impossibilia, A. S. » — Si vero agitur de peccatoribus, est *certa*.

N.-B. Intelligenda est propositio non de simplici gratiae praeparatione vel oblatione, sicut quidam contendunt ; sed de vera et reali gratiae collatione : ad nihilum enim inserviret gratiae praeparatio vel oblatio, si reapse non conferretur, cum voluntas ex suis naturalibus tale donum sibi comparare nequeat ¹. — Potest autem haec gratia esse sufficiens *proxime* vel *remote* tantum. (322-324.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (I, *Cor.*, x, 13) : *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis*. Sed, si in tentatione non conferretur homini gratia sufficiens, Deus sineret hominem tentari supra id quod potest. — (*Deuter.*, xxx, 11) : *Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi hodie, non supra te est*. Si autem mandatum non est supra hominem, hic auxilium ad illud implendum utique habet.

II. Ex Ratione. 1° Deus, ait Trident., Sess. VI, cap. 11, impossibilia non jubet ; porro si gratiam, saltem remote sufficientem, ad legem implendam non omnibus concederet, impossibilia juberet. Ergo.

2° Nemo peccat in eo, quod vitare non potest : ad impossibile enim nemo tenetur. Ergo, urgente praecepto, vel gratia sufficiens omnibus adest, vel legis transgressio in peccatum non imputatur ². (312-318.)

1182. Prop. II. *Gratia sufficiens ad conversionem non datur peccatoribus fidelibus omni momento ; nullus tamen est peccator quantumvis excaecatus et obduratus, qui pro tempore et loco gratiam saltem remote sufficientem ad conversionem non recipiat* ³. — *Certa*.

PROB. I^a PARS. — I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Ps.*, xciv, 8) : *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Quae verba clare indicant, non quotidie vocem Dei ad conversionem invitantis in corde peccatoris resonare. — (*Joan.*, 'xii, 37-40) : *Cum*

Grandin, q. 3, a. 2, p. 164 ; Tournely, *De Grat.*, q. 8 ; Tournely (Montan.), q. 4 ; Frassen, Disp. 2, a. 3, Sect. 4, § 2 (t. 9, p. 259). — ¹ Cf. S. Alph., *loc. cit.*, c. 2, § 2, p. 145. — ² Cf. S. Alph., *loc. cit.*, c. 2, § 2, p. 147. — ³ Cf. Aguirre, t. 3, Disp. 125.

autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo Isaiae prophetae impleretur, quem dixit : Domine, quis credidit auditui nostro ?... Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaías : Excaecavit oculos eorum, et induravit cor eorum. Judaei ergo, eo temporis momento, quo Christus ad eos locutus est, auxilium ad conversionem sufficiens non habuerunt.

II. Ex Traditione. « Certis rerum ac temporum mensuris votaris ut redeas, » ait *S. August.* (*Cont. Ep. fundament.*, c. 37. M., 42, c. 203.) Ergo non semper vocatur homo.

III. Ex Ratione. Sine praeveniente Spiritus Sancti gratia conversio est impossibilis. Atqui experientia constat, peccatorem omni momento neque ad conversionem excitari, neque circa illius necessitatem illuminari. Non habet igitur omni momento sufficiens auxilium ad conversionem. (325-328.)

PROB. II^a PARS. — Ex S. Scriptura. (II, *Petr.*, III, 9) : *Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.* Quia ergo Deus neminem vult perire, sed omnes ad poenitentiam reverti, omnibus pro tempore et loco dat gratiam sufficientem, sine qua conversio foret absolute impossibilis. — (*Act.*, VII, 51) : *Dura cervice et incircumcisis cordibus... vos semper Spiritui Sancto resistitis.* In his agitur de peccatoribus obduratis ; et nihilo minus a Domino vocantur ; datur igitur ipsis gratia ad conversionem sufficiens.

II. Ex Traditione. Legimus in *Later.* IV, cap. *Firmiter* : « Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram poenitentiam semper potest reparari. » — « Ea est caecitas mentis, ait *S. August.* In eam quisquis datus fuerit, ab interiore Dei luce secluditur ; sed nondum penitus, cum in hac vita est. » (In *Ps.*, VI, n. 8. M., 36, c. 94.) — Et *S. Prosper.* : « Credimus nullis hominibus opem gratiae in totum fuisse subtractam. » (*De Vocat. gent.*, I, 1, c. 24. M., 51, c. 674.)

III. Ex Ratione. 1° Praesentis vitae excaecatio, ut omnes docent cum *S. August.*, et *S. Thoma*, est inchoata tantum ; futurae vitae est consummata. Sed si nulla gratia ad conversionem sufficiens obduratis concederetur, eorum obduratio jam his in terris consummata foret.

2° Omnes, quamdiu vivunt, salutem sperare tenentur. Ergo omnes quamdiu vivunt, pro tempore et loco gratiam ad salutem, sufficientem recipiunt.

3° Deus vult omnes, etiam excaecatos et obduratos, salvos fieri.

Ergo omnibus pro tempore et loco gratias ad salutem necessarias elargitur. (329-347.)

1183. Corollarium. Ex dictis sequitur excaecatos et obduratos vocari *derelictos*, non quia jam nullum gratiae influxum accipiant ; sed quia priventur tum externa Dei protectione, quo fit ut tentationes augeantur, et crescant peccandi pericula ; tum gratis iis uberioribus, quibus ad efficacem conversionem indigerent, et solae concedantur gratiae communes et in dies debiliores, quas spernunt. Quocirca horum conversio, licet sit adhuc possibilis, adeo est tamen difficilis, ut ordinarie infallibiliter non sequatur. Propter densissimas enim intellectus tenebras, propter nimiam cordis duritiam, atque omnium facultatum vehementissimam propensionem in malum, specialissima ad exeundum e suo statu miserrimo indigerent gratia, quam Deus justo iudicio eis ordinarie denegat ¹.

1184. Prop. III. *Infidelibus omnibus, tam positivis quam negativis, Deus dat pro tempore et loco, gratias sufficientes ad salutem* ². — *Certa, contra Jansenium.*

N.-B. Infideles *positivi* vocantur illi, quibus proposita vel saltem nota fuit doctrina fidei, quam tamen amplecti noluerunt, aut jam acceptam denuo repudiarunt. — Infideles *negativi* vocantur illi ad quos doctrina fidei non pervenit, et quibus proinde sola, et adhuc imperfecte, lex naturalis innotuit.

Ad infideles positivos quod attinet, res nullam patitur difficultatem ; ipsi enim praedicationi fidei restiterunt ; credere potuerunt, et non crediderunt ; quae resistantia eis ad peccatum imputatur. De istis dicitur (*Matth.*, x, 14 et 15) : *Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros... amen dico vobis : tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die iudicii, quam illi civitati.* (348-353.)

PROBATUR igitur *propositio* praesertim pro infidelibus negativis.

I. Ex *propositionibus condemnatis*, videlicet : ex 5^a prop. ab Alex. VIII, die 7 Dec. 1690, damnata : « Pagani, Judaei, haeretici, alique hujus generis, nullum omnino recipiunt a Jesu Christo influxum ; adeoque hinc recte inferes in illis esse voluntatem nudam et inermem, sine omni gratia sufficienti ; » ex prop. 26^a Quesnelli : « Nullae dantur gratiae, nisi per fidem ; » ex prop. 29^a ejusdem : « Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia. »

II. Ex *S. Scriptura*. Legimus (I, *Tim.*, II, 4) : *Qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.* — (I, *Tim.*, IV, 10) : *Qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.* (Joan., I, 9) : *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Jamvero his clare manifestatur neminem supernaturali lumine ita destitui, ut ei veritatis et salutis via penitus oclusa maneat. « Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-

¹ Cf. S. Alph., *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 2, § 2 in fine. — ² Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 6, n. 11 ; Lugo Benitez, *De Gratia*, Disp. 1, dub. 1, pag. 13 ad 130 ; Is. Habert., *Theol. Patr. Gr.*, I, 2, c. 10.

dum, ait *S. J. Chrysost.*, quomodo tot homines non illuminati manent? Non enim omnes Christi cultum agnoscunt. Quomodo ergo illuminat omnem hominem? Quantum in ipso est... Gratia quippe in omnes effusa est: non Judaeum, non Graecum, non Barbarum... aversatur; sed omnes similiter admittit, et cum pari vocat honore. » (*Hom. 8 in Joan. M.*, 59 c. 65)

III. **Ex Traditione.** Ait *S. Prosper.*: « Adhibita semper est universis hominibus quaedam supernae mensura doctrinae quae, etsi parvioris occultiorisque gratiae fuit, sufficit tamen, sicut Dominus judicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium. » (*De vocat. gent.*, l. 2, c. 15. *M.*, 51, c. 700.)

IV. **Ex Ratione.** Deus vult omnes salvos fieri; ergo omnibus dat gratias ad salutem sufficientes. — Christus pro omnibus mortuus est. Sed si aliquibus nullas daret gratias, dici non posset pro ipsis fuisse mortuus.

« Hoc, inquit *S. Th.*, pertinet ad divinam providentiam ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur; unde si aliquis nutritus in sylvis vel inter bruta animalia, ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium. » (*De Verit.*, q. 14, a. 14, ad 1.)

« Ergo, addit *S. Alphonsus*, secundum *S. Thomam*, infideles, qui ad usum rationis perveniunt a Deo gratiam saltem remote sufficientem ad salutem consequendam recipiunt. Quae gratia in quadam intellectus illustratione voluntatisque motione ad legem naturalem observandam consistit. Huic gratiae si infidelis cooperationem praestat, legem naturalem observando, et a peccatis gravibus abstinendo, postea per merita Jesu Christi gratiam proxime sufficientem ad fidem amplectendam salutemque consequendam certe recipiet. » (*Lec. cit.*; cf. *Confut.* 13, n. 15.) (354-367.)

1185. **Prop. IV.** *Infantibus absque baptismo decedentibus Deus, quantum est ex se, sufficientia salutis media praeparavit.*

Communis, licet aliqui, intra quos Vasquez, contradicant.

Fatendum est utique, infantes in se immediate et in propria sua potestate non habere auxilium intrinsecum ad salutem sufficiens, quippe cujus sint incapaces. Habent tamen auxilium extrinsecum in praeparatione Dei. Deus enim generale instituit baptismi remedium, per se omnibus ad salutem sufficiens, et iis omnibus applicabile, qui juxta naturae cursum hujus applicationis capaces existunt. Hoc autem sufficit, ut Deus dicatur omnibus, in quantum est ex se, sufficientia salutis media praeparasse.

« Cum Deus, ait *S. Alphonsus*, voluntate antecedenti omnium hominum salutem velit, omnibus media universalia, quibus salvari queant, concessit.

Quae quidem media effectu suo aliquando frustrantur, vel ob voluntatem eorum, qui iis uti recusant ; vel ob concursum causarum naturalium (qualis est mors naturalis infantium), quae obstant quominus applicari valeant. Harum causarum cursum Deus impedire non tenetur, cum omnia juxta justissimas generalis providentiae leges ordinaverit... Jesus Christus merita passionis suae pro omnibus obtulit, atque pro omnibus sacramentum baptismi instituit. Applicatio hujus remedii salutis, quatenus ad parvulos spectat, qui ante usum rationis moriuntur, non directa Dei voluntate, sed voluntate tantum pure permissiva, impeditur ; siquidem Deus, utpote totius universi Gubernator, ordinem generalem, ut casibus particularibus provideat, perturbare non tenetur. » (*Magn. precat. adj.*, P. 2, c. 1, § 3.) (368-373.)

ARTICULUS III.

De inaequali gratiarum distributione¹.

(374-387.)

1186. I. Cum Deus omnes homiens salvos, fieri et ad agnitionem veritatis venire velit, imprimis affirmandum est, omnibus hominibus adultis in hac terra degentibus, gratias ad salutem vere sufficientes concedi, ita ut mandatorum observantia et salutis consecutio nemini sit impossibilis. Qui igitur non salvantur, propria pereunt voluntate. (374, 375.)

Hoc inconcusso statuto principio, dicendum est, ut ex Scriptura, Traditione, et experientia manifeste constat, divinam providentiam inaequali mensura suas distribuere gratias : *Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi* (Eph., IV, 7) : — *Dividens singulis prout vult* (I, Cor., XII, 11). — Aliis, v. gr., datur cognitio mysteriorum regni coelestis, aliis vero non conceditur : *Vobis datum est nosse mysteria regni coelorum ; illis autem non est datum* (Matth., XIII, 11). — Aliis innumerae conferuntur gratiae ; aliis vero pauciores : *Non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis* (Ps., CXLVII, 20). — * Hic ante lapsum educitur ex hoc saeculo : *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus* (Sap., IV, 11) ; ille post longam vitam in Dei amicitia transactam labitur, et in peccato moritur. — Ex duobus aequaliter justis unus post lapsum iterum erigitur ; alter in suo delicto remanet : *Cujus vult, miseretur, et quem vult indurat* (Rom., IX, 18). — Istis Deum dat gratias, quas effectum non obtenturas praevidit ; aliis, qui eisdem bene usi fuissent, gratias ejusdem virtutis non concedit : *Vae tibi, Corozain ! vae tibi, Bethsaida ! quia si in Tyro et Sidone factae essent virtutes quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.* (Matth., XI, 21.) (376-381.)

¹ Cf. S. Alph., *Vet. fid.*, p. 2, c. 17, n. 13 et 14 ; Gamach., *In q.* 111, c. 5 ; Bellarm., *De Grat. et lib. arb.*, l. 2, c. 2 ; Sirendr., *Nodus praed.*, § 2, n. 19.

1187. II. *Prima et fundamentalis ratio hujus inaequalis gratiarum distributionis, est profundissima et sapientissima voluntas Dei*, qui ad aedificationem et ornatum coelestis civitatis Jerusalem, singulis suas gratias dividit prout vult. Sicut enim sapiens architectus in aedificatione templi, neque omnibus lapidibus aequalem assignat locum, neque omnes sculptoris manu aequaliter exornat, ita et Deus in aedificatione coelestis civitatis Jerusalem. Omnibus quidem hominibus Deus concedit gratias sufficientes, ut tanquam pretiosi lapides in aedificationem istius templi intrare valeant; cur autem unum prae alio ad locum nobiliorem eligat, quem gratiae donis etiam perfectius exornat, consilium est supremi Architecti; et non alia suppetit ratio, quam verba Christi Domini (*Matth.*, xi, 26): *Ita Pater: quoniam sic fuit placitum ante te.*

« Si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, ait *S. Aug.*, cur illi ita suadeatur, ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt interim quae respondere mihi placeat: *O Altitudo divitiarum* (*Rom.*, xi, 33); et: *Numquid iniquitas apud Deum.* (*Id.*, ix, 14?) Cui responsio ista displicet, quaerat doctiores, sed caveat, ne inveniatur praesumptiores. » (*De Spir. et litt.*, c. 34. *M.*, 44, c. 241.)

Nobis sufficiat ratio, quam indicat *Salvianus*: « Satis mihi sit pro universis rationibus auctor et ordinator Deus: auctor in iis quae facit; ordinator in iis quae permittit. » (*De Gubern. Dei*, l. 3, n. 1. *M.*, 53, c. 56.) (382, 383.)

1188. III. *Altera ratio est inaequalis cooperatio uniuscujusque hominis, vel hujus cooperationis totalis absentia.*

Quamvis primaria et fundamentalis radix inaequalis gratiarum distributionis sit inscrutabile divinae sapientiae consilium, divina tamen providentia in donorum suorum distributione duas ordinarie sequitur leges.

Altera quidem lex est: *Fidelis usus alicujus gratiae plerumque in causa est, quare novae atque uberiores gratiae concedantur.*

Altera autem lex est: *Ex abusu gratiae frequentius consequitur, ut ejusdem generis gratiae parcius concedantur.* — Ut enim ait *S. Th.*, in *Ps.*, xxxviii, 1: « Deus non dat gratiam homini, nisi utatur illa, et ideo quando quis per negligentiam gratia sibi data non utitur, Deus aufert ei, ut patet de talento, *Luc.*, xix. »

Quam duplicem legem praenuntiavit Dominus in parabola de talentis (*Luc.*, xix, 26): *Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, et abundabit: ab eo autem qui non habet, et quod habet, auferetur ab eo.*

Quae duae leges aliquatenus explicant cum vitam Sanctorum, quorum *semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad per-*

fectum diem (*Prov.*, iv, 18) ; tum vitam reproborum, quorum *fructus ad peccatum est.* (*Loc. cit.*) (384 ss.)

1189. IV. *Collatio gratiarum specialium, quibus homines ad salutem indigent, a Deo juxta praedeterminatam mensuram conceditur* : quae mensura eadem non est pro omnibus. Peccata etiam, quae Deus unicuique condonare decrevit, statuta quadam mensura regulantur.

Inde consequitur, hominem, postquam vel gratiis juxta statutum numerum abusus fuerit, vel determinatum peccatorum numerum expleverit, justo Dei judicio nec peccatorum veniam amplius consequuturum, nec amplius selectas et speciales gratias recepturum. « In gratiis, quas Deus nobis dispensat, *inquit S. Alph.*, adest determinata mensura, qua impleta, omni ultiori gratiae clauditur janua. Necesse est igitur ut multum timeamus ne ullam gratiam, quam Deus elargitur, in vacuum recipiamus : fieri enim potest quamlibet gratiam, quodlibet lumen, quamlibet excitationem esse ultimam, quam Deus immittat : quam si despexerimus, perdituri erimus... Haec mensura eadem non est pro omnibus : pro aliis major, pro aliis minor existit. » (*Via salutis*, Consid. 71 ; cf. *Praep. mort.*, Consid. 18)

Illi quibus, exhausta gratiarum mensura et expleto peccatorum numero, gratiae selectiores ex justo et inscrutabili Dei judicio non amplius conceduntur, *derelicti* vocantur.

Ex dictis compertum est, vias Domini quoad homines viatores esse misericordiam vel justitiam.

Misericorditer agit Deus, cum gratias efficaces continuo elargitur, quibus homo vel in bono stabilis perseverat, vel post lapsum ex delicto educitur.

Juste agit, cum, impleta mensura, specialia auxilia denegat, et solas communes et rigore sufficientes gratias elargitur, quae ob hominis resistantiam nullum effectum sortiuntur.

Quoniam vero cuique ignota remanet gratiarum mensura pro se praedeterminata, quilibet sollicitus sit oportet, ne mensura completa, de regimine misericordiae in regimen transeat justitiae ; et quilibet obtemperare debet Apostolo dicenti (II, *Cor.*, vi, 1) : *Exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.*

Notandum est autem sedulo derelictionem, quamdiu peccator vivit, non esse adeo absolutam, ut amplius converti non possit. Non desunt quidem aliqui theologi qui doceant insignioribus quibusdam obstinatis peccatoribus, omnem a Deo gratiae etiam sufficientis influxum denegari, ita ut eorum salus sit impossibilis.

Horum autem opinionem S. Alphonsus crudelem vocat, eamque accerrime refutat ¹, docetque existere quidem insigniores quosdam peccatores quorum conversio est moraliter impossibilis, id est difficillima; neminem tamen existere qui nullam amplius accipiat gratiam saltem remote sufficientem, qua si bene utitur, efficaciores recipiat gratias ad salutem consequendam.

« Non negamus, ait S. Doctor, in fine suae refutationis, nonnullos a Deo moraliter relinqui, et sic eorum conversionem esse moraliter impossibilem, id est difficillimam... At vero crudelem se praeberet, qui, omni spe ablatâ, salutis viam prorsus intercluderet, quod plane derelicti, nullam omnino reciperent gratiam actualem, quâ nova peccata vitarent, seque ad Deum converterent; idque, ne mediate quidem, orationis ope, ut eâ deinde auxilia copiosa sibi acquirant, ad viam salutis denuo ingrediendam. Omnimodae quippe derelictionis formido, non solum ad desperationem eos adduceret, sed ad omnem etiam eos projiceret libidinem; quôd gratiâ se prorsus destitutos, neque ullam aeternae damnationis evitandae spem ultra sibi affulgere crederent ². »

1190. Objicitur I. Ex dictis sequitur apud Deum esse personarum acceptiorem, cum uni efficacissimas et abundantissimas, alteri vero debiliores tantum et pauciores gratias elargiatur. Sed, teste Apostolo (*Rom.*, II, 11) : *Non est acceptio personarum apud Deum.*

Resp. Existit personarum acceptio, quando aliquis in eorum bonorum distributione, ad quae omnes aequale jus habent, uni plura prae alio, cum hujus detrimento, elargitur. Si quis autem in bonorum elargitione, quae ex mera sua liberalitate procedunt, et ad quae proinde nemo jus habet, uni majora prae alio concedat, nemini injuriam irrogat, et nulla apud eum adest personarum acceptio. — Jamvero, gratiae sunt *gratiae*, id est, *dona gratuita*, quae ex sola Dei liberalitate procedunt, et ad quae nullus homo jus quodpiam habet. Proinde, conferendo uni majores gratias quam alteri, Deus nemini injuriam irrogat, et nulla apud eum est personarum acceptio. (350.)

1191. Obj. II. Deus crudelis esse videtur, cum multos perire sinat, quos absque sanctitatis suae praejudicio salvare posset, gratias efficaces eis conferendo; non secus ac pater terrenus crudelis existeret, si, cum posset omnes filios suos a morte liberare, unum liberaret, alium vero perire sineret.

« Respondetur, ait S. Alphonsus, bonitatem increatam et infinitam inter atque bonitatem creatam et finitam magnum discrimen intercedere. Bonitas creata a suo Creatore necessario pendet; quapropter, ut secundum legem a Creatore statutam sese communicet, necesse est. Et hanc ob causam pater tenetur, si potest, omnes filios suos a morte liberare: siquidem lege divina omnibus aequalem pietatem ac amorem rependere tenetur. Deus vero, qui est increata et independens bonitas, nulla adstringitur lege, quae ipsi praescribat, in qua mensura suis creaturis sese communicare debeat. Ipse se communicat quando vult et in quantum vult, prout gloriae suae convenit. Nobis, ad ejus

¹ Cf. *De magno orationis medio*: pars II, cap. 2; — ² Walter, *S. Alphonsi opera dogmatica*, t. II, p. 684 et seq.

judicia veneranda, scire sufficit Deum esse infinite justum et rectum : rationem autem perscrutari non debemus. » (*Ver. fid.*, P. 2, c. 17, n. 14.)

Iniquitas equidem aut crudelitas posset dici esse apud Deum, si, dum homines ad finem supernaturalem adipiscendum obligat, eisdem auxilia sufficientia non concederét, eosque deinde in gehennam detruderet. Sed Deus auxilia ad salutem sufficientissima nemini denegat ; omnibus vero ea concedit, sicut et pro omnibus Redemptor sanguinem suum effudit : quod sat est ad Dei sanctitatem vindicandam. « Ad aequitatem divinae bonitatis vindicandam, ait S. Alph., scire sufficit Deum cuilibet concedere sufficiens auxilium, quo, si velit, salutem consequi possit. » (*Loc. cit.*, n. 13.)

CAPUT IV

De modo operandi gratiae seu de concordia efficacitatis gratiae cum libertate creata. (388-755).

1192. « Ista quaestio, ait S. Augustinus, ubi de libero arbitrio et Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur ; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri. » (*De Grat. Chr.*, c. 47. M., 44, c. 383.) — « Ac proinde nihil difficilius in sacra theologia, inquit Paulus a Conceptione, quam componere usum expeditum libertatis creatae cum auxilio ex se et ab intrinseco efficacis... Et quamvis in materia hac adeo ex se difficili desudarint tot ingeniorum culmina ex utriusque scholae, jesuiticae nempe et thomisticae, professoribus, puto tamen materiam hanc manere insolutam, et tantum in futura beatitudine revelandam. » (Tr. 13, Disp. 3, dub. 2. — Cf. Cajetan., In P. 1, q. 22, a. 4.)

Cum igitur haec concordia sit inscrutabile mysterium, quod theologi tamen scrutari et solvere conati sunt, nemini mirandum videri debet si in diversas abierint partes, et opposita protulerint systemata.

Haec quaestio tota videtur speculativa ; ad praxim tamen pro animarum regimine apprime spectat : idcirco, quid in ea probabilius videatur, ex S. Alphonso, fuse exponemus. Cum enim ex una parte, S. Alphonsus, ut omnibus notum est, totam vitam in salute animarum procuranda transierit ; cum, ex alia parte, ipse in dictis SS. Patrum atque theologorum versatissimus fuerit, et contra Jansenistas semper dimicaverit, et post exortas controversias de auxiliis scripserit, ex omni parte instructus exstitit ut systema proponeret, quod aliis foret cum speculative probabilius tum practice longe utilius, ac proinde prae aliis commendandum. — Praeterea, inter omnes Ecclesiae Doctores unus existit S. Alphonsus, qui systema de modo operandi gratiae concinnate proposuerit et argumentis fulserit : ex quo ejus systemati non parva accedit auctoritas. (388-391.)

Ut in hac materia ordinate procedamus : I. Statuemus regulam secundum quam judicari debent diversa systemata. — II. Paucis systemata Jansenistarum refutabimus. — III. Catholicorum referemus systemata, et cuinam prae caeteris adhaerendum sit, indicabimus.

ARTICULUS I.

Norma dijudicandi systemata.

1193. Cum in hacce disputatione de ordine supernaturali agatur non principiis philosophiae, sed principiis fidei innitendum est ; licet enim inter philosophiam et fidem nulla possit esse dissensio, imo et philosophia fidei inserviat, sunt tamen mysteria fidei ita supra rationem, ut haec per se sola neque fidei veritatem attingere, neque eam explicare valeat.

Attamen « ratio fide illustrata, ait *Conc. Vat., Const. Dei Filius*, c. 4, cum sedulo, pie et sobrie quaerit, aliquam Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo. »

Jamvero multas fidei veritates tenemus, ex quarum nexu inter se et cum fine hominis ultimo, quid in hac quaestione tanquam probabilius tenendum sit, dijudicare posse videtur.

Ex fide cognoscimus : Deum velle serio omnes homines salvos fieri ; — providentiam divinam fines suos fortiter simul et suaviter attingere ; ac proinde dari gratiam infallibiliter efficacem, et tamen libertatem hominis sub motione gratiae efficacis perfectam integramque servari (n. 1141) ; — existere gratiam vere et relative sed mere sufficientem (n. 1140) ; — quemlibet hominem ita posse salvari, ut ipsi soli adscribendum sit, si salutem non obtineat ; — quemlibet sub gravi teneri sperare salutem, etc.

1194. Ex quibus veritatibus inter se collatis sequentem regulam ad dijudicanda systemata colligere licet :

Omne systema, in quo gratiae efficacia ita explicatur, ut vel gratiae necessitas tollatur, vel humana libertas sub motione gratiae certo auferatur, vel altera ex veritatibus revelatis evidentiter pessumdetur, pro falso et haeretico est habendum.

Systema, in quo una alterave ex praedictis veritatibus salva subsistere non posse videatur, pariter est respuendum, non quidem ut falsum, sed ut minus probabile ; praesertim si ejus sit naturae, ut in praxi animas in via salutis retardare possit.

Illud vero prae aliis tanquam probabilius admittendum est systema, in quo, speculative loquendo, omnes supradictae veritates ita perfecte subsistunt, ut nulla laesa appareat ; et quod, practice loquendo, ejus est naturae, ut animas ad perfectionis studium promoveat, et ad salutem adipiscendam maximopere inducat. (392.)

ARTICULUS II.

Systema Jansenii ¹.

(394-398.)

1195. Jansenius efficacitatem gratiae in delectatione relative victrici reponit, in delectatione scilicet, quae majorem gradum virium habet quam ejus opposita. Secundum ipsum, homo lapsus non aliter, quam per delectationem, moveri potest; haec autem est duplex: *coelestis*, quae ad bonum; *terrestris* seu *prava*, quae ad malum inclinatur; praeter caritatem autem coelestem et vitiosam concupiscentiam non alium in homine agnoscit amorem.

Ex his illud sequitur, videlicet: si coelestis delectatio et prava concupiscentia aequales vires habeant, voluntas ob virium aequilibrium ad neutram partem sese determinare potest, sed veluti torpens ac mortua haeret indifferens, usque dum cesset ille conflictus delectationum per victoriam unius in alteram. Ea autem delectatio erit victrix voluntatemque ad se necessario attrahet, quae majores vires acquirat, quam ejus opposita; sicuti si in utraque parte bilancis aequale pondus ponatur, bilanx in perfecto aequilibrio remanet; si vero in una parte pondus apponatur, aequilibrium rumpitur, et bilanx in eam partem, in qua majus reperitur pondus, necessario trahitur. « Conflictus ille delectationum, ait ipse Jansenius, sopiri non potest, nisi altera delectando superaverit, et eo totum pondus vergat. Quod enim amplius delectat, secundum id operemur, necesse est. » (*De Grat. Chr.*, l. 4, c. 9.)

Si igitur gratia, seu coelestis delectatio, est relative major opposita concupiscentia, voluntatem necessario attrahit; si vero gradibus est ea inferior, gratia ad vincendam oppositam concupiscentiam non amplius sufficit, sed est necessario inefficax. « Sed utrumlibet fiat, ait Jansenius, non erit sufficiens gratia, sed vel efficax, vel ita inefficax, ex qua operatio nequidem possit sequi. » (*Loc. cit.*, c. 10.)

1196. Jansenii systema merito, ut falsum et haereticum rejicitur. Etenim: 1° Tollit libertatem humanam sub motione gratiae efficacis, ut ex dictis constat, et ut ipse Jansenius fatetur: « Justitiae vel peccati delectatio, inquit, est illud vinculum, quo liberum arbitrium in justitia vel peccato ita firmiter ligatur, ut quamdiu isto stabiliter constringitur, actus oppositus sit extra ejus potestatem, ita videlicet, ut arbitrium non liberatum eum velle non possit. » (*Loc. cit.*, l. 7, c. 5.)

2° Destruiat gratiam vere et relative, sed mere sufficientem, ut etiam ex dictis constat; et in iis, qui peccant, eam solam admittit gratiam parvam, quae necessario caret effectu.

3° Ex hoc systemate necessario fluunt quinque Jansenii propositiones a S. Sede tanquam haereticae condemnatae. (Cf. n. 1121 ².)

4° Falsum est efficaciam gratiae in sola delectatione consistere. Non raro enim gratia aliis incitamentis ad agendum impellit. (Cf. n. 1219.)

5° Fundatur hoc systema in proterva intelligentia illius S. Augustini sententiae: « Quod amplius delectat, secundum id operemur, necesse est. » (In *Gal.*, n. 49. M., 35, c. 2141.) Jansenius eam ampliorem delectationem pro indeliberata et antecedente accipit; S. Augustinus vero pro deliberata et consequente ad liberam voluntatis determinationem ³.

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, conf. 13; *Magn. prec. adjum.*, p. 2, c. 3; Lugo Benitez, *De Grat.*, Disp. 3, dub. 1, § 3, p. 213; Tournel, *De Grat.*, q. 2; Tourn. (Montan.), Disp. 8, art. 3. —

² Cf. Montaninus, *loc. cit.*; S. Alph., *Confut.* 13, a. 2. — ³ Cf. S. Alph., *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 3, § 2.

ARTICULUS III.

Systema Catholica.

1197. Circa efficaciam gratiae ipsiusque operandi modum Doctores catholici in tria castra dividuntur.

Alii, *Thomistae* scilicet et *Augustiniani rigidiore*s, efficaciam ita gratiae intrinsecam esse dicunt, ut ad omnia plene deliberata, quantumvis levia, semper necessaria sit gratia ab intrinseco efficax, quae nempe jam in actu primo infallibilem habeat connexionem causalitatis cum effectu.

Alii, *Molinistae* scilicet et *Congruistae*, ex opposito, omnem gratiam ab intrinseco efficacem respuunt, et ad omnia opera, quantumvis gravia, solam requirunt gratiam, quae ab extrinseco efficaciam in actu secundo obtinet.

« Hi, ait Joan. Mariana, S. J. ¹, libertatem nostram tuentur, illi gratiae dignitatem, sine qua neque opus salutare inchoamus, neque complemus. Utrumque si jungeretur salutari aliquo temperamento, consultius esset, quam inter se convitio et linguae petulantia pugnare... Inter haec duo praecipitia medii tutissimi vadunt, qui supra gratiam quidem sufficientem addunt efficacem. »

Utrorumque igitur placita salutari temperamento jungentes, alii, id est S. Alphonsus, et ante eum tota schola sorbonica, et Augustiniani molliores mediam viam incedunt, et docent : ad opera difficiliora requiri gratiam ab intrinseco suapteque natura efficacem ; ad faciliora vero, et praesertim ad orationem, solam praerequiri communem seu sufficientem gratiam, quae omnibus conceditur. (393.)

§ 1. SYSTEMA THOMISTARUM ².

(399-428.)

1198. Thomistarum systema a Dominico Bannez, saeculo xvi, juxta principia, ut ait, D. Thomae concinnatum fuit. Tanquam fundamento innititur principio metaphysico, scilicet : Deum esse primam causam et motorem universalem, a quo omne ens et omnis motus venire debent. (399 ³.)

¹ De morte et immortalitate, L. 3, c. 8 (Dupless., p. 309). — ² Cf. S. Alph. Cont. Haer., sess. VI, appendix, n. 102 ; Gotti, De Grat., q. 2, dub. 4 ; Lemos, Panoplia, l. 4, Tr. 3 ; (t. 4, p. 36) ; Alvarez, De Auxiliis ; Zumel, Var. Disput., t. 3, Disp. 4, p. 49 ; Philipp. a SS. Trinit., De Grat., Disp. 2, dub. 8. (t. II, p. 470).

³ N.B. Hic illud solum exponitur systema quod Thomistae communiter propugnant, et commune Thomistarum systema nuncupari solet. Praeter illud in, schola thomistica aliud existit systema, speciale Thomistarum systema dictum, quod tamen nunquam multos habuit patronos. Illud diligens Lector expositum et discussum inveniet in meo majori Tractatu De Gratia, n. 428-449.

Juxta eos « GRATIA SUFFICIENS est quae confert homini facultatem bene agendi, ultra quam, ut bene agat, aut ut bene utatur hac facultate, requiritur alia gratia validior, scilicet, gratia efficax. » (PUIG ET XARRIÉ) ¹.

Gratia igitur sufficiens (quam etiam excitantem, vocantem, gratiam possibilitatis nominant), ordinatur tantum ad conferendum posse agere ; non vero ipsum agere ; ipsius est dare actum primum, non vero actum secundum.

Hac gratia munitus, homo est in potentia ad agendum, *potest agere* ; sicut habens oculum est in potentia ad videndum. Sed ut homo agat de facto, imo ut velit agere ², necesse est ut gratia efficax superveniat, quae eum ad agendum applicet, et de potentia ad actum reducat ; sicut habens oculum indiget lumine ut actu videat. Quae si desit gratia efficax, impossibile est hominem de potentia agendi transire ad actum deliberatum, quantumvis parvum, nequidem ad actum orandi ; quapropter, etsi gratia sufficiens possit dici efficax relate ad actus indeliberatos, relate tamen ad actus deliberatos ex se sola est inefficax, nec proxime sufficiens ³ ; quapropter inter ipsos Thomistas reperiuntur, qui eam simpliciter gratiam *inefficacem* appellant ⁴. (400, 401.)

GRATIA EFFICAX (quam etiam *adjuvantem* vocant), est « ea quae infallibiliter infert consensum, et facit non solum ut possimus velle operari, sed etiam ut de facto velimus et operemur. » (GONET) ⁵. — Haec gratia virtute sibi intrinseca voluntatem in potentia ad agendum positam ad actum deliberatum applicat, eam physice praemovendo ; habetque cum effectu infallibilem, imo et metaphysicam connexionem causalitatis ⁶, quin tamen humanam libertatem in aliquo laedat.

Hanc gratiam ad quodcumque opus, leve vel difficile, necessariam dicunt Thomistae, tum pro statu naturae lapsae, tum pro statu naturae integrae ⁷ ; sed ejus necessitatem pro statu naturae integrae ex solo titulo dependentiae creaturae a Factore suo deducunt ; pro statu vero naturae lapsae ejus necessitatem cum ex titulo dependentiae, tum ex titulo infirmitatis ex peccato contractae, desumunt ⁸.

Gratia efficax, addunt Thomistae, gratiam sufficientem semper praesupponit ⁹ ; et hoc quidem ex dispositione divinae providentiae,

¹ *Instil.*, tom. 3, n. 577. — ² Alvarez, *Disp.* 102, n. 6. — ³ Gotti, *loc. cit.*, § 1, p. 128 ; Alvarez, *Disp.* 73, p. 512 ; Gazzaniga, n. 204, 211 ; Puig et Xar., n. 574. — ⁴ Alvarez, *Disp.* 73, p. 510 et 512. — ⁵ *Clyp.*, *Disp.* 3, a. 3. — ⁶ Wenzl, *De Grat.*, Contr. 4, q. 2, p. 104. — ⁷ Bill., *Diss.* 5, a. 2, § 2. — ⁸ Gotti, q. 2, dub. 5, § 3, n. 21. — ⁹ Bill., *Diss.* 5, a. 3 ; Puig et Xar., n. 581.

quae omnia suaviter regens, in ordine tam naturali quam supernaturali, unicuique semper prius dat posse, antequam det agere ¹. (402-405.)

Relatio, quam inter gratiam sufficientem et efficacem concipiunt, est haec : Homo gratia sufficiente munitus, potest, si velit, operari ; quod si non operatur, ex ipsius culpa est, quod nolit. — Cum gratia sufficiente semper offertur efficax, quam Deus iis omnibus dat, qui gratia sufficiente bene utuntur, eique impedimentum non opponunt ; iis vero, qui impedimentum opponunt, denegat ². (406.)

1199. *Oeconomia salutis.* — *A. Deus, aiunt Thomistae (cf. n. 526), ante quaecumque praevisa merita, decreto absoluto decrevit hunc vel illum hominem esse salvandum : et gradum gloriae, ad quem quilibet perventurus est, simul designavit. Qui eo modo ad gloriam electi sunt, vocantur *praedestinati* ; qui vero ad gloriam non sunt electi, vocantur *reprobi reprobatione negativa*. — B. Qua electione facta, Deus gratias efficaces ad praedeterminatum gradum gloriae proportionatas praedestinatis praeparavit, atque easdem eis dare decrevit. Quae gratiae, suapte natura efficaces, et voluntatem ad opus physice praemoventes, effectum infallibiliter consequuntur, et efficiunt ut homo merita ad gradum gloriae proportionata reapse acquirat. Praedestinatorum igitur salus est infallibili consecutione reapse futura, et ut talis a Deo in praevio suo decreto cognita. — C. Illis vero, qui ad gloriam electi non sunt, Deus concedit gratias sufficientes, quae dant *posse salvari* ; gratias vero efficaces, sine quibus non datur *ipsum salvari*, non concedit ; ac consequenter, reprobi reprobatione negativa, licet possint salvari, infallibiliter tamen salvi non erunt. (407.)

Difficultates.

In systemate Thomistarum gratia efficax omnino salvatur ; et perfectissime intelliguntur tum illa omnipotentia, qua Deus corda hominum, quocumque voluerit, inclinatur, tum divinae Providentiae certitudo atque infallibilitas.

Sed multae et gravissimae oriuntur difficultates.

1200. ^{1o} *In hoc systemate destruitur, vel saltem destrui videtur notio gratiae vere sufficientis.*

Etenim « ea tantum gratia, ait Petrus a S. Joseph ³, dicitur absolute et vere sufficiens ad aliquam operationem, quae sufficit non tantum ut homo dicatur utcumque posse operari, sed etiam ut actu operetur, si velit... quia, cum potentia ordinetur ad operationem, et nonnisi propter illam detur, ex communissimo hominum sensu et usu, ille non dicitur habere facultatem vere et proxime sufficientem ad aliquid agendum, qui caret principio aliquo prorsus necessario, ut actu operetur. »

Atqui, juxta Thomistas, gratia sufficiens *non habet per se, quod tribuat actualiter operari actum illum, cujus comparatione dicitur sufficiens* ⁴, nec *se sola sufficit proxime ad actum* ⁵, et in ea *non id totum continetur quod requiritur ad actum* ⁶ ; sed ex parte principii necessaria est praedeterminatio physica, sive per modum complementi potentiae ⁷, sive solum per modum applicationis poten-

¹ Gotti, q. 2, dub. 4, § 1, n. 8. — ² Zumel, *Var. disp.*, t. 3, p. 68. — ³ *De Grat.*, c. 7, Res. 2 ; cf. Bellarm., *De Grat. et lib. arb.*, l. 1, c. 12 ; Gibbon, *Disp.* 34, dub. ult., p. 442 ; Isamb., q. 111, D. 5, a. 1, p. 412 ; Caspensem, *Disp.* 3, sect. 8, p. 527 ; Frassen, *Disp.* 2, a. 3, sect. 4, p. 235. — ⁴ Alvarez, *Disp.* 73, p. 512. — ⁵ Puig et Xar., n. 574. — ⁶ Gazzaniga, n. 204. — ⁷ Zumel, *Var. disp.*, p. 64, 65, 76 ; Gazzaniga, n. 204 et 211.

tiae¹; quae necessitas tanta est, ut repugnet dari consensum vel operationem absque illa physica praedeterminatione². Ergo gratia sufficiens non videtur esse vere sufficiens ad actum, ad quem datur. (408-414.)

1201. 2° *Peccatum videtur homini imputari non posse.* — « Ei imputari nequit quod mandatum non impleat, ait S. Alph.³, qui caret aliquo absolute necessario ad ejus impletionem. Atqui in systemate praemotionis physicae ad actuale praecepti impletionem necessariae, homo, cui non datur gratia efficax, aliquo auxilio necessario caret. Ergo si praeceptum non implet, hoc ei imputari nequit. » — « Hoc argumentum, inquit Gibbon⁴, adeo torquet Praedeterminatores, ut, teste Ledesma, lib. de Auxil., art. 14, ingenue fateretur doctissimus M. Joannes Vincentius, illud esse indissolubile. » (415.)

1202. 3° *Destruí videtur libertas humana.* — « Omnium difficultatum maxima, ait S. Alph.⁵, in quas Thomistarum systema incurrit, haec est, quod scilicet, admissa praedeterminatione physica, intelligi non posse videtur quomodo gratiae efficacia cum voluntatis humanae libertate perfecte possit conciliari... Quidquid enim ex alterius voluntatis determinatione procedit, et cum illa determinatione sive volitione connexionem metaphysice certam habet, nostram libertatem destruire videtur. Hujusmodi autem est Thomistarum gratia efficax. » (416-419.)

1203. 4° *Illud Apostoli (I, Cor., iv, 7) : Quis te discernit ? Quid habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ?*, quod Thomistae aliis objiciunt, ipsis etiam objici debet. Docent enim Deum gratiam efficacem iis, qui obicem non ponunt, elargiri; iis vero negare, qui obicem ponunt, et gratiae sufficienti resistunt. Ergo qui gratiae sufficienti non resistit, se discernit ab eo, qui resistit.

Quam difficultatem ut solvant, docent Thomistae⁶:

A. Hominem gratia sufficiente munitum non ideo gratiam efficacem consequi, quia bene utitur gratia excitante; sed gratiam efficacem esse causam, cur gratiae sufficienti consentiat. « Haec propositio causalis, ait Alvarez⁷, est omnino falsa: Quia homo praevenit gratia excitante, vult consentire et cooperari, ideo adjuvatur a Deo. » Et ratio est quia, ut homo gratiae sufficienti consentire velit, jam requiritur auxilium gratiae efficaciae. Ac proinde « prima radix et primum initium effectivum hujus boni usus non desumitur ex libero arbitrio, sed ex misericordia Dei, quae per auxilium efficax fecit active, proprie, seu physice, ut liberum arbitrium bene uteretur eadem gratia, illi consentiendo. » Alvarez⁸.

B. Hominem gratia sufficiente praevenitum non ideo gratiam efficacem consequi, quia non resistit sufficienti, nec impedimentum objicit, quod potuisset objicere; quia « hoc non repugnare, ait Zumel⁹, est libere assentiri illi gratiae, et cooperari », ad quod gratia efficax requiritur. Quare, inquit Lemos¹⁰, « fieri non potest, ut quis non resistat auxilio sufficienti nisi amplius ab efficaci adjuvetur, quod tollat illam resistantiam, et faciat hominem non resistere; nam non resistere auxilio sufficienti, etiam negative sumptum, bonum est et salutare. Unde ab homine solo haberi nequit: sed ex necessitate dicendum id ex Deo homini dari per auxilium efficax. »

C. Hominem qui gratiae impedimentum opponit, non ideo gratiam efficacem non accipere, quia impedimentum opponit; sed ideo non accipere, quia Deus

¹ Gotti, q. 2, dub. 4. n. 14; Philipp. a SS. Trinit. Disp. 2, dub. 8. — ² Gibbon, loc. cit., p. 442, n. 7. — ³ Loc. cit., n. 107, (t. 6, p. 195). — ⁴ Loc. cit., p. 442, n. 7. — ⁵ Loc. cit., n. 106. — ⁶ Cf. Alvarez, De Auxil., Disp. 98 et 99; Lemos, Panopl. l. 4, p. 2, Tr. 3, c. 3 et 4, (p. 40); Zumel, Var. Disp., t. 3, p. 65; Bannez, In q. 23, a. 3, ult. concl., t. 4, p. 278. — ⁷ De Auxil., Disp. 99, p. 654. — ⁸ Disp. 97, n. 14, p. 643. — ⁹ Loc. cit., p. 75. — ¹⁰ Panopl. loc. cit., c. 4, n. 36, (t. 4, p. 42).

decrevit illam non dare. « Licet in executione, ait Alvarez¹, Deus non tribuat hominibus gratiam adjuvantem, propter eorum praecedentem culpam, saltem originalem : in intentione tamen ante omnia demerita praevisa habuit voluntatem absolutam non dandi reprobis gloriam, et consequenter nec auxilia efficacia. » (420-422.)

Haec Thomistarum responsio praedictam difficultatem tollit ; sed majores simul inducit. Etenim :

1204. 5° *Videtur destruere seriam Dei voluntatem salvandi omnes homines.* — Cum homini impossibile sit gratiae sufficienti consentire, vel ei impedimentum non apponere, nisi ejus voluntas a gratia efficaci praemoveatur, quam Deus omnibus non concedit ; cum insuper gratias efficaces Deus electis concedat ex decreto absoluto eorum salutis, reprobis vero solam sufficientem concedat etiam ex voluntate absoluta non dandi gloriam ante omnia praevisa demerita, non amplius apparet quomodo Deus velit serio salutem eorum, quibus solam gratiam sufficientem concedit, quae per se solam est necessario inefficax, et cui, si sola datur, homo non potest non resistere, ut ex dictis constat (n. 1198.) (423.)

1205. 6° *Destruí videtur spes christiana.* — Spes definitur : « Virtus per quam cum certa fiducia futuram beatitudinem et media illius assequendae exspectamus per Dei auxilium. » (Cf. n. 1347.) Jamvero in systemate Thomistarum, homo cum certa fiducia salutem sperare nequit. Certum est enim gratias efficaces esse ad salutem prorsus necessarias ; certum est eas non omnibus concedi ; certum est neminem eas mereri posse, imo, secundum Thomistas, neminem per orationem eas obtinere posse, cum ad orandum gratia efficax jam praerequiratur. Actus igitur spei necessario huic conditioni subjaceret, videlicet : *Spero si Deus gratias efficaces concedat.* Qui actus non est spei

« Veritatem dico : inquit S. Alphonsus², si eorum amplecterer systema, qui gratiae sufficienti virtutem denegant orandi de facto absque ulteriori auxilio, ita ut ad orandum necessaria sit ipsa gratia efficax, sicuti contendunt Thomistae, nescio quomodo verum actum spei elicere possem. Etenim, non mihi sufficeret inniti Dei omnipotentia, misericordia atque fidelitate, sed insuper inniti deberem fiducia obtinendi gratiam efficacem orationis, siquidem ordinarie, ut docet S. Augustinus, nonnisi petentibus Deus suas gratias elargitur. Atqui pro illa gratia efficaci orationis nullam Dei promissionem habemus, et certum est gratias efficaces omnibus non concedi. Actum igitur conditionatum spei elicere coactus forem, scilicet : Si Deus mihi efficacem gratiam orationis concedat, spero, mediante oratione, si ea uti velim, me obtenturum cum gratiam efficacem servandi praeceptum spei et omnia alia praecepta, tum gratiam me salvandi ; si vero Deus gratiam efficacem orationis mihi dare nolit, sicut dare non tenetur, nullum amplius mihi superest medium, nequidem mediante oratione, obtinendi vires ad adimplendum praeceptum spei et alia mandata ; quo in casu salutem sperare nequeo³. » (424-427.)

¹ Disp. 102, VII, p. 672; cf. Bannez, *loc. cit.*, (t. 1, p. 278). — ² *Cont. haer.*, sess. 6, n. 109, (t. 6, p. 197); cf. n. 158, p. 247; et *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 4, § 3. — ³ Dicunt etiam Thomistae hominem cum gratia sufficiente orare posse, si velit ; sed haec potestas orandi intelligenda est sicut potentia, quae confertur per gratiam sufficientem ; scilicet, potest homo orare, si velit ; sed ut velit orare, et ut oret de facto, prorsus necesse est ut illa potentia per gratiam efficacem ad actum secundum reducat. Unde, absente gratia efficaci, potestas orandi est per se solam irreducibilis ad actum. Cum vero gratia efficax omnibus non concedatur, inde sequitur potentiam orandi esse in multis irreducibilem ad actum, et quidem absque eorum culpa.

§ 2. SYSTEMA AUGUSTINIANORUM ¹.

(450-460.)

1206. Augustiniani rigidiores statum innocentiae a statu naturae lapsae distinguunt. Pro statu innocentiae nullam gratiam ab intrinseco efficacem admittunt, sed solam agnoscunt sufficientem, quaecum homo, si voluisset, omnia mandata actu servare potuisset. Pro statu naturae integrae admittunt igitur gratiam versatilem ad sensum Molinae. (450.)

Dum vero de statu naturae lapsae agunt, ad Thomistas deflectunt. Eorum sententia, GRATIA SUFFICIENS (quam etiam vocant auxilium *sine quo*), ea est, « *qua voluntas redditur potens ad operandum, quamvis contingat eam resistere* » ²; seu ea est, quae voluntati expeditam et completam agendi potentiam confert, quae tamen propter infirmitatem ex peccato originali contractam, effectum de facto nunquam consequitur, nisi gratia ab intrinseco efficax eidem accesserit. (451.)

GRATIA EFFICAX (quam etiam vocant auxilium *quo*), ea est, « *qua voluntas actu vult et operatur bonum infallibiliter et insuperabiliter* » ³. — Haec scilicet gratia, propter virtutem sibi intrinsecam, cum consensu voluntatis infallibilem connexionem causalitatis habet; movetque voluntatem indeclinabiliter, non physica quadam praemotione, ut dicunt Thomistae, sed motione seu determinatione morali, quae secundum plures, in delectatione absolute victrici unice consistit. (*De hac motione morali*, cf. n. 1219.) (452-454.)

Hanc gratiam efficacem ad omnia opera salutaria, quantumvis parva, imo ad orationem, absolute necessariam esse dicunt, sed solo titulo infirmitatis ex peccato contractae: tanta enim, aiunt, ex originali peccato relicta est debilitas in voluntate, ut haec, quamvis per gratiam sufficientem constituatur in agendi potentia, nunquam de facto de potentia ad actum secundum transire possit, nisi a gratia efficaci moveatur. (455, 456.)

In hoc systemate salutis oeconomia explicatur sicut in systemate Thomistarum; admittitur praedestinatio ante praevisa merita, necnon et reprobatio negativa, quae tamen ex sola peccati originalis praevisione repetitur.

Difficultates.

1207. In hac Augustinianorum explicatione perfecte intelligitur quomodo sub infallibili motione gratiae humana libertas intacta remaneat (cf. n. 1221).

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, sess. VI, n. 126, (t. 6, p. 212); Tourn. (Montanius), q. 5, a. 2, § 2; Gibbon, t. 1, disp. 38, dub. ult.; et tom. 3, disp. 34, app. p. 443. — Lud. Habert, *De Gr.*, c. 6, 7. — ² Lud. Habert, c. 6 et 7. — ³ Habert, *Loc. cit.*

Sed difficultates, quae Thomistas ob eorum gratiam sufficientem premunt, contra Augustinianos etiam militant.

Praeterea, falsum est gratiam efficacem movere voluntatem unice per delectationem absolute victricem, sicut aliqui ex Augustinianis docent. Affirmat enim S. Augustinus, voluntatem humanam, sicut experientia etiam constat, licet delectatione plerumque moveatur, aliis tamen incitamentis, v. gr., pudore, desiderio, odio, amore iustitiae, timore poenarum, moveri posse, et non raro moveri. (457-460.)

§ 3. SYSTEMA MOLINISTARUM ¹.

(461-476.)

1208. Molinistae gratiam ab intrinseco et suapte natura efficacem omnino respuunt, tanquam libertatis creatae eversivam ; et solam gratiam versatilem admittunt, quae ab eventu seu a determinatione voluntatis cum effectu coniungitur.

Quaelibet gratia excitans, aiunt, possidet in se efficaciam vere sufficientem ad opus, ad quod datur. Haec voluntati tribuit in actu primo proximam et expeditam agendi potentiam, voluntatemque simul ad opus invitat et movet, quin eam tamen infallibiliter ad opus determinet.

Hac gratia munitus, homo absque alio praevio auxilio agere potest, si vult ; si vocationi resistit, gratia effectu frustratur et remanet *mere* sufficiens ; si vero voluntas, roborata viribus a gratia acceptis, vocationi consentit, gratia propter hunc consensum effectum obtinet, et vocatur *efficax ab extrinseco*, Gratia igitur efficax cum effectu infallibilem connexionem causalitatis non habet ; habet tamen cum eo infallibilem connexionem *praevisionis* ; quia Deus, quinam gratiae consensum praestituri sint, quinam vero non, ope scientiae mediae infallibiliter praecognoscit.

1209. *Oeconomia salutis*. — In hoc systemate praedestinatio sive ante sive post praevisa merita admitti potest. Qui praedestinationem ante praevisa merita admittunt, docent Deum illis, quos absolute praedestinavit, decreto absoluto eam seriem gratiarum praeparasse, quas ope scientiae mediae ex determinatione humanae voluntatis efficaces fore praevидit ; non electis vero eas tantum praeparasse gratias, quas ob defectum consensus ex parte hominis absque effectu mansuras esse praenovit.

Qui vero praedestinationem post praevisa merita tuentur, docent Deum, antequam decretum de alicujus electione aut reprobatione ferret, explorasse quid quilibet homo cum ea serie gratiarum ad salutem sufficientium, quas ei praeparavit, acturus sit. Quos ope scientiae mediae gratiis bene usuros praevидit, eos elegit ad gloriam ; eos vero, quos gratiis non consensuros et in finali impenitentia morituros praevидit, eos decreto positivo propter eorum demerita ad gehennam destinavit.

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, sess. 6, n. 110 ; Molina, *De Concordia*, q. 14, a. 13, disp. 38, 9, 40 ; Lessius, *De Grat.*, c. 10, n. 9 ; Mazzella, *De Gr.*, Disp. 3 ; Jungman, *De Gr.*, n. 199.

Difficultates.

1210. 1° *Hoc systema Scripturae Sacrae contradicere videtur.* — « In systemate Molinae, ait *S. Alph.*, gratiam cum libertate perfecte conciliari, nemo negare potest. Sed maxima occurrit difficultas, in eo sita, quod haec opinio cum divinis Scripturis non concordat. Sacra enim Scriptura nimis aperte docet gratiam, saltem in praesenti statu naturae lapsae, esse ex se et ab intrinseco efficacem, non vero tantum ex consensu voluntatis; gratiamque esse causam, quae voluntatem determinet, efficiatque ut bonum operetur. » (*Loc. cit.*, n. 115.)

Et postquam plurimos citavit Scripturae textus (quos n. 1217 *relatos invenies*), addit *S. Doctor* : « Scio equidem Molinam ejusque assecclas his textibus alias attribuire interpretationes, quae cum sua opinione concordent; negare tamen non possunt hos *S. Scripturae* textus, in sensu suo obvio et naturali, efficaciam gratiae ab intrinseco bene denotare. Praesertim cum *SS. Patres*, major saltem eorum pars, eos sic intelligant; et speciatim *S. Augustinus*, *Doctor gratiae*, eos in nostro sensu intelligat. » (469.)

2° *Contradicit doctrinae S. Augustini et S. Thomae.* — « Negari non potest, ait *S. Alphonsus*, *S. Augustinum* et *S. Thomam* docuisse gratiam ex se et ex natura sua efficacem, sicut ex multis eorum textibus manifeste constat, speciatim ex iis, quos referimus, etc. » (*Magn. precat. adj.*, P. 2, c. 4 in fine; cf. *Cont. haer.*, sess. VI, n. 120 et 121.)

« Haec opinio, ait etiam *Bellarminus*¹, aliena est omnino a sententia *B. Augustini*, et quantum ego existimo, a sententia etiam *Scripturarum divinarum*. » — Idem affirmat *Tanner*², *S. J.*, qui addit quod « haec sententia efficaciam gratiae nimis extenuat. »

3° *Falso nititur fundamento.*

« Mihi, inquit *Tanner*, *S. J.*³, probari ea sententia nunquam potuit, quia inani nititur fundamento; eo nimirum potissimum, quod auctores ejusdem existimant, si efficaciam gratiae constituatur in vi quadam infallibili efficiendi consensum, quae prior sit ipso consensu absolute futuro, destructum iri libertatem consensus: quod falsum est ex iis etiam, quae auctores isti ultra concedunt. » (473.)

4° « Denique, ait idem *Tanner*, *S. J.*⁴, eadem sententia, post diuturnam et diligentem hujus rei discussionem, peculiari decreto *R. P. N. Claudii Aquavivae Societatis nostrae Praepositi generalis*, anno 1613, improbata est, cum ita ad Societatem nostram rescribit: Mandamus... etc. » (475, 476.)

§ 4. SYSTEMA CONGRUISTARUM⁵.

(477-501.)

1212. Molinistae efficacitatem gratiae nimis extenuant, ut ait *Tanner*, Deique supremo dominio derogare videntur. In hoc igitur puncto Suarez systema Molinae emendare nixus est: exinde natus est *Congruismus*. 477.)

Congruistae GRATIAM EFFICACEM definiunt illam « per quam Deus facit ut velimus et ut faciamus » (*SUAREZ*)⁶; ejusque efficaciam in

¹ *De Grät. et lib. arb.*, l. 1, n. 12. — ² *De Grät.*, Disp. 6, dub. 5, n. 80, p. 1164. — ³ *Loc. cit.*, p. 1163. — ⁴ *Loc. cit.* — Cf. *De Regnon. Bannez et Molina*, p. 126-133. — ⁵ Cf. *S. Alph. Cont. haer.*, sess. VI, n. 122; *Suarez, De Aux.*, l. 5; *Tanner, De Gr.*, Disp. 6, q. 2, dub. 6; *De Regnon. Bannez et Mol.*, p. 126. — ⁶ *De Aux.*, l. 5, c. 5, n. 10.

extrinseca congruitate reponunt ; exinde gratia efficax ab eis vocatur *gratia congrua*.

Quae extrinseca congruitas sita est in accommodatione, convenientia et attemperatione gratiae cum hominis ingenio, natura, affectibus, variisque locorum ac temporum circumstantiis, *prout ista omnia subjacent scientiae mediae* ; seu in eo consistit, quod gratia sit hominis dispositionibus attemperata, eoque loco ac tempore conferatur, in quibus per scientiam mediam Deus infallibiliter praevidet hominem vocationi esse consensurum.

Hanc gratiam ad omnia opera salutaria, sive gravia sint, sive levia, Congruistae necessariam esse dicunt. « Deus, *ait Suarez* ¹, praedefinit omnes et singulos actus supernaturales ; ergo ut infallibiliter illa praedefinitio habeat effectum, necessaria est gratia efficax ad singulos actus ². » (478-484.)

GRATIA VERO SUFFICIENS ea est, quae hominis ingenio et dispositionibus non est attemperata, iisque loci vel temporis circumstantiis confertur, in quibus hominem non esse consensurum praevidetur : qua de causa gratia sufficiens vocatur *incongrua*. (485.)

Ex dictis conspicuum est :

1° Efficaciam gratiae *efficienter* esse a solo Deo, qui, ut aiunt, de industria aliis dat gratias congruas, aliis vero incongruas ; « verius ac melius absolute dicitur, *ait Tanner* ³, efficaciam gratiae pendere a solo Deo. »

2° Efficaciam gratiae *formaliter* non consistere in aliqua virtute gratiae intrinseca, quia nihil est in gratia efficaci quod non sit in sufficiente ⁴ ; neque desumi ab eventu seu consensu voluntatis, quia « in potestate liberi arbitrii non est gratiam efficacem vel inefficacem reddere » (TANNER) ⁵ ; sed desumi ex extrinseca congruitate circumstantiarum, in quibus voluntas gratiae consensura praevidetur.

3° Infallibilitatem connexionis gratiae cum effectu *non esse causalitatis, sed tantum praevisionis* ; aliundeque haberi non posse, nisi ope scientiae mediae, « qua Deus praenovit tale auxilium, si detur tali voluntati, in tali opportunitate, futurum esse illi ita congruum, ut omnino sit illi consensura. » (SUAREZ) ⁶. (486-488.)

1212. Oeconomia salutis. — Congruistae praedestinationem ante praevisa

— ¹ L. 5, c. 2, n. 5. — ² Praedefinitio a Mazzella, (*De Grat.*, n. 688), definitur : « Decretum seu voluntas, qua Deus antecederet ad creaturae liberae determinationem absolute praevisam, ab aeterno positive, absolute et efficaciter decrevit, ut ab eadem creatura aliquis actus bonus fiat in tempore. » — ³ *Loc. cit.*, n. 112. — ⁴ Suarez, l. 5, c. 21, 2. — ⁵ *Loc. cit.* — ⁶ L. 5, c. 24, n. 6.

merita, et reprobationem negativam admittunt. Electis « de industria Ipse (Deus) ea media seligit, atque eo modo et tempore confert, quo videt effectum infallibiliter habitura, aliis usurus, si haec inefficacia praevidisset. » (Cl. AQUA-VIVA ¹.) — Non electis vero Deus ea seligit media, eaque iis in circumstantiis eoque tempore ac loco confert, quo videt effectum infallibiliter non obtentura, non quidem ex defectu ipsius gratiae, sed ex malitia voluntatis.

Difficultates ¹.

1213. 1° Congruistae nullam gratiam ab intrinseco suapteque natura efficacem admittunt. Sed hoc, ut supra dictum est (n. 1210, 1), et S. Scripturae, et S. Augustini atque S. Thomae doctrinae contradicit. (490-492.)

2° Congruistae efficacitatem gratiae in actu secundo ita a circumstantiis dependere dicunt, quasi Deus nec immediate in cordibus hominum agere, nec eos immediate ad opus indeclinabiliter applicare posset. Porro hoc omnipotentiae Dei derogare videtur.

3° Docent Congruistae, Deum, ut gratiae efficaciam infallibiliter cognoscat, indigere scientia media, qua prius, an voluntas sit gratiae consensura, exploret. Exinde non amplius apparet quomodo Deus dici possit *facere ut faciamus* ². Qui enim facit ut faciamus, ipse operatur nostrum velle et nostrum operari, et idcirco effectum, etiam antequam exploraverit quid cum tali auxilio actura sit voluntas, infallibiliter cognoscit. Si ergo necesse est Deum, ut effectum gratiae infallibiliter cognoscat, prius explorare quid voluntas cum gratia actura sit, hoc in signum est efficacitatem gratiae a libera voluntatis humanae determinatione dependere, prout dicunt Molinistae.

4° *Destruí videtur notio gratiae vere ac relative sufficientis.* — Gratia vere ac relative sufficiens ea est, quacum homo, spectatis circumstantiis in quibus versatur, vere et actualiter operari possit, vel saltem uberius implorare possit auxilium, si velit; ita ut praecepti omissio soli malae hominis voluntati adscribenda sit. Sed huiusmodi non est gratia sufficiens Congruistarum; cum enim gratiae efficacia in actu secundo dependeat, non a consensu voluntatis, sed a circumstantiis, quae hominis potestati non subsunt, posita gratia incongrua, homo potest cum ea, neque actualiter operari, neque uberius implorare auxilium, cum ad orandum gratia efficax jam praerequiratur. Quocirca praecepti omissio non tam malae hominis voluntati, quam gratiae defectui, attribuenda est. (493-495.)

5° *Destruí videtur seria Dei voluntas salvandi omnes homines.* — « Si talem (Deus) facit secretionem gratiarum, ait Lessius ³, ut electis non praepararet nisi gratiam, quam praesciebat habituram effectum, ita ut haec sit tota ratio cur hic et nunc hanc gratiam conferat; reprobis vero solum eam quam videbat frustrandam: quomodo non videtur insidiari eorum saluti? Sicut enim electis confert illam, ut impleatur quod de illis decrevit: ita reprobis conferet alteram, ne fiat in illis quod noluit decernere. » (499.)

§ 5. SYSTEMA S. ALPHONSI DE LIGORIO.

(502-755.)

1214. Quae hactenus exposita sunt systemata, gravissimis, ut compertum est, obijciuntur difficultatibus ex eo ortis, quod videlicet gratiam ab intrinseco efficacem vel ad omnia prorsus opera salutaria necessariam dicunt, vel omnino de medio tollunt.

¹ In Decr., an. 1613. — ² Cf. Frassen, *De Gr.*, Disp. 2, a. 3, sect. 3, § 3, p. 232. — ³ Cf. Isamb., In q. 111, Disp. 9, a. 2. — ⁴ *De Praedest.*, Sect. 5, n. 51 (Edit. in-4, 1610, p. 330).

« Quod si, *inquit Duplessis d'Argentré*, tot ac tanta incommoda vitare velis, benevole auditor, manus des in sententiam antiquiorum scholasticorum... Hac via ab intricatissimis difficultatibus, quibus in aliena sententia satisfieri nequit, facile te expedies. » (*Opera Grandin*, t. 6, p. 48.) Quae antiquiorum scholasticorum communis sententia quasi intermedia intercedit.

Hanc mediam sententiam fere unanimiter tenuerunt Almae Sorbonae illustrissimi Doctores; eandem S. Alphonsus, traditionis amicus, suam fecit tanquam aliis « *multo probabiliorem et aequiorem* », eamque fuse evolvit et novis roboravit argumentis ita ut, teste Causa Doctoratus (p. 55), ejus secundus pater merito dici possit. Quocirca et hoc systema simpliciter inscripsimus: Systema S. Alphonsi; ipse enim S. Antistes primus et solus inter Ecclesiae Doctores existit, qui de modo operandi gratiae systema methodice concinnatum protulerit. (502-505.)

Innixus verbis *S. Augustini*: « Admonemur in facilibus quid agamus, in difficilibus quid petamus » (*De Nat. et Gr.*, c. 69. M., 44, c. 289); necnon et verbis ejusdem Doctoris a Conc. Trid., Sess. VI, cap. 11, relatis: « Deus impossibilia non jubet; sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat, ut possis, » (*loc. cit.*, c. 43), distinguit *S. Alphonsus* opera salutaria in *difficiliora*, inter quae computantur mandatorum observantia, perfecta cordis conversio, et praesertim finalis perseverantia; — et in *faciliora*, inter quae principalissimum locum obtinet oratio.

Qua praemissa distinctione, docet S. Doctor:

I. *Ad opera difficiliora* absolute requiri gratiam ab intrinseco efficacem, quae motione morali voluntatem infallibiliter determinet.

II. *Ad opera vero faciliora*, et specialissime ad orationem, omnino sufficere gratiam sufficientem seu communem, quae omnibus datur; et per orationem omnes homines gratias efficaces, quibus ad difficiliora opera ponenda et ad salutem consequendam indigeant, obtinere posse.

In his duobus, quae systematis essentiam constituunt, omnes hujus sententiae patroni concordant, licet in quorundam accidentalium explicatione inter se dissentiant¹. (506-507.)

¹ Pro hoc systemate consuli possunt: Isamb., In 1. 2, q. 111; And. Duval, In 1. 2, q. 111; Gamachaeus, In 1. 2, q. 111, a. 5 et 6; Alph. Moynius (Lemoine), *De dono orationis*; Grandin, *De Gr.*, tom. 2, p. 128, 218, 239; Duplessis d'Argentré, *De multiplici genere div. gratiae*, (inter opera Grandin, t. 6); Isaac Habertus, *Theol. Patrum Graecorum*; Tournely, *De gratia*, Monitarius, Comp. Pournelli, *De gratia*; Duhamel, *Theol. speculatrix*, *De gratia*, l. 4, c. 4; Bedianus Morange, *Summa universae theol. catechist.*, t. 2, p. 02; Moretus, *De Gratia*, Disp. 4 et 5; Joseph ab Expectatione, *Systema theologicum*, pag. 250 ad 348; Mascarenhas,

N.-B. Cum haec S. Alphonsi doctrina maximi sit momenti et maximae simul utilitatis iis, qui fidelium salutis procurandae incumbunt, in ea evolvenda aliquantulo fusius immorabimur. (Cf. *Appendicem in fine Tractatus.*)

I. De gratia ab intrinseco efficaci.

1215. Definitio. — GRATIA EFFICAX definiri potest : *Supernaturalis quaedam motio intellectus et voluntatis, habens vim quamdam peculiarem et singularem efficiam ad infallibiliter inducendum creatam voluntatem ad indeclinabiliter consentiendum Deo vocanti.* (ISAMB., In q. 111, disp. 5, a. 2.)

Dicitur : a) *supernaturalis motio intellectus et voluntatis* ; gratia enim efficax est species gratiae praevenientis, quam, secundum probabiliorem sententiam, diximus consistere in virtuosa Dei motione intellectui et voluntati impressa, qua actus indeliberati cum in intellectu tum in voluntate producuntur (n. 1126 et seq.) — b) *Habens vim quamdam peculiarem*, etc. ; ad indicandum, gratiam efficacem, ex virtute sibi intrinseca a Deo indita, habere jam in actu primo infallibilem connexionem causalitatis cum effectu, ad quem datur ; unde ipsa sic est praeveniens, ut semper sit etiam perficiens, et quidem infallibiliter. (510.)

1216. Munera. — *Gratiae efficacis duo sunt munera.* « Gratia actualis, praeveniens et adjuvans, ait S. Alphonsus, dat vires ad operandum bonum ; et quando est efficax, non solum dat vires, sicut etiam dat gratia sufficiens, sed insuper facit ut bonum actualiter operemur. » (*Hist. haer.*, conf. 11, n. 4.)

Primum igitur gratiae efficacis munus in eo positum est, ut videlicet facultatem, si habitibus infusis careat, ad ordinem supernaturalem transeunter elevet ; et in voluntatem, licet jam sit elevata, vires supernaturales operi, ad quod datur, proportionatas physice influat ; ita ut voluntas constituatur physice in actu primo principium efficax operationis supernaturalis, quantumvis difficilis. Deus, ait S. August., dat animae ut perseveret *delectabilem perpetuitatem et insuperabilem fortitudinem* (*De corrept. et gr.*, c. 8) ; eique praebet vires efficacissimas (*De grat. et lib. arb.*, c. 16 ; cf. n. 1129). Sed de hoc munere nunc non agitur.

Alterum gratiae efficacis munus in eo situm est, quod videlicet

De aux. div. gr., Pars 3 ; Petrocorenses. *Theol. specul.*, l. 6, c. 3 ; Sfondratus, *Nodus praedestinationis*, P. 1, § 2, n. 2-5 et § 3 ; Thomassinus, *Consensus scholae de Gr.* ; Norisius, *Jansenii error. calumn. sublata*, c. 2 et seq. ; Martinet, *Theol. dogm.*, t. 4, p. 81 ; Knoll, *Initit. theol. theor.*, p. 4, Sect. 1, c. 3, a. 2, § 5 ; Dalponte, *Comp. theol. dogm.*, n. 265 ; Rohling, *Gnade und Freiheit* ; Schaetzler, *Neue Untersuchung über das dogma von der Gnade*, p. 226.

voluntatem ad actum secundum moveat, et quidem tam efficaciter, ut voluntatis consensum infallibiliter semper et indeclinabiliter operetur. « Subventum est infirmitati voluntatis humanae, ait S. August., ut divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur. » (*De corrept. et gr.*, c. 12, n. 38. M., 44, c. 940.) (511-513.)

De quo gratiae efficacis munere in hacce disputatione unice agitur : *quomodo scilicet gratia suapte natura et ab intrinseco efficax voluntatem infallibiliter et insuperabiliter moveat, et voluntas sub tali motione libera tamen maneat.*

Quod ut obtineatur, probandum est : 1° admittendam esse gratiam ab intrinseco efficacem ; — 2° hanc gratiam motione morali, non autem physica, voluntatem ad actum determinare ; — 3° gratiam efficacem plerumque, sed non unice, voluntatem per delectationem absolute victricem movere ; — 4° cum hujusmodi determinatione morali libertatem hominis salvam subsistere.

1217. Prop. I. *Ad opera difficiliora peragenda, necessaria est gratia ab intrinseco efficax.*

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** « Sacra Scriptura, inquit S. Alphonsus, (*Contr. haer.*, sess. VI, n. 115 et seq.), nimis aperte docet, gratiam, saltem in praesenti statu naturae lapsae, esse ex se et ab intrinseco efficacem, non vero tantum ex consensu voluntatis ; gratiamque esse causam quae voluntatem determinet, efficiatque ut bonum operetur...

« Referemus igitur divinas Scripturas, quae nobis manifeste ostendunt, gratiam non esse efficacem *ab extrinseco*, id est, per determinationem voluntatis humanae ; sed *ab intrinseco*, quia voluntas Dei est, quae humanam voluntatem determinat, et gratia est, quae facit ut bonum operemur...

« Scribit S. Paulus (*Ephes.*, II, 10) : *Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Notentur verba : *Creati in operibus bonis* ; si in operibus bonis creati sumus, Deus utique suo decreto facit, ut opera nostra effectum, quem habent, reapse producant. Dicitur insuper : *Quae praeparavit Deus* ; si Deus opera nostra bona praeparavit, ipse igitur ea, quae facere debemus, praedefinivit. Additur denique : *Ut in illis ambulemus* ; praeparavit Deus opera nostra bona, non quia nos in eis ambulaturos praevidit, sed quia ipse sua voluntate facit, ut in illis ambulemus.

« Idem dicit Dominus per Ezechielem (xxxvi, 27) : *Et faciam ut in praeceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis.* Dicit : *Et*

faciam, praebendo scilicet, ut addit S. August. ¹, vires efficacissimas voluntati.

« Idem affirmat Apostolus (*Phil.*, II, 13) : *Deus est qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate.* — *Id est, ait S. August. ², ille facit ut velimus... ille facit ut faciamus.* — *Nos ergo volumus, addit S. Doctor ³, sed Deus in nobis operatur et velle ; nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur et operari.* Non dicit S. Augustinus (quod probe notandum est), Deum facere *ut velle possimus*, quod ad gratiam sufficientem spectat ; sed *ut velimus et faciamus*, quod gratiae efficaci proprium est. » (Cf. etiam *Ver. fid.*, P. 2, c. 17, n. 16.)

Hos textus, et alios, quos S. Doctor addit, SS. Patres et imprimis S. Augustinus, de gratia ab intrinseco efficaci intelligunt. (Cf. n. 1210, 1 et 2.) (515-522.)

II. Ex Auctoritate S. Augustini et S. Thomae. « Negari non potest, ait S. Alphonsus (*Magn. prec. haj.*, P. 2, c. 4, § 3), S. Augustinum et S. Thomam docuisse, gratiam ex se et ex natura sua esse efficacem ; quod ex multis quidem eorum textibus manifeste constat, speciatim ex iis, quos referimus.

« Scribit S. Augustinus : *Qui (Deus) tamen hoc non fecit nisi per ipsorum hominum voluntates, sine dubio habens humanorum cordium inclinandorum omnipotentissimam potestatem ⁴.* — *Agit Omnipotens in cordibus hominum, ut per eos agat quod per eos agere voluerit ⁵.* — *Et si faciunt homines bona quae pertinent ad colendum Deum, ipse facit ut illi faciant quae praecepit ⁶.* — ... *Novit (Deus) in ipsis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant ⁷ ; etc.*

« Et S. Thomas scribit : *Deus movet voluntatem immutabiliter propter efficaciam virtutis moventis, quae deficere non potest ⁸.* — *Caritas impeccabilitatem habet ex virtute Spiritus Sancti, qui infallibiliter operatur quodcumque voluerit ; unde impossibile est haec duo simul esse vera : quod Spiritus Sanctus velit aliquem movere ad actum caritatis, et quod ipse caritatem amittat peccando ⁹.* » (Cf. etiam *Cont. haer.*, sess. VI, n. 120 et 121.) (525-532.)

III. Ex Ratione. Modus explicandi efficacitatem gratiae, tum ex simplici voluntatis consensu, tum ex congruitate extrinseca, divinae omnipotentiae derogare eamque labefactare videtur. Si enim gratia

¹ De Gr. et lib. arb., c. 6. — ² Loc. cit., c. 16. — ³ De Don. Pers., c. 13. — ⁴ De corrept. et irr., c. 14. — ⁵ De Gr. et lib. arb., c. 21. — ⁶ De praedest. Sancti, c. 10. — ⁷ Ad Bonif., l. 1, c. 19. — ⁸ De Malo, q. 6, ad 3. — ⁹ 2.2, q. 24, a. 11.

ex eo solum supponatur efficax, vel quia voluntas ei consentiat, vel quia gratia in circumstantiis congruis detur atque hominis ingenio et affectibus sit attemperata, Deus hominem absolute nolentem vel certo et efficaciter ad se convertere non posset, vel eum saltem non posset quovis tempore et loco infallibiliter convertere. Atqui hoc divinae omnipotentiae derogat.

Minor ex idea omnipotentiae clare colligitur. Deus, utpote omnipotens, hoc dominium, hanc potestatem in voluntatem creatam habere debet, ut eam in quacumque circumstantia ad bonum infallibiliter inclinare possit, imo et eam ex nolente facere possit volentem. — Praeterea, ut ait *S. Aug.* : « Quis porro tam impie desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere ? » (*Enchirid.*, c. 98.) (533, 534.)

1218. Prop. II. *Operatio gratiae efficacis est determinatio moralis, non physica.*

N.-B. In gratia efficaci, ut jam supra notatum est (n. 1216), duo debent distinguī : ipsa scilicet *entitas gratiae*, qua facultates physice roborantur, quae tum intellectus illuminatur, tum voluntas movetur ; et *modus quo* haec gratia in voluntatem agit, ut eam infallibiliter ad consensum trahat. De hoc secundo agitur in propositione.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Determinatio moralis est praevia et antecedens motio in voluntatem per illuminationem, suasionem, exhortationem, delectationem, comminationem, etc., quibus voluntas ad aliquid agendum adducatur. Atqui in S. Scripturis talis motio adscribitur gratiae : siquidem gratia vocatur : *auditio, lux, illuminatio, benedictio dulcedinis, interna cordis inclinatio et tractio.* — Legimus (*Joan.*, vi, 45) : *Omnis qui audit a Patre, et didicit, venit ad me.* — (*II, Cor.*, iv, 6) : *Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei.* — (*Apocal.*, iii, 20) : *Ecce sto ad ostium, et pulso.* — (*Ps.* xx, 4) : *Praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* — (*Cant.*, i, 3) : *Trahe me : post te curremus in odorem unguentorum tuorum.* — Jamvero haec omnia gratiam efficacem denotant ; et solam determinationem moralem, non autem physicam ad sensum Thomistarum, exhibent. (537-541.)

II. Ex Conciliis. In Conciliis gratia vocatur : *illuminatio, inspiratio, suavitas, tactus cordis.* — Sic, v. gr., in Arausicano II, can. 7, gratia vocatur : *Illuminatio Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo.* — Et in Trident., Sess. VI, cap. 5, legimus :

Tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem. — Sed illuminatio, inspiratio, tactus cordis, suavitas, solam motionem moralem, non autem physicam, indicant. (542.)

III. Ex S. Aug. S. Augustinus auxiliantem gratiam semper vocat *vocationem altam et secretam, suasionem, adhortationem, delectationem victricem*, etc. « Suasionibus, *inquit*, agit Deus, ut velimus et ut credamus. » (*De Spir. et lit.*, c. 34. M., 44, c. 240. — Cf. *alia ejus testimonia* n. 1219 et 1220.) (543.)

IV. Ex Ratione. Deus quodlibet ens secundum ejus naturam ad finem movet. Atqui, natura entis intellectualis expostulat, ipsam ad instar entis irrationalis a causa extrinseca physice non applicari ad opus, sed per motiva moralia, puta illuminationem, suasionem, adhortationem, etc., ita determinari ut ipsa etiam sese ad opus libere determinet. Jamvero gratia naturam non destruit, sed eam salvat et perficit. Gratia igitur voluntatem non motione physica, sed motione morali, ad opus applicat. (544, 545.)

1219. Prop. III. *Gratia efficax moralem voluntatis determinationem operatur plerumque, sed non unice, per delectationem absolute victricem.*

PROBATUR I^a PARS : *gratia plerumque operatur per delectationem absolute victricem.*

I. Ex S. Augustino. — In verba : *Praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* (Ps., xx, 4) scribit S. Augustinus : « Benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis, ut nos delectet, et cupiamus, hoc est, amemus, quod praecipit nobis. » (*Ad Bonif.*, l. 2, c. 9. M., 44, c. 586.) (547.) — Similiter S. Augustinus effectricem gratiam frequenter vocat *dulcedinem, suavitatem, delectationem*. « Aguntur enim, *inquit*, ut agant... ut quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione et delectatione justiae, *suavitatem*, quam dedit Dominus, ut terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant. » (*De corrept. et grat.*, c. 2. M., 44, c. 918.) — « Inspirata gratiae suavitate per Spiritum Sanctum faciat (Deus) plus delectare quod praecipit, quam delectat, quod impedit. » (*De Spiritu et lit.*, c. 29. M., 44, c. 233.) — « Nolunt homines facere quod justum est, seu quia latet an justum sit, seu quia non delectat... Ut autem innotescat quod delectat, et suave fiat quod non delectabat, gratiae Dei est, quae hominum adjuvat voluntates. » (*De peccat. merit.*, l. 2, c. 17. M. 44, c. 167.) — Et (*De peccat. merit.*, c. 19. M., 44, c. 170), gratiam simpliciter vocat *victricem delectationem*. (548.)

II. Ex Ratione. Talis est hominis natura, ut amore et delectatione ad operandum plerumque moveatur. Conveniens igitur est

Deum, qui omnia movet secundum eorum naturam, hominem etiam ad bonum supernaturale per coelestem delectationem movere ; ita ut, qui ad illicita suavitate terrena attrahitur, suavitate coelesti a malo retrahatur. « Contra suavitatem noxiam, ait S. Aug., qua vincebat concupiscentia, Dominus dat suavitatem beneficam. » (*De Continent.*, c. 3. M., 40, c. 354.) (549.)

PROB. II^a PARS : *gratia efficax PER ALIOS AFFECTUS voluntatem etiam determinat.*

« Gratia efficax, inquit S. Alphonsus, plerumque per delectationem victricem operatur et operari facit ; sed aliquoties nos etiam ad operandum per alia motiva, ut spei, timoris, etc., determinat, secundum quod docet S. Augustinus, dicendo Deum innumerabilibus et mirabilibus modis homines ad se efficaciter attrahere. » (*Cont. haer.*, sess. VI, n. 141. — Cf. etiam n. 128.)

I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Jerem.*, xxxii, 40) : *Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me.* — (*Ps.* cxviii, 120) : *Confige timore tuo carnes meas ; a iudiciis enim tuis timui.* — Et (*ibidem.*, 112) : *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem.* Quibus conspicuum est, Deum timore aut spe aliquoties homines movere. (550.)

II. Ex Traditione. « Quare isti sic, inquit S. Aug., illi aliter, atque alii aliter, diversis et innumerabilibus modis vocentur, ut reformentur, absit, ut dicamus iudicium luti esse debere, sed figuli. » (*De corrupt. et gr.*, c. 5. M., 44, c. 920.) — « Trahitur ergo miris modis ut velit, ab illo qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari. » (*Cont. duas Epist. Pelag.*, l. 1, c. 19. M., 44, c. 568.) — Et S. Prosper : « Trahit timor... trahit laetitia... trahit desiderium... trahunt delectationes... Et quis perspicere aut enarrare possit per quos affectus visitatio Dei animum ducat humanum ? » (*Cont. Collat.*, c. 7. M., 51, c. 231.) (551.)

1220. Corollaria. *Ex hactenus dictis :*

Sequitur I : Efficaciam gratiae efficienter esse a solo Deo, qui gratiae immediate talem virtutem et energiam indidit, ut hominis voluntatem semper indeclinabiliter et invictissime ad consentiendum et operandum determinet.

Gratia igitur efficax apte vocari potest *instrumentum divinae omnipotentiae* ; semperque ex absoluto effectus proposito conceditur, videlicet divini decreti effectum absolute praedefinientis. « Deus, ait S. Alphonsus, decreto suo facit ut opera nostra effectum, quem habent, reapse producant. » (Sess. VI, n. 116.) (566.)

Sequitur II : Deum, ad effectum gratiae efficacis infallibiliter et certo cognoscendum, non indigere scientia media. Cum enim gratia ex virtute sibi intrinseca voluntatis consensum indeclinabiliter operetur, Deus ejus effectum in ipso suo decreto, quo statuit talem gratiam conferre, certo et infallibiliter cognoscit. (567.)

Sequitur III : Cum gratia voluntatis consensum operetur determinatione morali, quae multis et miris modis fieri potest, Deus gratiae efficacis motionem plerumque adaptat et temperat, tum ingenio et subjectivis dispositionibus hominis, tum circumstantiis externis, in quibus homo versatur. Experientia enim constat non omnes homines iisdem motivis aequaliter moveri ; imo et eundem saepe hominem in his dispositionibus aut in hac circumstantia ab aliquo motivo efficaciter moveri, quod eundem, aliter dispositum, aut alia in circumstantia non movisset. Deus igitur, qui naturae consentaneae operatur, gratias suas plerumque personis attemperat et adaptat, eo fine, ut voluntas connaturalius et libentius consentiat ¹.

S. Augustinus de hac gratiae adaptatione insignia tradit. « An forte illi, *inquit*, qui hoc modo vocati non consentiunt, possent alio modo vocati accommodare fidei voluntatem, ut et illud verum sit : *Multi vocati, pauci electi* ; ut quamvis multi uno modo vocati sint, tamen quia non omnes uno modo affecti sunt, illi soli sequantur vocationem, qui ei capiendae reperiuntur idonei ; et illud non minus verum sit : *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, qui hoc modo vocavit, quomodo aptum erat eis qui secuti sunt vocationem ? Ad alios autem vocatio quidem pervenit ; sed quia talis fuit qua moveri non possent, nec eam capere apti essent, vocati quidem dici potuerunt sed non electi... quia si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut et moverentur, et intelligerent, et sequerentur... Illi electi, qui congruenter vocati ; illi autem qui non congruebant neque temperabantur vocationi, non electi, quia non secuti, quamvis vocati... quia etiamsi multos vocet, eorum tamen miseretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, ut sequantur... Cujus autem miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat... Cum ergo alius sic, alius autem sic moveatur ad finem, eademque res saepe alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat, aliumque moveat, alium non moveat ; quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret,

¹ Praeter auctores supra citatos, cf. Gibbon, t. 4, disp. 38, dub. ult. ; et t. 3, disp. 34, appendix. Puteanus, in q. 111, dub. 5 et 6.

voluntatemque conjungeret, in qua Jacob justificatus est ? » (*Ad Simplic.*, l. 1, q. 2, n. 13. M., 40, c. 118.)

Quae tamen attemperatio non est proprie causa cur voluntas consentiat gratiae, perinde ac si gratiae efficacia penderet ab illa ejus congruitate, voluntasque gratiae unice consentiret ob istam congruitatem, sicuti docent *Congruistae* : sed ipsa vis intrinseca gratiae sola operatur infallibiliter et indeclinabiliter consensum voluntatis ; operatur autem istum consensum coaptando suam motionem suamque actionem hominis ingenio et dispositionibus, ita ut quemque suaviter et secundum ejus naturam, ad consensum infallibiliter determinet ¹. (553-565.)

Séquitur IV : Inter efficaciam gratiae in actu primo et effectum adesse connexionem causalitatis omnino certam et infallibilem, non tamen metaphysicam aut physicam, sed moralem, eamque summam ; quae, etsi absolute loquendo effectum suo frustrari possit, eo tamen nunquam de facto frustratur non quidem ob consensum voluntatis ope scientiae mediae praevisum, sed ob eximiam virtutem ipsi gratiae intrinsecam, quae effectum infallibiliter semper operatur. Quapropter, quamvis modus, quo gratia voluntatem determinat, in motione morali tantum consistat, infallibilitas tamen effectus est absoluta et absolute certa. (571.)

1221. Prop. IV. *Sub infallibili motione gratiae moraliter moventis illaesa remanet humana libertas.*

N.-B. Libertatis humanae concordia cum infallibili gratiae efficacia altum est mysterium, quod nobis in patria tantum perfecte revelabitur. In hac igitur quaestione hoc solum sibi unum systema prae alio vindicare potest, quod paucioribus obijciatur difficultatibus, meliusque salvare videatur cum perfectam hominis libertatem, tum infallibilem gratiae efficacitatem.

Jamvero systema, quod propugnamus, utrumque prae caeteris systematibus praestare videtur. Ex dictis sat est jam manifestum efficacitatem gratiae esse omnino infallibilem, gratiamque ab intrinseco efficacem esse instrumentum omnipotentissimae Dei voluntatis, quo Deus ad nutum suae voluntatis humana corda quocumque voluerit, flectit. Sed et humanam libertatem sub motione talis gratiae illaesam remanere haud obscure manifestum est. (572-575.)

PROB. I. Ad tollendam libertatem, necesse est vel auferri indifferentiam judicii, vel voluntatem antecedenter ita ad unum determinari, ut non sit amplius in ejus potestate ad oppositum sese determinare. Atqui : (576.)

1° Moralisis determinatio gratiae indifferentiam judicii non aufert : haec enim unice per propositionem boni universalis, seu boni per

¹ Cf. Tourn. (Mont.), q. 5, à. 3, § 6.

essentiam, tollitur ; sed bonum universale in illuminatione per gratiam non proponitur.

2° Moralis determinatio gratiae voluntatem antecedenter ad suam electionem ita ad unum non determinat, ut haec potestatem ad oppositum sese detérminandi non amplius habeat, sicuti ex ipsa natura motionis moralis constat.

Et re quidem vear, possibilitas sese ad oppositum determinandi, a voluntate, antecedenter ad suam electionem, solum per hoc auferatur, quod ab aliquo agente extrinseco efficienter physice, seu per modum causae physicae, ineluctabiliter ad opus applicetur. Porro, motio moralis, quantumvis supponatur magna et efficax, efficienter physice voluntatem ad unum non applicat, sed solum *efficienter moraliter* ; id est, motio moralis suadendo, delectando, alliciendo, terrendo, etc., voluntatem ita adducit, ut ipsa ultimatim ad bonum propositum eligendum sese determinet. Quae motio physicam voluntatis potentiam ad oppositum intactam relinquit, solamque inducit impotentiam moralem, ingentem scilicet difficultatem, ad omittendum id, ad quod vocatur per gratiam. Quo fit ut voluntas, licet potentiam physicam ad oppositum conservet, et possit, absolute loquendo, tum gratiae non consentire, tum oppositum eligere, ipsa tamen se determinet ad volendum id, ad quod per gratiam sollicitatur. Motione igitur morali voluntas, antecedenter ad suam electionem, non ita ad unum determinatur, ut non amplius sit in ejus potestate ad oppositum sese determinare ; ac proinde sub motione gratiae efficacis intacta manet ejus libertas. (577, 578.)

II. Id omnes concedunt, videlicet : hominem gravi impetuum tentatione, et speciali gratiae auxilio carentem, versari in morali impotentia ad resistendum, et infallibiliter peccare ; inter gravem enim tentationem et peccatum, absente speciali gratia, antecedens et infallibilis existit connexio. Certum est tamen hominem, non obstante hac antecedente et infallibili connexionione, tentationi libere consentire et libere peccare. Si vero diabolus adeo potens est, ut motione morali, quae sola in tentatione adest, hominem infallibiliter ad peccatum trahat, illaesa manente ejus libertate, a fortiori concedendum est, Deum motione morali hominem in bonum inclinare posse, ut effectus infallibiliter simul et omnino libere sequatur. (579-587.)

1222. Corollaria. I. Sub morali igitur gratiae efficacis motione libertas humana integra et perfecta remanet ; quinimo et perfectior evadit. Gratiae enim efficacis munus est, non solum voluntatem ad

bonum movere, sed ei etiam vires efficacissimas tribuere, ut ipsa gratiae vocanti consentire, et bonum supernaturale agere valeat. Cum igitur gratia, ut jam dictum est (n. 1129 et 1216), voluntatem physice roboret, elevet, perficiat, et contra carnalem concupiscentiam insuperabili fortitudine accingat, inde fit ut voluntas, contra noxias illecebras per gratiam munita et roborata, majori cum deliberatione et facilitate tum bonum supernaturale libere eligere, tum a malo eidem opposito libere declinare valeat. (588.)

II. Ex dictis etiam sequitur quod, licet efficacia gratiae habeat in actu primo infallibilem connexionem cum effectu, ejus tamen efficacia in actu secundo pendet etiam aliquo modo a libero arbitrio. Gratiae siquidem efficacia in actu secundo est ipsa salutaris operatio, vel ipsamet actualis conversio peccatoris ad Deum. Sed salutaris operatio et conversio ad Deum sunt actus vitales, a voluntate libere positi, et quos voluntas potuisset non ponere, ut definivit Trident., Sess. VI, can. 4. Si igitur gratia efficax effectum obtinet, illum etiam obtinet propter hoc quod voluntas, quae dissentire potuisset, vocationi libere correspondet. (589.)

Salutaris igitur effectus ita procedit a gratia, ut simul etiam a libero arbitrio procedat, non quidem tanquam a duabus causis partialibus, sed tanquam ab unica causa totali. « Quod a sola gratia coeptum est, ait S. Bernardus, pariter ab utroque perficitur : ut mixtim, non singillatim ; simul, non vicissim, per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt. Totum quidem hoc et totum illa ; sed ut totum in illo, sic totum ex illa. » (*De Grat. et lib. arb.*, c. 14, n. 47. M., 182, c. 1026) ¹.

II. De gratia sufficiente ².

1223. Definitio. — Gratia sufficiens definitur : *Auxilium quod tribuit homini potestatem undequaque completam et expeditam, ut opera faciliora patrare, et in primis orare possit, si velit.* (Cf. n. 1137.) (614.)

De natura gratiae sufficientis seu communis pluribus in locis mentem suam exponit S. Alphonsus, sed praesertim in opere cui titulus : *Magnum precationis adjumentum.* (*Gran mezzo della preghiera.*) « Omnibus hominibus, inquit, conceditur gratia actualiter orandi, quin alia nova indigeant gratia ; et per orationem omnia alia auxilia ad mandatorum observantiam et ad salutem necessaria sibi com-

¹ Quoad objectiones quae moveri solent contra systema S. Alphonsi ob suam gratiam ab intrinseco efficacem, Cf. *Tract. de Gratia*, n. 590-612. — ² Praeter auctores supra citatos, n. 1114, cf. etiam Frassen, *De Gr.*, Disp. 2, art. 3, sect. 4 (t. 9, p. 235).

parare possunt. Adnotandum est tamen quod per verba : *quin alia nova indigeant gratia*, dicere non intendimus gratiam communem dare omnibus et orare sine gratiae adjuvantis auxilio ; siquidem ad quemcumque pietatis actum ponendum, praeter gratiam excitantem, absque dubio necessaria est gratia adjuvans seu cooperans. Sed dicimus gratiam communem dare cuilibet potentiam actualiter orandi sine nova gratia praeveniente, quae voluntatem hominis physice vel moraliter determinet, ut actu oret. » (P. 2, c. 4.)

1224. Munera. — *Gratiae sufficientis seu communis tria sunt munera.*

Primum munus in eo situm est, quod videlicet facultates, si habitibus infusis careant, in ordinem supernaturalem transeunter elevet, et ut voluntati vires tribuat, quibus in actu primo consituatur principium efficax in ordine ad leviores pietatis actus peragendos, et praesertim ad orandum.

Secundum munus in eo positum est, quod praevia motione morali, sed motione *fallibili* et *vincibili*, voluntatem ad actus faciliores, praesertim ad orationem, moveat. Cum vero moveat motione fallibili et vincibili, inde evenit ut sufficientis gratiae efficaciam neque habeat in actu primo infallibilem connexionem causalitatis cum effectu, neque voluntatis consensum infallibiliter, sed contingenter tantum, dependenter scilicet a libera hominis acceptione, operetur. Qua de causa gratia sufficiens suum effectum quandoque obtinet, quando nempe voluntas ei consentit ; et quandoque effectu frustratur, quando nimirum voluntas recusat ei consentire.

Tertium munus in eo consistit, quod cuilibet homini medium gratiam ab intrinseco efficacem certo et infallibiliter obtinendi suppetet. Quocirca, respectu orationis, gratia haec communis est immediate semper sufficiens ; respectu vero operis difficilioris, cujusmodi est mandatorum observantia, vel perfecta cordis conversio, est mediate tantum sufficiens. (616.)

1225. Prop. I. *Gratia sufficiens, quae, urgente praecepto, omnibus communiter conceditur, ita est immediate et proxime ad orandum sufficiens, ut quilibet cum ea actu orare possit, si velit, et per orationem uberiora auxilia, quibus ad difficiliora peragenda et ad salutem consequendam indiget, obtinere*¹.

Explicatur propositio. — Dicitur : a) *Urgente praecepto*, non quia unice tunc haec gratia conceditur ; Deus enim eam, quando vult, dare potest et aliis

¹ Cf. S. Alphons., *Magn. precat. adj.*, per totum, speciatim p. 2, c. 4 ; et *Cont. haer.*, Sess. VI, n. 142 et seq. ; Tourn. (Mont.). *De Grat.*, q. 5, a. 3, § 7, concl. 3.

etiam temporibus eam saepius concedit ; sed quia, urgente praecepto, certo datur. — *b) Gratia sufficiens, quae omnibus communiter conceditur*, de qua distributione late actum est cap. III, a. 2. — *c) Immediate et proxime sufficiens*, ad excludendam gratiam efficacem Thomistarum et Augustinianorum, quam isti necessariam dicunt, ut potentia data a gratia sufficiente transeat in actum. — *d) Ad orandum*, cum secundum S. Alphonsum oratio sit inter faciliores pietatis actus principalissimus, de ea tantum sermo est, quin alia tamen opera faciliora excludantur. — *e) Ut cum ea quilibet actu orare possit, si velit*, ad indicandum hanc gratiam homini omnia necessaria tribuere ad orandum ; eam tamen ita esse hominis arbitrio commissam, ut penes ipsum stet, ut gratia effectum, ad quem datur, de facto producat. — *f) Et per orationem uberiora auxilia obtinere*, quae verba nexum, qui sufficientem gratiam inter et efficacem existit, denotant.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Permulta in SS. Scripturis exstant loca, quae propositionem probant. Aliqua tantum proferre sat erit.

1° Legimus (I, Cor., x, 13) : *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis*. Ergo, urgente tentatione, Deus omnibus dat vel gratiam immediate sufficientem ad tentationem vincendam, vel saltem gratiam ulterius auxilium necessarium efflagitandi. Si enim ad actualiter petendum, gratia communis omnibus concessa non sufficeret, sed requireretur gratia efficax, quae omnibus communiter non conceditur, Deus illos, quibus non daret illud auxilium speciale, sineret tentari supra id quod possunt. — Simile argumentum erui potest ex verbis (Deuter., xxx, 11) : *Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi hodie, non est supra te*.

2° Spiritus S. adhortatur, et peccatores ut resipiscant, et oneratos ut veniant ad Christum, et fideles ut diabolo fortiter resistent (Is., XLVI, 8) : *Redite, praevaricatores, ad cor*. — (Ezech., XVIII, 30) : *Revertimini, et agite poenitentiam*. — (Matth., XI, 28) : *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis*. — (I, Petr., v, 9) : *Cui resistite fortes in fide*.

« Sed, inquit S. Alphonsus, si non admittatur haec gratia sufficiens, quaecum absque altera gratia omnibus communiter non concessa, quilibet orare, et per orationem gratiam efficacem ad legem observandam obtinere possit... intelligere non possum quomodo Scripturae Sacrae homines, ut divinam sequantur vocationem, tam fortiter exhortentur... Qui enim gratia efficaci ad orandum necessaria carent, Deo dicere possent : Domine, cur hoc nobis dicis ? Fac hoc tu ipse : scis enim quod nos non habemus gratiam, nequidem ad te deprecandum, ut nos tuis exhortationibus correspondere facias. » (Cont. haer., sess. VI, n. 158.)

« Nescio etiam, addit S. Doctor, quomodo justae esse possent

objurgationes, quae omnibus communiter fiunt peccatoribus, qui gratiae resistunt, et divinam excitationem despiciunt (*Act.*, vii, 51): *Vos semper Spiritui Sancto resistitis.* — (*Prov.*, i, 24): *Quia vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret...* Nescio, dico, quomodo haec ipsis impropere possent, si eis gratia etiam remota deesset, gratia scilicet illa efficax, quam adversarii ad actualiter orandum necessariam dicunt. » (*Magn. precat. adj.*, P. 2, c. 4, in fine.) (619, 620.)

II. Ex Concilio Tridentino. 1° Legimus, Sess. VI, cap. 11: *Deus impossibilia non jubet; sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis.* — « Dicit Concilium, inquit S. Alphonsus, Deum mandata impossibilia non imponere, quia vel dat auxilia ad ea observanda, vel dat gratiam orationis ad ea auxilia imploranda, nosque ad alterutrum faciendum adjuvare. Atqui, si verum esset non omnes a Deo accipere gratiam, saltem actualem gratiam mediatam orationis ad omnia praecepta actu observanda, affirmandum esset cum Jansenio, hominibus etiam justis deesse gratiam ad aliqua praecepta actu implenda. » (*Cont. haer.*, sess. VI, n. 153.)

« Nec dici potest, addit S. Doctor, haec verba: *Monet* (Deus) *facere quod possis et petere quod non possis*, intelligi de sola potentia orandi, non vero de actuali oratione, quia si gratia communis et ordinaria daret solum *posse orare*, et non ipsum actuale orare, non dixisset Concilium *monet facere quod possis et petere quod non possis*, sed dixisset: *monet posse facere et posse petere...* Dicendo igitur *monet facere quod possis et petere quod non possis*, manifeste expressit non solum τ posse facere, et τ posse orare, sed etiam τ operari realiter, et τ petere realiter. Si enim ad actu operandum et orandum homo gratia extraordinaria, quam non habet, indigeret, ecurreretur Deus eum moneret, ut faciat et oret, quippe qui sine gratia efficaci nec actu facere nec petere possit? » (*Magn. prec. adj.*, loc. cit.)

2° In eadem Concilii Sess. VI, cap. 11, iterum legimus: *Deus namque sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.* — Quapropter « si ad actualiter orandum, ait S. Alph., gratia sufficiens omnibus communis non sufficeret, sed praeterea gratia efficax, omnibus non communis, requireretur, hoc inde sequeretur, quod: Homo justus, ad primum lethale peccatum tentatus, et carens gratia efficaci (illa saltem, qua vires ad resistendum implorare posset), sine ullo dubio tentationi succumberet. Tunc vero Deus justum prius deseruisse dicendus esset, quam ab eo fuisset desertus;

quandoquidem gratia efficax ad resistendum prorsus necessaria defuisset ». (*Magn. prec. adj., loc. cit.*) (621.)

III. Ex Traditione. « Admonemur, ait S. August., et in facilibus quid agamus, et in difficilibus quid petamus. » (*De Nat. et Grat.*, c. 69. M., 44, c. 289.) — « Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia petere et quaerere et pulsare ille concedit, qui ut haec faciamus jubet. » (*Ad Simpl.*, l. 1, q. 2, n. 21. M., 40, c. 127.) — « Hoc restat in ista mortali vita libero arbitrio, non ut impleat homo justitiam cum voluerit, sed ut se supplicii pietate convertat ad eum cujus dono eam possit implere. » (*Ad Simpl.*, l. 1, q. 1, n. 14. M., 40, c. 108.)

S. Prosper : « Cum donatum nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus et facere, nisi petentibus, quaerentibus, atque pulsantibus, qui dedit desiderium, praestet effectum. » (*Cont. Coll.*, c. 4. M., 51, c. 224.) — S. Fulgentius : « Cognitione mandati ad bene operandum hominis liberum arbitrium convenitur : non quia voluntas tantum, vel virtute tantum sua potest homo implere quod ei lex jubet, sed ut per mandati notitiam infirmitatis suae sibi conscius fiat, et adiutorium gratiae medicinalis exposcat. Qua percepta, potest et diligere quod jubetur et facere. » (*De Verit. praed.*, l. 2, c. 3. M., 65, c. 630.) — S. Leo M. : « Si quid sibi impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur homo, non in se remaneat, sed ad jubentem recurat : qui ideo dat praeceptum, ut excitet desiderium et praestet auxilium. » (*Serm.* 43, c. 1. M., 54, c. 281.) — S. Bernardus : « Cum videris quae agenda sunt, convalescas ad agenda quae videris, ascende tu ad orationem : ora instanter, ora preseveranter... et dabit Pater bonus spiritum bonum petenti se. » (*Serm.* 4 in festo Ascens., n. 11., 183, c. 315.)

Ex his, aliisque multis SS. Patrum testimoniis compertum est, hominem cum gratia communi difficiliora praecepta implere non posse ; sed posse a Deo uberiora auxilia, quibus indiget, actu implorare. Gratia igitur communis, absque uberiori praeveniente auxilio, ad actu orandum vere sufficit. (Cf. S. ALPH., *loc. cit.*) (622-634.)

IV. Ex constanti Veterum Theologorum doctrina. Antiquiores theologi (si paucos excipias), qui ante ortam disputationem de divinis auxiliis scripserunt, praeter gratiam efficacem ab intrinseco, non aliam agnoscunt gratiam sufficientem, praeter illam quacum homo quandoque operatur, quandoque vero non. « Veterum theologorum, ait Thomassinus, nemo attigit sufficientia illa auxilia, quorum effectus numquam est ullus... omnibus ea placuere sufficientia auxilia, quibus assentitur quandoque voluntas, quandoque non as-

sentitur. » (*Theol. dogm.*, tom. 3, *Consensus schol.* P. 2, versus fin.)

Idem testatur et probat *Duplessis*, Doctor Sorbonicus, in sua dissertatione *De multiplici genere gratiarum*. (Cf. *praesertim*, pag. 30, 33, 41.)

Veterum vestigiis insistens, Schola Sorbonica non aliam etiam agnoscit gratiam sufficientem. « Gratiam sufficientem, *inquit Is. Habert*, optime describit Schola Sorbonica : *Auxilium gratiae ex cujus ope et bono usu homo a Deo excitatus gratiam efficacem consequi potest.* » (*Theol. Patr. Graec.*, l. 2, c. 15, n. 3.) (640-707.)

V. Ex communi fidelium sensu et praxi. 1° Fideles, praesertim sanctiores, seipsos torporis et negligentiae accusare solent, quando gratiis acceptis male usi sunt, et in tentationibus orare neglexerunt. Persuasum ergo sibi habent, se illis gratiis consentire potuisse, quibus tamen restiterunt. Si igitur ad quodlibet opus salutare requireretur gratia ab intrinseco efficax, cui nunquam resistitur, omnes, quotquot sunt fideles, et praesertim sanctiores, in errore versarentur : quod certe dicere nefas est.

2° Sacri concionatores quotidie adhortantur fideles, cum ut gratiis receptis bene utantur, tum ut pro uberioribus auxiliis impetrandis ad orationem confugiant. Sed si ad quemlibet actum salutarem requireretur gratia ab intrinseco efficax, quae indeclinabiliter operatur, et omnibus communiter non conceditur, « intelligere nequeo, *ait S. Alph.*, quomodo oratores sacri populos ad conversionem exhortari possent... Fideles enim respondere possent : Quod nobis dicitis, dicite Deo, ut illud ipse faciat : siquidem nos non habeamus neque gratiam immediate efficacem ad nostram actualem conversionem, neque gratiam sufficientem, ut illam mediante oratione obtineamus. » (*Cont. haer.*, Sess. VI, n. 158.)

VI. Ex Ratione. Argumenta ex ratione petita ad eam stabilendam gratiam sufficientem, quaecum quilibet homo, si velit, possit faciliora pietatis opera reapse patrare, absque fortioris auxilii interventu, quod omnibus communiter non conceditur, supra sunt jam allata ; videlicet :

1° Haec sola gratia sufficiens, qualis in propositione adstruitur, est vere sufficiens ; quae si rejiciatur, nulla amplius praesto erit gratia vere et proprie sufficiens. (Cf. n. 1200.)

2° Deficiente hac gratia sufficiente, et admissa sola gratia sufficiente in sensu Thomistarum et rigidiorum Augustinianorum, peccatum homini imputari non posset. (Cf. n. 1201.)

3° Si ad orandum de facto non sufficeret gratia sufficiens, sed requireretur gratia ab intrinseco efficax non amplius apparet quomodo Deus dici posset velle serio salutem omnium, etiam eorum, quibus solas gratias sufficientes concedit, efficaces vero, sine quibus nullum opus salutare actu elicitur, denegat. (Cf. n. 1204.)

4° Demum, si cum sola gratia sufficiente homo orare nequit, actum est omnino de spe christiana. (Cf. n. 1205 ; et S. ALPH., *Magn., prec. adj.*, P. 2, c. 4.) (635-639.)

N.-B. Exposita tum gratiae sufficientis natura, tum ejus relatione cum efficaci, S. Alphonsus ulterius progreditur, et investigat quisnam sit ille nexus, qui in statu praesentis providentiae inter gratiam sufficientem orationis et gratias efficaces ad salutem necessarias intercedat. Docet S. Doctor, nexum adesse necessarium ; *necessarium* nempe, quia ordinaria gratia efficax non nisi eam petentibus conceditur ; *necessarium* etiam, quia gratia efficax eam petentibus infallibiliter conceditur.

1226. Prop. II. *Ad gratiam efficacem obtinendam oratio est medium necessarium et omnino infallibile*¹.

N.-B. Dicitur *medium necessarium* ; Deus gratias efficaces largiri potest cui vult, quando vult, et quomodo vult ; et aliquando eas etiam non orantibus misericorditer concedit². Attamen secundum statum praesentis providentiae, Deus eas *ordinarie* non concedit nisi orantibus ; quocirca oratio recte dicitur medium necessarium ad eas obtinendas. — *Omnino infallibile* ; Deus omnibus, qui orant *sicut debent et quantum debent*, eas, sicut et ipsam salutem, certissime concedit. (708, 709.)

PROB. I^a PARS : *Est medium necessarium.*

I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Jac.*, iv, 2) : *Non habetis, propter quod non postulatis. Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis.* His constat fideles, quibus scripsit Apostolus, gratiam ad vincendum non habuisse, quia non postulaverunt, vel male postulaverunt. Oratio ergo fuit ipsis medium necessarium ad gratiam accipiendam. — (*Matth.*, vii, 7) : *Petite et dabitur vobis.* Ergo illis, qui non petunt, non dabitur ; si enim et non petentibus daretur, superflua foret petitio. (710.)

II. Ex Traditione. « Deus, inquit S. Aug., dare vult ; sed non dat nisi petenti. » (In *Ps.* cii, n. 10. M., 37. c. 1324.) — « Constat, ait S. Doctor, Deum alia dare etiam non orantibus, sicut initium fidei ; alia non nisi orantibus praeparasse, sicut usque in finem perseverantiam. » (*De dono persever.*, c. 16. M., 45, c. 1017.)

Cum S. Augustino consonat S. Thomas : « Oportet homines agere

¹ Cf. *Praep. Mort.*, Cons. 30 ; *Magn. prec. adj.*, p. 1, c. 1 et 2. — ² Cf. Is. Habent, *Theol. Patr. Graec.*, p. 2, c. 15.

aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundum ordinem a Deo dispositum... Et simile est etiam de oratione; non enim propter hoc oramus, ut divinam dispositionem immutemus, sed ut id impetremus quod Deus disposuit per orationes esse implendum; ut scilicet *homines postulando mereantur accipere quod eis Deus omnipotens ante saecula disposuit donare*, ut Gregorius dicit, Dialog., l. 1, c. 8. » (2. 2, q. 83, a. 2.)

« Sine auxilio gratiae, addit S. Alph., nullum possumus facere bonum. (Joan., xv, 5) : *Sine me nihil ptoestis facere*... Atqui secundum ordinariam providentiam, Deus illud gratiae auxilium non nisi orantibus concedit, juxta celebrem Gennadii sententiam (*De Eccl. dogm.*, c. 26) : *Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire; nullum invitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari; nullum, nisi orantem, auxilium promereri*.

« Quia igitur, ex una parte, absque gratiae auxilio nihil facere possumus, et ex altera, illud auxilium a Deo ordinarie non nisi orantibus conceditur, rigorose sequitur orationem nobis esse ad salutem absolute necessariam. » (*Magn. prec. adj.*, P. 1, c. 1.) (711, 712.)

III. Ratio, ob quam Deus gratias efficaces ordinarie solis orantibus concedit, alia non est assignanda quam Dei voluntas, qui voluit ut in humilitate radicati ad eum supplices indesinenter accedamus, et exinde eum ardentius amare discamus, quia « Oratio, ut ait S. Joan. Chrysost., non parvum vinculum est dilectionis in Deum, quae cum eo colloqui assuefacit, et ad sapientiae studium nos deducit. » (In Ps. iv. M., 55, c. 41.) — Et S. Thomas : « Quod (Deus) aliqua vult praestare nobis petentibus, hoc est propter nostram utilitatem; ut scilicet fiduciam quamdam accipiamus recurrendi ad Deum, et ut recognoscamus eum esse honorum nostrorum auctorem. » (*Loc. cit.*, ad 3.) (714.)

PROB. II^a PARS : *Est medium infallibile.*

I. Ex S. Scriptura. Haec secunda propositionis pars omnibus probatur Scripturae textibus, quibus Deus orantes se exaudire promittit. (Ps., XLIX, 15) : *Invoca me in die tribulationis; eruam te.* — (Jer., XXXIII, 3) : *Clama ad me, et exaudiam te.* — (Matth., VII, 7) : *Petite et dabitur vobis.* — (Joan., xv, 7) : *Quodcumque volueritis, petetis, et fiet vobis.* — (Joan., xvi, 23) : *Amen, amen, dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Sed promissio Dei est infallibilis. Omnis igitur, qui orat, sicut debet, et quantum debet,

gratiam ad legem servandam et ad salutem consequendam infallibiliter obtinebit (715.)

II. **Ex Traditione.** « Deus assidue expectat, ait *S. Joan. Chrys.*, num quis se domesticorum advocet, nec unquam ut decet vocatus a nobis, non audit. Ideo ait : *Adhuc te loquente*, non expectabo donec finieris, sed statim exaudiam. » (In *Matth.*, hom. 55. M., 57, c. 539.) — *S. Bernardus* : « Deus... aut dabit quod petimus, aut quod noverit esse utilius. » (In *Quadr.*, Sermon. 5. M., 183, c. 180.) (716, 717.)

1227. Corollaria. *Ex tradita doctrina plura fluunt maximi momenti corollaria.*

I. Cum bonus usus gratiae sufficientis orationis sit via ad efficacem, imo sit, secundum leges ordinariae providentiae, unicum medium ad eas gratias obtinendas, quibus ad salutem indigemus, omni adulto gravis incumbit orandi obligatio saltem quotiescumque extraordinario indiget auxilio.

« Cum ex una parte, inquit *S. Alphonsus*, absque gratiae auxilio nihil facere possimus, et ex altera, illud auxilium a Deo ordinarie non concedatur nisi orantibus, rigore sequitur orationem esse ad salutem omnino necessariam... Quae de causa theologi, cum *S. Basilio*, *S. Joan. Chrysostomo*, *S. Clemente Alex.*, *S. Augustino*, aliisque, communiter docent, orationem adultis necessariam esse, non solum necessitate praecepti, sed etiam necessitate medii : id est, secundum ordinariam providentiam impossibile est fidelem salvari, si ad Deum non recurat, ab eo gratias ad salutem necessarias petendo. » (*Magn. prec. adj.*, P. 1, c. 1.) (718.)

III. Cum in quibusdam praesertim urgentioribus circumstantiis fervida et perseverans oratio opus evadat arduum et difficile, ope gratiae tepidioris orationis, quae etiam tunc omnibus praesto est, petenda est gratia fervidioris orationis, et speciatim in antecessum petendum est auxilium, ut illis in circumstantiis ab oratione non deflectamus.

« Vigiles simus, ait *S. Alph.*, non solum ad efflagitandum semper finalem perseverantiam et gratias ei obtinendae necessarias ; sed etiam ad petendum semper in antecessum gratiam semper precandi. Hoc est praecipue magnum illud donum, quod Dominus per prophetam electis suis promisit (*Zach.*, XII, 10) : *Et effundam super domum David et super habitores Jerusalem spiritum gratiae et precum.* » (*Loc. cit.*, c. 3, in fine.) (719.)

III. Cum opus omnium difficillimum sit finalis perseverantia, ipsa quotidie petenda est, ut quotidie obtineatur. Cum autem orationis effectus sit infallibilis, qui orat sicut debet, et quantum debet, hic perseverantiam infallibiliter obtinebit, et salutem infallibiliter consequetur ; qui vero non orat, hic, juxta ordinariam Dei providen-

tiam, salutem non consequetur. Igitur : « Qui orat, certe salvabitur ; qui non orat, certe damnabitur. Quotquot salutem consecuti sunt, per orationem salvati sunt ; quotquot in gehennam ceciderunt, damnati sunt, quia non oraverunt. » (S. ALPH., *Praep. Mort.*, Consid. 30, P. 2.) (720-722.)

1228. Oeconomia salutis. — In hoc systemate, sicut intuenti patet, neque praedestinatio ante praevisa merita, neque reprobatio negativa admittitur. Sed statuitur : Deum, ex seria voluntate de salute omnium, omnibus gratias ad salutem vere sufficientes, et imprimis gratiam orandi, concedere. Quos Deus gratiis hisce sufficientibus bene usuros, praesertim vero, quos precatores sicut debent, et quantum debent, praevidit, his gratias ab intrinseco efficaces, quibus merita infallibiliter comparent, concedere statuit, eosque propter eorum merita elegit ad gloriam. Quos vero gratiis sufficientibus, speciatim gratiis ad orandum concessis, non usuros esse praevidit, eis gratias suapte natura efficaces denegat, eosque propter eorum demerita reprobat¹.

1228 bis. Quaeritur. *Utrum in systemate S. Alphonsi admitti debeat scientia media ad praevisionem effectûs gratiae explicandam.*

Resp. Si quis sibi persuasum habeat, scientiam mediam in Deo vere existere (cum sit res liberae discussionis, et in dubiis libertas), ipsi integrum erit ea inniti, ad explicandum quomodo Deus effectum gratiae praesertim sufficientis certitudinaliter cognoscat.

Atvero, cum duce S. Alphonso, scientiam mediam non admittamus, dicimus nos in hoc nostra systemate ea scientia nullatenus indigere.

Ipsam non esse necessariam ex parte Dei ad effectum gratiae per se efficacis infallibiliter praeoscendum, ex ipsa notione gratiae per se efficacis manifeste sequitur. Cum enim gratia suapte natura et ab intrinseco efficax, ob innatam suam energiam, habeat cum effectu ineffabilem connexionem causalitatis, Deus in ipso decreto, quo talem gratiam concedere statuit, infallibiliter cum omnimoda certitudine effectum gratiae praeoscit ; proinde nulla est ratio cur scientiam mediam introducamus.

Ipsam nec ad effectum gratiae sufficientis praeoscendum requiri, ex ipsa notione scientiae mediae, qualis a Medistis exponitur, manifestum est.

Secundum Molinistas, scientia media illa est, quam Deus habet de futuris conditionatis independenter ab omni decreto, et antecederet ad omne decretum ex parte sui². Et speciatim, quando agitur de gratia, scientia media est illa, qua Deus antecederet ad omne decretum de danda tali vel tali gratia, cognoscit quid quilibet homo factururus sit, si haec vel illa gratia ei concedatur : qua praelucente notione, Deus decernit dare cuique homini hanc vel illam gratiam, quam antecederet ad omne decretum cognovit fore efficacem vel inefficacem ob praevisum consensum vel dissensum creatae voluntatis. Qua explicatione optime conciliari putant Molinistae creatam libertatem cum infallibili gratiae efficacia. (Cf. n. 474, et seq.)

Jamvero in hoc nostro systemate nullatenus opus est ut admittamus in Deo ante quodcumque decretum illam quam adstruunt Molinistae conditionatorum notitiam. Ne dicimus Deum, priusquam ferat decretum de danda gratia sufficiente, explorare quid voluntas sit actura, si haec vel illa gratia ei concedatur ;

¹ Quoad objectiones quae contra systema S. Alphonsi moventur ob suam gratiam sufficientem, Cf. Tract. *De Gratia*, n. 723-730. — ² « La différence des Thomistes et des Jésuites à cet égard, ait P. Daniel, S. J., consiste en ce que les Thomistes mettent la science des conditions après le décret, et les Jésuites indépendamment de tout décret. » (*Lettres théologiques au P. Alexandre*, lettre 9e. Edit. Cologne, 1698, pag. 216).

nec affirmamus, Deum in distributione gratiarum sufficientium dirigi scientia illa praevia, quae media dicitur. Sed perhibemus Deum, ob seriam suam, sed antecedentem voluntatem salvandi omnes homines, decrevisse, ante omnem praevisionem consensum vel dissensum ex parte creatae voluntatis, dare cuique homini, mensura tamen inaequali, sed semper sufficiente, satis gratiarum ut salvari possit, dummodo velit; et videre simul scientiâ visionis consequente decretum consensum vel dissensum hominis.

Affirmamus utique Deum effectum gratiae sufficientis praevidere, quia homo ei consentit; sed haec notio, quippe quae decretum de danda gratia consequatur, a Medistarum scientia media undequaque discrepat. Nullatenus igitur scientia media indigemus ad praevisionem effectus gratiae sufficientis.

Sola superest difficultas in assignando *medio in quo* Deus videt liberum hominis consensum vel dissensum sub motione gratiae sufficientis. Sed quaestio de *medio in quo*, est a scientia media omnino distincta; et ipsa a Medistis etiam solvenda remanet. Quantumcumque enim ponatur Deum consensum conditionatum independentem ab omni decreto praeoscere, semper indicandum remanet *medium in quo* Deus videt voluntatis consensum, si haec vel illa ei concedatur gratia. Et hic deficiunt Medistae, sicut et aliorum systematum patroni, ut supra (n. 477 et seq.), notatum est; haec enim quaestio est nobis viatoribus insolubilis. (Cf. n. 479.) Proinde dicendum est: Scio quidem omnem consensum futurum certitudinaliter a Deo praeosci; quomodo autem Deus illum praeoscat, nescio et tu pariter mecum id ignoras. (737-748.)

III. Commendatio systematis S. Alphonsi.

(749-755.)

1229. I. In hoc nostro systemate admittitur tum gratia ab intrinseco efficax, quam ex S. Scripturis et S. Augustino admittendam esse conspicuum est; tum gratia vere et relative sufficiens, quacum homo actu faciliora operari potest, si velit. In hoc etiam systemate nexus, qui inter gratiam sufficientem et efficacem existit, in aprico ponitur. — In eo praeterea, aliquatenus saltem, intelligere licet quomodo hominis libertas sub motione gratiae suapte natura efficacis intacta remanere possit.

« Ex iis, quae exposita fuerunt, *inquit Albertus a Bulsano (Knoll)*¹, satis patet, hoc ultimum systema fini suo maxime congruere, quoniam in ipso tum de gratia efficaci, tum de libertate hominis, tum de gratia sufficiente clarae notiones traduntur, et istorum dogmatum nexus, quantum fieri potest, manifestatur. »

II. Hoc nostrum systema alia systemata antiquitate superat. SS. Patres et Veteres Theologi duplex agnoscunt auxilium gratiae: speciale unum, quod invictissime, insuperabiliter, indeclinabiliter suum semper producit effectum; aliud commune seu sufficiens, omnibus, urgente praecepto, concessum, quo auxilium speciale a Deo efflagitare possint.

Inconsiderate igitur agunt qui « zelo paulo ardentiori, *ut ait Tournely*², insurgunt in istam postremam opinionem, quasi nova foret, ad nos usque in scholis sorbonicis inaudita. » — Contra, alia systemata novitatis notam effugere nequeunt.

Neque minus inconsiderate agunt, qui hoc systema insimulant eclecticismi, perinde ac si ex partibus ab aliis systematibus mutuatis coalesceret. Hoc equidem systema, utpote prae aliis antiquitate commendatum, a caeteris nihil mutuatum est; sed quae habet, a Patribus et antiquioribus scholasticis accepit, quorum doctrinam refert. Caetera vero systemata Patrum et antiquiorum

¹ Theol., p. 4, sect. 1, c. 3, a. 2. — ² De Grat., p. 2, q. 7, a. 1.

scholasticorum doctrinam ex parte tantum referunt, cum vel gratiam suapte natura et ab intrinseco efficacem prorsus eliminant, vel talem statuunt gratiam sufficientem, quae de facto vere sufficiens non videatur : quae de causa, et haec caetera systemata manca existunt, ac tot atque tantis obnoxia sunt difficultatibus.

III. Hoc S. Alphonsi systema conformius est regulae ad seligendas opiniones inter theologos hinc inde agitatae traditae. « Porro circa theologos haec regula statuenda est, ait *Hilarius Parisiensis* ¹ : Dissidentibus Doctoribus, si pars partem aequare videatur, opportunum est mediam viam quaerere, quia quando duabus opinionibus invicem diu certantibus, nulla aliam superavit, concluditur in utraque aliquid veritatis et aliquid erroris inesse : unde pura veritas in medio inveniendi est. »

IV. In hoc systemate divina attributa clarius elucunt. « Ex eodem systemate ait *Knoll* (*loc. cit.*), attributa divina clarius pro captu nostro elucunt ; nempe *omnipotentia*, quae multiplici modo in homine operatur, et partim ita eum adjuvat, ut gratiae efficacia, vel inefficacia a consensu dato vel negato dependeat, partim vero per gratiam ipsam consensum simul cum libertate producat ; *sapientia*, quae modum invenit, quo fit, ut in ordine salutis nihil quidem sine gratia fieri possit, et tamen eadem salus, quae est opus gratiae, etiam meritum hominis recte dicatur, imo quilibet actus salutaris tum gratiae, tum libero arbitrio adscribendus sit ; *bonitas*, quae gratias sufficientes omnibus elargitur eosque ad preces, aliaque opera facilia adhortatur, quibus auxilia ab intrinseco efficacia, et effectus salutare indeclinabiliter et insuperabiliter producentia obtinere queant ; ac demum *justitia*, quae sicut debito modo petentibus, quaerentibus, pulsantibus, gratias efficaces concedit, ita easdem orationem aliaque opera facilia negligentibus justissimo iudicio denegat... In eodem systemate facilius declaratur quomodo Deus velit omnes homines salvos fieri, et non sit acceptor personarum. »

V. *Denique, addit prae laudatus auctor*, hoc ultimum systema ad moralitatem promovendam efficacissimum est. Cum enim in isto dicatur gratiam sufficientem cuilibet adesse, maximum illud moralitatis obstaculum tollitur, quo homines gratiam ad observanda divina mandata necessariam sibi deesse dictitant, desidia suam inique excusantes. Posita hac doctrina, homines potius quovis tempore cavere debent, ne ipsimet gratiis acceptis desint, atque ideo continuo vigilare, ad inspirationes attendere, iisdemque obtemperare tenentur, ut tali modo actus pietatis faciles ponentes, ac praecipue sine intermissione cum vera humilitate et firma confidentia orantes gratias ab intrinseco efficaces obtineant, quibus muniti, etiam graves tentationes superabunt, ardua quaeque praecepta observabunt, et salutem suam operabuntur, etc. »

Merito igitur scribere potuit *Martinet* ² : « Sanctissimus et doctissimus Alphonsus de Ligorio eam proposuit de efficacia gratiae sententiam, quae nobis semper magnopere placuit, utpote caeteris ea de re sentiis, et speculative fundatior, et practice procul dubio utilior. Quid enim prodest de gratia efficaci multa disserere, nisi modum discamus tantum bonum nobis et proximo conciliandi. »

VI. His accedit *Eminent. Cardinalis Villecourt* praeconium. Exposito breviter S. Alphonsi systemate, exclamat ³ : « En praeclaram doctrinam, vel si mavis, mirabile systema sancti nostri Auctoris de gratia et oratione. Haec doctrina tantum nobis attulit delectationis, ut, elapso jam dimidio saeculo, nunquam ex animo nostro discesserit. Siquidem nobis videbatur, nullum

¹ *Cur Homo Deus*, p. 102. — ² *Theol.*, tom. 4, p. 81. — ³ *Causa Doctoratus S. Alph.*, p. 27.

exstare posse Novatorem, quadam aequitate et ratione praeditum, quem ipsa, aequae ac nos, non convinceret. Haec enim doctrina, dum Dei bonitatem ejusque providentiam mirifice extollit, miserorum peccatorum erigit animos, ne in desperationem incidant, gratia necessaria orbatos se esse credentes. Ipsa peccatoribus simul ostendit, omnes qui mortem incurrunt aeternam, nonnisi propria culpa perire, eo quod Deus nulli deneget donum orationis, cujus ope omnia impetrantur auxilia ad salutem aeternam consequendam necessaria. »

PARS II

DE GRATIA HABITUALI

Perpensis iis, quae ad gratiam actualem spectant, de gratia habituali seu sanctificante agendum est. — Gratia habitualis considerari potest cum in seipsa, tum in sua acquisitione ; idcirco in hac secunda parte tractandum est I. de ipsa gratia sanctificante ; II. de ejus acquisitione, seu de justificatione.

CAPUT I

De ipsa gratia sanctificante.

1230. Gratia sanctificans definitur : *Supernaturale Dei donum; animae permanenter inhaerens per modum habitus, quo homo formaliter redditur consors divinae naturae, justus, sanctus, Deo gratus, filius Dei adoptivus, et haeres vitae aeternae.*

Quae definitio tam naturam gratiae sanctificantis, quam ejus formales effectus exhibet. Duo igitur puncta in hoc capite sunt enucleanda : in priori de gratiae sanctificantis natura, in posteriori de ejus effectibus formalibus sermo erit.

ARTICULUS I.

De gratiae sanctificantis natura.

(761-869.)

1231. Circa gratiae sanctificantis naturam errant protestantes : docent nimirum gratiam, qua justi constituimur, non esse aliquid nobis intrinsece inhaerens, sed esse tantum aut extrinsecum Dei favorem ; aut justitiam Christi fide apprehensam et nobis extrinsece imputatam (761.) Contra quos sic sequens.

Propositio. *Gratia sanctificans qua justificamur non est extrinsecus favor Dei, sed aliquod donum animae intrinsece inhaerens*¹.

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 11 : « Si quis dixerit homines justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhaereat ; aut etiam gratiam qua justificamur, esse tantum favorem Dei, A. S. »

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 11, n. 32 (t. 5, p. 361).

PROB. EX SCRIPTURA. Legimus (II, Cor., I, 22): *qui signavit nos et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*. — (Ephes., I, 13): *Signati estis Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostrae*. — (I, Jean., III, 9): *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet*. — (Joan., IV, 14): *Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam*. Jamvero haec verba, quibus metaphorice designatur gratia sanctificans, donum in anima intrinsece inhaerens aperte declarant. (762-265).

Nostram propositionem confirmant etiam omnes Scripturae textus, quibus gratia sanctificans exhibetur sub symbolis *vitae, lucis, unctionis, vestis nuptialis, stolae candidae*; vel in quibus ipsa dicitur *dari, diffundi in cordibus, recipi, creari, amitti, resuscitari, esse in nobis, manere in nobis*; quae omnia indicant gratiam esse aliquid in homine realiter existens, et non merus favor Dei extrinsecus.

II. Ex Traditione. S. August. in verba Apostoli (Rom., III, 24). *Justitia Dei manifestata est*, scribit: « Non dixit justitia hominis... sed justitia Dei, non qua Deus justus est, sed qua induit hominem, cum justificat impium. » (*De Spir. et litt.*, e. 9. M., 44. c. 209.) — Et in Trid., Sess. VI, cap. 16, legimus: « Quae enim justitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem justificamur; illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi merita. » (767, 768.)

III. Ex Ratione¹. Esse in gratia, est amari a Deo, ut ipsi protestantes fatentur. Licet autem amor divinus et humanus in hoc conveniant, quod uterque in bonum tendit, in hoc tamen differunt quod amor humanus est affectivus tantum, et praesupponit in objecto bonitatem quam amat; amor autem divinus est effectivus, *infundens et creans bonitatem in rebus*, ut ait S. Th.² Sicut ergo Deus amando efficaciter res naturales bonum naturale eis elargitur, ita amando homines in ordine ad finem supernaturalem, eis etiam supernaturalem quamdam elargitur bonitatem, qua congruum supernaturalis Dei dilectionis objectum constituuntur. Hanc autem bonitatem seu perfectionem supernaturalem dicimus esse gratiam sanctificantem, quae reddit hominem Deo gratum et acceptum in ordine ad vitam aeternam. (769.)

Stabilita contra protestantes gratiae sanctificantis realitate physica, inquirendum superest, quatenam sit illius doni natura. Porro, quamvis in praesenti vita illius doni natura, utpote quod sit res ordinis supernaturalis, nobis perfecte innotescere non possit, multa tamen, ducibus Revelatione et Traditione, circa illam nobis cognoscere licet. Pro quo sint sequentes conclusiones.

¹ Cf. S. Th., I, 2, q. 110, a. 1, et p. 1, q. 20, a. 2. — ² P. 1, q. 20, a. 2.

1232. Conclusio I. *Gratia sanctificans est donum creatum, non autem ipsa Spiritus Sancti persona*¹. — Sententia communis et certa.

PROB. I. EX S. SCRIPTURA. Per gratiam nascimur ex Spiritu Sancto secundum illud : « *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto*, etc. » (Joan., III, 5.) Unde gratia est nova vita a Spiritu Sancto data. Sed vita data distinguitur a donante illam. Ergo gratia distinguitur a Spiritu Sancto.

PROB. II. EX TRIDENTINO. Gratiam sanctificantem non esse Spiritus Sancti personam, sed donum creatum ab Ipso productum, ex Tridentino apprime constat. Legimus (Sess. VI, cap. 7) : *Unica formalis causa* (nostrae justificationis) *est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit*. Cum autem Spiritus Sanctus sit ipsa subsistens justitia, quâ Deus justus est, si gratia sanctificans esset Spiritus Sancti persona, dicendum foret eâdem justitiâ, qua ipse Deus justus est, et nos esse justos.

PROB. III. EX RATIONE. Sicut esse naturale est effectus dilectionis Dei naturalis, ita esse gratuitum, seu gratia, est effectus dilectionis Dei supernaturalis. Sed esse naturae est aliquid creatum a Deo distinctum. Ergo etiam esse gratiae est aliquid creatum a Deo distinctum. (776-783.)

1233. Concl. II. *Gratia sanctificans non est substantia, sed accidens*². — Sententia communis.

PROB. Gratia sanctificans, teste Trident., Sess. IV, cap. 7, et can. 11, est aliquid animae inhaerens. Quod autem alicui inhaeret, non est substantia, sed accidens, cujus esse est inesse in altero. (791.) — *Quae conclusio ex dicendis magis dilucidabitur.*

1234. Concl. III. *Gratia sanctificans est qualitas, habens esse permanens per modum habitus*. (784-790.) — Sententia communis.

A. *Gratiam esse qualitatem* :

PROB. I. EX Auct. Catech. Rom. : « Est autem gratia, inquit, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum poena anathematis proposita decrevit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed divina qualitas in anima inhaerens, ac veluti splendor quidam et lux, quae animarum nostrarum maculas omnes delet; ipsasque animas pulchriores et splendidiore reddit. » (De bapt., n. 50.)

II. EX RATIONE. Gratia est accidens. Porro neque potest esse quantitas, cum haec solis corporibus competat; neque relatio, cum

¹ Cf. Grandin, *De Grat.*, p. 108; Montesinus, *Disp.* 30, q. 1, p. 773; Wirceburg., *De Grat.*, *Disp.* 6, c. 1. a. 1. — ² Cf. Gotti, *De Gratia*, q. 3. dub. 2, § 1.

haec sit ad aliud, gratia autem est aliquid absolutum in se ; neque actio vel passio, cum gratia non sit aliquid fluens aut transiens ; neque aliud quoddam accidens, ut intuenti facile patet. Necesse est igitur gratiam in genere qualitatis reponi.

B. *Gratiam habere esse permanens per modum habitus.*

PROB. I. EX S. SCRIPTURA. In S. Scripturis gratia his vocabulis designatur, quae aliquid stabile et physice permanens exhibent. Vocatur enim : *pignus, semen, signaculum, fons*, etc.

Praeterea, legimus (I, Cor., III, 16) : *Spiritus habitat in vobis.* — (Joan., XIV, 23) : *Si quis diligit me... ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus.* Porro, et Spiritus Sanctus habitat in nobis per gratiam sanctificantem ; et tres divinae personae mansionem faciunt in homine per eandem gratiam cum igitur tum inhabitatio, tum mansio sint quid permanens, inde sequitur gratiam sanctificantem, per quem fiunt inhabitatio et mansio, necessario esse etiam quid permanens.

PROB. II. EX RATIONE. Fide certum est, gratiam sanctificantem esse etiam in infantibus baptizatis. Sed in his gratia non potest esse nisi per modum habitus.

Praeterea, ut ratiocinatur S. Th., q. 110, a. 2, Deus non minus providet hominibus, quos diligit in ordine ad vitam aeternam, quam creaturis naturalibus, quas in ordine ad bonum naturale diligit. Jamvero, in ordine naturali Deus sic providet creaturis, ut eas non solum ad finem moveat, sed eis etiam formas seu virtutes permanentes elargiatur, quibus actiones connaturaliter et faciliter elicere valeant. Ergo etiam homines Deus non solum movet ad finem supernaturalem per gratias actuales, sed formas quasdam seu virtutes permanentes eisdem etiam infundit, quibus actiones supernaturales connaturaliter prompte et faciliter elicere valeant.

1235. Concl. IV. *Habitus gratiae sanctificantis est ab habitu caritatis entitative diversus.*

« Quidam posuerunt, ait S. Th., idem esse gratiam et virtutes secundum essentiam, sed differre solum secundum rationem ; ut gratia dicatur, secundum quod facit hominem Deo gratum, vel secundum quod gratis datur ; virtus autem secundum quod perficit ad bene operandum. » (1. 2., q. 110, a. 3 ; cf. *de Verit.*, q. 27, a. 2.)

Quoad hanc igitur conclusionem duplex existit sententia.

Prior, communior et probabilior, est sententia S. Thomae et discipulorum ejus. Docet gratiam ab habitu caritatis entitative differre. (797-802.)

PROB. I. Ex S. Scriptura et Conciliis. Scriptura et Concilia gratiam a caritate distinguunt. Legimus (II, *Cor.*, XIII, 13): *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et caritas Dei*, etc. — Et (I, *Timoth.*, I, 14: *Superabundavit gratia Domini nostri cum fide et dilectione*. — Et in Conc. Trid. Sess. VI, can. 11, dicitur: « Si quis dixerit justificari homines sola remissione peccatorum... exclusa gratia et caritate, A. S. » — Item, Conc. Viennense, ut refertur in Clementina; de *Summa Trinitate*, docet: « In baptismo infundi gratiam, virtutes et dona. »

Quae testimonia, licet non sint omnino cogentia, maximam tamen probabilitatem ingerunt gratiam inter et caritatem existere realem distinctionem: quippe Scriptura et Concilia eandem rem diversis et repetitis verbis denominare non solent.

II. Ex Ratione. Fatentibus theologis, gratia imitatur naturam. Quocirca de rebus supernaturalibus philosophandum est per proportionem ad res naturales, nisi in contrarium urgeat aliqua auctoritas. Porro, in ordine naturali, virtus uniuscujusque rei dicitur in ordine ad naturam aliquam praeexistentem, cum, teste Aristotele, virtus sit dispositio entis jam perfecti quoad esse. Sed caritas est virtus operativa in ordine supernaturali: ipsa ergo quoddam *esse supernaturale* praesupponit; quod *esse* est gratia sanctificans. Gratia igitur, utpote virtuti praesupposita, a virtute realiter et entitative est distincta.

Posterior sententia, minus communis, est Petri Lombardi, Durandi, Bellarmini, Isamberti, etc. Docet habitum gratiae ab habitu caritatis entitative non differre. (793-797.)

PROB. Ex S. Scriptura. « Illi habitus, ait Isamb., sunt iidem realiter quorum omnes proprii et formales effectus sunt omnino iidem, quia habitus distinguuntur penes proprios suos actus, effectus et objecta. Atqui juxta Scripturas proprii actus et effectus gratiae sanctificantis et caritatis sunt plane iidem: igitur gratia sanctificans et caritas sunt unus idemque numero habitus. » (In q. 110, disp. 1, a. 2.)

Prob. min. 1° Gratia dicitur esse id, quo homo filius Dei constituitur, quo renascitur, idem de caritate affirmatur. — (I, *Joan.*, IV, 7): *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.*

2° Gratiae tribuitur *reddere hominem Deo gratum et dilectum*; idem caritati tribuitur. (*Joan.*, XIV, 23): *Si quis diligit me..., Pater meus diligit eum*, etc.

3° Gratiae tribuitur *justificatio*, et *peccatorum remissio*; eadem caritati adscribuntur (I, *Joan.*, IV, 16): *Qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo*. — (*Luc.*, VII, 47): *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

4° Gratiae vita aeterna promittitur; eadem promissa est diligentibus Deum (*Jac.*, I, 12): *Accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se.*

II. Ex Ratione. Ex duobus entibus absolutis, quae ab invicem realiter et entitative distinguuntur, unum absque alio existere potest. Atqui gratia et

caritas ab invicem separari nequeunt. Ergo nec sunt ab invicem entitative distinctae.

1236. Sed, ut respondent patroni prioris sententiae, haec duo argumenta nullatenus sunt cogentia. Et re quidem vera :

Quoad primum argumentum : Ex textibus allegatis, nonnulli non de habitu sed de actu caritatis loquuntur ; ac proinde iidem effectus, qui gratiae tanquam causae formali tribuuntur caritati tanquam causae meritoriae et dispositivae adscribuntur. Alii vero textus loquuntur quidem de habitu caritatis ; et sic caritati attribuiuntur effectus gratiae, non quia gratia et caritas sint unus et idem habitus, sed quia sunt habitus inseparabiliter connexi. Inde sequitur et ea, quae gratiae tanquam radici vel naturae tribuuntur, caritati tanquam praecipuae ejus facultati adscribi ; et ea, quae caritatis sunt propria, gratiae tanquam hujus radici tribui : caritas quippe, in ordine supernaturali, per modum facultatis, gratia vero per modum naturae se habet.

Ad secundum argumentum respondetur, quod, licet nonnulli affirmant gratiam de potentia Dei absoluta sine caritate existere posse, attamen de potentia Dei ordinaria caritas a gratia nequit separari, quia caritas per naturalem quamdam effluentiam fluit a gratia, non secus, v. gr., quam voluntas ab anima. Qua de causa, posita gratia, statim adest caritas, sicut posita anima, statim adest voluntas ; evanescente vero gratia, illico evanescit caritas, sicut pereunte anima, periret voluntas.

Evanescente autem caritate, evanescit gratia, quia sicut Deus diligentes se diligit, ita eos, qui ab ejus amore recedunt, et ipse amare cessat. Pro Deo autem, amare in ordine supernaturali, est influere bonum gratiae ; unde et a dilectione abstinere, est tollere influxum boni gratiae. Ex quo patet, et quomodo, pereunte caritate pereat et gratia ; et quomodo adveniente caritate, adveniat etiam gratia ; et quomodo crescente caritate, proportionaliter crescat et gratia. (803-805.)

1237. Corollaria. *Ex dictis sequitur :* 1° Gratiam esse habitum entitativum, et sese habere in ordine supernaturali per modum naturae, in qua virtutes infusae radicanitur ; caritatem vero esse habitum operativum, et sese habere per modum facultatis.

2° Gratiam esse in essentia animae tanquam in subjecto proximo ; caritatem vero in voluntate. — Qui autem docent gratiam et caritatem entitative non distinguere, gratiam in voluntate immediate subjectari dicunt ¹. (806, 807.)

1238. Concl. V. *Gratia sanctificans est formalis et physica divinae naturae participatio* ².

Gratiam sanctificantem esse divinae naturae consortium quoddam atque participationem, ex verbis B. Petri manifeste constat. Ait enim (II. Petr., 1, 4) : *Per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit ; ut per haec efficiamini divinae consortes naturae.* (809-816.)

— Ast, quando inquirunt de modo, quo gratia divinam naturam participet, scinduntur theologi : alii solam participationem moralem, alii physicam formalem admittunt.

Praenotanda. — Participare nihil aliud est, aiunt *Salmanticenses*, « quam rem inferiorem imitari, atque exprimere perfectionem rei

¹ Cf. S. Th., q. 140, a. 4. — ² Cf. Paul. a Concept., Tr. 13, disp. 2, dub. 2 ; Billuart, *De Grat.*, diss. 4, a 3 ; Gibbon, disp. 33, dub. 2 ; Gotti, q. 3, dub. 2, § 2.

superioris, non quidem adaequate et secundum omnes conceptus, sed inadaequate, et quoad aliquam rationem partialem. Ubi enim unum extremum aliud adaequat, ibi non participatio, sed aequalitas, adaequatio et identitas reperitur... Participare est habere partialiter perfectionem rei superioris, et ex perfectione per se inspecta, atque imitabili ab inferiori, quamdam partem capi, et alias partes sive conceptus relinquere. » (*Disp.* 4, *dub.* 3, n. 38 ; p. 533.)

Aliquid potest multipliciter participari ; nam ut aiunt *Salmantic.* (*loc. cit.*) « juxta diversum modum imitationis ac convenientiae rei inferioris cum superiori, oportet dividere participationem ut sic in diversa membra ».

Participatio est vel *moralis* vel *physica*. — *Moralis* est : Qualitatis moralis, quae est in re superiori, imitatio quaedam et expressio, ex extrinsecâ tantum aliquâ ordinatione. Sic, v. gr., charta nummaria (vulgo : *billet de banque*) ex extrinsecâ conventionem valorem et dignitatem auri participat ; et moneta sigillo regis insignita dignitatem regis ex extrinsecâ ordinatione participat. Quare, gratiam participare moraliter naturam divinam significat : gratiam ex extrinsecâ Dei ordinatione tribuere homini potestatem sancte et juste operandi, et jus Deum intuitive videndi eoque beate fruendi ; in quibus actibus homo participat et imitatur naturam Dei, qui necessario omnia juste et sancte operatur, se intuitive naturaliter videt, et sui intimâ fruitione infinite est beatus. — Haec participatio vocatur etiam *ethica*, quia mores respicit, consistitque in eo, quod homo in actibus suis moralibus Dei sanctitatem imitetur. Propter hanc moralem participationem, qui per fidem Abraham imitantur, vocantur filii Abrahae ; et qui opera mala faciunt, vocantur filii diaboli. (*Joan.*, VIII, 39, 44) : *Si filii Abrahae estis opera Abrahae facite... Vos ex patre diabolo estis ; et desideria patris vestri cultis facere.*

Physica est, quando aliqua res inferior, ex naturâ suâ, et seclusâ omni extrinsecâ ordinatione aut conventionem, perfectionem quamdam quae in re superiori invenitur, imitatur et exprimit ; sicut, v. gr., photographia suum prototypum naturaliter exprimit et imitatur. — Proinde gratiam physice divinam participare naturam, significat : gratiam, licet sit ens creatum et a Deo essentialiter distinctum, ex naturâ suâ habere, ut divinam naturam in aliquâ ejus perfectione imitetur et exprimat, tribuatque homini accidentaliter aliquid, quod est in Deo substantialiter.

Participatio physica subdividitur in *virtualem* et *formalem*.

Virtualis est, quando perfectio, quae dicitur participata, non est in utroque extremo formaliter ; sed in uno formaliter, in alio virtualiter tantum aut eminenter. Dupliciter igitur contingit participatio virtualis : uno modo, quando aliqua perfectio est formaliter in inferiori, et eminenter in superiori ; sic ratio humana, quae formaliter est in homine et eminenter in Deo, dicitur participatio physica virtualis divini intellectûs ; — alio modo, quando perfectio, quae est formaliter in superiori, est tantum virtute in inferiori ; quando scilicet participans habet in se virtutem producendi perfectionem, quae est formaliter in superiori ; sicut, v. gr., glans querneae participat vitam quercûs, quia habet virtutem generandi quercum.

Formalis est, quando perfectio, quae participatur, physice et realiter invenitur tum in participante tum in participato, et potest de utroque formaliter praedicari ; sicut, v. gr., ferrum candens physice formaliter participat calorem ignis.

Formalis physica potest esse vel *univoca* vel *analogâ*. — Est *univoca* quando perfectio est ejusdem speciei et ejusdem rationis in participante et in participato, licet in participato sit modo longe perfectiori quam in participante ; sicut, v. gr., calor qui est in ferro candente, est ejusdem naturae cum calore ignis, et ideo dicitur participatio univoca.

Est *analogâ*, quando perfectio participata est quidem formaliter in utroque extremo, in participato tamen est secundum esse quoddam altioris ordinis et alterius naturae quam in inferiori. Sic, v. gr., sapientia, quae est formaliter in homine, est participatio analogâ Dei sapientiae ; et quaelibet perfectio creaturae est participatio analogâ alicujus divinae perfectionis.

RESOLUTIO DUBII. — Dicunt igitur nonnulli, gratiam esse moralem tantum divinae naturae participationem ; quia sicut Deus ex natura sua est semper ad se conversus, semper justus et sanctus, ita gratia *ex extrinseca* Dei ordinatione tribuit homini ut sit ordinatus in Deum supernaturaliter videndum, atque divinam rectitudinem et sanctitatem imitetur. Et propter hanc extrinsecam ordinationem gratia dicitur divinae naturae participatio, eo ferme sensu quo illi, qui fidem Abrahae imitantur, ejus filii dicuntur, quamvis ex eo physice non sint nati.

Alii vero, quorum opinio est probabilior et communior, docent gratiam sanctificantem esse physicam formalem, sed analogam, divinae naturae participationem, ita ut gratia, ex natura sua, seclusa omni externa Dei ordinatione, hominem ad Deum in se videndum

ordinet, sicut Deus ordinatur ex natura sua ad se videndum ; et tribuat homini ut in operibus suis sit justus et sanctus, sicut Deus ex natura sua in omnibus operibus suis justus et sanctus est : ac proinde natura divina, quae in Deo est formaliter, formaliter etiam sed analogice sit in homine per gratiam. (820.)

1239. PROBATUR HAEC SECUNDA SENTENTIA.

I. Ex S. Scriptura. 1° Ex verbis B. Petri (II, *Petr.* I, 4) : *Ut per haec efficiamini divinae consortes naturae*. Quae verba sensu suo obvio indicant hominem fieri participem divinae naturae, vere, physice, formaliter. Atqui per gratiam sanctificantem homo divinae naturae particeps constituitur. Ergo et gratia sanctificans est vera, physica et formalis divinae naturae participatio.

2° Scripturae saepius testantur hominem per gratiam ex Deo *generari, nasci, renasci, filium Dei fieri, filium Dei non solum nominari sed esse* (I, *Joan.*, III, 1). Atqui generatio, nativitas, filiatio, petunt ut filius naturam patris physice formaliter participet. Ergo et gratia, per quam fit illa generatio, est vera, physica, et formalis divinae naturae participatio. (822.)

II. Ex S. Thoma, qui (1. 2, q. 110, a. 3), gratiam vocat *naturam divinam participatam... participationem divinae naturae*. « Gratia, inquit (*loc. cit.*, a. 2, ad 2)... est forma accidentaliter ipsius animae. Id enim quod substantialiter est in Deo, accidentaliter fit in anima participante divinam bonitatem. » — Et (P. 3, q. 2, 10, ad 1) : « Gratia, quae est accidens, et quaedam similitudo divinitatis participata in homine. » (Cf. etiam 1. 2, q. 110, a. 4.) — Ex quibus constat, secundum S. Doctorem, gratiam esse physicam, formalem divinae naturae participationem.

III. Ex Ratione. 1° « Gratia habitualis, inquit Paulus a Concept., quatenus est participatio naturae divinae, radicat virtutes et dona supernaturalia, qua ratione gerit munus *naturae* in linea supernaturali ; sed radicat ea non solum moraliter, sed etiam physice, sicut physice concurrat ad actus videndi et amandi Deum. Ergo est participatio physica et non moralis tantum. » (*Tr.* 13, D. 2, dub. 2.)

2° Per naturam divinam intelligimus id, quod in Deo concipitur cum ut radix divinarum perfectionum, tum ut principium radicale divinarum operationum, scilicet ut principium seipsum intuitive videndi, seipsum amore beatifico diligendi, etc. Atqui, gratia sanctificans hanc fontalem Dei perfectionem physice imitatur et exprimit. Justus enim, vi gratiae sanctificantis, radicaliter disponitur ut in Deum intuitive videndum et amore beatifico diligendum propen-

deat. Eadem igitur fontalis perfectio est in Deo per naturam, et in homine per gratiam. Gratia igitur est formalis divinae naturae participatio. (824, 825.)

1240. Corollaria. Ex dictis :

Sequitur I. Gratiam sanctificantem esse entitative supernaturalem, quippe cujus entitas in formali divinae naturae participatione consistat, atque ex intrinseca sua natura ad Deum intuitive videndum, eoque amore beatifico fruendum ordinetur. (831.)

Sequitur II. Gratiam sanctificantem, dummodo unionem hypostaticam et gloriam beatorum excipias, esse omni alio ente creato, vel creabili nobiliorem. Licet enim ratione accidentalitatis sit inferior anima quoad modum essendi, absolute tamen loquendo est ens omnium perfectissimum, utpote quod bonum divinum perfectius, quam quaelibet alia creatura, participet. Gratia igitur facit ut homo sit imago Dei. Imago enim, juxta S. Thomam¹, est similitudo ad instar alterius producta. (832-840.)

Sequitur III. Solum Deum posse esse causam efficientem principalem gratiae. « Donum gratiae, ait S. Thomas, excedit omnem facultatem naturae creatae, cum nihil aliud sit quam quaedam participatio divinae naturae, quae excedit omnem aliam naturam. Et ideo impossibile est quod aliqua creatura gratiam causet. Sic enim necesse est quod solus Deus deificet, communicando consortium divinae naturae per quamdam similitudinis participationem, sicut impossibile est quod aliquid igniat nisi solus ignis. » (1. 2, q. 112, a. 1.) (860-866.)

1241. Concl. VI. Gratia sanctificans virtutes infusas semper secum conjunctas habet. — Certa.

« Sicut ab essentia animae, ait S. Th., effluunt ejus potentiae quae sunt operum principia ; ita etiam ab ipsa gratia effluunt virtutes in potentias animae, per quas potentiae moventur ad actus. » (Q. 110, a. 4, ad 1.)

Gratiam sanctificantem secum conjunctas habere virtutes theologicas, constat et Trid., Sess. VI, cap. 7, ubi legitur : « In ipsa justificatione, cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et caritatem². » (841-843.)

Ipsam conjunctas etiam habere virtutes morales, testatur *Catech. Rom.*, P. 2, c. 2, n. 51 : « Huic autem (gratiae) additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quae in animam cum gratia divinitus infunduntur. » — Idem ratione suadetur : sicut per virtutes theologicas homo supernaturaliter ordinatur immediate in Deum, ita « oportet quod per alias virtutes infusas perficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum ». (S. Th., 1. 2, q. 63, a. 3.) Sed virtutes, quae perficiunt animam circa res creatas, sunt virtutes morales. (844-848.)

¹ P. 1, q. 35. Cf. Bellamy, *La vie surnaturelle*, c. 6. — ² Cf. S. Th., 1. 2, q. 62, a. 2.

Quod de virtutibus, illud etiam de donis Spiritus Sancti dicendum est : quippe quae etiam una cum gratia infundantur. (853-855.)

1242. Quaeritur. An gratia producat creationem¹.

Resp. Si cum scholasticis, praesertim recentioribus, creationem definiamus *productionem totius entis ex nihilo*, dicendum est gratiam non creari, nec proprie concreari, sed educi ex potentia obedientiali animae. — *Non debet dici creari* : creatio enim est rei subsistentis ; gratia vero est accidens, non substantia. — *Nec proprie debet dici concreari* : forma inhaerens dicitur concreari, quando per actionem ipsius subjecti creativam producit. Sed actio Dei, qua gratia producit, animam, subjectum gratiae, non creat, sed praesupponit. — *Sed educitur ex potentia obedientiali animae* : illa forma de potentia subjecti educitur, quae cum in fieri tum in conservari a subjecto dependet, atque producit per actionem agentis transmutantis subjectum, ita ut subjectum fiat actu relate ad formam, ad quam antea erat in potentia. Jamvero gratia sanctificans, cum sit accidens, in suo fieri atque conservari dependet ab anima, et producit actione Dei transmutantis animam, eamque reducens ad actum relate ad gratiam, ad quam ipsa antea erat solum in potentia.

Nonnulli tamen, praesertim ex antiquioribus scholasticis, gratiam creatione produci dicunt. Hi enim nomine creationis intelligunt non solum alicujus rei subsistentis productionem ex nihilo, sed etiam productionem cujuscumque rei, quae, utpote virtutem omnem creatam superans, extra sphaeram agentium naturalium posita est, et in subjecto solam potentiam receptivam obedientialem praerequit, et Dei solius actione producit. « Gratia, ait ipse S. Thomas, cum non sit forma subsistens, nec esse nec fieri ei proprie per se competit : unde non proprie creatur per modum illum quo substantiae per se subsistentes creantur. Infusio tamen gratiae accedit ad rationem creationis in quantum gratia non habet causam in subjecto nec efficientem, nec talem materiam in qua sit hoc modo in potentia, quod per agens naturale educi possit in actum, sicut est de aliis formis naturalibus. » (*De Pot.*, q. 3, a. 8, ad 3.) (867.)

ARTICULUS II.

De formalibus gratiae sanctificantis effectibus.

(870-903.)

1243. Gratia sanctificans sui unione cum anima praeclaros producit effectus. Primus effectus formalis est justificatio et peccatorum remissio, de qua in capite sequenti specialis sermo instituetur. — Alii effectus ejus formales in eo positi sunt, quod homo per gratiam reddatur consors divinae naturae, justus et sanctus, Deo gratus et amicus, filius Dei adoptivus, et haeres vitae aeternae.

Sint ergo sequentes propositiones.

1244. Prop. I. *Per gratiam sanctificantem homo naturae divinae particeps efficitur.*

Fide certa, ex S. Scriptura et ecclesiasticis documentis.

¹ Cf. Isamb., q. 112, Disp. 2 ; Phil. a SS. Trin., Disp. 5, dub. 4, p. 522.

« Haec propositio, ait *Contenson*, veritatem continet, quae totius christianismi medulla est et gloria, ac ferme infinitam declarat christiani dignitatem, qua nedum animalibus, sed et Angelis in ordine naturali constitutis, immensum antecellimus ; qua filiorum Dei juribus donamur, etc. » (l. 7, diss. 5, c. 1, spec. 1.)

PROB. Propositio ex dictis, n. 1238, probata manet. Si enim gratia est naturae divinae consortium quoddam, per eam utique homo ejusdem naturae particeps efficitur.

Eamdem veritatem Patres laudibus extollunt : « Agnosce, o christiane dignitatem tuam ait *S. Leo*, et divinae consors factus naturae, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. » (Serm. 1, de *Nativ.* M., 54, c. 192.)

Eamdem confirmat Ecclesia, quae in praefatione Ascensionis canit : « Qui post resurrectionem suam omnibus discipulis manifestus apparuit, et ipsis cernentibus est elevatus in coelum, ut nos divinitatis suae tribueret esse participes. » (871.)

1245. Prop. II. *Per gratiam sanctificantem homo justus et sanctus efficitur.*

De fide, ex Trid., Sess. VI, cap. 3 et 7, — et ex verbis Apostoli (I, Cor., VI, 11) : *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis.* (872, 873.)

N.-B. Sanctitas significat perfectam puritatem a peccato. Per justitiam vero intelligimus non specialem illam virtutem, quā reddimus unicuique quod suum est ; sed « rectitudinem quamdam ordinis in ipsa interiori dispositione hominis, prout scilicet supremum hominis subditur Deo, et inferiores vires animae subduntur supremae, scilicet rationi » (*S.Th.*, q. 113, a. 1) ; quam rectitudinem homo per habitus infusos virtutum et donorum Spiritus Sanctis assequitur.

PROB. PROP. A. *Quoad justitiam.* — I. Justitia perfectam denotat totius hominis rectitudinem, quae ex omnium virtutum supernaturalium possessione exsurgit. Atqui in justificatione una cum gratia infunduntur virtutes theologicae et morales, necnon et dona Spiritus Sancti. Ergo.

II. Ex verbis Trid., Sess. VI, cap. 7 : « Unica formalis causa (justificationis) est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit ; qua videlicet a Deo donati renovamur spiritu mentis nostrae, et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus, justitiam in nobis recipientes. »

B. *Quoad sanctitatem.* — I. Sanctitas est perfecta puritas a peccato. Sed gratia peccatum expellit. Ergo gratia per se sanctitatem confert.

II. Per peccatum homo constituitur Dei inimicus, ab ipso dissitus et separatus, diaboli filius, atque omne jus ad coelestem haeredita-

tem amittit. Per gratiam autem homo denuo redditur divinae naturae particeps, fit Dei filius et amicus, liberatur a iugo diaboli, atque jus ad haereditatem regni coelestis recuperat. Ergo gratia peccatum expellit, hominemque sanctum efficit.

1246. Prop. III. *Per gratiam sanctificantem homo gratus Deo ejusque amicus constituitur.*

De fide, ex Trid., Sess. VI, cap. 7 et 10. (874-877.)

N.-B. Amicitia est amor mutuae benevolentiae, super aliqua communicatione fundatae. Amicitia, ut animadvertit S. Hieronymus (*In Mich.*, l. 2, c. 7), pares aut invenit aut facit. Quamvis autem gratia, utpote naturae divinae consortium, hominem in ordine divino constituat, inter Deum tamen et hominem non inducit amicitiam perfectae aequalitatis, sed amicitiam excellentiae, quae dignitatem tantum, seu proportionem ejusdem ordinis, nempe divini, requirit. — Esse Deo gratum est idem atque amari a Deo.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Dixit Christus discipulis suis (*Joan.*, xv, 15) : *Jam non dicam vos servos... vos autem dixi amicos.* — (*Joan.*, xv, 14) : *Vos amici mei estis, si feceritis quae praecipio, vobis.* — Et apud Apost. (*Eph.*, i, 6), legimus : *Gratificavit nos in dilecto filio suo.*

II. Ex Ratione. 1° Gratia habitualis est vera justitia. Atqui vera justitia est maxime grata et amabilis illi, qui per essentiam est justus, unde dicitur : *Ego diligentes me diligo.* Ergo.

2° Deus naturam divinam et necessario amat, et sibi necessario in ea complacet. Porro gratia sanctificans est divinae naturae consortium atque participatio. Ergo ubicumque Deus gratiam videt, eam amat sibi in ea complacet. Gratia ergo hominem Deo gratum et amicum reddit.

1247. Prop. IV. *Per gratiam sanctificantem homo filius Dei adoptivus, atque haeres coelestis haereditatis efficitur.*

De fide, ex partis Scripturae testimoniis. (878, 879.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (I, *Joan.*, iii, 1) : *Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus.* — (*Rom.*, viii, 14, 15) : *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei... Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus ; Abba, Pater.* — (*Ibid.*, 17) : *Si autem filii, et haeredes ; haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi.*

II. Ex Ratione. Cum adoptio sit « gratuita et liberalis assumptio personae extraneae ad haereditatem », tria ad adoptionem requiruntur, nimirum : a) Ut adoptatus sit extraneus, et non filius naturalis ; b) ut inter adoptatum et adoptantem adsit similitudo natu-

rae ; c) ut adoptato jus ad paternam haereditatem gratiose conferatur.

Atqui haec tria in justo reperiuntur, vel ei per gratiam conferuntur. Etenim : a) « Homo in sua natura consideratus non est extraneus a Deo quantum ad bona naturalia quae recipit ; est tamen extraneus quantum ad bona gratiae et gloriae. » *S. Th.* (P. 3, q. 23, a. 1, ad 1.) — b) Justus cum Deo similitudinem habet per gratiam, quippe quae est naturae divinae consortium (II, *Petr.*, I, 4) : *Ut per haec efficiamini divinae consortes naturae.* — c) Justus ad paternam haereditatem jus habet (*Rom.*, VIII, 17) : *Si autem filii et haeredes.* Haereditas autem Dei est ipsa sua beatitudo, ad quam homo ex suis naturalibus nullum jus habet. « Et ideo, ait *S. Th.*, in quantum Deus ex sua bonitate admittit homines ad beatitudinis haereditatem, dicitur eos adoptare. » (*Loc. cit.*)

1248. Corollarium I. « Per adoptionem efficimur fratres Christi, quasi eundem Patrem habentes cum ipso. » *S. Th.* (*loc. cit.*, a. 2, ad 2.) — Christum igitur fratrem vere appellare possumus, atque ab eo fratris nomen audire. *Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare.* (*Hebr.*, II, 11.) — *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater est.* (*Matth.*, XII, 50.)

Coroll. II. Haec nostra adoptio in filios Dei, alio et nobiliori modo fit, quam adoptio inter homines. « Hoc autem plus habet adoptio divina quam humana, ait *S. Th.*, quia Deus hominem quem adoptat, idoneum facit per gratiae munus ad haereditatem coelestem percipiendam : homo autem non facit idoneum eum quem adoptat ; sed potius eum jam idoneum eligit adoptando. » (*Loc. cit.*, a. 1.) — Et re quidem vera, quando homo alium hominem in filium adoptat, adoptatus eandem specie naturam cum adoptante jam possidet ; ac proinde adoptans adoptato aliquid physicum et reale de sua substantia communicare nequit ; sed aliquid civile et morale, scilicet jus ad haereditatem, unice confert. Talis igitur filius, est filius nomine, sed non re. Nos autem cum Deo eandem specie naturam non habemus ; ac proinde quando Deus per gratiam nos in filios adoptat, in nobis aliquid physice et realiter producit, consortium scilicet naturae suae, per quod filii Dei, non solum nomine, sed et re, constituimur : ut filii Dei nominemur et simus. (I, *Joan.*, III, 1.) (881.)

1249. Scholium. Ex dictis in hoc capite ea intelligi possunt nomina, quibus gratia sanctificans in S. Scripturis insignitur. Gratia videlicet vocatur : *habitualis*, quia per modum habitus animae permanenter inhaeret ; *sanctificans*, quia hominem sanctum Deoque gratum efficit ; *justificans*, quia ex natura sua peccatum ab anima expellit, hancque justam reddit ; *adoptio*, *filiatio*, quatenus per eam in filios Dei adoptamur ; *unio cum Deo*, *amicitia Dei*, quatenus ipsa nos Deo confoederat ; *semen Dei*, quatenus per illam nascimur filii Dei, divinaeque naturae consortes efficimur ; *pignus haereditatis*, quia nobis jus tribuit ad aeternam beatitudinem ; *renovatio interior*, quia per eam homo renovatur, secundum illud Apostoli (*Ephes.*, IV, 23) ; *Renovamini spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem*, etc.

CAPUT II

De justificatione ¹.

1250. Definitio. — Justificatio impii, de qua nunc agitur, a Tridentino definitur (Sess. VI, cap. 4) : *Translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adae, in statum gratiae et adoptionis filiorum Dei per Jesum Christum Salvatorem nostrum.* (904-906.)

Cum justificatio impii sit « quidam motus quo humana mens movetur a Deo a statu peccati in statum justitiae », duplex in ea invenitur terminus, scilicet terminus *a quo*, qui est status peccati, in quo homo nascitur filius irae ; et terminus *ad quem*, qui est status justitiae, et interior hominis renovatio. « Et quia motus denominatur magis a termino *ad quem*, quem a termino *a quo*, ideo hujusmodi transmutatio, qua aliquis transmutatur a statu injustitiae ad statum justitiae per remissionem peccati, sortitur nomen a termino *ad quem*, et vocatur *justificatio impii*. » (S. Th., q. 113, a. 5.)

1251. Divisio. — Justificatio accipi potest *active* vel *passive*. *Active* considerata, justificatio est actio, qua Deus creaturam intellectualem de statu peccati ad statum gratiae transfert : de qua loquitur Apostolus dicens. (Rom., VIII, 30) : *Quos vocavit, hos et justificavit.* — *Passive* accepta, justificatio est ipsa justitiae receptio, secundum illud (Rom., III, 24) : *Justificati gratis per gratiam ipsius.*

Justificatio dividitur adhuc in *primam* et *secundam*. *Prima justificatio* est infusio gratiae in subjectum quod ea caruit, sive *per simplicem carentiam*, qualis erat justificatio Angelorum, Adami et B. Virginis Mariae, qui ex natura gratiam non habuerunt, sed una cum natura acceperunt ; vel *per positivam privationem*, ejusmodi est justificatio peccatoris. Hujus meminit Apostolus dicens (I, Cor., VI, 11) : *Et haec quidem fuistis ; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi.* — *Justificatio secunda* est infusae justitiae augmentatio, secundum illud (Apocal., XXII, 11) : *Qui justus est, justificetur adhuc ; et sanctus, sanctificetur adhuc.*

1252. Errores. — Protestantes errant tum circa justificationis naturam, tum circa dispositiones ad eam consequendam requisitas, tum denique circa ipsius proprietates.

Circa justificationis naturam docent : hominem per solam externam meritum Christi imputationem justificari, qua peccata veluti pallio tegantur, et ad poenam non imputentur ; ipsa vero peccata reipsa ab anima non expelli ;

¹ Cf. S. Th., I.2, q. 113 ; S. Alph., Cont. haer., sess. VI.

neque ullam etiam gratiam aut justitiam interius in animam, qua formaliter Deo grata existat, infundi.

Quoad dispositiones ad justificationem requisitas docent : nullam, praeter solam fidem, qua homo justitiam Christi sibi appropriet, requiri dispositionem. Per fidem autem intelligunt, non assensum intellectus veritatibus revelatis, sed firmam fiduciam peccata nostra ex meritis Christi nobis esse remissa.

Demum *circa proprietates justificationis* docent : justitiam in omnibus esse aequalem, ipsam nec bonis operibus augeri, nec peccatis amitti posse, vel saltem non nisi peccato infidelitatis amitti posse ; denique hominem posse certitudine fidei scire se esse justificatum.

Circa justificationem tria sunt igitur inquirenda : I. ipsa natura justificationis ; II. dispositiones ad justificationem requisitae ; III. justificationis proprietates.

ARTICULUS I.

De justificationis natura.

(907-921.)

1253. Cum, teste Tridentino, justificatio impii sit translatio a statu peccati in statum justitiae, duo in ea essentialiter includuntur, scilicet, vera peccatorum remissio, et vera justitiae infusio.

Prop. I. *In justificatione impii peccata vere remittuntur, et prorsus delentur*¹.

De fide, ex Trid., Sess. V, can. 5 : « Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat ; aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet ; sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, A. S. » — Et, Sess. VI, cap. 7, ubi legimus quod *vere justii nominamur et sumus*.

Quod autem dicitur de peccato originali, de aliis etiam peccatis affirmandum est.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Joan.*, I, 29) : *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*. — (*Act.*, III, 19) : *Poenitemini igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra*. — (*Joan.*, XX, 23) : *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis*. Quod autem tollitur, deletur, remittitur, illud non remanet, nec tantum tegitur. Ergo in justificatione peccata vere remittuntur.

Praeterea, anima per gratiam dicitur mundata, abluta, dealbata, sanctificata, liberata a peccato. (*Ps.* I, 9) : *Asperges me hyssopo, et mundabor ; lavabis me, et super nivem dealbabor*. — (*I. Cor.*, VI, 11) : *Haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justi-*

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Conf. 11, a. 4.

ficatis estis. — (Rom., vi, 22) : *Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo*, etc. Jamvero haec omnia, in justificatione peccata vere tolli, manifeste indicant. (909-912.)

II. Ex Traditione. Ait S. Aug. : « Dicimus baptismum dare omnium indulgentiam peccatorum, et auferre crimina, non radere. » (Lib. 1, cont. duas Ep. Pelag., c. 13. M., 44, c. 562.) — Et S. Greg. : « Qui dicit peccata in baptismo funditus non dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos. » (Lib. II, Epist. 45. M., 77, c. 1162.) (910.)

III. Ex Ratione. 1° Si in justificatione peccata non vere tollerentur, Deus justificatos simul amaret et odio haberet. Ipsos amaret quidem, sicut constat ex dictis, n. 1246 ; eos odio haberet, secundum illud (Sap., xiv, 9) : *Odio sunt Deo impius et impietas ejus*. Atqui prorsus fieri nequit ut Deus aliquem secundum idem simul amet et odio habeat. Ergo vel peccata vere tolluntur, vel nulla datur justificatio.

Neque dici potest justificatos, etsi peccata in eis non vere deleantur, vere diligere : siquidem, non obstante hac extrinseca imputatione justitiae Christi, peccatum et semper a Deo cernitur, nam, *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus* (Hebr., iv, 13), et Deus illud necessario detestatur.

2° In renatis nihil odit Deus, ait Trid., Sess. V, can. 5. Porro, Deus semper et ubique odit peccatum. Ergo in renatis peccatum non amplius existit.

3° Si in justificatione peccata non vere et realiter delerentur, dicendum foret : vel nullum justificatum in coelum ingressurum esse, quod aperte falsum est ; vel aliquid coinquinatum in sanctam civitatem Jerusalem intrare posse, quod etiam est contra fidem, teste Apocal., xxi, 27 : *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum*. Ergo in justificatione peccata vere delentur. (911.)

1254. Prop. II. *Impii non justificantur formaliter vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola remissione peccatorum, sed per gratiam et caritatem, quae ipsis formaliter inhaerent*¹.

De fide, ex Trid., Sess. IV, can. 10 et 11. (762 et ss.)

Haec prop. ex iis, quae supra (n. 1231), de natura gratiae sanctificantis dicta sunt, jam ex parte probata manet. Praeterea :

PROB. I. Ex Tridentino. Legimus, Sess. VI, cap. 7 : « Justificatio... non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio

¹ Cf. S. Alph., Hist. haer., Conf. 11, a. 4 ; et Cont. haer., sess. VI, (t. 6, p. 142) ; Gibbon, Disp. 37, dub. 1.

interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum... Unica formalis causa est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati, renovamur spiritu mentis nostrae; et non modo reputamur, sed vere justii nominamur et sumus, justitiam in nobis recipientes unusquisque suam secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult... Per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui justificantur, atque ipsis inhaeret, unde in ipsa justificatione haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum cui inseritur, fidem, spem et caritatem; etc.»

II. Ex S. Scriptura. Legimus (*Rom.*, III, 3). *Justificati gratis per gratiam ipsius.* — (*Ephes.*, IV, 23) : *Renovamini spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis.* Sed interior mentis renovatio per extrinsecam justitiae Christi imputationem fieri nequit. Ergo justificatio, qua homo interius renovatur, non fit formaliter nisi per donum inhaerens in anima.

III. Ex Traditione. Scribit S. Aug. : « Quid est aliud justitia, cum in nobis sit, quam interioris hominis pulchritudo ? » (*Ep.* 120, n. 21. M., 33, c. 462.) — Et S. Cyrill. Alex. : « Formatur in nobis Christus, Sancto Spiritu nobis divinam quamdam formam per sanctificationem et justitiam indente. Sic enim, sic in animis nostris elucet character substantiae Dei ac Patris; reformante Sancto Spiritu nos per sanctificationem in ipsum. » (*Lib.* 4, in *Is.*, Or. 2. M. 70, c. 935.)

IV. Ex Ratione. 1º Per justificationem constituimur filii Dei, regeneramur et renascimur, secundum illud (*Tit.*, III, 5) : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti.* Atqui filiatio, sicut et generatio, communicationem formae intrinsecae, qua natura Patris communicetur filio, expostulat. Ergo justificatio communicationem alicujus formae nobis intrinsece inhaerentis expostulat, qua formaliter filii Dei constituamur, et in filios Dei regeneremur; et ideo justificati dicuntur *renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili.* (*I, Petr.*, I, 23.) Haec autem forma intrinseca homini in justificatione communicata, est gratia sanctificans.

2º Justitia, per quam homo formaliter justificatur, suscipit magis et minus, secundum illud (*Apoc.*, XXII, 11) : *Qui justus est, justificetur adhuc;* et (*II, Petr.*, III, 18) : *Crescite in gratia.* Sed, neque justitia Dei, neque justitia Christi crescere possunt. Ergo justitia, qua

homo formaliter justificatur, a justitia Dei et Christi distincta sit, oportet.

1255. Scholium. Ex dictis deduces, unicam causam formalem justificationis hominis esse gratiam sanctificantem, quae unicuique intrinsece inhaeret, interioremque hominem renovat, et in filium Dei regenerat. — Alias causas nostrae justificationis enumerat Tridentinum, Sess. VI, cap. 7 : « Hujus justificationis causae sunt, *finalis* quidem, gloria Dei et Christi ac vita aeterna ; *efficiens* vero, misericors Deus, qui gratuito abluit, et sanctificat... *meritoria* autem, dilectissimus Unigenitus suus, Dominus noster Jesus Christus... *instrumentalis* item, sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli unquam contigit justificatio. » Ad causam instrumentalem etiam referri potest sacramentum Poenitentiae, ut notat Trid. (eadem Sess., cap. 14).

ARTICULUS II.

De dispositionibus ad justificationem requisitis.

(922-947.)

1256. Nonnullas ad justificationis gratiam acquirendam in adultis requiri dispositiones, est *de fide* ex Trid., Sess. VI, can. 4, et cap. 5 et 6. Etenim, ut ait *S. Aug.* : « Qui fecit te sine te, non te justificat sine te. » (*Sermo 15 de verbis Apost.*)

Quae quidem praeparatio ad justificationem est rectae rationi omnino consentanea ; justificatio quippe Deum inter et hominem veram inducit amicitiam ; porro, amicitia inter eos, qui ratione utuntur, libero consensu contrahitur ; congruum est igitur ut et homo ad hanc amicitiam cum Deo ineundam adlaboret. — Praeterea, homo libera voluntate a Deo per peccatum recessit ; decet igitur ut libera etiam voluntate ad Deum redeat. (924.)

Dispositio vel praeparatio ad justificationem duplex distinguitur, ut ait *S. Th.* (q. 112, a. 2 ad 1), una *proxima et immediata*, et est ea, quam statim sequitur gratiae infusio : talis est actus contritionis perfectae ; — altera *remota et mediata*, de qua loquitur Trid., Sess. VI, cap. 6 ; et est ea, quae cum gratiae infusione non immediate jungitur ; sed est vel via ad proximam dispositionem, vel saltem sufficiens dispositio, ut, accedente sacramenti susceptione, gratia conferatur, v. gr., attritio.

Quas omnes hominis dispositiones esse supernaturales, et a praeveniente Spiritus Sancti gratia oriri debere, *de fide* est, ex Trid.,

Sess. VI, can. 3, et cap. 5 et 6 ; — et constat etiam ratione : acquisitio enim gratiae est ordinis supernaturalis, ad quam vires naturales nullatenus sufficiunt.

Demum quasdam dispositiones cum ex parte intellectus tum ex parte voluntatis praerequiri, ex eo manifestum est, quod homo est agens per intellectum et voluntatem. Duplex igitur haec facultas, ut cum divino adiutorio ad gratiae receptionem sese praeparet, omnino necesse est.

Protestantes, ut jam dictum est (n. 1119), praeter fidem, fiduciam scilicet peccata ex meritis Christi sibi esse remissa, nullam aliam praeparationem expostulant. (928.)

Sint igitur sequentes propositiones.

1257. Prop. I. *Ad justificationem requiritur actus fidei*¹.

De fide, ex Trid., Sess. VI, cap. 7, ubi legimus : « Sine qua (fide) nulli unquam contigit justificatio. » Et, cap. 8 : « Per fidem ideo justificari homines, quia fides est salutis humanae initium, fundamentum, et radix omnis justificationis. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (Marc., xvi, 16) : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit ; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Et (Hebr., xi, 6) : *Sine fide impossibile est placere Deo.*

II. Ex Ratione. Ad justificationem requiruntur motus liberi arbitrii², ut infra dicitur (1259). Porro, liberum arbitrium cum de se sit facultas caeca, luce et directione intellectus objectum proponentis indiget. Deus autem, quatenus finis supernaturalis, absque fide cognosci nequit. Ergo, ad actus liberi arbitrii necessario praerequitur actus fidei ; quod signanter expressit Apostolus (Hebr., xi, 6) : *Credere oportet accendentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit.*

1258. Prop. II. *Fides, quae ad justificationem requiritur, non est fiducia peccata sibi esse remissa, sed est fides catholica*³.

De fide, ex Trid., Sess. can. 12 : « Si quis dixerit, fidem justificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinae misericordiae, peccata remittentis propter Christum ; vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur, A. S. » — Cf. etiam can. 13 et 14 ; et cap. 6, ubi legitur : « Disponuntur (adulti) ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratiâ, et adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt. »

¹ Cf. Gibbon, Disp. 39, dub. 2, p. 510 ; Gotti, *De justif.*, q. 2, dub. 2. — ² Cf. S. Th., q. 113, a. 4. — ³ Cf. Isamb., q. 113, Disp. 4, a. ult. ; Conc. Vatic., *Const. Dei Filius*, c. 3 ; Gotti, q. 2, dub. 2.

PROB. Ex S. Scriptura. Fides ad justificationem necessaria est ea, quam, jubente Domino, Apostoli praedicaverunt. (*Marc.*, xvi, 15, 16) : *Praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit : qui vero non crediderit, condemnabitur.* Jamvero haec fides non est fiducia protestantium, sed est firmus assensus veritatibus revelatis, teste Apostolo (*Rom.*, x, 8, 9) : *Hoc est verbum fidei ; quod praedicamus ; quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Quocirca, enumeratis in suo Symbolo nostrae fidei mysteriis, addit *S. Athanasius (Symb.)*. « Haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. » (929-932.)

1259. Prop. III. *Praeter fidem aliae requiruntur ex parte hominis dispositiones, ut ad justificationem perveniat* ⁴.

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 9 : « Si quis dixerit, sola fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse eum suae voluntatis motu praeparari atque disponi, A. S. »

Et, in cap. 6, ejusdem Sessionis, plures enumerantur actus, qui ad justificationem impii concurrunt, scilicet : timor, spes, dilectio, poenitentia, propositum suscipiendi baptismum, propositum inchoandi novam vitam et servandi divina mandata.

I. Timor. Actum timoris necessarium esse ad justificationem testatur. *S. August.* : « Rarissime quippe accidit, imo vero nunquam, ut quisquam veniat volens fieri christianus, qui non sit aliquo modo Dei timore percussus. » (*De catech., rud.*, c. 5. M., 40, c. 316.)

Notandum est tamen, actum timoris non esse ad justificationem absolute necessarium, cum contingere possit, secundum communem theologorum sententiam, aliquem amore divino ita fortiter tangi ut absque timore poenarum ad Deum perfecte convertatur, sicuti in conversione S. Pauli et B. Magdalenae contigisse creditur. Quare Tridentinum timorem *utilem*, non necessarium, dicit. — In iis vero adultis, qui secundum ordinarium providentiae cursum justificantur, timor poenarum justificationem praecedere solet ; et ratio est quia homo, propter innatam inclinationem ad proprium bonum, a malo ex timore poenarum perfectius, quam ex virtutis amore, removetur. (934.)

II. Spes. « Domus Dei, ait *S. Aug.*, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. » (*Sermo* 27. M., 38, c. 178.) — Et *S. Ambros.* : « Nemo potest agere poenitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. » (*De Poenit.*, l. 1, c. 1. M., 16, c. 466.)

⁴ Cf. Gotti, q. 2, dub. 4 : Gibbon, Disp. 39, dub. 2.

Cujus ratio haec est : cum finis agentem moveat, si homo spem veniae obtinendae non haberet, ad eam obtinendam nullatenus adlaboraret. (935-937.)

III. **Caritas.** Caritatis actum esse ad justificationem necessarium, docet Trid., Sess. VI, cap. 7 : « Nam fides, nisi ad eam spes accedat et caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit. » Et constat ex Scripturis. Legimus (I, *Jean.*, III, 14) : *Qui non diligit, manet in morte.* — (*Luc.* VII, 47) : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Si homo per sacramenti susceptionem justificatur, satis ei est ut amorem initialem habeat, teste Tridentino, Sess. VI, cap. 6 ; si vero extra sacramentum gratiam justificationis adipiscitur, omnino necesse est ut actum perfectae caritatis eliciat. (*De quibus cf. tractatum de Poenitentia.*) (938-940.)

IV. **Poenitentia**, quae est motus « adversus peccatum per odium aliquod et detestationem » ut ait Trid., Sess. VI, cap. 6. — De qua legimus (*Luc.*, XIII, 5) : *Si poenitentiam non egeritis omnes similiter peribitis.* (941, 942.)

V. **Votum suscipiendi baptismum**, si justificandus est infidelis ; vel *suscipiendi sacramentum Poenitentiae*, si justificandus est homo jam baptizatus.

VI. **Propositum inchoandi novam vitam**, et *propositum servandi mandata* ; de quibus sermo erit in tractatu de Poenitentia.

ARTICULUS III.

De proprietatibus justificationis.

(948-968.)

Tres sunt justificationis proprietates, quas Tridentinum contra errores protestantium definivit, nimirum : *Incertitudo, inaequalitas, et amissibilitas.*

1260. Prop. I. *Nullus absque speciali revelatione scire potest certitudine fidei, vel certitudine scientiae, se esse in gratia ; sed notitia tantum conjecturali id scire valet*¹. (954-959.)

PARS I^a, quae procedit *de certitudine fidei*, est *de fide*, ex Trid., Sess. VI, cap. 9, in quo legimus : « Quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest ; cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. »

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, sess. VI, c. 9 ; *Hist. haer.*, Conf. 11, a. 5 ; Philipp. a SS. Trinit., Disp. 5. dub. 6 ; Isamb., q. 113, Disp. 12.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Prov.*, xx, 9) : *Quis potest dicere : Mundum est cor meum ; purus sum a peccato ?* — (*I, Cor.*, iv, 4) : *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.*

II. Ex Traditione. Ait S. Basilius : « Itaque ne te ipse prae altero justificaveris, nequando Dei sententia, etsi tua justificatus, condemnare. » (*Sermo de humil.*, n. 4. M., 31, c. 534.) Et S. Aug. : « Quantalibet enim justitia sit praeditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum. » (*De perf. just.*, c. 15. M., 44, c. 309.)

III. Ex Ratione. Ea sola sunt fide divina credenda, quae a Deo revelata sunt, et sive in Scripturis, sive per traditionem, sive per Concilia, sive per infallibilem SS. Pontificis auctoritatem, nobis credenda proposita sunt tamquam divinitus revelata. Atqui nullo horum modo aliquis scire potest se esse in gratia. Ergo absque speciali revelatione nullus scire potest certitudine fidei se esse in gratia.

PARS II^a, quae procedit de certitudine scientiae, est certa et communis.

PROB. I. Ex Tridentino et S. Scriptura. Legimus in Tridentino (*Loc. cit.*), quod quilibet « de sua gratia formidare et timere potest ». Certitudo autem scientiae formidinem et timorem de opposito excludit. — Idem eruitur ex Scriptura, ex textibus videlicet proxime jam citatis.

II. Ex Ratione. Certitudo scientifica de aliqua re vel a priori vel a posteriori acquiritur ; nimirum vel per causam illius rei, vel per effectus, qui cum causa necessariam connexionem habent. Atqui, praesentia gratiae in anima nec per causam nec per effectus certitudinaliter innotescere potest :

1° Non per causam : « Principium gratiae et objectum ejus, ait S. Th., est ipse Deus, qui propter sui excellentiam est nobis ignotus, secundum illud (*Job.*, xxxvi, 26) : *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Et ideo ejus praesentia in nobis et absentia per certitudinem cognosci non potest, secundum illud (*Job.*, ix, 11 : *Si venerit ad me, non videbo eum ; si autem abierit, non intelligam.* » (1. 2, q. 112, a. 5.)

2° Non per effectus : quia in nobis nullum experimur effectum, qui cum gratia necessariam connexionem habeat, vel qui ab altera causa provenire non possit.

PARS III^a, quae procedit de notitia conjecturali, seu de quadam certitudine morali, quae omnem formidinem non excludit, est communis Doctorum sententia.

PROB. Ex S. Scriptura. Ait S. Paulus (Rom., VIII, 16) : *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* (C. S. Th., q. 112, a. 5.)

Quae conjecturalis cognitio, seu moralis certitudo, quamvis non omnem formidinem tollat, secundum illud (I, Cor., IV, 4) : *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum*, sufficiens tamen est ad nimiam anxietatem auferendam, et ad conferendum homini unde possit gloriari in spe filiorum Dei (Rom., V, 2), et legitima pace perfrui, secundum illud (I, Joan., III, 21) : *Carissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.*

1261. PROP. II. *Accepta justitia coram Deo per bona opera augetur, et in omnibus justis aequalis non est.* (960-964.)

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 24 : « Si quis dixerit, justitiam acceptam non conservari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera... A. S. » — Cf. etiam cap. 10.

PROB. I^a PARS : *Augetur per bona opera.*

I. Ex S. Scriptura, quae de augmento justitiae saepius loquitur. Legimus (Apoc., XXII, 11) : *Qui justus est, justificetur adhuc, et sanctus, sanctificetur adhuc.* — (II, Cor., IX, 10) : *Augebit incrementa frugum justitiae vestrae.* — (Prov., IV, 18) : *Justorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem.*

II. Ex Traditione et Liturgia. « Justificati sumus, inquit S. Aug., sed ipsa justitia, cum proficimus, crescit. » (Serm. 138, n. 5. M., 38, c. 864.) « Hoc vero justitiae incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat : *Da nobis, Domine, fidei, spei et caritatis augmentum.* » (Trid. Sess. VI, cap. 10.)

PROB. II^a PARS : *justitia est inaequalis.*

I. Justitiam in diversis hominibus esse inaequalem, ex dictis manifeste sequitur : etenim, justitia ex operibus augetur ; sed diversorum hominum inaequalia sunt opera bona. Ergo et justitia erit inaequalis.

II. Sed jam in ipsa justificatione gratia plerumque inaequaliter adultis infunditur. Cujus inaequalitatis duplex a Tridentino (Sess. VI, cap. 7), assignatur ratio : Ratio *proxima* est gradus perfectionis in praeparatione, quacum aliquis ad justificationis gratiam recipiendam accedit. Cum enim gratia cuilibet juxta propriam dispositionem infundatur, ideoque qui se perfectius ad justificationem disponit, majorem etiam gratiam accipit, sive in sacramento, sive extra sacramentum justificetur. — Ratio vero *primaria* est ipsa voluntas Dei, qui gratias, quibus homines ad justificationem se prae-

parent, inaequali mensura, juxta sapientiae suae decreta, distribuit.

« Praeparatio ad gratiam, ait *S. Th.*, non est hominis nisi in quantum liberum arbitrium ejus praeparatur a Deo. Unde prima causa hujus diversitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diversimode suae gratiae dona dispensat ad hoc quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio Ecclesiae consurgat ; sicut etiam diversos gradus rerum instituit, ut esset universum perfectum. » (Q. 112, a. 4.)

1262. Prop. III. *Accepta justitia amitti potest, et per quodlibet peccatum mortale revera amittitur.* (965-968.)

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 23 et 27. — Legimus, can. 23 : « Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere... A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Ezech.*, xxxiii, 12) : *Justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit.* — (*Ibid.*, xviii, 26) : *Cum averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in eis.*

II. Ex Ratione. « Unum contrarium, ait *S. Th.*, per aliud contrarium superveniens tollitur. Quilibet autem actus peccati mortalis contrariatur caritati. » (2. 2, q. 24, a. 12). Ergo, concludit *S. Doctor*, per quodlibet peccatum mortale caritas amittitur. Sed sicut Deus diligentes se diligit, et diligendo gratiam habitualement infundit, ita eos, qui eum cessant diligere, et ipse diligere cessat ; et consequenter effectus hujus divinae dilectionis, scilicet gratia, destruitur in anima. Igitur quolibet peccato mortali justitia amittitur.

1263. Quaeritur. *Utrum gratia semel accepta possit imminui* ¹.

Resp. Negative. Cum peccatum mortale gratiam totaliter auferat, si gratia minui posset, haec diminutio vel per simplicem cessationem ab actibus, vel per peccatum veniale proveniret. Sed :

a) *Nec simplex cessatio ab actibus gratiam minuere potest* : soli enim habitus, qui actibus acquiruntur, per cessationem ab actibus minui et paulatim totaliter extinguere possunt. Porro, gratia et caritas ab actibus non causantur, sed a solo Deo infunduntur. Quamobrem, actibus etiam cessantibus, habitus cum gratiae tum caritatis nec diminuitur, nec corrumpitur.

b) *Neque peccatum veniale gratiam minuere potest.* — Et quidem *non effective* : peccatum veniale, cum sit deordinatio circa media ad finem, non autem circa ipsum finem, contrariatur fervori caritatis, non autem habitui caritatis ; ac proinde habitum caritatis nec tollere nec minuere potest effective. — *Non meritorie* : qui enim in minori delinquit, non meretur detrimentum pati in majori. Si igitur Deus in peccati venialis punitionem habitum gratiae vel caritatis minueret, hominem supra condignum puniret.

Dici tamen potest, gratiam imminui *improprie loquendo*, quatenus scilicet tum peccata venialia, tum cessatio ab actibus, sint via ad ipsius corruptionem : disponunt enim ad mortale, quo gratia expellitur ab anima.

¹ Cf. *S. Th.*, 2. 2, q. 24, a. 10 ; et *De Malo*, q. 7, a. 2.

PARS III

DE MERITO

Ut doctrina de gratia omni sub respectu absolvatur, post considerationem gratiae actualis et habitualis, restat ut effectus utriusque gratiae proprius, meritum scilicet, consideretur ; de quo tria sunt investiganda, videlicet : I. Notio meriti ; II. Ejus existentia atque bonorum operum necessitas ; III. Ipsius objectum.

CAPUT I

De notione meriti.

1264. Definitio. — « Meritum, inquit S. Thomas, proprie dicitur actio qua efficitur, ut ei qui agit sit justum aliquid dari. » (4. Sent., D. 15, q. 1, a. 3, ad 4.) — Hoc nomen *meritum* de se indifferens est ad actionem moraliter bonam vel malam ; utraque enim efficitur ut sit justum operanti aliquid retribui. Usu tamen theologorum receptum est ut meritum, absolute et sine additione sumptum, in bonam partem intelligatur, et significet *opus bonum mercede dignum*. (970.)

Meritum aliud est *naturale*, quod a solius naturae viribus procedit ; aliud *supernaturale*, quod a gratia ortum habet. De solo merito supernaturali agimus ; hoc, *concrete* sumptum, definitur : *Opus bonum in obsequium Dei factum, ex se potens Deum movere ad doni supernaturalis retributionem*. — Si vero in *abstracto* sumitur, meritum est *valor seu qualitas quaedam moralis* operi inhaerens, vi cujus opus Deum ad donum supernaturale retribuendum movet. (971.)

1265. Divisio. — Duplex distingui solet meritum, *de condigno* scilicet, et *de congruo*¹.

I. *Meritum de condigno* est illud, quod talem habet valorem et aequalitatem cum praemio, ut hoc ei ex justitia debeatur. Hujusmodi meritum est duplex : 1° Si inter opus et mercedem perfecta et absoluta adest aequalitas, meritum de condigno est ex rigurosa justitia. Istud est solius Christi meritum, cujus opera, propter infinitam personae dignitatem, infinitam et absolutam aequalitatem cum praemio habent. Illud Christi meritum vocatur etiam *essentiale, imparticipatum* ; nostrum vero vocatur *participatum*, quia opera nostra ex meritis Christi virtutem merendi participant.

¹ Cf. S. Alph. Hist. haer., Conf. 11, n. 14 ; Cont. haer., sess. VI, n. 86 ; S. Th., 2. Sent. D. 27, q. 1. a. 3.

2° Si inter opus et mercedem non adest perfecta et absoluta aequalitas, sed tantum aequalitas proportionis, cujusmodi est inter semen et fructum, qui ex semine nascitur, meritum est quidem de condigno, et merces ei ex justitia, saltem supposita promissione praemiantis, debetur; non est tamen meritum ex rigore justitiae. Hujusmodi est meritum justorum, quia « non potest hominis ad Deum esse justitia secundum absolutam aequalitatem, sed secundum proportionem quamdam. » *S. Th.* (Q. 114, a. 1.)

Justorum meritum de condigno perfectam meriti rationem habet, atque justitia innititur, ita ut absque injustitia merces merentibus denegari non posset. (972.)

II. *Meritum de congruo* (quod improprie tantum meritum vocatur), est illud, cui, vel ex defectu aequalitatis cum praemio, vel saltem ex defectu promissionis, jus ad mercedem deest. Merces proinde absque laesione justitiae homini de congruo merenti denegari posset; illi tamen praemium aliquod ex decentia quadam atque congruitate debetur. — Meritum istud non justitia, sed decentia atque liberalitate praemiantis innititur.

Duplicis hujus meriti exemplum cernere est in milite, qui contra hostes praeclarissime dimicavit. De condigno solum stipendium, quod ei absque injustitia denegari non posset, meretur; de congruo vero meretur aliquam honoris distinctionem: decet quippe principis liberalitatem, ut fortiter pugnantes aliquo honore insigniat; quod tamen praemium, illaesa justitia, omittere potest.

Meritum de congruo aliud est *de congruo infallibili*, aliud *de congruo fallibili*. Meritum *de congruo infallibili*, est illud, quod vi divinae promissionis infallibilem habet retributionem, quale, v. gr., est meritum actus contritionis perfectae, qua peccator justificationem meretur. — Meritum *de congruo fallibili* est illud, cui nulla facta est divina promissio, et quod proinde infallibilem retributionem non habet; quale, v. gr., est meritum in dispositionibus remotis ad justificationem.

1266. N.-B. Meritum, cum de condigno tum de congruo, ab oratione differt, in quantum haec est impetratio. Meritum enim est opus factum in Dei obsequium, et innititur vel justitia, vel saltem decentia quadam, atque Dei liberalitate; dum contra, oratio, quatenus impetratoria, non denotat obsequium factum in Dei obsequium, sed simplicem petitionem alicujus boni, et sola Dei misericordia innititur. Attamen, cum quaelibet oratio sit actus religionis Deum honorificans, ipsa semper etiam vim merendi possidet. « Oratio, ait *S. Th.*, duplicem habet virtutem respectu futuri effectus, scilicet virtutem merendi, et virtutem impetrandi. » (2. 2, q. 83, a. 15.)

Si igitur oratio consideratur quatenus est opus bonum, de ea relate ad mer-

cedem non secus ac de quolibet alio opere meritorio disserendum est ; si vero consideratur quatenus est petitio, specialem virtutem impetratoriam sibi propriam habet, quae longius quam meritum se protendit : « Opera nostra, ait S. Thomas, non sunt sufficientia a seipsis ad obtinendum omne illud quo indigemus ; et ideo oportet quod illud quod nobis deest, ex divina misericordia suppleatur ; et hanc oratio pulsat ; et ideo orationis meritum exigitur ad suppleendum defectus omnium aliorum meritorum. » (4. Sent., D. 15, q. 4, a. 7, q. 1, ad 3.) (974.)

Impetratio, quae fit oratione, juxta modum loquendi Patrum et scholasticorum, *meritum de congruo*, sed sensu quodam lato, etiam denominatur ; dum contra, meritum de congruo alicujus operis in Dei obsequium facti, meritum de congruo stricte sumptum nuncupatur.

1267. Conditiones meriti ¹ — A. AD MERITUM DE CONDIGNO quaedam requiruntur conditiones, cum ex parte subjecti merentis, tum ex parte operis meritorii, tum ex parte Dei praemiantis.

I. EX PATRE SUBJECTI duo requiruntur :

1° *Ut subjectum sit in statu viae.* « Mereri et demereri, ait S. Thomas, pertinet ad statum viae. » (2. 2, q. 13, a. 4, ad 2.)

Cujus ratio est sola voluntas Dei, qui praesentem tantum vitam ad mercedem ordinavit, sicuti ex Scripturis manifeste colligitur. Legimus (*Eccli.*, xiv, 17) : *Ante obitum tuum operare justitiam.* — (*Eccle.*, ix, 10.) : *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio... erunt apud inferos quo tu properas.* — (*Joan.*, ix, 4) : *Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est ; venit nox, quando nemo potest operari.* — Et Apostolus (*Gal.*, vi, 10), ait : *Dum tempus habemus, operemur bonum.* (975-980.)

2° *Ut subjectum sit in statu gratiae.* — Constat ex verbis Christi, (*Joan.*, xv, 4) : *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite ; sic nec vos, nisi in me manseritis.*

Cujus rei duplex a S. Thoma assignatur ratio : Prior ea est, scilicet : inter objectum meriti et opus meritorium quaedam aequalitas intercedat necesse est. Porro inter gloriam, quae est objectum meriti de condigno, et opus, quod a solius naturae principiis ortum habet, nulla aequalitas intercedere potest, cum nullum opus proportionem sui principii activi excedere valeat. Ut ergo praedicta aequalitas adesse possit, omnino requiritur ut principium naturale supra seipsum elevetur, et reddatur consors naturae divinae : quae per solam gratiae sanctificantem ei praestantur. — Posterior ratio ex impedimento peccati mortalis desumitur, in quo peccato existit quisquis gratia careat. « Cum enim peccatum, ait S. Th., sit quaedam Dei offensa excludens a vita aeterna, nullus in statu peccati existens

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, sess. VI, c. 16, § 1, (t. 6, p. 178).

potest vitam aeternam mereri, nisi prius Deo reconcilietur dimisso peccato, quod fit per gratiam. » (1. 2, q. 114, a. 2.) (981-991.)

1268. II. EX PARTE OPERIS MERITORII tria requiruntur :

1° *Actus meritorius debet esse liber*, tum libertate a coactione, tum libertate a necessitate¹, quod est *de fide*, ex tertia propositione Jansenii condemnata tanquam haeretica. « Ubi necessitas, ait S. Hieronymus, nec corona est. » (1. 2, cont. Jovinianum. M., 23, c. 286). Quae conditio ex Scriptura colligitur. Legimus enim (*Eccli.*, xxxi, 10) : *Qui potuit transgredi et non est transgressus ; facere mala, et non fecit, ideo stabilita sunt bona illius in Domino.*

Eadem conditio ratione evincitur. « Cum mereri, ait S. Th., respectu mercedis dicatur, proprie mereri est aliquid sibi magis acquirere pro mercede ; quod quidem non fit nisi cum aliquid damus quod est condignum ei quod mereri dicimur ; dare autem non possumus nisi id quod nostrum est, ejus domini sumus. Sumus autem domini nostrorum actuum per voluntatem... unde ad hoc quod aliquis actus sit per se meritorius, oportet quod sit actus voluntatis vel imperantis vel elicientis. » (*De Verit.*, q. 26, a. 6.)

Ad meritum autem non requiritur libertas contrarietatis ; sed sufficit libertas contradictionis seu quoad exercitium, sicut ex merito Christi Domini manifestum est.

2° *Actus debet esse moraliter bonus*, saltem in individuo, tum ratione objecti, tum ratione finis atque circumstantiarum. In Scripturis enim merces nonnisi bene operantibus promittitur ; male vero agentibus Deus poenam comminatur.

Quae operis bonitas non tantum naturalis, sed supernaturalis sit oportet, cum de ordinatione operis ad finem omnino supernaturalem agatur. Necesse est igitur ut actus, non solum ab homine justo, sed etiam ex supernaturali fidei motivo, atque ex praevia gratiae actualis motione, ponatur.

3° *Actus debet fieri in obsequium Dei.* — Opus meritorium ordinatur ad retributionem. Jamvero, ut aliquis ab alio retributionem jure exigere valeat, necesse est ut in hujus obsequium opus ponatur. Proinde, ut homo apud Deum per sua opera jus ad boni supernaturalis retributionem habeat, necesse est ut ejus opera in Dei obsequium, id est ad Dei gloriam, referantur. (992-998.)

1269. III. EX PARTE DEI REMUNERANTIS *requiritur promissio*¹. (1009.)

¹ Cf. S. Th., q. 114, a. 1 ; S. Alph., *Hist. haer.*, Confut. 11, n. 14.

Cum gratia ex intrinseca sua natura ad vitam aeternam ordinetur, omne opus in statu gratiae et ex gratia factum, jam ex se, in actu primo remoto, antecederet ad omnem extrinsecam Dei ordinationem, valorem condignum ad vitam aeternam habet; sicut, v. gr., labor alicujus, qui per diem in vinea alterius laboravit, in se valorem ad praemium habet.

Haec vero intrinseca actionis ordinatio se sola non sufficit ad inducendam completam et proximam rationem meriti de condigno; sed insuper extrinseca Dei ordinatio per pactum vel promissionem requiritur, qua ordinatione Deus ad mercedem bene operantibus reddendam sese obligat. Meritum quippe quamdam justitiae obligationem inducit, hominique jus ad mercedem confert, secundum illud (*Rom.*, iv, 4): *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum*. Porro Deus erga nullam creaturam, quantumvis perfectam, ex justitia obligari potest, nisi ipse pacto vel promissione sese prius ad hoc obligaverit; sicut, v. gr., nec Dominus vineae teneatur ex justitia reddere pretium operario, nisi prius conventio interveniret. Ergo, ut adsit meritum de condigno, requiritur ex parte Dei promissio vel pactum, quo fit ut Deus non « efficiatur simpliciter debitor nobis, sed sibi ipsi, inquantum debitum est ut sua ordinatio impleatur ». (*S. Th.*, q. 114, a. 1, ad 3.)

Eadem haec conditio ex Scripturis colligitur. In Scripturis enim merces vitae aeternae illis, quibus eam Deus repromisit, dicitur retribuenda; teste *Jacobo*, i, 12: *Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se*. « Debitorem Dominus ipse se fecit, ait *S. Aug.*, non accipiendo, sed promittendo; non ei dicitur: *Redde quod accepisti*, sed; *Redde quod promisisti*. » (*In Ps.*, LXXXIII, n. 16. M., 37, c. 1068.)

1270. B. CONDITIONES MERITI DE CONGRUO¹. Plures ad meritum de congruo requiruntur conditiones.

1° *Ex parte subjecti* una requiritur conditio, scilicet, necesse est ut qui meretur, sit in statu viae. Status autem gratiae in eo non expostulatur.

2° *Ex parte actus*, seu operis meritorii, eadem requiruntur conditiones ac pro merito de condigno, nimirum, necesse est ut actus sit liber, undequaque bonus, et supernaturalis.

3° *Ex parte Dei remunerantis*, requiritur repromissio, si agitur de

¹ Cf. *S. Alph.*, *Cont. haer.*, sess. VI, n. 90.

merito de congruo infallibili; si vero agitur de merito de congruo fallibili, nulla ex parte ipsius expostulatur conditio.

1271. Quaeritur. *Utrum ad meritum de condigno requiratur ut opus in Deum per imperium caritatis referatur*¹.

N.-B. Triplex datur actionum ordinatio in Deum sub imperio seu influxu caritatis. Una est *habitualis*, quae et *concomitans* vocari potest; in eo sita est, quod aliquis, existens in caritate, ex motivo supernaturali operetur, quin caritas actu vel virtute in actionem influat. — Altera est *actualis*; in eo posita est, quod aliquis, dum operatur, hic et nunc de Deo cogitat, actumque suum hic et nunc in Deum, ut in auctorem gratiae, refert. — Tertia est *virtualis*; in eo consistit quod aliquis, dum operatur, hic et nunc de Deo non cogitat, cujus tamen opus in Deum ordinatur virtute praecedentis actus caritatis, quo omnia sua in Deum ordinavit, et qui actus virtute adhuc perseverat.

Quibus notatis respondetur, plures hac in re adesse sententias.

Prima sententia docet, actuale caritatis imperium ad meritum de condigno semper requiri. (*Ita Durandus, et alii, quos refert Tanner*, p. 1386, n. 73.) Quae sententia est omnino rejicienda, cum certum sit, imperium actuale caritatis in omni opere, ad hoc ut sit meritorium, non requiri: ad impossibile enim nemo tenetur: sed hominem in omni opere semper actualiter de Deo cogitare, nisi adsit speciale Dei privilegium, prorsus est impossibile.

Secunda sententia, probabilis, docet, ad meritum de condigno satis esse ut adsit habitualis influxus caritatis; ac proinde docet, omnes actus omnium virtutum infusarum mereri de condigno essentielle beatitudinis praemium, etiamsi per caritatem nec actualiter nec virtualiter in Deum referantur. — *Ita Valentia, Gibbon, Isambert, cum aliis.*

Tertia sententia, probabilior, docet nullum actum cujuscumque virtutis esse de condigno meritorium praemii essentialis beatitudinis, nisi per caritatem virtuali saltem relatione in Deum referatur. *Ita S. Thomas*², *S. Bonaventura*³, *S. Alphonsus*⁴.

Huic sententiae maxime favet Scriptura, quae vitam aeternam bonis operibus promittit, dummodo propter Christum aut propter Deum facta sint. Legimus (*Luc.*, ix, 48): — *Quicumque suscepit puerum istum IN NOMINE MEO, me recipit.* — (*Matth.*, xix, 29): — *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres... PROPTER NOMEN MEUM... vitam aeternam possidebit.* — (*Marc.*, ix, 40): — *Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquae IN NOMINE MEO, quia Christi estis: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.*

¹ Cf. S. Th., q. 114, a. 4; 2. Sent., D. 40, q. 1, a. 5, ad 6 et 7; 2. Sent., D. 38, q. 1, a. 1, ad 4; Gotti, q. 2, dub. 4; Tanner, *De Grat.*, q. 6, dub. 4, p. 1384. — ² 1. 2, q. 114, a. 4. — ³ 2. Sent., D. 41, a. 1, q. 3. — ⁴ *Cont. haer.*, sess. VI, n. 83, et *Mor.*, l. 5, n. 44.

Idem suadet ratio : Ad meritum requiritur, ut opus sit in obsequium Dei factum. Atqui, opus in Dei obsequium fieri nequit, nisi per caritatem in Deum referatur.

Praeterea, nulla virtus objectum alterius virtutis attingere potest, nisi ex illius imperio. Porro, sola caritas Deum, quatenus ultimum finem, pro objecto habet. Ergo nulla virtus, nisi mota sit a caritate, Deum ut objectum beatitudinis attingere potest. *Apposite S. Th.* : « Vita aeterna in Dei fruitione consistit. Motus autem humanae mentis ad fruitionem divini boni est proprius actus caritatis, per quem omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finem, secundum quod aliae virtutes imperantur a caritate. Et ideo meritum vitae aeternae primo pertinet ad caritatem, ad alias autem virtutes secundario, secundum quod earum actus a caritate imperantur. » (Q. 114, a. 4.)

« Denique, ut hanc sententiam amplectar, ait *Tanner*, suadet etiam haec ratio, quia haec sententia in praxi tutior est, nec quicquam incommodi habet. Sive enim vera sit, sive falsa, non potest operanti obesse, sed solum prodesse... E contrario opposita sententia, si quis eam in praxi sequatur, potest esse noxia. Nam si forte divino iudicio falsa sit, sane utcumque interim eam probabiliter sibi quis persuadeat, nunquam efficiet, ut is praemium pro operibus ex caritatis affectu non procedentibus consequatur. Quo fit, ut si quis ei se in praxi accommodet, aut magnam praemiorum jacturam faciat, aut certe periculo se ejus jacturae exponat. » (*Loc. cit.*, n. 95, p. 1392.)

Ad magnam igitur meritorum segetem colligendam, obtemperandum est Apostolo dicenti (I, Cor., x, 31) : *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Et (Colos., III, 17) : *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi*. (999-1008.)

CAPUT II

De meriti existentia, atque bonorum operum necessitate ¹.

1272. Docuerunt *Lutherus* et *Calvinus*, hominem, sicuti sola fide justificatur, ita etiam sola fide salvari ; nulla autem dari opera meritoria, neque ulla opera esse ad salutem necessaria. Et re quidem vera, peccati foeditas, quae, secundum utriusque perversam doctrinam, in anima etiam justificata remanet, omnia hominis opera ita vitiat, ut vera sint peccata, licet ei propter Christi justitiam a Deo non imputentur. Atque ex hoc inferunt, nullo opere hominem sibi aeternam posse promereri vitam ; nec bona opera legisque observantiam esse ad salutem necessaria.

Praeterea, bonorum operum necessitatem ex alio quoque capite negant, ne scilicet plenitudini meritorum Christi aliquid detrahatur : si enim merita nostra ad salutem sunt necessaria, consequens est merita Christi non esse ad nos salvandos sufficientia. (1013.)

1273. Prop. I. *Iustorum opera sunt vitae aeternae vere meritoria, et quidem de condigno.*

PRIMA PARS propositionis est *de fide*, ex Trid., Sess. VI, can. 32 : « Si quis dixerit... justificatum bonis operibus... non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam... A. S. »

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, sess. VI, c. 16 ; *Hist. haer.*, Conf. 11, a. 3.

PROB. I. Ex Tridentino, Sess. VI, cap. 16, ubi legimus : « Hac igitur ratione justificatis hominibus... proponenda sunt Apostoli verba (I, Cor., xv) : *Abundate in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in Domino* (Hebr., vi, 10), *non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius*. Et (Hebr., x, 35) : *Nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem*. Atque ideo bene operantibus usque in finem, et in Deo sperantibus, proponenda est vita aeterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa ; et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus ex meritis fideliter reddenda. Haec est enim illa corona justitiae, quam post suum certamen et cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus (II, Timoth., iv, 7, 8), a justo Iudice sibi reddendam : non solum autem sibi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus ; cum enim ille ipse Christus Jesus tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, quae virtus bona eorum opera semper antecedit, et comitatur et subsequitur, et sine qua nullo pacto Dei grata et meritoria esse possent : nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quominus plene illis quidem operibus, quae in Deo sunt facta, divinae legi pro hujus vitae statu satisfacisse, et vitam aeternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, vere promeruisse censeantur : cum Christus, Salvator noster, dicat : *Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei non sitiet in aeternum ; sed fiet in eo fons salientis in vitam aeternam* (Joan., iv, 13). »

II. Ex S. Scriptura. Vita aeterna in Scripturis vocatur *merces* (Matth., v, 12) : *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis* ; (Sap., v, 16) : *Justi autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum*. Sed, ut ait S. Thomas (q. 114, a. 1) « merces dicitur quod merito redditur ». — Praeterea, bona opera exhibentur tanquam ratio ob quam justis redditur vita aeterna. Sic (Matth., xxv, 21) : *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam ; intra in gaudium Domini tui* ; (Matth., xxv, 34) : *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi : esurivi enim et dedistis mihi manducare, etc.*

III. Ex Traditione. Concilia et SS. Patres hanc doctrinam unanimi ore semper docuerunt. Legimus in Conc. Arausic. II, can. 18 : « Debetur merces bonis operibus, si fiant ; sed gratia, quae non debetur praecedat ut fiant. » Et in Later. IV, cap. *Firmiter* : « Per rec-

tam fidem, et operationem bonam placentes Deo ad aeternam merentur beatitudinem pervenire. » — « In terra decertas, ait *S. Joan. Chrys.*, in coelis corona est. » (In *Matth.*, hom. 76. M., 57, c. 699.) — Et *S. Aug.* : « Post hanc autem vitam merces perficiens redditur, sed eis tantum a quibus in hac vita ejusdem mercedis meritum comparatur. » (*De perfect. just.*, c. 8. M., 44, c. 299.) (1016.)

SECUNDA PARS propositionis ¹, quae de merito de condigno agit, non est quidem de fide, quia verbulo *de condigno* Tridentinum usum non est ; est tamen sententia ita theologice certa et communis inter Doctores, ut absque periculo haereseos negari non posset.

PROB. I. Ex Concilio Tridentino, in quo justi vitam aeternam vere mereri dicuntur. Sed *verum* meritum non dicitur nisi meritum de condigno, cum, juxta omnes, meritum de congruo dicatur meritum *secundum quid*. (1024.)

II. Ex *S. Scriptura*, in qua vita aeterna dicitur *merces, reddi ex justitia, a judice justo, secundum proportionem operum* ; quae omnia meritum de condigno innuunt. — Praeterea, justi per bona opera dicuntur *digni* vita aeterna. (II, *Thess.*, I, 5) : *Ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini*. — (*Sap.*, III, 5) : *Quoniam tentavit eos Deus, et invenit eos dignos se*. (1025.)

III. Ex *Ratione*. Omnes conditiones ad meritum de condigno requisitae, in justorum operibus reperiuntur, sicuti per singulas discurrenti manifestum est. Justorum ergo opera mereantur de condigno. (1027, 1028.)

1274. Prop. II. *Bona opera et legis observantia sunt ad salutem necessaria* ².

De fide, ex Trid., Sess. VI, can. 19, 20 et 21, et expressis Scripturae testimoniis. (1039.)

PROB. I. Ex *S. Scriptura*. Legimus (*Jac.*, II, 14) : *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat ? numquid poterit fides salvare eum ?* — (*Matth.*, XIX, 17) : *Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata*. — (*Matth.*, VII, 21) : *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum ; sed qui facit voluntatem Patris meo, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum*. — (*Matth.*, XXV, 41) : *Discedite a me, maledicti... Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, etc.* Haec omnia luce clarius necessitatem bonorum operum indicant. (1040.)

II. Ex *Traditione*. Omnes SS. Patres et Ecclesiae Doctores neces-

¹ Cf. *S. Th.*, 2 *Sent.*, D. 27. q. 1, a. 3 ; *S. Alph.*, *Hist. haer.*, Conf. 11, n. 15. — Cf. *S. Alph.*, *Hist. haer.*, Conf. 11, a. 3, n. 13.

sitatem bonorum operum proclamant. Unus audiatur *S. Leo M.* : « Nemo, *inquit*, de ullis sibi bonae vitae meritis blandiatur, si illi defuerint opera caritatis. » (*Serm.* 10. M., 54, c. 165.) (1041.)

III. Ex Ratione. Christus non solum est Redemptor, sed etiam legislator (*Trid.*, Sess. VI, can. 24). Ergo si fides in Christum Redemptorem ad salutem est necessaria, a pari necessaria est observatio legis a Christo omnibus impositae.

1275. Objicitur I. Legimus. (*Rom.*, vi, 23) : *Gratia autem Dei vita aeterna.* Ergo, aiunt haeretici, licet vita aeterna sit corona, non tamen propter merita, sed ex pura Dei misericordia atque gratia, confertur.

Resp. Vita aeterna vocatur corona simul et gratia : *corona*, quia datur propter merita ; *gratia*, quia gratia Dei est ex qua sola homo habet ut mereri possit, et haec a Deo gratis et misericorditer conceditur. « Sine ulla dubitatione confidendum est, *ait S. Aug.*, ideo gratiam vitam aeternam vocari, quia his meritis redditur, quae gratia contulit homini. » (*De Corrept. et Grat.*, c. 13. M., 44, c. 942.) — Ac proinde : « Cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua. » (*Epist.* 194, n. 19, M., 33, c. 880. — Cf. *S. ALPH., Hist. haer.*, Conf. 11, n. 19.) (1018.)

1276. Obj. II. Homo illud, quod sibi titulo haereditatis jam debetur, merito non acquirit. Atqui, fidelibus vita aeterna titulo haereditatis debetur, secundum illud : *Si filii, et haeredes.* Ergo nullus vitam aeternam operibus meretur.

Resp. « Infantulis, *ait S. Alph.*, gloria solo titulo haereditatis conceditur : adultis vero confertur et tanquam haereditas, quia sunt filii adoptivi, et tanquam merces operum, quia Deus ipsis hanc haereditatem ea conditione promissit, ut legem servarent. Et ita eadem haereditas donum simul est et retributio ipsorum meritis debita. Quod signanter declarat Apostolus dicens (*Coloss.*, III, 24) : *A Deo accipietis retributionem haereditatis.* » (*Hist. haer.*, Conf. 11, n. 20.) (1019.)

1277. Obj. III. Opere, quod est totum a Deo, nullus a Deo aliquid mereri potest. Sed nostrum opus bonum totum est a Deo. Ergo.

Resp. « Opus bonum, *ait S. Alph.*, totum est a Deo, sed non totaliter ; sicuti etiam est totum a nobis, sed non totaliter : Deus enim operatur nobiscum et nos cooperamur Deo ; et huic nostrae cooperationi Deus gratuito vitam aeternam tanquam mercedem repromittere dignatus est. » (*Loc. cit.*, n. 22.) (1020.)

1278. Obj. IV. Merita Christi superabundantia fuerunt ad nostram salutem. Ergo merita nostra non sunt necessaria ; si enim essent necessaria, merita Christi non fuissent sufficientia.

Resp. Christi merita fuerunt superabundantia ad nostram salutem *quoad sufficientiam* : sunt enim infiniti valoris ; voluit tamen Deus ut *quoad efficaciam* nobis per opera nostra bona, per mandatorum custodiam, et Sacramentorum susceptionem applicarentur. — Nec per hoc dignitati meritorum Christi aliquid derogatur, quia merita nostra efficaciam et valorem unice a Christi meritis et a gratia per Christum nobis collata mutuuntur ; sicut, v. gr., nec divinae omnipotentiae aliquid derogatur per hoc quod causae secundae, quibus Deus operandi virtutem elargitus est, aliquid de facto operentur. (Cf. *S. ALPH., loc. cit.*, n. 16 et 24.)

Imo per merita nostra magis extolluntur merita Christi, quippe quae sint tantae virtutis ut non solum in Ipso Capite sint operatoria, sed etiam in omnibus suis membris, quae veraciter in ipso maneant, tantos fructus afferant ;

sicuti, v. gr., etiam virtus vitis eo magis magnificatur, quo palmites, quae ab ea virtutem fructificandi participant, uberiores fructus afferant.

Obj. V. Si vita aeterna meritis retribuitur, homo qui salvatur, gloriari potest se suis meritis saluum factum esse ; quod est contra Apostolum (I, *Cor.*, iv, 7).

Resp. « Licet bonis operibus (merces), tribuatur, ait *Tridentinum* (VI, cap. 16)... absit tamen ut christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, et non in Domino, cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum esse velit merita, quae sunt ipsius dona. » — Nullus igitur de suis meritis gloriari potest, quandoquidem non a se, sed a gratia habet unde mereri possit ; gratia autem cui datur, misericorditer et gratuito, et non ex meritis, datur. Omnis igitur nostra gloriatio in Dei gratia et meritis Christi consistit. (Cf. S. ALPH., *loc. cit.*, n. 15, 16, 24.) (1022 et 727.)

1279. Quaeritur. *An retributio vitae aeternae pro meritis sit in Deo actus justitiae* ¹. (1029.)

Respondeo : Retributionem praemii pro meritis esse actum justitiae, non commutativae ; sed distributivae ; in eo tamen servari aliquem modum justitiae commutativae.

^{1o} Retributionem vitae aeternae *esse actum justitiae*, manifestum est ex Apostolo dicente (II, *Tim.*, iv, 8) : *Reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex.* — Et (*Hebr.*, vi, 10) : *Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri.*

Idem suadetur ratione : Ubi inter duos intervenit pactum vel promissio de mercede sub conditione operis vel laboris, impleta conditione onerosa ab una parte, altera pars ex justitia, quod promisit, reddere tenetur. Sed Deus vitam aeternam omnibus justis sub conditione bonae operationis promisit. Positis igitur operibus meritoriis, Deus vitam aeternam, quam promisit, retribuere tenetur.

^{2o} Retributionem vitae aeternae *non esse actum justitiae commutativae proprie dictae*, ex eo patet, quod justitia commutativa est inter eos tantum, inter quos perfecta existit aequalitas, et « respicit aequalitatem arithmeticam, quae tendit in aequalitatem quantitatis. » Sed Deum inter et hominem maxima existit inaequalitas ; in infinitum enim distant, et Dei beneficia creaturae merita in immensum excedunt. Proinde justitia commutativa in Deo existere nequit.

^{3o} Retributionem vitae aeternae *esse actum justitiae distributivae*, ex ipsa ratione justitiae distributivae perspicuum est : justitiae enim distributivae est unicuique secundum sua merita retribuere. « Ratio justitiae distributivae, ait S. Th., Deo proprie convenire potest, in quantum scilicet aequalitatem proportionis servat in communicatione bonorum suorum, dans unicuique proportionaliter secundum suum modum. » (4. *Sent.*, D. 46, q. 1, a. 1.) Cum igitur Deus in justorum remuneratione aequalitatem inter proportionem praemiorum et proportionem meritorum constituat, atque efficiat ut eadem sit proportio inter praemia quae est inter merita, proprium actum justitiae distributivae exercet.

^{4o} Esse tamen in illo actu quemdam modum justitiae commutativae, ex eo innotescit, quod videlicet Deus aequalitatem inter meritum et praemium constituit, et mercedem cujuslibet merito congruentem retribuit. « Illa forma divini judicii, ait S. Th., attenditur secundum rationem commutativae justitiae, prout scilicet recompensantur praemia meritis, et supplicia peccatis. » (2. 2, q. 61, a. 1, ad 1.)

¹ Cf. S. Th., q. 114, a. 1 ; et 2. *Sent.*, D. 27, q. 1, a. 3 ; Grandi, In q. 114, a. 3, dub. 3 ; Gottl., q. 1, dub. 3 ; Gonet, *Clyp.*, Disp. 2, a. 1

CAPUT III

De objecto meriti.

(1043 et ss.).

1280. Ea, quae justus de condigno mereri potest, a Tridentino, Sess. VI, can. 32, indicantur: « Si quis dixerit... ipsum justificatum bonis operibus... non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum, anathema sit. »

I. *Primum* igitur ac praecipuum meriti de condigno objectum, est *vita aeterna* ipsiusque consecutio, dummodo homo in gratia usque in finem perseveraverit. Qua de re satis jam actum est. (N. 1273)

II. *Secundum* ejusdem meriti objectum est *gratiae sanctificantis augmentum*. — Constat ex *Joan.*, xv, 1, 2, ubi Christus, postquam se viti, justos vero palmitibus comparasset, subjunxit: *Omnes* (palmitem) *qui ferunt fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat*. — Idem patet ex parabola de talentis (*Luc.*, xix, 26): *Omni habenti dabitur, et abundabit*. Quos textus SS. Patres de augmento caritatis intelligunt. — Praeterea, scribit Apostolus (*Ephes.*, iv, 15): *Veritatem autem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus*. — Et (*I. Thessal.*, iv, 1): *Rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat vos ambulare et placere Deo, sic et ambuletis, ut abundetis magis*.

Consonat *Traditio*. — « Caritas, ait *S. Augustinus*, ut perficiatur, nascitur; cum fuerit nata, nutritur; cum fuerit nutrita, roboratur; cum fuerit roborata, perficitur. » (In *Epist. Joan.*, Tr. 5, n. 4. M., 35, c. 2014.) Et *S. Th.*, scribit: « Illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiae se extendit. Motio autem alicujus moventis non solum se extendit ad ultimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu. Terminus autem motus gratiae est vita aeterna. Progressus autem in hoc motu est secundum augmentum caritatis vel gratiae, secundum illud (*Prov.*, iv, 18): *Iustorum semita quasi lux splens, procedit et crescit usque ad perfectum diem*, qui est dies gloriae. Sic igitur augmentum gratiae cadit sub merito condigni. » (Q. 114, a. 8.)

III. *Tertium* ejusdem meriti objectum est *gloriae augmentum*. — Sequitur ex dictis (n. 1279) ubi probatum est mercedem in patria cuilibet dari secundum merita, quae in via sibi comparavit, juxta

illud Apostoli (I, *Corinth.*, III, 8) : *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.*

Praeterea, coelestis gloria cuilibet juxta gradum gratiae et caritatis praesentis vitae conceditur. Qui igitur gratiae augmentum meretur, ille etiam gloriae augmentum meretur.

1281. Quaeritur I. *Utrum aliquis primam gratiam sibi mereri possit.*

Resp. Prima gratia potest intelligi vel prima gratia actualis, vel prima gratia sanctificans quae homini in justificatione infunditur.

1° Si agitur *de prima gratia actuali*, quae homo ad justificationem vocatur, de fide est hominem eam nec de condigno, nec de congruo, mereri posse; imo eam nec impetrationis merito posse consequi, ut declaravit Trident., Sess. VI, cap. 5 : « justificationis exordium in adultis a Dei per Jesum Christum praeveniente gratia, sumendum esse ».

Constat haec veritas ex iis, quae supra contra Pelagianos et Semi-pelagianos dicta sunt. — Probatur etiam ex axiomatico ab omnibus recepto : *Principium meriti non cadit sub merito*; id est, illud, quod ad merendum ex parte principii necessario praerequitur, sub merito illius actus, cujus est principium, cadere nequit. Atqui ad omne meritum supernaturale gratia tanquam principium praerequitur. Ergo prima gratia actualis nulla merito mereri potest.

2° Si agitur *de prima gratia sanctificante*, dicendum est :

a) Hominem operibus etiam ex gratia actuali positus, eam de condigno nullatenus mereri posse. Constat ex verbis Apostoli (*Rom.*, III, 24) : *Justificati gratis per gratiam ipsius*; quae verba explicat Tridentinum, dicens (Sess. VI, cap. 8) : « Gratis autem justificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quae justificationem praecedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur. » — Ratio autem theologica est, quia principium meriti non cadit sub merito. Porro principium meriti de condigno est gratia sanctificans. Ipsa ergo sub merito de condigno cadere nequit.

b) Hominem de congruo et quidem de congruo infallibili, per actum videlicet contritionis perfectae, vel caritatis perfectae, primam gratiam habitualement mereri posse. Ratio est, quia faciente homine ex virtute gratiae actualis quod est in se, ut ad Deum redeat eumque ex toto corde diligit, condecens est ut Deus ipsum suscipiat, atque diligit; adest igitur in praedictis actibus meritum quodam de congruo.

Meritum autem illud esse de congruo infallibili, ex divina promiss-

sione manifestum est ; siquidem Deus caritati vel contritioni perfectae justificationis gratiam repromisit, teste Scriptura (*Deut.*, iv, 29) : *Cumque quaesieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quaesieris, et tota tribulatione animae tuae.* — Et (*Psalm.*, l, 19) : *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias.*

1282. Quaeritur II. *Utrum homo gratias actuales sibi mereri possit.*

Resp. Communis sententia docet, neminem posse sibi *de condigno* gratias aliquas actuales mereri : nulla quippe hac de re adest divina promissio. — Praeterea, illud solum cadit sub merito *de condigno* ad quod gratia ex divina ordinatione ordinatur. Porro, ex divina ordinatione gratia ad ea ordinatur, quae se habent per modum termini, cujusmodi est vita aeterna ; non autem ad ea, quae se habent per modum principii motus. Sed gratia actualis semper se habet per modum principii meriti. Ipsa ergo sub merito *de condigno* non cadit.

Potest tamen homo merito *de congruo*, praesertim merito imprecationis, gratias actuales promereri, quando scilicet orationes et, opera bona hunc in finem ad Deum dirigit, ut ab illo ea uberiora auxilia, quibus in difficilioribus indiget occasionibus, obtineat.

1283. Quaeritur III. *An aliquis perseverantiam sibi mereri possit.*

Resp. 1° Communis theologorum sententia tenet : hominem quantumvis justum *non posse de condigno* finalem perseverantiam mereri ; deest enim promissio divina ; et etiam justi monentur, ut cum metu et tremore salutem suam operentur (*Philip.*, ii, 12) ; et ut qui stare se existimant, videant ne cadant (*I. Cor.*, x, 12.)

Suadetur haec doctrina a Tridentino, Sess. VI, can. 16, et cap. 13, ubi, agendo de munere perseverantiae, dicit : « Quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat, statuere ut perseveranter stet, et eum qui cadit restituere. »

Accedit ratio. — Perseverantia viae non potest haberi nisi a gratia Dei, qui sua motione hominem ad bonum usque in finem inclinat (n. 1173). Sed gratias actuales nullus *de condigno* sibi mereri potest. Ergo nec perseverantiam. (Cf. *S. Th.*, q. 114, a. 9.)

2° Communiter etiam docent theologi, neminem merito *de congruo infallibili* perseverantiam sibi mereri posse : nulla enim hac de re adest divina promissio. — Praeterea, leges et jura amicitiae inter homines stricte non expostulant ut amicus praecaveat, ne alter eum graviter laedat ; ac proinde nec amicitia inter Deum et hominem justum postulat, ut Deus justum, concedendo specialissimam perseverantiae gratiam, a mortali praeservet.

3° An autem aliquis sibi merito *de congruo fallibili* perseverantiam mereri possit, controvertitur : alii affirmant, negant alii.

4° Certum est hominem *merito impetrationis* perseverantiam sibi promereri posse. « Hoc donum Dei, ait *S. Aug.*, suppliciter emereri potest. » (*De dñ. persev.*, c. 6. M., 45, c. 999.) — Et *S. Thomas* : « Etiam ea quae non meremur, orando impetramus... Et similiter perseverantiae donum aliquis petendo a Deo impetrat vel sibi vel alii, quamvis sub merito non cadat. » (Q. 114, a. 9, ad 1.) — Imo, oratione donum perseverantiae *infallibiliter* impetrari potest, ut docet *S. Alphonsus* (*Magn. prec. adj.*, P. 1, c. 3, § 4) ; dummodo oratio condiciones requisitas possideat, et sit usque in finem perseverans.

Cum vero, propter innatam liberi arbitrii mutabilitatem, nemo scire possit se ad finem usque vitae in debita oratione esse perseveraturum, nemo etiam in hac vita absque speciali Dei revelatione de sua perseverantia atque salute securus esse potest.

-1284. **Quaeritur IV.** *Utrum justus possit, dum est in statu gratiae, illud sibi mereri ut, si postea in peccatum prolabatur, iterum justificetur* ¹.

Resp. 1° Certum est reparationem post peccatum sub merito de condigno non cadere : ratio est, quia per subsequens peccatum omnia merita de condigno mortificantur, secundum illud *Ezechielis*, XVIII, 24 : *Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem... omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur.*

2° Certum est etiam, reparationem post peccatum sub merito de congruo fallibili non cadere : de ejusmodi enim reparatione nulla divina exstat promissio. An autem aliquis merito de congruo fallibili proprie dicto suam reparationem mereri possit, controvertitur, alii affirmant, negant alii ; utraque sententia rationibus aequè probabilibus fulcitur.

3° Si vero de merito impetrationis agatur, sententia communior docet, hominem justum oratione atque aliis operibus bonis suam reparationem mereri posse ; licite enim ac utiliter quilibet Deum, ut, cum defecerit, iterum reparetur, adprecari potest. Quae oratio quamdam in se habet decentiam, ut a Dei misericordia exaudiatur, dummodo sit perseverans, neque praesumptionem conjunctam habeat. Si quis enim orando propositum haberet peccandi sub spe veniae per suam orationem consequendae, is omnino cum praesumptione ageret, nec ullum fundamentum reparationis obtinendae habere posset.

1285. **Quaeritur V.** *An unus homo possit alteri aliquid mereri.*

Resp. Merito de condigno nullus potest alteri quidquam mereri ; de congruo autem fallibili justus, quidquid sibi, hoc et alteri mereri potest, imo et aliquid plus, videlicet primam gratiam actualem.

Ratio primi est, quia illud tantum cadit sub merito de condigno, ad quod gratia sanctificans ordinata est. Porro gratia puri hominis ordinata est ut ipse ad vitam aeternam perveniat ; ultra quod motio gratiae ad nihil aliud se extendit. Nullus igitur purus homo alteri de condigno quidquam mereri potest ; sed hoc reservatur soli Christo, cujus « anima, ut ait *S. Thomas*, mota est a Deo per gratiam, non solum ut ipse perveniret ad gloriam vitae aeternae,

¹ Cf. *S. Th.*, q. 114, a. 7 ; *Gamachi.*, In q. 114, cap. 6.

sed etiam ut alios in eam adduceret, inquantum est Caput Ecclesiae, et auctor salutis humanae. » (Q. 114, a. 6.)

Ratio secundi desumitur ex Scriptura. Legimus enim (*Math.*, ix, 2) : *Videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico : confide, fili : remittuntur tibi peccata tua.* — Cui doctrinae consonat praxis Ecclesiae, quae pro peccatoribus, haeticis, paganis, Judaeis preces fundit et opera bona Deo offert. — Eandem insinuat ratio ; « quia enim homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, ait *S. Th.*, congruum est secundum amicitiae proportionem ut Deus impleat hominis voluntatem in salvatione alterius, licet quandoque possit habere impedimentum ex parte illius cujus aliquis sanctus justificationem desiderat. » (*Loc. cit.*)

An autem etiam peccator alteri quidquam mereri possit, non adeo constat. Sententia affirmativa videtur probabilior¹. Et re quidem vera : a) Ex parte merentis, ad meritum de congruo status gratiae non requiritur ; si autem status gratiae non requiritur ad merendum pro se de congruo, ergo probabilius nec requiritur ad merendum pro alio. — b) Peccator sibi primam justificationem de congruo mereri potest ; ergo probabilius eandem et alteri potest mereri, cum, juxta communem sententiam, quidquid aliquis sibi, hoc et alteri de congruo mereri potest. — c) Deus orationes peccatoris quandoque exaudit ; ergo saltem merito impetrationis peccator alteri aliquid potest mereri.

1286. Quaeritur IV. *Utrum bona temporalia cadant sub merito*².

Resp. Bona temporalia considerari possunt vel secundum se, vel quatenus ad salutem sunt necessaria aut valde utilia.

Si bona temporalia, quatenus ad salutem sunt necessaria, considerentur, justus ea de condigno mereri potest³, sicut augmentum gratiae, et ea omnia quae ad salutem sunt necessaria et non sunt proprie principium meriti⁴. Fundatur haec doctrina in Scriptura, in qua legimus bona temporalia justis esse promissa, secundum illud (*Ps.*, xxxiii, 10) : *Time Domine, omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum.* — (*Ps.*, xxxvi, 25) : *Non vidi justum, derelictum, nec semen ejus quaerens panem.* — (*Math.*, vi, 33) : *Quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus ; et haec omnia adjicientur vobis.*

Si vero haec bona considerentur secundum se, sub merito de condigno non cadunt : tum quia praemium et meritum de condigno ejusdem ordinis esse debent ; tum quia meritum de condigno, cum vitam aeternam respiciat, est semper de bono simpliciter ; sed bona temporalia in se considerata, ordinis sunt inferioris quam meritum de condigno, nec sunt bona simpliciter, cum saluti etiam nociva esse possint. Sub merito tamen de congruo, cum hominis justii, tum peccatoris, cadere possunt, « in quantum scilicet homines, ut ait *S. Th.*, moventur a Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus suum propositum consequuntur, Deo favente ; ut sicut vita aeterna est simpliciter praemium operum justitiae per relationem ad motionem divinam, ita temporalia bona in se considerata habeant rationem mercedis, habito respectu ad motionem divinam, qua voluntates hominum moventur ad haec prosequenda ; licet interdum in his non habeant homines rectam intentionem. » (Q. 114, a. 10.)

¹ Cf. Gibbon, Disp. 3, dub. 4, n. 4. — ² Cf. Tanner, *De Grat.*, q. 6, dub. 10, p. 1437. — ³ *S. Th.*, q. 114, a. 40. — ⁴ Cf. Wenzl, n. 656, p. 263.

TRACTATUS SEPTIMUS

DE VIRTUTIBUS ¹

Conspectus generalis.

CAP. PRAEVIUM		{	A. 1. Natura virtutis.	{	§ 1. Definitio. § 2. Distinctio. § 3. Subjectum.
De Virtutibus in genere.					
		{	A. 2. Proprietates virtutum.	{	§ 1. Mediocritas. § 2. Connexio. § 3. Perfectio.
Pars I.	{	CAP. I.	{	{	A. 1. De fide in genere. A. 2. Objectum fidei. A. 3. Actus fidei. A. 4. Relatio inter fidem et rationem
		De Fide.			
		CAP. II.			
		De Spe.			
De Virtutibus theologicis.	{	CAP. II.	{	{	A. 1. Spei natura et objectum. A. 2. Spei subjectum. A. 3. Actus spei.
		De Spe.			
	{	CAP. III.	{	{	A. 1. Natura caritatis. A. 2. Objectum caritatis. A. 3. Proprietates caritatis.
		De Caritate.			
Pars II.	{	CAP. I.	{	{	A. 1. De Virtutibus cardinalibus in genere. CAP. II. De Prudentia. CAP. III. De Justitia. CAP. IV. De Fortitudine. CAP. V. De Temperantia.
		CAP. II.			
		CAP. III.			
		CAP. IV.			
		CAP. V.			
De Virtutibus moralibus.					

APPENDIX. De Donis Spiritus Sancti.

¹ Auctores consulendi : S. Thomas. — Duval, In 2. 2. D. Thomae. — Gonet, Clys., De Virtutibus. — Gotti. — Gibbon. — De Lugo, De fide. — Mazzella, De Virtutibus. — Barre, De Virtutibus. — Jaugey, De Virtutibus infusis.

INTRODUCTIO

1287. In superiori tractatu, de gratia egimus. « Huic autem, ait *Catechismus Rom.*, additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quae in animam cum gratia divinitus infunduntur. » (*De Bapt.*, n. 51.) — Considerationem igitur de divina gratia aptissime excipit consideratio de eo virtutum comitatu, quae una cum gratia homini infunduntur, et hominis facultates elevant, eisque tribunt, ut actus salutare connaturaliter elicere valeant.

Virtutes infusae aliae Deum habent pro objecto immediato : *theologicae* vocantur ; — aliae eandem habent materiam ac virtutes morales acquisitae : *morales* nominantur.

Praemissis igitur in capite praevis notionibus quibusdam de virtutibus in genere, tractatus in duas partes dividetur : in parte I^a sermo instituetur de virtutibus theologicis ; in parte II^a de virtutibus moralibus. — Hisce partibus, per modum appendicis, quaedam de donis Spiritus Sancti adjicientur.

CAPUT PRAEVIUM

De virtutibus in genere.

De virtutibus in genere, quoad earum naturam et proprietatem, ea sola delibanda sunt, quae scitu sunt magis necessaria, ut dicenda de virtutibus in specie perfectius intelligantur. Dicendum est igitur breviter : I. de virtutis natura ; II. de proprietatibus virtutum.

ARTICULUS I.

De virtutis natura.

Tria ad virtutis naturam intelligendam concurrunt : ipsius scilicet definitio, ipsius divisio, atque ipsius subjectum.

§ 1. DE DEFINITIONE VIRTUTIS ¹.

1288. Virtus, in sensu stricto accepta, definitur : *Bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur.* — Cui definitioni, si agitur de virtutibus infusis, addenda sunt verba : *quam Deus in nobis sine nobis operatur.* (*S. Th.*, 1. 2, q. 55, a. 4.)

Virtus dicitur : *qualitas*, id est dispositio de se stabilis et difficile mobilis ; genus igitur proximum virtutis est *habitus*, et quidem ope-

¹ Cf. *S. Th.*, 1. 2, q. 55 et seq. ; *De Virt. in communi*, q. 1.

ratiuus, quia « virtus ex ipsa ratione nominis importat quamdam perfectionem potentiae ». (*S. Th.*, 1. 2, q. 55, a. 1 et 2.) Virtus est igitur habitus perficiens facultatem respectu suae operationis, eamque ad operationem inclinans, eique tribuens ut uniformiter, prompte et delectabiliter operationem bonam elicere valeat.

Dicitur : *qualitas bona*, quia virtus perficit potentiam in ordine ad suam perfectam operationem ; perfecta autem operatio cujuslibet potentiae est ipsius bonum ; unde et virtus, perficiens ad bonam operationem, est habitus *bonus*, et boni operativus. (1. 2, q. 55, a. 3.)

Dicitur : *qua recte vivitur, qua nullus male utitur*, quibus verbis virtus distinguitur tum ab habitibus vitiosis, qui semper se habent ad malum, tum ab illis habitibus, qui se habent ad bonum et ad malum, ut est, v. gr., opinio, quae se habet ad verum et falsum.

Dicitur : *qualitas mentis*, ad indicandum virtutis subjectum : subjectum remotum est substantia intellectualis ; proximum, est facultas rationalis sive essentialiter sive participative.

Hactenus dicta virtuti tam infusae quam acquisitae communia sunt. Si vero de virtute infusa definitio traditur, addendum et : *quam Deus in nobis sine nobis operatur* ; quibus verbis indicatur causa efficiens virtutis infusae, quae a solo Deo eam infundente haberi potest.

1289. Praeter hanc definitionem duae aliae passim occurrunt apud auctores. Virtus ab aliquibus definitur : *Dispositio perfecti ad optimum* ; id est : virtus est qualitas superveniens enti jam perfecto quoad esse, et disponens illud ad optimum, scilicet, ad operationem perfectam, quod est optimum cujuslibet facultatis. (1. 2, q. 110, a. 3.) — Ab aliis definitur : *Habitus, qui bonum facit habentem, et opus ejus bonum reddit*. Etenim « virtus uniuscujusque rei est per quam operationem bonam producit. Quia vero omnis res est propter suam operationem, unumquodque autem bonum est secundum quod bene se habet ad suum finem, oportet quod per virtutem propriam unaquaeque res sit bona, et bene operetur. » (*S. Th.*, *De Virt. in com.*, a. 9.)

§ 2. DE VIRTUTUM DISTINCTIONE ¹.

Virtutes multipliciter distinguuntur, videlicet :

1290. I. *Ratione objecti*, aliae sunt *divinae* seu *theologicae* ; hae pro objecto immediato habent Deum, ut auctorem gratiae et gloriae ; aliae sunt *humanae* ; hae pro objecto immediato habent bonum, quod humana ratione attingi potest.

II. *Ratione subjecti*, virtutes dividuntur in *intellectuales* et *morales*. « *Virtus intellectualis*, ait *Gonet*, ea dicitur, quae perficit intellectum in ordine ad verum, sive speculativum, sive practicum ;

¹ Cf. *S. Th.*, 1. 2, q. 57 ; *Gonet, Clys.*, Disp. 3 ; *Gotti, De Virt.*, q. 2 ; *Marc., Instit.*, n. 380.

soletque dividi in quinque species, quae vocantur intelligentia seu habitus primorum principiorum, sapientia, scientia, ars, et prudentia. Ratio vero hujus divisionis haec est : cum virtus intellectualis perficiat intellectum in ordine ad verum, tot esse debent virtutes intellectuales, quot sunt habitus infallibiliter attingentes verum : sed habitus infallibiliter attingentes verum sunt tantum quinque enumerati : ergo illi soli sunt virtutes intellectuales. Major patet ; minor probatur. Verum quod certo et infallibiliter ab intellectu attingi potest, vel est universale, et consequenter necessarium, vel singulare et contingens. Si universale, vel est attingibile immediate, vel absque medio, et ex sola terminorum notitia, ut sunt prima principia. Et pro illis ponitur habitus primorum principiorum. Vel est attingibile mediate, et per proprias causas ; quae si fuerint particulares, ponitur scientia ; si vero fuerint altissimae et universalissimae, ponitur sapientia. Si autem tale verum fuerit singulare, vel illud est factibile ; et pro illo attingendo ponitur ars ; vel agibile, et ad illud attingendum ponitur prudentia. » (*Loc. cit.*, a. 1.)

Virtutes morales perficiunt vires partis appetitivae ad obediendum rationi in prosecutione boni honesti. Quatuor enumerantur, scilicet : *prudentia*, quae etiã inter virtutes intellectuales enumeratur ; *justitia*, *fortitudo* et *temperantia*.

III. *Ratione causae efficientis*, virtutes sunt vel *infusae* vel *acquisitae*. *Infusae*, seu ordinis supernaturalis, dicuntur illae, quae non comparantur per potentiam naturalem, sed a Deo immediate in anima producuntur, ut fides, spes, caritas. — *Acquisitae*, seu ordinis naturalis, sunt illae, quae viribus naturae per actuum frequentationem comparantur, ut, v. gr., *temperantia*.

Virtutes infusae aliae dicuntur *per se infusae*, quae nempe a solo Deo eas infundente haberi possunt ; hujusmodi sunt ~~omnes~~ virtutes ordinis supernaturalis ; aliae dicuntur *infusae per accidens*, quae, licet humano conatu possint acquiri, et ratione objecti sint ordinis naturalis, speciali tamen Dei dono quandoque in animam a Deo infunduntur. Virtus infusa per accidens specie non differt ab acquisita ; sicuti nec visus divinitus caeco donatus a visu aliorum videntium specificè differt.

IV. *Ratione perfectionis*, virtutes aliae sunt *formatae*, aliae *informes*. Virtus *formata* illa est, quae cum habitu caritatis conjungitur : quia caritas est forma, finis et perfectio caeterarum virtutum, quas omnes in ultimum finem ordinat. — Virtus *informis* est illa, quae in subjecto caritate destituito existit.

Ratione perfectionis virtus etiam distinguitur in virtutem *secundum quid*, et in virtutem *simpliciter*. Virtus *secundum quid* illa dicitur, quae dat quidem facultatem ad bonum actum, non autem bonum usum ; seu est ea, quae dat homini facultatem bene agendi, non autem facit ut homo bene agat « sicut per habitum grammaticae habet homo facultatem recte loquendi, non tamen grammatica facit ut homo semper recte loquatur ». (1. 2, q. 56, a. 3.) Tales sunt virtutes intellectuales. — Virtus *simpliciter* illa dicitur, « quae non solum facit facultatem bene agendi, sed etiam facit quod aliquis recte facultate utatur, sicut justitia non solum facit quod homo sit promptae voluntatis ad operandum, sed etiam facit ut juste operetur ». (S. TH., *loc. cit.*) Tales sunt virtutes morales. (Cf. 1. 2, q. 57, a. 4 ; q. 61, a. 1.)

V. **Ratione gradus**, virtutes sunt *communes* vel *heroicae*. *Communis* dicitur virtus, quae operatur modo ordinario, seu communi. *Heroica*, quae operatur expedite, prompte, delectabiliter, et cum abnegatione sui ipsius, supra communem operandi modum.

1290^a. *Americanistae* novam virtutum christianarum distinctionem invexerunt. Virtutes distinguunt in *activas* et *passivas* ; activasque pro hominibus nostrae aetatis passivis anteponunt. Apposite Leo XIII : « Cum hac de naturalibus virtutibus sententia, *inquit*, alia cohaeret admodum, qua christianae virtutes universae in duo quasi genera dispertiuntur, in *passivas*, ut aiunt, atque *activas* ; adduntque, illas in elapsis aetatibus convenisse melius, has cum praesenti magis congruere. » De qua quidem divisione virtutum quid sentiendum sit, res est in medio posita ; virtus enim, quae vere *passiva* sit, nec est nec esse potest. « Virtus, *sic S. Thomas*, nominat quamdam potentiae perfectionem ; finis autem potentiae actus est ; et nihil est aliud actus virtutis, quam bonus usus liberi arbitrii » (I. II, q. 55, a. 1) ; adjuvante utique Dei gratia, si virtutis actus supernaturalis sit.

« Christianas autem virtutes, alias temporibus aliis accommodatas esse, is solum velit, qui Apostoli verba non meminerit : *Quos praescivit, hos et praeordinavit conformes fieri imaginis filii sui.* (Rom., VIII, 29.) Magister et exemplar sanctitatis omnis Christus est ; ad cuius regulam aptari omnes necesse est, quotquot advent beatorum sedibus inseri. Jamvero, haud mutatur Christus progredientibus saeculis ; sed *idem heri, et hodie, et in saecula*. Ad omnium igitur aetatum homines pertinet illud : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth., XI, 29) ; nulloque non tempore Christus se nobis

exhibet *factum obedientem usque ad mortem* (*Phil.*, II, 8) ; valetque quavis aetate Apostoli sententia : *Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis suis* (*Galat.*, v, 24), etc. » (*Epist. ad Card. Gibbons, Acta*, vol. XIX, p. 14.)

§ 3. DE VIRTUTIS SUBJECTO ¹.

1291. Proximum et immediatum virtutis subjectum esse animae potentiam, non autem essentiam, manifestum est « ex ipsa ratione virtutis, quae importat perfectionem potentiae ; perfectio autem est in eo cujus est perfectio ». (*S. Th.*, I, 2, q. 56, a. 1.)

Non omnis tamen animae potentia est virtutis subjectum. In homine triplicis speciei existunt potentiae : aliae sunt *activae tantum*, ut intellectus agens, et facultates animae vegetativae ; — aliae sunt *passivae tantum*, ut potentiae sensitivae apprehensivae cum internae tum externae ; — aliae sunt *activae simul et passivae*, quae et a suo objecto moventur et libere simul se movent ; hae sunt intellectus possibilis, voluntas, et appetitus inferior.

Jamvero, solae potentiae, quae *passivae simul et activae* sunt, virtutibus indigent. Etenim, ut ait *S. Th.*, « cum per habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indiget potentia habitu perficiente ad bene agendum, ubi ad hoc non sufficit propria ratio potentiae. Omnis autem potentiae propria ratio attenditur ad objectum ». (*Loc. cit.*, a. 6.) — Sed in potentiis, quae activae tantum, vel passivae tantum sunt, propria ratio potentiae sufficit ad bene agendum ; in solis potentiis, quae passivae sunt et activae, sola ratio potentiae non sufficit ad bene agendum. Istae igitur solae virtutibus indigent.

Et re quidem vera, facultates, quae *activae tantum sunt*, intellectus scilicet agens atque vires animae vegetativae, si rite sunt dispositae, hae tum habent ex se, ut objectum suum perfecte semper attingant, tum sunt in seipsis principia completa bonae operationis ; sicuti patet de intellectu agente, qui, proposito phantasmate, essentiam a conditionibus materialibus prompte et uniformiter abstrahit. Ulteriori igitur perfectione ad bene operandum non indigent.

Facultates vero, quae *passivae tantum sunt*, id est potentiae sensitivae apprehensivae, non agunt nisi in quantum a suo objecto moventur ; et semel motae, non libere, sed necessario agunt. Quapropter statim ac moventur, objectum suum determinate, uniformiter et prompte attingunt, nisi aliquid ex parte organi obstat,

¹ Cf. *S. Th.*, *De Virt. in com.*, a. 1 ; Gotti, q. 1, dub. 2.

sicuti manifestum est de oculo. Et ideo istae potentiae nulla virtute eas perficiente, sed sola motione ex parte sui activi, indigent.

Potentiae vero, quae *passivae simul et activae* sunt, a suo objecto moventur quidem ad operandum, sed non determinantur ad unum ; et in earum potestate remanet agere vel non agere, ad hoc vel ad illud se ferre. Quamobrem istae facultates ex ratione potentiae non habent, ut objectum suum uniformiter, prompte et delectabiliter attingant ; et ideo necesse est ut in ordine ad suam operationem per aliquas formas eisdem superadditas, quae vocantur virtutes, perficiantur.

Potentiae igitur, quae in homine possunt esse subjectum virtutis, sunt : intellectus possibilis, voluntas, et appetitus inferior.

1292. I. *Intellectus possibilis, sive speculativus sive practicus, est virtutis subjectum.*

1° *Quoad intellectum speculativum* : objectum intellectus speculativi est verum in se consideratum, sive sit in se immediate, sive ex suis causis cognitum. Sed ex natura sua intellectus speculativus est indifferens ad verum et ad falsum, nec ex ratione potentiae determinatur ad aliquod verum uniformiter, prompte et delectabiliter attingendum, licet possit verum aliquo modo attingere ; sicut homo, carens habitu alicujus scientiae, de aliqua conclusione hujus scientiae judicare potest, sed imperfecte tantum, difficulter, et cum erroris periculo. Ut igitur intellectus speculativus objectum suum uniformiter, prompte et delectabiliter attingat, virtute superaddita perficiatur oportet ; ut, quod ratione potentiae deest, ei ex habitu superaddito suppleatur.

Relate igitur ad verum connaturale, intellectus speculativus perficitur *intelligentia, sapientia et scientia* ; relate autem ad verum, quod naturales ipsius limites supergreditur, perficitur *fide*, quae etiam in intellectu speculativo subjectatur. (1. 2, q. 56, a. 3 ; *De Virt. in com.*, a. 6 et 7.)

2° *Quoad intellectum practicum* : homini, ut vitam recte instituat, et debito modo in finem ultimum tendat, multa et diversa occurrunt facienda. Appetitus autem rationalis in nihil inclinatur, nisi praeunte practico rationis judicio. Jamvero intellectus practicus ex se non habet, ut in quolibet casu particulari recte semper judicet quid hic et nunc sit faciendum. Debet igitur quibusdam habitibus perfici, quibus suppleatur quod ipsi ex ratione potentiae deest, ut in omni occasione, quid sit agendum, recte judicare valeat. Qui quidem habitus sunt duo : *ars*, quae est *recta ratio factibilium*, exterior-

resque respicit materias, in quibus opus perficitur ; et *prudencia*, quae est *recta ratio agibilium*, actusque internos respicit, ut in finem ultimum debito modo ordinentur. (Q. 57, a. 3, 4, 5.)

1293. II. *Voluntas est subjectum virtutis non quoad prosecutionem boni proprii, sed quoad prosecutionem boni alieni.*

« Virtus ordinat potentias ad bonum, ait *S. Th.* Voluntas autem hoc, quod virtus facit circa alias potentias, habet ex ipsa ratione suae potentiae : nam ejus objectum est bonum... Unde voluntas non indiget aliquo habitu virtutis inclinante ipsam ad bonum quod est sibi proportionatum : quia in hoc ex ipsa ratione potentiae tendit. » (*De Virt. in com.*, a. 5.) Voluntas igitur absque virtute superaddita uniformiter, prompte et delectabiliter in bonum proprium tendit.

« Sed si quod bonum immineat homini volendum, addit *S. Doctor*, quod excedat proportionem volentis, sive quantum ad totam speciem humanam (sicut bonum divinum, quod transcendit limites humanae naturae), sive quantum ad individuum (sicut bonum proximi), ibi voluntas indiget virtute. Et ideo hujusmodi virtutes, quae ordinant affectum hominis in Deum vel in proximum, sunt in voluntate sicut in subjecto. » (1. 2, q. 56, a. 6.)

Tres igitur in voluntate subjectantur virtutes, scilicet : *spes* et *caritas*, quibus voluntas in bonum divinum ordinatur ; et *justitia*, qua ad bonum proximi prosequendum perficitur.

1294. III. *Appetitus inferior est subjectum virtutis.*

Appetitus inferior, irascibilis scilicet et concupiscibilis, si consideratur secundum se, et prout hominibus et brutis est communis, nequit esse virtutis subjectum. Si vero consideratur secundum quod in homine natus est obedire rationi, subjectum est virtutis. Appetitus enim inferior, cum proprios suos habeat motus, qui rationi interdum repugnant, ex se non habet ut in prosecutione boni sensibilis dictamen rationis ad nutum sequatur. Aliqua igitur in eo requiritur perfectio superaddita, quae est quaedam ejus habitualis conformitas ad rationem, qua fit, ut parti superiori in omnibus prompte ac perfecte obediat.

In appetitu inferiori duae ponuntur virtutes, videlicet : *fortitudo*, quae in irascibili ; et *temperantia*, quae in concupiscibili subjectatur. (1. 2, q. 56, a. 4. *De Virt. in com.*, a. 4.)

ARTICULUS II

De Virtutum proprietatibus

Tres enumerantur virtutum proprietates, nimirum : *mediocritas*, *connexio*, et *perfectio*.

§ 1. DE MEDIOCRITATE VIRTUTUM ¹.

1295. Prima et celebratior virtutis proprietas est *mediocritas* ; unde tritum illud effatum : *In medio virtus*.

Mediocritas, seu *medium virtutis*, vocatur ille modus aut illa mensura actus virtuosus, quo actus inter duo extrema, excessum scilicet et defectum, distat secundum quod rectae rationi competit. Cujuslibet enim mensurati et regulati bonitas consistit in ejus conformitate cum sua regula ; ejus vero malitia in eo sita est quod a sua regula, sive per defectum sive per excessum, deflectit. Ut igitur actus dici possit virtuosus, necesse est ut conformis sit suae regulae, nec ab ea sive per defectum sive per excessum recedat : quamobrem virtus in medio inter duo vitia consistere dicitur.

1296. Duplex datur medium virtutis, videlicet : *medium rei* et *medium rationis*.

Medium rei illud dicitur, quod ex ipsa rei natura determinatum est ; hoc unum est pro omnibus hominibus, et idem pro omni tempore et loco. Sic, v. gr., ex natura rei statutum est, ut qui furto decem abstulit, decem restituat.

Medium rationis illud dicitur, quod ex ipsa rei natura non est determinatum, sed quod a ratione secundum varias loci, temporis, et personae circumstantias, per prudentem aestimationem determinatur. Medium rationis idem non est pro omnibus, sed variabile secundum circumstantias ; sic, v. gr., eadem quantitas cibi vel potus, quae secundum prudentem aestimationem uni est conveniens, alteri erit insufficiens, alteri vero nimia

1297. I. *Virtutes morales consistunt in medio : justitia in medio rei ; fortitudo vero et temperantia in medio rationis*.

PROB. 1° *Quoad virtutes morales in genere*. — « Omnes virtutes morales, inquit Angelicus, in medio constitutae sunt. Virtutes autem morales sunt circa passiones et operationes, quas oportet dirigere secundum regulam rationis. In omnibus autem regulatis consistit rectum, secundum quod regulae aequantur ; aequalitas autem media

¹ Cf. S. Th., 3, Sent., D. 33, q. 1, a. 3 ; Gotti, *De Virt. in gen.*, q. 3, dub. 2

est inter majus et minus ; et ideo oportet quod rectum virtutis consistat in medio ejus quod superabundat, et ejus quod deficit a mensura rationis rectae. » (3 *Sent.*, D. 33, q. 1, a 3 q. 1.)

2° *Quoad justitiam.* — Justitiae proprium est facere aequalitatem rei ad rem ; versatur enim circa exteriores operationes, in quibus bonum et malum accipiuntur secundum commensurationem ad alterum, sicut, v. gr., in venditione, emptione, etc., in quibus rectum debet institui simpliciter et secundum se, abstractione facta a circumstantiis loci, temporis et personae. Et ideo in justitia medium rationis est idem cum medio rei, id quantum justitia dat unicuique quod debet, nec plus nec minus. (1. 2, q. 60, a. 2 ; 2. 2, q. 58, a. 10.)

3° *Quoad fortitudinem et temperantiam.* — Fortitudo et temperantia circa passiones moderandas versantur. Sed circa passiones alii aliter afficiuntur : quod uni est nimium, alteri est insufficiens ; quod huic est nocivum, illi est innocuum. In hisce igitur virtutibus ex parte rei dari nequit medium invariabile ; sed rationis est statuere juxta regulas prudentiae, quid, perpensis omnibus circumstantiis, faciendum sit, vel omittendum. In fortitudine igitur et temperantia solum datur medium rationis.

1298. II. *Virtutes intellectuales, cum speculativae tum practicae, consistunt in medio.*

PROB. 1° *Quoad virtutes speculativas.* — « Omne regulatum, ait S. Th., in quantum est hujusmodi, habet rationem medii ; quod autem a regula discedit, aut superfluum aut diminutum est. Dicitur etiam, quod virtus intellectualis consistit in hoc quod attingat verum, quod est bonum intellectus. Veritas autem intellectus humani regulatur et mensuratur ab essentia rei ; et ideo etiam virtus intellectualis circa proprium objectum, in medio consistit : ut scilicet apprehendat homo de re quod est non plus nec minus. » (*De Spe*, a. 1, ad 7 ; cf. 1. 2, q. 64, a. 3.)

2° *Quoad virtutes practicas.* — Virtutes intellectuales practicae sunt *ars* et *prudentiae* ; utraque in medio consistit. « Ars enim, ait Gotti, suas regulas habet, secundum quas si artificium fiat, bene et virtuose fit ; et a quibus si recedatur, sive per excessum, sive per defectum, vitium est artefacti. — Prudentia ipsa est quae praescribit medium aliis virtutibus moralibus, quod est conformitas ad appetitum rectum ; a quo declinari potest tam per excessum quam per defectum : si per defectum, erit imprudentia, si per excessum recedatur, erit astutia ; ergo et prudentia in medio consistit. » (*De Virt.*, q. 3, dub. 1.)

1299. III. *Virtutes theologicae per se non consistunt in medio, sed per accidens tantum ex parte nostri.*

Ratio est, quia objectum et mensura virtutis theologicae est ipse Deus ; sed nemo potest Deum nimis amare, vel in eum nimis sperare, vel ei nimis credere.

Per accidens tamen, ex parte nostri, virtus theologica in medio consistere potest ; « quia, etsi non possumus ferri in Deum quantum debemus, debemus tamen ferri in ipsum credendo, sperando, et amando secundum mensuram nostrae conditionis ». (*S. Th.*, 1. 2, q. 64, a. 4.) Sic, v. gr., spes est media inter praesumptionem et desperationem ; similiter fides est media inter diversas haereses : potest enim homo fidem corrumpere sive per excessum, credendo quae non sunt credenda, sive per defectum, non credendo quae sunt credenda.

§ 2. DE CONNEXIONE VIRTUTUM¹.

1300. I. *Virtutes intellectuales non sunt inter se connexae* ; versantur enim circa diversas materias inter se non connexas, sicut patet in diversis scientiis et artibus. — *Nec sunt connexae cum virtutibus moralibus aut theologicis* ; experientia enim constat perditissimos quosque homines non raro scientiam aut artem callere.

1301. II. *Caritas cum fide et spe ita connectitur, ut sine eis existere non possit.*

Caritas primum in animam infunditur una cum gratia sanctificante. Sed, sicut caritas, ita et fides et spes cum gratia infunduntur. Caritas igitur sine fide et spe infundi nequit ; ac proinde in sua infusione caritas est a fide et spe inseparabilis.

Praeterea, fides semel infusa, sola infidelitate amittitur ; spes, desperatione. Sed, tum infidelitas tum desperatio sunt peccata lethalia, quae caritatem expellunt. Nequit igitur caritas in homine remanere, fide aut spe pereunte.

Fidem autem et spem sine caritate existere posse, est de fide, ex Trident., Sess. VI, can. 28 ; deficiente tamen caritate, fides et spes rationem perfectae virtutis non habent, cum ordinatio in finem ultimum, quae habetur per solam caritatem, eis desit.

1302. III. *Caritas esse potest sine virtutibus moralibus acquisitis, non autem sine moralibus infusis.*

Ratio primi est, quia virtus moralis acquisita generatur per actuum frequentationem. Sed saepius contingit, ut ante justificationem vul nulli adfuerint actus virtuosus, sicut in justificatione par-

¹ S. Th., 1. 2, q. 65 ; Gotti, q. 3, dub. 2 ; Gibbon, Disp. 12 ; Gonet, *Clyp.*, Disp. 5, a. 2.

vulorum ; vel adfuerint actus non sufficientes ad generandum habitum, sicut in justificatione eorum adultorum, qui fere nulla opera bona posuerunt.

Ratio secundi est, quia virtutes morales infusae radican- tur in gratia et caritate, atque ex eis naturali sequela effluunt. Unde positis gratia et caritate, semper etiam in homine adest virtutum infusarum comitatus.

1303. IV. *Virtutes morales infusae ita inter se sunt connexae, ut una sine aliis esse non possit.* — Ratio est, quia omnes virtutes morales infusae aequaliter in caritate radican- tur ; nulla autem infusa moralis ab homine tolli potest, nisi tollatur caritas ; sed caritate sublata, virtutes morales omnes una cum ea tolluntur.

1304. V. *Virtutes morales acquisitae, si sunt imperfectae, inter se non connectuntur ; sed una sine aliis existere potest.* — Virtus moralis imperfecta nihil est aliud, quam quaedam inclinatio ad bonum opus faciendum, quae in nobis vel ex naturali complexione, vel ex quadam assuetudine existit, et se habet per modum dispositionis mobilis, quae firmam facultatem vincendi omnia impedimenta non tribuit. Sic, v. gr., nonnulli, licet prompti ad eleemosynam elargien- dam, tamen ad opera humilitatis prompti non sunt, et proinde levis injuriae causâ operibus misericordiae supersedent.

1305. VI. *Virtutes morales acquisitae, si sunt perfectae, ad invicem ita sunt connexae, ut una absque aliis existere nequeat.* — Ita docent communiter Patres et theologi.

PROB. 1° Virtus efficit, ut aliquis in quavis circumstantia prompte et delectabiliter operetur. Porro, nullus, nisi omnes virtutes morales, saltem quoad statum communem, possideat, potest in quavis occa- sione opera alicujus virtutis semper bene praestare, utpote cum saepissime ad actum unius virtutis aliae virtutes concurrere debeant. Sic, v. gr., si quis possidens justitiam, liberalitate careret et pecuniae cupiditate flagraret, hic, si occasio se dederit, vel contra justitiam peccaret, vel nonnisi magna cum difficultate alteri debitum redderet.

2° Perfecta virtus moralis dependet a prudentia perfecta, cujus est, non solum in generali, sed in qualibet occasione occurrente, cui- libet virtuti medium assignare. Jamvero, si qua virtus moralis desi- deratur, prudentia jam nequit esse perfecta, nec proinde aliae vir- tutes morales perfectae esse possunt.

Et re quidem vera : Ut homo in omni casu particulari rectum consilium et judicium, quod est actus prudentiae, ferre possit, necesse est appetitum ejus quoad appetitionem finis esse rectum :

ex prava enim appetitione finis pervertitur iudicium intellectus. Atvero cujuslibet virtutis moralis est rectificare appetitum in ordine ad finem ; unde ex defectu cujuslibet virtutis moralis adest prava dispositio in appetitu, et consequenter iudicium intellectus practici etiam circa alias virtutes perverti potest. Sic, v. gr., qui circa honores male est affectus, ex ambitione practice judicare potest quaedam justitiae aut fortitudini adversantia, esse licita.

§ 3. DE PERFECTIONE VIRTUTUM.

1306. Non agitur in praesenti parographo, nec de absoluta cujuslibet virtutis perfectione in se considerata ; nec de ea perfectione, qua aliquis virtutes in majori vel minori gradu possidere potest ; verum de perfectione relativa, qua una virtus alia dignior est, unice tractatur.

Virtutes speciei diversae non esse aequaliter perfectas atque nobiles, sed multiplici varietate inter se differre, docent omnes doctores.

Mensura nobilitatis virtutis est nobilitas objecti, circa quod versatur. « Magnitudo virtutis secundum suam speciem, *inquit S. Th.*, consideratur ex objecto. » (1. 2, q. 66, a. 5.) — Ergo « illa virtus est nobilior quae habet nobilius objectum ». (*Loc. cit.* a. 3.) — Igitur :

1307. I. *Virtutum nobilissimae sunt virtutes theologicae* ; respiciunt enim Deum ut proprium objectum. — Theologicarum autem virtutum nobilior est caritas, secundum illud Apostoli (I, *Cor.*, XIII, 13) : *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec : major autem horum est caritas.* — Ratio est, quia caritas propiorem se habet suo objecto, quam fides et spes ; fides enim et spes « important in sui ratione quamdam distantiam a suo objecto ; est enim fides de non visis, spes autem de non habitis ; sed amor caritatis est de eo quod jam habetur ». (*S. Th.*, *loc. cit.*, art. 6.)

1308. II. *Post virtutes theologicas, ratione speciei nobilissimae sunt virtutes intellectuales.* — « Manifestum est, *inquit S. Th.*, quod objectum rationis est nobilius quam objectum appetitus ; ratio enim apprehendit aliquid in universali, sed appetitus tendit in res quae habent esse particulare. Unde simpliciter loquendo, virtutes intellectuales, quae perficiunt rationem, sunt nobiliores quam morales, quae perficiunt appetitum. » (*Loc. cit.*, a. 3.)

III. *Ratione rectitudinis et directionis in finem, virtutes morales sunt perfectiores intellectualibus.* — « Si consideretur virtus in ordine ad actum, *ait S. Th.*, sic virtus moralis, quae perficit appetitum, cujus est movere alias potentias ad actum, nobilior est. Et quia vir-

tus dicitur ex eo quod est principium alicujus actus, cum sit perfectio potentiae, sequitur etiam quod ratio virtutis magis competat virtutibus moralibus quam virtutibus intellectualibus ; quamvis intellectuales sint nobiliores habitus simpliciter. » (*Loc. cit.*, a. 3.)

Et quia vera hominis bonitas desumitur ex ordine actuum ad finem, homo dicitur bonus simpliciter non secundum virtutes intellectuales, sed secundum virtutes morales.

1309. IV. *Inter virtutes intellectuales nobilissima est sapientia ;* quia « objectum sapientiae praecellit inter objecta omnium virtutum intellectualium : considerat enim causam altissimam quae est Deus. Et quia per causam judicatur de effectu, et per causam superiorem de causis inferioribus : inde est quod sapientia habet iudicium de omnibus aliis virtutibus intellectualibus, et ejus est ordinare omnes, et ipsa et quasi architectonica respectu omnium ». (S. TH., *loc. cit.*, a. 5.) — Post sapientiam, primum locum occupat intellectus primorum principiorum ; secundum scientia ; ultimum vero, ars.

1310. V. *Inter virtutes morales nobilissima est prudentia,* quae subiectatur in intellectu, et verum practicum considerat, aliasque virtutes morales in suis actibus dirigit.

1311. VI. *Inter virtutes pure morales, justitia alias nobilitate superat,* tum quia in voluntate residet, quae est facultas rationi propior, tum quia nobilius habet objectum, operationes scilicet, quibus homo non solum in seipso, sed etiam ad alterum bene ordinatur. — Post justitiam, nobilior ponitur fortitudo ; denique temperantia. (S. TH., *loc. cit.*, a. 4.)

PARS I

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS

Tres enumerantur virtutes theologicae : *fides*, *spes*, et *caritas*. Praemissis igitur notionibus quibusdam de virtutibus theologicis in genere, agendum erit I. de fide ; II. de spe ; III. de caritate.

PRAENOTANDA

1312. Definitio. — Virtus theologica definitur : *Virtus infusa pro immediato objecto habens Deum supernaturaliter cognitum.* — Dicitur *virtus infusa*, quia aliunde haberi non potest nisi a Deo ipsam infundente. — *Pro objecto immediato habens Deum supernaturaliter cognitum*, quia « objectum theologicarum virtutum est ipse Deus, qui est ultimus rerum finis, prout nostrae rationis cognitionem excedit ». *S. Th.* (1. 2, q. 62, a. 2.) — Per haec definitionis verba virtus theologica a virtute morali infusa distinguitur ; hujus enim objectum *immediatum* sunt *media*, quibus homo in Deum ordinatur ; Deus vero est tantum ejus objectum *mediatum*, quia per virtutem moralem homo in Deum ordinatur mediantibus actibus, qui directe et immediate sunt virtutis moralis objectum, ut, v. gr., patet de religione, cujus objectum immediatum est cultus Deo exhibendus ; objectum vero mediatum est Deus, cui cultus defertur.

1313. Necessitas virtutum theologicarum. — Homo virtute perficitur in ordine ad actus, quibus beatitudinem consequi debet. Est autem duplex hominis beatitudo, videlicet : *naturalis* una, ad quam homo per suae naturae principia pervenire potest ; ad hanc consequendam homo virtutibus naturalibus perficitur ; *supernaturalis* altera, ad quam principia naturalia non sufficiunt, sed ad quam homo sola virtute divina pervenire potest, secundum quamdam divinitatis participationem. « Unde oportet, ait *S. Th.*, quod superaddantur homini divinitus aliqua principia per quae ita ordinatur ad beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem ; non tamen absque adjutorio divino : et hujusmodi principia virtutes dicuntur theologicae ; tum quia habent Deum pro objecto, in quantum per eas recte ordinamur in Deum ; tum quia a solo Deo nobis infunduntur ; tum quia sola divina revelatione in Sacra Scriptura hujusmodi virtutes traduntur. » (1. 2, q. 62, a. 1.)

1314. Numerus virtutum theologicarum. — Tres dari virtutes theologicas constat ex Scriptura. Legimus enim (I, *Cor.*, XIII, 13) : *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec : major autem horum est caritas.* — Eundem numerum approbat Tridentinum (Sess. VI, cap. 7) : « In ipsa justificatione, inquit, cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo, per Jesum Christum cui inse-ritur, fidem, spem et caritatem. »

Ternarium istum numerum esse convenientissimum manifestat ipsa ratio. « Virtutes theologicae, ait S. Thomas, hoc modo ordinant hominem ad beatitudinem supernaturalem, sicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finem sibi connaturalem. Hoc autem contingit secundum duo : primo quidem secundum rationem vel intellectum, in quantum continet prima principia universalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tam in speculandis, quam in agendis ; secundo per rectitudinem voluntatis naturaliter tendentis in bonum rationis. Sed haec duo deficiunt ab ordine beatitudinis supernaturalis, secundum illud (I, *Cor.*, II, 9) : *Oculus non vidit, et auris non audiit, et in cor hominis non ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus se.* Unde oportuit quod quantum ad utrumque aliquid homini supernaturaliter adderetur ad ordinandum ipsum in finem supernaturalem. Et primo quidem quantum ad intellectum adduntur homini quaedam principia supernaturalia, quae divino lumine capiuntur ; et haec sunt credibilia, de quibus est fides. Secundo vero est voluntas, quae ordinatur in illum finem et quantum ad motum intentionis in ipsum tendentem, sicut in id quod est possibile consequi, quod pertinet ad spem ; et quantum ad unionem quamdam spirituales, per quam quodammodo transformatur in illum finem, quod fit per caritatem. Appetitus enim uniuscujusque rei naturaliter movetur et tendit in finem sibi connaturalem ; et iste motus provenit ex quadam conformitate rei ad suum finem. » (Q. 62, a. 3.)

1315. Virtutes theologicae specie ab invicem differunt. — Quamvis omnes virtutes theologicae Deum pro objecto habeant, specie tamen ab invicem differunt propter diversam rationem formalem sub qua Deo inhaerent.

« Potest aliquis, ait S. Thoma, alicui inhaerere dupliciter : uno modo propter seipsum ; alio modo in quantum ex eo in aliud devenitur. Caritas ergo facit hominem Deo inhaerere propter seipsum, mentem hominis uniens Deo per affectum amoris. Spes autem et fides faciunt hominem inhaerere Deo sicut cuidam principio, ex quo aliqua nobis proveniunt. De Deo autem provenit nobis et cognitio veritatis et adeptio perfectae bonitatis. Fides ergo facit hominem Deo adhaerere, in quantum est nobis principium cognoscendi veritatem ; credimus enim ea vera esse quae nobis a Deo dicuntur. Spes autem facit Deo adhaerere, prout est in nobis principium perfectae bonitatis, in quantum scilicet per spem divino auxilio innitimur ad beatitudinem obtinendam. » (2. 2, q. 17, a. 6.)

CAPUT I

De fide.

Cum objectum fidei sit etiam totius theologiae objectum, de fide multa essent dicenda, quae tamen in compendio theologiae silentio praeterire necesse est. Praecipua tantum attingemus, et quidem : I. de fide in genere ; II. de objecto fidei ; III. de ipsius actu ; IV. de mutua relatione fidem inter et rationem.

ARTICULUS I.

De fide in genere.

1316. Nominis significatio. — Vox *fides*, in sacris Codicibus multiplici accipitur significatione : quandoque pro conscientiae dictamine usurpatur, juxta illud (*Rom.*, xiv, 23) : *Omne quod non est ex fide, peccatum est* ; — quandoque pro fiducia, ut (*Jacob.*, i, 6) : *Postulet autem in fide, nihil haesitans* ; — quandoque pro fidelitate in promissis ; quo in sensu ait Apostolus (*Rom.*, iii, 3) : *Numquid incredulitas eorum fidem Dei evacuabit ?* — quandoque pro ipsa re promissa, sicut Apostolus de quibusdam viduis ait (*I. Tim.*, v, 12) : *primam fidem irritam fecerunt* ; — quandoque pro gratia gratis data (*I. Cor.*, xii, 9) : *Alteri fides in eodem Spiritu*.

Communi tamen sensu, *fides* sumitur pro quacumque cognitione in testimonio alterius fundata, cujus actus dicitur *credere* : quo in sensu de fide sermo est in hoc tractatu. — Fides est *humana* vel *divina*, prout hominis vel Dei testimonio innititur.

1317. Elementa fidei divinae. — Fides divina tria necessario involvit, quorum singula, etiam seorsim sumpta, fides vocantur, nimirum : a) *objectum*, quod creditur, vocatur fides *objectiva*. De ea legimus (*Eph.*, iv, 5) : *Unus Dominus, una fides* ; et in Symbolo S. Athanasii : « Haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. » — b) *Actus*, quo Deo testificanti assentimur ; vocatur fides *actualis* ; de qua legimus (*Matth.*, ix, 28, 29) : *Creditis quia hoc possum facere vobis ?... Secundum fidem vestram fiat vobis.* — c) *Habitus*, quo homo ad assensum Deo loquenti praestandum inclinatur ; vocatur fides *habitualis*, et est virtus theologica. De ea scriptum est (*I. Cor.*, xiii, 13) : *Nunc autem manent tria haec, fides, spes, caritas.* — De his tribus seorsim est agendum.

N.-B. — Cum ex his tribus *objectum* non dicatur fides nisi per respectum ad habitum et actum, ipse autem actus non vocetur fides nisi ex habitu, a quo procedit : idcirco per fidem divinam proprie et antonomastice significatur ipsa *virtus fidei*.

1318. Definitio virtutis fidei. — Fides a S. Alphonso definitur : *Virtus theologica a Deo infusa, inclinans nos ad firmiter assentiendum ob divinam veracitatem omnibus, quae Deus revelavit, et per Ecclesiam nobis credenda proposuit.* (Hom. Ap., Tr. 4, c. 1.)

« Dicitur, addit S. Doctor, 1° *Virtus theologica*, id est, Deum respiciens... 2° *A Deo infusa*, quia fides est donum Dei supernaturale. 3° *Inclinans nos ad firmiter credendum*, nam assensus fidei non potest esse cum formidine, sed debet esse firmus. 4° *Ob divinam veracitatem*, cum infallibilis veritas (quae est ipse Deus) sit objectum formale fidei. 5° *Omnibus quae Deus revelavit*, cum omnia a Deo revelata sint objectum materiale fidei. 6° *Et per Ecclesiam nobis credenda proposuit*, quia divina revelatio nobis non manifestatur, nisi per Ecclesiam, quae eam proponit... Quare aiebat S. Augustinus (Ep. fund., c. 5) : *Evangelio non crederem nisi me Ecclesiae catholicae commoveret auctoritas.* »

Praedicta definitio non est aliud nisi explicatio definitionis, quam tradidit Apostolus (Hebr., xi, 1) : *Est fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Vocatur fides *substantia*, id est, fundamentum et prima inchoatio rerum *sperandarum*, in quibus consistit nostra beatitudo. « Fides, ait S. Th., dicitur esse substantia rerum sperandarum, quia scilicet prima inchoatio rerum sperandarum in nobis est per assensum fidei, quae virtute continet omnes res sperandas. In hoc enim speramus beatificari, quod videbimus aperta visione veritatem, cui per fidem adhaeremus. » (2. 2, q. 4, a. 1.) — Dicitur : *argumentum non apparentium* ; argumentum, id est, firmus assensus intellectus, seu convictio de veritate occulta. « Per argumentum, inquit Angelicus, intellectus inducitur ad inhaerendum alicui vero ; unde ipsa firma adhaesio intellectus ad veritatem fidei non apparentem vocatur hic argumentum. Unde alia littera habet *convictio* ; quia scilicet per auctoritatem divinam intellectus credentis vincitur ad assentiendum his quae non videt. » (Loc. cit.)

1319. Fidei divisio. — Fides cum objectiva tum subjectiva multipliciter distinguitur. De fide objectiva in articulo secundo sermo occurret ; — fides subjectiva distinguitur :

1° *In fidem divinam et in fidem catholicam.* Fides *divina* simpliciter dicta, ea est qua ob testimonium Dei loquentis ea omnia credimus, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur. — Fides *catholica*, seu *divino-catholica*, ea est, qua credimus eas veritates revelatas, quas Ecclesias magisterium nobis explicite credendas proponit (Cf. n. 31, 1). — Latius igitur extenditur fides divina quam catho-

lica : omnia enim, quae in verbo Dei continentur, sunt fide divina, non autem fide catholica, credenda.

2° *In fidem explicatam et in fidem implicitam.* — *Explicita* ea dicitur, qua assentimur veritati cujus termini a nobis in se concipiuntur et cognoscuntur ; v. gr., qui noscit et credit Deum esse trinum, Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, fidem explicatam habet de SS. Trinitate. — *Implicita* ea dicitur, qua veritatem credimus, cujus termini a nobis in se non concipiuntur nec cognoscuntur ; quae tamen in alia veritate, quam explicite credimus, continetur ; v. gr., qui credit quidquid Deus revelavit, vel quidquid credit S. Ecclesia, de omnibus fidem implicitam habet ; et qui credit explicite Christum esse verum Deum et verum hominem, implicite credit duas in Christo esse voluntates, etiamsi hoc nesciat.

3° *In fidem internam et in fidem externam.* — *Interna* est assensus animi ad extra non manifestatus ; — *externa* est internae fidei externa manifestatio, per verba, signa, aliosve actus. Utramque indicat Apostolus (*Rom.*, x, 10) : *Corde enim creditur ad justitiam : ore autem confessio fit ad salutem.*

4° *In fidem formatam et in fidem informem.* — *Formata* ea dicitur, quae in corde hominis cum caritate conjungitur ; vocatur etiam fides *viva*. — *Informis*, seu *mortua*, ea dicitur, quae est in homine existente in statu peccati mortalis. Amissa enim caritate per peccatum, non semper amittitur fides, ut definivit Tridentinum, Sess. VI, can. 28. (Cf. n. 1301.)

ARTICULUS II.

De objecto fidei.

Quemadmodum cujuslibet virtutis, sic fidei duplex distinguitur objectum : formale scilicet, et materiale.

§ 1. DE FORMALI OBJECTO FIDEI ¹.

1320. Objectum *formale* quo fidei est motivum seu medium, quo intellectus ad assensum veritatibus revelatis praestandum movetur. « Formalis ratio objecti, inquit S. Th., est sicut medium, propter quod tali credibili assentitur. » (2. 2, q. 2, a. 2.)

Formale objectum fidei est *Deus prima veritas in dicendo*, seu est *autoritas Dei loquentis seu testificantis*, qui nec falli nec fallere potest.

¹ Cf. Gibbon, *De fide*, Disp. 6, dub. 1-3 ; Duval, *In* 2. 2, q. 1, a. 1 ; Mazzella, *De Virt.*, n. 301 et seq.

Triplex distinguitur veritas :

a) *Veritas in essendo*, quae est conformitas rei ad sua principia, seu ad ideam divinam : haec in Deo est ipsa divina essentia, quae per se est id quod est ; ratione hujus Deus dicitur *prima veritas in essendo*.

b) *Veritas in cognoscendo*, quae est conformitas intellectus ad rem cognitam, quando scilicet intellectus rem cognoscit prout est in se : huic opponitur *falsitas*. Haec in Deo est summa sapientia et omnimoda infallibilitas, qua omnes res ita cognoscit, ut eum falli sit prorsus impossibile.

c) *Veritas in dicendo*, quae est conformitas dictorum ad mentem dicentis, et vocatur *veracitas*, cui opponitur mendacium. Veracitas seu veritas in dicendo, cum sit perfectio simpliciter simplex, virtus scilicet inclinans ad verum semper dicendum, ita essentialiter Deo convenit, ut ipse sit per essentiam verax, et eum mentiri aut fallere posse omnino repugnet.

1321. Jamvero : a) *prima veritas in essendo nequit esse ratio formalis fidei*. — Prima enim veritas in essendo, seu Deus in ratione deitatis, cum sit objectum commune cujuslibet virtutis theologiae, actum vel habitum fidei specificare non potest. — Sed prima veritas in essendo est objectum *formale quod*, seu *objectum materiale primum per se fidei*.

b) *Nec prima veritas in cognoscendo potest esse fidei ratio formalis proxima et immediata* : prima enim veritas in cognoscendo per se non dicit ordinem ad alios ; licet enim Deus omnia perfecte cognoscat, potuisset tamen nihil hominibus manifestare ; unde et fidei locus non fuisset. Attamen, prima veritas in cognoscendo est fundamentum remotum, et quasi remota ratio formalis fidei. Certitudo enim actus fidei expostulat, ne in revelatis ulla adsit erroris formido. Ad hoc autem necesse est non solum ut Deus fallere nec velit nec possit, sed etiam ut ipse falli nequeat. Deum autem falli non posse, ab infallibili et summa ejus sapientia procedit.

c) *Proxima igitur et immediata ratio formalis fidei est ipse Deus prima veritas in dicendo*, praesupponens primam veritatem in cognoscendo ; seu, est auctoritas Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest.

1322. Prop. *Objectum formale fidei est Deus, prima veritas in dicendo, seu auctoritas Dei revelantis*.

De fide, ex Vatic., Const. *Dei Filius*, III, can. 2 : « Si quis dixerit... ad fidem divinam non requiri ut revelata veritas propter auc-

toritatem Dei revelantis credatur, A. S. » — Et in cap. 3 legimus : « Hanc fidem... virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adjuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest. »

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Joan.*, VIII, 26) : *Qui misit me, verax est ; et ego quae audiavi ab eo, haec loquor in mundo.* Quibus in verbis, Judaeos ut ad credendum inducat, Christus ad Patris veracitatem et ad suam propriam provocat. (Cf. etiam *Joan.*, III, 32 ; XII, 50.) — (*Gal.*, I, 11, 12) : *Notum vobis facio Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem ; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.* Quibus verbis Apostolus revelationem Jesu Christi tanquam fidei motivum allegat. — (I, *Joan.*, v, 9, 10) : *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est ; quoniam hoc est testimonium Dei, quoniam testificatus est de Filio suo. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.* Hisce verbis, fidem in Filium Dei inniti testimonio Dei testificantis, expresse indicatur.

II. **Ex auctoritate D. Thomae.** « In fide, ait S. Doctor, si consideremus formalem rationem objecti, nihil aliud est quam veritas prima. Non enim fides, de qua loquimur, assentit alicui, nisi quia est a Deo revelatum. Unde ipsi veritati divinae fides innititur tanquam medio. » (2. 2, q. 1, a. 1.) — Et : « formale objectum fidei est veritas prima, cui inhaeret homo ut propter eam creditis assentiat » (2. 2, q. 2, a. 2 ; cf. *De Verit.*, q. 14, a. 8, ad 16.)

III. **Ex Ratione.** 1° De fide divina philosophandum est per analogiam ad fidem humanam. Sed fides humana non nititur rei evidentia, sed sola veracitate hominis testificantis ; qua de causa, quo major aestimatur hominis veracitas, eo firmior ipsius dictis adhibetur assensus. Ergo a pari, fides divina non nititur rei evidentia, sed veracitate Dei testificantis, qui nec falli nec fallere potest. Sed id, in quo nititur intellectus tanquam medio ad veritati assentiendum, est objectum *formale quo*. Ergo.

2° Cum virtutis natura ab objecto *formali quo* specificetur, virtus theologica non potest specificari nisi per aliquod attributum in ipso Deo existens. Atqui, praeter veracitatem in dicendo, nullum in Deo cogitari potest attributum, ob quod Deo loquenti firmissime assenti-

mur : non assentimur enim Deo loquenti quia est omnipotens, justus, misericors, etc., sed unice quia nec vult nec potest fallere. Unde si fingeremus Deum caeteras omnes perfectiones habere, sed sola destitui veracitate, tunc ei loquenti absque erroris formidine credere non possemus. Sola igitur Dei veracitas in dicendo assignari potest tanquam objectum formale fidei.

1323. Quaeritur I. *Utrum revelatio sit fidei objectum formale parziale, an solum conditio sine qua non.*

Resp. Controvertitur. Alii ¹ dicunt revelationem objectivam esse parziale fidei motivum, ita ut homo credat et quia Deus est verax, et quia Deus locutus est. — « Sed communior sententia, ait. S. Alphonsus, docet totale objectum formale fidei esse veracitatem Dei ; et revelationem esse tantum conditionem, sine qua non crederemus, sive medium per quod nobis applicatur notitia eorum quae credimus. » (*Mor.*, l. 2, Tr. 1, n. 4.)

1324. Quaeritur II. *An auctoritas Ecclesiae proponentis constituat parziale fidei motivum ².*

Resp. Negative. Licet propositio ab Ecclesia facta sit via ordinaria ad veritates revelatas cognoscendas, ipsa tamen non est semper absolute necessaria ; ac proinde sine ipsa haberi potest fides divina. — *Praeterea*, motivum fidei divinae debet adaequate esse aliquid increatum et divinum. Ecclesiae autem auctoritas est aliquid creatum. Ipsa igitur nequit motivum fidei ingredi. Assentimur ergo veritatibus ab Ecclesia nobis propositis propter auctoritatem Dei loquentis ; per propositionem autem Ecclesiae certificamur tales in specie veritates a Deo vere esse revelatas.

1325. Corollarium. Ex dictis sequitur actum fidei resolveri : a) *formaliter* in auctoritatem Dei loquentis ; ita ut si a fidei petitur, quae sit ultima ratio, propter quam credit, respondere debeat : credo quia Deus, qui est summe verax, hoc revelavit. Ratio ulterior quaeri non potest. — b) *Dispositive*, in motiva credibilitatis, quae hominem ad revelationem amplectendum inducunt. — c) *Directive*, in auctoritatem Ecclesiae, quae, cum sit a Deo constituta custos revelationis, via est ordinaria, ex qua, aliquid esse a Deo revelatum, certo cognoscimus. — d) *Effective*, in habitum infusum fidei, et in ipsum Deum, qui hominem gratia sua ad credendum movet et adjuvat.

§ 2. DE MATERIALI OBJECTO FIDEI.

Objectum materiale fidei vocantur veritates, quibus ob Dei loquentis auctoritatem assensum praebere tenemur ; complectitur omnia, quae in verbo Dei tam scripto quam tradito continentur.

1326. Divisio. — Licet omnia, quae in verbo Dei continentur, ob Dei revelantis aut loquentis auctoritatem credi debeant, et objec-

¹ Gibbon, *loc. cit.*, dub. 5 ; Mazzella, n. 348. — ² Cf. Gibbon, *loc. cit.*, dub. 7 et 8 ; Gotti, *De fide*, q. 1, dub. 2, § 4.

tum fidei constituent, non omnia tamen eodem modo dicuntur esse fidei objectum. Aliud siquidem est objectum fidei primum, aliud secundarium; aliud etiam est objectum fidei directum, aliud indirectum.

1° Objectum *primum materiale* fidei est *solus Deus*, prima veritas in essendo, seu Deus sub ratione deitatis. Objecta *secundaria* sunt omnia alia, quae praeter Deum in verbo Dei continentur; dicuntur *secundaria*, quia a fide non attinguntur, nisi secundum quod habent ordinem ad Deum.

« Si consideremus materialiter ea quibus fides assentit, ait *S. Thomas*, non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia; quae tamen sub assensu fidei non cadunt, nisi secundum quod habent aliquem ordinem ad Deum, prout scilicet per aliquos divinitatis effectus homo adjuvatur ad tendendum in divinam fruitionem. Et ideo etiam ex hac parte objectum fidei est quodammodo veritas prima, in quantum nihil cadit sub fide nisi in ordine ad Deum; sicut etiam objectum medicinae est sanitas, quia nihil medicina considerat nisi in ordine ad sanitatem. » (2. 2, q. 1, a. 1.)

Objectum materiale primum vocatur etiam objectum *formale* quod fidei, quia ratione sui a fide attingitur, caetera vero ab ea non attinguntur nisi in ordine ad objectum primum; dicitur etiam *objectum attributionis*, quia omnia secundaria ad illud ordinantur.

2° In Scripturis Sacris veritates continentur, quas Deus superna revelatione homines edocuit, ut per eas immediate in vitam aeternam ordinarentur; cuiusmodi sunt mysteria fidei. Hae veritates constituunt fidei objectum *directum et secundum se*.

Aliae sunt veritates (praecipue in his quae ad scientias naturales pertinent), quae per se ad salutem non adjuvant, et quas Deus homines proprie docere noluit. « Scriptores Sacros, ait *Leo XIII* cum *S. Augustino*, seu verius Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista (videlicet intimam adspectabilium rerum constitutionem) docere homines, nulli saluti profutura. » (Encycl. *Providentissimus*.) — Hae veritates objectum fidei constituunt indirectum et per accidens.

« Aliqua sunt credibilia, inquit *S. Th.*, de quibus est fides secundum se; aliqua vero sunt credibilia, de quibus non est fides secundum se, sed solum in ordine ad alia. Per se ad fidem pertinent illa quae directe nos ordinant ad vitam aeternam, sicut sunt tres personae omnipotentis Dei, mysterium Incarnationis Christi, et alia huiusmodi... Quaedam vero proponuntur in Sacra Scriptura ut credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad praedictorum manifestationem; sicut quod Abraham habuit duos filios, quod ad tactum ossium Elisaei suscitatus est mortuus, et alia huiusmodi. » (2. 2, q. 1, a. 6, ad 1: cf. q. 2, a. 5, et P. 1, q. 32, a. 4.)

1327. Prop. I. *Objectum materiale fidei est illud omne et solum, quod in verbo Dei scripto vel tradito continetur.* — Certa.

PROB. Objectum materiale alicujus virtutis est illud omne et solum, quod induitur ratione formali illius virtutis ; sicut, v. gr., objectum materiale visus est omne et solum corpus coloratum. Sed ea omnia et ea sola, quae in verbo Dei continentur, induuntur ratione formali fidei ; cum enim ratio formalis fidei sit auctoritas Dei revelantis seu loquentis, ea omnia et ea sola, quae Deus locutus est, admitti possunt et debent propter divinam veracitatem. Quidquid igitur in Scripturis Sacris continetur, etiam res minimae, quia dictatum est a Deo, fide divina credendum est ; et qui vel minimum pertinaciter ut falsum rejiceret, Dei veracitatem destrueret. « Et ideo, *inquit De Lugo*, aequae esset haereticus, et amitteret fidem, qui negaret Tobiae canem, ac qui negaret incarnationem. » (*De fide*, disp. 3, n. 4.)

1328. Prop. II. *Primum fidei divinae objectum materiale est solus Deus, prima veritas in essendo, seu Deus sub ratione Deitatis*¹. — Certa.

Duo in propositione sunt probanda, scilicet : Ipsum Deum esse objectum fidei primum ; et illum esse objectum fidei sub ratione primae veritatis in essendo.

PROB. I^a PARS : Primum et principale objectum alicujus habitus illud dicitur quod primo et per se ab habitu attingitur, et ad quod omnia alia, quae ab eo attinguntur, ordinantur ; sicut, v. gr., « objectum medicinae est sanitas, quia nihil medicina considerat nisi in ordine ad sanitatem ». (*S. Th.*, 2. 2, q. 1, a. 1.) Jamvero :

1° Fides, cum sit virtus theologica, per se et primo respicit solum Deum. « Fidei primum et maximum officium est, *ait S. Aug.*, ut in verum credatur Deum. » (*De Civit. Dei*, l. 4, c. 20. M., 44, c. 127.) — Et *S. Thomas* : « Fides, *inquit*, quae hominem divinae cognitioni conjungit per assensum, ipsum Deum habet sicut principale objectum. » (*De Verit.*, q. 14, a. 8.)

2° Caetera vero omnia fides non respicit nisi in ordine ad Deum. « Ea quae pertinent ad humanitatem Christi, *ait S. Th.*, et ad sacramenta Ecclesiae, vel ad quascumque creaturas, cadunt sub fide, in quantum per haec ordinamur ad Deum, et eis etiam assentimus propter divinam veritatem. — Et similiter dicendum est de omnibus illis quae in Sacra Scriptura traduntur. » (2. 2, q. 1, a. 1, ad 1.)

PROB. II^a PARS : « Fides, *ait S. Th.*, cum Dionysio, est circa sim-

¹ Cf. *S. Th.*, *De Verit.*, q. 14, a. 8 ; Gibbon, *Disp.* 6, dub. 1 ; Gonet, *Disp.* 1, § 2.

plicem et semper existentem veritatem. Haec autem est prima veritas. Ergo objectum fidei est prima veritas. » (*Loc. cit., sed. cont.*) — Sed veritas simplex et semper existens, est prima veritas in existendo.

Suffragatur ratio : Fides est virtus in intellectu existens. Sed objectum intellectus non est nisi verum. Cum igitur Deus sit objectum fidei, non potest esse ejus objectum nisi sub ratione primae veritatis in essendo.

1329. Prop. III. *Objectum materiale fidei divinae catholicae est illud omne et solum, quod in verbo Dei continetur, et ab Ecclesia tanquam divinitus revelatum omnibus credendum proponitur.*

De fide, ex Vatic., Const. *Dei Filius*, cap. 3 : « Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemnii judicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur. » (Cf. n. 31, 1).

Haec Vaticani verba duplicem indicant conditionem, ut aliqua veritas sit fidei catholicae objectum.

Prima conditio est, ut veritas in verbo Dei, in Sacra scilicet Scriptura, aut in traditione, contineatur. Quocirca : a) nihil unquam potest ab Ecclesia definiri ut fide divina credendum, nisi quod est a Deo revelatum : fides enim unice testimonio Dei loquentis nititur. b) Nec sufficit ut veritas sit revelata revelatione privata alicui Sancto decursu temporis facta ; Ecclesia enim non accepit magisterium pascendi ovile Christi veritatibus, quae privatis personis revelatae sunt, sed solum veritatibus, quae in deposito fidei, hoc est, in Scriptura et traditione continentur. (*S. Th.*, P. 1, q. 1, a. 8, ad 2) ¹.

Secunda conditio est ut veritas tanquam divinitus revelata ab Ecclesia omnibus credenda proponatur : ad solam enim Ecclesiam pertinet, quid sit a Deo revelatum, infallibiliter judicare. Quae veritatis propositio, docente Vaticano, duplici modo fieri solet, scilicet : a) *sive solemnii judicio*, qui modus est extraordinarius, et habetur quando a S. Pontifice ex cathedra loquente, aut a Concilio oecumenico aliqua veritas definitur ; — b) *sive ordinario et universali magisterio*, qui modus est ordinarius, et in eo consistit quod Ecclesia per suos pastores et doctores per orbem diffusos universaliter affirmat, aliquam veritatem esse a Deo certe revelatam et in deposito fidei contentam, tametsi nullis sit Romanorum Pontificum aut Conciliorum decretis definita ².

¹ Cf. Bened. XIV, *D. servor. Dei beatif.*, l. 3, c. 53, n. 15. — ² Cf. Mazzella, n. 364 ; Berthier, *De locis theol.*, n. 377 ; Vacant, *Le magistère ordinaire de l'Eglise*.

1330. *Scholium. De veritatibus implicite in revelatione contentis.*

Duplici modo aliqua veritas a Deo nobis revelari potest, *explicite* scilicet et *implicite*. — *Explicite* revelata dicitur illa veritas, quae ex terminis, quibus revelatur, clare innotescit; ut, v. gr., *Verbum caro factum est*. — *Implicite* revelata ea dicitur, quae ex terminis clare non innotescit, continetur tamen in propositione quadam explicite revelata: ut, v. gr., Virginis Mariae conceptio immaculata continetur verbis *Genesis*, III, 15: *Inimicitias ponam inter te et mulierem*.

Quod implicite est revelatum, potest in explicite revelato dupliciter contineri, *formaliter* scilicet et *virtualiter* ¹.

Implicite formaliter in revelatione contentum illud dicitur, quod adest in revelatione ex intentione Spiritus Sancti, ac proinde est vere a Deo dictum, quamvis ex terminis clare non manifestetur, ut, v. gr., immaculata Virginis conceptio, in verbis *Genesis* supra relatis.

Implicite virtualiter in revelatione contentum illud vocatur, ad quod intentio Spiritus Sancti non fertur, et quod proinde non est a Deo proprie dictum; attamen vinculo aliquo metaphysico cum veritate revelata connectitur, ex qua ope ratiocinii evidenter deducitur; hujusmodi sunt, v. gr., proprietates ab essentia rei, quae revelatur, necessario fluentes. Eo ipso enim quod Deus aliquam veritatem explicite revelat, virtualiter ea etiam revelat, quae cum praedicta veritate necessariam connexionem habent, quamvis illa proprie manifestare non intenderit. (Cf. dicta n. 29.)

Veritas, quae *implicite virtualiter* in revelatione continetur, et ex propositione revelata stricto et proprie dicto ratiocinio deducitur, secundum communioem opinionem, non est objectum fidei nec quoad se, nec quoad nos; quia taliter revelatum non est proprie a Deo dictum, eique assentimur non ob solam Dei loquentis auctoritatem, sed etiam ob demonstrationis evidentiam. Quare, si conclusio stricte theologica ab Ecclesia definitur, ipsa, secundum communioem sententiam, credenda est non fide divina, sed fide ecclesiastica.

Veritas vero, quae implicite formaliter in explicite revelato continetur, atque ex eo per ratiocinium late sumptum, seu per simplicem terminorum explicationem deducitur, est *quoad se* objectum fidei divinae, quia est a Deo intenta et prolata, et ideo ob solam Dei loquentis auctoritatem credi potest; et *quoad nos* fit objectum fidei, statim ut sufficienter innotescit, fideque divina simpliciter, aut fide divino-catholica credi debet, prout sive per privatam inquisitionem aut per publicam Ecclesiae propositionem innotescit ².

¹ Cf. De Lugo, *De fide*, Disp. 3, n. 65. — ² Cf. Tournely, *De locis theol.*, de censuris, art. 2.

1331. Veritatem quamdam formaliter contineri in altera revelata, per rationum quadrupliciter manifestari potest ; vel ope alterius propositionis revelatae ; vel ope propositionis physice vel metaphysice certae ; vel ope propositionis certae certitudine morali absoluta, quae omnem formidinem excludit ; vel demum ope propositionis certae certitudine morali minori, quae omnimodam certitudinem non praebet.

^{1o} Conclusio, quae ex veritate revelata ope alterius revelatae eruitur, est ipsa revelata, et fide divina credenda. V. gr., omnes Apostoli receperunt Spiritum Sanctum ; atqui Petrus est Apostolus ; ergo Petrus accepit Spiritum Sanctum.

^{2o} Conclusio, quae eruitur ex veritate revelata ope alterius physice vel metaphysice certae, secundum communem sententiam, censenda est revelata, et fide divina credenda. V. gr., omnes homines in Adamo peccaverunt ; atqui Petrus est homo ; ergo Petrus peccavit in Adamo. Ratio est, quia talis propositio singularis continetur in universali revelata, tanquam pars in toto.

^{3o} Conclusio, quae eruitur ex veritate revelata ope propositionis certae certitudine morali absoluta, secundum communioem sententiam censenda est revelata, et fide divina credenda ; quia censetur contineri in universali, sicut pars in toto. V. gr., omne Concilium oecumenicum legitime congregatum est infallibile ; atqui tale fuit Concilium Vaticanum ; ergo Concilium Vaticanum fuit infallibile. — Alii tamen dicunt huiusmodi conclusiones, non fide divina, sed fide ecclesiastica esse admittendas ¹.

^{4o} Conclusio, quae eruitur ex veritate revelata ope propositionis certae certitudine morali minori, licet possit esse de fide quoad se et implicite credi, non est tamen objectum fidei quoad nos, nec fide divina explicita creditur ; quia non omnimoda certitudine constare potest talem conclusionem in revelata certo contineri. V. gr., omnis hostia rite consecrata continet corpus Christi. Atqui *haec* hostia est rite consecrata. Ergo continet corpus Christi. — Quo in argumento propositio : *haec hostia est rite consecrata*, neque omnimodam neque infallibilem habet certitudinem ; quocirca, nec conclusio infallibilem certitudinem habere potest.

1332. Quaeritur I. An fides et scientia possint esse in eodem subjecto de eodem objecto.

N.-B. a) In deposito revelationis continentur cum veritates, quae captum humani intellectus undequaque superant : hae sunt mysteria proprie dicta ; — tum veritates, quae ab intellectu humano per se attingi possunt ; quas tamen Deus etiam revelare dignatus est ; cuiusmodi est, v. gr., existentia Dei. De his solis movetur quaestio.

b) Evidentia naturalis duplex datur : una *immediata*, quae habetur per objecti visionem sive corpoream sive intellectualem ; v. gr., cognitio primorum principiorum ; — altera *mediata*, quae per demonstrationem acquiritur, v. gr., existentia Dei. Ea, quae evidentia mediata cognoscuntur, *scita* vocantur.

c) Ratio dubitandi, an de objecto evidenti possit dari fides, est, quia ut communiter docent doctores ², objectum terminativum fidei debet essentialiter esse obscurum, secundum illud Apostoli (Hebr., xi, 1) : *Est autem fides... argumentum non apparentium*. Ubi igitur est naturalis evidentia objecti, ibi ratio fidei tolli videtur.

Quibus notatis respondetur :

^{1o} Thomistae ³ et Scotistae ⁴ docent, de objecto evidenter cognito, sive viso sive scito, non posse in eodem intellectu dari actum fidei : ratio est, quia

¹ Cf. Mazzella, *De Virt. inf.*, n. 431 et seq. — ² Cf. Wenzl, t. 3, p. 340. — ³ Cf. S. Th., 2. 2, q. 1, a. 4 et 5 ; Gonet, *Clyp.*, *De fide*, Disp. 1. a. 6, n. 147. (t. 5, p. 141). — ⁴ Cf. Panger, *De fide*, Disp. 2, q. 6. (t. 2, p. 259).

objectum evidens quacumque evidētia, per se movet intellectum ad assensum, nec proinde illud potest credi ob solam auctoritatem alterius.

2° *Duvallius*¹ contra, *Suarez*², de *Lugo*³, *Tanner*⁴, *Mazzella*⁵, alique, praesertim e Soc. Jesu, theologi, docent de objecto evidenti, sive viso visione tam corporali quam intellectuali, sive scito per strictam demonstrationem, dari posse in eodem intellectu actum fidei et actum scientiae, *non quidem simultanee* propter intellectus imperfectionem, qui nequit duos actus diversos ex diversis motivis formalibus simul elicere, *sed successive*; aliquando tamen fieri posse ut tanta sit evidētia naturalis, ut actus fidei amplius elici nequeat⁶.

3° Alii denique cum *Magistro Sententiarum*⁷, *S. Bonaventura*⁸, *Alberto Magno*⁹, *Gamachaeo*¹⁰, docent, de objecto viso non posse dari actum fidei; ratio est, quia tale objectum per se et necessario attrahit intellectus assensum, statim ac facultati est sufficienter propositum; de objecto vero *scito*, qualis est, v. gr., existentia Dei, dari posse et actum scientiae et actum fidei; ratio est, quia id, quod per demonstrationem habetur, non tanta fulget evidētia, qua major haberi nequeat; ac proinde, cum testimonium Dei testificantis majorem, quam demonstratio naturalis, pariat certitudinem, nihil prohibet quin intellectus eidem rei assentiatur cum propter rei evidētiam, tum propter testimonium Dei loquentis. — Quae opinio videtur probabilior.

Scientiam et fidem de eodem objecto haberi, ex Vaticano probari potest. Ait enim Concilium (*Const. Dei Filius*, cap. 2): « Eadem sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum rerum omnium principium et finem naturali humanae rationis lumine ex rebus creatis certo cognosci posse... attamen placuisse ejus sapientiae et bonitati, alia, eaque supernaturali via se ipsum... revelare. » Et cap. 3 docet « hanc fidem (esse) humanae salutis initium »; et « fide divina et catholica ea omnia credenda (esse) quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur. » Ex quibus sequitur, omnes, etiam doctos, qui veritates revelatas lumine naturali certo cognoscunt, ad easdem veritates fide divina credendas teneri. Ista igitur veritates fide simul et scientia cognoscunt.

1333. Quaeritur II. *An objectum materiale fidei decursu temporis creverit?* 11.

Resp. 1° « Quantum ad substantiam articulorum fidei, inquit *S. Th.*, non est factum eorum augmentum per temporum successionem; quia quaecumque posteriores crediderunt, continebantur in fide praecedentium patrum, licet implicite. » Etenim: « omnes articuli implicite continentur in aliquibus primis credilibus, scilicet ut credatur Deus esse, et providentiam habere circa hominum salutem, secundum illud (*Hebr.*, 1, 6): *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, et quod inquirentibus se remunerator sit.* In esse enim divino continentur omnia quae credimus in Deo aeternaliter existere, in quibus nostra beatitudo consistit; in fide autem providentiae includuntur omnia quae temporaliter a Deo dispensantur ad hominum salutem, quae sunt via in beatitudinem. » (2. 2, q. 1, a. 7.)

2° A mundo condito ad Apostolorum tempora, objectum fidei crevit quoad veritates particulares, quae sunt quasi evolutiones et explicationes earum, quae antea quoad substantiam jam erant revelatae. Constat enim ex S. Scripturis, in lege scripta multa fuisse explicite revelata, quae in lege naturae implicite tantum credebantur; et multa etiam explicite fuisse revelata Apostolis, de quibus in lege scripta fides tantum erat implicita, teste Apostolo, qui de Incarnationis mysterio agens, ait (*Ephes.*, III, 5): *Quod aliis generationibus non est agnitus filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus.*

¹ De fide, q. 1, a. 5, p. 36. — ² De fide, Disp. 3, 109. — ³ De fide, Disp. 2, sect. 2. — ⁴ De fide, q. 1, dub. 6. — ⁵ De Virt. inf., n. 394. — ⁶ De Lugo, loc. cit., n. 67. — ⁷ III. Dist. 24, n. 3. — ⁸ III. Dist. 24, a. 2, q. 1 et 3. — ⁹ III. Dist. 24, a. 9. — ¹⁰ De Virt. theol., q. 1, c. 6 et 7 (t. 2, p. 463). — ¹¹ Cf. Gibbon, Disp. 7, dub. 3.

3° Cum Apostolorum morte omnino clausa est series revelationum publicarum ; ipsos enim Spiritus Sanctus docuit omnia, quae ad religionem christianam pertinent (*Joan.*, xiv, 26) : *Paracletus autem Spiritus vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecumque dixerō vobis.* Et (xvi, 13) : *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* — Crescere tamen potest objectum fidei in hoc sensu, quod, revelatione profundius expensa, quaedam fide explicita creduntur, quae antea implicita tantum credebantur.

ARTICULUS III.

De actu fidei.

1334. Definitio. — Actus fidei, qui *credere* dicitur, definiri potest : *Actus intellectus imperatus a voluntate, quo, ob testimonium Dei, veritatibus revelatis assentimur.* — « Credere, ait *S. Thomas*, est actus intellectus assentientis vero ex imperio voluntatis. » Igitur « ad actum fidei requiritur actus voluntatis, et actus intellectus ». (2. 2, q. 4, a. 5.)

Actum fidei, qui dicitur assensus, esse *formaliter actum ab intellectu elicitum*, per se manifestum est : solius enim intellectus est veritati assentiri.

Eundem fidei actum esse *a voluntate imperatum*¹, seu ad actum fidei requiri piam voluntatis affectionem, vel motionem quamdam positivam, qua intellectus moveatur et quasi captivetur ad credendum et obediendum fidei, communis est doctorum sententia.

Enimvero : 1° In *S. Scriptura* fides non solum intellectui, sed et voluntati adscribitur. Legimus (*Rom.*, i, 5) : *Accepimus gratiam et Apostolatam ad obediendum fidei.* — (*Rom.*, x, 16) : *Non omnes obediunt Evangelio.* Sed obedientia actum voluntatis importat. — Item (*Rom.*, x, 10) : *Corde creditur ad justitiam.* — (*Luc.*, xxix, 25) : *O stulti et tardi corde ad credendum.* Sed in his, *cor* pro voluntate ponitur ; nullus enim justificatur, nisi volens ; nec increpatur, nisi ob id, quod in ipsius voluntate positum est.

2° *Idem docent SS. Patres.* — « Credere aut non credere, inquit *S. Ambrosius*, voluntatis est : neque enim quis cogi potest ad id quod manifestum non est, sed invitatur. » (*Ad Rom.*, c. 4. M., 17, c. 82.) — Et *S. Aug.* : « Multa facere potest homo non volens ; credere autem non potest nisi volens. » (*Tr. 26 in Joan. M.*, 35, c. 1607.)

3° Denique, ex ipsa ratione colligitur, necessariam esse ad actum fidei voluntatis motionem : fides enim est assensus certus, excludens omnem formidinem de opposito. Jamvero assensus certus intel-

¹ Cf. Duval, *De fide*, q. 2, a. 2 ; Gibbon, *Disp.* 10, dub. 3.

lectus haberi non potest nisi vel propter evidentiam objecti, quae cogit intellectum ; vel propter imperium voluntatis, quae intellectum ad firmiter adhaerendum objecto proposito determinat. Objectum autem fidei est inevidens ; et quantacumque sint credibilitatis motiva, semper in se remanet inevidens : quocirca non potest intellectus ad actum fidei eliciendum ab objecti evidentia determinari. Restat igitur ut voluntas, inclinata per motiva credibilitatis, quae *credere* tanquam aliquid honestum et bonum exhibent, intellectui imperet, ut propter Dei loquentis auctoritatem objectum revelatum amplectatur. (Cf. 2. 2, q. 1, a. 4.)

1335. Proprietates actus fidei. — Plures recensentur proprietates actus fidei : est enim *liber, supernaturalis, obscurus, immediatus, certus, et necessarius*.

1° *Actus fidei est liber*, id est ab omni coactione vel necessitate immunis ; ut contra Hermesium definitum est in Conc. Vatic. dicente (*Const. Dei Filius*, cap. 3, can. 5) : « Si quis dixerit assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci... A. S. » — Liberum omnino esse fidei assensum ex iis evincitur, quae modo dicta sunt de motione voluntatis in intellectum, ut hic objecto divinitus revelato adhaereat.

2° *Actus fidei est supernaturalis*, non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam, adeo ut per solius naturae vigorem haberi nequeat, et ad eum eliciendum necessaria sit interior Spiritus Sancti gratia illustrationis et inspirationis. (Cf. *De Grat.*, n. 1146 et seq.)

3° *Actus fidei est obscurus* et inevidens, versatur enim semper circa objectum inevidens, secundum illud Apostoli (*Heb.*, xi, 1) : *fides est... argumentum non apparentium*. Licet autem probabile sit aliquid naturaliter scitum posse etiam esse objectum fidei attamen illud scitum non est objectum fidei quatenus scitum, sed quatenus obscurum, intellectusque per fidem illi assentitur non ob evidentiam intrinsecam, sed unice propter motivum extrinsecum, testimonium scilicet Dei revelantis

4° *Actus fidei non est discursivus, sed immediatus*, ad modum assensus, quo intellectus primis veritatibus per se notis assentitur. Si enim actus fidei haberetur non per simplicem apprehensionem veritatis a Deo propositae, sed per discursum, intellectus non ob solam Dei revelantis auctoritatem, sed etiam ob vim sui ratiocinii assentiret ¹.

¹ Cf. Gotti, *De fide*, q. 1, dub. 4 ; Gibbon, *De fide*, Disp. 12, dub. 2.

5° *Actus fidei est certus* ¹. Certitudo datur objectiva et subjectiva ; utraque actui fidei convenit.

a) Certitudo *objectiva* est infallibilis et necessaria connexio assensûs cum veritate. Porro Deus, cujus testimonio fides nititur, nec falli nec fallere potest, nec proinde aliquid falsum ut verum revelare. Fides igitur ex parte sui objecti est omnino certa.

b) Certitudo *subjectiva* est firmitas adhaesionis absque ulla dubitatione aut formidine de opposito. Hanc assensui fidei essentialiter convenire, constat ex Scriptura et ratione. Legimus (*Act.*, viii), Philippum Eunuchum baptismum petenti respondisse : *Si credis ex toto corde*. Sed credere *ex toto corde* est absque ulla haesitatione assensum praebere. (Cf. etiam *Act.*, ii, 36.)

Suffragatur ratio : Certitudo assensus dependet a motivo, quo intellectus ad assentiendum innitur. Sed fides (ut ait Vaticanum, *Const. Dei Filius*, cap. 3), firmissimo fundamento, ipsa scilicet Dei loquentis veracitate, nititur. Ergo et assensus fidei est firmissimus et certissimus ; imo, ut docent communiter doctores, est omni scientia naturali certior et firmior. « Certitudo duo importat, inquit *S. Th.*, scilicet firmitatem adhaesionis et quantum ad hoc fides est certior omni intellectu et scientia, quia prima veritas, quae causat fidei assensum, est fortior causa quam lumen rationis, quod causat assensum intellectus vel scientiae. » (*De Verit.*, q. 14, a. 3.) (Cf. etiam *prop.* 21^{am} ab *Innocentio XI* proscriptam. DENZING., n. 1038, et *prop.* 25^{am} Decreti *Lamentabili*.)

6° *Actus fidei est ad justificationem et salutem necessarius* ², non solum necessitate praecepti, sed necessitate medii.

Actum aliquem fidei supernaturalis fuisse quovis tempore omnibus adultis ad salutem necessarium necessitate medii, ex Scripturis manifeste colligitur. Legimus (*Hebr.*, xi, 6) : *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit*. Verba impossibile est, oportet, omnimodam necessitatem arguunt ; quo in textu sermonem esse de fide supernaturali, constat ex verbis, quae Apostolus praemiserat (v. 1), nimirum quod fides sit *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. — Et (*Marc.*, xvi, 16), legimus : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur*.

His accedit Conc. Tridentini declaratio, Sess. VI, cap. 8 : « Fides, inquit, est humanae salutis initium, fundamentum, et radix omnis

¹ Cf. 2. 2, q. 4, a. 8 ; Duval, q. 4, a. 5, p. 267. — ² C. 2. 2, q. 2, a. 3 et seq. ; Duval, q. 2, a. 3 ; Gibbon, Disp. 12, dub. 2.

justificationis : sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire. » — Idem docet Vaticanum, *Const. Dei Filius*, cap. 3.

ARTICULUS IV.

De mutua relatione fidem inter et rationem ¹.

1336. Ad propriam suam excellentiam extollendam, ratio humana nihil unquam intentatum reliquit, ut jugum, quo in obsequium fidei captivari debet, a se abjiceret. Qui rationem jugo fidei subducere, eique majores, quam par est, vires tribuere conantur, *rationalistae* vocantur, quorum pater et antesignanus non immerito praedicatur *Abailardus* qui, ut testatur S. Bernardus (*Ep.* 188. M., 182, c. 353), « quidquid sibi non invenit pervium, id putat nihilum, credere dedignatur ».

In nefariis suis dogmatibus, rationalistae alii aliis longius progressi sunt. Alii enim fidem radicitus tollunt, solamque rationem statuunt tanquam supremam veri et falsi, boni et mali normam. (Cf. n. 53.) Alii revelationem quidem admittunt ; ast rationi facultatem concedunt de revelatis mysteriis judicandi, utrum admittenda sint an rejicienda. Alii rationem in sua sphaera ita a fide independentem praedicant, ut etiamsi conclusiones scientificae adversentur fidei, rationi nihilominus liceat eas ut veras amplecti, quin Ecclesia in ipsam animadvertere possit. Alii aliter adhuc erraverunt.

1337. Horum omnium errores compendiose refert Syllabus hisce proscriptis propositionibus :

Prop. III. « Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit. »

Prop. IV. « Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant ; hinc ratio est princeps norma qua homo cognitionem omnium cujuscumque generis veritatum assequi possit ac debeat. »

Prop. V. « Divina revelatio est imperfecta et ideo subjecta continuo et indefinito progressui qui humanae rationis progressioni respondeat. »

Prop. VI. « Christi fides humanae refragatur rationi ; divinaque revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni. »

Prop. VII. « Prophetiae et miracula in sacris Litteris exposita et narrata sunt poetarum commenta, et christianae fidei mysteria philosophicarum investigationum summa ; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa ; ipseque Jesus Christus est mythica fictio. »

Prop. VIII. « Quum ratio humana ipsi religioni aequiparetur, ideo theologiae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt. »

Prop. IX. « Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt objectum naturalis scientiae seu philosophiae ; et humana ratio historice tan-

¹ Cf. Mazzella, *De Virt. inf.*, n. 1011 ; Theol. Claramont., t. 1, *De locis theol.*, pars 2.

tum exulta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditiis dogmatibus scientiam pervenire, modo haec dogmata ipsi rationi tanquam objectum proposita fuerint. »

Prop. X. « Quum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille jus et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit ; et philosophia neque potest, neque debet ulli sese submittere auctoritati. »

Prop. XI. « Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiae tolerare errores, eique relinquere ut ipsa se corrigat. »

Prop. XIV. « Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione. »

1338. Quid de *rationalismo absoluto*, qui nullam revelationem, nullave admittit mysteria, sentiendum sit, ex theologia generali jam didicimus. (Cf. n. 53 et seq.)

Quid vero de *rationalismo moderato*, quem amplectuntur etiam non pauci, qui christiano gloriantur nomine, tenendum sit, et quaeenam fidem inter ac rationem existant relationes, ex Vaticano discimus Concilio, in Const. *Dei Filius*, cap. 3 et 4.

Docet I : *Mysteria fidei, posita etiam eorum revelatione, a ratione nec demonstrari nec penetrari posse.*

« Hoc, ait Concilium Vat., c. 3, perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et tenet duplicem esse ordinem cognitionis non solum principio, sed objecto etiam distinctum : principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus ; objecto autem, quia praeter ea, ad quae naturalis ratio pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita ; quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt... Nunquam (ratio) idonea redditur ad ea perspicienda instar veritatum, quae proprium ipsius objectum constituunt. Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt ut, etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contexta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino : *per fidem enim ambulamus, et non per speciem* (II, Cor., v, 7).

Igitur (IV, can. 1) : « Si quis dixerit in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite exultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari ; A. S. »

Concilio Vaticano praeiverat *Pius IX*, qui in suis Litteris *Gravissimas inter*, die 11 Dec. 1862, ad Archiep. Frising., doctrinas a Jacobo Frohschammer evulgatas reprobavit.

1339. Docet II : *Mysteria, etsi sunt supra rationem, non esse tamen*

contra rationem ; et fidem inter et rationem si videatur esse apparens contradictio, fidei semper esse obsequendum.

« Verum etsi fides sit supra rationem, ait *Vatic.*, c. 4, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest ; cum idem Deus qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humani rationis lumen indiderit : Deus autem seipsum negare non potest, nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem hujus contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus ¹. »

1340. Docet III : *Assensum fidei, etsi est de misteriis, esse tamen rationi consentaneum.*

« Ut fidei nostrae obsequium, ait *Vatic.*, c. 3, rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa jungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias, quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata. »

Igitur, can. 4 : « Si quis dixerit miracula nulla fieri posse... nec iis divinam religionis christianae originem rite probari ; A. S. »

Et *Pius IX* : « Humana quidem ratio, inquit, ne in tanti momenti negotio decipiat et erret, divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet Deum esse locutum, ac Eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, rationabile obsequium exhibeat. Quis enim ignorat vel ignorare potest omnem Deo loquenti fidem esse habendam, nihilque rationi ipsi magis consentaneum esse, quam iis acquiescere firmiterque adhaerere, quae a Deo, qui nec falli nec fallere potest, revelata esse constiterit ? » (*Encycl. Qui pluribus* ; cf. S. Th., *Cont. Gent.*, 1, c. 6.)

1341. Docet IV : *Fideli non licere de fide semel suscepta unquam dubitare.*

« Minime, ait *Vatic.*, c. 3, par est conditio eorum, qui per coeleste donum catholicae veritate adhaeserunt, atque eorum, qui ducti opinionibus humanis falsam religionem sectantur ; illi enim qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt, nullam unquam habere possunt justam causam mutandi, aut in dubium fidem eandem revocandi. »

Igitur, can. 6 : « Si quis dixerit parem esse conditionem fidelium

¹ Cf. etiam *Pium IX*, *Qui pluribus*, 9 Nov. 1846. (*Raulx*, I, p. 55), et *S. Alph.*, *Ver. fid.*, p. 2, c. 1, n. 12. (t. 1, p. 118), et *Consider. de ver. revel.*, c. 1, t. 1, p. 484-487 ; *S. Th.*, *Cont. Gent.*, 1, 1. c. 7.

atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici justam causam habere possint fidem, quam sub Ecclesiae magisterio jam susceperunt, assensu suspensio in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint ; A. S. »

1342. Docet V : *Rationem in scientiis philosophicis non esse a fide independentem.*

« Nec sane, ait *Vatic.*, c. 4, ipsa (Ecclesia) vetat ne hujusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo ; sed justam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet ne divinae doctrinae repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressae, ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent. »

« Porro Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit fidei depositum custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam (*Coloss.*, II, 8). Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimae scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino. »

Igitur, can. 2 : « Si quis dixerit disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri, neque ab Ecclesia proscribi possint ; A. S. » — Cf. etiam Pium IX, *Gravissimas inter*, 11 Dec. 1862.

1343. Docet VI : *Sensum dogmatum ab Ecclesia definitum, secundum progressum scientiae nunquam mutari posse.*

« Sacrorum dogmatum, ait *Vatic.*, c. 4, is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit sancta Mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine recedendum. »

Igitur, can. 3 : « Si quis dixerit fieri posse ut, dogmatibus ad Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae, sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia ; A. S. »

1344. Docet VII : *Fidem et scientiam sibi mutuam opem ferre.*

« Neque solum, ait *Vatic.*, c. 4, fides et ratio inter se dissidere unquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret, ejusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat ; fides vero rationem ab erroribus libe-

ret ac tueatur, eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis juvet atque promoveat. »

Multipliciter recta ratio fidei opitulatur :

1° *Ratio fidei fundamenta demonstrat*, praebendo motiva credibilitatis, quibus fides innitur. De his in theologia generali sermo fuit institutus.

2° *Ratio veritates revelatas in unum corpus redigit, argumentis corroborat, et de eis uberiores assequi potest intelligentiam.*

« Solidissimis ita positis fundamentis, ait *Leo XIII*, perpetuus et multiplex adhuc requiritur philosophiae usus ut sacra theologia naturam, habitum, ingeniumque verae scientiae suscipiat atque induat. In hac enim nobilissima disciplinarum magnopere necesse est, ut multae ac diversae coelestium doctrinarum partes in unum veluti corpus colligantur, ut suis quaeque locis convenienter dispositae, et ex propriis principiis derivatae apto inter se nexu cohaereant ; demum ut omnes et singulae suis iisque invictis argumentis confirmentur. — Nec silentio praetereunda, aut minimi facienda est accuratior illa atque uberior rerum, quae creduntur, cognitio, et ipsorum fidei mysteriorum, quoad fieri potest, aliquando lucidior intelligentia, quam S. Augustinus alique Patres et laudarunt et assequi studuerunt, quamque ipsa Vaticana Synodus (cap. 4), fructuosissimam esse decrevit. » (*Encycl. Aeterni Patris.*)

« Ac ratio quidem, ait *Vatic.*, c. 4, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quaerit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo: »

3° *Ratio fidem contra adversarios tuetur atque defendit.*

« Postremo, ait *Leo XIII*, hoc quoque ad disciplinas philosophicas pertinet, veritates divinitus traditas religiose tueri, et iis qui oppugnare audeant resistere. Quam ad rem, magna est philosophiae laus, quod fidei propugnaculum ac veluti firmum religionis munimentum habeatur. *Est quidem*, sicut Clemens Alexandrinus testatur (*Strom.*, l. I, c. 20), *per se perfecta et nullius indiga Servatoris doctrina, cum sit Dei virtus et sapientia. Accedens autem graeca philosophia veritatem non facit potentiores ; sed cum debiles efficiat sophistarum adversus eam argumentationes, et propulset dolosas adversus veritatem insidias, dicta est vineae apta sepes et vallus.* » (*Loc. cit.*)

Sed et ratio a fide praeclare juvatur : « Etenim cum humana

mens, *inquit Leo XIII*, certis finibus, iisque satis angustis, conclusa teneatur, pluribus erroribus, et multarum rerum ignorationi est obnoxia. Contra fides christiana, cum Dei auctoritate nitatur, certissima est veritatis magistra; quam qui sequitur, neque errorum laqueis irretitur, neque incertarum opinionum fluctibus agitur. Quapropter qui philosophiae studium cum obsequio fidei christianae conjungunt, ii optime philosophantur: quandoquidem divinarum veritatum splendor, animo exceptus, ipsam juvat intelligentiam; cui non modo nihi de dignitate detrahit, sed nobilitatis, acuminis, firmitatis plurimum addit. » (*Loc. cit.*)

Scholium de fide, juxta modernistas ¹.

1345. Ex dictis in praecedenti capite cernere datur quid sentiendum sit de modernistarum doctrina, qua, sicut ait Pius X, « securim non ad ramos surculosque ponunt; sed ad radicem ipsam, fidem nimirum fideique fibras altissimas. » (*Encycl. Pascendi*, n. 5.)

I. Sive enim fides consideretur quoad habitum, sive quoad actum aut objectum, undeque haeretica apparet modernistarum doctrina, utpote explicitis Conciliorum definitionibus directe opposita. Eorum iudicio:

Fides quoad habitum non est donum supernaturale a Deo homini infusum, sed est *sensus* quidam *religiosus* in corde hominis naturaliter latitans, quique ab *indigentia divini* excitatus et commotus, divinam *realitatem* attingit atque hominem cum Deo quodammodo conjungit. « Est porro hic *sensus*, ait Pius X, quem modernistae fidei nomine appellant, estque illis religionis initium. » (*Loc. cit.*, n. 16. Cf. n. 95, 3.)

Fides quoad actum non est assensus intellectus imperatus a voluntate, quo, ob testimonium Dei, veritatibus revelatis assentimur; sed est actus conscientiae quo homo suas relationes ad Deum experitur; seu, est experientia quaedam religiosa quam conscientia de suis cum Deo relationibus instituit.

Fides quoad objectum materiale, non est complexus veritatum a Deo revelatarum, sed est complexus experientiarum religiosarum, vel complexus interpretationum factorum quorundam religiosorum. Nam, ut aiunt, « Dogmata quae Ecclesia perhibet tanquam revelata, non sunt veritates e coelo delapsae, sed sunt interpretatio quaedam factorum religiosorum quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit. » (*Decr. Lament.*, prop. 22.) Cum vero depositum fidei in Scripturis Sacris, et in Traditione contineatur, sensu modernistarum, Scripturam Sacram definire possumus « *syllogen experientiarum*, non cuique passim advenientium, sed extraordinariarum atque insignium. » (*Encycl. Pascendi*, n. 54); traditio vero est « *originalis experientiae* quaedam cum aliis communicatio ope formulae intellectivae. » (*Loc. cit.*, n. 36.) Cf. n. 95, 4.

Objectum formale fidei, non est Dei loquentis auctoritas seu veracitas, sed ipsa experientia conscientiae, seu laboriosus conatus, qui errori semper est obnoxius.

Sed in his nondum sistunt modernistae; ulterius adhuc progrediuntur ut fidei altissimas fibras securius exstirpent.

II. *Docent igitur* ¹⁰: Christum nullum corpus doctrinae, quod fidei depositum constituat, suis discipulis tradidisse, sed inchoavisse tantum motum

¹ Cf. Dicta in Appendice de Modernismo, in fine Partis II^{ae} Tractatus primi *De vera Religione*.

quemdam religiosum. « Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit, sed potius inchoavit motum quemdam religiosum diversis temporibus ac locis adaptatum vel adaptandum. » (Decr. *Lament.*, prop. 59¹.) Cf. n. 95, 9.

Docent 2° : Apostolos totum fidei depositum non habuisse. « Revelatio, objectum fidei catholicae constituens, non fuit cum Apostolis completa. » (Decr. *Lam.*, prop. 21.) Experientiae enim religiosae, quibus fidei depositum componitur, post Apostolorum mortem perduraverunt, et hodie adhuc perdurant. Cf. n. 95, 12.

Docent 3° : Exiguum doctrinae germen, quod Christus in conscientiam discipulorum deposuit, quodque novum motum religiosum inchoavit, paulatim in conscientia christiana fuisse evolutum per novas scilicet experientias et per adjunctionem veritatum in aliis systematibus repertarum². Exinde doctrina de evolutione dogmatis, non solum quoad profundiorum ejus intelligentiam, sed quoad ipsam substantiam dogmatum. « Dogmata, sacramenta, hierarchia, tum quod ad notionem tum quod ad realitatem pertinet, non sunt nisi intelligentiae christianae interpretationes evolutionesque quae exiguum germen in Evangelio latens externis incrementis auxerunt perfeceruntque. » (Decr. *Lament.*, prop. 54³.)

Hanc ob causam modernistae Christum homini semē seminanti comparant, ejusque doctrinam semini vel glandi, in quo tota arbor virtute continetur, crescit tamen per externarum rerum adjunctionem⁴. Cf. n. 95, 9, d.

Docent 4° : Ob progressum scientiarum, dogmata nostris temporibus non eundem quam antiquitus prae se ferre sensum ; proinde necessarium esse ut tum formulae quibus exprimitur theologica veritas, tum ipse conceptus doctrinae reformentur. « Praecipui articuli Symboli apostolici non eandem pro christianis primorum temporum significationem habebant quam habent pro christianis nostri temporis. » (Decr. *Lament.*, prop. 62⁵.) — « Progressus scientiarum postulat ut reformentur conceptus doctrinae christianae de Deo, de Creatore, de Revelatione, de Persona Verbi Incarnati, de Redemptione⁶. » Cf. n. 95, 13.

CAPUT II

De spe⁷.

Quae ad virtutem spei pertinent, tribus absolventur articulis. In I. de spei natura atque objecto agetur ; in II. de ejus subjecto ; in III. de ejus actu.

ARTICULUS I.

De spei natura atque objecto.

1346. Vocabuli significatio. — « Spes multis modis dicitur, ait S. Th. Quandoque enim nominat passionem ; et sic non est virtus.

¹ Loisy, *L'Evangile*, p. XXI, 93, 168 ; Sabatier, *Les religions d'autorité*, p. 93. — ² Loisy, *L'Evangile*, p. 185, ss. ; Sabatier, *Esquisse*, p. 232, ss. — ³ Loisy, *Autour*, p. xxvi et 161 ; *L'Evangile*, p. 137 ss., 225, 238. — ⁴ Cf. Sabatier, *Esquisse*, p. 223, ss., 312 ss. ; Loisy, *L'Evangile*, p. xxvii, et 203 ss. — ⁵ Loisy, *Autour*, p. 102. — ⁶ Loisy, *Autour*, p. 65, 151, 155 et passim. *L'Evangile*, p. 208. — ⁷ Cf. S. Th., 2. 2, q. 17 et 18 ; *Quaest. disp.*, De spe ; 3. Sent., d. 26 ; S. Alph., *Mor.*, l. 2, Tr. 2, et *De spe christ.*, t. 8, p. 495, et *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 4, § 3 ; Jauges, *De Virt. Theol.*, sect. 2.

Quandoque nominat habitum inclinantem ad actum voluntatis similem spei quae est in parte sensitiva, quae est passio ; et sic est virtus. Quandoque vero nominat ipsum actum ; et sic est actus virtutis. Quandoque autem nominat ipsam rem speratam (*Tit.*, II, 13) : *Expectantes beatam spem* ; et sic est objectum virtutis. Quandoque autem nominat certitudinem, quae consequitur spem (*Rom.*, v, 4) : *Probatio vero spem*, id est, spei certitudinem ; et sic nominat statum perfectionis in virtutem, quantum ad certitudinis intensionem. » (3. *Sent.*, D. 26, q. 2, a. 1, ad 3.)

1347. Definitio. — Spes, qua virtus theologica, definitur : « *Virtus, per quam cum certa fiducia futuram beatitudinem et media illius assequendae expectamus per Dei auxilium.* » (S. ALPH., *Hom. Ap.*, Tr. IV, 6.)

Spem virtutem esse theologiam ex supradictis (n. 1314), constat ; ejus enim objectum immediatum, tum materiale tum formale, est ipse Deus. Caetera, quae in definitione ponuntur, ex dicendis manifesta erunt.

1348. Objectum materiale spei est id, quod expectamus. Materiale objectum spei duplex existit, *primarium* et *secundarium*.

Objectum spei materiale primarium, quod etiam objectum *formale* quod, nuncupatur, est aeterna beatitudo, seu ipse Deus a nobis in coelesti gloria possidendus. Illud enim est primarium spei objectum ; quod nobis a Deo principaliter promittitur in praemium ; quod nihil est aliud quam ipse Deus, secundum illud (I, *Jean.*, III, 2, 3) : *Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus : quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est.* — (*Tit.*, I, 2) : *In spem vitae aeternae, quam promisit qui non mentitur, Deus.* « Spes, ait S. Th., recipit speciem a suo objecto principali ; objectum autem principale ejus est beatitudo aeterna, secundum quod est possibilis haberi ex auxilio divino. » (1. 2, q. 18, a. 2.)

Objectum spei secundarium sunt omnia creata, sive supernaturalia, sive naturalia in quantum per ea ad Deum possidendum ordinamur. Ejusdem enim virtutis est movere ad finem, et ad media, quae ad finem obtinendum necessaria aut valde convenientia sunt. Haec autem bona creata spes non attingit nisi in ordine ad objectum primarium. « Sicut ea quae creduntur materialiter, ait S. Th., omnia referuntur ad Deum, quamvis aliqua eorum sint creata ; ita etiam omnia quae materialiter sperantur, ordinantur in unum finale speratum, quod est fruitio Dei ; in ordine enim ad hanc fruitionem spe-

ramus adjuvari a Deo non solum spiritualibus, sed etiam corporalibus beneficiis. » (*Quaest. disp., de Spe, a. 1.*) Et : « Per hanc virtutem spei, sperat aliquis non solum futuram beatitudinem, sed etiam ad hoc ordinata. » (*Loc. cit., a. 3.*)

1349. Objectum formale spei, seu motivum, quo spes nostra nititur, est Dei misericordia, omnipotentia et fidelitas. « Objectum formale, ait S. Alphonsus (sive motivum propter quod sperare tene-mur), alii dicunt esse Dei misericordiam ; alii divinam omnipoten-tiam, prout communiter tenent Thomistae ; alii divinam promissionem, sicut sentit Jueninus ; alii tandem dicunt esse divinam Boni-tatem, etc... His autem positis, concludendum puto, quod prima tria praefata motiva constituent objectum formale spei, nempe misericordia, et omnipotentia divina, qua Deus nobis auxilia imper-titur ad salutis hostes superandos, et haec duo motiva expresse docentur a S. Thoma in Quaest. Disp., q. unic. de Spe, a. 1, ubi ait : *Formale objectum spei est auxilium divinae potestatis et pietatis, propter quod tendit motus spei in bona sperata, quae sunt materiale objec-tum spei.* Censeo insuper his duobus omnino tertium addendum motivum, nempe divinam promissionem, sive divinam fidelitatem circa promissionem quam exhibuit salvandi nos propter merita Christi ; alias sine hac promissione non valeremus salutem cum certa fiducia sperare. » (*Mor., l. 2, n. 21 ; cf. Magn. prec. adj., P. 2, c. 4, § 3.*)

Quod triplex formale spei objectum ex Scriptura colligitur. De MISERICORDIA legimus (*Ps. xii, 6*) : *Ego autem in misericordia tua speravi.* — De OMNIPOTENTIA (*Ps. xvii, 3*) : *Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum.* (*Is., xxvi, 4*) : *Sperastis in Domino Deo forti.* (*II, Reg., xxii, 3*) : *Deus fortis meus sperabo in eum.* — De FIDELITATE (*Hebr., x, 23*) : *Teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem ; fidelis enim est, qui repromisit ; et (Tit., i, 2) : In spem vitae aeternae, quam promisit qui non mentitur, Deus.*

1350. Quaeritur. An liceat spem in alio ponere quam in Deo ¹.

Resp. Cur haec quaestio ponatur, haeretici in causa sunt. Pelagiani enim asse-rebant, gratias Dei supernaturales ad salutem non esse necessarias ; sed natu-rales liberi arbitrii vires cum generali Dei concursu tanquam auctoris naturae, esse ad salutem omnino sufficientes, ac consequenter dictitabant licere nobis spem nostram in auxiliis et viribus nostris naturalibus ponere. Quorum hae-resis in tractatu de Gratia refutata est.

Lutherani contra docebant, in Dei gratia et meritis Christi ita esse fidendum, ut nulla ex parte spes vel meritis nostris vel Sanctorum intercessione inniti

¹ Cf. Duval, *De spe*, q. 1, a. 4, p. 403 ; Gotti, *De spe*, q. 1, dub. 2, § 3 ; Bannez, q. 17, a. 4.

debeat, secundum illud (*Jerem.*, xvii, 5) : *Maledictus homo qui confidit in homine* ; et (*II, Cor.*, i, 9) : *Ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitavit mortuos.*

Veritas autem catholica docet :

1° Solum Deum per gratiam suam esse causam principalem et primariam efficientem nostrae justificationis et salutis ; et « ita, ait *S. Th.*, non licet sperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura, sicut de prima causa movente in beatitudinem. » (2. 2, q. 17, a. 4.) Qui igitur sperant in homine, tanquam in causa principali suae justificationis et salutis, illi a Domino dicuntur maledicti.

2° Sub Deo, et dependenter ab eo, alias dari causas instrumentales et secundarias, quibus ad salutem consequendam adjuvari possumus, et in quibus proinde etiam spem nostram, ast secundario, ponere possumus. « Licet autem, ait *S. Th.*, sperare de aliquo homine vel de aliqua creatura sicut de agente secundario et instrumentali, per quod aliquis adjuvatur ad quaecumque bona consequenda in beatitudinem ordinata. Et hoc modo ad Sanctos convertimur, et ab hominibus etiam aliqua petimus. » (*Loc. cit.*)

Igitur : a) Spes christiana potest et debet meritis et satisfactionibus Christi inniti tanquam principali causa secundaria ; intuitu enim meritum Christi Deus nobis tum salutem tum gratias ad salutem necessarias elargitur.

b) Inniti potest et debet nostris meritis bonis ; legitime enim spem nostram in iis rebus reponere possumus, quae a Deo ordinatae sunt tanquam media ad salutem necessaria, qualia sunt merita nostra. Sic legimus (*Tob.*, iv, 12) : *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.* — (*II, Tim.*, iv, 7, 8) : *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi : In reliquo reposita est mihi corona justitiae.* (Cf. dicta de Merito, n. 1272 et seq.)

c) Inniti etiam potest et debet intercessionem Sanctorum et speciatim B. V. Mariae, quae ab Ecclesia *Spes nostra* salutatur. Propter ipsorum enim intercessionem plurima nobis a Deo conferuntur beneficia, quibus utiliter ad consequendam vitam aeternam adjuvamus. (Cf. *S. ALPH.*, *Magn. prec. adj.*, P. I, c. 1, § 3 ; *Glor. Mar.*, P. 1, c. 3.)

ARTICULUS II.

De subjecto spei.

Duplex distinguitur subjectum spei : *proximum* videlicet, quod est ipsa facultas, in qua residet habitus ; et *remotum*, quod est ipse homo, qui virtutem spei possidet.

1351. Proximum subjectum spei. — Apud omnes in confesso est spem in voluntate subjectari ; etenim, ut ait *S. Th.*, « habitus per actus cognoscuntur. Actus autem spei est quidam motus appetitivae partis, cum sit ejus objectum bonum... Actus autem virtutis spei non potest pertinere ad appetitum sensitivum : quia bonum, quod est objectum principale hujus virtutis, non est aliquod bonum sensibile, sed bonum divinum. Et ideo spes est in appetitu superiori, qui dicitur voluntas, sicut in subjecto ». (2. 2, q. 18, a. 1.)

1352. Remotum subjectum spei. — Quodnam sit remotum spei subjectum, ex duplici principio dijudicari potest.

I. Cum fides sit fundamentum spei (nihil enim speratur nisi prius cognoscatur), illi omnes, in quibus deficit fides, spe etiam destituuntur; tum quoad actum, tum quoad habitum.

II. Cum spes, sicut quaelibet virtus, ex objecto suo principali speciem desumat, idcirco, ubi est objectum spei principale, ibi potest esse spes; ubi vero deficit objectum principale, ibi solvitur ipsa spes. Principale autem spei objectum est *beatitudo aeterna*, ut *futura, ardua et possibilis*. « Spei objectum, ait S. Th., si spes absolute consideratur, est bonum arduum futurum possibile; unde si cesset aliquid esse bonum, vel esse futurum, vel esse arduum, vel esse possibile, cessabit spes secundum communem rationem spei. » (*De Spe*, a. 4.)

1353. Ex hisce duobus principiis :

DEDUCES I : *In omnibus viatoribus justis* spem adesse, tum quoad actum tum quoad habitum. Hoc per se manifestum est.

DEDUCES II : *In fidelibus peccatoribus* non desperantibus aut non praesumentibus, spem inveniri, tum quoad actum tum quoad habitum. In eis enim remanet fides, quae est spei fundamentum. Per fidem autem etiam peccatoribus proponitur beatitudo aeterna tanquam possibilis per Dei gratiam : quocirca spes est in ipsis. Attamen in eis spes a ratione perfectae virtutis deficit, cum in eis actus spei non sit meritorius in ordine ad vitam aeternam. — Qui vero desperant aut formaliter praesumunt, spe penitus carent, cum desperatio et praesumptio, utpote spei directe oppositae, eam penitus tollant.

DEDUCES III : *In animabus in purgatorio detentis* adesse spem, tum quoad actum tum quoad habitum : *quoad habitum*, quia ubi est caritas, ibi est spes, nisi beatitudo jam actu possideatur; *quoad actum*, quia licet istae animae sint de sua salute plene securae, beatitudinem tamen non possident, sed eam ut bonum arduum futurum possibile apprehendunt. (Cf. 3. *Sent.* D. 26, a. 5, sol. 3.)

DEDUCES IV : *In beatis* spem non adesse, nec quoad actum suum primum, nec quoad habitum : *non quoad actum primum*, quia beatitudinem actu possident; quod autem aliquis actu jam possidet, sperare amplius non potest, dicente Apostolo (*Rom.*, VIII, 24) : *Spes quae videtur non est spes, nam quod videt quis, quid sperat?* — *Non quoad habitum* : subtracto primario virtutis objecto, tollitur habitus. (Cf. 2. 2, q. 18, a. 2.)

Sperant equidem beati, vel potius desiderant cum suae beatitudinis continuationem, tum proprii corporis glorificationem, tum aliorum hominum salutem. Ille autem actus nec proprie est actus spei, nec ab habitu spei elicitur : *a*) Beati enim « per hoc quod Deo fruuntur, ait *S. Th.*, efficiuntur quodammodo participes aeternitatis divinae, quae excedit omne tempus ; et ita continuatio beatitudinis non diversificatur per praesens, praeteritum et futurum. Et ideo beati non habent spem de continuatione beatitudinis, sed habent ipsam rem, quia non est ibi ratio futuri. » (2. 2, q. 18, a. 2, ad 3.) — *b*) Similiter « gloria corporis, etsi habeat rationem ardui per comparisonem ad naturam humanam, non habet tamen rationem ardui respectu habentis gloriam animae... quia habens gloriam animae jam habet sufficienter causam gloriae corporis. » (*Loc. cit.*, ad 4.) — Denique, beati « sperant quidem aliis beatitudinem, sed non virtute spei ; sed magis amore caritatis. » (*Loc. cit.*, ad 3.)

Ex praedictis igitur actibus deducere non licet, sicuti nonnulli faciunt, ipsum habitum spei in beatis remanere.

DEDUCES V : *In damnatis* spem omnino evacuari. Hi enim carent fide supernaturali, quae est spei fundamentum ; insuper clare cognoscunt se nec a damnatione unquam liberari, nec ad beatitudinem pervenire posse. Apprehendunt igitur beatitudinem, ut bonum impossibile ; nec ideo eam amplius vel sperant, vel sperare possunt.

DEDUCES VI : *In haereticis formalibus*, deistis, materialistis, atheis, aliisque incredulis vel infidelibus, spem non adesse nec quoad actum nec quoad habitum : in omnibus enim id genus hominibus deest spei fundamentum, fides scilicet supernaturalis.

Potest utique in haereticis aliqualis spes remanere, sicut in ipsis remanet aliqua fides : quae tamen ad rationem virtutis non pertinet ; sed est spes pure humana, ad salutem nihil conferens.

ARTICULUS III

De actu spei.

1354. Definitio. — Actus spei definitur : *Certa exspectatio aeternae beatitudinis per merita ex gratia Dei provenientia.*

1355. Concurrentia ad actum spei. — Ad actum spei plures concurrunt actus, tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis.

1° *Ex parte intellectus speculativi* requiritur actus fidei, qua Deus tanquam summum bonum et summum appetibile innotescat. Etenim « bonum non est objectum appetitus, nisi prout est apprehensum ». (*S. Th.*, 1. 2, q. 17, a. 2.)

2° Hanc apprehensionem sequitur *ex parte voluntatis* actus amoris et desiderium. Amor « nihil est aliud quam complacentia appetibilis, et ex hac complacentia sequitur motus in appetibile, qui est desiderium ». (1. 2, q. 17, a. 2.) — Nam « effectus amoris, quando non

habetur ipsum amatum, est desiderium ». (1. 2, q. 25, a. 2, ad 1.) — Ille autem amor est amor concupiscentiae, quo voluntas in Deum fertur, ut sibi bonum appetat. (1. 2, q. 26, a. 4.)

3° *Ex parte intellectus practici* requiritur actus fidei, quo firmiter iudicet Deum, quem tanquam summum bonum amat et desiderat, posse a nobis per auxilium divinae gratiae reapse obtineri.

4° Actum intellectus practici sequitur *motus voluntatis* tendentis in bonum divinum quatenus possibile sibi per gratiam ; et hic actus est formaliter actus spei, qui cum sit de bono futuro arduo possibili, aliquid supra desiderium addit. Etenim « desiderium importat simplicem motum in rem desideratam, » (1. 2, q. 30, a. 1, ad 2) ; sed « spes supra desiderium addit quemdam conatum et quamdam elevationem animi ad consequendum bonum arduum ». (1. 2, q. 25, a. 1.)

5° Cum autem assecutio illius boni, quod nobis tanquam ultimam nostram beatitudinem speramus, non sit nobis possibilis nisi per Dei auxilium, idcirco ex spe enascitur initialis amor ipsius Dei, et in ea essentialiter includitur. « In quantum spes respicit bonum speratum, ait *S. Th.*, spes ex amore causatur ; non enim est spes nisi de bono desiderato et amato. In quantum vero spes respicit illum per quem fit aliquid nobis possibile, sic amor causatur ex spe. Ex hoc enim quod per aliquem speramus nobis posse provenire bona, movemur in ipsum sicut in bonum nostrum ; et sic incipimus illum amare. » (1. 2, q. 40, a. 7.)

6° Cum spe semper etiam conjungitur timor ; ex eo enim quod aliquid bonum arduum vehementer amamus et ardentem desideramus, exsurgit timor ne illud non assequamur. (1. 2, q. 43, a. 1.)

1356. Proprietates actus spei. — Actus spei formaliter, ut modo dictum est, est *ipse motus voluntatis tendentis in bonum divinum tanquam possibile sibi per Dei gratiam*. Cujus actus quinque enumerantur proprietates, nimirum : est *supernaturalis, summus, licitus* seu *honestus, necessarius, et certus* seu *infallibilis*.

1° *Actus spei christianae debet esse supernaturalis.* — Constat ex Trident., Sess. VI, can. 3 : « Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare... posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur ; A. S. »

In S. Scriptura spes etiam exhibetur ut speciale Dei donum ; legimus (*Rom.*, xv, 13) : *Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis in spe.* — Et (*ibid.*, v, 2) : *Per quem* (Chris-

tum) *et habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.*

Suffragatur ipsa ratio : natura non potest propriis viribus in bonum tendere, quod ipsius limites supergreditur. Sed bonum aeternae beatitudinis, cum ordinis sit supernaturalis, vires naturae superat. Non potest igitur homo illud sperare sicuti oportet, nisi superna adjuvetur gratia.

2° *Actus spei debet esse appetitive summus* eo sensu quod homo in nullo alio, praeterquam in Deo, fiduciam ponat, et libentius vellet omni humano destitui auxilio, quam divino carere adjutorio. Omnipotens enim est Deus, qui repromisit se iis, qui confidunt in ipso, non esse defuturum.

3° *Actus spei licitus est et honestus* ; et amor concupiscentiae, quo Deum nobis desideramus tanquam bonum nostrum ultimum, bonus est atque utilis, caritatisque nullatenus contrariatur.

Amorem concupiscentiae bonum esse atque utilem constat :

a) Ex Trident., Sess. VI, can. 31 : « Si quis dixerit, justificatum peccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur, anathema sit. » Et ex prop. 10^a ab Alexandro VIII damnata : « Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum, mere ut coelestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens. »

b) *Ex S. Scriptura*, quae coelestem mercedem tanquam incitamentum ad bonum operandum proponit. Scribit Apostolus (I, Cor., ix, 25). *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere ; et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, non autem incorruptam.* — (Coloss., iii, 23, 24) : *Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino, et non hominibus ; scientes quod a Domino accipietis retributionem haereditatis.* — Et ipse Christus ait (Ap., ii, 10) : *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae.*

c) *Ex Ratione.* Cuilibet licitum est finem suum ultimum desiderare, et ad illum obtinendum adlaborare. Porro, finis ultimus hominis est ipsa Dei possessio. — *Praeterea*, hominis beatitudo pondere suo ordinatur in gloriam Dei, qui in beatorum felicitate super omnia laetatur et glorificatur. Desiderando igitur nostram beatitudinem, Deumque ut objectum felicitatis appetendo, Deum non referimus ad nos tanquam ad finem : quod caritati contrariaretur ; sed nostram beatitudinem referimus in Deum tanquam ad finem. Et sic spes cum perfecta caritate optime conciliatur. (Cf. S. ALPH., *Praxis amoris*, c. 16, et *Mor.*, l. 2, n. 24.)

4° *Adultis omnibus actus spei necessarius est necessitate medii.* —

Deus neminem justificat aut salvat, nisi per actus proprios in finem ultimum tendat ; nullus autem ad finem consequendum operatur, nisi speret fore ut illum assequi possit. — *Praeterea*, a Trident., Sess. VI, cap. 6, actus spei inter dispositiones ad justificationem requisitas recensetur ; et accepta jam justificatione, adultus, spem nisi foveat, nec gratias ad bene operandum necessarias, nec praesertim magnum perseverantiae donum expostulare aut obtinere poterit.

5° *Actus spei, in quantum est ex parte Dei, certus est et firmus, excludens omnem formidinem aut dubitationem ; in quantum vero se tenet ex parte nostra, timorem habet conjunctum* ¹.

a) Spei certitudinem et firmitatem, in quantum se tenet ex parte Dei, mirificis encomiis celebrant S. Scripturae. Legimus (*Ps.*, xc, 14) : *Quoniam in me speravit, liberabo eum, protegam eum... eripiam eum et glorificabo eum.* — (*Ecclesi.*, II, 14) : *Scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est.* — (II, *Tim.*, I, 12) : *Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.*

De eadem spei firmitate nos monet Tridentinum, Sess. VI, cap. 13: « In Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiae defuerint, sicut coepit opus bonum, ita perficiet, operans velle et perficere. »

Suffragatur ratio : Spes nostra Dei misericordia, omnipotentia et fidelitate nititur ; de his autem tribus certus est quicumque fidem habet. Quamobrem Apostolus ait (*Hebr.*, VI, 17-19) : *In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis haeredibus immobilitatem consilii sui, interposuit iuramentum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam.*

b) Si ex parte Dei spes est firmissima, ex parte tamen nostra incerta est, et timorem semper habet conjunctum. Divina enim promissio dandi nobis vitam aeternam et auxilia ad eam necessaria, huic conditioni subjacet, ut scilicet nos gratiae non defuerimus, et usque in finem perseveraverimus. Sed incerta est nostra cooperatio cum gratia divina ; incerta est nostra justificatio ; incerta praesertim est nostra usque in finem perseverantia. Quocirca monemur, ut cum metu et tremore salutem nostram operemur (*Phil.*, II, 12), et ut per bona opera certam nostram vocationem et electionem faciamus (I, *Petr.*, I, 10).

¹ Cf. S. Alph. *Magn. precat. adj.*, p. 2, c. 4, § 3 ; *De Spe christ.* (t. 8, p. 495).

Licet vero ex parte nostra spes ea careat certitudine, quae falli nequeat, non caret tamen certitudine quadam morali, qua judicare possumus nos in Dei gratia vivere, et esse de praedestinatorum numero : quae moralis certitudo sufficiens est, ne cor nostrum nimia anxietate prematur, et ut ea pace, quae omnem exsuperat sensum, perfruatur.

1357. Quaeritur. *An in praesenti vita dari possit status perfectionis, a quo actus spei theologiae excludatur*¹,

Resp. Negative.

Saeculo xvii, Quietistae, duce Michaelae de Molinos, docuerunt hominem, quando in statum christianae perfectionis pervenerit, non debere amplius nec actus alicujus virtutis exercere, nec aliquam propriam actionem intellectus vel voluntatis, Deo ut uniatur, producere ; sed debere *se totum et totaliter in Deo derelinquere, et postea permanere velut corpus exanime.*

Horum perversa doctrina, quae ad propositum nostrum pertinet, hisce duabus propositionibus ab Innocentio XI (in Constit. *Coelestis Pastoris*), damnatis continetur, videlicet : prop. 7^a : « Non debet anima cogitare nec de praemio, nec de punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de aeternitate. » — Et prop. 12^a : « Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de paradiso ; nec debet desiderium habere propriae perfectionis, nec virtutum, nec propriae sanctitatis, nec propriae salutis, cujus spem expurgare debet. » (*Denz.*, n. 1094 et 1099.)

Doctrinam Molinosii, foetidis tamen ex ea fluentibus consecrariis purgatam, in Gallia divulgavit matrona de Guyon. Eidem etiam adhaesit Fenelonius, in suo libro : *Explication des maximes des saints*, qui ab Innocentio XII fuit reprobatus. In hoc praesertim erravit Fenelonius, quod in praesenti vita admitteret statum habituales caritatis, a quo exercitium spei et timoris excluditur, ut patet ex 1^a prop. ab Innocentio XII reprobata : « Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas pura, et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor poenarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in amando inveniendam. » (*Denz.*, n. 1193.)

Tenendum est igitur, non posse his in terris dari statum perfectionis, in quo actus spei necessarius non sit. Sicut enim de ratione cujuslibet entis est in finem suum tendere, usquedum illum obtineat, vel usquedum finis adeptio reddatur illi omnino impossibilis, ita de conditione hominis viatoris est in Deum, finem suum ultimum, tendere quamdiu vivit ; non potest autem in Deum tendere, illum nisi appetat et desideret. Finem igitur suum ultimum quilibet viator, quantumvis ponatur perfectus et sanctus, appetere et desiderare tenetur.

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, cap. 12, a. 5 ; et Confut. 14.

CAPUT III

De caritate ¹.

Inter virtutes theologicas tertium et principaliorem locum obtinet caritas, quae vinculum est perfectionis, omniumque virtutum regina. De caritate tria sunt investiganda : I, ejus natura ; II, ejus objectum ; III, ejus proprietates. — Plura, quae desiderantur, aptius in morali disciplina tractantur.

ARTICULUS I

De caritatis natura.

1358. Notio amoris. — « Caritas amor quidam est, » ait *S. Th.*, (2. 2, q. 25, a. 2). — Amor in genere est *volitio boni*. Statim enim ac per facultatem apprehensivam appetitui proponitur bonum conveniens et coaptatum, appetitus a bono attrahitur, et ad ipsum inclinatur : quae inclinatio *amor* seu *volitio boni* dicitur. (Cf. 1. 2. q. 25, a. 1 et 2 ; q. 26 a. 2)

1359. Divisio amoris. — Amor distinguitur multiplex, videlicet :

1° *Amor complacentiae* : cum amor sit *volitio boni*, si appetitus fertur in bonum ratione ipsius boni et non ratione alterius, atque in eo complacet, amor est complacentiae. Definitur : *Volitio boni in se* ; sive : *Unio appetitus ad bonum per se, quod sui non alterius gratia appetitur.* (Polm.)

2° *Amor concupiscentiae* : si bonum non propter se, sed propter commodum amantis appetitur, amor est concupiscentiae. Definitur : *Volitio boni in commodum amantis.* (Polm.)

3° *Amor benevolentiae* : si bonum appetitur nec propter se, nec propter commodum amantis, sed propter commodum alterius cui illud bonum volumus, amor est benevolentiae. Definitur : *Volitio boni in commodum amati.* (Polm.)

1360. Amor benevolentiae quadruplex. — Amor benevolentiae est *velle bonum alteri*. Si quis alteri vult bonum simplici actu voluntatis quin habeat cum ipso unionem quamdam secundum affectum amantis ad amatum, seu, quin amans aestimet amatum quodammodo ut unum sibi, amor est *simplicis benevolentiae*. Hoc amore, v. gr., dives diligit pauperem, cui, licet antea ignoto, pinguem elargitur eleemosynam. (2. 2, q. 27, a. 2.)

¹ Cf. *S. Th.*, 1. 2, q. 26-29 ; 2. 2, q. 23 et seq. ; 3. *Sent.*, D. 27 ; *Quaest. quodl.*, de caritate, S. Alph., *Praxis amoris* ; Jaugey, *De Virt. theol.*, sect. 3 ; Duval, *De Carit.*, p. 439 ; Mazzel., *De Virt. inf.*

Si quis alteri, quem considerat ut unum sibi per unionem affectus ad illum, vult bonum non simplici actu voluntatis, sed actu voluntatis seligentis unum bonum prae alio, amor est *dilectionis*, quasi *delectionis*.

Si voluntas non solum eligit pro amato unum bonum prae alio, sed vult ei bonum quod magni aestimatur, amor est *caritatis*.

Si quis demum vult bonum alteri, a quo et ipse mutuo redamatur, ita ut inter eos bonorum quaedam communicatio intercedat, amor est *amicitiae*. (1. 1, q. 26, a. 3.)

1361. Multiplex caritatis significatio. — Haec vox *caritas* multipliciter accipitur : 1° Pro amore Dei essentiali et increato, ut (1, *Joan.*, iv, 8) : *Deus caritas est*. — 2° Pro amore Dei personali, id est, pro Spiritu Sancto : *Fons vitae, ignis, caritas*. (*In prosa Pentec.*) — 3° Pro actu amoris in Deo, ut (*Jer.*, xxxi, 3) : *In caritate perpetua dilexi te*. — 4° Pro dono creato nobis per modum habitus inhaerente, vel pro actu illius habitus. De caritate in hunc ultimum sensum accepta praesens disputatio instituitur.

1362. Caritatis definitio. — Caritas definitur : *Virtus theologica, qua diligimus Deum propter seipsum, ac nos et proximum propter Deum*. (S. ALPH., *Hom. Ap.*, Tr. IV, n. 9.) — Caritas dicitur *virtus*, habitus scilicet nobis permanentemente inhaerens, qui, coniungendo hominem Deo, summae actuum nostrorum regulae, ipsum bonum facit, ejusque opus bonum reddit. (2. 2, q. 23, a. 3.) — *Qua diligimus Deum*, quibus verbis primum caritatis objectum materiale indicatur ; *propter seipsum*, quibus verbis caritatis objectum formale exhibetur ; *ac nos et proximum propter Deum*, quibus verbis secundarium caritatis objectum materiale denotatur. — Cum autem caritas sit virtus theologica, ac proinde per se supernaturalis, aliunde haberi non potest nisi « per infusionem Spiritus Sancti, qui est amor Patris et Filii, cujus participatio in nobis est ipsa caritas creata ». (*S. Th.*, 2. 2, q. 24, a. 2.) Unde dicitur (*Rom.*, v, 5) : *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis*.

Ad naturam caritatis quod attinet, tria praecipua sunt inquirenda, scilicet : 1° utrum caritas sit aliquid creatum, an ipsa Spiritus Sancti persona ; — 2° an sit vera amicitia Deum inter et hominem ; — 3° qualis amor ad rationem caritatis requiratur. — De reali distinctione caritatem inter et gratiam sanctificantem satis dictum est in tractatu de Gratia (n. 1235).

1363. Prop. I. Caritas non est ipsa Spiritu Sancti persona, sed

*donum creatum, voluntati per modum habitus inhaerens*¹. — Communis.

« Magister sententiarum (1. Dist. 17), posuit, ait *S. Thomas*, quod caritas in nobis sit Spiritus Sanctus. Non autem fuit sua intentio dicere, quod ipse actus dilectionis nostrae sit Spiritus Sanctus ; sed quod Spiritus Sanctus movet animam nostram ad diligendum Deum et proximum, sicut etiam ad actus aliarum virtutum ; sed ad actus aliarum virtutum movet animam per quosdam habitus virtutum infusarum ; ad actum autem dilectionis Dei et proximi movet absque alio habitu mediante. » (*Quaest. quodl.* ; *De Carit.*, a. 12 ; cf. a. 1.) Et hoc dicebat propter excellentiam caritatis. — Sed haec sententia communiter rejicitur.

PROB. PROP. I. Ex S. Scriptura. In SS. Scripturis caritas exhibetur tanquam aliquid a Spiritu Sancto distinctum (*Rom.*, v, 5) : *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum.* Quod enim diffunditur, distinctum est a diffundente.

II. Ex Tridentino, in quo, Sess. VI, cap. 7, legimus : « Per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iustificantur, atque ipsis inhaeret. » Quod autem in corde diffunditur eique inhaeret, quidquam creatum necessario dicendum est.

III. Ex Ratione. 1° De caritate philosophandum est sicut de fide et spe, secundum illud (I, *Cor.*, XIII, 13) : *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec.* Sed, teste ipso Magistro, fides et spes sunt habitus creati. Ergo idem de caritate affirmandum est.

2° « Nullus actus, inquit *S. Th.*, perfecte producit ab aliqua potentia activa, nisi sit ei connaturalis per aliquam formam, quae sit principium actionis. Unde Deus, qui omnia movet ad debitos fines, singulis rebus indidit formas per quas inclinantur ad fines sibi praestitutos a Deo ; et secundum hos *disponit omnia suaviter* (*Sap.*, VIII, 1). Manifestum est autem quod actus caritatis excedit naturam potentiae voluntatis. Nisi ergo aliqua forma superadderetur naturali potentiae, per quam inclinaretur ad dilectionis actum, esset actus ipse imperfectior actibus naturalibus et actibus aliarum virtutum ; nec esset facilis et delectabilis. Quod patet esse falsum, quia nulla virtus habet tantam inclinationem ad suum actum sicut caritas, nec aliqua ita delectabiliter operatur. Unde maxime necesse est quod ad actum caritatis, in nobis existat aliqua habitualis forma superaddita potentiae naturali, inclinans ipsam ad caritatis actum, et faciens eam prompte et delectabiliter operari. » (2. 2, q. 23, a. 2.)

¹ Cf. *S. Th.*, 2. 2, q. 23, a. 3 ; Duval, q. 1, p. 440 ; Gibbon, Tr. IV, Disp. 25, dub. 1.

1364. Prop. II. *Caritas est vera et proprie dicta amicitia Deum inter et homines.*

Ad fidem pertinens, ex apertis Scripturae testimoniis.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Sap.*, VII, 14) : *Quo* (id est, thesauro sapientiae), *qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei.* — Ipse Christus ait ad discipulos (*Luc.*, XII, 4) : *Dico vobis amicis meis, etc.* — (*Joan.*, XV, 14, 15) : *Vos amici mei estis... Jam non dicam vos servos... vos autem dixi amicos.*

II. Ex Ratione. Ad veram amicitiam, quae est amor mutuae benevolentiae super aliqua bonorum communicatione fundatus, quatuor requiruntur conditiones. Atqui quatuor istae conditiones in caritate inveniuntur

Prima conditio amicitiae est, *ut amor sit mutuus.* — Porro caritas est mutua dilectio Deum inter et hominem, secundum illud (*Prov.*, VIII, 17) : *Ego diligentes me diligo.* Et (*Joan.*, XIV, 21) : *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum.*

Secunda conditio est *ut sit amor benevolentiae*, per quem amicus vult bonum amico. Si quis enim principaliter propter suam propriam utilitatem aut delectationem amaret, is non tam amicum quam seipsum diligeret. Haec etiam conditio in caritate verificatur : Justus Deum diligit propter Deum, siquidem amore complacentiae vult Deo bona sua intrinseca, quae possidet, ut bonitatem, beatitudinem, aeternitatem, etc. : et amore desiderii vult illi bona extrinseca quae nondum habet, scilicet ut ab omni creatura ametur et glorificetur. — Ipse vero Deus justum diligit propter ipsius justum bonum et utilitatem : amore quidem complacentiae Deus in justo diligit bona supernaturalia, quae jam donavit, gratiam scilicet, virtutes et gloriam ; et amore desiderii vult gloriam iis, qui in via adhuc peregrinantur.

Tertia conditio est, *ut mutua redamatio sit amicis manifesta* : enimvero si quis nescit se ab alio redamari, tollitur ratio amicitiae. Jamvero Deus, qui scrutatur renes, et corda, perfecte cognoscit a quibus diligitur ; et homo per fidem certior redditur quod et Deus amantes se redamet. Et licet nesciat homo cum certitudine absoluta an sit in gratia, quibusdam signis potest tamen moraliter certus esse se a Deo amari, secundum illud (*Rom.*, VIII, 16) : *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei.* Quae moralis certitudo ad veram amicitiam sufficit.

Quarta conditio est, *ut inter amicos adsit quaedam bonorum com-*

† Cf. Duval, q. 1, a. 3 ; Gibbon, Disp. 23, dub. 2.

municatio. — « Caritas, ait *S. Th.*, est amicitia quaedam hominis ad Deum, fundata super communicatione beatitudinis aeternae. » (2. 2, q. 24, a. 2 ; cf. q. 23, a. 1.) Communicatio in eadem natura divina, en ergo fundamentum reddens possibilem amicitiam inter Deum et hominem.

1365. Prop. III. *Ad essentiam caritatis actualis requiritur et sufficit, ut Deus propter se super omnia diligatur amore appetitive summo*¹. — Communis.

N.-B. Actus amoris dupliciter potest esse summus seu praedominans : *appetitive* et *intensive*. Est *appetitive* summus, quando aliquis ita Deum diligit, ut eum in sua aestimatione super omnia alia et super vitam suam propriam ponat, paratusque sit omnia, imo et vitam amittere, potius quam Deum graviter offendere. — Est *intensive* summus, quando aliquis majori cum ardore et affectu in Deum, quam in quaecumque alia, fertur.

Probandum est igitur : *a)* ad rationem caritatis requiri, ut Deus super omnia diligatur ; *b)* ad rationem perfectae caritatis sufficere, ut amor sit appetitive summus.

PROB. I^a PARS. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Matth.*, xxii, 37) : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua.* Sed ut ait *S. Th.* : « Cum mandatur quod Deum ex toto corde diligamus, datur intelligi quod Deum super omnia diligere debemus. » (2. 2, q. 44, a. 8, ad 2.) — (*Matth.*, x, 37) : *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus ; et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.* Sed amor quo Deum plus quam patrem aut matrem amare jubemur, amor est super omnia.

II. Ex Ratione. Rectus ordo ex postulat, ut quaelibet res secundum gradum suae bonitatis diligatur. Jamvero divina bonitas, quae est caritatis objectum, omnem creatam bonitatem infinite superat. Debet igitur Deus super omnia diligi. Qui vero in sua aestimatione Deo aliquid anteponeret vel equipararet, gravem ipsi injuriam irrogaret. Propria igitur ratio caritatis, ut ait *S. Th.*, « consistit in hoc quod Deus diligatur super omnia, et quod homo totaliter se ipsi subiciat, omnia sua referendo in ipsum. » (2. 2, q. 24, a. 12 ; cf. q. 23, a. 1.)

PROB. II^a PARS, scilicet : *ad rationem perfectae caritatis non requiri amorem intensive summum, sed sufficere appetitive summum.*

Ad essentialem perfectionem actus cujuscumque virtutis requiritur et sufficit ut objectum suum attingat ; major autem vel minor

¹ Cf. *S. Alph., Mor.*, VI, n. 442.

actus intensio ad solam ejus accidentalem perfectionem pertinet. Sed objectum caritatis est Deus propter se super omnia diligendus. Ergo, dummodo actus caritatis Deum propter se super omnia diligat, quantumcumque sit remissus, essentialem caritatis perfectionem habet, et est perfecta caritas. « Si amor ita est debilis *ait S. Alphonsus*, ut nondum attingat objectum caritatis, scilicet nondum diligat Deum super omnia, haec non est vera caritas sed initium caritatis ; si vero sufficit ad rationem caritatis quae consistit in dilectione Dei super omnia haec quantumcumque sit remissa est vera caritas. » (*Mor.*, l. 6, n. 442.)

ARTICULUS II

De caritatis objecto.

Sicut fidei et spei, ita caritatis objectum, aliud est formale, aliud materiale.

§ 1. DE FORMALI CARITATIS OBJECTO¹.

1366. Circa formale caritatis objectum, seu circa motivum, propter quod Deum super omnia et proximum propter Deum diligere debemus, plures proferuntur auctorum sententiae.

Communior et probabilior sententia docet, formale caritatis objectum esse *bonum divinum supernaturale infinitum in omni genere, ut est in se et ex gratia sui amabile*. — « Caritate diligitur Deus propter seipsum, *inquit S. Th.*, unde sola ratio diligendi attenditur principaliter a caritate, scilicet divina bonitas, quae est ejus substantia, secundum illud (*Ps. cv, 1*) : *Confitemini Domino quoniam bonus*. Aliae autem rationes ad diligendum inducentes vel debitum dilectionis facientes sunt secundariae et consequentes ex prima. » (2. 2 q. 23 a. 5 ad 2.)

« Objectum formale caritatis, *ait S. Alphonsus*, est Deus, quatenus est infinita bonitas, prout est aggregatio omnium perfectionum, sive infinita perfectio. » (*Mor.*, l. 2, tr. 3, n. 24.) — « Motivum itaque amandi Deum, *addit S. Doctor*, est ipsius bonitas infinita, propter quam ex seipso amari meretur, quamvis nec praemium amantibus ipsum, nec ultio esset non amantibus. » (*Instit. catech.*, P. 1, c. 1, § 3.)

Ratio est : quia habitus et actus caritatis in via et in patria sunt ejusdem generis, ut docent communiter theologi. Sed in patria caritas pro objecto formali habet bonum divinum infinitum in omni

¹ Cf. Gibbon, Disp. 24, dub. 1.

genere. Per hoc enim quod beati Deum clare vident ipsumque apprehendunt tanquam simplicissimam et infinitam bonitatem, complectentem in se omne bonum et omnem perfectionem, moventur ad eum propter se super omnia diligendum. Ergo etiam in via motivum caritatis est eadem infinita Dei bonitas per fidem apprehensa.

Quidquid igitur a caritate diligitur, sub illa ratione formali diligere debet, nempe quatenus infinita Dei bonitas in eo relucet, sive per essentiam ut in ipso Deo ; sive per participationem eamque supernaturalem, ut in nobis et in proximo.

1367. Scholium. « Hic dubitatur, ait S. Alphonsus (*Mor.*, l. 2, Tr. 3, n. 24), 1° : An desiderium possidendi Deum sit objectum caritatis. Et dicimus affirmandum, quia caritas tendit in Deum tanquam ultimum finem, et ideo desiderium possidendi Dei, qui est ultimus quidem finis noster, est proprius actus caritatis, imo perfectior aliis ; nam possessio Dei est caritas consummata. Hinc perfectum caritatis actum Apostolus emisit, cum dixit : *Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo* (*Phil.*, 1, 23). Idque expresse docet S. Augustinus scribens : *Caritatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum*. — Nec obstat dicere quod hoc modo objectum caritatis idem evaderet ac objectum spei, quod pariter est possessio Dei sperati. Recte enim respondet Habert dicens, quod spes tendit in possessionem Dei uti bonum nostrum, sed caritas Deum possidere cupit propter ipsius Dei gloriam ; dum, ut ait S. Bernardus, *cum homo Deum possidet, sui obliviscitur, et cum totis viribus diligit*.

« Dubitatur 2° : An sit caritatis actus, divinam diligere bonitatem, tanquam nobis convenientem, cum hic actus videatur potius esse amoris concupiscentiae, quam amicitiae. Bene respondent Jueninus, Habert et Gotti, quod si in huiusmodi actu respicimus nostrum proprium bonum tanquam terminum, talis actus revera est amoris concupiscentiae, qui ad spem tantum pertinet. Si vero respicimus bonum nostrum ut terminum gloriae Dei, diligendo divinam bonitatem tanquam nobis convenientem, eo quod ipsa nos adjuvat ad Dei voluntatem adimplendam, et consequendum ultimum nostrum finem, qui est diligendi Deum, et propter quem Deus nos creavit, hic est verus actus caritatis. »

§ 2. DE MATERIALI CARITATIS OBJECTO.

1368. « Cum amare sit velle bonum alicui, ait S. Th., dupliciter dicitur aliquid amari ; aut sicut id cui volumus bonum, aut sicut bonum quod volumus alicui. » (*De Carit.*, a. 7)

Duplex igitur datur materiale caritatis objectum, videlicet : *objectum quod* volumus alicui ; et *objectum cui* bonum aliquod volumus ; et hoc est ipsa persona amici. — *Objectum quod* est indirecte tantum caritatis objectum, quia illud non amamus nisi ratione illius, cui bonum volumus : dum *objectum cui* est directe et immediate caritatis objectum.

Objectum *cui* caritatis est etiam duplex : *primarium*, quod prop-

ter se et ratione sui diligitur ; et *secundarium*, quod non ratione sui, sed ratione objecti primarii diligitur.

1369. Prop. I. *Objectum materiale primum caritatis est solus Deus, in se summum bonum, et finis noster ultimus.*

PROB. I^a. PARS : *Est solus Deus, in se summum bonum.*

I. Ex S. Scriptura. Legimus (Matth., xxii, 37) : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum.*

II. Ex natura caritatis. 1°. Caritatis objectum materiale primum illud est, in quo principaliter refulget objectum ejus formale. Porro objectum formale caritatis, quod est infinita Dei bonitas propter quam ex seipso amari meretur, principaliter in Deo, in se summo bono, refulget. Caritatis igitur objectum materiale primum est solus Deus, in se summum bonum.

2° Caritas est amicitia fundata super communicatione aeternae beatitudinis. « Sed unaquaeque amicitia respicit principaliter id in quo principaliter invenitur illud bonum super cujus communicatione fundatur. Amicitia autem caritatis fundatur super communicatione beatitudinis, quae consistit in Deo essentialiter, sicut in primo principio, a quo derivatur in omnes qui sunt beatitudinis capaces. Et ideo principaliter et maxime Deus est ex caritate diligendus. » (S. Th., 2. 2, q. 26, a. 2.)

3° Vera et perfecta amicitia primo et principaliter fertur in amicum, cui bonum volumus ; delectatur et gaudet de bono ab amico possessore, et vult illud in amico semper remanere. Porro, caritas est perfecta amicitia hominis ad Deum ; et bonum Dei est sua propria et intrinseca bonitas. Caritas igitur primo et principaliter respicit Deum, delectatur et gaudet de bono divino a Deo possessore, et vult illud in Deo semper remanere. Caritatis igitur objectum primum est solus Deus, in se summum bonum. Unde, ut ait S. Th. (De Carit., a. 2), amare bonum divinum ut habeatur et possideatur, non est caritas ; sed amare illud secundum se, ut permaneat et diffundatur, et ut nihil contra bonum illud agatur, haec est vera caritas, quae Deum per se diligit.

PROB. II^a PARS : *Et finis noster ultimus* ; hoc est, prout Deus est objectiva creaturae rationalis beatitudo. Caritas facit quidem Deo summo bono, propter seipsum principaliter et primario inhaerere ; sed simul adhaeret Deo tanquam fini nostro ultimo.

PROB. Ex natura caritatis. 1° Caritas est amor ; sed amor non est nisi ad bonum conveniens. « Si aliquod bonum proponatur, ait

S. Th., quod apprehendatur in ratione boni, non autem in ratione convenientis, non movebit voluntatem. » (*De Malo*, q. 6.) — Et : « dato per impossibile quod Deus non esset hominis bonum, non esset ei ratio diligendi ». (2. 2, q. 26, a. 13, ad 3.)

« Si per impossibile, inquit *S. Alphonsus cum S. Francisco Sales.*, (*Am. de D.*, l. 10, c. 10), bonitas existeret infinita (qualis est Deus), cui in nihilo communicarem, et quacum nullam possemus habere unionem et communicationem, tunc ipsam absque dubio pluris quam nosmetipsos aestimarem ; unde et ejus amandae desiderium habere possemus, eam tamen non amarem, quia amor respicit unionem. » (*Prax. Am.*, c. 16, n. 5.) — Caritas igitur Deo inhaeret non solum ut est bonum sibi, sed etiam ut est bonum nostrum. Sed Deus supernaturaliter est bonum nostrum in quantum est objectum mostrae beatitudinis. Unde « caritas non est qualiscumque amor Dei, sed amor Dei quo diligitur ut beatitudinis objectum. » (*S. Th.*, 1. 2, q. 65, a. 5, ad 1.)

2° Caritas est vera amicitia Deum inter et hominem. Sed « amicitia pro fundamento habet communicationem, et pro fine unionem ». (*S. ALPH.*, *loc. cit.*) Bonum autem quod Deus nobis communicat, ipse est, in ratione finis nostri ultimi, cujus unionem per lumen gloriae homines beatificantur. Ergo « dilectio caritatis tendit in Deum sicut in principium beatitudinis, in cujus communicatione amicitia caritatis fundatur ». (*S. Th.*, 2. 2, q. 26, a. 1.)

Caritas igitur, quantumvis ponatur perfecta, semper, saltem implicite, amorem nostrae beatitudinis continet; quae in Deo possesso consistit, et in qua, si habetur, caritas facit delectari ; et quam, si nondum habetur, caritas facit desiderare. « Amicorum, est ait *S. Th.*, quod quaerant invicem perfrui ; sed nihil aliud est merces nostra quam perfrui Deo, videndo ipsum ; ergo caritas non solum non excludit, sed etiam facit habere oculum ad mercedem. » (3. *Sent.*, D. 29, q. 1, a. 4.)

1370. Prop. II. *Caritatis objectum materiale secundarium sunt omnes creaturae rationales aeternae beatitudinis capaces.*

Dicitur : *omnes creaturae rationales*, ac proinde nosmetipsi secundum animam et corpus, *proximus noster*, et *Angeli* ; non autem creaturae irrationales, quae non possunt esse *objectum cui* caritatis, cum ex natura sua sint incapaces fruendi supernaturali beatitudine, in cujus communicatione fundatur caritas. Possunt tamen creaturae irrationales ex caritate diligi ut *objectum quod*, « omnes enim creaturae sunt homini via ad tendendum in beatitudinem ; et iterum omnes creaturae ordinantur in gloriam Dei, in quantum in eis divina bonitas manifestatur. » (*S. Th.*, *De Carit.*, a. 7.)

Dicitur : *aeternae beatitudinis capaces* : quibus verbis a caritate excluduntur cum daemones, tum homines in infernum jam detrusi, Hi, cum divinam beatitudinem participare jam non possint, non sunt amplius *objectum cui* illam beatitudinem velle possimus. Possunt tamen ex caritate diligi ut *objectum quod*, sicut aliae creaturae irrationales, quia et ipsi sunt Dei, et Deus in eis suo modo etiam glorificatur,

PROB. PROP. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Matth.*, xxii, 39) : *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* His verbis praecipitur explicitè dilectio proximi, et implicitè dilectio sui ipsius tanquam mensura dilectionis proximi. Si enim dilectio sui non esset saltem implicitè in praecepto, non posset imponi praeceptum diligendi proximum sub mensura sui ipsius.

De dilectione proximi praesertim agit S. Joannes, in prima sua Epistola. *Carissimi*, inquit, cap. 5, *diligamus nos invicem, quia caritas ex Deo est... Et nos debemus alterutrum diligere... Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et caritas ejus in nobis perfecta est... Si quis dixerit quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est... Et hoc mandatum habemus a Deo : Ut qui diligit Deum, diligit et fratrem suum.* Ex quibus manifestum est, proximum ex caritate esse diligendum ; nosque cum erga Deum tum erga proximum eadem caritate moveri.

II. Ex Ratione. Illi ex caritate diligendi sunt tanquam *objectum cui*, in quibus principale caritatis objectum invenitur. Sed « caritas respicit sicut principale objectum, bonum divinum, quod pertinet ad unumquemque secundum quod esse potest particeps beatitudinis sunt aut possunt esse participes, ex caritate sunt diligendi, ratione scilicet boni divini cujus sunt participes.

« Unde diligendus est ex caritate Deus ut radix beatitudinis ; quilibet autem homo debet seipsum ex caritate diligere, ut participet beatitudinem ; proximum autem ut socium in participatione beatitudinis ; corpus autem proprium, secundum quod ad ipsum redundat beatitudo. » (*S. Th.*, *loc. cit.*, a. 7.) — Et « amicitia caritatis fundatur super communicatione beatitudinis aeternae, in cujus participatione communicant cum Angelis homines. Et ideo manifestum est quod amicitia caritatis etiam ad Angelos se extendit ». (2. 2, q. 25, a. 10.)

1371. Scholia. I. Caritas, licet multiplex habeat objectum materiale, est tamen virtus *una*, cum unum sit objectum ejus formale. « Ratio diligendi proximum Deus est ; ait *S. Th.*, non enim per caritatem diligimus in proximo nisi Deum. Et ideo eadem caritas est qua diligitur Deus et proximus. » (2. 2, q. 103, a. 3, ad 2 ; cf. q. 25, a. 1.)

II. Si proximus diligitur propter seipsum, et non propter Deum, dilectio non est caritas. « Caritas, ait *S. Th.*, diligit Deum ratione sui ipsius, et ratione ejus diligit omnes alios in quantum ordinantur ad Deum ; unde quodammodo Deum diligit in omnibus proximis ; sic enim proximus caritate diligitur, quia in eo est Deus vel ut in eo sit Deus... Sed si diligeretur proximus ratione sui ipsius, et non ratione Dei, hoc ad aliam dilectionem pertineret, puta ad dilectionem naturalem. » (*De Carit.*, a. 1.) — In omni igitur actu, quo ex caritate

diligitur proximus, diligitur Deus, vel expresse, vel virtualiter ; « dilectio proximi, ait *S. Th.*, includit dilectionem Dei. » (2. 2, q. 27. a. 8 ; cf. DUVAL, p. 501.)

III. Caritas, qua aliquis seipsum diligit, non est proprie amor amicitiae, quia amicitia est ad alterum ; sed est amor benevolentiae, qua aliquis sibi propter Deum vult aeternam beatitudinem et bona ad eam conducentia. (2. 2, q. 25, a. 4.)

IV. Cum amicitiae proprium sit, amicum amari propter se, et ratione amici omnia, quae ejus sunt, amari, objectum materiale quod caritatis sunt omnia creata ; omnia enim Dei sunt, et ad ejus gloriam ordinantur. « Alio modo diligitur aliquid, ait *S. Th.*, sicut quod volumus permanere ad bonum alterius ; per quem modum ex caritate diligimus irracionales creaturas, in quantum volumus eas permanere ad gloriam Dei et utilitatem hominum. » (2. 2, q. 25, a. 11.)

ARTICULUS III.

De proprietatibus caritatis¹.

Plures enumerantur caritatis proprietates.

1372. I. Caritas est omnium virtutum excellentissima. — Ait Apostolus (I, *Cor.*, XIII, 13) : *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec : major autem horum est caritas.*

Est excellentior virtutibus moralibus tam acquisitis quam infusis : quia, virtus cum sit theologica, ipsum Deum habet pro objecto immediato.

Est excellentior fide et spe ; scilicet, *ratione propinquitatis ad Deum* : « Cum tres virtutes theologicae respiciant Deum sicut proprium objectum, inquit *Q. Th.*, non potest una earum dici major altera ex hoc quod sit circa majus objectum, sed ex eo quod una se habeat propinquius ad objectum quam alia. Et hoc modo caritas est major aliis ; nam aliae important in sui ratione quamdam distantiam ab objecto ; est enim fides de non visis, spes autem de non habitis ; sed amor caritatis est de eo quod jam habetur ; est enim amatum quodammodo in amante, et etiam amans per effectum trahitur ad unionem amati. » (1. 2, q. 66, a. 6.) — « Fides et spes attingunt quidem Deum secundum quod ex ipso provenit nobis vel cognitio veri vel adeptio boni ; sed caritas attingit ipsum Deum, ut in ipso sistat, non ut ex eo aliquid nobis proveniat ; et ideo caritas est excellentior fide et spe. » (2. 2, q. 23, a. 6) ; cf. n. 1307.

1373. II. Caritas est omnium virtutum forma, motor, finis, et mater². — Caritas dicitur forma virtutum, non quidem intrinseca aut essentialis ; quaelibet enim virtus a proprio fine et objecto formam habet specialem, per quam est *haec specialis* virtus ; — sed

¹ Cf. S. Alph., *Prax. Amor.* — ² Cf. 2. 2, q. 23, a. 7 et 8 ; *De Verif.*, q. 14, a. 5 ; *De Carit.*, art. 3.

extrinseca, et *forma quasi informans*, per ordinationem scilicet actuum aliarum virtutum in finem suum proprium. Caritas enim sola tendit in finem ultimum sub ratione finis ultimi; aliae vero virtutes tendunt in bona particularia, ordinabilia tamen ad fruitionem Dei per caritatem.

Illa igitur perfectio, quae est ordinatio in ultimum finem, in actibus aliarum virtutum esse non potest nisi a sola caritate; sed omnis perfectio, quae est in effectu ab agente superiori, est veluti forma effectus; quod autem est in effectu ab agente inferiori, est veluti materiale. « Unde manifestum est quod in actibus omnium virtutum est formale id quod est ex parte caritatis; et pro tanto dicitur forma omnium virtutum, in quantum scilicet omnes actus omnium virtutum ordinantur in summum bonum amatum. » (S. Th., *De Carit.*, a. 3.)

Caritas dicitur *motor* omnium aliarum virtutum « in quantum scilicet imperat actus omnium aliarum virtutum. Omnis enim virtus vel potentia dicitur movere per imperium inferiorem, ex eo quod actus inferioris ordinatur ad finem superioris... Unde cum omnes aliae virtutes ordinantur ad finem caritatis, ipsa imperat actus omnium virtutum, et ex hoc dicitur motor earum ». (S. Th., *loc. cit.*)

« Caritas dicitur *finis* aliarum virtutum, quia omnes alias virtutes ordinat ad finem suum. — Et quia mater est quae in se concipit ex alio, ex hac ratione dicitur mater aliarum virtutum, quia ex appetitu finis ultimi concipit actus aliarum virtutum, imperando ipsos. » (S. Th., 2. 2, q. 23, a. 8, ad 3.)

1374. III. Caritas in suo actu non habet modum. — « Modus mensurationem quamdam importat, ait S. Th. Actus autem ab eo mensuratur quod est ratio agendi... Causa autem diligendi Deum est divina bonitas, quae est infinita. Actus autem creaturae est finitus, cum ex finita potentia procedat; et ideo non potest esse commensuratus rationi dilectionis; et propter hoc in dilectione Dei non ponitur aliquis modus, ultra quem non oporteat progredi; sed quantumcumque diligit, semper ad ulteriora se extendit; et propter hoc dicitur, quod non habet modum, scilicet praefixum, ultra quem non oportet progredi. » (3. Sent., D. 27, q. 3, a. 3.)

1375. IV. Caritas augeri potest. — Caritatem, quamdiu homo vivit, augeri posse, est de fide, ut constat ex dictis (n. 1261). Legimus (*Eph.*, IV, 15): *Veritatem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia.* — (*Prov.*, IV, 18): *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectam diem.*

« Terminus augmento alicujus formae, *inquit S. Th.*, potest praefigi tripliciter : uno modo ex ratione ipsius formae, quae habet terminatam mensuram, ad quam cum perventum, fuerit, non potest ultra procedi in forma... Alio modo ex parte agentis, cujus virtus non se extendit ad alterius agendum formam in subjecto. Tertio ex parte subjecti, quod non est capax ulterioris perfectionis. Nullo autem istorum modorum imponitur terminus augmento caritatis in statu viae. Ipsa enim caritas secundum rationem propriae speciei terminum augmenti non habet : est enim participatio quaedam infinitae caritatis, quae est Spiritus Sanctus. Similiter etiam causa augens caritatem est infinitae virtutis, scilicet Deus. Similiter ex parte subjecti terminus huic augmento praefigi non potest, quia semper caritate excrescente, superexcrescitabilitas ad ulterius augmentum. Unde relinquitur quod caritatis augmento nullus terminus praefigi possit in hac vita. » (2. 2, p. 24, a. 7.)

1376. V. Caritas semel habita, quoad habitum diminui non potest. — Diminutio habitus caritatis aliter accidere non potest nisi vel per cessationem ab actibus, vel per aliquem actum caritati contrarium. Atqui neutro modo habitus caritatis minui potest.

1º Non per cessationem ab actibus : Per cessationem ab actibus diminuuntur solae virtutes, quae per actus acquiruntur ; sed caritas non causatur ab actibus ; cum enim sit virtus per se infusa, aliunde haberi nequit nisi a Deo eam infundente. Unde, cessante actu, propter hoc quoad habitum non diminuitur.

2º Non per aliquem actum : actus qui caritatis habitum diminueret posset, est solum peccatum ; ast peccatum mortale caritatem non minuit, sed penitus tollit ; veniale autem nec effective nec meritorie caritatem minuit. « Effective quidem non, quia ad ipsam caritatem non attingit ; caritas enim est circa finem ultimum ; veniale autem peccatum est quaedam inordinatio circa ea quae sunt ad finem ; non autem diminuitur amor finis ex hoc quod aliquis inordinationem aliquam committit circa ea quae sunt ad finem... Similiter etiam veniale peccatum non meretur diminutionem caritatis ; cum enim aliquis delinquit in minori, non meretur detrimentum pati in majori. Deus enim non plus se avertit ab homine quam homo avertat se ab ipso. Unde qui inordinate se habet circa ea quae sunt ad finem, non meretur detrimentum pati in caritate, per quam ordinatur ad ultimum finem. Unde consequens est quod caritas nullo modo diminui possit, directe loquendo ; potest tamen indirecte dici diminutio caritatis dispositio ad corruptionem ipsius ; quae fit vel per peccata venialia, vel etiam per cessationem ab exercitio operum caritatis. » (*S. Th.*, 2. 2, q. 24, a. 10.)

1377. VI. Caritas peccatorem justificat. — Praestantissima caritatis praerogativa est peccatorem per ipsius actum, etiam extra Sacramentum poenitentiae, statim justificari, juxta illud (*Pr.*,

VIII, 17) : *Ego diligentes me diligo* ; et (Joan., XIV, 21) : *Qui diligit me, diligetur a Patre meo* ; et *ego diligam eum*. (Cf. n. 1763.)

1378. Scholium. De augmento caritatis ¹.

Consentiunt doctores catholici caritatem viae per actus meritorios augeri ; si autem moveatur quaestio de *modo quo* augeatur caritas, vel per quosnam actus, aut quam in proportionem augeatur, controversia viget inter eos.

1° *De modo quo augeatur caritas*, duae praecipuae adsunt sententiae. *Prima docet* : « caritatem augeri per productionem et additionem alicujus entitatis realiter distinctae a praecedentibus entitatibus productis, quae cum inter se conjunguntur, habitum caritatem intensiorem et perfectiorem quam antea faciunt, non minus quam una gutta aquae addita alteri totam aquam majorem efficit. Cum autem illi gradus, licet reipsa distincti, sint ejusdem omnino rationis, qualitas, quae ex illis coalescit, et augetur, est totum quoddam homogeneum. » (Duval ².)

Altera, probabilior et communior, quae est Thomistarum, Valentiae ³, aliorumque, docet : caritatem non augeri per additionem novi gradus, sed per majorem caritatis radicationem in subjecto, quae in hoc consistit quod subjectum magis ac magis formae caritatis subjicitur, atque adeo caritas subjectum magis ac magis actuatur. « Caritas, inquit S. Th., augetur solum per hoc quod subjectum magis participat caritatem, id est secundum quod magis reducitur in actum illius, ac magis subditur illi. Hic enim est augmenti modus proprius cujuslibet formae quae intenditur, eo quod esse hujus formae totaliter consistit in eo quod inhaeret susceptibili. Et ideo cum magnitudo rei consequatur esse ipsius, formam esse majorem, hoc est eam magis inesse susceptibili, non autem aliam formam advenire... Sic ergo et caritas augetur per hoc quod intenditur in subjecto ; et hoc est ipsam augeri secundum essentiam ; non autem per hoc quod caritas addatur caritati. » (2. 2, q. 24, a. 5 ⁴.)

1379. 2° De actibus, quibus augeatur caritas, tres adsunt sententiae.

Docent S. Bonaventura ⁵, Durandus ⁶, et alii pauci, caritatem augeri per solos actus intensiores vel aequae intensos quam habitus caritatis ; per actus vero remissiores neminem gratiae vel caritatis augmentum mereri.

Thomistae, cum S. Thoma ⁷, Sylvio ⁸, docent, hominem justum per omnes actus caritatis, tam elicitos quam imperatos, sive sint habitu caritatis intensiores sive remissiores, mereri augmentum caritatis ; cum hoc tamen discrimine, quod augmentum, quod quis per actus intensiores meretur, statim conferatur ac ponuntur actus ; augmentum vero, quod quis per actus remissos meretur, non statim conferatur, sed vel tunc, quando agens in actus ferventiores prorumpit ; vel in termino vitae, si agens nullos actus ferventiores in vita sua eliciat.

Alii demum, quorum sententia probabilior videtur, docent, hominem justum per omnes actus caritatis, etiam minimos, augmentum caritatis mereri, illudque augmentum statim ac ponitur meritum, semper conferri ⁹.

1380. 3° De proportionem, qua augeatur caritas per actus meritorios, duae adsunt sententiae.

a) Docent communiter Thomistae habitum caritatis non augeri secundum totam latitudinem actus meritorii, sed tantum juxta ipsius excessum supra habitum ; ita ut, si quis habens habitum ut sex, operetur actum ut octo, non

¹ Cf. 1. Sent., D. 17, q. 2. — ² De Carit., q. 2, a. 3, p. 472. — ³ De Carit., q. 2, Punct. 3, ass. 5. — ⁴ Cf. 1. 2, q. 52, a. 2 ; Gotti, De Carit., q. 2, dub. 3. — ⁵ 2. Sent., D. 40, a. 2, q. 3. — ⁶ 1. Sent., D. 17, q. 8. — ⁷ 2. 2, q. 24, a. 6. — ⁸ In 2. 2, q. 24, a. 6. —

⁹ Cf. Gibbon, Tr. IV, Disp. 27 ; Duval, De Carit., q. 2, a. 4.

recipiat nisi duos gradus augmenti. Qui vero antea posuit actus remissos et postea in ferventiorum actum prorumpit, augmentum correspondens excessui diversis titulis recipiet, scilicet cum ob meritum ipsius actus ferventioris, tum ob meritum actuum remissorum¹.

Ratio est, quia de augmento habituum infusorum loquendum est sicuti de augmento habituum acquisitorum. Sed actus habitus acquisiti habitum non auget nisi secundum proportionem ejus excessus.

b) Alii vero, quorum opinio videtur probabilior, docent quemlibet actum meritorium augere habitum caritatis secundum totam suam latitudinem ; unde, si quis habens habitum ut sex, operetur ut duo, habebit octo gradus caritatis ; si vero operetur ut sex, duplicabit habitum.

Ratio est, quia debet servari proportio praemii ad meritum. Sed quilibet actus caritatis juxta proportionem sui gradus est meritorius augmenti gratiae et caritatis. Ergo quilibet actus secundum totam suam latitudinem caritatem augere debet.

Praeterea, si actus remissi juxta suam latitudinem caritatem non augerent, nullum de facto consequerentur praemium, cum caritatis augmentum ob excessum actus intensioris aequè daretur, ac si actus remissi non praecessissent. Retributio autem ob diversos titulos praemium essentiale non auget. Et sic consequeretur, majorem partem bonorum actuum, quippe cum homines frequentius actus remissiores ponant, absque mercede remanere.

Nec urget ratio ab auctoribus primae sententiae assignata. Actus enim habituum acquisitorum habitum augent *efficienter et physice* ; qua de causa actus remissior habitum augere nequit ; actus autem caritatis habitum non augent *efficienter et physice*, sed *meritorie* ; et Deus ipse est qui pro fervore actus meritorii habitum immediate auget. Unde non valet analogia illa inter habitus infusos et acquisitos.

¹ Cf. Sylv., In 2. 2, q. 24, a. 6.

PARS II

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS

1381. Virtus moralis est *habitus perficiens facultatem appetitivam, et inclinans eam ad constantem boni honesti prosecutionem juxta praescriptum rectae rationis*. Virtutes morales ad quatuor principaliores reducuntur, quae cardinales vocantur. Praemissis igitur in capite primo quibusdam notionibus circa virtutes cardinales in genere, agendum erit breviter de quatuor virtutibus cardinalibus in specie, scilicet in cap. 11° de prudentia ; in cap. 111° de justitia ; in cap. 114° de fortitudine ; et in cap. 115° de temperantia.

1382. N.-B. Virtutes morales aliae sunt acquisitae, aliae per se una cum gratia sanctificante infusae. Acquisitae et infusae in eadem subjectantur potentia, et circa idem objectum materiale versantur ; specie tamen ab invicem differunt, quia diversa habent objecta formalia, finesque diversos. Virtutes acquisitae pro objecto formali habent medium a sola ratione humana statutum, atque ad bonum humanum ordinantur, ad finem scilicet naturalem, qui naturae limites non supergreditur ; infusae pro objecto formali habent medium a ratione fide illustrata praefixum, atque ad bonum, quod naturae limites transgreditur, ad Deum scilicet in se possidendum ordinantur.

Quae in hacce disputatione tractantur, ad virtutes tam infusas quam acquisitas pertinent.

CAPUT I

De virtutibus cardinalibus in genere ¹.

1383. Definitio. — Virtus cardinalis est : *Virtus principalis inter morales, earumque cardo*. (Polm.) Enimvero, ut ait *S. Th.*, « cardinalis a cardine dicitur, in quo ostium vertitur ; unde virtutes cardinales dicuntur in quibus fundatur vita humana, per quam ostium introitur... Vita proprie humana est vita activa, quae consistit in exercitio virtutum moralium, et ideo proprie virtutes cardinales dicantur in quibus quodammodo vertitur et fundatur vita moralis, sicut in quibusdam principiis talis vitae. » (*De Virt. card.*, a. 1.)

« Virtutes cardinales dicuntur principaliores omnibus aliis, non quia sunt omnibus aliis perfectiores, sed quia in eis principalius versatur humana vita, et super eas aliae virtutes fundantur. » (*Loc. cit.*)

1384. Numerus virtutum cardinalium. — Virtutes cardinales quatuor enumerantur, videlicet : *prudentia, justitia, fortitudo et temperantia* ; de quibus legimus in Scripturis (*Sap.*, VIII, 7) : *Sobrietatem enim et prudentiam docet, et justitiam, et virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus*.

Enimvero, cum virtutes ab invicem specificè distinguantur secundum distinctionem objecti formalis, quod est bonum rationis, quot principaliora existunt objecta formalia, tot virtutes principales statui debent. Atqui, quatuor existunt principalia objecta formalia virtutum. « Principium formale virtutis, inquit *S. Th.*, est bonum rationis. Quod quidem dupliciter potest considerari : uno modo secundum quod in ipsa consideratione rationis consistit ; et sic erit una virtus principalis, quae dicitur prudentia. Alio modo secundum quod circa aliquid ponitur rationis ordo, et hoc vel circa operationes, et sic

¹ Cf. *S. Th.*, 1. 2, q. 61 ; *De Virt. in com.*, a. 42 ; *De Virt. card.*, a. 1 ; 3. *Sent.*, D. 33, q. 2, a. 1.

est justitia ; vel circa passiones, et sic necesse est esse duas virtutes », fortitudinem scilicet et temperantiam. (1. 2, q. 61, a. 2.) Quatuor igitur existunt virtutes principales.

Praeterea : Quot sunt diversa virtutum subjecta proxima, tot diversae debent esse virtutes. Sed, « quadruplex, inquit S. Th., invenitur subjectum hujus virtutis, de qua nunc loquimur ; scilicet rationale per essentiam, quod prudentia perficit ; et rationale per participationem, quod dividitur in tria, id est, in voluntatem, quae est subjectum justitiae ; et in concupiscibilem, quae est subjectum temperantiae ; et in irascibilem, quae est subjectum fortitudinis. » (*Loc. cit.*) Merito igitur quatuor ponuntur virtutes principales seu cardinales.

N.-B. Quatuor istae virtutes cardinales, praesertim infusae, quatuor vulneribus per peccatum originale naturae humanae illatis opponuntur. (1. 2, q. 85, a. 3.)

1385. Virtutum cardinalium distinctio. — *Virtutes cardinales sunt habitus cum a se invicem tum ab aliis virtutibus realiter distincti.*

Virtutes cardinales dupliciter possunt accipi : *primo*, « prout significant quasdam generales condiciones humani animi, quae inveniuntur in omnibus virtutibus, ita scilicet quod prudentia nihil sit aliud quam quaedam rectitudo discretionis in quibuscumque actibus vel materiis ; justitia vero sit quaedam rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacumque materia ; temperantia vero sit quaedam dispositio animi, quae modum quibuscumque passionibus vel operationibus imponit, ne ultra debitum efferantur : fortitudo vero sit quaedam dispositio animae, per quam firmetur in eo quod est secundum rationem, contra quoscumque impetus passionum vel operationum labores. » (*S. Th.*, 1. 2, q. 61, a. 4.) — Si virtutes cardinales in praedicta significatione considerantur, habitus speciales et distinctos non constituunt, sed sunt generales condiciones cujuslibet virtutis. (1. 2, q. 61, a. 3.)

Secundo, virtutes cardinales possunt accipi in *sensu proprio et stricto*, quatenus sunt habitus, qui versantur circa materiam, in qua ratio formalis illius virtutis principalem habet laudem atque difficultatem ; aliae vero virtutes, quae circa eandem materiam versantur, sed sub alia ratione formali, vocantur virtutes *adjunctae vel secundariae*. Sub hoc igitur respectu virtutes cardinales sunt speciales habitus, a se invicem et ab aliis virtutibus distincti. « In passionibus concupiscibilis, ait S. Th., principales sunt concupiscentiae et delectationes quae sunt secundum tactum, circa quas est temperantia ; et ideo in materia ista temperantia ponitur cardinalis... Inter passiones irascibilis, praecipuum est quod pertinet ad timores et audacias circa pericula mortis, circa quae est fortitudo ; unde fortitudo ponitur virtus cardinalis in irascibili... In actionibus autem quae sunt respectu exteriorum quae veniunt in usum vitae, primum et praecipuum est quod unicuique quod suum est reddatur ; quod facit justitia... et ideo justitia est cardinalis virtus. In actibus etiam rationis praecipuum est praecipere sive eligere, quod facit prudentia... Unde prudentia est cardinalis. » (*De Virt. in com.*, a. 12, ad 26.)

1386. Relatio virtutum cardinalium ad alias virtutes. — Virtutes morales omnes reducuntur ad quatuor cardinales, *sive ut partes integrantes, sive ut partes subjectivae, sive ut partes potentiales*. (2. 2, q. 48.)

PARTES INTEGRANTES illae vocantur virtutes, quae virtutem cardinalem adjuvant, ut ipsius actus undequaque perfectus existat. « Hae partes, ait S. Th., proprie loquendo, non nominant per se virtutes, sed condiciones unius virtutis integrantes ipsam. » (3. *Sent.*, D. 33, q. 3, a. 1, q. 1.) Hujusmodi sunt *memoria et intelligentia* relate ad prudentiam :

PARTES SUBJECTIVAE illae vocantur virtutes, in quas virtus cardinalis tan-

quam genus in species dividitur. Istae virtutes rationem generalem virtutis, cujus sunt species, participant, suum tamen proprium specificativum habent ; talis, v. gr., est *sobrietas*, relate ad temperantiam.

PARTES POTENTIALES illae dicuntur virtutes, quae cum principali sunt connexae, eique adjunctae, sive quia ordinantur ad secundarios quosdam actus in eadem materia, sive quia versantur circa materiam, quae cum objecto virtutis principalis similitudinem habet ; in hac sua materia cum imitantur modum, quem principalis virtus in suis actibus conservat. Et ideo vocantur *potentiales*, quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis. Talis, v. gr., est *pietas*, relate ad justitiam.

CAPUT II

De prudentia ejusque partibus ¹.

ARTICULUS I.

De ipsa prudentia.

1387. Definitio. — Prudentia a S. Thoma definitur : *Recta ratio agibilium*. — Describi potest : *Habitus intellectus practici ad recte statuendum quid in quolibet casu particulari faciendum sit, ut homo ad finem honestum perveniat*. — Ejus munus est, ex intentione finis, praesertim finis ultimi, applicare particularibus universalia principia agendorum, quae per synderesim habentur, ut per hanc collationem cognoscat et secundum rectum dictamen rationis praecipiat, quid in quolibet casu particulari, visis omnibus circumstantiis, faciendum sit vel omittendum, ut finis bonus obtineatur.

1388. Objectum materiale prudentiae. — *Primum et principale* objectum materiale prudentiae sunt omnes actus liberi, qui ad mores pertinent, et ad finem moraliter bonum conducere vel ab eo retrahere possunt. — Objectum ejus *secundarium* et *minus principale* sunt alia quaedam, quae ad bonum et commodum vitae humanae pertinent ; sic, v. gr., prudentia non solum valet ad vitanda peccata, sed etiam ad praecavenda externa pericula contra vitam, et ad licita vitae commoda quaerenda, et similia.

1389. Formale objectum prudentiae. — Prudentiae objectum formale est medium rationis, seu rectitudo practica tanquam forma cuilibet actioni imprimenda. Hoc medium habetur per conformationem intellectus ad suam regulam, quae est ipsa res ; in quantum scilicet intellectus practicus dictat illud esse licitum vel faciendum quod revera licitum vel faciendum est ; illud autem non esse licitum nec faciendum, quod revera non est licitum nec faciendum. « Unde idem medium, *inquit S. Th.*, quod est virtutis moralis, etiam est ipsius prudentiae, scilicet rectitudo rationis ; sed prudentiae quidem est istud medium ut regulantis et mensurantis ; virtutis autem moralis ut mensurae et regulatae. » (1. 2, q. 64, a. 3.)

1390. Prudentia virtus moralis simul et intellectualis. — Hoc prae caeteris virtutibus habet prudentia, quod sit moralis simul et intellectualis virtus. « Prudentia, *inquit S. Th.*, est recta ratio agibilium. Agibilia autem dicuntur moralia opera ; et ideo prudentia convenit cum moralibus virtutibus quantum ad sui materiam ; et propter hoc connumeratur eis, licet quatum ad sui essentiam vel subjectum sit intellectualis. » (*De Virt. card.*, a. 1, ad 3.) Prudentia

¹ Cf. S. Th., 2. 2, q. 47, et seq. ; 3. Sent., D. 33.

enim agibilia considerat *sub ratione veri* ; virtutes vero morales ea appetunt *sub ratione boni*. (2. 2, q. 47, a. 5, ad 3.)

1391. Prudentia virtutum cardinalium nobilissima. — Nobilissima virtutum cardinalium est prudentia, utpote aliarum moderatrix. Ipsa aliis medium assignat, eisque indicat *ubi oportet, et quando oportet, et propter quod oportet* actum proprium ponere. « Per prudentiam, ait *S. Th.*, rectificatur via unicuique virtuti, quae tendit in finem, in quantum per consilium et electionem segregantur utilia a nocivis respectu finis virtutis : et quantum ad hoc moderatrix et custos dicitur virtutum. » (3. *Sent.*, D. 33, q. 2, a. 5.)

1392. Actus prudentiae. — Tres enumerantur actus prudentiae. *Primus* est *bene consiliari*, inquirendo scilicet diligenter quae media et quae circumstantiae sint necessaria ut opus fiat honeste. — *Secundus* est *bene iudicare* ; peracta diligente mediorum consideratione, ratio concludere debet quanam inter inventa media sint bona et ad finem convenientia, et quo modo, quove tempore et loco opus sit ponendum. — *Tertius* est *efficaciter praecipere* ; qui actus consistit in applicatione consiliatorum et iudicatorum ad operandum, movendo scilicet alias virtutes ad exsequendum ea, quae iudicata sunt. Hic actus est principalior, sine quo prudentia finem intentum consequi minime posset. (1. 2, q. 57, a. 6 ; 2. 2, q. 47, a. 8.)

1393. Prudentiae necessitas. — Ex dictis manifestum est, prudentiam esse ad vitam recte instituendam omnino necessariam. Ad rectam enim vitam instituendam duo requiruntur, scilicet ut homo sit bene dispositus tam relate ad debitum finem, quam relate ad media, quae ad finem conducunt. Ad debitum autem finem homo per virtutes morales, quae appetitum perficiunt, convenienter disponitur ; ad media vero, quibus finis obtinetur, per solam prudentiam convenienter disponitur. Ad recte igitur vivendum prudentia est homini prorsus necessaria.

ARTICULUS II.

De partibus prudentiae ¹.

Prudentiae, sicut cujuslibet virtutis cardinalis, triplicis generis assignantur partes : *integrales, subjectivae, et potentiales*. (2. 2, q. 48.)

1394. I. Partes integrales, seu dotes vel proprietates perfectae prudentiae, octo enumerantur a *S. Thoma* (2. 2, q. 49), nimirum :

1° *Memoria*, quae est praeteritorum recordatio ; experimentum enim de praeteritis ad bene consiliandum et prudenter de praesentibus vel de futuris iudicandum, multum confert. (Art. 1.)

2° *Intellectus*, qui est tum praesentium notitia (seu rei hic et nunc agenda plena cognitio), tum notitia principiorum moralium, quae, ut de particulari operabili prudens eliciatur iudicium, concurrere debent. (Art. 2.)

3° *Docilitas*, quae est animi promptitudo ad aliena capessenda consilia. Cum enim in particularibus operabilibus, circa quae versatur prudentia, quasi infinitae sint diversitates, nullus sibi sufficit ut de omnibus semper prudenter iudicet ; et ideo quisque ab aliis, praesertim a senioribus, qui propter longam experientiam sanum circa particularia operabilia adepti sunt intellectum, erudiri indiget. (Art. 3.)

4° *Solertia*, quae est aptitudo ad inveniendum per seipsum prompte et faciliter medium conveniens ; praesertim in repentinis. (Art. 4.)

5° *Ratio*, quae est promptitudo quaedam ratiocinandi, applicando univer-

¹ Cf. Marc, *Inst. Mor.*, n. 393.

salia principia moralia ad particularia operabilia, et deducendo ex hac collatione iudicium de agendis. (Art. 5.)

6° *Providentia*, quae finem operis considerat, necnon et futuros eventus contingentes, ut eos in finem intentum ordinet. (Art. 6.)

7° *Circumspectio*, quae omnes operis circumstantias attente inspicit, ne aliqua requisita desit. (Art. 7.)

8° *Cautio*, quae est cura vitandi mala et impedimenta, quibus ab extrinseco virtutis opus vitari aut impediri posset. (Art. 8.)

Ex his actibus solertia et docilitas maxime juvant ad prudentiam acquirendam ; memoria, intellectus, providentia et ratio potissimum juvant ad actum prudentiae, in consultando et iudicando ; circumspectio et cautio, in operis executione.

1395. II. Partes subjectivae, seu species prudentiae, duae enumerantur. (2. 2, q. 47, a. 10 et 11 ; 3. *Sent.*, D. 33, q. 3, a. 3.)

1° *Prudentia personalis* seu *monastica*, qua aliquis circa media ad consequendum bonum proprium, praesertim finem ultimum, bene disponitur. Haec est proprie et simpliciter dicta prudentia, utpote quae sola supponat agentem bene dispositum relate ad finem suum ultimum.

2° *Prudentia gubernatrix*, qua aliquis bene consiliatur, bene iudicat et efficaciter media praecipit ad bonum multitudinis, cui praeest, consequendum.

Personalem et gubernatricem prudentiam specie ab invicem differre, ex eo manifestum est, quod diversa sunt bona ad quae tendunt ; aliud enim est bonum privatum cujuslibet hominis, et aliud bonum commune totius multitudinis.

Prudentia gubernatrix pro diversitate bonorum, ad quae diversae communitates ordinantur, in alias subdividitur species, nempe : In prudentiam *domesticam*, quae ordinatur ad bonum familiae ; in *civilem* seu *regnativam*, quae ad bonum regni ordinatur ; et in *militarem*, quae ordinatur ad bonum exercitus. (2. 2, q. 60.)

1396. III. Partes potentialis prudentiae, seu virtutes adjunctae, tres enumerantur. (2. 2, q. 61 ; 3. *Sent.*, D. 33, q. 3, a. 1.) — Tres, ut notatum est n. 1392), sunt actus prudentiae, quorum principalior est *praecipere* ; prudentiae proprius est hic actus, ad quem consilium et iudicium tanquam actus secundarii ordinantur. — Ad actus illos secundarios debite ponendos tres juvant virtutes : *eubulia*, *synesis*, et *gnome*, quae ad prudentiam tanquam ad virtutem principalem ordinantur.

Eubulia est habitus bene consiliativus ; perficit rationem practicam ad inveniendum rectum medium perveniendi ad finem. — Differt a solertia in hoc, quod solertia quasi subito invenit medium in repentinis ; eubulia vero, in communiter contingentibus, et ratiocinando et inquirendo.

Synesis est habitus de consultatis bene iudicandi secundum communes regulas.

Gnome est habitus de consultatis recte iudicandi secundum aliqua altiora principia quam sint regulae communes, attamen juxta mentem legislatoris.

Conspectus Prudentiae cum suis partibus.

Prudentia quae est Recta Ratio Agibilium.	1. Cujus partes integrales sunt :	{	1. Memoria.	
			2. Intelligentia.	
			3. Docilitas.	
			4. Solertia.	
			5. Ratio.	
			6. Providentia.	
			7. Circumspectio.	
			8. Cautio.	
	2. Cujus partes subjectivae sunt :	{	1. Personalis seu monastica.	
			2. Gubernatrix cujus partes sunt :	Domestica seu oeconomica.
				Regnativa seu civilis. Militaris, etc.
	3. Cujus partes potentiales sunt :	{	1. Eubulia.	
			2. Synesis.	
			3. Gnome.	

CAPUT III

De justitia ejusque partibus.

ARTICULUS I.

De ipsa justitia.

1397. Definitio. — Justitia, qua virtus cardinalis ab aliis virtutibus distincta, a S. Thoma definitur : *Habitus secundum quem aliquis constanti et perpetua voluntate jus suum cuique tribuit.* (2. 2, q. 58, a. 1.) — Munus justitiae est statuere aequalitatem quamdam in operationibus quae sunt ad alterum, perficiendo scilicet et inclinando voluntatem ad reddendum unicuique quod justum est, ad quod scilicet unusquisque juxta legis naturalis aut positivae ordinationes jus et legitimam potestatem habet. — Actus ipsius proprius est reddere unicuique *quod debetur*, et *quantum debetur*.

1398. Objectum justitiae. — *Materiale justitiae objectum* sunt res et operationes alteri quomodocumque debitae.

Objectum formale est *ratio debiti*, seu specialis honestas, quae in eo relucet, ut unicuique, quod suum est, reddatur. (2. 2, q. 69, a. 1.)

Medium justitiae a ratione statutum, est *ipsum medium rei*, quaedam scilicet aequalitas rei exterioris ad personam exteriorem, ut ei reddatur quod debetur, nec plus nec minus. (2. 2, q. 58, a. 8 et 10) ; cf. n. 1297.

1399. Conditiones ad justitiam requisitae. — Ad veram perfectamque justitiam tres requiruntur conditiones, nimirum :

1° *Ut sit ad alterum.* — « Cum nomen justitiae aequalitatem importet, ait S. Th., ex sua ratione justitia habet quod sit ad alterum ; nihil enim est sibi aequale, sed alteri. » (2. 2, q. 58, a. 2.)

2° *Ut versetur circa debitum rigorosum*, tale scilicet, ex cujus omissione stricta oritur restitutionis aut reparationis obligatio ; ratio enim formalis, qua res aut operatio constituitur propria materia justitiae, est *ratio debiti* juxta statuta legis. Ubi ergo non est debitum rigorosum, ibi nec rigorosa adesse potest justitia.

3° *Ut reddat ad aequalitatem*, tantum scilicet quantum debetur. — Sed cum perfecta aequalitas non possit esse nisi inter aequales, consequenter perfecta justitia nonnisi inter aequales existere potest ; ex quo sequitur Deum inter et hominem, patrem inter et filium, dominum inter et servum, justitiam simpliciter et proprie dictam adesse non posse ; sed tantum quemdam justitiae modum. (2. 2, q. 57, a. 1, ad 3, et a. 4.)

ARTICULUS II.

De partibus justitiae.

1400. I. *Partes integrales* justitiae duae ponuntur, scilicet *facere bonum* sub ratione debiti, et *declinare a malo* sub ratione injuria. Haec enim duo ad perfectum actum justitiae requiruntur. « Ad justitiam enim pertinet, ait S. Th., aequalitatem constituere in his quae sunt ad alterum. Ejusdem autem est constituere aliquid, et constitutum conservare in his quae sunt ad alterum. Constituit autem aliquis aequalitatem justitiae, faciendo bonum, id est, reddendo alteri quod ei debetur ; conservat autem aequalitatem justitiae jam constitutae, declinando a malo, id est, nullum nocumentum proximo inferendo. » (2. 2, q. 69, a. 1.)

Licet vero facere bonum et vitare malum ad omnem virtutem pertineant, solius tamen justitiae partes dicuntur, « quia aliae virtutes morales consistunt circa passiones, in quibus bonum facere est venire ad medium, quod est declinare ab extremis quasi a malis ; et sic in idem redit, quantum ad alias virtutes, facere bonum, et declinare a malo. Sed justitia consistit circa operationes et res exteriores, in quibus aliud est facere aequalitatem, et aliud est factam non corrumpere. » (S. Th., loc. cit., ad 1.)

1401. II. *Partes subjectivae* justitiae tres enumerantur, scilicet : *justitia commutativa*, *distributiva*, et *legalis*. (2. 2, q. 61.) — Ratio hujus divisionis in eo fundatur, quod justitia ordinatur ad alterum ; haec autem ordinatio in membris alicujus communitatis triplex est : vel partis ad partem seu privatae personae ad privatam ; vel totius ad partem ; vel partis ad totum. (Cf. n. 501.)

1° Si justitia consideratur tanquam virtus inclinans hominem privatum ad reddendum privato quod suum est, tunc vocatur *justitia commutativa*, quia in diversis commutationibus et contractibus, quae inter homines fieri solent, praesertim invenitur. In hac justitia accipitur aequalitas *arithmetica*, quae est rei ad rem ; v. gr., si decem accepisti, decem reddere debes. — Haec est rigoro-
sa et stricta justitia.

2° Si justitia consideratur tanquam virtus inclinans communitatem vel ejus Caput ut praemia, dignitates et honores, onerave communia membris communitatis, juxta meritorum facultatumve proportionem distribuatur, vocatur *justitia distributiva*. In hac justitia accipitur aequalitas *geometrica*, quae non est rei ad rem, sed rei ad personam ; et in eo sita est quod, sicut una persona aliam merito, vel dignitate, vel facultatibus excedit, ita etiam res, quae datur uni personae, excedat rem quae datur alteri. Justitia distributiva non habet rationem strictae justitiae ; quia non in jure stricto, sed in debito convenientiae fundatur. — Ipsa in eo, qui bonis communibus praesidet, principaliter invenitur ; residet tamen etiam aliquo modo in subditis, in quantum scilicet justa distributione contenti sunt. (Q. 61, a. 1, ad 3.)

3° Si justitia consideratur tanquam ordinans privatum vel principem ad ea omnia praestanda, quae communitati debentur in ordine ad bonum commune vocatur *legalis* seu *generalis* : *legalis* quidem, quia versatur circa omnia legis statuta pro bono communi ; *generalis* vero, quia actus omnium aliarum vir-

tutum in bonum commune ordinat. — Est tamen virtus *specialis* ob speciale objectum, bonum scilicet commune, ad quod hominem ejusque actus dirigit. — Deficit a ratione justitiae rigorosae, quia non est stricte ad alterum, cum quilibet privatus sit pars communis, et bonum commune ad omnia communis membra pertineat. (2. 2, q. 58, a. 5 et 6.)

Justitia legalis in duas species subdividitur : in *legalem specificè dictam*, et in *Epikeiam*. — Justitia legalis *specificè dicta* respicit bonum commune et observantiam legum, attendendo ad verba legis ; dirigitur a synesi, quae est recte judicativa secundum leges et regulas communes. — *Epikeia* respicit bonum commune, assequendo mentem legislatoris in iis, ad quae littera legis se non extendit, vel in quibus legis applicatio nociva foret ; dirigitur a gnome, quae est recte judicativa per altiora principia praeter communes regulas. (2. 2, q. 120.)

N.-B. Justitia *vindicativa*, qua reis justa punitio irrogatur, tum ad justitiam legalem, tum ad commutativam pertinet. Ad legalem quidem, quia bonum reipublicae exigit, ut delicta puniantur ; ad commutativam vero, tum quia vindicativa inclinatur ad inferendum reis poenam criminibus respondentem, tum quia iudex bonum publicum tueri et servare ex officio tenetur.

1402. III. **Partes potentiales** justitiae, seu virtutes annexae, plures enumerantur, quae ad tres classes referri possunt. Virtutes enim adjunctae illae dicuntur, quae in aliquo cum principali conveniunt, et in aliquo ab ea deficiunt. Cum igitur justitia sit ad alterum, ut ei reddatur quod ei secundum aequalitatem debetur, omnes virtutes, quae sunt ad alterum, ad justitiam referuntur ; ad cujus tamen perfectionem non pertinent, quia vel a ratione aequalitatis, vel a ratione stricti debiti deficiunt. (2. 2, q. 80.) Igitur :

1403. PRIMA CLASSIS illas complectitur virtutes, in quibus invenitur debitum strictum, sed quae illud ad aequalitatem reddere non possunt. Hae virtutes sunt *Religio*, *Poenitentia*, *Pietas* et *Observantia*.

Religio est virtus inclinans voluntatem adtribuendum cultum debitum Deo, tanquam primo rerum omnium principio. — Est virtutum moralium excellentissima, quia operatur ea, quae directe et immediate in honorem divinum ordinantur. (2. 2, q. 81.)

Poenitentia est virtus tendens in destructionem peccati in quantum est Dei offensae, medio dolore et satisfactione. (P. 3, q. 85, a. 3.)

Pietas est virtus inclinans voluntatem ad exhibendum parentibus, consanguineis et patriae, officium et cultum debitum. (2. 2, q. 101.)

Observantia est virtus inclinans voluntatem ad exhibendum cultum debitum superioribus et personis in dignitate constitutis. (2. 2, q. 102.) — Observantia subdividitur in *duliam* et *obedientiam*. — *Dulia* est virtus, quae inferiores inclinatur ad reddendum personis in dignitate constitutis servitium et reverentiam debitam ob eorum excellentiam. (2. 2, q. 103.) — *Obedientia* est virtus inclinans subditos ad superiorum praecepta exsequenda.

1404. SECUNDA CLASSIS illas complectitur virtutes, quae a ratione justitiae deficiunt, quia debitum, quod alteri reddunt, non vi justitiae, sed solum ex honestate virtutis exigitur ; ita tamen exigitur ut sine eo honestas morum conservari non possit, et cujus proinde omissio peccatum constituat. Hujusmodi sunt *veritas*, *gratitudo* et *vindicatio*.

Veritas est virtus inclinans ad dicendum verum *quando* oportet et *quantum* oportet. (2. 2, q. 109.) — A veritate, non re sed ratione tantum differt *simplicitas*, qua quis exterius talem se verbis et factis exhibet, qualis est interior. (2. 2, q. 111, a. 3, ad 2.) — Ad veritatem revocatur *fides* seu *fidelitas*, qua debitum ratione promissionis redditur.

Gratia seu *gratitudo* est virtus inclinans ad compensandum beneficium

receptum. (2. 2, q. 106.) — Si gratitudo consideratur quatenus ad omnes, ad Deum scilicet, parentes et superiores, extenditur, non est specialis virtus, sed est actus vel religionis, vel pietatis, vel observantiae; si vero ad eos tantum, in quibus sola invenitur ratio benefactoris, extenditur, specialis est virtus ab aliis distincta.

Vindicatio est virtus qua « homo secundum omnes circumstantias debitam mensuram in vindicando conservat. » (*S. Th.*, 2. 2, q. 108, a. 2, ad 3.) — Differt a justitia vindicativa, quia haec est actus justitiae vel commutativae vel legalis, atque a legitimo iudice exercetur; vindicatio vero est virtus specialis, qua homo privatus ad vindictam pro illata injuria requirendam inclinatur cum justo moderamine.

1405. TERTIA CLASSIS illas complectitur virtutes, quae a ratione justitiae deficiunt, quia debitum, quod alteri reddunt, non vi justitiae, sed solum ex quadam honestate virtutis exigitur. Si quod debetur non redditur, haec omisio per se nullum involvit peccatum; si redditur, hoc ad majorem honestatem pertinet. Sunt *liberalitas* et *affabilitas*.

Liberalitas est virtus moderans amorem pecuniae, ut eam in nostram et proximi utilitatem Deique honorem libenter et prompte elargiamur. (2. 2, q. 118.)

Affabilitas est virtus efficiens conversationem cum proximo gratam et decentem. Dicitur etiam *amicitia*. (2. 2, q. 114.)

Conspectus Justitiae cum suis partibus.

Justitia qua aliquis jus suum unicuique tribuit.	1. Cujus partes integrales sunt :	{ 1. Declinare a malo. 2. Facere bonum.
	2. Cujus partes subjectivae sunt :	{ 1. Justitia commutativa. 2. Distributiva. 3. Legalis, cujus partes sunt : { Legalis specificè dicta. Epikēia.
	3. Cujus partes potentiales sunt :	{ 1. Religio. 2. Poenitentia. 3. Pietas. 4. Observantia, cujus partes sunt : { Dulia. Obedientia. 5. Veritas, cujus partes sunt : { Simplicitas. Fides. 6. Gratia seu gratitudo. 7. Liberalitas. 8. Affabilitas seu amicitia.

CAPUT IV

De fortitudine ejusque partibus.

ARTICULUS I.

De ipsa fortitudine.

1406. Definitio. — Fortitudo, in quantum est virtus cardinalis, definitur : *Habitus dans animo firmitatem in maximis periculis, praesertim in periculis mortis.* (2. 2, q. 123, a. 5.) — Ejus essentia consistit in firmitate, qua quis contrariis a bono prohibentibus non cedit. (2. 2, q. 124, a. 2, ad 1.)

1407. Objectum materiale. — Duplex est materiale fortitudinis objectum : *remotum et proximum.* — *Objectum remotum* sunt pericula maximi momenti, praesertim pericula mortis. — *Objectum proximum* sunt passiones appetitus irascibilis, timor scilicet et audacia, quas fortitudo dirigere debet, timorem scilicet cohibendo, et moderando audaciam.

1408. Objectum formale. — Formale fortitudinis objectum est bonum sub ratione ardui, et specialis honestas quae in hoc relucet, ut homo propter bonum rationis maxima, etiam mortis pericula, sustineat. Fortitudinis est homines in bono ita firmare, ut ab illo propter timorem cujuscumque mali corporalis non recedat.

1409. Actus fortitudinis. — Fortitudini duo assignantur actus : *sustinere et aggredi.* (Q. 123, a. 3 et 6.) — Magno imminente periculo, homo a bono rationis plerumque retrahitur per timorem, qui est recessus a malo difficultatem habente. Necesse est igitur ut fortitudo timorem cohibeat, et homini tribuat ut in periculis immobiliter sistat, omniaque mala corporalia patienter sustineat, ne bonum ordinis superioris amittat : qui actus vocatur *sustinere*. — Sed satis non est ut homo mala patienter sustineat ; quandoque etiam ad securitatem sibi procurandam necesse est, ut pericula fortiter aggrediatur, ad ea removenda : ad hoc ordinatur *audacia*, quam moderatur fortitudo. Sic, v. gr., in bello, ad bonum patriae salvandum, non sufficit inimicorum injurias patienter sustinere, sed eorum etiam aggressiones armis repellantur, necesse est.

Principalior ex his actibus est *sustinere*, quia, ut ait *S. Thomas* (q. 123, a. 6), sustinere difficilius est quam aggredi, cum difficilius sit timorem reprimere quam moderari audaciam. Qua de causa martyrium, quod consistit in sustinendo mortis pericula propter bonum fidei, perfectissimus fortitudinis actus aestimatur. (Q. 123, a. 2.)

ARTICULUS II.

De partibus fortitudinis

Fortitudini, si sumitur tanquam specialis virtus, nullae possunt assignari *partes subjectivae* ; versatur enim circa materiam omnino specialem, pericula scilicet mortis, quae licet sint alia aliis majora, omnia tamen ejusdem sunt generis. (Q. 128.)

1410. Partes integrantes et potentiales fortitudinis quatuor enumerantur, videlicet : *magnanimitas, magnificentia, patientia et perseverantia.*

Haec quatuor, si considerantur ut coarctata ad propriam materiam fortitudinis, nempe ad pericula mortis, ponuntur *partes integrantes* fortitudinis, sine quibus fortitudo esse non potest : magnanimitas enim et magnificentia ad actum, qui est *aggredi*, patientia vero et perseverantia ad actum, qui est *sustinere*, concurrere debent.

Si vero ad alias referuntur materias, in quibus minor invenitur difficultas, speciales constituunt, virtutes, et fortitudini tanquam virtuti principali adnecantur; tum quia versantur circa arduum, tum quia animae firmitatem tribuunt ut difficultates, quae ab illo bono retrahunt, vel patienter sustineat, vel fortiter aggrediatur; et sic istae speciales virtutes in materia sua propria illum observant modum, quem fortitudo circa suam materiam ponit.

1411. 1° *Magnanimitas*, quae vi nominis quamdam importat animi extensionem ad magna, est virtus inclinans ad opera magna, heroica, atque honorè digna, in omni genere virtutum. — Objectum ejus materiale *remotum* sunt omnium virtutum actus excellentissimi atque magni honores, non quidem mundani, quos magnanimus parvipendit, sed ii, qui ex omni virtute apud Deum et viros sanctos habentur. — Objectum ejus materiale *proximum* sunt passiones spei et desperationis, quas in magnorum prosecutione moderatur; spem stimulat et erigit, ut ad magna fiducialiter et secure adspiret; desperationem vero comprimit, ne quis propter operis arduitatem et honoris magnitudinem ab eorum prosecutione desistat, pusillanimitasque efficiatur. — Objectum ejus *formale* est specialis ratio boni et honesti, quae in magnorum prosecutione secundum rectae rationis regulam relucet. (2. 2, q. 129 et 130.)

Ad magnanimitatem pertinent: a) *fiducia* seu *fidentia*, quae est firma opinio de felici successu in aggrediendo magna, et importat quoddam robur spei, ex persuasionem superandarum difficultatum adipiscendique boni ardui. Qui enim absque fiducia successus grandia aggrediretur, non magnanimus, sed temerarius existeret. (Q. 129, a. 6.) b) *Securitas*, quae importat quamdam animi tranquillitatem reddentem hominem curis superfluis solutum. Qui enim timore nimis percellitur, vel curis angitur superfluis, adversae fortunae facilius cedit, et magnis aggrediendis impar est. (Q. 129, a. 7.)

1412. 2° *Magnificentia* est virtus inclinans ad magna opera externa magnis sumptibus perficienda, juxta praescriptum rectae rationis. — Differt a magnanimitate; haec enim intendit opera magna et maximis honoribus digna in omni genere virtutum, magnificentia vero intendit magnitudinem in operibus externis artefactis, ad quae magni sumptus sunt necessarii, cujusmodi est aedificatio templi vel monasterii in honorem Dei, vel xenodochii in utilitatem pauperum, vel palatii in usum ipsius magnifici. (2. 2, q. 134.)

Objectum materiale *proximum* et intrinsecum sunt passiones spei, timoris et desperationis: magnificentia spem dirigit ne majora, quam decet, aggrediatur, vel ne a magnitudine operum vel expensarum dejiciatur: timorem et desperationem coercet, ne a magnis sumptibus contra rectum rationis dictamen retrahant. — Objectum materiale *remotum* et externum sunt tum ipsa opera externa, tum sumptus ad ea necessarii. — Objectum *formale* est specialis ratio boni et honesti, quae in magnorum effectione juxta regulam rectae rationis relucet.

1413. 3° *Patientia* est virtus firmans animum in tolerantia afflictionum, ne propter tristitias irruentes a bono virtutis recedat. — Si consideratur ut firmans animam contra tristitias periculorum mortis, patientia est pars integralis fortitudinis; si consideratur ut firmans contra tristitias, quae ex malis minoris momenti oriuntur, ut sunt exilium, morbi, amissio bonorum, mors parentum, etc., specialis est virtus fortitudini annexa. (Q. 136.)

Objectum materiale *remotum* patientiae sunt mala contristantia; objectum materiale *proximum* est passio tristitiae, cujus motus tam internos quam externos, ut sunt dejectio animi, lacrymae, verba, etc., moderatur. — Objectum *formale* est specialis ratio boni ardui et honesti, quae in hoc relucet, quod homo propter diuturnam malorum perpersionem a bono virtutis non recedat.

Patientia, cum versetur circa tristitias, subjectatur in concupiscibili. « Nec

hoc impedit, ait *S. Th.*, quin patientia sit pars fortitudinis, quia adjunctio virtutis ad virtutem non attenditur secundum subjectum, sed secundum materiam vel formam. » (Q. 136, a. 4, a. 2.)

Ad patientiam refertur *longanimitas*, quae contra tristitias, ex longa boni operati dilatione nascentes, animam firmat. » (Q. 136, a. 5.)

1414. 4° *Perseverantia*, quatenus est virtus specialis quae in irascibili subiectatur, est virtus quā homo in opere bono cujusque virtutis firmiter persistit non obstantibus molestiis ac difficultatibus, quae ex actuum diuturnitate proveniunt. (Q. 137.)

Objectum ejus *materiale proximum* sunt passionēs irascibiles, quas moderatur, ne propter defatigationem, quae ex actuum frequentatione vel diuturnitate oritur, a bono desistant. — Objectum *materiale remotum* sunt actus omnium virtutum sub ratione continuationis. — Objectum *formale* est specialis ratio boni ardui et honesti, quae in continuatione boni operis non obstante actuum diuturnitate relucet.

Perseverantiae ex parte affinis est *constantia*, quae homini etiam tribuit firmiter persistere in bono contra difficultatem; ab ea tamen differt quoad causas quae difficultatem afferunt: « nam virtus perseverantiae proprie facit firmiter persistere hominem in bono contra difficultatem quae provenit ex ipsa diuturnitate actus; constantia autem facit firmiter persistere in bono contra difficultatem quae provenit ex quibuscumque aliis exterioribus impedimentis. » *S. Th.* (loc. cit., a. 3.)

Conspectus Fortitudinis cum suis partibus.

Fortitudo virtus moderans passiones appetitus irascibilis	Cujus partes integrales et potentiales sunt :	1. Magnanimitas, ad quam referuntur.	{ Fiducia. Securitas.
		2. Magnificentia.	
		3. Patientia, ad quam refertur.	{ Longanimitas.
		4. Perseverantia, ad quam refertur.	
			{ Constantia.

CAPUT V

De temperantia ejusque partibus.

ARTICULUS I.

De ipsa temperantia.

1415. **Definitio.** — Temperantia, in quantum est virtus cardinalis, definitur: *Virtus moderans passiones concupiscibiles circa delectationes gustus et tactus, juxta regulam rectae rationis.* (2. 2, q. 141.)

Temperantia inter virtutes cardinales ponitur, quia refraenatio appetitus circa delectationes gustus et tactus maximam et specialissimam habet difficultatem, cum istae delectationes sint vehementissimae, et sequantur operationes homini maxime connaturales et ad conservationem individui aut speciei maxime necessarias.

1416. Objectum temperantiae. — Objectum materiale remotum temperantiae sunt ipsa objecta delectabilia, cibis scilicet, potus, et res venereae. — Objectum materiale proximum sunt tum usus praedictarum rerum, tum maxime delectationes, quas in usu istarum rerum omnes naturaliter experiuntur. — Objectum formale est specialis ratio boni et honesti quae in hoc relucet, quod homo his rebus utatur juxta regulam rectae rationis vel legis divinae, prout decet humanae naturae dignitatem.

1417. Medium temperantiae. — Medium seu regula, quam ratio assignat temperantiae, ex praesentis vitae necessitate desumitur : omnia enim delectabilia, quae in usum hominis veniunt, ad aliquam hujus vitae necessitatem, tanquam ad finem ordinantur. Recta igitur ratio dictat consentaneum esse humanae dignitati, ut homo istis rebus unice utatur in quantum ad vitae necessitatem necessariae sunt, observatis tamen circumstantiis cujusque personae, dignitatis, officii, etc. (Q. 141, a. 6.)

ARTICULUS II

De partibus temperantiae ¹.

1418. I. Partes integrantes, seu conditiones temperantiae, duae assignantur : *verecundia* et *honestas*.

^{1o} *Verecundia* est timor turpitudinis et exprobrationis. Verecundia non est virtus, sed passio, scilicet timor de turpi actu ; et est conditio ad temperantiam necessaria. (2. 2, q. 144, a. 1.)

Objectum, quod verecundia primo et per se timet et refugit, est vituperium seu opprobrium, et ex consequenti, ipsum turpe factum, ex quo opprobrium nascitur. — Verecundiae effectus est ut homo in turpibus, quae agit, aliorum conspectus vitet, propter timorem vituperii, si autem propter timorem vituperii homo ab ipsis actibus turpibus abstinere, verecundia vocatur erubescencia. (Q. 144, a. 2.)

^{2o} *Honestas* est pulchri et decori amor et prosecutio. Honestas est proprie status honoris ; est spiritualis quaedam pulchritudo, quae omnibus virtutibus communis est. Sicuti enim quilibet actus vitiosus propter suam inconvenientiam cum sua regula, turpis est, et indecorus, et vituperatione dignus, ita quilibet actus virtuosus ex conformatione ad suam regulam, spirituales quamdam habet pulchritudinem atque claritatem, propter quas honore et gloria dignus est : in quo praecise consistit ratio honestatis. (2. 2, q. 145.)

Speciali tamen ratione, propter materiam scilicet circa quam temperantia versatur, ipsi spiritualis pulchritudo et honestas attribuuntur. Versatur enim circa delectationes tactus et gustus, quae hominibus et brutis sunt communes, et ex quibus summa enascitur turpitudine. Quia igitur temperantia, cohibendo praedictas delectationes, maximam ab homine tollit turpitudinem, ipsi specialiter attribuuntur et spiritualis pulchritudo, et ex consequenti honestas, quae est hujus pulchritudinis amor et prosecutio.

1419. II. Partes subjectivae, seu species temperantiae, quatuor enumerantur, quia quadruplex existit materia, cujus moderamen temperantiae incumbit. Sunt : *Abstinencia* et *sobrietas*, quae usum nutrimenti ; *castitas* et *pudicitia*, quae usum venereorum moderantur.

^{1o} *Abstinencia* est virtus moderans usum cibi, juxta regulam rectae rationis. Ejus actus principalis est jejuniium. (Q. 146.)

^{2o} *Sobrietas* est virtus moderans affectum usumque potus vim inebriandi habentis. (Q. 149.)

^{3o} *Castitas* est virtus, quae cohibet vel moderatur appetitum et usum vene-

¹ 2. 2, q. 143 et seq. ; Marc., n. 408.

reorum, secundum rectam rationem. Dividitur in castitatem juvenilem, conjugalem, vidualem et virginalem. (Q. 151.)

4° *Pudicitia* est virtus castitati subordinata, quae pudori humano conformatum usum venerorum, tum omnia quae ad venerem ordinantur, ut sunt gestus, aspectus, tactus, oscula, etc. (Q. 151, a. 4.)

142°. III. *Partes potentiales*, seu virtutes adjunctae, sunt omnes illae virtutes, quae in materia faciliiori eundem observant modum, quem virtus principalis circa difficiliorem materiam observat. « Unde quaecumque virtus moderationem quamdam operatur in aliqua materia, et refraenationem appetitus in aliquid tendentis, poni potest pars temperantiae, sicut virtus ei adjuncta (S. Th., q. 143).

1° *Continentia*, juxta S. Thomam (q. 155, a. 1 et 4), dupliciter accipi potest : Uno modo pro abstinentia ab omni delectatione venerea ; et sic idem est ac castitas et virginitas, et non ponitur pars temperantiae. — Alio modo, secundum quod importat resistentiam rationis contra pravas concupiscentias, quae in homine sunt vehementes, quales sunt delectationes tactus et gustus. Hoc sensu accepta, continentia est pars potentialis temperantiae, et definitur : *Virtus quae concupiscentiae motibus ad intemperantiam provocantibus resistit*. — Etenim, ut ait S. Th., « homo proprie est id quod est secundum rationem. Et ideo ex hoc dicitur aliquis in seipso se tenere, quod tenet se in eo quod convenit rationi... Unde ille solus vere continens dicitur qui tenet se in eo quod est secundum rationem rectam... Rationi autem rectae opponuntur concupiscentiae pravae, et ideo proprie et vere continens est qui persistit in ratione recta, abstinens a concupiscentiis pravis. » (Q. 155, a. 1, ad 2.)

Continentia non habet rationem perfectae virtutis, quia bonum opus proprie non operatur, sed malum impedit, refraenando voluntatem ne ab illicitis trahatur concupiscentiis. — Differt a temperantia tanquam imperfectum a perfecto : temperans concupiscentias jam superavit easque sibi subjectas tenet ; continens autem easdem concupiscentias adhuc rebelles refraenat, ut voluntas ab eis non vincatur.

2° *Mansuetudo* est virtus moderativa irae, juxta regulam rectae rationis. Ejus est efficere ut homo non irascatur nisi quando, quantum, et quomodo oporteat. (Q. 157.)

3° *Clementia* est virtus moderativa poenarum intra limites rectae rationis. Ejus est superiore inclinare, ut in puniendo aliquid de poena debita remittat, in quantum permittit justitia, bonum disciplinae, delinquentis salus, etc.

4° *Modestia* est virtus, qua quis se continet intra modum et limites sibi congruos, quantum ad motus internos et externos, et omnium rerum suarum apparatus.

Modestia, secundum diversitatem objectorum, circa quae modum observat, subdividitur tanquam in species in *humilitatem*, *philotimiam*, *studiositatem*, *modestiam morum*, *eutrapeliam* et *modestiam cultus*.

5° *Humilitas* definitur a S. Bernardo : « Virtus qua homo verissima sui agnitione, sibi ipsi vilescit. » (*De gradibus Humil.*, c. 1, n. 2.) — Et a S. Thoma : « Virtus temperans et refraenans animum, ne immoderate tendat in excelsa. » (Q. 161, a. 1.)

Humilitas quamdam laudabilem sui ipsius dejectionem in ima importat, et spei praesumptionem reprimat, ne altiora appetat quam ea quae sibi competunt secundum gradum, quem quilibet a Deo sortitus est. Cognitionem proprii defectus tanquam regulam praesupponit. (Q. 161, a. 2.)

Humilitas, in quantum versatur in rationis cognitione, qua aliquis ex consideratione proprii defectus sibi ipsi vilescit, et se excelsis indignum, dignum vero opprobriis existimat, vocatur *humilitas judicii* seu cognitionis ; in quantum vero aliquis statum abjectionis amplectitur atque gloriam mundanam calcit,

opprobriaque et vilia tanquam sibi convenientia lubenter suscipit, seque aliis subjicit, humilitas vocatur *cordis seu affectus*.

Humilitas subjectatur in appetitu ; ast regulam habet in intellectu. « Humilitas, ait *S. Th.*, essentialiter in appetitu consistit, secundum quod aliquis refraenat impetum animi sui, ne inordinate tendat in magna ; sed regulam habet in cognitione, ut scilicet aliquis non se existimet supra id esse quod est ; et utriusque principium et radix est reverentia quam quis habet ad Deum. » (Q. 161, a. 6.)

6° *Philotimia* est virtus moderans appetitum honoris mediocris et ordinarii juxta regulam rectae rationis. Efficit ut homo honores mediocres nimis non appetat, neque eos nimis refugiat. — Objectum philotimiae sunt honores mediocres, in quibus secundum se invenitur ratio boni delectabilis ; magni vero honores, in quibus praesertim consideratur ratio boni ardui, ad magnanimitatem pertinent. (2. 2, q. 129, a. 2.)

7° *Studiositas* est virtus, quae appetitum sciendi, et ipsum studium secundum rectam rationem moderatur. Officium hujus virtutis est : a) refraenare nimium appetitum sciendi ; b) incitare ad diligenter addiscendas res conditioni et capacitati cujusvis convenientes ; c) studium et partem scientiam ad debitum finem referre, nempe ad propriam vel alienam utilitatem, et ad Dei gloriam. (Q. 166.)

8° *Modestia morum* est virtus, quae externos motus et gestus corporis juxta praescriptum rectae rationis componit. Cum enim exteriores homines actiones et motus sint a ratione dirigibiles, oportet circa illos existere aliquam virtutem. Hujus virtutis objectum ex omnibus externis corporis motibus coalescit, nempe, ex incessu, statione, risu, adspectu, verbis, motu capitis, etc. quae omnia internam animi dispositionem indignant.

9° *Eutrapelia* est virtus servans modum et decorum, in dictis et factis ad animi recreationem institutis. Hanc virtutem esse necessariam ex eo patet, quod propter defatigationem anima non potest seriis semper esse intenta, sed recreationibus indiget, ut postea labori iterum incumbere valeat. Ut autem his in recreationibus debitum modum servet, eutrapelia dirigitur.

10° *Modestia cultus* est virtus, quae moderationem rationis adhibet in apparatu exteriori, seu in vestibus, suppellectili, convivii, juxta conditionem personae, temporis, loci, etc.

Conspectus Temperantiae cum suis partibus.

Temperantia virtus moderans passiones appetitus concupiscibilis.	1. Cujus partes integrantes sunt :	1. Verecundia. 2. Honestas.
	2. Cujus partes subjectivae sunt :	1. Abstinentia. 2. Sobrietas. 3. Castitas. 4. Pudicitia.
	3. Cujus partes potentiales sunt :	1. Continentia. 2. Mansuetudo. 3. Clementia. 4. Modestia, cujus partes sunt :

APPENDIX

DE DONIS SPIRITUS SANCTI ¹

Cum dona Spiritus Sancti habitus sint infusi, quos in adjumentum virtutum infusarum Deus homini elargitur, post considerationem de virtutibus infusis quaedam breviter de donis Spiritus Sancti recte adjiciuntur.

1421. Definitio. — Dona Spiritus Sancti sunt : *habitus perficientes hominem ad hoc quod prompte sequatur instinctum Spiritus Sancti.* (S. Th., q. 68, a. 4.)

Dona dicuntur *habitus*, qualitates scilicet permanentes, quae homini a Deo una cum gratia sanctificante infunduntur ; — *perficientes hominem*, eas scilicet facultates, in quibus virtutes resident ; — *ad hoc quod prompte sequatur instinctum Spiritus Sancti* : duplex in homine est principium movens ad operationem, unum interius, ratio scilicet sive sola, sive lumine fidei illustrata ; aliud exterius, scilicet ipse Deus. Omne autem mobile quibusdam dispositionibus perfici debet, ut motoris impulsus facile et prompte suscipiat atque opus delectabiliter exsequatur. Sicut igitur ad suscipiendam et exsequendam rationis motionem potentiae appetitivae dispositionibus quibusdam sive naturalibus sive infusis, quae virtutes vocantur, perficiuntur, ita etiam in potentiis hominis dispositiones quaedam habituales adesse debent, ut homo Spiritus Sancti instinctum seu motionem prompte suscipiat et delectabiliter exsequatur. Dona igitur sunt perfectiones quibus homo fit facile mobilis a Spiritu Sancto. (Q. 68, a. 1 et 3.)

Istae dispositiones vocantur *dona* « non solum quia infunduntur a Deo, sed quia secundum ea homo disponitur et efficitur prompte mobilis ab inspiratione divina » (q. 68, a. 1) ; quod competit homini ex sola liberalitate donantis, et non ex conditione suae naturae. (3. Sent., 34, q. 1, a. 1.) Quamobrem dona sunt effectus superabundantis Dei liberalitatis erga homines in ordine ad salutem. — Vocantur etiam *Spiritus* (Isai., x1), quia per dona disponitur anima ad suscipiendum impulsionem Spiritus Sancti specialiter eam moventis, et dirigentis supra regulas communes prudentiae etiam infusae.

¹ Cf. S. Th., 1. 2, q. 68 ; 3. Sent., D. 34 ; Joan. a. S. Th. In 1. 2, Disp. 18 ; Contr. Koellin, In 1. 2, q. 68 ; Medina, in eumd. loc. ; Lallemand, Doct. spirit.

Circa dona Spiritus Sancti :

1422. Quaeritur I. *An dona sint habitus a virtutibus infusis realiter distincti*¹.

Resp. Docent *Scotistae* dona et virtutes quoad habitus identificari, donaque nihil aliud esse quam virtutes in statu quodam excellentiori, quatenus scilicet sub speciali Spiritus Sancti impulsu ad actus heroicos et excellentissimos sese extendunt.

Thomistae vero, cum S. Thoma (q. 68, a. 1), et majori theologorum numero, docent, et quidem merito, dona esse habitus a virtutibus realiter distinctos. Dona enim, ut omnes concedunt theologi, ejusdem sunt speciei in nobis et in Christo. Sed in Christo dona a virtutibus erant realiter distincta, ut manifestum est de dono intellectus et scientiae, quae secundum *Scotistas* ad fidem reducuntur ; in Christo enim non fuit fides ; in eo igitur dona intellectus et scientiae a fide erant realiter distincta.

Praeterea, ut actio agentis moti eliciatur prompte, suaviter et conaturaliter, eo major debet esse ejus dispositio, quo altior est ejus motor et quo altior est regula, juxta quam movetur et dirigitur². Sic, v. gr., perfectior in facultatibus appetitivis requiritur dispositio ad suscipiendam motionem rationis illuminatae lumine fidei juxta regulas prudentiae infusae, quam ad suscipiendam motionem rationis naturalis juxta regulas prudentiae acquisitae ; qua de causa virtutes morales infusae specie ab acquisitis distinguuntur. Jamvero, virtutes morales infusae sunt hominis dispositiones ad recipiendum et exsequendum dictamen rationis praecipientis, regulantis et dirigentis juxta regulas communes prudentiae infusae, cum ordinaria Spiritus Sancti motione, id est juxta modum humanum. Dona autem sunt hominis dispositiones ad suscipiendam et exsequendam motionem ipsius Dei regulantis et dirigentis juxta regulam divinam, supra communes regulas prudentiae etiam infusae, id est supra modum humanum. Quo fit, ut opera eorum qui instinctu divino per dona moventur, aliquando videantur vitiosa quasi virtutibus non conformia ; sunt tamen maxime laudabilia, quia juxta superiorem regulam sunt posita. Exemplo habemus S. Apolloniam, quae ad castitatis custodiam sese ex divino instinctu in rogam injecit ; — et Samsonem, qui cum maxilla asini in Philistinos irruit ; quod juxta virtutem fortitudinis videtur temeritas,

¹ Cf. Joan. a. S. Th., *loc. cit.*, art. 2. n. 17 et seq. — ² Cf. Joan. a S. Th., *loc. cit.*, n. 45 et seq.

quia maxime temerarium est cum armis tam fragilibus in ingentem inimicorum turmam irruere.

Igitur dona, cum hominem bene disponant ad superiorem motorem, et juxta altiorem regulam, quam virtutes infusae, dicenda sunt habitus a virtutibus infusis realiter distincti.

1423. Quaeritur II. *An dona sint perfectiora virtutibus.*

Resp. Virtutes theologicae sunt perfectiores donis; dona vero sunt perfectiora virtutibus intellectualibus et moralibus etiam infusis.

Ratio primi est, « quia, ut ait *S. Th.*, dona Spiritus Sancti sunt quibus omnes vires animae disponuntur ad hoc quod subdantur motioni divinae. Sic ergo eadem videtur esse comparatio donorum ad virtutes theologicas, per quas homo unitur Spiritui Sancto moventi sicut virtutum moralium ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio quae est virtutum moralium motiva. Unde, sicut virtutes intellectuales praeferuntur virtutibus moralibus, et regulant eas, ita virtutes theologicae, praeferuntur donis Spiritus Sancti, et regulant ea. » (Q. 68, a. 8.)

Praeterea, ut ait *Sylvius* (q. 68, a. 8), per virtutes theologicas mens humana unitur Deo; per dona autem perficitur ad hoc ut a Deo sit bene mobilis; perfectius vero est uniri Deo, quam esse dispositum ad sequendum ejus motionem.

Ratio secundi est « quia dona perficiunt vires animae in comparatione ad Spiritum Sanctum moventem, virtutes autem perficiunt vel ipsam rationem, vel alias vires in ordine ad rationem. Manifestum est autem quod ad altiorem motorem oportet majori perfectione mobile esse dispositum. Unde perfectiora sunt dona virtutibus. » (*S. Th.*, q. 68, a. 8.)

Hinc, ut notat *Sylvius*, dona dantur in adjutorium virtutum diversimode: moralium quidem et intellectualium, sicut a principe fortior miles datur in adjutorium debiliori; theologicarum autem, sicut servus datur in adjutorium domino imperanti.

1424. Quaeritur III. *Ad quaenam opera sese extendant Spiritus Sancti dona.*

Resp. Docent non pauci theologi, dona unice ordinari ad opera heroica et extraordinaria, quae specialissimam Spiritus Sancti motionem requirunt. Hi autem sphaeram activitatis donorum nimis restringere videntur; inde enim sequeretur quod pro majori parte fidelium, quibus nulla extraordinaria occurrunt, dona forent inutilia.

Melius igitur dicendum est cum *S. Thoma*, eandem esse materiam virtutum et donorum, licet eam alio modo attingant. « Dona, ait

S. Th., excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum, eo modo quo consilia praecedunt praecepta, sed quantum ad modum operandi, secundum quod movetur homo ab altiori principio. » (Q. 68, a. 2, ad 1.) Et : « Dona a virtutibus distinguuntur in hoc quod virtutes perficiunt ad actus modo humano, sed dona ultra humanum modum. » (3, *Sent.*, D. 34, a. 1.)

Virtutes infusae semper operantur humano modo, id est, praevia rationis deliberatione et electione. Igitur quando homo ab ordinaria Spiritus Sancti motione, per gratiam illustrationis et inspirationis, ad opera virtutum ponenda excitatur, ratio fide illuminata, praevia deliberatione inquit an objectum propositum sit prudentiae infusae consentaneum, necne ; deinde, illud eligit et executioni mandat. Fieri autem potest ut, adhibita diligenti deliberatione, ratio opera etiam difficillima prudentiae infusae consentanea judicet, et executioni mandet ; quo in casu haec opera, licet heroica, virtutibus solis, non donis, attribuuntur, quia movens et regulans est ratio ¹.

Sed cum homo virtutes infusas imperfecte tantum possideat (q. 68, a. 2), saepius contingit, vel ob cognitionis defectum in intellectu, vel ob operis difficultatem aut diurnitatem, vel ob subjecti imbecillitatem aut tentationum acerbitatem, ut ratio etiam lumine fidei illustrata et gratia adjuta, judicare non valeat quid sit juxta regulam prudentiae faciendum, ac proinde nec alias virtutes ad opus movere possit, cum ipsis objectum proponere non valeat. Tunc, deficientibus rationis motione et regulatione secundum communem prudentiam etiam infusam, et virtutibus ad opus prodire non valentibus, Deus homini auxiliatur : rationis defectum divino quodam supplet instinctu, et facultates ad opus applicat secundum altiorem regulam quam est prudentia, id est, supra modum humanum. Et ut facultates hanc Dei motionem connaturaliter et prompte recipere valeant, dispositiones quaedam in eis adesse debent, quae dona vocantur.

Hinc apparet cur dona dicantur dari ad supplendum defectum virtutum, vel ad adjuvandum virtutes in suis actibus ². Sic, v. gr., « cum virtutes theologicae aliquos actus heroicos et extraordinarios eliciunt, ut cum aliquis ex caritate tradit animam suam pro amicis, hoc non faciunt se solis, sed ut adjunctae donis Spiritus Sancti, quibus in similibus casibus conjunguntur. » (GOTTI) ³.

¹ Cf. Joan. a S. Th., Disp. 18, a. 2, n. 60. — ² Cf. Joan. a S. Th., a. 2, n. 49, 51. 57. — ³ *De Virt.*, q. 4, dub. 1, § 3.

Sed cum ratio tunc praesertim deficiat, quando opera heroica et difficillima sunt ponenda, speciatim si sunt inopinata, ideo Spiritus Sancti dona ad hujusmodi opera explenda praecipue ordinari dicuntur ; at vero, cum ratio in communioribus materiis saepe etiam deficiat, dona circa materias leviores et communiores etiam versantur. Inde apparet cur Spiritus Sancti dona omnibus adultis sint necessaria, ut ad salutem perveniant.

1425. Quaeritur IV. Quot dentur Spiritus Sancti dona.

Resp. Isaias (x1, 2, 3), septem enumerat dona : *Et requiescet super eum spiritus Domini ; spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis ; et replebit eum spiritus timoris Domini.* Septenarium illum numerum agnoscit Ecclesia, quae in liturgia canit : *Tu septiformis munere ; et : Da tuis fidelibus in te confidentibus sacrum septenarium.*

Septenarii hujusce numeri rationem indicat S. Th. (1. 2, q. 68, a. 4 ; 2. 2, q. 8, a. 6.) Dona, ait, sunt dispositiones perficientes hominem ad prompte sequendum instinctum Spiritus Sancti ; sed omnes vires humanae natae sunt moveri per instinctum Dei, sicut a quadam superiori potentia. Et ideo in omnibus viribus humanis, quae possunt esse principia humanorum actuum, sicut sunt virtutes, ita etiam sunt dona, scilicet in ratione et in vi appetitiva.

Si Spiritus Sanctus intellectum movet, eum perficit, vel *quod apprehensionem*, ut divina bene capiat ac penetret, et ad hoc ordinatur *donum intellectus* ; — vel *quoad iudicium*, quo homo statuat qua ratione erga res omnes tam divinas quam humanas, sive in generali sive in particulari, se habere debeat ; si iudicium perficiat *in generali circa res divinas*, ad hoc ordinatur *donum sapientiae* ; si perficit *in generali circa res humanas*, ad hoc ordinatur *donum scientiae* ; si *circa particularia agibilia* iudicium perficit, ad hoc ordinatur *donum consilii*.

Si Spiritus Sanctus *appetitum* movet, eum perficit vel in his quae sunt *ad alterum* et ad hoc est *donum pietatis* ; vel in his quae sunt *ad seipsum*, idque vel ut nulla difficultate a prosecutione boni ardui retrahatur, et est *donum fortitudinis* ; vel ut illicitas delectationes respuat, et est *donum timoris*. Quatuor igitur dona pertinent ad intellectum, videlicet, donum sapientiae, scientiae, intellectus et consilii ; — tria vero ad appetitum pertinent, scilicet : donum pietatis, fortitudinis et timoris ¹.

¹ Cf. Sylv., In 1. 2, q. 68, a. 4.

1426. Ex dictis deduci potest cujuslibet doni definitio.

DONUM SAPIENTIAE est habitus, vi cujus homo ex speciali Spiritus Sancti motione, propter quamdam connaturalitatem cum Deo, ex altissima causa recte et sapide judicat de divinis, et secundum divina ordinat et judicat de omnibus aliis. — Donum sapientiae *respondet caritati*, quia connaturalitas illa cum Deo est per caritatem ; atque ipsum caritati subservit, ut Deo propter se dilecto firmitus inhaereat. (2. 2, q. 45.)

DONUM INTELLECTUS est habitus, vi cujus homo ex speciali Spiritus Sancti illuminatione, movetur ad credibilitatem articulorum fidei clare percipiendam, et ad ipsas fidei veritates penetrandas, quantum patitur praesentis vitae conditio. *Respondet fidei*, quam adjuvat ut revelatis certius et firmitus assentiat. (2. 2, q. 8.)

DONUM CONSILII est habitus, vi cujus ex speciali Spiritus Sancti motione, prudenter deliberamus et resolvimus quid sit in casibus particularibus optimum factu in rebus ad Dei gloriam salutemque nostram spectantibus. *Respondet prudentiae* infusae, cujus munus in his, in quibus ipsa deficit, supplet. (2. 2, q. 52.)

DONUM FORTITUDINIS est habitus, vi cujus homo ex speciali Dei instinctu, propter gloriam Dei et salutem animae, omnium virtutum opera difficillima aggreditur, et pericula etiam gravissima tolerat, cum divina invictaque fiducia ea omnia ope ipsius divinae virtutis implendi vel superandi absque animae suae detrimento. *Respondet virtuti fortitudinis*, cui in his in quibus ipsa deficit, auxiliatur. (2. 2, q. 139.)

DONUM SCIENTIAE est habitus, vi cujus homo ex speciali Spiritus Sancti motione, ex causis inferioribus absque studio humano recte judicat de creaturis in ordine Dei gloriam et ad propriam salutem. *Respondet fidei*, tum quia scientiae est discernere credenda a non credendis ; tum praesertim quia ex affectu ad spiritualia, per scientiam secundum regulas fidei de usu creaturarum in ordine ad finem vitae aeternae judicamus.

DONUM PIETATIS est habitus, vi cujus homo ex speciali Spiritus Sancti instinctu, Deum colit ut Patrem, Sanctosque et homines viatores respicit ut fratres, atque proximo, auxilio indigenti, subvenit. *Respondet justitiae*, quam perficit dum nos ex altiori motivo adducit, ut cum abundantiori affectu et ferventi desiderio opera justitiae impleamus. (2. 2, q. 121 ; 1. 2, q. 69, a. 3.)

DONUM TIMORIS est habitus, vi cujus sub speciali Spiritus Sancti

motione, aversamur offensam Dei ut Patris, atque propter Dei reverentiam a malo, praesertim a pravis delectationibus recedimus. *Respondet spei et temperantiae* : spei quidem, tum quia facit vitare offensam Dei, tum quia ex timore filiali et reverentiali sperantis animus in sua propria parvitate ita comprimitur, ut in praesumptionem non transeat, sed omnia a Dei auxilio expectet — temperantiae vero, quia concupiscentias refraenat, atque a malo ob altius motivum quam virtus temperantiae retrahit. (2. 2, q. 19 ; et q. 141, a. 1, ad 3.)

EXPLICIT TRACTATUS DE VIRTUTIBUS

TRACTATUS OCTAVUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE ¹

Conspectus generalis.

CAP. I. Notio et existentia Sacramento- { A. 1. Notio.
rum. { A. 2. Existentia.

CAP. II. Natura Sacramentorum.

CAP. III. Causae et subjectum Sacramen- { A. 1. Causa instituens.
torum. { A. 2. Minis- { § 1. Persona.
ter. { § 2. Fides et pro-
bitas.
{ § 3. Intentio.
A. 3. Subjectum.

CAP. IV. Causalitas et effectus Sacramen- { A. 1. Efficacia.
torum. { A. 2. Gratia.
{ A. 3. Character.

APPENDIX. De Sacramentalibus.

¹ *Auctores consulendi* : S. Thomas. P. 3, q. 60 et seq. — S. Alphonsus, Mor., l. VI, n. 1 et seq. ; Cont. haer., Sess. VII, art. 1. — Contenson. — Isambert. — Bellarmin. — Tolet. — Salmanticenses. — De Lugo. — Nugno. — Gotti. — Gibbon. — Franzelin. — De Augustinis. — Tournely. — Catechismus Rom., p. 2, c. 1. — Maderni. — Gonet, Cyp. — Marc, Instit., de Sacr.

INTRODUCTIO

1427. Christus Redemptor, in cruce moriens, salutis et redemptionis nostrae pretium abunde solvit, atque gratiarum locupletissimam praeparavit copiam, quibus Dei filii constitui aeternamque haereditatem adipisci possimus.

Haec salutifera sua dona Deus multis mirisque modis communicare potest atque communicat. Divina tamen revelatione constat, praecipuam gratiarum effusionem per signa quaedam fieri sensibilia, quae Christus instituit, et in quibus salutiferam passionis suae virtutem quasi recondidit. Haec signa *sacramenta* vocantur, « per quae omnis vera iustitia vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur », ut loquitur Tridentinum, Sess. VII, proem. Disserendum est igitur de sacramentis, et primo quidem de sacramentis in genere ; deinde de quolibet sacramento in specie.

1428. *Instrumenta theologica de sacramentis.* — Cum multa sint, quae Scriptura Sacra de sacramentis non tam explicite tradat, in tractatu de sacramentis forsitan magis quam in aliis theologiae partibus innitendum est traditione.

Instrumenta traditionalia sunt SS. Patrum scripta, libri liturgici, ritualia latina, et euchologia graeca. *Instrumenta vero canonica et decretoria* duo praesertim existunt : Decretum scilicet Concilii Florentini, sub Eugenio IV, anno 1439, pro instructione Armenorum editum¹; et definitiones Concilii Tridentini, Sess. VII, XIII, XIV, XXI, XXII, XXIII et XXIV. — Pro tractatu de sacramentis in genere, cf. Trid., Sess. VII.

Divisio tractatus. — Tradita generali notione de sacramentis, quatuor sunt ex ordine inquirenda, scilicet : *an sint sacramenta, quid sint, quaenam sit eorum causa, et quinam eorum effectus.* Agemus igitur in cap. I, de notione atque existentia sacramentorum ; in II, de eorum natura ; in III, de eorum causis ; in IV, de eorumdem causalitate et effectibus.

CAPUT I

De sacramentorum notione atque existentia.

Duo in hoc capite praestanda sunt : 1° tradenda est notio sacramenti ; 2° probandum est aliqua in Ecclesia catholica existere sacramenta.

¹ Notandum tamen est juxta plures « Eugenii Decretum in ea parte quae de sacramentis agit, non fuisse locutionem ex cathedra », (Card. Van Rossum : *De essentia*

ARTICULUS I.

De sacramenti notione ¹.

1429. Nominis significatio. — Vox illa *sacramentum*, vi nominis, aliquid sacrum denotat ; et ab auctoribus cum sacris tum profanis in varias accipitur significationes. Accipitur : *a) pro juramento*, praesertim quo milites olim sese militiae ad patriae defensionem adscribebant ; — *b) pro re secreta*, quo sensu legimus (*Tob.*, XIII, 7) : *Sacramentum regis abscondere bonum est* ; — *c) pro mysteriis*, quae in sancta nostra religione credenda nobis proponuntur ; quo sensu Apostolus Incarnationem Verbi sacramentum vocat (*I. Tim.*, III, 16) : *Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne* ; — *d) pro signo rei sacrae et occultae* (*Apoc.*, XVII, 7) : *Ego dicam tibi sacramentum mulieris et bestiae*.

Proprie tamen et prout a theologis sumitur, sacramentum accipitur *pro signo rei sacrae* quatenus est sanctificans hominem : quo in sensu de sacramentis nunc loquimur.

1430. Definitio. — Sacramentum stricte sumptum, a S. Thoma definitur : *Signum rei sacrae, in quantum est sanctificans homines*. Haec definitio est generica, atque sacramentis tam Veteris quam Novi Testamenti communis.

Sacramentum vero Novae Legis definitur : *Signum sensibile, sacrum, permanens interioris gratiae, institutum a Christo ad nostram sanctificationem* (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 2.)

Explicatur definitio. Sacramentum :

Dicitur : *Signum*, id est, « res, quae praeter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se facit in cognitionem venire », ut loquitur S. Augustinus (*De Doct. Chr.*, l. 2, c. 1. M., 34, c. 35). Sic v. gr., in Baptismo ablutio corporis interiorem animae purificationem denotat.

Dicitur : *signum sensibile*, res scilicet quae aliquo sensu exteriori perceptibilis est, sive per se, ut ablutio in Baptismate ; sive ratione alicujus adjuncti, sicut in Matrimonio consensus conjugum, qui per externa signa innotescit.

Dicitur : *signum sacrum*, tum ratione *sui*, quia est res seu caeremonia ex se ad cultum Dei ordinata ; tum ratione *rei significatae*, quae est interior animae sanctitas.

Ordinis, p. 164 et seq.) sed « instructionem tantummodo practicae quae tamen ut talis, plenam habet auctoritatem » (Denz. 590). — ¹ Cf. *Catech. rom.*, P. 2, c. 1 ; S. Th., P. 3, q. 60.

Dicitur : *signum permanens*, quod ex fixa et stabili lege tamdiu permanere debet, quamdiu permanet ipsa religio.

Interioris gratiae, essentiale est enim omni sacramento gratiam sanctificantem et interiorem hominis sanctitatem significare. Unde Tridentinum (Sess. XIII, c. 3), sacramentum definit : *Symbolum rei sacrae, et invisibilis gratiae visibilis forma*.

Quae hactenus de definitione explicata fuere, genus exhibent sacramentorum, et sacramentis Veteris et Novae Legis communia sunt. Quae in definitione adduntur, differentiam specificam exhibent, qua sacramenta nostra a sacramentis Legis antiquae distinguuntur.

Dicitur : *institutum a Christo*, tum ad indicandum auctorem sacramentorum, qui est Verbum incarnatum ; tum ad innuendum signa, quae sunt sacramenta, non esse signa naturalia, quae natura sua vim habent gratiam significandi ; sed esse signa arbitraria, a libera Christi voluntate ad hoc electa. In Lege Veteri sacramenta utique erant signa a Deo determinata, sive per instinctum interiorem, ut in lege naturae, sive per proprie dictam revelationem, ut in lege mosaica ; ast in lege evangelica, sacramenta auctorem immediatum habent Christum, Deum Hominem, ut fusius infra dicetur. (N. 1451.)

Demum additur : *ad nostram sanctificationem*, non solum demonstrandam, significandam, sed infundendam, procurandam, et ex opere operato conferendam. Quocirca sacramentum Novae Legis apte definiri potest : *Signum practicum gratiae* ; vel : *Symbolum causativum gratiae*.

Haec ultima definitionis verba propriam exhibent differentiam, quae inter sacramenta Legis christianae et Legis Veteris intercedit. Sacramenta vetera solam justitiam legalem ex opere operato conferbant, interiorem vero manifestabant quidem, ast per se non conferbant, erant *infirmi et egeni elementa* (*Gal.*, iv, 9) ; Novae Legis sacramenta interiorem gratiam significant, et ex opere operato conferunt. « Illa enim inquit Concil. Florentinum (Decr. pro Arm.), non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant ; haec vero nostra et continent gratiam et ipsam digne suscipientibus conferunt. »

1431. Requisita ad sacramentum Novae Legis. — Ex data definitione colligitur, tria ad Novae Legis sacramentum constitutum requiri et sufficere, nimirum ut sit : 1º signum externum ; 2º signum a Christo permanenter institutum ; 3º signum practicum gratiae, seu ad sanctificandum homines.

Omnis igitur ritus sacer, in quo haec tria, sive ex S. Scripturis sive ex traditione, adesse comperiuntur, tanquam sacramentum est venerandus ; ritus vero, in quo vel una desideratur conditio, sacramentum dici nequit. Sic, v. gr., *lotio pedum*, quia non est signum practicum gratiae ; vel *sacramentalia*, ut aqua benedicta, cineres capiti impositi, etc., cum sint ex institutione ecclesiastica, et signa non sint practica gratiae, sacramenta censi nequeunt.

1432. Quaeritur. *Utrum sacramenta unam tantum rem significant.*

Resp. Sacramenta ad plura significanda esse instituta. « Jamvero hisce mysticis signis, *inquit Catech. rom.*, quae a Domino instituta sunt, illud etiam praecipue convenit, ut ex Domini institutione non unam aliquam rem, sed plures simul significant. Quod in singulis sacramentis licet cognoscere, quae non solum sanctitatem et justitiam nostram, sed praeterea duo alia cum ipsa sanctitate maxime conjuncta declarant, Christi scilicet Redemptoris passionem, quae sanctitatis causa est, et vitam aeternam, coelestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra tanquam ad finem referri debet. » (P. 2, c. 1, n. 12.)

Enimvero, ut ait *S. Th.*, « Sacramentum dicitur quod ordinatur ad significandam nostram sanctificationem, in qua tria possunt considerari : videlicet ipsa causa sanctificationis nostrae, quae est passio Christi ; et forma nostrae sanctificationis, quae consistit in gratia et virtutibus ; et ultimus finis sanctificationis nostrae, qui est vita aeterna. Et haec omnia per sacramenta significantur. Unde sacramentum est et signum rememorativum ejus quod praecessit, scilicet passionis Christi ; et demonstrativum ejus quod in nobis efficitur per Christi passionem, scilicet gratiae ; et prognosticum, id est, praenuntiativum futurae gloriae. » (P. 3, q. 60, a. 3.)

Haec tria de *Baptismo* in Scripturis clare indicantur. Legimus (*Rom.*, vi, 4, 5) ; *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem*, en signum rememorativum passionis ; — *ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus*, en signum demonstrativum gratiae : — *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus*, en signum prognosticum gloriae.

Ex *Joan.*, vi, et I, *Cor.*, ii, eadem tria colliguntur pro *Eucharistia*, de qua canit Ecclesia : *Recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, et futurae gloriae nobis pignus datur.*

Quae tria etiam in sacramentis Veteris Legis significabantur ; cum hoc tamen discrimine, quod nostra sacramenta sunt signa rememorativa Christi et passionis ejus jam peractae ; antiqua vero praefigurabant Christum venturum ; nec antiqua erant signa ita clara et perfecta Christi passionis, interioris gratiae hominis et futurae gloriae, sicuti sunt nostra sacramenta.

ARTICULUS II.

De sacramentorum existentia.

1433. Errores ¹. — Nulla prorsus in Nova Lege existere sacramenta docuerunt antiquiores quidam haeretici, ut *Gnostici*, saec. III ; *Pauliniani*, saec. VII ; *Cathari*, saec. XII ; *Fraticelli*, saec. XIV. — Alii non omnia, sed unum aliudve rejiciebant sacramentum, ut *Novatiani*, saec. III, qui Poenitentiam, et *Albi-*

¹ Cf. Bellarm., *De Sacr.*, l. 1, c. 1.

genses, qui Confirmationem, Poenitentiam, Ordinem et Extremam Unctionem e medio tollebant.

Sed notiores haeretici, qui contra septenarium sacramentorum numerum dimicarunt, sunt novatores saeculi xvi. *Lutherus* primo solum Baptismum admisit; deinde, mutata sententia, docuit tria esse sacramenta, scilicet Baptismum, Coenam et Poenitentiam: denique, reformata denuo sententia, duo tantum admisit: Baptismum et Coenam. — *Zwinglius* et *Calvinus* duo servant: Baptismum et Coenam. — Recentiores protestantes necnon et Anglicani (exceptis Ritualistis, qui septem agnoscunt), duo tantum recipiunt sacramenta: Baptismum et Coenam.

1434. Prop. I. *In lege evangelica septem, nec plura nec pauciora existunt sacramenta, scilicet: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio, Ordo et Matrimonium*¹.

De fide, ex Trident., Sess. VII, can. 1: « Si quis dixerit sacramenta Novae Legis non fuisse omnia a Jesu Christo, Domino nostro, instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem et Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ex S. Scripturis non obscure colligitur, septem a Christo Domino fuisse instituta signa, seu ritus sacros, quae gratiam producant. Legimus:

DE BAPTISMO (*Joan.*, III, 5): *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

DE CONFIRMATIONE (*Act.*, VIII, 15, 17): *Oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum Sanctum... Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum.*

DE EUCHARISTIA (*Matth.*, XXVI, 26): *Accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite: hoc est corpus meum.* — (*Luc.*, XXII, 19): *Hoc facite in meam commemorationem.*

DE POENITENTIA (*Joan.*, XX, 23): *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt.*

DE EXTREMA UNCTIONE (*Jac.*, V, 14): *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini... et si in peccatis sit, remittentur ei.*

DE ORDINE (*I. Tim.*, IV, 14): *Noli negligere gratiam, quae est in te, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.*

DE MATRIMONIO (*Eph.*, V, 31): *Propter hoc relinquet homo patrem,*

¹ Cf. Franzelin, *De Sacr.*, thes. 18.

et matrem suam, et adhaerebit uxori suae... Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.

Qui Scripturae textus, si in se seorsim a traditione considerentur, utique non invicte probant in quolibet ex his ritibus omnia inveniri, quae ad sacramentum constituendum necessaria sunt ; ast, cum ipsos unanimis et constans Ecclesiae traditio de sacramentis intelligat, una cum traditione absolutum et irrefragabile de existentia septenarii numeri sacramentorum subministrant argumentum.

II. Ex Traditione. Septenarius sacramentorum numerus traditione manifeste commendatur.

a) *Collective* citantur septem sacramenta, non solum ab omnibus scholasticis, qui a saeculo XII de re theologica tractarunt, sed etiam ab eodem saeculo XII in constitutionibus synodicis referuntur. Citantur in constitutionibus synodicis *Odonis Parisiensis*, anno 1197 (M., 212, c. 59) : in formula fidei ab *Innocentio III* Waldensibus proposita, an. 1210 (*Denz.*, n. 370) : in *Concilio Londinensi*, an. 1237 (*LABBE*, t. 11, p. 532) : in *Lugdunensi II*, an. 1274 (*Denz.*, q. 388.)

In catechesi *S. Ottonis, episc. Bambergensis*, circa an. 1127, legimus : « *Ista ergo septem sacramenta quae iterum vestri causa enumerare licet, Baptismum, Confirmationem, infirmorum Unctionem, Eucharistiam, lapsorum reconciliationem, Conjugium et Ordines per nos humiles suos paranympchos sponsus coelestis in arrham verae dilectionis vobis Ecclesiae suae transmittere dignatus est.* » (*Apud Franzelin*, p. 259.)

b) A SS. Patribus septem sacramenta collective nunquam citantur ; verum singula a diversis asseruntur, ut fusius videbimus cum sermo erit de singulis in specie sacramentis.

DE BAPTISMO ET EUCHARISTIA omnes loquuntur Patres, ut protestantes ultro fatentur.

DE CONFIRMATIONE loquuntur S. Cyrillus Hier. ; Tertullianus ; S. Cyprianus, qui de Unctione chrismatis loquens, ait : « *Ut qui in Ecclesia baptizantur, praepositis Ecclesiae offerantur, et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur et signaculo dominico consummentur.* » (*Ep. de haer. baptiz.*, n. 9. M., 3, c. 1115.)

DE POENITENTIA plures loquuntur, inter quos Tertullianus (*De Poenit.*) ; S. Ambrosius (*De Poenit.*, l. 1, c. 7) ; et omnes, qui contra Montanistas scripserunt (saec. II). De ea legimus apud S. Hieronymum : « *Quod scriptum est : et sanguis Jesu emundat nos ab omni peccato, tam in confessione Baptismatis, quam in clementia*

Poenitudinis accipiendum est. » (*Cont. Pelag.*, l. 2, n. 7. M., 23, c. 543.)

DE EXTREMA UNCTIONE plures loquuntur, inter quos S. Victor Antiochenus ; S. Chrysostomus ; S. Innocentius I (*Ep. ad Decent.*, c. 8). — De ea agens, ait *Origenes* : « In quo impletur et illud quod Jacobus Apostolus dicit : *Si quis autem infirmatur*, etc. » (*Hom. 2, in Levit.*, n. 4. M., 12, c. 419.)

DE ORDINE testes habemus S. Cyprianum (*De op. cardin. Christi*) S. Hieronymum (*Adv. Lucif.*, n. 11), S. Epiphanium, et quotquot contra Donatistas pugnaverunt (saec. iv). De eo tractans S. Aug., inquit : « Ipsi explicent quomodo sacramentum baptizati non possit amitti, et sacramentum ordinati possit amitti... Si enim utrumque sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, et illud amittitur ? » (*Cont. epist. Parmen.*, l. 2, c. 13, M., 43, c. 72.)

DE MATRIMONIO tanquam de re sacra loquuntur S. Ignatius Mart., Tertullianus, S. Justinus. De eo loquens, ait S. Augustinus : « In nostratum nuptiis plus valet sanctitas sacramenti quam fecunditas uteri. » (*De bono conjug.*, c. 18, M., 40, c. 388.)

Constat igitur ex unanimi traditione, doctrinam de septenario sacramentorum numero in Ecclesia semper viguisse. Sed, ut ait S. Augustinus : « Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur. » (*De Bapt., cont. Donat.*, l. 4, c. 24. M., 43, c. 174.)

III. Ex Praescriptione. Quando saeculo xvi exorti sunt protestantes, Ecclesia erat in tranquilla possessione doctrinae de septenario sacramentorum numero, ut ex dictis constat. Sed jure praescriptionis, qui re quadam tranquille utitur, ab ea deturbari nequit, nisi certo titulo probetur rem ab eo injuste fuisse occupatam. Ut igitur doctrina de septenario sacramentorum numero falsa dici queat, argumento evidenti demonstrari debet, Ecclesiam aliqua admisisse sacramenta, quae non a Christo, sed ab hominibus fuerint instituta : quod protestantes demonstrare neque potuerunt, nec unquam poterunt. Equidem :

a) Ecclesia in rebus fidei infallibilitate gaudet, ut in tractatu de Ecclesia probatum est (n. 249). Non potuit igitur errare in materia tanti momenti, qualis est sacramentorum institutio. — Sed cum istud argumentum, apodicticum pro catholicis, nullius aut parvi sit ponderis contra protestantes, qui Ecclesiae infallibilitatem

non agnoscunt, alia via contra eos probandum est errorem fuisse impossibilem. Unde :

b) Concedunt protestantes, Ecclesiam tribus, imo quinque prioribus saeculis ab omni errore puram remansisse ; ac proinde eo tempore nullum admisuisse sacramentum, quod ab ipso Domino non fuerit institutum. Sed, eo elapso tempore, novi sacramenti institutio evasit impossibilis. Etenim :

Labente saeculo v, plures a Romana Ecclesia separatae sunt Ecclesiae particulares, ut Coptica, Jacobita, Armeniana ; quae hodie adhuc existunt, et in numerum sacramentorum cum Ecclesia Romana conspirant.

Saeculo ix, a Romana scissa est Ecclesia Graeca, quae eadem confitetur septem sacramenta, ut ex ejus euchologiis constat, et imprimis ex responsione a *Jeremia*, Patriarcha Constantinopolitano, an. 1576 data protestantibus, qui Graecos ad suos errorēs trahere conati sunt.

Jamvero si a tempore separationis istarum Ecclesiarum novum introductum fuisset sacramentum, hoc institutum fuisset vel a sectis dissidentibus, quo in casu Ecclesia Romana illud certe non recepisset propter odium, quo haereses prosequitur ; vel ab Ecclesia Romana, quo in casu Ecclesiae dissidentes propter zelum dissensus illud nunquam admisissent, et Graeci praesertim de tali innovatione Ecclesiam objurgare non omisissent. A tempore igitur schismatis Ecclesiarum orientalium, omnis novi sacramenti institutio fuit impossibilis.

IV. **Ratione convenientiae.** « Cur autem neque plura neque pauciora numerentur (quam septem sacramenta), inquit *Catech. rom.*, ex iis etiam rebus, quae per similitudinem a naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad vivendum, vitamque conservandam et ex sua reique publicae utilitate traducendam, haec septem necessaria videntur, ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur ; si in morbum incidat, sanetur ; imbecillitas virium reficiatur ; deinde, quod ad rem publicam attinet, ut magistratus nunquam desint, quorum auctoritate et imperio regatur ; ac postremo legitima sobolis propagatione se ipsum et humanum genus conservet. Quae omnia, quoniam vitae illi, qua anima Deo vivit, respondere satis apparet, ex iis facile sacramentorum numerus colligitur. » (P. 2, c. 1, n. 20.)

Et re quidem vera, sacramentorum « quinque prima, ait *Conc. Florentinum*, *decr. pro Arm.*, ad spiritualem uniuscujusque hominis in se ipso perfectionem ; duo ultima ad totius Ecclesiae regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur, per Confirmationem augemur in gratia et roboramur in fide ; renati autem et roborati nutrimur divinae Eucharistiae alimonia. Quod si per peccatum aegritudinem incurrimus animae, per Poenitentiam spiritualiter sanamur ; spiritualiter etiam et corporaliter,

prout animae expedit, per Extremam Unctionem ; per Ordinem vero Ecclesia gubernatur, et multiplicatur spiritualiter ; per Matrimonium corporaliter augetur »¹.

1435. Prop. II. Sacramentorum institutio non fuit absolute necessaria, fuit tamen convenientissima ². — Certa.

PROB. I^a PARS : *non fuit absolute necessaria*. — Illud non est absolute necessarium, sine quo Deus homines ad salutem deducere potuisset. Atqui potuisset Deus absque signis sensibilibus homines sanctificare et ad salutis portum deducere. Sacramentorum igitur institutio non fuit absolute necessaria.

PROB. II^a PARS : *fuit convenientissima*. — Tres rationes assignat Angelicus (P. 3, q. 61, a. 1) ; 1° « Prima, inquit, sumenda est *ex conditione humanae naturae*, cujus proprium est, ut per corporalia et sensibilia in spiritualia et intelligibilia deducatur : pertinet autem ad divinam providentiam ut unicuique rei provideat secundum modum suae conditionis ; et ideo convenienter divina sapientia homini auxilia salutis confert sub quibusdam corporalibus et sensibilibus signis, quae sacramenta dicuntur. »

2° « Secunda ratio sumenda est *ex statu hominis*, qui peccando se subdit per affectum corporalibus rebus. Ibi autem debet medicinale remedium homini adhiberi ubi patitur morbum. Et ideo conveniens fuit ut Deus per quaedam corporalia signa homini spiritualem medicinam adhiberet ; nam si spiritualia nuda ei proponerentur, eis animus applicari non posset, corporalibus deditus. »

3° « Tertia autem ratio sumenda est *ex studio actionis humanae*, quae praecipue circa corporalia versatur. Ne ergo esset homini durum, si totaliter a corporalibus actibus abstraheretur, proposita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, quibus salubriter exerceatur ad evitanda superstitiosa exercitia, quae consistunt in cultu daemonum, vel qualitercumque noxia, quae consistunt in actibus peccatorum. »

4° « Sed quarta etiam causa accedit, inquit *Catech., rom.*, cur sacramentorum institutio necessaria videri possit, ut scilicet notae quaedam et symbola essent, quibus fideles internoscerentur... Utrumque igitur praestant Novae Legis sacramenta, quae et christianae fidei cultores ab infidelibus distinguunt, et ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt. » (C. 1, n. 20.)

1436. Prop. III. Posita sacramentorum institutione, ipsa sunt

¹ Cf. S. Th., q. 65, a. 1 ; S. Alph., *Via mirab.*, P. 2, c. 1, n. 6 et seq. — ² Cf. S. Th., q. 61, a. 1 ; *Cont. Gent.*, l. 4, c. 1, n. 14 ; Contenson, l. 11, p. 1, diss. 1, spec. 2 ; Toletus, In q. 61, a. 1.

homini ad salutem necessaria necessitate absoluta, licet non omnia singulis.

De fide, contra protestantes, ex Trid., Sess. IV, can. 4 : « Si quis dixerit, sacramenta Novae Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua ; et sine eis, aut eorum voto, per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint ; A. S. »

PROB. Illud est ad salutem absolute necessarium, sine quo ex Christi institutione salus nullatenus obtineri potest. Atqui, ut infra longius dicetur ubi de sacramentis in specie sermo erit, ex Christi institutione aliqua sunt Novae Legis sacramenta, sine quibus *re* aut *voto* susceptis, salutis consecutio prorsus impossibilis est : uti Baptismus pro omnibus : Poenitentia pro relapsis in mortale. Quaedam igitur sacramenta sunt ad salutem absolute necessaria.

1437. Prop. IV. *Non omnia Novae Legis sacramenta sunt dignitate paria ; sed Eucharistia caeteris absolute praestat ; caetera vero diversis sub respectibus sunt alia aliis potiora.*

De fide, quoad inaequalitatem sacramentorum in genere, ex Trid., Sess. VII, can. 3 : « Si quis dixerit, haec septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius ; A. S. » — *Certa*, quoad praestantiam Eucharistiae supra alia sacramenta, ex Trid. Sess. VII, cap. 3.

PROB. I^a PARS : *Eucharistia caeteris est absolute dignior.*

« Sacramentum Eucharistiae est potissimum inter alia sacramenta, *inquit S. Th.* » (Q. 65, a. 2.) Quod apparet :

1° « Primo quidem *ex eo quod in eo continetur* ; nam in sacramento Eucharistiae continetur ipse Christus substantialiter ; in aliis autem sacramentis continetur quaedam virtus instrumentalis participata a Christo. »

2° « Secundo hoc apparet *ex ordine sacramentorum ad invicem* ; nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum, sicut ad finem. Manifestum est enim quod sacramentum Ordinis ordinatur ad Eucharistiae consecrationem, sacramentum vero Baptismi ordinatur ad Eucharistiae receptionem, in quo etiam perficitur aliquis per Confirmationem, ut non vereatur se subtrahere a tali sacramento ; per Poenitentiam etiam, et Extremam Unionem praeparatur homo ad digne sumendum corpus Christi ; Matrimonium etiam, saltem sua significatione, attingit hoc sacramentum, in quantum significat conjunctionem Christi et Ecclesiae, cujus unitas per sacramentum Eucharistiae figuratur. »

PROB. II^a PARS : *Caetera sacramenta diversis sub respectibus sunt alia aliis potiora.*

PROB. Aliorum sacramentorum inter se comparatio institui potest vel *ratione necessitatis*, vel *ratione perfectionis*, vel *ratione effectus*.

1° RATIONE NECESSITATIS : *Baptismus* est aliis praestantior ; quippe qui est omnibus hominibus absolute necessarius. — Secundum locum occupat *Poenitentia*, quae lapsis post Baptismum est absolute necessaria. — Tertium locum occupat *Ordo*, qui Ecclesiae est necessarius, ut Rectores habere possit. — Alia vero sacramenta non sunt necessaria simpliciter, sed *secundum quid*, id est ad finem convenientius obtinendum : « nam Confirmatio quodammodo perficit Baptismum, Extrema Unctio Poenitentiam ; Matrimonium vero Ecclesiae multitudinem per propagationem conservat. » (*S. Th.*, q. 65, a. 4.)

2° RATIONE PERFECTIONIS : caeteris praestat *Ordo*, quo traditur expedita potestas ad consecrandum corpus Christi reale in SS. Eucharistiae sacramento, et potestas radicalis in corpus Christi mysticum, qua videlicet disponantur fideles ad dignam Eucharistiae susceptionem. (Cf. *Cont. Gent.*, l. 4, c. 74.)

3° RATIONE EFFECTUS : ordo sacramentorum sumitur ex effectuum duratione et extensione. Caeteris praestant *Baptismus*, *Ordo* et *Confirmatio*, propter characterem, quem imprimunt. Primum locum obtinet *Baptismus*, propter effectus extensionem : infundit enim gratiam, et peccata omnia tum quoad reatum culpae tum quoad reatum poenae tollit. — Secundum locum obtinet *Ordo* propter spiritualem potestatem, quam confert tam in corpus Christi reale quam in corpus Christi mysticum. — Tertium obtinet *Confirmatio*, cujus virtus in totam vitam influit. — Quartum ponitur *Matrimonium*, ob vinculum indissolubile quod inducit ; deinde *Extrema Unctio*, cujus virtus eodem durante morbo perseverat.

1438. Quaeritur I. *Quomodo Novae Legis sacramenta inter se distinguantur.*

Resp. Sacramenta pro variis eorum proprietatibus distinguuntur :

1° In sacramenta mortuorum et sacramenta vivorum. — *Sacramenta mortuorum* primo et per se ordinantur ad primam gratiam sanctificantem producendam ; ipsa hominem spiritualiter mortuum in vitam gratiae suscitant. Sunt *Baptismus* et *Poenitentia*. — *Sacramenta vivorum* primo et per se ordinantur ad producendum gratiae sanctificantis augmentum ; susipientem gratia jam vivificatum supponunt. Sunt alia quinque sacramenta.

2° In *sacramenta characteristic*, et *sacramenta simpliciter sanctificativa*. — *Characteristic* ea sunt, quae characterem indelebilem imprimunt, eaque de causa iterari nequeunt. Vocantur etiam *initerabilia*. — *Simpliciter sanctificativa* ea sunt, quae characterem non imprimunt, et saepius possunt recipi. Vocantur etiam *iterabilia*.

3° In *sacramentum permanens in esse* et *sacramenta transeuntia*. — Sacramentum *permanens in esse* est sola Eucharistia, « quia consistit in re permanente, et sic corpus Christi post consecrationem existens sub speciebus panis est vere et proprie sacramentum, sive sumatur, sive in sacrario servetur. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 190, 2.) — Alia sacramenta dicuntur *transeuntia*, quia tunc solum sunt sacramenta cum conficiuntur et applicantur.

4° In *sacramenta necessaria necessitate medii*, et *necessaria necessitate praecepti*. — *Necessaria necessitate medii* ea sunt, sine quibus re aut voto susceptis, salus nullatenus obtineri potest ; cujusmodi sunt *Baptismus* pro omnibus ; et *Poenitentia* pro lapsis in mortale post susceptum Baptismum. — *Necessaria necessitate praecepti* ea sunt, sine quibus si inculpabiliter omittuntur, salus obtineri potest ; quales sunt Confirmatio et Extrema Unctio.

1439. Quaeritur II. *An in statu innocentiae aliqua exstiterint sacramenta.*

Resp. In statu innocentiae nullum de facto institutum fuisse sacramentum, communiter docent doctores cum S. Thoma. Talis enim institutionis nullum in Scripturis existit indicium ; et cum status ille brevissimo tantum duraverit temporis spatio, non est credibile Deum perenni lege augustissima sanxisse sacramentorum mysteria, quae scivit nulli unquam fore usui futura.

Praeterea, ut ait S. Th. : « in statu innocentiae ante peccatum sacramenta necessaria non fuerunt. Cujus ratio accipi potest ex rectitudine status illius, in quo superiora inferioribus dominabantur, et nullo modo dependebant ab eis... Contra hunc autem ordinem esset, si anima perficeretur, vel quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiam, per aliquod corporale, quod fit in sacramentis. Et ideo in statu innocentiae homo sacramentis non indigebat. » (Q. 61, a. 2 ; cf. 4. *Sent.*, D. 1, q. 1, a. 2, q. 2.)

An autem, si Adamus non peccasset et status innocentiae perdurasset, aliqua fuissent instituta sacramenta, controvertitur. Nonnulli ex iis, qui cum Scoto Verbi Incarnationem admittunt, etiamsi Adamus non peccasset, docent in statu innocentiae futura fuisse sacramenta. Ita etiam Suarez¹, Isambertus². — Thomistae e contra, et generatim qui docent futurum non fuisse ut Verbum incarnaretur, si Adamus non peccasset, freti auctoritate D. Thomae supra allata, docent, in statu innocentiae, si nulli Adae posteris in peccatum cecidissent, futurum non fuisse ut ulla unquam instituerentur sacramenta. — An vero instituta fuissent, si qui ex Adae posteris justitiam peccato amisissent, plane est ignotum³.

1440. Quaeritur III. *An in lege naturae ante datam circumcisionem aliqua instituta fuerint sacramenta*⁴.

¹ De Sacr., Disp. 3, sect. 3. — ² In q. 61, Disp. 1. — ³ Cf. Gonet, *Clyp.*, De Sacr., Disp. 2, a. 1 ; Gibbon, De Sacr., Disp. 27, dub. 2. — ⁴ Cf. Gonet, *Cly.*, De Sacr., Disp. 2, a. 2 ; Gibbon, Disp. 27, dub. 3 ; Isamb., In q. 61, Disp. 2.

Resp. — 1° Institutum fuisse in lege naturae sacramentum, quod usque ad institutionem circumcisionis, et extra populum iudaicum usque ad promulgationem Evangelii, vim habuit delendi peccatum originale, unanimis est auctorum sententia. « Credendum non est, ait *S. Augustinus*, ante datam circumcisionem famulos Dei (quandoquidem illis inerat Mediatoris fides) nullo sacramento ejus opitulatos esse parvulis suis, quamvis quid illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura sacra tacere voluerit. » (*Cont. Julian.*, L. 5, c. 11. M. 44, c. 810.)

Cum enim Deus voluntatem habeat salvandi omnes homines, parvulis, qui proprii actus sunt incapaces, omni tempore parare debuit aliquod salutis medium, quod eis ab aliis applicaretur. Medium autem ab uno homine alteri convenienter et humano modo non applicatur, nisi operatione quâdam externa; quae, cum sit res sensibilis, ad gratiam significandam et conferendam a Deo permanentiter instituta, veram sacramenti rationem habuit.

Quodnam autem fuerit signum illud externum, nos latet, ut ait *S. Augustinus* supra citatus. « Probabile est, ait *S. Th.*, quod parentes fideles pro parvulis natis, et maxime in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam signaculum fidei), sicut adulti pro seipsis preces et sacrificia offerebant. » (P. 3, q. 70, a. 4, ad 2.)

Hujus sacramenti vestigia quaedam apud ethnicos reperiuntur in illis caeremoniis, quas ad modum purificationis circa pueros recenter natos adhibuerunt vel adhuc adhibent.

Ad necessitatem illius sacramenti quod attinet, docent auctores illud fuisse necessarium *necessitate medii*, ita ut parvuli, quibus *re* non fuerit applicatum, vel adulti, qui illud *re* aut *voto* non susceperint, justificationis gratiam et salutem nullatenus consequi potuerint.

2° Probabile est in lege naturae aliquod etiam institutum fuisse sacramentum ad delenda peccata actualia. « Ante legem scriptam, ait *S. Th.*, erant quaedam sacramenta necessitatis, sicut illud fidei sacramentum quod ordinabatur ad deletionem peccati originalis et similiter poenitentia, quae ordinabatur ad deletionem actualis. » (4. *Sent.*, D. 1, q. 1, a. 2, q. 2.)

1441. Quaeritur IV. An in lege mosaica fuerint sacramenta instituta.

Resp. Sacramenta quaedam in lege mosaica exstissee, plane colligitur ex Conc. Florentino, decr. pro Arm., dicente : « quae multum differunt a sacramentis antiquae legis », et ex Trid., Sess. VII, can. 2. — Et quidem, ut ait *S. Augustinus*, plura erant sacramenta in lege scripta quam in lege gratiae : « Sacramenta veteris legis, inquit, ablata sunt, quia impleta... et alia sunt instituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, et numero pauciora. » (*Cont. Faust.*, l. 19, c. 13. M., 42, c. 355.)

S. Thomas sacramenta Veteris Legis ad quatuor classes reducit, quae totidem sacramentis Novae Legis respondent. « Circumcisioni, inquit, respondet Baptismus, qui est fidei sacramentum... Convivio vero agni paschalis respondet in nova lege sacramentum Eucharistiae. Omnibus autem purificationibus veteris legis respondet in nova lege sacramentum Poenitentiae. Consecrationi autem pontificis et sacerdotum respondet sacramentum Ordinis. Sacramento autem Confirmationis, quod est sacramentum plenitudinis gratiae, non potest respondere in veteri lege aliquod sacramentum : quia nondum advenerat tempus plenitudinis, eo quod *neminem ad perfectum adduxit lex.* (*Hebr.*, vii, 19.) Similiter autem et sacramento Extremae Unctionis, quae est quaedam immediata praeparatio ad introitum gloriae, cujus aditus nondum patebat in veteri lege, praetio nondum soluto. Matrimonium fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium naturae, non autem prout est sacramentum conjunctionis Christi et Ecclesiae, quae nondum erat facta. » (1. 2, q. 102, a. 5, ad 3.)

Praeter praedicta sacramenta, aliud adhuc in synagoga exstitit sacramentum in remedium peccati originalis pro masculis, qui ante diem octavum moriebantur, et quibus circumcisio dari non erat concessum ; necnon pro puellis, quae circumcisionis erant incapaces. Istud sacramentum necessitatis pro parvulis illis probabiliter idem fuit ac sacramentum, quod in lege naturae ad delendum peccatum originale ordinatum erat.

CAPUT II

De sacramentorum natura.

1442. Cognita sacramentorum existentia, de eorumdem natura, seu, intrinseca constitutione, agendum est.

Quodlibet novae legis sacramentum est compositum quoddam morale, duabus partibus essentialiter constans, *rebus* scilicet et *verbis*, quae a theologis et ab ipsa Ecclesia *materia* et *forma* dici consueverunt.

RES, agendo de sacramentis, intelliguntur tum res corporeae physice in rerum natura existentes, ut aqua in Baptismate, chrisma in Confirmatione ; tum actiones humanae sive externae, ut ablutio in Baptismate, sive internae sed signo aliquo sensibili manifestatae, ut actus poenitentis in Poenitentia.

VERBA intelliguntur tum verba proprie dicta, voce prolata, tum verba *aequivalenter*, ut est nutus, quo aliquis positae quaestioni respondet.

MATERIA in genere vocatur *id ex quo aliquid fit* ; est scilicet ens quoddam ex natura sua indeterminatum, quod ab alio perfici et determinari indiget.

FORMA vera dicitur *id quo aliquid fit*, quo scilicet aliud perficitur, et ad esse specificum determinatur. Ens vero, quod ex unione formae cum materia exsurgit, *compositum* vocatur. Sic, v. gr., marmor, quod est de se indifferens ad multa, per formam Mercurii, quam sculptor ei imprimit, determinatur ad esse statucae Mercurii ; et ipsa statua est essentialiter quoddam compositum, ex materia, marmore scilicet, et forma, figura scilicet Mercurii.

Cum igitur in sacramentis, ex una parte, res sensibiles ex natura sua non significant effectum sacramentorum, sed indeterminate se habeant ad multa significanda, ut manifestum est de aqua ; cum ex altera parte, res sensibiles verbis perficiantur ad significandum effectum sacramenti, idcirco ipsae res recte vocantur *materia*, verba vero *forma*, et sacramentum apte vocatur *compositum* ex

materia et forma. « Ex verbis et rebus, ait *S. Th.*, fit quodammodo unum in sacramentis, sicut forma et materia, in quantum scilicet per verba perficitur significatio rerum. » (Q. 60, a. 6, ad 2.)

1443. Prop. *Omnia Novae Legis sacramenta essentialiter constant ex rebus et verbis tanquam materia et forma.*

Sacramenta Novae Legis constare ex rebus et verbis est omnino certum ; res vero se habere relate ad verba tanquam materiam ad formam, est modus loquendi a scholasticis adhibitus et ab Ecclesia receptus et consecratus. « Haec omnia sacramenta, ait Decretum pro Armenis, tribus perficiuntur : videlicet, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ex Scripturis Sacris manifeste colligitur (ut infra constabit quando sermo erit de sacramentis in specie) pro quolibet sacramento sive explicite sive implicite a Christo Domino res et verba fuisse indicata. « Apostolus, inquit Catech. rom., utrumque aperte indicavit, quum inquit : *Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo vitae.* (*Eph.*, v, 25, 26.) Quo in loco materia et forma sacramenti exprimitur. » (C. 1, n. 15.) Similia habes pro Eucharistia (*Matth.*, xxvi, 26), pro Confirmatione (*Act.*, viii, 15-17), pro Extrema Unctione (*Jac.*, v, 14), pro Ordine (*Act.*, xiii, 2, 3).

II. Ex Traditione et universali Ecclesiae praxi. Omni tempore et ubique terrarum omnes ecclesiae in sacramentorum administratione rebus usae sunt et verbis, tanquam partibus essentialibus, ut videbimus quando agetur de sacramentis in specie. Celebre est illud S. Augustini testimonium : « Detrahe verbum et quid est aqua nisi aqua ? Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum. » (*Tract.* 80 in *Joan.*, M. 35, c. 1840.)

Qua in re cum Ecclesia Latina consentit Graeca, teste Jeremia Patriarcha Constantinopolitano qui in sua responsione ad protestantes ait : « Omnia sacramenta definitam materiam et formam habent : ut Baptismi materia est aqua, forma verba sacerdotis, etc. »

Nec obstat quod determinatae sacramentorum formae in scriptis Patrum non reperiantur. Lege enim secreti, quae priscis Ecclesiae temporibus vixit, vetitum erat verba sacramentorum scriptis mandare, ne in irrisum infidelium cederent. « Invocationes consecratorias, inquit *Dionysius*, nefas est scripto interpretari, et arcana earum sensum, virtutesque quas Deus in iis operatur, in publicum efferre ; sed, ut nostra sancta traditio docet, eas ex secre-

tioribus instructionibus hauries. » (*De Hierarch. Eccl.*, c. 7. M., 3, c. 566.)

III. Ex Ratione convenientiae. *a)* Requiri in sacramentis elementum materiale, per se manifestum est. Sunt enim signa hominibus exhibita ad invisibilem gratiam significandam; sed hominibus non possent esse signa, nisi rebus sensibilibus constarent.

b) Convenienter a Christo addita fuisse verba, ex eo constat quod verba sunt signa perfectissima. « Addenda autem erant verba ad materiam, ait *Catech. rom.*, ut apertior clariorque rei, quae gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est, ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia sacramentorum designet ac demonstret. » (*P. 2, c. 1, n. 16.*) Et ideo ad perfectionem significationis sacramentalis omnino conveniens fuit, rerum sensibilibus significationem per verba determinari.

N.-B. A Florentino supra citato, et a Tridentino, *Sess. XIII, cap. 3*, res dicuntur *tanquam, quasi* materia; et *S. Th.* (q. 60, a. 7), ait: « Verba se habent *per modum formae*, res autem sensibiles *per modum materiae* », ad indicandum scilicet, compositum sacramentale, quod est compositum morale a libera Christi voluntate institutum, non habere cum composito naturali omnimodam et perfectam similitudinem, sed tantum quamdam analogiam.

1444. Corollarium. Cum sacramentum essentialiter duabus partibus componatur, et quaelibet mutatio in essentia mutet speciem, sequitur, quamlibet mutationem essentialem tam in forma quam in materia impedire quin ponatur sacramentum. Si vero, salva formae et materiae essentia, accidentalis quaedam in eis fiat mutatio, salvatur sacramentum. « Si mutetur substantialiter materia, inquit *S. Alph.*, nempe applicetur vinum pro aqua, vel mutetur forma, nempe si verba non habeant eundem sensum..., invalidum est sacramentum. Secus si mutatio est accidentalis, scilicet si aqua sit calida, aut decocta, etc. » (*Exam. Ord.*, c. 1, n. 7.)

1445. Quaeritur I. *Quotuplex distinguitur sacramentorum materia.*

Resp. Sacramentorum materia multiplex distinguitur. Datur: 1° *Materia remota et proxima.* — *Remota* est ipsa res sensibilis praeexistens, quae vel in sacramento adhibetur, vel circa quam actio sacramentalis exercetur; v. gr., aqua in Baptismo. — *Proxima* est ipsamet applicatio seu usus materiae remotae in actione sacramentali, v. gr., ablutio in Baptismo.

2° *Materia essentialis et integralis.* — *Essentialis* ea est, quae ad ipsam sacramenti essentiam pertinet, et, qua absente, non

ponitur sacramentum ; v. gr., aqua vel ablutio in Baptismo. — *Integralis* ea est, quae ad essentiam sacramenti non pertinet, sed est quasi complementum sacramenti in sua essentia jam existentis, v. gr., impletio satisfactionis in Poenitentia.

3° *Materia certa et dubia.* — *Certa*, quam constat veram esse sacramenti materiam ; *dubia*, de qua incertum est, an in ea conficiatur sacramentum.

4° *Materia invalida et illicita.* — *Invalida* dicitur, quae substantialiter diversa est a materia ad sacramenti valorem requisita, ut, v. gr., si quis in Eucharistia loco vini sumeret aquam vel acetum. — *Illicita* est, quae de se ad valorem sacramenti sufficit ; sed, vel propter sacramenti honorem, aut Ecclesiae prohibitionem, assumi non debet ; sic, v. gr., mustum est valida quidem materia Eucharistiae, sed illicita, propter honorem sacramenti ; et panis fermentatus licet materia valida, apud Latinos tamen est illicita, propter Ecclesiae prohibitionem.

1446. *Quaeritur II. Quenam requiritur unio materiam inter et formam ad sacramentum constituendum.*

Resp. Necessariam esse ad constituendum sacramentum unionem quamdam formam inter et materiam, ex iis patet, quae supra dicta sunt (n. 1443). Omne enim quod essentialiter ex pluribus coalescit, actu non constituitur nisi partium constitutivarum conjunctione ; sicuti in omni composito naturali manifestum est.

Cum sacramenta sint signa, talis inter materiae applicationem atque prolationem formae debet intercedere conjunctio, quae juxta consuetam et prudentem hominum aestimationem, spectata cujuslibet sacramenti natura, sufficiat, ut verba in talem materiam cadere, et unum cum ea totale signum constituere censeantur.

Dicitur : *spectata cujuslibet sacramenti natura.* Cum enim diversa sacramenta sint signa diversa, pro signorum diversitate diversa requiritur conjunctio inter formae prolotionem et applicationem materiae.

In *S. Eucharistia*, *physica* requiritur conjunctio, cum pronomen demonstrativum *hoc* et *hic* non possit verificari nisi materia sit praesens.

In *Baptismo*, *Confirmatione*, *Extrema Unctione* et *Ordine*, sufficit conjunctio *moralis*, « scilicet ut materia applicetur antequam prolatio formae terminetur, vel postquam prolatio formae sit incoepa »¹. Imo in *Confirmatione*, *Extrema Unctione* et *Ordine*

¹ S: Alph., *Exam. Ord.*, c. 1, 6.

certum videtur sufficere ut forma proferatur immediate ante vel post applicationem materiae ¹.

Cum *Poenitentia* sit actus judicialis, longior temporis mora, v. gr., unius horae, inter accusationem et absolutionem intercedere potest.

In *Matrimonio* ea tandem permittitur mora, quae ordinarie permittitur in contractibus, ubi satis est consensum unius poni dum consensus alterius adhuc moraliter perseverat.

1447. Quaeritur III. *An etiam in sacramentis Veteris Legis adfuerint forma et materia.*

Resp. Negative. In Lege Veteri sacramenta sola constabant materia : quapropter imperfectiora et obscuriora signa erant gratiae et Christi quam sacramenta Novae Legis. « In hoc autem, inquit *Catech. rom.*, nostra sacramenta antiquae legis sacramentis plurimum praestant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma servaretur ; quo etiam fiebat, ut incerta admodum et obscura essent. » (C. 1, n. 17.)

1448. Quaeritur IV. *Quid in sacramentis Novae Legis vocetur sacramentum tantum, res tantum, res et sacramentum ².*

Resp. In sacramentis Novae Legis, *sacramentum tantum* vocatur signum, seu compositum ex forma et materia, quod effectum sacramenti significat, et ab alio non significatur. — *Res tantum*, effectus sacramenti, seu gratia, quae significatur et non significat. — *Res et sacramentum*, id quod significatur simulque aliud significat. — Quae tria in Novae Legis sacramentis theologi distinguere consueverunt ; verum haec eadem tria difficile est pro quolibet sacramento assignare.

In *Baptismo*, *Confirmatione*, et *Ordine*, materia et forma sunt sacramentum tantum ; gratia est res tantum ; character vero, qui significatur et gratiam significat, sacramentum et res.

In *SS. Eucharistia*, species sunt sacramentum tantum, spiritualis refectio animae per gratiam, res tantum ; corpus Christi, quod a speciebus significatur gratiamque significat, sacramentum et res.

In *Poenitentia*, confessio et absolutio sunt sacramentum tantum ; quid autem sit sacramentum et res, disputatur. Probabile videtur esse dolorem de peccatis, qui per confessionem significatur et gratiam significat.

In *Extrema Unctione*, materia et forma sunt sacramentum tantum ; hilaritas et mentis confortatio ad dolores sustinendos, qui significantur per materiam et formam, et gratiam significant, sunt, secundum probabilem sententiam, sacramentum et res.

¹ Cf. S. Alph., *Exam. Ord.*, loc. cit., et *Mor.*, l. 6, n. 9. — ² Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, c. 6, n. 37, (t. 6, p. 382 ; Maderni, *De Sacr.*, q. 1, a. 14, (t. 3, p. 239).

In *Matrimonio*, verba contrahentium sunt sacramentum tantum ; vinculum vero indissolubile est sacramentum et res, quia per sacramentum tantum significatur, et gratiam simul atque indissolubilem conjunctionem Christi cum Ecclesia significat.

CAPUT III

De sacramentorum causis et subjecto.

Causa sacramentorum alia est instituens, alia ministrans ; et quia ministrans ordinem dicit ad eum qui sacramentum recipit, una cum causis agendum est etiam de subjecto. In I, igitur art. sermo erit de causa instituyente ; in II, de ministro ; in III, de subjecto.

ARTICULUS I.

De causa instituyente sacramentorum ¹.

1449. Solum Deum propria auctoritate sacramenta instituere posse, plane manifestum est. Ille enim solus propria auctoritate sacramenta instituere valet, qui rebus sensibilibus virtutem conferendi gratiam concedere potest : hic autem solus est Deus.

Christus Dominus, praeter potestatem auctoritatis, quam habet in quantum est Deus, respectu sacramentorum instituendorum potestatem habuit excellentiae, in quantum est homo.

Potestas excellentiae dicitur potestas ministerialis seu instrumentalis, sed instrumentalis principalis ; et in hoc consistit quod, licet potestati superiori subsit ab eaque dependeat, ei tamen, cui inest, conveniat cum quadam praerogativa super alias causas. Haec potestas soli Christo, secundum quod est homo, convenit ; ratione enim unionis hypostaticae humanitas Christi constituta est instrumentum divinitatis conjunctum, et ideo principale divinitatis instrumentum, a quo alii ministri, quidquid potestatis habent, participant.

Potestas excellentiae Christi respectu sacramentorum, in his quatuor reponitur : 1° quod meritum et virtus passionis Christi applicantur in sacramentis atque per ea operantur ; 2° quod in ejus nomine sacramenta sanctificantur et ministrantur ; 3° quod Christus, quia dedit virtutem sacramentis, potuit sacramenta instituere ; 4° quod sine sacramenti administratione, effectum sacramenti conferre potuit ².

¹ S. Th. q. 64 ; Franzelin, *De Sacr.*, th. 14. — ² S. Th., q. 63, a. 3.

Haec potestas excellentiae, cum in *unione hypostatica* fundetur, Christo omnino propria est. Potuisset tamen Christus, sicut docet S. Th.¹, respectu sacramentorum instituendorum alicui purae creaturae suam potestatem excellentiae communicare. — Potuisset etiam Ecclesiae potestatem suam delegare, ipsique curam demandare eligendi ea signa sensibilia, quibus Deus virtutem producendi gratiam adnecteret.

Non agitamur igitur in hoc articulo quaestionem *juris* : a quo scilicet Novae Legis sacramenta institui potuissent ; sed quaestionem *facti* : a quo scilicet immediate instituta sint.

1450. Nonnulli ex antiquioribus theologis docuerunt, non omnia sacramenta fuisse a Christo immediate instituta, sed quaedam ab Ecclesia per potestatem a Christo acceptam. Extremam Unionem ab Apostolis institutam fuisse putarunt Magister Sententiarum², Hugo S. Victore³, Alexander Alensis⁴. — Confirmationem vero Alensis⁵ in Concilio Meldensi, an. 845, institutam fuisse existimavit.

Modernistae docent Christum per se atque immediate nullum instituere sacramentum ; sed omnia fuisse instituta ab Apostolis eorumque successoribus prout praesentes necessitates fideique evolutio eorum institutionem exigebant. « Sacramenta ortum habuerunt ex eo quod Apostoli eorumque successores ideam aliquam et intentionem Christi, suadentibus et moventibus circumstantiis et eventibus, interpretati sunt. » (Decr. *Lament.*, prop. 40.)

Qua de causa, juxta modernistas, canones Concilii Tridentini de Sacramentorum institutione veritati historicae non respondent.

Nihilominus tamen pro fide sacramenta instituta sunt a Christo, quia Christus semper vivit in Ecclesia, ideoque quidquid ab Ecclesia instituitur, hoc omne pro credente ab ipso Christo institutum censi debet.

1451. Prop. *Omnia Novae Legis sacramenta sunt a Christo immediate instituta*⁶.

Christum instituere omnia N. L. sacramenta, est *de fide*, ex Trid., Sess. VII, can. 1 : « Si quis dixerit, sacramenta N. L. non fuisse omnia a Christo instituta ; A. S. » — Christum instituere *immediate* omnia N. L. sacramenta, quidam dicunt esse de fide ; quidam vero negant, eo quod Tridentinum a verbulo *immediate* abstinuerit ; dicunt tamen omnino temerarium fore post Tridentinum negare immediatam omnium sacramentorum a Christo institutionem.

PROB. I. Ex Conc. Trid. a) Affirmat Tridentinum, omnia N. L. sacramenta esse a Christo Domino instituta. Sed ex communi dicendi modo, ille dicitur alicujus rei institutor, qui per seipsum et immediate eam instituit. Unde et omnes theologi haec Tridentini verba de immediata institutione intelligunt.

¹ Q. 63, a. 4. — ² 4. Sent., D. 23, c. 2. — ³ De Sacri., 1. 2, p. 15, c. 2. — ⁴ Summa, p. IV, q. 5, m. 2, a. 1. — ⁵ P. IV, q. 9, m. 1. — ⁶ Cf. De Augustinis, De Sacri., p. 2, th. 10.

b) Agendo de quorundam sacramentorum institutione in specie, ita loquitur Tridentinum, ut de sola immediata institutione intelligi queat. *De Poenitentia*, ait (Sess. XIV, can. 1) : « Dominus autem sacramentum Poenitentiae tunc praecipue instituit cum a mortuis excitatus, insufflavit in discipulos suos, dicens : Accipite Spiritum Sanctum, etc. » — *De Ordine* (Sess. XXII, can. 2) : « Si quis dixerit, illis verbis : *Hoc facite in meam commemorationem*, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes ; aut non ordinasse, ut ipsi, alique sacerdotes, offerrent corpus et sanguinem suum ; A. S. » — *De Extrema Unctione*, de qua praesertim adfuit dubitatio, ait (Sess. XIV, c. 1) : « Esse vere et proprie sacramentum, a Christo Domino nostro institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum. »

II. **Ex S. Scriptura.** Ex SS. Scripturis manifeste constat Christum immediate *Baptismum* (*Matth.*, xxviii, 19), *Eucharistiam* (*Matth.*, xxvi, 26), *Ordinem* (*Luc*, xxi, 19) et *Poenitentiam* (*Joan.*, xx, 22), instituisse. Et licet aliorum sacramentorum immediate institutio directe colligi non possit ex Scripturis, indirecte tamen, quamvis sat evidenter, ex Verbis Apostoli deducitur. Ait enim (I, *Cor.*, iv, 1). *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*. Unde Apostoli sunt solum *dispensatores* mysteriorum Dei, inter quae numerantur sacramenta, non vero institutores.

III. **Ex Traditione.** SS. Patres de *mediata* aut *immediata* sacramentorum institutione a Christo ne verbum quidem protulerunt¹ ; docuere tantum sacramenta esse a Christo instituta. « Auctor sacramentorum, quis est nisi Dominus Jesus ? » (*Auctor de Sacr.*, l. 4, c. 4. M., 16, c. 439). — Et *S. Aug.* : « Ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, a quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt. » (*De Vera relig.*, c. 17. M., 34, 136.)

IV. **Ex Ratione.** 1° Si Ecclesia a Domino potestatem accepisset quaedam instituendi sacramenta, ipsa circa sacramentorum substantiam aliquid statuere aut mutare posset. Ast docet Trident., Sess. XXI, cap. 2 : « Hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse ut in sacramentorum dispensatione, *salva eorum substantia*, ea statueret vel mutaret quae suscipientium utilitati... magis expedire judicaret. »

2° *Ex analogia cum lege mosaica.* In Lege veteri sacramenta fuerunt immediate a Deo instituta, et a Moyse promulgata solum, ut

¹ Cf. Druvenius, ap. Migne, *Curs. Compl.*, t. 20, p. 1350.

ex Exod. et Levit. manifestum est. Sed cum Novae Legis sacramenta sint antiquioribus praestantiora, idcirco convenit omnino ut Deum etiam immediatum habeant auctorem.

3° *Ex oeconomia religionis christianae.* Christus in terris immediate et per seipsum novam instituit Ecclesiam, atque per seipsum omnia, quae ad essentiam suae religionis pertinent, determinavit. Porro, omnia sacramenta sunt de essentia christiani cultus. Debuit igitur Christus omnia Novae Legis sacramenta immediate instituere ¹.

1452. Quaeritur. *An Christus omnium sacramentorum materiam et formam determinaverit.*

Resp. Christum omnium sacramentorum materiam et formam aliquo modo determinasse, ex dictis plane colligitur. Cum enim sacramenta ex materia et forma tanquam partibus essentialibus constent, a Christo immediate instituta dici non possent, nisi ipse eorum formam et materiam aliquo modo determinasset ².

Quo vero modo, in genere scilicet vel in specie, Christus materiam et formam cujuslibet sacramenti determinaverit, in controversiam adducitur.

Determinatio in genere tantum facta fuisset a Christo, si proprio cujuslibet sacramenti effectum determinato, Apostolis vel Ecclesiae potestatem reliquisset determinandi signum quoddam sensibile, idoneum ad finem sacramenti significandum; v. gr., si pro Baptismo liquorem in genere praescripsisset, Apostolis vero determinandum reliquisset utrum aqua an vinum foret assumendum.

Determinatio in specie dicitur, qua Christus cum ipsam praecise materiam, tum sensum verborum indicavit, quibus sub poena nullitatis Ecclesia in sacramentorum dispensatione uti tenetur.

1453. Quibus praenotatis respondetur :

1° Docent unanimiter omnes theologi, Christum Baptismi et Eucharistiae formam et materiam in specie infima determinasse : clare enim habentur in Scripturis ut a Christo traditae.

2° Quoad alia sacramenta controvertitur.

a) Bellarminus (*De Ord.*, c. 9), Salmantic. (*De Sacr. in gen.*, c. 4, p. 2, n. 48), de Lugo, Billot, etc., docent « Christum instituisse materias et formas (aliorum) sacramentorum in genere, et reliquisse Ecclesiae potestatem eas determinandi in specie, ac justis de causis mutandi, modo adhibeat res et verba exprimentia cujusque sacramenti effectum. » (S. ALPH., *Mor.*, VI, n. 749.)

¹ Cf. S. Th., q. 64, a. 2, ad 3. — ² Gibbon, Tr. 4, Disp. 26, dub. 3, p. 436.

« Ratio unica hujus sententiae, ait *S. Alph.*, est diversitas Ecclesiae graecae et latinae in administratione aliorum sacramentorum, praesertim in ordine; in Ecclesia enim graeca presbyteratus et diaconatus conferuntur per solam manuum impositionem: in latina vero, praeter impositionem manuum requiritur traditio rerum, ut habetur in decreto Eugenii IV ad Armenos. » (*Mor.*, VI, n. 12.)

Sed haec sententia est minus probabilis. « Non satis probatur, ait *Benedict. XIV*, quod Christus Dominus praedictam potestatem fecerit Ecclesiae; imo oppositum videtur evinci ex Trident., Sess. XXI, cap. 2, ubi declarat, a Christo relictam esse Ecclesiae potestatem mutandi quae sacramentorum dispensationem respiciunt, *salva illorum substantia*; mutatio vere materiae et formae non ad ritum et dispensationem, sed ad substantiam pertinet. » (*De Synod.*, l. 8, c. 10, n. 10.)

Praeterea, ut infra dicitur (*De Ordine*, c. 2, n. 2), sola manuum impositio, secundum probabiliorem sententiam, est de essentia ordinationis; traditio vero instrumentorum est tantum materia accidentalis; etsi integralis.

b) « Secunda sententia probabilior, ait *S. Alph.*, affirmat omnes materias, et quoad substantiam etiam formas sacramentorum fuisse in specie a Christo determinatas. » (*Mor.*, IV, n. 12.)

Dicendum est tamen omnium sacramentorum formam et materiam non eadem ratione a Christo esse determinatas. Omnium formarum Christus determinavit sensum; aliquarum etiam determinavit verba; pro aliis vero Ecclesiae commisit verborum electionem, salva semper sensus substantia.

Quoad materias, Christus, ut jam dictum est, quasdam determinavit in specie infima, caeteras vero in specie intermedia: inter genus enim et speciem infimam plures possunt existere species intermediae. Sic, v. gr., in Poenitentia, materia proxima a Christo determinata est confessio dolorosa, sive dolor sit attritionis, sive contritionis, quae specie differunt; remota vero materia sunt peccata, cum venialia tum mortalia, quae specie etiam differunt.

Ex dictis apparet, cur, licet Ecclesia circa sacramentorum substantiam nihil statuere aut mutare possit, quoad aliquorum tamen sacramentorum formam et materiam quaedam adsit diveritas Ecclesiam latinam inter et graecam.

Quonam vero tempore Christus Sacramentorum materias et formas determinaverit, infra dicitur, ubi de sacramentis in specie sermo erit.

ARTICULUS II.

De ministro sacramentorum.

1454. Sacramentorum minister duplex est : *principalis*, Christus nempe Dominus, Sacerdos magnus, qui sacramenta instituit, eaque hominum ministerio jugiter dispensat ; *secundarius*, homo scilicet, qui in terris vicem Christi gerens, potestatem habet valide dispensandi sacramenta. — De ministro secundario unice sermo erit.

1455. **Errores** ¹. — De sacramentorum ministro plures prodierunt errores, quorum alii ad ipsam ministri personam, alii vero ad ea spectant, quae in ministro ad validam sacramentorum dispensationem requiruntur.

Quoad *personam* ministri error praecipuus est *Lutheri*. Ponens Ecclesiam societatem esse aequalium libera volitione coeuntium, docuit nullam in Ecclesiam ex Christi institutione adesse hierarchiam ordinis, sed omnes fideles per baptismum constitui sacerdotes et potestatem habere omnia ministrandi sacramenta, licet ad confusionem vitandam non expediat omnes indiscriminatim sua potestate uti. « Esto certus, *inquit* ², omnes nos aequaliter esse sacerdotes : hoc est eandem in verbo et sacramento quocumque habere potestatem. » (Cf. n. 178, 1, ubi de hierarchia ordinis sermo est.) Praeterea, cum juxta ipsum, ut infra dicitur (n. 1476 et seq.), sacramenta non sint nisi nuda signa ad fidem excitandam instituta, et fides aequè excitari possit sive sacramentum ab homine sive a diabolo sub hominis specie ministretur, docet diabolus valide sacramenta dispensare posse.

Quoad *requisita* in ministro ad validam sacramentorum dispensationem erraverunt, ineunte saeculo III, *rebaptizantes*. Existimabant, qui rectam fidem non habent, nulla sacramenta valide conferre posse, unde ab haereticis baptizatos et in gremium Ecclesiae redeuntes, rebaptizabant. Viguerunt praesertim in Africa. Celebris hac de re exstitit controversia S. Cyprianum inter et Papam S. Stephanum.

Donatistae, saeculo IV, probitatem in ministro requirebant, ministrisque malis et peccatoribus omnem sacramenta valide conferendi potestatem denegabant. — Quem errorem renovarunt *Henriciani* et *Waldenses*, saeculo XII, et *Wicleffitae*, saeculo XIV.

Lutherus contra, nullam in ministro requirit conditionem, ne intentionem quidem. Cum enim juxta ipsum, sacramenta sint unice ad fidem excitandum, ordinata, dummodo ponatur ritus externus fides nutritur : quapropter licet minister jocos et irrisorie, absque ulla intentione faciendi quod facit Ecclesia, ritum externum poneret, sacramentum nihilominus suum effectum consequeretur ³.

Quibus erroribus ut veritas catholica opponatur, dicendum est : 1° de persona ministri ; 2° de ejus fide et probitate ; 3° de ejus intentione.

§ 1. DE PERSONA MINISTRI.

1456. Secundarius sacramentorum minister alius est *ordinarius*, alius *extraordinarius*. — *Ordinarius* ille est, qui juxta ordinem a

¹ Cf. Katschth., *De Sac.*, c. 4, a. 1, (p. 104) ; Bellarm., *De Sac.*, l. 1, c. 24 et seq.
² *De capt. Babyl.*, cap. *De Ordine*. — ³ Cf. Bellarm., *loc. cit.*, c. 27.

Christo constitutum vi potestatis ordinariae divinitus acceptae sacramenta conficit. — *Extraordinarius* ille est, qui praeter hunc ordinem, ex speciali privilegio aut deputatione, sacramenta dispensat.

1457. Prop. I. *Sacramentorum minister ordinarius est solus homo ; Angelus vero bonus potest esse minister extraordinarius.*

Certa ex unanimi theologorum consensu.

PROB. I^a PARS. Ex S. Scriptura. De lege Dei ordinaria, illi soli possunt sacramenta ministrare, quibus Christus hanc potestatem dedit. Atqui ex Scripturis constat, solis hominibus, non vero Angelis, Christum hanc potestatem dedisse : solis siquidem hominibus dixit : *Baptizantes eos in nomine Patris*, etc. — *Hoc facite in meam commemorationem*. — *Quorum remiseritis peccata*, etc. — De Extrema Unctione etiam dicitur : *Inducat presbyteros Ecclesiae*, etc. — De Matrimonio aperta res est, cum ipsi contrahentes sint ministri.

Praeterea, soli sacerdotes ex officio sunt sacramentorum ministri. Jamvero, sacerdotes debent esse *ex hominibus assumpti, ut pro hominibus constituentur in iis, quae sunt ad Deum.* (Hebr., v, 1.)

II. Ex Ratione congruentiae. a) Congruum est secundarios sacramentorum ministros ministrum principalem natura non superare. Sed « tota virtus sacramentorum, *inquit S. Th.*, a passione Christi derivatur, quae est Christi secundum quod est homo, cui in natura conformantur homines, non autem Angeli, sed potius secundum passionem dicitur *modico ab Angelis minoratus*, ut patet Hebr. II. Et ideo ad homines pertinet dispensare sacramenta, et in eis ministrare, non autem ad Angelos. » (Q. 64, a. 7.)

b) Ecclesia militans, cujus gratia data sunt sacramenta, est societas visibilis. Congruum est igitur, ut qui de lege ordinaria sacramenta dispensant, sint visibiles et corporales.

PROB. II^a PARS : *Angeli boni possunt esse ministri extraordinarii, in corporibus ab eis ad hoc assumptis.*

« Sicut Deus, *inquit Angelicus*, virtutem suam non alligavit sacramentis, quin possit sine sacramentis effectum sacramentorum conferre ; ita etiam virtutem suam non alligavit Ecclesiae ministris, quin etiam Angelis possit virtutem tribuere ministrandi sacramenta. Et quia boni Angeli sunt nuntii veritatis, si aliquod sacramentale ministerium a bonis Angelis perficeretur, esset ratum habendum... Si vero daemones qui sunt spiritus mendacii, aliquod sacramentale ministerium exhiberent, non esset ratum habendum. » (Q. 64, a. 7.)

1458. Scholium. — Quod de Angelis dicitur, affirmandum est etiam de anima beata, quae in corpore assumpto, ex speciali Dei deputatione, sacra-

mentum ministrare posset. — *Sed quaeritur* ; si, animâ beatâ corpori unitâ, sacerdos resurgeret, an ipse posset esse minister ordinarius ? Affirmant omnes, resurgentem in corpore mortali, ministrum esse ordinarium : foret enim viator, et cum character sit indelebilis, adforet etiam potestas ordinis. — Si vero in corpore glorioso et immortalis resurgeret, et idcirco non esset amplius viator, alii censent ipsum fore probabiliter ministrum ordinarium ; alii vero absolute negant¹.

1459. Prop. II. *Verus minister sacramentorum* (Baptismo et Matrimonio exceptis), *non est quilibet christianus, sed is solum qui in Ecclesia rite ordinatus est*².

N.-B. Dicitur : *excepto Baptismo*, quia in casu necessitatis quilibet homo baptizare potest : et *excepto Matrimonio*, quia in matrimonio ipsi contrahentes sunt ministri sacramenti.

Prop. est *de fide*, ex Trid., Sess. VII, can. 10 : « Si quis dixerit christianos omnes in verbo et in omnibus sacramentis administrandis habere potestatem ; A. S. » (Cf. quae n. 182, *de hierarchia ordinis dicta sunt*.)

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** Legimus in Scripturis Christum solis Apostolis, non autem omnibus fidelibus, dixisse : *Docete omnes gentes baptizantes eos*, etc. *Quorum remiseritis peccata*, etc. — *Hoc facite in meam commemorationem*. — Non omnes igitur fideles potestatem habent omnia sacramenta dispensandi. Praeterea soli Apostoli manus imponebant ut darent Spiritum Sanctum, vel ut conferrent potestatem sacerdotalem. — Demum « *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiae...* »

Ait etiam Apostolus (I, *Cor.*, iv, 1) : *Sic non existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei*. — Sed haec verba de solis Apostolis prolata sunt. Non omnes igitur fideles dispensatores sunt mysteriorum Dei inter quae, certe numerantur sacramenta. — Idem Apostolus Ecclesiam comparat corpori humano, in quo non omnia membra eundem habent actum ; et sic nec omnia Ecclesiae membra possunt omnia sacra munia obire. (Cf. *Rom.*, xii ; I, *Cor.*, xii.)

II. Ex Analogia Veteris Legis. In lege mosaica non omnibus circumcisis potestas inerat ministrandi sacramenta ; imo nec omnibus licitum erat sacra tangere, sed solis sacerdotibus ; qui vero ausu temerario sacra usurpare attentarunt, severe a Deo mulctati sunt, ut patet de Core, Dathan et Abiron (*Num.*, xvi), et Oza (II, *Reg.*, vi, 7). — Jamvero si nemini, exceptis sacerdotibus, competeat sacris functionibus incumbere, jure deducimus nec in novo foedere.

¹ Cf. Gibbon, Disp. 31, dub. 1. — ² Cf. Gotti, q. 7, dub. 1, § 2.

cujus sacramenta longe majoris sunt excellentiae, omnibus baptizatis eadem ministrandi potestatem inesse.

III. **Ex Traditione et Praxi Ecclesiae.** Ecclesia tanquam legitimos sacramentorum ministros nunquam alios agnovit, quam qui legitima ordinatione ad hoc fuerunt deputati; et omnia sacramenta, Baptismo et Matrimonio exceptis, ab aliis exhibita, irrita semper habuit et invalida.

IV. **Ex Ratione.** — In nulla societate rite ordinata omnibus civibus datur publica gerere officia; sed eis tantum, qui a principe fuerunt deputati, competit. Atqui, Ecclesia est societas ordinatissima, quae Christum habet principem; et inter publica Ecclesiae officia potissimum est sacramentorum administratio. Nullus ergo, nisi a Christo deputatus, potestatem ministrandi sacramenta possidet.

§ 2. DE FIDE ET PROBITATE MINISTRI.

1460. Cum de fide et probitate ministri sermo est, duae quaestiones agitari possunt: una an minister fide aut morum sanctitate destitutus possit sacramenta *valide* conferre; — altera, num ipsa hujusmodi minister *licite*, id est, absque peccato, conferre valeat. Cum haec altera ad moralem disciplinam pertineat, nonnisi primam expendemus.

1461. **Prop.** *Ad validam sacramentorum administrationem non requiritur in ministro fides aut morum probitas.*

Sanctitatem in ministro non requiri, est *de fide*, ex Trid., Sess. VII, can. 12: « Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem modo omnia essentialia quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut conferre sacramentum; A. S. »

Non requiri fidem, est *de fide* quoad collationem Baptismi, ex Trid., Sess. VII, can. 4, de Bapt. — Quoad caetera vero sacramenta, propositio est *fidei proxima* ex constanti Ecclesiae praxi et doctrina.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Licet doctrina, de qua agimus, disertis verbis in Scripturis non contineatur, ex eis tamen non obscure colligitur. « Quod si Scripturae testimonia quaerimus, *inquit Catech. rom.*, ipsum Apostolum his verbis loquentem audiamus: *Ego, inquit, plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.* (I, Cor., III, 6.) Ex quo satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satae sunt: ita

nihil vitii aliena culpa contrahi ab illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. » (C. 1, n. 25.)

II. Ex constanti Ecclesiae Traditione et Praxi.

a) Ecclesia ab haereticis cum debita forma et materia baptizatos, et in sinum suum reversos, rebaptizari nunquam passa est, sicuti constat ex scriptis Patrum, speciatim S. Augustini, contra rebaptizantes.

Accedunt Conciliorum decreta. Legimus in *Arelatensi I* (an. 314) : « Placuit, ut si (ad Ecclesiam) aliquis de haeresi venerit, interrogent eum Symbolum, et si perviderint eum in Patre et Filio et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. » (*Denz.*, n. 16.) — Idem docet *Nicaenum I* pro iis qui redeunt ex Novatianis. (*Denz.*, n. 19 et 63.) — *Constantinopolitanum I* pro iis qui ex Macedonianis veniunt. — *Conc. Constantiense* damnavit etiam hanc Wicleffi propositionem : « Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non consecrat. »

b) Hanc Ecclesiae consuetudinem ab Apostolis traditam esse docent SS. Patres. « Si quis, *inquit S. Stephanus*, a quacumque haeresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus imponatur in poenitentiam... Quasi Apostoli eos qui ab haeresi veniant baptizari prohibuerint et hoc custodiendum posteris tradiderunt. » (*In rescripto ad S. Cypr. M.*, 3, c. 1009.) — « Illa consuetudo, *ait S. Aug.*, recte ab Apostolis tradita creditur. » (*De Bapt. cont. Donat.*, l. 4, c. 6. *M.*, 43, c. 159.)

Agens de errore rebaptizantium, *ait Vincentius Lirinensis* : « Agrippinus Carthaginiensis episcopus, primus omnium mortaliū contra divinum canonem, contra universalis Ecclesiae regulam, contra sensum omnium consacerdotum, contra morem atque instituta majorum, rebaptizandum esse censebat. » (*Commonit.* 1, c. 6. *M.*, 50, c. 645.)

III. Ex Ratione. Ratio a priori est sola Dei et Christi voluntas, quae nobis constanti Ecclesiae traditione innotescit. Hujus autem institutionis plures rationes congruentiae assignari possunt.

1° *Prima desumitur ex natura instrumenti.* In sacramentorum administratione homo operatur ut causa instrumentalis, Christus vero ut causa principalis. Porro, cum instrumentum agat non in virtute propria, sed in virtute causae principalis, indifferens est ad rationem instrumenti qualemcumque formam aut virtutem propriam habeat ; sicut parum refert an fistula, per quam transit aqua,

argentea sit vel plumbea. Fides autem et caritas pertinent ad propriam formam et virtutem ministri ; quamobrem indifferenter se habent ad rationem ministri ; « sic igitur, ait S. Th., Christus operatur in sacramentis et per bonos tanquam per membra viventia, et per malos tanquam per instrumenta carentia vita. » (Q. 64, a. 5, ad 2.)

2° *Secunda ratio sumitur ex natura characteris.* « Potestas ministrandi sacramenta, inquit Angelicus, pertinet ad spiritualem characterem, qui indelebilis est. Et ideo per hoc quod aliquis ab Ecclesia suspenditur, vel excommunicatur vel degradatur, non amittit potestatem conferendi sacramentum, sed licentiam utendi hac potestate. » (Q. 64, a. 9, ad 3.)

3° *Tertia sumitur ex inconvenienti.* Si ad valorem sacramenti fides et sanctitas in ministro necessariae forent, nullus unquam moraliter certus esse posset se sacramentum valide recepisse ; nullus enim scire potest utrum minister fidem rectam et gratiam possideat, imo et minister ipse certo scire nequit an sit in gratia.

Ad hanc veritatem enucleandam SS. Patres varias afferunt similitudines, v. gr. *lucis solaris*, quae licet sordida transeat loca, ab eis tamen non inquinatur (S. Aug., *In Joan.*, Tr. 6, n. 15) ; *boni seminis*, quod sive puris sive impuris manibus terrae mandetur, a quo fructificat (S. Aug., cont. *Cresc.*, c. 8) ; *sigilli regii*, quod sive sit ex auro sive ex ferro, regis imaginem cerae aequaliter imprimit (S. GREG. NAZ., *Or.* 40, n. 25) ; *medici aegrotantis*, qui licet infirmus, alios sanare valet. (Q. Th., q. 64, a. 5.)

1642. *Scholium.* Ex dictis sequitur, sacramenta aequè valide et efficaciter a malo quam a bono ministro conferri. « Effectus sacramenti, ait Angelicus, non datur melior per meliorem ministrum » (Q. 64, a. 1, ad 2). — « Quantum ergo ad sacramentum, non minus valet missa sacerdotis mali quam boni, quia utrobique idem conficitur sacramentum. » (Q. 82, a. 6.)

Dicendum tamen est cum eodem S. Doctore, ministri sanctitatem et devotionem non esse inutiles eis, qui ab eo sacramentum suscipiunt. « Nihil tamen prohibet, inquit, quin devotio viri justi ad hoc aliquid operetur... Aliquid annexum impetrari potest recipienti sacramentum per devotionem ministri ; nec tamen minister illud operatur, sed impetrat operandum a Deo. » (Q. 64, a. 1, ad 2). — Et hanc ob rationem docent communiter theologi cum S. Th. (q. 82, a. 6.) S. Alphonso (*Mor.*, l. 6, n. 312), utilius esse boni quam mali sacerdotis missam audire.

Praeterea, etiam notandum est ministri sanctitatem aliqua ratione, licet indirecte tantum, in ipsum sacramenti effectum influere posse. Sacramenta enim agunt per modum causae physicae, ac proinde quo subjectum melius paratum inveniunt, eo perfectius suum effectum ei imprimunt. Praeparare autem subjectum est quidem primo et principaliter gratiae Dei ; sed est etiam pastoris cui creditae sunt oves. Quamvis igitur sacramenta suos effectus ex opere operato producant, ut infra dicetur (n. 1478), quantitatem gratiae collatae Deus suscipientis dispositionibus committitur, quae magna ex parte a ministris pendent. Et ideo devotio ministri impetrantis gratiam bonae

dispositionis, ejusque ad praeparandas animas zelus, licet gratiam sacramenti non producant, ad ipsius tamen productionem indirecte concurrunt.

§ 3. DE INTENTIONE MINISTRI.

Intentio vocatur actus voluntatis, quo homo operatione sua aliquid facere sibi proponit. — Agendo de intentione in sacramentorum administratione, tria debent inquiri : 1° Necessitas ; 2° objectum ; 3° qualitas intentionis.

I. De necessitate intentionis.

1463. Prop. *Ad validam sacramentorum administrationem requiritur intentio ministri.*

De fide, ex Trid., Sess. VII, can. 11 : « Si quis dixerit in ministris, dum sacramenta faciunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia ; A. S. » Et in Florentino, decr. pro Arm. legitur : « Omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramenta, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. » (Cf. etiam *Trid.*, Sess. XIV, can. 9.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ex SS. Scripturis luculenter colligitur, sacramentum absque ministri intentione confici non posse. Dixit Christus Apostolis : *Docete omnes gentes, baptizantes eos* : his indicatur potestatem baptizandi arbitrio apostolorum esse commissam ; nemo autem potestate utitur nisi volens. — Pro Eucharistia : *Hoc facite in meam commemorationem* : quibus indicatur ministrum Eucharistiam consecrare, quando Christum repraesentat, et in ipsius vice agit. Sed Christum non repraesentat nisi intendens illum repraesentare. — Pro Poenitentia : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis : et quorum retinueritis retenta sunt.* « Quae verba intentionem absolvendi denotant quam habere debet sacerdos, ut valida sit absolutio. » (S. ALPH., *Cont. haer.*, Sess. VII, n. 28.)

Praeterea, ait Apostolus (*Eph.*, iv, 1) : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi.* Unde sic : in sacramentorum administratione minister non agit nomine proprio, sed in nomine Christi cujus personam gerit, et nomine Ecclesiae, quam repraesentat. Sed nullus potest nomine alterius agere nisi idem ac ille intendat. Ergo dum minister sacramentum conficit aut confert, debet saltem habere intentionem faciendi quod intendit Christus aut Ecclesia.

II. Ex Ratione. « Quando aliquid, inquit Angelicus, se habet ad multa, oportet quod per aliquid determinetur ad unum, si illud effici debeat. Ea vero quae in sacramentis aguntur, possunt diver-

simode agi, sicut ablutio aquae quae fit in Baptismo, potest ordinari **et** ad mundiciam corporalem, et ad sanitatem corporalem, et ad ludum, et ad multa alia hujusmodi ; et ideo oportet quod determinetur ad unum, id est, ad sacramentalem effectum per intentionem abluentis. » (Q. 64, a. 8 ; cf. S. ALPH., *loc. cit.*, n. 28 et 29.)

II. De objecto intentionis.

1464. Intentio, ut patet ex dictis, est voluntatis propositum aliquid faciendi : jam quaeritur *quid est id*, seu *quodnam est objectum*, quod minister intendere debeat, ut valeat sacramentum.

Plura sunt quae minister in sacramentorum administratione intendere potest, nimirum :

1° Ponere ritum externum materiale, actionem scilicet exteriorem nude et secundum se spectatam ; v. gr., in Baptismo, abluitionem externam cum prolatione formae. — Haec intentio, ratione objecti externi quod solum intenditur, vocatur *intentio exterior*.

2° Conficere formaliter sacramentum a Christo institutum ; vel producere effectum sacramenti ; v. gr., gratiam et characterem.

3° Celebrare ritum externum ut formaliter et absolute sacrum.

4° Facere quod facit Ecclesia Romana ; vel in genere, facere quod Christus instituit, et quod tali ritu vera Ecclesia facit.

Secunda, tertia et quarta intentio vocantur *intentio interna*, quia non sistit in exteriori actu nude in se considerato, sed eum sive explicite sive implicite attingit ut formaliter sacrum.

Jamvero : Dicendum est, ad valorem sacramenti : 1° « non requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia Romana, ait S. Alph., sed sufficere intentionem faciendi quod facit vera Ecclesia a Christo instituta. » (*Mor.*, l. 6, n. 21.) — Tridentinum enim et Florentinum supra citata non aliud requirunt quam intentionem *faciendi quod facit Ecclesia*. — Praeterea, Ecclesia Baptismum haereticorum semper validum tenuit, et haereticos ad se conversos nunquam rebaptizari permisit ; haeretici autem Ecclesiam Romanam non credunt esse veram Christi Ecclesiam.

2° « Non requiri ad valorem sacramenti intentionem explicitam conficiendi sacramentum aut producendi effectum sacramenti ; sed sufficere intentionem peragendi ritum qui ab Ecclesia habetur pro sacro. Ratio : quia sufficit intentio faciendi quod facit Ecclesia. » (S. ALPH., *loc. cit.*, n. 22.)

« Quamvis ille, inquit Angelicus, qui non credit Baptismum esse sacramentum, aut habere aliquam spiritualem virtutem, non intendat, dum baptizat,

conferre sacramentum, tamen intendit facere quod facit Ecclesia, etsi illud reputet esse nihil ; et quia Ecclesia aliquid facit, ideo ex consequenti et implicite intendit aliquid facere, quamvis non explicite. » (4 *Sent.*, D. 6, q. 1, a. 3, q. 2, ad 1.)

3° « Non requiritur intentio explicita celebrandi ritum externum, ut formaliter et absolute sacrum. Hoc patet ; nam alias Baptismus collatus a paganis, qui sacramenta ignorant aut irrident, esset nullus ; sed Nicolaus I cum consultus fuisset a Bulgaris de valore Baptismi collati a judaeo vel pagano, respondit esse validum, si collatus fuerit cum vera materia et forma : valet enim talis Baptismus ob intentionem generalem faciendi quod audierit judaeus vel paganus fieri ab Ecclesia Christi. » (S. ALPH., *loc. cit.*, n. 22.)

4° Non sufficit sola intentio externa, sed requiritur intentio interna, saltem implicita, ponendi ritum ut formaliter sacrum ¹.

1465. Quoad hanc assertionem disputant inter se catholici. Docet Catharinus ² cum quibusdam allis ³, ad sacramenti validitatem sufficere intentionem ritum externum, quem facit Ecclesia, serio ponendi ; nullam autem internam intentionem esse necessariam, ita ut, si quis Baptismi formam pronuntiet, puerum ablens ut mundet a sordibus, ipsum vere baptizet, etiamsi de Baptismo non cogitaret, imo etiamsi interne proponeret non baptizare. « Praecipua ratio Catharini est, ait S. Alphonsus, quia si sacramenta ita collata valida non forent, dubia remanerent omnia baptismata, omnes absolutiones sacramentales, et quod magis importat, omnes sacerdotum et speciatim Episcoporum ordinationes, a quibus dependet validitas tot aliarum ordinationum subsequen-
tium. » (Cont. haer., Sess. VII, n. 27.) — Altera autem sententia communis et sequenda tenet : ad sacramenti validitatem non sufficere intentionem externam, sed requiri internam, intentionem scilicet faciendi ritum sacramentalem, quem intendit Ecclesia.

PROB. I. Ex Concil. Trid., Sess. VII, can. 11. « Ubi requiritur, ait S. Alph., intentio faciendi quod facit Ecclesia ; ergo non sufficit intentio tantum serio applicandi formam materiae, ut facit Ecclesia ; reipsa enim haec intentio, dum actio externa ponitur, est ab actione inseparabilis ; sed ultra requiritur intentio faciendi ritum sacramentalem quem facit Ecclesia : alias tam Conc. Tridentinum quam Constantiense frustra praeter materiam et formam requisivissent intentionem ministri faciendi quod facit Ecclesia. » (Mor., l. VI, n. 23.)

Praeterea, in eodem Trid., Sess. IV, cap. 6, dicitur nullam esse absolutionem sacramentalem, si *sacerdoti animus serio agendi et vere absolvendi desit*. Igitur praeter actionem externam etiam serio positam, necessaria est intentio absol-
vendi.

II. Ex Prop. 28^a ab Alexandro VIII, die 7 dec. 1690, damnata : « Valet Baptismus collatus a ministro qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit : Non intendo quod facit Ecclesia. » — « Nec valet dicere, ait S. Alph., propositionem loqui de ritu externo jocosum, quia talis propositio non erat haeticorum quae jam damnata fuerat a Tridentino, sed erat catholicorum, inter quos nemo unquam

¹ Cf. Franzelin, Th. 17. — ² In opusc. de intentione ministri. — ³ V. g. Contenson, l. 11, p. 1, Diss. 2.

dixit sufficere ritum jocosum. » (*Hom. Ap.*, Tr. XIV, n. 2 ; cf. *Mor.*, loc. cit.) — Ex hac prop. damnata, teste *Benedicto XIV*¹, grave saltem vulnus inflictum est sententiae Catharini. Qui Catharini opinionem in praxi sequeretur, graviter peccaret, et sacramentum saltem sub conditione esset iterandum.

Quoad incommoda vero, quae a Catharino contra necessitatem intentionis internae afferuntur, dicendum est eadem subsistere etiamsi intentio interna necessaria non foret. Contingere enim potest ministrum, sive ex inadvertentia sive ex malitia, in prolatione formae, praesertim cum submissa voce profertur, verbum quoddam essentiale omittere aut substantialiter mutare, quod sacramentum invalidat. Quocirca in re tanti momenti, ut ait *S. Alphonsus*², divinae fidendum est providentiae, quae non sinit evenire quod animabus tantam adferret ruinam.

III. De qualitate intentionis.

1466. « Intentio, ait *S. Alph.*, potest esse vel *actualis*, vel *habitualis*, vel *interpretativa*, vel *virtualis*. *Actualis* est cum quis actu intendit sacramentum conficere. *Habitualis* est cum quis habuit antecedenter actualem, et non revocavit, sed de illa non amplius cogitat, nec ea in aliquo effectum permanet. *Interpretativa* est cum quis nullam habet nec habuit intentionem actualem, sed ita est dispositus, ut, si adverteret, haberet. *Virtualis* demum est cum quis, licet hic et nunc non intendat actualiter conficere sacramentum, agit tamen virtute actualis intentionis habitae, prout si quis habens intentionem sacramentum Eucharistiae conficiendi, adeat Ecclesiam, dicat missam et consecret. » (*Mor.*, l. VI, n. 15.)

1467. Prop. I. *Ad validam sacramentorum dispensationem non sufficit intentio habitualis aut interpretativa ; actualis, etsi sit optima, non est necessaria ; sed sufficit intentio virtualis*³. — Sententia communis.

PROB. Cum sacramentorum dispensatio aut confectio sit actus humanus, talis debet esse intentio ministri, qualis requiritur ut actus sit vere humanus, id est, cum advertentia et deliberatione positus. Atqui :

1° *Intentio habitualis*, et multo minus *interpretativa*, non sufficit ut actus sit humanus, et cum advertentia atque deliberatione positus. Ergo nec sufficit ad sacramentum.

2° *Intentio actualis* optima est, ut patet, tamen non necessaria, quia saepe impossibilis. « Quamvis studiose curare debeat sacramenti minister, ait *S. Th.*, ut etiam actualem intentionem adhibeat ; sed hoc non est totaliter positum in hominis potestate, quia praeter intentionem, cum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare. » (Q. 64, a. 8, ad 3.)

¹ De Synod., l. 7, c. 4, n. 8 et 9. — ² Cont. haer., Sess. VII, n. 31. — ³ S. Alph., Mor., l. 6, n. 16-18 ; Gotti, q. 7, dub. 3.

3° *Sufficit intentio virtualis* ; sat enim influit in actum, ut sit vere actus humanus. « Cum sacerdos accedens ad baptizandum, *inquit Angelicus*, intendit facere circa baptizandum, quod facit Ecclesia, si postea in ipso exercitio actus cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute primae intentionis perficitur sacramentum. » (*Loc. cit.*)

1468. Prop. II. *Ad validam sacramentorum administrationem requiritur intentio absoluta, vel talis quae absolutae aequivaleat.* — Certa.

Dicitur : *intentio absoluta*, quae scilicet nulli subiaceat conditioni ; vel *quae absolutae aequivaleat* ; cujus nempe conditio jam posita est ; sive ut aiunt : cujus conditio est *de praeterito* vel *de praesenti*¹. Excluditur ergo sola conditio *de futuro*.

PROB. Cum sacramentorum confectio aut collatio consistat in actu fluente, qui cito transit, talis requiritur intentio, quae in actum de praesenti influat, dum ponitur. Atqui sola intentio absoluta ; aut aequivalens, de praesenti efficaciter influere potest in actum dum ponitur ; conditionalis vero de futuro, non habet influxum in actum, nisi cum verificatur conditio. Sed verificata conditione futura, actus sacramentalis, jam non existit et consequenter in eum influere jam non potest. Non sufficit ergo intentio conditionalis de futuro ad validitatem sacramenti.

ARTICULUS III.

De subjecto sacramentorum².

1469. Sacramenti subjectum vocatur, qui sacramentum suscipit et est capax effectus sacramenti. — Cum sacramenta sint signa sensibilia ad gratiam gignendam aut augendam a Christo Domino instituta, manifestum est, subjectum sacramenti non esse Angelum, cui, utpote incorporeo, signum sensibile applicari nequit ; sed esse hominem, et quidem *hominem viatorem*, qui solus gratiam recipere aut in ea crescere potest ; *non autem comprehensorem*, cujus gratia augmentum accipere nequit ; *neque damnatum*, quia in inferno sicut nulla redemptio, ita nulla est gratiarum effusio.

Non quilibet tamen viator est subjectum omnium sacramentorum. Baptismus omnes recipere possunt, ut patet. — Aliorum sacramentorum capaces sunt soli baptizati ; sacramenta enim instituta sunt pro sola Ecclesia, et solo Baptismo homines membra

¹ Cf. S. Alph., Mor., l. VI, n. 26. — ² Cf. S. Alph., Mor., l. 6, n. 78 et seq.

fiunt corporis Ecclesiae, ut infra longius dicetur (n. 1552). — Sed nec omnes baptizati omnia recipere possunt sacramenta.

Quodnam vero sit cujuslibet sacramenti subjectum in infra dicendis, ubi de sacramentis in specie tractatio occurret, indicabitur.

Duo tantum in praesenti de sacramentorum subjecto inquirere juvat : quid scilicet ex parte subjecti requiratur ad validam, et quid ad licitam et fructuosam sacramentorum receptionem.

I. *De requisitis ad validam sacramentorum susceptionem.*

1470. Agitur in praesenti de solis adultis. In infantibus enim, et in illis qui eis aequiparantur, ut sunt perpetuo amentes, nulla requiritur dispositio ad recipienda sacramenta, quorum sunt capaces, id est, Baptismum, Confirmationem et Ordinem. « In infantibus, *inquit S. Alphonsus*, nulla quidem requiritur intentio, cum suppleat in eis intentio Christi vel Ecclesiae : sicut enim sine propria voluntate ipsi peccatum contraxerunt, ita sine voluntate ab illo liberantur. » (*Mor.*, l. 6, n. 80.) *De validitate Confirmationis et Ordinationis infantium suo loco dicetur.*

1471. **Prop. I.** *In adultis ad validam sacramentorum susceptionem requiritur intentio*¹. — Certa.

Prob. I. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia sacramenta invitis collata, semper tenuit invalida. Definit Innocentius III, *in cap. Majores de Bapt*². « *Ille qui nunquam consensit, sed penitus contradicit, nec rem nec characterem suscipit sacramenti.* » — Et *S. Th.* : « Dicendum, quod si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum (Baptismi), esset rebaptizandus. » (Q. 68, a. 7, ad 2.)

Praeterea, legimus in Concil. *Carthaginensi III*, cap. 34 : « Aegrotantes, si pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium hi, qui sui sunt, dixerint, baptizentur. » Et in *Arausicano III*, cap. 12 : « Obmutescens baptizari, aut Poenitentiam accipere potest, si voluntatis praeteritae testimonium aliorum verbis habeat. » Quibus verbis manifestatur Baptismum aegrotantium esse invalidum, nisi antea voluntatem illum accipiendi manifestaverint.

II. Ex Ratione. Ratio a priori non est nisi Christi voluntas, Ecclesiae traditione nobis manifestata. Rationes convenientiae plures assignari possunt.

1° Per quaedam sacramenta, ut per Baptismum, Ordinationem,

¹ Cf. Salmantic., Disp. 8, dub. 1, § 2. — ² *Extrav.*, l. 3, t. 42 ; Denzing., n. 342.

homini novae imponuntur obligationes, novusque vivendi modus. Sed neminem convenit novo statui vitae aut novis obligationibus adigi, nisi consentiat. Conveniens igitur est ut nonnisi consentientibus sacramenta valide conferri possint.

2° Sacramenta sunt protestationes fidei. Porro sicut nemo credit, nisi volens, ita etiam conveniens est ut nullus per sacramentorum susceptionem fidem profiteatur nisi volens.

3° Per Baptismum, ut ait *S. Th.*¹, homo moritur veteri vitae peccati et incipit quamdam vitae novitatem. Sed ad hoc ut homo moriatur veteri vitae, requiritur ut eum veteris vitae poeniteat, quod non fit absque actu voluntatis; secundum illud *S. Aug.*²: « Qui fecit te sine te, non te justificat sine te. »

1472. Prop. II. *Ad diversorum sacramentorum receptionem diversa requiritur et sufficit susipientis intentio.* — Certa.

N.-B. Quadruplex datur intentio: actualis, virtualis, habitualis et interpretativa. (Cf. dicta n. 1466.)

1° *In Poenitentia et Matrimonio non sufficit intentio habitualis aut interpretativa; sed requiritur actualis aut virtualis*³. — Ratio: in *Poenitentia* actus poenitentis sunt materia essentialis sacramenti; jamvero ad ponendum actus modo humano, id est, cum deliberatione et advertentia, non sufficit intentio habitualis aut interpretativa, sed requiritur ad minus intentio virtualis. — *In Matrimonio* vero, suscipientes sunt etiam ministrantes; ac proinde in ipsis requiritur eadem intentio, quae in ministro aliorum sacramentorum exigitur.

2° *Ad validam aliorum sacramentorum receptionem sufficit intentio habitualis.* — « Id probatur, inquit *S. Alph.*, ex universali Ecclesiae praxi, quae non reiterat sacramenta Baptismi et Ordinis iis qui ea suscipiunt ex voluntate prius habita. Et hoc procedit in omnibus sacramentis, praeter Poenitentiam et Matrimonium. » (*Mor.*, l. 6, n. 81.)

Suffragatur ratio: In ministro non sufficit intentio habitualis, sed requiritur actualis aut virtualis, quia ejus intentio in actionem influere debet, ut haec sit vere humana, cum deliberatione videlicet et advertentia posita (cf. n. 1467); in suscipiente vero intentio requiritur unice tanquam dispositio, quae solum petit ut subjectum obicem non ponat. Sed ad hoc sufficit ut subjectum sit habitualiter

¹ Q. 68, a. 7. — ² Sermo 15, *De verbis Ap.*, c. 11. — ³ *S. Alph.*, *Mor.*, l. 6, n. 82.

dispositum, id est, ut sacramentum recipere voluerit, nec voluntatem retractaverit.

3° *Ad validam Baptismi et Ordinis susceptionem non sufficit intentio interpretativa.* — Constat ex praxi Ecclesiae. Loquens de Baptismo amentium, ait *Catech. rom.* ¹: « Quum in vitae discrimine versantur, si, antequam furere inciperent, ejus voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt ; sin minus, a Baptismi administratione abstinendum est. »

Ratio est, quia qui Baptismum suscipit, subit obligationem legis ecclesiasticae ; qui vero Ordinem suscipit, legibus status clericalis adstringitur. Sed omnis adultus, qui suae voluntatis dominus est, et libertatem possidet, censetur esse in voluntate habituali retinendi suam libertatem non secus ac alia quae sua sunt ; ac proinde censetur semper adversari novis obligationibus in se suscipiendis, nisi positiva voluntate prius consenserit. Nulla igitur in adulto ad Baptismi et Ordinis susceptionem praesupponi potest intentio interpretativa.

4° *In moribundo sensibus destituto ad validam receptionem Extremae Unctionis, Eucharistiae et Confirmationis sufficit intentio interpretativa.* — Pro *Extrema Unctione* constat ex Rituali, in quo dicitur : « Hoc sacramentum est praebendum sensibus destitutis, qui antea illud petierunt, seu *verosimiliter* petiissent. »

Suffragatur ratio : Homo qui Baptismum suscepit, et vult in Ecclesia vivere et mori, habet voluntatem generalem recipiendi sacramenta more christiano, eo scilicet tempore, quo solent dari ab Ecclesia : quocirca propter hanc generalem voluntatem, omnis qui in vita signa poenitentiae dedit, recte praesumitur habere intentionem recipiendi Extremam Unctionem ². — Ob eandem rationem iisdem valide et fructuose conferuntur Eucharistia et Confirmatio ³.

Dicitur *in moribundo sensibus destituto*, cum enim Ecclesia non nisi petentibus, aut in extremo agone sensibus destitutis haec sacramenta conferre soleat, in generali voluntate recipiendi sacramenta *more christiano* non includitur voluntas aliter ea recipiendi. Unde si infirmo dormienti exhiberetur Extrema Unctio aut Confirmatio, ex completo intentionis defectu sacramentum invalidum foret.

1473. Prop. III. *Ad validam sacramentorum receptionem, excepta Poenitentia, non requiritur fides.* — Certa.

Prop. est contra *Lutherum*, qui in subjecto fidem requirit. Cum

¹ P. 2, c. 2, n. 38 ; Cf. S. Th., q. 68, a. 12 ; S. Alph., *Mor.*, 1. 6, 82. — ² Cf. De Lugo, *De Sacr.*, Disp. 9, n. 122 et seq. — ³ S. Alph., 1. 6, n. 82.

enim, ut ait, sacramenta sint instituta ad nutriendam fidem, quae sola justificat hominem, absente fide, sacramentum necessario frustratur effectu.

PROB. Ex Usu et Praxi Ecclesiae. Ecclesia Baptismum et Ordinationes ab haereticis suscepta valida semper tenuit, dummodo ex alio fonte nihil essenziale defuerit. « Nec interest, ait S. Aug., cum de sacramenti integritate et sanctitate tractatur, quid credat, aut quali fide imbutus, sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quaestionem nihil interest : fieri enim potest, ut homo integrum habeat sacramentum et perversam fidem. » (*De Bapt. cont. Donat.*, l. 3, c. 14, M., 43, c. 146.)

Et S. Th. : « Recta fides baptizati, ait, non requiritur ex necessitate ad Baptismum, sicut nec recta fides baptizantis, dummodo adsint caetera quae sunt de necessitate sacramenti ; non enim sacramentum perficitur per justitiam hominis dantis vel suscipientis Baptismum, sed per virtutem Dei. » (P. 3, q. 68, a. 8.)

Dixi : *una excepta Poenitentia* : quia actus contritionis ipsius poenitentis est pars materialis sacramenti ; sed contritio, qualis requiritur, sine fide haberi nequit.

II. De requisitis ad licitam et fructuosam sacramentorum susceptionem.

1474. *Licita* sacramenti suscepcio vocatur, quae fit absque peccato ex parte suscipientis ; *fructuosa* vero, quae fit cum ejus spiritali emolumento.

In adultis aliquas requiri dispositiones ad licitam et fructuosam sacramentorum susceptionem, *ad fidem pertinet*, ex Tridentino, quod, Sess. VII, can. 6, definit : Novae Legis sacramenta « gratiam conferre non ponentibus obicem » ; et can. 7, declarat in sacramentis gratiam dari « semper et omnibus, quantum est ex parte Dei ». Quae quidem verba quasdam in suscipientibus supponunt condiciones, quae si defuerint, sacramenta gratiam non producunt. — Praeterea, Sess. VI, cap. 6, dispositiones enumerat ad justificationem requisitas. (*De quibus*, cf. dicta in *tract. de Gratia*, n. 1256 et seq.)

1° *Ad licitam et fructuosam Baptismi susceptionem requiritur actus fidei et poenitentiae.*

Legimus (*Marc.*, xvi, 16) : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* — (*Hebr.*, xi, 6) : *Sine fide impossibile est placere Deo.* — (*Act.*, ii, 38) : *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum vestrorum.* His manifestum est,

ad Baptismum praerquiri fidem et poenitentiam. — Fides autem et poenitentia timorem, spem, inchoatam dilectionem et bonum propositum adnexa habent.

2º *Ad licitam et fructuosam Poenitentiae* susceptionem nihil aliud requiritur praeter actus ad validam sacramenti susceptionem requisitos; eosdem nempe ac pro Baptismo. Ratio: quia actus poenitentis sunt materia sacramenti; qui si desunt, deest aliquid essentialiale, et sacramentum non ponitur; si vero adsunt, sacramentum ponitur et effectum ex opere operato producit.

Ad majorem tamen fructum ex poenitentia percipiendum, aliae requiruntur conditiones quam ad simplicem remissionem mortaliū; v. gr., detestatio venialium, quae eisdem per affectum adhaerenti in poenitentia cum mortalibus non remittuntur.

3º *Ad sacramentorum vivorum* licitam et fructuosam receptionem requiritur et sufficit status gratiae.

Statum gratiae per se requiri, manifestum est ex ipsa eorum sacramentorum natura: sunt enim instituta per se et primo ad augendam gratiam; quod autem non praeexistit, augeri nequit.

Statum vero gratiae sufficere, item ex natura sacramentorum patet. Talis est enim sacramentorum natura, ut non ponentibus obicem gratiam semper conferant. In eis autem, qui gratiam possident, nullus obex invenitur.

Notandum tamen, ut in capite sequenti dicetur, fructum percipi majorem, pro perfectiori suscipientium dispositione.

CAPUT IV

De sacramentorum causalitate et effectibus¹.

1475. Novae Legis sacramenta, ut saepius supra dictum est, signa sunt sensibilia ad gratiam significandam et causandam instituta. Pertractatis igitur quae ad eorum existentiam, naturam, et causas pertinent, superest ut de eorum causalitate sermo fiat. Et primo quidem agendum est de ipsa efficacia sacramentorum; deinde de eorum effectibus. Cum vero sacramentorum duplex assignetur effectus, gratia scilicet et character, de utroque seorsim est tractandum. In I. igitur art. sermo erit de ipsa efficacia sacramentorum; in II. de gratia sacramentis producta; in III. de characterē, qui in quibusdam sacramentis homini imprimitur.

¹ Cf. S. Th., q. 62; Bellarm., *De Sacr.*, l. 2; Salmantic., *Disp.* 4.

ARTICULUS I.

De sacramentorum Novae Legis efficacia.

Circa efficaciam sacramentorum Novae Legis duplex occurrit controversia : una contra protestantes, qui sacramentis omnem denegant virtutem producendi gratiam ; altera inter doctores catholicos, de modo scilicet quo sacramenta gratiam producunt : utrum physice an moraliter tantum.

§ 1. CONTROVERSIA CONTRA PROTESTANTES.

1476. Errores. — Omnes protestantium sectae consentiunt in denegando sacramentis virtutem et efficaciam producendi gratiam, idque solum concedunt, ipsa videlicet esse, vel signa quibus christiani a judaeis et gentilibus discernuntur, vel signa externa internae gratiae per fidem acceptae, vel nuda signa a Deo instituta ad nutriendam et excitandam fidem, qua sola hominem justificari arbitrantur ¹. Exinde docent, Novae Legis sacramenta a sacramentis Veteris Legis nonnisi caeremoniis differre, et verba, quibus conficiuntur sacramenta, nec efficere quod significant, nec esse consecratoria, sed solum *concionatoria*, id est, deputata ad suscipientium fidem per modum praedicationis excitandam. Vehementer etiam impugnant vocem ab Ecclesia usurpatam : ex opere operato sacramenta gratiam producere.

Modernistae protestantium vestigiis inhaerent. Juxta eos Sacramenta sunt instituta non a Christo, sed a communitate christiana. Cum vero nemo praeter Deum signis sensibilibus virtutem producendi gratiam adnectere possit, sequitur quod Sacramenta nullam conferant gratiam, sed quod « eo tantum spectant ut in mentem hominis revocent praesentiam Creatoris semper beneficam. » (Decr. *Lamentabili*, prop. 41 ².) — « Sacramenta, ait Pius X, modernistis nuda sunt symbola seu signa ; quamvis non vi carentia. Quam vim ut indicent, exemplo ipsi utuntur verborum quorumdam : quae vulgo fortunam dicuntur sortita, eo quod virtutem conceperint ad notiones quasdam propagandas, robustas maximeque percellentes animos ³. Sicut ea verba ad notiones, sic Sacramenta ad sensum religiosum ordinata sunt : nihil praeterea. Clarius profecto dicerent, si Sacramenta unice ad nutriendam fidem instituta affirmarent. » (Encycl. *Pascendi*, n. 53.)

1477. Doctrina catholica. — Docet autem fides catholica : sacramenta Novae Legis non esse aut nuda tantum signa ad fidem excitandam, aut signa solum externa internae gratiae, aut meras

¹ Patet ex variis definitionibus, quas de sacramentis variae tradunt sectae. *Confessio Augustana*, art. 13, sacramenta definit : « signa et testimonia voluntatis Dei erga nos ad excitandam et confirmandam fidem. » — *Chemnitius* : « Signum materiale praeceptum obsignans instar sigilli promissionem gratiae. » — *Zwinglius* : « Oppignratio qua se homines obligant Christo ejusque religioni dant nomen. » — *Sociniani* : « Nudum et simplex signum quo christianus a judaeo vel gentili discernitur. » — *Calvinus* : « Divinae in nos gratiae testimonium externo signo confirmatum. » — Omnes istae definitiones, etsi aliquem sacramentorum effectum indigent, huc collineant ut sacramentis vim prorsus denegent producendi gratiam. — ² *Scribit Loisy* : « L'activité du Père ne s'épuise pas dans le seul geste du pardon. Pourquoi son assistance permanente ne serait-elle pas rappelée et garantie par des signes sensibles ? Ces symboles ne portent pas la moindre atteinte à la majesté divine, s'il est bien entendu que leur efficacité n'a rien de magique, et si, au lieu de s'interposer entre Dieu et l'homme, ils ne font que rappeler à celui-ci la présence perpétuellement bienfaisante de son Créateur. » (*L'Evangile*, p. 264.) — ³ *Loisy*, *L'Evangile*, p. 260.

notas quibus fideles ab infidelibus distinguantur ; sed esse signa practica gratiae, quae scilicet gratiam contineant quam significant, eamque non ponentibus obicem ex opere operato semper conferant : quia de causa a sacramentis Veteris Legis toto coelo differunt.

Quae doctrina, propter rerum momentum, explicatione indiget. Unde :

1° Dicitur : *Sacramenta Novae Legis* : agitur enim in praesenti de solis sacramentis Novae Legis. Quid sentiendum sit de sacramentis Veteris Legis, infra dicetur (n. 1480). — *Non esse tantum nuda signa*, etc. ; sacramenta fidem quidem excitant et spem roborant ; sunt enim rememorativa passionis Christi et prognostica futurae gloriae (n. 1432) ; internam etiam animae sanctitatem significant, ut ex ipsa sacramentorum definitione constat ; fideles etiam ab infidelibus distinguunt, ut de Baptismo manifestum est (n. 1500). Sed praeter hos effectus, ad alium et potioem instituta sunt sacramenta : *sunt enim signa practica gratiae, quam continent et conferunt*.

2° Dupliciter aliquid gratiam continere et conferre potest : vel *per modum causae principalis*, vel *per modum causae instrumentalis*. Sacramenta dicimus esse *causas gratiae instrumentales*. « Duplex est causa agens, *inquit S. Th.*, principalis et instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suae formae cui assimilatur effectus : sicut ignis suo calore calefacit ; et hoc modo nihil potest causare gratiam, nisi Deus, quia gratia nihil est aliud quam quaedam participata similitudo divinae naturae... Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum quo movetur a principali agente. Unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti ; sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quae est in mente artificis. Et hoc modo sacramenta Novae Legis gratiam causant : adhibentur enim ex divina ordinatione hominibus ad gratiam in eis causandam. » (Q. 62, a. 1.)

3° Dicitur : conferunt *gratiam* ; habitualement scilicet et sacramentalem, de quibus infra (n. 1485 et seq.)

4° Dicitur : *ex opere operato*. Modus operandi *ex opere operato* opponitur modo operandi *ex opere operantis*.

Aliquid dicitur agere *ex opere operantis* quando effectus, qui producit, non efficitur virtute ipsius operis positi, sed ex intuitu meriti de condigno vel de congruo ipsius agentis vel suscipientis. — Illud vero dicitur agere *ex opere operato*, quod vi et efficacia ipsius operis effectum immediate producit.

Igitur : sacramentum operari *ex opere operantis* significat, Deum

homini signo sensibili utenti gratiam immediate infundere propter meritum fidei in passionem Christi, quam profitetur homo, externum sibi sacramentale signum applicando. — Sacramentum vero operari *ex opere operato* significat ipsum externum signum sacramentale sola sui applicatione immediate gratiam producere tanquam instrumentum Dei : talis efficacia sacramentis Novae Legis adscribitur.

Requiruntur quidem in subjecto debitae dispositiones, ut sacramentum gratiam inducere possit ; istae autem dispositiones ad infusionem gratiae non concurrunt nisi ut *removens prohibens* ; sicut, v. gr., siccitas in ligno, cui applicatur ignis, est mera dispositio removens prohibens ; sed combustio a sola virtute ignis producitur ; sic etiam suscipientis dispositio non influit in productionem gratiae, quae vi ipsius signi externi unice producitur.

5° Dicitur : *non ponentibus obicem*. Obex gratiae est moralis quaedam subjecti indispositio, quae impedit quin sacramentum valide receptum gratiam producat ; v. gr., si aliquis in mortali existens Confirmationem recipiat, sacramentum valide recipit, character imprimitur, sed gratia nulla confertur. Qui cum obice sacramentum suscipit, dicitur *fictus*, seu *cum fictione* recipere, quia exterius alium se fingit quam interius existit.

Obex est vel *materialis* vel *formalis* : *materialis* dicitur, quando omissio debitae dispositionis est inculpabilis ; v. gr., ob ignorantiam, oblivionem ; *formalis* dicitur, quando culpabilis est, ita ut sacrilegii malitiam inducat.

Obex gratiae sedulo distinguendus est ab *obice sacramenti*, qui est subjecti indispositio, impediens quin sacramentum valide recipiatur ; qualis, v. gr., est defectus intentionis in recipiente sacramentum, vel existentia characteris baptismalis relate ad Baptismum, vel sexus femineus relate ad Ordinem.

6° Dicitur : *semper*. Sacramenta ex divina institutione sese habent ad instar causarum physicarum, quae semper ac subjecto rite disposito applicantur, effectum suum infallibiliter producunt.

1478. Prop. *Novae Legis sacramenta omnibus non ponentibus obicem gratiam semper conferunt ex opere operato*.

De fide, ex Trid., Sess. VII, can. 6 : « Si quis dixerit sacramenta N. L. non continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre... A. S. » — Can. 7 : « Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi sacramenta semper, et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiam si rite ea suscipiant, sed aliquando, et aliquibus ; A. S. » — Can. 8 : « Si quis dixerit,

per ipsa N. L. sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. De BAPTISMO legimus (*Joan.*, III, 5) : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto*, etc. — (*Tit.*, III, 5) : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti*. (Cf. *Act.*, II, 38 ; et XXII, 16.)

Do CONFIRMATIONE (*Act.*, VIII, 17, 18) : *Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum. Cum vidisset autem Simon quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus*, etc.

De EUCHARISTIA (*Joan.*, VI, 55) : *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*.

De POENITENTIA (*Joan.*, XX, 23) : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*.

De Ordine (II, *Tim.*, I, 6) : *Admoneo et ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum*.

Atqui his in verbis non solum indicatur sacramentorum effectus, qui est gratia, renovatio Spiritus Sancti, vita aeterna, etc. ; sed etiam relatio inter productionem gratiae et signum sensibile : particulae enim *ex*, *per*, veram causam efficientem denotant.

II. Ex Traditione¹. Licet SS. Patres, dum de sacramentorum efficacia agunt, verbulum *ex opere operato* non utantur, eam tamen ejusmodi extollunt verbis, quae de sola causalitate ex opere operato intelligi queant.

Ait *Tertullianus* : « Caro abluitur, ut anima emaculetur ; caro ungitur, ut anima consecratur ; caro signatur, ut anima muniatur ; caro manus impositione adumbratur, ut et anima Spiritu illuminetur ; caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur. » (*De Resurr. carnis*, c. 8. M., 2, c. 806.)

S. August. : « Sacramenta Novi Test. dans salutem ; sacramenta Veteris Test. promiserunt Salvatorem. » (In *Ps.*, LXXIII, n. 2. M., 36, c. 931.) — « Unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat et cor abluat. » (In *Joan.*, tr. 80. M., 33, c. 1840.)

Praeterea, SS. Patres aquam Baptismati comparant utero materno, ex quo generamur : vel utero Virginis, cui Spiritus Sanctus tribuit virtutem generandi Christum. « Originem, inquit *S. Leo M.*, quam sumpsit (Filius Dei) in utero Virginis, posuit in fonte Baptismatis ; dedit aquae, quod dedit matri ; virtus enim Altissimi...

quae fecit ut Maria pareret Salvatorem, eadem facit ut regeneret unda credentem. » (*Serm. 25, De Nativ. Dom. M., 54, c. 211.*)

III. Ex Ratione. Baptismus parvulis exhibitus, ut generatim concedunt ipsi protestantes, validus est, et gratiam eis confert, etiamsi ab indigno conferatur ministro. Atqui parvuli per fidem propriam non possunt iustitiam acquirere. Baptismus igitur ipsis gratiam ex opere operato confert.

1479. Corollaria. Ex eo quod sacramenta gratiam producant ex opere operato, plura sequuntur corollaria notatu digna.

Sequitur I. Verba in sacramentis non esse concionatoria tantum ad fidem excitandam, ut docuit Calvinus ; aut promissoria tantum ad fiduciam augendam in Christi promissiones, ut perhibuit Lutherus ; sed esse vere *consecratoria*, et efficere quod significant. Sunt enim pars essentialis sacramenti, quapropter efficaciam totius participant.

Sequitur II. Sacramenta effectus suos in suscipiente producere eodem temporis puncto, quo actio sacramentalis substantialiter completur.

Sequitur III. Sacramenta, cum gratiam producant ex opere operato, operari ad modum causarum naturalium. Porro, causarum naturalium ea est natura, ut quantum est de se, eundem semper producant effectum, secundum effatum : *idem manens idem semper facit idem* ; unde si diversis subjectis aequaliter dispositis applicantur, eundem producant effectum ; si vero subjectis inaequaliter dispositis, pro dispositionum inaequalitate inaequalem producant effectum. Pari modo, idem sacramentum duobus subjectis aequaliter dispositis applicatum, aequalem in utroque producit gratiam : si vero inaequaliter dispositis applicetur, maiorem in eo producit gratiam, qui perfectius est dispositus. « Iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam, *inquit Trident., Sess. VI, cap. 7...* secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem ¹.

Haec lex, qua a Deo statutum est, ut sacramenta pro diversa suscipientium dispositione et cooperatione, maiorem vel minorem producant gratiam, divinae sapientiae omnino consentanea est. Decet enim eos, qui auxiliis actualibus perfectius correspondentes, majori cum devotione ad sacramenta accedunt, maiorem etiam consequi gratiam, quam illi, qui cum minori accedunt. Per hanc etiam legem excitatur homo ad fervorem ac pietatem, ut ad tanta mysteria accipienda majori cum praeparatione accedat.

An autem diversa sacramenta natura sua inaequalem producant gratiam, etiam *ut certum* est affirmandum cum communi doctorum sententia. Definivit enim Trident., Sess. VII, can. 3, sacramenta *non esse inter se paria, nec ejusdem dignitatis*. Sed causae inaequales etiam per se producant effectus.

1480. Quaeritur. Quomodo quoad efficaciam differant sacramenta Novae Legis a sacramentis Legis Veteris ².

Resp. Differentiam indicat Florentinum (Decr. pro Arm.) : « Illa, *inquit* (id est sacr. Veteris Legis), non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant ; haec vero nostra et continent gratiam et ipsam digne suscipientibus conferunt. » Hanc ob causam sacr. Veteris Legis ab Apostolo (*Gal., iv, 9*), vocantur *infirmi et egeni elementa*.

Differunt igitur in eo, quod nostra sacramenta gratiam causant ex opere operato ; sacr. vero Veteris Legis adultis gratiam conferebant solum *ex opere*

¹ Cf. S. Th., q. 69, a. 8 ; Isamb., In q. 62, disp. 2, art. 4. — ² Cf. S. Th., q. 70, a. 4 ; q. 62, a. 6.

operantis, dependenter scilicet ab eorum dispositionibus, quae erant fides in Christum venturum, et contritio.

In parvulis circumcisio (sicut etiam sacramentum ad delendum in eis peccatum originale in statu legis naturae) gratiam causabat *quasi ex opere operato*, ut ait S. Th. ¹. — Non causabat gratiam simpliciter ex opere operato, quia vi solius operis gratia non conferebatur; nec simpliciter ex opere operantis, quia ex parte suscipientis nullus actus erat possibilis, et ex parte ministrantis nullus requirebatur actus nullaque dispositio praeter intentionem faciendi quod faciebat Ecclesia tunc existens; unde, sicut communiter docent doctores, incircumcisi et infideles potuerunt valide et fructuose circumcisionem conferre, dummodo intenderent facere quod faciebat vera Ecclesia. In circumcissione igitur justificabantur parvuli per fidem ipsius Ecclesiae in Christum venturum; qui modus est quasi intermedius inter modum quo operantur sacramenta Novae Legis, et modum quo in adultis operabantur Veteris Legis sacramenta.

Nullum praeterea sacr. Veteris Legis characterem animae imprimebat, sicut imprimunt quaedam novi foederis sacramenta.

§ 2. CONTROVERSIA INTER CATHOLICOS ².

Docent una voce theologi contra protestantes, sacramenta causas esse instrumentales, quae ex opere operato gratiam producant, ut modo dictum est.

Cum autem causa instrumentalis possit *physicam* vel *moralem tantum* possidere causalitatem, disputatur utrum sacramenta sint gratiarum causae physicae, an morales tantum.

1481. Praenotanda. — Causa *efficiens physica* ea dicitur, quae sua reali et physica actione effectum producit, sicut, v. gr., ignis dum lignum comburit. — Causa *efficiens moralis*, quae sua reali et physica actione effectum non producit, sed movet causam physicam ut effectum producat, v. gr., consulendo, orando, merendo.

Utraque potest esse *principalis* aut *instrumentalis*.

Causa *physica principalis* est, quae propria et connaturali sua virtute effectum producit. — Causa *physica instrumentalis*, quae virtute aut motione a causa principali accepta, sua actione effectum producit; ut, v. gr., securis in manu artificis.

Causa *moralis principalis* ea est, quae propria dignitate proprioque valore causam efficientem physicam movet ad effectum producendum. — Causa *moralis instrumentalis* quae non propria dignitate, sed dignitate a causa morali principali participata, causam physicam inducit ad agendum.

Causa efficiens physica et moralis se invicem non excludunt; potest enim aliquis alium ad agendum inducere, et cum eo simul ad productionem effectus physice concurrere.

¹ 4 Sent., D. 1, q. 2, a. 6, ad 2; cf. S. Alph., *Mor.*, I, VI, n. 3. — ² Cf. Salmant., *Disp.* 4, dub. 4; Bucceroni, *De Sac. causalitate*; In q. 62, disp. 4.

1482. Status controversiae. — Docent omnes theologi una cum Tridentino, Sess. VI, cap. 7, causam primariam moralem nostrae justificationis esse Christum Dominum, qui sua passione Deo Patri pro peccatis nostris satisfecit, nobisque justificationem meruit.

Concedunt etiam omnes fere theologi sacramenta esse causas morales instrumentales gratiae : sunt enim, cum ejus nomine conferantur, moraliter actiones ipsius Christi ; sunt veluti vasa plena Christi sanguine, quae Christi satisfactiones et merita Deo exhibendo, ipsum ad gratiam conferendam movent.

Sed controvertitur, an praeter praedictam causalitatem moralem, sacramenta, tanquam instrumenta physica, concurrant *influxu physico et reali* ad gratiae productionem.

Prima sententia, quae est Scotistarum communiter, Vasquez, De Lugo, aliorumque plurimorum, in sacramentis solam agnoscit causalitatem moralem ; causalitatem vero physicam ipsis denegat, vel ut inutilem, cum sufficiat moralis ; vel ut impossibilem, cum nemo intelligere valeat quomodo res materialis ad effectum spiritualem producendum concurrere possit.

Secunda sententia, quae est S. Thomae¹ et Thomistarum communiter, Salmanticensium, Isamberti, Bellarmini, Suaresii, aliorumque plurimorum, docet in sacramentis admittendam esse veram causalitatem physicam, ita ut sacramenta tanquam instrumenta Dei, actione sua physica et reali, non quidem virtute sua naturali, sed virtute aut motione a Deo ipsis per modum transeuntis communicata, gratiam producant in anima.

1483. Utraque sententia est probabilis, ait S. Alphonsus² ; quae magis placuerit, quilibet amplectatur. Prima est intellectu facilior ; alteram tamen, quae magis arridet, eligimus. Etenim :

^{1o} *Videtur S. Scripturae conformior.* — Scriptura docet renasci nos *ex aqua, per lavacrum regenerationis*, mundari *lavacro*, gratiam et Spiritum Sanctum dari *per manuum impositionem*. Sed particulae *ex, per, et* casus ablativus *lavacro*, sensu proprio et obvio physicam causalitatem denotant.

^{2o} *Videtur dictis Sanctorum conformior.* — S. Thomas agens de prima sententia, ait : « dictis Sanctorum repugnat, et derogat dignitati sacramentorum. » (Q. 78, a. 4.) — Dicta enim Patrum de sola causalitate physica intelligi rite possunt. « Unde tanta vis aquae, ait S. Aug. ; ut corpus tangat et cor abluat. » (In Joan., tr. 80, M., 35, c. 1840.) — Ven. Beda : « Baptizatus est Dominus, non ipse aquis mundari, sed ipsas mundare cupiens aquas, quae ablutae per carnem ejus... vim regenerativae sanctificationis conciperent. » (In Luc., l. 1. M., 92, c. 358.) — Similia habent alii Patres. (N. 1478.)

^{3o} *Videtur liturgiae conformior.* — Lex orandi statuit legem credendi. Atqui preces et formulae Ecclesiae in solemni benedictione fontis et confectione chris-

¹ Q. 62, a. 4 ; Quodl., 12, a. 14. — ² Mor., l. 6, n. 7 ; Exam. Ord., n. 23.

matius aperte denotant physicam adesse in sacramentis efficientiam. Haec inter alia usurpat verba : « Tu has simplices aquas tuo ore benedicito, ut praeter naturalem emundationem, quam lavandis possunt adhibere corporibus, sint etiam purificandis mentibus efficaces. » — Et ter immergendo cereum, celebrans canit : « Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus Sancti » ; et insufflando in aquam : « Totamque hujus aquae substantiam regenerandi fecundet effectus. »

Consecrando oleum orat Ecclesia : « Clementiam tuam suppliciter deposcimus, ut huic unguento, spiritualem gratiam largiendo, plenitudinem sanctificationis infundas... ut hujus creaturae pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, et Sancti Spiritus ei admiscere virtutem. »

4° *Videtur dictis Conciliorum conformior.* — Tridentinum et Florentinum docent, Novae Legis sacramenta *continere* et *conferre* gratiam quam significant ; Tridentinum insuper docet ea operari *ex opere operato*, et Sess. XIII, cap. 3, ait : sacramenta ab Eucharistia diversa « tum primum vim sanctificandi habent, cum quis illis utitur. » Quae omnia sensu obvio et proprio rectius de causalitate physica quam de morali intelliguntur.

5° *Est rationi conformior.* — a) Concil. Trid., Sess. VI, cap. 7, Baptismum vocat *causam instrumentalem nostrae justificationis* ; et SS. Patres sacramenta vocant *instrumenta*, quibus Deus nobis suas gratias impertitur. Porro, causa moralis improprie tantum et metaphorice est instrumentum. Si igitur sacramenta moraliter tantum et non physice producerent gratiam, non ejus vera forent instrumenta.

b) Si Novae Legis sacramenta ad productionem gratiae physice non concurrerent, nihil supra sacramenta Veteris Legis habere viderentur, cum et haec Deum ad gratiam concedendam moverent. Relata contraria opinione, ait *S. Th.* : « Sed hoc non est sane dictum : quia sic non esset aliqua praerogativa sacramentorum Novae Legis ad vetera ; quia etiam in illis virtus coassistens fidei credentium in Christum venturum justificabat. » (Quodl., 12, a. 14.)

c) Si sacramenta moraliter tantum gratiam causarent, non satis apparet quomodo verificantur sacramentorum formae, praecipue forma Poenitentiae, in qua sacerdos absolvit per modum judicis ; sed judex absolvit per seipsum, et non solum movendo alium, qui absolvat.

His igitur ducti rationibus, recte cum S. Thoma admittere possumus Novae Legis sacramenta, per virtutem ipsis a Deo mediante Christi humanitate transeunter communicatam, ad hoc elevari, ut, tanquam instrumenta Divinitatis, actione sua reali et physica productionem gratiae attingant.

Qui vero istam sacramentorum efficaciam intellectu difficilem reputaverit, memor sit verborum *Catech. Rom.* : « Quo autem pacto tanta res et tam mirabilis per sacramentum efficiatur, ut, quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est, *aqua corpus abluat, et cor tangat*, id quidem humana ratione atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea vi praeditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsae naturales praestare non possunt. » (C. 1, n. 27.)

1484. *Scholium. De Sacramentorum causalitatis ad Christi passionem relatione.*

Novae Legis sacramenta dicuntur fluxisse e latere Christi dormientis in cruce, quia totam suam virtutem et efficaciam ex Christi passione accipiunt ; ideoque sunt instituta ut fiant instrumenta et quasi canalina, quibus Christi satisfactiones et merita nobis applicentur et approprientur. (Cf. *S. Th.*, q. 62, a. 5.)

Inde quaedam notatu digna, quibus intimior nobis de sacramentorum dignitate et necessitate exhibetur cognitio.

1° Passio Christi est salutis nostrae causa maxime universalis et sufficientissima. Sapientissima tamen voluntate statuit Deus, ut secundum legem ordinariae providentiae, haec causa universalis effectum suum non produceret, nisi singulis per causas particulares, sacramenta videlicet, applicetur. (*S. Th.*, q. 49, a. 1, ad 2; q. 61, a. 1, ad 3; *De Verit.*, q. 29, a. 7, ad 8.) — Qui igitur passionem Christi per sacramenta *re* vel *voto* suscepta sibi appropriare recuserit, salutiferum passionis effectum haud consequi potest. Exinde sacramentorum absoluta necessitas. (Cf. n. 1436 et 1525.)

2° Passio Christi est omnium peccatorum omniumque defectuum, qui ex peccato profluunt, universalis medicina. (Q. 69, a. 1, ad 3.) Haec autem per diversorum sacramentorum efficientiam ita diversificatur variisque nostris indigentis accommodatur, ut cuilibet vulneri speciale exhibeatur medicamentum. Sic, v. gr., per Baptismum ordinatur contra carentiam vitae spiritualis; per Confirmationem, contra infirmitatem animi modo genitis propriam; per Eucharistiam, contra fragilitatem animi ad peccandum, etc. (Cf. q. 65, a. 1.)

3° Passio Christi est fons universalis, in quo reconditur thesaurus omnium gratiarum omniumque auxiliorum ad omnes vitae christianae effectus necessariorum. Hic autem fons unicus et universalis per rivulos septem sacramentorum in animam hominis deductus ita diversificatur, ut modo gratiam praestet ad vitam, modo robur det ad pugnam; hic animam ad cibi instar nutriat, ibi lapsam restituta, etc. (Q. 65, a. 1.)

4° Per sacramenta passio Christi omnia tempora et loca efficienter et realiter attingit, ita ut sacramenta recte vocari possint *extensio Incarnationis et passionis* ad omnia loca et tempora. — Passio quoad suum esse physicum non amplius existit; unde nec amplius potest per modum causae efficientis immedatae peccatum in nobis remittere et causare gratiam. Remanet vero in terris quoad suam virtutem in sacramentis, quae totam suam efficaciam ex passione trahunt: et ideo etiam nunc, et usque ad mundifinem, et usque ad terrae limites, mediantibus sacramentis, passio Christi per modum cujusdam efficientiae effectus suos producere valet. « Christus, inquit *S. Th.*, q. 49, a. 1, ad 3, sua passione nos liberavit causaliter, id est, instituens causam nostrae liberationis, ex qua possent quaecumque peccata quandoque dimitti, vel praesentia, vel praeterita, vel futura; sicut si medicus faciat medicinam ex qua possent quicumque morbi sanari etiam in futurum. »

ARTICULUS II.

DE GRATIA A SACRAMENTIS PRODUCTA.

Duplex a sacramentis confertur gratia, *sanctificans* scilicet, quae nos Deo gratos reddit, et *sacramentalis*, quae ad proprium cujuslibet sacramenti finem obtinendum ordinatur.

§ 1. DE GRATIA SANCTIFICANTE.

1485. Sacramenta Novae Legis gratiam sanctificantem conferre, qua amici Dei constituimur, ex iis manifestum est, quae supra contra protestantes disputata sunt. — Cum autem gratia sanctificans distinguatur in primam et secundam, quaeritur quamnam gratiam diversa sacramenta producant. — Gratia *prima* vocatur,

quae ex non justis justos facit ; *secunda*, quae est justitiae in anima jam existentis augmentum.

1486. Prop. I. *Sacramenta mortuorum per se et primo gratiam primam ; sacramenta vero vivorum per se et primo gratiam secundam causant.* — Certa.

PROB. Sacramenta per se, primo et directe, eam causant gratiam, ad quam conferendam a Christo Domino sunt instituta. Atqui sacramenta mortuorum instituta sunt in remissionem peccatorum, secundum illud (*Act.*, II, 38) : *Baptizetur unusquisque vestrum... in remissionem peccatorum.* — (*Joan.*, XX, 23) : *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* — Sacramenta autem vivorum instituta sunt sive ad vitam corroborandam, ut Confirmatio, sive ad alendam, ut Eucharistia, etc., unde et vitam natura sua jam praesupponunt. Sacramenta igitur mortuorum primo et per se primam produciunt gratiam ; sacramenta vero vivorum primo et per se gratiam secundam.

1487. Prop. II. *Per accidens sacramenta mortuorum gratiam secundam, et sacramenta vivorum gratiam primam causant.*

Certa, quoad primam partem ; *communis* quoad alteram.

PROB. I^a PARS. *De fide* est ex Trident., Sess. VII, can. 6, sacramenta suscipienti et obicem non ponenti semper conferre gratiam. Atqui peccati mortalis absentia non est obex gratiae. Ergo quotiescumque sacramentum mortuorum suscipitur ab homine, qui nullo mortali inquinatur, gratiam causat ; sed non potest producere primam, quia jam adest ; ergo secundam.

PROB. II^a PARS. « Sacramenta vivorum, inquit S. Alph., aliquando primam gratiam conferre possunt, scilicet cum quis putans se non esse in statu peccati mortalis, vel existimans se contritum accedit cum attritione ad sacramentum, ut expresse docet S. Thomas (*De Eucharistia*, P. 3, q. 79, a. 3)... Et idem communiter docent doctores de aliis sacramentis, ut Gonet, Concina, etc... Ratio, quia in Trid. dicitur : *Si quis dixerit sacramenta Novae Legis... gratiam non ponentibus obicem, non conferre... anathema sit.* Nota verbum *ponentibus obicem* ; ergo qui accedit ad sacramentum vivorum cum attritione, quae excludit peccati affectum tam actuale quam habituale jam obicem non ponit, et ideo gratiam recipit, modo habeat votum poenitentiae. » (*Mor.*, l. 6, n. 6.)

§ 2. DE GRATIA SACRAMENTALI ¹.

1488. Gratia sacramentalis definitur : *Jus ad habenda auxilia actualia, quae necessaria sunt ad consequendum cujusque sacramenti finem.* (GOTTI) ².

Gratia sacramentalis est *jus quoddam morale* ex divina ordinatione annexum gratiae sanctificanti in sacramento receptae ; seu, ut alii malunt, est ipsa gratia habitualis cum jure annexo ad auxilia actualia tempore opportuno recipienda, quibus homo finem sacramenti consequi possit. Ipsa vero auxilia actualia tempore opportuno concessa, largo sensu dicuntur etiam gratiae sacramentales, quia conceduntur vi sacramenti ; ast sensu pressiori et strictiori non sunt gratia sacramentalis ; gratia enim sacramentalis datur in ipsa susceptione sacramenti ; sed in ipsa susceptione sacramenti praeter gratiam sanctificantem non datur nisi jus quoddam ad auxilia ista tempore opportuno obtinenda. Unde gratia sacramentalis actualis *formaliter* sumpta recte dicitur esse jus illud gratiae habituali annexum, vel ipsamet gratia habitualis cum jure superaddito.

1489. Prop. *Quodlibet Novae Legis sacramentum praeter gratiam sanctificantem confert gratiam sacramentalem.* — Certa.

PROB. I. Ex Concilio Florentino. Docet Florentinum, deer. pro Arm., quodlibet sacramentum ad specialem finem ordinari ; et ubi singillatim agit de sacramentis, effectus speciales cujuslibet sacramenti enumerat. Porro, ubi sunt speciales effectus in vita christiana, specialia etiam requiruntur auxilia ad eos obtinendos. Sacramenta igitur nos ad fines speciales ordinando, dant etiam auxilia eisdem accommodata.

« Gratia virtutum et donorum (id est, gratia sanctificans), *inquit S. Th.*, sufficienter perficit essentiam et potentias animae quantum ad generalem ordinationem actuum animae ; sed quantum ad quosdam effectus speciales, qui requiruntur in vita christiana, requiritur sacramentalis gratia. » (Q. 62, a. 2, ad 1.)

II. Ex Auctoritate. « Sicut investitur canonicus per librum, *inquit S. Bernard.*, Episcopus per anulum, sic divisiones gratiarum diversis sunt traditae a sacramentis. » (*Sermo de coena Dom.* M., 183, c. 272.) — Sed diversae divisiones gratiarum in sacramentis non sunt nisi gratiae sacramentales.

1490. Corollarium. — Cum gratia sacramentalis sit jus annexum gratiae habituali, qui per peccatum gratiam habitualement amittit, amittit etiam jus ad

¹ Cf. Isamb., In q. 62, Disp. 2 ; Gonet, Disp. 3, a. 6 ; Gibbon, Disp. 28, dub. 2. —

² De Sacr., q. 4, dub. 2.

auxilia actualia fini sacramenti obtinendo necessaria. Recuperata vero gratia per poenitentiam, restituitur etiam jus ad illa auxilia, teste *S. Cypriano* ; « Deus, ait, reversis dat, ut iterum eis possint sacramenta injuriata prodesse : quorum, si poenitentia non subesset, nullo modo deinceps experiri possint effectum. » (*De ablutione pedum*, Edit. Paris. 1564, p. 394¹.)

1491. Quaeritur I. *Quaenam est gratia sacramentalis cuilibet sacramento propria.*

Resp. Cum gratia sacramentalis ordinetur ad finem sacramenti consequendum, pro finium diversitate, diversae conceduntur gratiae.

Baptismus homini suppeditat auxilium speciale, quo possit concupiscentiam vincere, mundi oblectamenta contemnere, vitam instituere novam, seque Christo, cujus factus est filius, conformare.

Confirmatio, ut data occasione fidem intrepide profiteatur, et eam cum vitae etiam discrimine fortiter defendat.

Eucharistia, ut Deo Christoque adunatus maneat, et quotidie crescat in novitate vitae.

Poenitentia, ut commissa delicta perfectius detestetur, peccatorum devitet occasiones, in gratia perseveret, et praeteritas culpas expiet.

Extrema Unctio, ut a peccatorum reliquiis, purgetur, in infirmitate allevetur, et insidiis diaboli facilius resistat.

Ordo sacris ministris auxilia confert, quibus sacra munera digne peragere valeant.

Matrimonium conjugibus auxilium tribuit ad inordinatam concupiscentiam refragandam, fidem conjugalem servandam, prolem pie educandam, et omnes status conjugalis obligationes constanter implendas.

1492. Quaeritur II. *An gratiae sacramentales etiam sine sacramentis conferantur².*

Resp. Cum in necessariis nemini unquam desit suavis Dei providentia, iis etiam, qui sacramenta non receperunt, aut per subsequens peccatum jus ad specialia auxilia amiserunt, non denegatur, urgente necessitate, auxilium sufficiens ad specialem sacramenti finem obtinendum. Sic, v. gr., si baptizatus nondum confirmatus rapitur coram tyranno, auxilium, quo pro fide fortiter pugnet, ei non denegatur. Ast, cum juxta providentiam ordinariam Deus gratiam sacramentis alligaverit, auxilia eisdem concessa ordinarie pareiora sunt et minus selecta, quam quae illis conferuntur, qui per dignam sacramentorum susceptionem ad ea jus habent. — Dixi ordinarie : quia aliquando uberrima etiam et selectissima eisdem Deus elargitur auxilia, quae tunc conferuntur ex superabundanti Dei liberalitate, non autem ratione officii vel status, sicut iis, qui per sacramenti susceptionem jus habent ad gratias.

1493. Quaeritur III. *An sacramenta cum obice recepta, eo subiato, reviviscant.*

N.-B. Reviviscentia sacramenti vocatur collatio gratiae sacramentalis alicujus sacramenti antea valide, sed propter obicem infructuose recepti. (Cf. n. 1477, 5.) Cum enim sacramentum ad conferendam gratiam praecipue sit institutum, si gratiae productio in homine vi obicis impeditur, sacramentum quasi mortuum remanet : unde recte dicitur reviviscere quando producit effectum suum. (*Quid sit obex*, cf. n. 1447, 5.)

Resp. 1° *Baptismus*, subiato obice, reviviscere, communiter docent auctores, cum *S. Thoma* q. 69, n. 10. & Ratio, ait *S. Alph.*, quia peccatum ante Baptismum, vel in ipsa perceptione Baptismi consummatum non subijcitur Ecclesiae clavibus, unde necesse est remitti per solam virtutem Baptismi, qui subiato obice habet effectum prius suspensum ratione fictionis. » (*Mer.*, l. 6, §7.)

¹ Cf. De Jure, II. Sum. Disp. 4, sect. 3, n. 29. — ² Cf. Isamb. in q. 62. Disp. 2, n. 2 et 10.

2° *Confirmationem* et *Ordinem* reviviscere, multi etiam docent auctores, et quidem cum solidissimo fundamento. Ratio, « quia cum haec sacramenta nequeant iterari, videtur consentaneum divinae bonitati, ne tales suscipientes relinquuntur destituti gratia sacramentali, tam proficua in confirmatis ad resistendum tentationibus, et in ordinatis ad obeunda munia clericalia. » (*S. Alph., loc. cit.*)

3° *Extremam Unionem* et *Matrimonium* reviviscere, multi etiam docent, « quia (ut aiunt) etiam congruum videtur quod, cum Extrema Unctio non possit iterari eodem mortis articulo, nec matrimonium vivente eodem conjuge, interim fideles non careant gratia sacramenti. » (*S. ALPH., loc. cit.*)

4° *Eucharistiam*, cum obice sive formali sive materiali receptam, reviviscere, communiter docent doctores, si obex tollitur antequam sacrae species consummentur.

Si vero obex tollitur postquam sacrae species fuerint consummatae, distinguendum : si fuerit tantum materialis, *probabilius* est Eucharistiam non reviviscere, quia Eucharistia « ex sua institutione frequenter potest iterari ; idcirco non fuit opus hanc tribuere efficaciam tali sacramento, ut subveniatur fragilitati hominum. » (*S. Alph.*) — Si vero obex fuerit formalis, *certum* est sacramentum non reviviscere, alioquin illud sequeretur absurdum « quod sacerdos qui pluries in sua vita sacrilege celebrasset, si in morte cum remissa attritione confiteretur, reciperet totum cumulum gratiarum tot sacrilegarum communionum, imo quo saepius indigne celebrasset, eo uberius gratiis ditaretur. » (*S. ALPH; loc. cit.*)

5° *Poenitentia* ¹ cum obice formali recepta nunquam reviviscit, etenim, cum actus poenitentis sint materia essentialis sacramenti, obex formalis sacramentum semper invalidat.

Si vero agitur de Poenitentia recepta cum obice materiali, major occurrit difficultas ; responsio enim dependet a quaestione : *an Poenitentia possit dari valida sed informis.*

Scotistae communiter negant hoc sacramentum posse esse validum sed informe ; quocirca ejus reviviscentiam absolute negant. Alii ex eis Poenitentiam cum obice materiali receptam validam esse dicunt et formatam ; alii vero invalidam.

Thomistae vero, quorum opinionem S. Alphonsus vocat *probabiliorem, veriore, communissimam*, docent, Poenitentiam dari posse validam simul et informem. Casus accidere potest, v. g., quando aliquis habens duo mortalia, furtum et sacrilegium, in confessione furtum tacet ex inculpabili oblivione, et de eo non dolet ne implicite quidem per attritionem generalem : sed solum confitetur sacrilegium cum attritione concepta ex sola turpitudine supernaturali sacrilegii. Hoc in casu, sacramentum non producit gratiam : unum enim peccatum nunquam remittitur sine alio ; erit tamen validum, quia « cum concurrant partes essentielles, quae sunt dolor, confessio et absolutio, non potest invalidum dici sacramentum ; unde libenter adhaeremus sententiae affirmativae et communissimae Thomistarum cum Suarez, Lugo, et S. Thoma, et dicimus talem confessionem semper esse validam, sed gratiae expertem. » *S. Alph. (Hom. Ap., Tr. XVI, n. 18).* — Quapropter, sublato, obice, sacramentum reviviscit.

ARTICULUS III.

De characterē².

1494. Character, vi etymologiae significans *figuram* seu *notam*

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 87 et 444. — ² Cf. S. Th., q. 63 ; 4. *Sent.*, D. 4.

alicui impressam, est signum quoddam vel sigillum, quo res aliqua insignitur, vel ut appareat cujus sit domini, et ab aliis dignoscatur ; vel ut ad aliquod peculiare munus deputetur ; sicut antiquitus milites signo ducis, cujus militiae adscribebantur, signari solebant.

Character ex S. Th. definiri potest : *Signum spirituale animae indelebiter impressum, per quod homo ad cultum Dei deputatur, Christo configuratur, et ab aliis distinguitur.* (Q. 63, a. 3.)

Dicitur : *signum spirituale*, nota scilicet seu tessera per sacramentum impressa, non corporalis, exterius apparens in corpore, sed invisibilis et interna, qua coram Deo, Angelis ac beatis insignantur qui Christo nomen dederunt, et ab eo ad spiritualia munia deputati sunt. — *Animae*, ad indicandum subiectum characteris ; — *indelebiter impressum*, ad manifestandam praecipuam characteris dotem, quae est indelebitas ; — *per quod homo*, etc., quibus exhibentur finis et effectus characteris.

Characteris existentiam negaverunt protestantes ; circa ipsius naturam disputant doctores catholici. Dicendum est igitur breviter 1° de existentia characteris ; 2° de ejus natura ; 3° de effectibus ; 4° de subiecto ; 5° de dotibus.

§ 1. DE EXISTENTIA CHARACTERIS.

Characterem in quibusdam sacramentis imprimi, primus negavit Wicleff¹, quem secutus est Calvinus et alii passim reformatores saec. xvi.

1495. Prop. *Tria Novae Legis sacramenta, scilicet Baptismus, Confirmatio et Ordo, characterem imprimunt*².

De fide, ex Trid., Sess. VII, can. 9 : « Si quis dixerit in tribus sacramentis, Baptismo, Confirmatione, et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt ; A. S. »

N.-B. In SS. Scripturis nullum invenitur argumentum, quod per se solum characteris existentiam apodictice probet ; leguntur tamen textus, quibus ejus existentia innuitur, et ex quibus, accedente traditione, non obscure eruitur. Unicum igitur fundamentum ad characteris existentiam invicte probandam, est Ecclesiae traditio, quae ab Apostolis accepta, decursu temporis perfectius est evoluta, et tandem in Tridentino solemniter proclamata.

PROB. PROP. I. Characteris existentia innuitur in Scripturis. Legimus (II, Cor., i, 21, 22) : *Qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* His in verbis quae de Confirmatione verisimiliter intelliguntur, praeter unctionem et inhabitationem Spiritus Sancti, quae fiunt per gratiam, Apostolus

¹ Cf. Valdensis, c. 109. — ² Cf. Franzelin, Th. 12.

aliud effectum commemorat, *obsignationem* scilicet ; quam et in Baptismo etiam fieri affirmat (*Eph.*, I, 13) : *In quo* (Christo) *credentes signati estis Spiritu promissionis sancto*. Sed professio fidei, in qua fideles signati sunt credendo, in Baptismo emittitur.

II. **Ex Traditione manifeste et inviete eruitur.** Longe ante exortam haeresim Wicleffi Ecclesia erat in possessione tranquilla doctrinae de characterem in quibusdam sacramentis impresso.

Saeculo XIII, de characterem loquitur *Innocentius III*, tanquam de re omnibus nota (*Cap. Majores, Decret.*, I. 3, tit. 42, c. 3) ; et *S. Thomas* testatur : « Characterem in sacramentis quibusdam imprimi omnes moderni confitentur. » (*4. Sent.*, D. 4, q. 1, a. 1.)

A saeculo XIII ad saeculum V frequentius apud Patres et Scriptores ecclesiasticos mentio occurrit de characterem in Baptismo, Confirmatione et Ordine impresso.

Saeculo V, celebris est disputatio *S. Augustini* contra Donatistas, in qua characteris existentiam strenue propugnavit. « Ovis es, inquit ad Donatistas, de grege Domini mei, cum signo errasti ; ideo quaero magis, quia ipsum signum habes... Nescis quia desertor de characterem damnatur, de quo militans honoratur. » (*Or. ad pleb. Caes.*, n. 4. M., 43, c. 693.) — « Vos oves Christi estis, quia characterem dominicum portatis, in sacramento quod accepistis ; sed erratis et peritis. » (*Ep.* 173, ad Donatum. M., 33, c. 754.)

Saeculo IV, de characterem loquuntur *S. Basilii* (M. 31, c. 433), *S. Gregorius Naz.* (M. 36, c. 362), *S. Ambrosius* (M. 16, c. 402 et 723), *S. Cyr. Hier.* (M. 33, c. 371 et 1101), *S. Greg. Nys.* (M. 46, c. 582), *S. Joan. Chrys.* (M. 61, c. 418), *S. Ephrem*, etc. — « Spiritus Sanctus per oleum imprimit signum suum ovibus suis, ait *S. Ephrem*. Sicut annulus in cera imprimit suum sigillum, ita etiam signum occultum Spiritus per oleum imprimitur personis, quando unguntur in Baptismo. » (*Biblioth. Or. Assemani.* (T. 1, q. 84 ; cf. *Franzelin*, p. 152.)

Saeculo III, II et I, rariora sunt testimonia, non desunt tamen omnino. *Clemens Rom.* (*Ep. ad Corinth.*, c. 7 et 8), et *Hermas* Baptismum exhibent ut sigillum impressum (*Pastor*, I. 3). — Constitutiones Apostolicae, ut sigillum infragile (I. 3, c. 16). — Acta *S. Teclae*, ut signaculum in Christo muniens contra tentationes.

III. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesia Baptismum, Confirmationem, et Ordinem iterari nunquam permisit, quia ut aiunt SS. Patres, ista sacramenta haerent, insunt, manent, permanent, « ad salutem bene utentium, ad perniciem male utentium », ut ait *S. Aug.* (*De Bapt.*,

l. 3, n. 15, M., 43, c. 144.) — Atqui non permanent in malis, nec quoad gratiam sanctificantem, quae per peccatum tollitur ; nec quoad ritum externum, qui cito transit. Ergo per aliquid aliud in homine remanere debent ; quod vocatur character.

IV. **Ex Ratione.** 1° Ratio a priori, cur in tribus hisce sacramentis, non autem in caeteris, imprimatur character, est sola Dei et Christi voluntas, quae nobis per traditionem apostolicam et Ecclesiae auctoritatem innotescit.

2° Rationem convenientiae tradit S. Th., q. 63, a. 1 et 6. Sicut in humanis, qui ad aliquid deputatur, signo quodam corporali insigniri consuevit, ita etiam conveniens est eum, qui ad cultum christianae religionis deputatur, aliquo signo spirituali insigniri. Atqui tria sunt sacramenta, per quae homo ad divinum cultum deputatur, videlicet : Baptismus, per quem homo capax efficitur alia recipiendi sacramenta ; Confirmatio, per quam majorem accipit aptitudinem ad alia recipienda sacramenta, et miles constituitur ad fidem strenue et fortiter defendendam ; Ordo, per quem ad sacramenta aliis ministranda et ad exercendos actus sacramentales deputatur.

In aliis vero sacramentis recipitur gratia ad propriam sanctificationem, non autem deputatio ad cultum divinum. Conveniens igitur est, in tribus illis sacramentis, non autem in caeteris, characterem imprimi.

§ 2. DE NATURA CHARACTERIS ¹.

1496. Docuerunt quidam antiquiores theologi, characterem nihil aliud esse quam externam quamdam denominationem consequentem ex divina ordinatione, qua quis ad actiones sacras deputatur, non secus, v. gr., ac minister deputatur a rege ad res publicas regendas.

Haec autem opinio hodie communiter tanquam erronea rejicitur. Docent enim Concilia et SS. Patres : *characterem esse signaculum spirituale et indelebile animae impressum* ; tale vero signum nequit esse denominatio pure externa. Praeterea, character est principium agendi vel recipiendi, et veram confert potestatem physicam. Porro denominatio non confert potestatem physicam, sed eam praesupponit in eo, quem ad aliquod opus deputat, ut patet in ministro, quem rex ad publica negotia gerenda deputat. Ergo character nequit esse denominatio pure externa.

1497. Proinde, innixi definitione Tridentini (Sess. VII, can. 9) :

¹ Cf. Gibbon, Disp. 9, dub. 2 et 3 ; Soto, 4. *Sent.*, D. 1, q. 4, a. 2 ; Salmantic., Disp. 5, dub. 2.

characterem nempe esse *signaculum spirituale et indelebile animae impressum*, omnes theologi docent, characterem esse ens quoddam *reale et physicum*, pertinens ad categoriam qualitatis.

Sed cum quatuor enumerentur species qualitatis, videlicet : habitus et dispositio, potentia et impotentia, passio et patibilis qualitas, forma et figura, disputant theologi ad quamnam speciem qualitatis pertineat character. Verum, ut ait *Soto*, « quaestio est in visceribus metaphysices abstrusa, et ideo cunctis molestior, quam theologis necessaria. » (*Loc. cit.*) Quam ob causam, communiorem et probabiliorem *S. Thomae* sententiam solam proferemus.

1498. Docet *Angelicus*, characterem sacramentalem reduci ad secundam speciem qualitatis, atque esse *potentiam seu potestatem spirituales instrumentalem physicam a Christo sacerdote homini indelebiter communicatam*.

Dicitur I : *Characterem esse spirituales potestatem*. — « Sacramenta Novae Legis, ait *S. Th.*, characterem imprimunt, in quantum per ea deputantur homines ad cultum Dei secundum ritum christianae religionis... Divinus autem cultus consistit vel in recipiendo aliqua divina, vel in tradendo aliis. Ad utrumque autem horum requiritur quaedam potentia ; nam ad tradendum aliquid aliis requiritur quaedam potentia activa ; ad accipiendum autem requiritur potentia passiva. Et ideo character importat quamdam potentiam spirituales ordinatam ad ea quae sunt divini cultus. — Sciendum tamen quod haec spiritualis potentia est instrumentalis, sicut etiam supra dictum est de virtute quae est in sacramentis. Habere enim sacramenti characterem competit ministris Dei : minister autem habet se per modum instrumenti. » (Q. 63, a. 2 ; cf. *S. ALPH., Exam. Ord.*, n. 24.)

Accedit ratio : Baptismus, Confirmatio, et Ordo, quotiescumque valide recipiuntur, quamvis adsit obex gratiae, potestatem tamen spirituales veram, realem, inamissibilem homini conferunt. Atqui, haec sacramenta cum obice recepta, nihil nisi characterem producunt. Character igitur est ipsa spiritualis potestas ab eis collata.

Dicitur II : *Characterem esse potestatem physicam*, non autem moralem tantum. Etenim : potestas moralis est pura denominatio extrinseca, quae nihil physice et indelebiter in anima imprimit ; praeterea, potestas moralis praesupponit in agente potestatem physicam, sed eam non confert. Character vero est quid physice et indelebiter in anima impressum, ut constat ex Tridentino ; praeterea, ipse in homine non praesupponit, sed confert potestatem

physicam ; ut patet de sacerdote, qui physice instrumentaliter concurrit ad transsubstantiationem et absolutionem. Character igitur nequit esse sola potestas moralis.

Dicitur III : Characterem sacramentalem esse *potentiam a sacerdotio Christi derivatam*. — Potestas instrumentalis est potestas derivata a potestate principali. Jamvero potestatis plenitudo in ordine ad cultum divinum residet in Christo, qui vi unionis hypostatice unctus est in sacerdotem, et possidet potestatem excellentiae. Cum igitur character sit potestas instrumentalis ad cultum divinum ordinata, a potestate sacerdotali Christi derivatur.

« Deputatur quisque fidelis, *inquit Angelicus*, ad recipiendum vel tradendum aliis ea quae pertinent ad cultum Dei ; et ad hoc proprie deputatur character sacramentalis. Totus autem ritus christianae religionis derivatur a sacerdotio Christi. Et ideo manifestum est quod character sacramentalis specialiter est character Christi, cujus sacerdotio configurantur fideles secundum sacramentales characteres, qui nihil aliud sunt quam quaedam participationes sacerdotii Christi ab ipso Christo derivatae. » (Q. 63, a. 3 ; cf. *Cajetan. in hunc art.*)

1499. Corollaria. — Ex dictis datur intelligi quid sit proprius cujuslibet sacramenti character.

Character Baptismi est potentia passiva, realis et physica, a potestate sacerdotali Christi derivata, qua homo capax constituitur alia recipiendi sacramenta. (Cf. n. 1552.)

Character Confirmationis est potentia passiva simul et activa, realis et physica, a potestate sacerdotali Christi derivata, qua homo et ad sacramentum ordinis recipiendum aptior redditur, et ex officio ad fidem publice coram tyranno profitendam deputatur.

Character Ordinis est potestas activa, realis et physica, a potestate sacerdotali Christi derivata, qua homo ad Eucharistiam conficiendam et ad sacramenta aliis administranda potens constituitur.

§ 3. DE EFFECTIBUS CHARACTERIS.

1500. Qui sint effectus characteris, ex dictis jam manifestum est. Character est *signum*, — est *spiritualis potestas*, — est *potestas a sacerdotio Christi derivata*.

Quatenus signum, character Baptismi distinguit fideles a servis diaboli in ordine ad cultum militantis Ecclesiae ; character Confirmationis distinguit spiritualiter profectos ab iis, qui spiritualiter sunt adhuc in statu infantilis aetatis ; character Ordinis duces et

pastores ab ovibus distinguit. — Exemplo sit exercitus temporalis militiae : signantur omnes milites signo discernente eos ab hostibus ; signantur speciali signo equites et turmae quaedam selectiores ad difficiliora certamina deputatae ; signantur signo specialissimo duces et rectores exercitus.

Quatenus potestas spiritualis, character hominem ad cultum divinum deputat, ut supra abunde dictum est.

Quatenus potestas a Christo participata, character Christo sacerdoti nos configurat. « Character, inquit S. Th., est signum configurativum alicui principali, apud quem residet auctoritas ejus ad quod aliquis deputatur ; sicut milites, qui deputantur ad pugnam, insi-gniuntur signo ducis, quo quodammodo ei configurantur. Et hoc modo illi, qui deputantur ad cultum christianum, cujus auctor est Christus, characterem accipiunt, quo Christo configurantur ; unde est proprie character Christi, » (Q. 63, a. 3, ad 2.)

§ 4. DE SUBJECTO CHARACTERIS.

1501. Character, cum sit signum spirituale, nequit esse in corpore tanquam in subjecto, sed solum in anima. Utrum autem sit in essentia animae, an in aliqua facultate, disputatur.

Scotistae docent characterem esse in voluntate. — *Bellarminus*, *Saarez*, *Isambertus*, etc., in ipsa essentia animae. — *Thomistae*, cum S. Thoma, in intellectu ; quorum sententiae propter D. Thomae auctoritatem adhaerendum est. Unde :

I. *Character non est in ipsa essentia animae, sed in aliqua ejus facultate.*

PROB. Quod ad operationem directe et immediate ordinatur, non in essentia animae, sed in operativa potentia immediate subjectari debet. Atqui characteres Confirmationis et Ordinis ordinantur ad operationes, ut ex dictis patet. Ergo in aliqua potentia immediate subjectari debent. — Idem dicendum est de characterе Baptismi : hic enim, quamvis non sit qualitas operativa, attamen se habet respectu aliorum ut potentia receptiva ; ac proinde in eodem sub-jecto ac alii characteres esse debet.

II. *Character subjectatur in intellectu.* — « Character, ait S. Th., ordinatur ad ea quae sunt divini cultus, qui quidem est quaedam fidei protestatio per exteriora signa. » (Q. 63, a. 4, ad 3.) Jamvero signa exteriora potissima, quibus fidem profitemur, sunt sacramentorum susceptio et administratio, atque fidei confessio coram tyranno. Ergo characteres in ea debent subjectari potentia, cujus

malis ad eorum ignominiam ; sicut etiam militaris character remanet in militibus post acceptam victoriam, et in his qui vicerunt ad gloriam, et in his qui sunt victi, ad poenam. » (S. TH., *loc. cit.*, ad 3.)

APPENDIX

DE SACRAMENTALIBUS ¹

1503. Sacramentalia vocantur res quaedam aut actiones ab Ecclesia institutae ejusque precibus sanctificatae, ad effectus quosdam spirituales producendos, et quandoque ad effectum temporalem obtinendum.

Vocantur *sacramentalia*, non praecise quia in sacramentorum administratione usurpantur ; sed ob quamdam analogiam, quam habent cum sacramentis. Sunt enim, non secus ac sacramenta, salvo tamen debito discrimine, signa sensibilia gratiam significantia, et ad spirituales quosdam effectus instituta.

Sacramentalia ad quatuor species reducuntur, quae sunt : 1° *Ritus* et *caeremoniae*, quibus Ecclesia in sacramentorum administratione utitur. — 2° *Benedictiones* et *exorcismi*, extra sacramentorum dispensationem adhibita. — 3° *Res sacrae*, quibus ex Ecclesiae benedictione vis quaedam salutifera annexa est, ut aqua benedicta, cerei agni (agnus Dei), luminaria benedicta, vinum S. Joannis, etc. — 4° *Pia quaedam exercitia*, ut signum crucis, oratio dominica, oratio in ecclesia consecrata, tunsio pectoris, *Confiteor*, eleemosyna ab Ecclesia praescripta, etc. — Praecipua hoc versiculo exprimi solent :

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

De sacramentalibus duo sunt investiganda : ipsorum scilicet efficacia, et operandi modus.

1504. I. De Efficacia sacramentalium. — Salutares quosdam effectus a sacramentalibus produci, citra temeritatem negari non potest : alioquin vana et superstitiosa foret eorum institutio, sicuti effutiunt protestantes. — Quinque eorumdem enumerantur effectus. « *Primus* est, ait Polman (*Breviar.*), excitatio piorum motuum per gratias praevenientes. — *Secundus* est remissio peccatorum venialium, mediantibus ejusdem motibus ; poenitentia expressa vel implicita. — *Tertius* est remissio poenae temporalis debitae pec-

¹ Cf. Salmant., Disp. 10.

catis. — *Quartus* est effugatio vel remissio daemonis. — *Quintus* est sanitas corporalis, simileve beneficium temporale. »

Non omnes autem isti effectus, praesertim temporales, a sacramentalibus indiscriminatim produciuntur ; sed alii ab aliis, juxta finem, ad quem ab Ecclesia fuerunt instituta. Quisnam autem sit cujuslibet effectus proprius, judicandum est ex precibus, quae in eorum confectione aut usu dicendae sunt ex praescripto Ecclesiae.

1505. II. De modo operandi sacramentalium.

1° *Quoad collationem gratiarum actualium* : Sacramentalia hominibus, iisdem pie utentibus, gratias actuales ex opere operato non conferunt : solius enim Dei est gratiam alicui signo sensibili adnectere ; — nec unice ex opere operantis, propter devotionem scilicet illius, qui eis utitur ; sed eas praecipue propter Ecclesiae preces conferunt.

« Causant sacramentalia, aiunt *Salmantic.*, praedicta auxilia per viam impetrationis, deferendo scilicet, et repraesentando in conspectu Dei orationes, quas Ecclesia fudit in eorum consecratione. » (Disp. 10, dub. 1. n. 7.) — Quem modum operandi alii vocant *ex opere operantis*, alii vero *quasi ex opere operato*.

2° *Quoad remissionem venialium* : Sacramentalia peccatum veniale non ex opere operato, sed ex opere operantis remittunt, per pios scilicet motus doloris aut caritatis, quos homo producit sub influxu gratiae actualis vi sacramentalium modo supra indicato receptae¹.

3° *Quoad remissionem poenae temporalis* : Poenam temporalem peccatis debitam sacramentalia dupliciter remittunt : a) *ex opere operantis*, per actus scilicet satisfactorios et meritorios, quos homo sub motione gratiae propter sacramentalia receptae producit ; b) *per modum indulgentiarum* quae a S. Pontifice aliquibus sacramentalibus annexae sunt, ut rosariis, numismatibus, etc.

4° *Quoad repressionem et effugationem daemonis* : Exorcismi daemones quasi ex opere operato expellunt aut saltem reprimunt, ob peculiarem potestatem a Christo Domino Ecclesiae concessam imperandi daemonibus. Alia sacramentalia ipsos reprimunt, partim ob objectivam sanctitatem suam, quam diabolus naturaliter abhorret : quod elucet praesertim in signo crucis, in invocatione nominis Jesu, et in usu aquae benedictae ; partim per viam impetrationis, fundatae non tantum in ministro, sed multo magis in Ecclesiae id petentis sanctitate, in cujus persona minister agit :

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 92 ; S. Th., p. 3, q. 87, a. 3.

hujus enim intercessionis ratione Deus daemones, abigit, et compescit.

5° *Quoad effectus temporales* : Effectus temporales, ut sanitatem, remotionem alicujus calamitatis, etc., sacramentalia efficiunt vel per viam impetrationis, offerendo scilicet Deo orationes Ecclesiae, quibus fuerunt sacrata ; vel per viam adjurationis, quando contra daemones diriguntur, per quos tempestates, vel aliae publicae aut privatae calamitates, saepe excitari solent.

Hos suos effectus, ut patet, sacramentalia producant praesertim per viam impetrationis, ob preces Ecclesiae. Quamvis autem Ecclesiae preces a Deo semper exaudiantur, sacramentalia tamen speciales suos effectus non semper producant infallibiliter : nulla enim adest divina promissio ipsis adnexa quoad hunc specialem effectum ; praeterea, qui sacramentalibus utuntur, impedimentum habere possunt ne effectum consequantur ; et si agitur de effectu temporali, sicut de expulsionem daemonis, de sanitate recuperanda, de tempestate sedanda, propter bonum superioris ordinis saepe expedire potest, ut effectus non concedatur.

Saepe tamen opinione, sacramentalia suos producant effectus. Unde « non sunt haec contemnenda, ait *Paludanus*, licet non sint sacramenta, nec per modum sacramenti habeant effectum ex opere operato ; quia effectum habent per modum meriti et fidei ex opere operante ; et non ex solo fervore et devotione utentium, sed totius Ecclesiae. Unde sicut non est parvipendenda fides totius Ecclesiae, meritum ejus et preces ejus, sic nec ista. Et quanto plus valet meritum et fides et oratio totius Ecclesiae quam unius personae, tanto praecellunt istae generales caeremoniae totius Ecclesiae, quae non sine inspiratione Dei sunt inventae, singularibus devotionibus singulorum. » (4. *Sent.*, D. 2, q. 1, a. 2.)

TRACTATUS NONUS

DE BAPTISMO¹

Conspectus generalis.

- CAP. I. Notio et existentia. { A. 1. Notio.
A. 2. Existentia.
- CAP. II. Natura et Proprietates. { A. 1. Materia.
A. 2. Forma.
A. 3. Proprietates. { § 1. Unitas.
§ 2. Necessitas.
- CAP. III. Minister et subiectum. { A. 1. Minister.
A. 2. Subjectum.
- CAP. IV. Effectus.

¹ Auctores consulendi : S. Thomas, p. 3, q. 66 et seq. — S. Alphonsus, Mor., l. 6, n. 95 et seq. ; Cont. haer., Sess. VII, art. 2. — Bellarminus. — Gibbon. — Isambert. — Tournely. — De Augustinis. — Catech. Rom., p. 2, c. 2. — Marc, Instit., De Bapt.

INTRODUCTIO

1506. Explanatis, quae ad sacramenta in genere spectant, de singulis in specie dicendum est, et primo quidem de Baptismo, quia, ut ait Florentinum (decr. *pro Arm.*), « primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitae spiritualis janua est : per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiae. »

De Baptismo, non secus ac de sacramentis in genere, quatuor sunt in totidem capitibus examinanda. In cap. I, agendum est de Baptismi notione et existentia ; in II, de ejus natura ; in III, de ejus ministro et subjecto ; in IV, de ejus effectibus.

CAPUT I

De baptismi notione et existentia.

ARTICULUS I.

De notione baptismi.

1507. **Vocabuli significatio.** — Nomen *Baptismus* (a voce graeca Βαπτίζω vel Βάπτω derivatum) sensu *litterali* et *proprio* corporalem ablutionem, tinctionem, aut immersionem significat ; quo sensu de Judith legimus (*Judith.*, XII, 7) : *Baptizabat se in fonte aquae.*

Sensu *translato* et *metaphorico* significat vel abundantem afflictionum copiam, vel supereffluentem gratiarum et donorum Spiritus Sancti effusionem ; quo sensu Christus aiebat ad Apostolos (*Marc.*, x, 38) : *Potestis bibere calicem quem ego bibo : aut Baptismo, quo ego baptizor, baptizari ?* — (*Act.*, I, 5) : *Vos baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies.*

Sensu *ecclesiastico*, ex antiquissima Ecclesiae traditione et ipsius Scripturae testimonio, ritum sacrum indicat, quo per lavacrum aquae in verbo vitae homo in vitam gratiae renascitur : quo in sensu de Baptismo in hoc tractatu sermo instituitur.

1508. **Definitio Baptismi.** — Baptismus a Catechismo Rom. (c. 2, n. 5), definitur : *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitae* ; vel explicatius a theologis : *Sacramentum Novae Legis a Christo institutum ad spiritualem hominis regenerationem, per ablutionem corporis externam, sub praescripta forma verborum.*

Dicitur : *Sacramentum a Christo institutum*, quae verba genus indicant ; — *ad spiritualem hominis regenerationem*, quae verba

finem et effectum principalem Baptismi referunt, et differentiam specificam exhibent, qua Baptismus ab aliis sacramentis, et speciatim a Poenitentia, distinguitur ; Poenitentia enim, licet peccata remittat, et conferat gratiam, tamen *non regenerare, sed resuscitare* dicitur. — *Per ablutionem externam corporis*, quibus verbis materia proxima Baptismi indicatur ; — forma vero indicatur verbis : *sub praescripta forma verborum*.

1509. Baptismi nomina. — Baptismus pluribus insignitur nominibus.

A MATERIA vocatur *lavacrum aquae, unda genitalis, fluvius aquae vitalis*.

A FORMA dicitur *sacramentum Trinitatis, sacramentum fidei*, tum quia in nomine S. Trinitatis confertur, tum quia homines in ejus susceptione fidem profitentur.

A FINE et EFFECTIBUS nominatur *regeneratio et renovatio*, quia novam vitam gratiae tribuit (*Tit., III, 5*) : *Salvos non fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti* ; — *expurgatio*, quia vetus fermentum peccati expellit ; *illuminatio*, quia in eo habitus fidei infunditur ; *sigillum, signatio*, quia per characteris impressionem baptizatos a non baptizatis discriminat et Christo configurat ; *custodia, praesidium*, quia qui per Baptismum familiae Christi adscripti sunt, specialiori divini Numinis providentia, tanquam cives Sanctorum et domestici Dei, gubernantur.

1510. Figurae Baptismi. — Multis figuris praesignatus fuit Baptismus. Praecipuae sunt : *diluvium*, quo mundus a criminibus fuit purgatus (*I, Petr. III, 21*) ; *transitus maris rubri* (*I, Cor., x, 2*) ; *ablutio Naaman Syri* (*IV, Reg., v, 14*) ; *probatica piscina* (*Joan., v, 2*) ; *transitus Jordanis, diversae lotiones legales Judaeorum*. Praecipua figura in Lege Veteri fuit *circumcisio*, qua et auferebatur peccatum originale et homo populo Dei adscribebatur ; — et tempore Christi, *Baptismus Joannis*, quo ipse Salvator baptizari voluit, ut aquas sanctificaret.

1511. Tria baptismata. — Tria solent distingui Baptismata : *fluminis, flaminis et sanguinis*.

Baptisma *fluminis* est illud, quod modo definivimus, quodque solum est Novae Legis sacramentum.

Baptisma *flaminis* « est perfecta conversio ad Deum per contritionem vel amorem Dei super omnia cum voto explicito vel implicito veri Baptismi fluminis, cujus vicem supplet quoad culpae remissionem. » (*S. ALPH., Mor., l. 6, n. 96.*)

Baptisma *sanguinis* est sanguinis effusio, seu mors tolerata pro fide, aliave christiana virtute. (*De quibus infra* n. 1526 et seq.)

ARTICULUS II.

De Baptismi existentia.

1512. Sacramentum regenerationis fuisse a Christo Domino in Lege evangelica institutum, in sacris codicibus aperte declaratur; ipse enim Salvator Apostolis mandatum dedit baptizandi omnes gentes, omnibusque hominibus imposuit Baptismum suscipiendi obligationem (*Matth.*, xxviii, 19) : *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* — (*Marc.*, xvi, 16) : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.* — (*Joan.*, iii, 5) : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Hujus sacramenti existentiam nullus unquam negavit haereticus; quare in ea asserenda et probanda non immorandum est. Duo tantum inquirere juvat : quandonam scilicet Baptismus fuerit institutus; et quomodo Baptismus Christi a Baptismate Joannis differat.

1513. I. De Tempore institutionis ¹. — Baptismi materiam designatam fuisse quando Jesus baptizatus est in Jordane a Joanne, formam vero quando Jesus ascensurus in coelum dixit Apostolis : *baptizantes eos in nomine Patris, etc.*, docuerunt Alex. Alensis ², Albertus Magn. ³, et alii, quibus favere videntur S. Joan. Chrysost. ⁴ et Tertullianus ⁵.

Communis tamen SS. Patrum et theologorum sententia docet, Baptismum quoad materiam et formam institutum esse ante Christi passionem, licet obligare non coeperit nisi post solemnem ejus promulgationem die Pentecostes. Cui sententiae magnum ex ipsis Scripturis accedit robur : constat nimirum ex Scripturis Apostolos in ultima coena S. Eucharistiam et Ordinem accepisse. Ast, ut in superiori tractatu notatum est (n. 1469), ex divina ordinatione soli baptizati aliorum sacramentorum sunt capaces; nequaquam autem credendum est Christum pro Apostolis hanc ordinationem praetermisisse. Inde, Apostolos ante ultimam coenam jam fuisse baptizatos, recte inferitur.

Praeterea, legimus Apostolos baptizasse (*Joan.*, iii, 22; iv, 1 et 2); sed non baptizabant Baptismate Joannis, alioquin invidiam

¹ Cf. Bellarm., *De Bapt.*, c. 5; Gibbon, *De Bapt.*, Disp. 1, dub. 1 et 2. — ² Sum., p. 4, q. 8, m. 2, a. 3. — ³ 4. Sent., D. 3. — ⁴ Hom. 28 in Joan. — ⁵ De Bapt., c. 11.

discipulorum Joannis non commovissent ; et nullibi legitur, quos baptizabant, fuisse rebaptizatos, sicut de baptizatis Baptismo Joannis legimus *Act.*, xix. — Idem constat ex auctoritate *S. Augustini*. « Christus, *inquit*, baptizatus baptizabat, non eo Baptismo baptizabat, quo baptizatus est. » (*Tr.* 13 in *Joan.*, n. 4. M., 35, c. 1494.) — Testatur *Evodius*, apud Nicephorum¹, Christum B. Petro solummodo Baptismum contulisse, et Petrum alios Apostolos baptizasse. — Item, testatur *Euthymius* Christum B. V. Mariam et B. Petrum tantummodo baptizasse². — Sed non credibile est Christum alieno Baptismo baptizasse.

Sed adhuc controvertitur, quonam praecise tempore ante passionem institutus sit Baptismus ? Docent nonnulli, ipsum institutum fuisse quando Christus dixit Nicodemo (*Joan.*, III, 5) : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* — Sed valde probabiliter, ait *S. Alphonsus*³, cum *S. Thoma*⁴, institutus est quando Jesus fuit baptizatus in Jordane. « Tunc a Domino, *inquit Catech. Rom.*, hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse a Joanne baptizatus sanctificandi virtutem aquae tribuit. Testantur enim *S. Gregorius Naz.*, et *Augustinus* eo tempore aquae vim generandi in spiritualem scilicet vitam datam esse. » (*C.* 2, n. 20.) Sed, ut ait *S. Th.*, « tunc videtur aliquod sacramentum institui, quando accipit virtutem producendi suum effectum. » (*Q.* 66, a. 2.)

Ex dictis sequitur, Baptismum ab Apostolis vivente Christo collatum, et verum fuisse Novae Legis sacramentum, et ex passione Christi virtutem habuisse sanctificandi ex opere operato. In hoc solum differebat a Baptismo post Christi mortem exhibito, quod ante passionem, *praefigurativus*, post passionem vero *rememorative* erat passionis Christi.

1514. II. De discrimine inter Baptismum Christi et Joannis⁵. — *Melanchton, Zwinglius, Calvinus*, sua innixi doctrina de fide justificante, docuerunt, Baptismum Joannis ejusdem fuisse virtutis ac Christi Baptismum : uterque enim eandem vim habuit excitandi fidem, per quam, ut aiunt, homo justificatur. — Condemnati sunt a Trident., Sess. VII, can. 1, *De Bapt.* : « Si quis dixerit, Baptismum Joannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi ; A. S. »

Baptismus Joannis fuit quidem a Deo, per interiorum Spiritus Sancti inspirationem, secundum illud (*Luc.*, III, 2, 3) : *Factum est verbum Domini super Joannem... Et venit in omnem regionem Jordanis, praedicans Baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum.* — In multis tamen a Salvatoris Baptismate differebat.

¹ *Hist.*, l. 2, c. 3. — ² In *Joan.* III. — ³ *Mor.*, l. 6, n. 96. — ⁴ *Q.* 66, a. 2. — ⁵ Cf. *Isamb.*, In *q.* 66, Disp. 5 ; *Gibbon.* Disp. 1, dub. 3 ; *Bellarmin.*, *De Bapt.*, c. 19 et seq.

1° Baptismus Joannis non erat sacramentum ; non erat enim signum permanens ; sed vix uno alterove anno duravit. Erat autem, ut ait *S. Th.* ¹, quasi quoddam sacramentale, disponens ad Baptismum Christi.

2° Baptismus Joannis ex opere operato nec gratiam infundebat, nec animam a peccatis mundabat ; sed solam exteriorum emundationem per se operabatur : unde ipse Joannes, conferens suum Baptismum cum Christi Baptismate, ait (*Luc.*, III, 16) : *Ego quidem aqua baptizo vos... ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni.*

Quae autem de Joanne dicuntur (*Luc.*, III, 3) : *praedicans Baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum*, intelligi debent vel de remissione peccatorum ex opere operantis, per contritionem scilicet, quam Judaei ex praedicatione Joannis concipiebant ; vel de consequenda remissione peccatorum per Baptismum Christi, ad quem suscipiendum Joannes suo Baptismo Judaeos praeparabat ². « Non renascebantur, inquit *S. Aug.*, qui Baptismate Joannis baptizabantur, sed quodam praecursorio illius ministerio, qui dicebat : *parate viam Domino*, huic uni, in quo solo renasci poterant, parabantur. » (*Enchir.*, c. 49. M., 40, c. 255.)

3° Baptismus Joannis nullum characterem imprimebat, quamobrem eos, qui solo Joannis Baptismate abluti erant, Baptismo Christi iterum baptizari necesse fuit, ut legitur *Act.* XIX.

4° Nulla verborum forma Joannes in suo Baptismate utebatur. Illud praeterea solis adultis conferebat : erat enim nuda exhortatio ad poenitentiam, cujus parvuli incapaces erant.

CAPUT II

De baptismi natura et proprietatibus.

Baptismus, non secus ac alia sacramenta, materia constat et forma, et quibusdam donatur proprietatibus, quae ex divina institutione ipsi inhaerent. Disserendum est ergo in art. I, de Baptismi materia ; in II, de ejus forma ; in III, de ejus proprietatibus.

ARTICULUS I.

De materia Baptismi.

1515. Materia Baptismi alia est *remota* : aqua scilicet vera et naturalis ; alia est *proxima*, quae in usu aquae, seu in ejus applicatione ad corpus, consistit.

Circa materiam remotam errarunt antiquiores quidam haeretici ³, quorum alii aquam omnino rejiciebant, alii aquam cum oleo mixtam ad validitatem Baptismi requirebant. — *Flagellantes* quemlibet proprio sanguine baptizandum esse arbitrati sunt, quare sese ad sanguinem usque flagellabant. — *Lutherus* ⁴ et *Beza* docuerunt in casu necessitatis « quidquid balnei loco esse potest, illud aptum esse ad baptizandum. » — *Calvinus* demum illud Christi (*Joan.*, III, 5)

¹ P. 3, q. 38, a. 1, ad 1. — ² Bellarm., *loc. cit.*, c. 21. — ³ Cf. Bellarm., *De Bapt.*, c. 2. — ⁴ *Colloq. sympticae*, c. 17.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua, metaphorice de aqua intelligendum esse contendeat, de gratia scilicet Spiritu Sancti.

Circa materiam proximam errant *Graeci schismatici*, qui solam immersionem tanquam validam agnoscunt; ablutionem vero per affusionem aut per aspersionem invalidam tenent. Quidam tamen ex eis affusionem et aspersionem ut materiam validam habent, ast illicitam, casu necessitatis excepto.

1516. Prop. I. *Materia remota Baptismi est sola aqua vera et naturalis.*

De fide, ex Trident., Sess. VII., can. 2 : « Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa Domini nostri Jesu Christi : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto* ad metaphoram aliquam detorserit ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Praeter verba Christi (*Joan.*, III, 5), pluries jam citata, multa inveniuntur hac de re testimonia. Legimus, (*Eph.*, v, 26) : *Ut illam (Ecclesiam) sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae.* — (*Act.*, VIII, 36, 38) : Ait Eunuchus ad Philippum : *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?... et descenderunt uterque in aquam, Philippus et eunuchus, et baptizavit eum.* (Cf. etiam *Act.*, x, 47.)

His in textibus sensu proprio et obvio, aqua vera et naturalis, tanquam materia Baptismi, exhibetur. Porro, juxta regulas hermeneuticae, textus Scripturae sumendi sunt in sensu obvio, nisi quid obstet, quod rationi aut traditioni repugnat.

II. Ex Traditione et constanti Praxi Ecclesiae. Ecclesia, tum latina tum graeca, praeter aquam veram et naturalem, nullam aliam in baptizando inquam adhibuit materiam; et Baptismum in quacumque alia materia collatum nunquam ratum habuit, ut constat ex antiquioribus ritualibus Latinorum et euchologiis Graecorum, necnon ex monumentis historicis.

Accedunt Patrum testimonia. « Quid est Baptismus Christi? inquit *S. Augustinus*. Lavacrum aquae in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus: tolle verbum, non est Baptismus. » (In *Joan.*, Tr. 15. M., 35, c. 1512.) — Et *Tertullianus*: « Felix sacramentum aquae nostrae, qua abluti delictis pristinae caecitatis in vitam aeternam liberamur. » (*De Bapt.*, c. 1. M., 1, c. 1197.)

III. Ex Ratione congruentiae. Ratio a priori alia non est quam sola Christi voluntas.

Rationes *conventiae* plures assignat *S. Thomas*, q. 66, a. 3. Etenim effectus aquae effectus Baptismi apprimè repraesentant. Aqua, inquit, « sua humiditate lavat; ex quo conveniens est ad significandam et causandam ablutionem peccatorum; sua frigiditate

etiam temperat superfluitatem caloris, et ex hoc competit ad mitigandam concupiscentiam fomitis ; sua diaphaneitate est luminis susceptiva, unde competit Baptimo, in quantum est fidei sacramentum ; ratione suae communitalis et abundantiae est conveniens materia necessitatis hujus sacramenti ; potest enim ubique de facili haberi. »

1517. Prop. II. *Baptismus sive per immersionem, sive per affusionem, sive per aspersionem, valide confertur*¹.

Ad fidem pertinet, ex Trident., Sess. VII, can. 3 : « Si quis dixerit in Ecclesia Romana non esse veram de Baptismi sacramento doctrinam ; A. S. » Sed Ecclesia Romana tenet, quemlibet ex tribus praedictis modis esse validam materiam proximam Baptismi.

PROB. I. Ex S. Scriptura. *Ex institutione Christi* : Vox baptizantes, qua Christus usus est, etsi vi derivationis immersionem indicat, communi tamen usu loquendi quaecumque lotionem significat. Christus autem communi usui loquendi sese accommodavit.

Apostolus (*Eph.*, v, 26), ait : *Mundans lavacro aquae* ; sed lavacrum aquae tam per immersionem, quam per affusionem et aspersionem fieri potest.

Legimus etiam (*Act.*, II, 41) : Apostolos una die tria millia hominum baptizasse. Verum, ad tantam multitudinem baptizandam per immersionem, spatium unius diei suffecisse vix probabile est ; unde recte colligimus, Apostolos vel per affusionem vel per aspersionem baptizasse.

Denique (*Act.*, xvi, 33), refertur B. Paulum in carcere custodem cum tota sua familia baptizasse. Non autem credibile est sufficientem aquarum copiam praesto fuisse in carcere, ut Baptismus per immersionem conferri potuerit.

II. Ex Praxi Ecclesiae. A primis temporibus ad saeculum XIII usque, mos fuit in Ecclesia baptizandi per immersionem ; labente saeculo XIII, in Ecclesia Romana mos paulatim invaluit conferendi Baptismum per affusionem. Ast constat ex ecclesiasticis monumentis, Ecclesiam Baptismum per affusionem aut aspersionem collatum nunquam invalidum habuisse, sicut patet de Baptismo clinicorum, id est aegrotantium in lecto decumbentium.

Interrogatus a Magno, an aegroti *habendi sint legitimi christiani, eo quod aqua salutaris non loti sint, sed perfusi*, respondit S. Cyprianus : « Aestimamus in nullo mutilari et debilitari posse beneficia

¹ Cf. Tournely, *De Bapt.*, q. 1, a. 3 ; Isamb., In q. 66, Disp. 2.

divina... Nec quemquam movere debet quod aspergi vel perfundi videntur aegri, cum gratiam dominicam consequuntur. » Et adductis quibusdam locis S. Scripturae, addit : « Unde apparet aspersionem quoque aquae instar salutaris lavacri obtinere : et quando haec in Ecclesia fiunt, ubi sit et accipientis et dantis fides integra, stare omnia et consummari ac perfici posse majestate Domini et fidei veritate. » (*Epist. ad Magnum.*, n. 12. M., 3, c. 1147.)

Et *Walafridus*, saeculo ix, ait : « Notandum, non solum mergendo, sed etiam desuper fundendo multos baptizatos fuisse, et adhuc posse ita baptizari... sicut in passione B. Laurentii quemdam urceo allato legimus baptizatum. » (*De rebus Eccl.*, c. 26, M., 114, c. 959.) — Hunc modum baptizandi per affusionem in primitiva Ecclesia testantur etiam monumenta in Catacumbis reperta ¹.

III. **Ex Ratione.** 1° « Aqua, *inquit S. Th.*, assumitur in Sacramento Baptismi ad usum ablutionis corporalis, per quam significatur interior ablutio peccatorum. Ablutio autem fieri potest per aquam, non solum per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis vel effusionis. Et ideo... potest fieri Baptismus per modum aspersionis vel etiam per modum effusionis. » (Q. 66, a. 7.)

2° *Propter necessitatem.* — Fieri potest ut quandoque non adsit sufficiens copia aquarum ad immersionem, praesertim si multi sunt baptizandi ; vel imminere potest periculum mortis ex immersione. Deus autem non censendus est sacramentum necessitatis ita instituisse, ut omnibus exhiberi non possit.

3° *Ex modo significandi.* — Figura sepulturae Christi etiam repraesentatur in Baptismo per effusionem aut aspersionem, licet minus perfecte quam in immersione. « Nam quocumque modo fiat ablutio, *ait S. Th.*, corpus hominis vel aliqua pars ejus aquae supponitur, sicut corpus Christi sub terra fuit positum. » (*Loc. cit.*, ad 2.)

1518. **Scholium.** — *De trina immersione vel de trina affusione.* — Validus est Baptismus sive conferatur una vel trina immersione aut affusione : *teste S. Gregorio* : « Reprehensibile esse nullatenus potest infantem in Baptismate vel ter vel semel mergere ; quando et in tribus mersionibus personarum Trinitas, et in una potest Divinitatis singularitas designari. » (*Ep.*, l. 1, ep. 43. M., 77, c. 498.) Et *S. Th.* : « Ad Baptismum per se requiritur ablutio aquae, quae est de necessitate sacramenti, modus autem ablutionis per accidens se habet ad sacramentum. Et ideo quantum est de se, utrumque licite fieri potest, scilicet et semel et ter immergere... Sed diversis ex causis secundum ordinationem Ecclesiae quandoque institutus est unus modus, quandoque alius. » (Q. 66, a. 8.)

Qua de causa, in praxi, pro liceitate, quilibet praescriptionibus suae Ecclesiae

¹ Cf. Katschthaler, *Dogm.*, l. 3, P. 3, n. 196.

sese conformare tenetur, tum quoad modum abluendi per immersionem aut affusionem, tum quoad numerum affusionum. In Ecclesia Latina praescriptus est Baptismus per trinam affusionem. (Cf. *partem moralem*.)

ARTICULUS II.

De forma Baptismi ¹.

1519. In Ecclesia Latina forma Baptismi est : *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. — In Ecclesia Graeca : *Baptizatur servus Christi N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*.

Formam Baptismi adulterarunt antiquiores quidam haeretici ². In ea errarunt reformatores saeculi xvi, qui, licet generatim debitam formam servaverint, eam tamen non esse necessariam docuerunt. Cum enim, juxta ipsos, verba in sacramentis ad excitandam fidem unice inserviant, quaecumque verba fidem excitare valent, tanquam valida Baptismi forma assumi possunt. Quam ob causam protestantes de Baptismi forma non multum curant ; et inde est quod Baptismata ab eis collata semper caute sunt examinanda.

1520. Prop. *Ea sola est valida Baptismi forma, in qua praeter actionem baptizantis et personam baptizati, exprimitur distincta invocatio trium personarum divinarum.*

Validam esse hujusmodi formam testatur Florent., decr. pro Arm., in quo legimus : « Forma autem est haec : *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Non tamen negamus quin et per verba illa : *Baptizatur talis servus Christi in nomine Patris*, etc., verum perficiatur sacramentum. »

Ipsam solam esse validam, certum est ex constanti Ecclesiae praxi et traditione.

PROBATUR *prop. per partes* :

PROB. I^a PARS : *Necessaria est distincta invocatio trium divinarum personarum.*

I. **Ex verbis Christi.** Christus expresse mandavit, ut Baptismus sub distincta invocatione trium divinarum personarum conferretur. *Euntes, inquit..., baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. (Matth., xxviii, 19.)*

Licet ex his verbis, si sola sumantur, invicte non probetur Christum Apostolis mandasse, ut in baptizando eadem usurparent, ex Ecclesiae tamen traditione didicimus ipsa verum continere mandatum.

Ait *Tertullianus* : « Lex tingendi imposita est, et forma praes-

¹ Cf. Tournely, *De Bapt.*, q. 1, a. 4. — ² Cf. Bellarm., *De Bapt.*, c. 3.

cripta : Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti. » (*De Bapt.*, c. 13. M., 1, c. 1215.)

S. Cyprianus : « Post resurrectionem a Domino Apostoli ad gentes mittuntur, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizare gentiles jubentur. » (*Ep.* 73, *ad Jubajan.*, n. 18. M., 3, c. 1120.)

S. Th. : « Christus autem instituit sacramentum Baptismi dari cum invocatione Trinitatis. Et ideo quidquid desit ad plenam invocationem Trinitatis, tollit integritatem Baptismi. » (Q. 66, a. 6.)

II. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia, quae in re tanti momenti errare nequit, Baptismum absque distincta divinarum personarum invocatione collatum, prioribus jam saeculis invalidum tenuit.

Legimus in Conc. Arelatensi I, an. 314, can. 8 : « Placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de haeresi venerit, interrogent eum Symbolum ; et si perviderint eum in Patre, et Filio, et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. Quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur. »

PROB. II^a PARS : *Exprimi debent actio baptizantis et persona baptizati.*

I. Ex constanti Praxi Ecclesiae, quae illam necessitatem deduxit ex verbis Christi : *baptizantes eos.*

II. Ex Definitione Alexandri III : « Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen : et non dixerit : *Ego baptizo te*, non est puer baptizatus. » (*Denz.*, n. 331.) — Quam definitionem renovavit Alexander VIII, an. 1690, sequentem damnando propositionem : « Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus : In nomine Patris, etc., praetermissis illis : *Ego te baptizo.* » (*Denz.*, n. 1184.)

III. Ex Ratione. 1° « Quia ablutio hominis in aqua, inquit *S. Th.*, propter multa fieri potest, oportet quod determinetur in verbis formae ad quid fiat ; quod quidem non fit per hoc quod dicitur : *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* ; quia omnia in tali nomine facere debemus. Et ideo si non exprimatur actus Baptismi vel per modum Latinorum vel per modum Graecorum, non perficitur sacramentum. » (Q. 66, a. 5, ad 2.)

2° Cum forma debeat significare quod efficitur, Baptismusque applicetur subjecto determinato, subjectum in ipsa forma exprimi debet. Jamvero non exprimitur verbum *baptizo* aut *baptizatur* ; ergo requiritur aliud verbum subjectum determinans, scilicet *te* ; aut *servus Christi* ; vel quid aequivalens.

1521. Quaeritur. *An Apostoli Baptismum aliquando tantum in nomine Christi administraverint* ¹.

Resp. Dubium oritur ex verbis, quae leguntur *Act.*, II, 38 : *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi* ; et *Act.*, VIII, 12 : *In nomine Jesu Christi baptizabantur viri et mulieres*.

Prima sententia probabilis affirmat, cum S. Thoma, Alberto Magno, Alense, Scoto, etc. — « Ex speciali Christi revelatione, ait S. Th., Apostoli in primitiva Ecclesia in nomine Christi baptizabant, ut nomen Christi, quod erat odiosum Judaeis et Gentilibus, honorabile redderetur per hoc quod ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo. » (*Q.* 66, a. 6, ad 1.)

Secunda sententia communior inter recentiores, et *probabilior*, negat. « Alii vero, inquit S. Alph., communius et probabilius respondent, ibi pro nomine Christi intelligi Baptismum a Christo institutum ad differentiam Baptismi Joannis : sed tunc etiam Apostolos baptizasse, sicut et nunc : idque probant ex *Act.* (XIX, 2), ubi, cum quidam interrogati essent, an Spiritum Sanctum acceperint, responderunt se neque si Spiritus Sanctus est, audivisse. Hinc subjunxit Apostolus : *In quo ergo baptizati estis ?* supponens solitum fuisse in Baptismo exprimi nomina trium personarum, alioquin incongrua fuisset illa Apostoli admiratio. » (*Mor.*, I. 6, 112) ².

ARTICULUS III.

De proprietatibus Baptismi.

Duae enumerantur Baptismi praecipuae proprietates : *unitas* et *necessitas*.

§ 1. DE UNITATE BAPTISMI.

1522. Unitas est ea Baptismi proprietas, qua fit ut semel collatus, iterari nequeat. Circa unitatem Baptismi erraverunt olim Marcionitae, qui, teste S. Epiphanio (*Haer.*, 42), docebant eundem hominem *ter* baptizari posse, primo in infantia, et bis in adulta aetate, si in peccata lapsus fuerit.

Baptismum iterari non posse, ex dictis in superiori tractatu jam constat. Sat igitur erit sequentem propositionem breviter probasse.

1523. Prop. *Baptismus iterari nequit* ³.

De fide, ex Trid., Sess. VII, can. 9. (Cf. n. 1495.)

PROB. I. Ex S. Scriptura et Traditione. Legimus (*Eph.*, IV, 5) : *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*. — Licet haec verba a Patribus *de unitate specifica* Baptismi intelligantur, intelliguntur tamen etiam ab eis *de unitate numerica*. Ait S. Leo P. : « Hanc regulam servandam in omnibus Ecclesiis praedicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo : *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*. » (*Epist.* 159. M., 54, c. 1339.) (*Hebr.*, VI, 4, 6) : *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati...*

¹ Cf. *Catech. Rom.*, n. 15 et 16. — ² Cf. Tourn., *loc. cit.*, ult. concl. — ³ Cf. Gibbon, *Disp.* 2, dub. 3.

et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei. — Quae verba Patres intelligunt de Baptismo, ita ut sensus sit : Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, id est baptizati, rursus renovari per poenitentiam baptismalem, de qua loquitur B. Petrus (*Act.*, II, 38) : *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum... in remissionem peccatorum.*

II. Ex Ratione. Ratio a priori est sola Christi voluntas. — Rationes congruentiae plures affert S. Thomas (q. 66, a. 9.)

1° Baptismus est quaedam spiritualis regeneratio. Unius autem hominis non est nisi una generatio. Et ideo non potest Baptismus iterari, sicut nec carnalis generatio.

2° Baptismus est quaedam repraesentatio mortis et resurrectionis Christi, secundum illud (*Rom.*, VI, 4) : *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem*, etc. Christus autem semel tantum mortuus est.

3° Baptismus imprimit characterem, qui est indelebilis, et cum quadam consecratione datur (cf. n. 1495). Unde, sicut aliae consecrationes non iterantur in Ecclesia, ita nec Baptismus.

4° Baptismus principaliter datur contra originale peccatum. Et ideo, sicut originale peccatum non iteratur, ita nec Baptismus iterari potest.

§ 2. DE NECESSITATE BAPTISMI¹.

1524. Necessitas est ea Baptismi proprietas, qua fit ut, nisi *re* vel *voto* suscipiatur, salus sit impossibilis.

Necessarium aliud est de necessitate medii, aliud de necessitate praecepti. (Cf. n. 237.)

Circa Baptismi necessitatem erraverunt *Pelagiani*, qui, cum peccatum originale non admiserint in parvulis, nec Baptismi necessitatem agnoverunt. Urgente vero S. Augustino, Baptismi necessitatem deinceps admiserunt, non quidem ad consequendam vitam aeternam, sed ad intrandum in regnum coelorum. — *Wicleff* et *Zwinglius* ejusdem necessitatem etiam rejiciunt. *Calvinus* negat ipsum esse necessarium necessitate medii ad delendum peccatum originale in infantibus fidelium, sed solam agnoscit necessitatem praecepti. *Sociniani* pariter docent, ipsum non esse necessarium iis, qui nati sunt a parentibus fidelibus, aut qui fuerunt in fide christiana educati². — *Moder-nistae* baptismi necessitatem jure divino negant ; ejus vero necessitatem ex jure ecclesiastico repetunt. « Communitas christiana necessitatem baptismi induxit, adoptans illum tanquam ritum necessarium eique professionis christianae obligationes adnectens. » (Decr. *Lament.*, prop. 42.)

Ex ipsis catholicis theologis quidam, ut *Gabriel*³, *Gerson*⁴, existimarunt parvulos sine Baptismo decedentes, *interdum salvari*, vel propter specialem Dei

¹ Cf. Tonrnelly, q. 2 — ² Tour., loc. cit., Bellarm., De Bapt., c. 4. — ³ In *Sent.*, D. 4, q. 2, a. 3. dub. 2. — ⁴ *Sermo* du Nat B. Virg.

misericordiam, vel propter vota parentum pro salute infantium. — *Cajetanus*¹ docuit, parvulos qui sine Baptismo decedunt, *ex lege Dei communi et ordinaria* salvari posse votis et orationibus parentum. Cujus opinio, notata ut censura digna, jussu Pii V ab operibus ejus fuit expuncta. — Modernistae quidam sententiam Cajetani resuscitaverunt ; imo et apud gentes ethnicas, quibus Evangelium nondum fuit annuntiatur, parvulos absque baptismo salvari posse probabile judicant, per illud scilicet remedium quod ante Christi Incarnationem gentibus ad salutem parvulorum divinitus datum erat, quodque, ut autumant, apud ipsas efficaciter adhuc perseverat.

1525. Prop. I. *Post Christi adventum Baptismus est omnibus hominibus ad salutem necessarius necessitate medii.*

De fide, ex Trid., Sess. VII, can. 5 : « Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem ; A. S. » Et in Sess. VI, cap. 4, dicitur : « Quae quidem translatio (a peccato ad justitiam) post evangelium promulgatum, sine lavacro regenerationis aut ejus voto fieri non potest. »

PROB. I. EX S. SCRIPTURA. Legimus (*Joan.*, III, 5) : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Jamvero his in verbis : 1° agitur de Baptismo : loquitur enim Christus de nova nativitate per aquam, quae fit in solo Baptismo ; et tota Patrum traditio eadem de Baptismo intellexit ; — 2° clare indicatur omnimoda Baptismi necessitas : *non potest introire in regnum Dei* ; — 3° statuitur necessitas *pro omnibus* : *nisi quis.* « Utique nullum excipit, inquit S. Ambrosius, non infantem, non aliqua praevenit necessitate. » (*De Abraham*, l. 2, cap. ult. M., 14, c. 497.) — Idem erui potest ex *Matth.*, xxviii, 19, et *Marc.*, xvi, 16.

II. EX TRADITIONE. « Praescribitur, ait Tertullianus, nemini sine Baptismo competere salutem. » (*De Bapt.*, c. 12, M., 1, c. 1213.)

S. Aug. : « Noli credere, nec dicere, nec docere infantes, antequam baptizentur, morte praeventos, pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus. » (*De anima*, l. 3, c. 9. M., 44, c. 516.)

S. Ambrosius : « Neque credi fas est, eos (parvulos), qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad ullum pertinere beatorum consortium, cum Dominus dixerit : *Nisi quis renatus fuerit, etc.* » (*De vocat. gent.*, l. 2, c. 8. M., 17, c. 1120.)

III. EX ECCLESIAE SOLICITUDE. Ecclesia summa semper cura invigilavit, ne ullus ante susceptum Baptismum e vivis migraret. Quapropter, quamvis pro catechumenis baptizandis olim statuta

¹ Q. 68, a. 2 et 11.

determinata forent tempora, semper tamen sanxit ut, urgente necessitate, tam adultis quam parvulis conferretur Baptismus. « Propterea, ait S. Aug., cum baptizandis pueris festinatur et curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo vivificati omnino non posse. » (*Ep.*, 166, c. 7, n. 21. M., 33, c. 730).

1526. Prop. II. *In adultis Baptismus flaminis Baptismum fluminis supplere potest*¹.

De fide, ex Trid., Sess. VI, cap. 4, in prop. I, relato.

N.-B. *Baptismus flaminis* est perfecta conversio ad Deum per contritionem aut caritatem perfectam, cum voto explicito vel implicito Baptismi fluminis. Votum dicitur *explicitum*, quando in homine adest formale desiderium recipiendi Baptismum, cujus cognitionem habet. Dicitur *implicitum*, quando quis, nesciens Baptismi existentiam, habet propositum efficax servandi omnia, quae ad salutem sunt necessaria; in quo proposito includitur etiam voluntas recipiendi Baptismum, licet sit ignotus. — Baptismus flaminis dicitur supplere Baptismum fluminis, scilicet quoad infusionem gratiae et deletionem peccati, non autem quoad impressionem characteris, nec quoad totius poenae temporalis condonationem.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Christus, etiam post affirmatam baptismi necessitatem, docet caritatem perfectam peccatum delere et gratiam conferre. Legimus enim (*Joan.*, xiv, 21, 23) : *Qui diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum... et mansionem apud eum faciemus.* Atqui Baptismus flaminis est caritas perfecta. Ergo.

II. Ex Traditione. Loquens de imperatore Valentiniano ante susceptum Baptismum mortuo, ait S. Ambrosius : « Non habet ergo gratiam, quam desideravit; non habet, quam poposcit? Certe quia poposcit, accepit... Quodsi (martyres) suo abluuntur sanguine, et hunc sua pietas abluit et voluntas. » (*De obitu Valent.*, n. 51 et 53. M., 16, c. 1374.)

Et S. Aug. : « Invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex Baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium Baptismi in angustiis temporum succurri non potest. » (*De Bapt.*, l. 4, c. 22. M., 43, c. 173.)

1527. Prop. III. *In adultis et in infantibus Baptismus sanguinis Baptismum fluminis, quoad remissionem culpae et totius poenae, supplere potest*¹.

Ad fidem pertinet ex unanimi consensu Patrum et theologorum.

N.-B. Martyrium definitur : *Voluntaria perpessio mortis aut cruciatus lethalis pro Christi fide aut virtute aliqua christiana.* Ad martyrium tria requiruntur :

¹ Cf. S. Th., q. 68, a. 2. — ² Cf. S. Th. 4. Sent., D. 4, q. 3, a. 3; Gibbon, Disp. 2, dub. 5.

1º *perpassio mortis* a persecutore inflictæ, aut *cruciatu lethalis*, ex quo mors naturaliter sequi debet, licet miraculose impediatur : sicut, v. gr., S. Joannes dicitur *martyr*, ob poenas ante Portam Latinam ei illatas, quamvis mortuus non sit. — 2º *Perpassio voluntaria* ; necesse est ut homo, si est adultus, morti consentiat ex motivo supernaturali, atque eam non reluctans amplectatur. In infantibus hæc conditio non requiritur. — 3º *Perpassio mortis pro fide* aut *aliqua virtute christiana* ; necesse est ut mors inferatur in odium Christi, vel in odium ipsius religionis, aut virtutis vel alicujus operis ab ejus religione praescripti ; sic, v. gr., S. Joannes Nepomucenus *martyr* dicitur, ob custoditum sigillum confessionis.

PROB. PROP. I. *Quoad remissionem culpæ.*

I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Matth.*, x, 39) : *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* — (*Matth.*, x, 32) : *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo.* Sed omnes, tum adulti tum infantes, qui pro Christo sanguinem fundunt, pro eo animam his in terris perdunt, et eum coram hominibus confitentur. Ergo et omnes animam suam in altera vita invenient. Baptismus igitur sanguinis Baptismum fluminis supplet.

II. **Ex Traditione.** « Si quis, inquit S. Cyrillus Hier., Baptisma non recipiat, salutem non habet, solis martyribus exceptis, qui etiam sine aqua regnum recipiunt. » (*Catech.* 3, n. 10. M. 33, c. 439.)

Et S. Aug. : « Quicumque, etiam non recepto regenerationis lavacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte Baptismatis. Qui enim dixit : *Si quis non renatus fuerit...* non minus generaliter dixit : *Qui me confessus fuerit...* » (*De Civit. D.*, l. 13, c. 7, M., 44, c. 381.)

III. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesia tanquam martyres colit eos qui ante susceptum Baptismum, sanguinem pro Christo fuderunt, ut, v. gr., S. Emerentianam. Colit etiam S. Innocentes, qui Christum, non loquendo, sed moriendo confessi sunt ; inter quos plures sine dubio exstiterunt, qui circumcisionem nondum receperant, cum Herodes jussu occidi omnes pueros a bimatu et infra. Unde S. Augustinus, loquens de SS. Innocentibus, ait : « Praestitit eis Christus ut pro Christo morerentur : praestitit ut suo sanguine ab originali peccato diluerentur : nati sunt ad mortem ; sed continuo eos mors reddidit vitae. » (*De Symb. ad Catech.*, S. 3, n. 4. M., 40, c. 655.)

IV. **Ex Ratione**¹. Baptismus aquae ex passione Christi virtutem habet producendi gratiam, propter quamdam figuralem

¹ Cf. S. Th., q. 66, a. 11 et 12.

repraesentationem dominicae passionis. Atqui in martyrio habetur non solum quaedam configuratio cum Christo patiente, sed realis ejus imitatio. Conveniens igitur est, ut, qui realiter moritur pro Christo, realiter etiam Christo per gratiae susceptionem incorporetur.

PROP. PROP. II. *Quoad condonationem totius poenae.*

I. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesia nunquam consuevit pro martyribus orare, teste *S. Aug.* : « Injuria est pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari. » (*Serm.* 159, c. 1. M., 38, c. 868.) Porro si martyrium totam poenam non tolleret, Ecclesia erga martyres crudelis foret, eos in purgatorio detentos suis suffragiis non adjuvando.

1528. **Quaeritur I.** *Quomodo martyrium producat effectum suum.*

Resp. Martyrium producit gratiam et delet poenam non unice ex opere operantis, sed « quasi ex opere operato ad instar Baptismi, ait *S. Alphonsus* ; dicitur *quasi*, quia martyrium non ita stricte operatur sicut sacramenta, sed ex quodam privilegio ratione imitationis passionis Christi. » (*Mor.*, l. 6, 97.)

Dicitur *non unice ex opere operantis*, quia si effectum suum produceret unice ex opere operantis, totam poenam non semper auferret : contingere enim potest aliquem, magnis criminibus oneratum, cum caritate remissa mortem subire ; quo in casu martyrium partem poenae pro gradu intensionis caritatis, non autem totam poenam, tolleret.

Sed quasi ex opere operato ad instar Baptismi : Baptismus aquae est signum practicum gratiae, quod vi suae institutionis hominem passioni et morti Christi incorporat ; qua de causa passio Christi perfecte per Baptismum communicatur homini ad remedium, ut ait *S. Th.*, (q. 69, a. 2). — Martyrium nec est signum practicum aut instrumentum physicum gratiae, nec est a Christo ad gratiam causandam institutum. Sed ratione perfectae imitationis, quam martyrium habet cum passione Christi, cujus homo fit socius per propriam passionem, martyrium ex speciali privilegio hoc habet, ut hominem passioni et morti Christi incorporet, non secus ac Baptismus aquae ; ac proinde etiam efficit, ut passio Christi perfecte communicetur homini ad remedium. « Baptismus sanguinis, inquit *S. Th.*, non habet hoc (remissionem peccati) tantum ex opere operantis... Sed hoc habet ex imitatione passionis Christi, unde de martyribus dicitur (*Apocal.*, vii, 14) : *Laverunt stolas suas in sanguine agni.* » (4. *Sent.*, D. 4, q. 3, a. 3, sol. 3, ad 1.)

1529. **Quaeritur II.** *Quaenam requiritur conditio ut martyrium peccatum remittat.*

Resp. *In infantibus* nulla requiritur conditio, sicut nec pro Baptismo. Nam, ait *Soto* : « sicut Ecclesia fidem suam parvulis applicat per Baptismum, ita et suam Christus caritatem per martyrium. » (4. *Sent.*, D. 3, a. 11.)

In adultis requiritur quidam motus poenitentiae ; sine poenitentia enim nulla fieri potest peccatorum condonatio.

Sed disputatur, utrum requiratur contritio aut caritas perfecta, an sufficiat attritio.

Prima sententia probabilis docet, *speculative loquendo* sufficere attritionem, quia Baptismus sanguinis ex speciali privilegio non minus est efficax quam Baptismus aquae ; sed in Baptismo aquae sufficit attritio, ergo et in Baptismo sanguinis.

Sed, addunt patroni hujus sententiae, *practice* per se aliquid aliud requiritur, nempe : adultus nondum baptizatus tenetur Baptismum aquae suscipere, si potest ; adultus baptizatus per se tenetur sacramentum Poenitentiae recipere, si potest, aut saltem conteri. — Ratio est : quia, cum martyrium non sit medium per se institutum ad delenda peccata, non tollit obligationem adhibendi, cum ita fieri potest, alia media certa ad salutem necessaria. — Praeterea, cum opinio quod sufficiat attritio, sit tantum probabilis, homo, cum agitur de negotio aeternae salutis, tutiorem eligere viam tenetur ¹.

Secunda sententia probabilior docet cum S. Thoma, S. Alphonso ², et aliis, in peccatore ad consequendam remissionem peccatorum per martyrium, nullatenus sufficere attritionem, sed requiri contritionem, aut æctum perfectae caritatis. « Effusio sanguinis, ait S. Th., non habet rationem Baptismi, si sit sine caritate. Ex quo patet quod Baptismus sanguinis includit Baptismum flaminis. » (Q. 66, a. 12, ad 2.) — Et : « Quod autem (martyrium) sit meritum, hoc habet ex caritate, sicut et quilibet virtutis actus. Et ideo sine caritate non valet. » (2. 2., q. 124, a. 2, ad 2.) — Fundatur haec sententia in verbis Apostoli (I, Cor., XIII, 3) : *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Nec ideo tamen martyrium dici potest causare remissionem peccati *tantum ex opere operantis* ; quia ex speciali privilegio, virtute passionis Christi, majorem confert gratiam et perfectius delet poenam, quam meritum patientis exigeret.

CAPUT III

De ministro et subjecto baptismi.

ARTICULUS I.

De ministro Baptismi.

1530. Duplex in Ecclesia distinguitur minister Baptismi : *unus necessitatis, alter solemnitatis*. — Minister *necessitatis* dicitur, qui, urgente mortis periculo, Baptismum absque caeremoniis ab Ecclesia institutis confert. — Minister *solemnitatis* est, qui illum cum consuetis Ecclesiae caeremoniis confert.

Minister solemnitatis duplex etiam existit : *ordinarius et extraordinarius*. — *Ordinarius* est, qui vi muneris ad Baptismum conferendum deputatus est ; — *extraordinarius*, qui non vi muneris, sed vi specialis delegationis, Baptismum solemniter conferre valet.

Circa doctrinam de ministro erravit *Calvinus* ³, qui docuit Baptismum a nemine, nequidem in casu necessitatis, valide conferri posse nisi, a ministris Ecclesiae.

1531. Prop. I. *Quilibet homo ratione utens, valide semper, et, in casu necessitatis, licite, baptizare potest* ⁴.

¹ Cf. Suarez, Disp. 29, sect. 2 et 3. — ² Mor., I, 6, 98 ; Hom. Ap., Tr. XIV, n. 7. — ³ Institut., I, 4, c. 15. — ⁴ Cf. S. Th., q. 67, a. 3, 4 et 5 ; Tournely, q. 2, a. 2, concl. 3.

De fide, ex Lateran. IV, in quo legimus : « Sacramentum Baptismi a quocumque rite collatum, proficit ad salutem. » (*Denz.*, n. 357.) Idem declarat Florent., *decr. pro Arm.* : « In casu necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, imo etiam paganus vel haereticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiae et facere intendat quod facit Ecclesia. » — Cf. etiam Trid., Sess. VII, can. 4, in quo Baptismus ab haeretico collatum validum esse definitur.

PROB. Propositio ex S. Scriptura invicte probari non potest ; constat autem ex constanti Ecclesiae praxi et doctrina.

I. **Ex Praxi Ecclesiae.** Legimus in Rituali Rom. : « Quoties infans aut adultus versatur in vitae periculo, potest sine solemnitate a quocumque baptizari in qualibet lingua. » — Et *Nicolaus I* Baptismus a Judaeo collatum validum esse declaravit. (*Denz.*, n. 264.)

II. **Ex Ecclesiae doctrina.** *Urbanus Papa II* declaravit, Baptismus valere « si instante necessitate femina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit. » (*M.*, 151, c. 529.)

In professione fidei Orientalibus ab *Urbano VIII* praescripta, legimus : « Baptismus a quocumque et quandocumque sub debita materia et forma et intentione collatum, esse validum. » (*Denz.*, n. 878.)

« Si necessitas cogit, inquit *S. Hieronymus*, scimus etiam licere laicis baptizare. » (*Adv. Lucifer.*, n. 9, *M.*, 23, c. 165.)

III. **Ex Ratione convenientiae.** Ad Dei misericordiam, qui omnes vult salvos fieri, pertinet, ut in his, quae sunt de necessitate salutis, homo facile remedium inveniat. Atqui Baptismus est pro parvulis unicum salutis medium. Consentaneum igitur est divinae misericordiae, ut quilibet homo Baptismus ministrare possit, ne aliqui propter defectum Baptismi salutis suae dispendium patiantur¹.

1532. Prop. II. *Minister ordinarius Baptismi sollemnis est solus sacerdos*².

Affirmat Florent., *decr. pro Arm.* : « Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit ministrare. »

N.-B. Dicitur *solus sacerdos*, id est, tum Episcopus tum simplex sacerdos ; est *minister ordinarius* : jure divino quilibet sacerdos est minister ordinarius Baptismi sollemnis ; jure tamen ecclesiastico hoc officium solis Episcopis in suis dioecesibus, et parochis in suis parochiis, conceditur.

¹ Cf. S. Th., q. 67, a. 3. — ² Cf. S. Alph., *Mor.*, L. 6, 113.

PROB. *Quoad Episcopos*, propositio est evidens ex S. Scriptura, cum ipsi sint successores Apostolorum, quibus dictum est (*Matth.*, xxviii, 19) : *Euntes... baptizantes eos in nomine Patris*, etc.

Quoad alios sacerdotes, eorum potestas solemniter baptizandi ex traditione et Ecclesiae praxi invicte constat.

Ex *canonibus Apostolicis*, quinquagesimus haec habet : « Si quis Episcopus vel *presbyter* non trinam mersionem unius mysterii celebret... deponatur. » (LABBE, t. 1, p. 35.)

Constitutiones apostolicae hoc ferunt decretum : « Sed neque reliquos clericos Baptismum conferre volumus... nisi solos Episcopos et presbyteros, ministrantibus diaconis. » (*Constit.*, l. 3, c. 11. M., 1, c. 787.)

Accedit ratio convenientiae : « Quum ad Eucharistiam consecrandam (sacerdotes) instituti sunt, ait *Catech. Rom.* ¹, quae est pacis et unitatis sacramentum : consentaneum fuit, potestatem iis dari omnia illa administrandi, per quae necessario hujus pacis et unitatis quilibet particeps fieri posset. » Sed Baptismus est omnino necessarius ut quis Eucharistiae possit esse particeps. Ergo.

1533. Scholium. Primis Ecclesiae temporibus, ad majorem Baptismi solemnitatem consuetudo viguit Baptismum certis tantum diebus, praesertim in vigilia Paschae et Pentecostes, solemniter conferre, qua de causa baptisteria in majoribus tantum ecclesiis exstabant. In his solemnioribus Baptismis, solus Episcopus jure ecclesiastico erat minister ordinarius ; aliquando tamen simplex sacerdos ex licentia Episcopi ministrabat. Ast, labente saeculo v vel vi, mutata est haec consuetudo ; ex tunc baptisteria erigi solebant, non solum in urbibus, sed et in vicis ; et potestas data est indiscriminatim omnibus presbyteris Baptismum solemniter conferendi, non expectata speciali Episcopi licentia ² ; « quia statim ac ab Episcopo parochus approbatur, accipit ab eo licentiam baptizandi, quae jure communi ita est stabilis, ut sine justa causa non possit ea privari. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, 113.)

1534. Prop. III. *Minister extraordinarius Baptismi sollemnis est diaconus.* — Certa.

PROB. I. Diaconos *baptizare posse*, clare eruitur ex Scripturis. Legimus (*Act.*, viii), Philippum diaconum multos Samariae viros et mulieres, et eunuchum reginae Candacis, baptizasse. — Praeterea, in ordinatione diaconi, Episcopus eum alloquens ait : « Diaconum oportet ministrare ad altare, *baptizare* et praedicare. »

II. « Diaconis sine Episcopi aut sacerdotis concessu non licere hoc sacramentum administrare plurima SS. Patrum decreta testantur », ait *Catech. Rom.* (C. II, n. 23.)

¹ P. 2, c. 2, b. 23 ; cf. S. Th., q. 67, a. 2. — ² Cf. Tournely, *loc. cit.*, concl. 1.

Decrevit *S. Gelasius* : « Diaconi absque Episcopo vel presbytero baptizare non audeant, nisi, praedictis officiis fortasse longius constitutis, necessitas extrema compellat. » (*Ep.* 9, cap. 7. M., 59, c. 51.)

1535. Quaeritur I. *An aliquis possit seipsum baptizare.*

Resp. Negative. Baptismus est spiritualis generatio. Jamvero, sicut nullus generatione carnali seipsum generare potest, ita etiam ex Christi institutione nullus seipsum in vitam gratiae regenerare valet. « Cum inter baptizantem et baptizatum, ait *Innocentius III*, debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur dicentis Apostolis : *Ite, baptizate omnes gentes*, etc., memoratus Judaeus (qui seipsum baptizaverat) est denuo ab alio baptizandus. » (l. 3, Debr., tit. 42, c. 4. M., 215, c. 986.)

1536. Quaeritur II. *An duo possint simul unum baptizare*¹.

Resp. 1º Si unus formam pronuntiat, et alter materiam applicat, invalidus est Baptismus ; sic enim verba pronuntians, falsam formam profert, cum dicat se abluere, dum non abluit.

2º Si ambo simul abluunt et formam proferunt, distinguendum est :

a) Si quilibet intendit per se baptizare independentem ab alio, validus est Baptismus, sed illicitus : *illicitus*, quia prohibitus ; *validus* autem, quia sic baptizans omnia requisita ponit ; sicuti patet a simili in missa ordinationis, in qua sacerdotes noviter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodo eodem instanti formam simul absolvant ; sin autem formam non simul absolvant, is tantum consecrat, qui formam prius absolvit.

b) Si quilibet intendit baptizare ut *concausa*, id est, dependenter ab alio, Baptismus est nullus, quia « quod plures conveniant ad unum Baptismum conferendum... videtur esse contra rationem ministri : homo enim non baptizat nisi ut minister Christi, et vicem ejus gerens ; unde sicut unus est Christus, ita oportet esse unum ministrum, qui Christum repraesentet. » (*S. Th.*, q. 67, a. 6.)

1537. Quaeritur III. *An unus possit plures simul baptizare.*

Resp. Affirmative ; si quis tamen plures extra casum necessitatis simul baptizaret illicite ageret. « In casu necessitatis, ait *S. Th.*, unus posset simul plures baptizare sub hac forma : *Ego vos baptizo*, puta si immineret ruina aut gladius... Nec per hoc diversificaretur forma Ecclesiae, quia plurale non est nisi singulare geminatum, praesertim cum pluraliter dicatur (*Matth.*, ult.). *Baptizantes eos*, etc. » (*Loc. cit.*, ad 2.)

ARTICULUS II.

De subjecto baptismi.

1538. Ex iis, quae de Baptismi necessitate prolata sunt (n. 1525), jam constat quodnam sit subjectum Baptismi : est scilicet omnis creatura humana in via existens ; quilibet enim homo est a Deo ad aeternam felicitatem vocatus, ad quam, post Christum natum, aditus patet per solum Baptismum. — De dispositionibus etiam, quae tum ad fructuosam Baptismi receptionem in subjecto requiruntur, sufficienter actum est in superiori tractatu (n. 1470 et seq.)

¹ Cf. *S. Alph.*, *Mor.*, l. 6, 119 et 120.

De subjecto igitur Baptismi nihil addendum foret, nisi haeretici quidam circa Baptismum parvulorum et officia ex eo effluentia, errores sparsissent.

Anabaptistae, saeculo xvi, auctore Nicolao Storkio, innixi principiis Lutheri de sola fide justificante, affirmabant infantes, in quibus nulla fides per sacramenta excitari potest, valide baptizari non posse; idcirco eorundem Baptismum usque ad adultam aetatem differebant; et adultos, qui in infantili aetate baptizati, suae sectae nomen dabant, iterum baptizabant.

Alii, ductore *Erasmo* (*In praef. ad paraphrasim Ev. Math.*), Baptismum infantibus conferunt illumque validum habent; ast innixi principio quod nemo debeat invitus obligari ad quod ipse per se non promiserit sed alii pro ipso sponponderunt, docent quemlibet, cum ad annos discretionis pervenerit, interrogandum esse an ratas habere velit promissiones suo nomine in Baptismo factas; quas si confirmare noluerit, sibi esse relinquendum, et legibus Ecclesiae adstringi non posse.

Contra quos duplici propositione probandum est: parvulos valide baptizari posse, eosque vi illius Baptismi, cum usum rationis acceperint, absque propria confirmatione, ad legem Christi et Ecclesiae obligari.

1539. Prop. I. *Parvuli valide baptizari possunt.*

De fide, ex Trid., Sess. V, can. 4: « Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat... A. S. » — Et Sess. VII, can. 13: « Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse; ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut praestare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae; A. S. »

Baptismus est necessarius ad introeundum in regnum coelorum (cf. n. 1525). Porro parvuli a Domino declarantur capaces regni coelorum, juxta illud (*Matth.*, xix, 14): *Sinite parvulos... talium est enim regnum coelorum*. Ergo et Baptismus eis exhiberi potest.

II. *Ex Traditione*. Plura Concilia hanc doctrinam definierunt. Legimus in Milevitano (an. 416), can. 2: « Quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat; A. S. » (*Denz.*, n. 65.) — Similia leguntur in Gerundensi, an. 517; in Bracarensi, an. 578; in Later. IV, an. 1215 (*Denz.*, n. 357); in Viennensi an. 1311 (*Denz.*, n. 410.)

Praxim Ecclesiae baptizandi parvulos commendant SS. Patres, eamque ab apostolica traditione repetunt.

Ait *S. Irenaeus*: « Christus venit omnes per semetipsum salvare: omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes et parvulos et pueros et juvenes et seniores. » (*Adv. haer.*, l. 2, c. 22. M., 7, c. 784.)

Origenes scribit: « Ecclesia ab Apostolis traditionem suscipit

etiam parvulis dare Baptismum. » (*In Ep. ad Rom.*, l. 5, c. 9. M., 14, c. 1047.) — Idem etiam affirmat S. Augustinus. (*De Genes.*, l. 10, c. 23.)

III. **Ex Analogia cum Vet. Test.** Infantes in lege gratiae non sunt deterioris conditionis quam in lege scripta. Sed in Lege Veteri circumcisio, quae erat figura Baptismi, infantibus in remedium contra peccatum originale exhiberi potuit ; ergo et in Lege Nova Baptismus ad idem peccatum delendum exhiberi potest parvulis.

IV. **Ex Ratione.** Deus omnes homines vult salvos fieri, etiam parvulos ; ergo medium salutis eis praeparare debuit, quod in lege gratiae non est nisi Baptismus. « Absit, inquit *Innocentius III*, ut universi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin et ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad salutem. » (L. 3, Decr., tit 42, c. 3 ; *Denz.*, n. 341.)

1540. **Prop. II.** *Parvulis baptizatis, cum ad usum rationis pervenerint, jus non competit rejiciendi quod patrini eorum nomine in Baptismo polliciti sunt ; sed lege Christi et Ecclesiae simpliciter et stricte obstricti sunt.*

De fide, ex Trident., Sess. VII, can. 14 : « Si quis dixerit, hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse an ratum habere velint quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt ; et ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim poena ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiae aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant ; A. S. » — Can. 7 : « Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae ; A. S. » — Et in can. 8, idem definitur pro praeceptis Ecclesiae.

PROB. I. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia a primis jam saeculis Baptismum parvulis contulit ; et nullibi ne minimum quidem indicium occurrit de examine, an ratum habere voluerint quod eorum patrini promiserunt. E contra, Patribus semper intime persuasum fuit, istos parvulos ad vitam christianam instituendam stricte obligari ; et Ecclesia eos ad suarum legum observationem obligandi jus sibi semper vindicavit.

II. **Ex Ratione.** 1° Per Baptismum homo fit membrum Ecclesiae. Atqui, quicumque societatem aliquam, sive libera voluntate sive vi nativitatis, ingreditur, jure naturali ad ipsius leges observandas, velit, nolit, adstringitur. Sicut igitur ille, qui per nativitatem factus est membrum societatis civilis, ad ejus leges observandas stricte tenetur, cum adoleverit ; ita a pari, qui per Baptis-

num adscriptus est Ecclesiae, ejus legibus vi spiritualis nativitatis strictè adstringitur.

2º Lege divina omnibus, antecederet ad eorum voluntatem, imposita est necessitas Ecclesiam ingrediendi ejusque legibus sese subjiçendi, statim ac ejus existentiam noverint. Ubi ergo infantulus usum rationis adeptus est et Ecclesiae existentiam cognovit, tenetur Ecclesiam ingredi et ejus legem amplecti. Ergo a fortiori, si per Baptismum jam est aggregatus Ecclesiae, in ea remanere et ejus leges observare tenetur.

Ex quibus manifestum est, insanum et irrationale esse omnino examen illud dubitativum, vi cujus nonnulli protestantes infantibus baptizatis jus concedunt religionem, cum adoleverint, ad libitum amplectendi aut repudiandi.

CAPUT IV

De effectibus baptismi.

1541. Omnibus, qui Baptismum valide suscipiunt, indelebilis imprimitur character, quo fideles ab illis, qui regenerati non sunt, distinguuntur. De quo characterè in superiori tractatu satis dictum est. (Cf. n. 1494 et seq.)

Praeter characterem, Baptismus in omnibus ipsum fructuose recipientibus, insignes et miros producit effectus, qui omnes in hoc uno conveniunt, scilicet quod homo per Baptismum incorporatur Christo, et fit membrum corporis mystici Ecclesiae, cujus Christus Caput existit.

1542. Hominem per Baptismum induere Christum, Christo incorporari, membrum fieri Christi et Ecclesiae, ab Apostolo et a Conciliis aperte declaratur. *Quicumque enim in Christo baptizati estis, inquit Apostolus, Christum induistis.* (Gal., III, 27.) — Et (I, Cor., XII, 13) : *Omnes nos in unum corpus baptizati sumus* ; id est in corpus mysticum Christi. — Et Tridentinum, Sess. VI, cap. 7, docet, hominem per justificationem, quae fit in Baptismo, *Christo inseri* ; et Florentinum, decr. pro Arm., dicit quod Baptismus « vitae spiritualis janua est : per ipsum enim *membra Christi*, ac de corpore efficimur Ecclesiae. »

Haec perfecta hominis incorporatio in Christum duos praecipuos complectitur effectus Baptismi, videlicet : a) *infusionem gratiae sanctificantis*, per quam homo in novam regeneratur vitam, et quocirca Baptismus ab Apostolo (Tit., III, 5), *lavacrum regenera-*

tionis vocatur ; b) *perfectam peccatorum condonationem*. — Praeter hos praecipuos effectus, alii quidam Baptismo etiam adscribuntur.

Agemus proinde : in art. I, de gratiae infusione ; in art. II, de peccatorum condonatione ; et in art. III, de aliis Baptismi effectibus.

ARTICULUS I.

De infusione gratiae.

1543. Gratia, quam Deus homini per Baptismum impertitur, alia est *sanctificans*, qua homo in vitam spiritualem nascitur, atque formaliter justus et Dei amicus constituitur ; alia *sacramentalis*, quae est jus ad auxilia actualia tempore opportuno accipienda, quibus homo in novitate vitae in Baptismo acceptae, fideliter et firmiter stare, et caetera sacramenta, ad quae recipienda potestatem accepit, digne suscipere valeat. De qua gratia sacramentali in superiori tractatu satis dictum est. (Cf. n. 1489 et seq.) De gratia habituali quaedam sunt addenda.

1544. Prop. *Per Baptismum infunduntur homini gratia sanctificans ac dona eidem annexa.*

Gratiam conferri, est *de fide*, ex Trident., Sess. VII, can. 6, 7, 8. (Cf. dicta n. 1485 et seq.). — Et, Sess. V, can. 5, de Baptismo Concil. ita loquitur : « Veterem hominem exuentes, et novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt... Si quis autem contrarium senserit : A. S. »

Virtutes et dona conferri, est etiam *de fide*, ex Trident., Sess. VI, cap. 7, in quo legimus : « In ipsa justificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, et caritatem. » Et initio ejusdem capituli statuitur justificationem, quae infunditur per Baptismum, esse sanctificationem et renovationem interioris hominis « per voluntariam susceptionem gratiae et donorum. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Per Baptismum homo renascitur (*Joan.*, III, 5) : *Nisi qui renatus fuerit ex aqua*, etc. ; — regeneratur, renovatur, justificatur (*Tit.*, III, 5, 7) : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti... ut justificati gratia ipsius, haeredes simus secundum spem vitae aeternae* ; — abluitur et sanctificatur (*I. Cor.*, VI, 11) : *Abluti estis, sanctificati estis* ; — Christum induit (*Gal.*, III, 27) : *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis*.

Sed spiritualis nativitas et regeneratio, interioris hominis renovatio et ablutio, justificatio et sanctificatio, absque gratiae habitualis infusione concipi nequeunt. In Baptismo igitur infunditur

gratia habitualis, et consequenter etiam virtutes omnes, ab ea inseparabiles.

II. **Ex Ratione.** « Ad hoc Baptismus valet, *inquit S. Th.*, ut baptizati Christo incorporentur, ut membra ejus. A capite autem Christo in omnia membra ejus gratiae et virtutis plenitudo derivatur secundum illud (*Joan.*, i, 16) : *De plenitudine ejus nos omnes accepimus.* Unde manifestum est quod per Baptismum aliquis consequitur gratiam et virtutes. » (Q. 69, a. 4.)

1545. **Scholium.** — *De gratia et virtutibus in parvulis.* — Quidam antiquiores, nescientes inter habitum et actum distinguere, videntes praeterea pueros inhabiles ad actus, « posuerunt quod pueri in Baptismo non dantur gratia et virtutes ; sed imprimitur eis character Christi, cujus virtute, cum ad perfectam aetatem venerint, consequuntur gratiam et virtutes. Sed hoc patet esse falsum dupliciter : primo quidem quia pueri, sicut et adulti, in Baptismo efficiuntur membra Christi ; unde necesse est quod a capite recipiant influxum gratiae et virtutum. Secundo quia secundum hoc pueri decedentes post Baptismum non pervenirent ad vitam aeternam, quia, ut dicitur (*Rom.*, vi, 23), *gratia Dei est vita aeterna* ; et ita non profuisset eis ad salutem baptizatos fuisse. » (*S. Th.*, q. 69, a. 6.)

ARTICULUS II.

De peccatorum remissione.

1546. Peccatum distinguitur duplex : *originale*, quod generatione contrahitur, et *actuale*, quod propria voluntate committitur. In utroque duo est considerare, scilicet : *reatum culpae*, in quo ratio peccati essentialiter consistit ; et *reatum poenae*, qui est obligatio subeundae punitionis, quae pro peccatis irrogatur.

Docuerunt Lutherus et Calvinus, in Baptismo peccata non vere tolli aut deleri, sed tantum tegi, aut non imputari (cf. n. 1252).

1547. **Prop. I.** *Per Baptismum remittitur tum peccatum originale, tum omne peccatum actuale ante Baptismum commissum.*

De fide, ex Trid., Sess. V, can. 5 : « Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quae in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat ; aut etiam asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet ; sed illud dicit tantum radi, aut non imputari ; A. S. »

Declarat etiam Conc. Flor. (Decr. *pro Arm.*) : « Hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis et actualis. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Perfectam peccatorum remissionem per aquas Baptismatis vaticinatus est Ezechiel (xxxvi, 25) : *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Quae verba SS. Patres, ut S. Cyprianus, l. 4, Ep. 7 ; S. Hie-

ronymus in illum locum ; S. Athanasius, *Ep. ad Serapionem*, etc. ; de Baptismo intelligunt.

Legimus (*Act.*, II, 38) : *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.* — Et (*I, Cor.* VI, 11) : *Et haec (sceleribus variis dediti) quidem fuistis ; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi.* Quibus manifestum est in Baptismo omnia peccata condonari.

II. **Ex Traditione.** « Omnia prorsus delicta, *inquit S. Aug.*, delet S. Baptisma et originalia et propria, dicta, facta, cogitata, cognita, incognita omnia dimittuntur. » (*De Symb. ad Catech.*, *Serm.* 3, c. 10. M., 40, c. 659.) — Et *Origines* : « Amputantur et exsecantur ab hominibus peccata, cum in Baptismo donatur remissio peccatorum. » (*In Cant. Cant.*, l. 4. M., 13, c. 186.)

III. **Ex Ratione.** In Baptismo infunditur gratia sanctificans. Atqui, peccatum mortale existere nequit cum gratia. Ergo in Baptismo omnia peccata remittuntur. (Cf. *S. Th.*, q. 69, a. 1.)

1548. **Prop. II.** *Per Baptismum remittitur reatus totius poenae peccatis debitae.*

De fide, ex *Trid.*, Sess. V, can. 5, in quo definitur, renatos ita esse innocentes et puros, « ut nihil prorsus eos ab ingressu caeli remotetur. »

Hoc etiam expresse declaraverat Conc. Flor. (*Decr. pro Arm.*) : « Hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis et actualis, omnis quoque poenae quae pro ipsa culpa debetur. »

PROB. I. Ex Traditione. « Si continuo (post Baptismum) consequatur ab hac vita emigratio, *inquit S. Aug.*, non erit omnino quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus quae tenebant. » (*De Peccat. mer. et remiss.*, l. 2, c. 28, n. 46. M., 44, c. 179.) — *Innocentius III* : « Sacramentum Baptismi, si digne sumatur, liberat omnino a culpa pariter et a poena. » (*In quartum Ps. poenit.* M., 217, c. 1064.)

II. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesia baptizatis nulla unquam opera satisfactoria in remissionem poenae peccatis debitae imposuit ; et nullam imponendam esse docet Florent., *decr. pro Arm.* : « Baptizatis nulla pro peccatis praeteritis injungenda est satisfactio : sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum coelorum et Dei visionem perveniunt. »

III. **Ex Ratione.** Ratio a priori est sola voluntas Christi, quae per revelationem nobis innotescit. — Rationes *convenientiae* variae a variis assignantur.

Prima assignatur a Tridentino, quod, loquens de satisfactione in Poenitentia injungenda, ait. Sess. XIV, cap. 8 : « Divinae justitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum *per ignorantiam* deliquerint : aliter vero, qui semel a peccati et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scienter templum Dei violare... non formidaverint. »

Altera refertur a S. Thoma. — In Baptismo homo Christo commoritur et cum illo consepelitur, secundum illud Apostoli (*Rom.*, vi, 3, 4) : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem ; ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.* Propter quod « omni baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus et mortuus esset. Passio autem Christi est sufficiens satisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum. Et ideo ille qui baptizatur, liberatur a reatu totius poenae sibi debitae pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfecisset pro omnibus peccatis suis. » (Q. 68, a. 5 ; q. 69, a. 1.)

Tertiam addit S. Doctor (loc. cit.). — Per Baptismum homo incorporatur Christo, et fit membrum corporis illius mystici, cujus Christus est Caput, et pro quo ipse semetipsum morti tradidit. Sed in corpore poena unius membri potest esse satisfactoria pro peccato alterius membri. Quocirca per suam in corpus Christi incorporationem « poena passionis Christi communicatur baptizato, in quantum fit membrum Christi, ac si ipse poenam illam sustinisset. »

1549. Objicitur. Concupiscentia, mors, sitis, fames, et aliae hujus vitae miseriae sunt poena peccati, et tamen in Baptismate non auferuntur. Ergo non omnis poena per Baptismum tollitur.

Resp. Ex speciali Dei ordinatione Baptismus in praesenti vita reparat personam, non naturam ; quamvis ejus reparandae virtutem habeat, non reparabit tamen nisi in resurrectione generali. Concupiscentia autem, mors, et aliae miseriae, sunt defectus fluentes ex principiis naturae justitia originali destitutae ; qua de causa in praesenti vita non auferuntur. Attamen, condonata culpa in baptizatis, non retinent propriae rationem poenae, sed relinquuntur ad agonem et ad exercitium virtutis. Et hoc quidem rationabiliter : « *primo* quidem, *inquit S. Th.*, quia per Baptismum homo incorporatur Christo, et efficitur membrum ejus. Et ideo conveniens est ut id agatur in membro incorporato quod est actum in capite. Christus autem a principio suae conceptionis fuit plenus gratia et veritate ; habuit tamen corpus passibile, quod post passionem et mortem est ad vitam gloriosam resuscitatum. Unde et christianus in Baptismo gratiam consequitur quantum ad animam ; habet tamen corpus passibile, in quo pro Christo possit pati ; sed tandem resuscitabitur ad impassibilem vitam... *Secundo* hoc est conveniens propter spirituale exercitium, ut videlicet contra concupiscentiam et alias passibiles pugnans, victoriae coronam acciperet... *Tertio* hoc fuit conveniens, ne homines ad Baptismum accederent propter impassibilitatem praesentis vitae, et non propter gloriam vitae aeternae. » (Q. 69, a. 3.)

ARTICULUS III.

De aliis Baptismi effectibus.

Praeter spirituales hominis regenerationem atque peccatorum perfectam condonationem, alii effectus, qui ex praecedentibus

effluunt, aut cum eis connectuntur, Baptismo adscribuntur, nimirum :

1550. APERTIO JANUAE COELI. — « Aperire januam regni coelestis, ait *S. Th.*, est removere impedimentum quo quis impeditur regnum coeleste introire. Hoc autem impedimentum est culpa et reatus poenae. Sed per Baptismum omnis culpa et omnis reatus poenae tollitur. Unde consequens est quod effectus Baptismi sit apertio januae regni coelestis. » (Q. 69, a. 7.)

1551. ILLUMINATIO ET FECUNDATIO. — Per Baptismum homo regeneratur in spiritualem vitam, quae est per fidem Christi. « Vita autem, inquit *S. Th.*, non est nisi membrorum capiti unitorum, a quo sensum et morum suscipiunt. Et ideo necesse est quod per Baptismum aliquis incorporetur Christo quasi membrum ipsius. Sicut autem a capite naturali derivatur ad membra sensus et motus : ita a capite spirituali, quod est Christus, derivatur ad membra ejus sensus spiritualis, qui consistit in cognitione veritatis, et motus spiritualis, qui est per gratiae influxum... Et ideo consequens est quod baptizati illuminentur a Christo circa cognitionem veritatis, et fecundentur ab eo fecunditate bonorum operum per gratiae infusionem. » (Q. 69, a. 5.)

Ad rem *Alensis* : « Fecundatio, inquit, nihil aliud est quam virtutum et donorum, quae sunt semina spiritualia, susceptio ; et hoc modo bene potest esse fecundatio in Baptismo, cum in Baptismo conferantur virtutes ex quibus postea fructus spirituales possunt facere. » (*Sum.* P. 8, M. 8, a. 3, § 5.)

1552. CAPACITAS ALIA RECIPIENDI SACRAMENTA. — Ratione characteris, qui in Baptismo imprimitur, homo alia recipiendi sacramenta capax efficitur. (Cf. n. 1499.)

Hominem ante susceptum Baptismum fluminis, etiamsi jam sit de anima Ecclesiae per Baptismum fluminis, incapacitate laborare alia recipiendi sacramenta, hoc ex sola Dei voluntate pendet, quae nobis per Ecclesiae magisterium innotescit.

Ratio autem congruentiae est, quia sacramenta pertinent ad cultum Dei secundum christianae religionis ritum, prout in visibili societate ecclesiastica exercetur. Sicut autem nullus potest alicujus societatis civilis juribus uti, aut muneribus publicis fungi, nisi prius eidem incorporetur, ita etiam conveniens est, ut nullus per sacramentorum receptionem cultum Deo secundum ritum christianae religionis deferre possit, nisi prius factus sit membrum corporis Ecclesiae. Visibili autem Ecclesiae, nemo, nisi per susceptio-

nem Baptismi fluminis, incorporari potest, quia Baptismus est *veluti janua qua. in christianae vitae societatem ingredimur.* (*Cath. Rom.*, n. 4.)

1553. SUBJECTIO LEGIBUS ECCLESIAE. — Character Baptismatis est character Christi, quo homo ejus servitio mancipatur, et ad ejus leges servandas adstringitur ; non secus ac miles servitio ducis, cujus militiae nomen dedit, adstringitur. Christus autem potestatem suam legislativam Ecclesiae commisit ; quapropter omnis baptizatus, Christo subjectus tanquam membrum capiti, legibus etiam Ecclesiae adstringitur. Cum vero character Baptismi sit perpetuus et indelebilis, qui semel eum recepit, Christo semper manet subjectus, et consequenter etiam Ecclesiae ; ac proinde per se Ecclesiae leges servare semper tenetur, licet forsan a corpore Ecclesiae per haeresim aut schisma sit separatus.

EXPLICIT TRACTATUS DE BAPTISMO

TRACTATUS DECIMUS

DE CONFIRMATIONE¹

Conspectus generalis.

CAP. I. Notio et existentia.

CAP. II. Natura.

- { A. 1. Materia remota.
- { A. 2. Materia proxima et forma.

CAP. III. Minister et Subjectum.

- { A. 1. Minister.
- { A. 2. Subjectum.

CAP. IV. Effectus.

¹ Auctores consulendi : *S. Thomas*, p. 3, q. 72. — *S. Alphonsus*, Mor., l. 6, n. 161 et seq. ; Cont. haer., sess. VII, a. 3. — *Witasse*, De Confirm. — *Bellarminus*, De Confirm. — *De Augustinis*, De Confirm. — *Marc*, Instit., De Confirm. — *Catechismus Rom.*, p. 2, c. 3, De Confirm.

INTRODUCTIO

1554. In vitam spiritualem per Baptismum regeneratus, indiget homo in perfectam spiritualis vitae aetatem promoveri ; quod praestatur per Confirmationem, qua « augemur in gratia et roboramur in fide », ut ait Florent., de cr. *pro Arm.* — Considerationem igitur Baptismi apte suscipit consideratio de Confirmatione. — Quatuor sunt investiganda : I, ejus notio et existentia ; II, ejus natura ; III, ejus minister et subjectum ; IV, ejusdem effectus.

CAPUT I

De confirmationis notione et existentia.

1555. Definitio. — Confirmatio definitur : *Novae Legis sacramentum, quo per manuum impositionem et chrismatis unctionem, sub certa verborum forma, confertur baptizatis gratia roborans ad fidem firmiter profitendam.*

Dicitur *Novae Legis sacramentum*, quibus refertur genus proximum Confirmationis ; — *quo per manuum impositionem*, etc., his indicatur differentia specifica, materia scilicet tam proxima quam remota, necnon et forma propria ; — *baptizatis*, quae vox subjectum Confirmationis exhibet, quod est solus et omnis baptizatus ; — *gratia roborans*, etc., his indicantur Confirmationis effectus.

1556. Nomina ¹. — Sacra Confirmatio a SS. Patribus multiplici designatur vocabulo. A *materia remota* vocatur chrisma salutis, sacramentum chrismatis, unguenti mysterium. — A *materia proxima* vocatur manus impositio, sacramentum unctionis. — *Ab effectu*, *ratione characteris*, vocatur signaculum dominicum, sigillum regium. — *Ab effectu*, *ratione gratiae*, vocatur perfectio, consummatio, sacramentum plenitudinis, sacramentum Spiritus Sancti.

1557. Errores ². — In controversia est an ante protestantes aliqui sacramentum Confirmationis negaverint, ut Novatiani, Albigenses, Waldenses et Hussitae. — Negavit *Lutherus* ³ Confirmationem esse sacramentum ; sed eam docet esse caeremoniam pure ecclesiasticam. — *Melanchton*, alique protestantes post colloquium Ratisbonense, an. 1541, et *Calvinus* ⁴, docent Confirmationem apud veteres nihil aliud fuisse quam catechesim seu fidei professionem. Aiunt enim, catechumenos post susceptum Baptismum, et infantes in pueritia baptizatos, cum ad adolescentiam pervenissent, ductos fuisse ante Episcopum, ut ab eo de fide examinarentur secundum communem formulam catechismi ; quo autem solemnior redderetur actio illa, addita est et caere-

¹ Cf. Witasse, *Introd.* — ² Cf. Witasse, p. 1, q. 1, a. 1. — ³ *In Captiv. babylon.* — ⁴ *Instit.*, l. 4, c. 9, § 4.

monia manuum impositionis : finito examine, dimittebantur cum solemnibus Episcopi benedictione. — Confirmationem vero, quam Ecclesia Romana veneratur ut Novae Legis sacramentum, Calvinus vocat *otiosam caeremoniam, et exitiales Satanae prestigias*¹.

Modernistae Confirmationem in primitiva Ecclesia complementum Baptismi fuisse dicunt ; distinctionem autem formalem Baptismi et Confirmationis in duo distincta sacramenta ab Ecclesia, prout necessitas id exposulavit, fuisse introductam. « Nihil probat ritum sacramenti Confirmationis usurpatum fuisse ab Apostolis ; formalis autem distinctio duorum sacramentorum, Baptismi scilicet et Confirmationis, haud spectat ad historiam Christianismi primitivi. » (Decr. *Lament.*, prop. 44.)

1558. Prop. *Confirmatio est verum et proprie dictum Novae Legis sacramentum.*

De fide, ex Trid., Sess. VII, can. 1 : « Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam caeremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum ; aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quamdam, qua adolescentiae proximi fidei suae rationem coram Ecclesia exponebant ; A. S.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Act.*, VIII, 14 et seq.) : *Cum audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem ; qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum Sanctum : nondum enim in quemqueam illorum venerat ; sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum.* — Et (*Act.*, XIX, 5, 6) : *Baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos.*

Jamvero, his in verbis Confirmatio exhibetur *ut verum sacramentum*, et non ut caeremonia Baptismo adjuncta. Et quidem :

a) *Ut verum sacramentum* ; enumerantur omnia quae ad sacramentum sunt necessaria : *ritus exterior*, preces scilicet cum manuum impositione ; *collatio gratiae*, adventus scilicet Spiritus Sancti, qui non datur separatim a gratia habituali ; *institutio Christi*, quae innuitur tum ex effectu, quia solius Dei est sensibilibus rebus adnectere virtutem producendi gratiam ; tum ex modo agendi Apostolorum, qui ad certam dationem Spiritus Sancti impositionem manuum adhibere non potuissent, nisi hunc ritum a Christo fuissent edocti.

b) *Et non ut nuda caeremonia Baptismo adjuncta* : si illa manuum impositio nuda fuisset Baptismi caeremonia, idem minister, qui Baptismum contulit, manus etiam imponere potuisset, cum

¹ *Antidot. Concilii Trid.*, ad Sess. VII ; can. 1 *De Confirm.*

minus sit nudam caeremoniam peragere, quam sacramentum conferre. Sed contra, patet Philippum diaconum Baptismum dare potuisse ; manuum autem impositionem Apostolis fuisse reservatam.

Praeterea, datio Spiritus Sancti, seu gratiae, non caeremoniis, sed sacramento alligatur. Si igitur manuum impositio fuisset nuda Baptismi caeremonia, Spiritus Sanctus in Baptismo potius datus fuisset, quam in manuum impositione : cujus tamen contrarium apparet.

II. Ex Traditione et praescriptione. Quando exorti sunt protestantes, Ecclesia erat in tranquilla possessione Confirmationis, quam constans et antiquissima traditio exhibet non ut nudam Baptismi caeremoniam, aut simplicem catechesim vel fidei professionem, sed ut verum et proprium sacramentum, quo gratia confertur.

a) *Non ut nudam Baptismi caeremoniam* : quod inde apparet, quod a Patribus alius minister pro Baptismo, alius autem pro Confirmatione requiritur ; et quod saepe non statim post Baptismum conferebatur chrismatis unctio.

« Presbyteris, ait *Innocentius I...*, cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet... non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Sanctum Paracletum. » (*Ep.* 25, c. 3, M., 20, c. 555.)

Patres Concil. Illiberitani (an. 305) aiunt, can. 77 : « Si quis diaconus regens plebem, sine Episcopo vel presbytero aliquos baptizaverit, Episcopus eos per benedictionem perficere debebit. » (*Labbe*, I, p. 978.)

S. Hieronymus : « Hanc esse ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe a majoribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem Sancti Spiritus manum impositurus excurrat. » (*Adv. Lucif.*, n. 9, M., 23, c. 164.)

b) *Non catechesim aut fidei professionem* : quod inde manifestatur quod pueris, qui erant incapaces emittendi professionem fidei, exhibebatur Confirmatio : « De consignandis vero infantibus, ait *Innocentius I*, manifestum est, non ab alio quam ab Episcopo fieri licere. » (*Loc. cit.*)

Praeterea, agendo de datione Spiritus Sancti per manuum impositionem, ad hunc effectum obtinendum Patres loquuntur de *unctione chrismatis, de manuum impositione*, nullatenus autem de catechesi aut professione fidei.

c) *Sed ut verum et proprium sacramentum, quo gratia confertur.* — « Dehinc (i. e. post baptismum), ait *Tertullianus*, manus imponitur per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum. » (*De bapt.*, cap. 8, M., 1, c. 1206.)

S. Cyprianus, postquam retulit factum Apostolorum, *Act.*, VIII, 14, ait : « Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, praepositis Ecclesiae offerantur, ut per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur,

et signaculo dominico consummentur. » (*Ep.* 73, n. 9. M., 3, c. 1115.)

S. Cyrillus Hieros. (*Catech. myst.*, 3 : *De Chrismate*, M., 33, c. 1090) : Sanctum istud unguentum, non amplius nudum unguentum post invocationem, sed Christi donarium, et Spiritus Sancti praesentia divinitatis ejus efficax factum quod quidem symbolice fronti illinitur, ac dum unguento visibili inungitur corpus, sancto et vivifico Spiritu anima vivificatur. — *S. Ambrosius* (*De mysteriis*, cap. VII, n° 42, M., 16, c. 402) loquens de Confirmatione ait : « Repete quia accepisti signaculum spirituale, Spiritum sapientiae et intellectus... et serva quod accepisti. Signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus et dedit pignus Spiritus in cordibus tuis. » — *Auctor operis De Sacramentis* (libr. III, cap. II, n° 8, M., 16, c. 434) ait : « Post fontem superest ut perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur, Spiritus sapientiae et intellectus, etc. » — *S. Augustinus* : Sacramentum Chrismatis... in genere visibilium signaculorum, sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. » (*Cont. litt. Petil.*, l. 2, c. 104, n° 239, M. 43, c. 342.) — *Innocentius I*, ut supra.

Similia habent *S. Hilarius* (*Com. in Matth.*, cap. XIX, n° 3) ; — *S. Pacianus* (*De baptismo*, 6) ; — *S. Joannes Chrysos.* (*Homilia* 18, in *Act. Apost.* 3), etc., etc.

III. *Ex Ratione.* Sacramenta ordinantur ad speciales effectus gratiae ; et ideo ubi occurrit aliquis specialis effectus gratiae, ibi ordinatur speciale sacramentum. Sed, sicut in vita corporali acquisitio aetatis adultae est specialis effectus distinctus a generatione, qua accipitur vita ; ita promotio ad perfectam aetatem vitae spiritualis est specialis gratiae effectus, distinctus a spirituali nativitate. Et ideo conveniens fuit, ut ad perfectam aetatem spiritualem acquirendam speciale institueretur sacramentum. (Cf. *S. Th.*, q. 72, a. 1.)

1559. *Scholium.* *De tempore institutionis hujus sacramenti*¹

Quonam tempore a Christo instituta sit Confirmatio, plane incertum est. Plures exstant opiniones ; duas communiores referemus.

Prima docet, Confirmationem institutam fuisse tempore, quod inter Christi resurrectionem et ejus ascensionem effluxit ; qua tempore, ut ait *S. Leo*, « magna sunt confirmata sacramenta, magno sunt revelata mysteria. » (*Serm.* 73, de *Ascens.* I, c. 2. M., 54. c. 395.)

¹ Cf. *Witasse*, p. 2, q. 1, a. 3.

Altera, docet, Confirmationem in ultima coena fuisse institutam. Hanc tenent *Isambert*¹, *Suarez*², *Gibbon*³, *S. Alphonsus*⁴, etc.

CAPUT II

De confirmationis natura.

De elementis constitutivis Confirmationis magna olim inter doctos viguit controversia, speciatim quoad materiam proximam et formam. Agemus igitur in art. I, de materia remota Confirmationis ; in II, de materia proxima et forma. Materiam proximam et formam, brevitatis causa, conjungimus ; quia de utraque eadem viguit controversia, et pro utraque eadem militant argumenta.

ARTICULUS I.

De remota Confirmationis materia.

1560. Materia remota Confirmationis est « chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiae ; et balsamo, quod odorem significat bonae famae, per Episcopum benedicto. » (*Conc. Florent.*, decr. *pro Arm.*)

Chrisma esse Confirmationis materiam, « sancta Ecclesia et Concilia perpetuo docuerunt », ait *Catech. Rom.*, n. 7.

Convenientiam chrismatis pro Confirmationis materia idem explicat *Catech. Rom.* (n. 8 et 9) : « Oleum, *inquit*, quod pingue sit, et natura sua manet ac diffluet, gratiae plenitudinem exprimit, quae per Spiritum Sanctum a Christo capite in alios redundat atque effunditur... Balsamum vero, cujus odoratus jucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, quum sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suavitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere : *Christi bonus odor sumus Deo* ? (II, *Cor.*, II, 15.) » (Cf. *S. Th.*, q. 72, a. 2.)

Oleum olivarum pro confectione chrismatis esse necessarium necessitate sacramenti, extra dubium positum est. Ut enim ait *S. Th.* : « Hoc oleum proprie dicitur oleum, et maxime habetur in usu ubi haberi potest ; quilibet autem alius liquor ex similitudine hujus oleum nominatur ; nec est in usu communi, nisi in supplementum apud eos quibus deest oleum olivarum. Et ideo hoc oleum

¹ In q. 72, Disp. I, a. 3. — ² In q. 72, Disp. 32, sect. 2. — ³ *De Confirm.*, dub. 1, n. 17. — ⁴ *Mor.*, I, 6, 161.

solum assumitur in usum hujus, et quorundam aliorum sacramentorum. » (Q. 72, a. 2, ad 3.) — Sed circa necessitatem balsami et benedictionis ab Episcopo movetur questio. Unde :

1561. Quaeritur I. *An in confectione chrismatis balsamum admiscendum sit oleo ad validitatem sacramenti.*

Resp. Certum est, balsamum admiscendum esse *de necessitate praecepti* ; an autem haec admixtio sit *de necessitate sacramenti*, ita ut, deficiente balsamo, materia sit invalida, controvertitur ¹.

Prima sententia probabilis docet, balsamum non esse de necessitate sacramenti. — *Secunda Sententia communior et probabilior* affirmat esse de necessitate sacramenti : probatur ex Florentino supra citato, in quo dicitur *chrisma confectum ex oleo et balsamo* ; — et ex constanti Ecclesiae praxi ².

Sufficit autem balsamum cujusque regionis, sicut declaravit Benedictus XIV (*Const. Ex quo*, an. 1756, § 52) : « Ut ad conficiendum chrisma liceret uti certo quodam fraganti succo liquore, qui communiter pro vero balsamo accipitur. » — Et sufficit in ea quantitate, ut det sui odorem, quamvis non misceatur cum singulis olei partibus.

1562. Quaeritur II. *An Chrisma debeat esse ab Episcopo benedictum* ³.

Resp. 1° Requiritur de necessitate sacramenti *ut chrisma sit benedictum*, communiter affirmant doctores cum S. Thoma ⁴. Ratio « ex eo repetenda est, quod Confirmationis sacramenti materiam Christus usu suo non consecraverit, sicut et Baptismi aquam contactu corporis sui consecravit... ac proinde convenientissimum sit, ut sanctis ac religiosis precationibus chrisma consecratur. » (*Catech. Rom.*, n. 9.)

2° Certum est, benedictionem chrismatis factam ab episcopo requiri *de necessitate praecepti*. Clare enim enuntiatur in Florentino, materiam Confirmationis esse *chrisma per Episcopum benedictum* ; constat etiam ex universali praxi Ecclesiae, quae nunquam indulsit, ut in chrismate benedicto a simplici sacerdote Confirmatio exhiberetur.

3° Certum est etiam, chrisma a simplici sacerdote benedictum absque licentia S. Pontificis, esse Confirmationis materiam invalidam. — Sed controvertitur an posset simplex sacerdos ex delegatione S. Pontificis chrisma conficere, ita ut sit valida sacramenti materia. *Prima sententia communior negat* : nititur praesertim verbis Florentini supra relatis, et constanti praxi Ecclesiae, quae numquam simplici sacerdoti permisit conficere chrisma, licet pluribus dederit facultatem confirmandi. — *Altera sententia speculative probabilior affirmat* : ratio, quia eadem auctoritate, qua S. Pontifex simplici sacerdoti concedere potest ut confirmet, posset eidem etiam chrismatis benedictionem committere, cum non majus sit chrisma conficere, quam sacramentum conferre.

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 162. — ² Cf. Bellarm., *De Confirm.*, c. 8. — ³ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 163. — ⁴ Q. 73, a. 3.

ARTICULUS II.

De materia proxima et forma ¹.

1563. De Confirmationis materia proxima et forma olim plures exstiterunt sententiae : tres celebrationes referemus.

Prima docet, unicam materiam essentialem Confirmationis esse illam manuum impositionem, quam indicat pontificale romanum in principio ritus, ubi Episcopus, antequam ad chrismatis unctionem accedat, extendit manus versus confirmandos proferens orationem : *Omnipotens sempiterne Deus*, etc. ; formam vero esse praedictam orationem *Omnipotens*, etc. « Sed haec sententia est omnino falsa », ait *S. Alph.* ², contradicit enim Florentino, et universali Ecclesiae praxi.

Secunda duas materias et duas formas partiales admittit. Docet, materiam essentialem componi tam ex impositione manuum quae fit in principio, quam ex unctione quae deinceps ab Episcopo adhibetur ; formam vero componi tam ex oratione *Omnipotens sempiterne Deus*, quae primam manuum impositionem comitatur, quam ex verbis : *Signo te signo crucis*, etc., quae episcopus chrismando adhibet. Quae sententia, olim probabilis, hodie probabilitate carere videtur, ob rationes mox citandas.

Tertia sententia, hodie *communis et certa*, tenet, materiam adaequatam et totalem Confirmationis esse chrismatis unctionem, quae confirmandis per impositionem manus Episcopi adhibetur ; formam vero totalem et adaequatam esse verba, quae Episcopus ungendo profert, scilicet : *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*.

Dicitur : materiam esse unctionem per impositionem manuum, quia unctio et manuum impositio non sunt duae actiones diversae, sed una et eadem actio, episcopus enim ungendo manum imponit, ut testatur *Innocentius III* : « Per frontis chrimationem manus impositio designatur, quae alio nomine dicitur Confirmatio ³. » — Et : « Sacramentum Confirmationis, quod chrismando renatos soli debent Episcopi per manus impositionem conferre ⁴. »

1564. **Prop.** *Totalis et adaequata materia proxima Confirmationis est frontis inunctio per manus impositionem ; totalis vero et adaequata forma essentialis est : SIGNO TE SIGNO CRUCIS, etc. — Certa.*

¹ Cf. *S. Alph.*, *Mor.*, l. 6, n. 164-170 ; *Cont. haer.*, Sess. VII, a. 3, n. 12-17. — ² *Mor.*, l. 6, n. 167. — ³ Cap. *Cum venisset*, § 7, *De Sac. Unct.* — ⁴ In c. 4, *Quanto*, *De Consuet.* ; cf. *S. Alph.*, *Mor.*, l. 6, n. 167, et dissert. de *Mat. et forma Confirm.*

PROB. I. Ex Concilio Florent., decr. pro Arm., in quo unica materia chrisma scilicet, ac proinde sola inunctio indicatur ; et unica etiam forma profertur : Forma autem est : *Signo te signo crucis*, etc. « Loquens de sacramento Confirmationis, *inquit S. Alph.*, expressam facit mentionem tam de chrismate, quam de impositione, quae ab Apostolis in hoc sacramento adhibebatur. Idcirco si Pontifex putasset impositionem esse materiam ab unctione distinctam, omnino debuisset, non tantum unctionem, sed etiam impositionem designare pro materia, et utriusque materiae formas describere ; alias non recta, quia non integra, sed mutilata esset ejus doctrina ; ac proinde, cum Eugenius reticuit impositionem distinctam ab unctione, omnino dicendum quod eam excluserit. » (*Diss. de mat. et form. Conf.*)

II. Ex Declaratione Benedicti XIV, Constit. *Ex quo primum*, 1 Mart. 1756, § 52 : « Quod itaque extra controversiam est, *inquit*, hoc dicatur : nimirum in Ecclesia Latina, Confirmationis sacramentum conferri adhibito sacro chrismate, sive oleo olivarum, balsamo commixto, et ab Episcopo benedicto, ductoque signo crucis per sacramenti ministrum in fronte susipientis, dum idem minister formae verba pronuntiat. » — « Ibi igitur, *addit S. Alphonsus*, extra controversiam esse docet valide sacramentum conferri cum sola chrismatis unctione adhibita per manum Episcopi, et unicam esse formam eam quae unctionem comitatur. » (*Loc. cit.*)

III. Ex Decisione Congr. de Prop. Fide, data in congregatione plenaria, die 6 Aug. 1840. Ad quaesitum : An iteranda sit Confirmatio, in qua, omissa prima manuum impositione, minister frontem inunxit dicendo : *Signo te*, etc., respondit : *Non esse repetendam Confirmationem sub conditione*¹.

IV. Ex Catech. Rom., qui n. 7, unam materiam Confirmationis indicat : chrisma scilicet ; deinde, agens de forma, ait, n. 11 : « His igitur verbis Confirmationis forma absolvitur : *Signo te signo crucis*, etc. » ; deinde, n. 12, addit : « hanc esse hujus sacramenti veram et absolutam formam, Ecclesiae Catholicae auctoritas, cujus magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare. »

V. Ex Traditione. Certum est ex Scripturis (*Act.*, viii), et ex Patrum traditione, ad Confirmationem requiri manuum impositionem. Certum est etiam unctionem chrismatis esse de necessitate istius sacramenti : semper enim in Ecclesia tam Latina quam

¹ Cf. *Collect. Congr. de Prop. Fide*, n. 663.

Graeca, unctio fuit in usu, ut ex scriptis Patrum constat ; ex quo inferimus eam ab Apostolis traditam esse, secundum illud *S. Augustini* : « Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi apostolica auctoritate traditum rectissime creditur. » (*De Bapt.*, l. 4, c. 24. M., 43, c. 174.)

« Cum ergo, *inquit S. Alph.*, legitur (*Act.*, viii) quod Apostoli dabant Spiritum Sanctum imponendo manus, et una tantum ibi, non duplex impositio nominatur ; siquidem si ipsi sacramentum Confirmationis ministrabant, ea impositio erat ab unctione indistincta. » (*Loc. cit.*)

Totalis igitur et adaequata Confirmationis essentia consistit in unctione et manuum impositione quae in unctione includitur, et in verbis quae minister chrismando frontem profert.

1565. Scholium I. — De materia proxima.

Juxta communem sententiam, de necessitate sacramenti est :

1° *Ut unctio fiat in fronte.* — Constat ex antiqua Ecclesiae praxi, et habetur in decreto pro Arm., in Florentino. — Ratio convenientiae est, quia in Confirmatione homo accipit Spiritum Sanctum ad robur spiritualis pugnae, ut fortiter Christi fidem confiteatur ; quocirca insignitur signo crucis, sicut miles signo ducis. Sed signum debet esse evidens et manifestum ; unde convenienter fit in fronte, quae est corporis pars omnium manifestior.

Praeterea, homo a confessione nominis Christi ordinarie impeditur propter timorem et propter verecundiam ; quae maxime in fronte manifestantur. Et ideo in fronte signatur chrismate, ut neque propter timorem, neque propter erubescentiam nomen Christi confiteri praetermittat (*S. Th.*, q. 72, a. 9.)

2° *Ut unctio fiat per modum crucis* ; alioquin forma non verificaretur : *Signo te signo crucis.* — Ratio congruentiae est, quia per Confirmationem homo deputatur, tanquam miles Christi, ad spirituales pugnas subeundas. Sed sicut miles insignitur signo ducis ita etiam christianus signo Christi, quod est signum crucis, insigniri debet.

3° *Ut unctio fiat immediate per manum Episcopi*, et non mediante aliquo instrumento ; secus non adesset manuum impositio, quae omnino ad essentiam sacramenti requiritur.

Ex praecepto ecclesiastico unctio fieri debet pollice manus dexterae ; id tamen non est de necessitate sacramenti.

1566. Scholium II. — De forma.

Formam : *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in*

nomine Patris, etc., esse *validam*, constat ex auctoritate Florentini supra citati.

Eandem esse *convenientissimam*, exponit *S. Thomas*, q. 72, a. 4. Forma sacramenti continere debet quidquid ad speciem sacramenti pertinet. Cum vero Confirmatio detur ad robur spiritualis pugnae tria in ejus forma exprimi debent : 1° *Causa* conferens plenitudinem roboris spiritualis, quae est Sancta Trinitas; exprimitur cum dicitur : *In nomine Patris*, etc. — 2° *Ipsum robur spirituale*, quod homini confertur; exprimitur per verba : *Confirmo te chrismate salutis*. — 3° *Signum*, quod pugnatori datur; exprimitur per : *Signo te signo crucis* ¹.

In Ecclesia Graeca forma Confirmationis est : *Signaculum doni Spiritus Sancti*²; quam Graeci retinuerunt ex Concil. Constantino-politano I, can. 7, in quo habetur : *eos signantes dicimus : Signaculum doni Spiritus Sancti*. — Validam esse hanc formam constat ex declaratione Benedicti XIV, Const. *Ex quo primum*, § 51, dum ait : « Nemini fas est asserere in Ecclesia Graeca non adesse sacramentum Confirmationis. » — In hac forma, juxta indolem linguae graecae, subintelligitur *ecce* vel *datur tibi*.

CAPUT III

De ministro et subjecto confirmationis.

ARTICULUS I.

De ministro.

1567. Minister Confirmationis alius est ordinarius, alius extraordinarius. — *Ordinarius* est Episcopus, qui jure divino, vi suae ordinationis, completam et expeditam habet potestatem ministrandi Confirmationem; unde valide eam confert, etiamsi sit excommunicatus, suspensus, aut degradatus. — *Extraordinarius* est simplex sacerdos ex speciali S. Pontificis delegatione.

Quoad ministrum Confirmationis erravit Photius, qui presbyteris parem ac Episcopis tribuit confirmandi potestatem; in quo errore adhuc hodie graeci schismatici communiter perstant.

1568. Prop. I. *Minister ordinarius Confirmationis est solus Episcopus.*

De fide, ex Trident., Sess. VII, can. 3 : « Si quis dixerit sanctae

¹ Cf. *Catech. Rom.*, n. 12. — ² Cf. *S. Alph., Mor.*, l. 6, n. 169.

Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem ; A. S. » — Et ex Sess. XXIII, can. 7 ; idem docet Florent., de cr. pro Arm.

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Act.*, VIII), Apostolos misisse Petrum et Joannem ad eos confirmandum, quos Philippus baptizaverat. Ad quae alludens *Innocentius I*, ait : « De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio, quam ab Episcopo fieri posse... Hoc pontificium solis deberi Episcopis, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demons rat, verum et illa lectio Actuum Apostolorum, etc. » (*Ep. 25 ad Decent.*, c. 3. M., 20, c. 554.)

II. **Ex Traditione.** Legimus in Conc. *Hispalensi II*, cap. 7 (an. 619) : « Non licere eis (presbyteris) ecclesiam vel altaria consecrare, nec per impositionem manus fidelibus Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare. » (LABBE, t. 5, p. 1666.)

Gelasius I, ad Episcopos Lucaniae scribens, ait : « Presbytero ultra modum suum tendere prohibemus ; nec episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere : non conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendae sibimet arripere facultatem. » (M., 59, c. 50.)

Innocentius IV scribit : « Soli Episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos : quia hujus unctio non debet nisi per Episcopos exhiberi. » (*Ep. ad Ottonem, cardin. Tuscul.*)

(*Alia Patrum testimonia vide* n. 1558.)

III. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesia Confirmationem a presbyteris collatam absque concessione SS. Pontificis, invalidam tenet, sicut constat ex Constit. Benedicti XIV, *Etsi pastoralis*, § 3, ubi legimus ; « Episcopi latini infantes, seu alios in suis dioecesibus baptizatos a presbyteris graecis absolute chrismate in fronte consignatos confirment ; cum neque per praedecessores nostros, neque per nos graecis presbyteris in Italia, ut infantibus baptizatis sacramentum conferant, facultas concessa sit. » — Et ex responsione Congr. S. Officii, 3 Julii 1853 ¹.

IV. **Ex Ratione.** Ratio a priori est sola Dei voluntas. — Ratio convenientiae a *S. Th.*, q. 72, a. 11, assignatur, scilicet : « In quolibet opere ultima consummatio superiori arti aut virtuti reservatur. Hoc autem Confirmationis sacramentum est quasi ultima consummatio sacramenti Baptismi, ita scilicet quod per Baptismum aedi-

¹ Collect. Congr. de Prop. Fide, n. 674.

ficatur homo in domum spiritualem... sed per sacramentum Confirmationis, quasi domus aedificata dedicatur in templum Spiritus Sancti... Et ideo collatio hujus sacramenti Episcopis reservatur. »

1569. Prop. II. *Minister extraordinarius Confirmationis potest esse simplex sacerdos ex concessione S. Pontificis*¹. — Certa.

PROB. I. Ex Concilio Florent., decr. pro Arm., in quo dicitur : « Legitur tamen aliquando, per Apostolicae Sedis dispensationem, et rationabili et urgente admodum causa, simplicem sacerdotem, chrismate per Episcopum confecto, hoc administrasse Confirmationis sacramentum. »

II. Ex Praxi Ecclesiae. Urgente necessitate, Ecclesia, jam antiquitus hanc facultatem presbyteris indulsit. « Ubi Episcopi desunt, ait S. Gregor. M., ut presbyteri etiam in frontibus baptizandos chrismate tangere debeant, concedimus. » (*Epist.*, l. 4, ep. 26. M., 77, c. 696.) — Eadem facultatem deinceps concesserunt plures alii Pontifices, ut Nicolaus IV, B. Urbanus V, Benedictus XIV, in Bulla : *Eo quavis tempore*. Et hodie plures extant sacerdotes, praesertim in regionibus orientalibus, qui eadem gaudent facultate, uti videre est in Collectaneis Congregationis de Propaganda Fide, P. 2, Tit. 1, c. 3.

1570. Quaeritur. *Quomodo possit simplex sacerdos, per S. Pontificis delegationem, potestatem accipere dandi Confirmationem.*

Resp. Hujus potestatis acceptatio difficultate non vacat : potestas enim confirmandi est potestas Ordinis, quae non ex delegatione, sed ex Ordinatione acquiritur. — Docent communiter recentiores theologi, simplicem sacerdotem vi suae Ordinationis accipere potestatem confirmandi *inchoative* vel *incomplete*, eamque per S. Pontificis delegationem fieri completam et expeditam. — Sed hac responsione non omnis tollitur obscuritas : quaeri enim posset, quomodo *delegatio* vel *potestas jurisdictionis* potestatem Ordinis perficere et complere possit ?

Unde ulterius progreditur Gasparri. (*De Sac. Ordin.*, t. 2, n. 779.) Docet, sacerdotem vi Ordinationis recipere potestatem confirmandi, sed conditionate, videlicet : *si S. Pontifici ita placuerit*. Unde S. Pontifex sua delegatione potestatem non complet, sed solvit, eamque reddit expeditam, ut valide sese exercere valeat.

1571. Scholium. — *De Confirmatione Graecorum.*

Mos viget apud Graecos exhibendi Confirmationem baptizatis statim post Baptismum ; quare idem sacerdos qui baptizat, semper etiam confirmat. Invaluit illa consuetudo longe ante tempora Photii, *tolerante*, ac proinde *tacite approbante Ecclesia*. Unde valida reputanda est eorum Confirmatio, si facta sit in regione, in qua illa facultas non fuit a S. Pontifice retractata, prout docet Benedictus XIV, *De Synodo*, l. 7, c. 9.

Interrogata an achismatici graeci redeuntes ad unitatem, sint denuo confirmandi sub conditione, respondit S. Congr. S. Officii, die 3 Julii 1853 : « Non

¹ Cf. S. Alph. Mor., l. 6, n. 170.

expedire quod confirmati a sacerdotibus schismaticis denuo liniantur post reditum ad unitatem. »

In responsione tamen 1 April. 1879, loquendo de familia catholica latina, cujus infantes a sacerdote schismatico fuerant baptizati et confirmati, addit : « Non expedire ut iterum ab Episcopo inungantur, nisi adsit inter eos qui ad tonsuram et Ordines promovendus sit, aut ipsi vel eorum parentes id petant : quo in casu Confirmationis sacramentum secreto et sub conditione esse conferendum. »

ARTICULUS II.

De subjecto Confirmationis.

1572. Subjectum Confirmationis dicitur, qui illam valide recipere potest : est *quilibet homo baptizatus nondum confirmatus*. — Dicitur : *baptizatus*, quia solus Baptismus dat capacitatem alia recipiendi sacramenta ; *nondum confirmatus*, quia propter characteris impressionem Confirmatio valide iterari nequit ; *quilibet homo*, sive sit vir, sive mulier, sive adultus, sive infans. Licet hodie ex praescripto Ecclesiae infantibus *licite* dari nequeat ante usum rationis, excepto casu necessitatis, prout statuit Benedictus XIV, Consult. *Eo quavis*, § 6, an. 1745¹, consultum tamen est, sicut constat ex Epist. Leonis XIII, *Abrogata*, ad Episc. Massiliensem, die 22 Jun. 1897, ut pueri Confirmationem recipiant antequam divino Eucharistiae pabulo reficiantur.

1573. Prop. *Omnes baptizati nondum confirmati valide confirmari possunt*. — Certa.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ex Actibus Apost., VIII, et alibi passim, manifestum est Apostolos omnibus, quos baptizaverant, indiscriminatim manus imposuisse, ut Spiritum Sanctum acciperent.

II. Ex Praxi primitivae Ecclesiae. Mos fuit in primitiva Ecclesia usque ad saec. XII, non solum adultis, sed et infantibus ante usum rationis Confirmationem conferre. « De consignandis infantibus manifestum est, ait *Innocentius I*, non ab alio quam ab Episcopo fieri licere. » (*Denz.*, n. 60.) — Quae consuetudo in Ecclesia Graeca perseverat, cujus Confirmationem Ecclesia Romana ratam habet.

III. Ex Ratione². — ^{1o} *Argumento generali* : Confirmatio instituta est ad hominem in perfectam spiritualem aetatem promovendum. Porro, sicut intentio naturae est, ut qui nati sunt in vitam corporalem, perducantur in aetatem adultam, ita etiam Dei intentio est, ut qui in vitam spiritualem renati sunt, ad perfectam aeta-

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 178 ; *Hom. Ap.*, t. XIV, n. 49. — ² Cf. S. Th., q. 72, a. 8 ; *Isamb.*, q. 72, Disp. 5, a. 1.

tem hujus vitae promoveantur. Unde omnibus baptizatis exhiberi debet Confirmatio.

2° *Speciatim pro pueris* : « Aetas corporalis, ait *S. Th.*, non praejudicat animae ; unde etiam in puerili aetate homo potest consequi perfectionem spiritualis aetatis. » (Q. 72, a. 8, ad 2.) Potest igitur pueris Confirmatio valide conferri, quandoquidem capaces existunt illius effectum recipiendi.

3° *Speciatim pro mulieribus* : In Confirmatione datur Spiritus Sanctus ad robur, ad pugnandum scilicet pro fide. Sed « apud Deum femineus etiam militat sexus. Multae namque feminae animo virili spiritualem militiam gesserunt. » *S. Chrysost.* (*Hom. de Militia spir.* Edit. Paris, 1543, t. 5, p. 99.) — Et ideo etiam mulieribus danda est Confirmatio.

4° *Speciatim pro moribundis* : « Anima, *S. Th.*, ad quam pertinet spiritualis aetas, immortalis est. Et ideo etiam morituris hoc sacramentum dandum est, ut in resurrectione perfecti appareant... Unde etiam pueri confirmati decedentes majorem gloriam consequuntur, sicut et hic majorem obtinent gratiam. » (*Loc. cit.*, ad 4.)

1574. Quaeritur. An Confirmatio sit necessaria¹.

Resp. 1° *Certum est* Confirmationem non esse ad salutem necessariam de necessitate medii, ita ut salus absque ea nullatenus obtineri possit. Sequitur ex dictis de effectibus Baptismi (n. 1547 et seq.), ubi vidimus eos, qui post Baptismum ante novum commissum peccatum moriuntur, in coelum statim intrare. — Constat etiam ex praxi Ecclesiae, quae non satagit ut omnibus parvulis, qui ante usum rationis decedunt, Confirmatio conferatur. — Docuit praeterea Conc. *Illiberitanum*, can. 77 : « Quod si (baptizatus) ante (Confirmationem) de saeculo recesserit, sub fide, qua quis crediderit, poterit esse justus. »

2° *Certum est*, sicut hodie docent communiter doctores, Confirmationem esse necessariam de necessitate praecepti ecclesiastici, ut constat ex Constit. *Etsi pastoralis*, Benedicti XIV. (Cf. *S. Alph.*, *Mor.*, l. 6, n. 182. Cfr. can. 787.)

3° An autem Confirmatio si necessaria de necessitate praecepti divini naturalis, aut positivi, controversetur.

Affirmant alii necessariam esse, saltem ex praecepto divino naturali : ratio, quia quilibet iis tenetur uti mediis, quae a Deo sunt instituta, ut securitati suae consulat, et pericula contra fidem constanter superare valeat. Porro hujusmodi medium est Confirmatio.

Alii negant adesse praeceptum divinum. Enimvero : non adest praeceptum positivum, « quia nullibi tale praeceptum reperitur expressum. Non naturale, quia licet Christus Dominus hoc sacramentum instituerit tanquam peculiare medium ad vincendas hostium insidias, tamen alia sunt generalia media, prout frequens Eucharistiae perceptio, oratio, poenitentia, etc., quibus robur animae etiam obtineri potest. » *S. Alph.* (*Mor.*, l. 6, n. 181.)

¹ Cf. *S. Alph.*, *Mor.*, l. 6, n. 181 et 182.

CAPUT IV

De effectibus confirmationis.

1575. Duo enumerantur effectus Confirmationis, scilicet : *character et gratia*. — Imprimi characterem, ejus ratione Confirmatio iterari nequeat ; et produci gratiam habitualement, per se secundam, aliquando primam per accidens, ex iis sufficienter constat, quae in tractatu *De sacramentis in genere* prolata sunt. (Cf. n. 1495.)

Agendum est igitur unice de proprio effectu Confirmationis, in quantum est sacramentum ab aliis distinctum, et ad specialem finem in vita christiana ordinatum.

1576. Prop. *Specialis effectus Confirmationis est gratia perficiens vitam spiritualem in Baptismo acceptam, et corroborans ad fidem fortiter propugnandam.*

Id docet Florent., decr. pro Arm. : « Per Baptismum spiritualiter renascimur ; per Confirmationem augemur in gratia, et roboramur in fide... Effectus autem hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut videlicet christianus audacter Christi confiteatur nomen. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Teste Florentino, in Confirmatione datur Spiritus Sanctus, sicut datus est Apostolis. Atqui, Spiritus Sanctus, datus est Apostolis ad perficiendam et corroborandam gratiam in ordine ad spirituale luctamen, secundum promissionem Christi (*Act.*, I, 8) : *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae.*

Quem effectum Apostoli sua commonstrant agendi ratione. Timidi fugam in Christi passione arripuerunt, nec fidem confiteri ausi sunt : post descensum Spiritus Sancti audacter ubique praedicant, et laeti a concilio seniorum discedunt *quoniam digni habitus sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* (*Act.*, v, 41.) Ergo et in Confirmatione Spiritus Sanctus datur ad perficiendum et corroborandum. (Cf. *Catech. Rom.*, n. 22.)

II. Ex Traditione. Docent SS. Patres, Confirmationem baptismatis conferri, ut *perficiantur, consummentur, roborentur, muniantur, ut sint pleni et perfecti christiani, ut accipiant plenitudinem sanctitatis.*

« Sequitur spirituale signaculum, inquit auctor operis de Sacramentis... quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad

invocationem sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur. » (*De Sacr.*, l. 3, c. 2, n. 8. M., 16, c. 434.)

Innocentius III : « Per frontis¹ chrismationem, manus impositio designatur, quae aliò nomine dicitur Confirmatio : quia per eam Spiritus Sanctus ad augmentum datur et robur. » (*In cap. unico de Sacr. Unct.*)

Rabanus M. : « Baptizatum signari... in fronte, ut ejusdem Spiritus Sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis et scientiae et veritatis venire in hominem declaretur. » (*De Inst. cler.*, l. 1, c. 30. M., 107, c. 314 ; cf. etiam auctoritates citatas, n. 1558.)

III. Ex nominis significatione. « Ab eo nomen rei impositum est, inquit *Catech. Rom.*, n. 21, quod hujus sacramenti virtute Deus in nobis id confirmat, quod Baptismo operari coepit, nosque ad christianae soliditatis perfectionem adducit. Nec vero confirmat solum, sed auget etiam. »

1577. Quaeritur. *An robur in Confirmatione collatum ordinetur tantum contra visibiles hostes fidei.*

Resp. 1° Ad hoc primo et principaliter ordinatur, ut christiani, milites Christi effecti, fidem coram persecutoribus publice defendant, secundum verba Christi ad Apostolos (*Act.*, 1, 8) : *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sanctis in vos, et eritis mihi testes*, etc. — « Pugna spiritualis contra hostes invisibiles, inquit *S. Th.*, omnibus competit ; sed contra hostes visibiles, id est, contra persecutores fidei, pugnare, nomen Christi publice confitendo, est confirmatorum, qui jam sunt perducti spiritualiter ad virilem aetatem. » (*Q.* 72, a. 5, ad 1.)

2° Ordinatur etiam ad tentationes carnis, mundi et daemonis superandas. Per hoc enim quod gratiam Baptismi perficit, majores etiam tribuit vires ad resistendum tentationibus.

Confirmatio, ait *Catech. Rom.*, n. 20, « Baptismi gratiam perficit. Qui enim per Baptismum christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti, teneritatem adhuc et mollitiem quamdam habent, ac deinde Chrismatis sacramento adversus omnes carnis, mundi et diaboli impetus robustiores fiunt. »

Et in homilia *Eusebii*, *ep. Lugd.*, legimus ¹ : « Quia in hoc mundo tota aetate victuris inter invisibiles hostes et pericula gradiendum est : in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam ; in Baptismo abluimur, post, Baptismum roboramur. Ac si continuo transitoris sufficiunt regenerationis beneficia victuris autem necessaria sunt Confirmationis auxilia. »

1578. Corollarium. — Ex dictis intelligere licet *quaenam adsit differentia baptizatum inter et confirmatum.*

Baptizatus est in vita spirituali sicut modo genitus infans ; confirmatus sicut vir in adultam aetatem perductus, *plenus et perfectus* christianus.

Per Baptismum Christo incorporamur ut membra : per Confirmationem militiae Christi adscribimur ut athletae.

Per Baptismum nascimur ad vitam et accipimus potestatem ea peragendi,

¹ In *biblioth. Patr.*, t. 6, p. 649.

quae ad propriam salutem pertinent : per Confirmationem armamur ad pugnam, et ad fidem publice et quasi ex officio propugnandam deputamur.

Per Baptismum conceditur plenitudo sufficientiae gratiarum et virtutum, ordinata directe ad vitam spiritualem conservandam et fovendam ; per Confirmationem conceditur plenitudo abundantiae gratiarum et virtutum, ordinata directe ad pugnandum contra hostes fidei tam visibiles quam invisibiles.

In Baptismo homo signatur caractere, quo distinguitur ab infidelibus ; in Confirmatione, signo militari, quo a spiritualiter infantibus distinguitur. (Cf. *S. Th.*, q. 72, a. 5 et 7.)

Et quamvis simpliciter baptizatus possit, data occasione, fidem etiam fortiter profiteri coram tyranno, hoc tamen ipse non habet nisi ex superabundanti Dei bonitate, qui nemini deest in necessariis ; confirmatus autem hoc facit *quasi ex officio*, et ratione suscepti sacramenti jus habet ad specialia auxilia pugnae necessaria.

Si vero confirmatos quandoque videmus christiane non vivere, et Christi fidem erubescere, hoc evenit, vel quia jus ad specialia auxilia per peccatum amiserunt, vel quia ex abusu libertatis gratis collatis resistunt, et dona Spiritus Sancti irrita reddunt.

EXPLICIT TRACTATUS DE CONFIRMATIONE

TRACTATUS UNDECIMUS

DE SS. EUCHARISTIA

Conspectus generalis.

Pars I. De SS. Euch., quatenus est Sacramentum.	SECTIO I. <i>De reali Christi praesentia.</i>	CAP. I. Errores.	
		CAP. II. De veritate realis praesentiae.	
		CAP. III. De Transsubstantiatione.	
		CAP. IV.	A. 1. Permanentia Christi in Eucharistia.
		De modo, quo Christus est in Eucharistia.	A. 2. Praesentia totius Chri- sti sub utraque specie. A. 3. Status Christi sub spe- ciebus eucharisticis.
		CAP. V.	A. 1. Objectiva specierum realitas.
		De speciebus eucharisticis.	A. 2. Modus existendi spe- cierum.
		CAP. VI. De Relatione Eucharistiae ad ra- tionem.	
		CAP. I. De existentia Sacramenti Eucharis- tiae.	
		CAP. II.	A. 1. in facto esse.
Pars II. De SS. Euch., quatenus est Sacrificium.	SECTIO II. <i>De Sacramento Eucharistiae.</i>	Natura Euch.	A. 2. in fieri. { § 1. Materia. § 2. Forma.
		CAP. III.	A. 1. Necessitas suscipiendi Eucharistiam.
		De Usu Euch.	A. 2. Indigna Eucharistiae susceptio.
		CAP. IV. De Effectibus Eucharistiae.	
		CAP. I. De Existentia Sacrificii Missae.	
		CAP. II. De Essentia Sacrificii Missae.	
		CAP. III.	A. 1. cum sacrificio Crucis.
		De Relatione Missae,	A. 2. cum ultima coena.
		CAP. IV. De Celebratione Missae.	
		CAP. V.	A. 1. De effectibus.
		De Effectibus Missae.	A. 2. De modo producendi effectus.

INTRODUCTIO ¹.

1579. Natus in spiritualem vitam per Baptismum, et prove-tus in adultam aetatem per Confirmationem, homo spirituali indiget cibo, ut in accepta vita perstare, et intimius quotidie cum Capite suo Christo, cui per Baptismum insertus est, conjungi valeat : quod ei per Eucharistiam praestatur.

Agendum est igitur de augustissimo Eucharistiae sacramento, in quo Christus Dominus, memoriam faciens suorum mirabilium, *divi-tias divini sui erga homines amoris velut effudit*, ut loquitur Trident. (Sess. XIII, cap. 2), et in quo ipse Salvator verus Deus et verus homo, vere, realiter et substantialiter continetur, ut sit nobis in cibum vitae et in potum aquae vivae salientis in vitam aeternam.

Eucharistia est altum et ineffabile mysterium, et, ut ita dicam, mysteriorum compendium, quod « nec humanus valet explicare sensus, *ut ait S. Laurent. Justin.*, neque angelicus intellectus ; sed ille novit, qui solus voluit et potuit facere in eo tanta ac talia. » (*De casto connubio*, c. 24. Edit. 1616, p. 322.) — Unde canit Eccle-sia : *Quod non capis quod non vides, animosa firmat fides, praeter rerum ordinem.* — Et ideo, monente Alberto Magno : « in materia ista et in materia de Trinitate, non sunt sufficientia verba quae expriment modum divinae operationis ; sed balbutiendo in quan-tum possumus, excelsa Dei resonamus. » (4. *Sent.*, D. 11, a. 2. sol.)

1580. Definitio. — Eucharistia definitur : *Sacramentum corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini ad spiritualem animae refectionem divinitus institutum.* (S. ALPH., *Mor.*, l. 16, n. 189.)

Dicitur : *Sacramentum*, signum scilicet sensibile gratiam significans et pro-ducens. His refertur Eucharistiae genus proximum. — *Corporis et sanguinis Christi*, ad indicandum in hoc sacramento corpus et sanguinem Christi vere, realiter et substantialiter contineri. His exprimitur Eucharistiae differentia specifica : in aliis sacramentis adest virtus a Christo derivata ; in Eucharistia adest ipse Christus, Deus et homo ; alia « sacramenta tunc primum sanctifi-candi vim habent, cum quis illis utitur ; at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est. » (*Trid.*, Sess. XIII, cap. 3.) — *Sub speciebus panis et vini*, quibus tum indicatur id, quod est *sacramentum tantum*, seu signum sen-sibile gratiae manifestativum ; tum innuitur materia Eucharistiae remota.

¹ Auctores consulendi : S. Thomas, p. 3, q. 73 et seq. ; 4. *Sent.*, D. 8 et seq. ; Opusc. 51, (alias 58), De Sacr. Altaris ; Opusc. 52, (alias 59), De Sacr. Euch. ad modum praedicamen-torum. — S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 189 et seq. ; Cont. haer., Sess. XIII et XXII ; Hist. haer., Confut. X ; et Opusc. De Sacrificio Jesu Christi. — Isambert, In q. 72 et seq. — De Lugo, De Euch. — Tolet. In p. 3, q. 72 et seq. — Bellarm., De Sacr. Euch. — Contenson, Theol. mentis et cordis, De Euch. — Gibbon, Speculum Theol., Tr. 3, De Euch. — Maderni, In p. 3. De Th., De Euch. — Rosset De SS. Euch. mysterio. — De Augustinis, De Euch. — Marc, Instit., De Euch. — Catech. Rom., p. 2, c. 4.

— *Ad spiritualem animae refectionem*, quibus effectus Eucharistiae exhibetur.

1581. Nomina. — Hujus sacramenti plura sunt nomina : praecipua referemus.

1° Primum et principale nomen est *Eucharistia*, id est, gratiarum actio et bona gratia : *gratiarum actio*, tum quia Christus, gratias Deo Patri agendo, istud sacramentum instituit (*Matth.*, xxvi); tum quia Deo, ad gratias pro acceptis beneficiis referendas, nihil est hoc sacramento acceptius ; — *bona gratia*, tum quia hoc sacramentum in digne suscipientibus gratiam speciali modo auget ; tum quia Christus, fons totius gratiae, in eo substantialiter continetur.

2° RATIONE ACTIONIS, qua conficitur, vocatur *eulogia*, *benedictio*, *gratiarum actio*, *missa*, *sacrificium*, *oblatio* : quia Christus gratias agendo et benedicendo, et seipsum Deo Patri offerendo, hoc sacramentum instituit.

3° RATIONE MATERIAE, ex qua conficitur, vocatur *panis*, *panis coelestis*, *panis dominicus*, *panis Angelorum*, *panis vitae aeternae*, *calix benedictionis*, *calix salutis perpetuae*.

4° RATIONE TEMPORIS INSTITUTIONIS vocatur *coena dominica*, *pascha*, *novi testamenti sacramentum*, quia in ultima coena, tempore paschatis, Christus hoc sacramentum instituit ; et, morti jam proximus, seipsum in hoc sacramento nobis, legavit quasi per ultimam voluntatis suae dispositionem.

5° RATIONE LOCI INSTITUTIONIS, vocatur *mensa Domini sacramentum altaris*.

6° RATIONE REI CONTENTAE, vocatur *corpus Domini*, *sacramentum corporis et sanguinis Domini*, *sanctissimum sacramentum*, *sacramentum sacramentorum*, *participatio corporis Christi*, *mysterium fidei*.

7° RATIONE SUSCIPIENTIUM, vocatur *sacramentum fidelium*, *synaxis* seu *collectio*, *fractio panis*.

8° RATIONE EFFECTUUM, vocatur *communio*, *pax*, *caritas*, quia fideles inter se et cum Deo conjungit ; *viaticum* quia viam praeparat ad salutem consequendam ; *convivium*, quia animam spiritualiter reficit.

9° RATIONE SIGNIFICATIONIS, vocatur *memoriale passionis Domini*.

1582. Figurae Eucharistiae. — In augustissimo Eucharistiae sacramento, sicut in aliis sacramentis, tria sunt distinguenda, *sacramentum tantum*, *res tantum*, *res et sacramentum*. — In Eucharistia

« *sacramentum tantum* sunt species consecratae (panis et vini), quae tantum significant animae refectionem ; *res tantum* est ipsa refectio ; *res et sacramentum* est corpus Christi, quod significatur speciebus, et gratiam significat. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 189.)

1° Quantum igitur ad id, quod est *sacramentum tantum*, figurae Eucharistiae fuerunt *panes primitiarum*, qui in gratiarum actionem offerebantur (*Levit.*, xxiii, 17) ; *panes propositionis* ; *mutatio aquae* in vinum in nuptiis Canae (*Joan.*, ii) ; *multiplicatio panum* (*Joan.*, vi) ; sed potissima figura fuit *oblatio Melchisedech*, qui panem et vinum obtulit.

Quantum ad id, quod est *res et sacramentum*, scilicet quantum ad ipsum Christum passum, qui in hoc sacramento continetur, figurae fuerunt omnia sacrificia Veteris Legis, praesertim sacrificium expiationis, quod erat solemnissimum (*Levit.*, xvi.)

3° Quantum ad id, quod est *res tantum*, figurae Eucharistiae fuerunt : *lignum vitae* in medio paradisi plantatum, cujus fructus immortalitatem conferebat (*Gen.*, ii) ; *panis subcinericius*, in cujus fertitudine Elias ambulavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb (III, *Reg.*, xix) ; praecipua autem figura fuit *manna*, quod in se omnis saporis suavitatem continebat. (*Sap.*, xvi, 20), sicut gratia hujus sacramenti, quantum ad omnia, reficit mentem.

4° Quantum ad haec tria simul, perfectissima Eucharistiae figura fuit *Agnus paschalis*.

Agnus enim paschalis hoc sacramentum praefigurabat « quantum ad primum, ait S. Th., quia manducabatur cum panibus azymis, secundum illud (*Exodi*, xii, 8) : *Edent carnes... et azymos panes* ; quantum vero ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel quarta decima luna, quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur Agnus ; quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni paschalis protecti sunt filii Israel a devastante Angelo, et educti de aegyptiaca servitute ; et quantum ad hoc ponitur praecipua figura hujus sacramenti agnus paschalis, quia secundum omnia ipsum repraesentat. » (Q. 73, a. 6.)

1583. Tempus institutionis. — De fide est, ex evangelica narratione, Christum Dominum *in ultima coena* venerabile Eucharistiae sacramentum instituisse.

Illud vero tempus fuisse convenientissimum, triplici ratione probatur a S. Thoma (q. 73, a. 5) : *Primo* quidem, *ratione continentiae hujus sacramenti* : continetur enim ipse Christus in Eucharistia sicut in sacramento. Et ideo quando ipse Christus in propria specie a discipulis discessurus erat, in sacramentali specie seipsum eis reli-

quit, ut coleretur jugiter per mysterium quod semel offerebatur in pretium. — *Secundo*, quia sine fide passionis Christi nunquam potuit esse salus (*Rom.*, III, 25). Et ideo oportuit omni tempore apud homines esse aliquid repræsentativum dominicæ passionis ; cujus in Veteri Testamento præcipuum sacramentum erat Agnus paschalis ; in Novo Testamento illud sacramentum est SS. Eucharistia. Et ideo conveniens fuit ut imminente passione, celebrato priori sacramento, Christus novum sacramentum institueret. — *Tertio*, quia quæ ab amicis recedentibus ultimo dicuntur, magis memoriae commendantur, cum tunc magis inflammetur affectus ; et ideo, ut in majori veneratione haberetur, Dominus in ultimo discessu hoc sacramentum instituit.

1584. Causæ institutionis. — Institutionis Eucharistiae plures numerantur rationes atque utilitates, uti ex dicendis de effectibus magis patebit. (N. 1674 et seq.)

Primaria causa est manifestatio caritatis Dei erga homines ; quocirca Eucharistia *sacramentum amoris* appellari consuevit : signa enim divini amoris erga homines in hoc sacramento maxime relucet. Nam amantium est bona sua diffundere ; Christus autem se et sua omnia abunde communicat in hoc sacramento, in quo divitias sui erga homines amoris veluti effudit.

« Amantium præterea est appetere cum re amata intime copulari : hinc desiderium, et quandoque languor, dum abest ; hinc gaudium in ejus præsentia ; hinc, dum hæc impeditur, suspiria, et quasi animorum transfusio. Sed in Eucharistia impetus amoris hæc obstacula fregit, pervadens usque ad intima unionis : nam Christus diligens, os dilecti ingreditur, pectus pervadit, et ad cor ipsum usque illabatur. In aliis itaque divini amoris effectibus separatio, et distantia quaedam contingit : sed in Eucharistia adest intima præsentia, et animorum non tantum, sed et corporum copulatio. Christus quippe nascens se nobis dedit, sed in socium : patiens se nobis dedit, sed in pretium : docens se nobis dedit, sed in magistrum : sanctificans se nobis dat, sed per gratiam creatam, donum diffusum in cordibus nostris : regnans se nobis dat, sed per lumen gloriæ, quo ad tanti objecti notitiam pervenitur. Verum in Eucharistia semetipsum dat, ipse dans, et ipse donum. Quocirca divinus amor summam, quam potuit, videtur hoc sacramento invenisse intimam conjunctionem. » (*Salmant.*, Tr. 23, Disp. 1, c. 4, § 1.)

1585. Divisio Tractatus. — Eucharistia duplici sub ratione considerari potest, nimirum : vel quatenus est *Sacramentum*,

signum scilicet sensibile a Christo Domino ad hominum sanctificationem institutum ; vel quatenus est *Sacrificium*, quo, modo specialissimo, religionis officia Deo persolvuntur. Idcirco :

In Parte I, Eucharistia considerabitur quatenus est sacramentum.

In Parte II, quatenus est Sacrificium.

PARS I

DE SS. EUCHARISTIA

QUATENUS EST NOVAE LEGIS SACRAMENTUM

Ex Eucharistiae definitione, n. 1580 posita, jam patet, totam hujus sacramenti excellentiam a reali praesentia Christi pendere. Haec equidem est quasi basis et fundamentum omnium dicendorum. Qua de causa, ad clariorem simul et profundiorum hujus sacramenti intelligentiam, praemittenda est doctrina de reali Christi praesentia sub speciebus eucharisticis. Igitur :

In SECTIONE I, de reali Christi praesentia.

In SECTIONE II, de ipso Eucharistiae sacramento sermo erit.

SECTIO I

DE REALI CHRISTI PRAESENTIA IN EUCHARISTIA

In hac prima sectione sex ponuntur capita. In I, agatur de erroribus ; in II, de veritate realis praesentiae Christi in Eucharistia ; in III, de modo, quo Christus in Eucharistia fit praesens ; in IV, de modo, quo Christus in Eucharistia est praesens ; in V, de speciebus eucharisticis ; in VI, de relatione Eucharistiae ad rationem humanam.

CAPUT I

Errores ¹.

1586. Plures contra realem Christi praesentiam in S. Eucharistia prodierunt errores. Omissis antiquiorum erroribus, qui Eucharistiam indirecte tantum negaverunt, eo quod inficiati sunt veram carnem a Christo assumptam, eos solos referemus, qui directe realem Christi praesentiam negaverunt.

Primus occurrit *Scotus Erigena*, saeculo ix ; librum scripsit *de corpore et sanguine Domini* (hodie deperditum), in quo docuit : Sacramentum altaris non esse verum corpus et verum sanguinem Domini ; sed tantum memoriam veri corporis et sanguinis.

Saeculo xi, *Berengarius* Turonensis, et Archidiaconus Ecclesiae Andegavensis, errores Erigenae suos fecit et latius vulgavit, ita ut communiter tanquam parens sacramentariorum habeatur. In pluribus Conciliis condemnatus, pluries errores retractavit, in quos deinceps reincidit : demum an. 1079 serio eis valedicens, poenitentiam egit, et an. 1088 in communione Ecclesiae obdormivit².

Saeculo xii, *Petrus de Bruis*, et ejus discipulus *Henricus*, a quo eorum fau-

¹ Cf. Tourn., q. 2, a. 1. — ² Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, c. 10, n. 3.

tores *Henriciani* dicti sunt, veritatem corporis et sanguinis Christi in Eucharistia negaverunt, imo sacramentum istud nihil esse, nec Deo offerri debere, contenderunt. — In eundem errorem lapsi sunt *Albigenses*, saec. XIII¹.

Saeculo XIV, *Wicleff*, viam sternens novatoribus saeculi XVI, docuit, in Eucharistia post consecrationem remanere substantiam panis et vini, atque corpus Christi ibi non realiter, sed tantum figuraliter adesse.

Saeculo XVI, exorti sunt protestantes, qui modo specialissimo circa Eucharistiam erraverunt.

Lutherus realem Christi praesentiam nunquam absolute negavit; prius admisit permanentem Christi praesentiam in Eucharistia; deinde vero, mutata sententia, docuit Christum adesse tantum *in usu*, seu dum sumitur hostia. Erravit etiam circa modum, quo Christus in Eucharistia praesens sistitur. Transsubstantiationem rejecit, et *consubstantiationem* id est, coexistentiam substantiae corporis Christi cum substantia panis adstruxit, docens, corpus Christi esse in pane, sub pane, cum pane, sicut ignis in ferro candente.

Osiander praesentiam realem admisit, sed tum transsubstantiationem tum consubstantiationem rejecit, eisque *impanationem*, unionem scilicet quamdam hypostaticam inter corpus Christi et substantiam panis, substituit.

Chemnitzius cum *Luthero* consentit quoad praesentiam Christi *in usu*, sed praesentiam permanentem negat.

Carlostad, *Zwinglius*, *Oecolampadius*, etc., solam admittunt Christi praesentiam figurativam. Docent, verba: *Hoc est corpus meum*, sic esse intelligenda: *Hoc significat corpus meum*.

Calvinus praesentiam tam realem quam figurativam rejicit: et docet, Christum in Eucharistia adesse, non per suam substantiam, sed per suam virtutem, quae panem eucharisticum devote manducantibus communicatur.

Hodierni protestantes, etiam *lutherani*, opinionem *Zwinglii* communiter adhaerent, solamque praesentiam figurativam admittunt.

Anglicani, exceptis *Puseistis*, praesentiam realem pariter rejiciunt; *Pusesitae* eam admittunt, sicut et transsubstantiationem.

Qui realem Christi praesentiam in Eucharistia rejiciunt, *sacramentarii* vocantur, quo nomine *Zwingliani* et *Calvinistae* a *Luthero* notati sunt, eo quod in Eucharistia nihil aliud nisi nudum signum, seu nudum sacramentum, agnoscerent.

Modernistae de SS. Eucharistia caute et obscure loquuntur. Non desunt tamen inter eos qui realem Christi praesentiam in SS. Eucharistia aperte negant; Sanctissimumque Sacramentum nihil aliud esse dicunt quam nuda figura Christi, aut nuda commemoratio ultimae coenae.

Demum, omnes, qui realem Christi praesentiam negant, etiam adorationem S. Eucharistiae exhibitam, tanquam horrendam idololatriam rejiciunt.

Ex dictis videre est, omnes errores ad quatuor puncta reduci; negatur: a) ipsa realis Christi praesentia; b) transsubstantiatio; c) permanentia Christi in Eucharistia; d) adoratio SS. Eucharistiae exhibenda.

CAPUT II

De veritate realis Christi praesentiae in Eucharistia².

1587. Prop. *Christus Dominus vere, realiter, et substantialiter praesens est in SS. Eucharistiae sacramento.*

¹ S. Alph., loc. cit., n. 6, 7, 19. — * Cf. S. Alph., *Hist. haer.*, Conf. 10, art. 4, et *Cont. haer.*, sess. XIII, c. 1; Gibbon, *Disp.* 14; Tournely.

De fide, ex Trident., Sess. XIII, can. 1 : « Si quis negaverit, in SS. Eucharistiae sacramento contineri vere, realiter, et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima, et divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo ut in signo, vel figura, aut virtute ; A. S. »

N.-B. a) Dicitur in prop., Christum esse praesentem *vere*, ut excludatur praesentia *figurata* : figura enim veritati opponitur ; — *realiter*, ut excludatur praesentia *imaginaria*, quae per solam fidem percipitur, sicut quidam sacramentarii somniarunt ; — *substantialiter*, ut excludatur error Calvinii, secundum quem in Eucharistia adest virtus Christi, non autem ipse Christus.

b) Cum haec propositio una sit ex principalioribus totius doctrinae christianae, eaque a recentioribus haereticis et rationalistis fere unanimiter rejiciatur, in ea probanda paulo diutius immorandum est. — Argumenta afferrentur ex Scriptura, ex traditione, et ex rationibus convenientiae.

I. Probatur ex Scriptura sacra.

Ad realem Christi praesentiam in S. Eucharistia probandam, Scriptura tria argumentorum genera nobis praebet : *primum* desumitur ex verbis, quibus Christus Eucharistiam promisit ; *alterum*, ex verbis, quibus Christus hoc sacramentum instituit ; *tertium* ex Apostolorum testimoniis.

1588. I. Probatur realis Christi praesentia ex verbis promissionis ¹. — Legimus (*Joan.*, vi, 52 et seq.) : *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judaei ad invicem dicentes : Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum ? Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam ; et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo... Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum... Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire ? Sciens autem Jesus apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis : Hoc vos scandalizat ?... Spiritus est qui vivificat : caro non prodest quidquam. Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt... Ex hoc multi discipulo- rum ejus abierunt retro ; et jam non cum illo ambulabant.*

Christum Dominum his in verbis de S. Eucharistia locutum esse,

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.* ; Conf. 10, n. 6, (t. 5, p. 255) ; Cont. haer., sess. XIII, n. 18, (t. 6, p. 319).

communis est sententia S. Patrum, Conciliorum, speciatim Ephesini, Nicaeni II, act. 2, Tridentini, Sess. XIII, cap. 1, et Sess. XXI, cap. 1 ; theologorum, necnon et plurimorum haereticorum, ut Calvini, *Instit.*, l. 4, cap. 17, n. 5 et seq.

Atqui, his in verbis Christus promisit se daturum tum corpus suum reale et substantiale ad manducandum, manducatione reali, ore corporis ; tum sanguinem suum realem et substantialem ad bibendum ore corporis. Porro, quod Christus promisit, hoc opere complevit. Christus igitur vere, realiter, et substantialiter praesens est in S. Eucharistia.

Probatur minor : 1° Non agitur in hac promissione de *manducatione Christi per fidem*, seu de fide in Christum incarnatum, sicuti contendunt haeretici. Dicit enim Dominus : *Panis quem ego dabo, caro mea est*. De tempore futuro loquitur Christus, quod facere non potuisset, si per *panem* seipsum, quatenus per fidem percipitur, designasset. Manducatio enim Christi per fidem, seu fides in Christum, tunc temporis non erat futura ; sed jam prius exstitit, cum Patres in Veteri Testamento Christum per fidem jam manducare potuerunt et manducaverunt.

2° Nec agitur de pane eucharistico, tanquam *signo aut figura corporis Christi*. « Non dicit autem, inquit S. Th., *Carnem meam significat*, sed *Caro mea est* : quod hoc quod sumitur, vere est corpus Christi. » (In *Joan.*, vi, l. 6.) — Et S. Hilarius : « Ipse ait : *Caro mea vere est esca, et sanguis meus vere est potus*. De veritate carnis et sanguinis non relictus est ambigendi locus. » (*De Trinit.*, l. 8, n. 14. M., 10, c. 247.)

3° Sed agitur de *reali et orali Christi manducatione*. — a) Christus Dominus cibum et potum semper distinguit ; quae distinctio, si de sola spirituali sua manducatione per fidem ageret, utique supervacua foret. In spirituali enim manducatione per fidem, quae tota in anima peragitur, nulla cibum inter et potum intercedit distinctio.

b) Judaei, qui Christum loquentem audierunt, verba ejus de reali et orali ipsius corporis manducatione intellexerunt, eo modo, quo carnem manducamus et vinum bibimus : *Quomodo*, inquirunt, *potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum* ? Jamvero si Christus sensu tantum figurativo loqui intendisset, et solam spirituales sui manducationem per fidem, non autem realem sui corporis manducationem exprimere voluisset, sermonis ambiguitatem removisset, Judaeorumque errorem retudisset. Contra, sensum litteralem iterum inculcavit, Judaeorumque sensum confirmavit,

respondit enim : *Amen, amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, etc... Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus, etc.* Quae verba de reali et orali Christi manducatione iterum intellexerunt tum Judaei, tum ipsi Salvatoris discipuli : *Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire ?.. Dixit eis (Jesus) : Hoc vos scandalizat ?... Et ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro.* Si autem de sola fide, non autem de sui corporis reali manducatione Christus locutus fuisset, nec discipuli scandalizati fuissent, nec retro abiissent.

Ex verbis igitur promissionis invicte probatur, in S. Eucharistia adesse corpus Christi vere, realiter et substantialiter.

1589. II. Probatur realis Christi praesentia ex verbis institutionis. — Verba institutionis legimus (*Matth.*, xxvi, 26-28) : *Coenantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait : Accipite et comedite ; hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit et dedit illis dicens : Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* — Similia leguntur apud *Marc.*, xiv, 22-25 ; *Luc.*, xxii, 14-20 ; — et S. Paulus, I, *Cor.*, xi, 23-25, haec habet : *Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit : Accipite et manducate : hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur ; hoc facite in meam commemorationem, etc.*

Jamvero, haec verba, fatentibus ipsis sacramentariis, sensu obvio et litterali, realem Christi praesentiam in Eucharistia aperte manifestant. Atqui, non in alio quam obvio et litterali sensu intelligi possunt. Enimvero :

1° *Nulla est ratio ipsa in sensu metaphorico explicandi.* — Communis regula interpretationis scripturisticae docet, Scripturam sensu obvio et litterali esse intelligendam, quoties sensus litteralis nec rectae rationi adversatur, nec traditioni contradicit, nec aliam veritatem in Scripturis contentam impugnat. Atqui sensus obvius et litteralis verborum institutionis.

a) *Non adversatur rectae rationi*, nullam enim involvit repugnantiam ex parte ipsius mysterii, quod quidem ut omne mysterium est supra rationem, sed in quo nihil quod sit contra certa rationis principia inveniri potest ; et nullam repugnantiam ex parte Dei, cum omnia quae non intrinsece repugnant Deo sint possibilia.

b) *Non contradicit traditioni*, imo, ut infra dicetur, cum ea perfecte consonat.

c) *Non impugnatur aliam veritatem in Scripturis contentam* ; nullam talem oppositionem sacramentarii unquam manifestare potuerunt ; e contra, cum aliis verbis evangelicis apprimè concordat, praesertim cum verbis promissionis, quae non alium quam sensum litteralem patiuntur.

2º *Plura sunt, quae sensum litteralem expostulant, videlicet :*

a) *Indoles verborum* : voces *panis* et *vinum*, nec ex natura sua nec ex usu loquendi, corpus et sanguinem humanum figurant. Si igitur Christus figurative loqui voluisset, hoc indicare necessario debuisset ; quod tamen non fecit.

b) *Modus loquendi emphaticus* : juxta vim graecae versionis Christus dixit : *Hic enim est sanguis ille meus, ille novi foederis, ille qui pro multis effundetur*. Atqui, repetitio vocis *ille*, omnem excludit metaphoram, et loquelam trahit ad rem litteraliter significantem.

c) *Verborum contextus* : dixit Christus : *hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur* ; — *hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur*. Quibus patet, datum esse discipulis tum illud idem corpus, quod traditum est in cruce, tum eundem sanguinem qui effusus est. Sed verum et substantiale Christi corpus traditum est in cruce ; verusque ejus effusus est sanguis ; ergo et corpus verum et sanguis verus data sunt discipulis in ultima coena.

d) *Varia adjuncta* : Christus in ultima coena novum instituit testamentum : *Hic est enim sanguis meus Novi Testamenti* ; et manifeste alludit ad institutionem veteris foederis (*Exod.*, xxiv, 8) : *Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum*. Sicut igitur Vetus Testamentum in vero sanguine dedicatum est, ita et Novum Testamentum in vero Christi sanguine dedicatum est.

Christus in ultima coena novum instituit sacramentum : *hoc facite in meam commemorationem*. (Cf. n. 1646.) Sed in sacramentorum institutione non metaphorice, sed clare et distincte omnia sunt indicanda. Cum igitur Christus non indicaverit se metaphorice loqui, ejus verba non possunt intelligi nisi sensu obvio et litterali, prout sonant.

Demum, si Christus his in verbis sensu metaphórico loqui intendisset, quin illud manifestasset, totam decepisset Ecclesiam, quae ejus verba sensu litterali semper intellexit ut infra dicetur. Et sic Christus directe auctor fuisset erroris ineluctabilis ; quod maximam Christo inureret ignominiam.

Quibus omnibus manifestum est, verba institutionis in sensu lit-

terali et proprio esse intelligenda ; ac proinde corpus Christi vere, realiter et substantialiter esse praesens in Eucharistia.

1590. III. Probatur realis Christi praesentia ex verbis Apostoli.

Legimus (I, *Cor.*, xi, 29-29) : *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit : non dijudicans corpus Domini.*

Jamvero, si Christus in Eucharistia figurative tantum, et non realiter et substantialiter praesens adesset, indigne communicans non magis posset dici reus corporis et sanguinis Domini, quam qui alias Christi imagines inhonorat ; et qui indigne manducat panem hunc et de calice bibit, non posset dici sibi iudicium manducare et bibere, ex eo quod corpus Domini a pane communi non dijudicet. (Cf. etiam I, *Cor.*, x, 16-21.)

II. Probatur ex Traditione.

Argumenta ex Traditione hausta ad realem Christi praesentiam probandam, ad tria genera reducuntur ; ad auctoritates scilicet Conciliorum, ad effata Patrum, et ad liturgias.

1591. I. Probatur realis Christi praesentia ex Conciliis.

Praeter Concil. Tridentinum, Sess. XIII, et Florentinum, decr. pro Arm., plura alia citantur Concilia, quae realem Christi praesentiam in Eucharistia adstruunt.

Nicaenum I (an. 325), can. 14, ait : « Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi (diaconi) qui offerendi sacrificii potestatem non habent, his qui offerunt corpus Christi porrigant. »

Alexandrinum (an. 339), loquens de calice eucharistico, ait : « Solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, et praeterea nullius. »

Ephesinum (an. 431), epistolam S. Cyrilli ad Nestorium approbavit, in qua dicitur : « Ad mysticas benedictiones accedimus, eaque ratione sanctificamur, utpote sacrae carnis et pretiosi sanguinis Christi participes effecti... Neque enim illam ut carnem communem suscipimus, sed tanquam vere vivificam, ipsiusque Verbi propriam. »

Nicaenum II (an. 787), act. 6, recitatis verbis institutionis, addit : « Non autem dixit : Sumite, edite imaginem corporis mei... Legas quousque voles, nunquam invenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium quod a sacerdote offertur, imaginem dixisse, verum ipsum corpus, et ipsum sanguinem. »

Saeculo xi, statim ac Berengarius suum errorem spargere incepit, in novem Conciliis condemnatus est, et an. 1079, in Concilio Romano compulsus est formulae fidei subscribere, in qua dicit : « Ego Berengarius corde credo et ore confiteor, panem et vinum... substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, etc. » (*Denz.*, n. 298.)

Eadem demum veritas in *Lateran. IV*, can. 1, in *Viennensi*, et *Constantiensi*, proponitur.

1592. II. Probatur realis Christi praesentia testimonio Patrum. — Concedunt sacramentarii, post saeculum V Patres de reali Christi praesentia frequenter sermonem fecisse; ast negant eorundem testimonia haberi prioribus saeculis. Sat erit igitur quaedam hujusmodi testimonia citasse.

SAECULO II, scribit *S. Ignatius*: « Ab Eucharistia et oratione abinent (Phantasiastae), eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Salvatoris Jesu Christi, quae pro peccatis nostris passa est. » (*Ad Smyrn.*, n. 7. M., 5, c. 714.) — *S. Justinus*: « Quemadmodum Jesus Christus Salvator noster et carnem et sanguinem habuit pro nostrae salutis causa, sic etiam illam, in qua... gratiae actae sunt, alimoniam, ex qua sanguis et carnes nostrae per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edocti sumus. » (*I, Apolog.*, n. 66. M., 6, c. 427.)

SAECULO III, dicit *Tertullianus*: « Acceptum panem et distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicendo. » (*Cont. Marc.*, l. 4, c. 40. M., 2, c. 460.) — *S. Cyprianus*: « Quos excitamus et hortamur ad proelium (martyrium), non inermes et nudos relinquamus, sed protectione sanguinis et corporis Christi muniamus: cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela. » (*Ep. 54, ad Cornel.*, n. 2. M., 3, c. 856.)

SAECULO IV, *S. Gyrillus Hier.*: « Cum igitur ipse pronuntiaverit, et dixerit de pane: *Hoc meum est corpus*, quis audebit deinceps ambigere? Et cum ipse asseveraverit et dixerit: *hic meus est sanguis*, quis unquam dubitaverit, aliens non esse ejus sanguinem?... Quare cum omni persuasionem tanquam corpus et sanguinem Christi illa sumamus. Nam in figura panis datur tibi corpus, et in figura vini datur tibi sanguis: ut cum sumpseris corpus et sanguinem Christi, concorporeus et consanguis ipsi efficiaris. » (*Catech.* 22, n. 1 et 3. M., 33, c. 1098.)

SAECULO V, ait *S. Joan. Chrysost.*: « Hoc quod in calice est, illud ipsum est, quod ex latere fluxit, et illius sumus participes. » (*Hom. 24, in I, Cor.*, n. 1. M., 61, c. 199.) — *S. Ambrosius*: « Hoc, quod conficimus, corpus ex Virgine est... Vera utique caro Christi, quae crucifixae est, quae sepulta est: vere ergo carnis illius sacramentum est. » (*Lib. de myst.*, c. 9, n. 53. M., 16, c. 407.)

1593. III. Probatur realis Christi praesentia ex liturgiis¹.

Ad realem Christi praesentiam in S. Eucharistia probandam, liturgiae invictum praebent argumentum: testes enim sunt non unius alteriusve doctoris, sed totius illius Ecclesiae, in qua quaelibet est in usu.

In *liturgia Romana*, sacerdos orat: « ut nobis corpus et sanguis fiat Domini nostri Jesu Christi. » — In *missali gothico* seu gallicano perantiquo, post orationem dominicam, prosequitur sacerdos: « Corpus tuum pro nobis crucifixum edimus, et sanguinem sanctum tuum pro nobis effusum bibimus. » — In *canone missae ambrosianae*, in coena Domini: « ut talem tibi hostiam offerre mereremur, corpus scilicet et sanguinem Domini nostri Jesu Christi. » — In *liturgia*, quae *S. Joanni Chrysost.* adscribitur, et in usu est apud Graecos, sacerdos orat: « Fac quidem panem hunc pretiosum corpus Christi tui... Quod autem est in hoc calice fac pretiosum sanguinem Christi tui. » — Similia leguntur in omnibus aliis liturgiis.

Accedit ritus ministrandi Eucharistiam fidelibus. — Pluribus saeculis usus viguit in Ecclesia, ut sacerdos porrigendo hostiam diceret: *Corpus Christi*, et fidelis responderet: *Amen*, id est, *verum est, ita credo.* (De hoc cf. *S. Cyrillum Hier.*, *Catech.* 23, n. 21.) — Qui ritus apud nonnullas Ecclesias Orientales adhuc perseverat. Apud Copticam, sacerdos porrigens hostiam, dicit: « Corpus

¹ Cf. De Augustinis, *De Euch.*, thes. 3.

Emmanuelis Dei nostri hoc est in rei veritate » ; qui vero S. Eucharistiam recipit, respondet : « Amen » ¹.

1594. N.-B. His argumentis addi possunt rationes petitae : *a)* ex praescriptione : quando enim ortus est Berengarius, tota Ecclesia erat in pacifica possessione illius doctrinae, et totius Ecclesiae antistites illico strenue contra novatoris audaciam reclamarunt ; — *b)* ex consensu Ecclesiarum dissidentium in Oriente ; licet enim quaedam ex eis jam a saeculo quinto ab unitate defece- rint, omnes tamen fidem in realem Christi praesentiam in S. Eucharistia conservant, sicuti ex ipsarum libris liturgicis apprime constat ; — *c)* ex miraculis, quae in confirmationem illius veritatis facta fuisse leguntur ².

III. Probatur ex Ratione convenientiae.

1595. Realis Christi praesentia sub speciebus eucharisticis nulla ratione naturali probari potest. « Verum corpus Christi et sanguinem esse in hoc sacramento, *inquit S. Th.*, neque sensu neque intellectu deprehendi potest, sed sola fide, quae auctoritati divinae innititur. » (Q. 75, a. 1.) — Ratio tamen, percepta per fidem hujus mysterii veritate, illius institutionis multas et miras convenientias invenire potest ³. — Tres assignat Angelicus.

Prima desumitur ex perfectione Novae Legis. — « Sacrificia Veteris Legis, *inquit*, illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura... Et ideo oportuit ut aliquid plus haberet sacrificium Novae Legis a Christo institutum, ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, est perfectivum omnium aliorum sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. » (Q. 75, p. 1.)

Secunda desumitur ex caritate Christi erga homines. — « Hoc competit caritati Christi, ex qua pro salute nostra corpus verum nostrae naturae assumpsit. Et quia maxime proprium amicitiae est convivere amicis, sui praesentiam nobis repromittit in praemium... Interim tamen nec sua praesentia corporali nos in hac peregrinatione destituit ; sed per veritatem corporis et sanguinis sui nos sibi conjungit in hoc sacramento... Unde hoc sacramentum est maximae caritatis signum, et nostrae spei sublevamentum ex tam familiari conjunctione Christi ad nos. » (*Loc. cit.*)

Tertia desumitur ex perfectione fidei. — Fides « sicut est de divinitate Christi, ita est de ejus humanitate... Et quia fides est invisibilium, sicut divinitatem suam nobis exhibet Christus invisibiliter, ita et in hoc sacramento carnem suam nobis exhibet invisibili modo. » (*Loc. cit.*)

¹ Cf. Denz., *Ritus Orient.*, t. 1, p. 407 et seq. — ² Cf. De Augustinis, *loc. cit.* — ³ Cf. Rosset, *De Euch.*, p. 51 ; Claromont, *De Euch.*, p. 1, c. 1, a. 3.

Solvuntur objectiones.

Protestantes multa ex Scripturis et Traditione contra praedictam thesim obijciunt argumenta. — Aliqua tantum referuntur.

1596. Objeitur I. Dixit Christus (*Joan.*, vi, 55, 59) : *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam... Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.* — Agitur his in verbis de cibo jam dato. Sed quando Christus haec dixit, Eucharistia nondum erat instituta. Ergo in his verbis sermo est de sola spiritali manducatione Christi per fidem, quae jam tunc potuit fieri. — Praeterea, multi panem eucharisticum ore manducant, qui tamen in aeternum non vivant. Ergo non de orali manducatione, sed de sola manducatione per fidem, loqui potuit Christus.

Resp. I. Nego, agi his in verbis de cibo jam dato. Ex toto enim contextu manifestum est, Christum loqui de cibo dando, sed nondum dato : *Panis quem ego dabo, caro mea est...* Loquitur autem Christus de tempore praesenti, ex communi usu loquendi hominum, et quo clarius illius cibi necessitatem et proprietates proponeret.

II. Christus hunc panem manducantibus vitam aeternam promisit, *distinguo* : promisit omnibus *indiscriminatim*, quocumque modo manducant, *nego* ; promisit *digne* manducantibus, *concedo*. — Sed multi, qui hunc panem ore manducant, non vivunt in aeternum, quia indigne sumunt, et sic iudicium sibi manducant et bibunt, *concedo*. Qua de causa monet Apostolus (*I, Cor.*, xi, 28) : *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat.*

1597. Instant : Christus ipse aperte demonstrat, verba sua non de reali, sed de spiritali manducatione per fidem esse intelligenda. Subjungit enim (*Joan.*, vi, 64) : *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam. Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.*

Resp. Neg. antec. — Duplex est horum verborum interpretatio, quarum neutra adversariis favet. Alii, cum *S. Joan. Chysost.* (In *Joan.*, hom. 46), verbum *caro* non referunt ad carnem Christi, sed ad homines carnales, qui secundum carnem judicantes, spiritalia non intelligunt, de quibus ait Apostolus (*I, Cor.*, ii, 14) : *Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei.* Ac proinde sensus verborum Christi est : Caro, id est, spiritus carnalis, vel sapientia mundana, intelligere nequit verba quae locutus sum, quia spiritalia sunt et ordinis superioris ; sed Dei spiritus, seu gratia est, quae dat intellectum.

Alii, cum *S. Aug.*, ea de carne Christi interpretantur. Capharnatae, *inquiunt*, verba Christi partim bene, partim male intellexerant. *Bene* quidem, in eo quod veram Christi carnem manducandam esse intellexerant ; et in hoc Christus eos confirmat. — *Male* vero, quia carnem Christi intellexerant manducandam in specie propria, sicut manducantur carnes animalium ; et hunc errorem Christus corrigit ostendens solam carnem nihil prodesse, si corporaliter tantum manducetur. Caro « non prodest quidquam, *inquit S. Aug.*, sed quomodo illi intellexerunt : carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur... Caro non prodest quidquam, sed sola caro ; accedat spiritus ad carnem, et prodest plurimum. » (In *Joan.*, Tr. 27, 5. M., 35, c. 1617. Cf. *S. Alph.*, Conf. 10, n. 15.)

1598. Obj. II. Verba : *Hoc est corpus meum*, sensu metaphorico necessario accipi debent. Etenim : 1° accipienda sunt sicut alia, quae de se dixit Christus, v. gr. : *Ego sum vitis vera* ; — *Ego sum ostium* ; quae metaphorice tantum accipi possunt. — 2° Verbum *hoc*, cum sit de praesenti, nihil aliud poterit indicare, nisi quod tunc Christus in manibus tenuit. Sed tunc nihil in manibus habuit nisi solum panem ; ergo verba : *hoc est corpus meum*, necessario significare debent : *Hic panis est*, id est, *significat corpus meum*.

Resp. Quoad 1um, *nego paritatem*. — Aliae locutiones sine absurditate in sensu litterali et obvio intelligi nequeunt ; e contra, locutio : *hoc est corpus meum*, nulli obnoxia est absurditati, ut supra dictum est. (N. 1589.)

Quoad 2um, *transeat major*. — *Dist. min.* : Tunc Christus nihil in manibus tenuit nisi solum panem : in initio locutionis, *conc.* ; in fine locutionis, *nego*. Verbulum *hoc* natura sua rem seu substantiam sub accidentibus praesentem demonstrat indeterminate ; unde et in hac praedicta locutione significat indeterminate : *Id quod manibus teneo*, vel *contentum sub his speciebus*, quod pluribus entibus applicari potest, Proinde cum verba *hoc est corpus meum* sint practica, et efficiant quod significant, verbulum *hoc* refertur ad substantiam quae his speciebus subest, quando significatio completur. Porro, completa significatione, non alia substantia praeter corpus Christi est sub speciebus. Quocirca sensus completus locutionis est : *Contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, est corpus Christi*. (Cf. *S. Th.*, q. 78, a. 5.)

1599. Obj. III. Dixit Christus (*Joan.*, xii, 8) : *Pauperes enim semper habetis vobiscum ; me autem non semper habetis*. Sed, si Christus realiter esset in Eucharistia, haec verba forent falsa.

Resp. Dixit Christus : *me non semper habetis*, praesentia corporali et physica, in specie propria, *concedo* ; praesentia sacramentali, *nego*. — Imo, promisit Christus se cum discipulis usque ad finem mundi esse remansurum : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi*. (*Matth.*, xxviii, 20.)

1600. Obj. IV. In Eucharistia, etiam post consecrationem, hostia vocatur panis, et vinum vocatur *genimen vitis*. Ergo substantia panis et vini remanent ; et Christi corpus et sanguinem unice significant.

Resp. 1° Eucharistia vocatur panis, quia substantia panis remanet, *nego* ; ratione specierum panis, quae adsunt, *conc.* — Vocatur etiam panis, sed panis coelestis, panis angelicus, ratione ipsius corporis Christi, quod in Eucharistia fit spiritualis cibus animae, sicut panis est cibus corporis. Vocatur demum panis propter consuetudinem sacrarum Litterarum, quae res ita appellant ejusmodi esse videntur. (Cf. *Catech. Rom.*, n. 40.)

2° Vinum in Eucharistia vocatur *genimen vitis*, ratione substantiae vini, *nego* ; ratione specierum, *concedo*. — Praeterea ut constat ex *S. Luca*, xxii, Christus haec verba dixit non de calice eucharistico, sed de alio calice, in quo bibit cum discipulis suis ad celebrandum pascha legale ; et postea tantum instituit sacramentum Eucharistiae. (Cf. *Alph.*, Confut. 10, n. 20.)

1601. Obj. V. SS. Patres Eucharistiam vocant *signum, figuram*. In verba (*Joan.*, vi, 54) : *Nisi manducaveritis carnem Filii Hominis*, scribit *S. Aug.* : « Figura est, praeciens passioni dominicae esse communicandum... et recondendum in memoria quod pro nobis caro ejus crucifixa et vulnerata sit. » (*De doct. christ.*, l. 3, c. 16. M., 34, c. 75.)

Resp. SS. Patres Eucharistiam vocant figuram, *dist.*, figuram nudam, *nego* ; figuram simul et realitatem, *conc.* — S. Eucharistia figura simul est et realitas. Realitas, quia ipsa in se vere, realiter, et substantialiter Christum continet ; figura, tum ratione memorialis, quia instituta est ad revocandam memoriam passionis Christi ; tum ratione specierum, quae corpus Christi significant. — Nihil igitur prohibet quominus Eucharistia signum vel figura nominetur ; ast non in sensu haeticorum, qui realitatem excludunt.

CAPUT III

De modo quo Christus fit praesens in Eucharistia,
seu de transsubstantiatione¹.

Demonstrata reali Christi praesentia in S. Eucharistia, inquirendus est modus, quo Christus fit praesens in Eucharistia. — Modum illum Scholastici *transsubstantiationem* vocare consueverunt, quam denominationem sancivit primo Lateran. IV, an. 1215, deinde Tridentinum.

1602. Definitio. — *Transsubstantiatio* a Conc. Trid., Sess. XIII, cap. 4, et can. 2, definitur : *Mirabilis et singularis conversio totius substantiae panis in corpus Christi, et totius substantiae vini in ejus sanguinem, manentibus duntaxat panis vinique speciebus.*

« Dicitur : 1° *Mirabilis*, ait S. Alph., ad denotandum istam conversionem esse mysterium absconditum, ad cujus intelligentiam pervenire non possumus. — 2° *Singularis*, quia in natura nullum aliud exemplum similis conversionis existit. — 3° *Conversio*, quia non agitur de simplici unione ad corpus Christi, qualis fuit unio hypostatica, in qua duae naturae, divina et humana, integrae et distinctae remanentes, unitae sunt in eadem Christi persona ; quod non accidit in Eucharistia, in qua substantia panis et vini corpori et sanguini Christi non uniuntur, sed in ejus corpus et sanguinem convertuntur. — 4° *Totius substantiae*, ad discernendam praedictam conversionem ab omni alia conversione. » (*Hist. haer.*, Conf. 10, n. 23.)

1603. Natura conversionis in transsubstantiatione. — *Conversio* in genere definitur : *Mutatio unius rei in aliam.* — Alia est accidentalis, alia substantialis. — *Accidentalis* est transitus alicujus subjecti ab una forma accidentali in aliam, eadem remanente substantia : v. gr., quando corpus ex frigido fit calidum, vel ex albo nigrum. — *Substantialis* est transitus unius substantiae in aliam, sicut mutatio cibi in carnem manducantis.

Conversio substantialis alia est partialis, alia totalis.

Partialis est, quando pars substantiae transit in aliam. Substantia corporea quaelibet duobus constat, *materia et forma*. In conversione substantiali naturali, quae etiam generatio dicitur, materia prima semper remanet, et sola forma substantialis transit in aliam ; quae de causa omnis conversio substantialis in naturalibus vocatur *transformatio*.

Totalis est, quando tota rei substantia, secundum materiam scilicet et formam, in aliam transit substantiam, ita ut de priori absolute nihil remaneat, sed esse totaliter amittat. Haec vocatur *trans-*

¹ Cf. S. Th., q. 75 ; S. Alph., *Hist. haer.*, Conf. 10, a. 2 ; et *Cont. haer.*, sess. 13, c. 4.

substantiatio, quasi dieres : *transitus totius substantiae*. Hac conversione, virtute divina, panis transit in corpus Christi, et vinum in ejus sanguinem.

1604. Conditiones requisitae ad transsubstantiationem¹. — Ad transsubstantiationem *quatuor* requiruntur conditiones.

Requiritur *primo*, ut conversio fiat inter duos terminos positivos, quorum unus sit terminus *a quo*, et alter terminus *ad quem* : conversio enim est transitus unius in aliud. Si terminus *a quo* non esset quid positivum, foret creatio : si vero terminus *ad quem* non esset quid positivum, foret annihilatio.

Requiritur *secundo*, ut terminus *a quo* desinat, et terminus *ad quem* aliquo modo incipiat esse de novo, ita ut hi duo termini non possint coexistere. Cum enim conversio sit transitus unius in aliud, quod transit, debet desinere ; et id, in quod transit debet aliquo modo novum esse accipere.

Requiritur *tertio*, ut intercedat connexio inter desitionem termini *a quo* et successionem termini *ad quem* ; ita ut desitio unius non se habeat solum concomitanter cum positione alterius, sed ut unus desinat vi positionis alterius. Si non intercederet haec connexio, non foret conversio, sed substitutio ; sic, v. gr., si Deus lapidem annihilaret, et in eodem loco alium crearet lapidem, non adesset conversio.

Requiritur *quarto*, ut detur quoddam tertium utrique termino commune, sub quo terminus *ad quem* succedat termino *a quo* ; conversio enim est transitus unius rei in aliam, cujus vices supplet ; sed ejus vicem supplere non potest, nisi in ordine ad aliquid commune, a quo recedit terminus *a quo*, et cui accedit terminus *ad quem*².

1605. Prop. Christus fit praesens in Eucharistia per transsubstantiationem.

De fide, ex Trid., Sess. XIII, can. 2 : « Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini, una cum corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi ; negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat ; A. S. »

Prop. statuitur tum contra Lutherum, qui *consulstantiationem*

¹ Cf. Maderni, *De Euch.*, q. 3, a. 6 ; Gibbon, Disp. 16, dub. 1 ; Bellarm., l. 3, c. 18. —

² Cf. De Lugo, *De Euch.*, Disp. 7, sect. 1, n. 3.

admisit, tum contra Osiandrum, qui *impanationem* docuit ; uterque transmutationem panis in corpus Christi negavit, et coexistentiam panis cum corpore Christi docuit.

PROB. I. **Ex S. Scriptura**, ex verbis scilicet *institutionis* : *Hoc est corpus meum*. — Licet Christus his in verbis a voce *mutationis* aut *conversionis* abstinuerit, ex eis tamen, teste *Trident.*, Sess. XIII, cap. 4, et *Catech. Rom.*, n. 38, manifeste eruitur, totam substantiam panis converti in corpus Christi. Sic enim argumentari oportet :

Ex verbis Christi, tota substantia panis mutatur in corpus Christi. Atqui mutatio totius substantiae panis in corpus Christi est praecise transsubstantiatio.

Ergo verba Christi continent transsubstantiationem.

Prob. major. « Hoc, seu contentum sub his speciebus (quod a parte rei erat panis in primo demonstrationis instanti) *est* (consequenter ad vim verborum) *corpus meum*. » (C. BILLOT : *De Ecclesiae sacramentis*, quaest. 75.)

Atqui contentum sub speciebus (quod prius erat panis) non potest esse nunc corpus Christi, nisi tota substantia panis fuerit conversa in corpus Christi.

Ergo ex verbis Christi bene concluditur totam substantiam panis mutari in corpus Christi.

II. **Ex Traditione.** « Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, inquit *Trident.*, Sess. XIII, cap. 4... per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Christi... » Hujus persuasionis testes habemus Concilia, Patres et Liturgias.

1° CONCILIA. — In *Concil. Romano*, an. 1079, praescripta fuit Berengario formula fidei, in qua dicitur : « Confiteor panem et vinum, quae ponuntur in altari, per... verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram, et propriam, ac vivificatricem carnem et sanguinem Jesu Christi. » (*Denz.*, n. 298.)

In *Later. IV*, an. 1215 (*De Summa Trinit.*, c. 1), legimus. « Idem ipse sacerdos et sacrificium Jesus Christus, cujus corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus et vino in sanguinem potestate divina. »

Similia habentur in Conc. *Constantiensi* et *Florentino*.

2° SS. PATRES. — Docent SS. Patres, per verba consecrationis panem et vinum *mutari, verti, transformari, transferri* in Christi corpus et sanguinem. Atqui haec verba, cum contextu in quo usurpantur collata, manifeste exprimunt id, quod per transsubstantiationem intelligitur, et simul indicant nihil amplius de panis et vini substantia in speciebus consecratis superesse.

Scribit *S. Cyrillus Hier.* : « Aquam aliquando (Christus) mutavit in vinum...

et non erit dignus cui credamus quod vinum in sanguinem transmutasset? » (*Catech. mystag.* 4, n. 2. M., 33, c. 1098. — *S. Joan. Chrysost.* : « Hoc est corpus meum. Hoc verbum proposita transformat. » (*Hom. de prodit. Jud.* 2, n. 6. M., 49, c. 389.) — *S. Joan. Damasc.* : « Panis ac vinum et aqua per S. Spiritus invocationem et adventum mirabili modo in Christi corpus et sanguinem vertuntur. » (*De fide orthod.* l 4, c. 14. M., 94, c. 1146.)

3° LITURGIAE. — Omnes Ecclesiae, tam Latina quam Orientales, etiam schismaticae, in celebratione missae orant ut panis et vinum *fiant nobis corpus et sanguis Christi* ; ut *Deus transferat, transmutet panem in corpus Christi* ; ut *faciat panem corpus Christi, et id quod est in calice sanguinem Christi.* (Cf. n. 1593.)

III. Ex Ratione. 1° Si, peracta consecratione, substantia panis et vini in hoc sacramento remaneret, tolleretur veritas hujus sacramenti. Enimvero : « non aliquid potest esse alicubi, ubi prius non erat, ait *S. Th.*, nisi per loci mutationem, vel per alterius conversionem in ipsum... Manifestum est autem quod corpus Christi non incipit esse in hoc sacramento per motum localem ; primo quidem, quia sequeretur quod desineret esse in coelo : non enim quod localiter movetur, pervenit de novo ad aliquem locum nisi deserat priorem... Et ideo relinquitur quod non possit aliter corpus Christi incipere esse de novo in hoc sacramento nisi per conversionem substantiae panis in ipsum ; quod autem convertitur in aliquid, facta conversione, non manet. Unde relinquitur quod salva veritate hujus sacramenti, substantia panis post consecrationem remanere non possit. » (Q. 75, a. 2.)

2° Quatuor, ut dictum est (n. 1605), requiruntur conditiones ad transsubstantiationem. Atqui, hae quatuor conditiones in hoc sacramento verificantur. Ergo vera adest transsubstantiatio.

Prob. min. : a) Adsunt in hoc sacramento duo termini positivi, scilicet : ex una parte, panis ac vini substantia ; et ex altera, corpus et sanguis Christi. — b) Substantia panis, terminus *a quo*, esse desinit, sicut ex dictis constat ; et substantia corporis Christi incipit esse sub speciebus ; panisque substantia cum corpore Christi existere nequit. — c) Datur connexio inter utrumque terminum : vi verborum desinit esse substantia panis, et praesens sistitur substantia corporis Christi. — d) Datur quoddam tertium commune, species scilicet panis et vini, sub quibus corpus et sanguis Christi succedunt substantiae panis et vini. Mutatio igitur panis in corpus Christi recte transsubstantiatio dicitur.

1606. Corollarium. Recitata propositione refellitur non solum *consubstantiatio* Lutheri, vel *impanatio* Osiandri, sed etiam opinio Durandi (In 4. *Sent.* D. 11, q. 3) qui docet, formam substantialem panis desinere quidem per verba consecrationis, sed materiam primam panis remanere in hoc sacramento.

Quae opinio aperte pugnat cum Tridentino definiente *totam substantiam* panis converti in corpus Christi.

1607. Scholium. De panis desitione et corporis Christi replicatione.

Docet dogma fidei, per verba consecrationis totam substantiam panis omnino desinere esse sub speciebus, eique corpus Christi succedere. — Porro, altera adhuc movetur quaestio a dogmate independens, quo scilicet modo fiat tam panis desitio, quam corporis Christi sub speciebus positio : de hoc disputant theologi.

I. QUOAD PANIS DESITIONEM : docent nonnulli cum Scoto¹, desitionem panis fieri per *annihilationem*. Ratio est, quia post consecrationem nihil substantiae panis manet, nec in se nec in alio ; ejus enim materia et forma omnino destructae sunt : quod vera est annihilatio.

Communis tamen theologorum sententia docet cum S. Thoma², S. Alphonso³, Suarez⁴, Isambert⁵, illam panis desitionem nequaquam esse annihilationem, sed veram conversionem. — Probatur haec opinio :

a) *Ex modo loquendi Patrum et Conciliorum*, a quibus panis dicitur *mutari, converti, transsubstantiari* in corpus Christi. Sed quod mutatur aut convertitur in aliud, nequit dici annihilari.

b) *Ex ipsa notione annihilationis*⁶ : Annihilatio est *reductio totius rei in nihilum*. Ad annihilationem duo requiruntur : *primum*, ut nihil prorsus de re annihilata remaneat, sed totaliter esse desinat ; *secundum*, ut res, quae esse desinit, sistat simpliciter in non esse, et vi actionis, qua esse desinit, non ordinetur in aliud positivum et reale. Atqui, in Eucharistia, licet substantia panis totaliter esse desinat, non sistit tamen simpliciter in non esse, sed vi verborum, quibus esse desinit, ordinatur ad corpus Christi. Unde desitio panis non est annihilatio, sed vera conversio.

1608. II. QUOAD ACTIONEM VERÓ, QUA CHRISTUS FIT PRAESENS SUB SPECIEBUS, alii eam dicunt esse *adductivam*, alii *unitivam*, alii *reproductivam* corporis Christi⁷.

a) Scotus⁸ et Bellarminus⁹ docent, transsubstantiationem esse actionem corporis Christi *adductivam*. — Dicunt, transsubstantiationem terminari ad corpus Christi, non secundum suam substantiam, quia jam praeexistit, sed quatenus *praesens sub speciebus*, seu quatenus *novum ubi* accipit. Per verba enim consecrationis fit ut corpus Christi, praesens in coelis in specie propria et in esse physico, novam praesentiam, sacramentalem scilicet, accipiat, qua praesens sistitur sub speciebus in esse sacramentali. Quapropter vi verborum, sola producitur nova Christi *praesentia*, ratione cujus ipse Christus, praeexistens in coelis, praesens etiam fit in speciebus, seu *adducitur* sub speciebus.

b) *De Lugo* transsubstantiationem dicit esse actionem *unitivam*, seu *constitutivam* corporis Christi sub speciebus. « Melius ergo, *inquit*¹⁰ (transsubstantiatio) dicitur actio constitutiva corporis Christi sub speciebus, connotando etiam desitionem substantialem panis : nec enim unio secundum se, nec desitio secundum se, est adaequate conversio, sed utraque simul componit conversionem constantem ex utraque mutatione, ex desitione et unitione ; a qua conversione panis denominatur conversus, et corpus Christi denominatur succedens pani, seu id, in quod substantialiter convertitur panis. — Sed, *ut merito notat de Augustinis*¹¹, haec opinio ad primam reducitur. Cum enim de Lugo neget corpus Christi reproduci, illud necessario sequitur, nempe : ut

¹ 4. Sent., D. 14, q. 4. — ² Q. 75, a. 3 et 4. — ³ Hist. haer., Conf. 10, n. 24. — ⁴ Disp. 50, sect. 7. — ⁵ In q. 75, disp. 7. — ⁶ Cf. Isamb., loc. cit. a. 2. — ⁷ Cf. Gibbon, Disp. 16, dub. 5, t. 6, p. 238. — ⁸ 4. Sent., D. 1, q. 3 et 4. — ⁹ De Euch., l. 3, c. 18. — ¹⁰ De Euch., Disp. 7, sect. 6. — ¹¹ De Euch., p. 1, a. 5, schol. 2.

corpus Christi, existens in coelis, speciebus uniri et panis ac vini substantiae succedere possit, prorsus necesse est, illud vi verborum prius adduci.

c) *Communior tamen et verior sententia docet transsubstantiationem esse actionem corporis Christi reproductivam*, ita « ut si corpus Christi non existeret in coelis, inciperet existere in Eucharistia. » (*S. Alph.*, Conf. 10, n. 24.) — Igitur, actio conversiva panis est ex natura sua productiva corporis Christi ; sed cum corpus Christi jam praeexistat, illud de facto non producit absolute, sed sub novo modo essendi sacramentali ; seu tribuit corpori, quod in coelis physice jam existit, novum esse, sacramentale scilicet, ita ut incipiat existere sacramentaliter sub speciebus.

PROBATUR haec opinio : 1° *Ex modo loquendi Patrum et Conciliorum asserentium, panem et vinum converti in substantiam corporis et sanguinis Christi ; ex pane fieri, confici corpus Christi ; panem transmutari in corpus Christi*, etc. Atqui, si in Eucharistia non adesset corporis Christi reproductio, sed solum ejus adductio, aut unio sub speciebus, hae locutiones non verificarentur.

2° *Ex ipsa notione transsubstantiationis*, quae, secundum Tridentinum, est conversio substantialis, totius scilicet substantiae panis in corpus Christi. Porro, si transsubstantiatio terminaretur directe aut ad solam Christi praesentiam, aut ad ejus unionem cum speciebus, non autem ad ipsam substantiam corporis Christi, transsubstantiatio terminaretur directe ad aliquod accidens, non vero ad substantiam ; ac proinde nec adesset conversio substantialis, quae necessario est de substantia ad substantiam ; nec substantia panis posset stricte dici converti in corpus Christi. Ad transsubstantiationem igitur non sufficit simplex adductio ; aut unio ; sed requiritur vera productio seu reproductio corporis Christi.

CAPUT IV

De modo quo Christus est in Eucharistia.

Ut doctrina catholica de reali Christi praesentia plene absolvatur, restat, ut de modo inquiramus, quo Christus praesens est in Eucharistia. Ad hujus quaestionis explanationem tria sunt exponenda, videlicet : I, permanentia Christi in Eucharistia ; II, praesentia totius Christi sub utraque specie ; III, status Christi sub speciebus eucharisticis. His in art. IV quaedam de consecrariis realis Christi praesentiae in Eucharistia adjicientur.

ARTICULUS I.

De permanentia Christi in Eucharistia.

1609. *Lutherus*, ut supra jam notatum est (n. 1586), prius plene admisit Christum praesentem esse in Eucharistia ; deinde vero, mutata sententia, docuit ipsum esse praesentem solum *in usu seu sumptione* sacramenti, non autem ante usum, neque remanere praesentem in particulis consecratis, quae asservantur.

1610. Prop. *Christus modo permanente praesens est in Eucharistia* ¹.

De fide, ex Trid., Sess. XIII, can. 4 : « Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiae sacramento non esse corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante vel post ; et in hostiis seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini ; A. S. »

PROB. I. Ex verbis institutionis. Legimus (*Matth.*, xxvi, 26) : *Accipite et comedite, hoc est corpus meum...* His verbis constat, corpus Christi praesens fuisse sub specie panis, antequam Apostoli comederent : haec enim verba erant efficacia, et produxerunt quod significant ; et Christus ea protulit antequam Apostoli comederent : teste Tridentino, Sess. XIII, cap. 3 : « In Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret corpus suum esse quod praebebat. »

II. Ex modo loquendi Patrum. *S. Optatus Milev.*², altare vocat sedem corporis Christi ; et calices, Christi sanguinis portatores. — *S. Chrysost.*³ affirmat eundem Christum nunc in altari consistere, qui aliquando in praesepe a Magis fuit adoratus. — *S. August.*⁴ ait, Christum, in ultima coena, in suis manibus corpus suum portasse. — Haec vero manifeste ostendunt Christum ante et post usum vere et realiter in Eucharistia esse praesentem. — Quod idem disertis verbis affirmat *S. Cyrillus Alex.* : « Aliquos esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem juvare dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt vero qui haec asserunt : neque enim alteratur Christus, neque sanctum ejus corpus immutatur ; sed benedictionis vis ac facultas et vivificans gratia perpetua in illo existit. (In *Ep. ad Calosyrium*. M., 76, c. 1075.)

III. Ex Praxi Ecclesiae. Praescripsit *Conc. Nicaenum I*, can. 13, ut secundum antiquam regulam, moribundis non denegetur communio. — Testatur *S. Justinus*⁵, diaconos Eucharistiam ad absentes fratres detulisse ; *S. Cyprianus*⁶, *S. Basilius*⁷ testantur, fideles S. Eucharistiam secum in domos suas detulisse, praesertim saeviente persecutione, ut a sumptione corporis Christi non priva-

¹ Cf. *S. Alph., Hist., haer.* Conf. 10, a. 3, n. 38. — ² *Cont. Parmens.*, l. 6. — ³ In *I. Cor.*, hom. 24. — ⁴ In *Ps. xxxiii.* — ⁵ *Apolog.*, I, n. 65. — ⁶ *De lapsis*, n. 26. — ⁷ *Ep.* 289 (alias 93) *ad Caes. patric.*

rentur. Ad quem morem alludens, ait *Tertullianus* : « Non sciet maritus quod secreto ante omnem cibum gustes ; et si sciverit, panem non illum credet esse qui dicitur. » (*Ad uxor.*, l. 2, c. 5. M., 1, c. 1296.)

Quibus accedit consuetudo asservandi Eucharistiam. — « Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam, *inquit Trident.* Sess. XIII, cap. 6, adeo antiqua est, ut eam saeculum etiam Nicaeni Concilii agnoverit. Porro deferri ipsam S. Eucharistiam ad infirmos et in hunc usum diligenter in ecclesiis conservari... multis in Conciliis praeceptum invenitur, et vetustissimo catholicae Ecclesiae more est observatum. »

His omnibus manifeste constat, Ecclesiam semper persuasum habuisse, Christum modo permanente praesentem adesse in Eucharistia.

1611. Quaeritur. *Quandonam et quomodo Christus desinat esse in Eucharistia.*

Resp. 1° Cum in hoc sacramento Christus substantiae panis et vini succedat, ejusque vices aliquo modo suppleat, tamdiu praesens manet Christus sub speciebus, quamdiu mansisset panis vel vini substantia, si adfuisset : et eodem temporis momento praesens esse desinit, quo panis vel vini substantia propter accidentium corruptionem in aliam substantiam fuisset transformata.

2° *De modo, quo Christus praesens esse desinit :* a) concordant omnes in asserendo Christum desinere : nec per *annihilationem*, nec per *transsubstantiationem* ; quod enim annihilatur aut transsubstantiatur, esse totaliter amittit, corpus autem Christi per corruptionem specierum esse non amittit, cum in coelis subsistat ; nec per *corruptionem proprie dictam* ; corruptio unius est generatio alterius ; unde in corruptione substantiali eadem materia debet esse corrupti et geniti ; sed non est eadem materia corporis Christi et substantiae, quae ei sub speciebus succedit¹.

b) Si vero agitur de modo, quo fit illa Christi desitio, in varias sententias abeunt auctores pro variis scilicet modis, quibus Christum praesentem sisti docent : modus enim desitionis correspondere debet modo, quo Christus fit praesens sub speciebus. Qui igitur additionem vel unionem admittunt, docent Christum desinere esse praesentem sub speciebus, vel per amissionem praesentiae sub speciebus, vel per amissionem unionis cum speciebus. — Qui vero reproductionem admittunt, ita explanant : sicut in consecratione Christus reproducitur, et accipit esse sacramentale, adeo ut si antea nullibi exstisset, in hoc sacramento esse inciperet : ita etiam, corruptis speciebus. Christus illud esse sacramentale iterum amittit, adeo ut si alibi esse non haberet, in rerum natura esse omnino desineret.

1612. Scholium. *De praesentia Christi in diversis locis simul.*

Cum Christus praesens sit in Eucharistia, vere, realiter, et substantialiter et permanentemente praesens maneat donec corrumpantur

¹ Cf. Gonet, *De Euch.*, Disp. 5, a. 6 ; Maderni, q. 4, a. 2. — Cf. Isamb., q. 77, Disp. 2, a. 5.

species, sequitur corpus Christi permanenter praesens esse in diversis locis simul.

« Credit fides nostra quod corpus Christi vere est in coelo, et vere est in terra, in quolibet altari, et in quolibet loco ubi est panis triticeus in forma debita per sacerdotem consecratus. In hoc ergo est summum miraculum, quod unum et idem corpus numero est diversis locis : quod non solum videtur praeter et supra rationem, sed etiam contra, quia intelligibile seu possibile non videtur. Unde inter omnia mirabilia quae sunt in isto sacramento, istud videtur mirabilius et difficilius intellectu... Non autem credo quod in Scriptura vel in natura huic aliquid bene valeat assimilari. Sed interdum consuevit poni exemplum de verbo vocali, quod ab ore loquentis unum et solum procedens ad aures omnium audientium defertur ubicumque fuerint audientes, et nihilominus idem remanet in corde proferentis. » (Auctor *Opusc.* 52 c. 8 inter opera S. Thomae.)

Haec simultanea Christi praesentia multis in locis, *ut notat S. Alphonsus* (Confut. 10, n. 33), non fit per multiplicationem corporis Christi. Corpus Christi non multiplicatur ; sed illud idem corpus, quod ad dexteram Patris in coelis assidet juxta modum existendi naturalem, per multiplicationem consecrationum novum esse, sacramentale scilicet, accipit, et in omnibus locis ubi peragitur consecratio, praesens sistitur.

Quae simultanea Christi praesentia multis in locis magnum est mysterium, quod intellectus noster assequi non valet, quod tamen pie credere tenemur. (*Conc. Trid.*, Sess. XIII, c. 1.)

ARTICULUS II.

De praesentia totius Christi sub speciebus panis et vini.

1613. Doctrinam catholicam de praesentia totius Christi sub speciebus eucharisticis nobis exhibet *Conc. Tridentinum*, Sess. XIII, cap. 3 : « Semper, inquit, haec fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem, sub panis et vini specie una cum ipsius anima et divinitate existere : sed corpus quidem sub specie panis, et sanguinem sub vini specie, ex vi verborum ; ipsum autem corpus sub specie vini, et sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque, vi naturalis illius connexionis et concomitantiae, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur : divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum corpore et anima hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est tantumdem sub alterutra specie atque sub utraque contineri ; totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte : totus idem sub vini specie et sub ejus partibus existit. »

Quibus ex verbis manifestum est totum Christum, id est, ejus naturam humanam integram cum omnibus suis partibus, cum anima, corpore, sanguine ; atque ejus divinitatem, uno verbo, totam Verbi personam humanae naturae hypostatice conjunctam, quae nunc existit in coelis, existere sub speciebus eucharisticis, et sub qualibet parte specierum.

Sint igitur sequentes propositiones.

1614. Prop. I. *Totus Christus continetur sub utraque specie eucharistica ; partim quidem ex vi verborum, partim vero ratione naturalis concomitantiae.*

Prop. duas continet partes.

PARS I^a : *Totus Christus continetur sub utraque specie, est de fide,* contra Hussitas, ex Trid., Sess. XIII, can. 3 : « Si quis negaverit, in venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (I, Cor., xi, 27) : *Quicumque manducaverit panem hunc, VEL biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.* Hisce verbis constat, hominem, qui indigne vel manducat solum panem eucharisticum, vel bibit solum calicem, reum esse tum corporis tum sanguinis Domini. Atqui id fieri non potest, nisi et corpus et sanguis Christi sint sub utraque specie.

Praeterea Christus ait : *Qui manducat me, et ipse vivet propter me.* (Joan., vi, 58.) Manducare refertur solummodo ad speciem panis. Et tamen qui manducat speciem panis, manducat *me*, id est totum Christum. Ergo totus Christus est sub specie panis. Ergo.

II. Ex Traditione. Ecclesia, totum Christum sub specie panis, et non solam ejus carnem, et totum Christum sub specie vini, et non solum ejus sanguinem adesse, semper credidit. « Firmissime credendum est, ait Conc. Constantiense, Sess. XIII, et nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus et sanguinem tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter contineri. »

SS. Patres eos, qui panem consecratum comedunt, dicunt *Christiferos* (S. Cyrill. Hier.), id est totum Christum ferentes, et non solam ejus carnem ; *Agnum ipsum comedere* (S. Ephrem), et non solam ejus carnem. — Scribit S. Hieronym. : « Dominus Jesus, ipse conviva et convivium, ipse comedens et qui comeditur. » (Ep. 120, c. 2 M., 22, c. 986.)

III. Ex Ratione. Quotiescumque aliqua realiter et adaequate

sunt conjuncta, ubi est unum eorum, ibi etiam realiter sunt alia. Atqui corpus Christi nunc in coelis existentis, inseparabiliter est conjunctum tum cum anima et sanguine, quia Christus resurgens non amplius moritur (*Rom.*, vi, 9) ; tum cum divinitate et ipsius Verbi persona, quia quae Christus assumpsit in unione hypostatica, nunquam dimisit. Ergo ubi est corpus Christi, ibi est ejus anima, ejus sanguis, ejus divinitas ; et similiter ubi est sanguis, ibi est corpus, et anima et divinitas. Ergo sub qualibet specie, totus et integer Christus existit. (Cf. *S. Th.*, q. 76, a. 1.)

PROB. II^a PARS : *Partim ex vi verborum, partim ex reali concomitantia.*

De fide, est sacramenta Novae Legis illud totum et solum ex opere operato efficere, quod eorum formae significant. Atqui verba consecrationis panis solam panis conversionem in corpus Christi significant, et verba consecrationis vini solam vini conversionem in sanguinem Christi. Ergo vi verborum, sub specie panis praesens sistitur solum corpus Christi, et sub specie vini, solus sanguis Christi.

Caetera vero tum sub specie panis tum sub specie vini praesentia sistuntur ex naturali concomitantia, vi scilicet unionis illius inseparabilis, quae inter Christi corpus et sanguinem, animam et divinitatem existit. (*S. Th.*, q. 76, a. 2.)

1615. Corollarium. Si in triduo mortis Christi, quo ejus anima a corpore et sanguine, et ejus sanguis a corpore fuit separatus, Eucharistia celebrata fuisset, sub specie panis fuisset nec anima nec sanguis, sed solum corpus exsanguis et mortuum, Verbo tamen hypostatice conjunctum ; et sub specie vini solus sanguis verbo hypostatice conjunctus. (*S. Th.*, q. 76, a. 1 et 2.)

1616. Prop. II. *Facta specierum separatione, Christus sub singulis specierum partibus totus existit.*

De fide, ex Trid., Sess. XIII, can. 3, in superiori prop. recitato ; — idem jam docuerat Florent., *Decr. pro Arm.*, in quo legimus : « Sub qualibet parte hostiae consecratae et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. »

PROB. I. Ex *S. Scriptura*. Legimus (*Marc.*, xiv, 23) : *Et accepto calice gratias agens dedit eis ; et biberunt ex illo omnes.* Constat his verbis, Christum non duodecim calices, sed unum consecrasse, et Apostolos ex eodem calice bibisse. Porro, indubium est quemlibet Apostolum sub illa parte vini consecrati verum Christi sanguinem, ac proinde totum Christum sumpsisse. Ergo totus Christus, saltem

post factam specierum separationem, sub qualibet parte praesens adfuit.

II. **Ex Liturgia et Praxi Ecclesiae.** Ecclesia, in solemnitate Corporis Christi, cantat : « Fracto demum sacramento, ne vacilles, sed memento tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur. »

Praeterea, Ecclesia cultu latriae semper venerata est tum minimas hostiae consecratae particulas, tum guttulas vini consecrati.

Demum, semper usus in Ecclesia existit, ut, si necessitas id expostularet ad S. Communionem fidelibus porrigendam, species consecratae in partes frangerentur.

III. **Ex Ratione.** Christus tamdiu praesens remanet sub speciebus eucharisticis, quamdiu remaneret substantia panis vel vini, si haec sub accidentibus adesset. Atqui, speciebus separatis, propter hanc separationem substantia panis vel vini ab accidentibus non removetur, sed tota et integra sub qualibet parte remaneret. Ergo nec Christus propter specierum separationem ab eis removetur, sed totus et integer sub qualibet parte specierum existit.

1617. **Prop. III.** *Totus Christus etiam ante factam specierum separationem, sub singulis specierum partibus praesens existit. — Communis.*

PROP. I. Ex Conc. Tridentino, quod, Sess. XIII, cap. 3, docet : « Totus et integer Christus sub panis specie, et sub quavis ipsius speciei parte, totus idem sub vini specie, et sub ejus partibus existit. » Quae verba, absolute dicta nullaue addita restrictione, absolute sunt intelligenda ; ac proinde denotant eam fuisse mentem Concilii, ut doceret, Christum totum, etiam ante factam separationem, sub qualibet specierum parte adesse.

Si vero in can. 3 Concilium addidit restrictionem : *separatione facta*, eam adjecit, ne liberam scholasticorum opinionem damnaret, ut testatur Pallavicini, *Hist. Conc. Trid.*, l. 12, c. 7, n. 7.)

II. **Ex Ratione.** 1° Totus Christus praesens est sub qualibet parte specierum, separatione facta (n. 1616). Ergo etiam ante separationem.

Prob. conseq. Christus sola consecratione, non autem fractione specierum, sub speciebus eucharisticis praesens ponitur. Cum igitur specierum fractio nihil conferat ad Christi positionem sub speciebus, inde sequitur, quod si totus Christus non esset praesens sub qualibet parte ante separationem, nec post factam separationem praesens esse posset.

2° « Quia in hoc sacramento, *inquit S. Th.*, substantia corporis

Christi est ex vi sacramenti, quantitas autem dimensioniva ex vi realis concomitantiae, ideo corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiae, id est, per modum quo substantia est sub dimensionibus. » — Porro, « natura substantiae tota est sub qualibet parte dimensionum, sub quibus continetur... et hoc indifferenter, sive sint dimensiones actu divisae, vel etiam sint actu indivisae, divisibiles vero potentia. Et ideo manifestum est quod totus Christus est sub qualibet parte specierum panis, etiam hostia integra manente, et non solum cum frangitur. » (Q. 76, a. 3.)

1618. Scholium. Ex dictis inferri nequit, Christum pluries esse sub eadem hostia. Enimvero, ut notat *S. Th.* : « numerus sequitur quantitatem, et ideo quamdiu quantitas manet indivisa actu, neque substantia alicujus rei est pluries sub dimensionibus propriis, neque corpus Christi sub dimensionibus panis, et per consequens neque infinities, sed toties in quot partes dividitur. » (*Loc. cit.*, ad 1.)

ARTICULUS III.

De statu Christi sub speciebus eucharisticis ¹.

1619. « Credit Sancta Mater Ecclesia et fides catholica sub illa parva hostia contineri et esse veraciter totum corpus Christi ita magnum et ita perfectum sicut fuit in cruce, et ita magnum sicut in die Paschae resurrexit : et hoc est summum mirabile. » (Auctor *Opusc.* 52, c. 3 inter opera S. Thomae.)

Antequam probari possit, Christum in Eucharistia totam suam quantitatem dimensionivam possidere, quaedam de *quantitate* sunt praenotanda.

1620. Praenotanda. — *Quantitas dimensioniva* (quae dicitur etiam *molis*, seu *corpulentiae*, et constituit categoriam quantitatis), est *accidens extensivum substantiae*. Substantia enim corporea naturaliter est extensa ; ast non per se, sed per suam quantitatem quae est accidens physicum a substantia realiter distinctum.

Jamvero, quantitas duo officia habet circa substantiam, in qua est. Primum munus in eo situm est, quod quantitas extendat substantiam *in ordine ad se* ; ita scilicet ut una pars integrans corporis sit extra aliam partem, et quaelibet pars corporis occupet in toto suum situm proprium in ordine ad ipsum corpus ; ac proinde, ut adsint partes distinctae extra partes et suo naturali situ positae ; v. gr., ut in nomine caput jungatur pectori, mediante collo ; manus,

¹ Cf. *S. Th.*, q. 76 ; 4. *Sent.*, D. 10 ; *Opusc.* 52 ; *S. Alph.*, *Cont. haer.*, sess. XIII, n. 7-11 ; *Hist. haer.*, Conf. 10, n. 32 et seq.

mediantibus brachiis, etc. — Haec extensio vocatur *extensio interna, in ordine ad se*.

Secundum munus in eo situm est, quod quantitas substantiam extendat *in ordine ad locum*, seu quod constituat corpus in loco, ita ut una pars corporis unam partem loci, totum vero corpus totum locum occupet. — Haec extensio vocatur *extensio externa, in ordine ad locum*. — Ipsa sola corpori tribuit, ut sit in loco *localiter*, et *locum impleat*; ipsa sola efficit, ut corpus propter suam impenetrabilitatem alia corpora ab eodem loco expellat, et sit divisibile in partes, et mensurabile.

Extensio interna, in ordine ad se, est effectus *primarius* et *formalis* quantitatis, a qua separari nequit; ac proinde ubi est quantitas, ibi necessario est positio partium extra partes in ordine ad ipsum corpus. — Hanc internam extensionem comitatur quaedam naturalis *aptitudo* et *exigentia* ad occupandum locum, non autem actualis extensio in loco.

Extensio externa, in ordine ad locum, est effectus *secundarius* quantitatis, cum qua semper naturaliter conjungitur, nisi virtute superiori impediatur. Hanc autem extensionem externam a Deo impediri posse, apud omnes theologos in confesso est. Enimvero, etsi Deus ab aliqua re essentiam auferre nequit, ac proinde nec efficere ne corpus quantum sit extensum in ordine ad se, potest tamen, salva rei essentia, ejus proprietates naturales aut effectus impedire, sicut, v. gr., in fornace babylonica impeditur ignem ne combureret; ac proinde etiam efficere potest ne corpus sit extensum in ordine ad locum, neve locum occupet, sicut de facto circa corpus Christi contigit, v. gr., quando in sua nativitate e clauso Virginis utero exivit, vel januis clausis ad discipulos intravit¹.

Docuerunt nonnulli antiquiores theologo, quantitatem dimensionum corporis Christi non esse in Eucharistia, neque vi verborum, neque vi realis concomitantiae; quorum tamen opinionem fere omnes theologo rejiciunt ut erroneam, vel saltem errori proximam.

Convenit equidem inter omnes, quantitatem corporis Christi non esse sub speciebus eucharisticis cum *sua extensione externa*, in ordine ad locum, quippe cum impossibile sit corpus tam magnum localiter in loco tam exiguo extendi. Ast *certa* et *communis* theologorum sententia docet, corpus Christi sub speciebus consecratis adesse secundum totam suam quantitatem cum sua extensione interna; quo in sensu intelligenda est sequens propositio.

¹ Cf. S. Alph., *Confut.* 10, n. 34.

1621. Prop. *Corpus Christi in Eucharistia existit cum tota sua quantitate dimensiva.* — Certa et communis.

PROP. I. Juxta Patrum et Conciliorum doctrinam, illud idem corpus Christi, quod passum est in cruce, et quod nunc existit in coelis, existit sub speciebus eucharisticis. Jamvero, corpus Christi, quod passum est in cruce, et nunc existit in coelis, habet suam quantitatem dimensionivam. Ergo et in hoc sacramento eandem habet quantitatem.

II. Secundum Tridentinum *totus et integer* Christus existit in hoc sacramento. Porro, quantitas ad Christi integritatem pertinet. Ergo et haec est in sacramento.

III. Secundum Tridentinum, anima Christi unita est cum ejus corpore in Eucharistia. Atqui anima nequit esse in corpore non quanto ; ratio : quia anima non unitur nisi materiae dispositae et organizatae ; quae dispositio sine quantitate esse nequit.

IV. Si non adesset quantitas corporis Christi in Eucharistia, nec caro Christi adesse posset, cum caro sine quantitate existere nequeat.

V. Ea, vi concomitantiae, sunt in Eucharistia, quae cum substantia corporis Christi indivisibiliter uniuntur. Unde « quia substantia corporis Christi realiter non dividitur a sua quantitate dimensiva et ab aliis accidentibus, inde est quod ex vi realis concomitantiae est in hoc sacramento tota quantitas dimensiva corporis Christi, et omnia accidentia ejus. » (*S. Th.*, q. 76, a. 4.)

1622. Corollaria. Ex eo quod totum et integrum corpus Christi sit sub speciebus eucharisticis cum tota sua quantitate dimensiva, cum sua extensione interna, sed absque extensione externa in ordine ad locum, plura fluunt corollaria notatu digna.

COROLL. I. Cum corpus Christi sit sub speciebus absque extensione externa, ipsum in hoc sacramento existit per modum substantiae, et aliquo modo proprietatem spiritus participat. « Quantitas dimensiva corporis Christi, *ait S. Th.*, est in hoc sacramento, non secundum proprium modum, ut scilicet sit tota in toto, et singulae partes in singulis partibus ; sed per modum substantiae, cujus natura est tota in toto, et tota in qualibet parte. » (Q. 76, a. 4, ad 1.) — Et : « Spiritui competit esse totum in toto, et in qualibet parte : quia non habet quantitatem, nec a quantitate substantia ejus dependet. Corpus autem Christi quamvis in se consideratum non absolvatur a propria quantitate, tamen non comparatur ad hostiam sub qua est, secundum propriam quanti-

tatem ; et ideo non est spiritus, sed participat quantum ad aliquid proprietatem spiritus secundum comparisonem ad species sub quibus continetur. » (4. *Sent.*, D. 10, q. 1, a. 3, sol. 3, ad 3 ; cf. *Opusc.* 52, c. 3.)

COROLL. II. Licet corpus Christi sit totum in tota hostia, et totum in qualibet parte, inde tamen nulla oritur compenetratio partium corporis Christi, nullave partium confusio. Possidet enim corpus Christi extensionem internam, qua partes ponuntur extra partes in ordine ad ipsum corpus, etsi non in ordine ad locum. (Cf. 4. *Sent.*, *loc. cit.*, ad 2.)

COROLL. III. Cum idem corpus Christi, quod nunc existit in coelis, existat in hoc sacramento cum sua quantitate atque extensione interna, sequitur Christum sub speciebus eucharisticis habere omnes suas facultates, v. gr., voluntatem, intellectum, sensus internos et externos ; — possidere etiam omnia accidentia intrinseca, quae a loco non dependent, ut lumen gloriae, scientiam tam beatam quam infusam, pulchritudinem corporalem, et figuram organicam corporis quae ex intrinseca compositione corporis provenit.

Cum vero corpus Christi in Eucharistia non habeat extensionem externam, illa accidentia, quae a loco dependent, ut, v. gr., situs localis, habere nequit.

COROLL. IV. Cum corpus Christi in Eucharistia careat extensione externa, iis etiam caret proprietatibus, qua ex sola quantitate extensa externe fluunt, quales sunt divisibilitas, mensurabilitas, et actualis impenetrabilitas. Ac proinde nihil prohibet quominus in eadem hostia sit simul tota quantitas dimensiva corporis Christi, et tota quantitas dimensiva quae ante consecrationem subjectabatur in substantia panis. (Cf. *S. Th.*, q. 76, a. 4, ad 2.)

COROLL. V. Cum Christi corpus in Eucharistia careat extensione externa, sit autem in ea per modum substantiae ; cum insuper totum existat in qualibet hostia consecrata, inde sequitur, *Christum non esse in hoc sacramento tanquam in loco, nec circumscriptive, nec definitive.*

Non circumscriptive : quod est circumscriptive in loco, ita est in loco ut totum locatum sit in toto loco, et pars locati in parte loci : quae locatio sequitur extensionem externam. (Cf. q. 76, a. 5.)

Non definitive : illud, secundum S. Th. (4. *Sent.*, D. 10, q. 1, a. 3, q. 3), dicitur esse definitive in loco, quod, etsi a loco non continetur, et totum existit in toto loco et totum in qualibet parte loci, ex modo

tamen quo existit in uno loco, ita determinatur ad eum locum, ut non possit simul esse in alio loco. V. gr., anima humana per informationem corporis ita existit in hoc determinato corpore, ut non possit simul alibi existere ; et Angelus per applicationem virtutis activae ita existit in loco adaequato determinato, ut in alio simul existere non possit. Jamvero, ex ipso modo, quo corpus Christi determinatur ad existendum sub his determinatis speciebus, illud habet ut possit simul sub aliis speciebus existere : existit enim sub his determinatis speciebus per conversionem substantiae panis in seipsum ; quae conversio cum possit fieri multis in locis, corpus Christi sub omnibus illis speciebus simul existit, quarum substantia per consecrationem conversa est in ipsum.

Iste praesentiae modus est huic sacramento omnino proprius, et nullum in natura rerum exemplum habet ; vocatur a Tridentino (Sess. XIII, cap. 1), praesentia *sacramentalis*, et Christus dicitur esse praesens *sacramentaliter*. Quae praesentia sacramentalis altum est mysterium, « quam etsi verbis vix exprimere possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, et constantissime credere debemus. » (*Trid., loc. cit.*)

COROLL. VI. Cum corpus Christi non sit in hoc sacramento tanquam in loco, sequitur corpus Christi non esse in eo *mobilitate*, nec per se moveri posse de loco in locum. Motus enim localis per se soli rei, quae est in loco localiter, competit. Per accidens tamen, ratione specierum sub quibus continetur, corpus Christi moveri potest : ubi enim transferuntur species, ibi et transfertur corpus Christi quod sub eis latitat. (*S. Th., q. 76, a. 6 ; S. ALPH., Cont. haer., Sess. XIII n. 10.*)

COROLL. VII. Corpus Christi existens in hoc sacramento nihil pati potest a nullo agente extrinseco per solam virtutem suam naturalem operante. Corpora enim ab agentibus extrinsecis pati aut immutari nequeunt, nisi habeant quantitatem extensam in ordine ad locum, quae deficit in corpore Christi in hoc sacramento existentis.

COROLL. VIII. Corpus Christi sub speciebus existentis a nullo oculo corporeo, etiam glorificato, naturaliter videri potest. Ad naturalem enim alicujus corporis visionem necesse est, ut corpus sui speciem in oculum immittat. Porro, immissio speciei fieri nequit nisi a corpore localiter extenso. (*Q. 76, a. 7.*)

An autem oculus corporeus virtute supernaturali ad videndum corpus Christi, prout existit sub speciebus, elevari possit, controvertitur. Affirmant alii ; communior tamen et probabilior sententia

negat, ea nitens ratione, quod modus, quo Christus existit in hoc sacramento, est extra latitudinem proprii objecti adaequati oculi corporei ; ac proinde nequidem de potentia Dei absoluta oculus corporeus, ad corpus Christi sub speciebus eucharisticis videndum, elevari potest.

COROLL. IX. Christus sub speciebus existens, cum omnes suas facultates et omnia sua accidentia absoluta habeat, omnes operationes vitales, quae a sensibus non pendent, exercere potest ; imo propter identitatem humanitatis, anima ejus in Eucharistia eas perceptiones habet, quas alibi ex sensuum exercitio possidet.

Proinde Christus in hoc sacramento possidet visionem beatificam, amorem, scientiam beatam et infusam quibus videt clare et distincte et cogitationes omnium hominum, et titulo speciali omnes actiones, cogitationes, affectus, et obsequia, quae ad Eucharistiam referuntur.

COROLL. X. Christus, cum in hoc sacramento quantitatem externam in ordine ad locum non possideat, actus sensuum externorum naturaliter habere nequit ; quippe sensus externi, absque extensione locali, nec a rebus circumstantibus immutari, nec consequenter eas naturaliter percipere possunt. (*S. Alph.*, Conf. 10, n. 35.)

Christus igitur, sub speciebus existens, neque homines circumstantes oculis corporeis naturaliter videre, neque eorum preces auribus corporeis naturaliter audire potest.

Docent tamen communiter doctores, fieri posse ut *supernaturaliter* Christus actus sensuum externorum eliciat, ita ut in hoc sacramento existens, et circumstantes oculis suis videat, et eorum preces auribus suis audiat.

Utrum autem *de facto* Christus sic supernaturaliter actus illos exerceat, controvertitur. Plures, tum antiquiores tum recentiores theologi, partem affirmativam ut probabilem, aut probabiliorem, tenent ; cum tamen pro hac sententia nec auctoritates Patrum adsint, sicut ultro fatentur patroni hujus sententiae, nec pro ea cogentia afferantur argumenta, standum esse videtur sententiae negativae, quae est et traditioni conformior, et inter scholasticos communior.

ARTICULUS IV.

De consecrariis realis Christi praesentiae in Eucharistia, seu de cultu Eucharistiae exhibendo.

1623. Cum Christus sub speciebus eucharisticis vere et realiter et permanenter contineatur, inde illud imprimis consequitur, videlicet, SS. Eucharistiam adorandam esse cultu latriae. « Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, ait *Trid.*, Sess. XIII, cap. 5, quin omnes Christi fideles, pro more in catholica Ecclesia semper recepto, latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant. »

1624. Errores. — Sacramentarii, utpote realem Christi praesentiam negantes, Eucharistiae cultum aliquem exhibendum esse negant, atque catholicos, qui Christum in hoc sacramento adorant, de idololatria accusant. Cum his consentiunt lutherani, quando agitur de cultu huic sacramento extra usum deferendo. Qui vero ex lutheranis realem Christi praesentiam in usu hujus sacramenti admittunt, dissentiunt quoad adorationem Christo in hoc usu exhibendam : alii ipsum adorandum esse putant ; alii, e contra, omnem ei denegant adorationem, utpote institutioni Christi et Apostolorum praxi contrariam.

1625. Prop. *Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriae.*

De fide, ex Trident., Sess. XIII, can. 6 : « Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae sacramento Christum... non esse cultu latriae, etiam externo, adorandum... A. S. »

PROB. I. Ex Traditione. In verba *Ps.*, xcviII, 5 ; *Adorate scabellum pedum ejus*, scribit *S. Ambrosius* : « Itaque per scabellum terra intelligitur : per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam Apostoli in Domino Jesu adorant. » (*De Spiritu Sancto*, l. 3, n. 79. M., 16, c. 794.) — *S. Cyrill. Hier.* : « Post communionem corporis Christi, accede et ad sanguinis poculum, non extendens manus, sed pronus, et adorationis ac venerationis in modum. » (*Catech.* 23, n. 22. M., 33, c. 1126.) — *S. Aug.* : « Nemo autem illam carnem manducat nisi prius adoraverit. » (*In Ps.*, xcviII, n. 9. M., 37, c. 1264.)

II. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia, sicut testantur vetustissimae liturgiae, fidelibus semper et ubique praecipiebat, ut Christum in Eucharistia adorarent.

III. Ex Ratione. Christus, verus Deus et verus homo, adorandus est cultu latriae. Atqui, in hoc sacramento est idem Christus qui natus est ex Virgine, et qui nunc sedet in coelis ad dexteram Dei Patris. Ergo etiam in hoc sacramento Christus adorandus est cultu latriae. « Neque enim, inquit *Trid.*, Sess. XIII, cap. 5, ideo minus est

adorandum quod fuerit (hoc sacramentum) a Christo Domino, ut sumatur, institutum : nam illum eundem Deum praesentem in eo adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum, dicit : *Et adorent eum omnes Angeli Dei* ; quem Magi procidentibus adoraverunt ; quem denique in Galilaea ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur. »

1626. Quaeritur. *An una cum Christo species sacramentales adorentur.*

Resp. Affirmative. Testatur enim Trident., cultum latriae exhibendum esse huic sanctissimo sacramento ; porro, sacramentum non est solum corpus Christi, sed est corpus Christi una cum speciebus ; ac proinde cultus deferitur huic toti, id est, Christo et speciebus simul. (Cf. S. ALPH., *Cont. haer.*, Sess. XIII, n. 37.)

Atvero, Christus in Sacramento adoratur propter se ; ac proinde ipse est objectum *formale* seu *motivum*, et simul objectum *terminativum* cultus latriae ; species vero adorantur non propter se, sed propter Christum sub eis latentem ; ac proinde ipsae sunt quidem objectum *terminativum* cultus, non autem objectum *motivum* seu *formale*. Sicut, v. gr., quando regem veneramur, una cum rege ejus vestem veneramur, sed nonnisi propter dignitatem regis ipsa induti.

1627. Corollaria. *Ex dictis sequitur :*

I. Piam et utilem esse praxim ab Ecclesia introductam publice exponendi SS. Sacramentum, tum ut fideles Christo honorem ferventius impendant, atque gratias majori cum devotione implorent, tum ut eas irreverentias et injurias reparent, quae erga tantum Sacramentum adeo frequenter committuntur.

II. Piam admodum et salutiferam esse praxim SS. Eucharistiam frequenter visitandi, in qua Christus nobiscum est usque ad finem mundi, *ut Deus*, quem colere debemus ; *ut benefactor*, qui gratias sua passione promeritis nobis dispensare peroptat ; *ut amicus*, cujus deliciae sunt esse cum filiis hominum, quorum colloquiis delectatur : *ut exemplar virtutum*, quod imitari debemus his in terris, si Christo frui velimus in coelis. (Cf. S. ALPH., *Visitationes SS. Sacramenti.*)

CAPUT I V

De speciebus Eucharisticis.

1628. In SS. Eucharistia remanere species quasdam, seu accidentia panis et vini, definitum est a Tridentino, Sess. XIII, can. 2 : « Si quis negaverit mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus... *manentibus duntaxat speciebus panis et vini* ; A. S. » — Idipsum testantur sensus nostri ; siquidem experimur in Eucharistia post consecrationem remanere quantitatem, saporem, odorem, figuram, quae ante consecrationem in pane et vino aderant.

Quod quidem ex suavi divinae providentiae dispositione factum est. « Sensu apparet, ait S. Th., facta consecratione, omnia accidentia panis et vini remanere. Quod quidem rationabiliter per divinam providentiam fit. *Primo* quidem, quia non est consuetum hominibus, sed horribile, carnem hominis come-

dere, et sanguinem bibere. Et ideo proponuntur nobis caro et sanguis Christi sumenda sub speciebus illorum quae frequentius in usum hominis veniunt. — *Secundo*, ne hoc sacramentum ab infidelibus irrideretur, si sub specie propria Dominum nostrum manducaremus. — *Tertio*, ut dum invisibiliter corpus et sanguinem Domini nostri sumimus, hoc proficiat ad meritum fidei. » (Q. 75, a. 5.)

Circa species in Eucharistia post consecrationem remanentes, duae praesertim agitantur quaestiones: *prima* versatur circa objectivam specierum realitatem; *secunda*, circa modum quo istae species existunt.

ARTICULUS I.

De objecta specierum realitate.

1629. Antiquiorum philosophorum catholicorum et theologorum sententia unanimiter docet, accidentia absoluta corporum esse entia quaedam realia, physica, objectiva, ab ipsa substantia corporum realiter distincta, ac proinde ab ea per virtutem divinam separabilia, quamvis naturalem exigentiam habeant, ut substantiae tanquam subjecto inhaereant. Ideo antiquiores theologi unanimiter et recentiores fere omnes docent, accidentia panis et vini, quae post consecrationem in Eucharistia remanent, esse entia realia, physica, objectiva, quae actione sua reali et physica in sensus nostros illas imprimunt sensationes, quas ad eorum praesentiam experimur.

Verum, a saeculo XVII, nonnulli theologi (inter quos eminet P. Emmanuel Maignan, Ord. Minor., in sua *Philosophia sacra*), qui cartesianam sequuntur philosophiam, speciebus eucharisticis omnem realitatem objectivam denegant, easque dicunt esse *species intentionales*, seu *meras apparentias*, seu *meras impressiones* in sensibus nostris absque ulla objectiva realitate existentes.

Docet enim philosophia cartesiana, nullam esse realem distinctionem accidentia inter et substantiam, corporaque essentialiter consistere in trina dimensione actuali; ac proinde fieri non posse, ut, absente ipsa corporis substantia, ejus accidentia physice et objective remaneant. Quocirca theologi, qui huic adstipulantur philosophiae, asserere coguntur, in Eucharistia, peracta conversione substantiae panis in corpus Christi, nulla prorsus objective remanere panis accidentia, et ipsum Deum, quas ad praesentiam sacramenti experimur impressiones, eas, sive immediate per se, sive mediante corpore Christi, producere, quasi substantia panis adhuc adesset¹.

¹ Ita etiam Sifflet, *Les sept mystères*, p. 211 ss.

1630. Prop. *Facta consecratione, in SS. Eucharistia remanent accidentia vera et physica, et non tantum apparentia.* — Certa.

PROB. I. Ex S. Scriptura et Conciliis. 1° Legimus (*Luc.*, xxii, 17) : *Accipite et dividite inter vos.* — (*I. Cor.*, x, 16) : *Panis, quem frangimus nonne participatio corporis Domini est.* — Et ex Tridentino, Sess. XIII, can. 3, constat, species esse aliquid quod in partes separari potest. Atqui, quod *dividitur, frangitur, in partes separatur*, non potest esse aliquid apparens tantum, aut mera impressio ; sed necessario est quid physicum, reale, objective existens, Ergo species eucharisticae sunt aliquid reale et physicum.

2° In Later. IV, in Florentino, et in Tridentino, definitum est : panem et vinum converti in corpus et sanguinem Christi, *manentibus duntaxat speciebus panis et vini.* Jamvero, quod manet, jam antea existerat ; ergo eadem species, quae erant ante consecrationem, remanent post consecrationem.

Praeterea, vocem *species*, qua utuntur Concilia, designare vera et physica accidentia panis et vini, non autem species intentionales aut meras apparentias, ex eo manifestum est, quod tempore eorumdem Conciliorum vox *species* ab omnibus theologis et scriptoribus ecclesiasticis accipiebatur eadem significatione ac *accidens*. Porro, verba definitionum accipienda sunt secundum eam significationem, quam habent apud auctores illius temporis, quo definitiones latae sunt, et non juxta sensum qui multo postea invectus est, qualis est novus verbuli *species* sensus a Cártesianis introductus.

II. Ex Traditione. SS. Patres, qui ante exortam haeresim Berengarii scripserunt, physicam et objectivam specierum realitatem aperte innuunt ; v. gr., quando species vocant *rem materialem*, ut Origenes (In *Matth.*, l. 11, n. 14), *rem sensibilem*, ut S. Joan. Chrysost. (Hom. 82 in *Matth.*, n. 4) ; vel dicunt : *Eucharistiam constare ex duabus rebus, terrena et coelesti*, ut S. Irenaeus (*Adv. haer.*, l. 4, c. 18) ; vel duo in Eucharistia distinguunt, *sacramentum* scilicet seu *signum*, et corpus sub illo signo contentum. Ait S. Aug. : « Non dubitavit Dominus dicere, *hoc est corpus meum*, cum signum daret corporis sui. » (*Cont. Adim. Manich.*, c. 12. M., 42, c. 144.)

Doctores vero, qui tempore Berengarii vel postea floruerunt, objectivam accidentium realitatem disertis verbis affirmant. « Ante consecrationem, ait *Innocentius III*, accidens est in subjecto, quoniam existit in alio. Sed post consecrationem accidens est sine subjecto, quoniam existit per se. Transit enim substantia, sed remanent accidentia. » (*De sacro altaris myst.*, l. 4, c. 9. M., 217, c. 862.)

III. **Ex Consensu theologorum.** Theologi omnes usque ad secundam partem saeculi xvii, uno ore doctrinam de objectiva specierum realitate tradiderunt. Porro theologorum toto orbe diffusorum sententia concors in re fidei et morum per tempus adeo notabile, ita certum praebet argumentum, ut ei contradicere sit saltem haeresi proximum. (Cf. n. 23.)

IV. **Ex Ratione.** 1° Si species eucharisticae non essent vera et physica accidentia, objective existentia, non adesset in Eucharistia signum sensibile; ac proinde Eucharistia non foret sacramentum, cum ad sacramenti essentiam pertineat esse signum sensibile. Sed hoc est contra fidem.

2° Christus, instituendo istud sacramentum, dixit: *Hoc est corpus meum*. Sed haec propositio vera non esset, nisi pronomen *hoc* designaret individuum quoddam sensibile, quod in initio et in fine prolationis existit. Porro, praeter accidentia nihil potest de pane et vino remanere. Accidentia igitur panis remanent in fine istius locutionis. (S. Th., *Cont. Gent.*, l. 4, c. 63.)

3° Sensus nostri bene dispositi nunquam falluntur circa objectum proprium rite propositum. Ergo nec falluntur in hoc sacramento, sicut recitatur in officio Corporis Christi: « Sensus a deceptione redduntur immunes, qui de accidentibus iudicant sibi notis. » Porro sensus in Eucharistia apprehendunt vera et propria accidentia.

4° Demum, si accidentia objective et physice non existerent, Deus ipse nos continuo illuderet et deciperet; quod divinam maiestatem et veracitatem omnino dedecet.

ARTICULUS II.

De modo existendi specierum.

1631. Accidentia panis et vini in Eucharistia vere et physice remanent, absente substantia, cui prius inhaerebant. Cum vero accidentis sit inesse in alio tanquam in subjecto, altera exurgit difficultas, scilicet, quonam modo species exstant in Eucharistia.

Docent nonnulli, accidentia existere in corpore Christi tanquam in subjecto. Sed, ait S. Th. (q. 77, a. 1): « Manifestum est quod huiusmodi accidentia non sunt in substantia corporis et sanguinis Christi sicut in subjecto, quia substantia humani corporis nullo modo potest his accidentibus affici; neque etiam est possibile quod corpus Christi gloriosum et impassibile existens alteretur ad suscipiendas huiusmodi qualitates. »

« Dicunt autem quidam, ait S. Doctor, *loc. cit.*, quod sunt sicut in subjecto in aere circumstante. Sed nec hoc esse potest. Primo quidem, quia aer non est

hujusmodi accidentium susceptivus. *Secundo*, quia hujusmodi accidentia non sunt ubi est aer, quinimo ad motum harum specierum aer depellitur. *Tertio*, quia accidentia non transeunt de subjecto in subjectum, ut scilicet idem accidens numero, quod primo fuit in uno subjecto, postmodum fiat in alio... *Quarto* quia cum aer non spoliatur accidentibus propriis, simul haberet accidentia propria et aliena. »

Docet autem doctrina catholica, in *Eucharistia accidentia existere absque ullo subjecto*.

1632. Prop. In SS. *Eucharistiae sacramento accidentia existunt sine subjecto*. — Certa.

PROB. I. Ex Concilio Constantiensi, in quo damnata est 2^a prop. Wicleffi : « Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem sacramento. » (*Denz.*, n. 478.) Quae prop. proscripta est, non quia asserebat substantiam panis remanere, quippe hoc jam erat proscriptum in prop. 1^a. « Substantia panis et vini remanent in Sacramento altaris » ; sed quia negabat existentiam specierum sine subjecto.

II. Ex Catech. Rom., in quo (*De Euch.*, n. 27), legimus : « accidentia, aut quae oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subjecta esse mira quadam atque inexplicabili ratione. » — Et, n. 45 : « Tertium restat quod in hoc sacramento maximum atque mirabile videatur... panis videlicet et vini species in hoc sacramento sine aliqua re subjecta constare... nam super omnem naturae ordinem ipsa (accidentia) se, nulla alia re nisa, sustentant. Haec perpetua et constans fuit Ecclesiae catholicae doctrina. »

III. Ex Consensu theologorum. Omnes fere theologi, qui realitatem objectivam propugnant, accidentia sine subjecto existere docent. « Ideo relinquitur, ait *S. Th.*, quod accidentia in hoc sacramento maneant sine subjecto, quod quidem virtute divina fieri potest. » (Q. 77, a. 1.) — Et *Scotus* : « Dum manet Eucharistia, non est ibi substantia, nisi substantia corporis Christi. Accidentia etiam manent tunc sine subjecto. » (In 4. *Sent.*, D. 12, q. 6.) — Similia habent omnes fere theologi.

1633. Scholium. Quo melius intelligatur haec doctrina, recordandum est :

a) Accidentia, secundum scholasticos, causari quidem a principiis substantiae, habere tamen esse ab esse substantiae realiter distinctum.

b) Accidentia habere naturalem exigentiam inhaerendi substantiae tanquam subjecto, ac proinde naturaliter existere non posse, nisi proprio subjecto inhaereant ; verum, non esse de essentia

accidentis ut actu substantiae inhaereat ; ac consequenter fieri posse per omnipotentem Dei virtutem, ut accidens actu existat sine subjecto. « Secundum legem ordinariam, ait *S. Alph.*, ita accidentia seu species existere nequeunt sine subjecto ; atvero possunt secundum legem extraordinariam et supernaturalem. » (Confut. 10, n. 37.)

Et *S. Th.* : « Accidentia, inquit, in hoc sacramento manent sine subjecto, quod quidem virtute divina fieri potest : cum enim effectus magis depondeat a causa prima quam a causa secunda, Deus, qui est prima causa substantiae et accidentis, per suam infinitam virtutem conservare potest in esse accidens, subtracta substantia per quam conservabatur in esse sicut per propriam causam ; sicut etiam alios effectus naturalium causarum potest producere sine naturalibus causis, sicut humanum corpus formavit in utero Virginis sine virili semine. » (Q. 77, a. 1.)

c) Primum accidens, quod afficit substantiam et in ea existit sicut in subjecto, esse quantitatem ; alia vero accidentia immediate existere in quantitate tanquam in subjecto, et mediante quantitate afficere substantiam. (Cf. *S. Th.*, q. 77, a. 2.)

Consequenter dicendum est cum doctoribus catholicis : In Eucharistia solam quantitatem, omnipotenti Dei virtute, sine ullo prorsus subjecto existere ; omnia vero alia accidentia quae remanent, esse in quantitate panis et vini, tanquam in subjecto, sicuti in ea erant ante consecrationem.

1634. Corollarium. Cum agere et pati sequantur esse, atque accidentia ex virtute divina conservent in Eucharistia illud idem esse quod habebant, substantia panis et vini existente ; inde sequitur, accidentia post consecrationem ea omnia agere et pati posse, quae potuerunt ante consecrationem. Species igitur sacramentales corpora exteriora immutare et alterare possunt ; sicut et ipsae dividi, alterari et corrumpi. (*S. Th.*, q. 77, a. 3 et 4.)

1635. Quaeritur. *Utrum et quomodo ex speciebus sacramentalibus aliquid generari possit.*

1° Ex speciebus eucharisticis aliquid generari posse, certum est omnino, siquidem, « ad sensum videri potest ex speciebus sacramentalibus aliquid generari, vel cineres, si comburantur, vel vermes, si putrefiant, vel pulveres, si conterantur. » (*S. Th.*, q. 77, a. 5.)

2° « Quomodo autem ex eis aliquid generari possit, difficile est videre », ait *S. Doctor*, loc. cit. — Enimvero, generatio unius substantiae est corruptio alterius. Sed, ex una parte, in hoc sacramento non adest substantia panis et vini ; et ex altera, certum est ex corpore et sanguine Christi nihil generari posse, cum sint incorruptibilia.

Ad hanc solvendam difficultatem plures proferuntur sententiae. Duas probabiliores et communiores tantum referemus.

Prima sententia, quam tenet S. Thomas, docet, « quod in ipsa consecratione miraculose datur quantitati dimensivae panis et vini, quod sit primum subiectum subsequentium formarum. Hoc autem est proprium materiae; et ideo ex consequenti datur praedictae quantitati dimensivae omne illud quod ad materiam pertinet; et ideo quidquid posset generari ex materia panis vel vini, si adesset, totum potest generari ex praedicta quantitate panis vel vini, non quidem novo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti. » (*Loc. cit.*)

Secunda sententia, quam S. Thomas vocat *probabilem*, et quam sequitur S. Alph. (Confut. 10, n. 37), docet, in ultimo corruptionis instanti, novam a Deo creari materiam, in quam formae subsequentes inducantur. Creatur autem haec nova materia non vi novi miraculi in momento corruptionis specierum producti, sed ex speciali dispositione connaturalis providentiae propter miraculum transsubstantiationis introducta; virtute cuius, statim ac corrompuntur species, nova adest materia, ex qua novae substantiae possint generari; sicut, v. gr., quando novus generatur homo, virtute connaturalis providentiae, et citra novum miraculum, nova creatur anima.

Ex dictis facili negotio colligi potest, quomodo species possint nutrire; etenim « per eandem rationem possunt converti in corpus humanum per quam possunt converti in cineres vel in vermes. » (S. Th., q. 77, a. 6.)

CAPUT VI

De relatione ss. Eucharistiae ad rationem¹.

1636. « In praeparatione et in dispositione et ordinatione istius benedicti panis, scilicet sacramenti Eucharistiae Deus tot et tanta mirabilia inclusit, quod in ipso videtur quasi omnium mirabilium, quae ab initio mundi fecit, memoriam renovasse... Unde et in canone (istud sacramentum) vocatur *mysterium fidei*, id est secretum sacratissimum soli fidei manifestum. » (Op. 52, c. 1 inter opera S. Thomae.)

Quae mirabilia, etsi miracula proprie dicta vocari nequeunt, quia non sunt facta sensibilia, miracula tamen sensu lato, et quidem miracula *maxima* apte dicuntur.

Omnia mirabilia, quae fiunt in Eucharistia, ad quatuor praecipua, cum quibus connectuntur alia, reduci posse videntur. Sunt autem: 1° Conversio substantiae panis et vini in corpus et sanguinem Christi (n. 1606). — 2° Existentia totius corporis humani cum tota sua quantitate dimensiva sub hostia tam parva (n. 1621). — 3° Existentia ejusdem corporis in pluribus locis simul (n. 1612). — 4° Existentia accidentium panis et vini sine subiecto (n. 1632).

Cum igitur tot ac tanta in SS. Eucharistia includantur mirabilia, quaeritur *quomodo ratio humana se habeat relate ad hoc sacramentum*.

¹ Cf. Opusc. 51 (alias 58), c. 11-13; Opusc. 52, (alias 59), per totum.

Ratio humana relate ad Eucharistiam duplici sub respectu considerari potest : vel nuda in se, suis solis viribus relicta ; vel ut illustrata lumine fidei.

1637. SI RATIO CONSIDERATUR NUDA IN SE,

Dicendum est : I. *Rationem hujus mysterii impossibilitatem probare non posse.*

PROB. 1° *Indirecte.* — Inter fidem et rationem nulla potest esse vera contradictio. Porro, fides existentiam hujus mysterii docet. Ergo ratio ejus impossibilitatem nunquam probare valebit.

2° *Directe.* — Ut alicujus rei impossibilitas demonstretur, prorsus necesse est ut percipiatur aliqua repugnantia inter terminos, qui rem constituere dicuntur ; ad hujus autem repugnantiae perceptionem absolute requiritur, ut intima et perfecta terminorum cognitio habeatur. Jamvero, ratio humana nec intimam corporum naturam, nec relationem substantiae cum suis accidentibus, nec praesertim statum corporis gloriosi, quale est corpus Christi, nec modum quo Christus existit in hoc sacramento, perfecte et intime cognoscere valet. Ratio igitur ex eorum collatione, quae in hoc sacramento existunt, nec aliquam inter ea repugnantiam deprehendere, nec proinde hujus mysterii impossibilitatem demonstrare valet.

Dicendum est : II. *Rationem suis viribus hujus mysterii possibilitatem positive probare non posse.*

PROB. Ad probandam alicujus rei possibilitatem, plena et adaequata requiritur terminorum cognitio, ut inde manifeste appareat, nullam inter terminos adesse repugnantiam. Sed ut modo dictum est, haec terminorum plena cognitio relate ad hoc sacramentum naturaliter est impossibilis. Ergo.

1638. SI RATIO CONSIDERATUR UT LUMINE FIDEI ILLUSTRATA,

Dicendum est : I. *Rationem etiam fide illustratam, hujus mysterii intrinsecam possibilitatem evidenter probare non posse.*

PROB. Ratio per revelationem invicte cognoscit, tum hujus mysterii existentiam, tum mirabilia, quae in eo peraguntur. Revelatio autem plenam eorum cognitionem, quae in hoc sacramento fiunt aut existunt, non suppeditat ; ac proinde nec rationi media confert intrinsecam hujus mysterii possibilitatem evidenter probandi.

Est igitur hoc augustissimum sacramentum altum mysterium, quod sola fide cognoscimus. Quocirca de eo canit Ecclesia :

Quod non capis, quod non vides,

Animosa firmat fides,

Praeter rerum ordinem.

Est mysterium, quod non curiosius debemus perscrutari. « Caven-
dum est tibi, ait *Thomas a Kempis* (*Imit.*, l. 4, c. 18), a curiosa
et inutili perscrutatione hujus profundissimi sacramenti, si non vis
in dubitationis profundum submergi. »

Unde : *Ad firmandum cor sincerum*

Sola fides sufficit. (Hymn. Pange lingua.)

**Dicendum est : II. Rationem fide illustratam, posse argumentis
extrinsecis illius mysterii possibilitatem aliquo modo probare.**

PROB. Dictat ratio, praesertim si fide illustretur, Deum multo
plura facere posse, quam nos intelligere valeamus. « Demus, ait
S. Aug., Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non
posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis. »
(*Ep.* 137 ad *Volusian.*, n. 8. M., 33, c. 519.) Ac proinde ex omni-
potentia Dei ratio hujus mysterii possibilitatem aliquo modo pro-
bare valet.

**Dicendum est : III. Rationem fide illustratam, SS. Eucharistiam
defendere et illustrare posse.**

« Verum est autem quod omnes errores infidelium non solum
per S. Scripturam, sed etiam per rationes possunt elidi, et multae
etiam suasiones bene per rationem naturalem inveniuntur, quibus
intellectus fidelium jam credentium adjuvatur et confortatur ad
veritatem clarius et obnoxius amplectendam. » (*Opusc.* 52, a. 1.)

Omnes igitur objectiones, quae contra hoc sacramentum moven-
tur, ratione fide illustrata elidi possunt ; siquidem ratio demons-
trare valet, has omnes objectiones nullatenus probare aliquam in
hoc ineffabili sacramento adesse repugnantiam.

Objectiones.

1639. Objicitur I. Repugnat corpus humanum sub hostia tam parva existere.
Ergo Christi corpus nequit esse in Eucharistia.

Resp. Repugnat sub hostia tam parva existere corpus humanum, cum actuali
sua extensione externa, *conc.* ; cum sola extensione interna, absque externa, ad
modum substantiae, *nego*, vel potius *distinguo* : repugnat, si consideratur sola
virtus creaturae, *conc.* ; repugnat, si consideratur virtus Creatoris, quae exten-
sionem externam a corpore auferre potest, *nego*.

Inst. Impossibile est dari corpus sine quantitate. Sed quantitas locum occu-
pat. Ergo.

Resp. Impossibile est dari corpus sine quantitate : *dist.*, sine quantitate, si
consideratur quoad effectum suum primum et formalem, qui est extensio
partium extra partes in ordine ad ipsum corpus, *conc.* ; sine quantitate, si
consideratur quoad effectum suum secundarium, qui est extensio partium
extra partes in ordine ad locum, *subdist.*, est impossibile naturaliter, *conc.* ;
supernaturaliter, *nego*. (Cf. n. 1620.)

1640. Obj. II. Corpus nequit esse sine figura. Atqui figura non datur absque
extensione locali. Ergo corpus Christi nequit esse sine extensione locali.

Resp. Corpus nequit esse sine figura, *dist.* : sine figura interna, quae ex coordinatione partium extra partes in ordine ad ipsum corpus exsurgit, *conc.* ; sine figura externa, quae exsurgit ex coordinatione partium in ordine ad locum, *nego.* Atqui figura non datur absque extensione locali, *dist.* : figura externa, *conc.* ; figura interna, *nego.* (Cf. n. 1622, III.)

1641. Obj. III. Repugnat idem corpus esse totum pluribus in locis simul. Ergo corpus Christi nequit esse simul in coelo et in diversis hostiis.

Resp. Repugnat idem corpus esse pluribus in locis simul, naturaliter, *conc.* ; supernaturaliter, *subdist.* : circumscriptive, *transeat* (dico *transeat*, quia Scottistae et plures alii affirmant id esse possibile) ; praesentia sacramentali, *nego.* Ergo corpus Christi nequit esse simul in coelo et in diversis hostiis, *dist.* : circumscriptive, *transeat* ; nequit esse in coelo circumscriptive, et sacramentaliter in hoc sacramento, *nego.* « Nec haec inter se pugnant, ait *Trident.*, Sess. XIII, c. 1, ut ipse Salvator noster semper ad dexteram Patris in coelis assideat juxta modum existendi naturalem, et in multis nihilominus aliis locis sacramentaliter praesens sua substantia nobis adsit. » (Cf. n. 1612.)

Inst. Ergo si Christus est simul in coelo et in hoc sacramento, distat a seipso ; hoc autem repugnat.

Resp. Distat a seipso, secundum diversos modos existendi in locis inter se distantibus, *conc.* ; et hoc repugnat, *nego.* Distat a seipso quoad entitatem, *nego*, siquidem eadem entitas, quae est in coelo, est simul in diversis hostiis consecratis.

1642. Obj. IV. Repugnat contradictoria de eodem subjecto affirmari. Atqui si Christus praesens esset in Eucharistia, contradictoria de eo affirmari possent ; v. gr., quod sit extensus localiter, et inextensus ; quod moveatur et quiescat. Ergo.

Resp. Repugnat contradictoria de eodem subjecto affirmari, *dist.* : si affirmantur sub eadem ratione, *conc.* ; si affirmantur sub ratione diversa, *nego.* Sic, v. gr., nulla est contradictio quando de corpore, quod in curru vehitur, affirmamus quod movetur et simul quiescit.

Atqui de Christo contradictoria affirmari posset : *dist.*, sub eadem ratione, *nego* ; sub ratione diversa, *conc.* Sic, v. gr., corpus Christi dicitur extensum localiter, quatenus in coelo existit circumscriptive ; inextensum vero, quatenus sub speciebus existit sacramentaliter. — Item, dicitur moveri et quiescere, quia corpus Christi in hoc sacramento per accidens movetur ratione motus specierum ; ac proinde citra contradictionem dici potest moveri sub his speciebus, et quiescere sub aliis.

1643. Obj. V. Repugnat accidentia remanere sine subjecto, cui inhaereant. Atqui in Eucharistia accidentia dicuntur remanere sine subjecto. Ergo.

Resp. Repugnat accidentia remanere sine subjecto, naturaliter, *conc.* ; virtute divina, *nego.* Non potest quidem Deus auferre ab accidentibus exigentiam et aptitudinem existendi in subjecto ; potest vero ab eis actualem in existentiam auferre, quin eorumdem essentiam destruat. (Cf. n. 1631 et seq.)

Inst. I. Sensus circa objectum suum non decipiuntur. Atqui sensus nostri in Eucharistia percipiunt panem et vinum. Ergo dicendum est vel sensus decipi, vel panem revera adesse.

Resp. Certum est sensus circa objectum suum *proprium* non decipi. Porro, objectum proprium sensuum sunt qualitates sensibiles corporum, puta extensionem localem, colorem, odorem, etc. ; et cum sensus judicant qualitates sensibiles panis et vini adesse in Eucharistia, nullatenus decipiuntur, quia revera adsunt. Substantia autem est aliquid *sensibile per accidens*, et objectum proprium intellectus, non autem sensuum ; ac proinde, si sensus judicant

de substantia, judicant de objecto non suo, et nihil prohibet quominus in hoc casu decipiantur.

Atvero, nec in hoc casu adest error aut deceptio, quando agitur de Eucharistia. Sensibiles enim qualitates sunt signa naturalia internae substantiae ; ac proinde quando sensus judicant sub accidentibus panis adesse *naturaliter* panem, verum judicium proferunt. Quod autem sub his accidentibus *supernaturaliter* non adsit panis, sed corpus Christi, hoc est praeter ordinem naturalem, qui ad intellectum fide illustratum pertinet. Ac proinde intellectus fide illustratus sensuum defectum supplet, et hominem ab omni errore immunem praeservat.

Inst. II. Analyti chimica in speciebus eucharisticis ea omnia inveniuntur elementa, quae sunt panis et vini propria. Ergo substantia panis et vini revera remansit.

Resp. Analyti chimica accidentia panis et vini dissolvuntur ; et eo ipso corpus Christi sub eis praesens esse desinit, et nova succedit materia, ex qua omnia ea generari possunt, quae ex pane et vino, si adfuissent, generari potuissent. (Cf. n. 1635.) Ac consequenter, ea elementa, quae analyti chimica in pane et vino inveniuntur, etiam in accidentibus sacramentalibus reperiuntur.

SECTIO II

DE SACRAMENTO EUCHARISTIAE

1644. Positis in lucem, quae ad realem Christi praesentiam spectant, considerata est Eucharistia praecise sub ratione sacramenti. Qua in consideratione quatuor sunt investiganda, videlicet : I, existentia hujus sacramenti ; II, ejus natura ; III, usus seu sumptio Eucharistiae ; IV, effectus Eucharistiae.

De hujus sacramenti ministro nihil addendum esse putavimus : de ministro enim consecrationis, cum idem sit ac minister sacrificii, in secunda parte dicetur ; de ministro autem administrationis in disciplina morali sermo erit.

CAPUT I

De existentia sacramenti Eucharistiae.

1645. Ex haereticis saeculi xvi soli Sociniani Eucharistiam, quam dicunt esse nudam mortis Christi commemorationem, e numero sacramentorum omnino expunxerunt. Lutherani qui realem Christi praesentiam in solo hujus sacramenti usu agnoscunt, Eucharistiam sacramentum esse docent dum sumitur, non autem ante vel post usum.

1646. Prop. I. *Eucharistia est verum et proprie dictum Novae Legis sacramentum.*

De fide ex Trident., Sess. VII, can. 1 (supra n. 1434 citato), et Sess. XIII. Consonat Florent. decretum pro Arm.

PROB. I. Ex S. Scriptura. De Eucharistia legimus (*Matth.*, xxvi, 26) : *Accepit Jesus panem, et benedixit... et ait : Accipite et comedite : hoc est corpus meum.* — (*Joan.*, vi, 55) : *Qui manducat meam carnem... habet vitam aeternam.* — (*Luc.*, xxii, 19) : *Hoc facite in meam commemorationem.*

Jamvero his in verbis omnia indicantur elementa, quae ad sacramentum constituendum necessaria sunt ; adest enim : a) signum sensibile, panis scilicet et vinum ; b) promissio gratiae : *habet vitam aeternam* ; c) institutio Christi : *Hoc facite in meam commemorationem.* Eucharistia est igitur verum Novae Legis sacramentum.

II. Ex Traditione. — Eucharistiam esse verum sacramentum invicte constat tum ex unanimi Patrum et theologorum doctrina ; tum ex praxi sive Occidentalis sive Orientalis Ecclesiae, non exceptis Ecclesiis schismaticis ; tum etiam ex fide omnium catholicorum.

1647. Prop. II. *Eucharistia est sacramentum permanens.*

De fide, ex Trid., Sess. XIII, can. 4.

PROB. Propositio tanquam corollarium ex iis sequitur, quae supra (n. 1610) de permanentia realis Christi praesentiae dicta sunt, et iisdem probatur argumentis. Unum addidisse juvat, nimirum : Eucharistia tamdiu est sacramentum, quamdiu corpus Christi in ea permanet. Atqui corpus Christi ante usum et post usum sub speciebus praesens existit. Ergo Eucharistia est sacramentum permanens.

Prob. maj. In eo sita est propria Eucharistiae ratio ut sit sacramentum ad spiritualem animae refectionem per modum convivii institutum. Esse autem spirituale convivium animae, Eucharistiae competit propter praesentiam corporis Christi, secundum illud (*Joan.*, vi, 56) : *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.* Quamdiu ergo Christus remanet, Eucharistia rationem convivii, ac proinde sacramenti, possidet.

CAPUT II

De natura sacramenti Eucharistiae.

1648. Illud prae caeteris possidet sacramentum Eucharistiae, quod scilicet est sacramentum permanens, existens post confectionem et extra usum ; dum alia sacramenta tunc solum actu existunt, quando conficiuntur et homini hic et nunc conferuntur.

Ex quo consequitur, considerari posse naturam hujus sacramenti

vel quatenus est sacramentum *in facto esse*, vel quatenus est sacramentum *in fieri*. Igitur in art. I, Eucharistiam sub primo respectu, in art. vero II, sub altero respectu considerabimus.

ARTICULUS I.

De natura Eucharistiae in facto esse.

1649. Circa quaestionem : *in quo consistat essentia Eucharistiae*, si consideratur in facto esse, magna inter Doctores fervet controversia.

« Plures sunt sententiae, ait S. Alph., sed duae sunt magis receptae.

« *Prima sententia* quam tenent Gonet, Petrocorenses, et Salmantic... dicit quod essentia sive ratio sacramenti consistit in recto in solis speciebus : corpus autem Christi pertinet ad sacramentum tantum in obliquo, id est, tanquam quid extrinsece connotatum...

« *Secunda sententia* vero, quam tenent cum Busembaum, Suarez, Continuat. Tournely... dicit sacramentum Eucharistiae consistere in recto sive essentialiter aequae in speciebus ac in corpore Christi. » (Mor., l. 6, n. 189 et 190.)

1650. Prop. *Sacramentum Eucharistiae essentialiter et adaequate consistit tum in speciebus, tum in corpore Christi*¹.

Sententia probabilior, quam explicite tradit S. Alphonsus, *Hist. haer.*, Conf. 10, n. 3 : « Dicimus, *inquit*, rationem sacramenti habere... neque solas species, quia hae gratiam non conferunt ; neque solum corpus Christi, quod ibi non adest modo sensibili ; sed rationem sacramenti habent et species sacramentales simul et corpus Christi, seu species quatenus corpus et sanguinem Domini continent. »

PROB. I. Ex Traditione. SS. Patres non obscure affirmant, tum speciebus, tum corpore Christi constare Eucharistiam. Ait auctor opus. 51. « Sacramentum, ut dicit Augustinus, in duobus consistit, visibili panis et vini specie, et invisibili carne et sanguine Christi. » (Op. 51, alias 58, c. 17.) — Et S. Thomas, 4. Sent., D. 8, q. 1, a. 2, q. 1, ad 2, ait : « Ex speciebus et corpore Christi fit unum sacramentum. » Et S. Irenaeus dicit : *Eucharistiam duabus rebus constare, terrena et coelesti.* (L. 4, c. 18. M., 7, c. 1029.)

II. Ex Ratione. Sacramentum est essentialiter signum sensibile causativum gratiae. Atqui, si Eucharistia non essentialiter consisteret in speciebus simul et corpore Christi, non amplius foret sacra-

¹ Cf. Isamb., q. 73, disp. 2, a. 8 ; Maderni, *De Euch.*, q. 1, a. 2 ; De Lugo, disp. 1, sect. 2.

mentum ; siquidem si ejus essentia consisteret in solis speciebus, sacramentum non esset causativum gratiae, quae a solo Christi corpore producitur ; sin autem consisteret in solo Christi corpore, non esset amplius signum sensibile.

Praeterea, Eucharistia, ut docet Trid., Sess. XIII, cap. 2, est spiritualis cibus animae. Atqui ratio cibi spiritualis non solis speciebus, sed corpori Christi convenit. Eucharistia igitur non in solis speciebus, sed ex aequo in speciebus et in corpore Christi consistit.

1651. Quaeritur I. *Undenam desumitur unitas specifica sacramenti Eucharistiae.*

Resp. Ratio specifica hujus sacramenti in eo consistit, quod est spiritualis refectio animae, secundum illud (*Joan.*, vi, 56) : *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.* Ac proinde unitas specifica Eucharistiae desumitur ex sua ordinatione ad esse convivium animae.

Ideo, quamvis in hoc sacramento species panis et vini sint materialiter diversae, et constituent materialiter duo sacramenta, quia tamen ordinantur ad unam animae refactionem, formaliter et perfective unum sunt sacramentum etiam specie infima. « Licet quaelibet species, ait *S. Alph.*, sit materialiter diversa, moraliter tamen utraque constituit unum sacramentum, cum utraque significet unum convivium ex cibo et potu constans. » (*Mor.*, l. 6, n. 191.) — Et *S. Th.* : « Hoc sacramentum dicitur unum : ordinatur enim ad spiritua-lem refactionem, quae corporali conformatur. Ad corporalem autem refactionem duo requiruntur, scilicet cibus, qui est alimentum siccum, et potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem hujus sacramenti duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus et spiritualis potus, secundum illud (*Joan.*, vi, 56) : *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.* Ergo hoc sacramentum multa quidem est materialiter, sed unum perfective et formaliter. » (*Q.* 73, a. 2.)

1652. Quaeritur II. *Undenam desumitur unitas numerica hujus sacramenti.*

Resp. « Quoad numerum vero dicendum, ait *S. Alph.*, quod numerus sumitur ex multiplicitate sumptionum ; unde si una species vel una hostia distribuitur pluribus, vel eidem personae in diversis vicibus moraliter distinctis, diversa sunt numero sacramenta. E converso, si alicui eodem tempore ministrarentur ambae species, vel plures partes ejusdem speciei, unum esset sacramentum. Sic pariter, si diversae species consecratae eodem tempore et in eodem altari proponuntur, unum erit sacramentum ; si vero eadem species dividuntur, et in diversis proponuntur altaribus, diversa erunt sacramenta. » (*Mor.*, l. 6, n. 191.)

Proinde, unitas numerica hujus sacramenti desumitur a morali conjunctione, quam species consecratae, etsi physice inter se distinctae, habent, dum per modum unius proponuntur aut sumuntur.

ARTICULUS II.

De natura Eucharistiae in fieri, seu de materia et forma Eucharistiae.

§ 1. DE MATERIA CONFICIENDAE EUCHARISTIAE.

1653. Duplex, ut ex supra dictis jam abunde notum est, datur Eucharistiae conficiendae materia, panis scilicet triticeus, et vinum de vite.

Circa materiam hujus sacramenti erraverunt nonnulli antiquiores et obscuriores haeretici, ut videre est apud S. Augustinum (*De haeres.*, 28), et S. Thomam (q. 74, a. 1) ; quorum vero errores jamdiu extincti sunt.

Errant et Graeci schismatici, praesertim a tempore Michaelis Cerularii ; panem fermentatum tenent tanquam solam materiam validam : panem vero azymum, tanquam materiam invalidam, rejiciunt.

1654. Prob. I. *Materia remota Eucharistiae est solus panis triticeus et solum vinum de vite.*

Panem triticeum esse materiam *de fide* est, ex Florentino in seq. prop. citando ; *illum solum* esse materiam certum est. Consonat etiam Florent., decr. pro Arm., in quo legimus : « Tertium est Eucharistiae sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite. » *Vinum* esse materiam esse *de fide* ex Tridentino (sess. XIII, can. 2 ; cf. n° 1605).

PROB. I. Ex S. Scriptura. Illud pro Eucharistia conficienda unice assumi potest, quo Christus Dominus in hujus sacramenti institutione usus est, et quod Apostolis adhibendum esse praecepit. Atqui, Christus in solo pane triticeo et in solo vino de vite consecravit, et discipulis consecrandum praecepit, dicendo : *Hoc facite in meam commemorationem.* Ergo.

Prob. min. Legimus (*Matth.*, xxvi, 26, 27) : *Coenantibus autem eis accepit Jesus panem, et benedixit ac fregit... Et accipiens calicem, etc.* Eadem leguntur, *Luc.*, xxii, 19 ; *Marc.*, xiv, 2.

Jamvero « Salvatoris verba ostendunt, ait *Catech. Rom.*, n. 2, panem ex tritico confici oportere ; communi enim loquendi consuetudine, quum panis absolute dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam Veteris Testamenti figura declaratur. Praeceptum enim a Domino fuerat, ut panes propositionis, qui hoc sacramentum significabant, ex simila conficerentur. »

Christum autem vinum de vite adhibuisse, ex evangelica narratione manifeste constat. Ante enim vel post consecrationem calicis Christus dixit : *Amen dico vobis quia jam non bibam de hoc genimine vitis, etc.* (*Marc.*, xiv, 25.)

II. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia, qua Latina qua Graeca, in solo pane triticeo et vino de vite Eucharistiam semper consecravit ; atque haereticos, aliam materiam assumendam esse docentes, constanter reprobavit. — Praeterea, legimus in Missali Romano : « Si panis non sit triticeus, non conficitur sacramentum. »

III. Ex Ratione convenientiae. « Panis et vinum, ait *S. Th.*, sunt materia conveniens hujus sacramenti. 1° Quantum ad usum hujus sacramenti, qui est manducatio : sicut enim aqua assumitur in sacramento Baptismi ad usum

spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua, ita panis et vinum, quibus communius homines reficiuntur, assumuntur in hoc sacramento ad usum spiritualis manducationis. — 2º Quantum ad passionem Christi, in qua sanguis est a corpore separatus, et ideo in sacramento, quod est memoriale dominicae passionis, seorsum sumitur panis ut sacramentum corporis, et vinum ut sacramentum sanguinis. — 3º Quantum ad effectum respectu totius Ecclesiae, quae constituitur ex diversis fidelibus, sicut panis conficitur ex diversis granis, et vinum fluit ex diversis uvis, ut dicit Glossa super illud, I, *Corinth.*, x : *Multi unum corpus sumus.* » (Q. 74, a. 1.)

1655. Prop. II. *Valide conficitur Eucharistia in pane tum azymo, tum fermentato.*

De fide, ex Florentino, *decr. Unionis Graecorum*, in quo legimus : « Definimus in azymo, sive fermentato pane triticeo, corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in alterutro ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae Ecclesiae, sive Occidentalis, sive Orientalis, consuetudinem. »

PROB. I. Ex Ratione. Valida Eucharistiae materia est verus panis triticeus. Atqui, tum fermentatus, tum azymus, est vere et proprie panis. Quod autem panis sit vel fermentatus vel azymus, hoc se habet per accidens, neque speciem mutat. Ergo in utroque valide confici potest Eucharistia.

II. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia Latina ab initio generatim usa est pane azymo, et aliquando etiam pane fermentato, quin unquam ante tempora Photii hac de re facta fuerit reprehensio. Qui usus manifeste comprobatur, in utroque pane valide confici sacramentum. (Cf. *S. Th.*, 4. *Sent.*, D. 11, q. 2, a. 2, q. 3 ; et *S. ALPH.*, *Hist. haer.*, c. 9, a. 2, n. 19.)

1656. Scholium I — *De aqua vino eucharistico miscenda.*

Ex praecepto Ecclesiae vino admisceri debet parva quantitas aquae. « Si quis dixerit, ait *Trident.*, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem ; A. S. » Sess. XIII, can. 9. — Et in cap. 7, ejusdem Sessionis, legitur : « Praeceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus ut aquam in calice offerendo miscerent. »

Verum, cum haec admixtio sit ex praecepto Ecclesiae, et non ex praecepto Christi, manifestum est ipsam non requiri ad validitatem sacramenti, ut communiter docent theologi.

Hanc autem aquae admixtionem esse convenientissimam, S. Thomas (q. 74, a. 6), probat triplici ex ratione : 1º *Ratione institutionis*, quia probabile est Christum usum esse vino aqua mixto. — 2º *Ratione repraesentationis dominicae passioni*, quia ex latere Christi fluxerunt aqua et sanguis. — 3º *Ratione significationis*, quia effectus hujus sacramenti est unio populi christiani ad Christum, quae significatur unione aquae cum vino.

1657. Scholium II. — *De conversione illius aquae in sanguinem Christi.*

« Non est quidem de fide, ait *S. Alph.*, aquam in sanguinem converti : tantum enim Innocentius, III dixit, probabiliorem esse sententiam affirmativam, quae revera hodie est communis inter theologos, ut omnes docent cum

S. Thoma (q. 74, a. 8), qui ait opinionem oppositam subsistere non posse. » (*Mor.*, l. 6, n. 209.) — Et re quidem vera, verba consecrationis : *hic est calix sanguinis mei*, indicant illud totum quod in calice est, substantialiter converti in sanguinem Christi ; et Tridentinum supponit in calice post consecrationem nihil remanere nisi species vini ; quod falsum esset si substantia aquae remaneret.

Circa modum vero, quo aqua in sanguinem Christi convertitur, disputant doctores. Thomistae et Scotistae docent, aquam per sui mixtionem cum vino converti immediate in vinum, et mediante vino in sanguinem Christi. Alii vero, praesertim recentiores, docent aquam immediate una cum vino in sanguinem Christi transsubstantiari. (Cf. S. ALPH., *loc. cit.*)

§ 2. DE FORMA EUCHARISTIAE ¹.

1658. Sicut duplex pro consecratione Eucharistiae ponitur materia, ita duplex etiam adhibetur forma, una super panem, altera super calicem proferenda.

Praescribitur haec pro consecratione panis forma : *Hoc est enim corpus meum* ; pro consecratione vero calicis : *Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum*.

Haec verba esse validam Eucharistiae consecrandae formam testatur Florent. *decr. pro Armenis*, in quo dicitur : « Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris quibus hoc confecit sacramentum. » Porro, ex evangelica narratione et ex traditione constat, Christum hoc sacramentum confecisse, dicendo : *Hoc est corpus meum* ; — *hic est sanguis meus*, etc.

Sed circa praedictas formas

1659. Quaeritur I. *An praeter citata verba requirantur alia ad sacramenti validitatem.*

Resp. 1° Docent Graeci schismatici, praedictis verbis formam consecrationis non absolvi ; sed ad validitatem consecrationis essentialiter requiri orationem Epiclesim dictam, quae in liturgiis orientalibus statim post illa verba recitatur, et qua super dona oblata invocatur Spiritus Sanctus. — Quae opinio aperte contradicit declarationi Conc. Florentini, in qua dicitur : « formam hujus sacramenti esse verba Christi, quibus hoc confecit sacramentum. » Porro, Christus conficiendo Eucharistiam, non aliis verbis usus est quam *hoc est corpus meum*, — *hic est sanguis meus*.

Ponitur vero haec Spiritus Sancti invocatio in liturgiis orientalibus, ad declarandam verborum Christi efficaciam et ad obtinendum sacrificii fructum pro corpore Christi mystico.

2° Scotus, cum nonnullis Scotistis, docet, verba *Qui pridie quam pateretur*, etc., quae consecrationis panis, et *Simili modo*, etc., quae consecrationis : calicis praemittuntur, necessaria esse ad validitatem consecrationis ; ratio, quia nisi ea pronuntiet, sacerdos non significat se in Christi persona loqui.

Alii vero communiter docent, illa verba : *Qui pridie*, etc., et : *Simili modo*, etc., ad validitatem sacramenti non requiri. Ratio : quia Florentinum declaravit

¹ Cf. S. Alph., *Hist. haer.* Conf. 10, a. 4, n. 46 et seq. ; *Mor.*, l. 6, n. 220 et seq.

consecrationem non aliis fieri nisi verbis Christi ; — praeterea, ut sacerdos in persona Christi loquatur, sufficit quod corpus Christi satis designetur ex institutione Christi et ex intentione sacerdotis. « Haec quidem sententia, ait *S. Alph.* est communis et probabilissima ; sed oppositam non audeo dicere improbabilem : tanto magis, quia rubrica quando forma est repetenda ratione materiae dubiae..., praecipit ut sacerdos incipiat ab illis verbis : *Qui pridie*, etc. ; et *Simili modo*, etc. » (*Mor.*, l. 6, n. 222.)

1660. Quaeritur II. *An omnia verba formae consecrationis sint essentialia.*

Resp. 1° In forma consecrationis panis omnia verba sunt essentialia, excepto verbulo *enim*, quo Christus non usus est, sed quod ex Ecclesiae consuetudine a B. Petro derivata, insertum est, ut forma cum praecedentibus verbis cohaereat.

2° Ad formam consecrationis calicis quod attinet, docent nonnulli cum S. Thoma, q. 78, a. 3, omnia verba esse de essentia formae et requiri ad validitatem sacramenti ; ratio est ; quia pleraque reperiuntur in S. Scriptura, caetera vero habentur ex traditione ; — praeterea, Eucharistia instituta est non solum ad significandum corpus et sanguinem Christi per modum cibi et potus, sed etiam ad explicandam virtutem passionis Christi, quod fit verbis quae in forma sequuntur ; ac proinde haec omnia ad essentiam formae pertinent.

Alii vero theologi communiter docent, sola verba : *Hic est calix sanguinis mei*, esse de essentia formae ; reliqua vero ad ejus integritatem pertinere. Ratio : quia plura verba, ut *aeterni, mysterium fidei*, in nulla liturgia graeca reperiuntur ; in multis etiam omittitur *Novi Testamenti* ; hujusmodi tamen consecrationes ut validae habentur. — Praeterea, cum forma sacramenti efficiat quod significat, illa tantum verba sunt de essentia formae, quae transsubstantiationem vini in sanguinem Christi complete et perfecte significant. Atqui haec sola : *Hic est calix sanguinis mei*, complete et perfecte hanc transsubstantiationem significant. Ergo sola sunt de essentia formae.

« Caeterum, ait *S. Alph.*, utraque sententia est speculative probabilis, sed in praxi certum est quod sacerdos graviter peccaret, si non proferret omnia verba quae in consecratione calicis habentur ; et si forte tantum prima verba dixisset, deberet utique sub conditione integram repetere formam. » (*Mor.*, l. 6, n. 223.)

1661. Quaeritur III. *Utrum verba consecrationis proferantur recitative tantum, an etiam significative.*

N.-B. Proferre verba *recitative*, vel *historice*, vel *materialiter*, est ea referre vel narrare tanquam ab alio dicta ; ut, v. gr., si quis alteri, quae Christus in ultima coena peregit, enarrat. — Proferre verba *significative*, vel *assertive*, vel *formaliter*, est alterius verba referre cum intentione faciendi quod significant.

Resp. « Debent formae proferri in persona Christi, ait *S. Alph.*, formaliter et significative, sive assertive. Id est, simul recitative et significative, scilicet referendo verba Christi et applicando eorum significationem ad materiam praesentem, nempe ad panem et vinum, quae sacerdos in manibus habet, ut illa transmutet in corpus et sanguinem Christi ; et non tantum recitative vel historice, licet, ea quae in canone praecedunt, dicantur tantum recitative seu historice. » (*Mor.*, l. 6, n. 220.)

CAPUT III

De usu seu sumptione Eucharistiae.

Christus, *inquit Conc. Trident.*, Sess. XIII, cap. 2, « sumi voluit

sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum. » Proinde enucleatis quae ad Eucharistiae existentiam et naturam pertinent, de usu hujus sacramenti apte disseritur. Agemus proinde in art. I, de necessitate suscipiendi Eucharistiam, et in art. II, de indigna Eucharistiae susceptione. — De dispositionibus ab Ecclesia pro Eucharistiae receptione praescriptis verba non faciemus, utpote quae in parte morali in lucem ponentur.

ARTICULUS I.

De necessitate suscipiendi Eucharistiam.

1662. N.-B. Aliquid ad salutem dupliciter necessarium dici potest, videlicet : vel de necessitate medii, vel de necessitate praecepti. (Cf. n. 237.)

Eucharistia potest recipi dupliciter, vel *realiter*, quando scilicet homo sacramentaliter Christum manducat ; vel *in voto*, quando scilicet aliquis desiderium habet suscipiendae Eucharistiae quin eam realiter accipiat.

Votum virtuale et implicitum suscipiendi Eucharistiam esse ad salutem necessarium de necessitate medii, in comperto est ; includitur enim in voluntate Baptismum et Poenitentiam suscipiendi ; ac proinde « adulti tale votum habent, dum sacramenta Baptismi aut Poenitentiae suscipiunt ; voluntas enim ipsorum omnia praecepta implendi, hoc etiam praeceptum Eucharistiae saltem implicite comprehendit ; pueri vero votum habent, non voluntate propria, sed ex voluntate implicita Ecclesiae, quae pueris applicatur, sicut applicatur voluntas suscipiendi Baptismum. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 192.)

Praeterea, ut ait *Gonet (Man., De Euch., c. 1, § 2)* : « Omnis res inclinatur ad suam perfectionem et consummationem, tanquam in proprium finem. Sed Eucharistia est perfectio et consummatio aliorum sacramentorum, quia gratia quae in illis confertur, habet nos unire Christo, quae unio maxime perficitur et consummatur per Eucharistiam : unde Dionysius (*De Eccl. hier.*, c. 3), ait quod non contingit aliquem perfici, perfectione hierarchica, nisi per divinissimam Eucharistiam. Ergo illa est finis aliorum sacramentorum. » Ergo recipiens Baptismum vel Poenitentiam, implicite etiam desiderat Eucharistiam ; et sicut Baptismus et Poenitentia sunt de necessitate medii, ita et votum implicitum Eucharistiae.

1662 bis. — Quaestio igitur de sola reali Eucharistiae susceptione movetur.

Circa hanc materiam errarunt nonnulli ex Graecis schismaticis, existimantes realem Eucharistiae susceptionem esse omnibus ad salutem necessariam necessitate medii. — Errarunt et Hussitae cum nonnullis ex protestantibus, qui communionem sub utraque specie de praecepto divino esse docuerunt.

1663. Prop. I. *Realis Eucharistiae susceptio nemini est ad salutem necessaria necessitate medii.*

Certa et communis, si agitur de adultis ; *de fide* si agitur de parvulis, ex Trid., Sess. XXI, can. 4 : « Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem ; A. S. »

PROB. I. Homo, qui post susceptum Baptismum illico moritur, coelum intrat, sicuti definivit Trid., Sess. IV, can. 5, *de pecc. orig.* ; et sicuti constat ex verbis Christi (*Marc.*, xvi, 16) : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* Ergo realis susceptio Eucharistiae non est ei necessaria ad salutem.

II. Illud solum est necessarium necessitate medii, quod primo et per se institutum est ad tollenda peccata ; peccato enim sublato, quilibet capax est vitae aeternae. Atqui, Eucharistia primo et per se non est instituta ad tollendum peccatum, teste Trid., Sess. XIII, can. 5 : « Si quis dixerit praecipuum fructum SS. Eucharistiae esse remissionem peccatorum ; A. S. » Ergo.

N.-B. Ex dictis sequitur, nec votum seu desiderium explicitum et formale recipiendi Eucharistiam esse necessarium necessitate medii. Votum enim alicujus rei est in illius supplementum, quando haec haberi nequit ; ac proinde nequit esse magis necessarium quam ipsa res, quae desideratur.

1664. Prop. II. *Realis Eucharistiae susceptio fidelibus adultis ad salutem necessaria est necessitate praecepti tum divini tum ecclesiastici.*

PARS I^a : *Est necessaria necessitate praecepti divini* : sententia *certa et communis.*

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Joan.*, vi, 54) : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis... non habebitis vitam in vobis.* Quae Domini verba verum praeceptum suscipiendi Eucharistiam continent.

II. Ex Ratione. Christus Eucharistiam per modum convivii ad spiritualis vitae sustentationem instituit. Atqui nisi Christus voluisset homines eo saltem aliquoties in vita uti convivio, frustra ipsum instituisset.

PARS II^a : *Est necessitate praecepti ecclesiastici*, constat ex Conciliorum declaratione.

Statuit Later. IV : « Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno... suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum. » (Cf. *Trid.*, Sess. XIII, can. 9.)

1665. Prop. III. *Communio sub utraque specie singulis fidelibus non est necessaria jure divino*¹.

De fide, ex *Trid.*, Sess. XXI, can. 1 : « Si quis dixerit, ex Dei praecepto, vel necessitate salutis, omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debere ; A. S. »

PROB. Si qua Eucharistiam sub utraque specie suscipiendi existeret obligatio, haec vel ex S. Scriptura, vel ex traditione, vel ex natura hujus sacramenti innotescere deberet. Atqui ex nullo horumce fontium talis obligatio erui potest ; quinimo contrarium manifeste colligitur. Et re quidem vera :

I. *Ad Scripturas quod attinet* : ipsae manifeste indicant sat esse, ut fideles sub una specie hoc sacramentum accipiant. « Namque qui dixit, *ait Trid.* Sess. XXI, cap. 1 : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis » ; dixit quoque : « Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum. » Et qui dixit : « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam » ; dixit etiam : « Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, etc. »

Et B. Lucas, agens de Eucharistia a primis fidelibus recepta, solam speciem panis commemorat, *Act.*, II, 42.

II. *Ad traditionem et praxim Ecclesiae quod attinet* : ipsae communionem sub una specie manifeste comprobant. Licet ad undecimum usque saeculum communio sub utraque specie data fuerit, non raro tamen data est sub una tantum specie. Infirmis ordinarie communio porrigebatur sub sola specie panis ; infantulis vero sub sola specie vini. Tempore persecutionum, fideles qui S. Eucharistiam domi secum ferebant, ut seipsos ante martyrium communicarent, eam sub sola specie panis asportabant. Die Parasceves, in Ecclesia tam Graeca quam Latina, a primis jam temporibus missa *Prae-sanctificationum* celebrata fuit, in qua communio sub sola specie panis accipitur.

III. *Ad naturam hujus sacramenti quod pertinet* : Ex natura sua hoc sacramentum est perfectum spirituale convivium. Atqui illud

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, c. 7.

habet sub alterutra specie : sub alterutra enim totus adest Christus, nec sub specie panis deest sanguis, nec corpus sub specie vini. Ergo etiam ex natura sacramenti alterutra species sufficit.

Praeterea, docet Trident., Sess. XXI, cap. 3 : « Quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem, eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt. » Ergo nec ratione fructus necessaria est communio sub utraque specie.

1666. Quaeritur I. *Utrum major gratia conferatur ex opere operato per communionem sub utraque specie quam sub unica.*

Resp. Disputatur. — Prima sententia affirmat. Ratio : Sacramenta efficiunt quod significant ; et quia significatio fit per signa sensibilia, inde consequitur, multiplicatis signis, et gratiam augeri.

Altera sententia communior negat. Ratio : Christus adnexuit sumptioni Eucharistiae collationem gratiae cibantis, prout unaquaeque sumptio rationem convivii habet. Porro, sive qui ambas species, sive qui unam tantum accipit, Eucharistiam per modum unius convivii, uniusque completae refecutionis aeque recipit, licet prima repraesentatio sit expressior, altera minus expressa.

1667. Quaeritur II. *An Eucharistia in re vel voto sit medium necessarium adultis ad vitam spiritualem conservandam.*

Resp. Negant aliqui, dicentes ad hoc alia adesse media. Sed alii « communius et verius affirmant. Ratio : quia sicut vita corporalis diu non potest conservari sine cibo materiali, ita vita animae sine hoc cibo spirituali, saltem in voto, et quidem explicito in eo qui necessitatem hujus sacramenti advertit. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 193.)

1668. Quaeritur III. *Utrum Christus in ultima coena corpus suum et sanguinem sumpserit.*

Resp. Affirmative ; secundum verba S. Hieronymi ad Hedibiam : « Dominus Jesus Christus ipse conviva et convivium ; ipse comedens et qui comeditur. » (M. 22, c. 986.) — « Unde et quidam, ait S. Th. (q. 81, a. 1), metrice dixerunt :

Rex sedet in coena turba cinctus duodena ;
Se tenet in manibus, se cibatur ipse cibus. »

Christus non solum materialiter, sed etiam spiritualiter corpus suum manducavit ; non quidem eo sensu quod ejus gratia ex sumptione Eucharistiae aucta fuerit ; sed quia ipse maximam delectationem spiritualis dulcedinis inde accepit. « Effectus hujus sacramenti, ait S. Th., est non solum augmentum habitualis gratiae, sed etiam quaedam actualis delectatio spiritualis dulcedinis. Quamvis autem Christo gratia non fuerit augmentata exsumptione hujus sacramenti, habuit tamen quamdam spiritualem delectationem in nova institutione hujus sacramenti. » (Q. 81, a. 1, ad 3.)

ARTICULUS II.

De indigna Eucharistiae susceptione.

1669. Ut homo Christi mandatum exsequatur de ipsius manducatione, sat non est ut ad SS. Eucharistiae sacramentum qualiscumque accedat ; sed debet probatus accedere, id est, cum cons-

cientia munda et corde puro, secundum illud Apostoli (I, *Cor.*, xi, 28) : *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat.* De indigne igitur accedentibus quaedam leviter attingere juvat.

1670. Prop. I. *Qui cum conscientia peccati mortalis SS. Eucharistiam accipit, mortaliter peccat.*

De fide, ex manifestis Scripturae testimoniis ; et ex Trid., Sess. XIII, cap. 7, et can. 11.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (I, *Cor.*, xi, 27, 29) : *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini... Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit : non dijudicans corpus Domini.*

II. Ex Traditione. Ait *S. Aug.* : « Quantum possumus, cum Dei adjutorio laboremus, ut cum sincera et pura conscientia, et mundo corde et casto corpore ad altare Domini possimus accedere, et corpus et sanguinem ejus non ad judicium, sed ad remedium animae nostrae mereamus accipere. In Christi enim corpore vita nostra consistit... Mutet ergo vitam qui vult accipere vitam ; nam si non mutat vitam, ad judicium accipiet vitam, et magis ex ipsa corrumpitur, quam sanetur ; magis occiditur, quam vivificetur. » (*Serm. 1, de tempore. M.*, 39, c. 1973.)

III. Ex Ratione. 1° Qui Eucharistiam indigne sumit Christo gravem irrogat injuriam. In verba Malachiae, i, 7 : *Offertis super altare meum panem pollutum*, ait auct. op. 51. « Polluit enim panem, id est corpus Christi, qui indigne accedit ad altare, et mensam Domini si non scelerata voce, scelerato opere despicit ; et dum sacramenta violantur, ipse cujus est sacramentum, violatur. » (*Op. 51, al. 58, c. 18.*)

2° Communicans in mortali, institutionem Christi pervertit. Christus enim hoc sacramentum instituit tanquam cibum spiritualiter viventibus ; et quemadmodum corporaliter mortuis corporalis cibus non datur, ita etiam spiritualiter mortuis per peccatum spiritualis cibus Eucharistiae dari non debet.

Indigne igitur ad S. communionem accedens, gravissimum sacrilegii peccatum admittit ; et quo gravioribus homo oneratus est sceleribus, eo gravius peccat, quia indignior accedit, majorem Christo irrogat injuriam et effectum sacramenti magis impedit.

1671. Prop. II. *Peccatum sacrilegae communionis, ratione objecti, levius est illis omnibus, quae patrantur directe contra divinitatem et*

contra virtutes theologicas ; gravius vero est iis omnibus, quae contra puras creaturas committuntur. — Certa.

PROB. Quo majus est objectum, in quod peccatum committitur, eo gravius est peccatum. Porro, divinitas Christi major est ipsius humanitate ; ipsius vero humanitas in specie propria potior est humanitate sub specie sacramenti ; et humanitas Christi sub specie sacramenti nobilior est quacumque alia creatura. Ergo ratione objecti, peccata quae committuntur directe vel in ipsam divinitatem, v. gr., infidelitas, blasphemia, odium Dei, vel in humanitatem Christi in propria specie, quale, v. gr., fuit peccatum Judae Christum tradentis, Judaeorum ipsum occidentium, graviora sunt peccatis quae committuntur in Christum sub speciebus eucharisticis ; peccata vero contra puras creaturas, ut v. gr., homicidium, fornicatio, ratione objecti, sunt leviora. (Cf. *S. Th.*, q. 80, a. 5 ; I, *Cor.*, xi, lect. 7.)

Per accidens tamen, ratione personae, indigna communio majorem vel minorem, quam alia peccata, gravitatem suscipere potest, prout scilicet aliquis vel ex odio, vel ex infirmitate, vel ex timore ad hoc sacramentum indigne accedit.

1672. Scholium I. De speciali indignae communionis gravitate.

Eucharistia est amoris sacramentum, in quo Christus, memoriam faciens suorum mirabilium, omnes thesauros passionis suae, omnes divitias bonitatis suae, imo seipsum totum abscondit. Quam ob causam peccatum indignae communionis specialem induit malitiam, in quam SS. Patres vehementer invehuntur. Docent :

1° Indigne communicantes maximam in Christum committere ingratitude-
nem. (Cf. *opusc.* 51, c. 18.)

2° Indigne communicantes similes effici et socios Judae traditoris Christum conculcantis. (*Opusc.* 51, c. 17 et 18.)

3° Peccatum indigne communicantium comparari peccato Judaeorum Christum occidentium. (*Opusc.* 51, c. 18 ; q. 80, a. 5, ad 1 ; *S. Thomas a Villan., Conc.* 3 de Sacr. Altaris.)

4° Peccatum indigne communicantium comparari peccato illorum, qui corpus Christi in lutum projicerent, vel sordibus contaminarent. (*Op.* 51, c. 18.)

1673 Scholium II De effectibus indignae communionis.

« Quemadmodum corporalis cibus, ait *S. Joan. Chrysost.*, cum ventrem invenerit malignis humoribus occupatum, amplius laedit, ita et iste spiritualis cibus si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdit, quam proderit, non natura sua, sed accipientis vitio. » (*Hom. De prodit. Judae. M.*, 45, c. 380 et 390.)

SS. Patres plures effectus indignae communionis enumerant ; quatuor indicasse sat erit.

Primus effectus est totalis absentia fructus salutiferi hujus sacramenti. — « A talibus, ait *S. Bonaventura*, sumitur sacramentum, non res sacramenti, id est, Christi gratia et unitas caritatis ejus ; comeditur gustu, sed non reficit

spiritum ; vadit ad ventrem, sed non reficit mentem. » (Tr. 7, de *Praep. ad missam*, c. 4 ; Cf. *opusc.* 51, c. 17.)

Secundus effectus est aggravatio sceleris. — Sequitur ex dictis n. 1670.

Tertius effectus est poenae temporalis inflictio. — « Supplicia (ob indignam communionem irrogata), possunt dici triplicis plagae : prima, multa damna spiritualium bonorum ; secunda, sterilitas terrae sive caristia temporalium ; tertia, pestes et strages hominum. » (*Opusc.* 51, c. 18.)

« *Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi.* (I, Cor., xi, 30.) Propter peccatum hujus sacramenti indigne sumpti, ait S. Th., aliqui in primitiva Ecclesia puniebantur a Deo infirmitate corporali, vel etiam morte : unde dicit (Apostolus) : *Ideo*, scilicet in signum futuri judicii, *inter vos multi* indigne sumentes corpus Christi, sunt *infirmi* corporaliter, et *imbecilles*, id est, longa invaliditudine laborantes ; et *dormiunt multi*, scilicet morte corporali. » (I, Cor., xi, lec. 7.)

Quartus effectus est aeterna damnatio. — Aeterna damnatio speciali titulo effectus indignae communionis dicitur, ob specialem in ea inclusam deordinationem. Eucharistia enim est panis vitae, cujus manducationi vita aeterna promittitur, illumque substantialiter continet, qui beatitudinem elargitur. Justum proinde est, ut hoc cibo abutentibus in malum, panis vitae vertatur in mortem. Inde canit Ecclesia : *Mors est malis, vita bonis* — vide *paris summationis* — quam sit dispar exitus.

Illud grande malum comminatur Apostolus indigne corpus Domini manducantibus, I, Cor., 27, 29, cf. S. Th., I, Cor., xi, lect. 7.

CAPUT IV

De effectibus Eucharistiae¹.

1674. Alii sunt effectus Eucharistiae, si consideratur ut Sacramentum ; alii, si consideratur ut Sacrificium. Hic, de solis Eucharistiae effectibus, quatenus est sacramentum, sermo erit.

Principium, ex quo omnes fere Eucharistiae effectus deduci possunt, a S. Thoma indicatur, videlicet : Cum Dominus istud sacramentum per modum cibi et potus spiritualis instituerit, « ideo omnem effectum quem cibus et potus materialis facit quantum ad vitam corporalem, quod scilicet sustentat, auget, reparat, delectat, hoc totum facit hoc sacramentum quantum ad vitam spiritualem. » (Q. 79, a. 1.) — Quos eximios Eucharistiae effectus compendiose tradunt et Florentinum, in Decreto unionis, et Tridentinum, Sess. XIII, cap. 2.

Qui de Eucharistiae effectibus longiori sermone scripserunt, alii plures, alii pauciores effectus enumerant. De principalioribus tantum discurrere juvat.

¹ Cf. S. Th., q. 79 ; Gonnet, *Clyp.*, Disp. 8, art. 1 ; Salmant., Tr. 23, Disp. 10 ; Contenson, I. 11, p. 2, Diss. 2, c. 2 ; Isamb., In q. 79 ; Gibbon, Disp. 20.

1675. Primus effectus est gratiae sanctificantis augmentum.

SS. Eucharistiam ex opere operato gratiam sanctificantem augere, *de fide est*; ut ex iis constat, quae de sacramentis in genere dicta sunt. (Cf. n. 1478.)

PROB. Legimus (*Joan.*, vi, 52) : *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Sed vita spiritualis est per gratiam. Ergo per hoc sacramentum gratia confertur.

Gratiam ab Eucharistia produci, manifestatur « primo et principaliter, *ait S. Th.*, ex eo quod in hoc sacramento continetur, quod est Christus ; qui sicut in mundum visibiliter veniens contulit mundo vitam gratiae... ita in hominem sacramentaliter veniens vitam gratiae operatur, secundum illud (*Joan.*, vi, 58) : *Qui manducat me, et ipse vivet propter me*.

« Secundo consideratur ex eo quod per hoc sacramentum repraesentatur quod est passio Christi. Et ideo effectum, quem passio Christi fecit in mundo, hoc sacramentum facit in homine.

« Tertio consideratur effectus hujus sacramenti ex modo quo traditur hoc sacramentum, quod traditur per modum cibi et potus. » Ac proinde sicut cibus et potus corporalis corporalem vitam augent, ita et hoc sacramentum spiritualem vitam auget. (Q. 79, a. 1.)

1676. Quaeritur I. Utrum Eucharistia quandoque conferat primam gratiam.

Resp. *De fide est*, ex Trid., Sess. XIII, can. 5, SS. Eucharistiam per se non esse institutam ad primam gratiam conferendam ; est enim sacramentum vivorum, quod in suscipiente jam supponit gratiam

An autem per accidens primam gratiam quandoque conferat ? Negant nonnulli ; communior tamen theologorum sententia affirmat. « Effectus Eucharistiae, *ait S. Alph.*, sunt : 1° Augmentum gratiae, et hic effectus est principalis... et aliquando per accidens etiam est primae gratiae acquisitio, nempe cum quis inscius peccati mortalis, aut putans se habere contritionem, accedit ad communionem cum sola attritione... Ratio est quia proprium est uniuscujusque sacramenti gratiam conferre omnibus obicem non ponentibus ; et habens attritionem jam obicem gratiae non ponit, dum, quantum in se est, removet affectum tam actualem, quam habitualement ad peccatum. » (*Hom. Ap.*, Tr. XV, n. 5 ; cf. *Mor.*, l. 6, n. 269.)

1677. Quaeritur II. Quonam momento Eucharistia conferat gratiam.

Resp. Cum ex Christi institutione Eucharistia vere sit spiritualis cibus animae, gratiaeque nonnisi *manducantibus* promittatur, Eucharistia in eo praecise momento gratiam confert, quo ejus manducatio perfecte et complete perficitur. Haec autem manducatio non perficitur quando ore sumitur vel dentibus conteritur sacramentum, sed cum species sacramentales deglutiuntur atque stomachum attingunt.

1678. Quaeritur III. An hoc sacramentum continuo augeat gratiam quamdiu species in nobis manent.

Resp. Cum sacramenta agant per modum causae instantaneae, suumque effectum producant juxta suscipientium dispositiones, Eucharistia in solo ipsius manducationis momento gratiam producit ; ac proinde, si in sumente

eadem remanent dispositiones, ipsa post manducationem gratiam amplius non auget. Si vero post sumptionem suscipientis dispositiones augentur, valde probabile est Eucharistiam majorem etiam causare gratiam, quamdiu species remanent. (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, 228 ; *Hom. Ap.*, xv, 6.)

1679. Secundus effectus est remissio peccatorum venialium.

Peccata venialia in S. communione remitti, certum est omnino. Ait enim Tridentinum, Sess. XIII, cap. 2, Eucharistiam esse *antidotum quo liberamur a culpis quotidianis*. — « Remitti vero Eucharistiâ ait *Catech. Rom.*, et condonari leviora peccata, quæ venialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum levi aliqua in re parum offendit, id totum Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit ; quemadmodum etiam quod innati caloris vi quotidie detrahitur ac deperit, paulatim addi et refici naturali alimento sentimus. Quare merito a D. Ambrosio de hoc coelesti sacramento dictum est : *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis*. Verum hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu et delectatione animus non permovetur. »

De modo autem, quo Eucharistia venialia remittit, non consentiunt auctores, Alii dicunt, Eucharistiam ex se immediate delere venialia ; sed probabilius est, ut ait S. Alph., « hoc sacramentum non immediate ex se, sed mediante actu caritatis quem in anima excitat, delere venialia. » (*Hom. Ap.*, xv, 5 ; cf. *Mor.*, l. 6, n. 269.) — Ratio, venialia non contrariantur habitui caritatis ; quare possunt cum augmento caritatis coexistere ; sed « etsi non contrariantur caritati quantum ad habitum, ait S. Th., contrariantur tamen ei quantum ad fervorem actus, qui excitatur per hoc sacramentum, *ratione cujus venialia tolluntur*. » (Q. 79, a. 4, ad 1.)

1680. Tertius effectus est praeservatio a culpis mortalibus. — « Per auxilium gratiae sacramentalis, qua excitatur devotio, ait S. Alph., fortius resistitur tentationibus, fugantur daemones, ut docet S. Cyrillus. Immo asserunt Salmanticenses cum Montesino, Eucharistiam conferre divinam etiam externam protectionem, qua Deus non permittet ut homo versetur in occasionibus, in quibus praevidet Deus illum casurum. » (*Mor.*, l. 6, 269.) — Qua de causa Eucharistia a Trident., Sess. XIII, cap. 2, vocatur *antidotum quo... a peccatis mortalibus praeservamur*.

De modo, quo Eucharistia a mortalibus praeservat, pulcherrime disserit S. Thomas. « Peccatum, *inquit*, est quaedam spiritualis mors animæ. Unde hoc modo praeservatur aliquis a peccato futuro, quo praeservatur corpus a morte futura, quod quidem fit dupliciter : uno modo in quantum natura hominis interius roboratur contra interiora corruptiva, et sic praeservatur a morte per cibum et medicinam : alio modo per hoc quod munitur contra exteriores impugnationes, et sic praeservatur per arma quibus munitur corpus. Utroque

autem modo hoc sacramentum praeservat a peccato : nam primo quidem per hoc quod Christo conjungit per gratiam, roborat spirituales vitam hominis, tanquam spiritualis cibus et spiritualis medicina. Alio modo in quantum est quoddam signum passionis Christi, per quem victi sunt daemones, repellit omnem daemonum impugnationem. Unde Chrysostomus dicit : *Ut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo.* » (Q. 79, a. 6.)

1681. Quartus effectus est remissio poenae temporalis.

In devota Eucharistiae susceptione poena temporalis semper plus minusve remittitur ; non quidem directe, vi ipsius sacramenti, quia istud sacramentum per se non est institutum ad satisfaciendum ; sed *indirecte*, quia scilicet excitat fervorem caritatis, « ex cujus fervore, ait *S. Th.*, aliquis consequitur remissionem non solum culpae, sed etiam poenae ; inde est quod ex consequenti per quamdam concomitantiam ad principalem effectum homo consequitur remissionem poenae, non quidem totius, sed secundum modum suae devotionis et fervoris. » (Q. 79, a. 5.)

1682. Quintus effectus est dulcedo spiritualis, quae consistit in promptitudine voluntatis ad res divinas hilari animo peragendas, seu in quadam alacritate in exsequendis iis quae Deo placent (*S. ALPH., Mor.*, l. 6, n. 249 ; *Hom. Ap.*, xv, 5) ; cum qua alacritate semper conjungitur quaedam spiritualis suavitas in mente.

Cibus materialis manducantem non solum roborat, sed etiam delectat, atque ad fortius et alacrius operandum excitat. Ita et cibus ille coelestis, qui omne delectamentum et omnem suavitatis saporem in se continet, devote manducantes ad actus caritatis et ad opera virtutis excitat, et spirituali perfundit delectatione. « Ex virtute hujus sacramenti, ait *S. Th.*, anima spiritualiter reficitur, per hoc quod anima spiritualiter delectatur, et quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis divinae, secundum illud, Cant. V, 1. *Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, carissimi.* » (Q. 79, a. 1, ad 2.)

Haec mentis alacritas et promptitudo est, generaliter loquendo, effectus infallibilis Eucharistiae, nisi impediatur ex parte subjecti ; qui enim ad sacram mensam vanis ac terrenis affectibus praeoccupatus accedit, propria sua culpa dulcedine illa spirituali privatur. Quandoque tamen ipse Deus, citra suscipientium culpam, dulcedinem suae praesentiae quibusdam retrahit, prout scilicet cuilibet ad salutem expedire noverit. (Cf. *Opusc.* 51, c. 22.)

Ex suavitate illa, quae in superiori parte animae abscondita manet, non raro in susceptione Eucharistiae, redundat in inferiores

partes animae dulcedo quaedam sensibilis, qua totus homo jucundatur. Haec autem sensibilis suavitas se habet per accidens in hoc sacramento, et ipsam, quibus vult et quando vult, Deus elargitur.

1683. Sextus effectus est unio specialis cum Christo.

Inter cibum et manducantem intima unio intercedit : etenim manducans in propriam substantiam panem transmutat. Christus autem in Eucharistia est cibus animae, secundum illud : *Caro mea vere est cibus*. Quocirca in communione Christum inter et fidelem arctissima unio intercedit. « Hujus sacramenti effectus, ait *Conc. Florent.*, est adunatio hominis ad Christum. » Et ipse Christus dixit (*Joan.*, vi, 57) : *Qui manducat meam carnem... in me manet, et ego in illo.* — « Sicut si quis, inquit *S. Cyrillus Alex.*, ceram cerae conjunxerit, utique alteram in altera esse videbit : eodem quoque modo, qui Salvatoris nostri carnem suscipit, et bibit ejus pretiosum sanguinem, ut ipse ait, unum quiddam cum eo reperitur, commistus quodammodo et immistus ei per illam participationem, ita ut in Christo quidem ipse reperiatur, et vicissim Christus in ipso. » (L. 4 in *Joan.*, c. 2, n. 57. M., 73, c. 583.)

1684. Scholium. — *De natura hujus unionis quae in communione fit inter Christum et fidelem.*

Resp. In S. Communione inter Christum et fidelem intercedit unio vera et realis : corpus enim Christi vere, realiter et substantialiter, ab eo qui communicat, accipitur, et quamdiu species durant, est in eo sicut contentum in continente. Quae tamen unio non debet dici physica, quia corpus Christi sub speciebus existens nec tangi nec tangere potest, ut contactu physico corpori nostro uniatur. Sed est unio moralis et mystica. « Nostra et ipsius conjunctio, ait *S. Cypr.*, nec miscet personas, neque unit substantias, sed affectus consociat, et confederat voluntates. » (*De coena Domini*. Edit. Paris, 1564, p. 389.)

1685. Septimus effectus est unio fidelium inter se.

Cum Christus sit Caput corporis sui mystici, eo ipso quod fideles per Eucharistiam Christo Capiti junguntur, etiam inter se tanquam unius ejusdemque corporis membra connectuntur. *Unum corpus multi sumus*, inquit Apostolus, *omnes qui de uno pane participamus*. (I, *Cor.*, x, 17.) — « Res hujus sacramenti, ait *S. Th.*, est unitas corporis mystici. » (Q. 73, a. 3.) Et secundum Trid., Sess. XIII, c. 2, Christus voluit Eucharistiam esse « symbolum unius illius corporis, cujus ipse caput existit, cuique nos tanquam membra, arctissima fidei, spei et caritatis connexionione adstrictos esse voluit, ut idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata ».

1686. Octavus effectus est diminutio fomitis et amor castitatis.

Effectus Eucharistiae est, saltem indirecte, fomitis mitigatio, subindeque refrigerium concupiscentiae et amor castitatis. « Licet hoc sacramentum, ait *S. Th.*, non directe ordinetur ad diminutionem fomitis, diminuit tamen fomitem ex quadam consequentia, in quantum auget caritatem, quia sicut Augustinus dicit, augmentum caritatis est diminutio cupiditatis. » (Q. 79, a. 6, ad 3.) — Quapropter, « si quis vestrum, inquit *S. Bernardus*, non tam saepe modo, non tam acerbos sentit iracundiae motus, invidiae, luxuriae, aut caeterorum hujusmodi, gratias agat corpori et sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo. » (*Serm. in coena Dom.* M., 183, c. 272.)

Dum autem Eucharistia ardorem concupiscentiae diminuit, corpora castificat, ut ait *S. Laur. Justin.* (*De instit. prael.*, c. 21), cordaque amore castitatis inflamat. In verba Zach., ix, 17 : *Quid est bonum ejus, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines!* scribit *S. Paschasius* : « Felix fructus ubertatis, ex quo virginitas germinatur : nam hoc nostri germinis vino castitas corrumpitur, ab isto vero virgines procreantur. » (*De corp. et sang. Dom.*, c. 21, n. 5. M., 120, c. 1337.)

1687. *Nonus effectus est perseverantia finalis et adeptio gloriae.*

Ait ipse Christus (*Joan.*, vi, 52 et 55) : *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum.* — *Qui manducat meam carnem... in me manet et ego in eo.* Porro, vivere in aeternum, et in Christo manere, nihil aliud est quam ad finem usque perseverare et gloriam coelestem adipisci. Et ideo Eucharistiam Christus « pignus esse voluit futurae nostrae gloriae et perpetuae felicitatis », ut ait *Trid.*, Sess. XIII, cap. 2.

Hic effectus multiplici de causa Eucharistiae adscribitur : 1° quia praeservat a mortalibus ; 2° quia actualia auxilia ad carnis et diaboli tentationes vincendas confert, juxta illud (*Ps.*, xxii, 5) : *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me* ; 3° quia datur per modum alimenti. Assumptus autem materialis cibus viatorem corroborat, viresque confert, quibus ad viae terminum feliciter perveniat. Non absimili modo cibus ille coelestis « dat nobis virtutem perveniendi ad gloriam, ait *S. Th.*, et ideo viaticum dicitur, in cujus figura legitur, III, *Reg.*, xix, 8, quod Elias comedit et bibit et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb », qui mons aeternam felicitatem praefigurat. (Q. 79, a. 2.)

Hunc effectum commemorat Ecclesia in suis canticis :

*O salutaris hostia — Quae coeli pandis ostium,
Bella premunt hostilia, — Da robur, fer auxilium.*

1688. *Decimus effectus est germen immortalitatis et semen gloriosae resurrectionis.*

Ultimum hunc Eucharistiae effectum Christus non obscure designavit, dicens (*Joan.*, vi, 55) : *Qui manducat meam carnem... habet vitam aeternam ; et ego resuscitabo eum in novissimo die.* — « Dominus noster Jesus Christus, ait *S. Cyrill. Alex.*, per carnem suam in nobis vitam integit, ac veluti quoddam semen immortalitatis inserit, quod totam quae in nobis est corruptionem abolet. » (*L. 4, in Joan.*, c. 2, n. 55. *M.*, 73, c. 582.) — Et *S. Ignatius M.*, in Epist. ad Ephesios, Eucharistiam vocat : *pharmacum immortalitatis, praeservativum contra mortem ;* et Conc. Nicaenum : *Symbolum resurrectionis.*

Eucharistiae adscribitur hic effectus praesertim ratione unionis carnis nostrae cum Christi carne, quae propter suam cum Verbo divino conjunctionem, vivificatrix effecta est.

1689. Quaeritur. *Utrum Eucharistia, quatenus sacramentum, aliis prosit quam sumentibus.*

Resp. 1° *Directe et ex opere operato* Eucharistia solis sumentibus prodesse potest ; est enim instituta per modum convivii, quod directe solis manducantibus prodest.

2° *Indirecte et ex opere operantis*, Eucharistia etiam aliis, tam vivis quam defunctis, prodest : *vivis*, per modum impetrationis ; *defunctis*, per modum satisfactionis et suffragii, in quantum scilicet communicans, in eorum gratiam, sanctam communionem Deo offert. — Praeterea, preces, quae communionem comitantur aut subsequuntur, Deo magis acceptae sunt quam quae alio tempore funduntur, propter majorem devotionem et caritatem, quam hujus sacramenti susceptio in anima excitat.

PARS II

DE SS. EUCHARISTIA QUATENUS EST SACRIFICIUM

Docet fides catholica, SS. Eucharistiam esse non solum Novae Legis Sacramentum, sed etiam verum Sacrificium. Quocirca, expositis illis, quae ad SS. Eucharistiam spectant, prout est Sacramentum, restat ut de ipsa loquamur, in quantum est Sacrificium, quo divinae Majestati supremum latrariae cultum deferimus.

Quae de augustissimo illo Sacrificio dicenda occurrunt, quinque capitibus absolventur.

In Cap. I, sermo erit de Existentia Sacrificii Missae.

In Cap. II, de Essentia hujus Sacrificii.

In Cap. III, de Relatione Sacrificii Missae cum Sacrificio Crucis.

In Cap. IV, de Celebratione hujus Sacrificii.

In Cap. V, de ejus Effectibus.

CAPUT I

De existentia sacrificii Missae.

1690. **Notio Sacrificii.** — Sacrificium, vi etymologiae, idem significat ac *sacrum factum*, seu *actio sacra* in laudem Dei posita.

Sacrificium vel sensu lato et improprio, vel sensu stricto et proprio accipi potest. Si *sensu lato* accipitur, sacrificium vocatur quaecumque actio, quodcumque opus bonum in gloriam Dei relatum, praesertim si aliquam difficultatem conjunctam habeat. Quem in sensum sacrificium dicitur tum laus Deo exhibita (*Ps.*, XLIX, 23) : *Sacrificium laudis honorificabit me* ; tum eleemosyna (*Hebr.*, XIII, 16) : *Talibus enim hostiis promeretur Deus* ; tum doloris acceptatio (*Ps.*, L, 19) : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*.

Si *sensu stricto et proprio* sacrificium accipitur, prout nempe denotat actum specialem cultus publici Deo delati, definitur : *Oblatio facta Deo per destructionem alicujus rei sensibilis, in signum supremi ejus dominii ex legitima institutione*.

Explicatur definitio. — Dicitur *oblatio* ; qua voce refertur sacrificii genus proximum, in quo cum aliis oblationibus convenit. In sacrificio enim Deo semper aliquid offertur, unde omne sacrificium est oblatio ; sed non omnis oblatio est sacrificium.

Facta Deo ; est enim sacrificium essentialiter actus latrariae, ac proinde soli Deo offerri potest.

Rei sensibilis ; sacrificium est opus pertinens ad cultum Dei externum et publicum, et ideo requiritur res apta ad talem usum, quae est sola res sensibilis.

Per destructionem ; realem scilicet, vel aequivalentem. *Per destructionem* sacrificium specificè distinguitur a simplici oblatione : in hac res Deo offertur sed non immutatur ; in illo res et offertur et simul immutatur vel per *destructionem realem*, ut cum animal occiditur, vel per *destructionem aequivalentem*, quae rem ad suum naturalem usum ineptam reddit, v. gr., cum vinum effunditur.

In signum supremi ejus dominii : per hanc alicujus rei sensibilis destructionem testificamur, tum habere Deum in omnia creata et in nosmetipsos supremum dominium, omniaque et nosmetipsos ipsi perfecte subjici ; tum etiam illum esse auctorem vitae et mortis, dignumque existere, in cujus honorem omnia creata vitaque nostra propria immolentur. Cum autem homini sanguinem proprium effundere non liceat, ideo ad supremum illud Dei dominium testificandum, sibi res sensibiles substituit, quas destruat. Exinde apparet cur sacrificium sit essentialiter actus latriae, qui soli Deo deferri potest.

Ex legitima institutione ; cum sacrificium sit cultus publici pars principalior, atque in totius communitatis nomine fiat, ideo nullus privata sua auctoritate aut sacrificia instituere, aut instituta offerre valet ; sed ad offerendum necesse est ut ab eo deputetur, qui hanc potestatem legitime conferre potest.

1691. Divisio sacrificii. — Trifariam distinguuntur sacrificia, ratione videlicet *materiae, formae et finis*.

Sacrificium « *ex parte materiae* distinguitur in *victimam* seu *hostiam*, in qua aliquod animatum offertur ; in *immolationem*, in qua offertur aliquod inanime, sed solidum ; in *libamen*, in quo offertur aliquod liquidum.

« *Ex parte formae* distinguitur in *holocaustum*, in quo totum quod offertur, per ignem consumitur ; *hostiam pro peccato*, in qua id quod offertur, partim consumitur per ignem, partim per sacerdotem ; *hostiam pacificam* ; in qua id quod offertur, partim consumitur per ignem, partim per sacerdotem, partim per illum qui donat.

« *Ex parte finis* distinguitur in *latreuticum*, quod offertur mere in obsequium Dei ; *eucharisticum* in gratiarum actionem ; *propitiatorium* seu *expiatorium* in remissionem culpae vel poenae ; *impetratorium* ad obtinenda bona a Deo. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 304.)

1692. Definitio Missae. — Eucharistia quatenus sacrificium, seu *Missa*, definitur : *Sacrificium incruentum corporis et sanguinis Christi, sub speciebus panis et vini.* (Polm.)

Quoad etymologiam vocis *Missae*, nihil certum habetur. Ipsam alii derivant a vocabulo hebraico, *Missach*, quod significat *oblationem spontaneam*. — Desumunt alii a vocabulo *missionis* vel *dimissionis* ; antiquitus in missa duplex *missi* locum habuit : prima catechumenorum, qui ante offertorium dimittebantur ; altera fidelium, qui, peracto sacrificio, a diacono dimittebantur verbis : *Ite, Missa est.* — Alii demum censent hoc sacrificium vocari *Missa*, quia in eo Christus tanquam hostia ad nos mittitur, et preces nostrae ad Deum mittuntur. « Propter, hoc, ait *S. Th.*, etiam *Missa* nominatur, quia per Angelum sacerdos preces ad Deum mittit, sicut populus per sacerdotem, vel quia Christus est hostia nobis missa a Deo. » (Q. 83, a. 4, ad 9.)

1693. Errores. — In SS. Eucharistia Deo verum sacrificium offerri, infiantur quotquot ipsam realem Christi praesentiam negant. Inter quos eminent novatores saeculi xvi qui docent, *Missam* nequaquam esse verum et reale sacrificium, sed nudam cruenti sacrificii Christi commemorationem, ad hoc unice institutam, ut nobis in memoriam revocet illud Christi sacrificium, quod ad nostram justificationem superabundanter sufficit, et cui injuria irrogaretur si, praeter hoc, aliud verum sacrificium in Ecclesia existeret. Posse tamen, aiunt, *Missam* vocari sacrificium sensu lato et improprio, quo scilicet omnis actio bona sacrificium vocatur.

In SS. Eucharistia verum et proprie dictum sacrificium Deo offerri, negant *modernistae*. Eorum sententia Christus nullum cultum externum instituit, sacramentum nullum (cf. n. 1450), nullum sacrificium. Sed ipsa Ecclesia, quando post conversionem gentium necessitas id exposulavit, fractionem panis, seu coenam, quae jam in usu erat, ad actionem liturgicam elevavit et sic sacrificium induxit, simulque eos qui coenae praerant, sacerdotes constituit. « Coena christiana paulatim indolem actionis liturgicae assumente, hi, qui Coenae praeesse consueverant, characterem sacerdotalem acquisiverunt. » (Decr. *Lament.*, prop. 49.)

Cum vero Ecclesia verum et proprie dictum sacrificium instituere nequeat, cum insuper *modernistae* realem Christi praesentiam negent, sequitur *Missam* esse nudam sacrificii crucis commemorationem, sicut aiunt protestantes.

1694. Prop. *Offertur Deo in Missa verum et proprie dictum sacrificium*¹.

De fide, ex Trid., Sess. XXII, can. 1 : « Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura, videlicet :

1° Ex PROPHETIA MALACHIAE, I : *Ad vos, o sacerdotes, qui despiciitis nomen meum... offertis super altare meum panem pollutum... non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra : ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda.* Atqui secundum Trid.,

¹ Cf. Tolet., *De Sacrif. Missae*, t. 4, p. 312 ; Bellarm., *De Missa*, l. 1, c. 6 et seq. ; Gibbon, Tr. 4, Disp. 26, t. 6, p. 378 ; De Augustinis, *De Euch.*, t. 3, a. 3, et seq.

Sess. XXII, cap. 1, haec verba praenuntiant sacrificium Missae. « Et haec quidem, *inquit*, illa munda oblatio, est... quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam praedixit. »

Et re quidem vera, praedicatur in hac prophetia tum sacrificiorum Veteris Legis cessatio, imo et totius illius legis abrogatio (cf. n. 116), tum Novae Legis novique sacrificii institutio. Atqui illud novum sacrificium in Nova Lege Deo offerendum :

a) Non potest esse cruentum Christi sacrificium in cruce ; praedicatur enim fore sacrificium Deo in omni loco offerendum ; sed sacrificium Crucis in uno solo loco peractum est.

b) Neque potest esse spirituale sacrificium laudis et bonorum operum, ut explicant protestantes ; etenim : praedicatur fore sacrificium *novum*, et *proprie dictum* ut patet ex contextu, cum subrogandum sit sacrificiis veteribus, quae erant sacrificia proprie dicta. Porro, spirituale sacrificium laudis et bonorum operum *neque est novum*, cum jam ab initio mundi Deo oblatum fuerit ; neque est sacrificium *proprie dictum*, sed improprie tantum et metaphorice.

c) Sed est *sacrificium Missae* ; enimvero, in Nova Lege, praeter cruentum Crucis sacrificium, et spirituale sacrificium laudis et bonorum operum, non aliud existit sacrificium quam sacrificium Missae.

Praeterea, omnes vaticinii conditiones in sola Missa implentur : Sacrificium enim Missae est oblatio munda, quae nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest ; offertur a christianis ab ortu solis usque ad occasum, et sacrificatur in omni loco.

Demum, accedit Patrum auctoritas. Auctor Doctrinae XII Apostolorum (cap. xiv), S. Justinus M., *Dial. cum. Triphone* ; S. Irenaeus, *Adv. Her.*, l. 4, 32, pluresque alii Malachiae prophetiam de Sacrificio Missae interpretantur.

2º EX VERBIS INSTITUTIONIS. Legimus (*Luc.*, xxii, 19, 20) : *Et accepto pane, gratias egit, et fregit, et dedit eis dicens : Hoc est corpus meum quod pro vobis datur : hoc facite in meam commemorationem... Hic est calix novi testamenti in sanguine meo, qui pro vobis fundetur ;* seu *funditur*, sicut habet textus graecus. — (*I, Cor.*, xi, 24) : *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, seu frangitur*, sicut legitur in textu originali graeco.

Cum Christus dicendo : *Hoc facite in meam commemorationem*, Apostolis mandaverit ut facerent quod ipse fecit, plane sequitur, consecrationem panis et vini, seu Missam, esse verum et proprie

dictum sacrificium, si ipse Christus in ultima coena verum sacrificium obtulit. Ergo.

Probatur minor :

A. *Ex modo loquendi Christi.* Non dixit Christus : *hoc est corpus meum quod vobis datur, vel vobis tradetur, hic est calix qui vobis effundetur*, quasi corpus suum ad manducandum vel sanguinem suum ad bibendum tantum obtulisset, sicuti temere effutunt protestantes ; sed dixit : *quod pro vobis datur, pro vobis tradetur, pro vobis effundetur*, et quidem *in remissionem peccatorum*, ut notat S. Matth., xxvi, 28. Porro verbum tradere *pro vobis, dare pro vobis, effundere in remissionem peccatorum*, verum sacrificium denotat, sicuti ex aliis locis parallelis constat. Sic, v. gr., legimus (*Gal.*, ii, 20) : *Dilexit me et tradidit semetipsum pro me.* — (*Tit.*, ii, 14) : *Dedit semetipsum pro nobis.* Christus igitur in ultima coena verum sacrificium obtulit.

Nec dici potest, haec Christi verba de sacrificio Crucis esse intelligenda ; nam verba *datur, frangitur, effunditur*, rem praesentem denotant. Praeterea vox *frangitur*, quam adhibet Apostolus in originali graeco, de sola fractione corporis Christi sub specie panis intelligi valet, cum in cruce corpus Christi non sit fractum.

B. *Ex figura sacerdotii Christi.* Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ut dicitur *Ps.* cix, 4 ; *Hebr.*, v, 6, et 10 : vi, 20. Atqui Melchisedech panem et vinum in sacrificium obtulit, ut constat ex *Gen.*, xiv, 18. Ergo, cum offerre sacrificium munus sit sacerdotis maxime proprium, Christus semel saltem in pane et vino sacrificium offerre debuit ; alioquin dici non posset sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Porro, Christus nusquam legitur in pane et vino sacrificasse, nisi quando in ultima coena seipsum sub speciebus panis et vini obtulit, seque discipulis tradidit.

C. *Ex Traditione.* « Quis magis sacerdos Dei summi, ait S. Cypr., quam Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulit, id est panem et vinum, suum scilicet corpus et sanguinem. » (*Ep.* 63. M., 4, c. 376.) — Similia habent alii Patres ; cf. etiam *Trid.*, Sess. XXII, cap. 1.

3° EX VERBIS APOSTOLI. Ait Apostolus (*Hebr.*, xiii, 10) : *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt.* Quibus verbis constat, apud Christianos esse altare, ac proinde sacrificium, de quo edunt, non secus ac apud Judaeos. Atqui apud Judaeos in altari verum offerebatur sacrificium, de cuius

victima Judaei manducabant. Ergo et apud Christianos, in altari verum offertur sacrificium, de cujus victima Christiani manducant. Porro, Christiani de altari nihil manducant quam Eucharistiam. Eucharistia est igitur verum sacrificium.

Simile argumentum deducitur ex verbis (I, *Cor.*, x, 16) : *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Videte Israel secundum carnem : nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?... Sed quae immolant gentes, daemoniis immolant et non Deo. Nolo autem vos socios fieri daemoniorum : non potestis calicem Domini bibere et calicem daemoniorum.*

1° CONCILIA. Concilium *Nicaenum I*, cap. 14, de diaconis statuit : « Neque regula, neque consuetudo tradidit, ut ii, qui offerendi sacrificii non habent potestatem, iis, qui offerunt, corpus Christi porrigant. »

Ephesinum I : « In coelos ascensionem pariter confitentes incruentam in Ecclesiis celebramus sacrificii servitutem. » (In *Epist. ad Nestorium.*)

Chalcedonense, act. 3 : « Sic nec terribile et incruentum est celebratum sacrificium. »

2° LITURGIAE. Diversae et antiquissimae existunt liturgiae, ut Romana, Ambrosiana, Mozarabica, liturgia S. Marci, S. Cyrilli Alex., S. Basilii, S. Chrysostomi ; his accedunt liturgiae haeticorum, id est, Nestorianorum, Jacobitarum, etc. Jamvero, omnes istae liturgiae, etsi in multis sunt inter se diversae, mire tamen consentiunt in asserendo, Missam verum et proprie dictum esse sacrificium, in quo ipse Christus tanquam victima Deo offertur.

3° S. PATRES multa habent circa Missae sacrificium.

Apud *Doctrinam XII Apostolorum* (cap. 14) haec inveniuntur : « Die dominica autem convenientes, frangite panem, et gratias agite, postquam delicta vestra confessi estis, ut sit mundum sacrificium vestrum... Hoc enim est dictum a Domino : In omni loco et tempore offeratur mihi sacrificium mundum, quoniam rex magnus sum, dicit Dominus, et nomen meum mirabile in gentibus. »

S. *Justinus*, in suo Dialogo cum Tryphone Judaeo, citat prophetiam Malachiae et addit : « De iis autem sacrificiis, quae in omni loco a nobis gentibus offeruntur ei, hoc est de pane eucharistiae, et de calice similiter eucharistiae, jam tum praedicat, illud etiam addens, nomen suum a nobis glorificari, a vobis autem profanari. » (*Dial. cum Tryph.*, n° 41. M., 6, c. 564.)

S. *Irenaeus* (*Adv. haer.*, l. 4, cap. 17, n° 5), narrat institutionem Eucharistiae quam vocat novam oblationem, et addit : « Quam ecclesia ab apostolis accipiens, in universo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis praestat, primitias suorum munerum in novo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic praesignificavit, etc. » (M., 7, c. 1023.)

S. *Cyprianus* scripsit totam epistolam ad Coecilium, circa sacrificium eucharisticum secundum ordinem Melchisedech (*Migne P. L.*, IV, col. 373.)

S. *Cyrillus Hieros.* varias Missae partes describit et addit : « Postquam vero perfectum est spirituale sacrificium, incruentus cultus, super illam pro-

pitiationis hostiam obsecramus Deum pro communi ecclesiarum pace, pro recta mundi constitutione, etc. » (*Catech.*, 23, n. 8. M., 33, c. 1115.)

S. Joannes Chrys. sic alloquitur sacerdotem circa ejus munus in Missa : « Cum videris Dominum immolatum et jacentem, et summum sacerdotem sacrificio incumbentem ac precantem, omnesque pretioso illo sanguine rubentes, an putas te adhuc cum hominibus et in terra esse, annon potius in coelos transferris ? » (*De Sacerdotis*, l. 3, n° 4. M., 48, c. 642.)

« Noane semel immolatus est Christus in seipso, ait *S. Augustinus* (*Epist.* 98, 9) et tamen in sacramento non solum per omnes paschae solemnitates, sed omni die populis immolatur, nec utique mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari. » (M., 33, c. 363.)

III. Ex Ratione. 1° Sacrificium fundatur in ipsa natura, estque cum omni religione, sive vera sive falsa, tam intime connexum, ut religio absque sacrificio concipi nequeat. Ergo etiam in religione christiana, utpote omnium perfectissima, verum sacrificium adsit, necesse est. Porro, in religione christiana, praeter Missam nihil assignari potest, cui ratio sacrificii competat. Ergo concedendum est, Missam esse verum sacrificium.

2° Reperiuntur in Missa omnes proprie dicti sacrificii conditiones. Ipsa ergo verum est sacrificium.

Prob. antec. Sacrificium est essentialiter : a) oblatio rei sensibilis ; b) soli Deo facta in ejus supremi dominii testimonium ; c) per immutationem victimae ; d) ex legitima institutione. Jamvero, in Missa habetur :

a) *Oblatio rei sensibilis* ; Deo enim offertur corpus et sanguis Christi, quae, etsi in Eucharistia per se non sunt sensibilia, ratione tamen specierum sensibilia efficiuntur.

b) *Soli Deo facta*, etc. ; Missa, sicut constat ex doctrina et praxi Ecclesiae, soli Deo offerri potest ; est enim essentialiter actus latriae, quo supremum Dei dominium profitemur.

c) *Immutatio victimae*, per realem scilicet aut aequivalentem ejus destructionem. Jamvero in Missa, victima Christus scilicet, mystice immolatur et destruitur, tum in consecratione, in qua, gladio verborum, sanguis separatur a corpore ; tum praesertim in communione, in qua Christus quoad esse sacramentale ita esse desinit, ut si alibi non existeret, quoad esse omnino destrueretur : quae mystica immolatio seu destructio ad rationem veri sacrificii sufficit.

d) *Ex legitima institutione* ; Christus ipse, Caput Ecclesiae et principalis Sacerdos, Missam instituit, et sacerdotes, qui eam Deo offerrent, designavit, dum Apostolis dixit : *Hoc facite in meam commemorationem.*

1695. Quaeritur. Quanam est praecise victima sacrificii Missae ¹.

N.-B. Plura possunt in sacrificio Missae distingui, nimirum : Christi corpus et sanguis, ejus anima et divinitas, species sacramentales sub quibus Christus continetur, et ipsa substantia panis et vini, ex qua conficitur Eucharistia. Quaeritur ergo quodnam istorum victimae rationem habeat.

Resp. 1° Id, quod Deo primo et per se offertur in Missa, et rationem victimae possidet, est *corpus* et *sanguis* Christi, sicuti patet ex verbis Christi hoc sacrificium instituentis : *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur ; — hic est sanguis meus, qui pro vobis fundetur ;* et sicuti a Tridentino, Sess. XXII, aperte statuitur.

2° Cum propter realem concomitantiam totus Christus adsit sub utraque specie, ideo ex consequenti totus Christus est victima hujus sacrificii, sicut etiam ex consequenti totus manducatur in communione.

3° Christus vero est victima hujus sacrificii non absolute in se spectatus, sed *quatenus contentus sub speciebus panis et vini*. Proinde, species panis et vini, licet non sint pars essentialis victimae, necessario tamen requiruntur tanquam *essentialis conditio* ut habeatur victima.

Nec dici potest, species, utpote quae sint partes essentielles sacramenti, esse etiam partes essentielles victimae sacrificii : sacramentum enim est essentialiter signum sensibile ; ideoque sacramentum Eucharistiae ex corpore Christi et speciebus essentialiter constet, necesse est. (Cf. n. 1650.) E contra, ad rationem sacrificii sat est, ut res oblata sit sensibilis per accidens.

4° Demum, ipsa panis et vini substantia aliquo modo dici potest offerri in Missa. Etsi enim nullo prorsus modo sit victima, nec pars victimae, praerequitur tamen substantia panis et vini tanquam *materia ex qua et terminus a quo* : si enim panis et vini substantia in Christi corpus et sanguinem non converteretur, deficeret victima, quae Deo in Missa offerretur.

CAPUT II

De essentia sacrificii Missae.

1696. Plures in Missa exercentur actiones, quibus sacrificium absolvitur. Prima est *consecratio* ; secunda, *oblatio* post consecrationem statim facta his verbis : *Unde et memores*, etc. ; tertia est

¹ Cf. Isamb., In q. 83, D. 2, a. 10, p. 691 ; Mastrius, *De sacr. ord.*, n. 71, t. 4, p. 348.

fractio hostiae ; quarta *communio sacerdotis*. Quaeritur ergo, in quam ex his actionibus sacrificii ratio essentialiter consistat.

Plures proferuntur sententiae. Nonnulli essentiam sacrificii in sola oblatione, alii in sola fractione hostiae, alii in sola sacerdotis communionem reponunt. Quae tamen opiniones hodie ab omnibus communiter rejiciuntur, et merito quidem. Quare in eis refutandis immorandum non est ; sed statim duas sententias probabiliores et communiores exponemus.

1697. I. PRIMA docet, *in sola consecratione essentiam sacrificii Missae adaequate consistere*, sumptionem vero seu communionem solum requiri tanquam partem integrantem. Ita Suarez, Gonet, Frassen, cum multis aliis, praesertim recentioribus.

Ratio est, quia in consecratione adsunt omnia ad verum sacrificium constituendum requisita, nempe : *oblatio* et *immutatio* victimae.

a) *Adest oblatio*, non quidem in actu signato et verbis expressa, sed *in actu exercito* ; in consecratione enim victima sistitur in altari, quae positio victimae in ordine ad immolationem est vera ejus oblatio. Sicut, v. gr., Abraham ponendo filium super struem lignorum ut immolaret, ipsomet actu filium Deo vere obtulit, licet nulla protulerit verba.

b) *Adest immutatio victimae*. Vi verborum sub specie panis ponitur solum corpus, et sub specie vini, solus sanguis Christi ; ac proinde gladio verborum sanguis realiter separatur a corpore, et Christus vere sed mystice immolatur. Quae mystica immolatio est vera Christi immutatio, et ad rationem sacrificii sufficit, licet per naturalem concomitantiam totus Christus sub utraque specie existat.

Alii tamen theologi, praesertim inter recentiores, v. g. card. Franzelin (*De SS. Eucharistiae sacramento et sacrificio*, th. 16) aliter hanc Christi immolationem in consecratione explicant. Dicunt, Christum per consecrationem destrui humano modo, eo quod in statum declivorem ponitur, atque impar fit actibus vitae corporeae connaturaliter eliciendis, et ordinatur ad alios diversos usus per modum cibi et potus ; unde consecratione Christus velut mortuus constituitur. Quae Christi in statum declivorem positio, vera est ejus immutatio, et ad sacrificii rationem sufficit ; non secus ac vinum, quod effunditur in terram, licet esse non amittat, vere tamen sacrificatur, quia ponitur in statum declivorem, et ad consuetos usus inhabile redditur.

Hanc primam sententiam S. Alphonsus vocat *valde probabilem et communioem* (M., l. 6, n. 305), eamque prius amplexus est ; postea tamen, re profundius perpensa, deseruit, ut sequentem, quam probabiliorem vocat, amplecteretur.

1698. II. SECUNDA ET PROBABILIOR SENTENTIA docet, essentiam sacrificii Missae consistere *partialiter in consecratione, et partialiter in communione sacerdotis*, ita ut et consecratio et communio sint partes essentielles, ex quibus coalescit sacrificium, quarum una si deficiat, sacrificium non solum non integratur, sed nullatenus offertur. Ad sacrificium enim duo essentialiter concurrunt : victimae *oblatio* et *destructio* ; in consecratione, victima, id est, Christus quatenus existens sub speciebus, in altari ponitur et Deo offertur ; in communione vero destruitur.

Licet enim in consecratione, propter mysticam separationem sanguinis a corpore jam habeatur mors mystica Christi, licet per verba consecrationis Christus ponatur in statum declivorem, attamen nec illa mors mystica, nec illa positio Christi in statum declivorem sunt sufficiens illius, quae in Missa offertur, victimae destructio ; ac proinde in Missa, ad veri sacrificii rationem, alia requiritur victimae destructio, quae in sola sacerdotis communione peragitur.

1699. Prop. *Sacrificium Missae essentialiter consistit tum in consecratione tum in communione sacerdotis*¹.

PROB. I^a PARS, scilicet : *Consecratio est de essentia sacrificii*.

Haec prima pars probatione vix indiget, cum ab omnibus, si unum alterumve singulariter sentientem excipias, admittatur. Probatur igitur breviter ex ratione.

I. Ex Ratione sacrificii in genere. De essentia cujusque sacrificii est rei, quae debet sacrificari, *oblatio*. Atqui in Missa, haec oblatio in sola consecratione peragitur ; in hac enim sola Christus, victima in Dei honorem immolanda, super altare ponitur, et hae positione actu exercito Deo simul offertur. Ergo consecratio est pars essentialis sacrificii.

II. Ex Ratione sacrificii Missae. Incruentum Missae sacrificium, sicut declarat Tridentinum, Sess. XXII, cap. 1, est essentialiter repraesentatio cruenti sacrificii Crucis, in quo sanguis a corpore Christi fuit realiter separatus. Atqui, incruentum Missae sacrificium per solam consecrationem, in qua sola, gladio verbo-

¹ Cf. Salmanticenses, *De Euch.*, Disp. 13, dub. 2, n. 25 et seq. ; Isamb., In q. 83, Disp. 3, p. 694 ; Bellarm., *De Missa*, l. 1, c. 27, prop. 7 et 8 ; Mastrius de Meld., *De Sacr. Ord.*, q. 4, art. 2 et seq., p. 359 ; Maurus, *Opus theol.*, tom. 3, q. 94, p. 341 ; Poncius, *Curs. theol.*, Disp. 45, q. 10, concl. 2, p. 620 ; Gavatus, *De Euch.*, p. 2, Disp. 1, q. 3, c. 2, p. 577.

rum, sanguis mystice separatur a corpore Christi, cruentum Crucis sacrificium repraesentat. « Repraesentatio dominicae passionis, inquit S. Th., agitur in ipsa consecratione hujus sacramenti. » (P. 3, q. 80, a. 12, ad 3.) Ergo.

III. Ex Ratione potestatis sacerdotalis. Illud est pars essentialis sacrificii, ad quod peragendum potestas sacerdotalis directe et per se primo ordinatur : nam sacerdotium et sacrificium sunt correlativa, et unum habet ordinem intrinsecum ad alterum. Atqui, in nova lege potestas sacerdotalis directe et per se ordinatur ad consecrandum corpus Christi, sicuti constat tum ex verbis, quae Ecclesia ad ordinandos dirigit : *Accipe potestatem offerendi sacrificium*, etc. ; tum ex institutione Christi, qui, dicendo Apostolis : *Hoc facite in meam commemorationem*, eos sacerdotes instituit, et simul ordinavit ut ipsi corpus et sanguinem suum offerrent. (Cf. *Trid.*, Sess. XXII, can. 2.) Consecratio igitur est pars essentialis sacrificii Missae.

IV. Ex Ratione ipsius offerentis. In incruento Missae sacrificio principalis offerens est Christus Dominus, in cujus nomine sacerdos ministerialis hoc sacrificium Deo offert. (N. 1705.) Ea igitur pars Missae est de hujus sacrificii essentia, in qua praecipue minister agit in nomine Christi. Porro, praecipue in consecratione sacerdos ministerialis agit in nomine Christi, et tanquam ejus personam gerens. Consecratio igitur est pars essentialis Missae.

PROB. II^a PARS, scilicet : *Communio sacerdotis est etiam pars essentialis sacrificii Missae.*

I. Ex Ratione veri sacrificii. Ad verum et reale sacrificium requiritur vera et realis destructio rei oblatae. Atqui, in sola consecratione non habetur vera et realis destructio rei oblatae, scilicet ipsius Christi quatenus existentis sub speciebus. Ergo praeter consecrationem ad essentiam Missae requiritur communio sacerdotis, qua sacramentalis existentia Christi destruitur.

« Nec obstat dicere, ait S. Alph., quod in consecratione jam habetur mors mystica (propter separationem sanguinis a corpore vi verborum), et in tantum non habetur mors realis, in quantum propter naturalem concomitantiam, nequeunt Christi sanguis et anima a corpore separari. Nam respondetur quod si concomitantia illa naturalis impediat mortem, impedit etiam sacrificium, quod sine vera et reali destructione non consumitur. » (*Mor.*, l. 6, n. 305.)

II. Ex Ratione victimae. Modus destruendi victimam debet proportionari tum victimae, tum modo, secundum quem victima

constituitur in ratione talis victimae. Atqui, in sacrificio Missae victima non est Christus simpliciter et absolute, sed praecise corpus et sanguis Christi, ut reproducti sub speciebus, per modum cibi et potus. Porro, modus destruendi cibum et potum est per realem manducationem et realem potationem, quae fiunt in sola communione, non vero in consecratione. Ergo, si abstrahitur a communione, non datur in Missa destructio, qua victima deperdit illud suum esse substantiale, quod habet ut reproductum in hoc sacramento. Ergo ad essentiam sacrificii requiritur ipsa communio.

Quo argumento etiam manifestum est, positionem Christi in statum declivorem, quae fit in consecratione, non esse ad rationem hujus sacrificii sufficientem victimae destructionem vel immutationem, quando quidem Christus, quatenus sic existens in statu decliviori, est victima quae destrui debet; ac proinde praeter illam Christi positionem in statum declivorem ulterior requiritur victimae immutatio, quae nonnisi in sola communione habetur.

III. Ex Ratione holocausti. Incruentum Novae Legis sacrificium utpote omnium sacrificiorum nobilissimum, rationem habet veri holocausti. Jamvero, in Lege Veteri de essentia holocausti erant non sola victimae oblatio ejusque realis mactatio, sed etiam vera et totalis ejus destructio per ignem, ita ut, antequam victima totaliter esset destructa, holocaustum essentialiter non consummaretur. Ergo nec nostrum incruentum sacrificium, utpote holocaustum, essentialiter perficitur nisi in communione sacerdotis. Ac proinde, praeter consecrationem, praeter mortem Christi mysticam aut ejus positionem in statum declivorem, quae in consecratione habentur, ad essentiam sacrificii Missae requiritur communio.

IV. Ex Inconvenienti. « Si destructio non fieret per sumptionem, *inquit S. Alph.*, sequeretur quod sacrificium fieret in coelo, non in altari; nam ut in altari fiat sacrificium, opus est ut prius ibi victima ponatur integra, et deinde destruatur. Cum autem in consecratione panis vi verborum veniat tantum corpus a sanguine separatum: sequitur praesupponi destructio jam facta in coelo ubi Christus integer manet. » (*Loc. cit.*)

1700. Quaeritur. *Utrum ad essentiam sacrificii Missae requiratur utriusque speciei consecratio.*

Resp. Controvertitur. *Prima sententia docet*, satis esse ad sacrificii essentiam, ut unica species consecratur. Ratio est, tum quia per unius speciei consecrationem totus et integer Christus offertur, simulque jam repraesentatur mors Christi, cum vi verborum ponatur tantum corpus sine sanguine, vel sanguis sine corpore, qua mystica separatione mors Christi designatur; tum quia,

ut alii dicunt, in consecratione et sumptione unius speciei jam habentur oblatio et mactatio victimae, quae ad essentiam sacrificii sufficiunt.

« Secunda sententia vero communior et probabilior affirmat, ait *S. Alph...* Ratio est, quia sacramentum altaris debet esse rememorativum sacrificii cruenti a Christo in cruce peracti, ut declarat Trident. quod docet, quod Christus obtulit corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini, *ut... suae Ecclesiae visibile... relinqueret sacrificium, quo cruentum* (nota) *illud semel in cruce peragendum repraesentaretur*. Unde si una tantum species consecraretur, etsi vi verborum poneretur corpus exsanguie, vel etsi per sumptionem haberetur mactatio, non tamen exprimeretur sanguinis effusio, quod non fit nisi per utriusque speciei consecrationem, per quam proprie significatur separatio sanguinis a corpore, juxta dictum *S. Cyrilli : Gladio verborum sanguis separatur a corpore.* » (*Mor.*, l. 6, n. 306.)

CAPUT III

De relatione sacrificii Missae cum sacrificio Crucis et cum ultima coena.

Incrumentum Missae sacrificium, propter realitatem victimae quae in eo offertur, est reale, verum, proprie dictum sacrificium (cf. n. 1694) ; at verum illud sacrificium intimam relationem habet et cum cruento Crucis sacrificio, et cum sacrificio in ultima coena peracto : de qua duplici relatione quaedam addere juvat.

AETICULUS II.

De relatione sacrificii Missae cum Crucis sacrificio.

1701. Prop. I. *Incrumentum Missae sacrificium a cruento Crucis sacrificio non differt quoad substantiam, sed quoad modum offerendi.*

1° *Non quoad substantiam.* — Ea sacrificia quoad substantiam non differunt, sed sunt unum et idem sacrificium, in quibus et eadem est numero victima et idem principalis offerens. Atqui, in sacrificio Missae et in Crucis sacrificio eadem est numero victima idemque principalis offerens, scilicet Christus Dominus, qui in utroque sacrificio est hostia simul et sacerdos. Ergo incrumentum Missae sacrificium est idem cum Crucis sacrificio.

Minor constat ex Trid., Sess. XXII, cap. 2, in quo legimus : « In hoc divino sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis seipsum cruenta obtulit... Una eademque est hostia, idemque nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. »

Et *S. Thomas* (P. 3, q. 22, a. 3, ad 2) : « Sacrificium, inquit, quod quotidie in Ecclesia offertur, non est aliud a sacrificio quod Christus obtulit, sed ejus commemoratio. Unde Augustinus dicit : Sacerdos ipse Christus offerens, ipse et oblatio ; cujus rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiae sacrificium. »

2° *Sed differt quoad modum offerendi.* — Ritus sacrificii, seu ratio offerendi, consistit in quibusdam adjunctis, quae extra sacrificii substantiam versantur, quorum proinde differentia ipsum sacrificium substantialiter non diversificat.

Jamvero, ritus sacrificii Missae in pluribus differt a ritu sacrificii Crucis. *a)* In cruce Christus oblatus est passibilis et mortalis ; in Missa offertur qualis nunc in coelis existit, impassibilis et immortalis. — *b)* In cruce Christus seipsum immediate Deo Patri obtulit ; in Missa sese offert sacerdotum ministerio. — *c)* In cruce sanguis Christi physice a suo corpore fuit separatus et Christus morte reali et physica immolatus est ; in Missa, oblatio est incruenta, sanguis non realiter sed mystice tantum separatur a corpore, et mystica tantum mors Christi habetur : « In semetipso immortaliter et incorruptibiliter vivens, ait *S. Greg.*, pro nobis iterum in hoc mysterio moritur. » (*De Consecr.*, D. 2, caput 73, M., 187, c. 1770.) — *d)* In sacrificio Crucis, Christus nostram liberationem meruit ; in sacrificio Missae nihil de novo meretur.

1702. Prop. II. *Incruentum Missae sacrificium est commemoratio, repraesentatio, continuatio, multilocatio, et applicatio cruenti Crucis sacrificii.*

1° EST COMMEMORATIO. — Missae sacrificium est memoriale passionis Domini, ad hoc institutum, ut cruentum Christi sacrificium jugiter in nostram memoriam revocet, secundum illud Apostoli (I, *Cor.*, XI, 26) : *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.*

In cujus rei gratia in canone dicitur : « Unde et memores Domine, nos servi tui, sed et plebs sua sancta... tam beatae passionis, etc. » Et *S. Paschasius* : « Iteratur autem hoc mysterium, et ob commemorationem passionis Christi... Semper mors est Christi pro saeculi vita posteris nuntianda, ut discant qua veritate suos dilexit, qui pro eis mori dignatus est. » (*De corp. et sang. Chr.*, c. 9, n. 5. M., 120, c. 1297.)

2° EST REPRÆSENTATIO. — Missae sacrificium ita est sacrificii Crucis commemoratio, ut sit etiam simul vivida ejusdem repraesentatio. « Celebratio hujus sacramenti, ait *S. Th.*, imago quaedam est repraesentativa passionis Christi, quae est vera ejus immolatio. » (Q. 83, a. 1.) — Et Tridentinum, Sess. XXII, cap. 1, docet Christum hoc visibile sacrificium instituisse, « quo cruentum illud, semel in cruce peragendum, repraesentaretur ; ejusque memoria in finem usque saeculi permaneret. »

Plura in Missa occurrunt, quibus dominica passio nobis repraesentatur. In ipsa consecratione, vi verborum, ex una parte solum corpus exsanguie, ex altera vero solus sanguis ponitur, et sic Christus mystice jam immolatur. Qua mystica separatione sanguinis a corpore, figuratur et repraesentatur realis illa atque cruenta sanguinis effusio, vi cuius humanum Christi compositum in cruce destructum est.

Cruentam hanc Christi mortem figurat et repraesentat etiam sacerdotis communio, qua Christus, nostri sacrificii victima, esse suum sacramentale amittit.

Similiter « altare, ait *S. Th.*, est repraesentatio crucis ipsius, in qua Christus in propria specie immolatus est. » (Q. 83, a. 1, ad 2.)

3° EST CONTINUATIO, seu potius *iteratio*. — Cum Missa sit quoad substantiam idem numero sacrificium cum sacrificio Crucis, ideo dici nequit, multa in Ecclesia offerri sacrificia. Etenim *Christus semel tantum oblatus est ad multorum exhaurienda peccata (Hebr., ix, 28)*; sicut etiam *una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos. (Hebr., x, 14.)*

Unicum est igitur in Ecclesia sacrificium quoad substantiam; et illud substantialiter unum, quotidie ab innumeris sacerdotibus iteratur, renovatur, iterum Deo offertur. « Iteratur quotidie haec oblatio, ait *S. Paschasius*, licet Christus semel passus sit. » (*De Consecr.*, D. 2, cap. *Utrum. M.*, 187, c. 1767.)

4° EST MULTILOCATIO. — Christus in uno terrae angulo mortuus, in Missa ubique terrarum iterum mystice moritur et Deo Patri offertur, ut verificetur illud *Malachiae*, i, 11 : *In omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda*. Ac proinde, magnum istud mysterium quod semel peractum est in Calvario, quotidie peragitur in universo mundo, quoties Missa celebratur.

Sacrificium ergo Missae est relate ad passionem Christi, id quod est praesentia Christi realis in Eucharistia relate ad ipsum Christum praesentem in coelis; et quemadmodum ipsa Eucharistia est quasi extensio Incarnationis ad omnia loca et tempora, ita etiam Missa est quasi extensio sacrificii Crucis ad omnia loca et tempora.

5° EST APPLICATIO¹. — Cruento Crucis sacrificio Christus opus nostrae Redemptionis consummavit, sufficientissimumque salutis nostrae pretium Deo Patri exsolvit. (Cf. n. 1019 et seq.) Hoc autem salutis nostrae pretium se habet tanquam causa universalis, quae ad effectus particulares producendos debet mediantibus causis secundis applicari.

Proinde Redemptio per sacrificium Crucis consummata, debet, ut

¹ Cf. Salmantic., Disp. 13, dub. 1, n. 12; Isamb., In q. 83, Disp. 2, a. 2 et 3.

nobis prosit, per media quaedam determinata nobis particulariter applicari; et hoc quidem, non propter ipsius Redemptionis defectum sed ob peculiarem Christi Domini institutionem. Quae applicatio fit tum per sacramenta tum per Missae sacrificium, teste *Trid.*, Sess. XXII, cap. 2: « Cujus quidem oblationis, cruentae, inquam, fructus per hanc uberrime percipiuntur. » Et *S. Th.*: « Per hoc sacramentum, *inquit*, participes efficimur fructus dominicae passionis. Unde in quadam dominicali oratione secreta dicitur: *Quoties hujus hostiae commemoratio celebratur, opus nostrae Redemptionis exercetur.* » (Q. 83, a. 1.)

Quapropter, sicut Christus nobis sacramenta instituit, per quae suscipientibus applicetur salutifera virtus sacrificii Crucis; ita etiam semetipsum in hoc sacrificio tradidit immolandum, ut ejus oblatione tum offerentibus, tum iis, pro quibus offertur, passionis fructus communicentur.

Est igitur sacrificium Crucis nostrae Redemptionis *consummativum*; sacrificium vero Missae, nostrae Redemptionis *applicativum*; et ideo, licet modo diverso, « quidquid est effectus dominicae passionis, totum etiam est effectus hujus sacramenti. » (*S. Th.*, *In Joan.*, vi, lect. 6.)

Et quia quotidie indigemus dominicae passionis fructibus, ideo quotidie etiam debet offerri sacrificium hujus fructus applicativum. « Iteratur quotidie haec oblatio, ait *S. Paschasius*, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus... Et ideo, quia quotidie labimur, Christus quoque mystice pro nobis immolatur. » (*De Consecr.*, D. 2, cap. *Utrum*. M., 187, c. 1767.)

Corollarium. — Ex dictis intelligere licet, cur nostrum Missae sacrificium sacrificio Crucis nullam irroget injuriam, sicuti contra protestantes definivit Trident., Sess. XII, can. 4: « Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto, per Missae sacrificium; aut illi per hoc derogari; A. S. »

Enimvero, offertur Missae sacrificium non ut aliquid suppleat, quod Crucis sacrificio desit, nec ut aliquid de novo mereatur, quod Christi passio non fuerit promerita: per hoc utique dignitati sacrificii Crucis derogaretur. Sed offertur ut cuilibet particulariter appropriet salutis pretium in cruce pro omnibus communiter exsolutum, salutiferosque passionis fructus cuilibet homini, pro quo offertur, particulatim applicet. Sicut, v. gr., nulla fit injuria soli, quasi foret impotens illuminare, si quis crystallo utatur, quo sibi intensius solares radios applicet.

ARTICULUS II.

Relatio Missae cum ultima coena¹.

1703. Sacrificium Missae cum sacrificio in ultima coena oblato in multis convenit, et in quibusdam differt.

I. *Sacrificium Missae est substantialiter idem cum sacrificio ultimae coenae.* — In utroque enim eadem est victima, idemque principalis offerens, scilicet Christus Dominus, hostia simul et sacerdos.

II. *Sacrificium Missae et ultimae coenae conveniunt in ratione offerendi, seu in ritu sacrificii.* — In utroque enim Christus non cruento, sed incruente, nec in propria specie, sed quatenus existens sub speciebus panis et vini, oblatus est.

III. *Sacrificium Missae et ultimae coenae in eo etiam conveniunt quod utrumque est sacrificii Crucis applicativum.* — Christus in ultima coena seipsum Deo Patri obtulit modo incruento, ut per hoc sacrificium, Ecclesiae et Apostolis, qui ultimae coenae intererant, fructum Redemptionis mox in ara crucis peragendae applicaret.

IV. *Sacrificium Missae a sacrificio ultimae coenae in quibusdam accidentalibus differt.* — Differt :

a) *In qualitate rei oblatae.* — In ultima coena Christus oblatus est mortalis ; in Missa offertur immortalis et gloriosus.

b) *In offerente proximo et immediato.* — In ultima coena Christus seipsum immediate, absque sacerdotis ministerio, Deo Patri obtulit ; in Missa seipsum offert sacerdotum ministerio.

c) *In ratione significandi.* — Passionem figurabat ultima coena ut futuram et peragendam ; eandem figurat et repraesentat Missa, ut peraetam et praeteritam.

d) *In effectu morali.* — Missa non est sacrificium meritorium, sed unice applicativum illius meriti, quod Christus morte sua acquisivit. — Sacrificium ultimae coenae fuit applicativum simul et meritorium. Christus enim illud obtulit in statu viae adhuc existens ; ac proinde fuit sacrificium infiniti valoris atque meriti, tam ad satisfaciendum quam ad merendum, sicut omnia alia opera, quae Christus in vita sua mortali peregit. Proinde, sacrificium ultimae coenae fuit ex se sufficientissimum, absque Crucis sacrificio, ad exsolvendum Deo salutis nostrae pretium ; licet de facto salutem nostram non consummaverit propter expressam Christi ordi-

¹ Cf. Isamb., In q. 83, Disp. 2, a. 6 ; Tolet., *De Sacrif. M.*, contr. 3, t. 4, p. 334.

nationem, qui opus Redemptionis nostrae per solam suam mortem consummare statuerat. (Cf. n. 1030.)

CAPUT IV

De celebratione sacrificii Missae.

1704. De celebratione sacrificii Missae, de ministro offerente, de subjecto, pro quo Missa offerri potest, de caeremoniis in celebratione Missae servandis, etc. utpote de rebus ad praxim pertinentibus, multa disserit theologia moralis. In iis ergo non immorabimur. *De sola persona ministri, inquantum est offerens, quaedam dicuntur.*

Protestantes, qui nullum clericos inter et laicos discrimen divinitus constitutum agnoscunt, omnibus fidelibus jus concedunt conficiendae Eucharistiae, seu coenae, ut vocant.

Docet autem doctrina catholica : a) Christum Dominum esse principalem et primarium sacerdotem, qui hoc incruentum sacrificium offert ; b) ministrum vero secundarium esse solum sacerdotem legitime ordinatum ; c) alios fideles autem offerentes dici posse sensu quodam lato et improprio.

1705. Prop. I. *In sacrificio Missae principalis offerens est Christus Dominus.*

De fide, ex Later. IV, cap. *Firmiter*, in quo legimus : « Idem ipse sacerdos et sacrificium Jesus Christus. » — Et ex Trid., Sess. XXII, cap. 2 : « Una eademque est hostia, *idem nunc offerens* sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (Ps., cix, 4) : *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*. Jamvero, cum sacerdotio correspondere debeat sacrificium, nulla alia causa assignari potest, cur Christus vocetur sacerdos in aeternum, et quidem secundum ordinem Melchisedech, nisi quia illud sacrificium, in ultima coena sub speciebus panis et vini oblatum, quotidie iterat et offert, non immediate per seipsum, sed sacerdotum ministerio.

II. Ex Traditione. Agens de munere Christi in sacramento Eucharistiae, ait *S. August.* : « Per hoc et sacerdos est ipse offerens, ipse et oblatio. Cujus rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiae sacrificium. » (*De Civ. Dei.*, l. 10, c. 20. M., 41, c. 298.) — Et *S. Joan. Chrysost.* : « Qui tunc in illa coena haec confecit, et nunc etiam operatur. Nos ministrorum habemus ordinem : qui vero illa sanctificat et transmutat, ipse est. » (*Hom. in Matth.* 82, n. 5. M., 58, c. 774.)

III. **Ex Ratione.** Ille dicitur et est principalis causa alicujus actus, in cujus persona actus ille a ministro vel legato ponitur; sicut, v. gr., reverentia, quam regius legatus SS. Pontifici exhibet, ab ipso Rege principaliter exhiberi censetur. Atqui, sacerdotes Eucharistiam conficientes agunt tanquam ministri, in persona ipsius Christi, sicut constat ex verbis consecrationis quae in persona Christi proferuntur, et sicut docet Florentinum, decr. pro Armenis: « Sacerdos in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum. » Ergo in sacrificio Missae principalis offerens est Christus Dominus.

1706. Quaeritur. *Qua ratione Christus sit in sacrificio Missae principalis offerens*¹.

Resp. Nonnulli docent cum Vasquez, Christum remote tantum et mediate concurrere ad sacrificium Missae, in quantum scilicet ab initio hoc sacrificium instituit, et delegavit ministros qui illud suo nomine offerrent, eique suae passionis merita applicuit: quod sufficit ut sacrificium Christo, tanquam principali sacerdoti, moraliter tribuatur.

Verior tamen et communior sententia docet, Christum in sacrificio Missae esse principalem offerentem, non solum quia illud instituit, aut celebrari jussit, aut merita passionis suae eidem applicavit; sed etiam et praecipue quia ipse nunc offert *actu* cum ipso ministro, ita ut actuali oblatione quaelibet Missa Deo offeratur tum a sacerdote, tum ab ipso Christo.

« Sicut Christus, aiunt *Salmantic.* (*loc. cit.*), secundum humanitatem concurrunt instrumentaliter ad omnes et singulas conversiones, sive transsubstantiationes, quae in Ecclesia fiunt, ita etiam cogitat de omnibus et singulis sacrificiis, et ea vult, et Deo offert: atque ideo est immediatus offerens in ratione praecipui sacerdotis, oblatione formali, actuali et elicita. »

Ex quo facile intelligitur, quomodo Missae sacrificium a quo operetur atque fructus suos producat, sive a bono sive a malo ministro offeratur, cum principalis offerens sit semper sanctus, semper Deo gratus.

1707. Prop. II. *Solus sacerdos rite ordinatus Missae sacrificium valide celebrare potest.*

De fide, ex Later. IV, cap. *Firmiter*, in quo definitur: « Hoc sacramentum nemo potest conficere, nisi solus sacerdos qui fuerit rite ordinatus. » — Et ex Trid., Sess. XXII, can. 2.

PROB. I: Ex S. Scriptura. Legimus (*Luc.*, xxii, 19): *Hoc facite in meam commemorationem.* Unde sic: Missae sacrificium offerendi illi soli potestatem habent, quibus a Christo data est. Atqui haec potestas data est solis Apostolis eorumque successoribus; eis quippe solis dixit Christus: *Hoc facite*, etc. Ergo ipsi soli eorumque successores potestatem habent offerendi sacrificium.

II. **Ex Analogia.** In Lege Veteri divinitus cautum erat, ne omnes indiscriminatim victimas offerrent; sed hoc munus soli tri-

¹ Cf. Gibbon, Tr. 4, Disp. 26, dub. 1; *Salmantic.*, Disp. 13, dub. 3, § 1; Suarez, Disp. 77, sect. 1.

bui Levi divinitus conceditum erat. Ergo, a fortiori, nec in Nova Lege, in qua augustius existit sacrificium, omnibus indiscriminatim concessam esse sacrificandi potestatem censendum est.

III. *Ex Traditione.* In *Constitutionibus apostolicis* (l. 2, const. 27. M., 1, c. 670), de sacrificii oblatione legimus : « Omnis laicus sine sacerdote aliquid attentans, frustra facit. » — Et *Concil. Nicaen. I*, can. 18, prohibet ne diaconi presbyteris communionem porrigant, quia, *inquit* : « nec canon, nec consuetudo tradidit, ut hi qui offerendi potestatem non habent, his qui offerunt, dent Corpus Christi ».

Accedunt Patrum testimonia. — Agens de quodam Hilario, diacono, qui ab Ecclesia recesserat, ait *S. Hieronymus* : « Hilarius cum diaconus de Ecclesia recesserit, neque Eucharistiam conficere potest, episcopos et presbyteros non habens. » (*Adv. Lucifer.*, 2, n. 21. M., 23, c. 175.) — Et *S. Epiphanius* : « Neque diaconis ipsis illum in Ecclesiastico ordine sacramentum perficere conceditur, sed hoc duntaxat, ut eorum quae perficiuntur, ministri sint. » (*Haer.* 79, n. 4. M., 42, c. 746.)

Porro, si diaconi potestatem offerendi non habent, a fortiori eandem non habent laici.

IV. *Ex Ratione.* 1° Jam supra demonstratum est (n. 1459), non omnes fideles esse omnium sacramentorum ministros ; ac proinde nec sacramenti Eucharistiae. Porro, Eucharistiae confectio est sacrificii oblatio. Ergo nec omnes fideles sacrificium offerre possunt.

2° Si potestas sacrificii offerendi omnibus fidelibus communis esset, jam in Ecclesia nulla foret membrorum distinctio, nullave hierarchia ; sed omnes fideles quoad supremum munus in Ecclesia exercendum (quod est corporis et sanguinis Christi consecratio), inter se pares existerent. Atqui, opponitur hoc doctrinae Apostoli distinguentis in Ecclesia varia officia, variaque sibi invicem membra ordinata, ut in tractatu de Ecclesia notatum est. (Cf. n. 180 et seq.)

1708. *Prop. III. Ecclesia et quilibet fidelis aliquo sensu dici possunt offerre sacrificium Missae.* — Certa.

PROB. I. *Ex Liturgia.* Ex liturgia manifeste ostenditur, sacrificium Missae non esse sacrificium solius sacerdotis, sed totius populi. Ante canonem, sacerdos celebrans haec habet ad assistentes : « Orate, fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat, etc. » — Deinde in canone orat : « Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum... pro quibus tibi offerimus, vel qui

tibi offerunt hoc sacrificium. — Hanc igitur oblationem servitutis nostrae, sed et cunctae familiae tuae, etc. Unde et memores nos servi tui, sed et plebs tua sancta... offerimus praeclarae majestati tuae de tuis donis ac datis hostiam puram, etc. » — Quae omnia satis innunt, omnes fideles aliquo modo Missae sacrificium offerre.

II. **Ex Ratione.** Ille, in cujus persona peragitur aliquid ab alio tanquam a ministro vel mediatore, censetur illud ipsum aliquo modo operari. Atqui, sacerdos, dum Missam celebrat, ipsam tanquam legatus Ecclesiae et omnium fidelium Deo offert, *teste S. Th.* : « Sacerdos in persona omnium sanguinem offert et sumit. » (Q. 80, a. 12, ad 3.) Et : « Oratio in Missa profertur a sacerdote in persona totius Ecclesiae, cujus sacerdos est minister. » (Q. 82, a. 6.) Ergo

1709. Quaeritur. *Quomodo fideles ad offerendum Missae sacrificium concurrant* ¹.

Resp. Fideles non immediate et rigore hoc sacrificium offerunt, sed mediate tantum, mediante scilicet sacerdote celebrante. Verum in mediato illo modo tres adhuc sunt diversi gradus : a) Primus modus est omnino generalis, et in eo consistit quod omnes fideles sunt membra Ecclesiae, in cujus nomine sacerdos Missam celebrat. — b) Secundus modus est magis specialis, et in eo consistit quod fideles hoc sacrificium offerri procurant, v. gr., stipendium exsolvendo. — c) Tertius modus est adhuc specialior, quando scilicet fideles immediatius ad sacrificii celebrationem concurrunt, v. gr., assistendo, vel sacerdoti respondendo, vel ei celebranti ministerium exhibendo.

Quo immediatius fideles ad hujus sacrificii celebrationem concurrunt, eo magis etiam, caeteris paribus, sacrificii fructus participant.

CAPUT V

De effectibus sacrificii missae ².

1710. Praenotanda. — 1° Nomine *effectus* sacrificii, tria possumus intelligere, nimirum : sacrificii *efficaciam*, *valorem* et *fructum*.

Efficacia est complexus omnium effectuum, quos producit Missae sacrificium, et modus, quo eos producit ; sive effectus relate ad Deum, sive relate ad homines considerentur.

Valor est ipsa virtus, quam possidet Missae sacrificium ad suos effectus producendos ; seu est moralis dignitas, quam sortitur sacrificium tum ex persona offerentis, tum ex parte rei oblatae.

Fructus vocantur ipsa bona, quae intuitu illius sacrificii, hominibus a Deo conferuntur.

2° Ad dijudicandum quinam sint effectus sacrificii Missae,

¹ Cf. Salmantic., Disp. 13, dub. 3, § 2. — ² Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 311 et seq. ; *Cont. haer.*, Sess. XXII ; Salmantic., Disp. 13, dub. 5 ; Gibbon, Disp. 27, dub. 2.

meminisse sufficit Missae sacrificium esse substantialiter idem ac Crucis sacrificium, atque in Missa applicari fructum, quem Christus in cruce nobis promeruit.

Ex consequenti dicendum est cum Ecclesia : « Quoties hujus hostiae commemoratio celebratur, opus nostrae Redemptionis exercetur. » (*In Missa Dom. IX post Pentec.*) ; et cum *S. Th.* : « Quidquid est effectus dominicae passionis, est effectus hujus sacramenti. » (*In Joan.*, vi, lect. 6) ; et cum *S. Alph.* : « In qualibet Missa invenitur omnis fructus, quem Christus operatus est in Cruce. » (*Selva*, P. 2, instr. 1.)

3° Quam ob rem, sicut Crucis sacrificium, quod vetera sacrificia consummavit et evacuavit, fuit *latreuticum*, *eucharisticum*, *propitiatorium* et *impetratorium* (cf. n. 946), ita et nostrum Missae sacrificium est : *latreuticum* et Deo infinitum tribuit honorem atque gloriam ; *eucharisticum* et Deo pro acceptis beneficiis immensas atque infinitas defert gratiarum actiones ; *propitiatorium* et nobis peccatorum remissionem procurat ; *impetratorium* et nos maximis tum spiritualibus tum temporalibus cumulat beneficiis.

4° Protestantes, qui Missae sacrificium non ut verum et reale sacrificium, sed tanquam nudam sacrificii Crucis commemorationem tenent, ex consequenti Missae sacrificio omnem virtutem propitiatoriam et impetratoriam denegant. Quocirca probandum est : I. Missam esse sacrificium propitiatorium simul et impetratorium. Quo probato, II, considerandus est modus quo Missa suos effectus producit.

ARTICULUS I.

De sacrificio Missae quatenus est propitiatorium et impetratorium.

1711. *Sacrificium propitiatorium* est sacrificium Deo oblatum pro remissione peccatorum quoad culpam et quoad poenam. (*Polm.*)

Sacrificium impetratorium est sacrificium oblatum Deo, pro beneficiis ab eo impetrandis. (*Polm.*)

Prop. I. *Sacrificium Missae est propitiatorium tam pro vivis quam pro defunctis.*

De fide, ex Trid., Sess. XXII, can. 3 : « Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium ; vel solum prodesse sumenti : neque pro vivis et defunctis,

pro peccatis, poenis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus offerri debere ; A. S. »

N-B. Cum sacrificium propitiatorium offeratur pro remissione peccatorum tum quoad culpam tum quoad poenam, inde duo sunt probanda, videlicet : 1° sacrificium Missae valere ad remissionem ipsius peccati tam mortalis quam venialis ; 2° ipsum valere ad remissionem poenae peccatis debitae.

PROB. I^a PARS : *Quoad remissionem culpae.*

I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Matth.*, xxvi, 28) : *Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur* (graece : *effunditur*) *in remissionem peccatorum.* Quae verba, in institutione sacrificii Missae, prolata, clare indicant, remissionem peccatorum esse hujus sacrificii effectum.

(*Hebr.*, v, 1) : *Omnis namque Pontifex... pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Officium igitur sacerdotis est offerre sacrificium in remissionem peccatorum. Porro, in Novo Foedere, Missa est unicum sacrificium. Ergo valet pro remissione peccatorum.

II. Ex Tridentino, Sess. XXII, cap. 2, in quo legimus : « Docet S. Synodus sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri ut, si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia, contriti ac poenitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata, etiam ingentia, dimittit. »

III. Ex Traditione, cujus testes sunt SS. Patres et Liturgiae.

1° SS. Patres, remissionem peccatorum hujus sacrificii effectum esse, aperte docent. « Quid de Episcopo sentiendum est, inquit S. Hieronymus, qui quotidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est hostias ? » (*In Tit.*, I, 8. M., 26, c. 568.) — Et S. Aug. : « Illis (Vet. Legis) sacrificiis unum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum. » (Q. 57 in *Levit.* M., 34, c. 704.).

2° Omnes Liturgiae testantur, Missam in remissionem peccatorum offerri. *Liturgia S. Basilii* haec habet : « Da nobis, ut sacrificium nostrum coram te acceptum sit, pro peccatis meis et pro insipientiis plebis tuae. » — *Liturgia S. Marci* : « Ut in corde puro et pura conscientia tibi hoc incensum offeramus, in odorem suavitatis, et in remissionem peccatorum nostrorum et totius populi tui. »

IV. Ex Ratione. 1° Sacrificium Missae idem est quoad substantiam cum sacrificio Crucis, et singulis applicat fructus dominicae

passionis. Atqui, Crucis sacrificium fuit vere propitiatorium quoad remissionem culpae. Ergo et sacrificium Missae eandem habet efficaciam.

2° In lege mosaica et in lege naturae instituta erant sacrificia in remissionem peccatorum. (Cf. *Job.*, I, 5 ; *XLII*, 8 ; *Levit.*, IV et seq.) Atqui, sacrificium Missae, utpote augustius sacrificiis Veteris Legis, est etiam eis efficacius. Ergo et Missae sacrificium remissionem peccatorum operatur.

PROB. II^a PARS : *quoad remissionem poenae.*

I. Ex S. Scriptura. Legimus (II, *Machab.*, XII), Judam Machabaeum praecepisse offerri sacrificia pro peccatis mortuorum ; et additur : *Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Porro, animae in purgatorio non aliter possunt a peccatis solvi, nisi quoad remissionem poenae. Si autem vetera sacrificia valebant ad remissionem poenae, illud a fortiori Missae sacrificio concedendum est.

II. Ex Tridentino, quod in Sess. XXV, *Decret. de purgatorio*, docet, animas in purgatorio detentas « fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili Altaris sacrificio juvari. »

III. Ex Traditione, cujus testes sunt :

1° SS. PATRES. Ait S. *Joan. Chrysost.* : « Non frustra oblationes pro defunctis fiunt, non frustra preces, non frustra eleemosynae. Haec omnia Spiritus disponit, volens ut nos mutuo juvemus. » (*Hom. in Act.*, XXI, n. 4. M., 60, c. 170.) — S. *Cyrillus Hier.* : « Maximum hoc credentes adjumentum illis animabus (defunctis) fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta et perquam tremenda coram jacet victima. » (*Catech.* 23, n. 9. M., 33, c. 1115.)

2° LITURGIAE, quae omnes praecipiant Missae sacrificium offerri pro defunctis, quibus sola poenarum remissione prodesse potest.

IV. Argumenta Rationis eadem sunt ac in prima propositionis parte.

1712. Prop. II. *Missae sacrificium est impetratorium.*

De fide, ex Trident., Sess. XXII, can. 3, supra citato, in quo definitur, Missae sacrificium offerri debere pro peccatis, poenis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus.

PROB. I. Ex Analogia. In Lege Veteri erant sacrificia impetratoria, quae ad bona cum spiritualia tum temporalia obtinenda offerebantur. Sic, v. gr., David sacrificium obtulit ad avertendam pestem (II, *Reg.*, XXIIV). Ergo et Missae sacrificium, quod veteribus successit, eorumque omnium virtutem et perfectionem complec-

titur, debet etiam esse impetratorium bonorum tam spiritualium quam temporalium.

II. Ex Traditione, cujus testes sunt :

1° SS. PATRES. — Ait *Tertullianus* : Sacrificamus pro salute imperatoris, sed Deo nostro, et ipsius. » (*Ad Scapulam*, c. 2. M., 1, c. 700.) — *S. Cyrillus Hier.* : « Postquam perfectum est spirituale sacrificium, incruentus cultus, super illam propitiationis hostiam obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace... pro militibus et sociis ; pro his qui infirmitatibus laborant ; pro his qui afflictionibus premuntur : et universim pro omnibus qui ope indigent hanc victimam offerimus. » (*Catech.* 23, n. 8. M., 33, c. 1115.)

2° LITURGIAE ET PRAXIS ECCLESIAE. — Liturgia romana peranti qua varias exhibet Missas pro beneficiis cum spiritualibus tum temporalibus obtinendis. Missam continet pro iter agentibus, pro aver-tenda mortalitate, pro infirmis, ad postulandam pluviam, etc. — Similia in aliis liturgiis reperiuntur.

III. Ex Ratione. Missae sacrificium est applicativum eorum fructuum, quos Christus in cruce moriens nobis promeruit. Atqui, Christus nobis meruit tum omnia bona spiritualia, tum omnia bona temporalia in quantum ad salutem conducunt. Ergo et Missa eorum bonorum applicationem operatur, non quidem meriti, sed impetrationis via.

1713. Quaeritur I. Quotuplex distinguitur fructus Missae.

Resp. Fructus Missae triplex solet distingui, scilicet : *generalis, specialis, specialissimus*. (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 312.)

Fructus generalis ille est, qui correspondet sacrificio, quatenus est opus positum a sacerdote ut operante nomine totius Ecclesiae ; directe pertinet ad totius Ecclesiae commune bonum, ac proinde ad singula ejus membra, sive adhuc vivant, sive jam sint mortua.

Fructus specialis est ille, qui advenit tum eis, pro quibus celebrans sacrificium intendit applicare, tum sacrificio assistantibus vel ad illud concurrentibus, v. gr., ministrando celebranti.

Fructus specialissimus est ille, qui ipsi sacerdoti celebrandi advenit. Fieri enim nequit, ut quis hoc sacrificium devote celebret, quin inde maximam reportet bonorum copiam.

1714. Quaeritur II. An Missa habeat valorem infinitum.

N.-B. Valor sacrificii Missae considerari potest vel quoad *sufficientiam*, vel quoad *efficaciam* et *realem influxum* ; sicut, v. gr. jejunium Christi habuit sufficientem valorem ad redimendum genus humanum, quod tamen de facto non redemit, quia noluit Christus valorem illum sufficientem habere realem efficaciam absque passione.

Quibus notatis,

Resp. 1° Si quaestio movetur de valore Missae quoad *sufficientiam*, dicendum est, Missam habere in se valorem tam intensive quam extensive infinitum, ratione infinitae dignitatis Christi, qui in hoc sacrificio est victima simul et principalis offerens. — Dicitur habere *valorem infinitum intensive*, quatenus fructum causare potest semper magis ac magis intensum juxta hominis dispositionem; et *valorem infinitum extensive*, quatenus infinitos effectus in innumeris hominibus producere valet.

2° Si vero quaestio movetur de valore Missae quoad *efficaciam* et *realem influxum*, magna est inter Doctores controversia.

PRIMA SENTENTIA docet, valorem Missae quoad efficientiam esse tam *intensive quam extensive finitum*. — *Intensive*, quia quantitas fructus, quem Missa producere valet, limitata est ex voluntate Christi, qui noluit ordinare Missam ad conferendum efficienter fructum intensive infinitum, etiam si, ex hypothesi, homines effectus infiniti capaces essent, licet de se Missa talem effectum producere posset. Sicuti, v. gr., nec nostram Redemptionem per sanguinem in circumcisione effusum Christus consummare voluit, licet de se haec sanguinis effusio sufficientem valorem habuerit ad totius humani generis redemptionem. « Quamvis virtus Christi, qui continetur sub sacramento Eucharistiae, *inquit S. Th.*, sit infinita, tamen determinatus est effectus ad quem illud sacramentum ordinatur. Unde non oportet quod per unum altaris sacrificium tota poena eorum, qui sunt in purgatorio, expiatur. » (*Suppl.*, q. 61, a. 14, ad 2.)

Inde consequitur, valorem Missae etiam *extensive* esse finitum, Missamque, si pro pluribus offeratur, minus prodesse singulis, ac si pro uno solo offeratur.

SECUNDA SENTENTIA docet, valorem Missae quoad efficientiam esse tam *intensive quam extensive infinitum*. — *Intensive*, quia quantitas fructus, quem Missa producere valet, non est a voluntate Christi limitata, ac proinde Missa virtutem habet effectum majorem semper ac majorem de facto producendi, pro subjecti dispositione et capacitate; ita ut si daretur subjectum capax fructus infiniti, effectum infinitum reapse produceret. Quod si de facto Missa finitum tantummodo producit effectum, hoc non ex Christi ordinatione, sed ex finita tantum hominis capacitate provenit.

Inde consequitur, valorem Missae etiam *extensive* esse infinitum, atque Missam, si pro pluribus offeratur, ita prodesse singulis, ac si

uni soli applicaretur ; non secus ac passio Christi, quam pro omnibus sustinuit, ita cuilibet prodest homini, ac si Christus pro ipso solo passus et mortuus esset.

Utraque sententia est probabilis ; utraque a maximis Doctoribus propugnatur.

ARTICULUS II.

De modo, quo Missa suos effectus producit.

1715. Praenotanda. — Missae sacrificium, ut supra notatum est (n. 1701 et 1702, 5), nihil de novo meretur, sed dominicae passionis fructus nobis applicat. Operatur ergo per modum impetrationis, movendo scilicet Deum ut bona, quae Christus in cruce meruit, de facto nobis applicet.

Sed et effectus, quos Missa via impetrationis producit, multipliciter sortiri potest, nimirum :

1° *Mediate vel immediate.* — *Mediate* producit effectum, quando aliquid nobis impetrat, vi cujus effectus intentus producitur ; ut v. gr., si gratiam sanctificantem augeat mediante actu caritatis. — *Immediate* producit, quando per se, nullo alio intermedio, effectum operatur.

2° *Ex opere operantis vel ex opere operato.* — *Ex opere operantis* effectum producit, si propter ministri offerentis sanctitatem et devotionem effectum sortitur. — *Ex opere operato*, quando intuitu meritorum Christi, atque vi propria rei oblatae et principalis offerentis, independenter a ministri sanctitate et devotione, effectum producit.

3° *Infallibiliter vel fallibiliter.* — *Infallibiliter* operatur, si ex divino decreto et independenter ab omni conditione, effectum suum semper obtinet. — *Fallibiliter*, quando dependenter a conditione, quae ex parte hominis deficere potest, effectum suum consequitur.

Quibus notatis, sint sequentes propositiones.

1716. Prop. I. *Missae sacrificium effectus suos principaliter producit ex opere operato*¹. — Certa et communis.

PROB. Missae sacrificium effectus suos sortiri ex opere operato, independenter a ministri bonitate, a Tridentino aperte innuitur. Legimus enim, Sess. XXII, cap. 2 : « Hujus oblatione placatus Dominus, gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata, etiam ingentia, dimittit. » Et hujus effectus statim causam addit, dicens : « Una enim eademque est hostia, idem nunc

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, Sess. XXII, n. 19 et seq. ; Salmantic., Dis. 13, n. 78.

offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit... Cujus quidem oblationis, cruentae, inquam, fructus per hanc uberrime percipiuntur. » Quibus aperte indicatur, Missam hunc fructum sortiri non ob ministri sanctitatem, sed ob ipsius Missae, victimae scilicet et principalis offerentis, dignitatem.

Idem erui potest ex verbis ejusdem Sess., cap. 1 : « Et haec quidem illa munda oblatio est, quae nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. » Si autem munda est oblatio, non obstante offerentis indignitate aut malitia ; ergo per se placet Deo, et independentem a ministri merito effectum suum consequitur.

Corollarium. Ergo : « Sacrificium Missae, in quantum pertinet ad fructum principalem, tam prodest si offeratur a malo sacerdote, quam a bono, cum valor Missae sit ex opere pendens a meritis Christi. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 312.)

1717. Prop. II. *Missae sacrificium aliquem etiam effectum producit ex opere operantis.* — Certa.

PROB. In sacrificio Missae, praeter opus in persona Christi positum, multae adsunt preces, quae in nomine Ecclesiae funduntur. Sed preces Ecclesiae Deo semper sunt gratiae, et virtutem possident impetrandi multa bona iis, pro quibus funduntur.

Praeterea, ipse sacerdos sacrificio cooperatur et preces fundit ; porro, ista cooperatio, preces istae sacerdotis quatenus personae privatae, praeter meritum quod ipsi conferunt, vim etiam habent impetrandi aliis, tum peccatorum remissionem, tum satisfactionem poenarum, tum alia bona.

Proinde, Missae sacrificium praeter effectum quem sortitur ex opere operato, aliquem etiam effectum obtinet ex opere operantis, propter dignitatem scilicet Ecclesiae et ministri offerentis.

Corollarium. Cum Ecclesia Deo semper grata existat, effectus, quem Missa sortitur propter preces, quatenus in nomine Ecclesiae funduntur, idem est sive Missa celebretur a sacerdote bono, sive a malo, dummodo hic non sit excommunicatus vitandus, quo in casu Ecclesiam non repraesentaret.

Effectus vero, quem Missa sortitur ob easdem preces, quatenus sacerdos orat nomine proprio, major minorve est pro sacerdotis sanctitate et devotione.

1718. Prop. III. *Remissionem peccatorum, et infusionem aul augmentum gratiae sanctificantis, sacrificium Missae non operatur immediate, sed mediate tantum.* — Communis.

PROB. A. QUOAD REMISSIONEM MORTALIUM. — Missae sacrifi-

cium remittere mortalia non immediate per se, ad instar sacramentorum mortuorum, sed mediante actu contritionis aut caritatis, cujus eliciendi gratiam impetrat, probatur :

I. **Ex Tridentino.** « Hujus oblatione placatus Dominus, gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit. » — « Ergo, *ait S. Alph.*, Deus intuitu hujus sacrificii immediate placatur, et deinde movetur ad poenitentiae donum concedendum, per quam immediate delentur peccata. » (*Mor.*, 6, n. 311.)

II. **Ex Comparatione cum sacrificio Crucis.** Missae sacrificium non majorem habet efficaciam, quam sacrificium Crucis. Atqui, sacrificium Crucis non immediate remittit peccata, sed mediate tantum, impetrando scilicet gratiam ad poenitentiam agendam. (Cf. *S. Th.*, P. 3, q. 79, a. 7, ad 2.)

III. **Ex Necessitate sacramenti Poenitentiae.** Sacramentum Poenitentiae re aut voto susceptum, est omnibus relapsis ad salutem necessarium necessitate medii. (Cf. n. 1745.) Atqui, hoc falsum esset, si sacrificium Missae immediate per se peccatum remitteret. Ergo.

B. **QUOAD REMISSIONEM VENIALIUM.** — Quod dicitur de mortalibus « idem, *ait S. Alph.*, dicendum est de culpis venialibus, cum S. Thoma..., Suarez..., Salmantic., contra Canum et Valentiam, qui volunt venialia remitti per se virtute sacrificii. Quia, cum venialia sint quaedam maculae animae, propria voluntate contractae, non tolluntur sine pia animi actione, quae venialibus illis repugnet. » (*Loc. cit.*) Sed pia animi actio, non immediate, sed mediante gratia actuali, a sacrificio causari potest. Ergo. (Cf. *Salmantic.*, Disp. 13, n. 82 et seq.)

C. **QUOAD INFUSIONEM PRIMAE GRATIAE SANCTIFICANTIS.** — Sequitur ex dictis de peccato mortali. Si enim sacrificium per se immediate peccatum remittere nequit, ergo nec primam gratiam immediate infundere potest.

D. **QUOAD AUGMENTUM GRATIAE.** — Sacrificium Missae gratiam augere immediate per se ex opere operato, affirmant nonnulli. — *Communior* tamen sententia docet, Missam augere gratiam non immediate, sed mediantibus actibus, ad quos eliciendos auxilium impetrat. Etenim de augmento immediato nulla adest divina promissio, ac proinde illud sine fundamento asseritur.

Praeterea, multa inde sequerentur inconvenientia ; v. gr., si Missa gratiam immediate augeret, dicendum foret puerum, pro quo cele-

brantur Missae, magis sanctificari ; quod communi sensui Ecclesiae repugnat ; vel adultum justum, qui nulla fere opera meritoria posuit, sed pro quo multae celebratae sunt Missae, sanctiorem esse et jus habere ad majorem gloriam, quam alium, qui plura opera bona fecit, sed pro quo nullae celebratae sunt Missae. (Cf. *Sal-mantic.*, loc. cit., n. 85 et seq.)

1719. Prop. IV. *Remissionem poenae peccatis debitae, gratias actuales et bona temporalia ad salutem conducentia, sacrificium Missae immediate procurat.*

PROB. A. QUOAD REMISSIONEM POENAE. — Docet Tridentinum, animas in purgatorio juvari oblatione sacrificii Missae. Porro, aliter juvari non possunt, quam immediata poenarum remissione.

Praeterea, cum remissio poenae debitae non pendeat ex libero arbitrio hominis debitoris, sed ex voluntate Dei creditoris, fieri potest ab extrinseco, absque intrinseca mutatione voluntatis humanae ; ac proinde non necesse est ut actus ex parte hominis ad talem remissionem concurrat, sed potest a Deo concedi immediate, independenter ab hominis cooperatione. Deus igitur, placatus oblatione sanguinis Christi, qui ei in Missa offertur, satisfactiones Christi applicat, et sic poenam ex toto vel ex parte condonat immediate, absque actu ex parte hominis. (Cf. *Salmantic.*, n. 90.)

B. QUOAD GRATIAS ACTUALES ET BONA TEMPORALIA. — Elargitio gratiarum actualium et bonorum temporalium, ut sanitatis, pacis, fructuum terrae, etc., non proxime pendet a libertate humani arbitrii, nec aliquid aliud praesupponit in homine, quo mediante ea bona acquirere debeat, sicuti contingit pro remissione peccatorum. Ac proinde potest Missae sacrificium via impetrationis haec bona immediate conferre.

1720. Prop. V. *Sacrificium Missae, ex effectibus ad quos obtinendos offertur, alios sortitur infallibiliter, alios fallibiliter.*

Cum ex una parte sacrificium Missae effectus suos sortiatur ex opere operato per modum impetrationis ; cum ex altera, virtutem impetrativam habeat vi rei oblatae et principalis offerentis, qui est Christus Dominus, cujus preces semper exaudiuntur a Deo ; ideo dicendum est :

Omnes effectus, quos Missa producit *immediate*, et qui ex parte hominis nullam praesupponunt cooperationem, semper infallibiliter causari.

Effectus vero, quos Missa producit *mediate*, et qui liberam homi-

nis cooperationem, quae deficere potest, praesupponunt, causari tantum fallibiliter. Exinde.

Deduces I : a) Gratias actuales, saltem sufficientes, semper infallibiliter concedi virtute sacrificii Missae.

b) Bona temporalia, si sunt ad salutem vere necessaria aut utilia, semper infallibiliter obtineri.

c) Remissionem poenae temporalis infallibiliter obtineri ; non quidem semper remissionem totius poenae, ut notat S. Th., q. 77, a. 5, sed partis poenae, in vivis juxta eorum dispositionem et devotionem ; in defunctis juxta inscrutabilia divinae justitiae consilia.

Omnes siquidem effectus isti a Dei largitate unice dependent, et nullam ex parte liberi arbitrii cooperationem exigunt.

Deduces II : Sacrificium Missae non producere semper infallibiliter, nec remissionem peccati mortalis aut venialis, nec gratiae sanctificantis augmentum. Ad hos enim effectus requiritur cooperatio liberi arbitrii, quae ex hominis culpa deficere potest. (Cf. 1718.)

Illis tamen, pro quibus Missa ad hos effectus offertur, gratiae sufficientes ad ipsos obtinendos semper infallibiliter conceduntur ; quibus si homines cooperantur, virtute sacrificii tum remissionem culpae, tum augmentum gratiae infallibiliter consequuntur.

EXPLICIT TRACTATUS DE SS. EUCHARISTIA

TRACTATUS DUODECIMUS

DE POENITENTIA¹

Conspectus generalis.

CAP. I. De Virtute poenitentiae	{ A. 1. De objecto { materiali. Poenitentiae } formali. A. 2. De habitu poenitentiae. A. 3. De subjecto poenitentiae.
CAP. II. De Notione et Existencia Sacramenti Poenitentiae.	{ A. 1. De potestate clavium. A. 2. De exercitio potestatis clavium.
CAP. III. De Natura Sacramenti Poenitentiae.	{ A. 1. De materia remota. A. 2. De materia proxima in genere. A. 3. De forma.
CAP. IV. De Partibus Poenitentiae.	{ A. 1. De Contritione { in genere. in ordine ad Sacrament. De proposito. A. 2. De Confessione. A. 3. De Satisfactione { in genere. sacramentali.
CAP. V. De Subjecto et Ministro.	{ A. 1. De Subjecto. A. 2. De Ministro.
CAP. VI. De Effectibus Poenitentiae.	
APPENDIX : De Indulgentiis	{ A. 1. De natura indulgentiarum. A. 2. De conditionibus requisitis.

¹ Auctores consulendi : S. Thomas, p. 3, q. 8⁴ et seq. ; Suppl., q. 1 et seq. — S. Alphonsus, Mor., l. 6, n. 425 et seq. ; Cont. haer., sess. XIV Instit. catech., p. 2, c. 5. — Salmanticenses. — Gonet. — Gotti. — Isambert. — De Lugo. — Bellarminus. — Tanner. — Tournely. — De Augustinis. — Marc, Instit., De Poenit. — Catech. Rom., p. 2. c. 5.

INTRODUCTIO

1721. « Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ait *Trident.*, Sess. XIV, cap. 1, ut justitiam in Baptismo, ipsius beneficio et gratia susceptam constanter tuerentur; non fuisset opus aliud ab ipso Baptismo sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitae remedium contulit, qui sese postea in peccati servitute et daemonis potestatem tradidissent, sacramentum videlicet Poenitentiae, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur. »

Postquam igitur consideravimus, quomodo per Baptismum homo in vitam supernaturalem renascitur, per Confirmationem perfectus constituitur christianus, atque per SS. Eucharistiam coelesti alimonia ad spiritualis vitae sustentationem reficitur, jam inspiciendum est qua ratione homini, qui peccato mortem spiritualem incurrerit, vita supernaturalis in sacramento Poenitentiae restituatur.

1722. Divisio tractatus. — Cum sacramentum Poenitentiae sit ipsum virtutis poenitentiae exercitium, a Christo Domino ad dignitatem sacramenti elevatum, accurata notio poenitentiae qua virtutis ad penitiorem poenitentiae qua sacramenti cognitionem multum confert. Quaedam ergo praemitenda sunt de poenitentia quatenus est virtus. Quibus absolutis, tradetur poenitentiae qua sacramenti notio, simulque hujus sacramenti existentia contra haereticorum cavillationes vindicabitur. — Probata sacramenti existentia, ejus natura erit scrutanda. — Cum autem Poenitentia illud sibi proprium habeat ut ejus materia proxima constet ex actibus poenitentis, ideo, inspectis quae ad hujus sacramenti naturam in genere spectant, specialiter de ejus materia proxima dicendum erit. Demum de subjecto, ministro et effectibus Poenitentiae quaedam erunt addenda.

Sex igitur Capita in hoc tractatu ponentur.

In I, sermo erit de poenitentia quatenus est virtus.

In II, notio poenitentiae quatenus est sacramentum tradetur, et simul hujus existentia probabitur.

In III, de natura hujus sacramenti in genere tractabitur.

In IV, de partibus Poenitentiae, seu de actibus, qui ejus materiam proximam constituunt, dicetur.

In V, agetur de subjecto et ministro.

In VI, effectus Poenitentiae recensebuntur.

Et quoniam indulgentiae aptissima sunt media, quibus absolvamur a poenis, quae propter peccata per Poenitentiam quoad reatum culpae condonata nobis luendae supersint, ideo in fine tractatus Appendix de *Indulgentiis* adjicietur.

CAPUT I

De virtute poenitentiae¹.

1723. Poenitentia quatenus virtus a *S. Alphonso* (*Mor.*, l. 6, n. 434), definitur : *Virtus tendens in destructionem peccati in quantum est offensa Dei, medio dolore et satisfactione.*

Dicitur : *virtus*, moralis scilicet et supernaturalis per se infusa ; *tendens in destructionem peccati*, quibus verbis manifestatur objectum materiale poenitentiae : peccatum scilicet ut destruendum ; *in quantum est offensa Dei*, quibus exhibetur objectum formale seu motivum, ob quod poenitentia operatur ad destructionem peccati ; *medio dolore et satisfactione*, quibus indicantur actus poenitentiae.

Cum actus elicitī poenitentiae sint materia proxima poenitentiae qua sacramenti, de ipsis infra, ubi de natura sacramenti agendum erit, sermo instituetur. Unde in praesenti unice dicendum est : I, de objecto poenitentiae ; II, de habitu virtutis poenitentiae ; III, de subjecto poenitentiae.

ARTICULUS I.

De objecto poenitentiae.

Poenitentia, stricte sumpta, duplex, sicut quaelibet virtus, habet objectum, materiale scilicet et formale. Unde in § 1° de objecto ejus materiali, et in § 2° de objecto formali dicendum est.

§ 1. DE OBJECTO MATERIALI POENITENTIAE.

1724. Objectum *materiale*, seu materia circa quam versatur poenitentia quatenus virtus specialis, est *peccatum personale proprium jam commissum, ut detestandum et destruendum.*

Dicitur : *peccatum*, tum *mortale*, tum *veniale*, utroque enim, licet modo diverso, Deus offenditur, et jus divinum laeditur ; et etiam peccatum jam *condonatum*, quia etsi condonatum, fuit tamen vera Dei offensa, ac proinde homo illud semper detestari potest, et operari, ut Deo pro illata offensa magis semper ac magis satisfaciat.

Dicitur : *peccatum personale*, ad excludendum peccatum originale, quod homo propria sua voluntate physica non commisit, sed communi voluntate Adami, et quod vitare non potuit. Poenitere autem est deflere aliquid a se minus recte factum.

¹ Cf. *S. Th.*, p. 3, q. 85.

Dicitur : peccatum *proprium*, ad excludendum peccatum alterius ; poenitere enim est retractare aliquid minus rectum antea libere positum. Porro, nemo quidpiam, nisi quod ipse propria sua voluntate voluit, retractare potest.

Dicitur : peccatum *jam commissum*, ad excludendum peccatum futurum. Etenim « poenitere est de aliquo prius a se facto dolere ». (Q. 85, a. 1.) Sed nullus deflet quod nondum commisit. (*Suppl.*, q. 2, a. 4.)

Dicitur : peccatum *ut detestandum et destruendum*, ad indicandam rationem sub qua poenitentia peccatum attingit. « Materia poenitentiae, ait S. Th., sunt peccata, non acceptanda, sed detestanda, et destruenda. » (Q. 84, a. 2.) Proinde, « peccatum ut est remissibile vel expiabile est propria materia istius virtutis quae poenitentia dicitur. » (4. *Sent.*, D. 14, q. 1, a. 3, sol. 4.) Ex consequenti, illud peccatum quod ratione status, ut in damnatis, irremissibile factum est, nequit esse objectum poenitentiae.

1725. N.-B. Poenitentia quandoque intelligitur non in sensu stricto et qua virtus specialis, sed in sensu quodam lato, quatenus nimirum significat tum detestationem peccati prout est injuriosum Deo, tum actum voluntatis, quo vult aliquid jus divinum illaesum servari, vel laesum reparari ; qua ratione poenitentia non dicit rigorosum ordinem ad peccatum proprium, sed potest etiam esse de peccato originali et de peccatis aliorum.

§ 2. DE OBJECTO FORMALI POENITENTIAE.

1726. Circa objectum formale seu motivum, quod poenitentiam in sua specie infima constituit, plures adsunt sententiae. Secundum probabiliorum et communiorum, objectum formale poenitentiae est *reparatio juris laesi divinae Majestatis*.

In quolibet peccato, praeter turpitudinem contra propriam virtutem, v. gr., injustitiam in furto ; et praeter malum proprium hominis peccantis, v. gr., reatum poenae, quem homo incurrit ; in quolibet peccato, inquam, adest injuria juri divino illata, ratione cujus peccatum est offensa Dei. Deus enim jus habet, ut sit finis ultimus hominis, et ut talis ab ipso appetatur. Quolibet autem peccato avertit se homo a Deo tanquam a fine, et ad creaturam tanquam ad finem se convertit : quo summa juri divino infertur injuria, Deusque summe offenditur.

Reparare injuriam hanc Deo illatam, resarcire jus divinum laesum, medio dolore et satisfactione, est praecise motivum, quod poenitentiam contra peccatum movet, et eam ab omni alia virtute specificè distinguit. « In poenitentia, ait S. Th., invenitur specialis

ratio actus laudabilis, scilicet operari ad destructionem peccati praeteriti, in quantum est Dei offensa, quod non pertinet ad rationem alterius virtutis. » (Q. 85, a. 2.)

1727. Quae juris divini reparatio duo necessario includit : displicentiam scilicet facti praeteriti in quantum est offensa Dei, et emendationis propositum in quo includitur voluntas jus divinum laesum compensandi. « Poenitentia inquit S. Th., non habet quod sit virtus specialis ex hoc solo quod dolet de malo perpetrato ; ad hoc enim sufficeret caritas ; sed ex eo quod poenitens dolet de peccato commisso in quantum est offensa Dei cum emendationis proposito. Emendatio autem offensae contra aliquem commissae non fit per solam cessationem offensae ; sed exigitur ulterius quaedam recompensatio quae habet locum in offensis contra alterum commissis. » (Q. 85, a. 3.)

Igitur, detestari peccatum praecise quatenus offensam Dei, et, in quantum fieri potest, injuriam Deo per peccatum illatam compensare, hoc virtuti poenitentiae ita proprium est, ut alii nulli virtuti competat. Sic, v. gr., caritas peccatum detestatur ut malum Dei extrinsecum, quod summae ejus amabilitati adversatur ; religio illud detestatur, quatenus est irreverentia cultui divino opposita ; uno verbo, quaelibet virtus adversatur habitui vitii oppositi sub ea ratione qua illum expellit. Sola vero poenitentia ad destructionem peccati tendit in quantum est offensa Dei, emendabilis per actum poenitentis ex gratia divina.

Corollarium. — Dolere igitur de peccato commisso unice quia est turpitudine virtuti opposita, aut fons malorum homini impendendum, non est actus verae poenitentiae.

ARTICULUS II.

De habitu poenitentiae.

Cum poenitentia, ut ex modo dictis constat, et materiam determinatam et speciale objectum formale habeat, specialis est virtus, a qualibet alia specificè distincta. Sed ulterius inquiri potest, cujus scilicet speciei sit virtus, et utrum sit virtus naturalis, an supernaturalis.

1728. **Prop. I.** *Poenitentia est virtus moralis, non vero theologica.* — Certa.

PROB. « Virtus theologica, inquit S. Th., habet idem pro objecto

et pro fine. Hoc autem non est in poenitentia ; quia objectum ejus est peccatum commissum, quod intendit expiare ; finis autem est Deus, cui intendit reconciliari ; et ideo non est virtus theologica sed inter morales virtutes numeranda est. » (4. *Sent.*, D. 14, q. 1, a. 1, sol. 4.)

1729. Prop. II. *Poenitentia reducitur ad justitiam commutativam, non quasi species ejus, sed quasi pars potentialis.* — Communis.

PROB. I^a PARS : *Reducitur ad justitiam commutativam.*

Resarcire jus alienum laesum, deferendo scilicet personae laesae aliquid in compensationem offensae, illud ad justitiam commutativam pertinet. « Sicut est commutatio quaedam in beneficiis, inquit S. Th., cum scilicet aliquis pro beneficio recepto gratiam rependit, ita etiam est commutatio in offensis, cum aliquis pro offensa in alterum commissa vel invitus punitur, quod pertinet ad vindicativam justitiam, vel voluntarie recompensat emendam, quod pertinet ad poenitentiam. » (Q. 85, a. 3, ad 3.) Atqui, proprium poenitentiae est, voluntarie resarcire jus divinum laesum, puniendo videlicet in se peccatum, et deferendo Deo satisfactionem debitam in illatae offensae recompensationem. Ergo poenitentia ad justitiam commutativam pertinet.

PROB. II^a PARS : *Non quasi species, sed quasi pars potentialis.*

Species alicujus virtutis illi dicuntur habitus, qui virtutis naturam plene et perfecte participant ; « *partes autem potentiales* alicujus virtutis dicuntur virtutes adjunctae, quae ordinantur ad aliquos secundarios actus, vel materias, quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis » (2. 2, q. 48), et reducuntur ad ipsam virtutem tanquam imperfectum ad perfectum. Atqui, poenitentia non pertingit ad perfectam justitiae rationem. Ergo.

Prob. min. Perfecta justitia in perfecta aequalitate consistit, ut nempe tantum restituatur quantum fuerit ablatum. Atqui homo, quantumcumque sit poenitens, nunquam jus divinum peccato laesum ad perfectam aequalitatem reparare potest, ut constat ex dictis in Tr. de Incarnatione (n. 859). Per peccatum enim Deo infinita illata fuit injuria ; recompensatio vero, quam homo Deo deferre potest, essentialiter est finita ; proinde, homo jus divinum laesum nunquam ad perfectam aequalitatem resarcire potest. (Cf. 4. *Sent.*, D. 14, q. 1, a. 1, sol. 5.)

1730. Prop. III. *Poenitentia, quae ad salutem requiritur, est virtus supernaturalis per se infusa.* — Certa.

PROB. Virtus, cujus actus sunt essentialiter supernaturales, est

ipsa essentialiter supernaturalis et per se infusa. Atqui, actus poenitentiae salutaris sunt essentialiter supernaturales. Ergo.

Prob. min. 1° **Ex Trident.**, Sess. VI, can. 3 : « Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio, hominem... poenitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur ; A. S. » Quibus patet, actum poenitentiae salutaris esse essentialiter supernaturalem.

2° **Ex S. Scriptura.** In S. Scriptura, actus poenitentiae salutaris ad Deum ut ad auctorem referuntur. Legimus (*Jerem.*, xxxi, 18, 19) : *Converte me et convertar... Postquam convertisti me, ego poenitentiam.* — (*Thren.*, v, 21) : *Converte nos, Domine, ad te, et convertemur.*

3° **Ex Ratione.** Actus illi sunt essentialiter supernaturales, qui per se et ex natura sua hominem ad finem supernaturalem ordinant, Atqui, hujusmodi sunt actus poenitentiae, qui hominem Deo reconciliant, eique prosunt ad vitam aeternam consequendam. Ergo.

1731. Scholium. Poenitentia est igitur virtus a Deo immediate infusa, una cum gratia sanctificante, ex qua, sicut omnes aliae virtutes infusae, tanquam e radice efflorescit.

Attamen, sicut homo non habens habitum caritatis, potest sub speciali Spiritus Sancti impulsu, actum perfectae caritatis elicere, ita etiam carens habitu poenitentiae, potest sub Spiritus Sancti inspiratione, actum perfectae poenitentiae elicere, quo, ut infra dicitur (n. 1763), et gratiam accipiat, et habitum virtutis poenitentiae consequatur.

ARTICULUS III.

De subjecto poenitentiae.

Duplex distinguitur alicujus habitus subjectum : *proximum* scilicet et *remotum*. Subjectum *proximum* est ea animae potentia, in qua habitus immediate residet, et quae ejus actus elicit ; *remotum* est creatura intellectualis, quae ejusmodi virtutem in se recipit, et aliquem ejus actum exercere potest.

1732. Prop. I. *Subjectum proximum virtutis poenitentiae est voluntas.* — Communis.

PROB. Poenitentia, quatenus virtus, est pars potentialis justitiae (n. 1729). « Justitia autem, inquit S. Th., habet pro subjecto appetitum rationis, qui est voluntas. Unde manifestum est quod poenitentia, secundum quod est virtus, est in voluntate sicut in subjecto, et proprius ejus actus est propositum emendandi illud quod contra Deum commissum est. » (Q. 85, a. 4.)

1733. Scholium. De poenitentia quatenus est passio.

Dictum est in propositione, *poenitentiam quatenus virtutem esse in voluntate*; potest autem poenitentia considerari etiam quatenus passio. « Poenitere, ait S. Th., est de aliquo prius a se facto dolere. Sed dolor vel tristitia dupliciter dicitur: uno modo secundum quod est passio quaedam appetitus sensitivi, et quantum ad hoc poenitentia non est virtus, sed passio », quae subieclatur in concupiscibili. (Q. 85, a. 1.) Ex quo sequitur, dolorem sensibilem in parte sensitiva non esse de ratione verae poenitentiae, licet ei plerumque conjungatur, propter redundantiam partis superioris animae in inferiorem; sed dolorem essentialem verae poenitentiae residere in ipsa voluntate, et est, ut ait S. Th., « displicentia seu reprobatio facti praeteriti, cum intentione removendi sequelam ipsius, scilicet offensam Dei et reatum poenae. » (Q. 85, a. 1, ad 3); et ideo poenitentia recte dicitur « dolor cordis et amaritudo animae pro malis quae quisque commisit. » (4. Sent., D. 14, q. 1, a. 1, sol. 6.)

Notandum tamen est cum *Isamberto*: « Ex actibus poenitentiae frequenter exercitis a voluntate habitum aliquem saepe generari in appetitu sensitivo; quia ex forti vel frequenti exercitio actus poenitentiae quaedam *proclivitas* nascitur in appetitu sensitivo ad concipiendum dolorem suo modo, id est *sub ratione rei corporeae*; ob naturalem sympathiam et consensionem qua actus unius potentiae redundat in aliam. Iste tamen habitus poenitentiae generatus in appetitu sensitivo non meretur nomen virtutis, nisi valde improprie quatenus subest poenitentiae electioni voluntatis... Hunc autem dolorem et detestationem peccati, quam appetitus sensitivus format suo modo correspondentem detestationi et dolori voluntatis de peccato prout est injuriosum Deo, aliqui ex theologis vocant complementum virtutis poenitentiae. » (Disp. 4, a. 2.)

1734. Prop. II. Subjectum remotum poenitentiae est omnis et sola creatura rationalis, in qua est vel esse potest materia propria poenitentiae, scilicet peccatum proprium prout remissibile et expiabile. — Certa.

PROB. Habitus sunt propter actus, et actus propter objectum circa quod versantur. Ergo, ubi est vel esse potest objectum, ibi potest esse actus proportionatus, et consequenter etiam habitus.

Porro, objectum materiale poenitentiae est peccatum proprium quatenus remissibile et expiabile; et sola creatura ratione praedita peccatum committere potest. Ergo omnis et sola creatura rationalis, in qua est vel esse potest peccatum remissibile, est remotum virtutis poenitentiae subjectum. (Cf. Suppl., q. 16, a. 1.)

1735. Corollaria. Ex dictis :

Deduces I : In Christo Domino non fuisse poenitentiam proprie dictam, nec quoad actum, nec quoad habitum. Ratione enim unionis hypostaticae Christus fuit intrinsece impeccabilis, ac proinde nulla potuit in illo adesse materia poenitentiae.

Si vero poenitentia sensu latiori sumatur, prout nempe dicit detestationem peccati in genere, nihil prohibet actum poenitentiae Christo attribui. Ipse enim summo odio peccatum detestatur, ut

Dei offensam ; quae tamen displicentia et detestatio in Christo non ab habitu poenitentiae, sed ab habitu caritatis eliciebantur.

Deduces II : In B. Virgine non fuisse actum poenitentiae proprie dictae : nullum siquidem peccatum unquam commisit nec committere potuit, propter omnimodam impeccabilitatem ipsi divinitus concessam ; actum vero poenitentiae improprie dictae in ea fuisse, non secus ac in Christo.

An autem in Virgine Maria fuerit habitus poenitentiae, controversatur. Ratio dubitandi est, quia, licet B. Virgo fuerit omnino impeccabilis ex gratiae privilegio, ex natura tamen sua peccabilis fuit, sicut quaelibet creatura ; ac proinde, inspecta sola ejus natura, potuisset peccatum in ea inveniri, et consequenter etiam habitus poenitentiae videtur in ea fuisse.

Probabilior tamen sententia negat ; quia licet B. Virginis impeccabilitas orta sit ex gratia, adeo tamen fuit perfecta ut impossibile fuerit aliquod peccatum in ea inveniri ; ac proinde, non existente materia possibili, nec habitus exstitit. — Praeterea, ad dignitatem Matris Dei pertinere videtur, ut etiam sub hoc respectu filio suo, qui habitu poenitentiae caruit, assimilata sit.

Deduces III : In Angelis sive bonis sive malis nec actum nec habitum poenitentiae adesse. « Peccatum Angeli, ait S. Th., est irremissibile. Et quia peccatum ut est remissibile vel expiabile, est propria materia istius virtutis quae poenitentia dicitur, ideo cum materia non possit eis competere, non adest eis potentia exeundi in actum, et ideo nec habitus eis convenit ; et ideo Angeli susceptivi poenitentiae virtutis esse non possunt. » (Suppl., q. 16, a. 3.)

Deduces IV : In animabus damnatis nec actum nec habitum poenitentiae adesse. *Non actum*, quia secundum legem divinae providentiae peccatum damnatorum irremissibile est ; praeterea, ad actum poenitentiae requiritur gratia, quae in inferno non amplius conceditur. — *Non habitum*, quia nulla virtus infusa remanet in damnatis.

Est tamen in damnatis, sive Angelis, sive hominibus, quidam actus poenitentiae, secundum illud (*Sap.*, v, 3) : *Intra se gementes et poenitentiam agentes*. Quae tamen poenitentia est dolor et tristitia de peccato, non quatenus est offensa Dei, sed unice quatenus est proprio bono nocivum, ac proinde non est actus verae poenitentiae. (Suppl., q. 16, a. 3.)

Deduces V : In omnibus viatoribus justis adesse tum habitum tum actum poenitentiae. *Adest habitus*, quia infunditur cum gratia

sanctificante ; praeterea, justi quamvis forsan peccatum « non commiserint, possunt tamen committere, et ideo eis habitum poenitentiae habere competit. » (Suppl., q. 16, a. 1, ad 1;) — *Adest actus*, vel saltem adesse potest, quia, secluso speciali privilegio, nequit etiam justus per totam vitam omnia vitare venialia, quae sunt materia, circa quam actus poenitentiae elici potest.

Deduces VI : In animabus beatis remanere habitum poenitentiae, quia in eis praecessit vel praecedere potuit peccatum remissibile ; non remanere autem actum poenitentiae, qualis est in praesenti vita, quia in coelis non superest peccatum remittendum ; sed in coelis actus poenitentiae est « gratias agere Deo pro misericordia relaxante peccata. » (Suppl., q. 16, a. 2.)

CAPUT II

De notione et existentia sacramenti Poenitentiae.

1736. Definitio. — Poenitentia, quatenus Sacramentum, definitur : *Novae Legis sacramentum a Christo institutum, quo per absolutionem sacerdotalem homini contrito, confesso, et satisfacere proponenti, remittuntur peccata post Baptismum commissa.*

Dicitur : *quo per absolutionem sacerdotalem*, quibus verbis indicatur Poenitentiae forma, quae in sacerdotis absolutione consistit ; *homini*, ad indicandum subjectum Poenitentiae ; *contritio, confesso, et satisfacere proponenti*, quibus verbis refertur materia proxima hujus sacramenti, actus videlicet poenitentis ; *remittuntur peccata post Baptismum commissa*, quae verba tum effectum, tum materiam remotam Poenitentiae indicant.

1737. Tempus institutionis. — « Dominus, inquit *Tridentinum*, Sess. XIV, c. 1, sacramentum Poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus, insufflavit in discipulos suos, dicens : *Accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; et quorum retinueritis, retenta sunt.* » (Joan., xx, 23.)

1738. Nomina. — Sacramentum Poenitentiae pluribus vocatur nominibus : *secunda post naufragium tabula, Baptismus laboriosus, confessio* quae graece dicitur *exomologesis, reconciliatio*, etc.

1739. Errores. — Circa sacramentum Poenitentiae plures exorti sunt errores. *Novatianus* potestatem remittendi peccata post Baptismum commissa Ecclesiae denegavit. Ejus vero discipuli, *Novatiani* et *Cathari* dicti, hunc errorem mitigarunt, docentes, penes Ecclesiam esse quidem potestatem absolvendi a

peccatis levioribus, non autem a criminibus quibusdam atrocioribus, ut ab apostasia, fornicatione, etc. — Idem etiam docuerunt *Montanistae*, saeculo II.

Lutherus circa Poenitentiae sacramentum anceps haesit, illud modo admit- tens, modo negans.

Calvinus illud aperte rejecit ; docuit Poenitentiam nihil aliud esse quam Baptismum memoria revocatum, quo a peccatis pro totius vitae cursu ablui- mur. « Sic autem cogitandum est, *inquit*, quocumque baptizemur tempore, nos semel in omnem vitam ablui et purgari : itaque quoties lapsi fuerimus, repetenda erit Baptismi memoria, et hac armandus animus, ut de peccatorum remissione certus securusque sit. » (*Instit.*, I. 4, c. 15.)

Exinde deducit : a) In poenitentia una cum reatu culpa, semper etiam virtute passionis Christi totam remitti poenam, quia non minorem efficaciam habet Baptismus *memoria* quam *re* susceptus. — b) Verba Christi : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, nihil aliud significare, nisi potestatem decla- randi peccata esse dimissa, vel potestatem praedicandi Evangelium ad fidem excitandam, per quam memoria Baptismi ad remissionem peccatorum revo- catur.

Anglicani confessionis utilitatem agnoscunt, necessitatem vero rejiciunt. — *Ritualistae* confessionem inter sacramenta computant.

Modernistae negant Christum Ecclesiae potestatem clavium contulisse. « Verba Domini *Accipite Spiritum Sanctum* ; *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt* (*Joan.*, xx, 22 et 23), minime referuntur ad sacramentum poenitentiae, quidquid Patribus Tridentinis asse- rere placuit. » (*Decret. Lament.*, prop. 47.) — Proinde docent, sacramentum Poenitentiae fuisse primitivae Ecclesiae ignotum, sed serius tantum fuisse introductum, quando scilicet sacramentum baptismi resolutum fuit in duo, in baptismum scilicet et poenitentiam. « Non adfuit in primitiva Ecclesia concep- tus de christiano peccatore auctoritate Ecclesiae reconciliato ; sed Ecclesia nonnisi admodum lente hujusmodi conceptui assuevit. Imo etiam postquam poenitentia tanquam Ecclesiae institutio agnita fuit, non appellabatur sacra- menti nomine, eo quod haberetur uti sacramentum probrosum. » (*Ibid.*, prop. 46.) — « Usus conferendi baptismum infantibus evolutio fuit discipli- naris, quae una ex causis existit ut sacramentum resolveretur in duo, in baptismum scilicet et poenitentiam. » (*Ibid.*, prop. 43.)

Ut existentia sacramenti Poenitentia rite probetur, primo dicen- dum est de potestate clavium in genere ; deinde demonstrandum est, exercitium hujus potestatis verum esse sacramentum.

ARTICULUS I.

De potestate clavium.

1740. Potestas clavium, *generice* sumpta, omnem denotat potes- tatem, quam Christus B. Petro et Ecclesiae tradidit ; *proprie* vero et *stricte* sumpta, denotat potestatem remittendi peccata tum quoad culpam et poenam, ut fit in sacramento Poenitentiae, tum quoad solam poenam, ut fit per indulgentiarum concessionem. Apte voca- tur *potestas clavium*, secundum illud Christi Domini : *Tibi dabo claves regni coelorum*, quia, ut ait *S. Th.* : « in corporalibus dicitur

clavis instrumentum quo ostium aperitur. Regni autem ostium per peccatum clauditur et quantum ad maculam, et quantum ad reatum poenae. Et ideo potestas qua tale obstaculum removetur, dicitur clavis. » (Suppl., q. 17, a. 1.)

Claves Ecclesiae a Patribus definiuntur : *Potestas ligandi ac solvendi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere et indignos excludere debet a Regno.*

Quoad hanc potestatem tria sunt probanda, ipsam nempe :
 * *revera datam fuisse Ecclesiae ; ad omnia prorsus extendi peccata ; atque exerceri actu iudiciali.*

1741. Prop. I. *Existit in Ecclesia potestas remittendi peccata*¹.

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 3 : « Si quis dixerit verba illa Domini Salvatoris : *Accipite Spiritum Sanctum : quorum remisieritis peccata, remittuntur eis...* non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Poenitentiae, sicut Ecclesia catholica ab initio semper intellexit... A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Existit in Ecclesia potestas clavium, si Christus eam Apostolis promisit, revera contulit, et Apostoli ea usi sunt. Atqui Christus eam promisit, eam contulit et Apostoli ea usi sunt. Ergo.

Prob. min. 1° QUOAD PROMISSIONEM. — Legimus Christum B. Petro dixisse (*Matth.*, xvi, 19) : *Tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* — Et omnibus Apostolis (*Matth.*, xviii, 18) : *Amen dico vobis : quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo ; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo.*

His verbis constat, Christum B. Petro omnibusque Apostolis promisisse, non solum potestatem voluntates per veras leges ligandi : *quodcumque ligaveris*, etc., sed etiam potestatem ea solvendi vincula, quae hominem ab ingressu coeli prohibere possunt : *quodcumque solveris*, etc. Atqui, vincula, quae hominem ab ingressu coeli cohibent, sunt peccata. Ergo Christus Apostolis potestatem solvendi peccata promisit.

2° QUOAD ACTUALEM COLLATIONEM. — Legimus Christum redivivum Apostolos his verbis allocutum esse (*Joan.*, xx, 22, 23) : *Accipite Spiritum Sanctum : quorum remisieritis peccata, remittuntur eis ; et quorum retinueritis, retenta sunt.* Quae verba ex Tridentino,

¹ Cf. S. Th., Suppl., q. 17.

can. 3 citato, de sola potestate remittendi peccata intelligenda sunt. Ergo Christus Apostolis reapse contulit potestatem clavium.

Quae collatio potestatis clavium ex verbis Christi immediate praecedentibus mire confirmatur. Dixerat enim Christus (*Joan.*, xx, 21) : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*. Porro, Christus non solum ad praedicandum, sed etiam ad peccata remittenda, missus est, sicut constat *Matth.*, ix, 2 ; *Luc.*, vii, 47. Ergo et Apostoli non solum ad praedicandum, sed etiam ad remittenda peccata, missi sunt.

3° QUOAD USUM. — Apostolos potestate clavium usos esse, ex modo agendi B. Pauli, qui incestuosum Corinthium resipiscentem absolvit, clare manifestatur. (*I, Cor.*, v, 5.)

Hanc autem potestatem clavium in Apostolorum successores transiisse, atque perpetuo in Ecclesia durare, ex dictis in tractatu de Ecclesia constat. Cum enim Christus Ecclesiam ad finem usque mundi duraturam voluerit eidem etiam in perpetuum elargitus est media, sine quibus finem suum, id est, animarum salutem, consequi non posset.

II. Ex Traditione. SS. Patres, qua Graeci qua Latini, unanimiter docent, Christum Ecclesiae potestatem clavium reliquisse. « Memento, inquit *Tertullianus*, Dominum claves ejus Petro, et per eum Ecclesiae reliquisse. » (*Scorpiacum*, c. 10. M., 2, c. 142.) — *Firmilianus* ad S. Cyprianum scribit : « Potestas peccatorum remittendorum Apostoli data est et Ecclesiis, quas illi, a Christo missi, constituerunt, et Episcopis, qui eis ordinatione vicaria successerunt. » (*Ep.* n. 16. M., 3, c. 1168.) — *S. Chrysostomus* ait : Sacerdotes « neque tantum cum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. » (*De Sacerd.*, l. 3, n. 6. M., 48, c. 644.)

III. Ex Praxi Ecclesiae, quae tum haereticos potestatem clavium negantes semper condemnavit : « Novatianos, ait *Trid.*, Ses. XIV, cap. 1, remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia catholica tanquam haereticos expulsi atque condemnavit » ; — tum poenitentiam tam privatam quam publicam ad peccatorum remissionem valere semper docuit. » Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, ait *S. Leo M.*, hanc praepositis Ecclesiae tradidit potestatem ut et confitentibus actionem poenitentiae darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. (*Ep.* 108, ad *Theod.* M., 54, c. 1011.)

1742. Prop. II. *Potestas clavium ad omnia peccata post Baptismum commissae sese extendit.*

De fide, ex Trident., Sess. XIV, can. 1, in quo definitur, Poenitentiae sacramentum esse institutum pro fidelibus Deo reconciliandis *quoties post Baptismum in peccata labuntur*; et can. 7, in quo definitur, hominem teneri ad confitendum *omnia et singula peccata mortalia*; si autem homo debet omnia confiteri, potest etiam virtute clavium ab omnibus absolvi. Huc facit etiam can. 29, Sess. VI.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Christus, promittendo potestatem clavium, dixit: *Quodcumque solveris... quaecumque solveritis*; et conferendo eandem potestatem, ait: *Quorum remiseritis peccata*. Nullum peccatum, quantumvis grave, excipit Christus; sed potestatem ad omnia solvenda tribuit. Potestas igitur clavium ad omnia crimina se extendit.

Idem constat ex verbis Joannis (I, Ep. 1, 9): *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate*. Porro, ut infra dicetur (n. 1745), in Nova Lege, non datur peccatorum remissio nisi per sacramentum Poenitentiae *re vel voto* susceptum. Ergo potestas clavium ad omnia crimina se extendit.

II. Ex Analogia cum Lege Veteri. In Lege Veteri nullum fuit peccatum irremissibile, ut constat ex Prophetis. *Lavamini*, inquit Isaias, I, *mundi estote... Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt*. Ergo nec in Lege Nova datur peccatum irremissibile, alioquin deterior foret conditio sub Lege gratiae quam sub Lege mosaica.

III. Ex Traditione, cujus testes sunt S. Patres et Concilia.

Ait S. Pacianus: « *Quaecumque solveritis*, omnino nihil excipit. *Quaecumque*, inquit, vel magna vel modica. » (Ep. 3 ad Sympron., n. 12, M., 13, c. 1071.) — S. Fulgentius: « Qui non credit, intra Ecclesiam catholicam cuncta relaxari posse peccata, ipse sibi remissionem peccatorum denegat. » (De remiss. peccat., l. 1, c. 23. M., 65, c. 547.) — S. Ambrosius: « Distinctionem peccatorum facitis, quae solvenda a vobis putetis, et quae sine remedio esse arbitramini; sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. » (De poenit., l. 1, c. 3, n. 10. M., 16, c. 469.)

Statim ac orti sunt *Montanistae*, aliqua peccata irremissibilia praedicantes, damnati sunt a plurimis Episcopis Africae et Phrygiae, anno 172; et *Novatiani* in Concilio Romano, sub S. Cornelio, et in

Carthaginienſi ſub S. Cypriano, damnati ſunt. Unde ait *S. Aug.* : « Fuerunt qui dicerent quibusdam peccatis non eſſe dandam poenitentiam, et excluſi ſunt de Eccleſia, et haeretici facti ſunt. In quibſcumque peccatis non perdit viscera pia Mater Eccleſia. » (*Serm. 2 De utilit. poenit.*, n. 9. M., 39, c. 1559.)

IV. **Ex Praxi Eccleſiae.** Licet olim in Eccleſia ſeverior de lapsis in atrociora quaedam crimina exiſteret diſciplina, nunquam tamen Eccleſia Poenitentiam in articulo mortis denegavit ; et qui morientibus eam denegare vellent, ſevere ſemper reprobat.

Legimus in Concilio Nicaeno (an. 325), can. 13 : « De his qui ad exitum veniunt etiam nunc lex antiqua et canonica ſervetur, ut ſi quis egreditur de corpore, ultimo et maxime neceſſario viatico minime privetur... Generatim vero et nullo excepto, quolibet excedente e Euchariſtiam flagitante, Episcopus cum probatione impertiatur. »

Innocentius I hac de re ſcribit : « Tribuetur ergo cum Poenitentia Extrema Unctio, ut homines huiusmodi vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, a perpetuo exitio vindicentur. » (*Ep.* 6, c. 2. M., 20, c. 499.)

Coeleſtinus Papa, in epist. 4 ad Episc. Vienn. et Narbon., n. 3, ait : « Agnovimus Poenitentiam morientibus denegari, nec illorum deſideriis annui, qui obitus ſui tempore hoc animae ſuae cupiunt remedio ſubveniri. Horremus, fateor, tantae impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet... Quid hoc, rogo, aliud eſt, quam morienti mortem addere, ejusque animam ſua crudelitate, ne absoluta eſſe poſſit, occidere. » (M., 50, c. 341.)

V. **Ex Ratione.** 1º Vult Deus omnes, quamdiu vivunt, ſalvos fieri, eiſque gratias ad ſalutem ſufficientes elargitur ; omnes etiam, quotquot ſunt, ſalutem ſperare tenentur. Omnes ergo, quamdiu vivunt, poſſunt cujuſque peccati veniam conſequi. Porro, peccatum poſt Baptiſmum non condonatur niſi ex ordine ad claves. Potestas igitur clavium ad omnia peccata ſe extendit.

2º Chriſtus ad ſalutem omnium, et ad omnia delenda peccata, mortuus eſt. Atqui, eo fine inſtituta eſt Eccleſia, ut Redemptionis fructum ad finem uſque mundi hominibus applicaret ; quem finem conſequi non poſſet, niſi potestatem haberet abſolvendi ab omnibus peccatis. Ergo.

1743. Prop. III. *Potestas clavium vero actu judiciali exercetur.*

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 9 : « Si quis dixerit, abſolutio- nem ſacramentalem ſacerdotis non eſſe actum judicialem, ſed

nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum ; A. S. »

N.-B. In hac prop., natura potestatis clavium penitus inspicitur. — Protestantes potestatem clavium proterve explicant. Docent : a) eam nihil aliud esse, quam potestatem praedicandi ; b) verba *solvere* et *ligare* nihil aliud significare, quam declarare aliquid esse licitum aut illicitum ; c) verba *remittere peccata* non aliud significare, quam declarare ea esse remissa, et *retinere*, quam declarare ea non esse remissa.

Fides autem catholica docet, absolutionem sacerdotis esse verum actum iudicalem. Porro duo sunt iudicis munera, nempe : causam auctoritative examinare, et, causa diligenter discussa, reum auctoritative a suo delicto absolvere vel non absolvere. Cui duplici muneri duplex in iudice correspondet potestas, potestas scilicet causam auctoritative examinandi, quae vocatur *clavis scientiae*, et potestas iudicium auctoritative ferendi, quae vocatur *clavis potestatis*. (Cf. *S. Th., Suppl.*, q. 17, a. 3.)

PROB. Ex S. Scriptura et Traditione. Legimus (*Joan.*, xx, 21, 23) : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos... quorum remisistis peccata, remittuntur eis ; et quorum retinueritis, retenta sunt.* — Cf. etiam *Matth.*, xvi, 19 ; xviii, 18.

Jamvero, his ex verbis constat, Apostolos missos esse, sicut Christus fuerat missus ; sed Christus missus est non ad declarandum peccata esse dimissa, sed ad ea vere remittenda tanquam verus iudex, sententiam auctoritative proferendo. Ergo et Apostoli sunt veri iudices.

Praeterea, iisdem verbis manifeste constat, tum causae inquisitionem debere institui, tum sententiam esse auctoritativam, ac proinde potestatem clavium exerceri vero iudicio. Enimvero :

1° *Institui debet causae inquisitio* : Christus Apostolis jussit, ut aliis peccata remitterent, aliis retinerent ; ut scilicet, quos invenissent dignos, absolverent ; quos vero indignos, non absolverent. Jamvero, ad noscendum quinam sint absolutione digni, quinam vero non sint digni, necesse est ut peccata probe noscantur, diligensque circa ea praecedat discussio.

« Quemadmodum sacerdos, ait *Theodoretus*, lepram discernit, ita peccatorum animae iudicem ipsum esse oportet. » (In *Levit.*, q. 15. M., 80, c. 319.)

Et *S. Hieronymus* in verba : Tibi dabo claves, etc., scribit : « Pro officio suo, cum (sacerdos) peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quive solvendus. » (In *Matth.*, xvi, v. 19. M., 26, c. 118.)

2° *Sententia est auctoritativa*, id est, sacerdos peccata vere remittit. Constat ex verbis Christi, sacerdotis sententiam antevertere

sententiam Dei, Deumque sacerdotis sententiam ratam habere in coelis. Atqui sententia, quae praecedit Dei sententiam de remissione peccatorum, quamque Deus ratam habet pro eorum remissione, non potest esse declaratoria tantum sententiae a Deo latae ; sed est vere et proprie remittens peccata. Sacerdotum ergo sententia peccata vere remittit.

« A terra, inquit *S. Joan. Chrysost.*, judicandi principalem auctoritatem sumit coelum. Nam judex sedet in terra, Dominus sequitur servum, et quidquid hic in inferioribus judicarit, hoc ille in super-nis comprobatur. » (*Hom. 5 in illud : Vidi Dominum*, n. 1. M., 56, c. 131.)

S. Hilarius : « O beatus coeli janitor, cujus arbitrio claves aeterni aditus traduntur, cujus terrestre judicium praejudicata auctoritas sit in coelo, ut quae in terris aut ligata sint aut soluta, statuti ejusdem conditionem obtineant et in coelo. » (*In cap. 16 Matth.*, n. 7. M., 9, c. 1010.)

S. Athanasius : « Si nondum soluta sunt vincula tua, trade te ipsum discipulis Jesu : adsunt enim, qui nos solvant, accepta ea a Salvatore potestate : Quodcumque ligaveris, etc. » (*In illud : Euntes in pagum*, n. 7. M., 28, c. 183.)

ARTICULUS II.

De exercitio potestatis clavium.

Ex supra dictis notum est, adesse in Ecclesia potestatem clavium ad remittenda peccata post Baptismum commissa. Jamvero docet fides catholica, istius potestatis exercitium specialem constituere ritum sacramentalem, sacramentum scilicet Poenitentiae, quod ex opere operato peccata dimittit et gratiam infundit.

1744. Prop. I. *Poenitentia, in qua potestas clavium exercetur, est verum et proprie dictum Novae Legis sacramentum, a Baptismo distinctum.*

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 1 : « Si quis dixerit in catho-lica Ecclesia Poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum ; A. S. » — Et can. 2 : « Si quis sacramenta confundens, ipsum Baptismum Poenitentiae sacramentum esse dixerit, quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo Poenitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari ; A. S. »

PROB. I^a PARS : *Poenitentia est verum sacramentum.*

I. Ex S. Scriptura. In verbis, quibus instituta fuit Poenitentia (*Joan.*, xx, 21, 23), omnia indicatur elementa ad verum et proprie dictum sacramentum constituendum, scilicet signum sensibile, promissio gratiae, et Christi institutio. Ergo Poenitentia est verum sacramentum.

Prob. antec. a) Adest signum sensibile. Ex dictis, n. 1743, notum est, per potestatem clavium peccati remitti actu judiciali. Atqui, ad actum judicialem duo saltem requiruntur, nempe : ex parte poenitentis requiritur peccatorum externa manifestatio, sine qua peccata a sacerdote nec cognosci nec dijudicari possunt ; et ex parte sacerdotis absolventis requiritur externa iudicii manifestatio, sine qua poenitens, se a peccatis esse absolutum scire non potest.

b) Adest promissio gratiae. In Poenitentia promittitur peccatorum condonatio ; sed sine gratiae infusione non remittitur peccatum mortale.

c) Adest Christi institutio, ut ex evangelica narratione compertum est. — Poenitentiam autem institutam esse in perpetuum, quamdiu existet Ecclesia, supra jam notatum est, n. 1741.

II. Ex Traditione. SS. Patres Poenitentiam frequenter cum Baptismo conferunt, eique effectum eundem, licet modo diverso, attribuunt. Ait S. Ambrosius : « In Baptismo remissio peccatorum omnium est ; quid interest, utrum per Poenitentiam, an per lavacrum hoc jus sibi datum sacerdote vindicent : unum in utroque mysterium est. » (*De Poenit.*, l. 1, c. 8, n. 36. M., 16, c. 477.) — S. Chrysost. : « Neque enim tantum cum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. » (*De Sacerd.*, l. 3, c. 5, M., 48, c. 644.) — S. August. : « Si a catechumeno factum est (homicidium) Baptismo abluitur ; si a baptizato, Poenitentia et reconciliatione sanatur. » (*De adult. conjug.*, l. 2, c. 16. M., 40, c. 482.)

III. Ex Praescriptione et Ecclesiarum consensu, de quibus sat dictum est in Tract. de Sacramentis, n. 1434.

IV. Ex Ratione convenientiae. Decuit suavem Dei providentiam medium aliquod sensibile instituisse, quo homines a peccatis post Baptismum commissis liberarentur. Cognovit enim Deus figmentum nostrum, cognovit et continuum luctamen, cui omnes post Baptismum obnoxii essemus, et in quo multos esse lapsuros praevidit. Porro, optimum remedium ad ea peccata solvenda, fuit sacramenti institutio, virtute cujus et facilius evaderet reductus ad

Deum, et de peccatorum remissione certiores redderemur, et sic cum majori fiducia atque pacis tranquillitate in Dei servitio perseverare possemus. (Cf. *Catech. Rom., de Poenit.*, n. 10.)

PROB. II^a PARS : *Est sacramentum a Baptismo distinctum.*

I. Ex Traditione. SS. Patres, sicuti constat ex testimoniis in prima parte relatis, de Baptismo et Poenitentia ut de distinctis sacramentis semper loquuntur. Ait enim *S. Cyrill. Alex.* : « Remittunt peccata vel retinent Spiritu afflati homines duobus modis : vel enim dignos ad Baptismum vocant, vel prohibent et a gratia divina arcant eos qui nondum digni sunt ; vel alio quoque modo peccata remittunt vel retinent, nempe cum filios Ecclesiae peccantes corripunt, vel poenitentibus ignoscunt. » (In *Joan.*, l. 12. M., 74, c. 722.)

II. Ex Ratione. 1° Christus potestatem retinendi peccata Apostolis elargitus est. Atqui, si Poenitentia non foret distinctum a Baptismo, sacerdotes peccata retinere non possent, cum potestatem non habeant faciendi ut baptizati non sint baptizati, aut peccatoribus memoria Baptismi non recurat. Poenitentia est igitur a Baptismo omnino distincta.

2° Baptismus et Poenitentia ab invicem differunt :

a) *Ratione institutionis*, cum Baptismus ante Christi mortem, Poenitentia vero post Christi resurrectionem, aliisque verbis, fuerit instituta.

b) *Ratione subjecti*, subjectum Baptismi est infidelis, Poenitentiae vero solus fidelis in peccatum relapsus.

c) *Ratione necessitatis*, Baptismus est omnibus ad salutem necessarius ; Poenitentia solis fidelibus, qui post Baptismum in mortale lapsi sunt.

d) *Ratione ministri*, quilibet homo valide baptizat ; solus sacerdos est minister Poenitentiae.

e) *Ratione materiae et formae*, aqua et ablutio sunt Baptismi materia ; peccata et actus poenitentis sunt materia Poenitentiae verba formae utriusque sunt etiam plane diversa.

f) *Ratione effectus*, Baptismus characterem imprimit, et delet omne peccatum tum originale tum actuale, et quoad culpam et quoad totam poenam ; Poenitentia characterem non imprimit, et sola peccata actualia post Baptismum commissa delet, nec omnem poenam peccatis debitam semper aufert.

Atqui, sacramenta quae adeo inter se differunt, unum et idem

numero esse nequeunt. Poenitentia igitur est sacramentum a Baptismo plane diversum.

1745. Prop. II. *Sacramentum Poenitentiae re vel voto susceptum, est omnibus fidelibus, qui post Baptismum in peccatum mortale lapsi sunt, necessarium necessitate medii.*

De fide, ex Trid., Sess. XIV, cap. 2 : « Est autem hoc sacramentum Poenitentiae lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus. » Et, cap. 4 : « Ipsam nihominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto quod in illa concluditur, non esse ascribendam. » Sed Baptismus est necessarius necessitate medii. Ergo et Poenitentia.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Constat ex verbis institutionis, eam esse virtutem potestatis clavium, ut quae peccata sacerdos absolverit in terris, Deus ipse condonet in coelis ; quae vero sacerdos retinuerit, Deus ipse retineat in coelo. Porro, si independenter ab usu clavium peccata a Deo condonarentur, sacerdos ea retinere non posset ; et sic vana redderetur Apostolorum potestas retinendi peccata, falsaque demonstrarentur verba Christi hoc sacramentum instituentis. Ergo independenter ab usu clavium non datur peccatorum remissio.

Praeterea, sacerdos virtute clavium, sicut coelum aperire, ita et clausum tenere potest. Atqui, si independenter a clavibus peccator peccati sui veniam accipere et coelum intrare valeret, sacerdos non posset coelum clausum tenere, et sic ejus potestas irrisoria foret.

II. Ex Traditione. Ait *Tertullianus* : « An melius est damnatum latere, quam palam absolvi. » (*De Poenit.*, c. 10. M., 1, c. 1245.) Quibus clare innuit, absque eo sacramento non dari peccatorum remissionem.

S. August. : « Nemo sibi dicat : occulte ago, apud Deum ago... Ergo sine causa dictum est : quae solveritis in terra, soluta erunt in coelo ? Ergo sine causa sunt claves datae Ecclesiae ? » (*Sermo* 393. M., 39, c. 1711.) — *S. Basilii* : « Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita dispensatio est. » (*Regula* 288, *ex brev.* M., 31, c. 1283.)

1746. Corollarium. Cum igitur peccata post Baptismum commissa, secundum ordinariam Dei providentiam, non aliter quam virtute clavium condonentur, sequitur, sacramentum Poenitentiae esse omnibus, qui post Baptismum lapsi sunt, necessarium necessitate medii, omnesque proinde hujusmodi fideles teneri ex praecepto

divino ad tribunal Poenitentiae recurrere, ut peccati sui veniam consequantur.

CAPUT III

De natura sacramenti Poenitentiae.

Omnia Novae Legis sacramenta rebus constant tanquam materia, et verbis tanquam forma (n. 1443) ; materia autem potest esse vel remota vel proxima. Agemus igitur : In art. I, de materia remota Poenitentiae ; in II, de materia proxima ; in III, de forma.

Cum autem, ut ex dicendis constabit, materia proxima sint tres actus poenitentis, contritio scilicet, confessio, et satisfactio, idcirco in hoc capite de materia proxima in genere tantum, in sequenti vero de eadem specialius sermo erit.

ARTICULUS I.

De materia remota Poenitentiae.

1747. Poenitentiae materia remota et removenda sunt omnia peccata post Baptismum commissa, sive mortalia, sive venialia, etiam peccata virtute clavium antea jam remissa ; ita tamen ut mortalia, virtute clavium nondum directe remissa, sint materia necessaria ; venialia vero aut mortalia jam virtute clavium remissa, sint materia libera, sed sufficiens. Statuantur ergo sequentes propositiones.

1748. Prop. I. *Materia remota sacramenti Poenitentiae sunt omnia et sola peccata post Baptismum commissa.* — Communis.

PROB. I^a PARS : *Omnia peccata sunt materia remota.*

Id omne, quod habet rationem offensae Dei, est materia remota Poenitentiae, sicut ex fine hujus sacramenti constat : est enim institutum ad nos Deo reconciliandum, et ad tollendum id omne, quo Deus offenditur. Atqui, omne peccatum, sive sit mortale, sive veniale, veram Dei offensam, licet modo diverso, constituit. Ergo quodlibet peccatum est hujus sacramenti materia remota.

PROB. II^a PARS : *sola peccata post Baptismum commissa.*

Ea sola peccata, ad quae remittenda potestas clavium data est Ecclesiae, materiam remotam Poenitentiae constituunt. Atqui, potestas clavium data est ad sola fidelium peccata delenda, ut patet tum ex Trid., Sess. XIV, cap. 1 et 5, et can. 1 ; tum ex natura istius potestatis. Data est enim haec potestas, quae per modum veri

judicii exerceatur ; sed iudex de iis solis, qui suae jurisdictioni subduntur, auctoritative judicare valet. Ergo Ecclesia de solis peccatis fidelium judicare potest ; ac proinde peccatum originale, et actualia ante Baptismum commissa, nequeunt esse materia sacramenti Poenitentiae.

1749. Prop. II. *Peccata mortalia virtute clavium nondum directe remissa, sunt hujus sacramenti materia necessaria ; venialia vero et mortalia virtute clavium jam remissa, sunt ejus materia libera sed sufficiens.*

PARS I^a : *Peccata mortalia nondum confessa esse materiam necessariam, est de fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 7 : « Si quis dixerit, in sacramento Poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia ; A. S. »*

PROB. Illud est hujus sacramenti materia necessaria, quod sine sacramento re vel voto suscepto remitti nequit. Atqui, nullum peccatum mortale absque Poenitentiae sacramento re vel voto suscepto remitti potest. (Cf. n. 1475.) Ergo.

PARS II^a : *venialia esse materiam liberam, est certa ex Trident., XIV, cap. 5, docente : venialia citra culpam taceri posse.*

PROB. 1° Illud peccatum est materia libera, quod multis aliis viis deleri potest, absque sacramento Poenitentiae. Atqui, tale est peccatum veniale, quod motu caritatis vel contritionis directe deleri potest. Ergo.

2° Venialia cum gratia sanctificante coexistere possunt. Potest igitur Poenitentia primam gratiam producere et mortalia remittere, quin remittat venialia. Inde sequitur venialia non esse materiam necessariam.

Quod vero dicitur de venialibus, dicendum est etiam de mortalibus jam confessis : remissa enim non redeunt ; ergo non datur amplius obligatio ea clavibus subjiciendi.

PARS III^a : *Venialia esse materiam sufficientem, est certa, ex Trid., XVI, cap. 5, dicente : venialia recte et utiliter declarari in confessione ; et can. 7 : « Si quis dixerit non licere confiteri peccata venialia ; A. S. »* Quibus constat, sacramentum in illis suum effectum sortiri, et consequenter venialia esse materiam sufficientem.

PROB. Christus, conferendo potestatem clavium, dixit modo generali : *quorum remisistis peccata.* Atqui venialia, etsi animam gratia non spoliant, sunt tamen vera peccata, et Dei offensam constituunt. Venialia igitur sunt materia sufficiens.

Confirmatur ex praxi piorum et sanctorum, qui cum solis venialibus, sciente et approbante Ecclesia, ad sacrum tribunal accedunt.

PARS IV^a : *Peccata jam confessa esse materiam sufficientem, est sententia communis.*

PROB. 1° Ex verbis Benedicti XI (*Const. Inter cunctos*) : « Licet de necessitate non sit iterum eadem confiteri peccata, tamen ut eorum peccatorum iteretur confessio, reputamus salutare. »

2° Ex praxi piorum et sanctorum, qui peccata antea jam confessa clavibus iterum subjiunt, quo majores ex nova absolutione consequantur gratias.

3° « Ratio autem theologica est, ait P. Marc, quia peccatum, etsi jam remissum, manet tamen commissum, ideoque potest peccator illud iterum detestari ac judiciariae sacerdotis potestati subicere, qui potest pariter absolutionis sententiam in illud iterare. » (*Inst.*, n. 1657.)

« Nec obstat dicere, ait S. Alph., peccatum deletum non esse amplius peccatum ; peccatum enim, etsi remissum, semper peccatum est commissum ; sufficit autem ut sacramentum habeat effectum in actu primo, nempe quod praebeat gratiam deletivam peccati, quamvis per accidens in actu secundo peccatum non deleat. » (*Mor.*, l. 6, n. 427.)

ARTICULUS II.

De materia proxima sacramenti Poenitentiae.

1750. Circa materiam proximam sacramenti Poenitentiae singularem opinionem tenet Scotus (4. *Sent.*, D. 14, q. 4 ; D. 16, q. 1), cum nonnullis aliis tam antiquioribus quam recentioribus. Docet nimirum totam Poenitentiae essentiam consistere in absolutione sacerdotis, quae, quatenus est actus externus, materiam proximam, quatenus vero significat remissionem peccatorum, formam Paenitentiae constituit ; actus vero poenitentis esse tantum *dispositiones* seu *conditiones* ad sacramentum suscipiendum necessarias, non autem ipsius sacramenti partes essentielles.

Verior tamen et *communior* sententia docet cum S. Th. (P. 3, q. 84 et 90), S. Alphonso (*Cont. haer.*, c. 6, n. 30 et seq.), Salmanticensibus, Suarez, De Lugo, Isamberto, etc., tres actus poenitentis nimirum contritionem, confessionem, et satisfactionem, esse materiam proximam hujus sacramenti ; contritionem quidem et confessionem partes essentielles, satisfactionem vero partem integram ;

ita ut sacramentum Poenitentiae intrinsece ex absolutione sacerdotis tanquam forma, et ex actibus poenitentis tanquam materia componatur.

1751. Prop. I. *Tres actus poenitentis, nempe : contritio, confessio et satisfactio sunt materia proxima sacramenti Poenitentiae.*

PROB. I. Ex Conciliis. Legimus in Florent., decr. pro Arm. : « Quantum sacramentum est Poenitentia, cujus quasi materia sunt actus poenitentis... cordis contritio... cum proposito non peccandi de caetero... oris confessio... satisfactio pro peccatis. »

Et in Trident., XIV, c. 3 : « Sunt autem quasi materia hujus sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio et satisfactio ; qui quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione Poenitentiae partes dicuntur. » — Eadem fere verba habet in can. 4.

In quae verba sic argumentari licet :

1° Duo praefata Concilia aliorum sacramentorum materiam et formam distincte designant ; pro Poenitentia vero nullam aliam assignant materiam, quam tres actus poenitentis. Ergo actus illi materiam Poenitentiae vere constituunt ; nisi dicere velimus, haec Concilia Poenitentiae materiam designare noluisse, quod vix aliquis concedere posset.

Nec obstat dicere, Concilia hos actus vocasse *quasi materiam*, non autem materiam. Etenim, ut ait *Catech. Rom. (De Poenit., n. 13) :* « Neque vero hi actus *quasi materia* a S. Synodo appellantur, quia verae materiae rationem non habeant ; sed quia ejus generis materia non sint, quae extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo et chrisma in Confirmatione. »

2° Actus poenitentis a Tridentino vocantur *partes Poenitentiae*. Sed, ut ait *S. Alph. (loc. cit. n. 34)*, cum *Juenin (Institut., De Poenit., q. 2, concl. 2) :* « Sacramenti partes sunt illi intrinsecae ; atqui materia intrinseca et materia *ex qua* idem omnino sunt ; ergo illi actus sunt materia *ex qua* sacramenti Poenitentiae. »

3° Actus illi, secundum Tridentinum, requiruntur *ad integritatem sacramenti*, et *ut partes ejus*. Atqui simplex dispositio requisita ex parte subjecti, non potest dici pertinere ad integritatem sacramenti, nec esse pars sacramenti. Igitur, non sunt actus illi simplices dispositiones ad sacramentum, sed ad ipsum intrinsece pertinent.

4° Demum, illi actus conditiones omnes possident, quae ex parte

materiae ad sacramentum intrinsece constituendum requiruntur ; sunt enim : *a) divinitus instituti*, quia *ex Dei institutione requiruntur*, ut ait Trident. ; — *b) sunt signa sensibilia* : confessio per se est sensibilis ; contritio vero et satisfactio per accidens, per confessionem scilicet, sensibiles redduntur ; — *c) concurrunt ad productionem gratiae*, quia secundum Trid., requiruntur *ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem* ; quibus verbis clare innuitur, eos actus ita ad sacramentum requiri, ut concurrant etiam ad remissionem peccati. Et *S. Th.* (q. 86, a. 6), ait : « Remissio culpae est effectus Poenitentiae, principalius quidem ex virtute clavium quas habent ministri... secundo autem ex vi actuum poenitentis. » — Et (q. 90, a. 2, ad 2) : « Satisfactio confert gratiam, prout est in proposito, et auget eam, prout est in executione. »

II. Ex Ratione. Poenitentia a Christo Domino per modum iudicii instituta est. Atqui, ad iudicium duo elementa constitutiva concurrere debent, materia scilicet iudicii, et sententia iudicis. In hoc autem sacramento materia iudicii praebetur actibus poenitentis. Ergo actus poenitentis ad intrinsecam constitutionem iudicii sacramentalis requiruntur.

1752. Prop. II. *Confessio et contritio sunt partes materiales essentielles Poenitentiae ; satisfactio vero pars materialis integralis*¹. — Communis.

PROB. *Partes essentielles* alicujus rei illae dicuntur, quae ad rem constituendam ita concurrunt, ut, una deficiente, tollatur rei essentia ; talis, v. gr., est anima in composito humano ; *pars vero integralis non essentialis* illa dicitur, quae requiritur ut res undequaque sit perfecta et integra ; ita tamen, ut ipsa deficiente, rei essentia non tollatur ; hujusmodi, v. gr., est pes in corpore humano.

Atqui, confessio et contritio ad sacramenti Poenitentiae integritatem ita requiruntur, ut, deficiente confessione aut contritione, sacramentum non perficiatur ; satisfactio vero ita ad sacramenti integritatem requiritur, ut, ea deficiente, sacramentum nihilominus perficiatur. Ergo confessio et contritio sunt partes essentielles Poenitentiae ; satisfactio vero pars integralis, non essentialis.

Prob. minor per partes. 1º *Requiri confessionem peccatorum*, ut sacramentum Poenitentiae perfici possit, est *de fide*, ex Trid., XIV, can. 9 : « Si quis dixerit... non requiri confessionem poenitentis, ut sacerdos eum absolvere possit ; A. S. » — Et cap. 6, ait : « Constat

¹ Cf. Isamb., Disp. 7, a. 4 et 5.

enim, sacerdotes iudicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse. » (Cf. n. 1743.)

2° *Contritionem* ita esse necessariam, ut sine ea sacramentum perfici nequeat, etiam *ad fidem* pertinet, ex Trid., XIV, cap. 4 : « Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius. » Ergo et in sacramento Poenitentiae hic motus contritionis est necessarius, ut possit dari absolutio. (Cf. 1761.)

3° *Satisfactionem* (actualement scilicet, non autem propositum satisfaciendi, quod in vera contritione necessario includitur), *non esse partem essentialem*, sine qua non posset confici sacramentum, est *certum* ex prop. 5 Petri Oxomensis, a Sixto IV damnata : « Non sunt absolvendi poenitentes, nisi peracta prius poenitentia eis injuncta. » (Denz., n. 614) :

Eandem vero actualement satisfactionem *esse sacramenti partem integram*, ex ipsius sacramenti natura manifestum est. Istud enim sacramentum institutum est ad plenam et perfectam peccatorum remissionem consequendam. Plena autem et perfecta peccatorum remissio consistit non solum in liberatione a reatu culpae et poenae aeternae, sed etiam in omnimoda poenae temporalis remissione. Porro, satisfactio primo et per se ordinata est ad plenam poenam temporalis remissionem operandam. Ergo, ut sacramentum suum effectum plene inducere possit, requiritur satisfactio. Haec est igitur pars integralis.

4° *Prob. minor quoad omnes partes simul*. Sacramentum Poenitentiae est a Christo institutum per modum iudicii ad hominem Deo reconciliandum. Atqui, ad tale iudicium tres actus poenitentis necessario requiruntur, confessio quidem et contritio tanquam partes essentiales, satisfactio vero tanquam pars integralis. Enimvero :

a) Ad iudicium essentialiter requiritur ut iudex causam cognoscat. Porro, in hoc sacramento causa iudicanda sunt peccata, quae non alia via quam poenitentis confessione cognosci possunt. Confessio igitur poenitentis ad sacramentum essentialiter requiritur.

b) Poenitentia est essentialiter iudicium *reconciliativum*, ordinatum ad delicti remissionem et ad hominem Deo reconciliandum. Porro, ad iudicium reconciliativum essentialiter requiritur, ut reus delictum suum retractet, et de eo doleat. Qui enim de delicto suo gauderet, non esset remissionis dignus, nec capax qui Deo reconciliaretur. Ergo ad Poenitentiam ita necessario requiritur contritio, ut sine ea sacramentum subsistere nequeat.

c) Poenitentia est etiam iudicium *vindicativum*, et ut tale exposulat satisfactionem. Sed cum haec actualis satisfactio ordinetur, non directe ad remissionem reatus culpae, sed ad tollendum reatum poenae, ipsa non essentialiter requiritur ut sacramentum remissionem culpae operetur, dummodo adsit propositum satisfaciendi, sine quo ipsa contritio deficeret. Ergo actualis satisfactio non est pars essentialis sacramenti, sed integralis tantum.

ARTICULUS III.

De forma sacramenti poenitentiae ¹.

1753. Forma in sac. Poenitentiae usurpanda est haec : *Ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen* ; sicut constat ex Florentino et Tridentino. Ait Trid., XIV, cap. 3 : « Docet S. Synodus sacramenti Poenitentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse : *Ego te absolvo*, etc. » — Et in Catech. Rom. (*De Poenit.*, n. 14), legimus : « Est autem forma : *Ego te absolvo* ; quam non solum ex illis verbis licet colligere : *Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelis* : sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis tradita accepimus. »

Circa hanc formam plura moventur dubia.

1754. Quaeritur I. *An omnia praedicta verba sint de essentia formae.*

Resp. « Certum est apud omnes, ait S. Alph., verba *te absolvo*, ad essentiam formae pertinere. » (*Mor.*, l. 6, 430.)

An autem tota forma his verbis *te absolvo* perficiatur, disputant.

Plures sentiunt, verba *a peccatis tuis* ad essentiam formae pertinere, quia per ea significatio verbi *absolvo* determinatur ; nonnulli etiam, etsi pauciores, verba in *nomine Patris*, etc., de essentia formae esse putant, ita ut sine eis sacramentum perfici nequeat.

Communissima tamen et speculative probabilior sententia docet, totam et integram formam in his verbis *te absolvo* consistere ; caetera vero addi ad magis explicitam formae significationem.

PROB. 1° Sacramenta efficiunt quod significant. Porro, effectus Poenitentiae est remotio peccatorum, quae verbis *te absolvo* significatur. Ergo, his verbis semel prolatis, effectus sacramenti produ-

¹ Cf. S. Th., q. 84, a. 3 ; Opusc. 18 (alias 22) ; S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 428 et seq. ; De August., *De Poenit.*, a. 11 ; Isamb., Disp. 8.

citur ; ac proinde non requiruntur alia verba ad essentiam formae. « Quoniam sacramenta, *inquit Catech. Rom.*, id significant, quod efficiunt, et illa verba : *Ego te absolvo* ostendunt peccatorum remissionem hujus sacramenti administratione effici ; planum est, hanc esse Poenitentiae perfectam formam. » (*De Poenit.*, n. 14 ; cf. *S. Th.*, q. 84, a. 3.)

Porro, cum verbum *ego* essentialiter includatur in verbo *absolvo*, necesse non est ut explicite exprimatur.

2° Poenitentia est iudicium ad instar iudicii forensis. Sed in iudicio forensi, ad sententiam absolutoriam pronuntiandam, haec duo verba *te absolvo*, sufficiunt. Inde recte deducitur, eadem in iudicio sacramentali sufficere.

3° Verba *in nomine Patris*, etc., non esse de essentia formae, planum est « cum in institutione hujus sacramenti nullam mentionem Christus fecerit de hac invocatione SS. Trinitatis, sicut fecit in sacramento Baptismi. » (*S. ALPH.*, *loc. cit.*)

4° Verba *a peccatis tuis* non requiri ad essentiam formae, ex eo constat, quod sine eis sensus formae perfecte est determinatus. Eo enim ipso quod verba *te absolvo* proferuntur super accusationem peccatorum a poenitente factam, satis jam manifestatur, ea determinate significare absolutionem a peccatis, quae hic et nunc clavis subjecta sunt ; sicut etiam nec in iudicio forensi requiritur ut delictum in sententia absolutoria exprimatur.

N.-B. Quae modo dicta sunt, valent pro speculatione ; ast cum oppositae sententiae probabilitate non careant, in praxi necesse est ut integra forma, qualem Rituale indicat, semper pronuntietur.

1755. Quaeritur II. *An valida sit absolutio scriptis data.*

Resp. Negative. Legimus in Florentino, decr. pro Arm. : « Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis, quae sacerdos profert, cum dicit : ego te absolvo. » Porro illa duo : *verba quae profert*, et *dicit*, denotant locutionem, et non scriptionem.

Praeterea, Clemens VIII (20 Junii 1602), proscripsit ut falsam et temerariam hanc prop. : « Licere per litteras seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere » ; et prohibuit « neve unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur aut ad praxim quovis modo deducatur. » (*Denz.*, 962.) — Et Paulus V (14 Julii 1605), declaravit hoc decretum quoque valere de absolutione danda, etiam si confessio in praesentia praecessisset. (*Denz.*, 963.)

Jamvero, hoc decreto absolutio scriptis data declaratur invalida. « Nam si Pontifex, *inquit S. Alph.*, tantum illicitam eam intendisset declarare, ipsa aliquando, urgente necessitate, valide et licite dari posset, cum leges ecclesiasticae non possint obligare cum gravissimo damno, et tanto magis si illud est spirituale. » (*Mor.*, l. 6, 428.)

1756. Quaeritur III. *Utrum forma debeat esse indicativa, an sufficiat deprecatoria.*

Resp. Certum est, ex Concil. Trid., Sess. XIV, cap. 3, in Ecclesia Latina solam formam indicativam esse usurpandam; ac proinde, si quis sua privata auctoritate formam deprecatoriam, v. gr., *Dominus te absolvat*, etc., adhiberet, absolutio foret secundum plerosque invalida, secundum omnes saltem dubia.

Sed multum disputant theologi, an scilicet forma debeat necessario esse indicativa, ita ut forma deprecatoria nunquam potuerit esse valida.

Prima sententia docet S. Th. (*Opusc.* 18, alias 22), ad valorem sacramenti formam debere esse *indicativam*, deprecatoriam vero nunquam fuisse validam. Ratio est: quia Christus hoc sacramentum instituit per modum iudicii, in quo sacerdos, tanquam minister Christi, munere veri iudicis fungitur. Sed, iudicis partes sunt reum absolvere, et non alterum deprecari qui absolvat. Ergo et ipse sacerdos debet in hoc sacramento peccata vere absolvere, quod fit sola forma indicativa; ac proinde forma deprecatoria ex institutione Christi est invalida.

Secunda sententia docet, formam deprecativam fuisse antiquitus in Ecclesia Romana, et esse adhuc hodie in Ecclesia Graeca validam.

Compertum enim esse videtur ex monumentis historicis, in Ecclesia Latina usque ad saeculum XII formam deprecatoriam fuisse in usu, ut probat *Morinus* (l. 8, c. 8), cujus opinionem sequuntur S. Alphonsus (*Cont. haer.*, c. 6, n. 72 et 84), Gotti, Witasse, Tournely, Perrone, Hurter, multique alii. Praeterea sicut testatur Denzinger (*Ritus Orient.*, § 2), forma absolutionis apud Orientales, si Armenos excipias, adhuc nunc est deprecativa: quae forma, ait S. Alph. (*loc. cit.*), est etiam ab Ecclesia approbata.

Proinde dicendum est, formam deprecatoriam olim in Ecclesia Latina fuisse validam, et adhuc nunc ipsam esse validam apud Graecos. Ratio est: quia Ecclesia in re tanti momenti errare non potuit; ac proinde si Ecclesia formam deprecativam adhibuit, vel saltem toleravit, argumentum est indubium eam formam fuisse validam, et adhuc nunc apud Graecos esse validam.

Tertia sententia distinguit formam formaliter deprecatoriam a forma materialiter deprecatoria. Forma dicitur *formaliter* deprecatoria, quando qui eam pronuntiat vere intendit alium deprecari, ut absolvat; dicitur *materialiter* deprecatoria, quando forma, etsi proferatur verbis deprecatoriis, pronuntiatur tamen cum intentione vere absolvendi, et non rogandi; sicut, v. gr., quando iudex dicit de reo: *Absolvatur*, ipse vere absolvere intendit. (Cf. *De Augustinis*, art. 11.)

Docet proinde haec sententia, formam formaliter deprecatoriam nunquam fuisse validam, ob rationes in prima sententia allatas; — formam vero materialiter deprecatoriam, utpote quae aequivaleat indicativae, esse validam; atque eo sensu fuisse antiquitus usurpatam.

CAPUT IV

De partibus Poenitentiae.

Tres, sicuti supra notatum est (n. 1751), enumerantur Poenitentiae partes, *contritio* scilicet, *confessio*, et *satisfactio*, quae sunt ipsimet actus virtutis poenitentiae a Christo Domino ad dignitatem sacramenti elevati. Ut igitur natura sacramenti Poenitentiae perfecte innotescat, de hisce tribus actibus in specie est agendum. Quocirca, in art. I, sermo erit de contritione; in II, de confessione; in III, de satisfactione.

ARTICULUS I.

De contritione¹.

Contritio duo elementa necessario complectitur, *dolorem* scilicet de peccato commisso, et *propositum* non peccandi de caetero. — Praeterea, contritio inspicitur potest vel in genere, quatenus nempe est actus virtutis poenitentiae ; vel specialius, nimirum quatenus ordinata ad sacramentum Poenitentiae. Quam ob rem, in § 1, contritionem considerabimus in genere ; in § 2, quatenus ad sacramentum ordinatam ; et in § 3, de proposito sermo erit.

§ 1. DE CONTRITIONE IN GENERE.

1757. Definitio. — Contritio a Trid., Sess. XIV, cap. 4, definitur : *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de caetero.*

Dicitur : *dolor*, id est afflictio, seu tristitia animam crucians ob offensam in Deum commissam. — *Animi*, ad indicandum dolorem illum esse cordis et voluntatis ; neque necessarium esse, ut sentiat in corpore, licet plerumque dolor sensibilis verum animi dolorem comitetur. — Ac *detestatio*, id est, odium peccati, et ejus retractatio, ita ut voluntas vellet non peccasse. — *De peccato commisso*, de omni scilicet actu propria voluntate perpetrato, quo Deus est offensus. — *Cum proposito non peccandi de caetero*, nam vera retractatio peccati stare nequit absque firma a novis peccatis abstinendi voluntate.

Cum in Nova Lege passio Christi non operetur ad remissionem peccatorum nisi per sacramenta, inde sequitur, contritionem, ut sit vera, in infidelibus debere conjunctum habere propositum seu votum saltem implicitum suscipiendi Baptismum ; in fidelibus autem votum confitendi. (*Suppl.*, q. 1, a. 1, et q. 5, a. 2, ad 1.)

1758. Essentia contritionis. — Contritio, ut ait Trid., est *animi dolor et detestatio de peccato commisso*. Dubitatur proinde in quonam ex his duobus consistat essentialiter contritio.

« Alii, ait S. Alph., dicunt consistere in dolore, qui praesupponit detestationem, ut Gonet. Alii vero dicunt consistere in detestatione quam sequitur dolor ; et haec sententia est satis communis, et verior videtur cum Suarez, Sporer... ex D. Thoma, qui docet : *Exigitur ad remissionem, ut homo actualiter peccatum commissum detestetur*. Ratio, quia non quidem dolor est causa detestationis, sed detestatio est causa doloris ; et dolor ideo est utilis, quia procedit a peccati detestatione, quae principaliter est abolitio culpae, cum sit velle non peccasse. Caeterum... non dubitandum quin in contritione utrumque requiratur, tam dolor quam detestatio, et

¹ Cf. S. Th., *Suppl.*, q. 1-5 ; S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 433 et seq. ; *Cont. haer.*, c. 6, n. 37 et seq. ; *Instit. catech.*, p. 2, c. 5.

quod revera in uno alterum exercite contineatur ; qui enim suum detestatur peccatum, necessario de ipso dolet ; et contra, qui de peccato dolet, illud necessario detestatur. » (*Mor.*, l. 6, n. 435.)

1759. Qualitates contritionis. — Quatuor enumerantur qualitates contritionis : debet nimirum esse *vera, supernaturalis, appetitiive summa*, et *universalis* saltem respectu mortalium.

1° *VERA*, id est, *sincera et efficax*, et non solum ficta aut existimata. » Opus est, ait *S. Alph.*, ut anima verum concipiat dolorem, veram displicentiam, veram amaritudinem de peccato commisso, utque illud detestetur et abhorreat. » (*Inst. catech.*, P. 2, c. 5, n. 13.)

Ratio est, quia contritio est *animi dolor*, id est dolor et afflictio cordis et voluntatis. — Praeterea, quamdiu voluntas in deordinatione manet, manet et ipsa culpa. Voluntatem autem a deordinatione libere admissa cessare, illud contingere nequit, nisi ipsa retractet, quod fecit ; quae retractatio absque vera et efficaci contritione fieri nequit.

2° *SUPERNATURALIS*, *tam ratione principii*, id est, debet poni sub impulsu gratiae actualis ; *quam ratione motivi*, id est, debet in anima excitari ob motivum fide propositum.

a) *Ratione principii* : Definitur in Trid., Sess. VI, can. 3, absque gratia neminem poenitere posse sicut oportet ; et in S. Scriptura, poenitentia soli gratiae attribuitur ; demum, contritio est dispositio ad justificationem ; sed nemo absque motione gratiae sese ad justificationem praeparare potest.

b) *Ratione motivi* : Constat ex prop. 5^a ab Innocentio XI damnata : « Probabile est sufficere contritionem naturalem, modo honestam. » — Quantumcumque igitur homo doleret de peccato, quia repugnat rationi, vel quia privat fama, sanitate, etc., talis dolor nullatenus valeret ad justificationem consequendam, quia haec est ordinis supernaturalis. — Occasio tamen istius contritionis potest esse naturalis, ut constat exemplo Ninivitarum.

Dolor ille supernaturalis, utpote ordinatus ad gratiam sanctificantem consequendam, necessario conjunctam habet spem veniae ; deficiente enim spe veniae, dolor foret desperantis. (*S. ALPH.*, *Inst. catech.*, c. 5, n. 18.)

3° *APPETITIATIVE SUMMA*. — Contritio potest dici summa tripliciter : *intensive, extensive* et *appetitiive*. — Est summa *intensive*, quando dolor voluntatis, quem quis de peccato commisso experitur, omnem alium dolorem quantitate superat. — Est summa *extensive*,

quando per majorem temporis tractum perdurat. — Est summa *appretiative*, quando quis offensam Dei tanquam majus malum considerat, quam quodcumque aliud malum, ac proinde eam magis detestatur quam quodcumque aliud malum, fugamque peccati pluris aestimat quam cujuscumque alterius mali evitationem aut cujuscumque boni assecutionem. Jamvero :

a) *Necesse non est contritionem esse summam intensive*¹.

PROB. Deus contritis et poenitentibus, absque graduum limitatione, veniam promittit (*Zach.*, 1, 2) : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.*

Praeterea, virtutes earumque actus, in quocumque sint gradu, specificam suam bonitatem retinent, quia semper sub eadem ratione formali in sua objecta tendunt. Atqui, poenitentia est virtus, cujus proprius actus est detestari peccatum ut offensam Dei. Ergo, in quocumque actu reperietur illa detestatio, erit vere et essentialiter contritio. Contritio igitur, qua contritio, certum gradum intensionis non expostulat. « Quantumcumque parvus sit dolor, ait S. Th., dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet. » (*Suppl.*, q. 5, a. 3.) — Quo tamen intensior est dolor, eo perfectior est etiam contritio.

b) *Necesse non est contritionem per aliquod tempus determinatum durare.*

PROB. Scriptura determinatam contritionis durationem non expostulat ; sed poenitentibus statim veniam promittit (*Ezech.*, xxxiii, 12) : *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* Unde ait S. Leo : « Apud Deum nullas patitur veniae moras vera conversio. » (*Ep.* 108, c. 4. M., 54, c. 1013.)

Praeterea, actus interni voluntatis determinatum durationis tempus non requirunt, sed tenuissimo temporis puncto perfecte elici possunt, ut patet, v. gr., de actibus peccaminosis internis. Porro, contritio est actus internus voluntatis. Ergo determinatum durationis terminum non expostulat, sed brevissimo temporis puncto consummari potest.

c) *Necesse est contritionem esse summam appretiative.*

Cum peccatum sit inter omnia mala maximum, peccator debet illud ut tale aestimare ac detestari.

4° UNIVERSALIS, saltem respectu mortalium. — Omnia mortalia conveniunt in ratione aversionis a Deo, et omnia veram Dei offen-

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 441 et seq.

sam constituunt. Fieri autem nequit vel aliquem de uno vere dolere in quantum est offensa Dei, et in alio sibi complacere ; vel aliquem ad Deum converti detestando unum peccatum, et ab eo aversum manere per affectum ad aliud. (*S. Th.*, 3, q. 86, a. 3.)

Praeterea, ait *S. Alph.*, « nullum mortale remittitur peccatum sine infusione gratiae ; sed ista gratia cum peccato mortali esse non potest ; ideoque nulla culpa gravis potest alicui remitti quin omnia remittantur. » (*Inst. catech.*, c. 5, n. 17.)

N.-B. Dictum est, *saltem respectu mortalium*, quia cum venialia sint non habitui sed fervori caritatis contraria, unum potest remitti sine alio ; ac proinde homo de uno etiam vere dolere potest, quin de aliis doleat.

1760. Divisio contritionis. — Tridentinum, XIV, cap. 4, duplicem distinguit contritionem, *perfectam* scilicet, et *imperfectam* seu *attritionem*.

Contritio perfecta ea est, quae elicitur ex motivo caritatis ; et quam Tridentinum vocat *caritate perfectam*. (*S. ALPH.*, *Mor.*, l. 6, n. 436.)

— Definitur : *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso, in quantum est offensivum Dei summi Boni super omnia diligibilis*. Haec simpliciter vocatur *contritio*.

Contritio imperfecta seu *attritio* ea est, qua quis dolet de peccato commisso in quantum est offensa Dei propter motivum caritate inferius ; haec, ait Trident. (*loc. cit.*) : « ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur. » — « Contritio itaque, ait *S. Alph.*, est peccati dolor propter injuriam Deo factam ; attritio vero est dolor offensionis factae Deo propter malum quod nobis evenit. » (*Inst. catechec.*, c. 5, n. 20.)

Cum igitur contritio et attritio habeant motiva diversa, in comperto est, contritionem et attritionem specificè ab invicem differre.

Quibus notatis, sint sequentes propositiones :

1761. Prop. I. *Actus contritionis est ad remissionem peccati mortalis necessarius necessitate medii et praecepti tam divini quam naturalis.*

N.-B. Propositio sumi debet in extensione sua latissima, prout scilicet extenditur ad quoslibet homines in mortali existentes, sive sint fideles, sive infideles, sive ante Christi adventum exstiterint, sive post ejus adventum existant.

Item, vox *actus contritionis*, tota sua latitudine accipi debet, prout nimirum significat tum actum contritionis perfectae, qui requiritur si homo justificatur extra sacramentum, tum actum attritionis, qui sufficit cum susceptione sacramenti Poenitentiae.

PARS 1^a : *Actus contritionis est necessarius necessitate medii*, AD FIDEM PERTINET, ex Trid., XIV, cap. 4 : « Fuit autem quovis tem-

pore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius. » (Cf. etiam cap. 1.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Jerem.*, XVIII, 8). *Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo... agam et ego poenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei.* « Et sic e contrario, ait S. Th., videtur quod si homo poenitentiam non agat, Deus ei non remittat offensam. » (P. 3, q. 86, a. 2.)

(*Act.*, III, 19) : *Poenitemini et convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Quibus verbis compertum est, sine poenitentia nullum peccatum remitti, ac proinde contritionem esse necessariam necessitate medii.

Ex Ratione. 1° « Manente causa, manet effectus, ait S. Th. Causa autem quare aliquis privatur gratia per peccatum, est inaequalitas peccatoris, qua Deum offendit ; unde quamdiu ista inaequalitas ad aequalitatem non reducitur, non potest privatio gratiae cessare. Hoc autem facit poenitentia per suum actum. Unde sine actu poenitentiae peccatori salus esse non potest. » (4. *Sent.*, D. 14, q. 2, a. 5.)

2° « Cum peccatum sit Dei offensa, inquit S. Th., eo modo Deus peccatum remittit, quo remittit offensam in se commissam... Non autem contingere potest quod Deus remittat offensam alicui absque immutatione voluntatis ejus. Offensa autem peccati mortalis procedit ex hoc quod voluntas hominis est aversa a Deo per conversionem ad aliquod bonum commutabile. Unde requiritur ad remissionem divinae offensae quod voluntas hominis sic immutetur, ut convertatur ad Deum cum detestatione conversionis praedictae, et proposito emendandi, quod pertinet ad rationem poenitentiae, secundum quod est virtus. Et ideo impossibile est quod peccatum aliquod remittatur sine poenitentia. » (P. 3, q. 86, a. 2.)

PARS II^a : est necessarius ex praecepto divino, est CERTA.

PROB. Legimus (*Ezech.*, XVIII, 30) : *Agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas.* — (*Act.*, II, 38) : *Poenitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum.* — Quae verba verum praeceptum denotant.

Praeterea, Christus Dominus poenitentiam sub forma praecepti praedicavit (*Matth.*, IV, 17) : *Exinde coepit Jesus praedicare et dicere : poenitentiam agite.*

Demum omnibus impositum est praeceptum diligendi Deum super omnia (*Luc.*, X, 27) : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Atqui, eadem lex, quae praescribit amorem Dei, super omnia,

obligat etiam tum ad detestandum quidquid ei displicet, tum ad ejus amicitiam, si quis eam amiserit, recuperandum.

PARS III^a : *est necessarius ex praecepto naturali*, est CERTA.

PROB. 1° Vi juris naturalis quilibet tenetur alteri, quem laesit satisfacere in quantum potest. Atqui peccando, homo jura Dei laesit. Ergo vi juris naturalis homo tenetur juri Dei satisfacere ; quod per solam poenitentiam fieri potest.

2° Ex jure naturali quilibet iis tenetur uti mediis, sine quibus finis ultimi assecutio redditur impossibilis. Atqui, pro homine peccatore contritio de peccatis est medium sine quo salus est impossibilis. Ergo actus contritionis necessarius est ex praecepto naturali.

1762. Scholium. *De poenitentia requisita ad remissionem venialium.*

N.-B. Quaestio de illis venialibus solum movetur, quae in homine justo inveniuntur. Qui enim existit in mortali, nullius peccati venialis veniam obtinere potest, nisi simul condonetur mortale. (*S. Th.*, P. 3, q. 87, a. 4.)

Resp. Ad remissionem venialium requiri contritionem sive explicitam, sive implicitam quae in actu caritatis necessario includitur. Ratio est : quia veniale, etsi animam gratia non privat, est tamen offensa Dei, est vera voluntatis deordinatio. Ac proinde, ut condonetur, necesse est ut voluntas illud detestetur ac retractet, sive explicitè per actum contritionis, sive virtualiter per actum caritatis. (Cf. 4. *Sent.*, D. 16, q. 1 et 2. *De Malo*, q. 7, a. 11.)

Cum autem unum veniale possit remitti sine alio, ea tantum remittuntur in hac vita, quae homo retractat sive formaliter per contritionem, sive virtualiter per actum caritatis ; ac proinde ut homo omnium venialium per contritionem aut per actum amoris veniam consequatur, necesse est ut ejus voluntas generaliter excludat omnem affectum ad venialia, eaque omnia saltem implicite detestetur.

Si quis autem in venialibus moriatur, haec post mortem condonari apud omnes in confesso est. Quomodo autem condonentur in altera vita, disputant auctores. Opinio communior et probabilior tenet, haec venialia quoad reatum culpae remitti per actum caritatis perfectae, quem anima in ipsa separatione a corpore producit. « In altera vita, *inquit S. Alph.*, solae remittuntur culpae veniales ; et hae non remittuntur per poenas, sed per primum actum amoris erga Deum, quem anima, egrediendo e vita, eliciet ; qui actus cari-

tatis, utpote intensissimus, includit earum detestationem. » (*Cont. haer.*, Sess. XXV, n. 5 ; cf. *ibid.*, n. 17) ¹.

1763. Prop. II. *Contritio perfecta hominem semper justificat, etiam sine actuali susceptione sacramenti Poenitentiae, licet non absque ejus voto* ².

Ad fidem pertinet, ex Trid., XIV, cap. 4 : « Docet praeterea (S. Synodus), etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. »

Prop. est contra Baium, cujus prop. 71^a damnata sic sonat : « Per contritionem etiam cum caritate perfecta et cum voto suscipiendi sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione sacramentorum. »

PROB. I^a PARS : *Contritio perfecta hominem semper justificat.*

I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Ezech.*, XVIII, 27) : *Cum averterit se impius ab impietate sua, et fecerit judicium et justitiam, ipse animam suam vivificabit.* — (*Ps.*, L, 19) : *Cor contritum et humilitatum, Deus, non despicias.* — (*Ezech.*, XXXIII, 12) : *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* Jamvero, his ex verbis constat, in Veteri Lege per contritionem perfectam homines gratiam justificationis consequi potuisse. Porro, non minor est vis contritionis in Lege Nova. Ergo.

II. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesia, etsi peroptet ut qui sacramenta vivorum, quae statum gratiae praesupponunt, recipere debent, prius confiteantur, si sunt in mortali, permittit tamen ut ea recipiant, dummodo conterantur. Legimus enim in Pontificali Urbani VIII : « Adulti deberent prius peccata confiteri et postea confirmari, vel saltem de mortalibus, si in ea inciderint, conterantur. » Atqui, si contritio perfecta hominem non justificaret Ecclesia talem licentiam nunquam concedere potuisset. Ergo.

III. **Ex Ratione.** « Cum contritio ex solo motivo caritatis oritur, ait S. Alph., non potest contritio existere, nisi praecedat simulque coexistat caritas ; nam contritio nihil aliud est quam dolor de peccato, quatenus offensa Dei summe dilecti ; unde qui conteritur necesse est ut exercite, etsi non reflexe, actum caritatis eliciat, et

¹ Cf. Gonet, *Clyp.*, Disp. 5, a. 4 ; De Lugo, Disp. 9, sect. 2, n. 34 ; Isamb., Disp. 25, a. 13.
— ² Cf. De Lugo, Disp. 5, sect. 8 ; Gonet, *Clyp.*, Disp. 3, a. 3 ; S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 441 et seq.

ideo S. Thomas dixit : *Actus et habitus caritatis simul sunt tempore cum actu et habitu poenitentiae.* (P. 3, q. 35, a. 6.) Posito igitur quod contritio sit etiam vera caritas, sive necessario cum caritate conjuncta, necessario etiam dici debet quod remittat peccatum. » (*Mor.*, l. 6, n. 442 ; cf. n. 1377.)

PROB. II^a PARS : *requiritur tamen votum sacramenti.*

I. Ex Condemnatione prop. I^{ae} Petri Oxomensis, a Sixto IV : « Peccata mortalia, quantum ad culpam et poenam alterius saeculi, delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves. » (*Denz.*, n. 610.)

II. Ex S. Thoma. « Nunquam potest esse vera contritio, *inquit*, sine voto clavium Ecclesiae, quantumcumque sit dolor de peccato praeterito, et propositum abstinendi in futurum ; et ideo in contritione culpa remittitur. » (Quodl., 4, a. 10.)

III. Ex Ratione. Id, quod ex Christi institutione est unicum medium ad remittendum peccatum mortale post Baptismum commissum, necessario requiritur *re* vel *voto* ad peccatum reapse auferendum. Atqui, tale est sacramentum Poenitentiae. Ergo, ut contritio peccatum post Baptismum commissum auferat, adjunctum habere debet votum sacramenti.

Sufficit autem, secundum opinionem probabiliorum et communiorum, votum sacramenti esse implicitum ; dicit enim Trid., *illud in contritione includi*. Quod autem in alio includitur, implicitum est, non explicitum. (Cf. S. ALPH., l. 6, 437.)

N.-B. Dictum est in prop. : *licet non absque voto sacramenti Poenitentiae*, quia hic agitur de peccatis post Baptismum commissis. In infidelibus enim, ut contritio peccatum remittat, requiritur votum saltem implicitum Baptismi (cf. n. 1526), non autem Poenitentiae, cujus ipsi sunt incapaces.

1764. Prop. III. *Attritio ex metu gehennae poenarumque concepta, bona est atque utilis ad salutem.*

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 5 : « Si quis dixerit, eam contritionem quae paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis, et aeternae damnationis incursum, cum proposito melioris vitae, non esse verum et utilem dolorem, nec praeparare ad gratiam ;... A. S. » — Cf. etiam cap. 4, et Sess. VI, can. 8.

Prop. statuitur contra Lutherum docentem ; talem contritionem nec bonam nec licitam esse, sed reddere hominem hypocritam et magis peccatorem.

N.-B. Metus gehennae atque poenarum dicitur *timor servilis*. Timor servilis duplex distinguitur : *serviliter servilis*, et *simpliciter servilis*. — Timor *serviliter servilis* ille vocatur, quo quis ita propter poenam a peccato abstinet vel illud detestatur, ut si non adesset poena, peccatum committeret. Hic actus est positive malus, quia non excludit voluntatem peccandi, neque peccatum vere detestatur. (Cf. S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 442, obj. 2.) — Timor *simpliciter servilis* ille vocatur, quo quis odit culpam propter poenam, et dolet offendisse Deum propter metum inferni, cum voluntate non peccandi de caetero. Hic actus, qui oritur ex caritate ordinata erga seipsum, simpliciter est bonus ; de quo solo intelligenda est propositio.

PROB. I. Ex S. Scriptura.

Apud Matth., x, 28, legimus Christum dixisse : *Timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*. — Et B. Joannes Bapt. Judaeos his verbis compellit (*Luc.*, III, 8) : *Facite ergo dignos fructus poenitentiae... jam enim securis ad radicem arborum posita est : omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittetur*. Jamvero, si timor servilis laudabilis, aut bonus, aut ad salutem utilis non esset, nec Christus nec Joannes ad illum homines adhortati essent.

II. Ex Praxi Ecclesiae. Solent SS. Patres et concionatores omnes populo christiano novissima saepius exponere, ut ex cogitatione mortis, poenarum infernalium, et judiciorum Dei timorem incutiant, eosque ad poenitentiam adducant. Porro, talis praxis universaliter recepta, testimonium est irrefragabile poenitentiam ex timore divinorum judiciorum conceptam plurimum valere ad salutem.

III. Ex Ratione. In attritione ex metu gehennae concepta, tria possunt considerari, videlicet : intentio finis, electio medii, et ordinatio medii ad finem. — *Finis* est liberatio a poena : quod est honestum atque bonum, cum quilibet teneatur seipsum diligere. — *Medium* est detestatio peccati, quatenus offensae Dei : quod honestissimum esse, conspicuum est. — *Ordinatio* medii ad finem est etiam bona, quia ex natura sua nullum medium aptius est ad vitandam poenam, quam culpae evitatio. Ergo et ipsa attritio bona est atque honesta.

§ 2. DE CONTRITIONE IN ORDINE AD SACRAMENTUM.

1765. Docuerunt nonnulli antiquiores scholastici, qui ante Conc. Tridentinum floruerunt, contritionem caritate perfectam necessariam esse, ut homo in sacramento Poenitentiae peccatorum remissionem consequi valeat. — Nec desunt theologi post Tridentinum, qui docent, attritionem ex metu gehennae non sufficere ad sacramentum, sed requiri contritionem procedentem ex caritate, remissa autem et inchoata tantum ; contritionem vero, quae justificat extra sacramentum, esse solam contritionem procedentem ex caritate intensa. Demum Jansenistae docent, in sacramento semper necessario requiri contri-

tionem caritate perfectam, qua sola remittuntur peccata : ministerio autem sacerdotis solum tolli reatum poenae. (Cf. *Denz.*, n. 936-938.)

1766. Prop. I. *Ad remissionem peccatorum in sacramento Poenitentiae obtinendam, non requiritur contritio caritate perfecta, sed sufficit attritio*¹. — Certa et communis.

PROB. I. Ex Ratione. « Sacramenta, ait S. Alph. (*Mor.*, n. 440), id efficiunt, et actu efficiunt, quod significant ; cum autem hoc sacramentum ex Christi institutione sit sacramentum mortuorum, et per se primam valeat conferre gratiam, oportet (*ut docet S. Th.*, q. 84, a. 3, ad 5); ut sacerdos poenitentem absolvens ostendat illum absolutum non solum significative, sed etiam effective, id est, ut ipso proferente formam absolutionis, verba illa non solum significant, sed etiam efficiant remissionem peccati. Hinc dicimus quod si attritio ad remissionem non sufficeret, et requireretur contritio, quae extra sacramentum hominem justificat, omnes poenitentes deberent justificati accedere ad hoc sacramentum », et sic sacramentum remissionem peccati nunquam actu efficeret.

Nec valet dicere, non requiri quidem contritionem conjunctam cum caritate intensa, sed sufficere contritionem conjunctam cum caritate remissa et inchoata ; quia, ut ex dictis (n. 1760 et 1763) patet, contritio quae procedit ex caritate praedominante quantumvis remissa, dummodo ad rationem verae caritatis pertingat, est vera et perfecta contritio, quae hominem illico justificat ; ac proinde si in hoc sacramento requireretur contritio conjuncta cum caritate etiam remississima, peccata nunquam directe a sacerdote in Poenitentia remitterentur. (Cf. S. ALPH., *Mor.*, n. 441 et seq.)

II. Ex Tridentino. Tridentinum, XIV, cap. 4, statim ac docuerat contritionem perfectam etiam extra sacramentum hominem Deo reconciliare, addidit : « Illam vero contritionem imperfectam quae attritio dicitur... declarat non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae disponit. »

In quae verba sic argumentari licet :

Affirmat Concilium, attritionem ex metu gehennae hominem ad

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 440 et seq. ; *Instit. catech.*, c. 5, n. 21 et seq. ; *Cont. haer.*, Sess. XIV, n. 42 et seq. ; Gonet, *Clyp.*, Disp. 7, a. 3, § 3 ; Isamb., Disp. 14, a. 4 et seq.

gratiam in sacramento impetrandam disponere. Atqui haec dispositio, de qua loquitur Concilium, est dispositio proxima, ad quam statim sequitur infusio gratiae. Ergo in sacramento Poenitentiae attritio sufficit ad remissionem peccatorum.

Prob. min. 1° Concilium « distinguit duplicem dispositionem ad gratiam recipiendam, ait S. Alph., unam extra sacramentum quae est contritio perfecta et cujus prius meminit ; et alia in sacramento quae est attritio et de qua posterius loquitur. Si ergo Concilium assignat contritionem perfectam ut proximam dispositionem ad gratiae consecutionem extra sacramentum, pariter assignat hic attritionem pro dispositione proxima ad gratiam in sacramento obtinendam.

2° « Praeterea, Concilium distinguit inter attritionem extra sacramentum, et hanc esse dicit donum Spiritus Sancti viamque parare ad justitiam ac consequenter esse dispositionem remotam ad gratiam, licet non sufficiat ad justificationem ; et inter attritionem intra sacramentum, et hanc vocat dispositionem ad gratiam in sacramento recipiendam : ergo hanc supponit dispositionem proximam, alias inutiliter distinxisset.

3° « Id confirmatur patenter ab eodem Concilio, ubi post relata verba statim subditur : *Quamobrem falso quidem calumniantur catholici scriptores, quasi tradiderint, sacramentum Poenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre.* Nequaquam autem haeretici calumniabantur scriptores catholicos illos qui dicebant sacramentum Poenitentiae gratiam conferre contritis, sed eos tantum qui dicebant conferre attritis ; eo quod aiebant hos poenitentes non carere bono motu ac sufficienti dispositione ad gratiam in sacramento impetrandam... Verum S. Synodus declarat, falso his scriptoribus ab haeticis calumniam inferri : ergo horum sententiam consilium consequenter aperte ab illorum calumniis vindicando approbavit. » (*Mor.*, l. 6, n. 440.)

1767. Quaeritur. *Utrum in attritione requiratur amor quidam initialis.*

Resp. Certum est ex Tridentino, amorem quemdam initialem ad justificationem semper requiri. Declarat enim Concilium, Sess. VI, cap. 6 : peccatores, qui ad justificationem disponuntur, *Deum tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt.*

Certum est etiam ex supradictis, hunc amorem non esse caritatem perfectam, qua Deus appetitive super omnia diligitur : hic enim amor etiam extra sacramentum statim justificat, quantumvis sit remissus.

Sed ille amor est *initium quoddam caritatis*, quod, ut docet S. Alph. (*Mor.*, 442, obj. 3), in ipsa attritione jam essentialiter includitur. Enimvero :

a) In attritione adest timor divinae vindictae. Sed timor Dei est initium

dilectionis ejus. Quamvis enim in attritione homo peccatum detestetur ex metu gehennae, illud tamen detestatur quatenus est offensa Dei. Detestatio autem offensae divinae ex timore poenarum, etsi non pertingat ad rationem verae caritatis, est tamen quaedam praeparatio ad eam, ratione cujus recte dici potest quoddam ejus initium. « Timor, qui est initium dilectionis, ait *S. Th.*, est timor servilis, qui introducit caritatem, sicut seta introducit linum, ut *S. Augustinus* dicit. » (2. 2, q. 19, a. 8.)

b) In attritione necessario includitur spes veniae. Porro, spes veniae desiderium includit reconciliationis cum Deo et amicitiae ejus redintegrandae; quod desiderium jam quoddam est caritatis initium, quo homo Deum ut suum justificatorem diligere incipit.

c) In attritione includitur spes aeternae beatitudinis. Sed spes illa est quoddam amoris initium, quo homo Deum ut suum glorificatorem diligere incipit. « Ex hoc quod per aliquem speramus nobis posse provenire bona, ait *S. Th.*, movemur in ipsum, sicut in bonum nostrum, et sic incipimus eum amare. » (1. 2, q. 40, a. 7.) — Et *S. Alph.*: « Qui amat Deum tanquam sibi summum bonum, et excludit omnem voluntatem peccandi, tunc elicit actum bonum supernaturalem; et licet non habeat caritatem perfectam, illam tamen non excludit, eamque jam incipit habere, et aliquo modo ad Deum se convertit. » (*Mor.*, l. 6, n. 442.)

d) In attritione necessario includitur propositum non peccandi de caetero, et servandi omnia divina mandata. Sed mandatum habemus Deum super omnia diligendi. Ergo attritio etiam illud mandatum servandi propositum complectitur: quod propositum recte dicitur quoddam caritatis.

1768. *Scholium.* De attritione tanquam ultima dispositione ad gratiam¹.

Alia, ut ex dictis notum est, requiritur in homine dispositio, si extra sacramentum justificatur; et alia si justificatur in sacramento, et hoc quidem ex sapientissima Dei voluntate.

Extra sacramentum, ut peccatum remittatur, et ut gratia, quae est habitualis conversio ad Deum, infundatur, necesse est ut homo caritate actuali ad Deum se convertat; et hoc quidem congruenter: « quia sicut per peccatum, quod est actualis contemptus Dei, homo avertitur a Deo, ita per amorem actualem debet se ad Deum convertere. » (*S. ALPH.*, *Mor.*, l. 6, 442, 1^a obj.)

Quia vero Poenitentiae sacramentum est divinum instrumentum, quod virtutem passionis Christi in se possidet ad delenda peccata et ad gratiam ex opere operato infundendam, ideo ut homo in sacramento remissionem consequatur, et habitualiter ad Deum per gratiam convertatur, necesse non est, ut ipse actuali caritate ad Deum se convertat, sed minor in eo sufficit ea dispositio, quae per attritionem habetur.

Et in hac divina dispositione maxime relucet Christi benignitas erga homines, quia peccatoribus facilius est attritionem quam contritionem perfectam habere. « Cum poenitentia sit revocatio a peccato, ait *S. Th.*, oportet originem ejus in nobis accipi secundum dispositionem existentis in peccato. Ille autem qui in peccato est, non habet gustum sanum, ut ex dulcedine divinae bonitatis a peccato revocetur; sed habet affectum infectum amore sui inordinato; et ideo per poenas quae naturae suae contrariantur et voluntati, a peccato revocatur; ut Philosophus dicit de talibus, quod proprias delectationes prosequuntur, et fugiunt oppositas tristitias, boni autem, et vere delectabiles neque intellectum habent, neque gustativi existunt; et ideo in eis ut in pluribus ex timore poenitentiae initium sumit; quamvis etiam in aliquibus ex amore poenitentiae inchoetur. » (4. *Sent.*, D. 14, q. 1, a. 2, sol. 1.)

¹ Isamb., Disp. 14, a. 13; *Catech. Rom.*, p. 2, c. 5, n. 36.

1769. Prop. II. *Actus contritionis ad sacramentum requisitus debet esse formalis et sensibilis.* — Certa.

PROB. I^a PARS : *debet esse formalis*, id est, explicitus actus contritionis, et non solum implicitus et virtualis, qualis in actu caritatis includitur.

PROB. Id quod ad dignitatem sacramenti tanquam pars essentialis elevatum est a Christo, est ipse proprius actus virtutis poenitentiae. Sed proprius actus virtutis poenitentiae est actus formalis contritionis. Ergo ad validitatem sacramenti requiritur actus formalis poenitentiae, sive accusatio fiat de mortalibus, sive de solis venialibus. « Certum est, ait S. Alph., quod etsi extra sacramentum *sufficit aliquis motus gratiae vel caritatis ad ejus (venialis) remissionem*, ut docet S. Th. (P. 3, q. 87, a. 2), tamen in sacramento omnino requiritur dolor formalis, nec sufficit virtualis. » (*Mor.*, l. 6, n. 449.)

PROB. II^a PARS : *debet esse sensibilis*, id est, exterius manifestatus.

Actus contritionis est pars essentialis sacramenti. Atqui, sacramentum est essentialiter signum sensibile. Ergo omnes ejus partes essentielles, ac proinde etiam actus contritionis, debent esse sensibiles.

1770. Scholium. *De externa manifestatione doloris.*

Id quod ad sacramenti dignitatem elevatum est, est ipse actus contritionis, qui in voluntate essentialiter perficitur : debet tamen exterius manifestari ut sacerdoti innotescat. Cum autem ex una parte Christus nullum specialem modum, quo manifestari debeat, determinaverit, et ex altera, actus internus pluribus modis externari possit, ad valorem sacramenti sufficit ut dolor internus quocumque modo sensibilis reddatur. Proinde externari potest dolor tum verbis, ut si quis dicat se dolere de peccatis, aut veniam petat ; tum signis, ut nutibus, lacrymis, tusione pectoris ; tum ipsa dolorosa peccatorum confessione. His enim omnibus sacerdos de contritionis existentia certior redditur.

1771. Quaeritur I. *An contritio debeat praecedere absolutionem et confessionem.*

Resp. 1° Necessè est omnino contritionem elici antequam poenitens accipiat absolutionem. Contritio enim est pars materialis sacramenti ; absolutio vero est forma ; ac proinde si non ante, sed post absolutionem actus contritionis eliceretur, forma non posset materiae applicari, et nullum conficeretur sacramentum.

2° An autem contritio debeat ipsam confessionem praecedere, disputatur. Alii affirmant : ratio, quia confessio non est simplex narratio peccatorum, sed debet esse accusatio dolorosa, directa ad remissionem obtinendam, et ideo debet dolore informari. — Alii *communius et probabilius* negant : ratio, etsi non sufficit ut confessio sit simplex narratio peccatorum, sufficit tamen ut sit accusatio sacramentalis, « et ad hoc sufficit ut confessio fiat animo obtinendi absolutionem, et deinde dolor manifestetur saltem per petitionem aut expectationem absolutionis, sic etenim confessio bene sacramentalis evadit. » (S. Alph., *Mor.*, l. 6, 445.)

1772. Quaeritur II. *An actus doloris debeat elici in ordine ad confessionem.*

Resp. *Prima sententia affirmat* : ratio, quia sicut ille, qui in aliis sacramentis adhibet materiam, debet eam ordinare ad sacramentum, v. gr., ablutionem ad Baptismum, ita etiam suscipiens Poenitentiam debet dolorem, qui est materia proxima, ad sacramentum ordinare.

Secunda sententia speculative probabilior negat : ratio : « tum quia ex Trid., Sess. XIV, cap. 4, illa attritio dicitur disponere ad impetrandam veniam in sacramento, quae voluntatem peccandi excludit cum spe veniae, quae omnia verificantur in casu nostro ; tum quia tunc dolor, licet non fuerit ordinatus ad confessionem relatione antecedenti, ordinatur tamen relatione consequenti, eo quod tunc adhuc verificatur dolor patefieri per confessionem. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, 447.)

1773. Quaeritur III. *Quaenam requiritur unio inter actum contritionis et absolutionem.*

Resp. Sacramentum Poenitentiae perficitur per modum iudicii ; in iudicio autem necesse non est omnes actus eodem tempore poni, sed potest mora aliqua inter discussionem causae et sententiam intercedere. Consequenter, nec in Poenitentia requiritur ut eodem tempore ponatur actus contritionis et imperiatur absolutio ; sed sufficit unio moralis inter utrumque.

Ad hanc autem unionem moralem constituendam non sat est ut actus contritionis sit habitualis, id est, aliquando habitus et non retractatus. Ratio : quia dolor ad sacramentum necessarius est actus, qui debet hic et nunc ad sacramentum concurrere. Sed dolor habitualis, utpote jam non existens ut actus verus, non potest hic et nunc ad sacramentum concurrere.

Sed requiritur et sufficit actus virtualis, id est, antea elicitus et virtualiter perseverans ; quia tali actui potest forma sacramenti vere applicari.

Per quodnam autem temporis spatium perseverare possit virtualiter actus contritionis, ex variis circumstantiis dijudicandum est. « Ego non dubito asserere, ait S. Alph., quoties confessio derivat ex peccatorum dolore semper virtualiter perseverare dolorem saltem per unum, aut alterum diem, dum illa confessio est doloris effectus. Secus autem, si quis ex mera devotione, aut ad votum aut poenitentiam implendam, confiteatur. » (*Hom. Ap.*, Tr. XVI, 20 ; cf. *Mor.*, l. 6, n. 446.) In praxi tamen consultur, ut actus contritionis ante absolutionem renovetur.

§ 3. DE PROPOSITO NON PECCANDI DE CAETERO.

1774. Propositum non peccandi de caetero est : *Deliberata voluntas firmiter statuens evitationem peccati in posterum.* (Polm.) Vel, sicut ait S. Alph. : « Est voluntas firma et deliberata, quodcumque malum potius tolerandi, quam iterum in peccatum relabendi. » (*Instit. catech.*, c. 5, n. 27.)

Prop. *Ad veram contritionem requiritur propositum non peccandi de caetero.*

Ad fidem pertinet, ex Trid., quod, Sess. XIV, cap. 4, in definitione contritionis ponit *propositum non peccandi de caetero*, et ad attritionem requirit *voluntatem, quae peccatum excludat.*

PROB. I. Ex S. Scriptura (*Joan.*, v, 14), Christus dixit paralytico, quem sanavit : *Ecce sanus factus es, jam noli peccare ;* et (cap. vii) mulieri adulterae post remissum peccatum dixit : *Vade*

et jam amplius noli peccare. — Apud Isaiam, i, 16, legimus : *Lavamini, auferite malum cogitationum vestrarum ; quiescite agere perverse, discite bene facere.* — (Ezech., xviii, 31) : *Projicite a vobis omnes praevaricationes vestras, et facite vobis cor novum.* Quibus ex verbis patet, ad veram peccati detestationem omnino requiri voluntatem non peccandi de caetero.

II. Ex Traditione. « Est autem poenitentia, ait S. Ambrosius, mala praeterita plangere, et plangendo iterum non committere. » (Serm. 25, n. 1. M., 17, c. 655.) — Quibus verbis citatis, addit Magister Sent. (4. Sent. D. 14) : « Qui ergo a malis sic mentem revocat ut commissi plangat, et plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, vere poenitet. »

III. Ex Ratione: Cum contritio sit detestatio de peccato commisso, non vera potest concipi peccati detestatio, nisi simul adsit propositum illud vitandi in posterum. Qui enim de praeterito peccato dolet, quin futura vitare statuatur, « irrisor est, ait S. Isidorus Hisp., et non poenitens, qui adhuc agit quod poenitet ; nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. » (Sentent., l. 2, c. 16, M., 83, c. 619.)

« Natura quoque ipsa et ratio plane ostendunt, ait Catech. Rom. (c. 5, n. 32), duo illa ad contritionem esse in primis necessaria : dolorem scilicet peccati admissi, et propositum cautionemque ne quid hujusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem injuria aliqua affecerit, et doleat oportet, quod in eum injuriosus et contumeliosus fuerit, et diligenter reliquo tempore provideat, ne qua in re amicitiam laesisse videatur. »

1775. Scholium. I. De qualitatibus propositi.

Verum propositum tres debet habere qualitates ; debet nimirum esse *firmum, universale, et efficax.*

1° « Propositum *firmum*, ait S. Alph., importat ut poenitens habeat voluntatem omnino deliberatam non recidendi, et sit animo ita dispositus, ut nullius mali timore et nullius boni cupidine peccatum in posterum admittere velit. » (M., l. 6, n. 451.)

2° Debet esse *universale* circa peccata mortalia, nec sufficit propositum particulare circa hoc vel illud peccatum. Dicit enim Tridentinum : *cum proposito non peccandi de caetero*, ac proinde loquitur de omni peccato vitando. — Praeterea, omnia mortalia conveniunt in ratione aversionis a Deo, ac proinde nemo seipsum ad Deum convertere potest, detestando unum mortale, nisi omnia simul

detestetur, sibi quē proponat in posterum per quacumque vetitam conversionem ad creaturam, a Deo se non amplius avertere.

Dictum est *circa mortalia* ; « quia quoad venialia aliquis propositum habere potest unum veniale peccatum vitandi, et aliud non, et cum tali proposito bona potest esse confessio. » (S. ALPH., *Instit. catech.*, c. 5, n. 29.)

3° « Requiritur ut propositum sit *efficax*, id est aptum efficere quod proponitur ; et ideo oportet quod poenitens non solum proponat peccatum vitare, sed etiam media adhibere ad peccatum vitandum, et signanter occasiones proximas peccandi, ut communiter docent doctores. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, 451.)

1776. Scholium II. *De natura propositi ad valorem sacramenti requisiti* ¹.

Propositum non peccandi de caetero ad valorem sacramenti Poenitentiae requiri, in confesso est apud omnes ; si vero agitur de natura istius propositi, utrum scilicet debeat esse *formale et explicitum*, an sufficiat *virtuale et implicitum* quod in omni vera contritione aut attritione necessario includitur, magna inter theologos fervet controversia.

Tres hac de re adsunt sententiae.

Prima docet, requiri propositum formale et explicitum. Ratio est, quia Tridentinum contritionem definit : *Dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de caetero*. Cum autem propositum implicitum jam essentialiter in vero dolore includatur, si Tridentinum non intendisset loqui de proposito explicito, sine causa sufficienti propositum non peccandi de caetero addidisset ².

Secunda docet, propositum virtuale et implicitum, quod in dolore continetur, sufficere. Ratio est, quia ubi adest vera aversio a peccato cum vera conversione ad Deum, ibi etiam adest vera poenitentia et vera contritio. Atqui, cum vera aversio a peccato sit odium peccati et alienatio voluntatis ab eo, ipsa absque explicito in posterum non peccandi proposito existere potest ; et cum contritio sit aversio a peccato in quantum est offensivum Dei, una cum tali aversione adest etiam vera conversio ad Deum ; formalis enim ratio istius detestationis importat Deum ut terminum *ad quem*.

Praeterea, Tridentinum docet, attritionem, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, disponere hominem ad impetrandam gratiam in sacramento. Sed in vera attritione jam includitur

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 450 ; *Cont. haer.*, Sess. XIV, n. 38 ; *Vindic. Alphons.*, p. 5, q. 6. — ² Cf. Bellarm., *De Poenit.*, l. 2, c. 6.

voluntas excludendi peccatum, absque proposito explicito. Ergo, etiam juxta Tridentinum, propositum implicitum sufficit ¹.

Tertia sententia distinguit, et docet : si poenitens de vita in futuro ducenda nihil cogitet, sufficit propositum implicitum in ipso dolore inclusum, propter rationes in secunda sententia allatas. Si vero de futuro cogitet, requiritur propositum explicitum ; ratio est, quia qui de futuro cogitat et negative se habet, cum scienter aliquid contritioni intrinsecum omittat, hic ne implicitum quidem propositum nec veram contritionem aut attritionem habet.

Praeterea, juxta Tridentinum, quisque per poenitentiam debet novam vitam inchoare ; ac proinde, qui de futuro cogitat, nec expresse sibi proponit vitam emendare, satis poenitere non videtur. Futurum igitur cogitans necessario debet propositum explicitum et formale concipere.

Hae duae ultimae sententiae speculative sunt quidem probabiliores ; sed quia prima est etiam probabilis, in praxi ante factum tanquam tutior est sequenda, quia agitur de valore sacramenti.

ARTICULUS II.

De Confessione.

1777. Confessio sacramentalis est : *Accusatio propriorum peccatorum facta sacerdoti legitime approbato, ad eorum veniam virtute clavium recipiendam.*

Confessionis divinam institutionem omnes negant protestantes, qui quamvis usum peccata confitendi tanquam antiquam Ecclesiae consuetudinem agnoscant, ipsum tamen liberum fuisse contendunt, nequaquam vero necessarium ex jure divino ; obligationemque confitendi, quae nunc viget in Ecclesia, a Concilio Lateranensi sub Innocentio III inductam fuisse perhibent. Quendam tamen confessionis speciem admittunt, sed generalem tantum confessionem et quidem soli Deo factam ; in usum vero confitendi *secreto* omnia et singula peccata, quem Lutherus *cruentissimam carnificinam* vocavit, ardentissime invehuntur.

1778. Prop. I. *Lapsis in mortale, peccatorum confessio sacerdoti facta, est jure divino ad salutem necessaria* ².

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 6 : « Si quis negaverit confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino ;... A. S. » — Et can. 9 : « Si quis dixerit non requiri confessionem poenitentis, ut sacerdos ipsum absolvere possit ; A. S. » — Cf. etiam cap. 5.

¹ Cf. Isamb. Disp. 9, a. 3. — ² Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, Sess. XIV, n. 54 et seq. ; Bellarm., *De Poenit.*, l. 3, c. 2 et seq. ; Isamb., Disp. 15.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Constat ex Scripturis, confessionem peccatorum esse a Christo Domino institutam tanquam medium ad salutem necessarium. Enimvero, ~~et~~ in eis « expressa confessionis institutio non legitur », ut ait S. Th., Suppl. q. 6, a. 6, ad 2, confessionis tamen divina institutio ex verbis, quibus Christus Poenitentiae sacramentum instituit, invicte eruitur. Qui enim aliquod instituit officium ad finem taliter ordinatum, ut istius finis assecutio alia via sit impossibilis, ille vult ex consequenti ea etiam institui, quae ad hoc officium exsequendum absolute sunt necessaria. Atqui, ex una parte, Christus instituendo sacramentum Poenitentiae, sacerdotes ita peccatorum iudices constituit, ut extra eorum iudicium impossibile sit peccati condonationem accipere ; ex altera autem parte, ad exercendum iudicium prorsus necessaria est iudicialis criminis cognitio, quae in casu fieri nequit nisi per liberam et voluntariam poenitentis confessionem, cum plerumque de peccatis occultis soli poenitenti notis agatur. Eo igitur ipso quod Christus Poenitentiam instituit per modum iudicii, confessionem etiam instituit peccatorum ipsamque obligatoriam reddidit.

Praeterea, legimus (I, Joan., 1, 9) : *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat peccata nostra.* « Quae verba, ait S. Alph., de confessione sacramentali intelligi debent, quandoquidem haec sola repromissionem accepit remissionis peccatorum, secundum illud : *Quorum remisistis, etc.* Secus enim, si per quamlibet confessionem Deo factam peccata remitterentur, quomodo dici posset : *Quorum remisistis, etc.* ? Et sacerdotes quomodo ligare aut solvere possent, si poenitens, confitendo Deo peccata sua, ab ipso Deo absolutionem acciperet ? » (Cont. haer., Sess. 14, n. 54.)

(Act., XIX, 18) : *Multique credentium veniebant confitentes et annuntiantes actus suos.* Quae verba plures SS. Patres de peccatorum accusatione multum probabiliter intelligunt.

(Jac., v, 16) : *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra.* Quibus verbis, ut docet S. Th. (Suppl., q. 6, a. 6, ad 2 ; q. 8, a. 1, ad 1), B. Jacobus praeceptum de confessione promulgavit.

II. Ex Traditione. Confessionem sacramentalem primis jam saeculis in Ecclesia viguisse, et quidem ut obligatoriam, numerosissima Patrum testimonia luculenter testantur. Aliqua tantum retulisse sat erit.

Tertullianus scribit : « Plerosque hoc opus ut publicationem sui aut suffugere aut de die in diem differre praesumo, pudoris magis

memores quam salutis... An melius est damnatum latere, quam palam absolvi ? » (*De Poenit.*, c. 10. M., 4, c. 1244.)

S. Cyprianus : « Confiteantur singuli, quaeso vos fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in saeculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est. » (*De lapsis*, n. 29. M., 4, c. 489.)

Origenes : « Est et septima, licet dura et laboriosa per poenitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrymis suis stratum suum... et quum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum et quaerere medicinam. » (*Hom. 2. in Levit. M.*, 12, c. 418.)

S. Ambrosius : « Si vis justificari, fateri peccatum tuum ; solvet enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum. » (*De Poenit.*, l. 2, c. 6. M., 16, c. 507.)

III. Ex Praescriptione. Quando protestantes divinam confessionis institutionem ejusque obligationem negare aggressi sunt, peccatorum accusatio, non solum in Ecclesia Romana, sed in sectis schismaticis, ubique erat in usu velut obligatio ex Christi institutione ad remissionem peccatorum et ad salutem necessaria ; et nullum ab adversariis potest indicari tempus, quo confessio vel in usu non fuerit, vel tanquam jure divino necessaria habita non fuerit. Porro, « quod universa tenet Ecclesia, ait *S. August.*, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur. » (*Cont. Donat.*, l. 4, c. 24. M., 43, c. 174.) Ergo.

IV. Ex Ratione, ex ipsa scilicet confessionis difficultate. — Peccatorum, etiam occultissimorum, manifestatio est res difficillima, omnibus onerosa, omnibusque naturaliter repugnans. Hujusmodi autem obligationem nec *S. Pontifices* aut *Concilia* imponere potuissent, nec populus christianus submisso capite tam universaliter accepisset. Cum igitur semper et ubique in Ecclesia vigerit lex tam onerosa, inde irrefragabile deducitur argumentum, omnibus semper persuasissimum fuisse peccatorum manifestationem et a Christo Domino fuisse institutam, atque omnibus, qui post commissum peccatum veniam consequi vellent, tanquam necessariam fuisse praescriptam.

1779. Prop. II. *In confessione omnia peccata mortalia debent quoad speciem et numerum jure divino singillatim declarari.*

De fide, ex *Trid.*, XIV, can. 7 : « Si quis dixerit, in sacramento

Poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta et quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, et circumstantias quae peccati speciem mutant... ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ex verbis, quibus a Christo institutum est sacramentum Poenitentiae, compertum est, sacerdotis officium esse conscientiam poenitentis juridice examinare, ut, cognita causa, peccata absolutione remittat, aut, si poenitentem indispositum invenerit, retineat. Atqui, omnia et singula peccata mortalia habent rationem causae a sacerdote examinandae. Ergo omnia et singula declaranda sunt.

II. Ex Traditione. Huc faciunt testimonia in superiore prop. allata. — Praeterea, ait S. Hieronym. : « Cum (sacerdos) peccatorum audierit varietates, scit, qui ligandus est, quive solvendus. » (In *Matth.*, xvi, 19. M., 26, c. 118.)

III. Ex Conciliis. Antiquissima Concilia specificam peccatorum accusationem requirunt. In Concil. *Laodicensi* praescribitur, can. 2, quod « pro qualitate peccati tempus poenitentiae tribuendum est. » — In *Carthag.* III, can. 31 : « Ut poenitentibus secundum peccatorum differentiam, Episcopi arbitrio, poenitentiae tempora decernantur. » — In *Cabillonensi* II, can. 32 : « solerti indagatione debent inquiri ipsa peccata, ut ex utriusque plena sit confessio : scilicet ut ea confiteantur, quae per corpus gesta sunt, et ea quibus in sola cogitatione delinquitur. » (Cf. BELLARM., *De Poenit.*, l. 3, c. 5.)

1780. Corollarium. Cum confessio sit ex institutione divina, sequitur, neminem unquam a praecepto confessionis dispensari posse. « Sicut Papa non potest dispensare, ait S. Th., ut aliquis sine Baptismo salvetur, ita nec quod salvetur sine confessione. » (*Suppl.*, q. 6, a. 6.)

1781. Scholium I. De Confessione auriculari.

In Ecclesia primitiva, ad quintum saeculum usque, duplex in usu fuit confitendi modus, *secreto* scilicet et *publice*. Confessio *secreta* seu *auricularis* ea est, quae soli fit sacerdoti ; *publica* vero, qua poenitens peccata sua sacerdoti, palam, coram fidelibus manifestat.

Antiquiores quidam theologi docuerunt, Christum Dominum confessionem instituisse atque praecepisse, modum tamen quo fieri deberet, secreto scilicet an publice, non determinasse, sed determinandum reliquisse Ecclesiae.

Recentiores vero communiter docent, modum secreto confitendi a Christo fuisse determinatum, quin tamen Christus modum publice confitendi prohibuerit, quando scilicet poenitens ex judicio sacerdotis, vel ad suum majorem profectum, vel ad fidelium aedificationem, peccata sua libere coram fratribus manifestare voluerit.

Qua de re legimus in Tridentino, Sess. XIV, can. 6 : « Si quis dixerit modum secreto confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper

observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum ; A. S. » Et cap. 5 : « Quoad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit quin aliquis in vindictam suorum scelerum et sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiae offensae utilitatem, delicta sua publice confiteri possit : non est tamen hoc divino praecepto mandatum : nec satis consulte humana aliqua lege praeciperetur, ut delicta, praesertim secreta, publica essent confessione aperienda. »

1782. Scholium II. De conditionibus confessionis sacramentalis.

Quatuor enumerantur sacramentalis confessionis condiciones : debet nimirum esse *vocalis*, *secreta*, *vera*, et *integra*. De quibus, cum ad praxim referantur, longiori sermone in parte morali tractabitur.

ARTICULUS III.

De Satisfactione¹.

Satisfactio considerari potest vel prout est actus virtutis poenitentiae, vel prout est pars integralis sacramenti. Quocirca in § 1 de satisfactione in genere, quatenus scilicet est actus virtutis, in § 2 vero de satisfactione, quatenus est pars sacramenti, disputabimus.

§ 1. DE SATISFACTIONE IN GENERE.

1783. Definitio. — Satisfactio, vi nominis, significat *facere satis* ad recompensandam injuriam alicui illatam. Definitur : *Voluntaria sui punitio ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatam, eumque sic placandum ut temporalem poenam remittat*. Dicitur :

a) *Voluntaria sui punitio* : tum ad indicandum satisfactionem esse actum virtutis, tum ad eam a *satispassione*, quae est toleratio poenae a principio extrinseco vi impositae, distinguendam.

b) *Ad compensandam injuriam* : quo satisfactio a restitutione distinguitur ; restitutio enim est reparatio damni proximo in bonis externis illati ; satisfactio autem, injuriae alicui per actionem contumeliosam irrogatae.

c) *Deo per peccatum illatam* : per peccatum homo jura divina laedit, postponendo Deum creaturis : quo et Deo summa infertur injuria, et homo dignus efficitur, qui severe puniatur.

d) *Eumque sic placandum ut temporalem poenam remittat* : quae verba commonstrant hic non agi de satisfactione pro culpa ; haec in eo consistit, quod Deo offertur aliquid ad eum sic placandum, ut nobis culpam dimittat, pristinamque restituat amicitiam. Hanc a solo Christo de condigno exsolvi potuisse, jam in tractatu de

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, Sess. 14, n. 75 et seq. ; S. Th., *Suppl.*, q. 12-15 ; Salmantic., *Disp.* 10 ; Gonet, *Clyp.*, *Disp.* 13 ; Isamb., *Disp.* 28.

Incarnatione vidimus (n. 859) ; sed agi tantum de satisfactione pro poena temporali, quae nobis, remissa culpa et poena aeterna, plerumque luenda remanet.

1784. Errores. — Circa doctrinam de satisfactione erraverunt praesertim protestantes. Docent : *a*) Satisfactionem nullatenus esse necessariam, quia una cum reatu culpae semper etiam, propter applicationem satisfactionum Christi, tota remittitur poena temporalis, ita ut iustificatis nihil prorsus expiandum remaneat. — *b*) Posito etiam quod aliqua poena temporalis luenda remaneret, satisfacere tamen non possemus, cum opera nostra bona apud Deum nullum valorem ad satisfaciendum habeant.

Duo igitur praesertim probatione indigent, videlicet : *a*) peccato quoad reatum culpae remisso, plerumque remanere poenam temporalem, quam exsolvere tenemur ; *b*) opera nostra bona pro meritis poenis reapse satisfacere posse.

1785. Prop. I. *Culpa per poenitentiam remissa, non semper remittitur tota poena temporalis peccatis debita*¹.

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 12 : « Si quis dixerit totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo... ; A. S. » — Et Sess. VI, can. 30 : « Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori poenitenti ita culpam remitti, et reatum aeternae poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis exsolvendae ; A. S. »

N.-B. Dicitur in prop. : *remissa culpa per poenitentiam*, sive per contritionem perfectam extra sacramentum, sive per realem sacramenti Poenitentiae suspensionem ; non semper quia aliquando tantus esse potest fervor contritionis, ut una cum culpa totam etiam temporalem poenam auferat (*S. Th.*, Suppl., q. 5, a. 2) ; *non remittitur tota poena temporalis*, quia auferendo culpam, contritio juxta mensuram sui fervoris aliquid etiam de poena temporali semper aufert, licet plerumque non totam poenam.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Poenam temporalem, remisso peccato quoad reatum culpae, plerumque luendam remanere, Scriptura Sacra stupendis commendat factis.

Adamus delicti sui veniam consecutus erat, sicuti constat *Sap.*, x, 2, eique tamen dictum est (*Gen.*, III. 17-19) : *Quia comedisti de ligno... maledicta terra in opere tuo ; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae... donec revertaris in terram de qua sumptus es ; quia pulvis es, et in pulverem reverteris.*

Moyses et Aaron remissionem peccati incredulitatis a Deo obtinuerant, quibus tamen propter illud peccatum dictum est (*Deut.*,

¹ Cf. Isamb., Disp. 28, a. 2 ; Bellarm., *De Poenit.*, l. 4, c. 2 ; Gotti, *De Poenit.*, q. 3, dub. 1, § 2.

xxxii, 51, 52) : *Quia praevaricati estis contra me... videbis terram, et non ingredieris in eam.* (Cf. Num., xx, 12.)

David adulterii veniam obtinuerat, et tamen Dominus per os Nathan dixit ad eum (II, Reg., xii, 13, 14) : *Dominus quoque transtulit peccatum tuum. Verumtamen... filius, qui natus est tibi, morte morietur.*

II. **Ex Traditione.** Ait S. Gregorius : « David post confessionem audire meruit : *Dominus transtulit peccatum tuum*, et tamen multis post cruciatibus afflictus et fugiens, reatum culpae, quam perpetraverat, exsolvit. » (*Mor.*, l. 9, c. 34. M., 75, 889.)

S. Cyprianus : « Ad Dominum toto corde redeamus. Iram et offensam ejus, jejuniis, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse placemus. » (*De lapsis*, n. 29. M., 4, c. 489.)

Praeterea, jam in primitiva Ecclesia, sicut ex canonibus poenitentialibus manifestum est, poenae satisfactoriae et quidem severissimae poenitentibus imponebantur ; semper in Ecclesia viguit fides in purgatorium, in quo animae nondum satis purgatae, divinae justitiae pro commissis peccatis satisfaciunt ; semper in usu fuerunt indulgentiae tam pro vivis quam pro defunctis : quae omnia invicto sunt argumento totam poenam una cum reatu culpae non semper remitti.

III. **Ex Ratione congruentiae.** (Cf. *Trid.*, Sess. XIV, cap. 8.)

1º Quemadmodum apud homines, si quis proximi honorem laesit, sat non est ut de suo facto interius doleat, sed debet etiam exterius quidpiam praestare, ut detractum honorem, quo potest modo, restituat : quod quidem respectu partis laesae rationem satisfactionis, respectu vero satisfacientis, rationem poenae habet ; ita etiam convenientissimum est, hominem, praeter actum contritionis quo de suo peccato doleat, aliquid pati, ut, eo modo quo potest, Deo pro offensa satisfaciat illatamque injuriam recompenset.

2º Peccando, creaturis male usus est homo, prohibitam ex eis delectationem percipiens ; quocirca congruum est omnino, ut in compensationem injuriae Deo per vetitam delectationem illatae, aliquid poenale etiam patiatur.

3º Peccata quoad gravitatem sunt diversa, diversamque merentur poenam ; per veram tamen contritionem quantumvis parvam, omnia peccata condonantur, et jus ad regnum coelorum restituitur. Cum autem Deus reddat unicuique secundum opera sua, decet ejus justitiam et aequitatem, ut qui de gravioribus sceleribus cum parva

contritione absolvitur, per majores poenas temporales compensationem aliquam afferat.

4° Satisfactiones poenales, ut ait Trid., Sess. XIV, cap. 8, homines edocent non levia esse peccata commissa, eos a peccato magnopere revocant et quasi fraeno quodam coercent, atque poenitentes in futurum cautiores et vigilantiores efficiunt. Peccatorum quoque reliquiis medentur, et vitiosos habitus, male vivendo comparatos, contrariis virtutum actibus tollunt.

5° Denique « divinae justitiae ratio exigere videtur, ait Trid. (*loc. cit.*), ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scienter templum Dei violare, et Spiritum Sanctum contristare non formidaverint. » (Cf. *S. Th.*, Suppl., q. 18, a. 2.)

1786. Prop. II. *Pro poena temporalis quae, remissa culpa exsolvenda remanet, homo Deo perfecte satisfacere potest*¹.

De fide, ex Trid., XIV, can. 13 : « Si quis dixerit, pro peccatis quoad poenam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis, et patienter toleratis, vel a sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, elemosynis; A. S. »

N.-B. 1° Dicitur : *homo Deo perfecte satisfacere potest*, quo verbum *perfecte* non aequalitatem quantitatis denotat, quasi homo tantam Deo posset deferre satisfactionem, quantum ex rigore justitiae deberet (cf. *S. Th.*, Suppl., q. 13, a. 1); sed indicat, hominem etiam in praesenti vita pro tota ea quantitate poenae satisfacere posse, quam Deus pro sua justitia et benignitate cuilibet in suorum peccatorum vindictam taxaverit.

2° Poena temporalis a Deo pro peccatis taxata, duplex distinguitur : una est visibilis, publica aut quasi publica, ad publicam vindictivae Dei justitiae manifestationem, cujusmodi, v. gr., fuit mors filii, quem David ex adulterio progenuerat; haec poena *aliquando* per satisfactionem tolli potest, ut patet exemplo Ninivitarum, qui sua poenitentia urbis eversionem vitarunt : *sed non semper*, quia pro tali poena Deus aliquando nullam compensationem acceptare decrevit, sicuti apparet in morte filii David, quem pater nullis lacrymis a morte liberare valuit, et in morte ob Adami peccatum omnibus hominibus inflicta, a qua nullus, quantumvis justus, sese immunem praeservare potest.

Altera poena est a Deo pro peccato juxta communem providentiae regulam ita taxata, ut homo pro ea vel operibus satisfactoriis in hac vita satisfacere, vel in purgatorio satisfati possit. Non de prima, sed de hac secunda poena intelligenda est propositio.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Prov.*, xvi, 6) : *Misericordia et veritate redimitur iniquitas.* — (*Tob.*, v, 11) : *Eleemosyna ab*

¹ Cf. Isamb., Disp. 28, a. 7 et seq.; Bellarm., l. 4, c. 8.

omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. Quae verba de peccato redimendo quoad solum reatum poenae intelligi queunt, cum reatus culpae per solam contritionem aufertur.

Praeterea (*Luc.*, III, 8) : *Facite fructus dignos poenitentiae.* Si autem homo Deo pro peccato satisfacere nequiret, eum Spiritus Sanctus ad poenitentiam non adhortaretur.

II. **Ex Traditione.** Ait *S. Ambros.* : « Sicuti qui pecuniam solvunt, debitum reddunt... sic compensatione caritatis actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumque, peccati poena dissolvitur. » (In *Luc.*, I, 8, n. 156. M., 15, c. 1740.) — *S. Gregor.* : « Non solum confitenda sunt peccata, sed etiam poenitentiae austeritate delenda. » (In I, *Reg.*, I, 5, n. 20. M., 79, c. 429.)

III. **Ex Ratione.** « Deus, ait *S. Th.*, est magis misericors quam aliquis homo. Sed homini est possibile satisfacere. Ergo possibile est Deo satisfacere. » (Suppl., q. 13, a. 1.)

1787. **Scholium.** *De natura satisfactionis.*

Occasione praecedentis propositionis quaerunt auctores, *utrum homo in praesenti vita de condigno, an solum de congruo satisfacere possit.*

Docent alii, satisfactionem hominis in praesenti vita esse tantum de congruo, cum nulla hujus vitae poena purgatorii poenas adaequare possit ; alii e contra docent, hujus vitae satisfactiones esse de condigno.

Quae differentia potius est de nomine quam de re ; enimvero, utriusque sententiae auctores docent ; a) hominem posse in praesenti vita pro poenis a divina justitia taxatis adeo perfecte satisfacere, ut statim post mortem in coelum evolet. Docet enim Tridentinum, hominem Deo in praesenti vita satisfacere posse, quae satisfactio tanquam perfecta utique intelligi debet. — b) Minorem requiri poenam in praesenti vita pro perfecta satisfactione, quam in purgatorio ; licet vero poenae praesentis vitae et purgatorii sint inaequales in intensione et duratione, aequales tamen sunt in ratione justae solutionis, cum pro eodem peccato redimendo, diversa, secundum statuum diversitatem, pretia a divina justitia taxentur. — c) Nullam nostram satisfactionem esse ex rigore justitiae, cum Deo nunquam tantum reddere possimus, quantum vi strictae justitiae debeamus.

1788. **Quaeritur I.** *Quanta poena post remissam culpam justis exsolvenda remaneat.*

Resp. Quantitas luendae poenae nobis est impervia : quippe pendet ab inscrutabili misericordiae et justitiae divinae iudicio. Etenim, ut notant Salmon-ticensenses, *Disp.* 10, n. 7 ; et *Disp.* 11, n. 102, poena temporalis quae luenda remanet, duplici ex capite oritur : a) quia sic Deus poenam remittit, ut in temporalem tamen commutet ; b) quia peccatum, quatenus est praecise inordinata conversio ad creaturam, in qua voluntas indebite delectatur, meretur poenam temporalem, quae, culpa condonata et poena aeterna remissa, expianda remanet. (Cf. *S. Th.*, P. 3, q. 86, a. 4.) Jamvero poenae aeternae in temporalem commutatio a libera Dei voluntate, quae nobis est impervia, dependet ; quantitas etiam poenae promeritae ratione inordinatae conversionis, nos quoque latet. Duo tantum nobis nota sunt, videlicet : quo gravius est peccatum, ceteris paribus, eo gravior etiam remanet poena temporalis luenda (*S. Th.*, Suppl., q. 8, a. 7) ; et quo intensior est contritio, vel quo ferventior et frequentior est sacramenti Poenitentiae susceptio, eo plus de poena temporali etiam remittitur. Proinde, cuilibet satagendum est ut post commissum peccatum, frequentius Deo opera satisfactoria deferat, et cum ferventiori contritione sua peccata detestetur.

1789. Quaeritur II. Quanam sint praecipua opera satisfactoria.

Resp. Omnia opera supernaturaliter bona, tam sponte suscepta quam aliunde imposita sed patienter tolerata, etiam actus mere interni, possunt esse satisfactoria pro poena peccati debita, quia respectu ad nos per naturae lapsus statum quaecumque virtuosa actio rationem habet poenae, ex eo quod, amissa originali justitia omnes ad terrena et propria commoda proni sumus. (*S. ALPH. MOR.*, l. 6, n. 514.)

Tria tamen praecipua enumerantur opera satisfactoria, ad quae caetera reducuntur, nempe : *eleemosyna*, *jejunium*, et *oratio*. « Satisfactio, ait *S. Th.*, debet esse talis per quam aliquid nobis subtrahamus ad honorem Dei. Nos autem non habemus nisi tria bona, scilicet bona animae, et bona corporis, et bona fortunae, scilicet exteriora. Ex bonis quidem fortunae subtrahimus nobis aliquid per eleemosynam ; sed ex bonis corporis per jejunium ; ex bonis autem animae non oportet quod aliquid subtrahamus nobis quantum ad essentiam, vel quantum ad diminutionem ipsorum, quia per ea efficiamur Deo accepti, sed per hoc quod ea submittimus Deo totaliter ; et hoc fit per orationem. — Competit etiam iste numerus ex parte illa qua satisfactio peccatorum causas excludit, quia radices peccatorum tres ponuntur [I, *Joan.*, II, 16], scilicet : *concupiscentia carnis*, *concupiscentia oculorum*, et *superbia vitae*. Contra concupiscentiam carnis ordinatur jejunium ; contra concupiscentiam oculorum ordinatur eleemosyna ; contra superbiam vitae ordinatur oratio. » (*Suppl.*, q. 15, a. 3.)

1790. Quaeritur III. Quanam sint satisfactorii operis conditiones ?

Resp. Ut opus sit vere satisfactorium, conditiones quaedam requiruntur tum ex parte ejus qui satisfacit, tum ex parte operis, tum ex parte Dei. Cf. *dicta de merito*, n. 1267.)

1° EX PARTE ILLIUS QUI SATISFACIT, requiritur : a) *Status vitae* : « Poena illa quam animae in purgatorio sustinent, ait *S. Th.*, non potest proprie dici satisfactio, quia satisfactio opus meritum requirit ; sed largo modo dicitur satisfactio poenae debita solutio. » (4. *Sent.*, D. 17, q. 2, d. 4, q. 3, ad 3. Quae satisfactio in purgatorio vocatur *satisfactio*. — b) *Status gratiae* : Satisfactio est amicabile Deo exhibita compensatio ; ac proinde fieri debet per actum ab amico tanquam amico procedentem. Sed sola gratia habitualis hominem Dei amicum constituit.

¹ Cf. Gonet, *Clyp.*, Disp. 13, a. 2 ; Tanner, *De Poenit.*, Disp. 16, q. 3, dub. 2.

2º *EX PARTE OPERIS*, requiritur : *a) ut sit liberum seu voluntarium* ; quia opus satisfactorium est actus moralis et humanus, ac proinde voluntarius.

Possunt tamen Deo in satisfactionem offerri opera lege praescripta, et flagella a Deo immissa ; quia « quamvis illa flagella non sint omnino in potestate nostra, ait *S. Th.*, tamen quantum ad aliquid sunt, prout scilicet eis patienter utamur, et sic homo facit de necessitate virtutem : inde et meritoria et satisfactoria esse possunt. » (Suppl., q. 15, a. 2, ad 1.)

b) Ut sit moraliter bonum ; debet enim cedere in honorem Dei ; praeterea, si non esset moraliter bonum, novam potius poenam quam poenae remissionem mereretur.

c) Ut sit supernaturale, scilicet ex gratia procedens. Teste Trid., XIV, cap. 8, nostrae satisfactiones sunt opera ex meritis Christi a nobis posita ; quae autem ex meritis Christi procedunt, supernaturalia sunt.

d) Ut sit poenale. Opera satisfactoria a Trid. vocantur *poenae satisfactoriae*, *poenae sponte susceptae*, vel a Deo inflictas, vel a sacerdote impositas. Satisfactio enim ordinatur tum ad peccatum praeteritum vindicandum, tum ad futurum praevendendum. Ad utrumque autem requiritur opus poenale. Etenim : peccando, peccator plus sibi indulget quam debuit : sed « justum est, ut qui voluntati suae plus indulget quam debuit, contra voluntatem suam aliquid patiatur : sic enim erit aequalitas. » (*S. Th.*, P. 3, q. 86, a. 4.) — « Similiter etiam poena a culpa futura praeservat, quia non facile homo ad peccata redit ex quo poenam expertus est. » (Suppl., q. 15, a. 1.)

3º *EX PARTE DEI* requiritur operis acceptatio, cujus intuitu poenam remittat. Etenim : reus poena sponte suscepta iudici satisfacere nequit, nisi iudex consentiat. Ergo a pari nec homo Deo pro peccato satisfacere potest, nisi Deus ejus opera acceptet. — Praeterea, nullus per poenam levioris satisfacere potest pro poena graviore sibi debita, nisi iudex in talem permutationem consentiat. Porro per peccatum homo promeruit poenam purgatorii : ergo non potest per leviores praesentis vitae poenas satisfacere, nisi Deus ejus opera acceptet. — *Demum*, nullus operibus aliunde jam debitis creditori satisfacere valet, nisi hic consentiat. Sed omnia opera nostra Deo aliis titulis jam debentur. Indigent proinde libera Dei acceptance.

Deum autem opera nostra in satisfactionem acceptare, constat ex Tridentino, XIV, cap. 8, quo docemur, satisfactiones nostras Patri per Christum offerri et ab illo acceptari.

1791. Quaeritur IV. *An homo teneatur in hac vita satisfacere.*

Resp. Certum est : *a)* Neminem coelum intrare posse, nisi prius poenam temporalem peccatis debitam perfecte exsolverit. — *b)* Neminem justificari sive in sacramento, sive extra sacramentum, nisi propositum satisfaciendi habeat. — *c)* Quemlibet teneri poenitentiam a sacerdote in sacramento injunctam in hac vita explere, si potest.

Sed controvertitur, an quilibet satisfactionem extra sacramentalem pro poena debita in praesenti vita exsolvere teneatur, si possit. Affirmant alii ; alii vero negant, et quidem probabilius, dummodo agatur de satisfactione praecise quatenus ordinata ad poenam tollendam. Ratio est : quando ad obtinendum finem duo existunt media, quilibet ad unum prae alio eligendum liber remanet. Sed poena temporalis exsolvi potest tum in hac vita, tum in purgatorio. Potest igitur homo satisfactionem in purgatorio exsolvendam eligere.

Ratione tamen adjunctorum teneri potest homo in hac vita satisfacere, quando scilicet satisfactio ei necessaria est, ut se a peccatis futuris immunem servare possit.

Semper tamen utilius et securius est in praesenti vita satisfacere, tum quia multo minor nunc requiritur satisfactio quam in purgatorio, tum quia in

praesenti vita, opera satisfactoria sunt etiam vitae aeternae meritoria, in purgatorio autem sunt satisfactoria tantum; tum denique quia satisfactiones sunt remedia ad peccata futura praecavenda.

§ 2. DE SATISFACTIONE SACRAMENTALI.

1792. Satisfactio sacramentalis, quae etiam nuncupatur *poenitentia*, dicitur : *Opus bonum a confessario virtute clavium poenitenti impositum, tum ad praeteritorum peccatorum vindictam, tum ad novae vitae custodiam.*

1793. Prop. *In sacramento Poenitentiae confessarius tenetur, per se loquendo, satisfactionem imponere; et poenitens impositam acceptare et adimplere.* — Certa.

N.-B. — Dicitur *per se loquendo*, quia aliquando per accidens haec obligatio deesse potest ex parte confessarii, v. gr., in morte imminente ipsius poenitentis.

PROB. I^a PARS : *Confessarius satisfactionem imponere tenetur.*

I. Ex Concil. Trident., Sess. XIV, cap. 8, in quo legimus : « De-bent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et poenitentium facultate, salu-tares et convenientes satisfactiones injungere. »

II. Ex Ratione : *ex ipso scilicet confessarii officio.* Sacerdos in tribunali Poenitentiae est *minister, judex, et medicus.*

Qua *minister*, confessarius curare tenetur, ut sacramentum perfi-ciatur integre. Atqui satisfactio ad integritatem sacramenti per-tinet (n. 1752). Ergo qua minister satisfactionem imponere tenetur.

Qua *judex*, qui non propria auctoritate sed vice Dei judicium pronuntiat, judicium, sicut fert ipse Deus, ferre tenetur. Deus autem ita peccata condonat, ut poenitentem ad poenam temporalem nihi-lominus adstringat. Ergo etiam ipse sacerdos qua judex, dum reum absolvit, proportionatam poenam in ejus peccatorum vindictam imponat, necesse est.

Qua *medicus*, sacerdos salutaria remedia spiritualiter aegroto adhibere tenetur, ut eum tum a morbis per peccatum contractis sanet, tum a novis peccatis praeservet; quod fit per salutaris satis-factionis impositionem, sicut testatur Trid., Sess. XIV, cap. 8.

PROB. II^a PARS : *Poenitens injunctam satisfactionem acceptare et adimplere tenetur.*

I. Haec secunda pars priori respondet; si enim confessarius quam-dam satisfactionem imponere tenetur, ergo etiam poenitens ejus acceptandae et adimplendae strictam habet obligationem; secus enim vana foret sacerdotis obligatio.

II. Ex Ratione. 1° In omni iudicio reus poenam a iudice taxatam solvere tenetur. Ergo etiam in hoc divino iudicio implenda est peccatori satisfactio.

2° Poenitens, non secus ac sacerdos, sacramenti integritatem procurare tenetur : procuratur autem per congruam satisfactionem. Atqui satisfactio non solum a sacerdote poenitentiam injungente, sed etiam et praesertim a poenitente injunctam acceptante et exsequente dependet. Ergo.

1794. Quaeritur I. *Quomodo satisfactio sacramentalis producat suum effectum* ¹.

Resp. Producit effectum suum non solum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato, ex speciali virtute, quam vi clavium ex meritis passionis Christi obtinet. Satisfactio enim est pars integrans ipsius sacramenti ; sacramentum autem ex opere operato illud, ad quod a Christo Domino institutum est, producit.

Jamvero, teste Trid., XIV, cap. 8, satisfactio instituta est tum ad perfectam peccati remissionem per ablationem totius poenae temporalis post justificationem relictæ, tum ad medicamentum infirmitatis et novae vitae custodiam. Satisfactio igitur sacramentalis ex opere operato causat remissionem poenae temporalis, et ad ulteriora praecavenda peccata atque novam vitam custodiendam specialia impetrat auxilia.

Ex dictis etiam conspicuum est, opera nostra satisfactoria majorem vim virtute clavium habere, quam secus haberent. (Cf. *S. Th.*, Quodl. 3, a. 28.)

1795. Quaeritur II. *An satisfactio a sacerdote injuncta totam poenam semper auferat.*

Resp. *Affirmative*, si quantitas satisfactionis impositae aequivalet poenae a Deo taxatae ; secus vero, *negative*. « Si contingat, ait *S. Th.*, quod sacerdos minorem satisfactionem imponat poenitenti quam sit illa ad quam obligatur ex quantitate sui peccati, subtracto eo quod remittitur virtute clavium et contritionis praecedentis, nihilominus poenitens ad aliquid ulterius obligatur : quod si in hac vita non perficiat in purgatorio exsolvet. » (Quodl. 3, a. 28.)

1796. Quaeritur III. *An unus possit pro alio satisfacere* ².

Resp. 1° Si agitur de *satisfactione sacramentali*, dicendum est, neminem posse privata sua auctoritate alium delegare, qui vice sua injunctam poenitentiam adimpleat, sicut constat ex *prop.* 15^a ab Alexandro VII damnata : « Poenitens propria auctoritate substi-

¹ Cf. Salmantic., Disp. 44, n. 88 et seq. — ² Cf. Salmantic., Disp. 40, dub. 2.

tuere sibi alium potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat. » (*Denz.*, n. 986.) — Ratio est, quia actus poenitentis sunt materia sacramenti; et ideo sicut nemo potest pro alio confiteri aut conteri, ita nec satisfacere.

Cum tamen actualis poenitentiae impletio non sit pars essentialis sed integralis sacramenti, potest aliquis ex licentia confessarii alium sibi ad satisfaciendum substituere: ratio est, quia substitutio a confessario facta efficit, ut ipse actus, quo ab alio satisfactio pro se petitur, locum teneat satisfactionis formalis.

2º Si agitur de *satisfactione extrasacramentali*, dicendum, unum pro alio posse satisfacere, quantum ad solutionem poenae debitae. (*Cf. S. Th.*, Suppl., q. 13, a. 2.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (II, *Machab.*, XII, 46): *Sancta ergo, et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur*. Ergo orationes vivorum defunctis prosunt ad solutionem poenae, a qua sola possunt adhuc solvi.

II. Ex Doctrina de communione Sanctorum. Omnes fideles in caritate existentes unum corpus efformant, ratione cujus « non solum virtus passionis Christi, ait *S. Th.*, communicatur nobis, sed quidquid boni fecerunt omnes Sancti, communicatur in caritate existentibus. Sed tamen specialius illi (id participant) pro quibus specialius fit aliquod bonum: nam unus potest satisfacere pro alio. » (*Opusc.* 6.) — Etenim « quantum ad poenae remissionem actus unius efficitur alterius, caritate mediante, per quam omnes unum sumus in Christo. » (Suppl., q. 13, a. 2, ad 1.)

III. Ex Doctrina de indulgentiis, quae tam vivis quam defunctis ad remissionem poenae applicari possunt, ut in appendice dicetur.

CAPUT V

De Poenitentiae subjecto et ministro.

ARTICULUS I.

De subjecto sacramenti Poenitentiae.

1797. Subjectum sacramenti Poenitentiae est quilibet baptizatus, qui, possidens in se materiam remotam et removendam, actuale scilicet peccatum, potest hujus sacramenti materiam proximam subministrare.

Aliud est subjectum *necessarium*, quod sacramentum recipere

tenetur ; et aliud subjectum *liberum*, quod sacramentum recipere potest, sed non tenetur.

Quodnam sit hujus sacramenti subjectum tum necessarium tum liberum, ex dictis in decursu tractatus abunde jam constat. Enimvero :

1° Cum nullum mortale post Baptisma commissum, secundum ordinariam Dei providentiam condonetur nisi virtute clavium, aut saltem cum ordine ad claves, sequitur : subjectum *necessarium* sacramenti Poenitentiae esse quemlibet fidelem, qui peccando gratiam sanctificantem amisit. Hujusmodi igitur peccatores ad Poenitentiam recipiendum tenentur, sicut infideles ad Baptismum. (Cf. n. 1745, 1749, 1525.)

2° Cum peccatum veniale sine ordine ad claves remitti possit, et materiam nihilominus remotam sufficientem sacramenti constituat, fidelis, qui sola venialia habet, est subjectum *liberum* : potest valide et fructuose sacramentum recipere ; sed ad illud recipiendum non adstringitur. (Cf. n. 1749.)

3° Cum peccata jam remissa sufficientem constituent hujus sacramenti materiam remotam, qui nullum habet nec veniale nec mortale nondum condonatum, sed habuit antea, potest esse hujus sacramenti subjectum, dummodo materiam proximam debite subministret.

4° Demum, cum citra speciale privilegium fieri nequeat, ut homo per totam vitam a venialibus omnino abstineat (cf. n. 1167), sequitur, omnes, quantumvis justos, posse subjectum esse hujus sacramenti. Sola excipitur B. V. Maria, quae materiam remotam non possidens propter omnimodam suam impeccabilitatem, nec materiam proximam hujus sacramenti subministrare potuit.

ARTICULUS II.

De ministro sacramenti Poenitentiae.

1798. Circa ministrum sacramenti Poenitentiae erraverunt praesertim *Wiclefitae* et *Waldenses* ; docuerunt, quemlibet justum etiam laicum habere jus a peccatis legitime absolvendi ; sacerdotes vero in mortali existentes eo jure spoliari. — Erravit etiam *Lutherus* qui censuit, quemlibet fidelem jure divino alium absolvere posse, cum absolutio, ut ait, sit simplex declaratio peccata esse dimissa.

Docet autem Ecclesia catholica, legitimum Poenitentiae ministrum esse solum sacerdotem jurisdictione donatum.

1799. Prop. I. *Solus sacerdos est sacramenti Poenitentiae minister.*
De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 10 : « Si quis dixerit... non

solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum : *Quaecumque ligaveritis super terram...* et : *Quorum remiseritis peccata...* quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata ; A. S. » Cf. etiam cap. 6 ; et FLORENT., decr. *pro Arm.*

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** Illi soli sunt sacramenti Poenitentiae ministri, quibus Christus prius promisit, deinde reapse contulit potestatem clavium. Atqui, Christus solis Apostolis eorumque successoribus potestatem clavium prius promisit, deinde reapse contulit ; solis enim Apostolis dixit : *Quaecumque ligaveritis...* *Quorum remiseritis peccata...* sicuti constat ex verbis Tridentini citatis. Ergo soli sacerdotes sunt sacramenti Poenitentiae ministri.

II. **Ex Traditione.** SS. Patres non alios, nisi solos sacerdotes declarant Poenitentiae ministros ; sacerdotumque dignitatem ex potestate remittendi peccata mirifice extollunt.

Ait S. Basilius : « Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita dispensatio est. » (*Regula*, 288. M., 31, c. 1283.) — S. Ambrosius : « Jus hoc (remittendi peccata) solis permissum sacerdotibus est. » (*De Poenit.*, l. 1, c. 2, n. 7. M., 16, c. 468.) — S. Aug. : « Implicatus igitur tam mortiferorum vinculis peccatorum... veniat ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur, et... a praepositis sacramentorum accipiat satisfactionis suae modum. » (*Serm.* 351, c. 4. M., 39, c. 1545.) — Cf. etiam verba Origenis et S. Cypriani, n. 1778.

III. **Ex Ratione convenientiae.** 1° Conveniens est, eos solos in corpus Christi mysticum potestatem habere, qui in corpus Christi reale potestatem habent : gratia enim, quae in sacramentis conferitur, a capite in membra defluit. Sed soli sacerdotes potestatem habent in corpus Christi reale. Ergo. (Cf. S. Th., Suppl., q. 8, a. 1.)

2° In societate recte ordinata, potestas judiciaria non penes quemque indiscriminatim residere potest, cum ad bene et juste judicandum multa requirantur, quae non de facili in quolibet reperiri possunt. Sed in societate ecclesiastica Poenitentia exercetur vero actu judiciali. Ergo conveniens est, non omnes fideles indiscriminatim, sed solos sacerdotes ejus ministros existere.

1800. **Objicitur.** Legimus (*Jacob.*, v, 16) : *Confitemini alterutrum peccata vestra* Quae verba, fidelibus indiscriminatim dicta, manifeste indicant cuilibet fidei fieri posse confessionem.

Resp. « Jacobus, inquit S. Th., loquitur ex praesuppositione divinae institutionis ; et quia divinitus institutio praecesserat de confessione sacerdotibus facienda, per hoc quod eis potestatem remittendi peccata in Apostolis dedit,

ut patet *Joan.*, xx, ideo intelligendum est quod Jacobus sacerdotibus confessionem esse faciendam monuit. » (Suppl., q. 8, a. 1, ad 1.)

1801. Prop. II. *Ad validam absolutionem, praeter potestatem ordinis requiritur in sacerdote potestas jurisdictionis, et quidem jure divino. — Certa.*

N.-B. « Ad absolutionem a peccatis, ait *S. Th.*, requiritur duplex potestas scilicet potestas ordinis et potestas jurisdictionis. » (Suppl., q. 20, a. 1.)

Potestas ordinis est auctoritas remittendi peccata, sacerdoti in ipsa ordinatione collata *in actu primo*. Haec potestas quoad essentiam eadem est ac potestas conficiendi corpus Christi, teste *S. Thoma* : « Character et potestas conficiendi et potestas clavium, *inquit*, est unum et idem per essentiam, sed differt ratione. » (Suppl., q. 17, a. 2.)

Potestas jurisdictionis est legitima deputatio ut sacerdos in poenitentes sibi subditos clavibus uti possit.

PROB. I^a PARS : *requiritur jurisdictio.*

Legimus in Trid., Sess. XIV, cap. 7 : « Quoniam igitur natura et ratio iudicii illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur ; persuasum semper in Ecclesia Dei fuit et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem. »

Quibus ex verbis sic argumentari licet : Quod est de intrinseca et essentiali ratione iudicii in genere, est etiam de intrinseca et essentiali ratione hujus sacramenti : fuit enim a Domino tanquam verum iudicium institutum. Atqui, de intrinseca et essentiali ratione iudicii in genere est, ut iudex in solos sibi subditos sententiam ferat ; si enim in alios iudicium ferro praesumeret, nullius valoris foret ejus sententia. Ergo etiam de essentiali et intrinseca ratione poenitentiae est, ut sacerdos non possit clavibus uti nisi in solos sibi subditos : fideles autem alicui subduntur per jurisdictionem a legitimo superiore collatam. « Clavis cum ordine datur, ait *S. Th.*, sed executio clavis indiget materia debita, quae est plebs subdita per jurisdictionem ; et ideo antequam jurisdictionem habeat, habet claves, sed non habet actum clavium. »

PROB. II^a PARS : *jurisdictio requiritur jure divino.*

Sacramentum Poenitentiae ab ipso Christo institutum est per modum iudicii. Cum igitur de intrinseca et essentiali ratione iudicii sit, ut iudex jurisdictionem habeat, inde sequitur jurisdictionem in ministro hujus sacramenti necessariam esse non solum ex jure ecclesiastico, sed ex jure divino.

1802. Corollarium. Ex dictis sequitur :

I. Haereticos, schismaticos, atque excommunicatos non toleratos a peccatis extra periculum mortis valide absolvere non posse. Licet enim in eis remaneat potestas clavium quoad essentiam, ejus tamen usus ex defectu materiae, id est, subditorum, quos Ecclesia ipsis subtrahit, impeditur.

II. Neminem in seipsum clavibus uti posse, « quia potestas clavium requirit pro materia aliquem subjectum, et ita alium : sibi ipsi enim aliquis subjectus esse non potest. » (*S. Th.*, Suppl., q. 20, a. 3.)

III. Cum potestas jurisdictionis acquiratur per deputationem factam a legitimo superiore, cujus est personas designare, in quas inferior tanquam in subditos potestate clavium uti valeat, inde sequitur in arbitrio superioris esse, quas lubet personas alicui subicere, quas autem non lubet, subtrahere. Proinde, potest S. Pontifex per universum mundum quasdam personas aut integras communitates ab episcoporum potestate eximere, sicut potest episcopus in sua dioecesi a presbyterorum potestate.

1803. Prop. III. Sacerdos in mortali existens, subditos a peccatis valide absolvere potest.

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 10 : « Si quis dixerit, sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere ; ...A. S. »

PROB. Sacerdos, dum utitur clavibus, non est principale agens ad effectum sacramenti producendum, sed tantum *minister*, id est, agens instrumentale applicatum a Christo ad gratiam peccatorum expulsivam conferendam. Atqui, « sicut inter instrumentum et effectum non exigitur similitudo secundum convenientiam in forma, sed secundum proportionem instrumenti ad effectum ; ita nec inter instrumentum et principale agens. » (*S. Th.*, Suppl., q. 19, a. 4, ad 1.) — Et ideo malus sacerdos jurisdictionem habens subditos a peccatis valide absolvere potest, quamvis ipse damnationem sic incurrat.

1804. Prop. IV. Legitimus superior inferioris jurisdictionem restringere, et quaedam peccata sibi reservare potest.

De fide, ex Trid., Sess. XIV, can. 11 : « Si quis dixerit episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam ; atque ideo casuum reservationem non prohibere quominus sacerdos a reservatis vere absolvat ; A. S. »

PROB. Sacerdos, etsi habet vi ordinationis potestatem dimittendi peccata, non potest tamen hac sua potestate uti, nisi potestas jurisdictionis, quae a superioribus in inferiores descendit, ei concedatur. Atqui, sicut penes superiores stat, sacerdoti, quos volunt, in subditos assignare, vel ejus potestati subtrahere, ita etiam penes ipsos stat materiam assignare, circa quam potestas clavium exerceri aut non

exerceri potest. Possunt igitur superiores potestatem inferiorem limitare quoad peccata absolvenda, et quaedam sibi reservare ; in quae proinde simplex sacerdos, excepto mortis articulo, omni jurisdictione careat. (Cf. *Trid.* Sess. XIV, cap. 7 ; *S. Th.*, Suppl., q. 20, a. 2.)

1805. Prop. V. *Sacerdos, minister hujus sacramenti, non potest pro arbitrio poenitentium peccata solvere vel ligare.* — Certa.

PROB. I. Ex Rituali Romano. « Videat diligenter sacerdos, quando et quibus conferenda, vel neganda, vel differenda sit absolutio, ne absolvat eos qui talis beneficii sunt incapaces, quales sunt qui nulla dant signa doloris. »

II. Ex Ratione. « Sacerdos, ait *S. Th.*, operatur in usu clavium sicut instrumentum et minister Dei. Nullum autem instrumentum habet efficacem actum, nisi secundum quod movetur a principali agente. Et ideo dicit Dionysius quod *sacerdotibus utendum est virtutibus hierarchicis, quomodo Divinitas eos moverit...* Unde si quis praeter illum motum divinum uti sua potestate praesumeret, non consequeretur effectum, et praeter hoc a divino ordine averteretur, et sic culpam incurreret. » (Suppl., q. 18, a. 4.)

Tenetur ergo confessarius ea peccata remittere vel retinere, non quae pro arbitrio placet, sed quae post diligens discretionis iudicium ab ipso Christo absolvi crederet, si suo loco praesens in terris adesset : alioquin, si est nimis rigidus, salvandorum ruinam causat ; si vero nimis benignus et indulgens, peccata solvit quae in coelis tamen non solvuntur, poenitentesque dirigit per latam viam, quae non ad regnum, sed ad gehennam ducit. In dubio tamen, ait *S. Alphonsus* (*Mor.*, l. 6, n. 605), praestat uti cum poenitentibus nimia benignitate.

CAPUT VI

De effectibus Poenitentiae.

1806. Quinam sint praecipui effectus Poenitentiae, tam in ratione virtutis quam in ratione sacramenti, ex dictis in decursu tractatus abunde jam constat. Sunt nimirum :

I. INFUSIO GRATIAE SANCTIFICANTIS, per se primae ; aut ejus augmentum. Contritio enim perfecta hominem justificat, si est in peccato ; et caritatem augeat, si in gratia jam existit. — Sacramentum autem ex opere operato gratiam producit. (Cf. n. 1763, 1744.)

II. REMISSIO PECCATI MORTALIS, quod per gratiae infusionem formaliter expellitur. Poenitentia enim directe ad peccatum destruendum ordinatur.

III. REMISSIO POENAE AETERNAE PECCATIS DEBITAE ; impossibile enim est eum, qui caritate Deo adhaeret, poenis infernalibus devinciri.

IV. REMISSIO POENAE TEMPORALIS PECCATIS DEBITAE. Quae quidem remissio *perfective* fit per adaequatam satisfactionem quam in spiritu poenitentiae homo vel sponte suscipit, vel a sacerdote impositam exsolvit ; imo etiam aliquando fit per solam contritionem, ratione scilicet intensiois caritatis, quae contritionem causat, et doloris sensibilis, quem voluntas excitat. (Suppl., q. 5, a. 2.)

Per primum vero poenitentiae actum, per contritionem scilicet qua gratia infunditur, semper etiam remittitur pars poenae temporalis, ratione caritatis et doloris sensibilis concomitantis.

Per realem etiam sacramenti Poenitentiae susceptionem pars poenae semper remittitur, et major quidem quam per solam contritionem ; multiplici quidem de causa, nimirum : *a*) ratione contritionis et doloris sensibilis concomitantis ; *b*) ratione « ipsius actus confitentis qui habet poenam erubescientiae annexam ; et ideo quanto aliquis pluries de eisdem peccatis confitetur, tanto magis poena minuitur. » (*S. Th.*, Suppl., q. 10, a. 2) ; *c*) praesertim ratione ipsius absolutionis, quia passio Christi perfectius operatur in sacramentis *re* quam *voto* susceptis. « Et ideo confessus et absolutus, ait *S. Th.*, minus in purgatorio punietur quam contritus tantum. » (*Loc. cit.*, ad 2.)

V. VIRTUTUM INFUSARUM RECUPERATIO. « Remissio peccatorum, inquit *S. Th.*, non potest esse nisi per infusionem gratiae. Unde relinquitur quod per Poenitentiam homini gratia infundatur. Ex gratia autem consequuntur omnes virtutes gratituae, sicut ex essentia animae fluunt omnes potentiae. Unde relinquitur quod per Poenitentiam omnes virtutes restituantur. » (P. 3, q. 89, a. 1.)

VI. REVIVISCENTIA MERITORUM. Praeter enumeratos effectus, de quibus satis in decursu tractatus dictum est, alius effectus Poenitentiae adscribitur, de quo paulo fusius agendum est : *Reviviscentia scilicet meritorum.*

1807. Reviviscentia meritorum est recuperatio pristinae efficaciae, quam opera bona habebant perducendi hominem ad vitam aeternam, et quam peccato amiserant.

Quatuor distinguuntur genera operum, nempe : opera *viva*, *mortua*, *mortifera*, et *mortificata*. — *Viva* ea dicuntur, quae ab homine in gratia existente ponuntur, et vim possident illum in vitam aeternam perducendi. — *Mortua* dicuntur, quae sunt quidem bona ex parte objecti, sed quae, utpote ab homine in peccato existente posita, vitae aeternae non sunt meritoria. — *Mortifera* dicuntur ipsa peccata, quae animae spiritualem mortem inferunt. — *Mortificata* dicuntur ea opera, quae ab homine gratia sanctificante ornato posita sunt, sed quae per subsequens peccatum impediuntur, ne mercedem vitae aeternae accipiant. Sola opera mortificata dicuntur reviviscere, quippe quae sola efficaciam prius habuerunt, peccato postea amissam.

Circa reviviscentiam operum duo sunt investiganda, an scilicet mortificata vere reviviscant ; et quanam in mensura.

1808. A. DE IPSA MERITORUM REVIVISCENTIA.

Opera peccato mortificata per poenitentiam reviviscere, est unanimis theologorum sententia, et citra maximam temeritatem negari non posset.

PROB. I. Ex S. Scriptura et Traditione. Etsi reviviscentia meritorum ex Scriptura sacra, si sola sumatur, apodictice probari nequit, ex ea tamen, accedente Patrum et theologorum auctoritate, manifeste deducitur.

Legimus (*Gal.*, III, 1, 4) : *O insensati Galatae, quis vos fascinavit non obedire veritati ?... Tanta passi estis sine causa ? si tamen sine causa.* Quem in locum scribit S. Hieronymus : « Quicumque ob fidem Christi laboraverit et postea lapsus fuerit in peccatum, sicut priora sine causa dicitur passus fuisse dum peccat, sic rursum non perdit ea, si ad pristinam fidem et ad antiquum studium revertatur. » (*M.*, 26, c. 350.) — Et S. Joan. Chrysost. : « Omnium, inquit (Apostolus), illorum, quae sustinuistis, isti (pseudoapostoli) jacturam vos facere volunt, et coronam vobis student intervertere. Mox... subtexuit : *Si tamen frustra.* Si volueritis, inquit, expergisci ac revocare vos ipsos, non frustra passi fueritis. » (*Comment. in cap. 3 ad Gal. M.*, 61, c. 650.)

(*Hebr.*, VI, 10) : *Non enim injustus Deus ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis et ministratis.* His verbis Apostolus Hebraeos alloquitur, ex quibus aliqui, sicut patet ex contextu, lapsi erant in peccatum ; et tamen affirmat Deum eorum operis et dilectionis, id est, meritorum ante peccatum acquisitorum, non oblivisci. Si autem Deus eorum

non obliviscitur, ergo, reddita gratia per poenitentiam, redditur operum-efficacia ad mercedem. Cf. *Trid.*, Sess. VI, cap. 16.

II. **Ex Tridentino.** Legimus, Sess. VI, can. 32 : « Si quis dixerit... ipsum justificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam... fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum ; A. S. » His ex verbis patet, tria esse necessaria ut opus bonum sit meritorium vitae aeternae, nimirum : a) ut fiat ab homine justo ; b) ut ponatur sub motione gratiae actualis ; c) ut homo in gratia decedat. Atqui tres istae conditiones in operibus vivis ejus, qui post peccatum resurgit, et in gratia decedit verificantur. Ergo illa opera efficaciam suam pristinam ad vitam aeternam iterum possident.

III. **Ex S. Thoma.** Opera meritoria *inquit*, « non habent vim perducendi in vitam aeternam solum secundum quod actu existunt, sed etiam postquam esse desinunt, secundum quod remanent in acceptatione divina. Sic autem remanent, quantum est de se, etiam postquam per peccatum mortificantur quia, Deus semper illa opera, prout facta fuerunt, acceptabit, et sancti de eis gaudebunt... Sed quod isti, qui ea fecit non sint efficacia ad ducendum in vitam aeternam, provenit ex impedimento peccati supervenientis, per quod ipse redditus est indignus vita aeterna. Hoc autem impedimentum tollitur per poenitentiam... Unde restat quod opera prius mortificata, per poenitentiam recuperent efficaciam perducendi eum qui fecit ea, in vitam aeternam, quod est ea reviviscere. Et ita patet quod opera mortificata per poenitentiam reviviscunt. » (P. 3, q. 89, a. 5.)

1809. B. DE MENSURA QUA MERITA REVIVISCUNT ¹.

De mensura, aut gradu, in quo merita reviviscunt, controvertitur inter theologos ; et hac in quaestione, ut fatetur Billuart, vix aliquid certi statui potest.

Docent aliqui, per veram poenitentiam quantumvis parvam, opera mortificata semper reviviscere in eodem gradu, in quo erant ante lapsum ; ac proinde gratiam sanctificantem et virtutes infusas semper per poenitentiam restitui eodem gradu quo erant ante lapsum ; statim etiam restitui totum jus ad integram gloriam, quam opera ante lapsum promeruerant, ita ut, v. gr., qui habuit merita ad centum gradus, hos omnes recuperet.

Dicunt alii, per poenitentiam recuperari gratiam et merita secundum proportionem praesentis dispositionis cum qua homo resurgit, ita ut praeter jus ad gloriam essentialem correspondentem praesenti dispositioni, conferatur ei de praecedentibus meritis aliquid ad gloriam essentialem correspondens actuali suae dispositioni ; sic, v. gr., qui resurgit cum dispositione ad quatuor gradus, accipiet primo quatuor gradus gratiae et meritorum correspondentium

¹ Cf. Billuart, Diss. 3, a. 5 ; Gotti, q. 3, dub. 5.

ad hos quatuor gradus, et praeterea merita praecedentia reviviscunt ad quatuor gradus, ita ut iste homo jus ad octo gradus gloriae essentialis habeat.

Alii docent, hominem, quando justificatur, recuperare quidem statim gratiam et merita secundum praesentem suam dispositionem, ut dictum est in secunda sententia ; sed insuper recuperare jus ad recipiendam, in instanti quo coelum intrat, totam gloriam essentialem, quam ante peccatum meruerat : ratio est, quia merita ante lapsum acquisita remanent in acceptione Dei ; ac proinde, accedente debita dispositione ex parte hominis, quae certe accedit in introitu coelorum, omnem pristinum suum effectum consequuntur. Si enim quidquid meruerant, in coelis non acciperent, non apparet quomodo remaneant in acceptione Dei, aut quomodo merita vere reviviscant.

Alii demum docent, opera mortificata reviviscere tantum pro ratione praesentis dispositionis quacum justificantur poenitentes ; sic, v. gr., qui resurgit cum dispositione ad quatuor, accipiet gratiam et merita ad quatuor ; de caeteris vero habebit in coelis gaudium accidentale.

1810. Scholium. *De effectu Poenitentiae relate ad publicum societatis bonum.*

Praeter enumeratos effectus, qui ad propriam cujusque utilitatem spectant, Sacramentum Poenitentiae alium, huncque eximium respectu ipsius societatis, producit effectum : prosperitatem videlicet Reipublicae ita promovet, ut Confessio inter efficacissima salutis publicae praesidia quasi primum locum obtineat.

Et re quidem vera, experientia compertum est, eo prosperiores esse Respublicas, quo magis illaesa servantur mutua civium jura, quo major inter cives concordia viget, quod subditi magistratibus debitam obedientiam perfectius praestant et praepositi sua vice inferiores aequius gubernant, quo parentes proli gignendae et educandae sanctius invigilant, quo vitia demum tam occulta quam publica severius exstirpantur, virtutes vero sedulius excoluntur.

Porro, rite peractas confessiones haec omnia praestare, cuique intuenti palam fit. Cum enim omnia et singula peccata, etiam occultissima, sacerdoti manifestanda sint, *primum* « confitendi verecundia delinquendi cupiditati et licentiae tanquam frenos injicit, et improbitatem coercet », ut ait *catech. Rom.*, c. 5, n. 37. Deinde, quos confitendi verecundia a crimine non deterruit, eos confessarii auctoritas adigit, ut a peccatis abstineant : ne scilicet alter alterius jura in bonis tam fortunae quam famae laedat, neve laesa relinquat ; ne aliquis aliquem prosequatur odio ; ne subditi erga legitimam auctoritatem rebelles existant, aut praepositi injuste vexent subditos ; ne parentes suo officio desint. Uno verbo, pro viribus procurare tenentur confessarii ut nullus sit vitiis deditus, sed quilibet virtutes statui suo proprias excolat.

APPENDIX

DE INDULGENTIIS

1811. Remissa culpa per salutarem poenitentiam, poena temporalis plerumque exsolvenda remanet, pro qua homo per opera poenalia Deo satisfacere tenetur. (Cf. n. 1785.)

Ast alia eaque facilius suppetit via, qua homo ab ea poena sese liberare valeat. Indulgentias nominavimus, per quas Christi Sanctorumque satisfactiones in solutionem nostri debiti Deo offeruntur. Cum igitur indulgentiae nobis inserviant, ut ab ea poena, quae in sacramento Poenitentiae remanet, liberemur, considerationem de Poenitentia apte subsequitur consideratio de Indulgentiis.

Agendo de indulgentiis, duo sunt investiganda, nimirum : I, Indulgentiarum existentia ; II, conditiones ad eas lucrandas requisitae.

ARTICULUS I.

De indulgentiarum natura.

1812. *Definitio.* — Indulgentia definitur : *Remissio poenae temporalis Deo pro peccatis condonatis debitae, facta a praelato extra sacramentum per dispensationem thesauri Ecclesiae.*

Dicitur : *Remissio poenae temporalis*, illius scilicet poenae, quae post peccatum condonatum remanet ; non autem culpae aut poenae aeternae, quae per solam poenitentiam tolli possunt. — *Deo debitae*, ad excludendas poenas iustitiae ecclesiasticae aut civili propter delictum forsitan debitas. — *A praelato* : ad indicandam personam, quae indulgentias concedere potest. — *Facta extra sacramentum*, quia etiam in sacramentorum susceptione, per applicationem satisfactionum Christi, aliquid de poena temporali semper remittitur : haec autem remissio non est indulgentia. — *Per dispensationem thesauri Ecclesiae*, scilicet satisfactionum Christi et Sanctorum. Quae verba fundamentum indulgentiarum indicant. Differentiam insuper innuunt indulgentiam inter et suffragium. *Indulgentia* est subsidium a legitima potestate ex publico Ecclesiae thesauro alicui exhibitum ; *suffragium* vero est subsidium collatum ex propriis, quando scilicet justus proprias satisfactiones in solutionem poenae temporalis alterius Deo offert. (Suffragium dicitur etiam oratio, qua a Deo remissionem poenae aliis impetramus.) Quilibet

¹ Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, sess. XXV, art. 3 ; S. Th., *Suppl.*, q. 25-27 ; De Lugo, *De Poenit.*, disp. 27 ; Bellarm., *De Indulg.* ; Isamb., *De Indulg.*

privatus, ratione caritatis, qua omnes fideles in unum corpus constituuntur, suffragia in remissionem poenae a proximo debitae, Deo offerre potest. (Cf. n. 1796.)

Ex dictis intelligere licet, quid sit indulgentia per modum suffragii defunctis applicabilis : est nimirum indulgentia, quam quis lucratur et suam facit, eamque in solutionem poenae, quam defuncti in purgatorio solvere tenentur, Deo offert.

1813. Divisio. — Indulgentiae multipliciter distinguuntur.

a) Alia est *plenaria* seu *totalis*, quae juxta intentionem concedentis ab omni poena liberat ; alia *partialis*, quae a parte poenae liberat : v. gr., indulgentia septem annorum, quinquaginta dierum, etc.

Hic statim notandum est, quod si in indulgentia partiali conceduntur *tot anni*, vel *tot dies*, anni aut dies non intelliguntur de tempore in purgatorio transigendo, sed significant quod « per indulgentiam quinquaginta dierum, v. gr., nunc concessam, remittatur tanta poena purgatorii, quanta correspondere posset poenitentiae quinquaginta dierum, quam imponeret ei confessarius juxta antiquos canones, cum ea gravitate poenitentiae, cum qua juxta prudens confessarii arbitrium deberet imponi huic homini propter sua peccata confessa, pro quibus hic et nunc debet reatum poenae. » (*Lugo, disp. 27, n. 129.*)

b) Alia est *personalis*, quae personis, v. gr., confraternitati, immediate conceditur ; — alia *localis*, quae loco v. gr., Ecclesiae, affixa est ; — alia *realis*, quae rei portatili, v. g., cruci, rosario, adnexa est.

c) Alia est *temporalis*, quae ad tempus determinatum conceditur ; — alia *perpetua*, quae pro semper vel absque praefixo termino conceditur.

d) Alia est *universalis*, quae omnibus totius Ecclesiae fidelibus conceditur ; — alia *particularis*, quae alicui dioecesi, vel civitati, vel communitati, aut privatae personae conceditur.

e) Alia demum est *per modum jubilaei* : est indulgentia plenaria solemnis cum privilegiis annexis, a S. Pontifice fidelibus certa opera peragentibus concessa.

1814. Errores. — *Waldenses*, saeculo XII, *Wicleffitae* saeculo XIV, indulgentiarum existentiam negaverunt ; *Petrus Oxomensis*, saec. XV, asseruit *Papam non posse indulgere alicui viro poenam purgatorii* (Denz., n. 615). Celebrior tamen haereticus, qui contra indulgentias vehementius dimicavit, fuit Lutherus. Docuit : « Indulgentias esse pias fraudes fidelium et remissiones bonorum operum ; — eas non valere ad remissionem poenae pro peccatis debitae ; —

fideles seduci dum credunt indulgentias esse salutare et ad fructum spiritus utiles. » (Cf. *Denz.*, n. 642-646.)

Cum fundamentum indulgentiarum sit spiritualis thesaurus Ecclesiae, ut indulgentiarum existentia et natura in lucem ponantur, probandum est primo, thesaurum spirituales revera existere; deinde, Ecclesiam habere facultatem concedendi indulgentias; indulgentias valere ad remissionem poenae Deo debitae, ipsasque respectu vivorum habere rationem absolutionis simul et solutionis, respectu mortuorum vero rationem solutionis tantum.

1815. Prop. I. *Existit in Ecclesia spiritualis thesaurus, constans satisfactionibus Christi atque Sanctorum*¹.

De fide, aut saltem *fidei proxima*, ex declaratione Clementis VI, et ex condemnatione *prop. 17^{ae}* Lutheri: « Thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi et Sanctorum. »

PROB. I. Ex declaratione Clementis VI, in Extravag. *Unigenitus*, titulo de poenit. et remiss.: « In ara crucis innocens immolatus (Christus) non guttam sanguinis modicam, quae tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius generis humani sufficisset; sed copiose velut quoddam profluvium noscitur effudisse... Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis et superflua tantae effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiae acquisivit! Quem quidem thesaurum non in sudario repositum non in agro absconditum, sed per B. Petrum coeli Clavigerum, ejusque successores, suos in terris Vicarios, commisit fidelibus salubriter dispensandum... Ad ejus quidem thesauri cumulum B. Dei Genitricis, omnium Electorum, a primo justo usque ad ultimum, merita adminiculum praestare noscuntur; de ejus consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi merita, quam pro eo quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum. »

II. Ex Ratione. 1° Verbum divinum, carnem humanam assumendo, constitutum est caput Ecclesiae, ad quam sanctificandam Christus etiam passionem sustinuit. Porro, satisfactio Christi est superabundans solutio pro totius mundi criminibus, non solum ad reatum culpae tollendum, sed etiam ad reatum poenae perfecte exsolvendum. Cum autem et Christus datus sit nobis, secundum illud (*Joan.*, III, 16): *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum Unigenitum daret*; et bona capitis ad totum corpus pertineant,

¹ Cf. Isamb., *De Indulg.*, Disp., I, a. 1-4; Bellarm., *De Indulg.*, l. I, c. 2.

conveniens fuit, ut superabundantia satisfactionum Christi Capitis, Ecclesiae, corpori Christi, relinqueretur, ipsique concederetur harumce satisfactionum dispensatio.

2° Justorum opera bona duplicem habent efficaciam, *meritoriam* scilicet et *satisfactoriam*. — *Meritoria* sunt, quatenus procedunt ex radice caritatis; *satisfactoria*, quatenus sunt laboriosa. In quantum meritoria, illis directe prosunt ad mercedem, qui ea ponunt; in quantum satisfactoria, ponentibus etiam directe prosunt, si poena temporalis eis luenda remaneat, non autem iis, quibus nulla poena est luenda, vel quia nunquam peccaverunt, sicut B. V. Maria, vel quia jam perfecte satisfecerunt. Cum autem non deceat horum opera quatenus satisfactoria absque fructu remanere, conveniens fuit ipsa in thesauro Ecclesiae recondi, ut aliis Ecclesiae membris, quae eis propter propriam inopiam indigent, prodesse possint.

Hae vero Sanctorum satisfactiones meritis et satisfactionibus Christi in thesauro Ecclesiae adduntur, non quia Christi satisfactiones insufficientes sint, sed quia Deus, ut servos suos honoraret, decrevit eorum superabundantes satisfactiones non remanere otiosas, sed in fratrum utilitatem cedere. Qua quidem oeconomia et ipse Christus in membris suis magis honoratur, quippe quibus ipse meruit, non solum ut pro propriis peccatis, sed etiam pro delictis aliorum, satisfacere possint.

1816. Prop. II. *Adest in Ecclesia potestas concedendi indulgentias.*

De fide, ex Trid., Sess. XXV, decr. *de Indulg.*: « Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit, atque huiusmodi potestate, divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit: sacrosancta Synodus... eos anathemate damnat, qui (Indulgentias) aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Matth.*, xvi, 19): *Tibi dabo claves regni coelorum... Et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelo.* Hisce verbis Christus B. Petro amplissimam promisit potestatem non solum remittendi peccata, sed etiam quaecumque removendi vincula, quibus homo ab introitu coelorum impeditur; quam potestatem eidem postea reapse contulit, cum Pastorem sui gregis constituit. Atqui, poena temporalis peccatis debita verum est vinculum, quo homo ab introitu coelorum impeditur. Ergo B. Petrus fideles ab eo vinculo solvere potest. Hoc autem est vera indulgentias concedendi potestas.

Praeterea, B. Paulus incestuoso Corinthio aliquid de poena in sui

criminis punitionem imposita relaxavit, et quidem in nomine Christi. (II, *Cor.*, II, 10) : *Cui autem aliquid donastis, et ego. Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.* Quae poenae relaxatio, utpote debitae Deo propter peccatum, ut constat I, *Cor.*, v, 5, vera erat indulgentia.

II. **Ex Traditione.** Primis jam Ecclesiae temporibus, episcopis licentiam dederunt Concilia aliquid de poena propter peccatum imposita relaxandi. Legimus in Concilio *Ancyrano*, can. 5 (anno 314): « Statuimus ut episcopi, modo conversationis examinato, potestatem habeant, vel humanius erga eos agendi, vel plus temporis adji- ciendi. Ante omnia autem et praecedens vita, et quae consecuta est, examinetur, et sic eis clementia impertiatur. » — Eadem statuit Conc. *Nicaenum I*, can. 12.

Hanc autem poenae relaxationem valuisse etiam coram Deo, ex eo manifestum est, quod secus Ecclesia non clementem se exhibuisset, sed crudelem potius, dum poenitentes a levioribus hujus vitae poenis exemisset, duriores in purgatorio passuros.

III. **Ex Praxi Ecclesiae.** a) In primitiva Ecclesia, ad petitiones martyrum, tormenta sua pro aliis offerentium, solebant episcopi poenitentibus partem relaxare poenitentiae, quae lapsis imposita erat. Quem morem refert et laudat *Tertullianus* adhuc catholicus (*in libro ad Martyr.*, c. 1), quamvis postea, Montanista effectus, eum acriter reprehendat. (*De pudicitia*, c. 22.)

Et *S. Cyprianus*, de eodem more agens, ait : « Poenitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere ; potest in acceptum referre quidquid pro talibus et petierint martyres et fecerint sacerdotes. » (*De Lapsis*, c. 36. M., 4, c. 494.)

b) *S. Gregorius M.*, ut refert *S. Th.* (4. *Sent.*, D. 20, q. 1. a. 3), iis indulgentias concessit, qui Romae basilicas Apostolorum visitarent ; de qua concessione ait *Bonifacius VIII* (in bulla *Sublimi*) : « Sollicita meditatione discutimus qualiter B. Gregorius pluribus Urbis Ecclesiis primo, prout tradit antiquitas, et alii postmodum R. Pontifices praedecessores nostri diversorum tenorum stationarias indulgentias concesserunt. »

Sergius II, saec. IX, indulgentiam trium annorum et trium quateragenarum iis concessit, qui certis diebus Ecclesiam SS. Sylvestri et Martini visitarent. — *Urbanus II* in Conc. *Claramontensi* (an. 1095), indulgentiam plenariam iis, qui ad liberandam Dei Ecclesiam Jerusalem profecti fuerint, elargitus est ¹.

¹ Cf. *Codicem juris*, Can. 911-936.

IV. **Ex Ratione.** Ut adsit in Ecclesia potestas concedendi indulgentias, duo requiruntur et sufficiunt, nimirum : *a)* ut existat thesaurus satisfactionum ; *b)* ut habeat Ecclesia potestatem ex hoc thesauro solvendi pro poena suorum membrorum. Atqui : *a)* Existere thesaurum satisfactionum, ex superiori prop. certum est. — *b)* Certum est etiam Ecclesiam potestatem habere illum dispensandi thesaurum. Etenim, *ut ait S. Th.* : « Praedicta merita sunt communia totius Ecclesiae. Ea autem quae sunt alicujus multitudinis communia, distribuuntur singulis de multitudine, secundum arbitrium ejus qui multitudini praeest. Unde sicut aliquis consequeretur remissionem poenae, si alius pro eo satisfacisset, ita si satisfactio alterius sibi per eum qui potest, distribuatur. » (Suppl., q. 25, a. 1.)

1817. Quaeritur. *Utrum in Ecclesia mosaica exstiterit potestas concedendi indulgentias.*

Resp. Negative. In Veteri Lege nulla exstabat potestas clavium, qua peccata ex opere operato remitti possent ; cum autem potestas concedendi indulgentias pertineat ad claves, inde sequitur nullas in Veteri Lege concessas fuisse indulgentias.

Proinde, licet thesaurus Ecclesiae jam ante Christi adventum ex superabundantibus satisfactionibus Sanctorum illius temporis congregari coeperit, ejus tamen dispensatio ex speciali Dei voluntate ad tempus legis christianae reservata fuit ; convenienter quidem ob summam Legis evangelicae excellentiam. Cum enim indulgentiarum usus ad remissionem poenarum ordinetur, et ad uberiores spectet gratiarum effusionem, nec sit de iis, quae sunt ad salutem absolute necessaria, idcirco conveniens fuit indulgentias Novae Legi, in qua uberiores quam in Lege Vet. conceduntur gratiae, reservari.

1818. Prop. III. *Indulgentiae non valent immediate et per se ad remissionem culpaе sive mortalis sive venialis, neque ad remissionem poenae aeternae.* — Certa.

PROB. I^a PARS : *Non valent ad remissionem peccati mortalis.*

Peccatum mortale non remittitur absque gratiae sanctificantis infusione. Atqui, Ecclesia non habet potestatem conferendi ex opere operato gratiam sanctificantem nisi per sacramenta ; concessio vero indulgentiarum non est actio sacramentalis. Ergo indulgentiae gratiam infundere nequeunt, nec proinde peccatum remittere.

Ex quo sequitur etiam, indulgentia reatum poenae aeternae non auferri, quippe qui non nisi cum peccato mortali auferatur.

PROB. II^a PARS : *Non valent ad remissionem peccati venialis.*

Ad remissionem peccati venialis requiritur voluntatis displicentia. Porro, in indulgentia, quae nudam poenae remissionem importat, nulla includitur peccati displicentia. Ergo peccatum veniale non tollit.

1819. Prop. IV. *Effectus indulgentiarum est relaxatio poenae temporalis, non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.*

Ad fidem pertinet ex condemnatione prop. 6^{ae} Petri Oxomensis, 40^{ae} pistoriensis (Denz., n. 1403), et 19^{ae} Lutheri, quae ita sonat : « Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud divinam justitiam. »

PROB. I. Ex Tridentino. Ex Trid., Sess. XXV, *de fide* est, indulgentiarum usum esse maxime salutarem, atque populo christiano utilem. « Sacrosancta Synodus, *inquit*, indulgentiarum usum, populo christiano maxime salutarem... esse docet... eosque anathemate damnat qui (eas) inutiles esse asserunt. »

Porro, cum non amplius imponatur, sicut primis Ecclesiae temporibus, poena canonica, a qua fideles per indulgentias absolvi possint, si indulgentiae coram Deo ad poenae relaxationem non valerent, ad nihilum amplius populo christiano inservirent, neque praesertim salutare existerent, cum multi ob lucratas indulgentias ab aliis abstineant operibus, quibus Dei justitiae satisfacere potuissent.

II. Ex S. Thoma. « Quidam dicunt, *inquit*, quod indulgentiae non valent ad absolvendum a reatu poenae, quam quis in purgatorio secundum iudicium Dei meretur ; sed valent ad absolvendum ab obligatione, qua sacerdos obligavit poenitentem ad poenam aliquam, vel ad quam etiam obligatur ex canonum statutis. Sed hæc opinio non videtur vera. Primo quia est expresse contra privilegium Petro datum, cui dictum est (*Matth.*, xvi), ut quod in terra remitteret, in coelo remitteretur. Unde remissio quae fit quantum ad forum Ecclesiae, valet etiam quantum ad forum Dei. Et praeterea Ecclesia huiusmodi indulgentias faciens magis damnificaret quam adjuvaret, quia remitteret ad gravioras poenas, scilicet purgatorii, absolvendo a poenitentiis injunctis. — Et ideo aliter dicendum est quod valent et quantum ad forum Ecclesiae, et quantum ad iudicium Dei ad remissionem poenae residuae post contritionem, et confessionem, et absolutionem, sive sit injuncta, sive non. » (Suppl., q. 25, a. 1.)

1820. Prop. V. *Indulgentiae animabus in purgatorio detentis applicari possunt.*

Ad fidem pertinet, ex condemnatione prop. 5^{ae} Petri Oxomensis : « Papa non potest indulgere alicui viro poenam purgatorii. » (Denz., n. 615) ; et 22^{ae} Lutheri : « Sex generibus hominum indulgentiae nec

sunt necessariae, nec utiles : videlicet mortuis, etc. » (*Denz.*, n. 646. Cfr. can. 930.)

PROB. I. **Ex Usu Ecclesiae.** Concedendo indulgentias, frequentius indulgent S. Pontifices, ut eas fideles defunctis applicent. Si autem Pontifices hoc indulgent, concedendum est, indulgentias defunctis prodesse ; alioquin Pontifices in errore fideles confirmarent, qui omnes sibi persuasissimum habent indulgentias defunctis revera prodesse.

II. **Ex Doctrina theologorum**, qui unanimes sunt in asserendo, indulgentias posse defunctis applicari. « Non est aliqua ratio, *ait S. Th.*, quare Ecclesia transferre possit communia merita, quibus indulgentiae innituntur, in vivos et non in mortuos. » (*Suppl.*, q. 71, a. 10.)

III. **Ex Ratione.** Animae in purgatorio degentes membra sunt corporis mystici Christi, non secus ac homines adhuc viventes. Porro, ratione caritatis, qua omnia membra uniuntur in corpore, satisfactiones unius possunt prodesse alteri ad solutionem sui debiti (n. 1796), ac proinde etiam membris jam defunctis. Quod autem istae satisfactiones Deo pro aliis offerantur sive ex propriis, sive ex thesauro Ecclesiae, hoc se habet per accidens. Ac proinde indulgentiae, quae sunt verae satisfactiones Deo pro defunctis oblatae, eis vere prodesse possunt.

1821. **Prop. VI.** *Respectu vivorum indulgentiae rationem solutionis simul et absolutionis, respectu mortuorum rationem solutionis tantum habent*¹. — Communis.

PROB. 1^a PARS. 1° Indulgentias vivis concessas esse solutionem, ex dictis jam manifestum est : concedendo enim indulgentias ad liberationem poenae, S. Pontifex poenam non simpliciter condonat, sed ex thesauro Ecclesiae tantum Deo exhibet pretium, quantum ad compensandam poenam necessarium est. « Qui indulgentias accipit, *ait S. Th.*, non absolvitur simpliciter loquendo, a debito poenae, sed datur ei unde debitum solvat. » (*Suppl.*, q. 25, a. 1, ad 2.)

2° Easdem indulgentias esse etiam absolutionem ex eo patet, quod indulgentiarum concessio est usus clavium, prout constat tum ex verbis : *Quodcumque solveris*, etc., tum ex declarationibus S. Pontificum, quibus testantur neminem indulgentiam concedere posse nisi subditis. Proinde, ad concedendas indulgentias requiritur jurisdictionis ; actus autem jurisdictionis est absolvere vel retinere. Ergo,

¹ Cf. De Lugo, Disp. 27, Sect. 1 ; Isamb., Disp. 2, a. 2 et 3 ; Bellarm., l. 1, c. 5 et 14 ; S. Alph., *Cont. haer.*, Sess. 25, n. 63.

cum indulgentia vivis conceditur, conceditur per modum absolutionis.

Vivis ergo concedens indulgentiam, duo praestat S. Pontifex in nomine Christi ; nimirum : qua *Christi vicarius*, ex thesauro Ecclesiae Deo pro poena debita pretium offert ; et qua *Dei minister*, in nomine Dei solutionem acceptat, et illum, pro quo pretium obtulit, a poena absolvit. Sicut, v. gr., Rex, qui subditos in carcere tenens propter debita, ex aerario publico sufficientem profert pecuniam ad debita solvenda, et pecuniam oblatam simul acceptans atque detentos a poena liberans, eos simul absolvit et pro eis solvit.

PROB. II^a PARS. Indulgentias defunctis applicatas non esse absolutionem, sed *solutionem* tantum, ex natura potestatis jurisdictionis perspicuum est. Cum absolutio sit actus jurisdictionis, illi soli absolvi possunt, qui potestati jurisdictionis subduntur. Porro, potestas jurisdictionis non in defunctos, sed in solos viatores sese extendit, secundum illud ; *Quodcumque solveris SUPER TERRAM*, etc. Ergo S. Pontifex in defunctos nullum jurisdictionis actum exercere, ac proin nec indulgentias eisdem per modum absolutionis concedere potest.

Indulgentiae igitur a defunctis conceduntur per modum solutionis, seu, ut aiunt ipsi Pontifices, *per modum suffragii*, quia satisfactiones, quae ex thesauro Ecclesiae hauriuntur, Deo tanquam pretium pro defunctorum poenis offeruntur.

Verum in his indulgentiis miscetur semper potestatis jurisdictionis exercitium, non quidem erga defunctos, sed erga vivos. Etenim ut infra dicetur (n. 1825, B.), nonnisi ex causa rationabili concedi possunt indulgentiae, ac proinde soli viventes eas lucrari possunt, qui soli opera ad finem, ob quem indulgentiae conceduntur, collineantia ponere valent. Proinde, indulgentiae solis viventibus directe concedi possunt : quod fit exercitio potestatis jurisdictionis. Sicut autem propter communionem Sanctorum, potest aliquis privata sua auctoritate proprias suas satisfactiones in alium transferre, ita etiam potest, cum auctoritate Ecclesiae, satisfactiones ex ejus thesauro depromptas in alios transferre, quibus, non autem sibi, prosint, in remissionem poenae. Et hoc modo indulgentiae prosunt defunctis.

1822. Quaeritur I. *Utrum indulgentiae tantum valeant, quantum sonant.*

Resp. *Affirmative* ; nam, ut ait S. Thomas : « Ecclesia praedicando indulgentias non mentitur ; et ita tantum valent quantum praedicantur. » (Suppl., 25, a. 2.)

Ratio est, quia : « clavis jurisdictionis non est quid sacramentale, et effectus ejus arbitrio hominis subjacet : et hujusmodi clavis effectus est remissio quae est per indulgentias ; cum non pertineat ad dispensationem sacramentorum talis remissio, sed ad dispensationem bonorum communium Ecclesiae... Unde in arbitrio dantis indulgentiam est taxare, quantum per indulgentiam de poena remittitur. » (*Loc. cit.*, ad 2.)

Proinde, plenariam lucrans indulgentiam ab omni poena perfecte liberatur ; partiales vero lucrans liberatur a quantitate poenae indulgentiis proportionatae.

1823. Quaeritur II. *An qui propter peccatum veniale nondum remissum indulgentiam plenariam non lucratur, possit eam quoad partem lucrari.*

Resp. Affirmative. « Certum est, ait S. Alph., peccatum veniale non remissum quoad culpam non posse remitti quoad poenam. Illud tamen veniale non impedit quominus remittatur poena debita aliis peccatis jam remissis. Nec obstat indulgentiam plenariam concessam fuisse sub ratione totalis remissionis, ita ut si poenam non tollat illius venialis non remissi, nullam tollat. Nam respondetur quod sicut non repugnat culpam alicujus venialis remitti, quin remittatur culpa aliorum, ita et poena ; Pontifex autem, concedendo indulgentiam plenariam, non praesumitur velle eam restringere tantum ad eos quibus remittuntur omnia venialia, sed potius illam concedere juxta capacitatem subjecti. » (*Mor.*, l. 6, 534. 19. Cfr. can. 926.)

1824. Quaeritur III. *An effectus indulgentiarum sit infallibilis.*

Resp. Si agitur de vivis, omnes unanimiter docent, indulgentias effectum suum infallibiliter sortiri, dummodo qui eas lucrari intendit, debite sit dispositus.

Cum autem nemo certo scire valeat se in lucrandis indulgentiis plenariis omnes habuisse dispositiones requisitas, ideo nemo etiam certo scire potest se indulgentiam plenariam plane lucratum esse, et a poena fuisse omnino liberatum. Quocirca consultum est, ut quisque pro solvendis propriis poenis indulgentias frequentius lucrari satagat.

Si vero de defunctis movetur quaestio, res controvertitur. Alii docent, indulgentiarum effectum pro defunctis non esse infallibilem, cum hac de re nulla ex parte Dei promissio adsit. Quocirca, indulgentias pro defunctis Deus non nisi ad suum beneplacitum acceptat. — Dicunt alii, indulgentias etiam defunctis applicatas, effectum suum infallibiliter sortiri : supponunt videlicet aliquam ex parte Dei promissionem. Quam tamen infallibilem indulgentiarum applicationem intelligunt de defunctis in genere, non autem de defuncto determinato, cui vivens aliquis indulgentiam specialiter applicat ; justitia enim et sapientia Dei ob stare possunt, quominus indulgentia ex toto vel etiam ex parte alicui determinate applicetur.

Cum igitur quilibet fidelis per indulgentias et seipsum a flammis purgatorii immunem certissime praeservare, et fidelium animas in purgatorio detentas magnopere adjuvare possit, idcirco omnes indulgentiarum usum magni facere debent, et omnibus, ut eas frequenter lucentur, adlaborandum est.

ARTICULUS II.

De conditionibus ad lucrandas indulgentias requisitis.

Conditionum ad indulgentias lucrandas requisitarum aliae ad concedentem, ad recipientem aliae pertinent.

1825. I. *EX PARTE CONCEDENTIS duae requiruntur conditiones, auctoritas scilicet et justa causa.*

A. *Requiritur auctoritas.* — Dispensare thesaurum Ecclesiae ad homines a poenis debitis liberandos, jurisdictionis est actus, uti pluries jam notatum est ; et quia thesaurus ille est bonum commune Ecclesiae, soli, qui jure divino Ecclesiae praesunt, illum aliis distribuere possunt. (Cf. can. 912-916.)

Proinde : a) Summus Pontifex, qui vice ipsius Christi toti praest Ecclesiae, et potestatis jurisdictionis plenitudinem possidet, auctoritate pollet concedendi indulgentias omnibus et singulis fidelibus per universam Ecclesiam, sive per se immediate, sive per delegatos.

b) Episcopi, qui a Spiritu Sancto positi sunt regere Ecclesiam Dei, cum ordinarium jurisdictionem in sua dioecesi possideant, potestatem etiam habent subditis suis concedendi indulgentias ; quas tamen ad defunctos extendere non possunt. Haec autem potestas in episcopis a S. Pontifice ita res restricta, ut non possint nisi unum annum in die consecrationis Ecclesiae, quinquaginta tantum dies in anniversario dedicationis aut in aliis quibusdam circumstantiis, concedere.

c) Praeter S. Pontificem et episcopos, alii quidam, sive ex jure sive concessione S. Pontificis, potestatem habent quasdam concedendi indulgentias. *De quibus, cf. Theol. moralem.*

B. *Requiritur justa causa.* — Docet Clemens VI, in Extravag. *Unigenitus*, S. Pontificem thesaurum Ecclesiae dispensare posse ex *piis rationabilibusque causis* ; et Concilium Later. IV, can. 62, indulgentias sine legitima causa concessas vocat *indiscretas et superfluas*.

Ratio est : a) quia S. Pontifex non est thesauri dominus, sed dispensator. Dispensatorem vero fidelem et prudentem esse oportet ; ac proinde requiritur, ut non absque legitima causa thesaurum dispenset ; alioquin non dispensator foret, sed dissipator.

b) S. Pontifex in iis, quae ad jus divinum aliquo modo pertinent, absque legitima causa valide dispensare nequit. Atqui expiatio poenae pro peccatis debita est de jure divino. Ergo S. Pontifex hanc poenam per indulgentias absque legitima causa relaxare nequit.

Cum autem judicium de sufficientia causae ad solum Superiorem spectet, quotiescumque S. Pontifex indulgentiam concedit, sufficientem adfuisse causam semper praesumendum est.

1826. II. EX PARTE RECIPIENTIS, *ut aliquis pro seipso indulgentias lucrari valeat*, requiritur ¹ :

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 533 ; Marc. *Instit.*, n. 1729 ; Isamb., Disp. 5.

a) *Ut sit baptizatus.* Praelatus enim solis subditis thesaurum Ecclesiae applicare potest ; sed ante susceptum Baptismum nullus subicitur S. Pontifici ; ac proinde ante Baptismum nullus ab eo directe a sua poena per indulgentias absolvi potest.

Possunt tamen quandoque etiam non baptizati, indirecte et per modum solutionis, non autem absolutionis, indulgentiarum participes fieri ; si nimirum per caritatem Christo uniantur, et fiant de anima Ecclesiae. Pro his, ut a poenis liberentur, Ecclesia ex suo thesauro satisfactiones Deo offerre potest, eo modo quo pro defunctis.

b) *Ut sit concedentis subditus.* Concessio indulgentiarum est actus jurisdictionis, qui solos subditos afficit. — Indulgentias tamen locales extranei etiam lucrari possunt.

c) *Ut sit in statu gratiae ;* iis enim qui sunt in mortali, nulla poena remittitur. (Cf. n. 1790, 1°.) Atvero, necesse non est omnia praescripta opera peragi in statu gratiae ; sat est, ut, qui indulgentias lucrari peroptat, sit in statu gratiae quando ultimum opus praescriptum implet ; quia tunc solum indulgentiae fructus applicatur.

d) *Ut non sit ligatus excommunicatione majori,* quippe quae communiōe bonorum spiritualium omnino privat.

e) *Ut habeat debitam intentionem ;* et opera injuncta loco, tempore, et modo praescripto integre perficiat.

f) Demum, ut quis indulgentiam plenariam lucretur, necesse est, ut ultimum opus ponendo, ab omni culpa etiam veniali, sit liber : veniale enim quoad culpam non remissum neque quoad poenam remitti potest. (Cf. can. 925.)

1827. III. UT INDULGENTIA DEFUNCTIS PROSIT, requiritur :

a) *Ut sit a S. Pontifice concessa tanquam defunctis applicabilis,* « quia indulgentia non potest applicari ad aliquem, nisi ex intentione ejus qui dat indulgentiam. » (*S. Th.*, Suppl., q. 27, a. 3, ad 2.)

b) *Ut ille, qui indulgentiam lucratur, intentionem habeat saltem habitualement eam defunctis applicandi.* Nam Superior dat tantum posse applicare, non autem defunctis de facto applicat ; quocirca applicatio indulgentiae alicui defuncto determinate, vel defunctis in communi, arbitrio relinquitur lucrantis indulgentiam.

Debet autem haec intentio fieri antequam ultimum opus ponatur, eo enim semel posito, indulgentia effectum producit ; ac proinde, si intentio non praecessit, lucrandi prodest, et ad defunctos amplius transferri nequit.

c) Utrum autem in eo, qui indulgentias pro defunctis lucratur requiratur status gratiae, disputatur.

Prima sententia probabilis negat. — Ratio est, quia status gratiae est conditio requisita in eo, qui indulgentiae effectum accipit; sed quando quis eam defunctis applicat, non recipit ipse effectum sed conditionem tantum, seu opus praescriptum ponit, quo posito, ipse Pontifex indulgentiam defunctis applicat. Ac proinde nihil prohibet quominus existens in mortali indulgentiam pro defunctis lucrari valeat.

Secunda sententia probabilior affirmat. — Ratio est, quia nemo alteri indulgentiam applicare potest, nisi prius fecerit suam. Lucrari enim indulgentiam pro defunctis, est illis ad poenae remissionem jus cedere, quod quis ad propriae poenae relaxationem per indulgentiam acceperat. Ut igitur aliquis alteri proprium jus cedere possit, necesse est ut ipse prius verum jus ad remissionem poenae acceperit. Porro, in mortali existens, nullum jus per indulgentias ad propriae poenae relaxationem accipere, nec illud proinde in defunctos transferre potest.

EXPLICIT TRACTATUS DE POENITENTIA

DE EXTREMA UNCTIONE ¹

CAP. IV. De Ministro et Subjecto.

{ A. 1. De Ministro.
A. 2. De Subjecto.

¹ *Auctores consulendi* : *S. Thomas*, Suppl., q. 29 et seq. — *S. Alphons.*, Mor., l. 6, n. 706 et seq. ; Cont. haer., Sess. XIV, art. 3. — *Bellarminus*, De Extr. Unct. — *Isambert*. — *De Augustinis*. — *Marc*, Institut., De Extr. Unct. — *Sainte-Beuve*, De Extr. Unct. (*Migne*, Coursus theol., tom. 24.) — *Catech. Rom.*, p. 2, c. 6.

INTRODUCTIO

1828. In quatuor illis, quibus hactenus studuimus sacramentis, hominem vidimus omni instructum salutari remedio, ut totum vitae suae cursum sancte ac meritorie transigere possit. Sed, cum ille tantum coronetur, qui in finem usque perseveraverit, oportet in extremo agone constitutum, salutari etiam muniri praesidio, ne victus ab hoste maligno, excidat, atque coronam decurrente vita promeritam moriturus amittat. Firmissimum illud praesidium est sacramentum Extremae Unctionis, quod est « quodammodo consummativum totius spiritualis curationis, quo homo quasi ad participandam gloriam praeparatur. (S. TH., *Cont. Gent.*, l. 4, 73.)

Quae de sacramento Extremae Unctionis dicenda occurrunt, quatuor absolventur capitibus. In I, agetur de existentia hujus sacramenti ; in II, de ejus natura ; in III, de ejus effectibus ; in IV, de ministro et subjecto.

CAPUT I

De existentia sacramenti Extremae Unctionis

1829. **Definitio.** — Extrema Unctio definitur : *Sacramentum a Christo institutum et a B. Jacobo promulgatum, ad salutem animae vel etiam corporis conferendam infirmis de vita periclitantibus, per unctionem olei benedicti et orationem sacerdotis.* (S. ALPH., *Hom. Ap. XVII*, n. 1.)

Qua in definitione indicantur hujus sacramenti : a) auctor immediatus : a Christo institutum ; b) effectus : ad salutem animae vel etiam corporis ; c) subjectum : infirmis de vita periclitantibus ; d) materia remota : olei benedicti ; e) materia proxima et forma : per unctionem et orationem ; f) demum persona ministri : sacerdotis.

1830. **Tempus institutionis.** — De tempore, quo Extrema Unctio fuerit instituta, disputatur. Plures ea quae leguntur (*Marc.*, vi, 13) : *Et ungebant* (Apostoli) *oleo multos aegros, et sanabant*, de sacramento Extremae Unctionis intelligentes, docent, Christum ante suam mortem hoc sacramentum instituisse, atque Apostolos, vivente adhuc Christo, illud dispensasse.

Communior tamen et probabilior sententia docet, Extremam Unctionem post Christi resurrectionem fuisse institutam. Ratio est : quia minister Extremae Unctionis est solus sacerdos. Porro, ut constat ex Trid., Sess. XXII, cap. 1 et can. 2, Apostoli in sacerdotes ordinati sunt in ultima coena ; ac proinde non potuerunt ante Christi mortem hoc sacramentum conferre ; nisi dicere velimus Christum

erga Apostolos circa ministrum dispensasse, ad quod tamen affirmandum nullum suppetit argumentum.

Ordinabatur autem unctio, de qua sermo est apud Marcum, ad sanitatem corporalem conferendam, et ad eam exercendam potestatem curandi infirmos, quam Apostoli a Christo acceperant. (Cf. *Matth.*, x, 1 et 8.) Erat tamen haec unctio adumbratio quaedam et imago illius, quae ad dignitatem sacramenti postea evecta est; quocirca, ut ait Trident., Sessio XIV, Extrema Unctio apud Marcum *insinuata est*.

1831. Errores. — *Albigenses* existentiam Extremae Unctionis negarunt, et sacramentum illud prorsus rejecerunt. — *Waldenses, Wicleffitae et Hussitae* Extremam Unctionem plus minusve contempserunt; non tamen constat an illud sacramentum omnino rejecerint. — *Lutherus* eam dixit ritum ritui sacramentali similem; dignitatem tamen sacramenti ei omnino denegavit. — *Calvinus* eam vocat *fictitium sacramentum* et *histrionicam hypocrisim* (*Instit.*, l. 4, c. 19, § 18), eamque prorsus rejicit. — Hodierni protestantes, exceptis Ritualistis, Extremam Unctionem unanimiter rejiciunt, verbaque S. Jacobi, v, 14, 15, de dono corporales sanandi morbos interpretanda esse contendunt.

Cum protestantibus amice consentiunt modernistae, juxta quos « Jacobus in sua Epistola (v, 14, 15) non intendit promulgare aliquod sacramentum Christi, sed commendare pium aliquem morem, et si in hoc more forte cernit medium aliquod gratiae, id non accipit eo rigore quo acceperunt theologi qui notionem et numerum sacramentorum statuerunt. » (Decr. *Lament.*, prop. 48.)

1832. Prop. *Extrema Unctio est verum et proprie dictum Novae Legis sacramentum.*

De fide, ex Trid., XIV, can. 1: « Si quis dixerit, Extremam Unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino nostro institutum, et a B. Jacobo Apostolo promulgatum; sed ritum tantum acceptum a Patribus aut figmentum humanum; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Jacob.*, v, 14, 15: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit infirmum et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei.*

In quae verba sic augmentari licet: Ille ritus sacer verum est atque proprie dictum Novae Legis sacramentum, qui est a Christo Domino institutus per modum signi sensibilis ad producendam gratiam. Atqui hujusmodi ritus est Extrema Unctio. Enimvero:

a) Est signum sensibile: *unctio scilicet olei cum oratione sacerdotis.*
 b) Adest promissio gratiae: *si in peccatis sit, remittentur ei*, quae peccati remissio non fit sine infusione gratiae. — c) Adest institutio

Christi : innuitur verbis *in nomine Domini*, quibus significatur presbyteros tanquam *ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei* hanc unctionem infirmis conferre ; manifestatur etiam haec Christi institutio ex gratiae promissione, cum solius Dei sit alicui signo sensibili gratiam adnectere.

II. **Ex Traditione.** *Origenes*, agens de Poenitentia simul atque de Extrema Unctione ejus complemento, ait : « Est adhuc et septima, licet dura et laboriosa per Poenitentiam remissio peccatorum... In quo impletur et illud, quod *Jacobus Apostolus* dicit : Si quis autem infirmatur, vocet Presbyteros Ecclesiae, etc. » (*Hom. 2 in Levit. M., 12, c. 418.*)

S. Joan. Chrysost. : « Neque enim tantum cum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. Nam infirmatur, inquit, quis in vobis ? Advocet presbyteros Ecclesiae, etc. » (*De Sacerd., l. 3, n. 6. M., 48, c. 644.*) Quo in loco Extremam Unctionem cum Baptismo comparat.

S. Innocentius I citato textu *S. Jacobi* statim addit : « Quod non est dubium de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere... Poenitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi ? » (*Epist. ad Decent. M., 20, c. 560.*)

III. **Ex Conciliis.** Concil. *Cabilonense II* (an 813) decrevit, can. 48 : « Secundum *B. Apostoli Jacobi* documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab episcopis benedicitur, a presbyteris ungi debent... Non est itaque parvi perpendenda hujusmodi medicina, quae animae corporisque medetur languoribus. »

Concil. *Aquisgranense* (an. 836) statuit, can. 5 : « Si quis autem infirmitate depressus fuerit ne confessione atque oratione sacerdotali, nec non unctione sacrificati olei, per presbyteri negligentiam careat. »

N.-B. Quoad argumentum praescriptionis cf. dicta in tractatu de Sacramentis, n. 1434.

IV. **Ex Ratione congruentiae.** Christus Dominus sacramenta instituit, quibus homini in cunctis vitae spiritualis necessitatibus subveniretur. Atqui, nulla major est necessitas quam quae in supremo conflictu cuilibet obvenit. Tunc enim inter corporis debilitatem animaeque afflictiones magnae persaepe exoriuntur tenta-

tiones, multumque excrescunt suggestiones diabolicæ. Conveniens igitur fuit, Christum fideles suos firmissimo etiã munivisse præsidio, quo et daemoni in tremendo mortis articulo fortiter resistent, et inter corporis animæque angustias levamen et solatium inveniant.

CAPUT II

De natura Extremae Unctionis.

Extrema Unctio, sicut alia sacramenta, rebus constat et verbis, materia videlicet et forma.

1833. Prop. I. *Materia remota Extremae Unctionis est oleum olivarum.*

Certum ex Florent., *decr. pro Arm.*, in quo dicitur : « Extrema Unctio, cujus materiæ est oleum olivæ. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ait B. Jacobus (*loc. cit.*) : *Ungentes eum oleo.* Porro, oleum simpliciter dictum, illud apud Judæos semper significat, quod ex olivis expressum est.

II. Ex Praxi Ecclesiæ. Ecclesia, sicut constat ex Patrum et Conciliorum testimoniis, necnon ex Ritualibus romanis et Euchologiis græcis, nunquam alio oleo quam olivarum, in administratione hujus sacramenti usa est.

III. Ex Ratione convenientiæ. Ait *Catech. Rom.*, P. 2, c. 6, n. 5 : « Ejus elementum sive materia... est oleum ab episcopo consecratum ; liquor scilicet non ex quavis pingui et grassa materia, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod vi sacramenti interius in anima efficitur ; nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit : ita sacramenti virtus animæ tristitiam ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, et lumini tanquam pabulum præbet ; tum vero ad recreandas defatigati corporis vires maxime accommodatum est. Quæ omnia, quid in aegroto divina virtute per hujus sacramenti administrationem efficiatur, declarant. » — (Cf. *S. Th.*, Suppl., q. 29, a. 4.)

1834. Quaeritur. *Utrum olei benedictio necessaria sit ad sacramenti validitatem.*

Resp. Affirmative. In Florentino enim dicitur quod « materia est oleum olivæ per episcopum benedictum. » — Et in Trid. XIV, cap. 1, legimus : « Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum. »

Praeterea, in decreto S. Officii, die 13 Jan. 1611, *Paulus V temerariam et errori proximam* declaravit propositionem : « Quod nempe sacramentum

Extremae Unctionis oleo episcopali benedictione non consecrato ministrari valide possit. »

Et *Gregorius XVI*, in decreto S. Officii, die 14 Septemb. 1842, ad dubium : « An in casu necessitatis parochus, ad validitatem sacramenti Extremae Unctionis, uti possit oleo a se benedicto » ; respondit : *negative ad formam decreti feriae 5 coram SS. diei 13 Jan. 1611.*

Haec olei benedictio de se fieri debet ab episcopo ; potest tamen ex delegatione S. Pontificis fieri a simplici sacerdote, sicuti constat ex Constit. 34, Clementis VIII, de aliquibus Graecorum ritibus. Ait S. Pontifex : « Non sunt cogendi presbyteri Graeci olea sancta, praeter chrisma, ab episcopis Latinis dioecesanis accipere, cum hujusmodi olea ab eis in ipsa oleorum et sacramentorum exhibitione, ex veteri ritu conficiantur, seu benedicantur. » — Quam constitutionem Benedictus XIV in Bulla *Etsi Pastoralis*, ab Italo-Graecis servandam esse declaravit.

1835. Prop. II. *Materia proxima Extremae Unctionis est unctio infirmi.* — Certa.

PROB. B. Jacobus agens de *Extrema Unctione*, explicite dicit : *ungentes eum oleo.* — Et Trident., cap. 1, ait : « Intellexit Ecclesia, materiam esse oleum... nam unctio aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat. » Sed dicendo : *nam unctio*, aperte indicat, unctionem esse signum, sensibile invisibilis gratiae, ac proinde etiam materiam sacramenti ; in sacramentis enim signum efficit quod significat.

Demum constat propositio ex ipso nomine hujus sacramenti : semper enim vocatum est *unctio*, sicuti ex testimoniis supra citatis (n. 1832), manifestum est.

1836. Quaeritur. *Quot requirantur unctiones ad Extremam Unctionem conferendam.*

Resp. 1° Ex praecepto ecclesiastico septem olim requirebantur unctiones, quas enumerat Florentinum, in Decr. *pro Arm.* : Infirmus « in his locis ungendus est, *inquit* : in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vell ocutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. » — Attamen, unctio renum nunc semper omittatur et unctio pedum ex qualibet rationabili causa omitti potest. Can. 947.

2° Si vero de numero unctionum agitur, quae ad validitatem sacramenti requiruntur, utrum scilicet sufficiat una unctio, vel an requirantur unctiones quinque sensuum, olim inter se dissidebant auctores. Controversiae finis imposita est responsione Congr. S. Inquisitionis, die 25 Aprilis 1906 : *In casu verae necessitatis sufficere formam : Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen.* Quibus constat sacramentum

per unicam unctionem cum generali praedicta forma valide conferri, et etiam licite in casu verae necessitatis, « salva obligatione singulas unctiones supplendi cessante periculo ». Can. 947.

1837. Prop. III. Forma Extremae Unctionis est : *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum (auditum, etc.), deliquisti. Amen.*

Constat propositio ex Florentino, in quo haec forma explicite traditur, et ex diversis Ritualibus ; ac proinde in ea probanda non est immorandum.

N.-B. In praedicta forma, sola verba : *Per istam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid per... deliquisti*, sunt de essentia formae, quia totus effectus per ea significatur. — Verbum *sanctam*, non esse de essentia, omnes concedunt ; in Florentino enim et Tridentino haec vox formae non inseritur. Probabilius est etiam verba *per suam piissimam misericordiam*, non esse de essentia ; quia qui deprecatur Deum, ut indulgeat, jam sufficienter manifestat, se piissimam ejus misericordiam implorare.

1838. Quaeritur. *Utrum ad validitatem sacramenti necessaria sit forma deprecatoria*¹.

Resp. Ratio dubitandi est, quia antiquitus in diversis Ecclesiis particularibus, formae, quae videntur esse indicativae, adhibebantur ad conferendam Extremam Unctionem. Sic, v. gr., Ecclesia Mediolanensis, tempore S. Ambrosii, ista forma utebatur : *Ungo te oleo sanctificato, in nomine Patris... ut more militis, praeparatus ad certamen, aereis possis superare potestates.*

Hisce praeis ritualibus innixi, docent nonnulli, formam indicativam esse validam. Communis tamen et verior sententia, ait S. Alph. (*Mor.*, VI, 711), docet formam indicativam non valere, sed necessario requiri formam deprecatoriam. Ratio est, quia forma deprecatoria manifeste colligitur ex verbis Jacobi : *orient super eum...*, et oratio fidei *salvabit infirmum*. — Praeterea, Florentinum et Tridentinum deprecatoriam formam praescripserunt ; et ex antiquis documentis constat, nullam praeter deprecatoriam in usu fuisse in Ecclesia tam Romana quam Graeca.

Antiquiores autem illae formae, quae videntur indicativae, vel non erant ipsae formae, sed ad formam dispositiones, ut docent S. Thomas (Suppl., q. 29, a. 8, ad 3), et Albertus M. (4. Sent., D. 23, a. 4) ; vel si erant formae, licet materialiter sint indicativae, formaliter tamen erant deprecatoriae. Quod signanter patet de forma Ecclesiae Mediolanensis, nam verba *ut possis*, sicut notant S. Alph. (*loc. cit.*), et Benedict. XIV (*De Synodo*, l. 7, cap. 17), cum sint optativa, referri possunt ad proferentis votum et orationem, perinde ac si diceret : *Ungo te orans Deum, ut possis*, etc.

CAPUT III

De effectibus extremae Unctionis.

1839. Effectus Extremae Unctionis enumerat Trid., Sess. XIV., c. 2 : « Res porro et effectus hujus sacramenti illis verbis explicatur :

¹ Cf. De Augustin., *De Ext. Unct.*, a. 3.

Et oratio fidei salvabit infirmum ; et alleviabit eum Dominus ; et si in peccatis sit, dimittentur ei. Res. etenim haec gratia est Spiritus Sancti : cujus unctio delicta, si quae sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit ; et aegroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando : qua infirmus sublevatus, et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus daemonis calcaneo insidiantis facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur. »

Igitur, praeter gratiam sanctificantem, quam sicut caetera sacramenta producit, Extrema Unctio sequentes habet effectus proprios.

1840. Effectus primarius et primo per se intentus Extremae Unctionis est *corroboratio* et *sublevatio* infirmi ; seu, quod in idem reincident, « est habitualis gratia prout ex pacto Dei fundat jus in infirmo, qui ungitur, ad recipiendum specialia auxilia gratiae, ut juvetur et confortetur ejus animus in spe et fiducia divinae misericordiae ; similiter ut juvetur ad perferendas aerumnas morbi, et corroboretur ad fortiter sustinendos insultus diaboli qui tunc maxime impugnat infirmum. » (ISAMB., *De Ext. Unct.*, Disp. 4, a. 3.)

Hunc effectum esse primum, ex eo praesertim manifestum est quod, teste Trid. (*in praebulo ad Ext. Unct.*) istud sacramentum a clementissimo Redemptore institutum est, ut christianis jamjam morituris sit *firmissimum praesidium*, quo muniantur adversus impugnationes daemonis, qui in ultimo vitae momento *omnes suae versutiae nervos intendit ad perdendos nos penitus, et a fiducia etiam, si possit, divinae misericordiae deturbandos.* (Trid.)

1841. Effectus secundarii tres praecipui enumerantur. Extrema Unctio :

1° *Delet reliquias peccatorum.* « Peccati reliquias abstergit », ait Trid. — Jamvero per reliquias peccatorum intelligimus mentis obscuritatem, cordis durtiam atque rerum sensibilibus amorem, diffidentias atque anxietates, fastidium atque tristitiam, et alia id genus ex peccatis oriunda, ratione quorum taedium atque torpor circa bonum in anima peccatoris enascuntur. Hujusmodi peccatorum reliquiae per Extremam Unctionem dicuntur auferri, quatenus scilicet per gratiam in illa sancta unctione collatam, mens hominis superno lumine illustratur, ejusque voluntas promptior atque alacrior redditur ad caduca respuendum, ad ferventius in Deum tendendum, ad actus virtutum, praesertim fidei, spei, et caritatis, diligentius et ferventius exercendum.

2° *Delet ipsa peccata, et partem poenae peccatis debitae remittit.*

— Quam effectum signate indicat B. Jacobus : *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* — Et Trid. ait : « Cujus unctio delicta, si quae sint adhuc expianda, abstergit. »

« Commune est inter Doctores, ait S. Alph. (*Mor.*, vi, 731), per hoc sacramentum remitti peccata tam venialia quam mortalia, si haec infirmus invincibiliter ignoret, habeatque attritionem, qua auferatur obex peccati. Ita S. Th. qui ait (*Suppl.*, q. 30, a. 1) : *Sed quia hoc robur gratia facit, quae secum non compatitur peccatum, ideo ex consequenti, si invenit peccatum aliquod, vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit ipsum.* »

« Extrema Unctio, addit S. Alph., a temporalibus poenis, quas nondum pro peccatis commissis solvimus, nos liberat. » (*Instit. Catech.*, P. 2, c. 6, n. 3.)

Quocirca, licet Extrema Unctio sit sacramentum vivorum et ad gratiam secundam *per se* et *primario* producendam instituta sit ; attamen si quis existens in mortali, bona vero fide existimans se esse in gratia, cum generali attritione de suis peccatis hoc sacramentum recipit, ille ex opere operato peccatorum remissionem consequitur.

Disputatur tamen, utrum hoc in casu Extrema Unctio mortalia, *per se*, vel solum *per* accidens remittat.

« Probabilior et communior sententia, ait S. Alph., dicit Extremam Unctionem remittere mortalia *per se*, *etsi consequenter*. Ratio est, quia licet hoc sacramentum sit vivorum, tamen ex institutione divina peccata remittit, ut patet ex verbis Apostoli, ut supra, et confirmatur ex Trid. (XIV, can. 2), ubi : *Si quis dixerit sacram infirmorum unctionem nec conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos... ; A. S...* In hoc autem differunt Baptismus et Poenitentia ab Extrema Unctione, quia illa principaliter instituta sunt ad delendum peccatum actuale vel originale : Extrema vero Unctio (*ut docet S. Th.*) principaliter est instituta ad tollendas reliquias peccatorum, nempe debilitatem et ineptitudinem quae ex peccato actuali relinquuntur ; sed quia, cum in anima reperitur peccatum, non possunt tolli reliquiae, nisi prius tollatur peccatum, ideo ex consequenti hoc sacramentum peccatum aufert. » (*Mor.*, vi, 731.)

3° *Confert salutem corporis, si saluti animae expediat.* — Ait Trid. : « Sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur (infirmus). » — Quem effectum indicat B. Jacobus : *Et ratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus.* Quae verba, sicut innuunt Trid. et Florentinum, ad salutem tum animae, tum corporis referri debent.

Hunc effectum Extrema Unctio operatur *non infallibiliter*, sed in quantum saluti animae expedit ; principalis enim ratio institutionis hujus sacramenti est bonum spirituale animae. Si vero perfecta corporis sanatio, aut morbi

remissio ad salutem animae sit necessaria, eas Extrema Unctio infallibiliter operatur, dummodo ex parte suscipientis non adsit impedimentum. (Cf. *S. Th.*, Suppl., q. 30, a. 2.)

Sanitatem corporis Extrema Unctio confert, nec per modum miraculi, ne fides evacuetur; nec virtute naturali materiae in sacramento adhibitae; sed virtute quadam supernaturali, quae causas naturales adjuvat. Ac proinde expedit, ut notat *S. Alph.*, « Extremam Unctionem, quo citius fieri potest, suscipere; scilicet quando aegrotatio a medicis gravis et mortis periculosa declaratur; quin exspectetur quod infirmus vivere desperetur. Tunc enim quasi impossibile est (naturaliter loquendo) ut infirmus reconvalescat; quia Deus miraculum facere deberet: sed quando infirmus potest adhuc naturaliter convescere, virtus sacramenti corporis ei obtinebit sanitatem, quotiescumque ea saluti animae sit profutura. » (*Instit. Catech.*, c. 6, n. 1.)

1842. Quaeritur I. *Quandonam Extrema Unctio suum producat effectum.*

Resp. Effectus sacramenti confertur statim ac sacramentum substantialiter integrum positum est. Proinde, si ad essentiam hujus sacramenti una sufficiat unctio, finita prima unctione cum debita forma, effectus statim producit. Si vero ad essentiam sacramenti unctiones quinque sensuum requirantur (juxta superius dicta, n. 1836), effectus etiam tunc solum producit, quando ultima unctio cum forma correspondente absolvitur. Etenim, « quando sunt multae actiones ordinatae ad unum effectum, *inquit S. Th.*, ultima est formalis respectu omnium praecedentium, et agit in virtute earum: et ideo in ultima unctione gratia infunditur, quae effectum sacramento praebet. » (Suppl., q. 30, a. 1, ad 3.)

1843. Quaeritur II. *An Extrema Unctio possit dari valida et informis, ita ut, recedente obice, gratia conferatur.*

Resp. Affirmative. Ratio est, quia sacramenta vel absolute, vel pro certo tempore aut statu initerabilia, si absque substantiali defectu et cum sola ex parte suscipientis indispositione recipiantur, remoto obice, reviviscunt, ne subiectum sacramenti fructu omnino privetur. Jamvero, Extrema Unctio, durante eodem mortis periculo, est initerabilis. « Hinc, *ait S. Alph.*, inferunt Salmanticensis cum aliis, quod si infirmus bona fide vel sensibus destitutus sacramentum suscepit in mortali, sufficit quod postea attritionem habeat, ad gratiam recipiendam; secus si in mala fide. Id autem currit si obex tollatur, perseverante eodem morbo et periculo, saltem quoad effectum specialium auxiliorum. » (*Mor.*, vi, n. 707.) — Si vero infirmus mala fide illud sacramentum validum et informe suscepit, ut reviviscat, requiritur contritio perfecta, aut Poenitentiae susceptio.

CAPUT IV

De ministro et subiecto Extremae Unctionis.

ARTICULUS I.

De ministro.

1844. Prop. *Solus sacerdos est minister Extremae Unctionis.*

De fide, ex Trid., XIV, can. 4: « Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungen-

dum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate ; ob idque proprium Extremae Unctionis ministrum non esse solum sacerdotem ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ait B. Jacobus : *Inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini... et si in peccatis sit, remittentur ei.* Jamvero, ut ait Trid., cap. 3 : « Ostenditur illic proprios hujus sacramenti ministros esse Ecclesiae presbyteros ; quo nomine, eo loco, non aetate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manuum presbyterii. »

Enimvero : a) licet vox *presbyter*, vi etymologiae, significet seniores vel primores populi, attamen in libris sacris Novi Testamenti *presbyteri* illi vocantur, qui per manuum impositionem sacerdotes ordinati, atque ad munia ecclesiastica peragenda deputati sunt, ut constat *Act.*, xiv, 22 ; *Tim.*, v, 17 ; *Tit.*, i, 5, etc.

b) B. Jacobus non dixit solum : *Inducat presbyteros*, sed addidit *Ecclesiae* ; per quod additamentum manifeste designat eos, qui in Ecclesia ad sacrum ministerium deputabantur ; hi autem soli erant sacerdotes.

c) Jubentur presbyteri ut orent super infirmum, eumque in nomine Domini ungant ; cui ministerio promittitur, remissio peccatorum. Sed potestas remittendi peccata solis sacerdotibus concessa est. Soli igitur sacerdotes istud sacramentum conferre possunt.

II. Ex Traditione et praxi Ecclesiae. SS. Patres, agendo de ministro Extremae Unctionis, et Ritualia indicando ministrum, non alium designant, quam solum sacerdotem.

Praeterea, nullum ex historia exemplum habemus administrationis hujus sacramenti ab alio quam a sacerdote factae.

III. Ex Ratione convenientiae. Sacramentum Extremae Unctionis, ut ait Trid., est *consummativum* Poenitentiae, quia ordinatur ad peccatorum reliquias abstergendas. Cum igitur soli sacerdotes sint ministri sacramenti Poenitentiae, conveniens est etiam, ipsos solos esse Extremae Unctionis ministros.

1845. Scholia : de ministro.

I. Ad validam Extremae Unctionis administrationem sufficit potestas ordinis ; ac proinde quilibet sacerdos hoc sacramentum valide conferre potest. Sed ad licitam ejus administrationem requiritur potestas jurisdictionis.

II. Extrema Unctio valide conferri potest sive ab uno ministro, sive a pluribus, dummodo unusquisque aliquem sensum ungat et formam proferat.

In Ecclesia Graeca ad hujus sacramenti administrationem septem adhibentur sacerdotes, si praesto esse possunt, aut saltem tres. — In Ecclesia etiam Latina

sicut constat ex antiquis documentis, plures olim adhibebantur sacerdotes : nunc autem ex praescripto Ecclesiae unus et idem minister omnes unctiones conferre debet. (Cf. S. ALPH., *Cont. haér.*, sess. 14, art. 3, n. 21 et seq.)

ARTICULUS II.

De subjecto Extremae Unctionis.

1846. Prop. *Subjectum Extremae Unctionis est solus baptizatus, qui usum rationis adeptus est, et ex morbo de vita periclitatur. — Certa.*

N.-B. Duo affirmantur in prop., videlicet : a) solum hominem, qui usum rationis adeptus est, esse hujus sacramenti subjectum ; proinde ante usum rationis valide conferri nequit Extrema Unctio ; — b) solum infirmum graviter decumbentem esse subjectum.

PROB. I^a PARS : *Solum hominem usum rationis habentem, esse subjectum.*

I. Ex Forma Extremae Unctionis. Forma est : *Indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti*, etc. Porro, ante usum rationis nullum delictum per sensus patratum est. Ergo si hoc sacramentum pueris ante usum rationis confertur, forma verificari nequit ; ac proinde nullum est sacramentum.

II. Ex Effectibus. Homo, qui non est capax suscipiendi principales sacramenti effectus, est etiam ipsius sacramenti incapax. Atqui, pueri ante usum rationis non sunt capaces recipiendi principales Extremae Unctionis effectus ; sicut patet ex effectuum enumeratione ; sunt enim : confortare animam in mortis agone ad resistendum diaboli tentationibus ; tollere reliquias peccati ; extinguere debitum poenarum, quae luendae adhuc remanent. Ergo.

III. Ex Rituali, in quo statuitur : « Extrema Unctio non ministratur... pueris rationis usum non habentibus. »

PROB. II^a PARS : *Solum hominem graviter aegrotantem esse subjectum.*

I. Ex S. Scriptura. Ait B. Jacobus : **INFIRMATUR quis in vobis.** Quae vox *infirmatur*, prout ex textu graeco habetur, non quamcumque infirmitatem, sed graviolem aegritudinem denotat.

II. Ex Traditione. Ex libris liturgicis et Patrum testimoniis constat, nonnisi graviore morbo decumbentes esse inungendos. Quocirca, istud sacramentum vocari consuevit *Extrema Unctio, Unctio infirmorum, sacramentum exeuntium*.

Practerea, ait *Florentinum* : « Hoc sacramentum, nisi infirmo de cujus morte timetur, dari non debet. — Et *Trid.*, cap. 3 : « Declaratur etiam, esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero

praesertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constitui videantur. »

III. *Ex Fine hujus sacramenti.* Extrema Unctio fuit instituta, sicut ait *Trid.*, ut Redemptor hoc sacramento *finem vitae, tanquam firmissimo quodam praesidio*, muniret; ergo illis solis conferri potest, qui ita graviter decumbunt, ut adsit periculum mortis. — « Hoc sacramentum, *inquit S. Th.*, est ultimum remedium quod Ecclesia potest conferre, quasi immediate disponens ad gloriam. Et ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi qui sunt in statu exortum, propter hoc quod aegritudo nata est inducere mortem, et de periculo timetur. » (Suppl., q. 32, a. 2.)

Corollarium. Ex dictis deduces: Invalidam esse Extremam Unctionem, si conferatur sanis; et probabilius etiam si conferatur infirmis, qui leviori tantum infirmitate laborant, et secundum humanam aestimationem in periculo mortis non versantur. (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, n. 713.)

1847. *Scholium I. De necessitate suscipiendi Extremam Unctionem.*

Inter omnes convenit, Extremam Unctionem non esse necessariam ad salutem necessitate medii.

An autem ejus susceptio sit necessaria vel ex praecepto vel ex caritate erga seipsum, disputatur: alii affirmant; negant alii. « Sententia communis et satis probabilis ait *S. Alph.*, negat... Ratio, quia talis obligatio non habetur neque ex vi institutionis hujus sacramenti, cum non sit necessarium ad salutem, sed tantum utile et ad melius esse; neque ex praecepto divino, cum communiter theologi verba Apostoli non interpretentur de praecepto, sed de consilio. Unde, cum hoc sacramentum sit tantum ad majorem utilitatem institutum, non videtur caritas erga seipsum ad illud obligare sub gravi; caritas enim non obligat sub gravi praecepto ad id quod melius est. Hoc tamen non obstante, prima sententia (affirmans) etiam probabilis et omnino suadenda mihi apparet, non tam ratione praecepti, quia de eo saltem non constat, quam ratione caritatis erga se ipsum; nam licet moribundus possit aliis praesidiis se roborare, tamen in tali statu constitutus, ex una parte cum magna difficultate ad bonos actus se valet excitare, cum ob mentis oppressionem vires propriae tunc sunt debiliores, et ex altera vehementiores sunt daemonis insidiae; unde ingenti periculo se exponere videtur tentationibus succumbendi, qui negligit se munire hoc sacramento a Christo Domino instituto tanquam firmissimo praesidio in tanto conflictu. » (*Mor.*, l. 6, n. 733.)

1848. *Scholium II. De dispositionibus ad Extremam Unctionem recipiendam requisitis.*

Cum Extrema Unctio sit sacramentum vivorum, ad illam fructuose recipiendam, per se requiritur status gratiae. Quocirca, infirmus, qui peccati mortalis conscientiam habet, debet prius confiteri, si potest, aut saltem contritionem praemittere. Sat est autem ut habeat contritionem existimatam; quia ut supra notatum est (n. 1843), si quis, habens solam attritionem, credat tamen se habere contritionem, et hoc sacramentum suscipiat, remissionem peccatorum consequitur.

TRACTATUS DECIMUS QUARTUS

DE ORDINE¹

Conspectus generalis.

CAP. I. Existentia Sacramenti Ordinis	{ A. 1. De ipsa Existentia. A. 2. De Numero Ordinum.
CAP. II. Natura.	{ A. 1. Subdiaconatus et Ordinum minorum. A. 2. Presbyteratus, diaconatus, episcopatus.
CAP. III. Minister et subjectum.	{ A. 1. Minister. A. 2. Subjectum.
CAP. IV. Effectus.	{ A. 1. Effectus primarius. A. 2. Caelibatus.

¹ Auctores consulendi : *S. Thomas*, Suppl., q. 34 et seq. — *S. Alphonsus*, Cont. haer., sess. 13 ; Mor., l. 6, n. 734 et seq. ; Hom. Ap., Tr. XVII, cap. 2 ; Exam. Ord., n. 90 et seq. ; Selva, passim. — *Gasparri*, Tract. canon. de sacra ordinatione. — *Bellarm.*, De Sacr. Ordinis. — *Isambert.*, De Sacr. Ord. — *Tournely*, De Sacr. Ord. — *Gonet*, Cyp., Tr. 7. De Sacr. Ord. — *Marc*, Instit., De Ordine ; Catech. Rom., p. 2, c. 7. — *Card. Van Rossum* De Essentia sacramenti Ordinis.

INTRODUCTIO

1849. Hactenus de illis locuti sumus sacramentis, quae ad privatum fidelium bonum primo et per se sunt instituta ; superest igitur, ut de iis tractemus etiam sacramentis, quae publicum fidelium bonum primo et per se respiciunt ; de sacramento videlicet Ordinis, quod ad fidelium spirituales multiplicationem atque gubernationem refertur, et de sacramento Matrimonii, quod ad eorum carnalem propagationem ordinatur. Et primo quidem de Ordine.

1850. Vi nominis *Ordo in genere*, ut ait *Catech. Rom.* (P. 2, c. 7, n. 9), est : *Dispositio superiorum et inferiorum rerum, quae inter se ita aptae sunt, ut una ad alteram referatur.* Quocirca, inter homines ordo dicitur : *Status personarum, quae ordinate inter se dispositae alicui officio destinatae sunt* ; ut, v. gr., ordo religiosus, ordo equestris.

Quum autem in statu clericali ex divina ordinatione multi sint gradus, et variae functiones, sicut ait *Catech. Rom. (loc. cit.)*, omnia vero certa ratione distributa sint et collocata, status clericalis antonomastice dicitur *Ordo*.

1851. Ordo, ultimum in sensum acceptus, *passive* sumitur et *active*. *Passive* si intelligatur, statum denotat eorum, qui consecratione aliqua ad divinum ministerium in Ecclesia deputantur. De Ordine, hac significatione accepto, longe disputatum est in tractatu de Ecclesia (n. 175 et seq.) ubi vidimus et adesse in Ecclesia essentielle discrimen clericos inter atque laicos, et hierarchiam Ordinis ex divina ordinatione constare ex episcopis, presbyteris, et ministris.

Active si sumatur, Ordo ipsum ritum denotat, per quem homines ad divinum deputantur ministerium, et in statum clericalem constituuntur. Qua significatione acceptus, Ordo rectius dicitur *Ordinatio*, et speciale constituit Novae Legis sacramentum.

Quae de sacramento Ordinis dicenda occurrunt, quatuor absolvuntur capitibus. In I, sermo erit de hujus sacramenti existentia ; in II, de ejus natura ; in III, de ministro et subjecto ; in IV, de effectibus.

CAPUT I

De existentia sacramenti Ordinis.

Duo sunt in hoc capite investiganda, videlicet 1, ipsa existentia sacramenti Ordinis. Et cum per plures Ordinationes homines deputentur ad ea, quae sunt cultus divini, quaerendum est 2. de numero Ordinum.

ARTICULUS I.

De ipsa existentia sacramenti Ordinis.

1852. Definitio. — *Ordo, seu Ordinatio, in genere definitur : Ritus sacer, quo spiritualis potestas confertur ad ea quae ad Eucharistiae confectionem et dispensationem pertinent.* (S. ALPH., *Cont. haer.*, Sess. XXIII, n. 13.)

Haec definitio est omnino generica, et gradus etiam inferiores (de quibus in art. sequenti), qui probabilius non sunt ex divina institutione, complectitur.

Proinde, Ordo, prout est ritus sacer ab ipso Christo institutus, pressius ex Trid., Sess. XXIII, cap. 1, definitur : *Sacramentum Novae Legis, quo traditur potestas consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem Christi, necnon peccata remittendi, vel ex officio sacerdoti subserviendi.* (Marc. n. 1885.)

1853. Errores. — Protestantes, qui, prout dictum est, n. 178, 1, omne essentielle discrimen clericos inter et laicos rejiciunt, Ecclesiamque societatem aequalium esse docent, sacramentum Ordinis, quo aliqui jure divino aliis praeficiuntur, penitus rejiciunt.

Modernistae protestantibus consentiunt. Eorum sententia, Christus ordinem sacerdotalem minime instituit, sed qui fractioni panis vel coenae praeerant, paulatim characterem sacerdotalem acquisierunt. « Coena christiana paulatim indolem actionis liturgicae assumente, hi qui Coenae praeesse consueverant, characterem sacerdotalem acquisiverunt. » (Decr. *Lament.*, prop. 49. Cf. n. 1693.)

1854. Prop. *Ordo est verum et proprie dictum Novae Legis sacramentum.*

Propositio, quatenus praescindit a quaestione, an videlicet omnes Ordines sint sacramenta, est *de fide*, ex Trid., xxiii, can. 3 : « Si quis dixerit, Ordinem, sive sacram Ordinationem, non esse vere et proprie sacramentum, a Christo Domino institutum ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Ad rationem sacramenti tria requiruntur et sufficiunt ; nimirum : signum sensibile, productio gratiae, et institutio Christi. Atqui, haec tria in Ordinatione reperiuntur. Ergo Ordinatio est verum et proprie dictum sacramentum.

Prob. min. per partes.

1° In Ordinatione adest SIGNUM SENSIBILE, manuum scilicet impositio, et oratio. Legimus (*Act.*, vi, 6) : *Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus.* — (*I. Tim.*, iv, 14) : *Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.* — Et

Apostolus, agens de Ordinatione sacerdotum, scribit ad Timoth. (I, *Ep.*, v, 22) : *Manus cito nemini imposueris.*

2° Adest PRODUCTIO GRATIAE. Legimus (II, *Tim.*, I, 6) : *Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.* (Cf. etiam I, *Tim.*, IV, 14.) Porro, verbum *per impositionem manuum*, aperte manifestat gratiam conferri virtute illius signi sensibilis.

3° Adest INSTITUTIO CHRISTI. *De fide* est, ex Trid. XXII, can. 2, Christum Apostolos instituisse sacerdotes, dicendo (*Luc.*, XXII, 19) : *Hoc facite in meam commemorationem.*

Praeterea, legimus (*Act.*, XX, 28) : *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* — (*Act.*, XIII, 2, 3) : *Ministrantibus illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus : Segregate mihi Saulum et Barnabam, in opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.* Quibus manifestum est, Ordinationem esse ex divina institutione.

Idem commonstrat ratio. *De fide* est, ex Trid., Sess. XXIII, can. 4, *per sacram Ordinationem dari Spiritum Sanctum.* Porro, solius Dei est signo sensibili gratiae infusionem adnectere. Ergo.

Talem autem institutionem esse permanentem, patet tum ex modo agendi Apostolorum qui, per diversa loca episcopos et presbyteros constituerunt (*Act.*, VI, 6 ; XIV, 22), aliisque facultatem dederunt alios ordinandi (I, *Tim.*, v, 22), tum ex fine ipsius Ecclesiae quae absque sacerdotio non posset hominibus ad finem usque mundi Redemptionis opus applicare.

II. *Ex Traditione.* Concil. Chalcedonense, act. 15, can. 2, jubet deponi episcopos, qui « propter pecunias Ordinationem fecerint, et non venalem gratiam in venditionem deduxerint. » Quibus in verbis manifeste indicatur Ordinationem esse sacramentum, cum in ea detur gratia.

Ait *S. Greg. Nyss.* « Eadem verbi vis etiam sacerdotem augustum et honorandum facit, novitate benedictionis a communitate vulgi segregatum... qui invisibili quadam vi ac gratia invisibilem animam in melius transformatam gerat. » (*M.*, 46, c. 582.)

S. Joan. Chrys. « Nisi nunc etiam esset arrhabo Spiritus... neque sacerdotes habuissemus ; neque enim has ordinationes sine tali (Spiritus) descensu fieri est possibile. (*M.*, 50., c. 432.)

Ai *S. Aug.* : « Explicent, quomodo sacramentum baptizati non possit amitti, et sacramentum ordinati possit amitti... Si enim

utrumque sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, et illud amittitur? Neutri sacramento injuria facienda est. » (*Cont. Parmen.*, l. 2, cap. 13, n. 30. M., 43, c. 72.)

III. Huc etiam facit consensus Ecclesiae Graecae, vel schismaticae, quae Ordinationem tanquam sacramentum semper admisit. (Cf. n. 1434.)

ARTICULUS II.

De numero ordinum.

1855. Plures in Ecclesia existere ordines, *de fide* est, ex Trid., Sess. XXIII, can. 2: « Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines, et majores et minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tendatur; A. S. »

In Ecclesia Graeca quatuor tantum existunt ordines, videlicet: Sacerdotium, Diaconatus, Hypodiaconatus et Lectoratus; quorum duo priores tanquam majores, duo vero posteriores tanquam minores ordines habentur. Nomine sacerdotii, tum episcopatus tum presbyteratus intelligitur. Verum, ostiariatus et acolythatus implicite cum hypodiaconatu conferuntur; qua de causa si sacerdos graecus ad latinos transit, solum exorcistatum suscipere tenetur.

In Ecclesia Latina septem dantur ordines, quos enumerat Trid., Sess. XXIII, cap. 1, nimirum: Sacerdotium, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus et Ostiariatus; quorum tres priores *ordines majores*, *ordines sacri*, quatuor vero posteriores, *ordines minores* vocantur.

Jamvero, nomine sacerdotii intelligitur tum sacerdotium primi ordinis, *episcopatus* scilicet, qui potestatem sacerdotalem plene et perfecte possidet, cum facultate illam aliis transmittendi; tum sacerdotium secundi ordinis, *presbyteratus* videlicet, qui potestatem possidet tam in corpus Christi reale, quam in corpus mysticum ad absolvenda peccata, sed absque facultate eam aliis transmittendi.

Cum autem secundum communem recentiorum sententiam, episcopatus sit, non solum extensio aut complementum presbyteratus, sed specialis ordo ab ipso distinctus, idcirco plures recentiores, loco septenarii numeri ordinum, octo ponunt ordines, adnumerando nempe episcopatum tanquam ordinem octavum.

1856. *Definitio diversorum ordinum.* — « Singuli autem ordines sic definiuntur, ait *S. Alph. (Mor., vi, n. 735)*:

« 1. OSTIARIATUS est ordo, quo confertur alicui specialis potestas

aperiendi et claudendi januam Ecclesiae ac admittendi dignos excludendique indignos.

« 2. LECTORATUS est ordo, quo confertur alicui specialis potestas legendi psalmos et lectiones ex pulpito in Ecclesia, ac populum catechizandi seu instruendi in rebus fidei.

« 3. EXORCISTATUS est ordo, quo confertur alicui specialis potestas ejiciendi daemonia.

« 4. ACOLYTHATUS est ordo, quo confertur alicui specialis potestas in missa solemni subdiacono inserviendi, accendendo cereos, praeparando et porrigendo illi ampullas vini et aquae.

« 5. SUBDIACONATUS est ordo, quo confertur alicui specialis potestas in missa solemni inserviendi diacono et solemniter canendi epistolam.

« 6. DIACONATUS est ordo, quo confertur alicui specialis potestas in missa solemni immediate assistendi presbytero et solemniter canendi evangelium.

« 7. PRESBYTERATUS sive sacerdotium est ordo, quo confertur alicui specialis potestas consecrandi corpus et sanguinem Christi, absolvendi quoque a peccatis et pascendi subditos opere ac doctrina.

« 8. EPISCOPATUS est ordo, quo confertur alicui specialis potestas confirmandi fideles et ordinandi ministros sacramentorum, necnon consecrandi res ad divinum cultum pertinentes. » (Cf. *S. Th.*, Suppl., q. 17, a. 2 et 4.)

Cum igitur in Ecclesia Latina septem (vel secundum alios octo) extent ordines diversi, quaeritur : utrum omnes illi ritus sacri, quibus specialis confertur potestas, rationem sacramenti habeant.

§ 1. DE PRESBYTERATU.

1857. Prop. *Ordo Presbyteratus verum est sacramentum.* — De fide.

PROB. I. Ex Tridentino. Ordinem presbyteratus esse verum sacramentum, non explicite quidem a Tridentino definitum est ; sed adeo manifeste ex ejusdem definitionibus deducitur, ut nullum hac de re dubium moveri possit.

Enimvero, can. 3, definit : « Ordinem, sive sacram Ordinationem, esse vere et proprie sacramentum. » — Et can. 1 : « Esse in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum... esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi. »

Porro, hisce definitionibus patet, eam ordinationem esse verum

sacramentum, in qua confertur potestas consecrandi et offerendi corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi. Atqui, in Ordinatione presbyteratus hujusmodi potestas confertur. Ergo juxta Tridentinum presbyteratus est verum sacramentum.

II. Ex Consensu Patrum et theologorum, qui omnes unanimiter admittunt ordinem presbyteratus esse verum sacramentum.

III. Ex Consensu haereticorum. Haeretici omnes, qui sacramentum Ordinis non rejiciunt, ordinationem presbyterorum verum sacramentum esse docent.

1858. Scholium. De tempore institutionis presbyteratus.

Definivit Trid., Sess. XXII, can. 2 : « Si quis dixerit, illis verbis : *Hoc facite in meam commemorationem*, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes... » A. S. — Proin, de fide est presbyteratum, quoad potestatem consecrandi corpus et sanguinem Domini, fuisse in ultima coena institutum.

Utrum autem presbyteratus, quoad potestatem remittendi peccata, fuerit etiam in ultima coena, an post Christi resurrectionem institutus, controversatur.

Qui in Ordinatione unam agnoscunt materiam et formam, manuum scilicet impositionem, aut instrumentorum traditionem, cum verbis concomitantibus, docent, presbyteratum quoad utramque potestatem fuisse in ultima coena institutum.

Qui vero duplicem admittunt essentialem materiam et formam, docent, presbyteratum quoad potestatem consecrandi corpus Christi, fuisse in ultima coena institutum ; quoad potestatem vero remittendi peccata, post Christi resurrectionem institutum volunt, quando nempe Christus, insufflando in Apostolos, dixit : *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remisistis peccata*, etc.

§ 2. DE EPISCOPATU ¹.

1859. Sacram episcoporum Ordinationem non esse ordinem a presbyteratu distinctum, docuerunt antiquiores nonnulli theologi, ut S. Bonaventura (4. *Sent.*, D. 24), S. Thomas (Suppl., q. 40), Petrus Lombardus, Albertus Magnus, etc. ; proinde, iisdem auctoribus, in Ordinatione episcoporum, nullus imprimitur character novus, sed character in presbyteratu collatus, extenditur et completur, in ordine scilicet ad eas actiones, quae episcoporum sunt propriae, ut *ordinare*, *confirmare*, etc. Inferunt etiam, neminem, nisi fuerit prius in sacerdotem ordinatus, posse valide episcopatum recipere, cum nihil, nisi prius exstiterit, extendi et ampliari possit.

Plures tamen antiquiores theologi, ut Altissiodorensis, Durandus, Major, Cajetanus, etc., et recentiores fere communiter, tenent, episcopatum esse, non meram presbyteratus extensionem et ampliationem, sed Ordinem a presbyteratu distinctum, novumque in eo imprimi characterem.

¹ Cf. Gasparri, *De Sacra Ordinatione*, n. 20 et seq.

Quam sententiam Bellarminus vocat *certissimam* (l. 1, c. 5) ; Gregorius de Valentia, *Veram* (*Disp.* 9, q. 1, a. 4) ; Petrus Soto, *fide certam*.

1860. Prop. *Ordinatio episcoporum est sacramentum a presbyteratu distinctum.* — Communis.

PROB. I. Ex S. Scriptura. In ea Ordinatione, de qua Apostolus, I, *Tim.*, iv, 14 ; et II, *Tim.*, i, 6, omnia inveniuntur, quae ad verum sacramentum sunt requisita. Atqui, Ordinatio illa episcopalis erat. Ergo Ordinatio episcopalis verum est sacramentum.

Prob. min. Minor patet ex contextu : agitur enim de ordinatione Timothei, qui erat episcopus. « Non de presbyteris hic loquitur (Apostolus), ait *S. Chrysost.*, sed de episcopis ; neque enim presbyteri episcopum ordinabant. » (In I, *Tim. Hom.* 13. M., 62, c. 565.) — Et *S. Thomas* : « Quae est in te per impositionem manuum mearum ; a quo scilicet ordinatus erat episcopus ; in qua impositione data est ei gratia Spiritus Sancti. » (In II, *Tim.*, i, 6.)

II. Ex Tridentino. Ait Trid., Sess. XXIII, cap. 3 : « Ordinem esse vere et proprie unum ex septem sanctae Ecclesiae sacramentis. » Et ad illud ex Scripturis probandum, adfert textus Apostoli, II, *Tim.*, i, 6 et I, *Tim.*, iv, 14 ; qui textus secundum unanimem Patrum sententiam ad ordinationem episcopalem spectant.

III. Ex Traditione. Docent SS. Patres, in consecratione episcopi conferri gratiam sanctificantem, ut *S. Chrysost.*, in II, *Ep. ad Tim.*, Hom. 1, n. 2 ; et imprimi characterem, ut *S. August.* in sermone ad plebem Caesareensem. Porro, gratia et character non conferuntur nisi per sacramentum.

Et *S. Leo M.*, agens de ordinatione bigami in episcopum, ait : « Quis igitur dissimulare audeat, quod in tanti sacramenti perpetratur injuriam ? (*Ep.* 12, c. 3. M., 54, c. 659.)

IV. Ex Ratione. Secundum omnes theologos, Ordines minores dicuntur esse ordines distincti, quia confertur in eis relate ad SS. Eucharistiam distincta et specialis potestas. (Cf. *S. Th.*, *Suppl.*, q. 37, a. 2.) Atqui in ordinatione episcoporum specialis confertur potestas relate ad SS. Eucharistiam, potestas scilicet constituendi ministros consecrationis corporis dominici. Si igitur minor potestas relate ad Eucharistiam sufficit ad Ordines minores realiter ab invicem distinguendos, profecto etiam sufficit potestas major, quae confertur in episcopatu, ad ordinem illum a quovis alio realiter distinguendum.

1861. Scholium. *De tempore quo institutus fuit ordo episcopalis.*

Secundum probabiliorem sententiam Christus Dominus Apostolos instituit episcopos, quando, post resurrectionem, dixit eis (*Joan.*, xx, 21) ; *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* ; etc. Tunc enim Apostoli acceperunt jurisdictionem in corpus Christi mysticum. (Cf. *ISAMB., de Ord.*, disp. 2, a. 3.)

1862. Quaeritur. *Utrum episcopatus possit alicui ante presbyteratum valide conferri.*

Resp. 1° Qui episcopatum considerant tanquam presbyteratus extensionem et complementum, uno ore docent, ut supra notatum est (n. 1859), non posse episcopatum ante presbyteratum valide conferri. Ratio : quia quod non praeexistit, neque extendi neque compleri potest.

2° Ex secundae sententiae patronis, qui tenent, episcopatum esse ordinem a presbyteratu distinctum novumque in eo imprimi characterem, alii docent episcopatum ante presbyteratum invalide conferri ; ratio, quia ex divina ordinatione character episcopalis sacerdotalem essentialiter praesupponit, non secus ac character Confirmationis, baptismalem. Ita *S. Alph., Mor.*, l. 6, n. 738. — Alii vero docent, episcopatum ante presbyteratum valide conferri posse. Ratio : a) quia ordinatio episcopalis sacerdotium plenum et perfectum confert, quoad aliorum ordinum potestatem eminenter in se continet, non secus ac potestas presbyteralis inferiorum ordinum potestatem. Ac proinde, sicut valide conferri potest presbyteratus ante susceptionem diaconatus, ita et episcopatus ante presbyteratus susceptionem. — b) Quia, ut aiunt hujus sententiae fautores, ex historia compertum est, aliquos per saltum, praetermisso presbyteratu, episcopos fuisse creatos.

Quidquid sit de hisce opinionibus, practice nunquam licet episcopum ordinare, quin prius presbyteratum acceperit ; et qui per saltum, praetermisso presbyteratu, ordinatus esset episcopus, hujus ordinatio, si non certe invalida, valde tamen dubia foret.

§ 3. DE DIACONATU.

1863. Diaconatum non esse sacramentum, sed sacramentale quoddam, docuerunt *Durandus* (In 4. *Sent.*, Disp. 24, q. 2), et *Cajetanus*. Unanimis tamen theologorum sententia tenet, diaconatum esse verum sacramentum.

1864. Prop. *Diaconatus est verum sacramentum.* — Certa.

PROB. « Quod diaconatus sit sacramentum, inquit *S. Alph.*, probatur, quia in ordinatione diaconatus concurrunt tria, ut diximus, sufficientia ad sacramentum, nempe : 1° Signum sensibile, scilicet impositio manuum. — 2° Institutio divina ; nam Conc. Trid. definiit : *Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris ; anathema sit.* Per *et ministros* saltem diaconi intelligendi sunt divina ordinatione instituti. — 3° Concurrit promissio gratiae, quam significant verba episcopi : *Accipe Spiritum Sanctum*

ad robur, etc. Quae verba habent rationem formae et vere producunt gratiam, ut scripsit Anastasius Papa II (*in epist. ad Anast. imper.*, c. 7), utque clare infertur ex Tridentino (Sess. XXIII, can. 4), ubi habetur : *Si quis dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra dicere episcopos ; Accipe Spiritum Sanctum;... anathema sit.* Ergo cum in ordinatione diaconatus jam dicat episcopus, *Accipe Spiritum Sanctum*, vere Spiritus Sanctus datur, et per consequens verum confertur sacramentum. » (*Mor.*, l. 6, n. 737.)

1865. Scholium. *De tempore, quo institutus est Diaconatus.*

Secundum probabiliorem sententiam Christus Dominus in ultima coena, una cum sacerdotio, diaconatum instituit. Non equidem Christus Apostolos ordinavit diaconos, priusquam sacerdotium eis conferret ; sed diaconatum instituit tanquam in sacerdotio inclusum, diaconorumque munera indicavit.

§ 4. DE SUBDIACONATU ET ORDINIBUS MINORIBUS.

1866. Subdiaconatum et Ordines minores rationem sacramenti participare, docuerunt antiquiores scholastici communiter, quibuscum consentiunt plures etiam inter recentiores theologos, ut Sylvius, Bellarminus, Isambertus, De Augustinis, etc.

Attamen, ut ait Gasparri (*De S. Ordin.*, n. 33), « hodie communis sententia est eos non esse a Christo D. institutos », nec proinde esse sacramenta, sed sacramentalia quaedam ab Ecclesia instituta.

1867. Prop. *Subdiaconatus et Ordines minores non sunt sacramenta.*

Sententia probabilior et hodie communior.

PROB. I. *Ex Defectu divinae institutionis.* Quod non a Christo, sed ab Ecclesia institutum est, rationem sacramenti habere nequit. Atqui, huiusmodi sunt subdiaconatus et Ordines minores. Ergo.

Prob. min. 1° Negative. Horumce ordinum divina probari nequit institutio, nec ex Scriptura, nec ex traditione.

2° *Positive.* Si praedictos ordines agnovisset Ecclesia ut a Christo institutos, ipsos semper caute servasset, et formaliter semper habuisset, non secus ac alios ordines, qui vere sunt sacramenta a Christo instituta. Porro, in Ecclesia Graeca a duodecim jam saeculis non omnes existunt ordines minores ; nec in ipsa Ecclesia Latina omnes semper adfuerunt ; imo duobus primis saeculis nulla fit eorum mentio. Subdiaconatum in primitiva Ecclesia non adfuisse, diserte affirmat *Urbanus Papa II*, in Concil. Beneventano (an. 1091), can. 1. « Nullus deinceps in episcopum eligatur, inquit, nisi qui in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatum et presbyteratum. Hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse ; super his solum praeceptum habemus Apostoli. Subdiaconos vero, quia et ipsi altaribus administrant, opportunitate exigente, concedimus, sed rarissime. »

Quocirca, nonnulli etiam antiquiores theologi eosdem ordines ab Ecclesia fuisse institutos ultro fatentur. « Cum omnes (ordines) spirituales sint et sacri, ait *Petrus Lomb.*, excellenter tamen canones duos tantum ordines sacros appellari censent, diaconatus scilicet et presbyteratus : quia hos solos primitiva Ecclesia legitur habuisse, et de his solis praeceptum Apostoli habemus...

Subdiaconos vero et acolythos, procedente tempore, Ecclesia sibi constituit. » (4. Sent., D. 24, n. 9.)

II. **Ex Defectu materiae et formae.** « Quod alii Ordines minores et subdiaconatus non sint sacramenta, ait S. Alph., probatur, quia, pro his deest materia et forma sacramenti Ordinis. Deest quidem materia, quia deest impositio manuum, quae est sola materia hujus sacramenti juxta probabiliorem sententiam... Deest etiam forma sacramenti; in horum enim ordinum collatione nulla adest forma quae exprimat productionem gratiae, sed tantum fit mentio potestatis quae traditur. » (Mor., l. 6, 737.)

1868. **Scholium. De Tonsura.**

« Prima tonsura, ait S. Alph., est ritus sollemnis ecclesiasticus, consistens in levi detonsione capillorum cum certis verbis, per ministrum idoneum celebratus, ex institutione Ecclesiae significans masculum baptizatum a statu laicali in sortem Domini et statum clericalem transferri. » (Mor., l. 6, 735.)

Primam tonsuram neque ordinem neque sacramentum esse, sed ritum ab Ecclesia introductum, ab omnibus hodie admittitur. (Cf. Gasparri, n. 36 et seq.)

CAPUT II

De natura sacramenti Ordinis.

1869. Ex diversis Ordinibus, tres, ut supra dictum est, sunt vera sacramenta a Christo Domino instituta, ad quorum essentiam necessario concurrunt forma et materia. Subdiaconatus vero et Ordines minores probabilius non sunt sacramenta, sed ritus ab ipsa Ecclesia instituti; attamen, sicut patet ex declaratione Eugenii IV, decr. *pro Arm.*, constant etiam materia et forma, ob quamdam scilicet cum sacramentis analogiam, quam eisdem Ecclesia inesse voluit.

Dicemus igitur in art. I, de materia et forma eorum Ordinum, qui secundum probabiliorem sententiam non sunt sacramenta; et in II, de materia et forma Ordinum qui sunt sacramenta.

ARTICULUS I.

De materia et forma subdiaconatus atque minorum ordinum ¹.

1870. Horum Ordinum, secundum unanimem Doctorum sententiam, *materia remota* sunt instrumenta, ordinandis ab episcopo tradita; *materia proxima* est ipsamet instrumentorum traditio; *forma* sunt verba, quae in instrumentorum traditione profert episcopus.

Exinde nullo negotio deduces, quae sit singulorum Ordinum forma, quae sit materia.

1° OSTIARIATUS « *materia remota* sunt claves Ecclesiae; *proxima*

¹ Cf. S. Alph., Mor., l. 6, n. 745-747; Exam. ord., n. 53-57; Denz., Enchirid., n. 53-58.

clavium traditio ; *forma* sunt verba ordinantis, et dicentis : *Sic age quasi redditurus rationem pro his rebus, quae his clavibus recluduntur.* » (S. ALPH., *Exam. ord.*, n. 53.)

2º LECTORATUS « *materia remota* est liber prophetiarum et epistolarum ; *proxima* illius traditio ; *forma* sunt verba : *Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium tuum, partem, cum iis qui verbum Dei bene administraverunt ab initio.* » (*Loc. cit.*, n. 54.)

3º EXORCISTATUS *materia remota* est liber exorcismorum ; *proxima* libri traditio ; *forma* : *Accipe, et commenda memoriae, et habe potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos.*

4º ACOLYTHATUS duae assignantur materiae partiales, quae unam totalem materiam constituunt. *Materia remota* partim est candelabrum cum candela exstincta, partim urceoli vacui ; *proxima*, est eorumdem instrumentorum traditio. *Forma* etiam duplex est ; una : *Accipe ceroferarium cum cereo, ut scias te ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari in nomine Domini* ; altera : *Accipe urceolum ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini.*

5º SUBDIACONATUS, in Ecclesia Graeca, *materia* est manuum impositio ; *forma* vero, sunt verba quae in manuum impositione proferuntur. — In Ecclesia Latina, *materia remota* est calix consecratus, vacuus, cum patena vacua superposita ; *proxima* est ipsius calicis traditio ; *forma*, sunt verba quae ab episcopo in traditione calicis proferuntur : *Videte cujus ministerium vobis traditur, etc.*

Utrum autem traditio libri Epistolarum sit etiam pars essentialis materiae, an solum pars accidentalis integralis, controversitur. Affirmant alii esse partem essentialem ; ratio, quia speciale etiam munus subdiaconi est epistolas solemniter legere. Negant alii ; ratio quia per calicis et patenae traditionem satis significatur praecipuum subdiaconi ministerium, quod est panem et vinum diacono ministrare, qui sacerdoti tradat. — In praxi omnino sequenda est sententia affirmans.

ARTICULUS II.

De materia et forma presbyteratus, diaconatus et episcopatus.

1871. Nullum, praeter sacram Ordinationem, in Ecclesia exstat sacramentum, de cuius materia et forma magis disputent auctores. Quae opinionum diversitas ex eo originem duxit, quod aliis ritibus in Ecclesia Romana, aliis in Graeca Ordines conferuntur ; imo et ritus, in hodierna liturgia romana adhibiti, ab antiquiori ritu discrepant.

1872. In *liturgia graeca*, in Ordinatione presbyterorum, episcopus, antequam legat Evangelium Missae, ordinandis ter manus imponit sub tribus diversis orationibus ; ast neque instrumenta tradit, neque manus imponit in fine Missae, cum verbis : *Accipe Spiritum Sanctum*, etc. (cf. *Gavardi*, n. 1055). — Quibus patet, apud Graecos manuum impositionem esse unicam materiam presbyteratus.

1873. In *antiqua liturgia romana*, episcopus, post recitatas litanias, ordinandis manus semel tantum imponebat, dicens orationem *Exaudi nos*, etc., et postea orationem *Vere dignum et justum est*, etc., quae duae orationes in actuali etiam liturgia inveniuntur. Deficiebat autem et instrumentorum traditio, et ea manuum impositio, quae nunc fit post sacerdotis communionem.

1874. In *liturgia romana*, quae hodie in *Pontificali romano* habetur, post recitatas litanias, episcopus nihil dicens utramque manum super caput cujuslibet ordinandi, physice tangendo, imponit ; idemque post eum faciunt omnes sacerdotes qui adsunt ; quo facto, tam episcopus quam sacerdotes tenent manum dexteram super ordinandos extensam ; quae extensio merito habetur tanquam praecedentis manuum impositionis continuatio, ut ait Benedict. XIV (*De Synod.*, l. 8, c. 10, n. 4). Et dum manum sic extendit, Pontifex dicit : *Oremus, fratres charissimi*, etc. ; postea, facta genuflexione, dicit orationem *Exaudi nos*, etc., et orationem per modum praefationis *Vere dignum et justum est*, etc., quae etiam in antiqua liturgia habebantur.

Postea, peracta manuum unctione, Pontifex cuilibet ordinando tradit calicem cum vino et patenam cum hostia, dicens : *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo*, etc.

Demum, finito responsorio post communionem, Pontifex utramque manum imponit super caput cujuslibet ordinati, dicens : *Accipe Spiritum Sanctum ; quorum remiseric peccata, remittuntur eis*, etc.

1875. In quam ex his actionibus reponenda sit essentia presbyteratus, disputatur. Triplex adest sententia ¹.

Prima docet, essentiam Ordinis presbyteratus consistere in sola instrumentorum traditione, cum forma ; *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo*, etc. ; et hac traditione conferri simul tum potestatem offerendi sacrificium, tum potestatem absolvendi a peccatis ; manuum vero impositionem esse tantum materiam accidentalem integram.

Secunda duas materias essentielles partiales et duas formas essentielles admittit, videlicet : traditionem instrumentorum, cum forma : *Accipe potestatem offerre sacrificium*, etc., qua confertur potestas celebrandi Missam ; et ultimam manuum impositionem, cum forma : *Accipe Spiritum Sanctum*, etc., qua traditur potestas absolvendi a peccatis.

Tertia communior et probabilior docet, unicam materiam essentialem esse manuum impositionem, quae fit post recitatas litanias, et unicam formam essentialem esse orationes, quas tunc fundit episcopus ; instrumentorum vero traditionem et impositionem

¹ Cf. S. Alph., *Mor.*, l. 6, n. 749 ; *Cont. Haer.*, Sess. XXIII, n. 18 et seq.

manuum, cum formis respectivis, esse materias et formas accidentales integrales, quibus potestas per manuum impositionem jam collata magis declaratur. Cui sententiae tanquam probabiliori adhaeret S. Alphonsus : « Igitur, *inquit*, secundum nostram sententiam, sola impositio est materia Ordinis, et forma est oratio episcopi, qua invocatur Spiritus Sanctus. » (*Cont. haer.*, XXIII, n. 18.)

1876. Prop. *Impositio manuum, quae fit in initio Ordinationis, est materia essentialis et adaequata presbyteratus.*

PROB. I. Ex Declaratione Leonis XIII, qui in litt. apostol. *Apostolicae curae*, sequentia tradit : « Omnes norunt sacramenta Novae Legis, utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, debere gratiam et significare quam efficiunt et efficere quam significant. Quae significatio, etsi in toto ritu essentiali, in materia scilicet et forma haberi debet, praecipue tamen ad formam pertinet ; quum materia sit pars per se non determinata, quae per illam determinetur. Idque in sacramento Ordinis manifestius apparet, *cujus conferendi materia*, quatenus hoc loco se dat considerandam, *est manuum impositio* ; quae quidem nihil definitum per se significat, etc. »

Quibus in verbis sola manuum impositio indicatur tanquam essentialis Ordinationis materia.

II. Ex S. Scriptura. Quoties mentio occurrit de Ordinatione, S. Scripturae nihil aliud commemorant nisi solam manuum impositionem et orationem. « Dicit autem Tridentinum (Sess. XXIII, cap. 2), *inquit S. Alph.*, quod sacrae Litterae gravissimis verbis docent ea quae *maxime* in diaconorum et sacerdotum *Ordinatione attendenda sunt*. Ergo si sacrae Litterae tantum de impositione manuum verbum faciunt, dicere debemus, praeter manuum impositionem nihil aliud esse in Ordinatione essentialiter necessarium... alia verum solum requiri tanquam partes integrales, nempe ad clariorem acceptae potestatis declarationem. » (*Mor.*, l. 6, 749.)

III. Ex Tridentino. Tridentinum, cap. 3, ut probet Ordinem esse sacramentum, ad ea loca S. Scripturae provocat, in quibus de sola manuum impositione fit mentio. Porro, si praeter manuum impositionem requireretur traditio instrumentorum ad validitatem sacramenti, argumentum illud inane foret et ineptum. Ergo tota ratio Ordinationis consistit in sola manuum impositione cum orationibus.

Praeterea, agendo de ministro Extremae Unctionis, ait Trid., Sess. XIV, cap. 3, ministros esse « aut episcopos aut sacerdotes ab

ipsis rite ordinatos per impositionem manuum presbyterii. » Verum, si ad validitatem Ordinationis requireretur vel sola instrumentorum traditio, vel eorum traditio una cum manuum impositione, sacerdotes per manuum impositionem rite ordinati dici non possent. Ergo sola sufficit manuum impositio.

IV. **Ex Traditione.** SS. Patres, cum de Ordinatione loquuntur, semper de sola manuum impositione, numquam autem de instrumentorum traditione verba faciunt. « Homo imponit manus, *inquit S. Ambros.*, Deus largitur gratiam. » (*De dignit. Sacerdot.*, c. 5. M., 17, c. 577.) — *S. Epiphanius* : « Quinam fieri potest, ut is presbyterum constituat, ad quem creandum manuum imponendarum jus nullum habeat. » (*Haer.* 75, n. 4. M., 42, c. 507.)

In can. 3, *Concil. Carthaginensis IV* (an. 398), legimus : « Presbyter cum ordinatur, episcopo eum benedicente, manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas juxta manum episcopi super caput illius teneant. » (*Denz.*, n. 51.)

V. **Ex Liturgia Graeca.** « Graeci, *ait S. Alph.*, per solam impositionem manuum ordinantur. Ergo, si valida est Ordinatio Graecorum per solam manuum impositionem, ita etiam valida habenda est Ordinatio Latinorum, cum totus valor sacramentorum pendeat ab ipsorum materia et forma institutis a Christo Domino, qui, ut patet ex Script., pro materia Ordinationis impositionem manuum instituit. » (*Mor.*, l. 6, 749.)

VI. **Ex Veteri Liturgia Romana.** Ante saeculum octavum, ut ultro fatentur oppositarum sententiarum patroni, conferebatur presbyteratus Ordo per solam manuum impositionem, quae fit post litanias, traditio vero instrumentorum et ultima manuum impositio saeculo octavo aut nono invectae sunt. Si valida autem erat olim Ordinatio per solam manuum impositionem, talis etiam nunc valida erit. « Cum omnia, quae habentur in antiquis ritualibus, *ait Bened. XIV.*, perseverent intacta ac sancte et integre etiam nunc peragantur, nemo facile credet, illa eadem, quae jam pridem satis erant, nunc ad ordinis sacramentum perficiendum amplius non sufficere. » (*De Synod.*, l. 8, c. 10, n. 10.)

VI. **Ex Debilitate fundamenti adversae sententiae.** Qui praeter manuum impositionem, antiquitus solum adhibitam, quidpiam aliud ad Ordinationis validitatem requirunt, duplici praesertim nituntur fundamento.

1° Docent, Christum sacramenti Ordinis materiam et formam in

genere tantum determinasse, Ecclesiae vero potestatem reliquisse determinandi materiam et formam in specie, ac justis de causis mutandi, modo adhibeat res et verba effectum sacramenti exprimentia. Proinde, sicut ex Ecclesiae institutione sufficit apud Graecos manuum impositio, et olim etiam sufficebat apud Latinos, ex eadem tamen institutione nunc apud Latinos, praeter manuum impositionem, requiritur etiam ad validitatem sacramenti traditio instrumentorum.

Sed, ut dictum est n. 1453 non satis probatur Christum hanc potestatem Ecclesiae reliquisse ; imo contrarium a Tridentino innuitur, Sess. XXI, cap. 2, ubi declarat, Ecclesiam ea statuere posse, quae ad sacramentorum dispensationem spectant, *salva illorum substantia*. Quibus constat, Ecclesiam in sacramentorum materia et forma nihil essenziale mutare posse.

2º Innituntur verbis Eugenii IV, decr. *pro Arm.* : « Presbyteratus traditur per calicis cum vino, et patenae cum pane porrectionem. » In his autem verbis, una indicatur materia, traditio videlicet instrumentorum.

Porro, haec declaratio eorum sententiam non probat. « Nam, ait *S. Alph.*, sapienter respondet idem Papa Bened. XIV (*De Synod.*, l. 8, c. 10, n. 8), cum Morino, Becano, et Menardo, Eugenium tantum ibi locutum fuisse de materia et forma integrali quam intendit tradere Armenis, qui optabant aggregari Ecclesiae Latinae, et ideo non fuit opus eis assignare impositionem manuum, cum illi juxta ritum Graecorum, quo prius ordinabantur, jam eam adhibebant. Unde dicimus Eugenium non quidem mutasse materiam et formam hujus sacramenti, sed tantum impositioni manuum superaddidisse traditionem instrumentorum, tanquam partem integram. » (*Mor.*, l. 6, 749.)

1877. Scholium I. *De forma presbyteratus*. — Cum tota presbyteratus Ordinatio per solam manuum impositionem post litanias factam essentialiter perficiatur, exinde jam patet formam esse orationem, quam episcopus super ordinandos recitat. Utrum vero forma sit oratio : *Oremus, fratres charissimi*, quam episcopus recitat dum manum extensam tenet, an oratio *Exaudi nos*, quam immediate post primam recitat, an tertia quae habetur per modum praefationis, non satis constat, cum in tribus adsit invocatio Spiritus Sancti.

1878. Scholium II. *De materia et forma diaconatus et episcopatus*.

Ex dictis in prop. erui potest : a) Materiam diaconatus esse solam manuum impositionem ; haec enim sola in Scripturis pro ordinandis diaconis assignatur ; sola habetur in Ecclesia Graeca, et sola antiquitus in Ecclesia Romana adhibebatur (S. ALPH., *Mor.*, l. 748) ; formam vero esse vel orationem : *Accipe Spiritum Sanctum*, quam recitat episcopus, dum manus imponit ; vel prolixam orationem : *Vere dignum et iustum est... Deus, bonorum largitor*, etc., quae manuum impositionem immediate praecedat. — Traditionem vero instrumentorum esse materiam accidentalem integram.

b) Materiam episcopatus esse solam manuum impositionem ; quippe quae sola indicetur in Scripturis ; formam autem esse vel orationem concomitantem : *Accipe Spiritum Sanctum*, vel orationes quae per modum praefationis dicuntur. — Impositionem vero libri Evangeliorum, etsi perantiquam (cf. *Denz.*, n. 50), esse tamen ritum ab Ecclesia introductum, nec proinde pertinere ad essentiam sacramenti.

CAPUT III

De ministro et subjecto Ordinationis.

ARTICULUS I.

De ministro.

1779. Minister Ordinationis alius est *ordinarius* ; qui vi potestatis Ordini suo divinitus annexae ordinare potest ; alius *extraordinarius*, qui vi specialis a S. Pontifice delegationis Ordines conferre valet ; alius *necessarius*, qui valide, et alius *legitimus*, qui licite ordinare potest.

De ministro legitimo tractant disciplina moralis et jus canonicum ; quocirca de solo ministro necessario, tam ordinario quam extraordinario, dicendum est.

1880. **Prop. I.** *Minister ordinarius ordinationis est solus episcopus.*

De fide, ex Trid., Sess. XXIII, can. 7 : « Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi ; vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem... A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. S. Scriptura non alios quam Apostolos aut quos ab Apostolis episcopos constitutos legimus, tanquam Ordinationis ministros exhibet. Ita, ab ipsis Apostolis septem primi

diaconi fuerunt ordinati (*Act.*, vi, 6) ; Paulus et Barnabas per Ecclesias presbyteros instituerunt (*Act.*, xiv, 22) ; Timotheus a Paulo per manuum impositionem episcopus consecratus est (*II, Tim.*, i, 6) ; exponit S. Paulus Timotheo et Tito, quibusnam manus imponere debeant.

II. **Ex Traditione.** Ait *S. Hieronymus* : « Quid facit, excepta Ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat ? » (*Ep.* 146, n. 1. M., 22, c. 1194.) — *S. Epiphanius* : « Ordo siquidem episcoporum ad gignendos patres praecipue pertinet. Hujus enim est patrum in Ecclesia propagatio. Alter (presbyterorum) cum patres non possit, filios Ecclesiae regenerationis lotionem producit, non tamen patres aut magistros. Quinam vero fieri potest, ut is presbyterum constituat, ad quem creandum manuum imponendarum jus nullum habeat ? » (*Hoer.* 75, n. 4. M., 42, c. 507.)

Et Concil. *Carthaginense IV* (an. 398), solum episcopum pro omnibus Ordinibus ut ministrum designat. (*Denz.*, n. 50-57.)

III. **Ex Praxi Ecclesiae.** Ecclesia tam Latina quam Graeca, nullum unquam ministrum ordinarium Ordinationis agnovit, nisi solum episcopum, sicuti ex Patrum testimoniis et historicis monumentis plane constat.

Refert S. Athanasius, presbyterum quemdam Arianum, Colluthum nomine, plures sacerdotes ordinasse, inter quos Ischyram ; quorum Ordinationem Ecclesia invalidam tenuit. « Ac consequenter, addit *S. Athanas.*, quotquot a Collutho fuerant ordinati, ii sunt ad priorem reversi conditionem ; ita ut ipse quoque Ischyra inter laicos visus fuerit. » (*Apolog. cont. Arian.*, n. 75. M., 25, c. 386.)

1881. **Prop. II.** *Nequit simplex sacerdos esse minister extraordinarius presbyteratus et episcopatus ; sed ordinum minorum, subdiaconatus et diaconatus.*

I. Simplicem sacerdotem non posse a S. Pontifice delegari ad conferendum sacerdotium, apud omnes in confesso est. « Auctores omnes, inquit *De Angelis*, in hoc saltem ex negativis argumentis convenire, quod non valeat Romanus Pontifex presbyteris facultatem concedere impartendi sacerdotium ; etenim nemo hanc ei adstruit facultatem, et Romani Pontifices nunquam id concesserunt. Et jure quidem, cum haec videatur esse una ex differentiis essentialibus inter presbyteratum et episcopatum, quod episcopus valeat gignere seu consecrare *sibi pares*, non ita tamen presbyter. » (*Jus can.*, l. 1, Tit. 11, n. 2, p. 199.)

Quod affirmatur de Ordinatione presbyteri, a fortiori dicendum

est de Ordinatione episcopi, qui jure divino est simplici sacerdote superior.

II. Simplicem sacerdotem posse, ex concessione S. Pontificis, minores Ordines conferre, ab omnibus admittitur. Pluries enim S. Pontifices facultatem hanc abbatibus concesserunt, quam ipsis etiam Tridentinum, Sess. XXIII, cap. 10, de *Reform.*, in proprios subditos confirmavit.

III. An autem simplex sacerdos possit a S. Pontifice delegari ad subdiaconatum et diaconatum conferendum, controvertitur.

Affirmantem sententiam veluti certam admittimus. Ratio est, quia facultas subdiaconos et diaconos ordinandi ab Innocentio VIII, an. 1489, concessa est abbati generali Ordinis cisterciensis, et abbatibus quatuor monasteriorum ejusdem ordinis.

Legimus in Bulla *Exposcit tuae devotionis*, ab Innocentio VIII data mense Aprili 1489 : « Ac ne monachi dicti ordinis pro suscipiendis subdiaconatus et diaconatus Ordinibus extra claustrum hinc inde discurrere cogantur, tibi et successoribus tuis, ut quibuscumque dicti ordinis monachis, aliis vero quatuor abbatibus praefatis, ac eorum successoribus, ut suorum monasteriorum praedictorum religiosi, quos ad id idoneos repereritis, subdiaconatus et diaconatus Ordines hujusmodi alias rite conferre... auctoritate apostolica et ex certa scientia tenore praesentium de speciali dono gratiae indulgemus. »

1882. Jamvero, hujus Bullae authenticitatem nonnulli negant, quia, ut aiunt, in Bullario Romano non reperitur. Non est autem magni ponderis haec ratio, siquidem multae exstant Bullae, in Bullario Romano non relatae, de quarum authenticitate nemo dubitat.

Sed multa etiam testimonia positiva hujus Bullae authenticitatem comprobant.

1º Existit haec Bulla tum in Bullario cisterciensi, ab Henriquez compilato, et a superioribus ordinis cisterciensis approbato ; tum in collectione Bullarum ab Emmanuele Roderico compilata, in opere : *Novae collectio et compilatio privilegiorum apostolicorum regularium mendicantium*, Turnoni, 1609, pag. 245 ; tum in *Elencho privilegiorum regularium*, a P. Raphaele Kondig, edito Coloniae 1729, pag. 391-394 : quo in opere, pag. 627, denuo asseritur et probatur, idem privilegium abbatibus cisterciensibus fuisse concessum, nec a Tridentino revocatum.

2º Rituale cisterciense, a capitulo generali ejusdem ordinis an. 1686 recognitum et *severo ac multiplici discussum examine*, atque Parisiis an. 1689 typis mandatum cum approbatione Joannis Petit, abbatis generalis, inter ritus abbatum enumerat Ordinationem diaconi, et pag. 631-649 ritum refert Ordinationis diaconi factae ab abbate.

3º Abbates cistercienses hoc suo privilegio, sciente et approbante Ecclesia, revera usi sunt.

Van Roy (*Theol. Mor., de Ordine*, c. 4, q. 1, pag. 337), agens de dicto privilegio, ait : « De facto Innocentius VIII, an. 1489, cuidam abbati cisterciensi, cui nomen erat Joannes, et aliis quatuor ejusdem ordinis abbatibus concessit facultatem ordinandi monachos in diaconos et subdiaconos... Porro, hoc privilegium non esse revocatum, ex eo patet, quod Generalis ordinis cisterciensis anno 1664 Gandavi religiosis praedicti ordinis in diaconos et subdiaconos ordinaverit, quemadmodum prius fecerat Romae, scilicet anno 1662, sciente et consentiente Pontifice. »

Rodericus (*Quaest. regulares*, t. I, q. 18, a. 3, pag. 103), discussis in utramque partem rationibus, ait : « Et sic concludo dicendo : Primo, non posse negari, Summum Pontificem, supradictum privilegium concessisse dictis abbatibus Secundo dico, Summum Pontificem id concedere potuisse, siquidem de facto ipsum concessit, et patres supradicti eo usi sunt, prout accepi a patribus dicti ordinis. »

Isambertus (*De Ord.*, Disp. 6, a. 1, pag. 460), scribit : « Quo privilegio dicti abbates non tantum ante Trid. Concilium usi sunt, sed etiam et hoc ipso tempore adhuc utuntur, videntibus nec repugnantibus, imo consentientibus et probantibus episcopis, in quorum diocesi praedictae abbatiae sunt constitutae. »

Concludimus ergo cum *Tanner* (*De Ord.*, Disp. 7, q. 3, dub. 2) : « Factum negari non potest ; et dicere, rite factum non fuisse, valde durum est. »

« Igitur, addit *Isamb.* (*loc. cit.*), cum a facto ad posse valeat consequentia, et haec praxis nunquam fuerit reprehensa, vel a Summo Pontifice aut episcopis, sed potius ipso usu confirmata : fit ut recte dicamus simplices sacerdotes, de quorum dumtaxat conditione sunt praedicti abbates, posse per dispensationem S. Pontificis etiam conferre subdiaconatus et diaconatus Ordines. »

N.-B. De modo, quo per S. Pontificis delegationem ampliatur potestas simplicis sacerdotis, ut valide possit sacramentum diaconatus conferre, philosophandum est sicut de potestate confirmandi, quam presbyteri nonnulli ex delegatione S. Pontificis accipiunt. (Cf. n. 1570.)

ARTICULUS II.

De subjecto ordinis.

Subjectum Ordinis dicitur persona, quae sacramentum Ordinis recipere potest. De subjecto, quod *licite* ad Ordines promoveri possit, disputat theologia moralis ; in dogmatica unum est inquirendum, videlicet : quodnam sit subjectum capax Ordinem *valide* recipiendi.

1883. Prop. *Solus et omnis masculus baptizatus est sacramenti Ordinis capax.*

Duo in prop. enuntiantur, videlicet : a) solum hominem sexus masculini esse capacem ; feminas vero esse Ordinationis incapaces ; — b) omnes masculos, etiam pueros, dummodo sint baptizati (eum ante Baptismum nullum aliud sacramentum recipi possit, cf. n. 1499 et 1552), esse sacramenti Ordinis capaces.

PARS I^a : *mulieres incapaces sunt ordinationis.*

Ad fidem pertinet, ex condemnatione Collyridianorum haereticorum, quorum meminit S. Epiphanius, *haer.* 79.

PROB. EX S. SCRIPTURA. Legimus (I, *Corinth.*, XIV, 34, 35) : *Mulieres in Ecclesiis taceant : non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit... Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.* — (I, *Tim.*, II, 11, 12) : *Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.* Porro, vi Ordinationis, homo praeeminentiam quamdam et dominationem in alios accipit, et deputatur ad loquendum in Ecclesia. Mulieres igitur Ordinationem recipere nequeunt.

PARS II^a : *Pueri valide ordinari possunt.* — Certa.

PROB. I. EX BENEDICTO XIV, qui in Constitutione *Eo quomvis tempore*, die 4 Maii 1745, agens de Ordinatione infantium, aliorumque usum rationis expeditum non habentium, ait : eorum « Ordinationem concordi theologorum et canonistarum suffragio validam sed illicitam censi, dummodo nullo labore substantiali defectu materiae, formae, et intentionis in episcopo ordinante, non attenta contraria sententia, quae raros habet asseclas, et quae supremis tribunalibus et Congregationibus Urbi numquam arrisit. »

II. EX RATIONE. « Per pueritiam, *inquit S. Th.*, et alios defectus quibus tollitur usus rationis, praestatur impedimentum actui. Et ideo omnia illa sacramenta quae actum requirunt suscipientis sacramentum, talibus non competunt, sicut Poenitentia, Matrimonium et hujusmodi. Sed quia potestates infusae sunt priores actibus sicut et naturales, quamvis acquisitae sint posteriores, remoto autem posteriori non tollitur prius ; ideo omnia sacramenta in quibus non requiritur actus suscipientis de necessitate sacramenti, sed potestas aliqua spiritualis divinitus datur, possunt pueri suscipere, et alii qui usu rationis carent. » (Suppl., q. 39, a. 2.) Atqui hujusmodi sacramentum est Ordo. Illum ergo pueri valide recipere possunt. (Cf. S. ALPH., *Mor.*, I. 6, 782.)

CAPUT IV

De effectibus Ordinis.

Sacramentum Ordinis effectus quosdam primarios in suscipiente producit vi divinae suae institutionis, et secundarios quosdam inducit vi legis ecclesiasticae. Paucis igitur de utroque disserendum est.

ARTICULUS I.

De primario Ordinis effectu.

Sacramentum Ordinis vi divinae suae institutionis duos in suscipiente producit effectus, gratiae scilicet infusionem, et impressionem characteris.

1884. I. GRATIAM SANCTIFICANTEM, per se secundam, infundi in sacramento Ordinis, est *de fide*, ex Trid., Sess. XXIII, can. 4 : « Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari Spiritum Sanctum ; ac proinde frustra episcopos dicere : *Accipe Spiritum Sanctum* ; A. S. » — Quam gratiam diserte indicat Apostolus, dicens (II, *Tim.*, 1, 6) : *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.*

Conferri etiam *gratias actuales sacramentales* ad munera suscepti Ordinis sancte obeunda, certum est ex iis, quae, n. 1489, probata sunt.

Apposite S. Thomas : « *Dei*, inquit, *perfecta sunt opera*, ut dicitur (*Deuter.*, xxxii, 4). Et ideo cuicumque datur potentia aliqua divinitus, dantur etiam ea per quae exsecutio illius potentiae possit congrue fieri... Sicut autem gratia gratum faciens, est necessaria ad hoc quod homo digne sacramenta recipiat ; ita etiam ad hoc quod digne sacramenta dispenset. Et ideo, sicut in Baptismo, per quem fit homo susceptivus aliorum sacramentorum, datur gratia gratum faciens ; ita in sacramento Ordinis, per quod homo ordinatur ad aliorum sacramentorum dispensationem. » (Suppl., q. 35, a. 1.)

Et *in resp. ad 3*, addit : « Ad idoneam exsecutionem Ordinum non sufficit bonitas qualiscumque, sed requiritur bonitas excellens ; ut sicut illi qui Ordinem suscipiunt, super plebem constituuntur gradu Ordinis, ita et superiores sint merito sanctitatis. Et ideo praeexigitur gratia quae sufficiat ad hoc quod digne connumerentur in plebe Christi ; sed confertur in ipsa susceptione Ordinis amplius gratiae munus, per quod ad majora reddantur idonei. »

1885. II. CHARACTEREM imprimi per sacramenti Ordinis susceptionem, *de fide* est, ex Trid. Sess. XXIII, can. 4 : « Si quis dixerit... per eam (Ordinationem) non imprimi characterem ; vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse ; A. S. » (Cf. dicta n. 1493 et seq.)

Imprimi characterem specialem in presbyteratu, est *de fide*, ex citato canone Trid. — Specialem etiam imprimi in diaconatu, certum est, non autem de fide. — An vero in episcopatu imprimatur spe-

cialis character, a presbyterali caractere distinctus, disputatur. Qui episcopatum tenent tanquam Ordinem distinctum, ipsius etiam characterem tanquam distinctum tenent. (Cf. dicta n. 1860.) — In subdiaconatu et Ordinibus minoribus character probabilius non imprimitur, cum hi Ordines secundum probabiliorem sententiam, sint ex ecclesiastica, non autem ex divina institutione. (Cf. n. 1867.)

Character duplicem consequitur sacerdos potestatem, unam in corpus Christi reale, ad consecrandam scilicet SS. Eucharistiam ; alteram in corpus Christi mysticum, ad fideles videlicet a peccatis absolvendos. « Hoc autem, *inquit Trid.*, Sess. XXIII, cap. 1, ab eodem Domino Salvatore nostro institutum esse, atque Apostolis eorumque successoribus in sacerdotio, potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem ejus, necnon et peccata dimittendi et retinendi, sacrae Litterae ostendunt, et catholicae Ecclesiae traditio semper docuit. »

1886. Scholium. De dignitate sacerdotis.

Ratione characteris, quo in susceptione Ordinis sacerdotalis insignitur, homo constituitur minister Christi et dispensator mysteriorum Dei, secundum illud Apostoli (I, Cor., iv, 1) : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* — (II, Cor., v, 18, 20) : *Dedit nobis ministerium reconciliationis... pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* — Constituitur vice Christi mediator Deum inter et homines, quia « proprie officium sacerdotis est esse mediatorem inter Deum et populum » (*S. Th.*, P. 3. q. 22. a. 1), ut scilicet dona coelestia et praesertim Sanctum Sanctorum in Eucharistia latitantem populo tradat, et preces populi Deo offerat, eumque, si lapsus fuerit, Deo per sacramentalem absolutionem reconciliet.

Colligitur exinde praecegens sacerdotum dignitas, quam SS. Patres tantis praeconiis extollunt. « Omnium bonorum apex est sacerdotium », ait *S. Ignatius M.* (*Epist. ad Smyrn.* M., 5, c. 854.) — Et *S. Ephrem* : « O miraculum stupendum ! O potestas ineffabilis ! O tremendum sacerdotii mysterium, spirituale, ac sanctum... Magna est et multa, immensa ac infinita ipsius Sacerdotii dignitas. » (*De Sacerdotio*, n. 1 et 4. *Edit. Caillau*, t. 4, p. 258.) — « Ipsi, exclamat *S. Prosper* (vel *Jul. Pomerius*), sunt Ecclesiae decus... columnae firmissimae... ipsi januae Civitatis aeternae, per quos omnes ingrediuntur ad Christum ; ipsi janitores, quibus claves datae sunt regni coelorum ; ipsi dispensatores regiae domus, quorum arbitrio dividuntur singulorum gradus. » (*De vita cont.*, l. 2, c. 2. M., 59, c. 445.)

Sacerdotum dignitas dignitatem regum et principum terrae superat. — « Regi corpora commissa sunt, ait, *S. Chrysost.*, sacerdoti animae : rex maculas corporum remittit ; sacerdos autem maculas peccatorum... Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritalia ; ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est adversus daemones. Major hic principatus ; propterea rex caput submittit manui sacerdotis. » (*De verbis Isa.*, hom. 4, n. 5, M. 56, c. 126.) — Et *S. Bernardus* : « Praetulit vos Deus, sacerdotes, regibus et imperatoribus : praetulit Angelis. » (*Serm. ad Past. in syn.* M., 184, c. 1086.)

Sacerdotum dignitas Angelorum dignitati praestat. — Angeli sunt administratorii spiritus, et jussa divina exsequuntur. Sacerdotes ipsi Deo quodam modo imperant. « Dominus sequitur servum, ait *S. Chrysost.*, et quidquid hic in

inferioribus judicaverit, hoc ille in supernis comprobatur. » (*De verbis Isa.*, hom. 5. M. 56, c. 131.) Et *S. Petrus Damianus* : « Licet assistant Angeli, praesidentis (sacerdotis) imperium expectantes, nullus tamen eorum ligandi atque solvendi possidet potestatem. » (*Serm.* 26, M., 144, c. 646.)

Sacerdotum dignitas dignitati Matris Dei comparatur, imo quadamtenus eam superat ; quia quem virgo semel tantum genuit, sacerdotes quotidie in altari reproducunt ; praeterea, sacerdotes a peccatis absolvere possunt, qua potestate non pollet B. Virgo.

« Virgo benedicta, exclamat *S. Bernardus Senensis*, excusa me, quia non loquor contra te : sacerdotium ipse praetulit supra te. » (T. I, S. 29, a. 2, c. 7.) — Et *Innocent. III* : « Licet Beatissima Virgo Maria dignior et excellentior fuerit Apostolis, non tamen illi, sed istis Dominus claves regni coelorum commisit. » (*Cap. Nova quaedam. De Poenit. M.*, 216, c. 356.)

Uno verbo, *sacerdos alter Christus*, ut ait *S. Bernardus* : et post Deum terrenus Deus, ut aiunt *Const. Apost.*, l. 2, c. 26, quia *sacerdos vice Christi vere fungitur* (*S. Cyprian. Ep. ad Caecil.*) ; et *accedit sacerdos ad altaris tribunal ut Christus*. (*S. Laurent. Justin.*, *Serm. de Euch.*) — Cf. *S. ALPH.*, *Selva*, P. 1, c. 1.

Cum adeo excelsa sit sacerdotum dignitas, magna etiam debent esse eorum sanctitas et perfectionis studium, « ne sit honor sublimis ; ut ait *S. Ambrosius*, et vita deformis ; ne sit deifica professio, et illicita actio. Actio respondeat nomini. » (*De dignit. sac.*, c. 3. M., 17, c. 570.) — Et *S. Laurent. Justin.* : « Magna dignitas, sed majus est pondus. In alto gradu positi sunt ; oportet quoque ut in sublimi virtutum culmine sint erecti ; alioquin, non ad meritum, sed ad proprium praesunt iudicium. » (*De Instit. prael.*, c. 11 ; c. *S. ALPH.*, *Selva*, P. 1, c. 3.)

ARTICULUS II.

De secundo effectum Ordinis seu de obligatione ad caelibatum ecclesiasticum ¹.

1887. Qui majores Ordines suscipit, vi suscepti Ordinis ex lege ecclesiastica quibusdam obnoxius fit obligationibus : recitationi videlicet divini officii, et ecclesiastico caelibatui. — De officii recitatione sat loquitur theologia moralis ; de caelibatu quaedam prae-libare, ad dogmaticam etiam pertinet.

Caelibatus ecclesiasticus est perpetua continentia clericis imposita, vi voti majoribus Ordinibus ex lege ecclesiastica adnexi. Ecclesia enim iis, qui majores Ordines suscipiunt, obligationem imponit perpetuam servandi castitatem ; et ordinandi, suscipiendo Ordinem, sese ad hujus legis observationem obligant. Quae quidem obligatio, cum sit vera de bono meliori et Deo facta promissio, rationem voti proprie dicti habet, non expliciti quidem, sed impliciti, in actu scilicet exercito per ipsam Ordinis susceptionem emissi. Quocirca, si quis Ordinem suscipiens intenderet votum non emittere, is nihilominus vi ipsius legis ecclesiasticae ad caelibatum teneretur.

¹ Cf. *S. ALPH.*, *Cont. haer.*, sess. XXIII, n. 40-54 ; *Mor.*, l. 6, 806 et seq. ; *Gonet, Clyp.*, de Ord., disp. 3, a. 3 ; *Beharm.*, *De Clericis*, l. 1, c. 18 et seq.

Caelibatu prohibentur clerici ne matrimonium valide contrahere possint, sicut definivit Trid., Sess. XXIV, can. 9 ; neve matrimonio ante ordinationem forte contracto, utantur. Tenentur praeterea speciali titulo ad castitatem illibatam servandam, ita ut omnis actus peccaminosus in hac materia, rationem sacrilegii induat.

1888. Caelibatum fuisse in Ecclesiam ab Apostolis introductum, atque in Ecclesia Romana semper observatum, antiquissimis monumentis compertum est.

Ipsam etiam in Ecclesia Graeca primis temporibus viguisse, testimoniis haud dubiis conspicuum est ; qua lege continentiae episcopi hujus Ecclesiae adhuc hodie obstricti remanent. Ast, a primo suo fervore mox deficiens, labente saeculo v vel vi, et non prohibentibus SS. Pontificibus, Ecclesia Graeca indulsit diaconis et presbyteris, ut matrimonio ante ordinationem contracto uti possent, licet numquam permiserit ut post susceptos Ordines matrimonium contrahere valerent. Quam Graecorum consuetudinem sancivit Concilium Trullanum, can. 13, anno 692.

In caelibatum, ad quem Ecclesia Romana suos adstringit ministros, acerbissime invehuntur haeretici saeculi xvi, necnon et recentiores philosophi, qui ob passiones ignominiae in reprobum sensum traditi, nec donum Dei intelligentes, contendunt, legem caelibatus, nuper in Ecclesia subintroductam, legi naturae, quae omnes ad connubium inclinât, contrariam ; absque miraculo observatu impossibilem ; ac proinde Ecclesiae perniciosam, cum fons sit innumerorum malorum atque scandalorum.

1889. **Prop. I.** *Lex continentiae clericis majoribus imposita, est in Ecclesia antiquissima.*

PROB. I. Ex Conciliis. Concilium *Illiberitanum*, can. 33 (anno 304), continentiam clericis praescripsit. « Placuit in totum prohiberi episcopis, presbyteris, et diaconis, vel omnibus clericis positis in ministerio, abstinere se à conjugibus suis et non generare filios ; quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur. »

Carthaginense II, can. 2 (an. 390), eamdem renovat legem, et addit : « Ut quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. »

Arausicanum I, can. 22 (an. 441), statuit : « Deinceps non ordinentur diaconi conjugati ; nisi qui prius conversionis proposito professi fuerint castitatem. »

Aurelianense III, can. 2 (an. 538), decrevit : « Nullus clerico-

rum, a subdiacono et supra, qui uxores in proposito suo accipere inhibentur, propriae, si forte jam habent, misceatur uxori. Quod si fecerit, laica communione contentus, juxta priorum canonum statuta, ab officio deponatur. »

Similia habent *Toletanum I*, an. 400 ; *Veneticum*, an. 465 ; *Wormatiense*, an. 868, *Augustanum*, an. 952, etc., sed praesertim *Late-
ranense II*, an. 1139.

II. Ex Decretis SS. Pontificum. *S. Siricius* († 398), ad Himerium scribens, ait : « Christus, Ecclesiae, cujus sponsus est, formam castitatis voluit splendorem radiare... omnes sacerdotes atque levitae insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostrae, sobrietati ac pudicitiae et corda nostra mancipemus et corpora. » — Deinde, agens de clericis incontinentibus, ait : « Ii vero, qui illiciti privilegii excusatione nituntur, ut sibi asserant veteri hoc lege concessum ; noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, apostolicae sedis auctoritate dejectos, nec unquam posse veneranda attrectare mysteria ; quibus se ipsi, dum obscoenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. » (M., 13, c. 1139.)

S. Leo Magnus, in *Epist.* 167, ad Rusticum Narbonensem, cap. 3, ait : « Lex continentiae eadem est ministris altaris (diaconis) quae episcopis atque presbyteris. Qui cum essent laici, sive lectores, licite et uxores ducere et filios procreare potuerunt. Sed cum ad praedictos pervenerint gradus, coepit eis non licere, quod licuit. » (M., 54, c. 1204.)

Et in *Epist.* 14, ad Anastasium Thessalonicensem, c. 4, scribit : « Nec subdiaconis quidem connubium carnale conceditur : ut et qui habent uxores, sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares. » (M., 54, c. 672.)

III. Ex Traditione. Scribit *S. Epiphanius* : « Eum, qui adhuc in matrimonio degit, ac liberis dat operam, tametsi unius sit uxoris vir, nequaquam tamen ad diaconi, presbyteri, episcopi, aut hypodiaconi Ordinem (Ecclesia) admittit ; sed eum duntaxat, qui ab unius uxoris consuetudine sese continuerit, aut ea sit orbatus : quod in illis locis praecipue fit, ubi ecclesiastici canones accurate servantur. » (*Haer.* 59, n. 4. M., 41, c. 1023.) — Et, *Haer.* 48, n. 9, declarat hanc legem ab Apostolis esse introductam : « Cum (Christus) sacerdotalia munera et ornamenta cum iis, qui post unas nuptias continentiam servaverint, aut in virginitate perstiterint, communicanda esse velut in quodam exemplari monstraverit ; id Apostoli deinde, ecclesiastica sacerdotii regula honeste ac religiose decreverunt. » (M., 41, c. 867.)

Affirmat *S. Hieronymus*, suo tempore in tota Ecclesia caelibatum ecclesiasticum fuisse. « Quid, inquit, faciunt Orientis Ecclesiae, quid Aegypti et Sedis Apostolicae ? quae aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt, » (*Cont. Vigilant.*, n. 2. M., 23, c. 341.)

— Et in *Epist. 48 ad Pammachium*, n. 21, scribit : « Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes. Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in aeternum pudici. » (M., 22, c. 510.)

1890. Prop. II. *Lex continentiae juri naturali minime adversatur.*

PROB. I. Ex S. Scriptura. Quod Christus Dominus commendat, quod Apostoli fidelibus suadent, illud juri naturali nequaquam adversari potest. Atqui, hujusmodi est perpetua virginitas et lex continentiae. Ait enim Christus (*Matth.*, xix, 12) : *Sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum coelorum* ; quae verba, ut ex contextu et communi Patrum interpretatione patet, continentiam commendant.

Et Apostolus (I, *Cor.*, vii, 7-9), scribit : *Volo enim vos esse sicut meipsum... dico autem non nuptis et viduis : Bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego ; quod si non se continent, nubant.* — Et v. 27, addit : *Solutus es ab uxore, noli quaerere uxorem.* — Et v. 38 : *Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit ; et qui non jungit, melius facit.* Si autem, teste Apostolo, omnibus expedit non nubere, id a fortiori licitum est clericis, qui divino cultui sese omnino mancipaverunt.

II. Ex Ratione. Cum ad aliquid natura inclinatur, quod ad communem humanae multitudinis perfectionem pertinet, non omnibus indiscriminatim incumbit obligatio eam sequendi inclinationem ; verum sufficit ut sequantur aliqui, per quos illud bonum promoveatur. Cum ergo naturae ad propagationem inclinatio ad communem generis humani perfectionem pertineat, non omnibus incumbit obligatio isti propagationi invigilandi, sed sat est aliquos per connubium speciem propagare ; alii vero, boni publici promovendi causa, a matrimonio recte abstinent. Lex igitur continentiae ratione majoris boni aliquibus imposita, juri naturae minime adversatur.

1891. Prop. III. *Lex continentiae est statui clericali convenientissima, atque Ecclesiae utilissima.*

PROB. I^a PARS : *Est statui clericali convenientissima.*

Perpetuam continentiam esse statui clericali convenientissimam, ex sacerdotum officiis apprime manifestatur. Enimvero :

I. Excellentissimum ac praecipuum sacerdotum officium est SS. Eucharistiam consecrare, et jure sacrificium Agni immaculati quotidie offerre : quo nihil sanctius dari, nihil altius his in terris peragi potest. Sancta autem sancte tractari debent, secundum illud Isaiae, *LII, 11 : Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Qua de causa Levitae Vet. Legis, quando vice sua in templo ministrabant,

ab uxoribus separati vivere tenebantur. Proin, convenientissimum est sacerdotes Novae Legis, non sola mentis sanctitate, sed corporis etiam castimonia fulgere. « Si priscis temporibus, ait *Innocentius I*, de templo Dei sacerdotes anno vicis suae non discedebant (*Levit.*, *xxi*, 12), sicut de Zacharia legimus, nec domus suas omnino angabant... quanto magis hi sacerdotes vel levitae pudicitiam ex die Ordinationis suae servare debebunt, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec praeterit dies, qua vel a sacrificiis divinis vel a baptismatis officio vacent ! » (*Epist.* 2, *ad Victricium*, c. 9. M., 20, c. 476.)

II. Sacerdotes, cum sint ministri Christi et dispensatores mysterium Dei (I, *Cor.*, iv, 1), et pro Christo legatione fungantur (II, *Cor.*, v, 20), cultui divino totos se mancipare, et in eis, quae Domini sunt, unice occupari tenentur ; teste Apostolo (II, *Tim.*, ii, 3, 4) : *Labora sicut bonus miles Christu Jesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus, ut et placeat, cui se probavit.* Porro, qui matrimonio junctus est, cultui divino sese nequit totaliter devovere. *Volo autem vos*, inquit Apostolus, *sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.* (I, *Cor.*, vii, 32, 33.)

III. Sacerdotes orationi et contemplationi operam dare oportet. Sed divinorum contemplatio carnalibus affectibus maxime impeditur. Qua de causa Apostolus (I, *Cor.*, vii, 5), ipsos conjugatos, ut ad tempus a conjugali opere orationis gratia abstineant, adhortatur. Convenientissimum igitur est clericos ab omni opere carnali omnino abstinere. « Si Paulus, inquit *Innocentius I*, ad Corinthios scribit, dicens : *Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi*, et hoc utique laicis praecipit : multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere. » (*Loc. cit.*)

IV. Sacerdotes, utpote Dei adiutores (I, *Cor.*, iii, 9), se totos in proximi utilitatem impendere tenentur, instando verbi Dei praedicationi, sacramenta administrando, fidelium invigilando directioni, Ecclesiae Dei continuam curam habendo. Alii speciali vocatione a Deo eliguntur, qui infirmos in necessitatibus etiam corporalibus sublevant ; alii, qui in medio privationum et persecutionum, imo cum vitae discrimine, infidelibus evangelium annuntient ; omnes vero, ut pro concreditis animabus sese ad instar Apostoli (II, *Cor.*, xii, 15), et impendant et superimpendant. Ast, qua ratione

haec omnia praestare possent sacerdotes, si vinculis conjugalibus adstricti, uxoris atque puerorum continuis curis detinerentur?

PROB. II^a PARS : *Est Ecclesiae utilissima.*

Legem continentiae esse Ecclesiae, imo et statui civili utilissimam, ex dictis in prima parte prop. manifeste deducitur, cum haec sacerdotum munera, ad quae rite obeunda plurimum confert lex continentiae, suapte natura tam in publicum Ecclesiae commodum, quam in ipsius societatis civilis emolumentum cedant.

Merito igitur Ecclesia Christi, Spiritu Dei inspirata, eam ministris suis continuam imposuit continentiam, quae in fronte solius Ecclesiae Romanae sacerdotii tanquam gemma pretiosissima fulget, et ex qua, accedente Altissimi gratia, ea jugiter velut e fecunda radice efflorescunt virtutum exempla, iique continuo germinant pro gloria Dei proximique utilitate suscepti labores, quae nomen Ecclesiae Romanae tanta gloria ubique terrarum illustrent.

EXPLICIT TRACTATUS DE ORDINE

TRACTATUS DECIMUS QUINTUS

DE SACRAMENTO MATRIMONII

Conspectus generals.

CAP. I. De Matrimonio qua officio naturae.

CAP. II. De existentia Sacramenti Matrimonii.

CAP. III. De Natura, Ministro, et Effectibus Matrimonii. $\left\{ \begin{array}{l} \text{A. 1. Materia et forma.} \\ \text{A. 2. Minister.} \\ \text{A. 3. Effectus.} \end{array} \right.$

CAP. IV. De Proprietatibus Matrimonii. { A. 1. Unitas.
A. 2. Indissolubilitas.

CAP. V. De Potestate Ecclesiae circa Matrimonium.

APPENDIX : De Virginitatis praestantia.

¹ Auctores consulendi : *S. Thomas*, Suppl., q. 41 et seq. — *S. Alphonsus*, Mor., l. 6, n. 879 et seq. ; Cont. haer., sess. 24. — *Isambert*, — *Gotti*, — *Tournely*, — *Gonet*, Clymp., De Sacr. Matr., — *Rosset*, De Sacr. Matr., — *Gasparri*, Tract. canonicus de Matr., — *Perrone*, De Matr., — *De Augustinis*, De Matr., — *Marc*, Instit., De Matr., — *Catech. Rom.*, p. 2, c. 8.

INTRODUCTIO

1892. Quemadmodum per Ordinem sanctificantur homines, qui sacramentorum administratione spirituales soboles Deo procurent, ita per sacramentum Matrimonii sanctificantur carnales parentes, quibus, velut ex stirpe sancta, sancta nascatur et educetur progenies, quae tum civilem societatem, tum corpus Christi mysticum adaugeat.

1893. *Divisio tractatus.* — Considerari potest Matrimonium vel quatenus est naturalis conjunctio a Deo in officium naturae ad humani generis propagationem instituta ; vel quatenus est Novae Legis sacramentum. Proinde, in Cap. I, agemus de Matrimonio quatenus est in officium daturae. In II, probabitur, Matrimonium a Christo Domino ad dignitatem sacramenti fuisse elevatum. In III, indicabuntur hujus sacramenti natura, minister et effectus. In IV, proprietates matrimonii in lucem ponentur. Demum agetur in V, de Ecclesiae circa Matrimonium potestate. — Quibus, per modum appendicis, quaedam de virginitatis praestantia adjicientur.

CAPUT I

De Matrimonio quatenus est in officium naturae.

1894. *Nominis significatio.* — « MATRIMONIUM, inquit *Catech. Rom.*, ab eo dicitur, quod femina idcirco maxime nubere debeat, ut mater fiat ; vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. CONJUGIUM quoque a conjungendo appellatur, quia legitima mulier cum viro quasi uno iugo adstringitur. Praeterea NUPTIAE, quia, ut inquit S. Ambrosius, pudoris gratia se obnubarent : quo etiam declarari videbatur, viris obediens subiectasque esse oportere. » (P. 2, c. 8, n. 2.)

1895. *Definitio.* — Matrimonium, quatenus contractus naturalis, a *Catech. Rom.* (loc. cit., n. 3), ex communi theologorum sententia definitur : *Viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuam vitae consuetudinem retinens.*

Dicitur 1° *Viri et mulieris conjunctio* : id est, unio, quae non tam corporum quam animorum nexibus perficitur, quibus vir et mulier sese invicem uniunt atque mutuo obligant.

2° *Maritalis* : ad indicandam naturam hujus contractus, qui est omnino sui generis. Per illum enim vir et mulier mutuo sibi tradunt proprii corporis jus et dominium in ordine ad proles generationem, et fiunt proles generandae unum individuum principium, secundum illud Christi Domini (*Matth.*, xix, 5, 6) : *Et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro.*

3° *Inter legitimas personas* : « Quoniam, ut ait *Catech. Rom.*, loc. cit., qui a nuptiarum conjunctione legibus omnino exclusi sunt, ii matrimonium inire non possunt, neque, si ineant, ratum est. »

4° *Individuum vitae consuetudinem retinens* : quae verba Matrimonii proprietates, unitatem scilicet et indissolubilitatem indicant, de quibus infra sermo erit.

1896. Essentia. — Matrimonium considerari potest vel *in fieri*, vel *in facto esse*.

1° *IN FIERI*, Matrimonium essentialiter consistit in *mutuo consensu*, quo vir et mulier mutuum sibi jus in corpora inviolabiliter tradunt. « Causa efficiens Matrimonii, ait *Eugenius IV*, in decr. *pro Arm.*, est mutuus consensus per verba de praesenti regulariter expressus. »

Et re quidem vera, ut conjuges mutuum jus in corpora habeant, prorsus necesse est ut illud ab uno in alium transferatur : quod quidem absque mutuo consensu fieri non posse, perspicuum est.

Debet autem ille consensus esse : a) *de praesenti* : consensus enim de futuro est transferendi juris *promissio*, sed non ipsa translatio, nec viro dominium in mulierem, aut vice versa, confert, nec proinde verum inducit Matrimonium ; — b) *mutuus* : quia Matrimonium non est datio, sed verus contractus, ad quem necessario requiritur consensus ex parte utriusque contrahentis ; — c) *sincerus ac interior*, quia agitur de vera juris translatione, quae fieri nequit nisi actu voluntatis jus in alium transferentis ; — d) *externae manifestatus*, sive verbis sive aliis signis ; alioquin nec mutua acceptatio foret possibilis, nec de juris translatione unquam constare posset.

2° *IN FACTO ESSE* si consideratur Matrimonium, ejus « essentia consistit in vinculo conjugalī, quod numquam per se solvi potest. » (S. ALPH., *Mor.*, l. 6, §79.) Seu, consistit in *indissolubili vinculo*, quod ex supradicto consensu oritur, et adnexum jus habet in corpus alterius in ordine ad prolis generationem, secundum illud Apostoli (I, *Cor.*, VII, 3, 4) : *Uxori vir debitum reddat : similiter autem et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.*

Matrimonium in vinculo essentialiter consistere, diserte a Leone XIII affirmatur (*Encycl. Arcanum*) : « Istarum (mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia) forma ac figura, inquit, illo ipso exprimitur summae conjunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se conligantur, quodque nihil aliud est, nisi ipsum Matrimonium. »

1897. N.-B. Dicitur : Matrimonium esse essentialiter ipsum vinculum cum adnexo jure in corpus compartis. Jamvero jus, quod ad Matrimonii essentiam pertinet, est *jus radicale*, non autem istius juris actualis usus. Proinde : *a*) Qui Matrimonium contrahendo, intendunt comparti jus ad actus conjugales non concedere, nullum contrahunt Matrimonium, quia nullus adest matrimonialis contractus, nec ullum proinde vinculum. — *b*) Qui vero, Matrimonium contrahentes, jus ad conjugales actus vere in se mutuo transferunt, mutuo tamen consensu intendunt jure suo nunquam uti, hi Matrimonium vere contrahunt ; quia ex una parte verus adest contractus matrimonialis, quo indissolubile inducitur vinculum ; et ex altera, usus sui juris ad actus conjugales est quid Matrimonium consequens, non autem pars ejus essentialis.

1898. Divisio. — Matrimonium multifariam dividitur. (Cf. *Rosset*, n. 11 et seq.) Sufficit pro scopo indicasse Matrimonii distinctionem in *legitimum*, *ratum* et *consummatum*.

Legitimum dicitur Matrimonium, quod contrahitur a non baptizatis, servatis legibus naturalibus, et probabilius etiam legibus positivis irritantibus a principe latis. (Cf. n. 1947.) — Naturalis contractus non autem sacramenti rationem habet.

Ratum dicitur, quod a christianis celebratur, et rationem habet contractus naturalis simul et sacramenti.

Consummatum dicitur, quod usu interveniente, perfectum atque completum est.

1899. Matrimonii origo. — Matrimonium est officium, quod non ab hominibus libera voluntate fuit excogitatum, sed quod ortum habet tum ab ipsa hominis natura, tam ab ipso Deo Matrimonium in officium naturae positive instituyente. « Semper memoria teneant (populi), ait *Leo XIII*, Matrimonium non voluntate hominum, sed auctoritate nutuque Dei fuisse constitutum. » (Encycl. *Arcanum*.)

1º *Matrimonium est ab ipsa hominis natura.* — « Aliquid dicitur esse naturale dupliciter, ait *S. Th.*, uno modo sicut ex principiis naturae ex necessitate causatum, ut moveri sursum est naturale igni : et sic Matrimonium non est naturale. Alio modo dicitur naturale, ad quod natura inclinatur, sed mediante libero arbitrio completur et hoc modo Matrimonium est naturale, quia ratio naturalis ad ipsum inclinatur dupliciter.

« Primo quantum ad principalem ejus finem, qui est bonum proles. Non enim intendit natura solum generationem proles, sed etiam traductionem et promotionem usque ad perfectum statum hominis... Filius autem a parente educari et instrui non posset, nisi determinatos et certos parentes haberet : quod non esset, nisi esset

aliqua obligatio viri ad mulierem determinatam, quae Matrimonium facit.

« Secundo quantum ad secundarium finem Matrimonii, qui est mutuum obsequium sibi a conjugibus in rebus domesticis impen- sum. Sicut enim naturalis ratio dictat ut homines simul cohabitent, quia unus non sufficit sibi in omnibus quae ad ipsam vitam pertinent, ratione cujus dicitur homo naturaliter politicus ; ita etiam eorum quibus indiget ad humanam vitam, quaedam opera sunt competentia viris, quaedam mulieribus. Unde natura movet ut sit quaedam viri ad mulierem associatio, in qua est Matrimonium. » (*Suppl.*, q. 41, a. 1.)

2º *Matrimonium est positive a Deo institutum.* — « In primis docendi sunt fideles, ait *Catech. Rom.* (n. 10), Matrimonium a Deo institutum esse ; scriptum est enim in Genesi (I, 27, 28) : *Masculum et feminam creavit eos, benedixitque illis Deus, et ait : Crescite et multiplicamini.* Et (II, 18) : *Non est bonum hominem esse solum ; faciamus ei adiutorium simile sibi.* Ac paulo post (II, 21) : *Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, quumque obdormisset, tulit unam de costis eius, et replevit carnem pro ea. Et aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, et adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam : Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea ; haec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae ; et erunt duo in carne una.* » Quae postrema verba quasi a Deo prolata repetit ipse Christus, apud Matth., XIX, 5, et concludit (v. 6) : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*

1900. Corollaria. Ex dictis sequitur :

I. Contractum matrimoniale esse simul de jure naturali, quia natura ad illum inclinatur ; et simul de jure divino positivo, quia Deus ipsum immediate instituit, eique essentielles suas proprietates, unitatem scilicet et indissolubilitatem, positiva voluntate indidit.

II. Contractum matrimoniale essentialiter esse sacrum quid ac religiosum. « Cum Matrimonium habeat Deum auctorem, ait *Leo XIII*, fueritque vel a principio Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenuum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. » (*Encycl. Arcanum.*) — Igitur, etiam qua contractus naturalis, est « Matrimonium sua vi, sua natura, sua sponte sacrum. » (*Loc. cit.*)

1901. *Fines Matrimonii.* — « Tres fines, ait *S. Alph. (Mor.,* l. 6, 882), in Matrimonio considerari possunt, fines intrinseci essentialis, intrinseci accidentales, et fines accidentales extrinseci. »

1º « FINES INTRINSECI ESSENTIALES sunt duo, traditio mutua cum

obligatione reddendi debitum, et vinculum indissolubile. » Proinde : « certum est quod si quis contraheret positive excludendo fines intrinsecos substantiales Matrimonii, nempe animo non reddendi debitum (idest non conferendi jus), vel contrahendi ad tempus, non solum peccaret, sed nullum iniret Matrimonium. »

2° FINES INTRINSECI ACCIDENTALES pariter duo sunt, nempe : procreatio prolis, et concupiscentiae remedium.

a) *Procreatio prolis*, tum ad genus humanum propagandum, tum ad veros adoratores Deo procurandum. « Voluit providentissimus Deus, ait *Leo XIII*, ut illud par conjugum esset cunctorum hominum naturale principium, ex quo scilicet propagari humanum genus, et, nunquam intermissis procreationibus, conservari in omne tempus oporteret. » (*Encycl. Arcanum.*)

b) *Remedium concupiscentiae*, quem ad finem ordinatum est Matrimonium post Adami lapsum ; « ut scilicet, ait *Catech. Rom.*, II. 14, qui sibi imbecellitatis suae conscius est, nec carnis pugnam vult ferre Matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo ita Apostolus scribit (I, *Cor.*, VII, 2) : *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat.* Ac paulo post, quum docuisset, interdum orationis causa a Matrimonii debito abstinendum esse, subiecit : *Et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* »

3° FINES ACCIDENTALES EXTRINSECI plures esse possunt, ut pacis conciliatio, acquisitio nobilitatis, honoris familiae conservatio, etc. « Quod si ad eas (essentiales) causas aliae etiam accedant, ait *Catech. Rom.*, n. 14, quibus homines inducti Matrimonium ineant... ut heredis relinquendi desiderium, divitiae, forma, generis splendor, morum similitudo : hujusmodi sane rationes damnandae non sunt, quum Matrimonii sanctitati non repugnent. »

CAPUT II

De existentia sacramenti matrimonii.

1902. **Definitio.** — Matrimonium, qua sacramentum, definitur : *Contractus matrimonialis a Christo Domino ad dignitatem sacramenti evectus.* Describi potest : « Contractus baptizatorum legitimus et indissolubilis inter virum et feminam, quo traditur et acceptatur mutua corporum potestas, in ordine ad actus de se aptos ad prolis generationem, elevatus a Christo ad dignitatem sacramenti, et

conferens gratiam ex opere operato. » (*Marc.*, n. 1962.) Quae descriptio jam est ex dictis manifesta.

1903. Tempus institutionis. — De tempore, quo Christus Matrimonium ad sacramenti dignitatem evexit, non constat. Docent alii, ipsum tunc fuisse in ratione sacramenti institutum, quando Christus nuptiis Canae interfuit ; alii vero, quando illud in pristinum suum statum reduxit, ut narratur apud Matth., xix. (Cf. S. ALPH., *Cont. haer.*, sess. 24, n. 9.)

1904. Errores. — *Gnostici* et *Manichaei*, considerantes Matrimonium ut quid inhonestum atque a malo principio inventum, eidem sacramenti dignitatem denegabant.

Protestantes Matrimonium inter christianos initum non ut quid malum tenent, rationem tamen sacramenti ei recusant.

Regalistae, et nuperrime Nuytz, in regio Taurinensi athenaeo professor¹, Matrimonium sacramentum esse docent ; ast simul contendunt, sacramentum esse aliquod contractui accessorium, atque ab eo ita separabile, ut vi contractus mere civilis possit inter christianos constare veri nominis Matrimonium, quin sit sacramentum.

Modernistae sacramentum Matrimonii a Christo institutum fuisse negant. « Matrimonium non potuit evadere sacramentum novae legis nisi serius in Ecclesia ; siquidem ut matrimonium pro sacramento haberetur necesse erat ut praecederet plena doctrinae de gratia et sacramentis theologica explicatio. » (*Decr. Lament.*, prop. 51.)

1905. Prop. I. *Matrimonium christianorum, legitimo ritu celebratum, est verum et proprie dictum Novae Legis sacramentum*².

De fide, ex Trid. XXVI, can. 1 : « Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem Legis Evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus inventum, neque gratiam conferre ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Script. Legimus (*Eph.*, v, 25 et seq.) : *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae... Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.*

Autumant theologi sat multi, non posse ex citatis verbis invicte probari Matrimonium esse verum sacramentum, ea praecipue ratione, quod in textu graeco non legitur *sacramentum hoc*, sed *mysterium hoc magnum est*. — Alii contra affirmant et merito quidem, posse ex his verbis probari Matrimonio rationem veri sacramenti competere. Enimvero, ad rationem sacramenti tria requiruntur et

¹ Cf. Litt. Apost. Ad Apostolicae Sedis, Pli IX, 22 Aug. 1851. — ² Cf. S. Alph., *Cont. haer.*, 24, n. 6-10 ; Bellarm., *De Matr.*, c. 2 ; Rosset, n. 33 ; De Augustinis, *De Matr.*, art. 1.

sufficient, nimirum, ut adsit signum sensibile, signum significans et producens gratiam, et institutio Christi.

Adesse in Matrimonio signum sensibile, mutuum scilicet consensum externe manifestatum, probatione non indiget : siquidem absque tali consensu non initur Matrimonium.

Adesse institutionem Christi patebit, cum probatum erit, Matrimonium ex opere operato causare gratiam, cujus productionem solus Deus signo sensibili adnectere potest.

Unum igitur probandum est, scilicet : Matrimonium esse signum speculativum rei sacrae, et signum practicum productionis gratiae.

1° *Est signum speculativum rei sacrae, conjunctionis scilicet Christi cum Ecclesia : Sacramentum hoc magnum est*, inquit Apostolus, *ego autem dico in Christo et in Ecclesia*. « Septimum est sacramentum Matrimonii, ait *Conc. Florent.*, quod est signum conjunctionis Christi et Ecclesiae, secundum Apostolum dicentem : *Sacramentum hoc*, etc. »

Et *Leo XIII*, ait : « Ob hanc causam Matrimonium est sacramentum, quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. » (*Encycl. Arcanum.*)

2° *Est signum practicum productionis gratiae.*

Juxta verba Apostoli, matrimonium christianum perfecte representat Christi cum Ecclesia unionem : quae est supernaturalis et gratiae operatrix ; siquidem Christus, per hoc quod Ecclesiam sibi in sponsam assumpsit, eam sanctificavit. Ut autem matrimonium christianum talem unionem perfecte representet, oportet ut et ipsum sit supernaturale et efficax gratiae.

Praeterea, ait Apostolus : *Viri, diligite uxores, sicut et Christus dilexit Ecclesiam* ; sed dilectio supernaturalis, qualis haec est, non nisi per gratiam habetur. Inde recte deducimus, gratiam, quacum dilectio supernaturalis connectitur, sponsis Matrimonii susceptione conferri.

Demum, gratiam in Matrimonio infundi, ex ejus indissolubilitate et fine erui potest. « Credi non potest, ait *S. Alph.*, Dominum Matrimonium constituisse indissolubile, quin gratiam ei adnecteret ; quia absque divino adjutorio vires humanae impares forent huic observandae indissolubilitati. Praeterea, Matrimonium absque gratia non sufficiens suppeditaret remedium contra fomitem concupiscentiae ; quandoquidem in Matrimonio hic multo facilius accendatur quam extinguatur. » (*Cont. haer.*, 24, n. 10.)

Quas omnes rationes innuit Trid., dicens (*prolog. ad Matr.*) : « Gratiam vero, quae naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, conjugisque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit, quod Paulus Apostolus innuit, dicens : *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea* : mox subjungens : *Sacramentum hoc magnum est ; ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* »

II. Ex Conciliis. In Conc. Veronae celebrato, an. 1181, Lucius P. III decrevit : « Universos, qui de sacramento corporis et sanguinis D. N. Jesu Christi, vel de Baptismate, seu peccatorum remissione, aut de Matrimonio, vel de reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia praedicat et observat... vinculo perpetui anathematis innodamus. » (M. 201, c. 1298.)

In *Lugdunensi II*, an. 1274, in confessione fidei Graecis praescripta, legimus : « Tenet etiam et docet eadem S. Romana Ecclesia, septem esse ecclesiastica sacramenta, unum scilicet Baptisma... aliud est Matrimonium. » (*Denz.*, n. 388.)

In *Constantiensi*, an. 1418, inter articulos de quibus suspecti errorum Wicleffi interrogandi erant, legimus, art. 19 : « Utrum credat, quod christianus contemnens susceptionem sacramentorum Confirmationis, vel Extremae Unctionis, aut solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter. » (*Denz.*, n. 563.)

Florentini et Tridentini decreta omnibus nota sunt.

III. Ex Traditione. Ex Patribus : 1º Alii Matrimonium explicite vocant sacramentum, sacramentum nuptiarum.

« Quoniam sane non tantum fecunditas, inquit S. August., cujus fructus in prole est ; nec tantum pudicitia, cujus vinculum est fides ; verum etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. » (*De nupt. et concup.*, l. 1, c. 10. M., 44, c. 420.) Deinde S. August. Matrimonium cum Baptismo comparat et ex sacramenti ratione omnimodam ejus indissolubilitatem arguit.

2º Alii docent Matrimonium in gratia fundari, gratiam conferre.

« Statuimus, ait S. Innocentius I, fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod erat primitus gratia divina fundatum ; conventumque secundae mulieris, proprie superstitute... nullo pacto posse esse legitimum. » (*Ep. 36, ad Probum*, M., 20, c. 602.)

S. Ambrosius : « Cognoscimus velut praesulem custodemque conjugii esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui ; et si quis fecerit, peccare eum in Deum, cujus legem violet, gratiam solvat. Et ideo quia in Deum peccat, sacramenti coelestis amittit consortium. » (*De Abrah.*, l. 1, c. 7, n. 59. M., 14, c. 443.)

3º Alii matrimonium ut rem sacram habent, quae ad Ecclesiae curam pertinet.

Ait *S. Ignatius M.* : « Decet ut sponsi et sponsae de sententia episcopi conjugium faciant, ut nuptiae secundum Dominum sint, non secundum cupiditatem. » (*Ep. ad Polycarp.*, n. 5. M., 5, c. 723.)

Et *Tertullianus* : « Unde sufficimus ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater rato habet. » (*Ad Uxorem*, l. 2, c. 9. M., 1, c. 1302.) Quibus ex verbis patet, nuptias jam tempore Tertulliani inter Missarum solemniam, et cum sacerdotis benedictione celebratas esse.

4º Alii demum docent, *Christum Matrimonium constituisse, eique benedixisse.*

Ait *S. Epiphanius* : « Venerabiles esse nuptias ac Dei aspirante gratia coeleste regnum obtinere quis vel ex eo non agnoscat, quod ad nuptias invitatus Salvator ipse fuerit, ut iis benediceret?... Quamobrem venerabiles nuptiae sunt, cum eas ipse constituerit. » (*Haer.* 67, n. 6. M., 42, c. 179.)

S. Maximus Taur. : « Vadit ergo ad nuptias Dei Filius, ut, quas dudum potestate constituit, tunc praesentiae suae benedictione sanctificet. » (*Hom.* 23. M., 57, c. 274.)

Quae testimonia plana commonstrant, SS. Patres Matrimonium non tantquam rem profanam, sed veluti sacram prorsus et verum sacramentum considerasse.

N.-B. Deberet etiam in medium afferri argumentum praescriptionis : sed de eo satis actum est, n. 1434.

1906. Prop. II. *Sacramentum non est aliquid accidentale matrimoniali contractui superadditum : sed est ipsemet contractus ad dignitatem sacramenti elevatus.*

Certa, ex declaratione SS. Pontificum. — Leo XIII oppositam doctrinam vocat *dogmaticum errorem, pluries ab Ecclesia damnatum.* (Litt. 1 Jun. 1879, ad Archiep. et Episc. prov. Taurin.)

PROB. I. Ex Florentino, dicente : « Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus. » Atqui, Florentinum loquitur de Matrimonio quatenus sacramento. Ergo ipse mutuus consensus seu ipse contractus sacramentum constituit.

II. Ex Declaratione SS. Pontificum.

Pius VI (in litt. ad Ep. Motul., 16 sept. 1788), ait : « Dogma fidei est, ut Matrimonium, quod ante adventum Christi nihil aliud erat nisi indissolubilis quidam contractus, illud post Christi adventum evaserit unum ex septem Legis Evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum... Contractum matrimonialem esse vere et proprie unum ex septem Legis Evangelicae sacramentis. »

Pius IX damnavit hanc propositionem (*Syll.* 66) : « Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est. » — Et in litteris ad Regem Sardiniae (19 sept. 1852), ait : « Dogma fidei est Matrimonium a J. Ch. D. N. ad digni-

tatem sacramenti esse elevatum ; atque doctrina Ecclesiae catholicae, sacramentum non esse qualitatem accidentalem contractui superadditam, sed de ipsa Matrimonii essentia esse. »

Leo XIII (Encycl. *Arcanum*), docet : « Nihil magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum, aut proprietatem illapsam extrinsecus, quae a contractu disjungi ac disparari hominum arbitratu queat. »

III. Ex Ratione. Id, quod est materia et forma sacramenti, sacramentum essentialiter et intrinsece constituit. Atqui materia et forma sacramenti Matrimonii, ut infra dicitur (n. 1912), est ipse contractus matrimonialis, seu mutuus conjugum consensus. Contractus ergo essentialiter et intrinsece constituit sacramentum Matrimonii : ac proinde ratio sacramenti nequit esse aliquid contractui adventitium.

1907. Corollaria. *Ex dictis quaedam magni momenti corollaria sequuntur.*

Sequitur I. Nullam admitti posse realem distinctionem contractum inter et sacramentum ; quod enim est contractus, id ipsum est sacramentum. « Connubiale ligamen, ait *Leo XIII*, religione sanctificatum, una fit res cum sacramento, et cum eo unum individuum constituit subiectum, et unicam substantiam. » (*Ep.* 1 Jun. 1879.)

Sed solam distinctionem virtuales inter ea existere ; eadem enim substantia, qua contractus, rationem habet officii naturae ; qua vero sacramentum, rationem signi rei sacrae gratiam ex opere operato producentis.

Sequitur II. Matrimonium inter christianos initum nunquam posse validum esse in ratione contractus, quin sit simul sacramentum ; ac proinde, si non est sacramentum, nec contractum esse, nec verum Matrimonium. Ratio, quia contractus est materia et forma sacramenti ; positis autem materia et forma validis, necessario efficitur sacramentum.

Constat etiam *ex prop.* 73 *Syll.* : « Falsum est aut contractum Matrimonii inter christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur. »

Et *Leo XIII* (Encycl. *Arcanum*), ait : « Non potest hujusmodi distinctio, seu verius distractio probari ; cum exploratum sit in Matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem ; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit Matrimonium : Matrimonium autem est

ipse contractus, si modo sit factus jure... Itaque apparet, omne inter christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum. »

Sequitur III. Non posse ipsam Ecclesiam in christianorum Matrimonio contractum a ratione sacramenti ita separare, ut Matrimonium valeat in ratione contractus, quin sit sacramentum. Ratio, quia Ecclesia non pollet potestate impediendi quominus, cum adsunt omnia essentialia ad sacramentum requisita, sacramentum perficiatur. Porro, ex positiva Christi institutione, in valido matrimoniali contractu adsunt omnia essentialia ad sacramentum requisita.

Habet equidem Ecclesia, ut infra dicetur, n. 1941, jus impedimenta dirimentia statuendi ; sed per haec Matrimonium impeditur tam in ratione contractus quam in ratione sacramenti.

Sequitur IV. Matrimonium civile de se nullius esse valoris ; eos proinde, qui matrimonialem contractum coram sola civili auctoritate ineunt, in turpi vivere concubinato.

Constat *ex damnata prop. 73^a, Syll.* : « Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis Matrimonium. » — Et *ex prop. 71^a* : « Tridentini forma sub infirmitatis poena non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat et velit hac nova forma interveniente Matrimonium valere. »

Idem probatur ex verbis *Pii IX (Alloc. Acerbissimum, 27 Sept. 1852)* : « Matrimonium esse vere et proprie unum ex septem Evangelicae Legis sacramentis a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles Matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter christianos viri et mulieris, praeter sacramentum, conjunctionem, cujuscumque etiam civilis legis vi factam, nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere damnatum. »

Sequitur V. Matrimonium ab haereticis valide contractum, *velint, nolint*, esse semper sacramentum ; quia ex Christi institutione ratio sacramenti est a ratione validi contractus inseparabilis. Quod autem Deus inseparabiliter conjunxit, ab homine separari nequit. Quoties igitur haeretici in contractum consentiunt, etiam si positive sacramentum excluderent, sacramentum suscipiunt ; nisi tantum praevallet exclusio sacramenti, ut mallent contractum non inire, potius quam recipere sacramentum : quo in casu nec sacramentum reciperent, nec contractum validum inirent.

1908. Quaeritur I. *An Matrimonium in infidelitate valide contractum fiat sacramentum, quando unus vel ambo conjuges ad fidem convertuntur?*

Resp. I. In confesso est apud omnes, Matrimonium in infidelitate contractum non esse sacramentum proprie dictum; deest enim in infidelibus character baptismalis, qui necessario praerequitur.

II. Si nonnisi unus conjugum convertatur, altero in infidelitate remanente, Matrimonium non elevari ad dignitatem sacramenti pro conjuge fidei, ab omnibus ut certum tenetur. Si enim efficeretur sacramentum, nunquam posset conjux fidelis, ob omnimodam vinculi indissolubilitatem, quae ex ratione sacramenti exsurgit, ad novas nuptias convolare, vivente conjuge infidei: quod ei tamen aliquibus in casibus licitum est. (Cf. n. 1931.)

III. Si ambo conjuges ad fidem convertantur Baptismumque suscipiant, an Matrimonium antea contractum fiat sacramentum, controvertitur.

Negant Isambertus, Vasquez, Conink, Frassen, Salmanticenses, Tournely, Billuart, Gasparri, alique.

Affirmant Bellarminus, Valentia, Tanner, Gotti, Perrone, Rosset, Palmieri, alique.

1909. Utraque sententia est probabilis; attamen negans, utpote firmiori fundamento nixa, probabilior videtur. Enimvero:

Quod a Christo Domino ad esse sacramentale elevatum est, ac proinde sacramentum proprie dictum constituit, est *Matrimonium in fieri*, seu ipse contractus in fieri, quo conjuges hic et nunc jus in corpora mutuo sibi transferunt. At *Matrimonium in facto esse*, seu vinculum matrimoniale, est effectus contractus et sacramenti, nec dici potest sacramentum nisi sensu quodam lato et improprio. Porro, contractus in fieri transit cum actu, et solum remanet vinculum. Quod autem physice non amplius existit, non potest ad esse sacramentale elevari. Cum igitur contractus matrimonialis *in fieri* physice non amplius existat, cum conjuges infideles Baptismum suscipiunt, fieri nequit ut eorum Matrimonium ad esse sacramentale elevetur.

1910. Nec dici potest cum affirmantis sententiae patronis, consensum in hujusmodi infidelibus virtualiter perseverare, ac proinde elevari posse ad dignitatem sacramenti per Baptismi susceptionem; haud secus ac in iis, qui ob impedimentum occultum invalide Matrimonium contraxerunt, consensus moraliter perseverans fit sacramentum, quando intervenit sanatio in radice. Nam in hoc ultimo casu, nullus adfuit contractus validus; ac proinde, interveniente sanatione, contractus vi praecedentis consensus virtualiter perseverantis actus initur, jus mutuum in corpora hic et nunc actu transfertur; uno verbo, adest Matrimonium *in fieri*, et consequenter verum sacramentum. E contra, validus fuit infidelium contractus; ac proinde, interveniente Baptismo, vi consensus virtualiter perseverantis nullus initur contractus; et consequenter nullum tunc adest Matrimonium *in fieri*, quod solum ad esse sacramentale elevari potest.

Neque dicatur, Matrimonium antea contractum fieri sacramentum per renovationem consensus: siquidem illa consensus renovatio nullum ponit novum contractum, qui possit sacramentum fieri. Ut enim detur contractus, requiritur mutua translatio juris in corpora. Sed jam facta est illa translatio vi primi contractus; et cum non sit in hominis potestate contractum matrimonialem dirimere, jus semel translatum remanet translatum, nec potest de novo transferri. Unde renovatione consensus nullus potest fieri novus contractus, nec consequenter sacramentum, cum essentialis ejus deficiat materia.

Neque dici potest, ad suavem Dei providentiam pertinere hujusmodi conjuges gratis sacramentalibus non privari; ac proinde consentaneum esse, eorum Matrimonium ad dignitatem sacramenti elevari. Hujusmodi enim con-

juges, etsi gratiis sacramentalibus proprie dictis careant, non privantur tamen necessariis auxiliis, quibus et officio sancte fungi et Matrimonii fines salutariter consequi valeant. Deus enim, qui nemini deest in necessariis, ipsis, sacramento citra propriam culpam carentibus, alias elargitur sufficientes gratias, quibus Matrimonii fines obtineant.

Neque demum dici potest, omnimodam indissolubilitatem, quam horum Matrimonium consequitur per Baptismum, arguere illud evasisse sacramentum. Nam optime respondetur, majorem illam et omnimodam indissolubilitatem oriri non ex Matrimonii sacramento, sed ex eo quod Baptismi susceptione cessavit pro illis exceptio a divina lege introducta.

1911. Quaeritur II. *An quando, accedente dispensatione, fidelis cum infideli Matrimonium contrahit, Matrimonium ex parte fidelis habeat rationem sacramenti.*

Resp. Duplex adest sententia ; utraque probabilis.

Prima negat. Ratio praecipua est, quia sacramentum est ipse contractus, quatenus initur a personis ad sacramentum suscipiendum aptis. Cum autem contractus essentialiter sit inter duos, et unus contrahentium, utpote suscipiendi sacramenti incapax, non possit in casu praebere contractum qui sit materia valida, nequit contractus ad sacramenti dignitatem elevari.

Verum non cogit haec ratio : ex parte enim baptizati contractus omnia videtur possidere elementa, ut fieri possit sacramentum. Proinde, contractus rationem sacramenti habere potest in baptizato, quamvis non in infideli.

Altera affirmat. Ratio praecipua est Ecclesiae agendi modus, quae nunquam, quamlibet ob causam, etiam si infidelis cohabitare renuat, vel conjugem contumeliosi afficiat aut ad peccatum trahere conetur, fidei alias nuptias inire permittit, vivente adhuc conjugem infideli ; quod tamen eo in casu conjugi fidei ab infidelitate ad fidem converso permittit. In Matrimonio igitur fidelis cum infideli Ecclesia majorem agnoscit indissolubilitatem, quam in Matrimonio inter infideles : quae major indissolubilitas aliunde, quam ex sacramento, provenire nequit.

Sed neque haec ratio est cogens. Ut enim supra dictum est, secundum probabiliorem sententiam, quando duo infideles ad fidem convertuntur, eorum Matrimonium non fit sacramentum, et tamen Baptismo ita indissolubile redditur, ut Matrimonium christianorum.

CAPUT III

De natura, ministro, et effectu Matrimonii.

ARTICULUS I.

De materia et forma sacramenti Matrimonii.

1912. Quae sint Matrimonii materia et forma, ex iis quae hactenus dicta sunt, facile colligitur. Sacramentum enim, ut dictum est, est ipse contractus ad esse sacramentale a Christo Domino elevatus. « Sicut igitur, ait S. Alphonsus, in aliis contractibus res sunt materia remota, consensus expressus per verba est forma, et traditio rei est materia proxima contractus ; ita in Matrimonio, corpora (sive jus in corpora) sunt materia remota, consensus expres-

sus per verba est forma ; ipsa autem traditio juris in corpora est materia proxima, quae fit per applicationem formae ad materiam remotam, nempe ad jus quod transfertur. » (*Mor.*, l. 6, n. 880.) — Igitur :

I. *Materia remota* sunt contrahentium corpora mutuae tradenda, sive jus mutuum in corpus alterius in ordine ad proles generationem. *Ita omnes.*

II. *Materia proxima*, secundum alios, sunt ipsa contrahentium verba, quatenus traditionem corporum exprimunt ; secundum alios vero, est ipsa juris in corpora traditio, verbis seu signis consensum exprimentibus facta. Quae duo in idem ferme reincident.

III. *De forma* olim controvertebatur. Pendet quaestionis solutio ab hac altera, scilicet : *quisnam sit hujus sacramenti minister, utrum ipsi contrahentes, an sacerdos nuptias benedicens ?*

Qui sacerdotem ministrum dicebant, docebant formam sitam esse in verbis sacerdotis. *Ego conjungo vos in Matrimonium*, etc.

Qui vero ipsos contrahentes ministros dicunt, docent formam esse ipsam mutuam corporum acceptationem, verbis aut signis expressam : vel, ut aliis magis placet, esse ipsa contrahentium verba, quatenus acceptationem traditionis corporum exprimunt.

ARTICULUS II.

De ministro Matrimonii ¹.

1913. De ministro hujus sacramenti pauca sunt dicenda. Olim praeunte Melchior Cano (*De loc. theol.*, l. 8, c. 5), docuerunt nonnulli theologi, ut Tournely (*De Matr.*, q. 3, a. 2), Estius (4, *Sent.*, D. 26, § 10), Sylvius (*In Suppl.* q. 42, a. 1, q. 1), Matrimonii ministrum esse sacerdotem nuptias benedicientem ; inde docuerunt Matrimonium in absentia sacerdotis contractum, esse validum in ratione contractus, ast non esse sacramentum.

Doctrina hodie universaliter recepta et ab Ecclesia confirmata docet ipsos contrahentes esse Matrimonii ministros tum in ratione contractus, tum in ratione sacramenti. Legimus in Decreto *Ne temere*, diei 2^{ae} Augusti 1907 : « Si contingat ut in aliqua regione parochus locive Ordinarius, aut sacerdos ab eis delegatus, coram quo matrimonium celebrari queat, haberi non possit, eaque rerum conditio a mense jam perseveret, matrimonium valide ac licite

¹ Cf. S. Alph., Dissert. *De Ministro Matrim.*, *Mor.*, VI, n. 897 ; *Cont. haec.* ; sess. XXIV n. 38 et seq. ; S. Th. *Suppl.*, q. 45, a. 5.

iniri potest emissio a sponsis formali consensu coram duobus testibus. »

Cum igitur Ecclesia in rebus morum errare nequeat, sitque in Matrimonio inter catholicos contractus inseparabilis a sacramento, pro certo omnino tenendum est ipsos contrahentes esse sacramenti Matrimonii ministros.

ARTICULUS III.

De effectibus Matrimonii.

1915. Effectus Matrimonii alii fluunt ex ipsa conjugii natura, alii ex sacramenti efficacia.

I. *Ex ipsa natura contractus conjugalis sequuntur :*

1° Vinculum indissolubile, de quo infra dicetur (n. 1926 et seq.).

2° Mutua translatio juris in corpora, in ordine ad proles procreationem.

3° Obligatio mutuae fidelitatis, vi cujus commercium cum aliena persona rationem induit injustitiae.

4° Obligatio susceptam prolem recte educandi.

5° Obligatio cohabitationis atque mutui adjutorii.

II. *Virtute sacramenti conferuntur :*

1° Gratiae sanctificantis augmentum ex opere operato. Est enim Matrimonium vere sacramentum et quidem vivorum. Proinde, qua sacramentum, gratiam ex opere operato producit ; qua sacramentum vivorum, per se secundam gratiam operatur.

2° Gratiae sacramentales, seu jus ad auxilia actualia, quibus conjugati indigent tum ad munera et officia sua sancte et salutariter obeunda, tum ad tribulationem carnis, quam patientur, christiane tolerandam ; ita ut in ipso conjugio sanctitatem adipiscantur, atque Ei, cujus unionis cum Ecclesia ipsorum unio prae se fert imaginem, fideliter semper adhaereant.

CAPUT IV

De Matrimonii proprietatibus.

1916. « Illa viri et mulieris conjunctio, ait *Leo XIII*, quo sapientissimis Dei consiliis responderet aptius, vel ex eo tempore duas potissimum, easque in primis nobiles, quasi alte impressas et insculptas prae se tulit proprietates, nimirum *unitatem* et *perpetuitatem*. » (*Encycl. Arcanum*.)

Proinde in art. I. de Matrimonii unitate ; in II, de ejus indissolubilitate dicitur.

ARTICULUS I.

De Matrimonii unitate.

1917. Matrimonii *unitas*, quae etiam *monogamia* dicitur, est *conjunctio unius cum una*. — Opponitur ei tum *polyandria*, quae est conjunctio unius uxoris cum pluribus viris ; tum *polygamia*, quae est conjunctio unius viri cum pluribus uxoribus.

Polygamia et *polyandria* sunt vel *successivae* vel *simultaneae*. — *Simultaneae*, cum eodem tempore mulier plures viros, seu vir plures uxores habet ; *successivae*, cum, mortuo uno conjugē, alter ad secundas nuptias convolat.

1918. N.-B. De polyandria simultanea nihil in speciali dicendum est, cum apud omnes constet eam esse lege naturali omnino prohibitam, utpote primariis Matrimonii finibus adversantem. Impeditur enim plerumque per eam prolis conceptio : et si forte nascitur infans, incertus fit pater, cujus cura necessaria est educationi, et consequenter incerta patris obligatio ad filium educandum : demum, cum in familia multa tunc adforent capita, destrueretur societatis domesticae gubernium. Qua de causa, apud omnes etiam perditissimas gentes, prostitutio, quae ad polyandriam reducitur, infamis semper et flagitiosa habita est.

Dicemus igitur tantum de polygamia simultanea, et de polygamia et polyandria successiva.

§ 1. DE POLYGAMIA SIMULTANEA.

1919. Docuit *Lutherus*, polygamiam simultaneam nulli juri naturali adversari, eamque non solum sub Lege Mosaica, sed etiam sub Lege Evangelica esse licitam ; quocirca, assentientibus Melanchtone, Bucero, aliisque asseclis, indulsit Philippo, Hessiae Landgravio, ut vivente prima conjugē, secundam duceret.

Polygamiam simultaneam admittunt etiam *Anabaptistae*, et *secta Mormonum*, quae saeculo elapso exorta est.

Calvinus ex adverso contendit, polygamiam simultaneam, utpote primariis legis naturalis praeceptis adversantem, nunquam, nequidem in Lege Mosaica, fuisse licitam ; proinde, veteres Patriarchas, qui plures habuerunt uxores, reos fuisse adulterii, quod eis tamen, utpote praedestinatis, in culpam non imputabatur.

Durandus, cum aliis paucis, autumavit polygamiam nulla naturali lege prohiberi.

Docet vero communis Doctorem sententia, polygamiam simultaneam non esse quidem contra primaria legis naturalis praecepta, in quibus nulla unquam dari potest dispensatio, nequidem ab ipso Deo ; esse tamen contra secunda ejusdem praecepta, quae ex primariis

tanquam conclusiones derivantur, et in quibus a Deo dari potest dispensatio.

1920. Prop. I. *Polygamia simultanea non primariis, sed secundis legis naturalis praeceptis adversatur.* — Certa.

PROB. Illud, quod primum Matrimonii finem non tollit, sed fini tantum secundario adversatur, non est contra primaria legis naturalis praecepta, bene vero contra secunda. Jam vero, tale quid est polygamia simultanea. Ergo polygamia simultanea legi naturali adversatur, non quidem in primariis ejus praeceptis, sed in secundis.

Prob. min. Primarius Matrimonii finis est prolis generatio et educatio ; finis secundarius est pax, tranquillitas, cohabitatio, mutuum obsequium, etc. Atqui « pluralitas uxorum, ait S. Th., neque totaliter tollit, neque aliquid impedit Matrimonii primum finem, cum unus vir sufficiat pluribus uxoribus fecundandis, et educandis filiis ex eis natis. Sed secundarium finem etsi non totaliter tollat, tamen multum impedit, ex eo quod non facile potest esse pax in familia, ubi uni viro plures uxores junguntur ; cum non possit unus vir sufficere ad satisfaciendum pluribus uxoribus ad votum, et etiam quia communicatio plurium in uno officio causat litem : sicut figuli corrixantur ad invicem, et similiter plures uxores unius viri... Et ideo patet ex dictis quod pluralitas uxorum quodammodo est contra legem naturae, et quodammodo non. » (*Suppl.*, q. 65, a. 1.)

Et (art. 2), addit : « Pluralitas uxorum esse dicitur contra legem naturae, non quatenus ad prima praecepta ejus, sed quantum ad secunda, quae quasi conclusiones a primis praeceptis derivantur. »

1921. Prop. II. *Polygamia simultanea est contra primitivam Matrimonii institutionem.* — Sententia communis.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Adamus videns Evam, exclamavit (*Gen.*, II, 23, 24) : *Hoc nunc os ex ossibus meis... Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae ; et erunt duo in carne una.* Haec verba monogamiam ex divina institutione manifestare, testatur Trid. (*prol. ad Matrim.*) : « Hoc autem vinculo, inquit, duos tantummodo copulari et conjungi Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba, tanquam a Deo prolata referens, dixit : *Itaque jam non sunt duo, sed una caro.* (*Matth.*, XIX, 6.) »

II. Ex Declaratione Leonis VIII : « Idque, ait, declaratum aperteque confirmatum ex Evangelio perspicimus divina Jesu

Christi auctoritate, qui Judaeis et Apostolis testatus est, Matrimonium ex ipsa sua institutione duntaxat inter duos esse debere. » (Encycl. Arcanum.)

III. Ex Traditione. Ait *S. Chrysostomus* : « Animadvertite autem illum (Christum) non a creatione solum illud affirmare, sed et a praecepto ejus. Non enim dixit, ipsum fecisse unum tantum hominem unamque mulierem ; sed etiam praecepisse, ut unus uni copularetur. » (In *Matth.*, hom. 62, n. 1. M., 58, c. 597.)

S. Hieronym. : « Una costa a principio in unam uxorem versa est. Et erunt, inquit, duo in carne una, non tres, neque quatuor ; alioquin jam non duo, sed plures. Primus Lamech, sanguinarius et homicida, unam carnem in duas divisit uxores : fratricidium et bigamiam eadem cataclysmi poena delevit. » (Contr. *Jovinian.*, l. 1, n. 14. M., 23, c. 233.)

Ven. Beda : « Lamech uxores legitur accepisse duas contra decretum ejus qui dixit : erunt duo in carne una. » (Hexam., l. 2. M., 91, c. 81.)

1922. Prop. III. Ex divina dispensatione, post diluvium licitum erat Patriarchis, Judaeis, et probabilius etiam Gentilibus, plures uxores, habere. — Communis.

PROB. I^a PARS : Licitum erat Judaeis et Patriarchis.

Legimus in Scripturis Abraham, Jacob, Elcaña, David, aliosque viros Deo acceptissimos, plures habuisse uxores, nec unquam fuisse ob hoc reprehensos. Unde recte deducimus, hoc eisdem fuisse licitum.

Et ex Deuter., XXI, 15, 17, constat, Judaeis indiscriminatim licitum fuisse plures habere uxores.

Idem constat traditione. — « Quando mos erat, inquit *S. August.*, crimen non erat ; et nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra praecepta. Quae cum ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoribus objicitur sancto viro Jacob ? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur. Si praeceptum, nulla lege (ob concessam a Deo dispensationem) prohibebatur. » (Contr. *Faustum*, l. 22, c. 47. M., 42, c. 428.)

PROB. II^a PARS : Probabilius etiam licitum erat Gentilibus.

Polygamiam post diluvium in usu fuisse apud ethnicos, constat ex Scriptura. Legimus enim, Gen., XXIX, 23-28, Laban ethnicum Jacob in Matrimonium dedisse Liam et Rachel, et Assuerum plures habuisse uxores.

Hoc autem etiam ethnicis fuisse licitum, probatur praesertim

exemplo Esther, quae ob sanctitatem suam passa non esset fieri uxor Assueri, qui aliam jam habebat uxorem, nec Mardocheus hoc ei consuluisset, nisi compertum habuissent ambo nullum hac in re adfuisse crimen.

PROB. III^a PARS : *Licetum fuit unice ex divina dispensatione.*

« Nulli unquam, ait *Innocent. III*, licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum. » (*Denz.*, n. 353.)

Enimvero. ille solus potest in lege dispensare, qui legem tulit. « Lex autem de unitate uxoris, ait *S. Th.*, non est humanitus, sed divinitus, nec unquam verbo aut litteris tradita, sed cordi impressa, sicut et alia quae ad legem naturae qualitercumque pertinent. Et ideo in hoc a solo Deo dispensatio fieri potuit per inspirationem internam, quae quidem principaliter patribus sanctis facta est, et per eorum exemplum ad alios derivata est, eo tempore quo oportebat praedictum naturae praeceptum praetermitti, ut major esset multiplicatio prolis ad cultum Dei educandae. » (*Suppl.*, q. 65, a. 2.)

PROB. IV^a PARS : *Licetum fuit unice post diluvium.*

Nemini ante diluvium licitum fuisse plures habere uxores, docent communiter SS. Patres et theologi. Ratio est, quia propter primorum hominum longaevitatem potuit sufficienter genus humanum absque uxorum pluralitate propagari. Qua de causa SS. Patres adulterum vocant Lamech, qui primus ante diluvium duas duxit uxores. « In hac progenie, ait *Glossa ordinaria*, Lamech primus contra morem, contra naturam, per bigamiam adulterium commisit. » (*In Gen.*, iv, 19. M., 113, c. 101.)

1923. Prop. IV. *In Lege Evangelica polygamia simultanea omnino prohibita est.*

De fide, ex Trid., Sess. XXIV, can. 2 : « Si quis dixerit, licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Christus, supremus legislator, Matrimonium ad primaevam suam institutionem revocavit, cum pharisaeis respondens, ait (*Matth.*, xix, 4-6) : *Non legistis quia fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos ? et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro.* Porro in primaeva sua institutione polygamia simultanea fuit omnino prohibita. Ergo et in Lege Evangelica.

Praeterea, ait Christus (*Luc.*, xvi, 18) : *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur.* « Si ergo, inquit Innocentius III, uxore dimissa, duci alia de jure non potest, fortius et ipsa retenta : per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia judicentur, circa Matrimonium reprobendam. » (*Denz.*, n. 353.)

Teste Apostolo, paria sunt conjugum jura (*I. Cor.*, vii, 4) : *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Porro (*Rom.*, vii, 3) : *Mulier... vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro.* Ergo a pari, vivente muliere, vir vocabitur adulter, si fuerit cum alia muliere. Non potest igitur vir plures simul habere uxores.

II. **Ex Traditione.** Ait *Clemens Alex.* : « Dominus dum vetera renovat, non amplius concedit polygamiam... sed monogamiam introducit propter liberorum procreationem et domus curam ad quam data est mulier adjutrix. » (*Strom.* l. 3, c. 12. M., 8, c. 1183.)

S. Ambrosius : « Vincit es uxori, noli quaerere solutionem ; quia non licet tibi, uxore vivente, uxorem ducere. Nam et aliam quaerere, cum habeas tuam, crimen est adulterii. » (*De Abrah.*, l. 1, c. 7. M., 14, c. 442.)

§ 2. DE POLYGAMIA SUCCESSIVA.

1924. Polygamiam successivam, seu secundas et posteriores nuptias, tanquam jure divino illicitas et irritas damnaverunt olim Montanistae et Novatiani.

Apud Graecos, ex jure ecclesiastico a Nicolao I Patriarcha Constantinopolitano anno 920 promulgato, et a Joanne X S. Pontifici approbato, quartae nuptiae sunt illicitae et invalidae ; tertiae tunc solum conceduntur, quando bigami ex praecedenti matrimonio prole carent.

In Ecclesia vero Romana nec tertiae, nec posteriores nuptiae prohibitae sunt ; licet ipsa minus propensam se exhibeat erga viduos, qui novas, praesertim tertias aut quartas nuptias ineunt.

1925. Prop. *Polygamia successiva jure divino licita est.*

Certa, ex declaratione Eugen. IV, decr. *pro Jacobitis* : « Declaramus non solum secundas, sed tertias et quartas atque posteriores, si aliquod impedimentum non obstat, licite contrahi posse. Commendatiores tamen dicimus, si ulterius a conjugiiis abstinentes, in castitate permanserint. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Licet Apostolus peroptet ut viduae con-

continentiam servant, atque in viduitate tanquam in statu perfectiori permanant, nihilominus tamen eisdem licentiam concedit secundas et ultiores ineundi nuptias ; imo eas quandoque, ad vitandam incontinentiam, denuo nubere jubet. *Si mortuus fuerit vir ejus, inquit, liberata est a lege viri : ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro. (Rom., VII, 3.) — (I, Cor., VII, 8, 9) : Dico autem non nuptis et viduis : bonum est illis si sic permanant, sicut et ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quam uri. — Cf. ibid., v, 39, 40. — (I, Tim., v, 14) : Volo autem juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratiâ.*

II. **Ex Traditione.** Scripsit *Hermas* : « Dic, si vir vel mulier alicujus decesserit, et nupserit aliquis illorum, numquid peccat ? Qui nubit non peccat. » (*Pastor.*, l. 2, mand. 4, c. 4. M., 2, c. 922.)

S. Ambrosius : « Non prohibemus secundas nuptias, sed non probamus saepe repetitas. » (*De Viduis*, c. 11. M., 16, c. 254.)

S. Hieronymus : « Erubescat calumniator meus, dicens me prima damnare matrimonia, quando legit : Non damno bigamos et trigamos, et si dici potest, octogamos. Aliud est non damnare, aliud praedicare ; aliud est veniam concedere, aliud laudare virtutem. » (*Epist. ad Pammach.*, n. 9. M., 22, c. 499.)

III. **Ex Ratione.** Ex una parte, secundae aut ultiores nuptiae jure divino non sunt vetitae ; ex altera, nihil obstat ex rerum natura, quominus ineantur. Enimvero, morte conjugis vinculum solvitur, ut docet Apostolus ; ac proinde novum superinduci potest ; praeterea, novae nuptiae nec primario nec secundo Matrimonii finibus adversantur ; demum, saepe sunt in remedium incontinentiae. Ergo secundae et ultiores nuptiae, mortuo conjugè, licite iniri possunt.

ARTICULUS II.

De Matrimonii indissolubilitate ¹.

1926. *Indissolubilitas* est Matrimonii perfecta firmitas, qua fit, ut vel ad tempus iniri, vel ad contrahentium voluntatem rescindi non possit.

Indissolubilitati opponitur *solutio* seu *divortium*. Duplex distinguitur Matrimonii solutio : una est quoad ipsum vinculum : vocatur *solutio perfecta* vel *divortium proprie dictum* ; altera, quoad torum vel cohabitationem, vinculo remanente : vocatur *separatio*.

¹ Cf. Rosset, *De Matr.*, n. 548 et seq.

De separatione quoad torum et cohabitationem tractant jus canonicum et theologia moralis ; de solo divortio igitur, seu de sola solutione quoad vinculum nobis agendum est.

Matrimonium, in ordine ad solutionem vinculi, triplici sub respectu considerari potest : vel in se, quatenus contractus naturalis, prout est etiam inter conjuges infideles ; vel quatenus est ratum, prout nimirum rationem sacramenti habet ; vel quatenus est consummatum. (Cf. n. 1898.)

1927. Errores. *Protestantes* passim admittunt, Matrimonium etiam consummatum pluribus in casibus, speciatim in casu adulterii, solvi posse quoad vinculum.

Saeculo elapso, plures *juristae* contenderunt Matrimonium suapte natura non esse indissolubile : jugum enim nimis durum videtur impositum conjugibus, si nullo in casu ab invicem separari et novas nuptias inire liceat. Proin docuerunt, contractum matrimonialem, utpote libera voluntate initum, ad instar aliorum contractuum mutuo contrahentium consensu rescindi posse.

Horum doctrinam ad praxim deducens, coetus legislativus in Gallia, die 20 Sept. 1792, divortium sancivit pro casibus in codice civili definitis. Qua licentia anno 1816 revocata, praeteritis hisce annis pluribus in regionibus restaurata est, in quibus auctoritas civilis impie sibi potestatem adscribit matrimonia quoad vinculum rescindendi, conjugibusque veniam concedendi ut alias nuptias inire valeant.

1928. Prop. I. *Matrimonium in se spectatum, vi primaevae suae institutionis legisque positivae, est indissolubile.*

N.-B. Dicitur : *in se spectatum*, quatenus videlicet Matrimonium est contractus naturalis, et in officium naturae : ac proinde abstrahendo a ratione sacramenti.

Prop. ad fidem pertinet, ex Tridentino, Sess. XXIV, *prol. ad Matr.* : « Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea : quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem...* Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari et conjungi Christus Dominus apertius docet : ... statimque ejusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronuntiatam, his verbis confirmavit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Interrogatus a pharisaeis (*Matth.*, xix) : *Si licet homini dimittere uxorem suam*, respondit Jesus : *Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos ? et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Quibus ex verbis manifestum est, ex divina institutione virum et mulierem tam arcto

ligatos esse vinculo, ut in nullius hominis potestate sit vinculum matrimoniale solvere.

Et objicientibus pharisaeis : *Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii*, respondit Jesus : *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras : ab initio autem non fuit sic*. Ergo, quia *ab initio non fuit sic*, ab initio Matrimonium fuit indissolubile.

II. Ex Declaratione SS. Pontificum. *Bonifacius VIII* declaravit : « Matrimonii vinculum ab ipso Ecclesiae capite rerum omnium Conditor, ipsum in paradiso et in statu innocentiae instituyente, unionem et indissolubilitatem accepisse. » (In 6 *Deer.*, l. 3, Tit. 15, *de voto et voti redempt.*)

Pius VI, in Epist. ad episc. Agriensem, 11 Jul. 1789, relatis verbis Tridentini supra citatis, ait : « Quo manifeste patet Matrimonium vel in ipso statu naturae, ac sane ante multo quam ad proprie dicti sacramenti dignitatem eveheretur, sic divinitus institutum esse, ut secum afferat perpetuum indissolubilemque nexum, qui proinde nulla lege civili solvi queat ; etc. »

Leo XIII : « Jesus Christus, *inquit*, Judaeis et Apostolis testatus est, Matrimonium ex ipsa institutione sui duntaxat inter duos esse debere... et nuptiale vinculum sic esse Dei voluntate intime vehementerque nexum, ut a quopiam inter homines dissolvi aut distrahi nequeat. » (*Encycl. Arcanum.*)

1929. Prop. II. *Matrimonium ex jure naturali saltem secundario est indissolubile.*

Certa, ex condemnata prop. 67^a Syll. : « Jure naturae Matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest. »

PROB. I. Ex Traditione. Ait *S. Joan. Chrysost.* : « *Jam non sunt duo, sed una caro*. Sicut ergo carnem secare scelestum est, ita et uxorem dirimere iniquum. Neque hic stetit (Christus), sed Deum quoque attulit dicens : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet* ; ostendens illud et *contra naturam* et *contra legem* esse : *contra naturam*, quia una caro dissecatur ; *contra legem*, quia cum Deus conjunxerit, et jusserit non separare, vos id facere tentatis. » (*Hom.* 62 (al. 63) in *Matth.*, n. 2. M. 58, c. 597.)

II. Ex S. Thoma. « Matrimonium, *inquit*, ex intentione naturae ordinatur ad educationem prolis, non solum ad aliquod tempus, sed per totam vitam prolis. Unde de lege naturae est quod parentes filii thesaurizent, et filii parentum haeredes sint (II, *Cor.*, xii). Et

ideo cum proles sit commune bonum viri et uxoris, oportet eorum societatem perpetuo permanere indivisam, secundum legis naturae dictamen. Et sic inseparabilitas Matrimonii est de lege naturae. » (*Suppl.*, q. 67, a. 1 ; cf. *Cont. Gent.*, III, c. 123.)

III. **Ex Ratione.** Illud juri naturae adversatur, quod innumera secum adducit mala, quod familias et regna perturbat, et ex quo, velut e nativo fonte, summa scaturit morum corruptela, cui nullum frenum imponi possit. Porro, tale quid est divortium, teste *Leo XIII.* « At vero, *inquit*, quanti materiam mali in se divortia contineant, vix attinet dicere. Eorum enim causa fiunt maritalia foedera mutabilia ; extenuatur mutua benevolentia ; infidelitati perniciose incitamenta suppeditantur ; tuitioni atque institutioni liberorum nocetur ; dissuendis societatibus domesticis praebetur occasio ; discordiarum inter familias semina sparguntur ; minuitur ac deprimitur dignitas mulierum, quae in periculum veniunt, ne, cum libidini virorum inservierint, pro delictis habeantur.

« Et quoniam ad perdendas familias, frangendasque regnorum opes nihil tam valet, quam corruptela morum, facile perspicitur prosperitati familiarum ac civitatum maxime inimica esse divortia, quae a depravatis populorum moribus nascuntur, ac, teste rerum usu, ad vitiosiores vitae privatae et publicae consuetudines aditum januamque patefaciunt.

« Multoque esse graviora haec mala constabit, si consideretur, frenos nullos futuros tantos, qui concessam semel divortiorum facultatem valeant intra certos, aut ante provisos, limites coercere. Magna prorsus est vis exemplorum, major cupiditatum : hisce incitamentis fieri debet, ut divortiorum libido latius quoque serpens plurimorum animos invadat, quasi morbus contagione vulgatus, aut agmen aquarum, superatis aggeribus, exundans. » (*Encycl. Arcanum.*)

1930. Corollarium. Cum Matrimonium, etiam quatenus est in officium naturae, sit indissolubile jure divino tam positivo quam naturali, sequitur : nullam humanam potestatem Matrimonium divortio solvere posse : quippe quod nulla potestas humana in jure divino dispensare possit ; ac proinde leges civiles, quibus sancitur divortium, esse plane irritas, et sacrilegas indebiti juris usurpationes ; necnon eos, qui, facto divortio a lege civili concesso, alias ineunt nuptias, in turpi vivere concubinato.

1931. Prop. III. *Privilegio fidei matrimonium infidelium, post unius conjugis conversionem, quibusdam in casibus quoad vinculum solvi potest.* — Certa.

N.-B. Privilegium fidei (sic dictum quia datum est in favorem fidei, seu *privilegium Paulinum* (sic dictum quia a B. Paulo fuit promulgatum), est licentia facta conjugum fidei discedendi a conjugum infidei, et novum ineundi Matrimonium, si nolit infidelis cum fidei cohabitare, aut si ad cohabitandum consentiens, non nisi cum Creatoris contumelia faciat, aut fidelem ad peccatum mortale pertrahendo. Si vero infidelis pacifice cohabitare consentiat, fidei non potest concedi licentia novum contrahendi Matrimonium.

PROB. I. Ex Verbis Apostoli. Ait B. Paulus (I, *Cor.*, VII, 10-15) : *Iis autem qui Matrimonio juncti sunt, praeceptum non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum... Quod si infidelis discedit, discedat : non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi : in pace autem vocavit nos Deus.*

Jamvero his ex verbis constat, Apostolum concessisse facultatem ipsum vinculum conjugale solvendi. Enimvero :

a) Opponit Matrimonium fidelium cum Matrimonio fidelis cum infidei. Docet, inter fideles mulierem non posse dimitti ; et si fuerit dimissa, nunquam posse alteri nubere, sed debere innuptam manere, aut viro reconciliari. Fidei vero a gentilitate converso amplius quidpiam concedit, dicendo : *si infidelis discedit, discedat : non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Proinde, fidelis liberatur ab ipsa conjugii servitute, seu ab ipso vinculo.

b) Ex contextu patet, Apostolum in favorem fidei velle fidei converso privilegium quoddam conferre. Porro, si vinculum conjugale non rumperetur, nullum concederet privilegium ; quandoquidem et inter infideles et inter ipsos fideles separatio quoad torum et cohabitationem justas ob causas fieri potest. Ergo dicendum est, Apostolum privilegio suo aliquid amplius concessisse, facultatem scilicet ipsum vinculum solvendi et novas contrahendi nuptias.

II. Ex Declaratione et praxi SS. Pontificum.

Ait *Innocentius III* : « Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente : qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit : et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus : *Si infidelis discedit, discedat, etc.* » (*Denz.*, n. 350.)

Idem testatur *Benedictus XIV*, D Synod., l. 6, c. 4, n. 3 ; et plu-

res Pontifices, ut *Gregorius XIII, Pius V, Benedictus XIV*, facultatem hanc in praxim deduxerunt.

N.-B. Quid vero observandum sit in praxi quoad interpellationem ad solvenda id genus Matrimonia, quove tempore solvatur vinculum praecedentis contractus, de his vide partem moralem (Cf. *Marc.* n. 1982).

1932. Prop. IV. *In Lege Mosaica, ex divina dispensatione, Matrimonium dissolvi potuit quoad vinculum.* — Probabilior.

PROB. Divortium in Lege Mosaica fuisse permissum, constat ex verbis Christi (*Matth.*, xix, 8) : *Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras : ab initio autem non fuit sic.*

Et (*Deuter.*, xxiv, 1-4) : *Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam foeditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem.*

Jamvero his ex verbis deducitur, libellum repudii valuisse non solum ad separationem tori et mensae, sicut plures contendunt, sed ad ipsius vinculi solutionem. Etenim :

1º Christus ait : *Ab initio autem non fuit sic.* Porro, jam ante Legem Mosaicam, non secus ac in Lege Christiana, justas ob causas fieri potuit separatio tori et mensae. Ergo separatio, quae non fuit ab initio, et concessa est Judaeis ad duritiam cordis, major fuit magisque absoluta, scilicet quoad vinculum.

2º Qui mulierem dimissam duxit, vocatur in *Deuter.* maritus, non secus ac primus ; et potuit dare libellum repudii, qui non adulterae, sed uxori dandus erat. Quibus constat, inter dimissam et secundum maritum adfuisse verum Matrimonium, ac proinde primum quoad vinculum solutum fuisse.

Confirmatur haec ratio ex eo, quod *Levit.*, xxi, 7, prohibentur sacerdotes ne dimissam in uxorem assumant : quo innuitur id aliis fuisse licitum.

3º Mortuo secundo marito, vel muliere ab eo dimissa, non potuit primus maritus eam amplius in uxorem assumere. Sed, si remansisset vinculum, non apparet ratio cur mulier ad eum redire non potuerit.

1933. Prop. V. *Christianorum Matrimonium consummatum numquam solvi potest quoad vinculum.*

De fide, ex Trid., Sess. XXIV, can. 5 : « Si quis dixerit, propter haeresim aut molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse Matrimonii vinculum ; A. S. » — Et can. 7 : « Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi... ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. 1º *Ex Verbis Christi.* Legimus (*Luc.*, xvi, 18) : *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur ; et qui dimissam a viro ducit, moechatur.* — Et postquam Christus Matrimonium ad primaevam suam institutionem, in qua erat omnino indissolubile, reduxit (*Marc.*, x, 2-9), addidit (v. 11, 12) : *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium commit-*

tit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit moechatur.

Porro, illa Christi verba omnino generalia sunt, nullamque admittunt exceptionem. Igitur, ex divina institutione, consummatum Matrimonium christianorum nulla unquam de causa quoad vinculum solvi potest.

2° *Ex verbis Apostoli.* Legimus (I, Cor., VII, 10-11) : *Iis autem qui Matrimonio juncti sunt praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* — Et v. 39 : *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est ; cui vult nubat : tantum in Domino.* — (Rom., VII, 2, 3) : *Quae sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi : si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro ; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri ; ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.*

Jamvero, his verbis plane constat, christianorum Matrimonium ita esse ex Christi mandato firmum, ut sola alterutrius conjugis morte solvi possit quoad vinculum, et consequenter, « solvere vinculum conjugii inter christianos rati et consummati nullius in potestate esse ». (LEO XIII, Encycl. *Arcanum*.)

II. *Ex Conciliis.* Concil. *Illiberitanum* (an. 313), cap. 9, statuit : « Fidelis femina, quae adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeatur ne ducat : si autem duxerit, non prius accipiat communionem, nisi quem reliquerit, prius de saeculo exierit. »

Florent., decr. pro Arm. : « Quamvis ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit. »

III. *Ex Traditione.* Mire consentiunt SS. Patres in asserendo omnimodam Matrimonii consummati indissolubilitatem, et negando ulla unquam de causa solvi posse quoad vinculum, ne ob adulterium quidem. Unum alterumve citasse sat erit.

Ait *S. Basilus* : « Quae reliquit (virum) est adultera, si ad alium virum accessit... Sed si vir, qui ab uxore discessit, accessit ad aliam, est et ipse adulter. » (*Ep.* 188, n. 9. M., 32, c. 678.)

S. Hieronymus in verba Apostoli supra citata, scribit : « Omnes igitur causationes Apostolus amputans, apertissime definivit, vivente viro adulteram esse mulierem, si alteri nupserit... Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coo-

pertus, et ab uxore propter haec scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. » (*Epist.* 55, n. 3. M., 22, c. 562.)

S. Augustinus : « Licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod reus fit adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis. » (*De conjugii adulter.*, l. 2, c. 4. M., 40, c. 473.)

IV. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia summo zelo semper invigilavit, ut conjugiorum indissolubilitati et perpetuitati consuleretur : contra leges divortium sancientes semper reclamavit ; Protestantium haeresim de divortiis et repudiis anathemate perculit ; nuptias ea conditione initas, ut aliquando dissolvantur, irritas semper declaravit ; principibus potentissimis petentibus ut divortia a se facta rata haberentur, fortiter restitit. « Quam ad rem, *inquit Leo XIII*, omnis admirabitur posteritas invicti animi documenta a Nicolao I edita adversus Lotharium ; ab Urbano II et Paschali II adversum Philippum I regem Galliarum ; a Coelestino III et Innocentio III adversum Philippum II principem Galliarum ; a Clemente VII et Paulo III adversus Henricum VIII ; denique a Pio VII sanctissimo fortissimoque Pontifice adversus Napoleonem I, secundis rebus et magnitudine imperii exultantem. » (*Encycl. Arcanum.*)

V. Ex Ratione convenientiae. 1° Matrimonium christianorum, qui non sola voluntatum unione, sed corporum etiam commixtione facti sunt una caro, perfectissimum est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, quacum unum corpus mysticum efficit. Porro, Christi cum Ecclesia conjunctio est prorsus indissolubilis. Decuit proinde signum etiam illius conjunctionis esse prorsus indissolubile.

2° Divortia secum innumera adducunt mala, et innumeris criminibus januam aperiunt. Ast, tantum defectum cum Legis Evangelicae perfectione stare non decet. Decuit igitur divortia in Lege Evangelica omnino prohiberi.

1934. Scholium. *De divortio ob alterutrius conjugis adulterium.*

Legimus (*Matth.*, xix, 9), Christum haec verba protulisse : *Dico autem vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur ; et qui dimissam duxerit, moechatur.*

Haec Christi verba, ut intuenti patet, duplicem patiuntur explanationem.

Prima, quae est SS. Patrum et omnium catholicorum, clausulam *nisi ob fornicationem*, ad ea, quae praecedunt solum refert, non autem ad ea quae sequuntur. Sicut, v. gr., in hac locutione, *qui die veneris manducat carnem, nisi ob dispensationem, et se inebriat, peccat* ; clausula ad ea sola quae praecedunt logice referri potest. Proinde, sensus verborum Christi est : Quicumque dimiserit uxorem suam (quoad separationem tori et cohabitationis), nisi ob forni-

cationem, moechatur ; quia exponit uxorem suam periculo moechandi, quod peccatum viro, tanquam causae, imputatur ; et qui, dimissa uxore, aliam duxerit, item moechatur, sicut ille qui dimissam duxerit. Quam explanationem diserte tradit S. Augustinus : « Quicumque, *inquit*, dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, facit eam moechari ; et si ipse alteram duxerit, adulterium committit. » (*Contr. Adimant.*, c. 3, n. 2. M., 42, c. 133.)

Secunda eandem clausulam refert tum ad ea quae praecedunt, tum ad ea quae sequuntur, ita ut sensus sit : Quicumque dimiserit uxorem suam ob aliud motivum quam ob fornicationem, et quicumque, separatus ab uxore ob aliud motivum quam ob fornicationem, aliam duxerit, moechatur.

Quam secundam interpretationem sequuntur Protestantes, Calvinistae, Graeci, Launoius (*De regia in Matrim. potest.*, P. 3, a. 1, c. 5.) Exinde inferunt adulterio Matrimonii vinculum dissolvi, et consequenter ob fornicationem licere conjugibus novas inire nuptias.

Haec autem interpretatio rejicitur ut *falsa, erronea, haeresi proxima*, imo, sicuti nonnullis placet, ut *haeretica*, propter can. 7 Concilii Trid., supra citatum. Contradicit enim :

a) *Concilorum declarationibus.* (Cf. dicta in superiori prop.)

b) *Unanimi Patrum testimonio.* (Cf. *ibid.*) — Diserte eam explodit S. Augustinus, loco supra citato. Praeterea, ait idem S. Doctor : « Neque quisquam ita est absurdus, ut moechum neget esse qui duxerit eam, quam maritus propter causam fornicationes abjecit, cum (*Christus*) moechum dicat eum, qui duxerit eam, quae propter causam fornicationis abjecta est. » (*De conjug. adulter.*, l. 1, c. 9. M., 40, c. 457.)

c) *Ipsi Sacrae Scripturae.* — Si quid enim obscuritatis latitet in aliquo Scripturae textu, explicandum est ex locis parallelis, in quibus eadem materia clare et explicite traditur. Porro, ipse Christus (*Luc.*, xvi, 18 ; *Marc.*, x, 11), clare et explicite declaravit nullam ob causam unquam licere uxorem quoad vinculum dimittere.

Quocirca omnino tenendum est, Matrimonii vinculum adulterio nunquam dissolvi, ut declararunt Florentinum et Tridentinum ; et merito Ecclesia « usitam Graecis diremptionem Matrimoniorum multis modis damnavit », ut ait Leo XIII. (*Encycl. Arcanum.*)

1935. Prop. VI. *Christianorum Matrimonium ratum non consummatum dissolvitur quoad vinculum per solemnem professionem religiosam.*

De fide, ex Trid., Sess. XXIV, can. 6 : « Si quis dixerit, Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi ; A. S. »

PROB. Ex Declaratione SS. Pontificum. 1º *Ex Decreto Alexandri III*, an. 1180 : « Post consensum legitimum de praesenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium (sicut Sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt), dummodo carnalis commistio non intervenerit inter eos : et alteri remanenti licitum est ad secunda vota transire. Quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, et alter in saeculo remanere. » (*Denz.*, n. 334.)

2º *Ex Decreto Innocentii III*, an. 1210 : « Nos nolentes a praedecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam Matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus extunc legitime poterit alteri copulari : hoc ipsum tibi consulimus observandum. » (*Denz.*, n. 354.)

1936. Scholium. *De jure quo per vota solemnia dirimitur Matrimonium ratum.*

Prima sententia probabilis docet, votum solemnne dirimere Matrimonium ratum *ex jure divino positivo* ; quia Christus in vitae religiosae favorem hanc vim voto solemnni adnexuit, sicut etiam in favorem fidei exceptionem statuit pro conjuge ab infidelitate converso. Quae lex divina per traditionem innoscit Ecclesiae.

Secunda probabilior et inter recentiores communior, docet, hoc in casu Matrimonium dirimi *ex jure ecclesiastico*. Ratio prima est, quia votum solemnne non dirimit Matrimonium *ratione voti*, secus votum simplex illud etiam dirimeret ; sed *ratione solemnitis*. Porro, votorum solemnitas est de jure ecclesiastico, sicut declaravit Bonifacius VIII (*cap. unic. de voto, in sexto*). Ergo solo jure ecclesiastico Matrimonium dirimitur.

Altera, et quidem praecipua ratio desumitur ex litteris S. Congreg. S. Off., de mandato Leonis XIII datis, die 20 Febr. 1888, in quibus votum solemnne enumeratur inter impedimenta Matrimonium *jure ecclesiastico* dirimentia. Porro, si votum solemnne ex jure ecclesiastico vim habet impediendi quominus Matrimonium valide contrahi possit, sequitur quod, habens votum solemnne posset, sublata lege ecclesiastica, Matrimonium valide contrahere, ac proinde votum solemnne cum matrimoniali vinculo consociabile foret ; si autem consociabile cum vinculo, ergo nec vinculum jam existens solvere posset. Quocirca recte deducitur, ex solo jure ecclesiastico votum solemnne dirimere Matrimonium.

1937. Prop. VII. *Christianorum Matrimonium ratum per dispensationem S. Pontificis solvi potest quoad vinculum.* — Certa.

PROB. I. Ex Declaratione Benedicti XIV. « Nullum, *inquit*, de potestate S. Pontificis moveri amplius posse quaestionem in eo quod attinet ad dispensandum super Matrimonio rato non consummato, cum hodie opinio affirmativa sit communis inter theologos et canonicos, et in praxi sit recepta, uti notorium est. » (*Quaestion.*, can. 479.)

II. Ex Praxi Ecclesiae. SS. Pontifices, saltem a tempore post Martinum V elapso, non raro super Matrimonio rato non consummato dispensarunt, et nostris etiam temporibus sat frequenter hujusmodi dispensationes concessae sunt ¹.

Cum autem Matrimonii solutio sit res ad mores pertinens, nefas foret asserere, S. Pontificem in hujusce modi dispensatione errare posse. Proinde concedendum est, per dispensationem S. Pontificis Matrimonium ratum non consummatum vere solvi quoad vinculum.

¹ Cf. Feije, *De Imped. matr.*, in append., n. 7, ubi multa citantur exempla.

1938. *Quaeritur. Curnam solvi possit Matrimonium ratum, non autem Matrimonium consummatum.*

Resp. Quia Christus dedit S. Pontifici potestatem dispensandi super rato, non autem super consummato: Dicendo enim « *quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis* » (Matth., xvi, 19), Christus dedit Petro potestatem solvendi omne fidelium spirituale vinculum. Matrimonium autem ratum est vinculum spirituale tantum, jus scilicet mutuum in corpora; matrimonium vero consummatum, in quo conjuges effecti sunt una caro, est vinculum spirituale quidem, sed carnale simul, quod Ecclesia solvere nequit.

Apposite S. Thomas: « Ante carnalem copulam est inter conjuges tantum, vinculum spirituale; sed postea etiam est inter eos vinculum carnale. Et ideo sicut post carnalem copulam Matrimonium solvitur per mortem carnalem; ita per ingressum Religionis, vinculum quod est ante carnalem copulam, solvitur, quia Religio est quaedam mors spiritualis, qua aliquis saeculo moriens vivit Deo. » (Suppl., q. 62, a. 2.)

Et ad 2^m: « Ante carnalem copulam non est omnino translatus corpus unius sub potestate alterius, sed sub conditione, nisi interea alter conjugum ad frugem melioris vitae convolet. Sed per carnalem copulam completur dicta translatio, quia tunc intrat uterque in corporalem possessionem sibi traditae potestatis. »

CAPUT V

De Ecclesiae circa Matrimonium potestate.

1939. Quid possit Ecclesia in Matrimonium jam rite contractum, ex superiori capite compertum est. Sed praeter potestatem dirimendi vinculum quibusdam in casibus, alia in Ecclesia existit potestas circa Matrimonium, potestas scilicet tum ponendi conditiones, sine quibus Matrimonium contrahi nequeat, tum inquirendi et iudicandi de Matrimonii validitate, si quod forsan de ea dubium oriatur.

Proinde agendum est de potestate Ecclesiae quoad impedimenta Matrimonii, et causas matrimoniales.

IMPEDIMENTA vocantur obstacula quaedam, quae prohibent ne Matrimonium rite contrahi possit:

Impedimenta alia sunt *dirimentia*, alia *impedientia* seu *prohibentia*. — *Dirimentia* vocantur, quae Matrimonium invalidum reddunt; *impedientia*, quae Matrimonium reddunt non invalidum, sed illicitum.

Ex impedimentis dirimentibus aliqua ab ipsa natura, alia a lege Dei positiva, alia a lege ecclesiastica statuta sunt.

CAUSAE MATRIMONIALES eae intelliguntur, quae Matrimonii vinculum seu valorem respiciunt, sive *antecedenter*, ut sponsalia; sive *concomitanter*, ut consensûs valor et conditiones; sive *consequenter*, ut prolis legitimatio, separatio conjugum, etc.

1940. Errores. *Lutherus et Calvinus*, qui Matrimonium e numero sacramentorum expungunt, Ecclesiae omnem potestatem impedimenta dirimentia statuendi denegant : et praeter ea quae in Levitico, cap. 18, constituta sunt, non alia agnoscunt impedimenta.

Novatoribus saec. xvi accenseri debent *naturalistae*, qui Matrimonium rebus pure humanis adnumerant, « quae auctoribus hominibus institutae sunt, et jure civili populorum reguntur atque administrantur. Unde sequi necesse erat, ut principibus reipublicae jus in connubia omne tribuerent, nullum Ecclesiae esse decernerent : quae si quando potestatem ejus generis exercuit, id ipsum esse aut indulgentia principum, aut injuria factum. » (LEO XIII, *Encycl. Arcanum.*)

Marcus Ant. de Dominis, Launojus, alique auctores juristae et canonistae, necnon theologi aulici seu regalistae « contractum nuptialem a sacramento disjungunt, eo sane concilio, ut Ecclesiae reservatis sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum civitatis. » (LEO XIII, *loc. cit.*) — Iidem Ecclesiae jus originarium denegant leges ferendi, quae Matrimonium dirimant, et quod habet, ex indulgentia et concessione principum derivant.

Nonnulli demum theologi, ea moti ratione quod Matrimonium sit simul sacramentum in bonum Ecclesiae, et contractus civilis in bonum societatis, potestatem impedimenta statuendi et de causis matrimonialibus cognoscendi ex aequo tribuunt Ecclesiae et principibus saecularibus.

1941. Prop. I. *Pollet Ecclesia potestate statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia.*

De fide, ex Trid., Sess. XXIV, can. 4 : « Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse ; A. S. ¹ »

PROB. I. *Ex damnata Prop. 68^a Syll.* : « Ecclesia non habet potestatem impedimenta Matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt. »

II. *Ex constanti Praxi Ecclesiae.* « Magnum pondus est, *inquit Leo XIII*, magna vis historiae, qua luculenter docemur, potestatem legiferam et judicalem, de qua loquimur, libere constanterque ab Ecclesia usurpari consuevisse iis etiam temporibus, quando principes reipublicae consentientes fuisse aut conniventes in ea re, inepte et stulte fingeretur... Postea vero quam ad christianos Imperatores potentatus omnis reciderat, Pontifices maximi et episcopi in Concilia congregati, eadem semper cum libertate conscientiaque juris sui, de Matrimoniis jubere vetare perseverarunt quod utile esse, quod expedire temporibus censuissent, utcumque discrepans ab institutis civilibus videretur. Nemo ignorat quam multa de impedimentis ligaminis, voti, disparitatis cultus, consanguinitatis, criminis, publicae honestatis in Conciliis Illiberitano, Arelatensi, Chalcedo-

¹ Cf. *Cod. Juris. can.* 1012-1143.

nensi, Milevitano II aliisque, fuerint ab Ecclesiae praesulibus constituta, quae a decretis jure imperatorio sancitis longe saepe distarent. » (Encycl. *Arcanum*.)

Porro, cum Ecclesia in juribus suis discernendis infallibilis sit, nefas est dicere eam statuisset impedimenta, quin statuendi potestate polleret.

III. Ex **Ratione**. Matrimonium est Novae Legis sacramentum. Atqui, Christus Ecclesiae potestatem in omnia sacramenta tradidit, non quidem ut eorum substantiam mutare posset, verum ut de conditionibus decerneret in eorum administratione, sive quoad tempus, sive quoad modum, aut personas, aut caeremonias apponendis. Ergo etiam circa Matrimonii conditiones, ut valide iniri queat, Ecclesia decernere potest.

« Christus, ait *Leo XIII*, cum ad talem ac tantam excellentiam Matrimonia renovavisset, totam ipsorum disciplinam Ecclesiae credidit et commendavit. » — Et idem Pontifex praepositos adhortatur ut populum moneant : « Christum novi foederis auctorem illud ipsum (Matrimonium) ex officio naturae in sacramenta transtulisse ; et quod ad vinculum spectat, legiferam et judicalem Ecclesiae suae adtribuisse potestatem. » (Encycl. *Arcanum*.)

1942. Objicitur. Ecclesia sacramentorum substantiam mutare non potest. Atqui appositio impedimenti dirimentis sacramenti substantiam mutat Ergo nequit Ecclesia ea impedimenta statuere.

Resp. Ecclesia sacramentorum substantiam mutare nequit, *formaliter*, id est, statuendo ne talis materia a Christo determinata sit amplius materia valida, *concedo* ; *materialiter*, id est, corrumpendo materiam, ita ut non sit amplius materia, quae a Christo determinata fuit, *nego*. Sic, v. gr., non potest Ecclesia statuere, ne aqua naturalis sit amplius valida materia Baptismi, neve contractus matrimonialis legitimus inter christianos sit sacramentum. At, sicut aliquis aquam substantialiter corrumpere potest et consequenter efficere ne Baptismus valide in ea conferatur, ita potest Ecclesia contractum corrumpere, conditiones quasdam ei apponendo, et statuere, v. gr., contractum a tali persona, vel in tali circumstantia initum, non esse validum, nec consequenter materiam aptam ad sacramentum. Et cum Christus non quemlibet contractum, sed solum contractum *validum* ad esse sacramentale elevaverit, sequitur, Ecclesiam, eo ipso quod contractum invalidat, impedire quominus possit ad sacramenti dignitatem elevari.

1943. Prop. II. *Potestas statuendi impedimenta dirimentia Ecclesiae competit jure proprio et originario, et non ex principum saecularium concessione.*

De fide, ex Bulla *Auctorem fidei*, qua Pius VI prop. 59^m Synodi Pistoriensis tanquam haeticam condemnavit. « Doctrina Synodi, inquit *Pius VI*, asserens, ad civilem supremam potestatem dumtaxat originarie spectare contractui Matrimonii apponere impedimenta ejus generis, quae ipsum nullum reddunt,

dicunturque dirimentia ; quod jus originarium praeterea dicitur cum jure dispensandi essentialiter connexum : subjungens, supposito assensu vel conniventia principum, potuisse Ecclesiam juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum Matrimonii ; quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in christianorum Matrimoniiis jure proprio impedimenta constituere, quae Matrimonium non solum impediunt, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare ; canonum 3, 4, 9, 12, Sessionis 24 Conc. Trid., eversiva, haeretica. » (Denz., n. 1422. Cfr. *Cod. Juris.*, 1038-1040.)

PROB. I. Ex Prop. 69^a condemnata Syll. : « Ecclesia sequioribus saeculis impedimenta dirimentia inducere coepit non jure proprio, sed illo jure usa, quod a civili potestate mutuata erat. »

II. Ex Ratione. 1° Rerum sacrarum dispositio non ad civilem, sed ad ecclesiasticam potestatem pertinet. « Igitur cum Matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium. » (Encycl. *Arcanum.*)

2° Sacramentorum dispensationem Christus non regibus, sed Ecclesiae immediate demandavit. « Deinde, ait Leo XIII, consideranda sacramenti dignitas est, cujus accessione matrimonia christianorum evasere longe nobilissima. De sacramentis autem statuere et praecipere, ita, ex voluntate Christi, sola potest et debet Ecclesia, ut absonum sit plane potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam. » (Loc. cit.)

3° Idem conspicuum fit ex constanti usu et praxi Ecclesiae, « quae potestatem in conjugia christianorum omni cum tempore, tum loco exercuit, atque ita exercuit, ut illam propriam ejus esse appareret, nec hominum concessu quaesitam, sed auctoris sui voluntate divinitus adeptam. » (Encycl. *Arcanum.*)

Enimvero, sicut ex monumentis historicis id commonstrat Leo XIII, jam sub imperatoribus ethnicis christiano nomini infensissimis, Ecclesia impedimenta statuit, atque nuptias a lege civili permissas tanquam irritas declaravit. Porro, « neque illud unquam homini sanae mentis potest persuaderi, de sanctitate et firmitate conjugii, de nuptiis servos inter et ingenuas, tot esse ab Ecclesia conditas leges, impetrata facultate ab imperatoribus romanis, inimicissimis nomini christiano, quibus nihil fuit tam propositum, quam vi et caede religionem Christi opprimere adolescentem. » (Loc. cit.)

Imperatores vero christiani, ut Honorius, Theodosius junior, Justinianus, fateri non dubitarunt se circa connubiorum impedimenta nihil statuere posse, atque in iis, quae nuptias attingunt, nihil amplius sibi competere, quam sacros canones custodire atque defendere.

Ecclesia igitur non ex principum concessione, sed jure proprio et nativo, a Christo immediate accepto, impedimenta Matrimonium dirimentia statuere potest.

1944. Prop. III. *Potestas civilis nullam prorsus habet potestatem statuendi impedimenta Matrimonium christianorum dirimentia*¹.

PROB. I. Hujus propositionis veritas tanquam corollarium ex iis effluit, quae hactenus dicta sunt. Etenim : Contractus matrimonialis ad esse sacramentale elevatus est ; quocirca, quidquid tangit contractum, necessario tangit ipsum sacramentum. Atqui, sola Ecclesia a Christo jus in sacramentorum administrationem accepit. Ergo sola circa contractum aliquid statuere potest.

II. Ex historia constat, cum Ecclesiam principibus saecularibus potestatem statuendi impedimenta dirimentia numquam agnovisse ; tum ipsos principes christianos sibi persuasum habuisse, se illa potestate non pollere ; quippe qui, cum optabant aliqua impedimenta Matrimonio apponi, id ab Ecclesia fieri postulabant. Exemplo est Galliarum Rex, qui a Concilio Tridentino petivit, ut Matrimonium filiorum familias absque parentum consensu initum, invalidum haberetur : quod tamen ei Concilium non concessit.

III. Si principes civiles una cum Ecclesia quamdam haberent potestatem in ipsum Matrimonium, funestissima exinde orirentur incommoda. Contingere enim posset contrarias et oppositas leges ab Ecclesia et Statu circa Matrimonii validitatem ferri ; et consequenter idem Matrimonium esse coram Ecclesia validum, et simul coram societate civili invalidum, aut vice versa ; quod sane funestissima foret ordinis perturbatio. Exinde enim lites et jurgia Statum inter et Ecclesiam continuo exorirentur ; familiarumque tranquillitas et concordia vehementissime perturbarentur.

IV. Fundamentum unicum, quo nituntur regalistae ut quamdam potestatem principibus saecularibus in vinculum matrimoniale tribuant, est supposita illa distinctio et separabilitas, quas contractum inter et sacramentum somniarunt. Sacramenti rationem Ecclesiae reservant ; contractum vero committunt principum potestati et arbitrio.

Sed, quam inane sit et falsum hujusmodi fundamentum ex dictis (n. 1906) liquet : cum enim contractus sit a sacramento inseparabilis, et sui elevatione ad esse sacramentale evaserit res sacra et spiritualis, ipsa terrenae potestati omnino subductus est, atque ecclesiasticae auctoritati traditus.

« Quapropter, ait *Leo XIII*, nec efficitur, nec teste temporum historia comprobatur potestatem in Matrimonia christianorum ad principes reipublicae esse jure traductam. Quod si hac in re alienum

¹ Cf. *Cod. Juris. Can.* 1016.

violatum jus est, nemo profecto dixerit esse ab Ecclesia violatum. » (Encycl. Arcanum.)

1945. Prop. IV. Ecclesia sola jus habet causas matrimoniales iudicandi.

Ecclesiam jus habere in causas matrimoniales, est *de fide*, ex Trid., Sess. XXIV, can. 12 : « Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos ; A. S. » — Ecclesiam *solam* hoc jus habere, est *certum*, ex declaratione Pii VI, ad Episc. Motulens., 17 Sept. 1788 ; et ex *prop.* 74 in Syll. damnata : « Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent. »

PROB. I. Ex Ratione. Causae matrimoniales ad Matrimonii vinculum et valorem quodam modo pertinent, et consequenter ad valorem ipsius sacramenti, a quo contractus est inseparabilis. Porro, sola Ecclesia de causis ad sacramenta pertinentibus iudicare potest. Ergo sola potest de causis matrimonialibus cognoscere.

II. Ex Declaratione SS. Pontificum. Ait *Pius IX* : « A conjugali foedere sacramentum separari nunquam posse, et omnino spectare ad Ecclesiae potestatem ea omnia decernere, quae ad idem Matrimonium quovis modo possunt pertinere. » (*Allocut.* in Consist. 27 Sept. 1852.)

Pius VI, de iis agens, qui quasdam Ecclesiae, quasdam vero civili potestati causas tribuunt, ait : « Spiritus vero sive ratio legis (id est, canonis 12 supra citati) adeo late patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquunt. Si enim hae causae non alia ratione pertinent ad unum Ecclesiae iudicium, nisi quia contractus matrimonialis est vere et proprie unum ex septem Legis Evangelicae sacramentis, sicut haec sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hae causae spectare unice debent ad iudices ecclesiasticos, cum eadem sit ratio in omnibus. » (*Epist. ad episc. Motulens.*)

Et in Bulla : *Auctorem fidei*, idem Pontifex damnavit ut *falsam*, *prop.* 58^m Synodi pistoriensis, quae statuit sponsalia « civilium legum praescripto omnino subiacere ». (*Denz.*, n. 1421.)

1946. Quaeritur I. An contractus vel causae matrimoniales christianorum potestati civili nulla ratione subdantur ?

Resp. I. Cum contractus matrimonialis sit a ratione sacramenti inseparabilis, ipse *quoad vinculum* sive ineundum sive solvendum, potestati civili nulla ratione subditur. Proinde Matrimonium *civile*, in ordine ad sponsores coniungendos, invalidum est omnino, putidus est concubitus, et de se nec eos quidem effectus civiles, quos civilis potestas ei adscribit, iuste inducere potest, cum ne validi quidem contractus naturalis rationem possideat.

Quia vero plura extrinsece et accidentaliter cum Matrimonio connectuntur, ut dos, haereditas, legitimitas proles in foro civili, admissio ad publica officia, et alia id genus, quae bonum societatis directe respiciunt, horum respectu contractus matrimonialis subdi potest civili potestati. Proinde, circa hujusmodi accidentalia princeps saecularis ea statuere potest, quae ad bonum societatis conducunt, salvis tamen juriis Ecclesiae et primariis ipsorum contrahentium officiis.

Ecclesia « non ignorat neque diffitetur, ait *Leo XIII*, sacramentum Matrimonii, cum ad conservationem quoque et incrementum societatis humanae dirigatur, cognationem et necessitatem habere cum rebus ipsis humanis, quae Matrimonium quidem consequuntur, sed in genere civili versantur : de quibus rebus jure decernunt et cognoscunt qui rei publicae praesunt. » (Encycl. *Arcanum*.)

Resp. II. Quoad causas matrimoniales. — « Tria sunt causarum matrimonialium genera, ait *Benedictus XIV*.

« Aliquae versantur circa initi foederis firmitatem, et hae, nullo catholico-rum contradicente, in solo Ecclesiae foro sunt pertractandae.

« Aliae sunt causae excitatae, aut super- validitate sponsalium, aut super jure instituendi divortium quoad torum et cohabitationem ; et istae pariter ob illum respectum, quem habent ad Matrimonii sacramentum, ad solum judicem ecclesiasticum pertinent.

« Aliae demum sunt causae, quae connexionem quidem habent cum Matrimonio, sed res mere politicas et temporales directe atque immediate respiciunt, uti sunt lites, quae frequenter moventur super dote, donatione propter nuptias, haereditaria successione, alimentis et similibus ; et istas ad judices saeculares pertinere ex communi Doctorum sensu recte docent Bellarminus et Tanner. » (*De Synod.*, l. 9, c. 9, n. 3 et 4.)

1947. Quaeritur II. Utrum princeps saecularis possit impedimenta Matrimonii infidelium dirimentia statuere.¹

Resp. a) Plures theologi et canonistae recentiores docent, principem saecularem posse quidem prohibere enuptias infidelium, quas bono publico noxias arbitratur, et hujusmodi nuptias ineuntes poenis mulctare ; ast non pollere auctoritate apponendi impedimenta, quae contractum secundum legem naturalem initum invalidum reddant².

Hujus sententiae patroni provocant praesertim ad verba Leonis XIII (*Encycl. Arcanum*) : « Cum Matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur, ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae. »

b) Antiquiores vero theologi et canonistae, quibus consentiunt plurimi recentiores, communis affirmabant, posse principem civilem, propter reipublicae bonum, statuere quoad subjectos suos infideles impedimenta Matrimonii dirimentia, dummodo sint rationabilia. Cui sententiae tanquam probabiliori subscribimus. Etenim :

^{1o} Sententiam hanc in praxi sequitur S. Sedes, quae invalida tenet infidelium Matrimonia, in quibus intervenit impedimentum dirimens juris positivi ab eorum principe conditi, ut constat ex documentis nuperrime divulgatis, scilicet rescripto S. C. de Prop. Fide, 26 Jun. 1820, et altero S. C. Sancti Off., 20 Sept. 1854³.

^{2o} *Idem suadetur ratione.* — Si Matrimonia lege positiva nulla regerentur, maxima inde mala in societatem tam civilem quam domesticam redundarent.

¹ Cf. Rosset, *De Matr.*, n. 803 et seq. ; Gasparri, *De Matr.*, n. 281 et seq. — ² Cf. Perrone, *De Matr.*, p. 2, sect. 2, c. 3. — ³ Cf. *Collect. S. C. de Prop. Fid.*, n. 1147 1149 ; et Gasparri, *loc. cit.*

Qua de causa, ob incolumitatem scilicet ipsius generis humani, ob pacem et tranquillitatem status et familiae, Ecclesia plura condidit impedimenta Matrimonium dirimentia, quae tamen, inspecta sola lege naturali aut divina positiva, contractum matrimonialem non invalidant ; cujusmodi sunt Matrimonia inita absque publica forma, vel inter adoptantem et adoptatam, vel consanguineos inter et affines. Necesse est igitur quamdam existere auctoritatem, quae conjugii invigilet et circa ea leges ferat, ne in societatis detrimentum vergant : alioquin Deus bono publico non satis providisset

Porro, apud infideles, nulla existit auctoritas religiosa, cui Deus potestatem contulerit ea ordinandi, quae ad conjugia pertinent ; neque Ecclesia circa eorum Matrimonia quidquam statuere potest, cum de iis qui foris sunt, judicare non habeat. Proinde, licet Matrimonium, qua officium naturae, vi divinae suae institutionis et ratione suae significationis (unionis scilicet Christi cum Ecclesia), sit « sua vi, sua natura, sua sponte sacrum » (cf. n. 1900), et qua tale ad potestatem religiosam essentialiter pertineat ; ipsa tamen deficiente, jus circa connubia ad potestatem civilem devolvitur, quae sola apud infideles legitime existit, et cui soli competit officium bono publico invigilandi. Quapropter *jure devolutivo* potest princeps civilis circa infidelium Matrimonia eas statuere leges, quae ad societatis bonum necessariae sunt ; et proinde etiam de eorumdem causis matrimonialibus cognoscere, et judicare an contracta Matrimonia sint juxta leges inita ac proinde valida, necne : cui enim potestas legislativa, eidem et judiciaria competit.

Matrimonia vero semel valide inita etiam inter infideles princeps civilis nulla unquam de causa solvere potest, cum nulla hujusmodi potestas eidem sit concessa ; nec impedimenta, quae statuere potest, vim retroactivam habere valeant.

APPENDIX

DE VIRGINITATIS PRAESTANTIA ¹

1948. Matrimonium, utpote ab ipso Deo institutum atque a Christo ad dignitatem sacramenti elevatum, est quid sanctum Deoque gratum ; ast majori laude et dignitate commendatur virginitas, qua homo, ut Deo rebusque divinis liberius vacet, voluntariam servat carnis integritatem, atque firmo proposito ab omni, etiam licita, carnali voluptate in perpetuum abstinere.

1949. **Errores.** Jovinianus, saeculo iv, primus exstitit, qui virginitatis decorem et praestantiam minuere attentavit. Non damnabat quidem virginitatem ; sed ei statum conjugalem aequabat, docens utrumque eandem laudem idemque meritum habere apud Deum.

Reformatores saeculo xvi ulterius progressi sunt. Cum perditissimis essent moribus, atque turpi concubinato clericalem caelibatum violassent, suam vivendi rationem cohonestare aggressi sunt, docentes : Matrimonium virginitati atque caelibatui praestare, et esse omnibus, vi legis naturalis, praescriptum.

Statum virginitatis pro Deo susceptum acriter etiam impetunt Montesquieu (*Lettres persanes*, 117), necnon pauci recentiores philosophi et medici materialistae.

1950. **Prop.** *Status virginitatis statui Matrimonii praestat.*

De fide, ex Trid., Sess. XXIV, can. 10 : « Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel caelibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut coelibatu quam jungi Matrimonio ; A. S. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. 1° Postquam Christus omnimodam Matrimonii indissolubilitatem statuerat, dixerunt ei discipuli ejus (*Matth.*, xix, 10-12) : *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit illis : Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt ; et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus ; et sunt eunuchi qui se ipsos castraverunt propter regnum coelorum. Qui potest capere, capiat.*

Sed prout SS. Patres unanimiter testantur, qui se ipsos castraverunt, illos designant, qui statum virginitatis elegerunt ; quem non elegerunt, nisi quia datum est illis ex speciali Dei gratia. « Qui potest capere, capiat, ait S. Hieronymus. Grandis fidei est, grandisque virtutis, Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino ; et juxta eundem Apostolum, esse sanctum corpore et spiritu. Hi sunt eunuchi qui se, lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiunt per Isaiam (Lvi), quod pro filiis et filiabus locum in coelis habeant paratum. » (*Cont. Jovinianum*, l. 1, 12. M., 23, c. 228.)

2° S. Paulus (I, *Cor.*, vii), virginitatem et caelibatum adeo commendat, ut eorum supra Matrimonium praestantiam vix fortius exprimi possit. Ait : v, 1 : *Bonum est homini mulierem non tangere.* — v, 7, 8 : *Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum : sed unusquisque proprium donum habet ex Deo : alius quidem sic, alius vero sic. Dico autem non nuptis et viduis : bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego.* — v, 32-34 : *Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est. Et mulier innupta, et virgo, cogitat quae Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu.* Tandem concludit, v, 38-40 : *Igitur qui Matrimonio jungit virginem*

¹ Cf. S. Th., 2. 2, q. 152 ; *Cont. Gentes*, l. 3, c. 136 ; Rosset, *De Matr.*, n. 371 et seq.

suam, bene facit : et qui non jungit, melius facit... Quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat ; tantum in domino. Beatior autem erit si sic perman-
serit secundum meum consilium : puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam.

3° In *Apocalypsi*, xiv, 3, 4, singulare praemium eis, qui virginitatem servaverunt, promittitur. Et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt co inquinati : virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque erit. (Cf. S. ALPH., *Vera sponsa*, c. 1.)

II. Ex Traditione. SS. Patres virginitatem uno ore laudibus extollunt, ejusque supra Matrimonium praestantiam celebrant.

Scribit S. Clemens I Rom. : vel, ut alii volunt, vetus scriptor II saeculi. « Cujuscumque sexus virginibus asseritur nomen multo clarius quam honor ex filiis et filiabus procedens, eisque promittitur sublimior habitationis locus ; nec ipsis comparandi sunt conjuges, licet sanctitate eximii, et quorum torus fuit immaculatus. Locus enim in quo habitabunt, non tantum electis omnibus commune regnum coelorum est, sed pars ipsorum cum sanctis Angelis est, ut nobiliter et excellentius quod elegerunt vitae genus remuneretur. » (*Ep. 1. ad Virgin.*, c. 4. M., 1, c. 388.)

S. Joan. Chrysost. : « Bonum est virginitas ; et ego consentio ; ac Matrimonio etiam melior, et hoc confiteor. Et si placet, quanto etiam melior sit addam : quanto coelum terra, quanto hominibus Angeli. Imo ut fortius aliquid dicam, etiam amplius. » (*De Virginitate*, c. 10. M., 48, c. 540.)

III. Ex Ratione. Jovinianus, inquit S. Th., « posuit virginitatem non esse Matrimonio praefereendam. Qui quidem error praecipue destruitur et exemplo Christi, qui et Matrem virginem elegit, et ipse virginitatem servavit : et ex doctrina Apostoli, qui (I, *Cor.*, vii), virginitatem consuluit tamquam melius bonum ; et etiam ratione ; tum quia bonum divinum est potius humano bono ; tum quia bonum animae praefertur bono corporis ; tum etiam quia bonum contemplativae vitae praefertur bono activae. Virginitas autem ordinatur ad bonum animae secundum vitam contemplativam, quod est cogitare ea quae sunt Dei ; conjugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod est corporalis multiplicatio generis humani ; et pertinet ad vitam activam, quia vir et mulier in Matrimonio viventes necesse habent cogitare quae sunt mundi, ut patet per Apostolum (I, *Cor.*, vii). Unde indubitanter virginitas praeferenda est continentiae conjugali. » (2. 2. q. 152, a. 4.)

N.-B. Qui virginitatem impugnant, provocant tum ad jus naturale, tum ad jus publicum, imo ad jus divinum positivum, et ad auctoritatem Patrum et Conciliorum¹. Duas tantum abjectiones ex jure naturali et ex jure publico petitas, utpote inter recentiores materialistas usitatores, allegare juvat.

1951. Objicitur I. Natura, inquit, dedit organa ut homo eis utatur. Cuique igitur jure naturae incumbendum est procreationi prolis.

Resp. Duplicis generis organa elargita est homini natura : alia quae ad ipsius individui bonum necessaria sunt, v. gr., vis nutritiva, visus, auditus, etc. ; alia quae ad multitudinis bonum ordinantur. Quae ad ipsius individui bonum sunt necessaria, a quolibet, integra si fuerint, proprii boni causa exercenda sunt, ut patet de vi nutritiva ; quae vero non ad individui, sed ad multitudinis bonum ordinata sunt, non necesse est ab omnibus indiscriminatim exerceri ; sat est aliquos eisdem uti, in quantum bonum multitudinis hoc exigit. Porro, vis generativa non ad ipsius individui, sed ad multitudinis bonum ordinatur ; quocirca sat est ad castitatem non vocatos nubere ; alii vero absque juris naturalis violatione caelibes remanere possunt.

¹ Cf. Rosset, n. 372 et seq.

1952. **Obj. II.** Bonum publicum *inquunt*, praestat bono privato. Sed Matrimonium, civium numerum augendo, ad publicum societatis bonum ordinatur; virginitas vero ad solum bonum privatum.

Praeterea, si omnes virginitatem servarent, civilis societas et totum genus humanum mox exstinguerentur.

Demum, virgines et caelibes, utpote qui propriae solum perfectioni studeant, civitatibus sunt inutiles, ac eo ipso jura civitatis laedunt.

Resp. 1° Bonum publicum praestat bono privato, *dist.* : si sunt ejusdem ordinis, *conc.* ; si sunt diversi ordinis, *nego*. Jam vero bonum publicum, ad quod ordinatur prolis generatio, est ordinis naturalis; virginitas vero, utpote propter Deum et vitae spiritualis perfectionem suscepta, ordinatur ad bonum gratiae, quod per se cuicumque naturali bono praestat. « Bonum universi, *inquit S. Th.*, est majus quam bonum particulare unius, si accipiat utrumque in eodem genere. Sed bonum gratiae unius majus est quam bonum naturae totius universi. » (1. 2, q. 113, a. 9, ad 2.)

2° De generis humani diminutione vel ~~extinctione~~ ob virginitatem, quae propter Deum et vitae spiritualis perfectionem servatur, nullatenus est timendum; talis enim virginitas, utpote naturae onerosa, semper erit rara; unde eam Dominus donum Dei vocavit, quod non omnibus conceditur.

De ejusdem vero diminutione potius timendum est tum ob detestandum caelibatum quem multi, ex iis praesertim qui contra caelibatum ecclesiasticum deblaterant, libidinis causa servant, ut nempe oneribus Matrimonii subtracti, passionibus ignominiae liberius indulgeant; tum ob eorum agendi rationem, qui, Matrimonio invito, execrabili commercio solam voluptatem quaerunt, prolem vero devitant.

3° Demum, omnino negandum est statum virginitatis bono publico non prodesse. Etenim :

a) Bonum publicum expostulat non solum ut augeantur bona materialia, sed etiam et praesertim ut abundant bona spiritualia; sed ad haec procuranda, virgines oratione, omniumque virtutum exemplo apprimè adlaborant. Multitudini hominum, *inquit S. Th.*, « necessarium est non solum quod multiplicetur corporaliter, sed etiam quod spiritualiter proficiat. Et ideo sufficienter providetur humanae multitudini, si quidam carnali generationi operam dent : quidam vero ab hac abstinentes, contemplationi divinorum vacent ad totius humani generis pulchritudinem et salutem : sicut etiam in exercitu quidam castra custodiunt, quidam signa deferunt, quidam gladiis decertant; quae tamen omnia debita sunt multitudini, sed per unum impleri non possunt. » (2. 2, q. 152, a. 2, ad 1.)

b) Sed et bonum temporale civitatum multum promovent virgines, tam viri quam mulieres. Alii educandae juventuti totos se devovent; alii infirmis in nosocomiiis subserviunt; alii ut proximo in omnigenis miseriis subveniant, propriam imò vitam profundere non verentur, ut quotidiana testatur experientia. Ast, si propriae prolis educandae curis detinerentur, si propriae familiae amore forent illaqueati, quomodo possent, sui obliti, totos in proximi utilitatem sese impendere? Exinde patet, bona vel temporalia civitatum virginitatis statu propter Deum suscepto apprimè promoveri. (Cf. etiam dicta de caelibatu ecclesiastico, n. 1891.)

DE NOVISSIMIS

CAP. I. De judicio particulari. } A. 1. De ejus existentia.
/ A. 2. De ejus circumstantiis.

CAP. II. De Purgatorio.

CAP. III. De Antichristo.

CAP. IV. De signis consummationis saeculi. } A. 1. De signis remotis.
/ A. 2. De signis proximis.

CAP. V. De mortuorum resurrectione. } A. 1. De ejus veritate.
/ A. 2. De ejus circumstantiis.
/ A. 3. De resurgentium qualitatibus.

CAP. VI. De judicio universali. } A. 1. De ejus existentia.
/ A. 2. De ejus circumstantiis.

CAP. VII. De mundi innovatione.

CAP. VIII. De statu damnatorum. } A. 1. De inferni existentia.
/ A. 2. De inferni aeternitate.
/ A. 3. De poenis damnatorum.

CAP. IX. De Statu Beatorum. } A. 1. De beatitudine.
/ A. 2. De dotibus et aureolis.

INTRODUCTIO

1953. Ex iis, quae in hujusce operis decursu exposita sunt, perspectum habemus, et quomodo Deus ad gloriam suam et electorum salutem mundum e nihilo condiderit ; et quomodo opus suum, peccato Adani collapsum, in sanguine Salvatoris restauraverit ; et quomodo hominem omnibus tam internis quam externis instruxerit salutis mediis, quibus aeternam beatitudinem consequi valeat. Manifestatum est etiam, quo pacto Deus operi suo incessanti cura invigilet, atque omnia, tam in ordine naturae quam in ordine gratiae, hunc in finem dirigat, ut ad gloriam suam compleatur electorum numerus : quo impleto, mundo huic adspectabili finis imponetur, et, omnibus in termino immutabiliter constitutis, Beati in gloria, reprobī in gehenna Creatoris gloriam in aeternum celebrabunt.

Ut igitur theologica consideratio de Deo ejusque operibus ad apicem ducatur, superest ut de Deo omnium consummatore etiam instituatur sermo ; de Deo scilicet omnia in suo termino constituyente, et operi suo quasi coronidem impo-
nente.

1954. **Divisio tractatus.** — Inscribitur hic tractatus DE NOVISSIMIS, quia ejus argumentum in iis considerandis versatur, quae juxta divinae providentiae oeconomiam *ultimo* seu *novissime* obtinunt tum cuilibet homini singulari, tum cuncto humano generi ac universo mundo ; de quibus nos monet Spiritus Sanctus (*Eccli.*, vii, 40) : *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis.*

Hominis novissima quatuor enumerantur, videlicet ; *mors, judicium particulare, infernus, et coelum* cujus atrium est *purgatorium* pro iis qui justificati, sed nondum perfecte purgati, decedunt.

Ipsius generis humani et totius universi novissima sunt *mundi physici conflagratio et innovatio, mortuorum resurrectio, et judicium universale.*

Ordo igitur logicus expostularet ut in hocce tractatu primo de novissimis cujusque hominis singularis, deinde de totius universi et ipsius generis humani novissimis sermo institueretur. Ast, cum de hoc argumento *Doctor Zelantissimus, S. Alphonsus*, plures et eas quidem pulcherrimas conscripserit dissertationes, operae pretium esse putavimus S. Doctoris dicta, eodem servato ordine, compendiose referre, paucis tantum additis, ubi pro rerum opportunitate utile visum fuerit.

Disseretur proinde : I. De judicio particulari. — II. De purgatorio. — III. De Antichristo. — IV. De signis finem mundi praecedentibus. — V. De mortuorum resurrectione. — VI. De finali judicio. — VII. De statu mundi post ultimum judicium. — VIII. De statu damnatorum. — IX. De statu Beatorum.

De morte, qua finis imponitur viae et homo in termino constituitur, jam in decursu operis sufficienter actum est.

CAPUT I

De judicio particulari¹.

1955. Judicium particulare est *discussio operum a Deo facta in morte cujuslibet hominis, ut ei pro meritis sive praemium sive poena retribuatur.*

De judicio particulari erraverunt tum antiquiores quidam haeretici, *Chiliastae* nomine, docentes, animas ad ultimum usque judicium in incerto relinqui; tum *Lutherus* et *Calvinus* autumantes, sortem animarum ante diem ultimi judicii certo determinari non posse.

Circa judicium particulare duo sunt investiganda, nimirum : I. Ejus existentia atque exsecutio; II. ejus circumstantiae.

ARTICULUS I.

De judicii particularis existentia atque exsecutione.

1956. Prop. I. *Anima cujuslibet hominis statim post mortem a Deo judicatur.* — Certa.

N.-B. Haec prop. non explicite quidem definita est *de fide*; implicite vero in iis continetur definitionibus, quibus statuitur, animas statim post mortem, vel in infernum detrudi, vel in coelum assumi, si plene purgatae fuerint.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Eccli.*, XI, 28, 29) : *Facile est coram Deo in die obitus, retribuere unicuique secundum vias suas... In fine hominis denudatio operum illius.* Jamvero ex verbis : *retribuere unicuique secundum vias suas*, — *denudatio operum*, planum est hic agi de quodam judicio. — Illud autem judicium statim post mortem fieri, conspicuum est ex verbis : *in die obitus*, — *in fine hominis*.

(*Hebr.*, IX, 27) : *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium.* Et si nonnulli theologi hunc textum de ultimo solum judicio intelligunt, eum tamen alii, sicuti etiam nonnulli, ex Patribus, de judicio particulari interpretantur, cum nullum Apostolus mortem inter atque judicium intervallum ponat.

II. Ex Traditione. Ait *S. Joan. Chrysost.* : « Post decessum ex hac vita, nos horrendo tribunali sistendos esse, rationem reddituros de

¹ Cf. S. Alph., Diss. I; Gotti, Tr. *De Judicio*, q. 4. (tom. 16, p. 343).

gestis omnibus. » (In *Matth.*, hom. 13. M., 57, c. 217.) — *S. Joan. Damasc.* : « Hominum actiones in extremo vitae spiritu velut in trutina appendi. » (*Orat. De defunct.*, n. 25. M., 95, c. 271.) — Et *S. August.* : « Jam illud rectissime et valde salubriter credit, iudicari animas cum de corporibus exierunt, antequam veniant ad istud iudicium, quo eas oportet jam redditis corporibus iudicari. » (*De orig. animae*, l. 2, c. 4. M., 44, c. 498.)

III. **Ex Ratione.** 1° *De fide* est, animas impiorum in mortis articulo igne gehennae statim puniri ; sanctorum vero animas plene purgatas gaudio beatifico statim remunerari. Porro, ut justa sit retributio pro operibus in hac vita peractis, operum discussionem necessario praesupponit. Ergo quilibet statim post mortem iudicabitur.

2° In mortis articulo terminatur merendi vel demerendi tempus. Sed, absoluto cursu viae, conveniens est iudicium de quolibet statim ferri.

3° « Quilibet homo, ait *S. Th.*, et est singularis quaedam persona, et est pars totius generis humani : unde et duplex ei iudicium debetur. Unum singulare, quod de eo fiet post mortem, quando recipiet juxta ea, quae in corpore gessit, quamvis non totaliter, quia non quoad corpus, sed quoad animam tantum ; aliud iudicium debet esse de eo, secundum quod est pars totius humani generis. » (*Suppl.*, q. 88, a. 1, ad 1.)

1957. **Prop. II.** *Impiorum animae statim post iudicium particulare in infernum detruduntur ; piorum vero animae perfecte purgatae (post Christi mortem) beatifica Dei visione statim donantur.*

De fide, ex Lugdun. II, et ex Florent., *decr. pro Graecis.*, in quo legitur : « Definimus insuper... illorum animas, qui post Baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt ; illas etiam, quae post contracti peccati maculam... sunt purgatae, in caelum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est ; ... illorum autem animas, qui in actuali peccato mortali, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas. » — Cf. *etiam Const. Benedictus Deus, Benedicti XII*, an. 1336, *contra millenarios.* (*Denz.*, n. 456.)

PROB. 1^a PARS : *Impiorum animae statim post mortem in infernum detruduntur.*

I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Luc.*, xvi, 22, 24) : *Mortuus est dives, et sepultus est in inferno... Crucior in hac flamma.*

II. **Ex Traditione.** Scribit *S. Hilarius* : « Excepit impios statim

ultor infernus. » (In Ps. II, n. 48, M., 9, c. 290.) — *S. Gregor. Magn.* : « Sicut electos beatitudo laetificat, ita credi necesse est, quod a die existus sui ignis reprobos exurat. » (*Dialog.*, l. 4, c. 28, M., 77, c. 365.)

PROB. II^a PARS : *Animae justae plene purgatae beatifica Dei visione statim donantur.*

I. **Ex S. Scriptura.** Christus ait ad B. Latronem (*Luc.* xxiii, 43) : *Hodie mecum eris in paradiso* ; id est in fruitione gloriae, sicut explicant S. Patres ¹ ; quam gloriae fruitionem Patribus in sinu Abrahae detentis Christus descendens ad inferos elargitus est ².

(II, *Cor.*, v, 1 et seq.) : *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, aeternam in coelis... Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino (per fidem enim ambulamus et non per speciem) : audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominum.* — (*Philipp.*, I, 23) : *Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo.*

Quibus ex verbis patet, statim ac corpus, domus nostra terrestris, per mortem dissolvitur, animam, si nihil expiandum ei superfuerit, recipi in domum non manufactam, aeternam in coelis, et praesentem sisti ad Dominum, et esse cum Christo. Sed, *recipi in coelum, praesentem esse ad Dominum, esse cum Christo*, nihil aliud est quam beatifica fruitione donari.

II. **Ex Traditione.** « Luce clarius constat, ait *S. Greg. Magn.*, quia defunctorum justorum animae, mox ut hujus carnis claustro exeunt, in coelestibus sedibus recipiuntur, quod et ipse per se Veritas attestatur... et Paulus dissolvi desiderans et esse cum Christo. Qui ergo Christum in coelo esse non dubitat, nec Pauli animam esse in coelo neget. » (*Dial.*, l. 4, c. 35. M., 77, c. 357.)

Saevientibus persecutionibus, ut fidelium constantiam roborarent, S. Patres ad spem Deum statim post mortem videndi provocabant. Ait *S. Cyprianus* : « Baptisma (sanguinis), quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat... Quanta est dignitas, quanta securitas... claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et mundus, et aperire eosdem statim, ut Deus videatur et Christus. » (*Exhort. ad martyr.*, c. 13. M., 4, c. 676.)

III. **Ex Confessione Martyrum.** Ut ex ipsorum actis constat, Martyres, v. gr., S. Felicitas, S. Lucius, S. Symphorosa, coram iudicibus aperte protestati sunt, eos, qui ab ipsis necati fuerant, coelesti

¹ Cf. Mäzzella, *De Deo Creante*, n. 1206. — ² Cf. S. Th., p. 3, q. 52.

gloria jam perfrui. — Ad judicem ait *S. Symphorosa* : « Vir meus Getulius et frater ejus Amantius pro nomine Jesu Christi decollari maluerunt, quam sacrificare ; vicerunt vestros daemones, et nunc cum aeterno rege vita aeterna fruuntur in coelis. »

IV. Ex Sensu fidelium et Liturgiis. Quotquot exstant fideles, persuasum sibi habent sanctos in coelis divina visione perfui ; et eorum precibus se commendant, ut pro se apud Deum intercedere dignentur.

Ipsa Ecclesia in precibus suis clare testatur, Sanctos in coelis jam remunerari. Sic, v. gr., in festo *S. Gregorii* orat : « Deus, qui animae famuli tui *Gregorii* aeternae beatitudinis praemia contulisti, etc. »

V. Ex Ratione. Utramque thesis partem ratione confirmat *S. Thomas*.

1° « Nulla ratio est, *inquit*, quare in punitione vel praemiatione animarum exspectetur resumptio corporum ; quin magis conveniens videtur, ut animae in quibus per prius fuit culpa et meritum, prius etiam puniantur vel praemientur. » (*Cont. Gent.*, l. 4, c. 91.)

2° « Sicut in corporibus est gravitas, vel levitas, qua feruntur ad suum locum, qui est finis motus ipsorum, ita etiam est in animabus meritum vel demeritum, quibus perveniunt animae ad praemium, vel ad poenam, quae sunt fines actionum ipsarum. Unde sicut corpus per gravitatem vel levitatem statim fertur in locum suum, nisi prohibeatur ; ita animae, soluto vinculo carnis, per quod in statu viae detinebantur, statim praemium consequuntur, vel poenam, nisi aliquid impediatur ; sicut interdum impedit consecutionem praemii veniale peccatum, quod prius purgari oportet ; ex quo sequitur quod praemium differatur. Et quia locus deputatur animabus secundum congruentiam praemii vel poenae, statim ut anima absolvitur a corpore, vel in infernum immergitur, vel ad coelos evolat ; nisi impediatur aliquo reatu, quo oporteat evolutionem differri, ut prius anima purgetur. » (*Suppl.*, q. 69, a. 2.)

ARTICULUS II.

De circumstantiis judicii particularis.

De circumstantiis judicii particularis nihil est fide definitum ; imo nec quidquam certitudine theologica tenetur. Quae igitur probabiliora videntur indicabimus.

1958. I. De tempore judicii. — « Docent communiter theologi, ait *S. Alph.*, particulare judicium in ipso mortis momento institui, in illo scilicet temporis puncto, quo anima separatur a corpore. Non fit ante illud instans, quandoquidem nondum transiit merendi vel demerendi tempus ; nec post illud, peracta enim illa separatione, nulla datur differendi judicii ratio, cum anima sit extra viam, et

consequenter incapax majorem aut mercedem aut poenam promerendi. » (N. 4.)

« Quamvis S. Patres atque theologi dicant, iudicio assistere et Angelum custodem tamquam advocatum, et daemonem tamquam accusatorem, omnia tamen in unico instanti, seu, ut ait S. Augustinus, mira celeritate peragentur; quandoquidem Christus, etiam qua homo, opera nostra perfecte cognoscens, ad ea discutienda nec tempore indiget, nec testibus. Quocirca ipse nos monet, dicens: *Et accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox* (Malach., III, 5); — *Ego sum iudex et testis.* (Jerem., XXIX, 23.) — Praeterea, in illo momento, operatione divina, quilibet iudicandus merita aut demerita sua uno ictu oculi cognoscet. » (N. 5.)

1959. II. De loco iudicii. — Cum iudicium in ipsissimo instanti instituitur, quo anima separatur a corpore, communior theologorum opinio tenet, hominem in eo ipso loco, ubi moritur, iudicari. (N. 6.)

1960. III. De Iudice. — Ante Christi adventum iudicia particularia peragebantur a Verbo divino, qua Verbo et Deo: tunc enim Christus qua homo nec existebat, nec per humilitatem passionis iudiciariam potestatem adeptus erat.

An autem post Incarnationem et passionem Christus in iudicio particulari sit iudex quatenus Deus aut quatenus homo, incertum est. Alii docent, Ipsum esse iudicem qua Verbum; alii, et quidem probabilius, qua hominem. Quae enim leguntur (Act. x, 42): *Ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum*, de Christo Homine videntur esse intelligenda. (N. 7.)

1961. Etsi vero iudicium particulare a Christo Homine exercetur, attamen ad illud exercendum ipse nec e coelo descendit, nec ad animam iudicandam corporaliter accedit: alioquin perpetuo esset extra coelos, et in continuo motu per diversas terrae partes, ut ibidem morientes iudicet. Quocirca, cum Scripturae et Patres dicunt, *Christum venire in obitu ad iudicium*, eorum verba non de adventu locali, sed de intellectuali accipi debent, quia Christus ab anima iudicanda ita videtur, ac si corporaliter praesens adesset.

Nec animae iudicandae in coelum ad thronum Dei ascendunt: sanctitatem quippe illius loci dedecet animam peccato inquinatam illum ingredi. Posito etiam, animam e corpore egredi puram et perfecte purgatam, ipsa tamen in coelum collaciri non debet, nisi post latam sententiam. Quapropter, cum Patres dicunt, animas iudicandas ad thronum Dei adduci, ipsi non aliud, quam praesentationem et elevationem intellectualem ad thronum Dei, significare intendunt. (N. 8.)

1962. IV. De Sententia. — « Docent communiter theologi, ait S. Alph., sententiam a Christo non vocaliter, sed spiritualiter pro-

ferri, et spiritualiter etiam animabus manifestari. Cum enim animae, corporibus depositis, sint pure spirituales, convenientius est sententiam, eo ipso instanti quo fertur, eisdem spiritualiter intimari. Exinde concludit Estius, cum S. Thoma, aliisque, Christum divina sua virtute in mentem cujuslibet judicati propriam sive de mercede sive de poena sententiam imprimere. » (N. 9.)

« Ecce igitur, *concludit S. Doctor*, ecce finis in quem omnes properamus : tribunal Christi, ante quod sisti necesse est, ut quidquid sive boni sive mali egerimus, examini subjiatur, et pro meritis vel demeritis judicium subeamus, teste Apostolo (II, *Cor.*, v, 10) : *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.* » (N. 9.)

CAPUT II

De purgatorio ¹.

1963. Purgatorium locus est, in quo animae justorum cum reatu peccati venialis vel poenae temporalis decedentium, divinae justitiae tamdiu satisfaciunt, donec plene purgatae in Beatorum societatem admittantur.

Duo circa purgatorium quaerere est, nempe : I. utrum purgatorium revera existat ; II. utrum animae ibidem detentae vivorum suffragiis adjuvari possint.

ARTICULUS I.

De purgatorii existentia.

1964. Qui primus purgatorii existentiam negavit, *Aerius* videtur, saec. iv ; quem postea secuti sunt *Waldenses*, *Albigenses*, *Hussitae*. *Lutherus*, etsi prius purgatorii existentiam non inficiatus sit, negavit tamen illud posse ex Scripturis probari ; deinceps vero prorsus rejecit, atque *meram diaboli larvam esse docuit*. Idem rejecit *Calvinus*, qui *purgatorium exitiale Satanae esse commentum* praedicavit.

1965. Prop. Existit purgatorium.

De fide, ex Lugdun. II, in *confess. fidei Mich. Palaeologi* (Denz., n. 387) ; ex Florentino, in *decr. Union. Graecorum* ; (Denz., n. 588) ; ex Trid., Sess. VI, can. 30, et Sess. XXV, in qua legimus : « Cum catholica Ecclesia... ex sacris Litteris et antiqua Patrum traditione,

¹ Cf. S. Alph., Diss. II, et : *Cont. haer.*, Sess. XXV, a. 1 ; S. Th., *Suppl.*, App., q. 2 ; Bellarmin., *De Purgat.* ; Gotti, *De Purgat.* (t. 16, p. 26 et seq.) ; et : *De vera Eccl.*, p. 2, art. 10.

in sacris Conciliis, et novissime in hac oecumenica Synodo docuerit purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili Altaris sacrificio juvari, etc. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. 1° Legimus (II, *Machab.*, XII, 43-46) : Judas facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit *Jerosolymam* offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose de resurrectione cogitans... Et quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

Quibus ex verbis apparet, existere defunctos, qui nec sunt a peccatis perfecte soluti, nec tamen damnati, cum possint a peccatis solvi, et dormitionem cum pietate acceperint. In altera igitur vita quoddam existit receptaculum animarum, in quo justi nondum plene purgati divinae justitiae poenas exsolvunt.

2° (*Matth.*, XII, 32) : Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei ; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro. In quae verba scribit S. August. : « Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur, neque in hoc saeculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro. » (*De civit. Dei*, l. 21, c. 24. M., 41, c. 738.) — Quam explicationem tradunt etiam S. Gregor. M. (*Dial.* l. 4, c. 39) ; Ven. Beda (*In c. 3 Marci*) ; S. Fulgent. (*De Remiss. pecc.*, l. 1, c. 24) ; S. Bernardus (*Serm.* 66, *in Cantic.*), pluresque alii

Cf. etiam : *Matth.*, v, 25, 26 ; — *Luc*, XII, 58 et seq. ; I, *Cor.*, III, 11 et seq.

II. Ex Traditione. « De levibus culpis, ait S. Greg. M., esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est. » (*Dial.*, l. 4, c. 39. M., 77, c. 396.) — *Tertullianus*, agens de carcere, cujus meminit Christus (*Matth.*, v, 25, 26), ait : « In summa, cum carcerem illum, quem Evangelium demonstrat, inferos intelligamus, et novissimum quadrantem modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretemur, nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos. » (*De Anima*, c. ult. M., 2, c. 752.) — S. Gregor. Nyss. : « E corpore egressus non poterit divinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas purgatorius ignis abstulerit. » (*Orat. de morte*. M., 46, c. 526.)

Huc etiam collineant omnia Patrum testimonia, quibus docent, orandum esse pro defunctis, ut a poenis absolvantur.

III. **Ex praxi Ecclesiae, et fidelium.** Ecclesia Deo preces et sacrificia pro defunctis offert, multumque satagit, ut et fideles suffragiis eisdem subveniant; et apud fideles semper et ubique viguit consuetudo pro defunctis Deum exorandi. Porro, aperte demonstrat haec consuetudo, fidem de purgatorio semper viguisse in Ecclesia. Si enim justis nihil post mortem expiandum esse crederet, pro eis certe non oraret, cum persuasissimum sibi habeat, et sanctos in coelis prece non indigere, et reprobos in gehenna prece non adjuvari.

IV. **Ex Ratione.** « Ex illis quae supra determinata sunt, ait *S. Th.* (cf. n. 1785), satis potest constare, purgatorium esse post hanc vitam, Si enim per contritionem deleta culpa non tollitur ex toto reatus poenae, nec etiam semper venialia dimissis mortalibus tolluntur; et justitia Dei hoc exigit ut peccatum per poenam debitam ordinetur; oportet quod ille qui post contritionem de peccato et absolutionem decedit ante satisfactionem debitam, post hanc vitam puniatur; et ideo illi qui purgatorium negant, contra divinam justitiam loquuntur, et propter hoc erroneum est, et a fide alienum. » (4. *Sent.* D. 21, q. 1, a. 1; cf. *Cont. Gent.*, IV, c. 91.)

1966. **Scholium I. De poenis purgatorii.**

« In purgatorio, ait *S. Th.*, erit duplex poena, una damni, in quantum scilicet (animae) retardantur a divina visione: alia sensus, secundum quod ab igne corporali punientur. » (4. *Sent.*, D. 21, q. 1, a. 1.)

Utramque poenam gravissimam esse, docent SS. Patres atque theologi. « Gravior est ille ignis, ait *S. August.*, quam quidquid potest homo pati in hac vita. » (In *Ps.* xxxvii, n. 3. M., 36, c. 397.) — Et *S. Isidorus Hisp.*: « De illo purgatorio igne hoc animadvertendum est, quod omni, quam excogitare in praesenti potest homo, tormentorum modo et longior et acrior sit. » (*De ord. creat.*, c. 14, n. 12, M., 83, c. 950.)

Poena vero damni major est quam sensus. « Maxima poena, ait *S. Alph.*, quam in hoc sanctorum carcere patiuntur illae animae, quae Deum ex totis viribus diligunt, in eo consistit quod a sponso suo tenentur separatae, atque intuitiva ejus visione privantur. Magnae quidem sunt caeterae, quibus cruciantur, poenae; ast omnes, cum privatione divinae visionis comparatae, pro nihilo reputantur; et poenas millies graviores libentur sustinerent illae animae, si Deum contemplari eis concederetur. » (*Diss.* II, n. 3.)

1967. An vero minima poena purgatorii maximam praesentis vitae superet, disputatur. — Affirmat *S. Thomas*, dicens: « Quantum ad utrumque (poenam

scilicet sensus et damni), poena purgatorii minima excedit maximam poenam hujus vitae. » (*Loc. cit.*)

« Docet tamen S. Bonaventura (4. *Sent.*, D. 20, p. 1, a. 1. q. 2), ait S. Alph., non quamlibet purgatorii poenam qualibet poenâ praesentis vitae esse majorem; quae quidem sententia Bellarmino placet; quia, quantumvis magna sit poena privationis divinae visionis, multum tamen mitigatur certitudine Deum aliquando possidendi... Huc spectant quae profert S. Augustinus: *Minimam poenam damni*, inquit, *si tamen aeterna sit, majorem esse omnibus poenis hujus vitae.* (In *Enchir.*, c. 112.) Nota, *si tamen aeterna sit*; ergo etiam poena damni in purgatorio non erit semper major omnibus poenis praesentis vitae. » (*Cont. haer.* Sess. XXV, n. 28.)

1968. Scholium II. De igne purgatorii.

Animas in purgatorio poenam sensus per ignem pati, ex unanimi et constanti Ecclesiae traditione manifestum est, et ex verbis Apostoli indirecte deducitur. Ait (I, *Cor.*, III, 13, 15): *Uniuscujusque opus quale sit ignis probabit... Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Cujus autem naturae sit ille ignis, utrum materialis et verus, an metaphoricus, non est ab Ecclesia definitum.

Graeci ignem metaphoricum tantum admittunt, dicentes igne significati tristitiam, moerorem, conscientiae remorsus, loci obscuritatem, et alia id genus, quibus animae excruciantur. Graecis consentiunt quidam minoris nominis theologi, speciatim modernistae.

Communis tamen theologorum sententia, imo et communis Patrum et totius Ecclesiae Latinae doctrina docet, ignem purgatorii esse verum et proprie dictum ignem, et non solum metaphoricum. Cui sententiae omnino standum est. (S. ALPH., *Diss.* II, n. 5.)

1969. Scholium III. De duratione poenae purgatorii.

Certum est post diem ultimi judicii nullam amplius fore expiationem in purgatorio. « Purgatorias poenas, ait S. August., nullas futuras opinetur christianus, nisi ante illum ultimum diem tremendumque judicium. » (*De Civ. Dei.*, l. 21, c. 16. M., 41, c. 731.)

Quantum vero temporis cujusque animae duret poena purgatoria, determinari nequit: pendet enim ab inscrutabili Dei judicio.

Docuit Soto (4. *Sent.*, D. 19, q. 3, a. 2), nullam animam ultra decem annos in purgatorio esse remansuram, quia non patietur Dei clementia animas sibi devotas a se diutius separari. Quam tamen opinionem alii merito rejiciunt, et cum communi sententia docent, quasdam diutius in flammis expiatoriis remansuras; imo probabile esse, quosdam insigniores peccatores non ante diem judicii a poenis purgatoriis liberatum iri. « Quae sententia, ait S. Alph., ex modo agendi Ecclesiae confirmatur, dum suffragia, quae defuncti, cum adhuc viverent, pro se fieri curaverunt, exsolvi jubet, etiam si centum abhinc annis vel ducentis jam decesserint. » (*Cont. haer.*, Sess. XXV, n. 25; cf. *Diss.* II, n. 8.)

1970. Scholium IV. De loco purgatorii.

« De loco purgatorii non invenitur aliquid expresse determinatum in Scriptura, ait S. Th., nec rationes possunt ad hoc efficace induci. Tamen probabiliter, et secundum quod consonat magis Sanctorum dictis, et revelationi factae multis, locus purgatorii est duplex. Unus secundum legem communem, et sic locus purgatorii est locus inferior inferno conjunctus, ita quod idem ignis sit qui damnatos cruciat in inferno, et qui justos in purgatorio purgat; quamvis damnati secundum quod sunt inferiores merito, et loco inferiores ordinandi sunt. — Alius est locus purgatorii secundum dispensationem; et sic quandoque

in diversis locis aliqui puniti leguntur, vel ad vivorum instructionem, vel ad mortuorum subventionem, ut viventibus eorum poena innotescens, per suffragia Ecclesiae mitigaretur. » (4. *Sent.*, D. 24, q. 1, a. 1. sol. 2. — Cf. S. ALPH., *Cont. haer.*, n. 24.)

1971. Scholium V. De pace animarum in purgatorio.

Animae in purgatorio existentes sunt de sua salute securae, sicut constat ex *Prop.* 38^a Lutheri a Leone X damnata : « Animae in purgatorio non sunt securae de earum salute, saltem non omnes. » Ratio est, quia in iudicio particulari unicuique innotescit sententia iudicis. (S. ALPH., *Diss.* II, n. 11 et 12 ; *Cont. haer.*, n. 26.)

Et quamvis animae illae poenis crucientur acerbissimis, eas tamen summa pace atque patientia sustinent ; etenim : *dormiunt in somno pacis*, ut dicitur in canone Missae, atque continuis et ferventissimis amoris actibus in Deum feruntur, quem caritate perfecta indesinenter diligunt. (*Diss.* II, n. 9.)

ARTICULUS II.

De suffragiis ¹.

1972. Suffragia vocantur subsidia quaedam spiritualia, quibus fideles sibi invicem opitulantur sive ad satisfaciendum pro poena temporali, sive ad bona spiritualia impetranda. « Suffragia Ecclesiae pro defunctis, *ait S. Th.*, sunt quasi quaedam satisfactiones viventium vice mortuorum, et secundum hoc mortuos a poena absolvunt. » (*Suppl.*, q. 72, a. 3, ad 6.)

Ex supradictis jam constat, fideles, propter communionem sanctorum, ratione scilicet caritatis, qua omnes in unum corpus coadunantur, et directione intentionis, qua unus alteri subvenire intendit, posse se invicem juvare, atque pro aliorum poenis Deo satisfacere. (Cf. n. 1796.)

1973. Quaeritur ergo in specie, *an vivorum suffragia prosint etiam defunctis in purgatorio detentis.*

Negative respondent, quotquot aut ipsius purgatorii existentiam negant, aut cum Luthero tenent, una cum culpa totam poenam semper remitti.

Docet vero fides catholica, defunctos a viventibus adjuvari posse, non quidem quoad substantialem status mutationem, cum jam sint in termino ; sed quoad solutionem satisfactionis, quam pro poenis temporalibus Deo deferre tenentur.

Suffragia pro defunctis duplici modo fieri possunt, videlicet :
a) per modum impetrationis, quando ipsa Ecclesia aut privatus quidam a Dei liberalitate remissionem poenae pro defunctis efflagitat ;
 — *b) per modum satisfactionis*, quando Ecclesia aut aliquis privatus

¹ Cf. S. Th., *Suppl.*, q. 71 ; S. Alph., *Diss.* 2, § 2, n. 13 et seq., Bellarm., *De Purg.*, l. 2, c. 15 et seq.

propria sua opera satisfactoria offert, quae dignetur Deus in remissionem illius poenae acceptare, quam defuncti exsolvere tenentur.

Ad satisfactionem referuntur tum sacrificii n. missae (n. 1711), tum indulgentiae, quae defunctis applicantur (n. 1820).

1974. Prop. Fidelium animae in purgatorio detentae vivorum suffragiis adjuvari possunt.

De fide, ex locis supra citatis. (N. 1965.)

PROP. I. Ex S. Scriptura. Legimus (II, *Mach.*, XII, 46) : *Sancta ergo et salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Quibus evidenter constat, mortuos precibus vivorum juvari posse.

II. Ex Traditione. « Orationibus sanctae Ecclesiae, ait S. August., et sacrificio salutari, et eleemosynis quae pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari ; hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia. » (*Serm.* 172, n. 2. M., 38, c. 936.)

Tertullianus : « Oblationes pro defunctis pro natalitiis annua die facimus... Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum si legem exposcules Scripturarum, nullam invenies : traditio tibi praetendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix. » (*De Corona Milit.*, c. 3 et 4. M., 2, c. 79 ; cf. S. ALPH., *Cont. haer.*, Sess. XXV, n. 12, 13, 14, 29.)

III. Ex Praxi Ecclesiae. Ecclesia, sicut ex Patrum testimoniis et ex antiquissimis liturgiis colligitur, semper consuevit pro defunctis orare, sacrificiumque Altaris offerre, ut a poenis solvantur.

Praeterea, omnes fideles persuasum sibi habent defunctos precibus suis et operibus piis adjuvari. Porro si suffragia defunctis non prodessent, tota Ecclesia, docens et credens, in errore versaretur.

IV. Ex Ratione. « Opus unius, ait S. Th., potest valere alteri, non solum per viam orationis, sed etiam per viam meriti. Quod quidem dupliciter contingit : vel propter communicationem in radice operis, quae est caritas in operibus meritoriis : et ideo omnes qui sibi invicem caritate connectuntur, aliquod emolumentum ex mutuis operibus reportant... et inde est quod articulus fidei ponitur *sanctorum communio*. Alio modo ex intentione facientis, qui aliqua opera specialiter ad hoc facit ut talibus prosint. Unde ista opera quodammodo efficiuntur eorum pro quibus fiunt, quasi eis a faciente collata ; unde possunt eis valere ad impletionem satisfactionis. » (*Suppl.*, q. 71, a. 1.) Porro, « Caritas, quae est vinculum Ecclesiae membra uniens, non solum ad vivos se extendit, sed etiam ad mor-

tuos, qui in caritate decedunt... Similiter etiam mortui in memoriis hominum viventium vivunt. Et ideo intentio viventis ad eos dirigi potest. Et sic suffragia vivorum mortuis dupliciter prosunt, sicut et vivis, et propter caritatis unionem, et propter intentionem in eos directam ». (*Loc. cit.*, a. 2.)

1975. Scholium I. De oratione Beatorum pro defunctis.

Negant nonnulli, Beatos in gloria jam existentes pro defunctis Deum exorare. — Communior tamen et probabilior sententia docet, eos Deo suas preces suppliciter deferre, ut animas in flammis purgatorii detentas liberare dignetur. Id exigere videtur mutua illa caritas, qua omnia corporis mystici membra ad invicem connectuntur. Etenim, ut ait Apostolus (I, Cor., xii, 26) : *Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra*. Sicut igitur Beati pro membris Ecclesiae militantis, ut a peccatis praeserventur, ita etiam pro membris Ecclesiae patientis, ut a poenis liberentur, intercedunt.

Quam opinionem confirmat liturgia. Sic, v. gr., orat Ecclesia : « Omnipotens sempiternus Deus... te supplices exoramus, ut quos... saeculum futurum jam exutos corpore suscepit, intercedentibus omnibus sanctis tuis, pietatis tuae clementia, omnium delictorum suorum veniam consequantur. » (*Inter Orat. diver.*, ult.) — Cf. etiam : Orat. pro defunctis : *Deus veniae largitor*. (S. ALPH., *Diss. II*, n. 13.)

1976. Scholium II. De oratione animarum in purgatorio pro vivis.

Plures negant, animas in purgatorio pro vivis orare. Probabilior tamen et communior sententia affirmat, cum S. Alphonso, Bellarmino, Suarez, Valentia, etc. « Requirit hoc, ait *Estius*, membrorum ejusdem corporis in caritate communio, praesertim cum non ignorent nos indigere suffragiis alienis. » (4. *Sent.*, D. 45, § 11, ad 7.)

Nec obstat quod illae animae preces nostras nec naturaliter cognoscere valeant, cum rebus humanis non intersint ; nec in Verbo videre possint, cum gloria nondum fruantur. Enimvero, « pie credi potest, ait S. Alph., Deum eisdem preces nostras manifestare ; et tunc ipsae, caritate cum flagrent, certe pro nobis orare non omitunt... Et S. Augustinus, agens de mortuis, qui nesciunt quid peragatur in terris, ait (*De Spir. et An.*, c. 29) : *Scire possunt ab Angelis qui hic nobis praesto sunt*. » (*Diss. II*, n. 16. Cf. *Magn. prec. adj.*, c. 1, § 3.)

Ex quibus sequitur, animas in purgatorio degentes a nobis invocari posse, ast *privatim* tantum ; etsi enim Ecclesia eas non solet invocare, earum tamen privatam invocationem non prohibet.

1977. Scholium III. De suffragiorum applicatione.

Animas in purgatorio suffragiis adjuvari, ex dictis (n. 1974) satis constat. An autem fructus suffragiorum sit infallibilis, *non plane certum est*, cum hac de re nulla adsit divina promissio, vi cuius Deus teneatur vivorum satisfactiones in solutionem poenae defunctorum acceptare.

Probabilior sententia tenet, suffragia, si fiant pro defunctis in communi, ipsis infallibiliter prodesse ; si vero pro determinato defuncto applicentur effectum non esse infallibilem. saltem quoad totum operis satisfactorii valorem ; ob stare enim possunt divina iustitia et sapientia, quominus suffragia ipsi totaliter, imo et partialiter applicentur ; sicut jam supra (n. 1824) de indulgentibus notatum est.

Merito tamen creditur suffragia iis certo prodesse, « qui per merita praecedentia se habilitaverunt ut fructum suffragiorum susciperent » (S. Th., *Suppl.*, q. 71, a. 12, ad 2) ; iis praesertim, qui in vita sua erga proximos tam vivos quam defunctos sese misericordes exhibuerunt, secundum illud (*Matth.*, v, 7) : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

Certum est suffragia ei, pro quo determinate fiunt, magis prodesse quam aliis (nisi adsit quoddam impedimentum). « Non est dubium, ait S. Th., quin magis valeant ei pro quo fiunt, imo sic ei soli valent. Satisfactio enim proprie ad remissionem poenae ordinatur. Unde quantum ad remissionem poenae praecipue valet suffragium ei pro quo fit. » (*Suppl.*, q. 71, a. 12.)

« Credibile tamen est, addit S. Doctor, quod per divinam misericordiam, si aliquid de specialibus suffragiis supersit his pro quibus fiunt (ut si eis non indigeant), aliis dispensetur pro quibus non fiunt, si eis indigeant. » (*Suppl.*, q. 71, a. 14, ad 2.)

1978. Scholium IV. De Sanctorum communione.

Ex dictis iterum videre est, quam arcto caritatis vinculo omnia Ecclesiae membra inter se connectantur : *Multi enim unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra* (*Rom.*, xii, 5) ; et quanta bona omnibus Ecclesiae membris ex hac intima unione adveniant. (Cf. n. 1001.)

Membra omnia Ecclesiae triumphantis, militantis et patientis, cum Capite et inter se mutua caritate consociantur, cuius gratia quilibet ex alterius operibus quidpiam emolumenti reportat.

Caput in omnia membra gratiam jugiter influit ; et membra Capiti gloriam et honorem tamquam Altissimo Regi perpetuo deferunt.

Angeli coelestes Capiti continuo assistunt, cui famulentur ; Regis ministeria, praesertim circa electorum salutem, exsequuntur ; pro nobis orant ; et ipsi ex electorum salute gaudium reportant.

Beati in coelis Deum facie ad faciem jam intuentes, pro fratribus preces fundunt : pro vivis ut a malis praeserventur ; pro defunctis, ut a poenis liberentur. Eorum praeterea superfluae satisfactiones, in thesauro Ecclesiae reconditae, ad remissionem poenae tam vivis quam defunctis per indulgentias applicantur. Ipsi vero ex obsequiis nostris honorem consequuntur.

Sancti in purgatorio detenti pro nobis Deum exorant, ut corpori caritate conjuncti maneamus ; atque ipsi ex suffragiis nostris solatium accipiunt et a poenis solvuntur.

Viventes in terra, sacramentorum receptione, precibus aliisque operibus mutuo se juvant, tum ad satisfaciendum pro peccatis, tum ad merendum bona sive spiritualia sive temporalia, quibus ad finem vitae aeternae perducantur.

Haec intima membrorum Ecclesiae ope caritatis connexio, haec mutua bonorum operum participatio, est *Sanctorum communio*, quae ponitur dogma fidei : *Credo... Sanctorum communionem*. (Cf. *Catech. Rom.*, P. 1, c. 10, n. 23.)

CAPUT III

De Antichristo ¹.

1979. Antichristus est iste homo peccati et filius perditionis, qui in fine mundi Christo ejusque regno adversabitur.

Vocatur per antonomasiam *Antichristus*, seu *Christi adversarius*, quia, licet jam multi fuerint in mundo multique sint adhuc antichristi, secundum illud (I. *Joan.*, II, 18) : *Antichristus venit, et nunc antichristi multi facti sunt*, hi tamen omnes velut typi et umbra illius sunt, qui in consummatione saeculi ad gentes seducendas venturus est, et qui caput et princeps est omnium Christi inimicorum.

1980. Antichristum describit Apostolus (II, *Thessal.*, II, 2 et seq.) : *Nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus... Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus*

¹ Cf. S. Alph., Diss. 3 ; Gotti, *De fine mundi*, q. 1, (t. 16, pag. 178) ; Malvenda, *De Antichristo* ; Bellarm., *De Rom. Pontif.*, l. 3, c. 1-17.

interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui eum : cujus est adventus secundum operationem Satanae in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt.

Ex his verbis, si cum Patrum testimoniis conferas, constat, et Antichristum in fine mundi certo venturum, et ipsum non moralem fore personam, sicut pluribus placet, sed physicam ; verum hominem, non daemonem.

De *cujus ortu, moribus, persecutionibus et morte* quaedam breviter adnotanda sunt.

1981. De ortu Antichristi. — S. Irenaeus¹, S. Ambrosius², S. Augustinus³, et S. Gregorius⁴ Antichristum de gente Judaica oriendum dicunt. Id autem pro certo habet Card. Gotti⁵ : Secus enim inquit, nisi Judaeus esset, nunquam Judaei eum ut Messiam susciperent, atque ita argumentantur etiam S. Hieronymus⁶ et S. Cyrillus Hier⁷.

1982. De moribus Antichristi. — Erit moribus pessimis ut constat ex II, *Thess.*, II, 3 ubi vocatur Antichristus « *homo peccati* », « *filius perditionis* », ubi etiam exhibetur tanquam superbissimus ad suam gloriam cuncta referens, neglecto vel ipso Deo. « *Extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* »

1983. De actione Antichristi et ejus persecutione. — Antichristus incantationibus suis daemonisque auxilio, multa mira et prodigiosa patrabit, quibus populos et praesertim Judaeos seducet : « *cujus est adventus*, ait Apostolus, *secundum operationem Satanae in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt* ». Tanta adeoque mira erunt ejus prodigia, ut, teste ipso Christo (*Matth.*, XXIV, 24) « *in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi* ».

Antichristus, ut vel nomen indicat, omnem conatum in Christum convertet, praedicans ipsum non esse verum Messiam, nec Filium Dei, nec generis humani fuisse Redemptorem ; quocirca ubique docebit religionem, praecepta et Sacramenta a Jesu Christo tradita merum mendacium fuisse.

Persecutio, quam in Christi religionem suscitabit Antichristus, erit omnium saevissima quas Ecclesia unquam passa fuerit : « *Erit*

¹ *Contra her.* lib. V, cap. 30. — ² *De Benedict. Patriarch.*, c. 7. — ³ *Quaest. in Josue*, I, 6, q. 22. — ⁴ *Moral.*, I, 31, c. 24. — ⁵ *De fine mundi*, quest. 1, dub. 3, n. 5. — ⁶ *Com. in Daniel.*, c. XI, v. 21. — ⁷ *Catech.*, 15, n. 12-15.

enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro : sed propter electos breviabuntur dies illi. » (*Matth.*, xxiv, 22.) Antichristus enim et fideles, a vera fide avertere et ad sui adorationem adigere conabitur.

1984. *De exitu Antichristi.* — Quonam modo ejus exitus eventurus sit incertum est. Sed eum « *Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui* », « id est, ait S. Thomas mandato suo, quia Michael interfectorus est eum in monte oliveti ». (*In II, Thess.*, c. 2. l. 2.)

Quantum vero temporis effluxurum sit a morte Antichristi ad diem universalis judicii, pariter incertum est ; communis tamen Patrum opinio docet, non longum intercessurum esse intervallum. (*S. Alph.*, n. 15.)

CAPUT IV

De signis, quae finem mundi praecedent¹.

1985. « Christus ad judicandum veniens, ait S. Th., in forma gloriosa apparebit, propter auctoritatem quae judici debetur. Ad dignitatem autem judiciariae potestatis pertinet habere aliqua indicia, quae ad reverentiam et subjectionem inducant. Et ideo adventum Christi ad judicium venientis multa signa praecedent, ut corda hominum in subjectionem venturi judicis adducantur, et ad judicium praeparentur, hujusmodi signis praemoniti. » (*Suppl.*, 73, a.1.)

Ipsae Scripturae testantur, signa multa ultimum Christi adventum praecessura. Quatenam vero sint, quove ordine sequantur, seitu est perdifficile. Nonnulla tamen SS. Patres et theologi, Scripturis Sacris innixi, communiter enumerant, quae et nos referemus.

Praevia ultimi judicii signa alia sunt *remota*, alia *proximiora*. In articulo igitur I. de signis remotis, in II. de proximioribus dicemus.

ARTICULUS I.

De signis remotis.

Signa remota ea vocantur, ad quae non statim sequetur mundi consummatio ; quae consummationem tamen certo praecedent. Plura hujusmodi signa enumerantur.

1986. Primum signum est praedicatio Evangelii per universum mundum, sicut praenuntiavit ipse Christus (*Matth.*, xxiv, 14) :

¹ Cf. S. Alph., Diss. 4 ; Gottl., *De fine mundi*, q. 1, dub. 2, § 2, et q. 2, S. Th., *Suppl.*, q. 73 et 74.

Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio. (S. Alph., n. 1.)

Utrum autem haec Evangelii praedicatio fieri debeat successive an simultanee per universum orbem, libere controvertitur.

1987. Secundum signum est generalis quaedam apostasia a fide, de qua vaticinatus est Christus (*Luc.*, xviii, 8) : *Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* — Et S. Paulus scribit (*I, Tim.*, iv, 1) : *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum.* — Et (*II, Thess.*, ii, 3) testatur Dominum non esse venturum *nisi venerit discessio primum.* Per discessionem autem, ait S. Th. (*Thess.*, ii, lect. 1), recessum ab auctoritate S. Pontificis intelligere debemus. — Non omnes tamen fidem negabunt, sed admodum pauci eam conservabunt. (*S. Alph.*, n. 2.)

1988. Tertium signum est romani imperii totalis abolitio ; quod indicavit Daniel, loquens de quarta bestia (cap. VII), quae juxta Patrum interpretationem, romanum imperium praefigurat. Ait S. Hieronymus : « Nisi fuerit romanum imperium ante desolatum, et Antichristus praecesserit, Christus non veniet. » (*Ad Algas.*, q. 11. M., 22, c. 1037 ; *S. Alph.*, n. 3.)

1989. Quartum signum est adventus Antichristi ; quia, teste Apostolo (*II, Thess.*, ii, 3), Christus non venturus est *nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis* ; de quo in superiori capite satis actum est.

1990. Quintum signum est adventus Henoch et Eliae¹. — De Henoch scriptum legimus (*Eccli.*, xlv, 16) : *Henoch placuit Deo, et translatus est in paradisum, ut det gentibus poenitentiam.* — De Elia vero (*Malach.*, iv, 5) : *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis.* — De utroque intelliguntur verba Apocal. (xi, 3) : *Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.*

Henoch et Eliam in fine mundi venturos esse, qui dent gentibus poenitentiam, testatur unanimis Patrum traditio.

Sicuti constat ex Apocal., xi, 3, Henoch et Elias prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta ; proinde probabile est eos sub initio regni Antichristi venturos ; huncque dies aliquot eis fore supersitem.

¹ Cf. Gotti, *De fine mundi*, q. 1, dub. 4.

Apparebunt amicti saccis, in signum poenitentiae ; suamque praedicationem miraculis et prophetiis confirmabunt. De eis enim legimus (*Apocal.*, xi, 5, 6) : *Si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum... hi habent potestatem claudendi coelum, ne pluat diebus prophetiae ipsorum ; et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint.*

Completo praedicationis suae tempore, Henoch et Elias ab Antichristo occiduntur, eorumque corpora tribus diebus cum dimidio in platea civitatis Jerusalem insepulta jacebunt ; quo tempore elapso, ad vitam revocati ad coelum in nube assumentur, cernentibus suis inimicis ; et statim terraemotu decima pars civitatis evertetur, pluraque millia hominum interibunt. (*Apocal.*, xi, 7 et seq.) : *Et quum finierint testimonium suum, bestia quae ascendit de abyssio faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnae... Et post dies tres et dimidium, spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos... Et audierunt vocem magnam de coelo dicentem eis : Ascendite huc. Et ascenderunt in coelum in nube ; et viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terraemotus magnus, et decima pars civitatis cecidit. (S. Alph., n. 5-7.)*

1991. Sextum signum est conversio Judaeorum, qui ad praedicationem Henoch et Eliae sinum Ecclesiae intrabunt. De ea legimus, (*Os.*, iii, 4, 5) : *Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod, et sine theraphim ; et post haec revertentur filii Israel, et quaerent Dominum Deum suum et David regem suum ; et pavebunt ad Dominum et ad bonum ejus in novissimo dierum. — Cf. Rom., xi, 11 et seq.*

Secundum communiorem tamen sententiam, non omnes Judaei, sed major pars eorum fidem Christi novissimis temporibus amplectentur. (*S. Alph.*, n. 7.)

ARTICULUS II.

De signis proximis.

1992. Signa quaedam ultimum judicium proxime fore praecessura, colligitur tum ex Prophetis (*Joel*, ii et iii ; tum ex verbis Christi Domini (*Luc.*, xxi, 25-27) : *Et erunt signa in sole et luna et stellis ; et in terris pressura gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum. Arescentibus hominibus prae timore, et expectatione, quae supervenient universo orbi : nam virtutes coeli movebuntur ;*

et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate, etc. — Cf. etiam *Matth.*, xxiv, *Marc.*, xiii.

1993. Primum signum est obtenebratio solis et lunae. De quo legimus (*Matth.*, xxiv, 29) : *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum.* — (*Joel*, ii, 31) : *Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis.* — Cf. *Apocal.*, vi, 12. — Fiet autem haec solis et lunae obtenebratio per luminis privationem seu suspensionem, quemadmodum pro sole in morte Christi contigisse legimus. (*S. Alph.*, n. 11.)

1994. Secundum signum est lapsus stellarum, secundum illud (*Matth.*, xxiv, 29) : *Et stellae cadent de coelo.* — (*Apocal.*, vi, 13) : *Et stellae de coelo ceciderunt super terram.*

Quonam vero modo stellae casurae sint de coelo, sat est explicatu difficile. Communiter docent Doctores, stellas non reapse de coelo super terram casuras : hoc enim impossibile videtur ; sed dicuntur cadere, quia non amplius dabunt lumen suum, sicut ait *Joel*, iii, 15 : *Et stellae retraxerunt splendorem suum.*

Praeterea, permulta hisce temporibus apparebunt phaenomena, cujusmodi etiam nunc ex aerolithis et bolidis quandoque contingunt, quae vulgo stellas decedentes existimant. « Stellae cadent de coelo, ait *Lessius*, nempe quoad apparentiam et hominum aestimationem, quia de summa aeris regione cadent multae igneae faces instar stellarum. » (*De perf. div.*, l. 13, c. 39.) Cui interpretationi favent quae leguntur (*Apocal.*, vi, 13, 14) : *Et stellae de coelo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cum a vento magno movetur ; et coelum recessit, sicut liber involutus.*

1995. Tertium signum est commotio virtutum coelestium (*Matth.*, xxiv, 29) : *Et virtutes coelorum commovebuntur.* Quomodo autem haec verba sint intelligenda, non ita facile est indicare.

S. Thomas (*Suppl.*, q. 73, a. 3), virtutes coelorum Angelos esse autumat, qui ob majestatem venientis judicis et magnitudinem insolitorum, quae tunc, fient, magno corripientur stupore. — Alii vero per *virtutes coelorum*, solem lunam, et astra intelligunt ; astra quippe in *S. Scripturis* non raro virtutes et exercitus coelorum nominantur. Commovebuntur autem astra, quia lumine deficient et cessabunt a motu, ex quo in terris stupendi contingent eventus, hominesque timore afficientur : *arescentibus hominibus prae timore... nam virtutes coelorum movebuntur.* (*Luc.*, xxi, 26 ; *S. Alph.*, n. 13, 14.)

Praeter enumerata, alia adhuc evenient stupenda signa.

In mari horribiles saevient tempestates : *In terris pressura gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum.* (*Luc.*, xxi, 25.)

In aere tonitrua erunt et fulgura, vocesque audientur ; in terris omnia terraemotu commovebuntur : *Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua ; et terraemotus factus est magnus... Et facta est civitas*

magna in tres partes, et civitates gentium ceciderunt. (Apocal., xvi, 18, 19 ; S. Alph., n. 14.)

Omnia praedicta signa ante Judicis descensum eventura, certum est, secundum illud (*Luc., xxi, 31*) : *Quum videritis haec fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.* Quonam vero eventura sint ordine, et quo temporis spatio iudicium sint praecessura, incertum est. « Quae omnia ventura esse credendum est ; ait *S. August.,* sed quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia. » (*De Civit. Dei, l. 20, c. 30 ; M., 41, c. 708.*)

1996. Ultimum signum erit mundi conflagratio ; igne enim elementa solventur, et omnia quae in terris sunt, redigentur in favillam, teste B. Petro (II, *Ep., iii, 10*) : *Adveniet dies Domini ut fur, in quo coeli magno impetu transient, elementa vero calore solventur ; terra autem et quae in ipsa sunt opera calore exurentur.* — De qua finali mundi conflagratione plures loquuntur Scripturae textus, eamque praenuntiat unanimis Patrum traditio.

Ignem illo mundus ab immunditiis peccato contractis primum purgabitur, deinde renovabitur ; et homines adhuc superstites in cinerem redigentur, ita tamen ut mali per actionem ignis crucientur ; justi vero, in quibus nihil purgandum supererit, nullum prorsus ex eo doloris sensum accipiant ; boni autem, in quibus aliquid purgandum adhuc repertum erit, maiorem vel minorem ex eo cruciatum, pro meritorum varietate, patiantur. (*S. Alph., n. 15-19 ; cf. S. Th., Suppl., q. 74.*)

CAPUT V

De mortuorum resurrectione¹.

1997. Resurrectio definitur : *Animae cum corpore iterata conjunctio, facta virtute omnipotentis Dei.*

Carnis resurrectio est fidei dogma fundamentale, quocum stat vel labitur christiana religio. Etenim, *si resurrectio mortuorum non est,* inquit Apostolus, *neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra* (I, *Côr., xv, 13, 14*) ; et v, 32 : *Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt ? Manducamus et bibamus : cras enim moriemur.*

De quo argumento tria sunt discutienda, nimirum : I, Resurrec-

¹ Cf. S. Alph., Diss. 5 ; S. Th., Suppl., p. 75-86 ; Gotti, *De fine mundi*, q. 3 ; *Catech. Rom.*, p. 1, c. 12.

tionis veritas ; II, ejus circumstantiae ; III, resurgentium, qualitates.

ARTICULUS I.

De resurrectionis veritate.

1998. Carnis resurrectionem ignorabant gentiles, ut constat ex verbis (*Act.*, xvii, 32) : *Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant.* — Apud Judaeos resurrectionis veritatem negabant *Sadducae*, qui dicunt non esse resurrectionem (*Matth.*, xxii, 23).

Tempore Apostolorum nonnulli christiani carnis resurrectionem admittere renuerunt, ut constat I, *Cor.*, xv, 12 : et II, *Tim.*, ii, 17, 18, Apostolus nominat Hymenaeum et Philetum, qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam.

Eandem veritatem inficiati sunt antiquiores quidam haeretici, necnon et Albigenses, et Sociniani. Quibus nostra aetate adnumerandi sunt Athei, Pantheistae, Materialistae, et omnes id genus, qui animae spiritualitatem negant.

Millenarii seu Chiliastae, quorum errores apud plures sectas, speciatim apud Mormones, hodieum vigent, duplicem agnoverunt carnis resurrectionem, primam pro bonis, qui prius resurgent et cum Christo mille annis regnaturi sunt in terra ; secundam pro malis, qui elapso mille annorum spatio, in fine mundi resurgent.

Modernistae quidam veram carnis resurrectionem etiam negant. Distinguunt inter substantiam corporis quam in vi quadam centrali et activitate quadam ponunt : et massam corpoream et carneam. In momento mortis, substantia corporis conjuncta manet cum anima, et cum ea sola in resurrectione anima reapparebit ut homo ; massam autem carneam non reassumet anima.

1999. Prop. I. Futura est carnis resurrectio.

De fide, ex diversis Symbolis et Conciliis. Legimus in Symbolo Apost. : « Credo... carnis resurrectionem. » Et in Conc. Lateran. IV, cap. *Firmiter* : « Qui omnes (reprobi et electi) cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua sive bona fuerint, sive mala. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. — A. *Ex Veteri Testam.* — Legimus (*Job.*, xix, 25-27) : *Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus um ; et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum. Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius : reposita est haec spes mea in sinu meo.* In quae verba scribit S. Hieronymus : « Resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius vel cautius scripserit. » (*Ep.* 53 ad Paulinum, n. 8. M., 22, c. 545 ; cf. etiam *Ezech.*, xxxvii, 8-10 ; *Daniel*, xii, 2.)

Apud Judaeos spes in futuram carnis resurrectionem vivida semper exstitit. Regem Antiochum his interpellat unus ex septem fratribus (II, *Machab.*, vii, 9) : *Rex mundi defunctos nos pro suis legibus*

in aeternae vitae resurrectione suscitabit. — Et Martha de fratre defuncto respondit Domino (*Joan.*, xi, 24) : *Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die.*

B. *Ex Novo Testam.* — De Resurrectione luculenta leguntur Christi et Apostolorum testimonia.

Nolite mirari hoc, ait Christus Dominus, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei ; et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii. (*Joan.*, v, 28, 29.) — Et (*Joan.*, vi, 55) : *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.* — Cf. *Matth.*, xxii, 29-32.

Apostolus (I, *Cor.*, xv, 13), carnis resurrectionem ut fundamentale christianae religionis dogma exhibet. (Cf. n. 1997 ; cf. etiam I, *Thess.*, iv.)

II. **Ex Traditione.** Veritatem hanc SS. Patres omnes proposuerunt, pluresque de ea non per transennam tantum, sed integros etiam libros conscripserunt, veluti *Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Tertullianus*, etc.

Episcopi in Concil. Toletano (an. 447), hunc canonem edixerunt : « Si quis dixerit vel crediderit, corpora humana non resurgere post mortem ; A. S. » (*Denz.*, n. 123.)

S. August. : « Resurrecturam tamen, *inquit*, carnem omnium, quicumque nati sunt hominum atque nascentur, et mortui sunt atque morientur, nullo modo dubitare debet christianus. » (*Enchirid.*, c. 84. M., 40, c. 272.)

Accedunt etiam *Martyrum* testimonia, qui spe futurae resurrectionis acerbissima quaeque sustinuerunt tormenta. Aiebat *S. Pionius* : « Haec me potissimum ratio compellit ad mortem, ut populus omnis intelligat resurrectionem futuram esse post mortem. » (*Apud Ruinart, Martyrium S. Pionii.*)

III. **Ex Ratione.** Cum carnis resurrectio opus sit supernaturale, ejus veritatem, seclusa fide, ratio naturalis nullatenus probare valet (*S. Th.*, *Suppl.*, q. 75, a. 3) ; ast praeexunte fide, rationes congruentiae afferre potest, quarum praecipua desumitur ex beatitudinis desiderio.

« Finis ultimus hominis, *inquit S. Alph.*, est beatitudo. Cum autem his in terris beatitudinem homo consequi non possit, statuit Dominus, ut eam in altera vita aeterno duraturam acquireret. Hanc autem homo non plene consequeretur, nisi anima corpori

iterum conjungeretur ; cum enim corpus sit naturaliter pars humanae naturae, anima a corpore separata est pars hominis et non totus homo ; qua de causa homo naturaliter suae beatitudinis plenitudinem desiderat, secus suum desiderium non plene satiaretur. » (*Diss. V, n. 1.*)

Praeterea, homo opera sive meritoria sive demeritoria ponit, quatenus ex anima et corpore constat. Proinde conveniens est, eum in anima simul et corpore praemiari vel puniri. Cum autem plerumque his in terris nec praemium retribuatur nec punitio, decet in altera vita retribui ; ac proinde necesse est corpus resurgere, ut debitam retributionem accipere valeat. (Cf. S. TH., *Cont. Gent.*, IV, 79 ; et *Catech. Rom.* n. 5 et 8.)

2000. Prop. II. *In novissimo die resurrectio erit universalis pro omnibus hominibus.*

De fide, ex Symb. S. Athan. : « Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis » ; et ex Later. supra citato.

N.-B. Prop. contra quosdam militat, qui hisce verbis innixi (*Ps.*, I, 5) : *Non resurgent impii in judicio*, nonnisi electos resurrecturos esse docuerunt.

PROB. I. Propositio iisdem ac superior probatur argumentis ; quae quidem, utpote generaliter dicta, nullam admittunt exceptionem.

II. Ex *Catech. Rom.* « Explicare diligenter oportebit ex Apostoli doctrina, *inquit*, n. 6, quoniam ad vitam suscitandi sint. Nam ad Corinthios scribens (I, *Cor.*, xv, 22) : *Sicut in Adam*, *inquit*, *omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur*. Omni itaque malorum bonorumque discrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium par conditio futura est, resurgent... Quum autem *omnes* dicimus, tam eos intelligimus, qui adventante judicio mortui jam erunt, quam eos, qui moriuntur. Huic enim sententiae, quae asserit omnes morituros esse nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis veritati convenire, scriptum reliquit S. Hieronymus ; idem sentit S. Augustinus. »

2001. N.-B. 1° Quae leguntur (*Ps.*, I, 5) : *Non resurgent impii in judicio*, non de corporis, sed de spirituali animae resurrectione prolata sunt. (*S. Alph.*, n. 3.)

2° Ab universali resurrectione excipi debent : a) B. V. Maria, quae juxta unanimem Ecclesiae traditionem secundum animam et corpus jam in coelis regnat (n. 1084) ; b) Henoch et Elias, qui triduo post mortem resurgent (n. 1990) ; c) forte etiam sancti, qui, moriente Domino, e monumentis exierunt, et juxta probabiliorum S. Thomae sententiam (*Suppl.*, q. 77, a. 1, ad 3) non iterum mortui sunt, sed cum Christo in coelos ascenderunt. (*S. Alph.*, n. 2.)

ARTICULUS II.

De resurrectionis circumstantiis.

Resurrectionis circumstantiae aliae ad causam efficientem, aliae ad tempus, aliae ad locum referuntur.

2002. I. *Causa efficiens resurrectionis multiplex assignatur.*

1° *Primaria et principalis* est ipse Deus, et Christus qua Deus. (*Rom. VIII, 11*) : *Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra.* — (*Joan., v, 21*) : *Sicut Pater suscitavit mortuos, et vivificat; sic et Filius, quos vult, vivificat.* — (*Joan., XI, 25*) : *Ego sum resurrectio et vita.*

2° *Proxima principalis efficiens* est Christus homo (*I, Cor., xv, 21*) : *Quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.* (Quo vero modo Christi resurrectio sit nostrae resurrectionis causa efficiens, cf. n. 1038, VI; et *S. Th., P. 3, q. 56, a. 1; Suppl., q. 76, a. 1.*)

3° *Instrumentalis causa* erit vox Christi (*Joan., v, 28*) : *Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei et procedent...*

4° *Causa instrumentalis* erunt etiam tuba et vox Archangeli. (*I, Thessal., iv, 15*) : *Ipse Dominus in jussu et in voce Archangeli, et in tuba Dei, descendet de coelo, et mortui qui in Christo sunt resurgent primi.* — Cf. *I, Cor., xv, 52.*

Quid vero tubae clangore et voce Archangeli intelligendum sit, non constat. Probabilius erit sonus ingens ab Angelis, Christo jubente, sensibiliter productus, mortuosque ad iudicium vocans.

5° *Interveniet etiam Angelorum ministerium.*

« In resurrectione, *inquit S. Th.,* est aliquid ad transmutationem corporum pertinens, scilicet collectio cinerum, et eorum praeparatio ad reparationem humani corporis. Unde quantum ad hoc in resurrectione utetur Deus ministerio Angelorum. » (*Suppl., q. 76, a. 3.*) — Quod quidem ministerium exhibebunt Angeli, partim virtute sua naturali, partim virtute divina superaddita: solius enim divinae potentiae est cineres praeparare ac in corporis humani formam et organizationem etiam remote disponere. « Sed anima, *addit S. Th., l. c.,* sicut immediate a Deo creata est, ita immediate a Deo corpori iterato uniatur sine aliqua operatione Angelorum. » (*S. Alph., n. 5-9.*)

2003. II. *Tempus* resurrectionis non aliter in S. Scripturis indicatur nisi per : *novissimum diem.* Quandonam vero adventurus sit dies ille novissimus, aut saeculi consummatio, prorsus ignotum remanebit, teste Domino (*Marc., XIII, 32*) : *De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in coelo, neque Filius, nisi Pater.*

Nec ulli privata revelatione manifestabitur dies ille decursu temporum ; quare ipsis Apostolis de tempore illo sciscitantibus Jesus respondit (*Act.*, i, 7) : *Non est vestrum nosse tempora vel momenta quae Pater posuit in sua potestate.*

Neque ex signis ultimum iudicium praecedentibus diem illum novissimum certo praecognoscere dabitur ; nulli enim innotescere poterit, an aut quando perfecte fuerint impleta. (*S. ALPH.*, *Diss.* V, n. 10-12 ; *Diss.* VI, n. 3-5. *S. TH.*, *Suppl.*, q. 77.)

2004. III. Locus, in quo cujusque anima corpori iterum uniatur, a nonnullis dicitur vallis Josaphat, in quam Angeli defunctorum cineres deferent, ut, ubi a iudice examinabuntur homines, ibi etiam ad vitam redeant. Quae sententia est probabilis.

Probabilior tamen, longe communior et Scripturis etiam conformior opinio tenet, quemlibet eo in loco resurrecturum, in quo corpus vel major pars jacebit. Legimus (*Ezech.*, xxxvii, 13, 14) : *Et sciatis quia ego Dominus, cum aperuero sepulcra vestra, et eduxero vos de tumulis vestris, popule meus et dederò spiritum meum in vobis, et vixeritis.* Et (*Joan.*, v, 28, 29) : *Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent...* Quae verba hanc secundam sententiam apprimè confirmant.

Eandem sequitur *S. Hieronymus* : « Cum resurgere debeant mortui, *inquit*, ex his locis in quibus sepulti sunt. » (In *Ezech.*, c. 37. *M.*, 25, c. 348.) — *S. Chrysostomus* : « Visura sit Roma Paulum repente ex illa theca cum Petro resurgentem, et sublatum in occursum Domini. » (In *Ep. ad Rom.* hom. 32. *M.*, 60, c. 578 ; *S. Alph.*, n. 13.)

Peracta omnium resurrectione, Angeli congregabunt electos ejus a quatuor ventis (*Matth.*, xxiv, 31), et malos de medio justorum separantes (*Matth.*, xii, 49, 50), judicandos in vallem Josaphat compellent.

ARTICULUS III.

De resurgentium qualitatibus.

2005. Resurgentium qualitates aliae ad solos electos, aliae ad solos reprobos spectant ; de his infra tractabitur, ubi de coelo vel inferno sermo erit ; aliae demum tam electis quam reprobis conveniunt, de quibus hic quaedam addenda sunt.

Circa resurgentium qualitates plures prodierunt errores. Antiquiores quidam haeretici, cum quibus consentiunt nonnulli ex Socinianis et Anabaptistis, dictitabant, corpus, quod morte ceciderit, non resurrecturum esse, sed aliud

ei subrogatum iri ex alia materia formatum. — Eutyches, Patriarcha Constantinop., corpus cui anima iterum uniatur, ex aethereis elementis compositum iri sentiebat. — Alii demum sexuum diversitatem negabant, docentes : omnes tanquam viros esse resurrecturos, ut omnes primo Adamo et Christo perfecte conformentur.

2006. I. Prima resurgentium qualitas est perfecta identitas, in eo sita, quod quaelibet anima illud idem corpus, quod morte deposuerit, reassumet ; ita ut homo resurgens sit idem identice ac qui nunc vivit.

Prop. *Omnes homines resurgent cum iisdem, quae morte deposuerint, corporibus.*

De fide, ex Later. IV : « Qui omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant. » (*Denz.*, n. 356.) — Et ex diversis Symbolis ac fidei professionibus. Sic, v. gr., in Symb. a Leone IX proposito Petro Episc. legimus : « Credo veram resurrectionem ejusdem carnis, quam nunc gesto. » (*Denz.*, n. 295.) — Et in Symb. fidei Conc. Toletani XI, an. 675 : « Confitemur vera fide resurrectionem carnis omnium mortuorum. Nec in aërea vel qualibet alia carne (ut quidam delirant) resurrecturos nos credimus sed in ista, qua vivimus, consistimus et movemur. » (*Denz.*, n. 234.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. 1° *Ex Verbis Apostoli.* « Veritas catholica tenet, ai. *S. Alph.*, animam in resurrectione idem resumpturam esse corpus, in quo prius vixit, cum eadem carne, pelle, ossibus et nervis, sicuti constat ex Apostolo dicente (I, *Cor.*, xv, 53) : *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem.* Jamvero si anima non idem, sed aliud corpus resumeret, hoc aliud non esset corruptibile, quod induit incorruptionem. Addit Apostolus (*loc. cit.*, 54, 55) : *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est : Absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua ?* Porro, si corpus, quod induet immortalitatem, aliud foret a corpore, quod morte cecidit, mors adhuc victoriam suam jactare posset, quandoquidem corpus, quod vitâ spoliaverat, nunquam resurgeret. » (*Diss. V*, n. 17.)

2° *Ex verbis Job* (xi, 25, 26) : *In novissimo die de terra surrecturus sum, et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum.* Quibus verbis nihil clarius.

3° *Ex resurrectione Christi.* Christi resurrectio nostrae resurrectionis exemplar est. Porro, Christus resurgens illud idem corpus habuit, quod cruci fuerat affixum. Quocirca, existimantibus Apostolis se spiritum videre, quando Christus eis apparuit, respondit

Jesus (*Luc.*, xxiv, 39) : *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Et Thomae dixit (*Joan.*, x, 27) : *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et offer manum tuam, et mitte in latus meum.*

II. **Ex Traditione.** « Resurget igitur caro, *inquit Tertullianus*, et quidem omnis et quidem ipsa, et quidem integra. » (*De Resurr. carn.*, c. 63. M., 2, c. 885.) — Et *S. Hieronym.* : « Certe in resurrectione eadem erit corporum substantia, qua nunc utimur. » (*Adv. Jovinian.*, l. 1, n. 36. M., 23, c. 261.)

III. **Ex Ratione.** 1° *Ex Resurrectionis notione.* — « Hoc idem, *ait Catech. Rom.*, n. 7, colligitur ex ipsius resurrectionis definitione ; est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, revocatio. » — « Nec enim recte resurrectio dici potest, *inquit S. Gregor. M.*, ubi non resurgit, quod cecidit. » (*Moral.*, l. 14, c. 55. M., 75. c. 1077.)

2° *Ex fine resurrectionis.* — « Idcirco autem, *ait Catech. Rom.*, n. 8, corpora excitanda esse docuimus, *ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Hominem igitur ex ipso corpore, cujus opera vel Deo vel daemoni servivit, resurgere oportet, ut cum eodem corpore triumphus coronas et praemia consequatur, aut poenas et supplicia miserrima perferat. »

2007. II. **Secunda resurgentium qualitas est perfecta corporis integritas.** « Quidquid, *ait S. Th.*, pertinet ad integritatem humanae naturae in resurgente, hoc totum resurget. » (*Suppl.*, q. 80, a. 3.)

2008. III. **Tertia resurgentium qualitas est statura perfecta cum debita membrorum dispositione.**

Docent communiter theologi unumquemque cum ea statura resurrecturum, quam, inspectis suae individuae naturae principiis, ~~in vili~~ aetate habuit aut habuisset. Qui igitur in praesenti vita staturâ excedunt aut deficiunt, illis divina potentia aut auferet aut supplebit. (*S. Th.*, q. 81, a. 1 et 2 ; *S. Alph.*, n. 27, 29.)

b) Communiter etiam docent theologi, justos, et probabilius etiam reprobos, resurrecturos esse cum perfecta membrorum dispositione et absque ulla deformitate, quae in individuo ex particulari quodam vitio orta fuerat, ut sunt caecitas, gibbositas, claudicatio, vultus foeditas ; ratio est, quia in natura per resurrectionem reparanda, Deus non ad merita aut demerita, sed ad naturalem ipsius naturae constitutionem attendet. (*S. Th.*, q. 86, a. 1 ; q. 75, a. 2, ad 3 ; *S. Alph.*, n. 28.) Defectus vero, qui ex ipsius naturae principiis oriuntur, sicut passibilitas, tarditas motus ob gravita-

tem, etc., auferentur a beatis, in damnatis autem remanebunt, ut infra dicitur.

2009. IV. Quarta resurgentium qualitas est incorruptibilitas et immortalitas, etenim : *Mortui resurgent incorrupti*, ut ait Apostolus (I, *Cor.*, xv, 52.)

Prima et principalis istius incorruptibilitatis ratio est divina omnipotentia, quae corporibus immortalitatem tribuet, ut juxta opera in aeternum praemientur aut puniantur. In beatis, omnimoda haec incorruptibilitas dos erit ex animae felicitate ad corpus derivata ; in reprobis erit effectus divinae justitiae, ut perpetuo viventes, perpetuo puniantur. (*S. Alph.*, n. 40 ; *S. Th.*, q. 86, a. 2 ; *Opusc.* 10, a. 25.)

CAPUT VI

De judicio universali¹.

Mortuorum resurrectionem statim excipiet extremum judicium, quod et *universale* vocatur, quia in eo *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi* (II, *Cor.*, v, 10.) — De quo judicio quaerendum est : I, an revera sit futurum ; II, quatenam sint ejus circumstantiae.

ARTICULUS I.

De universalis judicii existentia.

Extremi judicii existentiam negant quotquot ipsam carnis resurrectionem inficiantur.

2010. Prop. *Post mortuorum resurrectionem fiet universale judicium.*

De fide, ex diversis Symbolis. Legimus in *Symb. Apost.* : « Credo... in Jesum Christum... qui venturus est judicare vivos et mortuos. » — Et in *Symb. Athanasii* : « Ad cujus adventum homines resurgere habent cum corporibus suis, et reddituri sunt de factis propriis rationem. »

PROB. I. Ex S. Scripturis. Solemnia de ultimo judicio testimonia cum in Veteri tum in Novo Test. occurrunt. Cf. *Joel*, III ; *Sophon.*, I, 12-14 ; *Malach.*, IV : *Act. Ap.*, x, 42 ; XVII, 31 ; XXIV, 25 ; II, *Cor.*, v, 10 ; *Jud.*, 14 et 15 ; II, *Petr.*, II, 9 ; *Apocal.*, XX, 12.

Ipsius Christi verba retulisse sat erit. Dixit (*Matth.*, XVI, 27) : *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis*

¹ Cf. *S. Alph.*, Diss. 6 ; *S. Th.*, *Suppl.*, q. 88 et seq. ; Gotti, *De Judicio univ.*, (t. 16, p. 305) ; Katschth., Sect. 3, c. 3.

suis ; et tunc reddet unicuique secundum opera ejus. — Et (*Math.*, xxv, 31 et seq.) : Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae. Et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab haedis ; et statuet oves quidem a dextris suis, haedos autem a sinistris, etc... Et ibunt hi in supplicium aeternum ; justi autem in vitam aeternam.

II. **Ex Traditione.** Universale aliquando fore judicium, SS. Patres unanimi ore praedicant.

Ait *Tertullianus* : « Regula autem est fidei, ut profiteamur Christum venturum esse cum claritate, ad sumendos sanctos in vitae aeternae et promissorum coelestium fructum, et ad profanos adjudicandos igni perpetuo. » (*De Praescript.*, c. 13. M., 2, c. 26.)

S. Justinus : « Credimus Christum primogenitum aeterni Dei, aliquando ad universum genus humanum judicandum venturum esse. » (*Apol.*, I, n. 53. M., 6, c. 406.)

S. August. : « Quod ergo in confessione ac professione tenet omnis Ecclesia Dei veri, Christum de coelo esse venturum ad vivos ac mortuos judicandos, hunc divini judicii ultimum diem dicimus, id est, novissimum tempus. » (*De Civ. Dei*, l. 20, c. 1, n. 2. M., 41, c. 659.)

S. Basilius : « Ad aliquod peccatum impelli te cum videris, horrendum illud et intolerabile Christi tribunal, quaeso, cogita : in quo praesidet quidem judex in alto quodam et sublimi throno, omnis vero creatura ob gloriosum ejus conspectum contremiscens adstat. » (*Hom. in Ps.*, xxxiii, n. 8. M., 29, c. 370.)

III. **Ex Liturgia.** Orat Ecclesia : « Libera me, Domine, de morte aeterna, in die illa tremenda : quando coeli movendi sunt et terra : dum veneris judicare saeculum per ignem. » (*In ritu depos. defunct.*). — Et in sequentia : *Dies irae*, canit : « Quantus tremor est futurus, — quando judex est venturus, — cuncta stricte discussurus !... Mors stupebit et natura, — cum resurget creatura, — judicanti responsura. »

IV. **Ex Ratione.** Etsi jam in particulari judicio cujusque opera judicata sint, cuique etiam intimata sit salutis aut damnationis sententia, attamen convenientissimum est, cum ex parte Dei, tum ex parte Christi et hominum, universale institutum iri judicium, in quo cujusque opera palam manifestentur, sententiaeque solemniter proclametur.

1° *Ex parte Dei*, ut ejus videlicet justitia omnibus manifesta appareat. « Quoniam in adversis et secundis hominum rebus, ait

Catech. Rom., quae promiscue nonnunquam bonis et malis eveniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia et justitia geri ac gubernari : par fuit, non solum bonis praemia, improbis supplicia in futuro saeculo constitui, verum etiam publico ac generali judicio decerni, quo omnibus notiora et illustriora fierent, atque ut Deo justitiae et providentiae laus ab omnibus tribueretur, pro injusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines, solebant, quum improbos valentes opibus et honoribus florentes animadverterent. Nam Propheta : « *Mei, inquit (Ps., LXXII), pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns* » ; et paulo post : « *Ecce ipsi peccatores et abundantes in saeculo obtinuerunt divitias ; et dixi : Ergo sine causa justificavi cor meum, et fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis.* » Atque haec frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat ut generale judicium exerceretur, ne forte homines dicerent : Deum circa cardines coeli perambulantem non curare terrena. » (P. 1, c. 8, n. 4.)

2° *Ex parte Christi*, ut nimirum gloria ejus, qui injuste judicatus est, omnibus manifestetur per hoc, quod ipse sit omnium judex. (*S. Th.*, P. 3, q. 59, a. 3.) Quam rationem saepius tangit *S. Augustinus* : « *Judex, inquit, hic erit Filius hominis ; forma illa hic judicabit quae judicata est... Sedebit judex, qui stetit sub iudice. Damnabit veros reos, qui factus est falsus reus.* » (*Serm.* 127, c. 7. M., 38, c. 711.)

3° *Ex parte hominum* : « *Quum vel ipsis hominibus mortuis, ait Catech. Conc. Trid., interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum praemia et poenas augeri necesse est, quum haec vel utilitas vel calamitas, ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies : aequum erat, de universa hac recte aut perperam factorum dictorumque ratione perfectam quaestionem haberi ; quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum judicio. Accedit etiam, quod quum piorum fama saepe laedatur, impii vero innocentiae laude commendentur, divinae justitiae ratio postulat, ut pii ereptam injuria apud homines estimationem in publico universorum hominum conventu et judicio recuperent. Deinde vero boni et mali homines, quaecumque in vita egerunt, quum non sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quae actio-*

num ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conveniebat, corporibus una cum eorum animis debita aeternae gloriae praemia aut supplicia impertiri ; quod quidem neque sine generali iudicio fieri poterat. » (*Loc. cit.* ; cf. *S. Th.*, P. 3 q. 59 a. 5.)

ARTICULUS II.

De universalis iudicii circumstantiis.

Respectu universalis iudicii inquiri potest : 1. de iudice ; 2. de iudicandis ; 3. de loco iudicii ; 4. de causae inquisitione et manifestatione ; 5. de proferenda sententia.

§ 1. DE JUDICE.

2011. I. *Judex erit Christus qua homo.* — Est de fide, ex Symb. Apost. : « Qui venturus est iudicare vivos et mortuos. » — Constat ex Scripturis. Legimus (*Matth.*, xxiv, 30) : *Videbunt Filium hominis venientem in nubibus coeli cum virtute multa et majestate.* — Et B. Petrus de Christo dicit (*Act.*, x, 42) : *Ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum.*

Suffragatur ratio. — a) Oportet iudicem a iudicandis videri. Porro, reprobi Christum non in gloria divinitatis, sed in sola humanitate cernere possunt. « Boni et mali, ait *S. Augustinus*, visuri sunt iudicem vivorum et mortuorum, procul dubio eum videre mali non poterunt nisi secundum formam, qua Filius hominis est. » (*De Trinit.*, l. 1, c. 13, n. 28. M., 42, c. 840.)

b) « Iudicium, inquit *S. Th.*, aliquod dominium in iudicante requirit... Et ideo secundum hoc Christo competit iudicare, secundum quod dominium super homines habet. Ipse autem est noster Dominus, non solum ratione creationis... sed etiam ratione Redemptionis, quod ei competit secundum humanam naturam. Unde (*Rom.*, xiv, 9) : *In hoc Christus mortuus est, et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur.* » (*Suppl.*, q. 90, a. 1 ; *S. Alph.*, n. 13.) Ergo non solum ut Deus, sed etiam ut homo iudicabit Christus.

2012. II. *Ad iudicandum Christus in forma gloriosa veniet.* — *Certa*, ex Symb. Nicaeno : « Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos. » — Legimus (*Matth.*, xxiv, 30) : *Christum venturum esse cum virtute multa et majestate ; et, cap. xvi, 27 : Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis.*

« Boni et mali, inquit *S. August.*, visuri sunt iudicem... sed tamen

in claritate in qua judicabit, non in humilitate in qua judicatus est. » (*De Trinit.*, l. 1, c. 13, n. 28. M., 42, c. 840.) — Et : « In cruce patientia erat, in iudicio potentia erit. Apparebit enim homo iudicans, sed in claritate : quia *sicut eum vidistis ire, dixerunt Angeli, sic veniet.* » (In *Ps.*, LXXXV, n. 21. M., 37, c. 1096.)

Accedit ratio. — « Ille qui iudicat, ait *S. Th.*, debet eminere illis qui iudicantur. Sed electi qui iudicabuntur a Christo, corpora gloriosa habebunt. Ergo multo fortius iudex in forma gloriosa apparebit.

« Praeterea, sicut iudicari est infirmitatis, ita iudicare est auctoritatis et gloriae. Sed in primo adventu, quod Christus venit ad hoc quod iudicaretur, in forma infirmitatis apparuit. Ergo in secundo adventu, in quo veniet ad hoc quod iudicet, apparebit in forma gloriosa. » (*Suppl.*, q. 90, a. 2.)

N.-B. Reprobi igitur, non secus atque electi, cernent in iudicio Christi humanitatis gloriam ; sed haec visio Beatis erit in gaudium, reprobis in supplicium. Nam « sicut amici gloria est delectabilis, ita gloria et potestas ejus qui odio habetur, maxime contristat. Et ideo sicut visio gloriae humanitatis Christi erit iustis in praemium, ita inimicis Christi erit in supplicium. » (*S. Th.*, *loc. cit.*, ad 4.)

2013. III. *Judicem venientem praecedet signum crucis.* — *Certa*, ex Scripturis et traditione. Legimus (*Matth.*, xxiv, 30) : *Tunc parebit signum Filii hominis in coelo.* — « Signum autem verum et Christi proprium crux est, inquit *S. Cyrillus Hier.*..., demonstrans eum qui prius crucifixus fuit. » (*Catech.* 15, n. 22. M., 33, c. 899.) — Et *S. Chrysost.* in praedicta verba *Signum Filii hominis*, scribit : « Id est crux, sole splendidior : siquidem sol obtenebratur et absconditur, crux autem apparet. » (In *Matth.*, hom. 76. M., 58, c. 698.) — Ipsa Ecclesia canit : « Hoc signum crucis erit in coelo, cum Dominus ad iudicandum venerit. » (In *off. exalt. S. Crucis.*)

Adveniente iudice, crux splendet in coelis : a) ut omnibus plane innotescat, mundum cruce Christi fuisse redemptum ; b) ut reprobis, qui cruce redempti gratias salutis contempserint, afficiantur ignominia, et inexcusabiles palam demonstrentur ; c) ut electi, per crucem salvati, gaudio et consolatione repleantur.

Una cum cruce, alia passionis instrumenta etiam apparebunt. « Veniente Domino ad iudicium, ait *S. Th.*, signum crucis et alia Passionis indicia demonstrabuntur. » (*Opusc.* 1, c. 244.)

Utrum vero crux, quae tunc in coelis apparebit, sit ipsum crucis lignum, in quo Christus pependit, an figura tantum crucis ex splendido aere efformata, non constat. Pro utraque sententia magnae afferuntur auctoritates. Sententia,

quae videtur probabilior, tenet, non lignum crucis, sed tantum ejus signum seu figuram esse apparituram; secus enim plura patrari deberent miracula, praesertim ad colligendas particulas ubique terrarum distributas. (*S. Alph.*, n. 9-11.)

2014. IV. *Judicem venientem comitabuntur Angeli.* — *Certa.* — Legimus (*Matth.*, xxv, 31) : *Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae.*

Christum judicem probabilius etiam comitabuntur illi Beati, qui tunc temporis corpore et anima jam perfruentur beatitudine, ut B. V. Maria, Henoch et Elias, et qui tempore mortis Christi e sepulcris egressi cum Redemptore in coelos ascenderunt.

Electi, quorum corpora adhuc in terris jacent, cum Christo non descendent, sed ante Christi adventum resurgent, et venienti iudici obviam ferentur in aera, teste Apostolo (I, *Thessal.*, iv, 16) : *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera.* (*S. Alph.*, n. 16.)

2015. V. *Una cum Christo iudice sedebunt aliqui Sancti tanquam iudices.* — *Certa*, ex verbis ipsius Christi (*Matth.*, xix, 28) : *Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* — Et (*Luc.*, xxii, 29, 30) : *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut... sedeatis super thronos, judicantes duodecim tribus Israel.*

Quae promissio Apostolis nominatim facta, ad alios etiam extenditur Sanctos; ad eos scilicet, qui voluntariam paupertatem corde et animo professi, Christum secundum spiritualis vitae perfectionem secuti sunt. Constat ex verbis Christi. Sciscitanti Petro (*Matth.*, xix, 27) : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?* respondit Jesus : *Vos qui secuti estis me... sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.*

Eadem promissio ad Martyres, ad Virgines, et ad celebriores Ecclesiae antistites extenditur, qui licet divitias possiderint, affectu tamen pauperes fuerunt, aliisque mediis ad summam vitae perfectionem pervenerunt. (*S. Alph.*, n. 20.)

Sancti, qui in iudicio assessores erunt Christi, secundum S. Thomam (*Suppl.*, q. 89, a. 1 et 2), non solum iudicabunt iudicio approbationis, sententiam nempe iudicis tantum approbando: hoc enim omnibus electis competet; neque solum iudicare dicuntur, quia sedebunt cum iudice nihil agentes: dicuntur enim ab ipso Christo *sedere et iudicare*. Sed ad iudicium concurrent ministerialiter, communicando scilicet tam electis quam reprobis particulares iudicis senten-

tias. « Intelligitur autem, ait *S. Th.*, ista prolatio sententiae, non vocalis, sed spiritualis, in quantum per superiores Sanctos inferiores, vel etiam peccatores, spirituali quadam illuminatione illuminabuntur, quales poenae, et qualia merita eis debeantur. » (1, *Cor.*, c. 6, lect. 1.)

Angeli, etsi Christum judicem comitentur, testesque sint humanorum actuum homines tamen non judicabunt. « Assessores judicis, inquit *S. Th.*, debent judici esse conformes. Judicium autem Filio hominis attribuitur, quia secundum naturam humanam omnibus apparebit tam bonis quam malis, quamvis tota Trinitas judicet per auctoritatem. Et ideo etiam oportet ut assessores judicis humanam naturam habeant, in qua possint ab omnibus bonis et malis videri. Et sic Angelis non competit judicare, quamvis Angeli etiam aliquo modo possint dici judicare, scilicet per sententiae approbationem.. » (*Suppl.*, q. 89, a. 3 ; *S. Alph.*, n. 23.)

§ 2. DE JUDICANDIS.

2016. Fide certum est omnes homines, quotquot ab initio ad finem usque mundi exstiterint, tam bonos quam malos, tam adultos quam parvulos, judicio universali adfuturos. Legimus enim (*Rom.*, xiv, 10) : *Omnes... stabimus ante tribunal Christi.* — (II, *Cor.*, v, 10) : *Omnes... nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.*

Rationem indicat *S. Thomas* (q. 89, a. 5), dicens : judiciariam potestatem Christo concessam esse in praemium ejus, quam in Passione exhibuit humilitatis. Porro, Christus in Passione pro omnibus sanguinem fudit ; et idcirco consentaneum est omnes homines in judicio congregari, ut videant omnes Christi exaltationem in humana natura, secundum quam a Deo iudex vivorum et mortuorum constitutus est. (*S. Alph.*, n. 33.)

2017. Una tantum moveri potest difficultas, quoad parvulos scilicet qui, utpote ante usum rationis mortui, nullum opus posuerunt, cujus rationem reddere teneantur. Eos in iudicium adductum iri, certum est, non quidem ut eorum examinentur opera, sed ut ipsi gloriam Judicis videant, omnibusque manifeste appareat justissimam esse judicis sententiam, qua parvuli ex meritis Christi justificati in coelum admittuntur, et qua cum peccato originali defuncti, ob illud peccatum e coelorum regno excluduntur. (*S. Alph.*, n. 34.)

Omnes igitur homines adducentur in iudicium ; non omnes tamen eodem modo judicabuntur. « Ad iudicium duo pertinent, ait *S. Th.*, scilicet discussio meritorum et retributio praemiorum. Quantum ergo ad retributionem praemiorum, omnes judicabuntur, etiam boni, in eo quod unusquisque recipiet ex divina sententia praemium merito respondens. Sed discussio meritorum non fit nisi ubi est quaedam meritorum commixtio bonorum cum malis. » (Q. 89, a. 6.)

2018. Quatuor judicandorum classes distingui solent. *Prima* est electorum, in quibus nullo modo (ut in B. V. Maria, aut parvulis baptizatis), aut non multum saltem bona malis commixta sunt : judicabuntur retributionis, non autem discussionis judicio.

Secunda est electorum, in quibus fuit commixtio bonorum cum malis : judicabuntur judicio retributionis simul et discussionis, ut bonorum meritorum praeeminentia omnibus manifestetur, sicque Dei justitia comprobetur.

Tertia est eorum reproborum, in quibus ob fidem et caritatem, quas aliquando habuerunt, admixtio invenitur malorum meritorum cum bonis : judicabuntur judicio retributionis simul et discussionis, ut manifestetur omnibus malorum meritorum praeeminentia.

Quarta est reproborum, in quibus quia fidem et caritatem nunquam susceperunt, nulla fuit admixtio boni cum malis : judicabuntur judicio retributionis, non autem discussionis ; etenim, *qui non credit, jam judicatus est* (Joan., III, 18) ; horum siquidem causa, utpote manifestissima, discussione non indiget. — Quibus adnumerari debent parvuli cum peccato originali defuncti.

2019. Angeli, *docente S. Thoma* (q. 89, a. 8), in universali judicio judicabuntur : *a*) non judicio discussionis, quia in bonis nullum malum, in malis vero nullum bonum inveniri potest ; *b*) nec judicio retributionis quantum ad praemium essentiale, quia boni statim ab initio in beatitudinem sublimati sunt, mali vero in miseriam demersi ; *c*) sed judicio retributionis quantum ad praemium accidentale, quia boni majus accipient gaudium de eorum salute, quos ad meritum induxerunt ; mali autem ex eorum ruina, quos ad peccandum incitaverunt, intensius accipient supplicium.

Quae vero profert Apostolus (I, Cor., vi, 3) : *Nescitis quoniam Angelos judicabimus*, intelligenda sunt et de judicio comparationis, quia homines quidam Angelis gloria superiores inveniuntur : et de judicio approbationis, quia electi judicium de Angelis ab initio latum approbabunt. (*S. Alph.*, n. 40.)

§ 3. DE LOCO JUDICII.

2020. Quo in loco peragendum sit universale judicium, certo definiri nequit. Juxta probabiliorem sententiam, quam communiter sequuntur SS. Patres et theologi, futurum erit in valle Josaphat, inter Jerusalem atque Oliveti montem sita ; qui locus a Scripturis innui videtur. Legimus (Joel, III, 2) : *Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat, et disceptabo cum eis ibi.* — Et (v, 12) : *Consurgant, et ascendant gentes in vallem Josaphat, quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu.* Et (Act., I, 11) : *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in coelum.* « Sed ipse, inquit S. Th. (q. 88, a. 4), ascendit in coelum de monte Oliveti, qui praeeminet valli Josaphat.

Ergo et circa illa loca, ad judicandum veniet », ut ostendatur idem esse qui descendit, et qui ascendit.

Neque opponi potest, vallem Josaphat, utpote valde angustam, tantae hominum massae non sufficere : non enim dicitur omnes in ipsa valle staturos ; sed judicium peractum iri in valle, atque Judicem supra illam ex parte montis Oliveti in aere sessurum. — Electi enim rapiuntur *in nubibus obviam Christo in aera* (I, *Thess.*, vi, 16), et sese in aere ad dexteram Judicis tenebunt ; reprobi vero in ipsa valle et in locis vicinis a Judicis sinistra consistent ; ita tamen ut omnes Judicem charitate fulgentem videant. (*S. Alph.*, n. 8.)

§ 4. DE CAUSAE INQUISITIONE ET MANIFESTATIONE.

2021. 1° Causam judicandam constituent omnes hominum actus morales, sive facta, sive dicta, sive cogitata, tam bona quam mala. Legimus (*Eccl.*, xii, 14) : *Cuncta quae fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum sive malum illud sit.* — (*Matth.*, xii, 36) : *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Cf. *Apoc.*, ii, 23.

2° Causae discussio mira celeritate peragetur : Judex enim, utpote omnium factorum testis, nam *omnia nuda et aperta sunt oculis ejus*, (*Hebr.*, iv, 13), ad causas cognoscendas nec testibus indiget, nec libris.

Quae causarum discussio probabilius fiet silentio, mentaliter scilicet, et non vocaliter. « Si enim vocaliter singulorum facta narrentur, *inquit S. Th.* (q. 88, a. 2), *inaestimabilis magnitudo temporis ad hoc exigeretur.* » Christus igitur virtute suae omnipotentiae cujusque conscientiam de omnibus et singulis ejus actionibus subito illuminabit, ita ut quisque ictu oculi, quidquid boni vel mali in tota vita sua egerit, clare et manifeste videat ; juxta illud Apostoli (*Rom.*, ii, 15) : *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die, cum judicabit Dominus occulta hominum.* (*S. Alph.*, n. 23, 24.)

3° Cuilibet, praeter actiones proprias manifestabitur quidquid boni vel mali omnes alii in vita sua egerint.

A. Cuilibet manifestatum iri propria sua facta, ex dictis jam patet. — *Praeterea*, suadetur ratione. « Quia oportet, *ait S. Th.*, quod testis, accusator, et defensor in quolibet judicio habeant eorum notitiam quae in judicio versantur, in illo autem communi judicio omnia opera hominum in judicium venient, oportet quod omnium operum suorum quisque tunc notitiam habeat. Unde conscientiae singulorum erunt quasi quidam libri continentes res gestas, ex quibus judicium procedet : sicut etiam in judicio humano registris utimur. Et isti sunt libri de quibus (*Apoc.*, xx, 12) dicitur : *Libri aperti sunt, et alius*

liber apertus est, qui est vitae : et iudicati sunt mortui ex his quae scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. » (Q. 87, a. 1 ; *S. Alph.*, n. 24.)

B. Cuilibet etiam manifestatum iri quidquid sive boni sive mali omnes alii egerint, in Scripturis innuitur. Legimus (*Matth.*, x, 26) : *Nihil enim est opertum, quod non revelabitur ; et occultum, quod non sciatur.* — (1, *Cor.*, iv, 5) : *Illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.*

Accedit ratio : Necesse est divinam iustitiam in ultimo iudicio omnibus manifestam apparere. Cum igitur cuique innotescat omnium aliorum vel remuneratio vel condemnatio, cuique etiam manifestari debent aliorum merita vel demerita ; sublata enim hac manifestatione, non jam evidens appareret divina iustitia. (*S. Th.*, q. 87, a. 2 et 3.) — Peccata proinde electorum, licet poenitentia deleta, omnibus etiam manifesta erunt ; ipsis vero haec manifestatio non in ignominiam, sed in gloriam cedet, propter poenitentiam, quam de eis egerunt. (*S. Alph.*, n. 44 et 45.)

§ 5. DE SENTENTIA.

2022. Examinata causa, statim proferetur sententia, et quidem duplex : *particularis una, altera generalis.*

1° *Particulares sententiae* tot proferentur, quot homines adulti aderunt iudicio : cuilibet enim in particulari indicabitur propria remuneratio vel punitio, meritis vel demeritis proportionata. Proferentur non vocaliter, cum ad hoc immensum requiretur tempus ; sed cuique sua sententia mentaliter manifestabitur, sive divinae virtutis operatione, sive voce propriae conscientiae, sive ministerio Sanctorum, qui Iudicis erunt assessores. (*S. Alph.*, n. 28 et 31.)

Cujusque propria sententia omnibus aliis virtute divina innotescet, ut quilibet omnium aliorum remunerationem vel damnationem cognoscat. (*S. Alph.*, n. 29.)

2° Particulari sententia omnibus communicata, procedet Iudex ad generalem sententiam ferendam, quam probabilius alta voce promulgabit ; indicatis tamen mentaliter tantum hujus sententiae causis, quas apud Matthaeum xxv legimus (*S. Alph.*, n. 30-32).

Quae futura sit generalis illa sententia, nos docuit ipse Dominus (*Matth.*, xxv) : *Tunc dicet Rex his qui a dextris ejus erunt : Venite, benedicti Patris mei ; possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi... Tunc dicet et his qui a sinistris erunt : Discedite a me, maledicti in ignem aeternum.*

Duplex ista sententia pro solis erit adultis, qui in corpore suo mortali bona vel mala egerunt, sicut ex verbis immediate subsequentibus constat : *Esurivi enim, et dedistis mihi manducare*, etc. Tertia proinde admittenda est sententia generalis, pro infantulis scilicet et perpetuo amentibus, qui cum solo peccato originali mortui sunt. « Pro omnibus igitur hominibus iudicandis, ait *S. Alph.*, tres erunt generales sententiae, quibus alii in coelum admittentur, alii detruentur in gehennam, et alii e coelorum regno excludentur. » (N. 27.)

Generali sententia a Christo prolata, iudicio imponetur finis, statimque sententia executioni mandabitur : *Et ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam.* (Matth., xxv, 46.)

CAPUT VII

De mundi innovatione¹.

2023. In consummatione saeculi, mundum annihilari, novumque, natura diversum, forma pulchriorem, ei subrogatum iri, plures olim docuerunt, inter quos Origenes.

Alii vero, eum in ea, quam nunc habet forma, perpetuo duraturum esse censuerunt ; vel, si ultima conflagratione perierit, in eadem forma esse reproducendum, ita ut semper in eo sint homines aliaque animalia, quae generatione in perpetuum sese propagent.

Docet autem communis Patrum et Doctorum sententia, mundum in fine saeculi non annihilari ; sed fururum esse, ut ea quam nunc habet, forma pereat, et nova eaque perfectior ei substituatur : quae formae transmutatio nuncupatur *mundi innovatio*.

2024. Prop. *In consummatione saeculi mundus non annihilabitur, sed innovabitur.* — Certa.

PROB. I. Ex S. Scriptura. « Testantur omnes Scripturae tam Novi quam Veteris Test., ait *S. Alph.*, novum tunc fore coelum atque terram novam. (*Isa.*, lxy, 17, 18) : *Ecce ego creo coelos novos et terram novam, et non erunt in memoria priora et non ascendent super cor ; sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum in his quae ego creo.* — (*II, Petr.*, III, 13) : *Novos vero coelos et novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.* — (*Apoc.*, xxi, 1) : *Vidi coelum novum et terram novam, primum enim coelum et prima terra abiit, et mare jam non est.* — Dicitur : *coelum novum et terram novam, et mare jam non est*, non eo sane quod coeli, terrae, marisve substantia mutabitur, ita ut huic mundo novus substituatur, sicuti scripsit Origenes, cujus opinio rejicitur : eadem enim remanebit mundi substantia ; sed quia corpora tum coelestia tum terrestria in accidentibus et superficie in nobiliorem mutabuntur formam. » (N. 2.)

II. Ex Traditione. Mundum in fine saeculi non penitus destructum, sed transformatum iri, diserte tradunt SS. Patres. Ait *S. Hieronym.*, ad verba : *Ecce ego creo coelos novos*, etc. : « Non dixit alios

¹ Cf. *Alph.*, Diss. 7 ; *S. Th.*, *Suppl.*, q. 91 ; Gotti, *De iudicio univ.*, q. 5.

coelos, et aliam terram videbimus, sed veteres et antiquos in melius commutatos. » (In *Isa.*, c. 65. M., 24, c. 645.)

S. Augustinus : « Peracto iudicio, tunc esse desinet hoc coelum et haec terra, quando incipiet esse coelum novum et terra nova. Mutatione namque rerum, non omnimodo interitu, transibit hic mundus. Unde et Apostolus ait : *Praeterit enim figura hujus mundi...* Figura ergo praeterit, non natura... Illa itaque, ut dixi, conflagratione mundana elementorum corruptibilium qualitates, quae corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt, atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quae corporibus immortalibus mirabili mutatione convenient, ut scilicet mundus in melius innovatus apte accommodetur hominibus, etiam carne in melius innovatis. » (*De Civ. Dei*, l. 20, c. 14. M., 41, c. 679.)

2025. Scholium. De natura innovationis mundi.

Perfectio et pulchritudo mundi innovati mensurari debet ex fine hujus innovationis, qui est, juxta S. Thomam ut in mundo glorificato oculus Beatorum divinitatis irradiationem contempletur. « Ad hanc visionem essentiae (divinae) *inquit*, oculus carnis (Beatorum) attingere non poterit ; et ideo ut ei etiam solatium congruens de visione divinitatis praebeatur, inspiciet divinitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifesta indicia divinae majestatis apparebunt, et praecipue in carne Christi, et post hoc in corporibus Beatorum et deinceps in omnibus aliis corporibus. Et ideo oportebit ut etiam illa corpora majorem influentiam a divina bonitate suscipiant quam nunc ; non tamen speciem variantem, sed addentem cujusdam gloriae perfectionem : et haec erit mundo innovatio. » (*Suppl.*, q. 91, a. 1.) Res ergo mundi sua in specie permanentes, pulchritudine incredibili donabuntur.

CAPUT VIII

De statu damnatorum post ultimum iudicium ¹.

Circa statum damnatorum tria quaerenda sunt, nimirum : I, an existat infernum ; II, an sit aeternum ; III, quibus poenis plectantur damnati.

ARTICULUS I.

De inferni existentia.

2026. Infernum locus est ille miserrimus, in quo daemones, atque homines cum peccato lethali mortui, aeternis afficiuntur suppliciiis. — Inferni existentiam negant quotquot animas cum corporibus perire existimant, et recentiores praesertim rationalistae ac materialistae, qui omnem revelatam veritatem rejiciunt.

¹ Cf. S. Th., *Suppl.*, q. 97 ; S. Alph., Diss. 8, et *Praepar. Mort.*, Consid. 26, 27, 28 ; Lessius, *De Perfect. div.*, l. 13, c. 24 ; Patuzzi, *De futuro impiorum statu* ; et *De sede inferni*.

2027. Prop. *Existit infernus.*

De fide, ex Symb. S. Athanas. : « Qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam ; qui vero mala, in ignem aeternum. » — Et ex Constit. Benedicti XII, *Benedictus Deus*, in qua legitur : « Definimus insuper, quod, secundum Dei ordinationem communem, animae decedentium in actuali peccato mortali, mox post mortem suam, ad inferna descendunt, ubi poenis infernalibus cruciantur. » (*Denz.*, n. 456.)

PROB. I. **Ex S. Scriptura.** Gehennam existere, in qua reprobi poenis plectuntur, omnes fere tam Veteris quam Novi Testamenti paginae testantur.

Legimus (*Matth.*, XIII, 41, 42) : *Mittet Filius hominis Angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis ; ibi erit fletus et stridor dentium.* — (*Matth.*, XXV, 41) : *Tunc dicet et his qui a sinistris erunt : Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus.* — II, *Petr.*, II, 4) : *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.* — (*Apocal.*, XX, 15) : *Qui non inventus est in libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis.*

II. **Ex Ratione.** In Deo, utpote legislatore sapientissimo, atque mundi rectore justissimo, necessario adesse debet firma voluntas remunerandi bona, mala vero puniendi. Ast saepissime contingit, ut justi in praesenti vita nullam accipiant remunerationem, sed aerumnis et calamitatibus jugiter afficiantur ; mali vero dies suos in bonis transeant, omnique bonorum genere abundant : de quo jam questus est Propheta (*Ps.*, LXXII) : *Mei pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns...* Ecce ipsi peccatores et abundantes in saeculo obtinuerunt divitias, etc. Proinde, necesse est justitiam Dei, sicuti bonis in coelis remunerat, ita malos post hanc vitam punire.

His accedit omnium populorum, etiam ethnicorum, unanimis consensus : omnes quippe gentes ubique terrarum sibi persuasum semper habuerunt, post praesentem vitam bonis praemia, malis vero supplicia servari. (*S. Alph.*, n. 1-3.)

2028. Scholium. *De sede inferni.*

Infernum specialem quemdam esse et determinatum locum, catholici omnes unanimiter docent : manifeste enim eruitur ex Scripturis. Siquidem vocatur stagnum (*Apocal.*, XX, 9) : *Missus est in stagnum ignis.* — Et de malo divite dicitur (*Luc.*, XVI, 22) : *Sepultus est in infernum.* — Et, v. 28, ipse dives infernum nominat locum tormentorum.

Ast, ubi situs sit. infernus, certo sciri nequit. « Non credo, ait *S. Th.*, ab homine sciri posse ubi sit infernus. » (*Opusc.* XI, c. 25.) Probabilior et communis quidem Patrum ac theologorum sententia tenet, subtus terram positum esse infernum ; quae opinio in Scripturis videtur innui. Legimus enim. (*Luc*, xvi, 22) . *Sepultus est in inferno*. Porro, hic textus locum subterraneum pro inferno designat.

Imo, secundum probabiliorē sententiam, sedes inferni est ipsum terrae centrum. Post resurrectionem, ait *S. Thomas*, « non erit alicubi nox super terram sed solum in centro terrae, ubi erit infernus. » (*Suppl.*, q. 91, a. 3 ad 4 ; *S. Alph.*, n. 4-6.)

ARTICULUS II.

De inferni aeternitate ¹.

2029. Poenarum infernalium aeternitas altum est mysterium, et hominibus impervium. Quo enim modo fieri potest, ut Deus, summe misericors atque bonus, creaturas ex amore conditas, pro unius momenti delicto, atrocibus ac aeternis deputet suppliciis ? Quocirca non mirandum est, homines in fide debiles, inferni aeternitatem aut prorsus negasse, aut saltem vocasse in dubium.

Origenes primus citatur, qui aeternam inferni durationem negaverit. Docuit, daemones et homines reprobos fore post diuturna supplicia ab inferno liberandos, ac sanctis in beatitudine consociandos.

Sociniani eamdem poenarum aeternitatem inficiantur ; docent, reprobos post mortem aut saltem post ultimum iudicium annihilatum iri. — Eamdem rationalistae, tanquam Dei iustitiae atque bonitati repugnantem, rejiciunt necnon et quidam ex modernistis ². Demum, non pauci ex protestantibus tenent, dari reprobis in altera vita tempus ad poenitentiam, qua omnes aeternam felicitatem consequantur.

2030. Prop. *Damnatorum poenae sunt aeternae.*

De fide, ex Symb. Athanasiano : « Qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam, qui vero mala, in ignem aeternum. » — Et ex Conc. Later. IV, cap. *Firmiter* : « Omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua... illi (reprobi) cum diabolo poenam perpetuam, et isti (electi) cum Christo gloriam sempiternam. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Is.*, LXVI, 24) : *Et videbunt cadavera virorum, qui praevaricati sunt in me ; vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur*. Quae quidem verba plerique interpretum, etiam inter protestantes, de infelici reproborum statu directe intelligunt. Porro « qualiscumque poena significata sit nomine vermis atque ignis, ait *S. August.*, certe si non morietur nec exstinguetur, sine fine praedicta est ; nec aliud agebat Propheta, cum hoc diceret, nisi ut eam sine fine praediceret. » (*Ad Oros.*, c. 6. M., 42, c. 673.)

¹ Cf. *S. Th.*, *Suppl.*, q. 99 ; *S. Alph.*, Diss. 8, n. 33-40 ; *Ver. fid.*, p. 2, c. 19 ; Lessius, l. 13, c. 25. — ² Le Morin, *Vérités d'hier*, p. 321.

(*Dan.*, xii, 2) : *Multi de his qui dormiunt in terrae pulvere, evigilabunt, alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium ut videant semper.*

(*Matth.*, xxv, 41, 46) : *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum... Et ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam.* Quo in textu reproborum supplicium dicitur aeternum eodem sensu, quo aeterna dicitur electorum beatitudo. Haec autem semper est duratura ; ergo et illud. « Si utrumque aeternum, *inquit S. August.*, profecto aut utrumque cum fine diuturnum, aut utrumque sine fine perpetuum debet intelligi. Par pari enim relata sunt, hinc supplicium aeternum, inde vita aeterna. Dicere autem in hoc uno eodemque sensu : Vita aeterna sine fine erit, supplicium aeternum finem habebit, multum absurdum est. Unde, quia vita aeterna Sanctorum sine fine erit, supplicium quoque aeternum quibus erit, finem procul dubio non habebit. » (*De Civ. Dei*, l. 21, c. 23. M., 41, c. 736.)

(II, *Thessal.*, i, 8) : *In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non obediunt Evangelio Domini Nostri Jesu Christi ; qui poenas dabunt in interitu aeternas a facie Domini.*

II. **Ex Traditione.** Scribit *S. Justinus* : « Quem (diabolum) in ignem esse mittendum cum exercitu ipsius et hominibus qui eum sequuntur, in aeternum puniendos, Christus ante significavit. » (*Apol.* I, 28. M., 6, c. 371.) — *S. Chrysost.* : « Quod non sit temporanea (gehenna) audi Paulum nunc dicentem de iis, qui Deum non norunt, neque credunt Evangelio, quod poenas dabunt, exitium aeternum. Quod autem est aeternum, quomodo temporale ? » (*Hom.* 3 in II, *Thess.*, n. 1. M., 62, c. 179.) *S. Hieronymus* : « Praeparata est a rege Domino *Topheth*, id est, lata et spatiosa gehenna, quae eos aeternis urat ardoribus. Nutrimento ejus et fomes ignis est, et ligna multa ; idest, flamma perpetua et supplicia peccatorum. » (*In Isa.*, l. 10, c. 30. M., 24, c. 354.) — Similia tradunt omnes SS. Patres. Accedunt Martyrum testimonia, quibus coram tyranno protestati sunt, se mortis aeternae vitandae causa, temporalem mortem non timere. Accedit etiam sensus omnium fidelium quibus persuasissimum est, animas ex inferno nunquam liberatum iri.

III. **Ex Ratione.** Non potest quidem ratio ex se sola poenarum aeternitatem apodictice demonstrare ; rationes tamen convenientiae adferre potest, quibus aequissimam esse probetur.

1° « Sicut se habet praemium ad meritum, *ait S. Th.*, ita poena ad culpam. Sed secundum divinam justitiam merito temporali

debetur praemium aeternum. Ergo et culpaе temporali secundum divinam justitiam debetur poena aeterna. » (*Suppl.*, q. 99, a. 1.)

2° Peccatum mortale, utpote contra Deum commissum, malum est quodammodo infinitum (cf. n. 856), cui proinde infinita etiam debetur poena. Sed poena non potest esse infinita in intensione, quippe cujus creatura sit incapax ; decet ergo ut infinita sit duratione. (S. ALPH., *Ver. fid.*, c. 19, n. 3.)

3° Aequum est, tamdiu durare poenam, quamdiu durat culpa. Porro, in damnatis culpa manet in aeternum : non enim remittitur culpa absque gratia ex meritis Christi proveniente ; sed sicut in inferno nulla est redemptio (ut dicitur in officio defunctorum), ita et nulla gratiarum effusio. Aequum est igitur damnatorum poenam in aeternum esse duraturam. (S. ALPH., *loc. cit.*, n. 5 et 6.)

4° Justum est eum, qui in suo aeterno peccat, a Deo in suum aeternum puniri. Sed « qui in peccatum mortale labitur propria voluntate, ait S. Th., se ponit in statu a quo erui non potest, nisi divinitus adjutus : unde ex hoc ipso quod vult peccare, consequenter vult in peccato manere perpetuo. Sicut si aliquis se in foveam projiceret, unde exire non posset nisi adjutus, posset dici quod in aeternum ibi manere voluerit, quantumcumque aliud cogitaret. » (*Loc. cit.*).

2031. Obijcitur I. Repugnat divinae bonitati atque misericordiae homines in aeternum acerbissimis cruciari suppliciis. Ergo damnatorum poenae non erunt aeternae.

Resp. Repugnat antecederet ad culpam, *concedo* ; consequenter, *nego*. — Deus, quantum est in se, omnium miseretur, omnium vult salutem, omnibusque manifesta suae bonitatis atque misericordiae argumenta exhibet : omnibus enim misit Redemptorem, per quem Deo reconciliarentur ; omnibus, nullo excepto, sufficientes elargitur gratias, quibus, si velint, aeternam felicitatem consequi possint. Verum, Dei misericordia ordine sapientiae regulatur. Inde sequitur, eos, qui dum erant in via, gratis a Redemptore oblatis recte usi fuerint, in patria a Dei misericordia in aeternum remuneratum iri ; eos vero, qui, dum tempus est miserandi, nec gratis acceptis uti, nec in reconciliatione facta a Christo esse aut permanere voluerint, et idcirco misericordia indignos se exhibuerint, misericordiam post mortem nunquam esse consecuturos, sed juste in aeternum punitum iri. (S. ALPH., *Diss. VIII*, n. 34 ; S. Th., q. 99, a. 2, ad 1 ; et 1. 3, ad 1.)

2032. Obj. II. Postulat justitia, ut poenam inter et culpam adsit proportio. Atqui nulla est proportio inter poenam aeternam et peccatum brevissimo temporis spatio commissum. Ergo aeternitas poenarum divinae justitiae repugnat.

Resp. Inter poenam et culpam debet adesse proportio, *dist.* : durationis, *nego* ; meriti, *concedo*. — In nullo judicio duratio poenae commensaturur duratione delicti, sed gravitate culpaе ; qua de causa, in judicio etiam humano pro unius momenti delicto aliquis exilio perpetuo vel etiam morte mulctatur. Porro

peccatum, utpote contra Deum commissum, licet brevissimo perficiatur tempore, infinitam quamdam continet malitiam ; unde et perpetua poena juste punitur.

Praeterea, peccatum etsi transeat quoad actum, remanet tamen quoad reatum, et in aeternum remanebit, cum post mortem non detur amplius poenitentiae locus. Proinde, culpa semper remanente, justum est poenam etiam semper durare. (*S. Th.*, 1. 2, q. 87, a. 3 : *Suppl.*, q. 99, a. 1.)

2033. Obi. III. Aeterna damnatorum punitio divinae sapientiae repugnat. Enimvero : 1° divinae sapientiae repugnat creaturam fine, ad quem condita est, perpetuo privari. Sed finis hominis est aeterna beatitudo. — 2° Repugnat sapientiae eam inferre poenam, ex qua nulla provenit utilitas. Ergo.

Resp. 1° Repugnat divinae sapientiae creaturam fine, ad quem condita est, perpetuo privari, *dist.* : fine primario et omnium ultimo, *concedo* ; fine proximo et primario subordinato, *nego*. Item, *dist. min.* : finis hominis et aeterna beatitudo : finis proximus, *concedo* ; finis primarius et ultimus, *nego*. — Enimvero, finis ad quem ultimo conditus est homo, sicut quaelibet creatura, est gloria Dei, ad quam hominis beatitudo pondere suo tendit. Verum, sive salvetur, sive damnetur homo, gloria Dei manifestatur : per misericordiam in iis, qui salvi fiunt : per justitiam in iis, qui pereunt. Aeterna igitur hominis damnatio divinae sapientiae non derogat, cum etiam in ea primarius creationis finis obtineatur. (*Cf. n.* 650 et seq.)

2° Repugnat sapientiae eam inferre poenam, ex qua nulla provenit utilitas ; *dist.*, ex qua nulla, neque reo, neque aliis, provenit utilitas, *concedo* ; ex qua non reo, sed aliis provenit, *nego*. Sed ex poena damnatis nulla provenit utilitas, *concedo* ; non provenit aliis, *nego*. — Etenim, ut poenae respondeant sapientiae legibus, non requiritur ut eis sint utiles, qui puniuntur ; sat est ut in aliorum utilitatem cedant, sicut etiam in humanis legibus manifestum est ; sic, v. gr., non suspenditur homicida, ut ipse emendetur, sed propter alios, ut scilicet vel securitatem habeant, vel metu poenae similia crimina patrare non audeant. Poenae igitur reprobis inflictae, non ipsis prosunt, sed aliis, ut ex earum consideratione a peccatis absterneant. (*S. Th.*, 1. 2, q. 87, a. 3, ad 2 ; *Suppl.*, q. 99 a. 1, ad 3.)

Praeterea, « impiorum poenae, ait *S. Th.*, in perpetuum duraturae non erunt omnino inutiles. Sunt enim utiles ad duo : primo ad hoc quod in eis divina justitia conservetur, quae est Deo accepta propter seipsam... Secundo ad hoc sunt utiles ut de his electi gaudeant, cum in his Dei justitiam contemplantur, et dum se evasisse eas cognoscant. » (*Q.* 99, a. 1, ad 4.)

2034. Scholium. De mitigatione poenarum inferni.

Mitigatio poenarum triplici sub respectu considerari potest.

1° Considerari potest tanquam in ipso concedenda iudicio, quo reprobi inferno deputantur. Multi theologi, inter quos S. Thomas (*P.* 1, q. 22, a. 4, ad 1 ; 4. *Sent.*, D. 46, q. 2, a. 2, q. 1), docent, Deum reprobos semper *infra condignum* punire, minoremque imponere poenam, quam flagitia expostularent. Quae sententia est probabilis.

Alii vero docent, nihil in iudicio de poena relaxari, sed peccatum *juxta condignum* rigorose semper puniri. Est etiam probabilis haec opinio.

2° Considerari potest tanquam adventura per diminutionem aut extinctionem poenae temporalis debitae pro peccatis in hac vita quoad culpam condonatis, sed pro quibus reprobis ante mortem plene non satisfecit. Poenam hanc, utpote temporalem, suapte natura aliquando cessare, ac proinde ex ea parte damnatorum miseriam mitigari, multi theologi autumant¹, et quidem probabiliter. Ast hujusmodi poenae extinctio, cum sit solutio rigorosa, proprie dici nequit mitigatio.

3° Demum, considerari potest mitigatio tanquam concedenda quoad poenas illatas pro peccatis ante mortem quoad reatum culpae non deletis. Antiquiores quidem theologi, quos refert S. Thomas (4. *Sent.*, D. 45, q. 2, a. 2, q. 2), et nonnulli recentiores docuerunt, damnatorum poenas a Deo mitigari, quorundam nempe modo continuo, quorundam vero statutis temporibus, ita tamen ut poena nunquam plene auferatur; addunt praeterea, damnatos, ad diem usque judicii, Ecclesiae precibus ad poenae levamen juvari posse. Porro, ut ait S. Thomas (*loc. cit.*): « est praedicta opinio praesumptuosa, utpote Sanctorum dictis contraria; et vana, nulla auctoritate fulta; et nihilominus irrationalis: tum quia damnati in inferno sunt extra vinculum caritatis, secundum quam opera vivorum continuantur defunctis; tum quia totaliter ad viae terminum pervenerunt, recipientes ultimam pro meritis retributionem. »

Quae ponit nullam dari in his poenis mitigationem, est sententia communis theologorum, quam plerique vocant *certam, fidei proximam*.

Colligitur enim ex Scripturis. Legimus (*Apocal.*, xiv, 11): *Et fumus tormentorum eorum ascendet in saecula saeculorum, nec habent requiem die ac nocte qui adoraverunt bestiam*. — Et (*Luc.*, xvi) discimus guttulam aquae, qua linguam paululum refrigeraret, malo diviti fuisse negatam.

Idem suadet ratio. a) In damnatis nunquam minuitur culpa; ergo nec poena. Deus enim nihil relinquit inordinatum; nequit autem ordinari culpa nisi per correspondentem poenam.

b) Nulla poena dimittitur aut minuitur nisi virtute Passionis Christi. Sed damnati, utpote a corpore mystico omnino abscissi, nullum prorsus a Christo influxum accipere possunt. Unde nec eorum poena in aliquo minui potest.

Nullatenus igitur illis annuendum est theologis, qui ad Dei mise-

¹ Cf. Gotti, *De Judicio*, q. 8, dub. 3; Sylv., *Suppl.*, q. 99, a. 3

ricordiam commendandam, essentialem damnatorum poenam mitigari docent. Misericordiae tempus est vita praesens ; reprobis morte clauditur misericordiae aditus, et sola exercetur rigorosa Dei justitia, quae, sicut in judicio nihil, nisi justum, infligit, ita nec postea quidquam inflictum detrahit.

ARTICULUS III.

De natura poenarum inferni.

2035. In inferno reprobī duplici torquentur poena, sensus videlicet et damni, utraque gravissima. Ast, licet omnes damnati Deo priventur, et crucientur igne, non omnes tamen ex Dei privatione aut ex igne eadem sustinent tormenta, sed diversa pro demeritorum diversitate. Sicut enim justī iudicis decreto Beati in eadem visione divinae essentiae pro meritorum inaequalitate inaequaliter gaudebunt, ita et reprobi pro demeritorum inaequalitate inaequaliter cruciabuntur.

Dicemus proinde : 1. de poena sensus ; 2. de poena damni ; 3. in specie de reproborum intellectu et voluntate.

§ 1. DE POENA SENSUS.

2036. Poena sensus consistit in cruciatu sensibus tam internis quam externis percepto. Debetur peccato quatenus est inordinata conversio ad creaturam ; justum est enim eum, qui libera voluntate inordinatam in creaturis delectationem quaesivit, contra propriam voluntatem a creaturis poenam percipere.

Multiplex in inferno existit poena sensus.

2037. I. Prima et formidabilior poena est ignis. — Ignem in inferno inveniri, est *de fide*, ex Symbolo Athan. : « Qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam ; qui vero mala, in ignem aeternum. » — Manifeste colligitur ex Scripturis. *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum*, dicet ipse Iudex reprobis ; centies in Scripturis ignis infernalis commemoratur.

De natura vero illius ignis nihil definitum habemus. Docuerunt nonnulli, ignem infernalem non esse realem et physicum, sed tantum metaphoricum. Certa tamen et communis Patrum et theologorum sententia docet, ignem inferni esse realem, physicum et elementarem, non secus ac ignem nostrum terrestrem, licet in multis ab eo dissimilem. Cui sententiae, a qua citra temeritatem recedere non licet, magnum additum est pondus ex declaratione S. Poenitentiariae, die 30 Apr. 1890. Questioni enim : An poenitentes, qui in

inferno solum ignem metaphoricum, non autem realem, agnoscunt, absolvendi sint, respondit : « Hujusmodi poenitentes diligenter instruendos esse ; et pertinaces non esse absolvendos. » (Cf. *S. Th.*, q. 97, a. 5 ; *S. Alph.*, n. 7.)

2038. Scholium. *De modo, quo anima separata ab igne corporali cruciari possit.*

Animas separatas et daemones ab igne cruciari, certum est ; hujus autem cruciandi modus nobis occultus remanet, cum intelligere non valeamus quomodo res corporalis in spiritum possit agere.

Dicunt nonnulli, spiritus ab igne cruciari propterea quod igni alligantur, eoque, velut divinae justitiae instrumento, detinentur ; ac proinde ignem effici poenalem, quatenus eos ab executione propriae voluntatis impedit, ne scilicet possint esse et operari ubi vellent.

Alii vero docent, ignem actione sua physica, non quidem virtute naturali, sed divitus superaddita, in spiritum reprobum ita agere, ut ipsi dolorem directe inferat, eumque vere et proprie exurat.

Quidquid sit, asserendum est, Deo non deesse spiritus igne etiam corporali puniendi modum. « Cur enim non dicamus, ait *S. August.*, quamvis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse poena corporalis ignis affligi ? » (*De Civ. Dei*, l. 21, c. 10. M., 41, c. 724.)

2039. II. Vermis. — Inter damnatorum poenas commemoratur vermis mordens et crucians (*Eccli.*, vii, 19) : *Vindicta carnis impii ignis et vermis.* — Hujus poenae meminit ipse Christus (*Marc.*, ix, 43) : *Ubi vermis eorum non moritur.*

Vermem fore materiale, atque damnatorum corpora vere corrosurum, nonnulli ex Patribus autumant. Communior tamen et probabilior sententia tenet, vermibus metaphorice intelligi remorsus conscientiae, quibus damnatorum animae veluti vermibus mordebuntur atque cruciabuntur. « Post diem judicii, ait *S. Th.*, in mundo innovato non remanebit aliquod animal, vel aliquod corpus mixtum, nisi corpus hominis tantum... Unde vermis qui in damnatis ponitur, non debet intelligi esse corporalis, sed spiritualis, qui est conscientiae remorsus, qui dicitur vermis, in quantum oritur ex putredine peccati, et animam affligit, sicut corporalis vermis ex putredine ortus affligit pungendo. » (Q. 97, a. 2.)

2040. III. Tenebrae. — Adesse in inferno tenebras, saepius testantur Scripturae. (*Matth.*, xxii, 13) : *Mittite eum in tenebras exteriores.* — (*II, Petr.*, ii, 17) : *Hi sunt... quibus caligo tenebrarum reservatur.* — (*Jud.*, 13) : *Quibus procella tenebrarum servata est in aeternum.*

Tenebris tamen inferni aliquid miscetur luminis. « Dispositio inferni, ait *S. Th.*, erit talis, quod maxime miseriae damnatorem competat. Unde secundum hoc sunt ibi lux et tenebrae, prout maxime spectant ad miseriam damnatorum... Et ideo in inferno hoc modo debet esse locus dispositus ad videndum secundum lucem et tenebras, ut nihil ibi perspicue videatur ; sed solummodo sub quadam umbrositate videantur ea quae afflictionem cordi ingerere possunt. Unde, simpliciter loquendo, locus est tenebrosus. Sed tamen ex divina dispo-

sitione est ibi aliquid luminis, quantum sufficit ad videndum illa quae animam torquere possunt. » (Q. 97, a. 4 ; *S. Alph.*, n. 12.)

2041. IV. Fletus et stridor dentium. — De his legimus (*Matth.*, xiii, 42 et 50) : *Ibi erit fletus et stridor dentium.* « Fletus, ait *S. Th.*, et stridor dentium in spiritualibus substantiis nonnisi metaphorice intelligi possunt : quamvis in corporibus damnatorum post resurrectionem nihil prohibeat corporaliter ea intelligi : ita tamen quod per fletum non intelligatur lacrymarum deductio ; quia ab illis corporibus nulla resolutio fieri potest ; sed solum dolor cordis, conturbatio oculorum et capitis, prout in flentibus esse solet. » (*Cont. Gent.*, iv, 90.)

2042. V. Fames et sitis. — Reprobris dicet Iudex in ultimo iudicio (*Luc.*, vi, 25) : *Vae vobis, qui saturati estis, quia esurietis.* — (*Luc.*, xvi, 24) : *Pater Abraham, miserere mei ; et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.*

2043. VI. Foetor intolerabilis. — Legimus (*Apoc.*, xxi, 8) : *Pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure.*

2044. VII. Immobilitas. — De qua poena legimus (*Matth.*, xxii, 13) : *Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores.*

2045. VIII. Praeter enumerata tormenta, de quibus in Scripturis explicita fit mentio, alia probabiliter damnatis inferentur ab ipsis daemonibus, quibus cruciandi traditi sunt.

§ 2. DE POENA DAMNI.

2046. Poena damni sita est in divinae visionis privatione, atque in totali separatione a Deo, summo bono, ultimoque hominis fine, et consequenter etiam in caeterorum bonorum privatione, quae ex Dei possessione Beatis adveniunt. — Debetur peccato, quatenus est aversio a Deo : justum est enim eum, qui in praesenti vita ab incommutabili bono sese averterit, eo post mortem in aeternum privari.

Poena damni reprobos omnes mulctari, apprime constat ex verbis Christi (*Matth.*, xxv, 41) : *Discedite a me, maledicti ;* et (*ibid.*, 12) : *Amen dico vobis, nescio vos.* — Non ea tamen poena omnes aequaliter cruciabuntur, sed quilibet pro suis demeritis. « Etsi omnes damnati, inquit *S. Alphonsus*, n. 14, Deo priventur aequaliter, haec poena tamen quemlibet excruciat secundum peccatorum mensuram, et secundum cognitionem, quam de Deo amisso in gehenna

habebit. Etenim quomodo credi posset, tantas illum daturum esse poenas, qui uno peccato Deum amisit, quantas qui centum?... Nec obstat quod habet S. Thomas privationem scilicet visionis Dei aequalem esse in omnibus damnatis; siquidem consistit poena damni non solum in privatione divinae visionis, sed principaliter in separatione ab amore erga Deum; et in hac scilicet separatione sita est essentialis poena inferni, ut diserte scribit S. Thomas: *Poena essentialis consistit in separatione a Deo, et dolore exinde proveniente. (De Malo, q. 2, a. 2, ad 8). »*

2047. Ex omnibus poenis, quibus cruciantur reprobi, longe gravissimam esse separationem a Deo, et ex ea essentialiter constitui gehennam, ore unanimi affirmant SS. Patres. « Ecce, ait S. Alph., quomodo S. Thomas perfecte describit et felicitatem Beatorum, et reproborum infelicitatem. *Ultima hominis felicitas, inquit, quantum ad intellectum quidem, consistit in plena Dei visione: quantum ad affectum vero, in hoc quod voluntas hominis in prima bonitate sit immobiliter firmata. Erit igitur extrema miseria hominis in eo quod intellectus totaliter divino lumine privetur, et affectus a Dei bonitate obstinate avertatur. » (Opusc. 1, c. 174.)*

« In summa, in Deo possesso consistit paradisus, in Deo enim omnia sunt bona... Et in Deo amisso consistit infernum, teste S. Bernardo: *Est et turpium poena Deus. (De consid., l. 5, c. 12.)* Sicut Beati ideo sunt felices, quia Deus est ipsis, et ipsi Deo sunt, ita reprobi infelices, quia non amplius ipsi Deo sunt, nec Deus ipsis. Ita minatus est Deus eis, qui in hac vita ejus esse abnuunt: *Voca nomen ejus: Non populus meus; quia vos non populus meus, et ego non ero vester.* En igitur in quo consistit tota damnatorum miseria: exprimitur illis scilicet primis verbis, quae Christus contra inimicos suos proferet: *Discedite a me... in ignem aeternum.* Haec a Deo separatio damnatorum infernum constituit. » (N. 14-17.)

§ 3. DE REPROBORUM INTELLECTU ET VOLUNTATE.

2048. De intellectu. — « In hoc mundo, ait S. Th., anima conjungitur corruptibili corpori; unde per hoc quod corpus affligitur, consideratio animae impeditur; sed in futuro anima non ita traheatur a corpore; sed quantumcumque corpus affligetur, tamen anima semper considerabit luculentissime illa quae ei poterunt esse causa moeroris. » (Q. 98, a. 7, ad 2.)

Rerum naturalium species intelligibiles, quas in praesenti vita acquisierunt, damnati conservabunt in gehenna; et eisdem, actu

considerando, uti poterunt. — Considerabunt jugiter mala quae egerunt, et quorum causa damnati sunt, atque bona delectabilia in perpetuum amissa. Dicitur enim malo diviti (*Luc.*, xvi, 25) : *Fili, recordare quia receperisti bona in vita tua.* — Gratiarum etiam, quibus ad bonum excitati non obtemperaverunt, assidue recordabuntur. — Horum vero notitia damnatis non in gaudium, sed in amaram vertetur tristitiam, quia « nihil erit in damnatis quod non sit eis materia et causa tristitiae, nec aliquid quod ad tristitiam possit pertinere, deerit, ut sit eorum miseria consummata. » (*S. Th.*, q. 98, a. 7 ; *S. Alphonsus*, n. 20.)

Quae hic in terris aguntur, damnati; utpote e vivorum numero plane abscissi, naturaliter cognoscere nequeunt. In eorum tamen notitiam quandoque devenire possunt, vel ex speciali Dei dispensatione, vel ex manifestatione daemonum, vel per alios damnatos, qui e terra ad eos transeunt.

« Damnati, *inquit S. Th.*, ante diem judicii videbunt Beatos in gloria ; non hoc modo quod gloriam eorum, qualis sit, cognoscant ; sed solum cognoscent eos esse in gloria quadam inaestimabili ; et ex hoc turbabuntur tum propter invidiam dolentes de felicitate eorum, tum propter hoc quod ipsi talem gloriam amiserunt. Sed post diem judicii omnino Beatorum visione privabuntur... et hoc eis erit in tormentum... quod videbunt se indignos reputari etiam videre gloriam quam sancti merentur habere. » (*Q. 98, a. 9 ; S. Alph.*, n. 22.)

De Deo indesinenter cogitabunt, imo et cogitare coguntur, et quidem quatenus est criminum ultor, qui eos in aeternum puniet, et quatenus est summum bonum et finis suus ultimus, a quo culpa sua voluntarie et irreparabiliter sunt separati. Apposite *S. Alphonsus* : « Scribit *S. Augustinus, inquit*, damnatos in inferno cogi, ut de nihilo nisi de solo Deo, cogitent : *Nimio dolore premuntur, ut interim mentem in aliam cogitationem non ferant.* Et *S. Bonaventura...* affirmat, damnatos nulla cogitatione magis cruciari, quam Dei cogitatione. Dominus ipsis dabit cognitionem adeo vivam et divinae majestatis, quam laeserint, et divinae bonitatis, quam despexerint, ac consequenter etiam magnae castigationis, quam suis delictis meruerint, ut haec ipsa cogitatio ipsos majori afficiat poena, quam omnia alia inferni tormenta. » (*N. 18.*)

2049. De Voluntate. — Deliberata damnatorum voluntas mala prorsus est atque semper erit, ita ut, quidquid ipsi velint, nunquam non malum sit ; vel si quid boni eligant, illud proterva intentione

pervertant. Ratio est, quia voluntas nequit esse bona nisi ex ordine ad finem ultimum, a quo damnati plane aversi sunt. (*S. Th.*, q. 98, a. 1.)

Damnatorum voluntas in malo adeo obstinata est, ut quidquam boni sub ratione boni amplius velle nequeant. Quae obstinatio statui reproborum est omnino propria. « Naturale est unicuique rei, ait *Sylvius*, ut postquam ad terminum pervenit in eo quiescat, nisi forte ab aliquo alio moveatur ; damnati autem cum prava suae voluntatis... affectione decedentes, sunt in termino... et Deus justo iudicio statuit eos relinquere in malo quod elegerunt. » (In q. 98, a. 1 ; *S. Alph.*, n. 23.) Proinde, damnati peccata sua nunquam possunt detestari quoad malitiam, sed ea volunt commisisse, ipsorumque malitiae semper adhaerebunt. Detestantur tamen ea quod poenam, quam refugiunt, et quam nollent pati. (*S. Th.*, q. 98, a. 2 ; *S. Alph.*, n. 25.)

Cum eorum odium in summum excreverit, de bonis omnibus dolent ; vellent omnes, etiam quos in vita maxime dilexerant, damnari. Et « quamvis ex damnatorum multitudine poena singulorum augeatur, tamen tantum superexcreverit odium et invidia, quod magis eligent torqueri magis cum multis quam minus soli. » — « Sed tamen minus inviderebunt propinquis quam aliis, et major esset eorum poena, si omnes propinqui damnarentur, et alii salvarentur, quam si aliqui de suis propinquis salvarentur. Et exinde fuit quod dives petiit fratres suos a damnatione eripi. Sciebat enim quod aliqui eriperentur ; maluisset tamen fratres suos cum omnibus aliis damnari. » (*S. Th.*, q. 98, a. 4 ; *S. Alph.*, n. 24.)

Deum ipsum odio prosequuntur, eumque non existere vellent. « Deus in se consideratus, inquit *S. Alph.*, n. 30, suprema est bonitas, et qua talis nulli rationali creaturae potest esse odii objectum. Damnatis tamen duplici titulo fit objectum odii : primo, quatenus est auctor poenarum, quibus cruciantur ; secundo, quatenus est bonitas infinita : tanta enim est reproborum in malis obstinatio, ut Deum, licet ab eo non punirentur, totis tamen viribus odio haberent. » (Cf. *S. Th.*, q. 98, a. 5.)

Deum indesinenter blasphemant. « Ad rationem blasphemiae, ait *S. Th.*, pertinet detestatio divinae bonitatis. Illi autem qui sunt in inferno retinebunt perversam voluntatem aversam a Dei iustitia, in hoc quod diligunt ea pro quibus puniuntur, et vellent eis uti si possent, et odiunt poenas quae pro huiusmodi peccatis infliguntur. Dolent tamen etiam de peccatis quae commiserunt, non quia ipsa

odiunt, sed quia pro eis puniuntur. Sic ergo talis detestatio divinae iustitiae est in eis interior cordis blasphemia. Et credibile est quod post resurrectionem erit in eis etiam vocalis blasphemia, sicut in sanctis vocalis laus Dei. » (2. 2, q. 13, a. 4 ; *S. Alph.*, n. 31.)

Probabile est, damnatos sui annihilationem appetere, non quidem simpliciter, sed quatenus finem poenarum ; quo sub respectu *non esse* eis bonum foret. Innuitur verbis Christi (*Matth.*, xxvi, 24) : *Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille*. Eodem sensu intelligitur illud (*Apocal.*, ix, 6) : *Et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis* (*S. Th.*, q. 98, a. 3.) Attamen probabile est etiam, velle eos ex obstinata voluntate perpetuo, licet miserrimos, vivere, ut Deum perpetuo possint odio habere. (*S. Alph.*, n. 32.)

CAPUT IX

De statu beatorum post ultimum iudicium.

Peractò novissimo iudicio, dum reprobi in infernum detrudentur, iusti cum Christo ascendent in altum, aeterna fruituri beatitudine. De sanctorum beatitudine agentes, duo praesertim sunt consideranda, nimirum : I, Ipsa beatitudo ; II, dotes Beatorum.

ARTICULUS I.

De ipsa beatitudine.

Sanctorum beatitudo considerari potest vel in genere, quatenus scilicet est status omnium bonorum aggregatione perfectus, perfecte quietans hominem ; vel in specie, quatenus nempe consistit in perfecta tum intellectus tum voluntatis operatione : beatitudo enim formalis, ut docet S. Thomas, 1. 2., q. 3, consistit in operatione. Igitur in § 1, de beatitudine in genere ; in 2, de intellectu Beatorum ; in 3, de eorum voluntate dicemus.

§ 1. DE BEATITUDINE SANCTORUM IN GENERE.

2050. Beatitudo definitur : *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Ad ipsam ergo requiritur tum ab omni malo immunitas, tum omnis boni possessio, et quidem in perpetuum ; ita ut per eam omne desiderium perfecte satiatur, et totus homo in boni possessione immobiliter quiescat.

2051. Beatitudo dividitur in *objectivam* et *subjectivam*. — *Objectiva* est ipsum, quo beatificamur, objectum. — *Subjectiva*, seu *formalis*, est ipsa objecti beatificantis consecutio.

Utraque, objectiva scilicet et subjectiva, dividitur : in *essentialém* et *accidentalem*. *Objectiva essentialis* est ipsum summum bonum, quod per se, primario et simpliciter, creaturam rationalem perfecte satiat : est ipse Deus, summum bonum et finis noster ultimus. — *Subjectiva essentialis* est illius summi boni consecutio. — *Objectiva accidentalis* sunt bona quaedam accidentalia, quae objectum principale comitantur, et ad hominis beatitudinem concurrunt. *Subjectiva accidentalis* est horumce bonorum consecutio.

b) In *naturalem* et *supernaturalem*. — *Naturalis* est, quae creaturae rationali secundum se convenit, et propriis naturae viribus cum concursu Dei naturali obtineri potest. — *Supernaturalis*, quae totius naturae creatae vires et exigentias superat, et solius gratiae auxiliis comparari potest. De sola supernaturali beatitudine in praesenti agimus. (Cf. *Dicta* n. 774 et seq.)

Supernaturalis beatitudo variis nuncupatur nominibus ; vocatur : *nuptiae Agni, coeleste convivium, regnum Christi, salus aeterna, gaudium Domini, corona gloriae, corona immarcescibilis, merces, haereditas Christi*, etc.

2052. Prop. I. *Beati in coelis a quocumque malo sunt immunes, et omni perfuuntur bono.*

PROB. I^a PARS : *Sunt a quocumque malo immunes.*

I. **Ex S. Scriptura.** Legimus (*Apocal.*, VII, 16) : *Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus aestus.* — (*Ibid.*, XXI, 4) : *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.*

II. **Ex Traditione.** SS. Patres unanimiter fatentur sanctos esse in patria ab omni miseria, ab omni adversitate immunes. Unus audiatur *S. Chrysostomus* : « Vera est illa requies, *inquit*, ubi aufugit dolor, tristitia et gemitus ; ubi neque curae, neque labores, neque angor, neque metus animam percellens et quatiens, sed solus Dei metus plenus voluptate... Omnia ibi sunt pax, gaudium, laetitia, voluptas, bonitas, mansuetudo, aequitas, caritas. Non est illic aemulatio et invidia, non morbus, non haec mors corporis, non illa mors animae, non sunt tenebrae, neque nox : omnia sunt dies, omnia lux, omnia quies. Non est illic defatigatio, non satietas, sed semper erimus in perpetuo bonorum desiderio. » (In *Ep. ad Hebr.*, hom. 6, n. 4. M., 63, c. 58.)

III. **Ex Ratione.** Quae hominibus accidunt afflictationes, ordiuntur, vel ad peccati castigationem, vel ad augmentum meriti.

Porro, in coelesti gloria nihil purgandum remanet, cum nihil inquinatum coelum possit introire; similiter nec locus est merito, cum sancti jam sint extra viam. In coelis igitur nullum possunt sancti experiri malum.

PROB. II^a PARS : *Fruuntur omni bono.*

I. Ex S. Scriptura. Coelestis patria iis designatur nominibus, quae Beatos omni bonorum genere abundare diserte manifestant; vocatur nempe : *Regnum coelorum, regnum Christi, regnum Dei, paradisus, gaudium Domini, coeleste convivium*, etc.

Praeterea, de Beatis legimus (Ps., xxxv, 9) : *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos.* — (Ps., xvi, 15) : *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* — (Rom., viii, 18) : *Existimo enim, quod non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.* — (I, Cor., ii, 9) : *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt eum.*

II. Ex Ratione. Beatitudo, ut vera sit et perfecta, debet esse omnium rerum expetendarum plenitudo, et totius hominis in bono possesso quies. Porro, si quid Beatis deesset, quod desiderare possent, nec perfecta foret bonorum plenitudo, nec consummata quies. Fruuntur ergo Beati omni, quod desiderare possunt, bono. « Nihil quod nolis sit, ait S. Bernardus, totum sit quod velis. » (De divers., s. 16. M., 183, c. 582.)

2053. Prop. II. *Consummata Beatorum felicitas aeterna est.*

De fide, ex Symb. : « Credo... vitam aeternam. » — Et ex Constit. Benedictus Deus, Benedicti XII, in qua legimus : « Eadem visio (divinae essentiae) et fruitio sine aliqua intercessione seu evacuatione praedictae visionis et fruitionis continuata existit et continuabitur usque ad finale iudicium, et ex tunc usque in sempiternum. »

PROB. I. Ex S. Scriptura. Aeternitatem felicitatis Beatorum in sacris Litteris frequentius commendari, omnibus patet. Legimus (Matth., xxv, 46) : *Et ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam.* — (Joan., x, 28) : *Ego vitam aeternam do eis, et non peribunt in aeternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea.* — (I, Thessal., iv, 16) : *Et sic semper cum Domino erimus.* — (Sap., v, 16) : *Iusti autem in perpetuum vivent.*

II. Ex Traditione. Ait S. Chrysost. : « Cogita quantum sit, animam, cum illuc abierit, non amplius expectare finem illorum bono-

rum, nec mutationem, sed incrementum et vitam, quae non habet finem. » (In *Ep. ad Hebr.*, hom. 6, n. 4. M. 63, c. 60.)

S. Augustinus : « Deus ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. » (*De Civ. Dei*, l. 22, c. 30. M., 41, c. 802.)

III. **Ex Ratione.** 1° *Ex ipsa beatitudinis natura.* — Beatitudo, cum sit essentialiter bonum undequaque perfectum, necessario debet et omne desiderium perfecte quietare, et omne malum excludere. Jamvero appetit naturaliter homo et retinere bonum quod habet, et de illius certus esse perpetuitate. Si igitur amitti posset beatitudo semel habita, aut si de ejus perpetuitate homo certior non esset, illius amissionis timore affligeretur ; et sic beatitudo jam non foret perfecta. « Illa vita, *inquit S. August.*, sola est, quae beata ; nec beata esse potest, nisi fuerit aeterna... Nam si erimus ibi, et utrum ibi semper futuri simus, incerti erimus ; etiam ibi erit timor. Et si erit timor, cruciatus erit, non carnis, sed quod pejus est, cordis. Ubi autem cruciatus, quae beatitudo ? » (*Sermo* 307, c. 7 et 8. M., 38, c. 1403.) — Et *S. Th.* : « Requiritur ad perfectam et veram beatitudinem ut aliquis certus sit de suae beatitudinis perpetuitate ; alioquin voluntas non quietaretur. » (2. 2, q. 18, a. 2 ; cf. 1. 2, q. 5, a. 4 ; *S. Alph.*, n. 25.)

2° *Ex speciali ratione beatitudinis sanctorum.* — « Perfecta beatitudo hominis, *inquit S. Th.*, in visione divinae essentiae consistit. Est autem impossibile quod aliquis videns divinam essentiam velit eam non videre ; quia omne bonum habitum, quo aliquis carere vult, aut est insufficiens, et quaeritur aliquid sufficientius loco ejus, aut habet aliquod incommodum annexum, propter quod in fastidium venit. Visio autem divinae essentiae replet animam omnibus bonis, cum jungat fonti totius bonitatis... Similiter non habet aliquod incommodum adjunctum ; quia de contemplatione sapientiae dicitur (*Sap.*, VIII, 16) : *Non habet amaritudinem conversatio illius, nec taedium convictus ejus.* Sic ergo patet quod propria voluntate beatus non potest beatitudinem deserere.

« Similiter etiam non potest eam perdere, Deo subtrahente ; quia cum subtractio beatitudinis sit quaedam poena, non potest talis subtractio a Deo justo iudice provenire nisi pro aliqua culpa ; in quam cadere non potest qui Dei essentiam videt, cum ad hanc visionem ex necessitate sequatur rectitudo voluntatis. » (1. 2, q. 5, a. 4.)

2053 *bis.* **Corollarium.** Ex dictis sequitur, beatitudinem Sanc-

torum esse inamissibilem et aeternam, non solum *ab extrinseco*, scilicet propter voluntatem Dei, qua decrevit finem illi nunquam esse imponendum; sed *ab intrinseco*, ita scilicet ut de beatitudinis essentia sit perpetuitas, qua sublata, ipsa beatitudo perfecta non existeret.

2054. Prop. III. *Beatitudo non est in omnibus sanctis aequalis, sed diversa pro meritorum diversitate.*

De fide, ex Florent., in decreto Unionis: « Definimus... illorum animas... in coelum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius. » (*Denz.*, n. 588.)

Statuitur propositio contra Jovinianum et Lutherum, qui docuerunt, omnium Sanctorum beatitudinem fore prorsus aequalem.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (I, *Cor.*, xv, 41, 42): *Stella enim a stella differt in claritate. Sic et resurrectio mortuorum.* In quae verba scribit *S. Chrysost.*: « Ostendit jam, quod tunc futurae gloriae magna sit differentia... Quid ergo hinc discimus? Quod etiamsi omnes sint in regno, non omnes tamen eadem consequentur et iisdem fruentur. » (*Hom.* 41, M., 61, c. 358.)

(I, *Cor.*, III, 8): *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* — (II, *Cor.*, v, 10): *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* — (*Ibid.*, ix, 6): *Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.* At Sancti, dum erant in vita, alii plus, alii vero minus laboraverunt atque seminaverunt. Ergo et in altera vita, alii majorem, minorem alii mercedem accipient.

II. Ex Traditione. Scribit *S. Irenaeus*: « Quanto plus Deum dilexerimus, eo majorem ab eo gloriam accipiemus. » (*Adv. haer.*, l. 4, c. 13, M., 7, c. 1009.)

Tertullianus: « Quomodo multae mansiones apud Patrem, si non pro varietate meritorum? Quomodo et stella a stella distabit in gloria, nisi pro diversitate radiorum? » (*Adv. Scorp.*, c. 6. M., 2, c. 134.)

III. Ex Ratione. Aeterna beatitudo est corona justitiae, quam reddet unicuique Dominus justus iudex. Sed justitia distributiva expostulat, ut, qui plus laboraverit, plus etiam mercedis accipiat; secus enim omne ad colendas virtutes incitamentum tolleretur.

2055. Obijcitur. Deus ipse est cujusque sancti praemium. Sed Deus non suscipit majus et minus. Ergo nec Sanctorum beatitudo.

Resp. Dist. min. : Deus non suscipit majus et minus, *objective*, quatenus est objectum beatitudinis, *concedo* ; *subjective*, ratione possessionis ex parte Sanctorum, *nego*. « Quantum ad ipsum bonum quod est beatitudinis objectum et causa, ait *S. Th.*, non potest esse una beatitudo aliâ major, quia non est nisi unum summum bonum, scilicet Deus, cujus fruitione omnes sunt beati. Sed quantum ad adeptionem hujusmodi boni, vel fruitionem, potest aliquis alio esse beator ; quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beator est. » (1. 2, q. 5, a. 2.)

2056. Scholium. *De perfecta Sanctorum satietate.*

Licet cujusque Beati felicitas ab alterius felicitate differat gradu, et alii sublimiorem, alii vero inferiorem in regno sedem occupent, omnes tamen perfecte satiabuntur, secundum illud (*Ps.*, xvi, 15) : *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Ratio est, quia cujusque capacitas perfecte expletur. Capacitas enim Deum possidendi et amandi, eoque fruendi, desumitur non ex naturalibus naturae principiis, sed ex lumine gloriae, quod juxta gradum caritatis, cum qua quisque mortuus est, conceditur. Cum igitur cujusque beatitudo correspondeat merito, perfecte expletur ejus capacitas, ac proinde nullus quid amplius desiderat.

Eadem de causa, qui minores sunt in gloria, sibi superioribus nullatenus invident, eo quod Deum perfectius videant, et ex ejus amore majus percipiant gaudium. Sed, quia omnes sunt in caritate consummati, quilibet de alterius gloria gaudebit. (*S. Alph.*, n. 10, 11, 22.)

§ 2. DE INTELLECTU BEATORUM, SEU DE VISIONE BEATIFICA.

2057. Intellectus operatio est contemplatio veritatis. Perfecta igitur operatio, in qua intellectus totaliter quiescit, suamque beatitudinem invenit, est contemplatio seu visio intuitiva primae veritatis in essendo quae est ipsa divina essentia.

Posse intellectum creatum divinam essentiam intuitive videre, non quidem virtute propria, sed ope luminis gloriae, in tractatu *De Deo* jam probatum est. (Cf. n. 448 et seq.) — Unum superest inquirendum, videlicet : *an Beati de facto Deum intuitive videant*.

2058. Prop. *Omnes Beati Deum facie ad faciem vident.*

De fide, ex Constit. *Benedictus Deus*, Benedicti XII, in qua legimus : « Auctoritate apostolica definimus, quod secundum communem Dei ordinationem animae Sanctorum omnium... vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali... divina essentia immediate se, nude, clare, et aperte eis ostendente ; quodque sic videntes, eadem divina essentia perfruuntur, necnon quod ex tali visione et fruitione, eorum animae qui jam decesserunt, sunt vere

beatae, et habent vitam et requiem aeternam. » (Denz., n. 456.) — Et ex Florentino, n. 2054 citato.

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (*Matth.*, v, 8.) — *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* — (I, *Joan.*, III, 2) : *Scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* — (I, *Cor.*, XIII, 12) : *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.* Quibus in verbis aperte manifestatur Beatos in coelis ipsam Dei essentiam videre.

II. Ex Traditione. Scribit *S. Irenaeus* : « Quemadmodum videntes lumen intra lumen sunt, et claritatem ejus percipiunt ; sic et qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes ejus claritatem... Homines ergo videbunt Deum, ut vivant, per visionem, immortales facti, et pertingentes usque ad Deum. » (*Adv. haer.*, l. 4, c. 20. M., 7, c. 1035.) — *S. Augustinus* : « Sicut Angeli faciem Patris vident, ita et nos visuri sumus... Praemium itaque fidei nobis visio ista servatur... Facies autem Dei manifestatio ejus intelligenda est. » (*De Civ. Dei*, l. 22, c. 29. M., 41, c. 797.)

III. Ex Ratione. « Cujuslibet intellectualis creaturae beatitudo, ait *S. Thomas*, consistit in sua perfectissima operatione. Illud autem quod est supremum in qualibet creatura rationali est intellectus. Unde oportet quod beatitudo cujuslibet creaturae rationalis in nobilissima visione intellectus consistat : nobilitas autem intellectivae visionis est ex nobilitate intellecti. Si ergo creatura rationalis in sua perfectissima visione non perveniret ad videndum divinam essentiam, beatitudo ejus non esset ipse Deus, sed aliquid sub Deo ; quod esse non potest : quia ultima perfectio cujuslibet rei est, quando pertingit ad suum principium. Ipse autem Deus omnes creaturas rationales immediate condidit, ut fides nostra tenet. Unde oportet secundum fidem, ut omnis creatura rationalis quae ad beatitudinem pervenit, Deum per essentiam videat. » (*De Verit.*, q. 8, a. 1 ; cf. 1. 2, q. 3, a. 8.)

2059. Scholium. *De objecto visionis beatificae* ¹.

Praenotanda. — 1° Objectum visionis beatificae duplex enumeratur, nempe : *primarium* et *secundarium*. *Primarium* est quod ratione sui, et non ratione alterius videtur ; *secundarium*, quod alterius ratione videtur. — Objectum *primarium* est simul objectum materiale et formale visionis ; seu, est id quod videtur, et simul ratio videndi. *Secundarium* vero est objectum materiale tantum.

¹ Cf., *S. Alph. Diss.* 9, n. 8 et seq. ; *Gotti, Tract. De visione Dei*, q. 5. (t. II, p. 212).

2° Objectum secundarium duplici modo videri potest in Deo, seu in Verbo, *formaliter* videlicet et *causaliter* ¹. Res dicuntur videri in Verbo *formaliter*, quum eas intellectus beatus eadem visione videt, qua Deum; ita ut una et eadem visione videat et Deum et res in Deo. — Dicuntur videri *causaliter* in Verbo, quando non videntur eadem visione ac divina essentia, sed diversa, causata tamen ex hoc quod videatur Deus; quia scilicet Verbum clare visum imprimit in intellectum Beatorum species quasdam ad aliqua cognoscenda, quae in divina essentia formaliter non videntur. Quae cognitio vocatur: *cognitio extra Verbum, revelatio, manifestatio*.

3° Quae Beati in Verbo formaliter vident, ea vident omnia unico et invariabili actu, non autem successive ²; unde quidquid nunc formaliter vident, ab initio suae beatitudinis viderunt. Quae vero cognoscunt in Verbo causaliter, seu per revelationem, ea successive tantum cognoscunt, prout scilicet Verbum novas in eorum intellectum species infundere dignatur.

Quibus notatis, dicendum est:

2060. I. Objectum primum ac principale visionis beatificae, est ipsa divina essentia, cum omnibus attributis suis tam relativis quam absolutis, secundum illud (I, Joan., III) : *Cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Sed cum divina essentia sit res simplicissima, quae est Pater, Verbum et Spiritus Sanctus, quae est etiam formaliter bonitas, justitia, sapientia, misericordia, etc., haec omnia a Beatis clare et intuitive videntur.

2061. II. Objecta secundaria quae a Beatis videntur, plura enumerantur. Nimirum :

1° *Omnia mysteria fidei*, quae nunc credenda proponuntur. Cum enim visio beatifica sit fidei merces, ad omnia, quae fidei objectum constituunt, sese extendere debet. « Quid videbimus nisi Deum, inquit S. August., et omnia illa quae nunc non videmus credentes. » (*De Civ. Dei*, l. 20, c. 21. M., 41, c. 694.)

Etsi Beati omnia fidei mysteria quoad substantiam in Verbo videant, non eorum tamen omnes loci vel temporis circumstantias vident, sicut constat de tempore ultimi iudicii (*Marc.*, XIII, 32) : *De die autem illa, vel hora, nemo scit, neque angeli in coelo*.

2° *Creaturae possibiles*, quas Beati in Verbo tanquam in earum causa tum efficiente tum exemplari contemplantur; causam enim qui cognoscit, ea etiam cognoscat necesse est, ad quae virtus causae

¹ Cf. Gotti, *loc. cit.*, dub. 3, n. 19 et seq.; S. Th., *De Verit.*, q. 8, a. 5, c. et ad 2. — ² S. Th., p. 1, q. 12, a. 10.

sese extendit. Attamen, nullus Beatus omnia possibilia videt in Verbo, quia nullus divinam essentiam comprehendere valet (cf. n. 453) ; sed quisque plura vel pauciora videt juxta gradum, quo Deum intuitive contemplatur.

Ratio autem cur *hæc* creaturae possibiles potius videantur quam aliae, est ipsa Dei voluntas, applicans et determinans divinam essentiam in ratione speciei ut *has* potius quam alias creaturas repraesentet.

3° *Totus universus*, prout includit tum partes suas principales, ut coelum et elementa, tum omnia genera et omnes species rerum creaturum cum ipsarum proprietatibus. Ratio, ut ait *S. Th.* (P. 1, q. 12, a. 8, ad 4) : « Naturale desiderium rationalis creaturae est ad sciendum omnia illa quae pertinent ad perfectionem intellectus ; et haec sunt species et genera rerum et rationes earum, quae in Deo videbit quilibet videns essentiam divinam. »

Ex dictis infertur, quemlibet Beatum in verbo videre : a) omnes et singulos Angelos tam bonos quam malos ; omnes enim ab invicem specie differunt ; — b) omnia sidera cum eorum constitutione, et motu ; haec enim ad universi integritatem pertinent, ejusque partes principaliores constituunt ; — c) non autem omnia singularia, quia « cognoscere singularia non est de perfectione intellectus creati, nec ad hoc ejus naturale desiderium tendit. » (*S. Th.*, *loc. cit.*) Quilibet tamen, juxta luminis gloriae proportionem, quaedam singularia, tum praeterita, tum praesentia, tum etiam futura, cognoscit.

4° Quilibet Beatus ea omnia cognoscit, quae ad suum statum pertinent, secundum illud Concilii Senonensis : « Beatis pervium est divinitatis speculum, in quo quidquid eorum intersit, illucescit. » Ratio, quia cum beatitudo sit status omnium bonorum aggregatione perfectus, oportet omne rationabile desiderium compleri atque perfecte satiari. Sed quilibet Sanctus, quidquid ad suum pertinet, scire naturaliter desiderat. — Haec in Verbo a Beatis partim formaliter, partim causaliter cognoscuntur.

5° Cognoscunt Beati aliqua Dei decreta libera, non autem omnia. « In visione beata, ait *S. Th.*, Angeli cognoscunt mysteria gratiae, non quidem omnia, neque aequaliter omnes, sed secundum quod Deus voluerit eis revelare. » (P. 1, q. 57, a. 5.) Quod de Angelis, id etiam de hominibus beatis dicendum est. (*S. A'ph.*, n. 19.)

6° Fide certum est Beatos in coelis nostras audire orationes, quibus eos invocamus ; cognoscunt etiam alias nostras actiones, quae ad eos diriguntur, non vero quae ad ipsos non spectant.

De modo autem, quo Sancti orationes nostras cognoscunt, disputant auctores. Probabilius est Sanctos eas cognoscere non in Verbo formaliter, sed extra Verbum, per revelationes scilicet, quibus orationes successive, prout fiunt, a Verbo ipsis manifestantur.

7° Aliorum Beatorum gloriam et cogitationes vident. « Cogitationes, *inquit S. August.*, quas modo non videt nisi Deus, omnes invicem videbunt in illa societate Sanctorum. » (*Serm.* 243, c. 5. M., 38, c. 1145.) — Peccatorum etiam conversionem, necnon daemonum atque damnatorum poenas vident.

8° Demum, notanda sunt quae scribit *S. Thomas* (4. *Sent.*, D. 49, q. 2, a. 5 ad 12) : « Nihil prohibet dicere, quod post diem iudicii, quando gloria hominum et Angelorum erit penitus consummata, omnes Beati scient omnia quae Deus scientia visionis novit, ita tamen quod non omnes omnia videant in essentia divina ; sed anima Christi ibi plene videbit omnia, sicut et nunc videt ; alii autem ibi videbunt plura vel pauciora secundum gradum quo Deum cognoscent ; et sic anima Christi de his quae prae aliis videt in Verbo, omnes alias illuminabit : unde dicitur Apocal. xxi, quod claritas Dei illuminat civitatem Beatorum, et lucerna ejus est Agnus. »

§ 3. DE VOLUNTATE BEATORUM.

2062. Voluntatis operatio est amor quo bono conjungitur, et gaudium quod inde provenit, si bonum actu possideatur. Perfecta igitur operatio, in qua voluntas totaliter quiescit et suam beatitudinem invenit, est amor consummatus, quod bono increato, id est ipsi Dei essentiae, unitur, et gaudium, quod ex actuali illius boni possessione provenit.

2063. Prop. *In Sanctorum beatitudine visionem beatificam subsequuntur amor et gaudium.*

De fide, ex Constit. Benedictus Deus (cf. n. 2058.)

PROB. I. Ex S. Scriptura. Legimus (I, *Cor.*, xiii, 8) : *Caritas nunquam excidit.* Ergo manebit in patria. — (*Matth.*, xxv, 21) : *Euge, serve bone et fidelis... intra in gaudium Domini tui.* — (*Ps.*, xxxv, 9) : *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos.*

II. Ex Traditione. *S. Hieronym.* in verba Isaiae, lxvi, 14 : *Videbitis, et gaudebit cor vestrum,* scribit : « Deum videre, vera laetitia est ; Dei visio perfectum est gaudium. » (M., 24, c. 662.) — *S. August.* : « Haec est sola vita aeterna, gaudere ad te, de te,

propter te ; — beata vita est gaudium de veritate. » (*Conf.*, l. 10, c. 22 et 23. M., 32, c. 793.)

Et in *Catech. Rom.* legimus : « Solida beatitudo, quam essentiali communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis fons et principium. » (P. 1, c. 13, n. 7.)

III. Ex Ratione. 1º Cum voluntas naturalem habeat propensionem ad bonum conveniens, quoties illud ei ab intellectu proponitur, ipsa in illud inclinatur, eique per amorem adhaeret. Porro, per visionem beatificam voluntati proponitur divina essentia tanquam bonum perfectum, totam ejus capacitatem adaequate explens. Ergo Beatorum voluntas summo in Deum visum tendit amore, eique veluti summo bono perfecte possesso intime unitur.

2º « Delectatio, ait *S. Th.*, causatur ex hoc quod appetitus requiescit in bono adepto. Unde cum beatitudo nihil aliud sit quam adeptio summi boni, non potest esse beatitudo sine declaratione concomitante. » (1. 2, q. 4, a. 1.)

2064. *Scholium. De essentia beatitudinis.*

Docent omnes theologi, ad perfectam beatitudinem tria necessario requiri, videlicet, *visionem beatificam, amorem beatificum, et gaudium* (seu delectationem aut fruitionem). « Praemium essentiali hominis, inquit *S. Th.*, quod est ejus beatitudo, consistit in perfecta conjunctione animae ad Deum, in quantum eo perfecte fruitur ut viso et amato perfecte. » (*Suppl.*, q. 96, a. 1.)

Si vero pressius inquiratur, in quam scilicet ex hisce tribus animae operationibus formaliter consistat essentia beatitudinis, non una est Doctorum sententia.

Thomistae, cum *S. Thoma* (1. 2, q. 3, a. 4), docent beatitudinis essentiam formaliter consistere in sola divinae essentiae visione ; amorem vero et gaudium partes esse integrantes, duae visionem necessario comitantur, ex eaque naturaliter fluunt.

Scotistae beatitudinis essentiam in solo caritatis actu reponunt ; visionem vero praerequiri dicunt tanquam dispositionem necessariam ad beatitudinem.

S. Bonaventura beatitudinem in visione simul et amore essentialiter sitam esse docet. — Alii demum eam in solo gaudio essentialiter consistere autumant.

« Ad me quod attinet, inquit *S. Alph.*, quaestionem hanc dirimere non audeo ; dico tantum ad plenam beatitudinem necessario requiri, ut Beatus Deum videat ipsumque amet. (N. 7.) Sed gau-

dium, quod Beati ex visione et amore Dei percipiunt, non videtur esse de essentia beatitudinis, sed consequentia potius seu essentialis proprietates visionis et amoris beatifici. » (N. 26.)

2065. Quaeritur I. *Utrum Beati ad amandum Deum necessitentur.*

Resp. « Dicunt nonnulli, *inquit S. Alph.*, Beatos ab amore Dei nunquam de facto cessaturos ; eos tamen ad amandum non absolute necessitari. Atvero, S. Thomas cum Thomistis, et alii theologi communiter tenent, in patria actum amoris Beatorum erga Deum esse per se necessarium, etiam quantum ad exercitium ; eorumque voluntatem ita trahi ad amandum Deum, ut ne momento quidem ab actuali Dei amore abstinere possint ; siquidem coguntur felici ac dulci quadam ipsum continuo amandi necessitate, neque libertatem possident voluntatem suspendendi aut ad aliud objectum dirigendi.

« Nascitur haec amabilis necessitas ex clara divinae pulchritudinis visione : quocirca, sicut in coelis nequeunt non videre semper actualiter Deum, ita nequeunt ipsum semper actualiter non amare. Enimvero, omnia in Deo contineri bona cognoscunt, et praeter Deum nullum existere bonum desiderabile ; ac proinde nihil aliud desiderare possunt, quod continuum sui erga dilectum Dominum amoris exercitium impediat. » (N. 20.)

2066. Quaeritur II. *Utrum et quomodo Beati sint impeccabiles.*

Resp. 1° Beatos esse impeccabiles, ex dictis de beatitudinis aeternitate plane sequitur (cf. n. 2053.) Cum enim peccato, quippe quod sit aversio a Deo, beatitudo amitteretur, haec autem sit ab intrinseco inamissibilis, liquido sequitur Beatum nunquam peccare posse.

« Hic praeceptum est, *inquit August.*, ut non peccemus ; ibi praemium, non posse peccare. Hic praeceptum est, ut desiderii carnis non obediamus ; ibi praemium, ut desideria peccati non habeamus. » (*Cont. duas epist. Pelag.*, l. 3, c. 7. M., 44, c. 600.)

2° Posito impeccabilitatis facto, disputant auctores, *utrum Beati sint impeccabiles ab intrinseco*, id est, a principio quodam ipsorum intellectui aut voluntati inhaerente, quod ipsis talem firmitatem tribuat, ut amplius a bono deflectere nequeant ; *an solum ab extrinseco*, id est, per auxilium quoddam eis a Deo exhibitum, quo ita praeservantur, ut in malum amplius incidere nequeant.

Docet *Scotus*, Beatos esse impeccabiles *ab extrinseco* ; verior tamen et communissima sententia docet, eos esse impeccabiles *ab intrinseco*.

3° Admissa opinione de intrinseca Beatorum impeccabilitate, denuo dissentiant auctores de principio, seu de intrinseca hujus impeccabilitatis radice.

Secundum *Angelicum*, prima et principalis radix est ipsa visio divinae essentiae ; quia videns Dei essentiam, omnia necessario ad Deum tanquam ad ultimum finem ordinat, nec ab eo bono deflectere potest, ut aliud quaerat, quod melius videatur : quibus peccandi possibilitas omnino excluditur. (*S. Alp.* n. 21.)

« Beatitudo ultima, *ait S. Th.*, consistit in visione divinae essentiae, quae est ipsa essentia bonitatis ; et ita voluntas videntis Dei essentiam ex necessitate amat, quicquid amat, sub ordine ad Deum... et hoc ipsum est quod facit voluntatem rectam. Unde manifestum est quod beatitudo non potest esse sine recta voluntate. » (1. 2, q. 4, a. 4.)

« Impossibile est, *inquit idem Angelicus*, quod aliquis a bono quo fruitur, velit discedere, nisi propter aliquod malum quod in fruitione illius boni aestimatur, saltem propter hoc quod aestimatur impedimentum majoris boni... Sed in fruitione illius visionis non potest esse aliquod malum, cum sit optimum ad quod creatura intellectualis pervenire potest ; neque etiam potest esse quod ab eo qui illa fruitur visione aestimatur in ea esse aliquod malum, vel

aliquid eo melius, cum visio illius summae veritatis omnem falsam aestimationem excludat. Impossibile est igitur quod substantia intellectualis, quae Deum videt, unquam illa visione carere velit. » (*Cont. Gent. III*, c. 62 ; cf. *Cont. Gent. IV*, c. 92 ; *De Verit.*, q. 24, a. 9.)

ARTICULUS II.

De beatorum dotibus et aureolis.

2067. « Dos, ait *S. Th.*, est *perpetuus animae et corporis ornatus, vitae sufficiens, in aeterna beatitudine jugiter perseverans.* » (*Suppl.*, q. 95, a. 1.) — Sicut inter homines, sponsae quum sponso in matrimonium traditur, conferri solent quaedam ad ornatum et vitae sustentationem, quae dotes vocantur ; ita et Beatis, quando coelum ingrediuntur et Christo tanquam coelesti sponso perfecte uniuntur, conferuntur quaedam in ornatum simul et vitae aeternae sustentationem : quae dotes vocantur.

Dotes sunt tum animae, tum corporis.

Dicemus proinde : in § 1, de dotibus animae ; in 2, de dotibus corporis ; in 3, de aureolis.

§ 1. DE DOTIBUS ANIMAE¹.

2068. Dotes animae vocantur *dona quaedam supernaturalia, quae animam exornant, eamque ad perfectam beatitudinem ordinant.*

Tres enumerantur, nimirum *visio, comprehensio et fructio seu delectatio.* « Haec tria habent Beati in Deo, ait *S. Th.* ; quia vident ipsum, et videndo tenent sibi praesentem, in potestate habentes semper eum videre, et tenentes fruuntur, sicut ultimo fine desiderium implente. » (*P. 1*, q. 12, a. 7, ad 1.)

« Tres dotes respondent tribus virtutibus theologicis ; scilicet visio fidei ; spei verò comprehensio... caritati verò fructio. » (*Suppl.*, q. 95, a. 5.)

2069. Dotes animae non sunt ipsa beatitudo, sed habitus seu dispositiones ad beatitudinem. « Dicendum est, ait *S. Th.*, quod beatitudo et dos etiam realiter differunt ; ut beatitudo dicatur ipsa operatio perfecta, qua anima beata Deo conjungitur ; sed dotes dicuntur habitus, vel dispositiones, vel quaecumque aliae qualitates, quae ordinantur ad hujusmodi perfectam operationem. » (*Suppl.*, q. 95, a. 2.) Et *in resp. ad 2* addit : « Beatitudo... est ipsa conjunctio animae cum Christo, quae est per operationem, sed dotes sunt dona disponentia ad hujusmodi conjunctionem. »

¹ Cf. *S. Th.*, *Suppl.*, q. 95 ; 4. *Sent. D.* 49, q. 4 ; Gotti, *Tr. De Beatit.*, q. 2, dub. 8.

Non sunt dotes habitus a lumine gloriae et ab habitu caritatis distincti ; verum sunt iidem illi habitus, quatenus animam exornant, eamque ad operationes, in quibus consistit beatitudo, disponunt. « Dotes, ait S. Th., sunt immediata principia illius operationis, in qua perfecta beatitudo consistit, per quam anima Deo conjungitur. » (Q. 95, a. 5, ad 5.) Proinde :

a) *Dos visionis* est ipse luminis gloriae habitus, quatenus intellectum disponens et clarificans ad Deum videndum. (Q. 95, a. 2, ad 3.) — b) *Dos comprehensionis* est idem habitus luminis gloriae quatenus removens omnia impedimenta, quibus prohibebatur mens Deo praesentialiter conjungi ac immediate uniri. (Q. 95, a. 5, ad 3.) — c) *Dos fruitionis* est habitus caritatis, quatenus cum lumine gloriae conjunctus, animam ad Deo fruendum disponit.

§ 2. DE DOTIBUS CORPORIS¹.

2070. Dotes corporis vocantur *qualitates quaedam supernaturales*, ab anima glorificata in corpus dimanantes, quibus corpus animae perfecte subjicitur, ac ejus beatitudinem suo modo participat. — Quatuor enumerantur, videlicet : *impassibilitas*, *subtilitas*, *agilitas*, et *claritas*. Indicantur ab Apostolo (I, Cor., xv, 42-44) : *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione* ; in impassibilitate. *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria* ; in claritate. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute* ; in agilitate, *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale* ; subtile.

2071. I. De Impassibilitate. — Impassibilitas est *qualitas supernaturalis*, dimanans ab anima beata, et inhaerens corpori glorioso, excludens ab eo omnem passionem corruptivam. (Polm.)

Virtute hujus qualitatis corpus a morte, a corruptibilitate, et a quacumque alteratione disconveniente immune erit, secundum illud (Apoc., xxi, 4) : *Mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra*.

Cujus impassibilitatis radix est perfecta corporis ad animam subjectio. Omnis enim passio corruptiva est ab agente removente corpus a dispositione perfectiva, quae est ab anima tanquam corporis forma ; sed in gloria : « corpus humanum, et quidquid in eo est, erit perfecte subjectum animae rationali, sicut anima perfecte erit subjecta Deo. Et ideo in corpore glorioso non poterit esse aliqua

¹ Cf. S. Alph., Diss. V, § 5 ; D. Th., Suppl., q. 82-85 ; Cont. Gent., l. 4, c. 86 ; Gotti, De Beatit., q. 2, dub. 9.

mutatio contra dispositionem illam, qua perficitur ab anima ; et ita corpora illa erunt impassibilia : » (*Suppl.*, q. 82, a. 1.)

Haec tamen Sanctorum impassibilitas non excludit passionem *perfectivam*, qua sensus ad suas operationes perficiuntur ; non enim otiosi erunt eorum sensus ; at omnes, exceptis qui nutritioni et generationi inserviunt, plenissime semper erunt in actu ; ita tamen ut nec visio beatifica sensuum operatione impediatur, nec operationes sensuum visione beatifica, nec unius sensus operatio, intensa alterius operatione. (S. ALPH., *Dess.* V, n. 32-35 ; *S. Th.*, q. 82, a. 3, 4 ; *Cont. Gent.*, l. 4, c. 86.)

2072. II. De Subtilitate. — Subtilitas est corporis gloriosi qualitas, qua, ab omni terrena crassitie depuratum, animae quoad operationem ita perfecte subditur, ut nulla alimenti somnive necessitate, aut mole corporis ab operatione retardari possit.

Seminatur corpus animale, inquit Apostolus, *resurget corpus spiritale* (I, *Cor.* xv 44). In quae verba scribit *S. Th.* : « Spirituale quidem corpus resurgentis erit, non quia sit spiritus, ut quidam male intellexerunt, sive per spiritum intelligatur spiritualis substantia, sive aer aut ventus ; sed quia erit omnino subjectum spiritui. Sicut et nunc dicitur corpus animale, non quia sit animal, sed quia animalibus passionibus subjacet, et alimonia indiget. » (*Cont. Gent.*, l. 4, c. 86.) — Et *S. August.* : « Sicut spiritus carni serviens, inquit, non incongrue carnalis, ita caro spiritui serviens recte appellabitur spiritualis : non quia in spiritum convertetur... sed quia spiritui summa et mirabili obtemperandi facilitate subdetur, omni molestiae sensu, omni corruptibilitate et tarditate detracta. » (*De Civ. Dei*, l. 13, c. 20. M., 41, c. 393.)

Subtilitas (seu spiritualitas) non excludit a corpore glorioso substantiam materialem et quantitatem dimensionem, sed animales indigentias et impedimenta ex eisdem provenientia. Proinde, corpus gloriosum, quantitatem cum retineat, debet esse in loco (*Suppl.*, q. 83, a. 2, et 3) ; nec potest vi solius subtilitatis simul esse in eodem loco cum alio corpore glorioso aut non glorioso, vel corpus aliud compenetrare (q. 83, a. 4) ; est etiam naturaliter palpabile, tangibile et visibile (q. 83, a. 6.)

« Corpus ergo gloriosum, addit *S. Th.*, habet a natura sua qualitates quae sunt natae immutare tactum : sed tamen quia corpus est omnino subjectum spiritui, in potestate ejus est ut secundum eas immutet tactum, vel non immutet. Similiter etiam secundum naturam ei competit ut resistat cuilibet alteri corpori transeunti, ita quod non possit esse cum eo simul in eodem loco ; sed miraculose hoc potest divina virtute contingere ad nutum ipsius, quod sit cum alio corpore in eodem loco ; et sic non resistat ei transeunti. » (Q. 83, a. 6.) — Item « corpus glorificatum in potestate sua habet videri quando vult, et quando non vult, non videri. » (P. 3, q. 54, a. 1, ad 2.)

2073. III. De Agilitate. — Agilitas est qualitas supernaturalis ex anima beata in corpus redundans, qua corpus quoad motum localem animae perfecte subditur.

« Anima, ait *S. Th.*, conjungitur corpori non solum ut forma, sed etiam ut motor ; et utroque modo oportet quod corpus gloriosum animae glorificatae sit summe subjectum. Unde sicut per dotem subtilitatis subjicitur ei totaliter, in quantum est forma corporis dans *esse* specificum ; ita per dotem agilitatis subjicitur ei in quantum est motor, ut scilicet sit expeditum et habile ad obediendum spiritui in omnibus motibus et actionibus animae. » (Q. 84, a. 1.)

Vi dotis agilitatis corpus gloriosum ad quemcumque motum animae ad nutum obedit ; et, ubi anima corpus adesse voluerit, ibi corpus citra lassitudinem aut laborem, mira celeritate brevissimoque temporis momento se transferet.

Hic tamen corporis de loco in locum transitus nonnisi motu continuo continget ; neque corpus pluribus in locis simul adesse poterit.

Non tollet agilitas a corporibus beatis pondus et gravitatem, quae corporis mixti et terreni propria sunt ; sed praestabit ut anima pro libitu illorum usum aut actum impedire possit, ne motui celerrimo obstant.

2074. IV. De Claritate. — Claritas est qualitas supernaturalis ab anima beata in corpus gloriosum dimanans, illudque luminosum et lucidum reddens.

« Sicut anima divina fruitione fruens, inquit *S. Th.*, quadam spiritali claritate replebitur, ita, per quamdam redundantiam ex anima in corpus, ipsum corpus suo modo claritatis gloria induetur ; unde dicit Apostolus (I, *Cor.*, xv, 43) : *Seminatur corpus in ignobilitate, surget in gloria.* » (*Cont. Gent.*, l. 4, c. 86.)

De dote claritatis legimus (*Matth.*, xiii, 43) : *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.* — (*Philipp.*, iii, 21) : *Reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.* — Cujus claritatis exemplar monstratum est Apostolis in monte Thabor, quando Christus *transfiguratus est ante eos, et resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.* (*Matth.*, xvii, 2.)

Hujusce dotis virtute Beatorum corpora tantam venustatem atque splendorem possidebunt, ut in eorum comparatione quaelibet terrena pulchritudo nihili reputetur.

2075. Circa Beatorum corporum claritatem plura notat S. Thomas, nimirum :

a) Claritas erit, non solum in ipsa corporis superficie, sed totum penetrabit corpus, ita ut, crystalli instar, totum sit translucidum, pervium et clarum, absque densitatis tamen praejudicio. (Q. 85, a. 1, ad 2.)

b) Naturalis corporis color, qui ei debetur ex partium suarum natura, claritate non auferetur, sed gloria quadam vestietur et augebitur. (*Loc. cit.*, ad 3.)

c) Gloria corporum in omnibus Sanctis aequalis non erit, sed diversa pro meritorum diversitate, secundum illud Apostoli (I, Cor., xv, 41) : *Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum ; stella enim differt a stella in claritate : sic et resurrectio mortuorum.* (*Loc. cit.*, C.)

d) Diversae corporis partes diversam possidebunt claritatem ; major erit claritas capitis et membrorum, quae pro Christo passa sunt, quam aliorum membrorum. (*Loc. cit.*, ad 4.)

e) Claritas corporis beati oculo tam glorioso quam non glorioso naturaliter videri potest (q. 85, a. 2), et eam reprobi in ultimo iudicio videbunt. Attamen, propter perfectam corporis ad animam subjectionem, Beati in sua potestate habebunt cum claritate aut absque ea videri ; quocirca possunt in suo naturali colore absque ulla claritate cerni, sicut, v. gr., Christus post resurrectionem suam discipulis apparuit. (Q. 85, a. 3 ; P. 3, q. 54, a. 3, ad 1.)

§ 3. DE AUREOLIS¹.

2076. Praeter gaudium essenziale, quod omnes Sancti ex clara Dei visione percipiunt ; praeter animae corporisque dotes, quibus omnes electi communiter exornantur, conceditur quibusdam Beatis praemium seu gaudium quoddam accidentale, ob insignem scilicet victoriam, quam in hac vita retulerunt. Si enim praemium essenziale, *corona aurea* nuncupatum, omnibus conceditur, qui legitime certaverint (II, *Tim.*, II, 5), decet eos, qui insignem reportaverint victoriam, speciali etiam remunerari praemio, quod *aureola* vocatur.

2077. Definitur aureola : *Gaudium seu praemium accidentale, praemio seu gaudio essentiali superadditum ob excellentem victoriam.*

Aureola, cum sit gaudium, principaliter residet in anima. « Aureola, ait S. Th., proprie est in mente : est enim gaudium de operibus illis, quibus aureola debetur. Sed sicut ex gaudio essentialis praemii, quod est aurea, redundat quidam decor in corpore, qui est gloria corporis, ita ex gaudio aureolae resultat aliquis decor in corpore ; ut sic aureola principaliter sit in mente, sed per quamdam etiam redundantiam refulgeat in corpore. » (*Suppl.*, q. 96, a. 10.)

Quis autem sit ille decor in corpore, ignotum est. Dicunt plures, illum in splendore quodam consistere, qui ad instar coronae caput Beati circumdabit.

2078. Tres enumerantur aureolae, nempe : *Virginum, Martyrum*, atque *Doctorum*, quae tribus respondent insignibus victoriis in tres praecipuos hostes, carnem scilicet, mundum, et diabolum, contra

¹ Cf. S. Th., *Suppl.*, q. 96, S. Alph., *Diss.* IX, n. 29.

quos cuilibet pugnandum est. « Aureola, ait *S. Th.*, est quoddam privilegiatum praemium privilegiatae victoriae respondens ; et ideo secundum privilegiatas victorias in tribus pugnis, quae cuilibet homini imminet, tres aureolae sumuntur. In pugna enim quae est contra carnem, ille potissimam victoriam obtinet qui a delectationibus venereis, quae sunt praecipua in hoc genere, omnino abstinet, cujusmodi est virgo ; et ideo virginitati aureola debetur. In pugna vero qua contra mundum pugnatur, illa est praecipua victoria, cum a mundo persecutionem usque ad mortem sustinemus ; unde et martyribus, qui in ista pugna victoriam obtinent, secunda aureola debetur. In pugna vero qua contra diabolum pugnatur, illa est praecipua victoria cum aliquis hostem non solum a se, sed etiam a cordibus aliorum removet ; quod fit per doctrinam et praedicationem ; et ideo doctoribus et praedicatoribus tertia aureola debetur. » (Q. 96, a. 11.)

2079. Tribus hisce aureolis modo excellentiori quam alii Sancti condecoratur B. V. Maria, quae, sicut ait *S. Alphonsus (Glor. Mar., Disc. 8, P. 2)*, « utpote plene omnem gratiam possidens, virtutum sublimitate omnes Sanctos superavit : fuit Apostolorum Apostola ; Regina fuit martyrum, quia majora prae aliis omnibus passa est (cf. n. 1082) ; fuit antesignana Virginum, quia sine praecepto, consilio, exemplo, munus virginitatis Deo obtulit, et omnes virgines per sui imitationem in virginitate genuit. » (Cf. n. 1069, 4.)

2080. Ex modo dictis patet, quam gloriosum sit regnum, in quo cum Christo gaudent omnes Sancti, *sicut canit Ecclesia* ; quanta eos munificentia Deus remuneret, qui his in terris ex toto corde eum dilexerint ; et quantis eos adaugeat coronis, qui in finem usque fideliter certaverint, ac pro ejus gloria, tanquam servi boni et fideles, laboraverint !

Concedat Deus, per merita Christi, Capitis Nostri, et per intercessionem Matris nostrae, gloriosae V. Mariae, ut nos omnes, quos Paterfamilias ad Redemptionis applicationem coadjutores et ministros assumpsit, coelicolis adnumeremur et revelata facie gloriam Domini aliquando speculantes, in eandem imaginem transformemur a claritate in claritatem. (II, *Cor.*, III, 18.)

INDEX I

RERUM NOTABILIVM

ORDINE ALPHABETICO CONGESTVS

(*Numerus arabicus numerum operis indicat.*)

A

Absolutio : in poenitentia, quibus verbis datur, 1753, 1754 ; an valeat data scriptis, 1755 ; an valeat forma deprecatoria, 1756. Cf. **Poenitentia**.

Abstinencia, pars temperantiae, 1419, 1.

Acceptio personarum nulla apud Deum propter inaequalem gratiarum distributionem, 1190.

Accidens : natura ; distinctum a substantia, 1633. — *In Deo* nullum accidens ab essentia réaliter distinctum, 419. — *Accidentia in SS. Eucharistia*, 1628 ss. ; remanent objective, 1630 ; sine subjecto, 1632, 1643 ; agere et pati possunt sicut ante consecrationem, 1634 ; quomodo ex eis aliquid possit generari, 1635.

Acolythatus : def., 1856, 4 ; materia et forma, 1870, 4 ; non est sacramentum, 1867.

Actio : theandrica, 894 ; *actiones Christi* in vita mortali, quomodo attingunt omnia loca et tempora, 931, V. — *Actio hierarchica* in Angelis, 716.

Actus et potentia, 403 ; *actus purus*, *id.* ; *actus notionalis et essentialis* 572 ; *actuum notionalium existentia*, 573 ; eorum principia, 574 ; proprietates, 575. — *Actus fidei*, quid, 1146 ; ad eum ponendum requiritur gratia, 1148.

Actus meritorius qualis esse debeat, 1268, 1270, b ; ad actum salutarem semper requiritur gratia, 1158 ; non autem ad quemlibet actum naturaliter bonum, 1152, 1153.

Adamus, immediate a Deo creatus, 770 ; protoparens totius generis

humani, 772 ; in statu iustitiae creatus, 786, 787 ; ejus scientia, 790, 791 ; caput physicum et morale quoad conservationem iustitiae, 809, 822 ; ejus peccatum, 804 ; quod duplex peccatum, 805 ; veniam consecutus est, 706. Eva peccante, si Adamus non peccasset, non fuisset peccatum originale, 823, III ; Adamo non peccante, Christus incarnatus non fuisset, 865. — Cf. **Peccatum originale**, **Homo**.

Administratio sacramentorum quibus conceditur, 1459 ; non est nota verae Ecclesiae, 291, 296.

Adoratio, 987, cf. **Cultus**.

Adoptio, quid, 958, III ; 1247, II ; adoptio hominis in filium Dei per gratiam, 1247, 1248 ; differentia inter adoptionem divinam et humanam, 1248.

Aeternitas : def., 443 ; perfecte intelligi nequit, 445, II ; Deo propria, 445, I ; Deus aeternus, prob., 444 ; — res praesentes Deo ab aeterno, 445, IV. — *Aeternitas beatitudinis*, 2053 ; ab intrinseco, 2053 bis ; — inferni, 2029, cf. **Infernum**.

Affabilitas, pars iustitiae, 1405.

Affectio, quid, 497 ; affectiones, quae nam in Deo, 498.

Aggias : prophetia de Messia, 122.

Agnosticismus, quid, 95, I.

Alcoranus, 148.

ALPHONSUS S. Systema de modo operandi gratiae, 1192 ; 1214 ss. Brevis expositio systematis, 1214.

GRATIA EFFICAX : def., 1215 ; munera : elevare, corroborare, movere facultatem, 1216 ; ad opera difficiliora est necessaria, 1217 ; movet mora-

liter, non physice, 1248; plerumque per delectationem, non tamen unice, 1249; est efficienter a solo Deo, 1220, I; non ex postulat scientiam mediam, *id.*, II; attemperatur hominis ingenio, dispositionibus, *id.*, III; habet infallibilem connexionem causalitatis cum effectu, *id.*, IV; salvat libertatem, 1224; imo eam perficit, 1222, I; quonam sensu dependet a libero arbitrio, *id.*, II.

GRATIA SUFFICIENS: def., 1223; munera: elevare, roborare, movere potentiam, et suppeditare medium ad efficacem obtinendam, 1224; proxime sufficit ad opera quaedam faciliora, et ad ulteriora auxilia impetrandum, 1225; est via ad efficacem, 1226. Cf. **Oratio**. — Commendatio systematis, 1229.

Amicitia: def., 1246; 1364, II; conditiones ad eam requisitae, 1364, II; non datur in homine ad seipsum, 1374, III; amicitia inter Deum et hominem per caritatem, 1364.

Amor: def., 1358; *divisio*: amor complacentiae, etc. 1359, 1360; amor appetitiae, intensive summus, 1365; amor proximi propter se, non est caritas, 1371, II; cf. **Caritas**. — Amor *initialis* requisitus ad justificationem in attritione, 1259, III; 1767.

Amor, in Deo formaliter, 499, I; amor essentialis, notionalis, personalis, 592; amor, nomen Spiritus Sancti, 592.

Amor, causa institutionis Eucharistiae, 1584; 1595, 2; manifestatur in Incarnatione, 851, II; in passione, 1006, I.

Amor Virg. Mariae erga homines, 1095. *Amor B. Josephi* erga Christum, 1110 *bis*, 1. *Amor in Beatis*, 2063; an sit de essentia beatitudinis, 2064.

ANGELI. Existentia, 670; numerus, 671; quando creati, 672; ubi creati, 673. — *Natura*, 674; sunt incorporei, 675; formae subsistentes, 676, I; immortales ex natura, *id.*, II; non plures in eadem specie, *id.*,

III; quomodo in loco, 676, III; 677. — *Habent intellectum*, 678; in quonam medio cognoscunt, 679 ss.; quid cognoscunt, 683 ss.; quonam modo, 691 ss. — *Habent voluntatem*, 696; libertatem, 697; quomodo adhaerent objecto semel electo, 698. — Cf. **hierarchia**, et **chorus**.

Angeli *indiguerunt gratia*, 700; acceperunt gr. sanctificationem, 701; alii meruerunt beatitudinem post primum actum, 702, 703; alii lapsi sunt, 704 ss.

Angelus *peccare potuit*, 704; aliqui peccaverunt, 705; peccato superbiae, 706, 708; quomodo peccatum possibile in Angelis, 709; poena peccati Angelorum, 710.

EORUM ACTIO: *in se invicem*, cf. **Illuminatio** et **Locutio**; — *in creaturam corporalem*: nutu voluntatis non possunt transformare corpora, 736, sed movere localiter, 737; nec facere miracula proprie dicta, 738; — *in hominem*: agunt in intellectum, et quomodo, 740; in voluntatem, 741; in imaginationem, 742; in sensus externos, 743. — *Habent* administrationem rerum corporaliū, 735; an omnes mittantur in ministerium, 724.

Angeli **BONI** sunt de corpore mystico, 970; quem influxum accipiunt a Christo, 971, 3; possunt esse ministri extraordinarii sacramentorum, 1457; eorum ministerium quoad resurrectionem corporum, 2022, 5; congregabunt homines in iudicium, 2004; erunt comites Christi in iudicio, 2014; tamen non judicabunt cum eo, 2015; nec judicabuntur, 2019. — Cf. **Custos**.

Anima Ecclesiae: quid, 203; quonam pertinent ad eam, 207.

Anima humana: creatur immediata a Deo, sed in corpore, 821; animae in purgatorio juvantur suffragiis, 1974; an orent pro vivis, 1976; an possint invocari, *id.*; plene purgatae statim in coelum admittuntur, 1957.

Animalia, non erunt in mundo innovato, 2025, 5.

Annihilatio : quid, 642, 1607, I ; nihil annihilatur a Deo, 834 ; an damnati appetant annihilationem, 2049.

Antichristus : homo singularis, 1979 ; ejus descriptio, 1980 ; nativitas, 1981, 1 ; patria, *id.*, 2 ; educatio, *id.*, 3 ; notae, 1982 ; ingenium, *id.*, 1 ; mores, *id.*, 2 ; religio, *id.*, 3 ; praestigia, 1983, 1 ; conatus contra Christum, *id.*, 2 ; signum, *id.*, 3 ; regnum, *id.*, 4 ; persecutio, *id.*, 5 ; exitus, 1984.

Apertio januae coeli : effectus passionis, 1031, 5 ; Baptismi, 1550.

Apostasia a fide, signum finis mundi, 1988.

Apostoli : quomodo omnes vocantur fundamentum Ecclesiae, 191 ; eorum potestas subordinata Petro, 192 ; eorum potestas ordinaria, et extraordinaria, 192, 334, 4.

Apostolicitas : def., 279 ; nota Ecclesiae, 293 ; ejus existentia, 280 ; apost. originis, fidei, successionis, 281, 286 ; Ecclesia apostolica, prob. 286 ; discrimen inter apostolicitatem primatus et episcopatus, 283.

Appellatio ab abusu, 317. Appellatio de S. Pontificis sententia ad concilium nunquam licita, 343, II.

Appetitus inferior : quomodo subjectum virtutis, 1294. — Quomodo fuerit in Christo, 898, 901 ; — quomodo subjectus rationi in statu innocentiae, 781, 792 ; — quomodo vulneratus, 826, 827.

Appropriatio : quid, 634 ; probatur, 635 ; diversae appropriationes, 636.

Aqua : materia Baptismi, 1516 ; vino miscenda in Missa, 1656 ; an et quomodo convertatur in sanguinem Christi, 1657.

Archangeli : quid, 723, 2 ; an sint Angeli custodes, 751.

Ars magica : quid, 765 ; non videtur admittenda, 766.

Artes liberales : Ecclesia jus habet instituta pro eis erigendi, 221.

Articulus fidei, quid, 28 ; articuli fundamentales et non fundamentales ad sensum Jurieu, 268, 2.

Ascensio Christi in coelos, 1039.

Aseitas : essentia Dei metaphysica, 407 ss.

Assensus : qualis praestandus Ecclesiae quando judicat de rebus naturalibus connexis cum dogmate, 255 ; *assensus fidei* rationi consentaneus, 1340 ; cf. **Fides**.

Assessores Christi in judicio, 2015.

Assistentia Spiritus Sancti pro infallibilitate, 248, 2 ; pro inspiratione, 366, II ; 367.

Assumptio in Incarnatione, quid ; quomodo differt ab unione, 870 ; quae partes humanitatis assumptae immediate a Verbo, 887. — *Assumptio corporea* B. Virginis, prob. 1084 ; quandonam facta, 1085.

Athei : quid 394 ; quomodo infirmare conantur consensum generis humani de existentia Dei, 402.

Attemperatio gratiae cum hominis ingenio, etc., 1211 ; 1220, III.

Attributum : quid, 409. — *Attributa Dei*, quomodo dividuntur, 410 ; quomodo ab essentia et a se invicem distincta, 414 ss. ; nullum opponitur alteri, 416, II ; attributa Dei omnia sunt infinita, 433 ; manifestantur in Incarnatione, 851 ; absoluta sunt tribus personis communia, 548, II.

Attritio : cf. **Contritio**.

Auctoritas : Dei revelantis, motivum fidei, 1322 ; Ecclesiae proponentis, an sit parziale motivum fidei, 1324 ; auctoritas Ecclesiae qua regula credendi, 18 ; auct. Patrum, 21 ; theologorum, 23 ; rationis, 24 ; philosophiae, 25 ; historiae, 26.

Augmentum caritatis, quomodo contingit, 1378 ; quibus actibus, 1378 ; qua proportionem, 1380.

Aureola : quid, 2076 ss. ; quotuplex, 2078 ; aureolae B. V. Mariae, 1089, 2079.

Authenticitas : quid, 96, 3 ; Pentateuchi, 98 ; aliorum librorum Vet. Test., 102 ; Novi Test., 104. — Authenticitas S. Scripturae nequit probari absque traditione, 381, V.

Auxilium commune, speciale, 1135 ; quo et sine quo, 1206.

B

Balsamum : an miscendum oleo in Confirmatione, 1561.

BAPTISMUS : nominis significatio, 1507 ; def., 1508 ; nomina, 1509 ; figurae, 1510. — *Bapt. fluminis, fluminis, sanguinis*, 1511, 1526, 1527 ; cf. *Martyrium*. — *Materia remota*, 1516 ; proxima, 1517 ss. — *Forma*, 1519, 1520 ; *in nomine Christi*, 1521 ; vis formae ad probandam Spiritus S. divinitatem, 546. — *Tempus institutionis*, 1513 ; discrimen cum Baptismo Joannis, 1514.

Ejus unitas, 1522 ss. ; *necessitas*, 1524 ss. ; *minister*, 1530 ss. ; *de tempore illum conferendi*, 1533 ; *subjectum*, 1538 ss. ; *effectus*, 1541. — *Bapt. distinctus a Poenitentia*, 1744 ; *Bapt. Christi* quomodo probat SS. Trinitatem, 544, I.

Beati : An orent pro defunctis 1975 ; habent habitum poenitentiae, 1735, 1735, VI ; non autem spei, 1353, IV. Cf. *Beatitudo, Sancti*.

Beatificatio : def., 262 ; an Ecclesia infallibilis in beatificatione, *id.*

BEATITUDO : def., 2050 ; divisio, 2051 ; intensiva, extensiva, 1086 ; statim confertur ac anima est plene purgata, 1957 ; essentia ejus, 452, III ; 2064 ; sancti perfecte beati, prob. 2052 ; est aeterna, 2053, et quidem ab intrinseco, 2053 *bis* ; inaequalis, 2054 ss. ; omnes sancti perfecte satiati, 2056 ; intellectus Beatorum, 2057 ; cf. *Visio* ; objectum quod vident, 2060 ss. ; voluntas, 2062 ss. ; dotes, 2067, cf. *dos*. — *Beatitudo naturalis* Angelorum, 699.

Bona temporalia : quomodo effectus praedestinationis, 530, 7 ; sacrificii Missae, 1712, 1719, 1720 ; sacramentalium, 1505, 5. — An cadant sub merito, 1286 ; an Christus ea nobis meruit, 1031, 6.

Bona temporalia, possunt possideri ab Ecclesia, 358 ss. ; bona Ecclesiae sunt res sacrae, 360, I ; non subjacent taxis legalibus, *id.*, III.

Bonitas : absoluta, relativa, moralis, 429 ; Deus absolute bonus, prob.,

430. — *Appropriatur Spiritui S.*, 636, 3.

Brachium saeculare tenetur Ecclesiae auxilium exhibere, 357, III ; quandonam, 355.

C

Caelibatus ecclesiasticus : quid, 1887, est in Ecclesia antiquissimus, 1889 ; convenientissimus, 1891 ; juri non aversatur, 1890. — Cf. *Virginitas*.

Canon Scripturarum, 372 ss.

Canones Conc. Tridentini de gratia et justificatione, 1123.

Canonizatio Sanctorum : def. ; objectum infallibilitatis, 261.

CARITAS : def., 1362 ; est virtus specie una, 1371 ; distincta a gratia quoad habitum, 1235 ; donum creatum, 1363 ; amicitia hominis ad Deum, 1364 ; est amor appetitiae summus, 1365.

Objectum : formale, 1366 ; materiale, 1369 ss. — *Proprietates* : virtus excellentissima, forma aliarum, etc., 1372 ss. — *Augeri potest*, 1375 ; quomodo, 1378 ; quibus actibus, 1379 ; qua proportionem, 1380. — Quomodo *necessaria* ad justificationem, 1259, III ; initium caritatis in attritione, quid, 1767. — Nequit esse sine aliis virtutibus infusus, 1301, 1302.

Caritas Dei in Incarnatione, 858, NB.

— *Caritas* mutua in Ecclesia, 270, II.

Caro : carnis resurrectio, cf. *Resurrectio*.

Castitas : pars temperantiae, 1419, 3. Casuum reservatio, licita, 1804.

Catechumeni : non sunt de corpore Ecclesiae, 208, 1 ; possunt esse de anima, 207.

Catharinus : opinio de natura peccati originalis, 818 ; de intentione ministri sacramentorum, 1465.

Catholicitas : def. 275 ; materialis, formalis, etc., 276 ; prob. Ecclesiae catholicitas, 278 ; est nota verae Eccl., 293 ; Ecclesia Rom. est catholica, prob. 300.

Causa : physica, moralis, 930 ; causa efficiens physica, moralis, principa-

- lis, instrumentalis, 1481. — Efficiens primaria est Deus, 397.
- Causa** : physica, moralis, 930 ; causa efficiens physica, moralis, principalis, instrumentalis, 1481. — Efficiens primaria est Deus, 397.
- Causae matrimoniales**, quid, 1939 ; subduntur Ecclesiae, 1945 ; quomodo potestati civili, 1946.
- Causae ecclesiasticae** omnes deferri possunt ad S. Pontificem, 323, II.
- Causalitas** Sacramentorum, 1475 ; ex opere operato, 1478 ; utrum physica, an moralis, 1482 ss.
- Causaliter** videre in Verbo divino, quid, 2059.
- Cautio**, pars prudentiae, 1394, 8.
- Censura** theologica, quid, 30 ; doctrinalis, judicialis, *id.* ; quae sunt, 33.
- Cephas**, cui restitit Paulus, 193, 2.
- Certitudo**, in actu fidei, qualis, 1335, 5 ; in actu spei, 1356, 5.
- Character sacramentalis** : quid, 1494 ; ejus natura, 1496 ss. ; effectus, 1500 ; subjectum, 1501 ; dotes, 1502 ; a tribus sacramentis collatus, 1495 ; character proprius cujuslibet sacramenti, 1499 ; char. ordinis, 1885. In lege Vet. nullus imprimebatur, 1480. — *Character Antichristi*, 1983, 3.
- Charismata** Spiritus S. semper in Ecclesia, 274 ; charismata omnia in V. Maria, 1042, I.
- Cherubim** : chorus angelicus, 721, 2.
- Chorus** angelicus, quid, 718 ; quot, 719 ; eorum nomina, 720 ss.
- Chrisma** : materia Confirmationis, 1560 ; an debeat esse benedictum ab episcopo, 1562.
- CHRISTUS** : verus Messias, 119 ss. ; verus Deus, 879 ss. ; Patri consubstantialis, 545 ; homo verus, 876 ss. ; perfectus, 886, 873 ; habuit veram animam, 885 ; verum corpus, 883 ; ex substantia Virginis formatum, 884.
- In Christo* una est persona, 872 ss. ; duplex natura, 876 ss. ; duae voluntates et operationes, 892, 893, 896, 897 ; nulla contrarietas voluntatum, 902 ; liberum arbitrium, 904 ; quomodo libertas Christi conciliari possit cum paecepto moriendi, 1017.
- Est Filius Dei* naturalis, non adoptivus, 957 ; fuit praedestinatus, 959 ; causa nostrae praedestinationis, 960.
- GRATIA CHRISTI** triplex, 908 ; *gratia unionis*, 909 ; Christus sanctus sanctitate substantiali, 910 ; *gratia habitualis*, 911 ; ad quid necessaria in eo, 912 ; an infinita, 913 ; an plenitudo gratiae, 914 ; an in eo fuit gratia actualis, 915 ; *gratia capitalis*, 973.
- SCIENTIA CHRISTI** : divina, 921 ; creata, 922 ; beata, 923 ss. ; per se infusa, 925 ss. ; experimentalis, 927 ss.
- VIRTUTES** infusae in Christo, 916 ss. ; dona Spiritus Sancti, 918 ; gratiae gratis datae, 920.
- POTENTIA** : humanitas Christi instrumentum Verbi, 929 ; quid potest, 929, 931 ; quomodo producat gratiam et miracula, 930.
- DEFECTUS** corporis : quomodo in Christo, 933 ss. ; defectus animae, 936. — Christus viator et comprehensor, 937 : prorsus impeccabilis, 936.
- CHRISTUS** : quomodo *subjectus* Patri, 937 ; quibus legibus *subjectus*, 941 ; an servus Dei, 940. — *Orans* in terris, 942 ; in coelis, 943. — *Sacerdos*, 944 ss. ; excellentia ejus sacerdotii 948 ss. ; obtulit verum sacrificium in Cruce, 946 ; in ultima coena, 1694, 1703 ; quonam modo seipsum immolavit in Cruce, 947 ; est principalis offerens in sacrificio Missae, 1705.
- CHRISTUS Rex**, 123, 209, 975 ss. ; rex Ecclesiae, 976 ; habet potestatem legislativam, 977 ; judicariam, 978 ss. ; rex temporalis omnium, 980 ss. — *Caput Ecclesiae*, 198, 965 ss., cf. *Corpus mysticum*. — *Mediator*, 961 ss. — *Judex*, 978 ; in judicio particulari, 1960 ss. ; in judicio universali, 2911 ss.
- CHRISTUS patiens** : quomodo substitutus hominibus in ordine ad satisfaciendum, 963. — De valore operum Christi meritorio et satisfactorio, 1026 ; pro omnibus mortuus est, 1033, 1034 ; cum speciali affectione erga aliquos, 1035. Cf. *Passio*.

- Christus** resurgens, 1035 ; ascendens in coelos, 1035 ; ejus sessio ad dexteram Patris, 1040.
- Christus** immediate fundavit Ecclesiam, 1068 ; immediate instituit sacramenta, 1451 ss. ; non habuit Angelum custodem, 745 ; non habitum poenitentiae, 1735 ; est causa efficiens resurrectionis, 2022, 2. ; in eo omnia possidemus, 954, II.
- Christus** realiter praesens in Eucharistia, 1587, cf. Eucharistia, Missa. Praesentia realis. An seipsum manducavit in ultima coena, 1068.
- Christus**, quomodo subjectus Virgini Matri, 1058 ; et B. Josepho, 1110^a, 3 ; an adoptatus a B. Josepho, 1110^a, 4.
- Circulus** vitiosus nullus adest, quando Ecclesia per Scripturam, et Scripturae divinitas per Ecclesiam probantur, 155.
- Circumcisio** : quomodo conferebat gratiam, 1480.
- Circumcisio**, quid, 518, III.
- Circumscriptive** esse in loco, 435.
- Circumspectio**, pars prudentiae, 1394, 7.
- Claritas** : dos corporis beati, 2074 ss.
- Claves** : designant potestatem, 186 ; speciatim potestatem remittendi peccata, 1740. — Data est Ecclesiae, 1741 ; extenditur ad omnia peccata, 1742 ; exercetur actu judiciali, 1743 ; ejus exercitium est sacr. Poenitentiae, 1744.
- Clementia** : pars temperantiae, 1420, 3. — *Clementia* B. V. Mariae erga homines, 1105 ss.
- Clerici** : divinitus distincti a laicis, 180.
- Cognitio** : quid ad eam requiritur, 455 ; matutina, vespertina, 695 ; cogn. angelica intuitiva, non discursiva, 693.
- Cogitatio** : Verbum div. non debet dici cogitatio Patris, 582. — *Cogitationes sanctae* non cognoscuntur ab Angelis, 689. — *Cogitatio praesentia* Dei, in ramentum ad virtutem, 1587, 1588.
- Commotio** virtutum coelorum, in fine saeculi, quid, 1295.
- Communicatio** Eucharistiae, 904 ; cf.
- Idioma**. — *Communicatio* habens S. Pontificis cum omnibus fidelibus, 323, 1, 233, 2.
- Communio** : quomodo necessaria, 1661 ss. ; sub utraque specie, 1645 ; an Christus acceperit communionem in ultima coena, 1668. — *Communio indigna*, 1666 ; ejus gravitas, 1670 ss. ; ejus effectus, 1673.
- Communio Sacramentum* : 1904 ; 1796, II ; 1958 ; fundata in unitate corporis mystici, 965.
- Compenetratio** partium non adest in Christo in Eucharistia, 1022, II.
- Compositio** : quid et quotuplex, 417 ; physica, nulla in Deo, 419 ; nec metaphysica, 420 ; nec logica, 422.
- Comprehensio** Dei impossibilis, 456. — *Comprehensio*, dos animae beatae, 2068 ; est ipse habitus luminis gloriae, 2069.
- Conatus** naturales, non sunt dispositio ad gratiam, 1180, I.
- Conceptio** immaculata B. V. M., 1072 ss.
- Concilium** : def., 338 ; ecumenicum, generale, 19 ; requisita ad ejus legitimitatem, 339 ; est infallibile, 340 ; utile, sed non absolute necessarium, 331, III ; Papa est eo superior, 341 ss. — An auctoritas Concilii una cum Papa sit major auctoritate solius Papae, 344. — *Consilium*, qua locus theologicus, 19.
- Conclusio** theologica, late vel proprie, quid, 29 ; an sit objectum fidei, 1330 ss.
- Concordia** : inter Ecclesiam et Statum qualis esse debeat, 349 ; libertatis cum motione gratiae, mysterium, 1192, 1221 ; in systemate S. Alphonsi salvatur, 1221.
- Concupiscentia** : in actu primo, in actu secundo, 792 ; ea caruit Adamus, 792 ; non est formaliter peccatum originale, 816 ; sed quasi pars materialis, 820 ; non fuit in V. Maria, 1077, 3, 4. Cf. *Pomes*.
- Concursus divinus** : quid et quotuplex, 835 ; concursus mediatum admittendus, 836 ; item, simultaneus, 838 ; quomodo conciliatur divina cooperatio cum operatione creaturae, 839.

Diversae opiniones quoad concursum ad actiones liberas, 840; admittendus est concursus quidam praevius, 841; non tamen praedeterminatio physica, 842; sed praemotio ad bonum in genere, sub qua homo sese determinat ad bona particularia, 843.

Concursus B. V. Mariae ad opus Redemptionis, 1097 ss.

CONFESSIO : def., 1777; necessitas, 1778; mortalia omnia et singula accusanda, 1779; 1749; quid de venialibus, 1749; nullus potest a confessione dispensari, 1780; confessio auricularis, 1781; conditiones conf., 1782. — Est materia proxima Sac. Poenitentiae, 1751; et quidem essentialis, 1752.

CONFIRMATIO *qua sacramentum* : def., 1555; nomina, 1556; errores, 1557; est verum sac., 1558. — *Materia* remota, 1560 ss.; proxima, 1563 ss.; forma, 1566. — *Minister*, 1567; *ordinarius*, episcopus, 1568; *extraordinarius*, 1569; quomodo ampliatur sacerdotis potestas ad confirmandum, 1570. — *Subjectum*, 1571 ss.; necessitas, 1573; effectus, 1574 ss. — Differentia inter confirmatum et simpliciter baptizatum, 1578.

Confirmatio in gratia, quid, 1177.

Conflagratio mundi, 1996.

Congruitas gratiae, extrinseca, 1211; intrinseca, 1220, III.

Connexio virtutum, 1300 ss.

Consensus fidelium, quale criterium veritatis revelatae, 18; consensus S. Patrum, 21; theologorum, 22; philosophorum, 25. — *Consensus gentium* de existentia Dei, 401; quomodo negatur ab atheis, 402.

Conservatio rerum, def., 831; quotuplex, *id.*; res indigent conservari a Deo, 832, an omnia immediate a Deo conserventur, 833. — Appropriatur Spiritui S., 636, II.

Consideratio creaturarum, quaenam utilitas in ea, 638.

Consilium, donum Spiritus S., 1426.

Constantia, pars fortitudinis, 1414.

Consubstantialitas divinarum personarum, 547; Verbi, 545; Spiritus S., 546.

Consubstantiatio, error Lutheri, 1586, 1606.

Continentia, pars temperantiae, 1420, 1.

Contineri formaliter, eminenter, virtualiter, 426, II. — *Gratia* quomodo continetur in sacramentis, 1477, 2.

Contractus matrimonialis in fieri est ipsum sacramentum, 1906; nulla realis distinctio inter contractum et sac., 1907, I; qua ratione subditur potestati civili, 1946. Cf. *Matrimonium*.

CONTRITIO : def., 1757; essentia, 1758; materia essentialis sac. Poenitentiae, 1751 ss.; qualitates contr., 1759; perfecta, imperfecta, 1760; quomodo necessaria, 1761; quomodo requisita ad remissionem venialium, 1762; perfecta semper justificat, 1763; attritio ex metu gehennae, 1764; sufficit in sacramento, 1766; amor initialis in attritione, quid, 1767. — *Attritio* ut sufficiens, magnum signum divinae bonitatis, 1768.

Actus contritionis in sacramento, qualis esse debeat, 1769; quomodo externe manifestatur, 1770; an praecedere absolutionem, 1771; an elici in ordine ad sac., 1772; unio inter actum contrit. et absolutionem, qualis, 1773. Cf. *Poenitentia*.

Conversio : gratia sufficiens ad eam non datur quolibet momento, sed pro tempore et loco, 1182.

Conversio substantiae : accidentalis, substantialis, 1603. Cf. *Transsubstantiatio*.

Cor Jesu : ejus adoratio impugnata a Jansenistis, 991. — *Objectum* hujus devotionis, 992; motivum, 993; licetitas, 994.

CORPUS MYSTICUM, 965 ss.; est Ecclesia, 198, 966, 967; ejus caput Christus, 968, 970; secundum naturam humanam, 969. Membra corporis mystici, 971; unio Christi cum Ecclesia, vera et realis, 972; gratia capitalis Christi, quae, 973..

Corpus mysticum diaboli, 974; adver-

satur corpori Christi, 974, 1, 4; ejus caput diabolus, *id.*, 2.

CORPUS ECCLESIAE, 203 ss.; quinam ad illud pertinent, 205, ss.

CORPUS pastorum infallibile, 248, 3.

CORPUS Christi in Euch., sine quantitate externa, 1639; non distat a seipso, 1641; in pluribus locis simul, 1642, 1641. — *Cf.* **Eucharistia, praesentia realis**.

CORPORA obediunt Angelis ad nutum quoad motum localem, 737.

Coredeмпtrix, est B. V. Maria, 1097 ss.

Corroboratio facultatum per gratiam excitantem, 1129, 2; 1216; 1224. — *Corroboratio infirmi*, effectus Extr. Unionis, 1840.

Cosmogonia mosaica, 660 ss.

Creatio: def., 640; active, passive, 641; est solum subsistentium, 642; requirit potentiam infinitam, 432, III; solus Deus potest creare, 648; creatio mundi facta a Deo, 644 ss.; quomodo conciliatur cum Dei immutabilitate, 442; an omnia ex nihilo creata, 646; creatio ab aeterno, an possibilis, 649; an sit propria alicujus personae, 647; appropriatur Patri, 636, II.

Finis creationis, 650 ss.; finis Dei creatantis, 651 ss.; operis producti, 653, 654, 656, 658.

Creatio novae materiae in corruptione specierum eucharist., 1635.

Creatura: sub quo respectu consideratur a theologia, 638; nulla immutabilis, 441; nec infinita, 433, II; nec strictae aeterna, 445, III; nulla per se homini nociva, 657; corporalis propter hominem facta, 656; quaelibet enarrat gloriam Dei, 655; an possit creare instrumentaliter, 648, 3.

Criteria revelationis, quid, 71; eorum necessitas, 72; crit. negativa, 74^b et ss.; positiva interna, 74^d; positiva extrinseca, 75 et ss.; *cf.* **Revelatio, miraculum, prophetia**.

Crudelitas nulla apud Deum, ex eo quod multos sinit perire, 1191.

Crux Christi: quomodo colenda, 995; ejus efficacia ad fugandos daemo-

nes, *id.*, 2; praecedet judicem in ultimo judicio, 2013. *Mors Christi* quomodo conveniens in cruce, 1007.

Cultus: def., 44, 986; species, *id.*; necessitas cultus interni et exter., 47.

Cultus Christi humanitati deferendus, 989 ss.; cultus Christi in Eucharistia, 1623; Eucharistia adoranda cultu laetiae, 1625; an species eucharisticae adorandae, 1626; *cf.* **Cor Jesu, Crux**.

Cultus Sanctorum, 997 ss.; reliquiarum, 1002; imaginum, 1003 ss.

Custos Angelus: homines custodiuntur ab Angelis, 744 ss.; quilibet a suo proprio, 746; nullus unquam totaliter deseritur, 748. — *Custodia* incipit a nativitate, cessat in morte, 747; an regna et provinciae habeant custodem, 749.

Officia Angeli custodis, 750; e quonam sunt ordine, 751; non cognoscunt sortem futuram hominum, 752; officia hominis erga custodem, 753.

D

Daemon: peccavit, 705; peccato superbiae, 706; de objecto ejus superbiae, 708; quomodo potuit in ea accidere peccatum, 709; caput iniquorum, 974.

POENA: sunt in inferno, 711; plures in aere, 711; amiserunt dona supernaturalia, non autem naturalia, 710; eorum intellectus quomodo obtenebratus, 712; voluntas obstinata, 713; dolor in eis, 514.

Nequeunt facere miracula, sed prodigia, 90, 738; quid possunt in homines, 739 ss.; impugnant homines, 754; *cf.* **Tentatio, Possessio, Magia**. — *Excruciant* damnatos, 2045; fugantur per sacramentalia, 1505, 4.

Damnati: statim post mortem descendunt in gehennam, 1957; resurgent cum perfecta membrorum integritate, 2007 ss.; in judicio universali erunt a sinistris, 2020; videbunt judicem in forma gloriosa, 2042; nulla spes in eis, 1353, V; nec vera poenitentia, 1735, IV; non sunt ex caritate diligendi, 1370. *Cf.* **Infernum**.

- Damni poena**, quid, 2046.
- Daniel** : vaticinium de Messia, 121.
- Datio** in divinis, quomodo differt a missione, 599.
- Datum**, quomodo differt a dono, 597, 2.
- Debitum** peccati originalis, an fuerit in V. Maria, 1074.
- Definitio**, non datur de Deo, 423. — *Definitio ex cathedra*, quid, 327, 5 ; definitio Conciliorum infallibilis, 340.
- Definitive** esse in loco, 435.
- Democratiae cultores** debent imprimis religionem docere, 45^a, II.
- Demonstratio** a priori, a posteriori, 392 ; demonstratio existentiae Dei a *simultaneo*, 392.
- Derelecti**, quinam, 1183.
- Desiderium** possidendi Deum, quomodo actus perfectae caritatis, 1367.
- DEUS** : De eo non datur proprie definitio, 423, I ; descriptio, 403, II ; 408 ; 421 ; — *Ejus existentia* non per se nobis nota 390 ss. ; potest probari a posteriori, non a priori, 392 ; probatur : ex ratione : motus, 396 ; causae efficientis, 397 ; possibilis et necessarii, 398 ; gradus rerum, 399 ; argumento physico, 400 ; morali, 401.
- DEUS** actus purus, 403, I ; *essentia* ejus physica, 406 ; metaphysica, aseit, 407, 408. Est simplex, 417 ss. ; perfectus, 426 ss. ; bonus et sanctus, 429 ss. ; infinitus, 431 ss. ; immensus, 434 ss. ; in omnibus operatur, 436, II ; immutabilis, 439 ss. ; aeternus, 443 ss. ; unus, 446 ss. ; potest videri, 452 ; non comprehendi, 453 ; cf. *visio*, *lumen gloriae*.
- Ejus operationes*, 462 ss. ; cf. *scientia*, *voluntas*, *libertas*, *praedestinatio*, *providentia*. — Vult omnes salvos fieri, 515, 535, 1.
- Est omnipotens*, 536 ss. ; an possit plura facere quam quae fecit, 539, an meliora, 540. — Solus potest creare, 648 ; causa mundi efficiens, 644, exemplaris, 648 ; finalis, 651 ss. ; finis noster ultimus, 1369, II ; objectum beatitudinis, 2060. Cf. *Trinitas*.
- Deuterocanonici libri**, 372.
- Devotio** : erga SS. Cor Jesu, 991 ss. ; erga B. V. Mariam, necessaria, 1107 ; efficax, 1108 ; signum praedestinationis, 522, 1 ; 1109 ; erga B. Josephum, 1113^b.
- Diaconatus** : gradus hierarchicus, 182 ; def., 1856, 6 ; est sacramentum, 1864 ; quando institutus, 1865 ; mat. et forma 1878 ; minister ordinarius, 1880 ; extraordinarius, 1881.
- Dictio** : in divinis, quid, 582 ; cur competat soli Patri, 583.
- Dilectio**, quomodo effectus praedestinationis, 530, 1.
- Disciplina** generalis : obj. infallibilitatis, 258.
- Discussio** causae in ult. judicio, 2021.
- Dispositiones** ad studium theologiae, 14, IV.
- Distantia** localis non impedit locutionem Angelorum, 734.
- Distinctio**, realis, rationis, 411 ss.
- Divinitas** : Verbi, 545 ; Christi, 879 ss. ; Spiritus S., 546 ; religionis, 118 ss. ; prob. 130 ss.
- Divortium** : quid, 1926 ; sanctum a lege civili, 1930 ; div. ob fornicationem, 1934 ; div. fons malorum, 1929, III. Cf. *Matrimonium*.
- Docilitas**, pars prudentiae, 1394, 3.
- Doctor** Ecclesiae, 22.
- Documenta** Rom. Pontificis, quae nam infallibilia, 334, IV.
- Dogma** : quid, 28 ; dogmatum sensus immutabilis, 1343.
- Dolor** : in Christo, 936, V ; omnium maximus, 1009 ; in V. Maria, cur tam magnus in Passione, 1082, II ; in *daemonibus*, 714 ; in *contritione*, 1757 ss. ; in ordine ad sacr. Poenitentiae, 1770. Cf. *Contritio*.
- Dominationes** : chorus angelicus, 722, 2.
- Dominium** : jurisdictionis, proprietatis, 975, 1058 ; altum, humile ; directum, indirectum, 980. — *Dominium Christi* in omnia temporalia, 981 ss. ; B. Mariae in Christum, 1058 ; in bona filii, 1061 ; *Adami* innocentis in animalia, 794 ; quale in Adamo lapso, 795.
- Donum** : quid, 597, 1 ; essentialiter, notionaliter, personaliter, *id.*, 3 ; omnia dona sunt a Deo per Spiritum

tum S., 598; quomodo debentur nobis ex iustitia propter Christi mortem, 964, I; dona V. Mariae concessa, 1077. — *Donum perseverantiae*, 1174 ss.; cf. **Perseverantia**.
DONA SPIRITUS S.: def. 1421; differunt a virtutibus, 1422; sunt eis perfectiora, 1423; ad quid extenduntur, 1424; septem enumerantur, 1425, 1426; infunduntur in justificatione, 1241. — Fuerunt in *Christo*, 918; in *V. Maria*, 1077, 2.
DOS: quid, 2067; dotes animae beatae, 2068 ss.; corporis, 2070 ss. — Dotes animae in *V. Maria*, 1089.
Dubitatio de fide suscepta, non licita, 1341.
Dulcedo spiritualis, effectus Eucharistiae, 1632.

E

ECCLESIA: nominis significatio, 158; def., 159 ss.; nomina, figurae, parabola, 161; fundatio, 163.
EST SOCIETAS: coaeva religioni, 164, 1; divino-humana, *id.*, 2; positivo-divina, *id.*, 3; spiritualis, 168, 1; necessaria, *id.*, 2; supernaturalis, 197; legalis, 199; perfecta, 200; visibilis, 170 ss., cf. **Visibilitas**; essentialiter eadem cum Ecclesia ante Christum, sed diversa quoad statum, 165.
EST CORPUS, 966; mysticum, 967; Christi, 198, 966 ss. Cf. **corpus mysticum**. — Est sponsa Christi, 168, 3; mater nostra, *id.*, 4.
Constat essentialiter ex anima et corpore, 202 ss.; membra Eccl., 206; quoad animam, 207; quoad corpus, 208. — **FINIS** ejus est continuatio visibilis missionis Christi, 167. — Est societas hierarchica, 175 ss. Cf. **Hierarchia**; **Primatus**.
PROPRIETATES: Eccl. est societas visibilis, 170 ss.; necessaria, 236 ss.; indefectibilis, 243 ss.; infallibilis, 247 ss.; una, 266 ss.; sancta, 271 ss.; catholica, 275 ss.; apostolica, 279 ss.
NOTAE, quid, 289; secundum protestantes, 291 ss.; sunt unitas, sancti-

tas, catholicitas, et apostolicitas, 293.
ECCLESIAE ROMANAE divinitas, 294 ss.; probatur ex nota unitatis, 298; sanctitatis, 299; catholicitatis, 300; apostolicitatis, 301; ex primatu, 308. — Quomodo Ecclesia est per se ipsa magnum et perpetuum creditilitatis motivum, 302 ss.
RELATIO INTER ECCLESIAM ET STATUM, 345 ss.; errores, 347; ecclesia et Status duae societates distinctae, 348; non separandae, 349; Status Ecclesiae subordinatus, 350; non Ecclesia Statui, 201; non Ecclesia in Statu, sed Status in Ecclesia, 351; nulla ex hac subordinatione oriuntur incommoda, 355; potestas Ecclesiae in temporalia, an directa aut indirecta, 356; *jura* Ecclesiae quoad Statum, 357.
JUS Ecclesiae ad bona temporalia, 358 ss. Cf. **Bona temporalia**. — Cf. **Potestas, Magisterium, Infallibilitas**.
Educi de potentia subjecti, 1242.
Effectus: mirabiles religionis, 94, 304; eff. sacramenti, idem in pariter dispositis, 1479, III. — Eff. salutaris quomodo procedit à gratia simul et libero arbitrio, 1222, II.
Electio: effectus praedestinationis, 530, 3; S. Pontificis, an a Christo determinata, 314.
Elevatio facultatum per gratiam, 1129, 1.
Elias: praedicabit in fine mundi, 1990.
Eminenter contineri in alio, 426, II; 428, III.
Epikeia: pars justitiae, 1401, 3.
Episcopatus: def., 1856, 8; est sacramentum distinctum a presbyteratu, 1859 ss.; quandonam institutus, 1861; mat. et forma, 1878; an possit conferri ante presbyteratum, 1862. Cf. **Episcopi**.
Episcopi: sunt ex divina institutione, 333; superiores presbyteris jure divino, 182 ss.; quomodo successores Apostolorum, 334, 4; ad eorum apostolicitatem quid requiritur, 283.
Eorum potestas, 334 ss.; subordinata S. Pontifici, 321, 335; an sit a Christo mediante Papa, 336, 337, 194. —

Sunt iudices fidei, 334, 2 ; 335, 2 ; quomodo infallibiles, 334, 4 ; non sunt S. Pontificis vicarii, 344, 1.

Error : non potuit esse in Angelis, 694 ; nec in Adamo innocente, 791, 5 ; non habet jus ad existendum, 49^b.

Essentia : def., 405 ; physica, metaphysica, 406 ss. — *Ess. Dei physica*, 406 ; metaphysica, aseitas, 408.

Eubulia : pars prudentiae, 1396, 1.

EUCCHARISTIA : def., 1580 ; nomina, 1581 ; figurae, 1582 ; tempus institutionis, 1583 ; causae institutionis, 1584 ; est altum mysterium, 1579 ; cur vocetur panis, 1600 ; figura et realitas, 1601. Cf. *Praesentia realis*, *Missa*, *Transsubstantiatio*.

Euch. qua sacramentum : est sacr., prob. 1646 ; permanens, 1647. — *Ejus natura in facto esse*, 1649 ss. ; unitas ejus specifica, 1651 ; numerica, 1652. — *Ejus natura in fieri*, 1653 ss. ; *materia*, 1654 ss. ; aqua vino miscenda, 1656 ; an aqua convertatur in sanguinem Christi, 1657. — *Forma*, 1658 ss. ; an verba sint recitativa, aut significativa, 1661.

Sumptio Euch., an et quomodo necessaria, 1662 ss. ; an sub utraque specie, 1665 ; an necessaria ad vitam spiritualem, 1667 ; an detur major gratia communicanti sub utraque specie, 1666 ; an Christus in ult. coena seipsum manducaverit, 1668.

Effectus : augmentum gratiae, 1675 ss. ; quando confert gratiam, 1677 ; an continuo auget gratiam quamdiu manent species, 1678. — *Remissio peccati venialis*, 1679 ; praeservatio a mortali, 1680 ; remissio poenae, 1681 ; dulcedo spiritualis, 1682 ; unio cum Christo, 1683 ; unio fidelium inter se, 270, 1685 ; diminutio fomitibus, 1686 ; perseverantia, 1687 ; germen immortalitatis, 1688. — An prosit aliis quam sumentibus, 1689.

Entrapelia : pars temperantiae, 1420, 9.

Eva : peccando, quot commisit peccata, 805 ; veniam consecuta est, 806.

Evidentia naturalis, quotuplex, 1332.

Evolutio, dogmatum et fidei juxta modernistas, 95, 11 ss.

Exaltatio Christi, 1037.

Examen philosophicum de religione, 74^a.

Exaecati : quomodo eorum salus possibilis, 1183.

Excommunicati : an sint de Ecclesia, 208, 4.

Ex opere operato, operantis, 1477, 4 ; 1478.

Exorcistatus : def., 1856, 3 ; mat. et forma, 1870, 3.

Expositio SS. Sacramenti, 1627, 1.

Extensio interna, externa, 1620.

Extra Ecclesiam non est salus, 241 ss.

EXTREMA UNCTIO : def., 1829 ; tempus institutionis, 1830 ; est sacr., 1832 ; *materia* : remota, oleum, 1833, benedictum, 1834 ; mat. proxima, unctio, 1835 ; quot requirantur unctiones, 1836 ; *forma*, 1837 ; an deprecatoria, 1838.

Effectus : corroboratio infirmi, 1840 ; deletio reliquiarum peccati, 1841, 1 ; remissio peccatorum, *id.*, 2 ; salus corporis, *id.*, 3. — *Quando producit effectum*, 1842 ; an possit esse valida et informis, 1843, 1493, 3.

Minister : solus sacerdos, 1844 ss. ; subjectum, 1846 ; necessitas recipiendi Extr. unctionem, 1847 ; dispositiones requisitae, 1848.

F

Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam, 1180, III.

Facta dogmatica, 263 ; Ecclesia in eis est infallibilis, 265.

Fanatismus religiosus non sufficit ad explicandam constantiam martyrum, 141.

Fidelitas : pars justitiae, 1404.

FIDES : nominis significatio, 1316 ; elementa fidei divinae, 1317 ; fides, necessario una, 270, V ; quomodo distincta a scientia theologica, 5, III ; requisita ad justificationem, 1257 ss. ; non requiritur in ministro sacramentorum, 1461 ; fides ecclesiastica, 255 ; quomodo libera, 66^a.

VIRTUS FIDEI : def., 1318 ; divisio, 1319 ; potest esse sine caritate, 1301. — *Objectum formale*, 1320 ss. ; in quid ultimatum resolvitur fides, 1325. — *Obj. materiale*, 1326

ss. ; obj. fidei divino-catholicae, 1329 ; quid de revelatis implicite, 29, 1330 ss. ; an fides stet cum scientia, 1332 ; an obj. materiale fidei creverit, 1333.

Actus fidei : def., 1334 ; proprietates : est liber, 1335, 1 ; supernaturalis, *id.*, 2 ; obscurus, *id.*, 3 ; non discursivus, *id.*, 4 ; certus, *id.*, 5 ; necessarius, *id.*, 6.

Relatio inter fidem et rationem, 1336 ss.

Fiducia : pars fortitudinis, 1411 ; nutritur ex consideratione providentiae, 511.

Figura corporis Christi in Euch., 1622, III ; 1640 ; figurae Ecclesiae, 161, 2 ; Eucharistiae, 1582.

FILIUS DEI : vocatur Verbum, 581 ; est filius naturalis, non adoptivus, 957 ; non minor Patre ex eo quod non generet, 627 ; ejus missio invisibilis est secundum donum sapientiae, 603. — Cf. **Verbum**, **Trinitas**.

Finis : def., 466 ; operis, operantis, 650 ; finis principalis, secundarius, 653. — *Finis* creationis, 651 ss. ; finis Incarnationis, 860 ; finis Ecclesiae, 166 ss. ; finis hominis, 2033 ; finis secundarius creationis, 656 ; finis naturalis non existit pro homine separatim a fine supernaturali, 66.

Fomes peccati : quid, 826 ; non fuit in Christo, 936, III ; quando exstinctus in V. Maria, 1077, 4 ; an major in natura lapsa quam fuisset in pure naturali, 827. Cf. **Concupiscentia**.

Forma sacramentorum consecratoria, non concionatoria, 1749, I ; quomodo a Christo determinata, 1452.

Forma regiminis Ecclesiae est monarchica, 184 ss.

Formaliter continere, 426, II ; formaliter videre in Verbo, 2059.

Fortitudo virtus : def., 1406 ; obj. materiale, 1407 ; formale, 1408 ; actus, 1409 ; ejus partes, 1410 ss. — *Donum Spiritus S.*, 1426.

Fructus Missae, 1710, 1743.

Fruitio : dos animae beatae, 2068 ; est ipse habitus caritatis, 2069.

Futura : absoluta, contingentia, 465,

4 ; cognoscuntur a Deo, *id.* ; non ab Angelis, 687.

Futuribile : quid, 474.

G

Gaudium : formaliter est in Deo, 499, II ; gaudium beatificum in anima Christi in Passione, 1010 ; est in Beatis, 2063 ; non est essentia beatitudinis, 2064.

Generatio : def., 555, II ; processio Verbi est generatio, 555 ; cur non processio Spiritus S., 556. — *Generatio* Verbi, necessaria et aeterna, 557, 3, 4.

Gentium conversio et emendatio, motivum credibilitatis, 138, 143.

Genus : humanum ab Adamo propagatum, 772 ; conveniens fuit ut redimeretur prae Angelis, 855.

Gloria : tota gloria *Mariae* est esse Matrem Dei, 1062 ; gloria *Mariae* in coelis, 1086 ss. ; gloria B. Josephi, 1111^b, 1112^a ; gl. essentialis *Angolorum*, an ex meritis Christi, 971, I.

Gnome : pars prudentiae, 1396, 3.

Gradatio creaturarum, 659.

GRATIA : def., 1114^a ; *divisio* : creata, increata, 1115, 1 ; gratia Dei, Christi, *id.*, 2 ; interna, externa, *id.*, 3 ; sanans, elevans, *id.*, 4 ; gratum faciens, gratis data, *id.*, 5 ; habitualis, *id.*, 6 ; gratia simpliciter, gratia pro gratia, *id.*, 7. — Gratia unionis, 875, 909, 910 ; gratia capitalis in Christo, 973 ; gratia Angelorum, 699 ss. ; gratiae gratis datae in Christo, 920. — *Gratia* quomodo producit a Christo, 930.

GRATIA ACTUALIS : def., 1124 ; communis et specialis, 1125 ; excitans, adjuvans, cur necessariae, 1125. — Gratia actualis an necessaria in Christo, 915 ; an in justis, 1159 ; an cadat sub merito, 1282 ; prima est sub omni respectu gratuita, 1281, 1.

Gratia excitans : def., 1126 ; illustrationis et inspirationis, 1127 ; nomina, 1128 ; munera, 1129 ; natura 1130. — Unde provenit intellectus illuminatio et motio voluntatis, 1131.

Gratia adjuvans : def., 1132 ; nomina, 1133 ; natura, 1134.

Gratia sufficiens : generice sumpta, 1136 ; stricte, 1137 ; divisio, *id.* — Datur gratia vere sed mere sufficiens, 1140 ; sufficiens ad perseverandum omnibus datur, 1172.

Gratia sufficiens, juxta Thomistas, 1198 ; non subsistit in eorum systemate, 1200 ; juxta Augustinianos, 1206 ; Molinistas, 1208 ; Congruistas, 1211 ; juxta S. Alphonsum, 1223 ss.

Gratia efficax stricte, 1138 ; juxta Thomistas, 1198 ; Augustinianos, 1206 ; Molinistas, 1208 ; Congruistas, 1211 ; S. Alphonsum, 1215 ss. — Non destruit libertatem, 1141.

Gratiae necessitas : ad verum naturale cognoscendum, 1143 ss. ; cf. **veritas** ; ad verum supernaturale, 1146 ss. ; requiritur ad actum fidei, 1148 ; ad salutare initium fidei, 1149 ; — ad faciendum bonum naturale, 1150 ss. ; potest homo aliquid leve bonum facere absque gratia, 1152 ; non autem totam legem nat. servare, 1155 ; quatenus est haec hominis impotentia, 1156 ; quatenus requiritur gratia, 1157 ; requiritur ad quemlibet actum salutarem, 1158 ; etiam in justis, 1159 ; ad resistendum tentationibus, 1160 ; cf. **Tentatio** ; ad non peccandum, 1163 ; cf. **Peccatum** ; ad perseverandum, 1170 ; cf. **Perseverantia**.

Gratiae gratuitas : errores, 1178 ; est omnino gratuita, 1179, 1180. — **Universalitas** : urgente praecepto semper adest gratia sufficiens, 1181 ; 535, 3 ; sufficiens ad conversionem nemini totaliter negatur, nec derelictis, 1182 ss. ; datur infidelibus ad salutem, 1184 ; quomodo parvulis, 1185. — **Inaequalis distributio** : eadem gratiae non dantur omnibus, 1186 ; ratio prima est divina sapientia, 1187, 1190 ss. ; altera, inaequalis cooperatio hominis, 1188 ; mensura gratiarum cuique determinata, 1189.

Gratiae concordia cum libertate : est mysterium, 1192 ; norma judicandi

systemata, 1193 ss. **Systema Jansenii**, 1195 ss. ; **Thomistarum**, 1198 ss. ; **Augustinianorum**, 1206 ss. ; **Molinistarum**, 1208 ss. ; **Congruistarum**, 1211 ss. ; **S. Alphonsi**, 1214 ss. Cf. **S. Alphonsum**.

GRATIA HABITUALIS seu **sanctificans** : def., 1230, 909 ; nomina, 1249 ; **natura** : est donum animae intrinsece inhaerens, 1231 ; donum creatum et non persona Spiritus S., 1232 ; accidens, non substantia, 1233 ; habitus, 1234 ; distinctus ab habitu caritatis, 1235 ss., entitativus, 1237, 1 ; subjectatur in essentia animae, *id.*, 2 ; est formalis et physica divinae naturae participatio, 1238 ss. ; entitative supernaturalis, 1240, 1 ; superior omni ente creato, *id.*, 2 ; est a solo Deo, *id.*, 3 ; conjunctas habet virtutes infusas, 1241 ; non creatur, sed educitur ex potentia animae, 1242.

Effectus : Homo per eam efficitur divinae naturae particeps, 1244 ; justus et sanctus, 1245 ; amicus Dei, 1246 ; filius Dei adoptivus, haeres beatitudinis, 1247 ; frater Christi, 1248.

Gratia sanctificans fuit in Christo, 911 ; ad quid in eo necessaria, 912 ; an infinita, 913 ; est in eo effectus unionis hypostaticae, 875, 2. — Quomodo creverit *in V. Maria*, 1078 ss. — **Conferitur in sacr.**, 1486 ; an cadat sub merito, 1281, 2 ; data fuit omnibus Angelis, 701 ; quo momento data fuit Adamo, 787.

Gratia sacramentalis, def., 1488 ; existentia, 1489 ; amittitur per peccatum, 1490 ; diversae gratiae sacr., 1491 : an conferantur sine sacramento, 1492.

Gratitudo : pars justitiae, 1404.

Gubernatio : operis Dei, 830 ss. ; appropriatur Spiritui S., 636, II.

H

Haeretici : an sint de corpore Ecclesiae, 208, 2 ; non possunt a peccatis absolvere, 1802 ; eorum Matrimonium est sacramentum, 1907, V ; coetus haeretici, 153, 3.

Henoch : veniet in fine mundi, 1990.

HIERARCHIA ECCLESIASTICA : notio, 176 ; ordinis, jurisdictionis, *id.* ; clerici essentialiter distincti a laicis, 180 ; *hierarchia ordinis* constans ex episcopis, presbyteris et diaconis, 182 ; *hierarchia jurisdictionis*, 183 ; cf. **Primatus, Episcopatus**. — *Forma regiminis* Ecclesiae est monarchia, 194 ; an pure monarchica, 195. — *Hierarchia* Eccl. cath. perfectior quam in lege mosaica, 165.

Hier. ANGELICA : 715 ss. ; tres existunt, 716 ; prima Deo assistit, 721 ; secunda rebus creatis praeest, 722 ; tertia divinam providentiam executioni mandat, 723. — *B. Virgo* efformat specialem hierarchiam, 1088, 2.

Historia : qua locus theologicus, 26.

Hoc : quid significat in forma Euch., 1598.

Homo : quid, 873 ; primus, quomodo productus, 768 ss. ; errores circa ejus originem, 768 ; a Deo immediate conditus, 770 ; omnes descendunt ab Adamo, 772 ; cf. **Justitia originalis**. Quomodo sunt membra Christi, 971 ; nullus privatur gratia absque propria culpa, 1172, IH ; superstities in fine mundi igne peribunt, 1996.

Honestas : pars temperantiae, 1418, 2.

Humanitas Christi, instrumentum Verbi, 896 ; an dici possit adoptata, 958.

Humilitas : pars temperantiae, 1420, 5. — *Humilitas Christi* in passione, 1037.

Hypnotismus, 766 ; an operetur mira, 87^b.

I

Idea : quid, 480 ; 481, I ; sunt in Deo, 481. — *Idea Dei*, quo sensu naturaliter indita, 391.

Idioma : quid, 904 ; communicatio idiomatum, 904 ; admittenda in concreto, non in abstracto, 906 ; regulae, 907.

Ignis : purgatorii, 1966 ; verus, 1968 ; inferni, verus, 2037 ; quomodo cruciat spiritum, 2038.

Ignorantia : nulla in Christo, 936, IV ; invincibilis de Deo non datur, 394.

Illuminatio : qualis requiritur in inspiratione, 366, II ; ponitur effectus baptismi, 1551 ; illum. intellectus in gratia excitante, undenam venit, 1131, 1.

Illuminatio angelica : quid, 725 ; existentia, 726 ss. ; objectum ejus, 728 ss. ; modus, 730.

Imaginatio hominis immutari potest ab Angelis, 742 ; potest morbos quosdam generare et pellere, 87^a.

Imago : quid, 585 ; *Verbum* est imago Patris, 585 ; *Maria*, imago Dei, 1055. — *Imagines sanctorum* licite coluntur, 1003 ; quonam, cultu, 1004.

Immanentia Dei a modernistis admisa, 438¹ ; principium immanentiae, 95, 1.

Immaterialitas : Dei, 419 ; est in summo gradu, 450, III ; cf. **Simplicitas**. — Angeli, 675.

Immensitas : def., 434 ; competit Deo, 436 ; Deus quibus modis praesens in rebus, 437.

Imminutio caritatis aut gratiae non possibilis quoad habitum, 1263, 1376.

Immobilitas : in inferno, 2044 ; in mundo innovato, 2025, 4.

Immortalitas : Angeli, 676, 2 ; Adami innocentis, 798 ; undenam orta, 799 ; per peccatum amissa, 828.

Immunitates Ecclesiae, ex jure divino, 233, 4.

Immutabilitas, 439 ; competit Deo, 440, et ei soli perfecte, 441 ; quomodo conciliatur cum actu creationis, 442, 1. — *Immutabilitas* Ecclesiae, 164, 4.

Impanatio, error Osiandri, 1586, 1606.

Impassibilitas : Adami innocentis, 796 ; undenam orta, 797, 800. — *Impassibilitas Beatorum*, dos corporis, 2071.

Impeccabilitas : in Christo, 936 ; in Virgine Maria, 1077, 5 ; in Beatis ab intrinseco, 2066.

Impedimenta Matrimonii, 1939. — *Ecclesia* potest statuere dirimentia, 1941, et jure proprio, 1943 ; princeps civilis nequit quoad matrimo-

- nium christianorum, 1944, sed quoad infidelium, 1947. — Quomodo impedimentum impedit matrimonium, 1942.
- Impletio** : praecepti naturalis quoad substantiam, quoad modum, 1155.
- Impotentia** : physica, moralis, 58, 2; 1143, 5; quanam in homine ad legem naturalem servandam, 1156.
- Inaequalitas** : in gratiarum distributione, 1186 ss.; non arguit personarum acceptionem in Deo, 1190. — *Inaequalitas beatitudinis* in sanctis, 2054; non generat invidiam, 2056; punitionis in reprobis, 2035, 2046.
- INCARNATIO** : def., 849; omnia Dei mirabilia ad eam ordinata, 846; cur tot errores contra eam, 847.
- INC. CONVENIENTIA** : fuit convenientissima, 850; Deo, 851; naturae, humanae, 852; toti mundo, 853. Convenientius Verbum incarnatum est prae aliis personis, 854; convenientius assumpsit nat. humanam prae angelica, 855. — **NECESSITAS** : non fuit absolute necessaria, 858; sed ad rigorosam satisfactionem, 859. — **MOTIVUM** : gloria Dei, salus hominis, 861; sine peccato non fuisset Incarnatio, 862 ss.
- INC. NATURA** : unio hypostatica, def., 867 ss.; in Christo *una persona*, 871 ss.; Christus assumpsit naturam humanam statim ac fuit producta, 874; unio non facta per gratiam, 875. — *Duae naturae*, 876 ss.; Verbum non est forma corporis, 878. — Quanam partes immediate assumptae, 887. — Unio hypostatica omnino indissolubilis, 888. Cf. **Christus**.
- Inclinatio voluntatis**, undenam provenit in gratia excitante, 1131, 2.
- Inconsideratio** : causa peccati angelorum, 709.
- Incorporatio** in Christum, effectus baptismi, 1542.
- Incorruptibilitas** : resurgentium qualitas, 2009.
- Indefectibilitas** : notio, 243; competit Ecclesiae, 245; nulla nova Ecclesia succedet, 246.
- Indifferentismus** religiosus, 42 ss.; est reprobandus, 46.
- Indigentia divini**, quid, 95, 2.
- Indigna communio**, 1669 ss.
- Indissolubilitas** matrimonii, quid, 1926; est ex lege divina positiva, 1928; ex lege naturali, 1929; cf. **Divortium**.
- INDULGENTIAE** : notio, 1812; divisio, 1813; errores, 1814; Ecclesia potest concedere, 1816; synagoga non potuit, 1817. — *Valent* ad remissionem poenae, 1819, non culpae, 1818; prosunt defunctis, 1820; pro vivis sunt solutio et absolutio, pro defunctis solutio tantum, 1821. — *Quantum valeant*, 1822; plenariam potest quis lucrari quoad partem, 1823; an effectus infallibilis, 1824.
- Conditiones requisitae** : ex parte concedentis, 1825; ex parte recipientis, 1826 ss.
- Inerrantia Ecclesiae**, 247.
- Infallibilitas Ecclesiae** : notio, 247 ss.; finis, 248, 5; Eccl. est infallibilis, 249. — **Objectum** : directum, 252; indirectum, 253 ss.; an infallibilis in notis haeresi inferioribus, 257. — **Infallibilitas Concilii**, 340; *Romani Pontificis*, cf. **Pontifex**.
- Infernus** : quid, 1026; existentia, 2027; sedes, 2028; aeternitas, 2029 ss.; non repugnat Dei bonitati, 2031, nec iustitiae, 2032; nec sapientiae, 2033. *Poenae inferni* : sensus, 2035 ss.; damni, 2046.
- Infideles** : accipiunt gratias sufficientes ad salutem, 1184; habent Angelos custodes, 745; non omnia eorum opera sunt peccata, 1153 ss.; eorum matrimonium non fit sacramentum quando convertuntur, 1908.
- Infinutum** : notio, 431; Deus infinitus, 432; et omnia ejus attributa, 433, 1; omnis creatura finita, *id.*, 2.
- Influxus caritatis**, quomodo necessarius ad meritum, 1271.
- Ingenitus** : notio, 576, solus Pater proprie ingenitus, *id.*
- Iniquitas** nulla apud Deum ex eo quod multos sinit perire, 1191.
- Initium salutare fidei**, ex gratia, 1149.
- Innascibilitas** in Deo Patre, proprietas

- personae, non personalis, 567 est ; notio in Patre, 570.
- Innovatio mundi** : notio, 2023 ; erit futura, 2024 ; qualis erit, 2025.
- Inquisitio** verae religionis, 67, 69 ; mysterii SS. Trinitatis fructuosissima, 619 ; inquisitio veritatis, an et quomodo requisita ad infallibilitatem, 328.
- INSPIRATIO** : notio, 363 ; divisio, 364 ; errores, 365 ; vera inspirationis notio, 366 ; quae Dei assistentia requisita, 367. — *Extensio*, 368 ss. ; diversae sententiae, 369 ; inspiratio verbalis, 369 ; ss. Scripturae sunt inspiratae, 370 ; nulla falsitas in eis, 371. — *Inspiratio* Scripturae nequit probari sine traditione, 381, V ; inspiratio *privata* nequit esse regula fidei, 216, B.
- Integritas naturae**, quid, 781 ; Adami innocentis, 792 ; undenam orta, 793.
- Intellectus** : subjectum virtutis, 1292 ; intell. agens, non in Angelis, 678 ; humanus, quomodo immutari potest ab Angelis, 740 ; intell. *qua virtus*, pars iustitiae, 1394, 2 ; *qua donum* Spiritus S., 1426.
- Intelligere** essentiale, notionale, 582.
- Intentio** : ministri Sacramentorum, necessitas, 1463 ; objectum intentionis, 1464 ; qualis requiritur, 1466 ss. ; qualis in recipiente, 1471 ss.
- Intercessio** : B. V. M. moraliter necessaria, 1103 ; omnino efficax, 1104 ; intercessio *Sanctorum* pro defunctis, 1975 ; *animarum* in purgatorio pro vivis, 1976.
- Interpretatio** S. Scripturae : notio, 374 ; requiritur interpretatio authentica, 376 ; facta a magisterio Ecclesiae, 377 ; nequit haberi absque traditione, 381, V.
- Invocatio** : Sanctorum, utilis, 999 ; quomodo necessaria, 1000 ; animarum in purgatorio, 1976.
- Ira** : quomodo in Deo, 442.

J

Jacobi vaticinium de Messia, 120.

S. Joannes Bapt., lingua nunquam peccavit, 1169 ; quomodo minor B. Josepho, 1110^b.

Josaphat, locus iudicii, 2020.

S. Joseph : conjux V. Mariae, 1070 ss. ; Pater Christi, 1110^a ; quibus titulis, 1110^b ; ejus amor erga Christum, *id.*, 1 ; ejus sollicitudo pro Christo ; *id.*, 2 ; ejus auctoritas in Christum, *id.*, 3 ; an Christum adoptavit, *id.*, 4 ; ejus cooperatio ad Incarnationem, *id.*, 5 ; ejus dignitas major omni alia dignitate, 1111 ; ejus ministerium sublimius omni alio ministerio, 1111^a ; ejus gratia et gloria, 1111^b et ss. — Major Joanne Baptista, 1112^b ; an corporaliter assumptus in coelum, 1113. — Ejus patrociniū, universale, potentissimum, 1113^a ; ab omnibus invocandus, 1113^b. — Caruit omni motu libidinis, 1169.

Judaei : an cognoverint myst. SS. Trinitatis, 549 ; eorum conversio in fine mundi, 1991 ; spes in resurrectionem, 1999 ; polygamia simultanea ante Christum eis licita, 1922. — Eorum religio nunc falsa, 146 ss.

Judicium : *particulare*, def., 1955 ; existentia, 1956 ; tempus, 1958 ; locus, 1959, 1961 ; iudex, 1960 ; sententia, 1962. — *Universale* : existentia, 2010 ; iudex, 2011 ; assessores iudicis, 2015 ; iudicandi, 2016 ss. ; locus, 2020 ; causa iudicanda, 2021 ; sententia, 2022.

JUDICIUM ECCLESIAE : prudentiale, doctrinale, circa approbationem ordinum religiosorum, 260 ; criterium authenticum ad traditiones dignoscendas, 383. Cf. **Magisterium**. — *Judicium practicum* in Angelis immutabile, 698.

Jus : naturale, quomodo subordinatur positivo, 354 ; jus gladii in Ecclesia, 232.

Jurisdicatio : potestas jurisdictionis, fori interni, externi, 209 ; necessaria in ministro Poenitentiae, 1801. — Potestas jurisdictionis in episcopis, 334 ; in S. Pontifice, 320.

Iustitia : *qua virtus*, quid et quotuplex, 501, 1397 ; objectum, 1398 ; conditiones requisitae, 1399 ; partes, 1400 ss. ; quomodo est in Deo, 502. — *Iustitia Dei* in Incarnatione,

851 ; in retributione vitae aeternae, 1279.

JUSTITIA ORIGINALIS, 782 ; quid importat, 820, 790 ss. ; Adamus in ea constitutus, 786 ; omnino gratuita, 788 ; pueri quomodo nati fuissent in eo statu, 802 ; justitia orig. in V. Maria, 1077, 3.

Justificatio : notio, 1250 ; divisio, 1251 ; causae, 1255 ; dispositiones requisitae, 1256 ss. ; *proprietates* : incertitudo, 1260 ; inaequalitas, 1261 ; amissibilitas, 1262. — In ea peccata vere remittuntur, 1253 ; gratia infunditur, 1254 ; quomodo est effectus praedestinationis, 530, 4.

L

Lectoratus : def., 1856, 2 ; mat. et forma, 1870, 2.

Lex naturalis, nequit servari absque gratia, 1155, 1157 ; nequit tota cognosci absque revelatione, 60. — *Lex naturae*, quid, 108. — *Lex mosaica*, 112 ; erat divina, 113 ; praeparatio ad legem christianam, 116 ss. ; jamdudum est abrogata, 117.

LEGES CIVILES malae irritari possunt ab Ecclesia, 357, II. — *Leges* pro inaequali gratiarum distributione, 1188.

Liber vitae, notio, 534. — *Liber authenticus*, genuinus, suppositus, corruptus, 96, 3.

Libri Vet. Test., authentici, 98 ss. ; Novi Test., 103 ss. ; libri protocanonici, deuterocanonici, 372 ; librorum sacrorum auctoritas humana et divina, 96.

Liberalitas : pars justitiae, 1405.

Libertas : def., 487 ; quotuplex, *id.* ; necessaria ad meritum, 1268 ; stare nequit cum praedeterminatione physica, 842, 1202 ; stat sub motione gratiae efficaciae, 1141, 1221 ; perficitur sub motione gratiae, 1222, I ; tollitur a pantheistis, 425, IV. Cf. **Voluntas**.

Libertas est in Deo, non quoad propriam bonitatem 488 ; nec quoad processiones ad intra, 557, 3 ; sed quoad creaturas, 489 ; quomodo

conciliatur cum ejus immutabilitate, 491. — *Libertas in Christo*, 903 ; quomodo conciliatur cum praecepto moriendi, 1017. — *Libertas in Angelis*, 697. — *Libertas cultuum* reprobanda, 357, I.

Locus Angelorum, 676, IV ; 677. — **Loci theologici**, 15 ss.

Locutio Angelorum inter se, 731 ss. ; distantia localis eam non impedit, 733 ; quomodo fit locutio, 734.

Longanimitas, pars fortitudinis, 1413.

Lucifer : primus peccavit, 707.

Lumen : intellectuale, 455 ; lumen gloriae, 459 ; ejus necessitas, 460 ; natura et munera, 461.

M

Magia : 670 ; crimen magiae, 761 ss. ; factum magicum, 763 ss. ; ars magica, 765 ss. ; magi mira efficiunt, 670, V.

Magisterium Ecclesiae : notio, 240 ; existentia, 242 ; finis, 243 ; objectum, 247 ss. ; subjectum 180 ss. ; est proxima regula fidei, 246 ; est authenticum Scripturae interpres, 277 ; cf. **Infallibilitas**, **Concilium**, **Pontifex**.

Magnanimitas: pars fortitudinis, 1411.

Magnetismus, 766.

Magnificentia, pars fortitudinis, 1412.

Mahumetismus, 148 ; reprobat, 149.

Malum : cognoscitur a Deo, 465, 3 quomodo est objectum divinae volitionis, 486.

Malachias : vaticinium de Messia, 122.

Mansuetudo : pars temperantiae, 1420, 2.

MARIA : est **Mater Dei**, prob. 1049. *Convenientia* divinae maternitatis, 1044 ss. ; an Maria eam meruerit, 1050 ss. ; excellentia div. maternitatis, 1052 ss. ; est radix aliarum gratiarum Mariae, 1053 ; pertinet ad unionem hypostaticam, 1054 ; dignitas infinita, 1056 ; est tota gloria Mariae, 1062.

Maria imago Dei, 1055 ; creatura separata, incomprehensibilis, 1057 ; ejus dominium in Christum, 1058 ss. ; dominium in bona filii, 1061.

Mariae Virginitas : *quoad corpus*, 1064; Virgo in concipiendo, 1065 ; in partu, 1066 ; post partum, 1068 ; — *quoad animam* : votum virginitatis, 1069 ; Matrimonium cum B. Joseph, 1070 ss.

Mariae gratia : conceptio immaculata 1072 ss. ; an habuerit debitum peccati, 1074 ; quomodo redempta a Christo, 1075 ; perfectio primae gratiae in Maria, 1076 ; quatenam dona Virgini nascenti concessa, 1077. — *De augmento gratiae* in Maria, 1078 ss. ; gratia ejus consummata, 1079 *bis* ; virtutes Mariae, 1080 ; Regina Martyrum, 1081 ss.

Mariae glorificatio : corporea ejus assumptio, 1084 ; quandonam in coelum assumpta, 1085 ; ejus gloria in coelis, 1086 ss. ; constituit hierarchiam specialem, 1088, 2.

Maria Mater hominum, 1091 ss. ; quandonam constituta mater, 1093 ; quibus titulis, 1094 ; amor ejus erga homines, 1095.

Maria Mediatrix : est corredemptrix, 1097 ss. ; est thesauraria gratiarum, 1100 ss. ; ejus intercessio necessaria, 1103 ; efficacissima, 1104 ; mediatio misericors, 1105 ; spes desperatorum, 1106.

Hominis devotio erga B. Virginem : necessaria, efficax, 1108 ; signum praedestinationis, 522, 1 ; 1109 ; verus servus Mariae perire nequit, 1108 ss.

Maria possidet tres aureolas, 1089, 2080 ; comes Christi in iudicio universali, 2014 ; habuit privilegium vitandi omnia venialia, 1077, 5 ; 1169 ; est regina mundi, 1061 ; vidit Deum per essentiam in hac vita, 454 ; non habuit actum, et forte nec habitum poenitentiae, 1735, II.

Martyrium : notio, 1527 ; supplet baptismum, *id.* ; quomodo producit effectum, 1528 ; anrequiratur status gratiae, 1529 ; non est sacrificium, 947. — **Martyrium B. Virginis**, 1081 ss.

Martyrum constantia, 94 ; probat religionis Christi divinitatem, 140. —

Martyres in falsis religionibus, 142. **Materia** et forma sacramentorum, 1442 ss. ; quomodo a Christo determinata, 1452 ss. ; Ecclesia nequit eas substantialiter mutare, 1453, 1876, VI.

MATRIMONIUM. qua officium naturae, notio, 1894 ss. ; in fieri, in facto esse, 1896 ; divisio, 1898 ; origo, 1899 ; fines, 1901.

MATRIMONIUM, qua sacramentum ; notio, 1902 ; tempus institutionis, 1903 ; est verum sacramentum, 1905 ; sacramentum est ipsemet contractus naturalis, 1906 ; et ab eo omnino inseparabilis, 1907 ; matrimonium civile, nullum, *id.*, IV ; matr. infidelium, an fiat sacr. quando ambo convertuntur, 1908 ; quid de matr. fidelis cum infideli, 1911.

Materia et forma, 1912 ; minister, 1913 ; sunt ipsi contrahentes, 1913 ; effectus, 1915.

Matrimonii unitas, 1917 ; cf. **polygamia** ; **indissolubilitas**, 1926 ; indissolubile ex primaeva institutione, 1928 ; ex lege naturali, 1929 ; dissolubile ex privilegio fidei, 1931 ; dissolubile olim apud Judaeos, 1932 ; matr. fidelium consummatum omnino indissolubile, 1933 ; ratum solvitur voto solemnii religionis, 1935 ; quo jure, 1936 ; solvi potest ex dispensatione S. Pontificis, 1937 ; cur solvi potest ratum, non autem consummatum, 1938.

Potestas Ecclesiae circa Matrimonium, cf. **Impedimenta**, **Causae matrimoniales**.

Matrimonium B. Virginis cum S. Joseph, conveniens et verum, 1070.

Matutina cognitio, quid, 695.

Mediatio B. V. Mariae, 1096 ss. ; quomodo differt a mediatione Christi, 1102, 1098.

Mediator : notio, 961, 1096 ; Christus mediator hominum, *id.* ; quomodo est mediator, 962 ; conditiones requisitae ad mediationem Christi, 963.

Mediocritas virtutum, 1296.

Medium : scientiae Dei, 147 ss. ; scientiae Angelorum, 679 ss. ; medium

virtutis, 1295 ss.; *media salutis* in religione christiana, 127, 4; medium salutis pro parvulis, 1185; *media* quibus passio Christi applicatur hominibus, 1036; medium necessarium physice, moraliter, 58.

Melchisedech : figura sacerdotii Christi, 955.

Membra Ecclesiae : diversi modi pertinen- di ad Ecclesiam, 238; membra Ecclesiae sunt iusti et peccatores, 206; quatenam membra animae, 207; quatenam corporis, 208. Membra Christi et corporis mystici, 965 ss.; diversitas membrorum corporis mystici, 971.

Memoria : pars prudentiae, 1394, 1.

Mensura gratiarum, 1189; 535, 4.

MERITUM : notio, 1024; 1264; de condigno, de congruo, 1265; quomodo differt a satisfactione, 1024; ab oratione, 1266. — *Conditiones meriti* de condigno, 1267 ss.; de congruo, 1270; an requiratur ut opus ad Deum per caritatem referatur, 1271.

CHRISTUS vere meruit, 1024 ss.; opera Christi ex sese infinite meritoria, 1026; quid meruit sibi, 1027; quo tempore meruit, 1028; quibus actibus, 1029.

MARIA vere meruit, 1079; ejus meritum quolibet actu duplicatum, 1079, 4; ejus meritum relate ad divinam maternitatem, 1050 ss.

ANGELUS beatitudinem debuit merere, 702; bonus post primum actum meritorium beatitudinem consecutus est, 703.

HOMO mereri potest, 1273; merita ad salutem necessaria, 1274 ss.; non derogant meritis Christi, 1278. — *Objectum meriti*: vita aeterna, 1280, I; augmentum gratiae et gloriae, *id.*, II, III; an prima gratia actualis vel habitualis, 1281; an gratiae actuales, 1282; an perseverantia, 1283; an reparatio post lapsum, 1284; an bona temporalia, 1285; an aliquis possit alteri mereri, 1285. — Meritorum reviviscentia, 1807.

Messias : jam advenit, 119 ss.; est Christus Jesus, 120 ss.

Methodi apologeticae, 94^a; traditionalis, 94^b et ss.; intima, 94^b; immanentiae, 94^c.

Metus gehennae in attritione, 1764.

MINISTER : Sacramentorum, 1454 ss.; ordinarius, extraordinarius, 1879; persona ministri, 1456 ss.; non quilibet homo est minister omnium sacramentorum, 1459; Angelus bonus an possit esse minister extraordinarius, 1457; an anima beata, 1458.

In ministro an requiratur intentio, 1453, cf. **Intentio**; an fides et probitas, 1461; probitas ministri confert accidentaliter ad effectum sacramenti, 1462; conformitas ministri cum Christo patiente ad redemptionis applicationem, 1036, 5; eorum electio aut depositio spectat unice ad Ecclesiam, 233, 3.

Miraculum : notio, 76; divisio, 77; miracula in ordine morali, 94, 137 ss.; nomina, 79; errores, 79; miraculorum possibilitas, 80 ss.; cognoscibilitas, 84, 86 et ss.; regulae ad discernenda vera miracula, 85; non fiunt ab Angelis propria virtute, 738; an fieri possint ab impiis, 91; quomodo effecta a Christo homine, 930; miracula in Eucharistia, 1636.

Miracula sunt argumenta divinitatis religionis, 88 ss., nequeunt fieri in testimonium falsae religionis, 90 ss.; religionis divinitas prob. ex miraculis Christi, 132; ex miraculo resurrectionis Christi, 133; ex miraculis Apostolorum, 134.

Mischna, liber Judaeorum, 146.

Misericordia : def., 503; quomodo in Deo, *id.*; misericordia in omnibus operibus Dei, 504, 1; praecedit semper iustitiam, *id.*, 2; manifestatur in Incarnatione, 851; *misericordia Mariae* erga homines, 1105 ss.

MISSA : notio, 1692; est verum sacrificium, 1694; quatenam est victima, 1695. — **ESSENTIA**, 1696 ss.; consistit in consecratione et communionem, 16699; requiritur consecratio utriusque speciei, 1700. — *Relatio missae* cum sacrificio Crucis, 1701 ss.; cum ultima coena, 1703.

- MINISTER principalis**, Christus, 1705 ss. ; *ministerialis* solus sacerdos, 1707 ; quo sensu fideles sunt offerentes, 1708 ss.
- EFFECTUS** : efficacia, valor, fructus, 1710 ; est propitiatorium, 1711 ; impetratorium, 1712 ; quotuplex fructus, 1713 ; an valor infinitus, 1714.
- MODUS quo producit effectus**, 1715 ss. ; ex opere operato, 1716 ; ex opere operantis 1717 ; quos fructus mediate producit, 1718 ; quos immediate, 1719 ; an producat fallibiliter aut infallibiliter, 1720.
- MISSIO** in genere, quid, 282, 599.
- Missio personae divinae*, 599 ; differt a datione, *id.* ; ejus existentia, 600. — *Missio invisibilis*, 601 ; fit solum per gratiam sanctif., 601 ss. ; finis missionis invisibilis, 604 ; missio plenior post Incarnationem quam ante, 605 ; quando fit nova missio, 606. — *Missio visibilis*, 607 ; Spiritus Sancti, 608 ; requisita ad eam, 609 ; ejus finis, 610 ; quadruplex facta, 611 ; cur non facta ad Patres Vet. Test., 612.
- Missio angelica*, 724. — *Missio extraordinaria* ad sensum protestantium, 285, 287. — *Missio requisita* in ministris Ecclesiae, 282, 286.
- Mitigatio** poenarum inferni, an admitenda, 2034.
- Modestia**, pars temperantiae, 1420, 4 ; modestia cultus, 1420, 10 ; morum, *id.*, 8.
- Monarchia** : forma regiminis Ecclesiae, 194 ss.
- Mors** : Christi vera, 133 ; convenientissima, 1011 ; conveniens in cruce, 1007 ; fuit verum sacrificium, 946 ; pro omnibus oblatum, 1033 ; an morte Christus aliquid meruerit, quod non meruit aliis operibus, 1030.
- Mors* quomodo hominis naturalis, 799 ; effectus peccati origin., 828.
- Morum** renovatio, argumentum divinitatis religionis, 143.
- Motio Dei** : motio rerum in finem, 825 ; cf. *Concursus*, *Gratia*.
- Motivum** : Incarnationis, 860 ss. — *Motiva credibilitatis*, quid, 71 ; eorum necessitas, 72 ; distinctio, 73. Cf. *Notae*, *Criteria*.
- Motus** : argumentum ad probandam Dei existentiam, 396 ; motus cessabit in mundo innovato, 2025, 4.
- Moyses** : auctor Pentateuchi, 97 ss. ; vidit Deum per essentiam, 454 — ejus cosmogonia, 660 ss.
- Mundus**, a Deo creatus, 644 ; cf. *Creatio* ; ejus conflagratio, 1996 ; innovatio, 2023 ss.
- Mutatio** : quid, 439.
- Mysteria** : notio, 56 ; eorum revelatio possibilis, *id.* ; sunt supra rationem, non contra, 56^b, 56^b, 1338 ; nequeunt demonstrari a ratione, 1338 ; mysteria fidei perfecte comprehenduntur a Beatis, 2061, I. — *Mysteria gratiae* non cognoscuntur ab Angelis naturaliter, 690.
- Mythus**, quid, 97.
- N
- Natura**, seu essentia, quid, 873 ; natura humana a Verbo assumpta, cf. *Incarnatio*, *Christus*. — *In resurrectione*, humana natura quomodo reparabitur, 2005 ss. Cf. *Status*.
- Naturale**, quid, 775 ; nihil naturale in homine per peccatum amissum, 827 ; nec in Angelis, 710.
- Necessitas** : medii, praecepti, 237 ; 1438, 4 ; necessitas physica, moralis, 58, II ; necessitas divinae processionis ad intra, 557, 3 ; actuum notionalium, 575 ; necessitas in Beatis ad amandum Deum, 2065.
- Necessitas, proprietas Ecclesiae*, 236 ss.
- Norma** judicandi systemata de efficacia gratiae, 1193 ss.
- NOTAE REVELATIONIS**, quid, 71 ; notarum necessitas, 72 ; efficacia, 72^a ; scopus, 72^b ; distinctio, 73 et ss. ; notae revelationis secundum protestantes, 74. — *Notae intrinsecae*, religionis christianae : sublimitas doctrinae, 127 ; *notae extrinsecae* : persona praeconis, 129 ; miracula, 131 ss. Cf. *Miracula* ; prophetiae, 136 ; miracula in ordine morali, 137 ss.
- NOTAE ECCLESIAE**, notio, 289 ; necessitas, 288 ; numerus, 290, 297 ; no-

tae secundum protestantes, 291 ss.; verae notae sunt unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas, 293. — *Ex notis* probatur Ecclesiae Romanae divinitas, 297 ss.

NOTAE THEOLOGICAE, quid, 30; notae propositionum orthodoxarum, 31 ss.; heterodoxarum, 33. — *In notis haeresi inferioribus*, an Ecclesia infallibilis, 257.

Notio in divinis, def., 569; quinque sunt in Deo admittendae, 570.

Notionalis actus, quid, 572; existentia, 573; eorum principia, 574; proprietates, 575.

Novitas dogmatis, quomodo signum falsitatis, 385, 2; novitas scientiae mediae, 476, c.

Numerus Angelorum, 671; praedestinatorum hominum, incertus, 520; reproborum major quam electorum, 532.

Nuptiae secundae et posteriores licitae, 1925; quae apud Graecos prohibita, 1924.

O

Obedientia Christi in morte, 1016; quomodo conciliatur cum ejus libertate, 1017.

Obex: gratiae, sacramenti, 1477, 5.

Objectum attributionis, formale quod, 1326, 1.

Obsequia hominis erga B. Virginem, 1107 ss.; erga Angelum custodem, 753.

Observantia: pars justitiae, 1403; *observantia legis* ad salutem necessaria, 1274.

Obsessio diabolica, quid, 757.

Obstinatio: damnatorum, 2049; daemonum, 713.

Obtenebratio: intellectus daemonum, 712; solis et lunae in fine mundi, 1993.

Odium: abominationis, inimicitiae, an et quomodo in Deo, 499, VI.

OEconomia salutis nulla nova expectanda, 246. — **OEconomia** salutis juxta Thomistas, 1199; juxta Molinistas, 1209; juxta Congruistas, 1212; juxta S. Alphonsum, 1228.

Oleum: materia Confirmationis, 1560 ss.; Extremae Uncionis, 1833 ss.

Omnipotentia: est in Deo, 538; cf. **Potentia**.

Omnipraesentia Dei, 436 ss.

Opus: morale, quid, 1150, 2; naturale et supernaturale, *id.*, 3. — *Opera* viva, mortua, mortificata, mortifera, 1807; opus bonum quomodo a Deo et ab homine, 1277.

Omnia peccatoris opera non sunt peccata, 1153; absque gratia poni potest opus leve naturaliter bonum, 1152. Ad omne opus supernaturaliter bonum requiritur gratia, 1158. Cf. **Meritum**, **Gratiae necessitas**. — *Opera* bona ad salutem necessaria, 1274.

OPUS REDEMPTIONIS complectitur solutionem pretii, et ejus applicationem, 167, *N.B.* — *Opera theandrica*, ad sensum Monothelitarum, 891; ad sensum Catholicorum, 894.

Oppositio: nulla inter divina attributa, 416, II; nec inter fidem et rationem, 1336 ss.

Oratio: notio, 942; quomodo differt a merito, 1266; medium necessarium et infallibile ab obtinendum gratias efficaces, 1226, et perseverantiam finalem, 1283, 4; an etiam ad reparationem post lapsum, 1284, 3. — *Obligatio orandi*, 1227; oratio pro perseverantia, 1227, III.

Oratio Christi, in terris, 942; nunc in coelis, 943.

ORDO: in genere, def., 1850, 774; naturalis, supernaturalis, 775; supernaturalis absolute, relative, 776. — *Ordo clericalis*, 1851.

Ordo angelicus, quid, 718; quot, 719; nomina ordinum, 721 ss.

Ordo moralis impossibilis absque religione, 45, III.

Ordo religiosus, quid, 259; ejus approbatio, an objectum infallibilitatis, 259 ss.

Ordo sacramentum, def., 1852; errores, 1853; est sacramentum, prob., 1854; numerus ordinum in Eccl. Graeca, Latina, 1855; definitio diversorum ordinum, 1856. — Cf.

Presbyteratus. Ordines minores non sunt sacramenta, 1866 ss.

Mat. et forma: presbyteratus, 1871 ss.; episcopatus et diaconatus, 1878; subdiaconatus et ord. minorum, 1870.

Minister, 1879 ss.; ordinarius, solus episcopus, 1880; extraordinarius pro presbyteratu non datur, 1881; extraordinarius pro diaconatu et ordinibus inferioribus potest esse simplex sacerdos, 1881 ss.

Subjectum, 1883. — **Effectus:** gratia, 1884; character, 1885; caelibatus, 1887; **Caelibatus.**

Organisatio: corporis Ecclesiae spectat ad Papam, 233, 5.

Ostiaratus: def., 1856, 1; mat. et forma, 1870, 1.

P

Pactum: Deum inter et Christum quoad redemptionem, 963; 1021, 5; Deum inter et Adamum, an admitti debeat, 809.

Panis: materia Eucharistiae, 1654; non desinit per annihilationem, sed per conversionem, 1607.

Pantheismus: exponitur, 424; refutatur, 425.

Parentes justi quomodo communicant peccatum originale, quod non amplius habent, 814; 823, II.

Pars: integrans, subjectiva, potentialis virtutis, 1386.

Participatio: notio, 1238; moralis, physica, virtualis, formalis, *id.*

Parvuli: possunt baptizari, 1539; confirmari, 1573; ordinari, 1883; parvuli baptizati, postquam usum rationis adepti sunt, tenentur legibus Ecclesiae, 1540.

Parvulorum perseverantia est donum, 1171; quomodo praedestinati 533; aderunt iudicio universali, 2017; quomodo iudicabuntur, 2018.

Parvuli cum peccato originali mortui, quomodo habuerunt media salutis, 1185; quibus poenis plectuntur, 829.

PASSIO CHRISTI: non absolute necessaria, sed convenientissima, 1006; fuit generalissima, 1008;

fuit maxima, 1009; attamen in Passione anima Christi fruebatur Deo, 1010.

Passionis causae: *efficiens*, persecutores, 1012; *indirectu*, ipse Christus, 1014, et Deus Pater, 1015. — Christus mortuus ex obedientia, 1016.

Passionis modus efficiendi, 1018; per modum satisfactionis, 1019 ss.; redemptionis, 1022 ss.; meriti, 1024 ss.

Passionis effectus: *pro hominibus*, 1031; Christus pro omnibus mortuus, 1033; quoad sufficientiam pretii et voluntatis, non quoad efficaciam, 1034; cum speciali affectione erga aliquos, 1035. — Effectus Passionis quibusnam mediis applicatur hominibus, 1036. — *Pro Christo:* resurrectio, 1038; ascensio, 1039; sessio ad dexteram Patris, 1040.

Passiones: quomodo in Christo, 936, VI.

PATER: prima persona SS. Trinitatis, 578; vocatur principium et ingenuus, 576; quomodo dicitur principium totius divinitatis, 577; solus dicit Verbum, 583; dicit Verbo se et omnem creaturam, 584; Pater et Verbum sunt idem cum essentia, non inter se, 632.

Paternitas: relatio realis, 561, 563; distincta ab essentia non realiter sed virtualiter, 562; est constitutum Patris, 566; est notio Patris, 570. — Paternitas humana, quid, 1110b.

Patientia: pars fortitudinis, 1413.

Patres Ecclesiae, qui, 21; eorum auctoritas, *id.*

Patrocinium B. Josephi, universale, potentissimum, 1113a.

Paulus: non est caput Ecclesiae una cum B. Petro, 193.

Paupertas Christi, 985.

Peccabilitas: nulla in Christo, 936, II; ablata in Virgine Maria, 1077, 5; 1735, II; fuit in Angelis, 104; non est in Beatis, 2066.

Peccatores fideles pertinent ad Ecclesiam, 206 ss.; sunt membra Christi, 971; et diaboli, 974, 3; non omnia

eorum opera sunt peccata, 1153 ss.; an possint diu vitare nova peccata, 1163; an possint lucrari indulgentias pro defunctis, 1827; an alteri aliquid mereri, 1285; nequeunt frustrare Dei voluntatem, 495.

PECCATUM originale : def., 807; existit, 808, 813; quomodo peccavimus in Adamo, 809. — *Natura* : cognitum difficilis, 815; non est formaliter concupiscentia, 816; nec reatus poenae, 817; nec actuale peccatum Adae nobis imputatum, 818; sed verum peccatum unicuique inhaerens, 819, et consistens in habituali et voluntaria privatione iustitiae originalis, 820. — Quomodo propagatur, 821 ss.; in quo subjecto residet, 824. — *Effectus* : fomes peccati, 826 ss.; mors, passibilitas, 828; exclusio e paradiso, 829. — Remittitur in Baptismo, 1547.

Peccatum actuale : def., 856; habituale, 819; mortale est malum quodammodo infinitum, 856; meretur poenam aeternam, 2030, II; 2032.

Est obiectum virtutis poenitentiae, 1723 ss.; materia remota confessionis, 1748; vere remittitur in justificatione, 1253. — Contritio requisita ad remissionem venialis, 1762; veniale sine mortali nunquam remittitur, 1762; sed remitti potest sine alio veniali, 1759; quomodo remittitur post hanc vitam, *id.*; quomodo per sacramentalia, 1505, 2; et per Missae sacrificium, 1718, 1720.

Homo iustus potest vitare omnia et singula mortalia, 1166; sed non omnia venialia, 1167; potest tamen ex speciali privilegio vitare omnia venialia, 1168 ss.

Peccata, quomodo subduntur divinae providentiae, 509, 4; quo sensu sunt a Deo quoad entitatem, 844; Deus nequit ea velle, 486, III; sed potest ea permittere, 486, IV.

Peccatum nullum in Christo 936; nec in V. Maria, 1077, 5. — Peccatum Angelorum, 704 ss.

Pentateuchus : authenticitas, 98; integritas, 99; veracitas, 100.

Perfectio : simpliciter simplex, secundum quid, 426; omnes perfectiones in Deo, 427 ss. — Perfectio primae gratiae in Maria, 1076; perfectio meriti in Maria, 1079.

Permanentia Christi in Euch., 1610.

Persecutio contra Ecclesiam a membris diaboli, 974, 4; sub Antichristo, 1983.

Perseverantia : notio et divisio, 1170; perseverantia parvulorum est donum, 1171; justus habet potestatem perseverandi, 1172; actualis perseverantia est magnum Dei donum, 1173 ss.; in quo consistit illud donum, 1175; quibus conceditur, 1176; quomodo differt a confirmatione in gratia, 1177; quomodo effectus praedestinationis, 530, 5.

Perseverantia non cadit sub merito, 1283; obtinetur oratione, 1283, 4; quotidie petenda, 1227, III. — Perseverantia qua *pars fortitudinis*, 1414.

Persona : humana, quid, 873; in Christo fuit sola persona divina, non humana, 872, cf. **Incarnatio**. — In Deo tres sunt personae, cf. **Trinitas**. — Quaelibet persona divina potuisset incarnari, 854.

Petrus : fundamentum Ecclesiae, 185, 190, 191; claviger coeli, 186; Pastor omnium, 187; confirmator fratrum, 188. Cf. **Primatus**.

Philosophi : eorum auctoritas ut locus theologicus, 25.

Philosophia : a fide non independens, 1342; ejus impotentia sine revelatione quoad religionem naturalem, 60.

Philotimia : pars temperantiae, 1420, 6.

Pietas : pars iustitiae, 1402; donum Spiritus S., 1426.

Plenitudo gratiae in Christo, 914.

Poenae : spiritualis, temporalis, corporalis 231; poena temporalis pro peccatis duplex, extraordinaria, ordinaria, 1786; poena temporalis non semper tota cum culpa remittitur, 1785; tota remittitur in Baptismo, 1548; ejus remissio est effectus poenitentiae, 1806, IV; satisfactionis,

- 1783 ss. ; indulgentiarum, 1812 ss. ; sacramentalium, 1504 ss. ; Eucharistiae, 1681 ; sacrificii Missae, 1711, 1719 ; Extremae Unctionis, 1841.
- Poena daemonum*, 710 ss., cf. **Daemon**; *parvulorum* cum originali peccato mortuorum, 829; animarum in purgatorio, 1966 ss. ; damnatorum in inferno, 2035.
- Poena damni, sensus*, 1966, 2046, 2036 ss. ; ponea damni major quam sensus, 1966, 2046. — *Poenae temporales* possunt ab Ecclesia decerni, 231.
- Poenalitates** : notio, 932 ; non auferuntur in Baptismo, 1549 ; cur remanent in renatis, 1031, 3.
- POENITENTIA qua virtus** : def., 1723; objectum materiale, 1724 ; formale, 1726 ; importat displicentiam de praeterito, et propositum emendationis, 1727. — *Habitus* : est virtus moralis, 1728 ; pertinens ad justitiam, 1729, 1403 ; est virtus supernaturalis, 1730. — *Subjectum* : proximum, voluntas, 1732 ; remotum, 1734 ss. — Poenitentia in sensu lato, 1725 ; ut passio, 1733.
- Poenitentia qua sacramentum** : def., 1736 ; quando institutum, 1737 ; nomina, 1738 ; errores, 1739. — Est verum sacramentum, 1744.
- Necessitas* : necessaria lapsis necessitate medii, 1745 ss. — *Materia remota* : peccata post Baptismum commissa, 1748 ss., *proxima* : actus poenitentis, 1750 ss. ; cf. **Confessio**, **Contritio**, **Satisfactio**. — *Forma*, 1753 ss. ; an valeat deprecatoria, 1756. — *Subjectum*, 1797. — *Minister*, 1798 ; est solus sacerdos jurisdictionem habens, 1799 ss. ; nemo seipsum absolvere potest, 1802 ; in mortali existens valide absolvit, 1893 ; minister non potest pro arbitrio absolvere, 1806 ; ejus potestas potest restringi, 1804. — *Effectus*, 1806 ss. ; quoad bonum publicum societatis, 1810.
- Polyandria** : notio, 1917 ; simultanea est contra naturam, 1918.
- Polygamia** : notio, 1917 ; simultanea prohibita ex jure naturali, 1920 ; ex primitiva Matr. institutione, 1921 ; licita Judaeis et ethnicis in Lege Vet., 1922 ; omnino prohibita in lege evangelica, 1923 ; successiva jure divino licita, 1925.
- PONTIFEX ROMANUS** : **Petri** successor in primatu, 310 ; jure divino, 311. An Christus electionem S. Pontificis determinaverit, 314 ; quomodo Papa de novo electus accipiat supremam potestatem, 324 ; an Papa et Concilium sint duo subjecta supremae potestatis, 325 ; an potestas Concilii una cum Papa sit potestas major quam solius Papae, 344.
- Pontificis **infallibilitas**, 326 ss. ; conditiones, 327, 5 ss. ; probatur, 330. — R. Pontifex unicum subjectum infallibilitatis, 331, I ; est proxima regula fidei, *id.*, II ; quaenam documenta sint infallibilia, 331, IV.
- Pontifex superior episcopis*, 335 ; Concilio, 341 ss. — Ejus potestas in temporalia, 350 ; an sit directa vel indirecta, 356. — Cf. **Primatus**, **Potestas**. — Ejus constitutiones non subjiciuntur placito regio, 323, I ; ad suum tribunal omnes causas revocare potest, *id.*, II ; ejus auctoritas auctoritatem episcoporum asserit, roborat, vindicat, 322. — *Regulae*, quoad ejus decisiones, 20.
- Possessio** diabolica, 757 ; existere potest, 758.
- Possibile**, impossibile, quid, 538 II ; possibile absolutum, respectivum, 54^a.
- Possibilia** : cognoscuntur a Deo, 465, 2 ; an a Beatis, 2061, 2.
- Potentia** : passiva, activa, 403, I ; physica, moralis, 54^a, 1143, 5 ; potentia Dei ordinaria, extraordinaria, 539 ; *potentia (ut facultas)* passiva, activa, passiva et activa, 1291.
- POTENTIA DEI**, prob. 537 ss., est scientia et voluntas, 536 ; an Deus possit plura facere quam quae fecit, 539 ; an meliora, 540. — Potentia appropriatur Patri, 636, 1. — Potentia animae Christi, 929 ; Virg. Mariae, 1104.
- POTESTAS** : ordinis, jurisdictionis, 176, 1801, 1885 ; ordinaria, 319, II ;

- episcopalis jurisdictionis, 319, I ; potestas clavium, cf. *Claves*.
- Potestas Ecclesiae concessa*, 167, 209 ss. ; potestas regiminis, def., 223 ; objectum, 224 ; *divisio* : legislativa, judiciaria, coercitiva, 225. Ecclesia possidet potestatem legislativam, 227 ; judiciariam, 229 ; coercitivam, 230 ss. ; potestatem concedendi indulgentias, 1816. — *Potestas spiritalis* quomodo possit leges ferre in temporalia, 228.
- Christi potestas* : legislativa, 977 ; judiciaria, 978 ss. ; potestas excellentiae, 976, 1449.
- Civilis potestas* derivatur a Christo, 984 ; subordinatur potestati Ecclesiae, 350 ; non potest statuere impedimenta matrimonii quoad christianos, 1944 ; sed quoad infideles, 1947.
- Potestates* : chorus angelicus, 722, 3.
- Praeceptum* : morale, caeremoniale, judiciale, in lege mosaica, 114 ; praecepti impletio quoad substantiam, quoad modum, 1155 ; praecepti impletio est omnibus possibilis, 1181.
- Praedestinatio* : notio, 516, I ; distinctio, *id.*, II ; est mysterium non profundius scrutandum, 512 ; datur vera praedestinatio, 518 ; est certa et infallibilis, 519 ; nullus certo scire potest se esse praedestinatum, 521 ; signa conjecturalia praedestinationis, 522 ; numerus praedestinatorum ignotus, 520.
- Sententiae de praedestinatione* : ante praevisa merita, 526, 1199 ; post praevisa merita, 527 ; sententia intermedia, 528 ; prob. sententia de praedest. post praevisa merita, 529. — *Effectus* praedest., 530. Praedestinatio parvulorum, 533. An praedestinatio sit in potestate hominis, 531 ; modus agendi quoad praedestinationem, 535. — *Praedestinatio Christi*, 959 ss.
- Praedeterminatio* physica, quid, 836, 840 ; non admittenda, 842, 1203 ; praedeterminatio moralis in gratia efficaci, 1206.
- Praedicatio* : Evangelii per totum mundum, signum consummationis saeculi, 1987 ; praedicatio verbi Dei non est nota verae Ecclesiae, 291, 292.
- Praemotio* physica, quid, 835, 840 ; quo sensu debet admitti, 843 ; quo sensu rejicienda, 842.
- Praesentia* in loco : circumscriptive, definitive, repletive, 434 ; 676, IV ; 1622, V ; sacramentaliter, 1622, V ; praesentia Dei in rebus, 436 ; quibus modis, 437.
- PRAESENTIA REALIS Christi in Eucharistia** : Christus vere praesens, 1587 ss. ; totus sub utraque specie, 1614 ; totus sub qualibet parte speciei, 1616 ss. ; non tamen pluries sub eadem hostia, 1618 ; quid, si in triduo mortis Christi aliquis celebrasset, 1615.
- Status Christi sub speciebus* : est cum tota sua quantitate dimensiva, 1621 ; per modum substantiae, 1622, I ; nulla compenetratio partium in eo, *id.*, II ; habet omnes suas facultates, *id.*, III ; non proprietates fluentes ex quantitate extensa externe, *id.*, IV ; est praesens sacramentaliter, *id.*, V ; non localiter, *id.*, VI ; nihil patitur ab extrinseco, *id.*, VII ; nequit videri ab oculo corporeo, *id.*, VIII ; habet operationes a loco independentes, *id.*, IX ; non autem operationes sensuum externorum, *id.*, X.
- Praesentialitas* rerum coram Deo ab aeterno, 445, IV ; 478, 1.
- Praeternaturale*, quid, 778.
- Praeces* nostrae, quomodo cognoscuntur a Beatis, 2061, 6 ; ab animabus in purgatorio, 1976.
- Presbyteratus* : def., 1856, 7 ; est verum sacramentum, 1857 ; quando institutum, 1858. — *Mat. et forma* : 1871, 1875 ; apud Graecos, 1872 ; in antiqua Liturgia Romana, 1873 ; in praesenti, 1874. — *Materia* est unica manuum impositio, 1876 ; forma, 1877 ; minister, 1880 ss.
- Presbyteri* sunt inferiores episcopis, 182, 183.
- PRIMATUS** : honoris, ordinis, jurisdictionis, 184 ; est fons et centrum

- apostolicitatis, 284 ; est nota verae Ecclesiae, 295.
- Primatus** : institutio in B. Petro, prob., 185 ss.
- Perpetuitas**, 309 ; in sola sede romana, 310 ; quo jure adnexus sedi romanae, 311 ; an separabilis ab ea, 312 ; quid de primatus successione si Roma destrueretur, 313 ; requisita ad primatus apostolicitatem, 283. — *Natura* : errores, 316 ; est potestas episcopalis jurisdictionis plena, suprema, ordinaria, immediata, 319 ss. — Ei adnectitur infallibilitas, 326 ss. Cf. **Pontifex**, infallibilitas.
- Principatus** : chorus angelicus, 723, 1.
- Principium** : quomodo differt a causa, 552, 626 ; principium notionaliter, essentialiter sumptum, 576 ; principium quo, quod, 574 ; principium divinarum processionum, 574.
- Principium meriti** non cadit sub merito, 1281, 1.
- Probitas** morum, non requisita in ministro sacramentorum, 1461 ; confert tamen accidentaliter ad effectum sacramenti, 1462.
- Processio** : notio, 550 ; immanens, transiens *id.* ; perfecta, imperfecta, 551 ; activa, passiva, 553. — *In Deo* : duae processiones, 554 ; processio Verbi est generatio, non autem processio Spiritus S., 555 ; cur, 556 ; proprietates divinarum processionum, 557.
- Processus** in infinitum, non datur, 396, B.
- Profectus** Christi in scientia, 928 ; profectus revelationis nullus in Novo Test., 1333.
- Progressus** continuus in religione, an datur, 623.
- Propagatio** religionis christianae, argumentum ejus divinitatis, 94, 138 ; non autem propagatio protestantismi, 138 ; propagatio Eccl. rom., motivum credibilitatis, 303 ; generis humani ab Adamo, 772 ; peccati originalis, 821 ss.
- Propassiones** in Christo, quid, 936, VI.
- Prophetia** : notio, possibilitas, vis probativa, 93. — Proph. *Jacob* de Messia, 120 ; *Danielis*, 121 ; *Aggaei* et *Malachiae*, 122 ; proph. de notis Messiae, 123 ss. ; proph. a Christo factae, 136.
- Propositio** : theologica, 27 ; orthodoxa, 31 ; heterodoxa, 33 ; per se nota quoad se, quoad nos, 390 ; propositio implicite revelata, an sit de fide, 29, 1330 ss. ; *propositio Ecclesiae* necessaria ad fidem catholicam, 31, 1 ; 1329.
- Propositum** : in Poenitentia, def., 1774 ; ejus necessitas, 1774, 1727 ; ejus qualitates, 1775 ; an debeat esse explicitum, 1776.
- Proprietates** : Ecclesiae, quid et quotuplex, 235 ; personales in Deo, 566.
- Proprium** : in divinis, quid, 634.
- Protocanonici libri**, 372, I.
- Providentia** : def., 506 ; ejus existentia, 508 ; ad omnia extenditur, 509 ; an semper impleatur, 510 ; quomodo differt a praedestinatione, 530, 2 ; appropriatur Filio, 636, II. — *Providentia, pars prudentiae*, 1394, 6.
- Prudentia** : def., 1387 ; obj. materiale, 1388 ; formale, 1389 ; virtus moralis et intellectualis, 1390 ; nobilissima virtutum moralium, 1391. — *Ejus actus*, 1392 ; necessitas, 1393 ; ejus partes, 1394 ss.
- Pudicitia** : pars temperantiae, 1419, 4.
- Pueri** : an possint confirmari, 1573 ; ordinari, 1883, II an Extremam Unctionem recipere, 1846 ; quomodo nati fuissent in statu innocentiae, 802.
- Pulchritudo** Christi, 935, V.
- Purgatorium** : notio, 1963 ; existentia, 1965 ; poenae, 1966 ss ; ignis verus, 1968 ; duratio poenae, 1969 ; locus purgatorii, 1970 ; animae in purgatorio summa fruuntur pace, 1971 ; habent virtutem spei, 1353, III. Cf. **Anima**.

Q

Quantitas dimensiva, def., 1620 ; corporis Christi in Eucharistia, 1621 ss. ; quantitas panis in Euch., sine subjecto, est subjectum aliorum accidentium, 1633.

R

Ratio : relate ad fidem, 24, 1366 ss. ; relate ad religionem, 55^a, 56^a, 61 ; non independens a fide in rebus philosophicis, 1342 ; quomodo adjuvat fidem, 1344 ; quomodo adjuvatur a fide, 1345 ; — relate ad mysterium SS. Trinitatis, 613 ss. ; — relate ad SS. Eucharistiam, 1636. — *Ratio privata protestantium* non est S. Scripturae interpres, 376 ; — *ratio naturalis* ut locus theologicus, 24.

Ratio, pars prudentiae, 1394, 5.

Realis Christi praesentia in Eucharistia, cf. **Praesentia**.

Rebaptizatio nequit fieri, 1523.

Redemptio : notio, 1022 ; peracta a Christo, *id.* ; V. *Maria* quomodo redempta, 1075 ; homo quomodo redemptus a servitute diaboli, 1023.

Regimen : tres formae regiminis, 177 ; forma regiminis Ecclesiae, 194 ss. ; quae pertinent ad regimen Ecclesiae libere ab ea exerceri possunt, 233, 1 ; regiminis unitas, 270.

Regim placet, 226.

Regula, fidei, quid, 213 ; remota est Scriptura et traditio, 214 ; proxima est magisterium Ecclesiae, 213, 216 ; id est, Rom. Pontificis declaratio, 331, II. — *Regula ad seligendas opiniones* scholasticas, 1229, III ; ad seligendas opiniones de B. V. Maria, 1042 ; ad discernenda miracula, 85 ; de modo loquendi circa mysterium SS. Trinitatis, 629 ; de communicatione idiomatum, 907.

Relatio : notio, divisio, 558 ; relatio quoad *esse in*, quoad *esse ad*, 559. — *In Deo* sunt relationes reales, 560 ; et quidem quatuor, 561 ; non realiter distinctae ab essentia, 562 ; quomodo distinctae ab invicem, 563ss. ; munus relationum est personas divinas distinguere et constituere, 565.

Relatio inter Ecclesiam et Statum, 346 ss. ; meriti Christi cum nostro, 1278 ; relatio operum in Deum, 1271.

RELIGIO : notio, 43 ; objective, subjective considerata, 43 ; ejus necessitas, 45 ; vera est necessario una,

46 ; necessaria societati, 47^a ss. ; necessaria individuis, 45 ss. ; ad eam nemo cogendus^{49d} ; religio falsa positive et negative, 46, II, 65^a. — Religio mosaica praeparatio ad christianam, 115 ss. ; debuit abrogari, 116 ; jamdudum est abrogata, 117.

Religionis christianae sublimitas et sanctitas, 127 ss. ; propagatio celerima, 138 ; perpetua stabilitas, 139 ; ejus martyrum constantia, 140. — Religio divina, quia Christus est Deus, 881. Cf. **Revelatio, Ecclesia**. — *Religio, pars justitiae*, 1403.

Reliquiae sanctorum licite coluntur, 1002 ; quo cultu, 1004. — *Reliquiae peccati* tolluntur in Extrema Unctione, 1844, 1.

Remedium peccati originalis in Lege Nova est Baptismus, 1547 ; in lege mosaica, quodnam pro masculis, 1441, 1480 ; in lege naturae et in lege mosaica pro puellis, 1440. *Remedia* contra tentationes, 756, 5.

Reparatio humani generis absque Incarnatione possibilis, 858 ; absque Passione, 1006.

Repletive esse in loco, 435.

Reprobatio : quid, 523 ; positiva, negativa, *id.* ; admittenda est aliquorum reprobatio, *id.* ; non datur reprobatio positiva ante praevia demerita, 524. — *Reprobatio* negativa, quid, 526 ; non admittenda, 529, III.

Reservatio casuum, 1804.

Residentia, quid, 312.

Resurrectio Christi, 1038 ; eam negant rationalistae, 133 ; probat religionis divinitatem, 133 ; quomodo est causa nostrae resurrectionis, 1038, VI ; 931, V.

Carnis resurrectio : def., 1997 ; ejus veritas, 1999 ; erit generalis, 2000 ; causae ejus, 2002 ; tempus, 2003 ; locus, 2004. — *Qualitates resurgentium*, 2005 ss. ; perfecta corporis identitas, 2006 ; corporis integritas, 2007 ; statura perfecta, 2008 ; incorruptibilitas, 2009.

Retributio mercedis, quomodo in Deo est actus justitiae, 1179.

REVELATIO : notio, 51 ; divisio, 52 ; *eius possibilitas*, 54 ss. ; revelatio mysteriorum possibilis, 56 ; item, revelatio praeceptorum positivorum, 57. — *Eius necessitas* absoluta pro ordine supernaturali, 59 ; moralis necessitas ad legem naturalem cognoscendam, 60 ss. ; 55°. — *Obbligatio* revelationem amplectendi, 64 ss. ; de ea inquirendi, 67 ss. — *Cognoscibilitas*, per notas, 68, 70 ss. Cf. nota.

Revelatio primaeva, 108 ; *eius* existentia, 109 divinitas, 110 ; substantia-liter eadem cum religione christiana, 111.

Revelatio mosaica, 112 ; fuit a Deo, 114 ; ordinata ad religionem christianam, 116 ; cf. *lex*.

Revelatio christiana, cf. *religio*.

Revelatio explicita, implicita, 1330 ss. ; revelatio an creverit decursu temporis, 1333 ; an sit partiale obiectum formale fidei, 1323 ; revelatio nova non fit amplius, 246, 1333, 3.

Rex : regiae potestatis notio, 975 ; *Christus* rex Ecclesiae, 976 ss. ; rex totius mundi, 980 ss. ; regia potestas Christi fons et origo omnis potestatis civilis, 984. Cf. *Potestas*.

Reviviscentia : sacramentorum, 1493 ; meritorum, 1807 ; an detur, 1808 ; quæ mensura, 1809.

Robur spiritualis, effectus Confirmationis, 1576 ss.

Romani imperii unitas quomodo inservivit propagationi religionis, 138°.

S

Sacerdos : potestatem habet in corpus Christi reale et mysticum, 1856, 7 ; 1875 ; solus potest corpus Christi consecrare, 1707 ; fideles a peccatis absolvere, 1799 ; Extremam Unionem conferre, 1844. Ex delegatione S. Pontificis potest confirmare, 1569 ss. ; diaconatum conferre, 1881. — *Eius dignitas*, 1886 ; in eo requiritur sanctitas eminens, 1884. Cf. *Minister*.

Sacerdotium : 944, 1855 ; competit Christo, 945 ; excellentia sacerdotii Christi, 948 ss.

SACRAMENTUM : nominis significatio, 1429 ; definitio, 1430 ; requisita ad sacr. N. L., 1431 ; sunt signa rememorativa Passionis, demonstrativa gratiae, prognostica gloriae, 1432. — Numerus, 1434. — *Divisio* : sacr. mortuorum, vivorum, 1438, 1 ; characteristicam, simpliciter sanctificativa, *id.*, 2 ; permanens, transiens, *id.*, 3 ; necessaria necessitate medii, praecepti, *id.*, 4.

Necessitas : eorum institutio non absolute necessaria, 1435 ; semel instituta, quomodo eorum susceptio necessaria, 1436.

Mat. et forma, 1442 ss. ; quomodo a Christo determinatae, 1452 ; quotuplex materia, 1445 ; unio inter mat. et formam, qualis, 1446 ; in sacr. quid est res tantum, sacramentum tantum, res et sacramentum, 1448.

Causa : *instituens*, Christus, 1449 ss. ; *minister*, 1454 ss. ; recipiens seu subjectum, 1469 ss. — *Causalitas* : 1475 ss. ; quo sensu sacr. gratiam continent, 1477, 2. — *Effectus*, 1485 ss. — Cum obice recepta, an reviviscant, 1493. Cf. *Materia*, *Forma*, *Minister*, *Causalitas*, *Gratia*.

Sacramenta applicant Passionem Christi, 1484 ; 1036, 3 ; sunt extensio passionis per totum mundum, *id.* ; — non sunt dignitate paria, 1437.

An adfuerint *in statu innocentiae*, 1439 ; *in lege naturae*, ante circumcisionem, 1440 ; *in lege mosaica*, 1441 ; in lege mosaica, an constiterint mat. et forma, 1447.

Sacramentalia : notio, 1503 ; efficacia, 1504 ; quomodo effectum producunt, 1505.

Sacrificium : notio, 944, 1690 ; divisio, 944, 1691 ; sacrificium Crucis, 946 ; sacrificium Missae, cf. *Missa*. Sacrificium N. L. perfectius quam Vet. Legis, 1595, 1.

Salus : Deus vult omnium salutem, 515 ; extra Ecclesiam non est salus, 241.

Sancti : in coelis recurrunt ad B. Virginem ut nobis gratias impetrent, 1102 ; invocari possunt, 999 ss. ;

- sanctorum communio, cf. **Communio. Beati.**
- Sanctio** : in religione christiana, 127, 3.
- Sanctitas** : notio, 428 ; competit Deo, *id.* ; sanctitas Dei stare nequit cum praedeterminatione physica, 842 ; nec cum multiplicitate religionum, 46, 4°. **Sanctitas personalis** in Christo, 909.
- Sanctitas Ecclesiae**, quid, 271 ss. ; sanctitas socialis, 273. Ecclesia est sancta, prob. 274 ; Eccl. Romana est sancta, 299. — **Sanctitas, nota Ecclesiae**, 293 ; motivum credibilitatis, 304.
- Sanguis Christi** relictus in terris, an unius hypostaticae Verbo, 888, 2.
- Sapientia** : appropriatur Filio, 636, 2 ; — est donum Spiritus S., 1426. — **Sapientia Dei** manifestatur in Incar., 851, II.
- SATISFACTIO** : notio, 857, 1019, 1783 ; imperfecta et perfecta, seu ex rigore iustitiae, 857 ; conditiones satisfactionis rigorosae, 1021, III.
- Satisfactio Christi** pro peccatis nostris, 1020 ; fuit ex rigore iustitiae, 1021 ; reconditur in thesauro Ecclesiae cum superabundantibus satisfactionibus sanctorum, 1815.
- Satisfactio hominis** pro poena temporali peccatis debita, 1783, 1785 ; homo potest pro poena satisfacere, 1786 ; an de congruo vel de condigno, 1787 ; praecipua opera satisfactoria, 1789 ; conditiones satisfactionis, 1790 ; an homo teneatur in hac vita satisfacere, 1791.
- Satisfactio sacramentalis** : def., 1792 ; materia proxima integralis Sacramenti, 1751 ss. — Confessarius tenetur satisfactionem imponere, et poenitens implere, 1793 ; quomodo satisf. producat effectum, 1794 ; an injuncta totam poenam auferat, 1795 ; satisfactio unius pro alio, 1796 ; cf. **Indulgentiae**.
- Satispassio**, satisfactio in purgatorio, 1790, 1.
- Schismatici** : qui, 208, 3 ; non sunt de Ecclesia, *id.* ; non possunt absolvere a peccatis, 1802 ; ecclesiae schismaticae, quae, 153, 2.
- Scholae philosophicae**, Ecclesia jus habet eas instituendi, 219 ; item pro scholis puerorum, 222.
- SCIENTIA** : creata, 922 ; beata, 923 ; naturalis, experimentalis, 927 ; infusa, 925 ; matutina, vespertina, 925.
- Scientia Dei** : def., 462 ; *divisio* : necessaria, libera ; speculativa, practica ; approbationis, improbationis ; simplicis intelligentiae, visionis, 473 ; scientia media, 474 ss. ; rejicienda, 475 ; inutilis in systemate S. Alphonsi, 1228 *bis*. — *Objectum* : 463 ; Deus comprehendit se, 464 ; et omnia alia, 465. — *Proprietates* : scientia Dei est substantia, non accidens, 466 ; independens a rebus, 467 ss. ; propria, 469 ; simultanea, 470 ; invariabilis, *id.*, 2 ; causa rerum, 471 ss. — *Medium* : 477 ; diversae referuntur sententiae, 478 ; quid tenendum de medio scientiae Dei, 479.
- Scientia Christi** hominis : scientia creata, 922 ; beata, 923 ss. ; per se infusa, 925 ss. ; naturalis et experimentalis, 927
- Scientia V. Mariae** infusa, 1077, 6.
- Scientia Angelorum**, 678 ss. ; cf. **Angelus**.
- Scientia Adami** innocentis, 790.
- Scientia** an stet cum fide de eodem objecto, 1332 ; scientia et fides sibi mutuam opem ferunt, 1344 ; inter scientiam et fidem nulla oppositio, 1339. — Scientia qua *donum Spiritus S.*, 1426.
- Scriptura Sacra** : notio, 362 ; sensus Script., 375 ss. ; authenticitas, 98, 102, 104 ; integritas et veracitas, 99, 100, 105, 106 ; cf. **Inspiratio, Interpretatio**. — *Regulae* quoad ejus vim probativam, 16.
- Sectae** : hereticae, quae, 153, 3 ; schismaticae, *id.*, 2 ; carent unitate fidei, communionis et regiminis, 298 ; sanctitate, 299 ; catholicitate, 300 ; apostolicitate, 301.
- Securitas** : pars fortitudinis, 1411.
- Sedes** : Ecclesiae quid, 312. — *Distinctio* inter sedem romanam et sedentem a Launoi invecta, 327, 2 ;

329, *a* ; sedes romana quomodo electa in primum, 310, II. Cf. **Pontifex**, **Primatus**.

Semen Adami innocentis, instrumentum transmissionis iustitiae originalis, 822.

Sensus : Scripturae S., 375 ; determinari debet ab authentico interprete, 376 ; id est, ab infallibili Ecclesiae magisterio, 377. — *Sensus dogmaticum* immutabilis, 1343. — *Sensus* non falluntur quoad species eucharisticas, 1643 ; quomodo immutari possunt ab Angelis, 743 ; sensus Beatorum plenissime in actu, 2071. — *Sensus* religiosus protestantium, 74 ; *Sensus religiosus* modernistarum, 95².

Separatio a centro unitatis tollit apostolicitatem, 284.

Seraphim : quid, 721, 1.

Servitus : quid et quotuplex, 940 ; an competat Christo relate ad Patrem, *id.* — *Servitus hominis* per peccatum, 1023.

Sessio : ad dexteram Dei Patris, quid, 1040 ; competit Christo, et nulli alio, 1040, III.

Signum : in genere, quid, 1430. — Signum crucis quomodo colendum, 995 ; praecedet iudicem in iudicio universali, 2013. — *Signa conjecturalia* praedestinationis, 522.

Signa finis mundi : remota, 1986 ss. ; proxima, 1992 ss.

Simplicitas Dei : notio, 417 ; prob. 418 ss. ; non destruitur Trinitate personarum, 625. — Simplicitas, *pars iustitiae*, quid, 1404.

Singularitas doctrinae, signum falsitatis, 385.

Sobrietas : pars temperantiae, 1419, 2.

Societas : perfecta, quid, 200 ; — *civilis*, tenetur ad religionem profitemdam, 48 ; societas impossibilis absque religione, 45, IV ; subordinatur Ecclesiae, 197, *corol.*, 347, 349, 350, 351 ss. ; non potest per se concedere aequalem libertatem omnibus cultibus, 49°. Cf. **Ecclesia**.

Solertia : pars prudentiae, 1394, 4.

Sorbona : systema de efficacitate gratiae, 1197.

Species : intelligibiles, quid, 456 ; in visione beatifica, an adsit species impressa, 457 ; an expressa, 458 ; species Angelis infusae, 681. — An dentur plures Angeli ejusdem speciei, 676, III. — *Species eucharisticae*, 1628 ss. Cf. **Accidens** ; an sint pars essentialis sacramenti, 1650 ; an debeant adorari, 1626.

SPES : vocabuli significatio, 1346 ; def., 1347 ; existere potest sine caritate, 1301. — *Objectum* materiale, 1348 ; formale, 1349 ; an liceat in alio sperare quam in Deo, 1350 ; Virgo Maria, quomodo spes desperatorum, 1106. — *Subjectum*, proximum, voluntas, 1351 ; remotum, 1352 ss. — *Actus* : def., 1354 ; concurrentia ad eum, 1355 ; ejus proprietates, 1356 ; ejus necessitas, 1356, 4 ; 1359, II ; destruitur in praedeterminatione physica gratiae, 1205. — *Spes et timor* relate ad praedestinationem, 535, 4.

Spiritismus, 766.

Spiritus : notio, 674 ; spiritus privatus protestantium, 215 ss.

SPIRITUS SANCTUS : est verus Deus, 546 ; non procedit generatione, 555 ss. ; ejus principium *quo*, 574 ; procedit a Patre et Filio, 588 ; tamquam ab uno principio, 589 ; quomodo procedit a Patre per Filium, 590, 2. — Cur non producit Verbum, 583 ; non est imago Patris et Filii, 586.

Nomina : vocatur Spiritus Sanctus, 591 ; amor, 592 ; nexus inter Patrem et Filium, 594 ; donum, 596 ss. — Est Deus in seipso existens ut amatus, 593 ; Pater et Verbum diligunt se Spiritu Sancto, quid, 594 ; diligunt nos Spiritu Sancto, 595.

Ejus missio est secundum donum caritatis, 603 : cf. **Missio**.

Stabilitas : religionis, 94 ; est signum ejus divinitatis, 138 ; stabilitas Eccl. romanae, motivum credibilitatis, 306.

Status : quid, 779 ; naturae purae, 780, 801 ; naturae integrae, 781 ; iustitiae originalis, 782 ; naturae lapsae, 783 ; naturae reparaetae,

784. *Statut* clericalis, 1851. — *Statut Christi* in Eucharistia, 1619 ss.
Cf. Praesentia realis ; **Societas civilis**.
Stellae : quomodo cadent de coelo in fine mundi, 1994.
Stirpes humanae ad eandem pertinent, 772.
Studiositas : pars temperantiae, 1420, 7.
Subdiaconatus : def., 1856, 5 ; mat. et forma, 1870, 5 ; non est sacr., 1866 ss.
Subjectio : Christi ad Patrem, 939, 941 ; *corporis ad animam* : in statu innocentiae, 781, 792, 820 ; in Beatis, 2071 ss. ; *subjectio legibus Ecclesiae*, effectus Baptismi, 1540, 1553.
Subsistentia : notio, 873.
Subtilitas : dos Beatorum, 2072.
Successio : apostolica, 282 ; differentia inter successionem in primatu et in episcopatu, 283.
Sufficientia : pretii, voluntatis, 1032.
Suffragia : notio, 1972 ss. ; prosunt defunctis, 1974 ; an infallibiliter, 1977.
Superbia : Angeli peccantis, 706, 708 ; Adami peccantis, 805.
Supernaturalis : quid et quotuplex, 777.
Synagoga : an fuerit infallibilis, 250, 330, V ; non potuit concedere indulgentias, 1817.
Synesis : pars prudentiae, 1396, 2.

T

Talmud : quid, 146.
Temperantia : def., 1415 ; objectum, 1416 ; medium, 1417 ; partes, 1418 ss.
Tenebrae : nullae in terra innovata, 2025, 1 ; quomodo in inferno, 2040.
Tentatio : notio, 755, 1160 ; fons tentationum, 1160, 1 ; 755 ss. ; gratia necessaria ad eas vincendas, 1161 ss. ; remedia contra eas, 756, 5 ; tentatio gravis nunquam tollit libertatem, 1221, II.
Theandrica actio, quid, 894.
Theologia : notio, 2, 3, 5 ; objectum, 4 ; divisio, 6 ss. ; positiva et scholastica, 9 ; praestantia scholasticae, 10 ; theologiae necessitas et praestantia, 11 ss. ; dispositiones ad studium

theol., 14, IV. — *Relatio theol. ad alias scientias*, 14.
Theologorum auctoritas, 23.
Thesaurus spiritualis Ecclesiae, 1815.
Throni : chorus angelicus, 721, 3.
Timor : servilis, 1764. Timor quomodo necessarius ad justificationem, 1259, I ; quomodo conjunctus cum spe, 1356, 5 ; timor gehennae, bonus, 1764. — Timor qua *donum Spiritus S.*, 1426 ; quomodo in Christo, 919.
Titulus Ecclesiae, quid, 312.
Tolerantia religiosa rejicienda, 49 ss.
Tonsura : notio, 1868.
Tortores Christi, cur Judaei et gentiles, 1013.
TRADITIO : notio, 378, divisio, 379 ; media traditionis, 379, 2 ; trad. inhaesiva, declarativa, 380. — *Existunt*, 381 ; sunt ejusdem auctoritatis ac Scripturae, 382 ; *regulae* ad eas discernendas, 383 ss. ; *regulae* quoad earum vim probativam, 17 ; *traditio* ut argumentum historicum, 154 ; ejus vis contra protestantes, 154.
Traditionalistae : de necessitate revelationis, 58, III ; de criteriis revelationis, 74, 2 ; de modo cognoscendi Deum, 389.
TRANSSUBSTANTIATIO : notio, 1602 ss. ; requisita ad eam, 1604 ; Christus fit praesens in Euch. per transubstantiationem, 1605 ; panis desinit esse per conversionem, 1607 ; corpus Christi fit praesens per reproductionem, 1608.
TRINITAS : notio, 541, errores, 543. — *Probatur* : mysterii existentia, 544 ; Verbi divinitas, 545 ; Spiritus S. divinitas, 546. — *Tres personae* una sunt essentia, 547 ; *mysterium Trinitatis* an Judaeis cognitum, 549. — Cf. **Processio**, **Relatio**, **Notio**, **Missio**, **Verbum**, **Spiritus S.**, **Appropriatio**.
Relatio hujus mysterii cum ratione, 613 ss. — *Modus loquendi* de hoc mysterio, 628 ss.
Tristitia : quomodo in Deo, 499, V.
Tuba : in resurrectione, quid, 2002, 4.

U

Ubiquitas : notio, 434 ; competit Deo, 436.

Unctio : materia Confirmationis, 1564 ss. ; Extremae Unctionis, 1835 ss.

Unio : notio et divisio, 869. *Unio hypostatica*, 868, cf. **Incarnatio**. — *Unio inter mat. et formam* in sacramentis, 1446 ; inter actum contritionis et absolutionem, 1773. — *Unio animae cum Christo*, et fidelium inter se, effectus Eucharistiae, 1683 ss.

Unitas : quid et quotuplex, 446 ; *Deus unus*, 447. — *Unitas Ecclesiae* : notio, 266 ; in quo consistit, 267 ; errores, 268 ; unitas fidei, communionis, regiminis, 267, 270 ; Ecclesia una et unica, 269 ; unitas est nota 293 ; competit Ecclesiae romanae, 298, 305 ; exigit infallibilitatem, 330, VI. — *Unitas specifica Eucharistiae*, 1651 ; numerica, 1652.

V

Valor : Missae, 1710 ; an infinitus, 1714 ; operum Christi, qualis, 1026. — *Valor meritorius operis*, 1264, cf. **Meritum**, **Satisfactio**.

VERBUM : in genere, quid, 456, 582. — *Verbum divinum* est verus Deus, 545 ; procedit generatione, cur, 555 ss. ; ejus nomina, 580 ; ejus principium, 582 ; quid est proprie Verbum Dei, 582 ; est Deus in seipso existens ut intellectus, 593 ; non dicit Verbum, cur, 583 ; ex quarum rerum cognitione procedit, 584 ; vocatur imago, 585 ; non debet dici cogitatio Patris, 582. — Est convenienter incarnatum, 854. Cf. **Incarnatio**, **Processio**, **Trinitas**.

Verbum, species expressa, 456, non adest in visione beatifica, 458.

Verecundia : pars temperantiae, 1418, 1.

Veritas : naturalis, 1143 ; supernaturalis, 1146 ; speculativa, practica, 1143 ; veritas in essendo, in cognoscendo, in dicendo, 1320. An requiratur gratia ad veritates cognoscendas 1144 ss., 1148 ss. ; cf. **Gratiae necessitas**.

Veritates multiplices in Scriptura 1326, 2 : veritates implicite revelatae, quotupliciter, 1330 ss. ; definire veritates revelatas spectat ad solam Eccl., 218 ; veritates connexae cum revelatione, 219 ; veritates naturales, quomodo objectum infallibilitatis, 253 ss. — *Veritas, quae pars justitiae*, 1404.

Vermis : qualis in inferno, 2039.

Videre formaliter, causaliter in Verbo, 2059.

Vinculum matrimoniale, 1896, 1897, 1900 ; est essentialiter quid sacrum, 1900, II. Cf. **Matrimonium**.

Vindicatio : pars justitiae, 1404.

Virginitas : quid, 1948 ; praestat matrimonio, 1950 ; non est contra naturam, 1951 ; nec contra bonum societatis, 1952. — *Virginitas Mariae*, 1064 ; cf. **Maria** ; quomodo non laesa in partu, 1067.

Virtualiter : contineri in alio, 426, II.

VIRTUS : notio, 1288 ss. ; distinctio, 1290 ; virtus affectiva, 497. — *Subiectum*, 1291 ; intellectus possibilis, 1292 ; voluntas, 1293 ; appetitus inferior, 1294. — *Proprietates : medioritas*, seu medium, 1295 ; medium rei, rationis, 1296 ; medium virtutum moralium, 1297 ; intellectuale, 1298 ; theologiarum, 1294 ; *connexio* virtutum, 1300 ss. ; *perfectio*, 1306 ss.

Virtus moralis : notio, 1381 ; acquisita, infusa, 1382 ; *cardinalis* : def., 1383 ; numerus, 1384 ; distinctio, 1385 ; relatio ad alias virtutes, 1386.

Virtus theologica : notio, 1312 ; necessitas, 1313 ; numerus, 1314 ; quomodo distinctae ad invicem, 1315 ; per se non habent medium, 1299 ; sunt nobilissimae virtutum, 1307.

Virtutes : quanam in Deo, 500 ; in Christo, 916 ss. ; in Maria, 1080. — *Infusae sunt conjunctae cum gratia*, 1241. — *Virtutes, chorus angelicus*, 722, 2 ; virtutes coelorum, quid, 1995.

Virtus : quomodo fortior vitio, 49^f.

Visibilitas : Ecclesiae, quid est quotuplex, 170 ss. ; Ecclesia est visibilis, 174.

VISIO : *intuitiva Dei*, notio, 449 ; impossibilis ex solis naturalibus, 450 ss. ; possibilis cum Dei adjutorio, 452 ; non tamen comprehensiva, 453 ; Deus non videtur mediante specie, 457 ss. ; cf. **Lumen gloriæ**. An aliquis in hac vita Dei essentiam viderit, 454.

Visio beatifica, in Christo, 923 ss. ; durante passione, 1010 ; in beatis, 2058 ss. ; cf. **Beati**. — Visio, qua dos animæ, 2068.

Vita æterna : potest mereri, 1273 ; cur vocetur gratia et corona, 1275 ; quomodo est hæreditas et simul objectum meriti, 1276 ; an ejus retributio sit in Deo actus justitiæ, 1279.

VOLUNTAS ; notio, 482 ; ut natura, ut ratio, 899 ; ejus objectum est bonum, 1150.

Voluntas Dei : est in Deo, 482 ; *objectum* principale et secundarium, 483 ; *primarium* est ipse Deus, 484 ; *secundarium* sunt omnia creata, 485 ; mala quomodo volita a Deo, 486. — *Est libera*, non quoad propriam bonitatem, 488 ; sed quoad creaturas, 489. — Est causa rerum, 490 ; quod semel voluit, semper debet velle, 490, 4. — *Divisio vol. Dei*, 492 ;

efficacia, 493 ss. — *Voluntas Dei* de salute omnium, 515 , videtur destrui a Thomistis, 1204 ; et a Congruistis, 1213, 5.

Voluntas Christi : duplex, divina, humana, 892, 893, 896 ; voluntas sensualitatis, an in Christo, 898 ; voluntas ut natura, ut ratio, 899 ; an humana semper conformis divinæ in volito, 901. An contrarietas voluntatum in eo, 902 ; an libertas, 903.

Voluntas Angelorum, 696 ; libera, 697 ; quomodo adhaeret objecto, 698 ; voluntas obstinata in daemonibus, 713.

Voluntas Beatorum : amant Deum, 2063 ; necessario, 2065 ; sunt impeccabiles, 2066. — *Damnatorum* voluntas obstinata, 2049.

Voluntas hominis remanet libera sub motione gratiæ, 1141, 1221, 1222, I ; cur subjectum virtutis, 1291, 1293 ; quomodo mutatur ab Angelo, 741 ; voluntates omnium quomodo inclusæ in voluntate Adami, 809, 811.

Vota solemnna religionis solvunt matrimonium ratum, 1935.

Vulnera naturæ, quatuor, 826.

INDEX II

CONTINENS ORDINE ALPHABETICO ERRORUM FAUTORES

QUI IN HOC OPERE REFUTANTUR

- Abailardus*, pater rationalistarum, 1336.
- Adoptiani*, Christum filium Dei adoptivum dicunt, 956.
- Aerius*, praesbyteros aequat episcopis, 183 ; purgatorium rejicit, 1964.
- Albigenses*, rejiciunt : Confirmationem, Poenitentiam, Ordinem, 1433; Extremam Unctionem, 1433, 1831 ; praesentiam Christi realem in Euch. 1586 ; purgatorium, 1964 ; carnis resurrectionem, 1964.
- Americanistae*, virtutes infusas dividunt in activas et passivas, 1290^a.
- Anabaptistae*, novam expectant Spiritus S. effusionem, 244 ; — negant : Angelorum existentiam, 669 ; peccatum originale, 807 ; parvulos valide baptizari posse, 1538 ; — aliud corpus, quam quod morte ceciderat, resurrecturum fore dicunt, 2005.
- Anglicani*, docent : potestatem ecclesiasticam principibus a Christo fuisse concessam ; omnesque apostolos ejusdem fuisse dignitatis et potestatis, 178, 2 ; Ecclesiam conflari ex pluribus Ecclesiis particularibus, 268, 1. — Plura rejiciunt sacramenta, 1433 ; speciatim poenitentiae necessitatem negant, 1739 ; realem Christi praesentiam rejiciunt, 1586.
- Anomaei*, docent intellectum creatum viribus, suis Deum intuitive videre posse, 449.
- Anthropomorphitae*, Deum dicunt corporeum, 417 ; ejusque immensitatem negant, 434.
- Anti-trinitarii*, unicam in Deo admittunt personam, 543.
- Apollinaris*, docuit Christum habuisse corpus sine anima, aut animam sine mente, 882, 3.
- Arius*, negat divinitatem Verbi, 543, et Christi, 879.
- Armeni*, negant absolute possibilitatem visionis Dei intuitivae, 440.
- Athei*, negant : Dei existentiam, 394 ss. ; carnis resurrectionem, 1998.
- Baius*, docet : dona gratiae fuisse primo homini debita, 785, 1120, 1 ; et statum naturae purae esse impossibilem, 801, 1120, 1 ; hominem lapsum sine gratia nihil boni facere posse, 1120, 2 ; inter caritatem sanctam et vitiosam cupiditatem, non esse alium amorem, *id.*, 3 ; peccatoris opera totidem esse peccata, 1151, 1154 ; contritionem perfectam non justificare extra Sacramentum, 1763.
- Beguardi*, negant necessitatem luminis gloriae ad visionem Dei intuitivam, 449, 459 ; novam expectant Ecclesiam, 244, 3.
- Beguini*, cf. *Beguardi*.
- Berengarius*, negat realem Christi praesentiam in Euch., 1586.
- Bonfrerius*, ad inspirationem requirit solam concomitantem Dei directionem, 365, 1.
- Bouddha*, ejus vita, 130^b.
- Buddhismus* : expositio historica, 149^b ; — expositio doctrinalis, 149^c ; — ejus falsitas, 149^d ; — quomodo propagatus, 138^a, 149^d.
- Calvinus*, proterve definit Ecclesiam, 160 ; — negat : Ecclesiam esse societatem visibilem, 172 ; concilia esse infallibilia, 340 ; rejicit libros deuterocanonicos ; Vet. Test., 372, III. — Docet : Deum velle peccata, 486 ; nec liberum esse quoad creaturarum creationem, 489 ; homines quosdam absoluto decreto praedestinare ad gehennam, 514, 524, 1119, 2. — Peccatum originale dicit esse formaliter concupiscentiam, 816. — Negat : Christum pro omnibus mortuum, 1032 ; bonorum operum necessitatem, 1272 ; characterem in quibusdam sacramentis imprimi, 1495.

- Eamdem tribuit efficaciam baptismo Joannis quam Christi, 1514 ; aquam, materiam baptismi, metaphorice intelligit, 1515 ; baptismi necessitatem rejicit pro infantibus fidelium, 1524 ; negat : quemlibet valide baptizare posse, 1530, et peccata vere deleri in baptismo, 1546. — Confirmationem non verum Sacramentum sed meram fidei professionem esse docet, 1557. — Christum in Euch. per solam suam virtutem praesentem dicit, 1586. — Poenitentiam rejicit, eam unice baptismi memoriam esse docens, 1739. — Extremae Unctioni rationem sacramenti denegat, 1831. — Polygamiam simultaneam nunquam licitam fuisse docet, 1919 ; divortium quoad vinculum ob fornicationem admittit, 1934 ; Ecclesiae denegat jus statuendi impedimenta dirimentia, 1940 ; — rejicit purgatorium, 1964 ; docet sortem animarum ante diem judicii determinari non posse, 1955. Cf. *protestantes*.
- Carlostad*, solam praesentiam figurativam Christi in Euch. admittit, 1586.
- Carpocrates*, virginitatem Mariae in concipiendo negat, 1064.
- Cartesiani*, negant objectivam realitatem specierum in Euch., 1629.
- Cathari*, sacramenta rejiciunt, 1433 ; Ecclesiae potestatem denegant remittendi crimina quaedam majora, 1739 ; novam salutis oeconomiam expectant, 244, 3.
- Cavour*, Ecclesia libera in statu libero, 347, 4.
- Cerinthus*, negat : divinitatem Christi, 879, virginitatem Mariae in concipiendo, 1064.
- Chemnitzius*, negat praesentiam Christi in Euch. extra usum, 1586.
- Chiliasmatae*, duplicem agnoscunt carnis resurrectionem, et regnum millenarium, 1998.
- Coadamitae*, Adamum non agnoscunt tanquam unicum protoparentem totius generis humani, 769.
- Cultores scientiarum naturalium* inspirationis extensionem nimis coarctant, 369.
- Darwinus*, hominis immediatam creationem a Deo negat, 768.
- De Guyon*, doctrinam quietistarum propagat, 1357.
- Deistae*, solam religionem naturalem agnoscunt, 39 ; revelatam rejiciunt, 53 ; revelationis criterium dicunt esse doctrinae convenientiam cum ratione, 74, 3 ; providentiam negant, 507. Cf. *rationalistae*.
- Democritus*, negat providentiam, 507.
- Donatistae*, proterve definiunt Ecclesiam, 160 ; sanctitatem requirunt in sacramentorum ministro, 1455.
- Dupinius*, errat circa hierarchicam Ecclesiae constitutionem, 178, 6.
- Ebion*, negat : divinitatem Christi, 879 ; virginitatem Mariae in concipiendo, 1064.
- Elipandus*, Christum dicit filium Dei adoptivum, 956.
- Eunomius*, quamlibet distinctionem, etiam virtutalem, inter divina attributa rejicit, 413.
- Eutyches*, unam tantum admittit naturam in Christo, 876 ; docet in resurrectione corpus fore aethereum, non carneum, 205.
- Febronius*, hierarchicam Ecclesiae constitutionem proterve explicat, 178, 6 ; 190 ss. ; docet primum posse absque Pontificis consensu a sede romana separari et ad aliam transferri, 308, 312 ; S. Pontificis primum proterve explicat et pessumdat, 316 ; Concilia esse supra Papam docet, 341 ; Ecclesiam saltem indirecte subjecit potestati civili, 347, 2, et statui jus tribuit in sacra, *id.*
- Felix Urgelitanus*, Christum dicit filium Dei adoptivum, 956.
- Flagellantes*, quemlibet in proprio sanguine baptizandum dicunt, 1515.
- Fratricelli*, novam expectant salutis oeconomiam, 244, 3 ; sacramenta rejiciunt, 1433.
- Gallicani*, formam regiminis ecclesiastici pervertunt, 178, 5, 6 ; S. Pontifici primum jurisdictionis denegant, 178, 5, 6 ; 184, 316, 321 ss. ; regimen externum Ecclesiae principibus saecularibus committunt, 226,

228 ; *regium placet* necessarium dicunt ad executionem decretorum S. Pontificis, 226, 317 ; personalem S. Pontificis infallibilitatem negant, 317, 330, VI ; principibus concedunt jus in sacra, 347, 2 ; Ecclesiae denegant omne jus in temporalia regum, 347, 2 ; 350, III.

Gilbertus Porretanus, admittit distinctionem realem inter divina attributa et essentiam, 413 ; inter relationes et essentiam, 562.

Gnostici, matrimonium tenent ut quid malum, 1904.

Graeci schismatici, institutionem primatus jurisdictionis negant, 178, 4 ; 184, 3, 308, b. — Negant Filium esse principium Spiritus S., 587 ; trinam immersionem ut solam materiam validam Baptismi agnoscunt, 1515, et panem fermentatum ut solam validam Eucharistiae, 1653 ; realem Eucharistiae susceptionem ad salutem necessariam dicunt, 1662 *bis* ; solutionem matrimonii admittunt ob fornicationem, 1934.

Guther, semi-rationalista, 53, 2 ; libertatem Dei in creatione negat, 489 ; errat circa finem creationis, 650.

Helvidius, negat virginitatem Mariae post partum, 1064.

Henriciani, realem Christi praesentiam in Eucharistia rejiciunt, 1586.

Henricus VIII, omnem potestatem ecclesiasticam penes regem residere docet, 226.

Hermes, semi-rationalista, 53, 2 ; libertatem Dei in creatione negat, 489 ; errat circa finem creationis, 650.

Hobbes, authenticitatem Pentateuchi negat, 97.

Hussitae, communionem sub utraque specie necessariam dicunt, 1662 *bis* ; purgatorium rejiciunt, 1964.

Iconoclastae, cultum imaginum prohibent, 996.

Indifferentistae, nullam religionem necessariam dicunt, aut quamlibet bonam asserunt, 39, 42, 45, 46 ; Eccl. necessitatem negant, 240.

Jahn, solam admittit inspirationem mere negativam, 365, 1.

Jansenius, errat circa praedestinationem, 514 ; Christum pro omnibus mortuum negat, 1032. — Exponitur ejus doctrina de gratia, et quinque citantur propositiones condemnatae, 1121 ; docet infidelium opera totidem esse peccata, 1151 ; gratiae universalitatem negat, 1181 ; gratiam efficacem necessitare affirmat, 1195 ss.

Jansenistae, negant Ecclesiae infallibilitatem in factis dogmaticis, 264 ; naturam primatus proterve explicant, 316 ; veram gratiam sufficientem non agnoscunt, 1139 ; gratiaeque necessitatem exaggerant, 1142 ; in poenitentia semper requirunt contritionem perfectam, 1765. Cf. *Jansenius, Pistoriensis*.

Josephistae, jura Ecclesiae minuunt, civilem potestati tribuunt, 347, 2.

Jovinianus, negat virginitatem Mariae in partu, 1064 ; virginitatis praesentiam minuit, 1949 ; et omnium sanctorum beatitudinem aequalem esse docet, 2054.

Judaei, revelationem christianam respuunt, 39 ; exponitur Judaismus hodiernus, 146 ss. — Plures olim Dei immensitatem negaverant, 435.

Jurieu, articuli fundamentales et non fundamentales, 268, 2.

Juristae, matrimonii indissolubilitatem negant, 1827 ; rationem sacramenti a contractu matrimoniali disjungunt, contractum potestati civili subdunt, Ecclesiaeque jus nativum denegant statuendi impedimenta dirimentia, 1940.

Launoi, quoad R. Pontificis infallibilitatem distinctionem introducit inter sedem et sedentem, 327, 2, 329 ; admittit Matrimonii solutionem ob fornicationem, 1934 ; rationem sacr. a contractu disjungit, et statui civili jus tribuit statuendi impedimenta dirimentia, 1940.

Lapereyrus, praeadamita, 769.

Leo Isauricus, cultum imaginum prohibet, 996.

Liberales provectiones Ecclesiae denegant rationem perfectae societatis, civilem potestati jus in sacra tri-

- buunt, 200, 2 ; reipublicae statum tenent ut fontem omnium iurum, Ecclesiamque a statu dependere docent, 347, 1 ; 350, 3 ; 351 ss. ; statum ab Ecclesia penitus sejungendum esse docent, 347, 2.
- Liberales mitiores*, tenent societates, qua societates, non teneri ad religionem profitendam, 42^a, 48 ; tolerantiam religiosam admittunt, 49 ; bene sperandum putant de iis qui extra Ecclesiam moriuntur, 240 ; statum ab Ecclesia omnino independentem esse docent, Ecclesiaeque omne jus denegant in temporalia, 347, 4 ; separationem status ab Ecclesia ut optimam societatis rationem habent, 349.
- Litré*, docet Pentateuchum non facta historica, sed mythos continere, 97 ; item Evangelia, 103. Cf. *Strauss*.
- Lutherus*, Ecclesiam proterve definit, 160 ; negat : Ecclesiae visibilitatem, 172 ; indefectibilitatem, 244 ; conciliorum infallibilitatem, 340 ; tanquam proximam regulam fidei statuit rationem privatam, 215. — rejicit omnes libros deuterocanonicos, 372, II ; docet peccatum originale esse formaliter concupiscentiam, 816 ; proterve explicat communicationem idiomatum in Christo, 905, 929.
- Negat : hominem absque gratia opus quoddam naturaliter bonum facere posse, 1151 ; necessitatem bonorum operum et meriti existentiam, 1272. — Plura rejicit sacramenta, 1433 ; omnes fideles omnium sacramentorum ministros dicit, et nullam in ministro requirit intentionem, 1455.
- Validam baptismi materiam dicit quemlibet liquorem, 1515 ; negat peccata in baptismo deleri, 1546. — Confirmationem tenet ut meram caeremoniam, 1557. — Docet Christum in Euch. praesentem esse in usu tantum, et consubstantiationem admittit, 1586, 1609, 1645. — Attritionem ex metu gehennae damnat, 1764 ; usum secreta confitendi reprobatur, 1777 ; cuilibet fidei potestatem tribuit a peccatis absol-
- vendi, 1798 ; indulgentias et spirituales Ecclesiae thesaurum negat, 1814, 1815, 1819. — Extremae Uncioni rationem sacramenti recusat, 1831. — Polygamiam simultaneam licitam habet, 1919 ; divortium admittit ob fornicationem, 1934 ; Ecclesiae denegat jus statuendi impedimenta dirimentia, 1940.
- Docet : sortem animarum ante diem iudicii certo determinari non posse, 1955 ; et purgatorii existentiam ex Scripturis probari non posse 1964. — Negat suffragia, 1973 ; omnium sanctorum beatitudinem aequalem esse admittit, 2054. Cf. *protestantes*.
- Macedonius*, Spiritus S. divinitatem negat, 544.
- Magnetismus*, 766.
- Mahumetani*, revelationem admittunt, christianam respuunt, 39 ; exponitur et refutatur eorum religio, 148 ss.
- Manichaei*, duo admittunt suprema principia, 446 ; revelationem mosaicam rejiciunt, 110 ; in Christo phantasticum admittunt corpus, 882, 1 ; matrimonium ut quid malum tenent, 1904.
- Marcionitae*, ter baptizant, 1522.
- Marcus Ant. de Dominis*, admittit systema Richerii de constitutione Ecclesiae, 178, 6 ; cf. *Richerius, Galliani*. — Rationem sacramenti a contractu matrimoniali separat, et Statui jus confert in contractum, 1940.
- Marcus Ephesinus*, schisma Graecorum renovat, 587.
- Marsilius Patavinus*, hierarchicam Ecclesiae constitutionem negat, 178, 3 ; vim coactivam Ecclesiae denegat, 226 ; Ecclesiae jus possidendi bona temporalia ex principum concessionem repetit, 358.
- Materialistae*, praeter materiam nihil admittunt, et mundi creationem negant, 643 ; rejiciunt : omnem religionem, 39 ; carnis resurrectionem, 1998 ; inferni existentiam, 2027. — Impugnant coelibatum ecclesiasticum, 1888, et statum virginitatis, 1949, 1951 ss. Cf. *rationalistae*.

Melanchton, eandem tribuit efficaciam baptismo Joannis quam Christi, 1514 ; confirmationem tenet ut simplicem catechesim, 1557.

Michael Caerularius, consummat schisma Graecorum, 153, 2 ; 587.

Millenarii, cf. *Chiliastae*.

Mivart, errat circa primi hominis productionem, 768.

Modernistae. Omnem negant religionem, 39 ; supernaturalem revelationem rejiciunt, 53 ; 95¹ ; sicut et miracula, 79 ; admittunt philosophiam kantianam, 95¹ ; agnosticisum et immanentiam, *ibid.* ; admittunt sensum religiosum, 95² ; quem fidei nomine appellant, 95³ ; quomodo religionis exordium explicant, 95³.

Quid est revelatio juxta modernistas, 95⁴ ; et religionis perfecta explicatio, 95⁵. Docent : Christum religionem novam non instituisse, 95 ; sed praedicasse adventum regni coelestis cum fine mundi, 95 ; nec tradidisse dogmata, 95⁶ ; 1345, II ; sed communicasse germen tantum ex quo effloruit religio christiana, 95⁹, d.

Origo dogmatis juxta modernistas, 95¹⁰ ; dogmatis et fidei evolutio, 95¹¹ ; 1345, II ; progressus dogmatum, 95¹² ; dogmatum transformatio, 95¹³.

Negant authenticitatem Pentateuchi, 97 et Evangeliorum, 103 ; primae-
vam revelationem, 108 ; resurrectionem Christi, 133 ; fundationem Ecclesiae a Christo, 162 ; immutabilitatem Ecclesiae, 164, IV ; hierarchicam Ecclesiae constitutionem, 178, 7°. Spernunt auctoritatem S. Pontificis, *ibid.*

Docent Christum primum non instituisse, 184, 3^a ; nec magisterium, 211.

Negant necessitatem Ecclesiae, 240 ; ejus indefectibilitatem, 244 ; ejus apostolicitatem, 285 ; primum R. Pontificis ex jure divino, 308 ; ejusdem infallibilitatem, 329^a.

Ecclesiam a Statu esse dissociandam docent, 347, 5°. Negant Deum esse auctorem S. Scripturae, 362 ; des-

truunt notionem inspirationis, 365^a ; denegant Ecclesiae potestatem interpretandi S. Script., 374.

Traditionem destruunt, 379^a.

Negant Dei existentiam scientificè probari posse, 389. Labuntur in pantheismum, 424, 438^a. Admittunt immanentiam divinam, 438^a. Mysterium SS. Trinitatis pessumdant, 543 ; sicut et notionem creationis, 643.

Negant primi hominis elevationem in statum supernaturalem, 785 ; Adam innocentiam impassibilitatem, 796 ; ejus immortalitatem, 798 ; peccatum originale, 807, 818^a.

Negant divinitatem Christi, 879 ; infinitatem scientiae Christi, 921 ; maternitatem divinam Virginis Mariae, 1048 ; ejus virginitatem, 1064. Destruunt fidem supernaturalem, 1345, I.

Negant sacramenta fuisse a Christo instituta, 1450 ; sacramenta sunt nuda signa, 1476. Negant necessitatem baptismi ex jure divino, 1524 ; parvulos absque baptismo salvari posse docent, *ibid.* Error de confirmatione, 1557. Negant praesentiam realem Christi in Eucharistia, 1586. Negant Missam esse sacrificium a Christo institutum, 1693 ; poenitentiae sacramentum ignotum fuisse dicunt in primitiva Ecclesia, 1739. Negant extremam unctionem, 1831 ; institutionem sacramenti Ordinis a Christo, 1853 ; item pro Matrimonio, 1904. Negant carnis resurrectionem, 1998.

Molinos, quietista, 1357.

Monophysitae, unicam in Christo admittunt naturam, 876.

Monothelitae, unicam in Christo admittunt voluntatem, 891.

Montanistae, secundas nuptias damnant, 1924.

Mormones, novas revelationes novamque Spiritus S. effusionem expectant, 244, 3 ; polygamiam simultaneam licitam tenent, 1919 ; regnum Christi millenarium admittunt, 1998.

Naturalistae, cf. *rationalistae*.

- Nestorius*, duas in Christo admittit personas, 871 ; divinam Mariae maternitatem negat, 871, 1048 ; rejicit communicationem idiomatum, 905 ; cultum latriae absolutum humanitati Christi denegat, 988.
- Novatiani*, limitant Ecclesiae potestatem clavium, 1739 ; rejiciunt saec. Poenitentiae, 1433 ; damnant secundas nuptias, 1924.
- Novatianus*, denegat Ecclesiae potestatem clavium, 1739. Cf. *Novatiani*.
- Nuytz*, denegat Ecclesiae potestatem coactivam, 231 ; matrimonium civile ut validum habet, 1904.
- Oecolampadius*, solam praesentiam figurativam Christi in Euch. admittit, 1586.
- Ontologistae*, Deum per se nobis notum aestimant, 389.
- Origenes*, negavit inferni aeternitatem, 2029.
- Osiander*, transsubstantiationem rejicit, admittit impanationem, 1586.
- Pantheistae*, omnia dicunt ex Dei substantia emanasse, 424 ss., 643 ; carnis resurrectionem negant, 1998.
- Patripassiani*, unicam in Deo admittunt personam, 543.
- Pauliniani*, sac. rejiciunt, 1433.
- Paulus Samosatenus*, negat divinitatem Christi, 879.
- Pelagius*, negat : primi hominis elevationem, 785 ; peccatum originale, 807, 1117 ; vulnerationem liberi arbitrii, 1117 ; gratiae necessitatem, 1117, 1142 ; gratiae necessitatem ad veritates supernaturales cognoscendas, 1147, ad legem implendam, 1151 ; gratuitatem gratiae, 1178 ; necessitatem baptismi pro parvulis, 1524.
- Petrus de Bruis*, realem Christi praesentiam, rejicit, 1586.
- Petrus Oxoniensis*, negat indulgentias, 1814.
- Philosophi quidam* philosophiam a fide independentem praedicant, 219, 1342 ; Dei libertatem in creatione negant, 491, et providentiam, 507 ; mundum ex materia praejacente creatum dicunt, 643.
- Photinus*, Christi divinitatem rejicit, 879.
- Photius*, inchoat schisma Graecorum, 153, 2 ; negat Filium esse principium Spiritus S., 587 ; presbyteris eodem jure ac Episcopis concedit facultatem confirmandi, 1567.
- Photius Kiovensis*, consummat schisma in Russia, 153, 2.
- Pistorienses*, tribuunt potestati civili jus quoad externum regimen Ecclesiae, 226 ; Ecclesiae denegant potestatem coactivam, 231 ; errant quoad primatum S. Pontificis, 316 ; cultum Christi humanitati denegant, 988, speciatim SS. Cordi, 991 ; civili potestati jus originarium concedunt statuendi impedimenta matrimonii, 1943. Cf. *Jansenistae*.
- Politici*, denegant Ecclesiae jus possidendi bona temporalia, 358.
- Polygenistae*, plures stirpes primordiales pro humano genere statuunt, 769, 772.
- Polytheistae*, Dei unitatem negant, 446.
- Praeadamitae*, ante Adamum homines jam exstitisse asserunt, 769.
- Praedestinationiani*, docent Deum aliquos homines absoluto decreto ad gehennam destinasse, 514 ; negant Christum pro omnibus mortuum, 514, 1032.
- Protestantes*, sectae protestanticae enumerantur, 153, 3. — Nova statuunt revelationis criteria, 74 ; — negant : Ecclesiam a Christo fuisse fundatam per modum societatis, 162 ; eam esse societatem visibilem, 172. Docent Ecclesiam esse societatem aequalium, et hierarchicam ejus constitutionem rejiciunt, 178, 1 ; 184, 190 ss. ; Ecclesiae denegant rationem societatis perfectae, eamque civili potestati subjiciunt, 200, 2 ; 226 ; solos justos aut praedestinatos membra Ecclesiae dicunt, 205 ; magisterium divinitus institutum non agnoscunt, 211 ; pro regula fidei privatam rationem statuunt, et liberum examen concedunt, 215, 376.
- Errant* : circa Ecclesiae necessitatem, 240 ; indefectibilitatem, 244, 2 ; in-

fallibilitatem, 248 ; unitatem, 268, 2 ; apostolicitatem, 285 ; circa notas verae Ecclesiae, 291 ss., primatus perpetuitatem, 308, a. — Traditiones rejiciunt, 380.

Docent hominem de sua praedestinatione certitudinem fidei habere, 524 ; — rejiciunt : possessiones diabolicas, 758 ; cultum sanctorum, 996.

Errant circa justificationem, 1119, 1 ; circa gratiam actualem, 1119, 2 ; gratiam vere sufficientem non agnoscunt, 1139 ; gratiae necessitatem exaggerant, 1142 ; ejus universitatem negant, 1181.

Docent : gratiam sanctificantem non esse quid homini intrinsece inhaerens, 1231 ; peccata in justificatione non deleri, 1252 ; sola fide hominem justificari, 1252, 1256 ; justitiam esse in omnibus aequalem, inamissibilem, etc., 1252.

Rejiciunt : sanctorum invocationem, 1350 ; plura sacramenta, 1433 ; sacramentorum efficaciam, 1476 ; characterem sacramentalem, 1494. — Quamlibet formam pro baptismo validam dicunt, 1519 ; parvulis, cum adoleverint, concedunt licentiam fidem examinandi, 1538, 1540. — Plures praesentiam realem Christi rejiciunt ; cultum Eucharistiae denegant, 1624 ; Missae sacrificium inficiantur, 1693 ; eique vim propitiatoriam et impetratoriam denegant, 1710, 4 ; cuilibet fidei jus concedunt conficiendae Eucharistiae, 1704.

Potestatem clavium proterve explicant, 1743 ; divinam confessionis institutionem negant, 1777 ; docent totam poenam semper remitti cum culpa, 1784. — Rejiciunt Ordinem, 1853 ; et caelibatum ecclesiasticum, 1888. — Matrimonio rationem sacramenti denegant, 1904 ; matrimonii consummati solutionem admittunt, 1927, 1934 ; statum virginitatis impugnant, 1949. — Docent damnatis dari spatium poenitentiae, 2029.

Pusey, unitatem Ecclesiae proterve explicat, 268, 1.

Quakeri, novas revelationes expectant, 244, 3.

Quesnellus, errores Jansenii propugnat, 1122.

Quietistae, 1357.

Rationalistae, eorum errores in Sylabo damnati referuntur, 1337 ; solam religionem naturalem agnoscunt, revelatam rejiciunt, 39 ; 52 ; 53 ; 1336 ; rationem revelationi aequiparant, 63 ; unicum revelationis criterium dicunt esse doctrinae convenientiam cum ratione, 74^a. — Rejiciunt : miracula, 79 ; Pentateuchi authenticitatem, 97 ; revelationem primaevam, 108 ; revelationem mosaicam, 110 ; divinitatem Christi, 128, 879 ; ejus resurrectionem, 133 ; Ecclesiae necessitatem, 240 ; indefectibilitatem, 244 ; mysterium SS. Trinitatis, 613 ss., 622 ss. ; angelorum existentiam, 669 ; possessiones diabolicas, 758 ; elevationem primi hominis, 785 ; peccatum originale, 808 ; infernum, 2027 ; speciatim ejus aeternitatem, 2029, 2031 ss. ; statui jus concedunt in matrimonia, 1940 ; philosophiam a fide independentem praedicant, 219, 1342.

Rebaptizantes, requirunt fidem in sacramentorum ministro, 1455.

Regalistae, cf. *Gallicani* ; — rationem sacramenti a matrimoniali contractu separant, 1904.

Renan, opiniones Straussii amplectitur, cf. *Strauss*. — Miracula rejicit, 79, 81 ss.

Richerius, novam excogitat doctrinam de hierarchica Ecclesiae constitutione, 178, 5 ; 316.

Rosenmüller, opiniones Straussii amplectitur, 97 ; cf. *Strauss*.

Rousseau, primaevam negat revelationem, 108 ; obligationem tollit inquirendi de vera religione, 69 ; miracula rejicit, 79, 86, 87.

Sabelliani, unicam in Deo admittunt personam, 543.

Sacramentarii, realem Christi praesentiam in Euch. rejiciunt, 1586 ; cultum Eucharistiae denegant, 1624.

- Sadducae*, negant angelorum existentiam, 669 ; et carnis resurrectionem, 1998.
- Scotus Erigena*, negat realem Christi praesentiam, 1586.
- Semi-Ariani*, consubstantialitatem Verbi negant, 543.
- Semi-pelagiani*, negant necessitatem gratiae ad salutare initium fidei, 1118, 1147 ; et gratiae gratuitatem, 1178.
- Semi-rationalistae*, mysteria proprie dicta rejiciunt, 53, 2.
- Sergius*, Monothelita, 891.
- Socialistae*, Ecclesiae indefectibilitatem negant, 244, 3.
- Sociniani*, errores Pelagii de statu primi hominis renovant, 785 ; negant : peccatum originale, 807 ; baptismi necessitatem pro infantibus fidelium, 1524 ; Christi divinitatem, 879 ; Eucharistiam esse sacramentum, 1645 ; carnis resurrectionem, 1998 ; inferni aeternitatem, 2029 ; angelorum existentiam, 669. — In Deo unicam admittunt personam, 543.
- Spinosa*, pantheismum docet, 424 ; miracula rejicit, 79 ; authenticitatem Pentateuchi negat, 97.
- Spiritismus*, 766.
- Strauss*, facta in Pentateucho et in Evangeliiis contenta mythos esse contendit, 97, 103 ; Ecclesiam a Christo fundatam negat, 103, 162 ; ejus indefectibilitatem rejicit, 244 ; Christi resurrectionem negat, 133.
- Traditionalistae*, errant circa criteria revelationis, 74, 2 ; circa cognitionem existentiae Dei, 389.
- Transformistae*, primi hominis originem proterve explicant, 768, 771.
- Tritheistae*, tres admittunt Deos, 533.
- Unitarii*, unicam in Deo admittunt personam, 543.
- Valentinus*, docet Christum de coelis corpus asportasse, 882, 2.
- Voltaire*, possibilitatem miraculi rejicit, 79 ; negat authenticitatem Pentateuchi, 97 ; indefectibilitatem Ecclesiae, 244 ; cf. *Deistae*.
- Waldenses*, presbyteros aequant episcopis, 183 ; Ecclesiae denegant jus possidendi bona temporalia, 358 ; sanctitatem requirunt in ministro Sacr., 1455, 1798 ; docent quemlibet fidelem posse a peccatis absolvere, 1798 ; negant Extr. Unctionem, 1831 ; et indulgentias, 1814.
- Wicleffitae*, docent eosdem errores ac Waldenses, cf. *Waldenses* ; — proterve definiunt Ecclesiam, 160 ; ejus visibilitatem negant, 172 ; negant characterem sacramentalem, 1495 ; rejiciunt necessitatem baptismi pro parvulis, 1524 ; docent Christum figurative tantum esse in Euch., 1586 ; et panem remanere, 1586, 1632.
- Zwinglius*, duo tantum admittit sacramenta, 1433 ; eandem tribuit efficaciam baptismi Joannis quam Christi, 1514 ; necessitatem baptismi rejicit, 1524 ; in Euch. solam admittit praesentiam Christi figurativam, 1856.

INDEX

TRACTATUS IV. — DE INCARNATIONE

CONSPECTUS GENERALIS	5
INTRODUCTIO	6
PARS I. De ipso Incarnationis mysterio.....	8
SECTIO I. DE INCARNATIONIS MYSTERIO	8
CAPUT I. DE INCARNATIONIS CONVENIENTIA, NECESSITATE ET FINE...	8
<i>Art. I. De Incarnationis convenientia.....</i>	<i>8</i>
<i>Prop. I. Divini Verbi Incarnatio fuit Deo convenientissima.....</i>	<i>9</i>
<i>Prop. II. Incarnatio est humanae naturae maxime conveniens.....</i>	<i>10</i>
<i>Prop. III. Incarnatio fuit conveniens toti universo.....</i>	<i>12</i>
<i>Prop. IV. Quaelibet divina persona incarnari potuisset ; convenientius tamen fuit Verbum incarnari quam Patrem aut Spiritum Sanctum..</i>	<i>12</i>
<i>Prop. V. Verbum divinum naturam angelicam assumere potuisset ; convenientius tamen naturam humanam ex stirpe Adami assumpsit.....</i>	<i>13</i>
<i>Art. II. De necessitate Incarnationis.....</i>	<i>14</i>
Praenotanda : De gravitate peccati ; — de satisfactione.....	14
<i>Prop. I. Supposito peccato, Incarnatio non fuit absolute necessaria..</i>	<i>15</i>
<i>Prop. II. Posita voluntate Dei exigendi pro peccato condignam et rigorosam satisfactionem, Verbi Incarnatio fuit absolute necessaria.....</i>	<i>16</i>
<i>Art. III. De fine, seu motivo Incarnationis</i>	<i>16</i>
Praenotanda.	
<i>Prop. Si Adamus non peccasset, Christus incarnatus non fuisset</i>	<i>17</i>
CAPUT II. DE NATURA INCARNATIONIS.....	20
<i>Art. I. Praenotanda</i>	<i>20</i>
Definitio unionis hypostaticae ; — notio de diversis unionibus ; — differentia inter unionem et assumptionem.	
<i>Art. II. De unitate personae in Christo.....</i>	<i>22</i>
Praenotanda : de errore Nestorii.	
<i>Prop. Unica est in Christo, eaque divina persona.....</i>	<i>23</i>
<i>Quaeritur. Utrum humana natura sit unita Verbo mediante gratia..</i>	<i>25</i>
<i>Art. III. De naturarum dualitate in Christo.....</i>	<i>26</i>
Praenotanda : de errore Eutychetis.	
<i>Prop. Duae sunt in Christo naturae</i>	<i>26</i>
<i>Art. IV. De Christi Redemptoris divinitate</i>	<i>28</i>
<i>Prop. Christus Jesus est verus Deus.....</i>	<i>29</i>

Art. V. De humana Christi natura.....	34
Praenotanda : de diversis erroribus.	
<i>Prop. I.</i> Christus non phantasticum, sed verum corpus assumpsit....	34
<i>Prop. II.</i> Christus assumpsit corpus ex substantia Virginis formatum.	35
<i>Prop. III.</i> Verbum divinum assumpsit animam rationalem.....	35
<i>Quaesita.</i> De partibus assumptis in hypostasi ; — de indissolubilitate unionis hypostaticae	36
SECTIO II. DE CONSEQUENTIBUS UNIONEM.....	36
CAPUT I. DE CONSEQUENTIBUS UNIONEM RELATE AD IPSUM CHRISTUM.	37
Art. I. De dualitate voluntatum et operationum in Christo	37
Praenotanda : de errore Monothelitarum.	
<i>Prop. I.</i> Duae sunt in Christo voluntates.....	38
<i>Prop. II.</i> Duae sunt in Christo operationes.....	39
<i>Scholium.</i> De actionibus theandricis.....	40
Solvuntur objectiones	40
<i>Quaesita.</i> De voluntate sensualitatis ; — de voluntate ut natura et ut ratio ; — de conformitate voluntatis Christi cum voluntate Dei ; — de contrarietate voluntatum in Christo ; — de libero arbitrio Christi.....	40
Art. II. De communicatione idiomatum.....	44
Praenotanda : definitio communicationis idiomatum ; — errores.	
<i>Prop.</i> Admittenda est communicatio idiomatum in concreto, non autem in abstracto.....	45
<i>Scholium.</i> De Regulis pro communicatione idiomatum.....	47
Art. III. De perfectionibus animae Christi.....	48
§ 1. De Gratia et Virtutibus in Christo.....	48
I. De Gratia Unionis et gratia sanctificante.....	48
<i>Prop. I.</i> Humanitas Christi fuit sancta sanctitate substantiali.....	49
<i>Prop. II.</i> Admittenda est in Christo gratia sanctificans	49
<i>Quaesita.</i> De necessitate gratiae habitualis in Christo ; — an fuerit infinita ; — de plenitudine gratiae in Christo ; — de gratia actuali in Christo.	50
II. De Virtutibus in Christo.....	50
<i>Prop. I.</i> In Christo fuerunt Virtutes per se infusae	50
<i>Prop. II.</i> Virtutes morales per se acquisibiles fuerunt in Christo.....	52
<i>Prop. III.</i> In Christo fuerunt dona Spiritus Sancti.....	53
<i>Prop. IV.</i> In Christo fuerunt omnes gratiae gratis datae.....	54
§ 2. De Scientia Christi.....	54
<i>Prop. I.</i> In Christo fuit scientia creata.....	54
<i>Prop. II.</i> In Christo fuit scientia beata	55
<i>Prop. III.</i> In Christo fuit scientia infusa.....	56
<i>Prop. IV.</i> In Christo fuit scientia acquisita.....	57
§ 3. De Potentia animae Christi.....	58
Quid potest anima Christi ; — de modo quo humanitas Christi gratiam producit.	
Art. IV. De defectibus a Christo assumptis	60
§ 1. De defectibus corporis.....	61
<i>Prop.</i> Christus defectus corporis assumpsit.....	62
<i>Scholium.</i> Christus libere istos defectus assumpsit ; — eos non contraxit ; — solos defectus toti naturae humanae communes assumpsit ; — de Christi pulchritudine	62

§ 2. De defectibus animae.....	63
In Christo nullum fuit peccatum ; — nec peccabilitas ; — nec fomes peccati ; — nec ignorantia. — In Christo fuit dolor sensibilis ; — et passionibus proprie dictae.	
<i>Scholium.</i> Christus fuit comprehensor simul et viator	65
CAPUT II. DE HIS QUAE CONVENIUNT CHRISTO PER COMPARATIONEM AD PATREM.....	65
Art. I. De Subjectione Christi.....	65
Prop. Christus secundum quod homo est Deo Patri subjectus.....	65
<i>Scholium I.</i> De servitute Christi	66
<i>Scholium II.</i> De Legibus quibus Christus subjectus fuit.....	67
Art. II. De Oratione Christi.....	67
Christus ut Deus non orat ; — ut homo oravit tam pro se quam pro nobis.	
<i>Scholium.</i> De oratione Christi in coelis existentis	69
Art. III. De Sacerdotio Christi	70
§ 1. De sacrificio Crucis.....	71
Prop. Christus in Cruce verum obtulit sacrificium.....	71
§ 2. De excellentia sacerdotii Christi.....	74
Art. IV. De Filiatione Christi.....	76
Prop. Christus ut homo est filius Dei naturalis, non vero adoptivus.	77
Art. V. De Praedestinatione Christi.....	77
Prop. I. Christus fuit praedestinatus	77
Prop. II. Christus est causa nostrae praedestinationis.....	78
CAPUT III. DE HIS QUAE INCARNATIONEM CONSEQUUNTUR RELATE AD HOMINES	78
Art. I. De Christo Mediatore.....	78
Praenotanda : de Christo mediatore.	
I. De natura mediationis Christi ; — II. de conditionibus mediationis Christi	79
Art. II. De Christo Capite Ecclesiae.....	81
Praenotanda : de corpore mystico	
Prop. I. Christus est Caput Ecclesiae.....	82
Prop. II. Christus est Caput Ecclesiae secundum naturam humanam.	83
Prop. III. Christus est Caput totius Ecclesiae	83
Prop. IV. Unio Christi ad corpus suum mysticum est vera et realis.	85
<i>Scholium.</i> I. De gratia Christi capitali ; — II. de corpore mystico diaboli.....	86
Art. III. De Christo Rege.....	87
§ 1. De Christo Rege spirituali.....	88
Prop. I. Christus, quatenus homo, est Rex Ecclesiae.....	88
Prop. II. Christus habet potestatem legislativam.....	88
Prop. III. Christus habet potestatem judicariam.....	88
§ 2. De Christo Rege temporali.....	89
Art. IV. De Cultu Christo exhibendo.....	91
Praenotanda : Cultus definitio et divisio	91
§ 1. De Adoratione humanitatis Christi.....	93
Prop. Humanitas Christi cultu patriae est adoranda.....	93

§ 2. De Cultu SS. Cordis Jesu	94
<i>Prop. Specialis cultus latriae, qui SS. Cordi exhibetur, pius est et licitus</i>	96
§ 3. De Adoratione Crucis Christi	97
§ 4. De Cultu sanctorum, reliquiarum et imaginum	98
<i>Prop. I. Cultus Sanctorum est licitus</i>	98
<i>Prop. II. Sanctorum invocatio est licita et utilis</i>	98
<i>Coroll. De Sanctorum communione</i>	100
<i>Prop. III. Cultus sacrarum reliquiarum est licitus</i>	100
<i>Prop. IV. Cultus sacrarum imaginum licitus est et pius</i>	101
<i>Scholium. De natura cultus reliquiarum et imaginum</i>	101
PARS II. De Opere Redemptionis	102
CAPUT I. DE PASSIONE CHRISTI IN GENERE	102
<i>Prop. I. Passio Christi non fuit absolute necessaria, sed secundum quid; fuit autem convenientissima</i>	102
<i>Prop. II. Conveniens fuit Christum pati in cruce</i>	103
<i>Prop. III. Passio Christi fuit generalissima</i>	103
<i>Prop. IV. Dolor Christi patientis fuit maximus inter dolores praesentis vitae</i>	105
<i>Prop. V. In passione anima Christi gaudio beatifico fruebatur</i>	106
<i>Prop. VI. Mors Christi fuit ad nostram liberationem convenientissima</i>	106
CAPUT II. DE CAUSA EFFICIENTE PASSIONIS CHRISTI	107
<i>Prop. I. Causa efficiens directa mortis Christi fuerunt ejus persecutores</i>	107
<i>Prop. II. Causa indirecta suae mortis fuit ipse Christus</i>	107
<i>Prop. III. Deus Pater Christum morti tradidit</i>	108
<i>Prop. IV. Christus mortuus est ex obedientia</i>	108
<i>Scholium. De conciliatione libertatis Christi cum praecepto moriendi</i>	108
CAPUT III. DE MODO EFFICIENDI PASSIONIS CHRISTI	109
Art. I. De Satisfactione Christi	109
<i>Prop. I. Passio Christi liberavit nos per modum satisfactionis</i>	110
<i>Prop. II. Christi satisfactio fuit ex rigore justitiae</i>	110
Art. II. De Redemptione	112
<i>Prop. Christus liberavit nos per modum redemptionis</i>	113
<i>Scholium. De hominis servitute et solutione pretii</i>	113
Art. III. De Merito Christi	114
<i>Prop. Passio Christi liberavit nos per modum meriti</i>	114
<i>Scholium. De valore operum Christi meritorio et satisfactorio</i>	115
<i>Quaesita. An Christus pro se meruit; — de tempore quo meruit; — quibus actibus meruit; — an mors ipsius meruit aliquid plus quam alia ejus opera</i>	116
CAPUT IV. DE EFFECTIBUS PASSIONIS CHRISTI	118
Art. I. De effectibus relate ad homines	118

§ 1. De ipsis effectibus passionis.....	118
§ 2. De effectus universalitate.....	120
<i>Prop.</i> Christus pro omnibus et singulis hominibus mortuus est.....	120
<i>Scholium.</i> De morte Christi quoad sufficientiam et quoad efficaciam ; de speciali affectione Christi pro aliquibus.....	121
§ 3. De Redemptionis applicatione.....	122
Art. II. <i>De effectu passionis relate ad ipsum Christum</i>	123
§ 1. De Christi Resurrectione.....	123
§ 2. De Christi Ascensione.....	125
§ 3. De Sessione Christi ad dexteram Patris.....	125

TRACTATUS V. — MARIALOGIA.

CONSPECTUS GENERALIS.....	127
INTRODUCTIO.....	128
CAPUT I. DE IPSA DIVINA MATERNITATE.....	128
Art. I. <i>De divinae Maternitatis convenientia</i>	129
Art. II. <i>De existentia divinae Maternitatis in Maria</i>	131
<i>Prop.</i> B. V. Maria vere et proprie est Mater Dei.....	132
Art. III. <i>De Merito B. V. Mariae relate ad dignitatem Matris Dei</i>	133
<i>Prop.</i> B. V. Maria divinam Maternitatem de condigno non meruit.....	133
<i>Quaeritur.</i> An meruerit eam de congruo.....	134
Art. IV. <i>De divinae Maternitatis excellentia</i>	135
1. Est radix caeterarum Mariae praerogativarum. — 2. Pertinet quodammodo ad unionem hypostaticam. — 3. Maria est Dei perfectissima imago. — 4. Divina Maternitas est dignitas infinita. — 5. Maria creatura separata et incomprehensibilis. — 6. Habet dominium in Christum. — 7. Jus ut honoretur a Christo. — 8. Jus ut ametur a Christo. — 9. Habet dominium in omnia bona Filii. — 10. Tota gloria Mariae est esse Matrem Dei.....	135
Art. V. <i>De Divinae Maternitatis circumstantiis</i>	141
§ 1. De Virginitate Mariae.....	141
I. De Virginitate quoad integritatem corporalem.....	141
<i>Prop. I.</i> Maria fuit Virgo in concipiendo.....	142
<i>Prop. II.</i> Maria fuit Virgo in partu.....	142
<i>Prop. III.</i> Maria post partum Virgo permansit.....	143
II. De Virginitate quoad virtutem animi.....	144
1. Maria ab initio habuit propositum servandi Virginitatem. — 2. Illud propositum firmavit voto. — 3. Votum castitatis emisit ipsa die praesentationis in templo.....	144
§ 2. De Matrimonio B. Virginis cum S. Joseph.....	145
1. Convenienter B. Virgo Matrimonium contraxit. — 2. Aduit verum matrimonium.....	145

CAPUT II. DE PERSONA DIVINAE MATRIS PROUT EST SINGULARIS	
PERSONA	148
Art. I. De donis gratiae Deiparae concessis.	148
§ 1. De Gratia Virginis nascente.	148
<i>Prop. B. V. Maria in sua conceptione fuit immaculata.</i>	148
<i>Quaeritur. 1. An B. V. habuerit debitum peccati originalis. — 2. Quae-</i> <i>nam fuit perfectio primae gratiae in B. V. — 3. Dona Virgini nascenti</i> <i>concessa : perfectus usus rationis ; — virtutes heroicae, gratiae gratis</i> <i>datae ; — justitia originalis ; — extinctio fomitis ; — impeccabilitas ; —</i> <i>scientia eximia.</i>	153
§ 2. De Virginis gratia crescente.	158
1. Gratia B. V. crevit ex opere operato. — 2. Ex opere operantis.	
§ 3. De Virginis gratia consummata.	160
1. Gratia Virginis consummata intellectui creato incomprehensibilis. —	
2. Superat gratiam omnium Angelorum et hominum. — 3. Est tota inten-	
sio gratiae quae purae creaturae dari potest. — 4. Est quodammodo infi-	
nita.	
Art. II. De Deiparae Virtutibus.	161
Virtutes in gradu heroico. — Martyrium Virginis.	
<i>Prop. I. B. Virgo vere et formaliter Martyr dici debet.</i>	162
<i>Prop. II. B. Virgo est Regina Martyrum.</i>	163
Art. III. De Virginis Mariae glorificatione.	164
§ 1. De gloriosa Virginis assumptione.	164
<i>Prop. B. V. Maria vere resurrexit et quoad animam et corpus</i> <i>assumpta est in coelum.</i>	164
§ 2. De gloria B. Virginis in coelis.	166
<i>Prop. Gloria B. Virginis major est gloria Angelorum et aliorum</i> <i>beatorum, etiam simul sumptorum.</i>	166
CAPUT III. DE MUTUIS RELATIONIBUS INTER B. VIRGINEM ET HOMI-	
NES	168
Art. I. De B. Virginis officiis erga homines	168
§ 1. De Maria Matre hominum	168
<i>Prop. B. V. Maria est vere et realiter Mater christianorum.</i>	170
<i>Quaeritur. 1. Quandonam constituta est Mater hominum. — 2. Ejus</i> <i>tituli ad esse Matrem hominum</i>	171
<i>Scholium. De Amore Virginis erga homines</i>	172
§ 2. De Maria Mediatrice	172
I. De Maria Corredemptrice	172
<i>Prop. B. V. Maria cum Filio suo ad opus Redemptionis generis</i> <i>humani vere et realiter cooperata est.</i>	173
II. De Maria thesauraria gratiarum	175
<i>Prop. I. Maria est thesauraria gratiarum et earum dispensatrix.</i> ...	176
<i>Prop. II. Maria est mediatrix quodammodo omnipotens</i>	179
<i>Prop. III. Proprium mediationis Mariae est materna misericordia.</i> ..	182
<i>Prop. IV. Maria est spes desperatorum.</i>	182
Art. II. De Obsèquiis nostris erga Deiparam.	183
§ 1. De necessitate devotionis erga B. Virginem.	184
<i>Prop. Devotio erga B. Virginem est hominibus adeo necessaria ut</i> <i>sine ea moraliter impossibile sit aliquem salvari.</i>	184

§ 2. De efficacia devotionis erga B. Virginem	185
<i>Prop.</i> Vera devotio erga B. V. Mariam est adeo efficax, ut moraliter impossibile sit sincerum Mariae cultorum damnari.....	185
APPENDIX. DE B. JOSEPHO	187
Art. I. <i>De B. Josepho qua Patre Jesu</i>	187
Est Pater Jesu amore paterno, — sollicitudine, — auctoritate paterna, — adoptione, — ratione specialis cooperationis ad Incarnationem, — jure matrimonii	188
Art. II. <i>De Eminentia dignitatis B. Josephi</i>	191
<i>Prop.</i> B. Josephus omnem aliam creaturam, Virgine Maria excepta, dignitate superat.....	191
Art. III. <i>De gratia et gloria B. Josephi</i>	193
<i>Prop. I.</i> B. Josephi gratia fuit omnino eximia et major gratia cujuslibet alius Sancti	193
<i>Prop. II.</i> B. Josephi gloria in coelis est omnino eximia et major gloria cujuslibet alius sancti.....	194
<i>Corollaria.</i> De corporea S. Josephi assumptione	195
Art. IV. <i>De Patrocinio B. Josephi</i>	195

TRACTATUS VI. — DE GRATIA.

CONSPECTUS GENERALIS	199
INTRODUCTIO	200
CAPUT PRAEVIUM. NOTIONES GENERALIORES DE GRATIA	201
Art. I. <i>Definitio et divisio gratiae</i>	201
Art. II. <i>Errores</i>	204
Art. III. <i>Canones Concilii Tridentini</i>	207
PARS I. De Gratia actuali.	
CAPUT I. DE GRATIAE ACTUALIS DIVISIONE ATQUE NATURA.....	210
Art. I. <i>De Gratia excitante et adjuvante</i>	210
§ 1. De Gratia excitante.....	211
1. Definitio. — 2. Elementa. — 3. Nomina. — 4. Munera. — 5. Natura. Quaeeritur, Undenam proveniat mentis illuminatio et motio voluntatis	216
§ 2. De Gratia adjuvante.....	216
1. Definitio. — 2. Nomina. — 3. Natura.	
Art. II. <i>De Gratia communi et speciali</i>	218
Art. III. <i>De Gratia sufficiente et efficaci</i>	219
<i>Prop. I.</i> Admittenda est gratia vere et relative sed mere sufficiens.	221
<i>Prop. II.</i> Gratia efficax libertatem non tollit.....	222
CAPUT II. DE NECESSITATE GRATIAE.....	223
Art. I. <i>De necessitate gratiae ad verum cognoscendum</i>	223
§ 1. De necessitate gratiae ad verum naturale cognoscendum ...	223
Praenotanda	223

<i>Prop. I.</i> Homo lapsus potest absque gratia aliquas veritates ordinis naturalis certo cognoscere.....	224
<i>Prop. II.</i> Homo lapsus non potest absque auxilio gratiae omnes veritates ordinis naturalis collective sumptas certo cognoscere	225
§ 2. De Necessitate gratiae ad verum supernaturale cognoscendum	226
Praenotanda	226
<i>Prop. I.</i> Ad salutarem actum fidei requiritur interior Spiritus Sancti gratia tam inspirationis quam illustrationis.....	227
<i>Prop. II.</i> Ad salutare initium fidei necessaria est interior Spiritus Sancti gratia.....	228
<i>Art. II. De Necessitate gratiae ad bonum faciendum.....</i>	228
Praenotanda	229
<i>Prop. I.</i> Homo lapsus potest, absque gratia, bona quaedam moralia ordinis naturalis exercere.....	230
<i>Prop. II.</i> Non omnia peccatoris vel infidelis opera sunt peccata....	231
<i>Prop. III.</i> Homo lapsus absque speciali gratiae auxilio totam legem naturalem servare non potest.....	232
<i>Quaeritur.</i> 1. An haec hominis impotentia sit physica vel moralis. — 2. Quodnam requiritur gratiae auxilium.....	232
<i>Prop. IV.</i> Ad omnes et singulos actus salutares necessaria est interior Spiritus Sancti gratia.....	233
<i>Quaeritur.</i> An homini justo etiam necessaria sit gratia actualis.....	234
<i>Art. III. De Necessitate gratiae ad resistendum tentationibus et ad non peccandum.....</i>	234
§ 1. De Victoria tentationum.....	234
<i>Prop. I.</i> Potest homo lapsus absque gratia aliquas leves tentationes vincere.....	234
<i>Prop. II.</i> Non potest homo lapsus absque gratia gravem aliquam tentationem vincere.....	235
§ 2. De fuga peccatorum.....	236
<i>Prop. I.</i> Homo existens in peccato mortali non potest diu manere quin prolabatur in aliud peccatum mortale.....	236
<i>Prop. II.</i> Praeter gratiam sanctificantem homo indiget auxilio gratiae actualis ad hoc ut omnino a peccato mortali absterneat.....	237
<i>Prop. III.</i> Homo justus potest omnia et singula peccata mortalia vitare	238
<i>Prop. IV.</i> Nemo sine speciali Dei auxilio potest omnia peccata venialia vitare	239
<i>Quaeritur.</i> 1. In quo consistit privilegium vitandi collective omnia veniali. — 2. Quibus datum est illud privilegium.....	240
<i>Art. IV. De necessitate gratiae ad perseverandum.....</i>	240
Praenotanda	240
<i>Prop. I.</i> Perseverantia parvulorum est speciale Dei donum.....	241
<i>Prop. II.</i> Justis omnibus datur gratia sufficiens ad perseverandum.....	242
<i>Prop. III.</i> Ad actualem perseverantiam finalem requiritur speciale Dei donum	243
<i>Quaeritur.</i> 1. Quid est magnum perseverantiae donum. — 2. Quibusnam conceditur illud donum. — 3. Quid est confirmatio in gratia.....	243
CAPUT III. DE GRATIARUM DISTRIBUTIONE.....	246
<i>Art. I. De Gratuitate gratiae.....</i>	247

<i>Prop. Gratia est omnino gratuita</i>	247
Art. II. De Universalitate gratiae	248
<i>Prop. I. Urgente praecepto, conceditur omnibus gratia vere sufficiens ad illud servandum</i>	249
<i>Prop. II. Omnibus peccatoribus fidelibus datur pro loco et tempore gratia sufficiens ad conversionem</i>	249
<i>Prop. III. Omnibus infidelibus datur pro loco et tempore gratia sufficiens ad salutem</i>	251
<i>Prop. IV. Infantulis absque baptismo decedentibus Deus, quantum est ex se, sufficientia praeeparavit salutis media</i>	252
Art. III. De inaequali gratiarum distributione	253
CAPUT IV. DE MODO OPERANDI GRATIAE, SEU DE CONCORDIA EFFICACITATIS GRATIAE CUM LIBERTATE CREATA	257
Art. I. Regula ad judicandum systemata	258
Art. II. Systema Jansenii	259
Art. III. Systemata catholica	260
§ 1. Systema Thomistarum	260
§ 2. Systema Augustinianorum	265
§ 3. Systema Molinistarum	266
§ 4. Systema Congruistarum	267
§ 5. Systema S. Alphonsi de Ligorio	269
I. De Gratia ab intrinseco efficaci	271
<i>Prop. I. Ad opera difficiliora peragenda necessaria est gratia ab intrinseco efficax</i>	272
<i>Prop. II. Operatio gratiae efficax est determinatio moralis, non physica</i>	274
<i>Prop. III. Gratia efficax moralem voluntatis determinationem operatur plerumque, sed non unice, per delectationem absolute victricem</i> ..	275
<i>Corollaria</i>	276
<i>Prop. IV. Sub infallibili motione gratiae moraliter moventis illaesa remanet humana libertas</i>	278
<i>Corollaria</i>	279
II. De Gratia sufficiente	280
<i>Prop. I. Gratia sufficiens ita est ad orandum proxime sufficiens, ut quilibet cum ea actu orare possit, si velit, et per orationem uberiora auxilia ad res difficiliore peragendas obtinere</i>	281
<i>Prop. II. Ad gratiam efficacem obtinendam oratio est medium necessarium, et omnino infallibile</i>	286
<i>Corollaria</i>	288
<i>Quaeritur. Utrum in systemate S. Alphonsi admitti debeat scientia media</i>	289
III. Commendatio systematis S. Alphonsi	290
PARS II. De Gratia habituali	293
CAPUT I. DE IPSA GRATIA SANCTIFICANTE	293
Art. I. De Gratiae sanctificantis natura	293
<i>Prop. Gratia sanctificans est donum animae intrinsece inhaerens</i> ..	293
<i>Conclusiones. I. Gratia sanctificans est donum creatum</i>	295

II. Non est substantia sed accidens.....	295
III. Est qualitas, habens esse permanens per modum habitus.....	295
IV. Est habitus diversus ab habitu caritatis.....	296
V. Est formalis et physica naturae divinae participatio.....	298
VI. Secum conjunctas habet virtutes infusas.....	302
<i>Quaeritur.</i> An gratia producat creatione.....	303
Art. II. De formalibus gratiae sanctificantis effectibus.....	303
<i>Prop. I.</i> Per gratiam sanctificantem homo naturae divinae particeps efficitur.....	303
<i>Prop. II.</i> Per gratiam sanctificantem homo justus et sanctus efficitur.....	304
<i>Prop. III.</i> Per gratiam sanctificantem homo efficitur gratus Deo ejusque amicus.....	305
<i>Prop. IV.</i> Per gratiam sanctificantem homo efficitur filius Dei adoptivus, atque haeres coelestis haereditatis.....	305
<i>Corollaria</i>	306
<i>Scholium.</i> De nominibus gratiae sanctificantis.....	306
CAPUT II. DE JUSTIFICATIONE.....	307
Definitio. — Errores.....	
Art. I. De Justificationis natura.....	308
<i>Prop. I.</i> In justificatione impii peccata vere remittuntur.....	308
<i>Prop. II.</i> Impii non justificantur formaliter sola imputatione meritorum Christi, sed per gratiam et caritatem, quae ipsis formaliter inhaerent.....	309
Art. II. De dispositionibus ad justificationem requisitis.....	311
<i>Prop. I.</i> Ad justificationem requiritur actus fidei.....	312
<i>Prop. II.</i> Fides, quae ad justificationem requiritur, non est fiducia peccata sibi esse remissa, sed fides catholica.....	312
<i>Prop. III.</i> Praeter fidem, aliae requiruntur in homine dispositiones ad justificationem.....	313
Art. III. De proprietatibus justificationis.....	314
<i>Prop. I.</i> Nullus absque revelatione certo scire potest se esse justificatum.....	314
<i>Prop. II.</i> Accepta justitia augetur per bona opera et in omnibus aequalis non est.....	316
<i>Prop. III.</i> Accepta justitia amitti potest.....	317
<i>Quaeritur.</i> Utrum gratia possit imminui.....	317
PARS III. De Merito.....	318
CAPUT I. DE NOTIONE MERITI.....	318
1. Definitio. — 2. Divisio. — 3. Conditiones.....	
<i>Quaeritur.</i> An ad meritum de condigno requiratur ut opus in Deum per imperium caritatis referatur.....	318
CAPUT II. DE MERITI EXISTENTIA ATQUE BONORUM OPERUM NECES- SITATE.....	324
Error protestantium.....	
<i>Prop. I.</i> Justorum opera sunt vitae aeternae vere meritoria, et quidem de condigno.....	324

<i>Prop. II.</i> Bona opera et legis observantia sunt ad salutem necessaria. Solvuntur objectiones.....	326
<i>Quaeritur.</i> An retributio vitae aeternae pro meritis sit in Deo actus justitiae	328
CAPUT III. DE OBJECTO MERITI.....	329
1. Vita aeterna. — 2. Gratiae sanctificantis augmentum. — 3. Augmentum gloriae.	
<i>Quaeritur I.</i> An aliquis primam gratiam sibi mereri possit.....	330
<i>II.</i> An homo gratias actuales sibi mereri possit.....	331
<i>III.</i> An aliquis perseverantiam sibi mereri possit	331
<i>IV.</i> An justus possit sibi mereri reparationem post lapsum.	332
<i>V.</i> An aliquis possit alteri aliquid mereri	332
<i>VI.</i> An bona temporalia cadant sub merito.....	333

TRACTATUS VII. — DE VIRTUTIBUS.

CONSPECTUS GENERALIS	335
INTRODUCTIO	336
CAPUT PRAEVIUM. DE VIRTUTIBUS IN GENERE.....	336
Art. I. <i>De natura virtutis</i>	336
§ 1. De definitione virtutis.....	336
§ 2. De distinctione virtutum	337
Distinctio ratione objecti, — subjecti, — causae efficientis, — perfectionis, — gradus.	
§ 3. De virtutis subjecto.....	340
Intellectus possibilis ; — voluntas ; — appetitus inferior.	
Art. II. <i>De proprietatibus virtutum</i>	343
§ 1. De mediocritate virtutum.....	343
Medium virtutum moralium, — intellectualium, — theologicarum.	
§ 2. De connexione virtutum.....	345
Virtutes intellectuales inter se non connexae ; — caritas nequit esse sine fide et spe ; — caritas potest esse sine virtutibus moralibus acquisitis, non autem sine infusis ; — virtutes morales infusae inter se connexae ; — acquisitae connectuntur si sunt perfectae.	
§ 3. De perfectione virtutum	347
PARS I. — De Virtutibus theologicis.....	349
Praenotanda. Definitio ; — necessitas virtutum theologicarum ; — numerus ; — specie ab invicem differunt.	
CAPUT I. DE FIDE.....	351
Art. I. <i>De fide in genere</i>	351
Nominis significatio ; — elementa fidei ; — definitio virtutis fidei ; — divisio : fides divina, catholica ; explicita, implicita ; interna, externa ; formata, informis.	
Art. II. <i>De objecto fidei</i>	353
§ 1. De objecto formali fidei.....	353

<i>Prop.</i> Objectum formale fidei est Deus, prima veritas in dicendo, seu auctoritas Dei revelantis	354
<i>Quaeritur I.</i> An revelatio sit fidei objectum formale partiale.....	356
<i>Quaeritur II.</i> An auctoritas Ecclesiae proponentis constituat partiale fidei motivum.....	356
§ 2. De materiali objecto fidei.....	356
<i>Prop. I.</i> Objectum materiale fidei est illud omne et solum quod in verbo Dei scripto vel tradito continetur.....	358
<i>Prop. II.</i> Primarium fidei divinae objectum materiale est solus Deus, prima veritas in essendo.....	358
<i>Prop. III.</i> Objectum materiale fidei divinae catholicae est illud omne et solum quod in Verbo Dei continetur, et ab Ecclesia omnibus credendum proponitur.....	358
<i>Scholium.</i> De veritatibus implicite in revelatione contentis	360
<i>Quaeritur I.</i> An fides et scientia possint esse in eodem subjecto de eodem objecto	362
<i>Quaeritur II.</i> An objectum materiale fidei decursu temporis creverit.	
Art. III. De actu fidei.	363
Definitio ; — proprietates : actus fidei est liber, supernaturalis, obscurus, immediatus, certus, ad justificationem necessarius.	
Art. IV. De mutua relatione fidem inter et rationem.	365
Rationalistarum errores	366
I. Ratio nequit mysteria fidei penetrare. — II. Nulla mysteria sunt contra rationem. — III. Assensus fidei est consentaneus rationi. — IV. Fidei nunquam licet de fide dubitare. — V. Ratio in rebus philosophicis a fide non independens. — VI. Sensus dogmatum secundum progressum scientiarum non mutabilis. — VII. Fides et scientia sibi mutuam opem ferunt	366
Scholium de fide, juxta modernistas.....	371
CAPUT II. DE SPE	372
Art. I. De Spei natura atque objecto.	373
Vocabuli significatio ; — definitio ; — objectum spei materiale ; — formale.	
<i>Quaeritur.</i> An liceat spem in alio ponere quam in Deo.....	374
Art. II. De subjecto spei.	375
Subjectum proximum ; — remotum.	
Art. III. De actu spei.	377
Definitio ; — concurrentia ad actum spei ; — proprietates actus spei : est supernaturalis, — appetitive summus — licitus et honestus, — adultis ad salutem necessarius, — certus ex parte Dei, ex parte nostra habens timorem conjunctum.	
<i>Quaeritur.</i> An in praesenti vita dari possit status perfectionis, a quo actus spei theologicae excludatur	381
CAPUT III. DE CARITATE	382
Art. I. De Caritatis natura.	382
Notio amoris ; — divisio ; — amor benevolentiae quadruplex : simplex benevolentia, dilectio, caritas, amicitia ; — multiplex caritatis significatio ; — caritatis definitio.	

<i>Prop. I. Caritas non est ipsa Spiritus Sancti persona, sed donum creatum</i>	384
<i>Prop. II. Caritas est vera et proprie dicta amicitia Deum inter et homines</i>	385
<i>Prop. III. Ad essentiam caritatis actualis requiritur et sufficit ut Deus propter se super omnia diligatur amore appetitive summo.</i>	386
<i>Art. II. De Caritatis objecto.</i>	387
§ 1. De formali caritatis objecto.	387
§ 2. De materiali caritatis objecto.	388
<i>Prop. I. Objectum materiale primum caritatis est solus Deus, in se summum bonum et finis noster ultimus.</i>	389
<i>Prop. II. Caritatis objectum materiale secundarium sunt omnes creaturae rationales aeternae beatitudinis capaces.</i>	390
<i>Scholia.</i>	391
<i>Art. III. De Proprietatibus caritatis.</i>	392
Caritas virtutum excellentissima ; — virtutum forma et motor ; — in suo actu non habet modum ; — augeri potest ; — minui non potest quoad habitum ; — peccatorem justificat.	
<i>Scholium. De augmento caritatis.</i>	395

PARS II. — De Virtutibus moralibus.

CAPUT I. DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS IN GENERE	397
Definitio ; — numerus ; — distinctio ; — earum relatio ad alias virtutes : partes integrantes, subjectivae, potentiales.	
CAPUT II. DE PRUDENTIA EJUSQUE PARTIBUS	399
<i>Art. I. De ipsa prudentia.</i>	399
Definitio ; — objectum materiale, formale ; — virtus moralis simul et intellectualis ; — nobilissima virtutum cardinalium ; — actus prudentiae : bene consilium, bene judicare, efficaciter praecipere ; — prudentiae necessitas.	
<i>Art. II. De partibus prudentiae.</i>	400
CAPUT III. DE JUSTITIA EJUSQUE PARTIBUS	402
<i>Art. I. De ipsa justitia.</i>	402
Definitio ; — objectum ; — conditiones ad justitiam requisitae.	
<i>Art. II. De partibus justitiae.</i>	403
CAPUT IV. DE FORTITUDINE EJUSQUE PARTIBUS	406
<i>Art. I. De ipsa fortitudine.</i>	406
Definitio ; — objectum ; — actus : sustinere, aggredi.	
<i>Art. II. De partibus fortitudinis</i>	406
CAPUT V. DE TEMPERANTIA EJUSQUE PARTIBUS	408
<i>Art. I. De ipsa temperantia.</i>	408
Definitio ; — objectum ; — medium.	
<i>Art. II. De partibus temperantiae.</i>	409

APPENDIX. DE DONIS SPIRITUS SANCTI	412
Definitio	
<i>Quaeritur.</i> 1. An dona sint habitus a virtutibus infusis realiter distincti	412
2. An dona sint perfectiora virtutibus	413
3. Ad quanam opera sese extendant Spiritus Sancti dona	411
4. Quot dentur dona Spiritus Sancti	416
TRACTATUS VIII. — DE SACRAMENTIS IN GENERE	
CONSPECTUS GENERALIS	419
INTRODUCTIO	420
CAPUT I. DE SACRAMENTORUM NOTIONE ATQUE EXISTENTIA	420
<i>Art. I. De Sacramentorum notione</i>	421
Nominis significatio ; — definitio ; — requisita ad Sac. N. L.	
<i>Quaeritur.</i> Utrum Sacramenta unam tantum rem significant	423
<i>Art. II. De Sacramentorum existentia</i>	423
<i>Prop. I.</i> Septem in N. L. existunt Sacramenta	424
<i>Prop. II.</i> Sacramentorum institutio non fuit absolute necessaria ; fuit tamen convenientissima	428
<i>Prop. III.</i> Posita Sacramentorum institutione, ipsa sunt ad salutem necessaria necessitate absoluta, licet non omnia singulis	428
<i>Prop. IV.</i> Non omnia N. L. Sacramenta sunt dignitate paria	428
<i>Quaeritur I.</i> Quomodo N. L. Sacramenta inter se distinguantur	429
<i>II.</i> An in statu innocentiae aliqua exstiterint Sacramenta	430
<i>III.</i> An in lege naturae fuerint Sacramenta	431
<i>IV.</i> An in lege mosaica fuerint Sacramenta	432
CAPUT II. DE SACRAMENTORUM NATURA	433
<i>Prop.</i> N. L. Sacramenta constant rebus et verbis tanquam materia et forma	434
<i>Quaeritur I.</i> Quotuplex distinguitur Sacramentorum materia	435
<i>II.</i> Quanam requiritur unio materiam inter et formam	436
<i>III.</i> An in Sacramentis V. L. adfuerint forma et materia	437
<i>IV.</i> Quid vocatur Sacramentum tantum, res tantum, res et Sacramentum	437
CAPUT III. DE SACRAMENTORUM CAUSIS ET SUBJECTO	438
<i>Art. I. De causa instituyente</i>	439
<i>Prop.</i> Omnia N. L. Sacramenta sunt a Christo immediate instituta.	439
<i>Quaeritur.</i> An Christus omnium Sacramentorum materiam et formam determinaverit	441
<i>Art. II. De Ministro Sacramentorum</i>	443
§ 1. De persona ministri	443
<i>Prop. I.</i> Sacramentorum minister ordinarius est solus homo	444
<i>Prop. II.</i> Verus minister sacramentorum (baptismo et matrimonio exceptis) non est quilibet christianus	445

§ 2. De fide et probitate ministri.....	446
<i>Prop.</i> Ad validam Sacramentorum administrationem non requiritur in ministro fides aut morum probitas.....	446
§ 3. De intentione ministri.....	449
I. De necessitate intentionis.....	449
<i>Prop.</i> Ad validam Sacramentorum administrationem requiritur intentio.....	449
II. De objecto intentionis.....	450
III. De qualitate intentionis.....	452
<i>Prop. I.</i> Intentio habitualis et interpretativa non sufficiunt; actualis non requiritur; sufficit virtualis.....	452
<i>Prop. II.</i> Requiritur intentio absoluta aut aequivalens.....	453
Art III. De subjecto Sacramentorum.....	453
I. De requisitis ad validam Sacramentorum susceptionem.....	454
<i>Prop. I.</i> In adultis ad validam Sacramentorum susceptionem requiritur intentio.....	454
<i>Prop. II.</i> Ad diversorum Sacramentorum receptionem diversa requiritur et sufficit intentio.....	455
<i>Prop. III.</i> Ad validam Sacramentorum receptionem, excepta Poenitentia, non requiritur fides.....	456
II. De requisitis ad licitam et fructuosam susceptionem.....	457
CAPUT IV. DE SACRAMENTORUM CAUSALITATE ET EFFECTIBUS.....	458
Art. I. De Sacramentorum efficacia.....	459
§ 1. Controversia contra protestantes.....	459
Errores; — doctrina catholica.....	
<i>Prop.</i> N. L. Sacramenta omnibus non ponentibus obicem gratiam semper conferunt ex opere operato.....	461
<i>Quaeritur.</i> Quomodo quoad efficaciam differant Sacramenta N. L. a Sacramentis L. V.....	463
§ 2. Controversia inter catholicos: utrum Sacramenta sint gratiarum causae physicae an morales tantum.....	464
<i>Scholium.</i> De relatione causalitatis Sacramentorum ad passionem Christi.....	464
Art. II. De Gratia producta.....	467
§ 1. De Gratia sanctificante.....	467
<i>Prop. I.</i> Sacramenta mortuorum per se gratiam primam; Sacramenta vero vivorum per se gratiam secundam producant.....	468
<i>Prop. II.</i> Per accidens Sacramenta mortuorum gratiam secundam, et Sacramenta vivorum gratiam primam producant.....	468
§ 2. De Gratia sacramentali.....	469
<i>Prop.</i> N. L. Sacramenta praeter gratiam sanctificantem conferunt gratiam sacramentalem.....	469
<i>Quaeritur I.</i> Quenam est gratia sacramentalis cuilibet Sacramento propria.....	470
II. An gratiae sacramentales sine Sacramento conferantur.....	470
III. An Sacramenta cum obice recepta reviviscant.....	470
Art. III. De Charactere.....	471
§ 1. De characteris existentia.....	472
<i>Prop.</i> Tria N. L. Sacramenta characterem imprimunt.....	472
§ 2. De natura characteris.....	474
Est spiritualis potestas instrumentalis a sacerdotio Christi derivata.	

§ 3. De effectibus characteris.....	476
Distinguit signatos ab aliis ; — dat potestatem ; — configurat Christo sacerdoti.	
§ 4. De subjecto characteris.....	477
Subjectatur in intellectu.	
§ 5. De dotibus characteris.....	478
Est indivisibilis et indelebilis.	
APPENDIX. DE SACRAMENTALIBUS.....	479

TRACTATUS IX. — DE BAPTISMO.

CONSPECTUS GENERALIS.....	483
INTRODUCTIO.....	484
CAPUT I. DE BAPTISMI NOTIONE ET EXISTENTIA.....	484
Art. I. <i>De notione baptismi</i>	484
Vocabuli significatio ; — baptismi definitio ; — nomina ; — figurae ; — tria baptismata.	
Art. II. <i>De existentia baptismi</i>	486
Existentia ; — tempus institutionis ; — discrimen inter baptismum Christi et Joannis.	
CAPUT II. DE BAPTISMI NATURA ET PROPRIETATIBUS.....	488
Art. I. <i>De materia baptismi</i>	488
Prop. I. Materia remota baptismi est aqua vera et naturalis.....	489
Prop. II. Baptismus valide confertur per immersionem, per affusionem et per aspersionem.....	490
Scholium. De trina immersione et affusione.....	491
Art. II. <i>De forma Baptismi</i>	492
Prop. Ea sola est valida forma baptismi, in qua praeter actionem baptizantis et personam baptizati, exprimitur distincta invocatio trium personarum divinarum.....	492
Quaeritur. An Apostoli baptizaverint tantum in nomine Christi.....	492
Art. III. <i>De proprietatibus baptismi</i>	494
§ 1. De Unitate baptismi.....	494
Prop. Baptismus iterari nequit.....	494
§ 2. De Necessitate baptismi.....	495
Prop. I. Post Christi adventum baptismus est omnibus ad salutem necessarius necessitate medii.....	496
Prop. II. In adultis baptismus fluminis supplere potest baptismum fluminis.....	497
Prop. III. In adultis et in infantibus baptismus sanguinis supplere potest baptismum fluminis.....	497
Quaeritur I. Quomodo martyrium producat effectum suum.....	499
Quaeritur II. Quatenus requiritur conditio ut martyrium remittat peccatum.....	499

CAPUT III. DE MINISTRO ET SUBJECTO BAPTISMI	500
<i>Art. I. De Ministro.</i>	500
<i>Prop. I.</i> Quilibet homo valide semper, et in casu necessitatis licite baptizare potest.	500
<i>Prop. II.</i> Minister ordinarius baptismi sollemnis est solus sacerdos. .	501
<i>Prop. III.</i> Minister extraordinarius baptismi sollemnis est diaconus. .	502
<i>Quaeritur I.</i> An aliquis possit seipsum baptizare.	503
<i>Quaeritur II.</i> An duo possint simul unum baptizare.	503
<i>Quaeritur III.</i> An unus possit plures simul baptizare.	503
<i>Art. II. De Subjecto baptismi.</i>	503
<i>Prop. I.</i> Parvuli valide baptizari possunt.	504
<i>Prop. II.</i> Parvulis baptizatis, cum ad usum rationis pervenerint, jus non competit rejiciendi quod patrini pro ipsis in eorum baptismo polliciti sunt ; sed lege Christi et Ecclesiae simpliciter et stricte obstricti sunt.	505
CAPUT V. DE EFFECTIBUS BAPTISMI.	506
<i>Art. I. De Infusione gratiae.</i>	507
<i>Prop.</i> Per Baptismum infunduntur homini gratia sanctificans ac dona eidem annexa	507
<i>Scholium.</i> De gratia et virtutibus in parvulis.	508
<i>Art. II. De Peccatorum remissione</i>	508
<i>Prop. I.</i> Per Baptismum remittitur tum peccatum originale, tum omne peccatum actuale ante Baptismum commissum.	508
<i>Prop. II.</i> Per Baptismum remittitur reatus totius poenae peccatis debitae	509
<i>Art. III. De aliis Baptismi effectibus.</i>	510
Apertio januae coeli ; — illuminatio et fecundatio ; — capacitas alia recipiendi Sacramenta ; — subjectio legibus Ecclesiae.	

TRACTATUS X. — DE CONFIRMATIONE.

CONSPECTUS GENERALIS	513
INTRODUCTIO	514
CAPUT I. DE CONFIRMATIONIS NOTIONE ET EXISTENTIA.	514
Definitio ; — nomina ; — errores.	
<i>Prop.</i> Confirmatio est verum et proprium N. L. Sacramentum.	515
<i>Scholium.</i> De tempore institutionis.	517
CAPUT II. DE CONFIRMATIONIS NATURA.	518
<i>Art. I. De remota confirmationis materia.</i>	518
<i>Quaeritur I.</i> An in confectione chrismatis balsamum admiscendum sit oleo.	519
<i>Quaeritur II.</i> An chrisma debeat esse ab episcopo benedictum.	519
<i>Art. II. De materia proxima et forma.</i>	520
<i>Prop.</i> Totalis et adaequata materia proxima confirmationis est frontis inunctio per manus impositionem ; totalis vero et adaequata forma essentialis est : <i>Signo te</i> , etc.	520

<i>Scholium I.</i> De materia proxima.....	522
<i>Scholium II.</i> De forma.....	522
CAPUT III. DE MINISTRO ET SUBJECTO	523
<i>Art. I. De Ministro</i>	523
<i>Prop. I.</i> Minister ordinarius confirmationis est solus episcopus	525
<i>Prop. II.</i> Minister extraordinarius est sacerdos ex licentia S. Pontificis	525
<i>Quaeritur.</i> Quomodo accipit sacerdos potestatem confirmandi.....	526
<i>Scholium.</i> De confirmatione graecorum.....	526
<i>Art. II. De Subjecto</i>	527
<i>Prop.</i> Omnes baptizati nondum confirmati valide confirmari possunt.	527
<i>Quaeritur.</i> An confirmatio sit necessaria.....	528
CAPUT IV. DE EFFECTIBUS CONFIRMATIONIS	528
<i>Prop.</i> Specialis effectus confirmationis est gratia perficiens vitam spiritualem in baptismo acceptam, et corroborans ad fidem fortiter propugnandam.....	528
<i>Quaeritur.</i> An robur collatum in confirmatione ordinetur tantum contra visibiles hostes fidei.....	529
<i>Coroll.</i> De differentia inter baptizatum et confirmatum.....	529

TRACTATUS XI. — DE SS. EUCHARISTIA.

CONSPECTUS GENERALIS	531
INTRODUCTIO	532
Definitio ; — nomina ; — figurae ; — tempus institutionis ; — causae institutionis ; ordo dicendorum.	
PARS I. De SS. Eucharistia quatenus est Sacramentum.....	537
SECTIO I. DE REALI CHRISTI PRAESENTIA.....	537
CAPUT I. ERRORES.....	537
CAPUT II. DE VERITATE REALIS CHRISTI PRAESENTIAE	538
<i>Prop.</i> Christus Dominus vere, realiter, et substantialiter praesens est in SS. Eucharistiae sacramento.....	546
Solvuntur objectiones.....	548
CAPUT III. DE MODO QUO CHRISTUS FIT PRAESENS IN EUCHARISTIA, SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE	548
Definitio ; — natura conversionis in transsubstantiatione ; — conditiones requisitae ad transsubstantiationem.	
<i>Prop.</i> Christus fit praesens in Eucharistia per transsubstantiationem.	552
<i>Scholium.</i> De panis desitione et corporis Christi replicatione.....	552
CAPUT IV. DE MODO QUO CHRISTUS EST IN EUCHARISTIA.....	553
<i>Art. I. De permanentia Christi in Eucharistia</i>	553

<i>Prop.</i> Christus modo permanente praesens est in Eucharistia.....	554
<i>Quaeritur.</i> Quandonam et quomodo Christus desinat esse in Eucharistia	555
<i>Scholium.</i> De praesentia Christi in diversis locis simul.....	555
Art. II. <i>De praesentia totius Christi sub speciebus panis et vini.</i>	556
<i>Prop.</i> Totus Christus continetur sub utraque specie, partium vi verborum, partim ratione naturalis concômitantiae.....	557
<i>Prop. II.</i> Facta specierum separatione, Christus sub singulis specierum partibus totus existit.....	558
<i>Prop. III.</i> Totus Christus, etiam ante factam specierum separationem, sub singulis specierum partibus praesens existit.....	559
Art. III. <i>De statu Christi sub speciebus eucharisticis.</i>	560
<i>Prop.</i> Corpus Christi in Eucharistia existit cum tota sua quantitate dimensiva	562
<i>Corollaria.</i> 1. Christi corpus in Euch. participat aliquo modo proprietatem spiritus. — 2. Nulla adest in corpore Christi partium confusio. — 3. Christus in Euch. habet omnes suas facultates. — 4. Non est divisibilis, tangibilis. — 5. Non est in Euch. tanquam in loco. — 6. Non est in Euch. mobiliter. — 7. Non potest pati ab agentibus extrinsecis. — 8. Non potest videri oculo corporeo. — 9. Habet eas operationes quae a sensibus non pendent. — 10. Non habet naturaliter actus sensuum externorum.	562
Art. IV. <i>De consecrariis realis Christi praesentiae, seu : De Cultu Eucharistiae debito</i>	566
<i>Prop.</i> Christus in Euch. adorandus est cultu latriae.....	566
<i>Quaeritur.</i> An una cum Christo species sacramentales adorentur....	567
CAPUT V. DE SPECIEBUS EUCHARISTICI.....	568
Art. I. <i>De objectiva specierum realitate</i>	569
<i>Prop.</i> Facta consecratione, in SS. Euch. remanent accidentia vera et physica, et non tantum apparentia.....	570
Art. II. <i>De Modo existendi specierum</i>	570
<i>Prop.</i> In SS. Euch. accidentia existunt sine subjecto.....	571
<i>Scholium.</i> De natura accidentium	571
<i>Quaeritur.</i> Utrum et quomodo ex speciebus sacramentalibus aliquid generari possit	572
CAPUT VI. DE RELATIONE SS. EUCHARISTIAE AD RATIONEM.....	573
Objectiones	575
SECTION II. DE SS. EUCHARISTIA QUATENUS EST SACRAMENTUM.	577
CAPUT I. DE EXISTENTIA SACRAMENTI EUCHARISTIAE.....	577
<i>Prop. I.</i> Euch. est verum et proprie dictum N. L. Sacramentum... ..	577
<i>Prop. II.</i> Euch. est Sacramentum permanens.....	578
CAPUT II. DE NATURA SACRAMENTI EUCHARISTIAE.....	578
Art. I. <i>De Natura Euch. in facto esse</i>	579
<i>Prop.</i> Sacramentum Euch. essentialiter et adaequate consistit tum in speciebus, tum in corpore Christi	579
<i>Quaeritur I.</i> Undenam desumitur unitas specifica Sacramenti Euch.	580
<i>Quaeritur II.</i> Undenam desumitur unitas numerica hujus Sacramenti.	580

Art. II. De Natura Euch. in fieri	580
§ 1. De Materia conficiendae Eucharistiae	581
<i>Prop. I.</i> Materia remota Eucharistiae est solus panis triticeus et solum vinum de vite	582
<i>Prop. II.</i> Valide conficitur Eucharistia in pane tum azymo, tum fermentato	582
<i>Scholium I.</i> De aqua vino miscenda	582
<i>Scholium II.</i> De conversione illius aquae in sanguinem Christi	583
2. De forma Eucharistiae	583
<i>Quaeritur I.</i> An praeter verba <i>Hoc est corpus meum ; Hic est enim calix</i> , etc., requirantur alia ad Sacramenti validitatem	584
<i>Quaeritur II.</i> An omnia verba consecrationis sint essentialia	584
<i>Quaeritur III.</i> Utrum verba consecrationis proferantur recitative tantum, an etiam significative	584
CAPUT III. DE USU SEU SUMPTIONE EUCHARISTIAE	584
Art. I. De necessitate suscipiendi Eucharistiam	585
<i>Prop. I.</i> Realis Eucharistiae susceptio nemini est ad salutem neces- saria necessitate medii	586
<i>Prop. II.</i> Realis Eucharistiae susceptio fidelibus adultis necessaria est necessitate praecepti tum divini tum ecclesiastici	586
<i>Prop. III.</i> Communio sub utraque specie singulis fidelibus non est necessaria ex jure divino	587
<i>Quaeritur I.</i> Utrum major gratia conferatur ex opere operato per communione sub utraque specie quam sub unica	588
<i>Quaeritur II.</i> An Eucharistia in re vel voto sit medium necessarium adultis ad vitam spiritualem conservandam	588
<i>Quaeritur III.</i> Utrum Christus in ultima coena corpus suum sump- serit	588
Art. II. De indigna Eucharistiae susceptione	588
<i>Prop. I.</i> Qui cum conscientia peccati mortalis SS. Eucharistiam accipit, mortaliter peccat	589
<i>Prop. II.</i> Peccatum sacrilegae communionis, ratione objecti, levius est illis omnibus quae fiunt directe contra divinitatem et contra virtutes theologicas ; gravius vero est iis omnibus, quae contra puras creaturas committuntur	589
<i>Scholium I.</i> De speciali gravitate indignae communionis	590
<i>Scholium II.</i> De effectibus indignae communionis	590
CAPUT IV. DE EFFECTIBUS EUCHARISTIAE	591
1. Gratiae augmentum. — 2. Remissio venialium. — 3. Praeservatio a culpulis mortalibus. — 4. Remissio poenae temporalis. — 5. Dulcedo spiri- tualis. — 6. Unio specialis cum Christo. — 8. Unio fidelium inter se. — 9. Diminutio fomitis et amor castitatis. — 10. Perseverantia finalis et adeptio gloriae.	
PARS II. De SS. Eucharistia qatenus est sacrificium	598
CAPUT I. DE EXISTENTIA SACRIFICII MISSAE	598
Notio sacrificii ; — divisio sacrificii ; — definitio Missae ; — errores.	
<i>Prop.</i> In Missa Deo offertur verum et proprie dictum sacrificium ..	600
<i>Quaeritur.</i> Quatenus est precise victima sacrificii Missae	605

CAPUT II. DE ESSENTIA SACRIFICII MISSAE.....	605
<i>Prop.</i> Sacrificium Missae essentialiter consistit tum in consecratione tum in communione sacerdotis.....	607
<i>Quaeritur.</i> Utrum ad essentiam sacrificii Missae requiratur utriusque speciei consecratio.....	609
CAPUT III. DE RELATIONE SACRIFICII MISSAE CUM SACRIFICIO CRUCIS ET ULTIMAE COENAE.....	610
<i>Art. I. De ejus relatione cum sacrificio Crucis.....</i>	610
<i>Prop. I.</i> Incruentum Missae sacrificium a cruento Crucis sacrificio non differt quoad substantiam, sed quoad modum offerendi.....	610
<i>Prop. II.</i> Incruentum Missae sacrificium est commemoratio, repraesentatio, continuatio, multilocatio, et applicatio cruenti sacrificii Crucis.....	611
<i>Art. II. De ejus relatione cum ultima coena.....</i>	614
CAPUT IV. DE CELEBRATIONE SACRIFICII MISSAE.....	615
<i>Prop. I.</i> In sacrificio Missae principalis offerens est Christus Dominus.....	615
<i>Quaeritur.</i> Qua ratione Christus sit in sacrificio Missae principalis offerens.....	616
<i>Prop. II.</i> Solus sacerdos rite ordinatus Missae sacrificium valide celebrare potest.....	616
<i>Prop. III.</i> Ecclesia et quilibet fidelis aliquo sensu dici possunt offerre sacrificium Missae.....	617
<i>Quaeritur.</i> Quomodo fideles ad offerendum Missae sacrificium concurrunt.....	618
CAPUT V. DE EFFECTIBUS SACRIFICII MISSAE.....	618
<i>Art. I. De sacrificio Missae quatenus est propitiatorium et impetratorium.....</i>	619
<i>Prop. I.</i> Sacrificium Missae est propitiatorium tam pro vivis quam pro defunctis.....	619
<i>Prop. II.</i> Missae sacrificium est impetratorium.....	622
<i>Quaeritur I.</i> Quotuplex distinguitur fructus Missae.....	622
<i>Quaeritur II.</i> An Missa habeat valorem infinitum.....	624
<i>Art. II. De Modo, quo Missa suos effectus producit.....</i>	624
<i>Prop. I.</i> Missae sacrificium effectus suos principaliter producit ex opere operato.....	625
<i>Prop. II.</i> Missae sacrificium aliquem effectum etiam producit ex opere operantis.....	625
<i>Prop. III.</i> Remissionem peccatorum, et infusionem aut augmentum gratiae sanctificantis, sacrificium Missae non operatur immediate, sed mediate tantum.....	625
<i>Prop. IV.</i> Remissionem poenae peccatis debitae, gratias actuales, et bona temporalia ad salutem conducentia, sacrificium Missae immediate procurat.....	627
<i>Prop. V.</i> Sacrificium Missae, ex effectibus ad quos obtinendos offertur, alios sortitur infallibiliter, alios vero fallibiliter.....	627

TRACTATUS XII. — DE POENITENTIA.

CONSPECTUS GENERALIS	629
INTRODUCTIO	630
CAPUT I. DE VIRTUTE POENITENTIAE.....	631
<i>Art. I. De objecto poenitentiae.....</i>	631
§ 1. De objecto materiali poenitentiae.....	631
§ 2. De objecto formali poenitentiae	632
<i>Art. II. De habitu poenitentiae</i>	633
<i>Prop. I. Poenitentia est virtus moralis, non autem theologica</i>	633
<i>Prop. II. Poenitentia reducitur ad justitiam commutativam, non quasi species ejus, sed quasi pars potentialis.....</i>	634
<i>Prop. III. Poenitentia, quae ad salutem requiritur, est virtus super- naturalis per se infusa.....</i>	634
<i>Art. III. De subjecto poenitentiae</i>	635
<i>Prop. I. Subjectum proximum virtutis poenitentiae est voluntas...</i>	635
<i>Scholium. De poenitentia quatenus est passio.....</i>	636
<i>Prop. II. Subjectum remotum poenitentiae est omnis et sola crea- tura rationalis, in qua est vel esse potest materia proxima poenitentiae, scilicet peccatum proprium prout est remissibile et expiabile</i>	636
CAPUT II. DE NOTIONE ET EXISTENTIA SACRAMENTI POENITENTIAE.	638
Definitio poenitentiae ; — tempus institutionis ; — nomina ; — errores.	
<i>Art. I. De Potestate clavium.....</i>	639
<i>Prop. I. Existit in Ecclesia potestas remittendi peccata.....</i>	640
<i>Prop. II. Potestas clavium ad omnia peccata post Baptismum com- missa sese extendit.....</i>	642
<i>Prop. III. Potestas clavium vero actu judiciali exercetur.....</i>	643
<i>Art. II. De exercitio potestatis clavium.....</i>	645
<i>Prop. I. Poenitentia, in qua potestas clavium exercetur, est verum et proprie dictum N. L. sacramentum, a Baptismo distinctum.....</i>	645
<i>Prop. II. Sacramentum Poenitentiae re vel voto susceptum est omnibus fidelibus, qui post Baptismum in peccatum mortale lapsi sunt, necessarium necessitate medii</i>	648
CAPUT III. DE NATURA SACRAMENTI POENITENTIAE.....	649
<i>Art. I. De materia remota Poenitentiae.....</i>	649
<i>Prop. I. Materia remota Sacramenti Poenitentiae sunt omnia et sola peccata post Baptismum commissa.....</i>	649
<i>Prop. II. Peccata mortalia virtute clavium nondum directe remissa, sunt hujus sacramenti materia necessaria ; veniali vero et mortalia vir- tute clavium jam remissa, sunt ejus materia libera, sed sufficiens.....</i>	650
<i>Art. II. De materia proxima Poenitentiae.....</i>	651
<i>Prop. I. Tres actus poenitentis, nempe : contritio, confessio et satis- factio sunt materia proxima Sacramenti Poenitentiae.....</i>	652
<i>Prop. II. Confessio et contritio sunt partes materiales essentiales Poenitentiae ; satisfactio vero pars materialis integralis</i>	653
<i>Art. III. De forma sacramenti Poenitentiae</i>	655
<i>Quaeritur I. Quenam verba sint de essentia formae.....</i>	655

<i>Quaeritur II.</i> An valida sit absolutio scriptis data	656
<i>Quaeritur III.</i> An forma possit esse deprecatoria	656
CAPUT IV. DE PARTIBUS POENITENTIAE	657
Art. I. De Contritione	658
§ 1. De contritione in genere	658
Definitio ; — essentia ; — qualitates contritionis ; — divisio.	
<i>Prop. I.</i> Actus contritionis est ad remissionem peccati mortalis necessarius necessitate medii et praecepti tam divini quam naturalis....	661
<i>Scholium.</i> De poenitentia requisita ad remissionem venialium	663
<i>Prop. II.</i> Contritio perfecta hominem semper justificat, etiam sine actuali susceptione sacramenti Poenitentiae, licet non absque ejus voto.	664
<i>Prop. III.</i> Attritio ex metu gehennae poenarumque concepta, bona est atque utilis ad salutem	665
§ 2. De Contritione in ordine ad Sacramentum	666
<i>Prop. I.</i> Ad remissionem peccatorum in Sacramento Poenitentiae obtinendam, non requiritur contritio caritate perfecta, sed sufficit attritio.	667
<i>Quaeritur.</i> Utrum in attritione requiratur amor quidam initialis....	668
<i>Scholium.</i> De attritione tanquam ultima dispositione ad gratiam...	669
<i>Prop. II.</i> Actus contritionis ad sacramentum requisitus debet esse formalis et sensibilis	670
<i>Scholium.</i> De externa manifestatione doloris	670
<i>Quaeritur I.</i> An contritio debeat praecedere absolutionem et confes- sionem	670
<i>Quaeritur II.</i> An actus contritionis debeat elici in ordine ad con- fessionem	671
<i>Quaeritur III.</i> Quaenam requiritur unio inter actum contritionis et absolutionem	671
§ 3. De proposito non peccandi de caetero	671
<i>Prop.</i> Ad veram contritionem requiritur propositum non peccandi de caetero	671
<i>Scholium I.</i> De qualitatibus propositi	672
<i>Scholium II.</i> De natura propositi ad valorem sacramenti requisiti.	673
Art. II. De Confessione	674
<i>Prop. I.</i> Lapsis in mortale, peccatorum confessio sacerdoti facta est jure divino ad salutem necessaria	674
<i>Prop. II.</i> In confessione omnia peccata mortalia debent quoad speciem et numerum jure divino singillatim declarari	676
<i>Scholium I.</i> De confessione auriculari	677
<i>Scholium II.</i> De conditionibus confessionis sacramentalis	678
Art. III. De Satisfactione	678
§ 1. De satisfactione in genere	678
<i>Prop. I.</i> Culpa per poenitentiam remissa, plerumque non remittitur tota poena temporalis peccatis debita	679
<i>Prop. II.</i> Pro poena temporali quae, remissa culpa, exsolvenda rema- net, homo Deo perfecte satisfacere potest	681
<i>Scholium.</i> De natura satisfactionis	682
<i>Quaeritur I.</i> Quanta poena post remissam culpam justis exsolvenda remaneat	682
<i>Quaeritur II.</i> Quaenam sint praecipua opera satisfactoria	683
<i>Quaeritur III.</i> Quaenam sint conditiones operis satisfactorii	683
<i>Quaeritur IV.</i> An homo teneatur in hac vita satisfacere	684

§ 2. De Satisfactione sacramentali	685
<i>Prop.</i> In Sacramento Poenitentiae confessarius tenetur, per se loquendo, satisfactionem imponere; et poenitens impositam acceptare et adimplere	685
<i>Quaeritur I.</i> Quomodo satisfactio sacramentalis producat effectum suum	686
<i>Quaeritur II.</i> An satisfactio a sacerdote injuncta totam poenam semper auferat	686
<i>Quaeritur III.</i> An unus possit pro alio satisfacere	686
CAPUT V. DE POENITENTIAE SUBJECTO ET MINISTRO	687
<i>Art. I.</i> De subjecto Sacramenti Poenitentiae	687
<i>Art. II.</i> De ministro Sacramenti Poenitentiae	688
<i>Prop. I.</i> Solus sacerdos est Sacramenti Poenitentiae minister	688
<i>Prop. II.</i> Ad validam absolutionem, praeter potestatem ordinis, requiritur in sacerdote potestas jurisdictionis, et quidem jure divino	688
<i>Prop. III.</i> Sacerdos in mortali existens subditos a peccatis valide absolvere potest	690
<i>Prop. IV.</i> Legitimus superior inferioris jurisdictionem restringere et quaedam peccata sibi reservare potest	691
<i>Prop. V.</i> Sacerdos, minister hujus Sacramenti, non potest pro arbitrio poenitentium peccata solvere vel ligare	691
CAPUT VI. DE EFFECTIBUS POENITENTIAE	692
Infusio gratiae; — remissio peccati mortalis; — remissio poenae aeternae; — remissio poenae temporalis; — reviviscentia meritorum.	
<i>Scholium.</i> De effectu Poenitentiae relate ad publicum societatis bonum	696
APPENDIX. DE INDULGENTIIS	697
<i>Art. I.</i> De Indulgentiarum natura	697
Definitio; — divisio; — errores.	
<i>Prop. I.</i> Existit in Ecclesia spiritualis thesaurus, constans satisfactionibus Christi atque sanctorum	699
<i>Prop. II.</i> Adest in Ecclesia potestas concedendi indulgentias	700
<i>Quaeritur.</i> Utrum in Ecclesia mosaica exstiterit potestas concedendi indulgentias	702
<i>Prop. III.</i> Indulgentiae non valent immediate et per se ad remissionem culpae sive mortalis sive venialis, neque ad remissionem poenae aeternae	702
<i>Prop. IV.</i> Effectus indulgentiarum est relaxatio poenae temporalis, non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo	703
<i>Prop. V.</i> Indulgentiae animabus in purgatorio detentis applicari possunt	703
<i>Prop. VI.</i> Respectu vivorum indulgentiae rationem solutionis simul et absolutionis, respectu mortuorum rationem solutionis tantum habent.	704
<i>Quaeritur I.</i> Utrum indulgentiae tantum valeant, quantum sonant ..	705
<i>Quaeritur II.</i> An qui propter peccatum veniale nondum remissum indulgentiam plenariam non lucratur, possit eam quoad partem lucrari.	706
<i>Quaeritur III.</i> An effectus indulgentiarum sit infallibilis	706

Art. II. De Conditionibus ad lucrandas indulgentias requisitis.....	706
I. Ex parte concedentis ; — II. ex parte subjecti, si lucratur eas pro seipso ; — III. ex parte subjecti si eas pro defunctis lucratur.	

TRACTATUS XIII. — DE EXTREMA UNCTIONE.

CONSPECTUS GENERALIS	711
INTRODUCTIO	712
CAPUT I. DE EXISTENTIA SACRAMENTI EXTREMAE UNCTIONIS.....	712
Definitio ; — tempus institutionis ; — errores.	
<i>Prop.</i> Extrema Unctio est verum et proprie dictum N. L. Sacramentum.....	713
CAPUT II. DE NATURA EXTREMAE UNCTIONIS	715
<i>Prop. I.</i> Materia remota Extremae Unctionis est oleum olivarum...	715
<i>Quaeritur.</i> Utrum benedictio olei necessaria sit ad validitatem Sacramenti	715
<i>Prop. II.</i> Materia proxima Extremae Unctionis est unctio infirmi..	716
<i>Quaeritur.</i> Quot requirantur unctiones ad Extremam Unctionem conferendam	716
<i>Prop. III.</i> Forma Extremae Unctionis est : <i>Per istam sanctam unctionem</i> , etc.....	717
<i>Quaeritur.</i> Utrum ad validitatem Sacramenti necessaria sit forma deprecativa	717
CAPUT III. DE EFFECTIBUS EXTREMAE UNCTIONIS.....	717
<i>Quaeritur I.</i> Quandonam Extrema Unctio suum producat effectum.	720
<i>Quaeritur II.</i> An Extrema Unctio possit dari valida et informis....	720
CAPUT IV. DE MINISTRO ET SUBJECTO.....	720
Art. I. De Ministro Extremae Unctionis.....	720
<i>Prop.</i> Solus sacerdos est minister Extremae Unctionis.....	720
<i>Scholia.</i> De ministro	721
Art. II. De subjecto Extremae Unctionis	722
<i>Prop.</i> Subjectum Extremae Unctionis est solus baptizatus, qui usum rationis adeptus est, et ex morbo de vita periclitatur.....	722
<i>Scholium I.</i> De necessitate recipiendi Extremam Unctionem.....	723
<i>Scholium II.</i> De dispositionibus ad Extremam Unctionem recipiendam requisitis.....	723

TRACTATUS XIV. — DE ORDINE.

CONSPECTUS GENERALIS	725
INTRODUCTIO	726
CAPUT I. DE EXISTENTIA SACRAMENTI ORDINIS.....	726
<i>Art. I. De ipsa existentia Sacramenti Ordinis.....</i>	727
<i>Definitio ; — errores.</i>	
<i>Prop. Ordo est verum et proprie dictum Sacramentum.....</i>	727
<i>Art. II. De Numero Ordinum.....</i>	729
§ 1. De Presbyteratu.....	730
<i>Prop. Ordo presbyteratus est verum sacramentum</i>	730
<i>Scholium. De tempore institutionis presbyteratus</i>	731
§ 2. De Episcopatu	731
<i>Prop. Ordinatio episcoporum est Sacramentum a presbyteratu dis-</i>	
<i>inctum</i>	732
<i>Scholium. De tempore institutionis episcopatus.....</i>	733
<i>Quaeritur. An Episcopatus possit ante presbyteratum conferri.....</i>	733
§ 3. De Diaconatu.....	733
<i>Prop. Diaconatus est verum Sacramentum.....</i>	733
<i>Scholium. De tempore institutionis.....</i>	734
§ 4. De subdiaconatu et ordinibus minoribus	734
<i>Prop. Subdiaconatus et ordines minores non sunt Sacramenta.....</i>	734
<i>Scholium. De Tonsura.....</i>	735
CAPUT II. DE NATURA SACRAMENTI ORDINIS.....	735
<i>Art. I. De Materia et forma subdiaconatus et ordinum minorum</i>	735
<i>Art. II. De Materia et forma presbyteratus, diaconatus et episcopatus.</i>	736
<i>Prop. Impositio manuum est materia essentialis et adaequata pres-</i>	
<i>byteratus</i>	738
<i>Scholium I. De forma presbyteratus.....</i>	740
<i>Scholium II. De materia et forma diaconatus et episcopatus.....</i>	740
CAPUT III. DE MINISTRO ET SUBJECTO ORDINATIONIS.....	741
<i>Art. I. De Ministro.....</i>	741
<i>Prop. I. Minister ordinarius ordinationis est solus Episcopus.....</i>	741
<i>Prop. II. Nequit simplex sacerdos esse minister extraordinarius</i>	
<i>presbyteratus et episcopatus ; sed potest esse minister extraordinarius</i>	
<i>ordinum minorum, subdiaconatus et diaconatus.....</i>	742
<i>Art. II. De Subjecto</i>	744
<i>Prop. Solus et omnis masculus baptizatus est capax Sacramenti</i>	
<i>ordinis</i>	744
CAPUT IV. DE EFFECTIBUS ORDINIS.....	745
<i>Art. I. De effectu primario.....</i>	746
<i>Infusio gratiae ; — impressio characteris.</i>	
<i>Scholium. De dignitate sacerdotis.....</i>	747
<i>Art. II. De effectu secundario, seu de obligatione ad coelibatum.....</i>	748
<i>Prop. I. Lex continentiae clericis majoribus imposita est in Ecclesia</i>	
<i>antiquissima</i>	749

<i>Prop. II. Lex continentiae juri naturali minime adversatur.....</i>	751
<i>Prop. III. Lex continentiae est statui clericali convenientissima, atque Ecclesiae utilissima.....</i>	751

TRACTATUS XV. — DE SACRAMENTO MATRIMONII.

CONSPECTUS GENERALIS	755
INTRODUCTIO	756
CAPUT I. DE MATRIMONIO QUATENUS EST IN OFFICIUM NATURAE....	756
Nominis significatio ; — definitio ; — essentia ; — divisio ; — origo ; — fines.	
CAPUT II. DE EXISTENTIA SACRAMENTI MATRIMONII.....	760
Definitio ; — tempus institutionis ; — errores.	
<i>Prop. I. Matrimonium christianorum, legitimo ritu celebratum, est verum et proprie dictum N. L. Sacramentum.....</i>	761
<i>Prop. II. Sacramentum non est aliquid accidentale contractui matrimoniali superadditum ; sed est ipsemet contractus ad dignitatem sacramenti elevatus.....</i>	764
<i>Corollaria</i>	765
<i>Quaeritur I. An matrimonium in infidelitate contractum fiat sacramentum, quando unus vel ambo conjuges ad fidem convertuntur.....</i>	767
<i>Quaeritur II. An quando, accedente dispensatione, fidelis cum infideli matrimonium contrahit, matrimonium ex parte fidelis habeat rationem Sacramenti.....</i>	768
CAPUT III. DE NATURA, MINISTRO, ET EFFECTU MATRIMONII.....	768
<i>Art. I. De Materia et forma matrimonii.....</i>	768
<i>Art. II. De Ministro matrimonii.....</i>	769
<i>Art. III. De Effectibus.....</i>	770
CAPUT IV. DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS.....	770
<i>Art. I. De Unitate matrimonii.....</i>	771
§ 1. 1. De polygamia simultanea.....	771
<i>Prop. I. Polygamia simultanea non primariis, sed secundis legis naturalis legibus adversatur.....</i>	772
<i>Prop. II. Polygamia simultanea est contra primitivam matrimonii institutionem</i>	772
<i>Prop. III. Ex divina dispensatione, post diluvium licitum erat Patriarchis, Judaeis, atque probabilius etiam gentilibus plures uxores habere.....</i>	773
<i>Prop. IV. In lege evangelica polygamia simultanea est omnino prohibita</i>	774
§ 2. De Polygamia successiva	775
<i>Prop. Polygamia successiva jure divino licita est</i>	775
<i>Art. II. De Matrimonii indissolubilitate</i>	776
<i>Prop. I. Matrimonium in se spectatum, vi primariae suae institutionis legisque positivae, est indissolubile.....</i>	777

<i>Prop. II.</i> Matrimonium ex jure naturali saltem secundario est indissolubile	778
<i>Prop. III.</i> Privilegio fidei matrimonium infidelium, post unius conjugis conversionem, quibusdam in casibus quoad vinculum solvi potest.	779
<i>Prop. IV.</i> In lege mosaica, ex divina dispensatione, matrimonium dissolvi potuit quoad vinculum	781
<i>Prop. V.</i> Christianorum matrimonium consummatum nunquam solvi potest quoad vinculum	781
<i>Scholium.</i> De divortio ob fornicationem	783
<i>Prop. VI.</i> Christianorum matrimonium ratum non consummatum dissolvitur quoad vinculum per solemnem professionem religiosam	784
<i>Scholium.</i> De jure quo per vota solemnia dirimitur matrimonium ..	785
<i>Prop. VII.</i> Christianorum matrimonium ratum per dispensationem S. Pontificis solvi potest quoad vinculum	785
<i>Quaeritur.</i> Curnam solvi possit matrimonium ratum, non autem matrimonium consummatum	786

CAPUT V. DE POTESTATE ECCLESIAE CIRCA MATRIMONIUM

<i>Prop. I.</i> Ecclesia potestate pollet statuendi impedimenta matrimonium dirimentia	787
<i>Prop. II.</i> Potestas statuendi impedimenta dirimentia Ecclesiae competit jure proprio et originario, et non ex principum saecularium concessionem	788
<i>Prop. III.</i> Potestas civilis nullam prorsus habet potestatem statuendi impedimenta matrimonium christianorum dirimentia	788
<i>Prop. IV.</i> Ecclesia sola jus habet causas matrimoniales judicandi ..	790
<i>Quaeritur I.</i> An contractus vel causae matrimoniales potestati civili nulla ratione subdantur	791
<i>Quaeritur II.</i> Utrum princeps saecularis possit impedimenta matrimonium infidelium dirimentia statuere	792

APPENDIX. DE VIRGINITATIS PRAESTANTIA

<i>Prop.</i> Status virginittis praestat statui matrimonii	794
--	-----

TRACTATUS XVI. — DE NOVISSIMIS.

CONSPECTUS GENERALIS	797
INTRODUCTIO	798
CAPUT I. DE JUDICIO PARTICULARI	799
<i>Art. I.</i> De ejus existentia	799
<i>Prop. I.</i> Anima statim post mortem a Deo judicatur	799
<i>Prop. II.</i> Impiorum animae statim post judicium particulare in infernum detruduntur; piorum vero animae perfecte purgatae beatifica Dei visione statim donantur	800
<i>Art. II.</i> De circumstantiis judicii particularis	802
Tempus; — locus; — judex; — sententia.	
CAPUT II. DE PURGATORIO	804
<i>Art. I.</i> De ejus existentia	804
<i>Prop.</i> Existit purgatorium	804

<i>Scholia.</i> I. De poenis purgatorii ; — II. de igne purgatorii ; — III. de duratione poenae purgatorii ; — IV. de loco purgatorii ; — V. de pace animarum in purgatorio.....	806
Art. II. De Suffragiis	808
<i>Prop.</i> Fidelium animae in purgatorio detentae vivorum suffragiis adjuvari possunt	809
<i>Scholia.</i> I. De oratione Beatorum pro defunctis ; — II. de oratione animarum in purgatorio pro vivis ; — III. de suffragiorum applicatione ; — IV. de sanctorum communione.....	810
CAPUT III. DE ANTICHRISTO	812
Ortus ; — mores ; — actio atque persecutio ; — exitus.	
CAPUT IV. DE SIGNIS, QUAE FINEM MUNDI PRAECEDENT	814
Art. I. De signis remotis	814
Art. II. De signis proximis	816
CAPUT V. DE MORTUORUM RESURRECTIONE	818
Art. I. De resurrectionis veritate	819
<i>Prop. I.</i> Futura est carnis resurrectio.....	819
<i>Prop. II.</i> In novissimo die resurrectio erit universalis.....	821
Art. II. De resurrectionis circumstantiis	822
Causa efficiens ; — tempus ; — locus.	
Art. III. De resurgentium qualitatibus	823
Perfecta identitas ; — perfecta corporis integritas : — statura perfecta ; — incorruptibilitas et immortalitas.	
CAPUT VI. DE JUDICIO UNIVERSALI	826
Art. I. De ejus existentia	826
<i>Prop.</i> Post mortuorum resurrectionem fiet universale judicium.....	826
Art. II. De ejus circumstantiis	829
§ 1. De Judice	829
§ 2. De Judicandis	832
§ 3. De loco judicii	833
§ 4. De causae inquisitione et manifestatione.....	834
§ 5. De sententia	835
CAPUT VII. DE MUNDI INNOVATIONE	836
<i>Prop.</i> In consummatione saeculi mundus non annihilabitur, sed innovabitur	836
<i>Scholium.</i> De natura innovationis mundi.....	837
CAPUT VIII. DE STATU DAMNATORUM POST ULTIMUM JUDICIUM	837
Art. I. De inferni existentia	837
<i>Prop.</i> Existit infernus.....	838
<i>Scholium.</i> De sede inferni.....	838
Art. II. De inferni aeternitate	839
<i>Prop.</i> Damnatorum poenae sunt aeternae.....	839
<i>Scholium.</i> De mitigatione poenarum inferni.....	842

Art. III. De natura poenarum inferni.	844
§ 1. De Poenâ sensûs	844
Ignis ; — vermis ; — tenebrae ; — fletus et stridor dentium ; — fames et sitis ; — foetor ; — immobilitas.	
§ 2. De poena damni.....	846
§ 3. De reproborum intellectu et voluntate.....	847
 CAPUT IX. DE STATU BEATORUM POST ULTIMUM JUDICIUM.	850
Art. I. De ipsa beatitudine.	850
§ 1. De beatitudine Sanctorum in genere.....	850
<i>Prop. I.</i> Beati in coelis a quocumque malo sunt immunes, et omni perfruuntur bono.....	851
<i>Prop. II.</i> Consummata Beatorum felicitas est aeterna.....	852
<i>Prop. III.</i> Beatitudo non est in omnibus aequalis	854
<i>Scholium.</i> De perfecta sanctorum satietate	855
§ 2. De Intellectu Beatorum	855
<i>Prop.</i> Omnes Beati Deum facie ad faciem vident.....	855
<i>Scholium.</i> De objecto visionis beatificae.....	856
§ 3. De Voluntate Beatorum	859
<i>Prop.</i> In Sanctorum beatitudine visionem beatificam subsequuntur amor et gaudium.....	859
<i>Scholium.</i> De essentia beatitudinis.....	860
<i>Quaeritur I.</i> Utrum Beati ad amandum Deum necessitentur	861
<i>Quaeritur II.</i> Utrum et quomodo Beati sint impeccabiles.....	861
Art. II. De Dotibus et aureolis.	862
§ 1. De Dotibus animae	862
Visio ; — comprehensio ; — fruitio.	
§ 2. De Dotibus corporis	863
Impassibilitas ; — subtilitas ; — agilitas ; — claritas.	
§ 3. De Aureolis	866

LUGDUNI. — TYPIS EMMANUELIS VITTE, 18, VIA DICTA QUARANTAINA — 1878.

WITHDRAWN

CATHOLIC THEOLOGICAL UNION
BX1751 .H46 C001 V002
INSTITUTIONES THEOLOGIAE DOGMATICAE ED.

3 0311 00042 7307

BX

43580

1751

H46 Hermann, Johannes
AUTHOR

v. 2 INSTITUTIONES THEOLOGICAE
TITLE DOGMATICAE

DATE DUE

43560

